

Pere
Calders
Tots els contes

 epubcat

L'any 1955, l'extraordinari recull de contes *Cròniques de la veritat oculta* feia reaparèixer Pere Calders, exiliat a Mèxic, en el panorama de la literatura catalana. Més endavant, l'obra teatral *Antaviana* (1978), muntada per Dagoll Dagom a partir dels seus textos i la publicació d'*Invasió subtil i altres contes* el mateix any van convertir Calders en un autor reconegut i àmpliament llegit. Els seus contes, aplegats íntegrament en aquest volum, són obres mestres del gènere fantàstic, en què el capteniment natural i quotidià dels personatges davant la irrupció de l'insòlit o inexplicable posa en qüestió la frontera entre el real i l'absurd, i la desplaça a les convencions de la nostra percepció del món. Portadors d'un humor desencantat singularíssim i amable, amb el deixant particular d'ironia i de tendresa que Calders va convertir en marca de fàbrica, aquests contes el situen entre els grans creadors universals del gènere.

Pere Calders

Tots els contes

ePUB v3.0

vidadoble 23.04.12

*llegir ens fa
més lliures*

Títol original: *Tots els contes*
Pere Calders, 2008

Edició digital: vidadoble (v1.0)
Segona edició: Tompopal (v2.0)
Tercera edició: Epubqüest (v3.0)

ePUBCat base r1.3

Nota editorial

Aquest volum aplega tots els contes recollits en llibre per Pere Calders. Els textos procedeixen de les obres completes de l'autor publicades a la col·lecció Clàssics Catalans del Segle XX, d'Edicions 62 (cinc volums: 1984-1992), amb l'única excepció dels dos reculls que no hi van ser inclosos (*De teves a meves* i *Un estrany al jardí*). A continuació donem la referència de la primera edició de cadascun dels onze títols que conformen el nostre volum i, quan cal, precisem els canvis de contingut que s'hi han introduït.

1. *El primer arlequí* (Quaderns Literaris, 1936).
2. *Cròniques de la veritat oculta* (Selecta, 1955).
3. *Gent de l'alta vall* (Santiago Albertí, 1957). La primera edició comprenia la secció «Tres reportatges especials», després inclosa a *Demà, a les tres de la matinada*.
4. *Aquí descansa Nevares* (Alfaguara, 1967). Per bé que la primera edició és posterior a la del recull següent, conservem aquesta novel·la curta immediatament després de *Gent de l'alta vall*, recull amb el qual comparteix l'ambient mexicà.
5. *Demà, a les tres de la matinada* (Albertí editor, 1959). Incorpora la secció «Tres reportatges especials», prèviament apareguda a *Gent de l'alta vall*.
6. *Contes diversos*, dins *Tots els contes (1936-1967)* (Josep Tremoleda editor, 1968).
7. *Invasió subtil i altres contes* (Edicions 62, 1978).
8. *Tot s'aprofita* (Edicions 62, 1983).
9. *De teves a meves: 32 contes que acaben més o menys bé* (Laia, 1984). La primera edició comprenia tres parts; la segona la formaven sis dels *Contes diversos* publicats el 1968 («Mort a data fixa», «Àtoms per a la pau», «El dia del judici», «Les relacions entre el bé i el mal», «L'ètica a muntanya» i «El jurament hipocràtic»). Prescindim d'aquesta part i convertim la tercera en segona.
10. *Un estrany al jardí* (La Magrana, 1985).
11. *L'honor a la deriva* (Edicions 62, 1992). Els divuit últims contes d'aquest llibre s'havien publicat en el recull no venal *El barret fort i altres inèdits* (1987), volum 2000 del catàleg d'Edicions 62, amb dibuixos de Manolo Valdés i comentaris de Joan Melcion i J. F. Yvars.

EL PRIMER ARLEQUÍ

El primer arlequí

Quan Iahvé va expulsar del Paradís els primers pares, Adam va adonar-se, jutjant per l'enrenou de querubins i l'espasa de l'arcàngel, que l'havien feta grossa. Camí enllà tractava de penetrar el sentit d'una de les frases de comiat: «Guanyaràs el pa amb la suor del teu front». Adam ignorava el pa. «Això», es deia, «deu ésser una metàfora». Però pressentia vagament l'abast de l'amenaça.

La preocupació d'Eva era més apparent que real. Il·lusiónada amb el seu abric de pells, confeccionat per les mans divines de Iahvé, feia via enllà, portant sota el braç, com a únic bagatge, dues mudades de fulles de figuera cosides.

—Ens han ben arreglat, Eva. Una situació tan excel·lent!...

—Pse! Hauríem acabat per anquilosar-nos. Ara viurem la nostra vida, tindrem ambicions, lluitarem...

Van arribar en una prada verda, quieta i serena com la mirada d'Eva. Un riu s'hi passejava, sobre un llit nou, com el món mateix; hi havia arbres (des de la seva feblesa al Paradís, Adam i Eva miraven els arbres amb prevenció), i una cova de cara al sud, confortable. El canvi de temps havia fiblat Adam sobre la cicatriu de la seva costella, i els primers regalims els causaren una gran sorpresa.

—«Això» farà malbé els rulls dels meus cabells —protestà Eva.

—Jo temo que «això» no assaoni massa la terra i m'impossibiliti de llaurar-la —l'instint d'Adam començava a funcionar, indicant-li la necessitat de complir les ordres de Iahvé.

Per això, des de la presència de la pluja, havien acordat cercar una cova. Aquella, i aquell lloc, els semblaven bons, i s'hi van instal·lar.

En els principis, Adam va portar al món la indolència de l'Edèn. Déu proveïa, i les digestions d'herba del primer pare, ajaçat a la porta de la caverna, eren lentes, allargassades. La seva imaginació, inèdita, corria per tot l'espai del cel i de la terra i s'encantava blanament sobre els retalls del paisatge, en el record del Paradís, en la feminitat d'Eva... Submergit en la seva dolcesa, Adam pressentia de vegades: «Sóc el clixé de l'home, porto marcats els dits de Iahvé sobre la carn» i la imatge del primer moment li feria la lluentor del cristal·lí, reflectint una idea que el seu pensament no podia coordinar encara.

Però Eva va quadricular la cova en estades i va donar un destí a cada una d'elles. En el seu feinejar, Eva va inventar-se el Futur, i l'encomanà a Adam: «Hauries d'assegurar-nos el paisatge, la prada i la cova, per sempre». Adam, que només havia copsat el sentit del record i del present, va proposar l'establiment d'un acord.

«Tu poliràs la cova i jo sortiré a tastar les herbes i els animals, i establirem els que són menjables i els que no ho són. A més, miraré l'altra banda del riu, i procurarem treure'n partit».

Cada matí el primer pare es desenganxava la lassitud de l'ensonyament a la porta de la cova, on l'esperava Eva amb un farcellet de fruites, i s'acomiadaven tendrament.

Prada enllà, amb el farcell sota el braç, Adam herboritzava. L'olor de la terra i la simpatia del món li encomanaren una inquietud: incubava el primer poeta però

no podia expressar el seu sentiment (és més, n'ignorava l'existència), i es posava neguitós. La meitat dels seus neguits, el primer pare se'ls guaria menjant, i en aquells moments devorava amb placidesa l'esmorzar que la sol·licitud d'Eva li havia procurat.

Després prosseguia el seu treball, tastant d'ací i d'allà. En aquests vagabundeigs solitaris, Adam s'anava enamorant del món. Un dia, de retorn a la cova, digué:

—Això és millor que el Paradís, Eva.

—No siguis heretge, Adam... —però en el fons tots dos estaven d'acord.

Els primers dies va descobrir els lletsons i l'enciam, i un llegum prediluvià poderosament nutritiu. Algunes de les herbes que no van resultar-li bones li produïren una terrible indigestió, per la qual cosa va decidir de marcar-les lligant-hi un palet vermell. Adam també va llegar al món el color símbol del perill.

Mentrestant, Eva sofria una angoixosa metamorfosi; entre altres fenòmens de divulgació vedada, canviava el caràcter i els gustos, i es marejava sovint. L'instint, mancat de precedent i de reflex, no li advertia res. Adam va començar a preocupar-se.

—Hauries de fer més exercici, Eva. T'estàs tornant obesa...

Ella va enfadar-se, però després penetrà la raó de l'advertència i s'avingué a la proposta d'ell. Cada matí en llevar-se feien unes quantes voltes al marge corcat per la cova; feien exercicis respiratoris, contraccions i relaxacions musculars, etc. Però l'afecció d'Eva tenia arrels més profundes i feia el seu curs.

Els exercicis cansaven la primera mare i feien més feridor el seu caràcter. De vegades les seves paraules eren dures.

—Adam, tu m'enganyes, tu vols desfer-te de mi...

—Impossible, Eva. L'histerisme fa que vegis les coses d'aquesta manera...

Després, vingué una època de calma. Eva s'endolcí, es tornà infinitament tendra. S'adonà de les flors i dels ocells i demanà a Adam que no se'ls mengés. Adam hi accedia sempre; considerà l'exuberància formal d'ella, en constant augment, com un mal menor, i ofegà totes les inquietuds en la pau de la primera llar.

Adam i la vaca eren franciscans, a desgrat d'ignorar-ho. Al paradís fraternitzaren, i mentre Déu va permetre que l'home i les bèsties s'entenguessin, sostenien diàlegs amb freqüència, establint els rudiments d'una filosofia sana.

Fora de l'Edèn, la vaca va seguir els seus amics. «Seré el primer animal domèstic», pensava. Però ja no podia dir-ho.

La placidesa de la prada va encomanar a la vaca una serenitat flegmàtica que no havia d'abandonar-la mai més. Rumiant d'una banda a l'altra, polia el seny i posava carns. Un dia, però, el primer brau va enamorar-la i fugiren lluny, a l'altra banda del riu, cap a un camp inèdit, verge, decorat amb el dringar d'un salt d'aigua que portava a la plana la salutació de les muntanyes altes.

I allí fundaren una família, per la gràcia de Iahvé.

El dia que Adam va decidir de passar el riu, plana enllà trobà la vaca, alimentant el seu vedell. Adam coneixia els habitants del món tan bé com els dits de les seves mans, i aquell nouvingut va meravellar-lo. La vaca se sentia torbada per la necessitat de justificar la seva fuga, però Adam va donar-li a entendre amb la mirada que no podia reprotxar-li res. A desgrat de la impossibilitat d'entendre's

amb paraules conservaven en els ulls l'expressivitat adquirida en els mesurats diàlegs del Paradís.

L'esperit pràctic del primer pare s'havia anat aguditzant amb el contacte amb la vida, i amb un cop d'ull es va convèncer que enllà del riu el món seguia igual. I, no obstant això, una tendresa especial li indicava la conveniència de portar a Eva l'obsequi d'alguna cosa nova, penyora de la conquesta de l'altra banda de la prada.

Va tenir per inspiració del Cel (en la infal·libilitat del qual Adam començava a creure) el pressentiment de la comestibilitat de la llet de vaca i el seu gran rendiment en calories, i es féu el propòsit d'obtenir-ne. La vaca, que tenia present encara la preponderància de l'home a l'Edèn i el seu privilegi damunt dels altres éssers, li servava un gran respecte, però no va poder estar-se de preguntar-li amb la mirada: «Quina idea t'ha vingut, Adam? No et dónes vergonya de dedicar-te a aquests afers?». Però Adam ja passava el riu amb una closca plena de llet, i caminava a la recerca d'Eva, content de poder-li oferir la degustació d'una novetat alimentosa.

Adam va trobar Eva presa del primer desig; ni tan sols va considerar l'obsequi, obsessionada per una idea singular: volia menjar cargols.

El primer pare havia sentit des del principi una repulsió especial per aquest mol·lusc. En l'acceptació del seu paper de degustador universal, imbuït de la responsabilitat d'aquesta missió, es reservava de tastar els cargols per després d'haver-ho tastat tot, àdhuc els llangardaixos i les mosques. Però va diluir el seu dubte en la flongesa de la paraula d'Eva.

—Tasta'ls, tu primer, estimat, i digue'm si són mengívols. De veure'ls la boca se'm fa aigua.

Adam tenia més de la meitat de la paciència del món i un caràcter suau injectat, junt amb la vida, pel buf diví de Iahvé. Va fer foc a terra i rostí els primers cargols, més repugnants en la bavositat i les convulsions de l'agonia que passegant la closca d'una banda a l'altra. Va menjar-ne un, establint l'heroicitat a la Terra, i pronuncià el veredicte:

—No són pas tan dolents. Fan l'efecte d'ésser medicinals...

A Eva, el gust dels cargols va decebre-la; Adam va haver de fer més de vuit dies de jaç.

Els dies s'escolaren regulars, iguals, nets, i portaren el moment que havia triat la Providència perquè Eva meravellés el món amb l'infantament de Caïm. Però l'instint paternal dels primers pares seguia retardat, imprevisor. La perplexitat foragitava les altres sensacions.

Als primers símptomes Adam va esverar-se positivament. Després, posseït d'un gran pànic, va fugir plana enllà, perseguit pels crits d'Eva, i amb la idea imprecisa de la vida i la mort ballant-li davant els ulls, com un punt vertiginós que s'hagués encastat d'eix al seu pensament. Protegit darrere un arbre, mossegant-se les puntes dels dits, plorava les súpliques de la primera mare.

Després va avergonyir-se, profundament avergonyit, i va iniciar el retorn a la cova, on l'esperava la sorpresa del petit Caïm i la nova felicitat d'Eva, la qual va deixondir-se per fer la presentació del primogènit:

—És bonic, oi? Però té la pell dividida en rombes de diferents colors...

En la clarividència del seu benestar, Adam va caçar la veritat:

—És la paleta de les races del món, Eva. Porta damunt la pell els colors que ha de llegar als distints pobles de la Terra. Primera mare, hem tingut el primer arlequí.

El pas del temps en el Museu Sentimental

No he sabut mai d'una manera prou clara com em pervingué en herència aquella petita casa. El fet, veritable esdeveniment per a mi, em fou explicat voltat de conceptes legals tan complicats que no en vaig comprendre, de bon tros, el mecanisme. De fet, el present em venia d'una parenta llunyana, que jo no recordava haver vist més que una sola vegada. Guardaria el record d'haver-la vista, però no pas la imatge d'ella mateixa. Considerava la casa com un present del cel.

Era la més alegre i segurament la menys important d'un carrer secundari de poble. Tenia planta baixa i un sol pis, i arribà a les meves mans exactament com l'havia deixada la meva parenta, la misantropia de la qual i la seva solteria heroicament sostinguda deslliuraren el patrimoni de dispersions, de la qual cosa només tenia motius per a alegrar-me.

A la primera vista, la casa em sorprengué per algunes singularitats que, en el transcurs del temps, arribaren a fixar-la en la memòria de les coses «meves» amb un color únic, estrany a tot el que em pertanyia. Plena de robes brodades, labors, puntes fines i fundes (prodigades incansablement), la casa era massa petita per a contenir el fruit dels ocis d'una soltera desvagada. I a més, quelcom més excepcional: de dalt a baix, ni en les habitacions més imprescindibles, ni en les que no ho eren tant, no hi havia un sol rellotge; endebades vaig cercar sota els coixins, vaig mirar minuciosament totes les labors, la utilitat de les quals se'm feia menys comprensible. Ni en els calaixos, ni en les parets, ni en les lleixes, enlloc, com he dit, no era possible de trobar un rellotge. Em va semblar, aleshores, que la meva parenta, la coqueteria de la qual havia omplert de llaços i de randes tota cosa susceptible d'aguantar-los (aguantar-los materialment, només), no havia pogut tolerar la presència de quelcom que a cada cop de molla, a cada voltar de rodes, li palesés la seva destrucció i l'allunyament inexorable i definitiu de totes les coses que li eren cares. «Ella», pressentint-se peça de museu, havia volgut crear tot un museu de peces delicades, que l'emmarquessin dignament. I allí quedava el marc, únicament, absurd per la desaparició del seu suport, de la seva raó d'ésser.

A desgrat de portar a la butxaca una sèrie de raons legals que em feien amo de tot allò, obria cada porta i furetejava cada racó sentint-me lladre, tement veure'm sorprès d'un moment a l'altre per algú que tingués més drets, més dels que poden concedir els homes i les seves lleis, sobre les coses que em voltaven.

Al pis superior vaig descobrir la «seva» cambra. Hi havia acumulades totes les petites coses que no cabien a les altres habitacions, i el seu aspecte bigarrat, que com a espectador m'hauria fet somriure indulgentment, com a protagonista (a poc a poc m'hi sentia incorporat, com si en lloc de prendre possessió d'aquells objectes, ells prenguessin possessió de mi), m'impressionaren fortament. De bon principi, em vaig asseure davant d'un *secretaire*, situat a prop d'una finestra; reposant allí, mirant aquella finestra carregada de cortines i d'additaments molests, vaig sentir una angoixosa opressió. M'ofegava, i enfonsant els dits en aquell tou de roba neta, verge, vaig cercar el mecanisme que obria la finestra. Va entrar un doll de llum que vaig respirar intensament, i això em retornà l'equilibri. M'adonava que només prevaldrien els meus drets d'hereu, davant de mi mateix i de la llei, mentre totes les finestres de la casa romanguessin obertes. Però no em fou possible. Únicament

aquella de la cambra d'ella no es tancà mai més, i per allí va entrar, estantís, feble, el meu fur de propietari. Visiblement, totes les labors conventuals de la casa se n'estremiren.

En aquells moments em va dominar una gran tafaneria d'esbrinar el contingut del *secretaire*. Era fàcil; la clau, com en tots els panys de la casa (qui havia tingut cura de posar-los-hi?) era al seu lloc. Vaig descobrir l'inevitable diari; inevitablement em vaig posar a fullejar-lo. La llibreta era relligada amb unes tapes de pell repussada a mà, labor d'«ella», i closa amb una cinta la llaçada de la qual duia l'empremta que la mateixa mà havia deixat en tots els llaços de la casa. No era pas un diari en el sentit cronològicament ampli que aquesta denominació obliga a suggerir, sinó la descripció d'una època determinada de la vida de la meva parenta, les incidències d'una història d'amor. Però mai no havia suposat que una relació ingènua i adotzenada com aquella —l'adotzenament i la ingenuïtat requieien únicament en l'estil— em pogués interessar, àdhuc commoure, com aleshores; i ara, lluny de temps i de distància, he acabat atribuint-ho a la influència del medi.

Mentre llegia, a intervals, em semblà percebre el tic-tac d'un rellotge, i en abandonar la lectura per poder destriar d'una manera precisa allò que em semblava un engany dels sentits, vaig oir clarament el soroll metòdic, reposat, d'un cronòmetre. Ja he dit que en tota la casa, a desgrat d'haver-los cercat, no hi havia vist cap rellotge; per aquest motiu, el tic-tac que podia sentir tan distintament s'emportà tota la meva atenció. Vaig mirar i remirar minuciosament tota la cambra, i no em va ésser possible de descobrir enllloc el centre motor d'aquell soroll. I una cosa més sorprenent, encara: així que m'apartava del *secretaire*, el tic-tac desapareixia. En conseqüència, la meva inspecció es localitzà en aquell moble, però molt aviat m'havia de convèncer que el *secretaire* no contenia, *no podía contener* cap rellotge. Una mica esverrat per allò, i efectivament desgavellat per un conjunt d'impressions incontrolables, pel que tenien d'imprevist en la meva vida, vaig abandonar la casa, tancant la porta d'entrada amb una volta de clau excessivament remarcada, com si temés que tot allò de sensacional que guardava pogués escapar-se en una nit, impossibilitat d'esperar un endemà en el qual les meves previsions em concedien *a priori* un gran domini de mi mateix. I així fou com la primera vegada que la Providència m'oferia un sostre indiscretiblement meu, vaig dormir en una fonda de poble, sota teulada d'altri, com m'havia pertocat fins aleshores.

Em van despertar, conjuntament, un gran benestar físic i un soroll agradable que provenia del pati de l'hostal, i dic conjuntament perquè, encara ara, i per pueril que sembli donar tanta importància a tan poca cosa, no he pogut dilucidar exactament a què devia el meu retorn a la vida efectiva. Però sí recordo clarament que el primer pensament que vaig coordinar em proporcionà una gran satisfacció per haver decidit dormir fora de casa «meva». I immediatament, el record de la casa esperonà la meva tafaneria per la resta del contingut del diari i pel soroll del rellotge. Aleshores vaig qualificar d'estúpides les meves precaucions del dia anterior, i només em concedia el dret de sentir-me satisfet per la possessió d'aquells béns. Arribat en aquest punt, no em va costar gens de determinar que tot el referent al tic-tac era il·lusió.

Desitjava trobar-me, per segona vegada, voltat d'aquelles puntes i randes que m'havien portat a freqüència del pànic (quina ridiculesa!) i entrar definitivament en possessió de l'herència.

En visitar novament la casa, vaig tenir cura de dirigir-me, de seguida, a la cambra del *secretaire*. La finestra estava oberta encara, és clar, i l'habitació extraordinàriament il·luminada. Apressadament, amb una precipitació injustificada, vaig recomençar la lectura del diari, fins arribar a les pàgines dedicades a la descripció del personatge central, de l'amor d'«ella». El retrat era fet tan delicadament, amb un interès tan gran, que vaig adquirir el convenciment de conèixer, fos quina fos la circumstància que pogués posar-la a la meva presència, la persona retratada. D'una manera tan clara vaig retenir una imatge materialment desconeguda per a mi!

Altra vegada arribà a les meves orelles, i em produí un gran esbalaïment, el tic-tac d'un rellotge. La direcció d'on venia el soroll em semblà tan concreta, que vaig dirigir-hi la mirada, girant el cap lentament. El reflex del sol en un mirall em ferí els ulls, obligant-me a executar un moviment instintiu de defensa. Una vegada refet, vaig determinar clarament la posició del mirall; formava part d'un tocador en desús, adossat a una de les parets de la galeria on donava la finestra de la cambra de la meva parenta. No podia dubtar-ho, el soroll venia d'allí, i no pas del moble, sinó concretament del mirall. Vaig passar a la galeria saltant per la finestra i vaig començar a escrutar intensament la imatge reflectida en el mirall. En un cos d'edifici arrapat a l'angle de la galeria oposat al mirall (aquest la reproduïa clarament) hi havia una petita finestra, la taca grisa de la qual retallava pàlidament, però indubtable, la silueta d'un rellotge. En girar-me, el marc de la finestra se m'aparegué d'una realitat que em sorprengué absurdament. Jo tenia la seguretat de no haver visitat aquella part de la casa. Per no perdre temps —en realitat perquè era summament fàcil—, vaig entrar a l'habitació traspassant la barana de la galeria i saltant per la finestra. Aquell departament nou per a mi era molt reduït, i, cosa singular, desproveït d'aquella mena de labors escampades per tota la casa. El rellotge, col·locat sobre una taula, estava tancat dins una campana de vidre; des d'allí es veia clarament la taca lluent del mirall, situat de tal manera que reflectia el soroll del rellotge per a projectar-lo sobre el *secretaire* de la cambra d'«ella». Heus ací un senzill miratge que m'havia fet perdre el control sobre els meus nervis. Però aquella habitació desconeguda —ara tenia la seguretat de no haver-la vista mai— va requerir la meva atenció per damunt de totes les altres coses. Era un gran estoig guardador del secret d'amor d'«ella», i això s'endevinava contemplant qualsevol dels objectes que contenia. Si tota la casa era un museu de la vida anodina de la meva parenta, aquella cambra era estrictament el museu del seu amor. Així m'explicava la retirada del cronòmetre fins allí, perquè, de tota la casa, només en aquell tros tenia valor el pas del temps. El rellotge allunyava a intervals regulars —potser ja els havia foragit del tot— una sèrie de moments sentimentals.

Sense esforç vaig descobrir la porta d'entrada a aquella peça. Era una porta dissimulada (dissimulada d'una manera fortuïta, potser, sense el propòsit deliberat de fer-ho) que no havia descobert abans per un véritable atzar.

Des d'aleshores, les meves visites a la cambra del rellotge sovintejaren i es perllongaren fins a conèixer-la «del tot», quan la resta de la casa m'era encara fins a cert punt desconeguda. Havia arribat a estimar l'essència d'aquell tros de museu, en uns moments que l'essència de l'altre tros se'm feia menys comprensible.

Un dia, durant una de les meves estades a la cambra, trucaren al timbre de la porta d'entrada a la casa. En obrir, vaig reconèixer, tal com havia adquirit abans la

seguretat de poder-ho fer, el personatge central del diari de la meva parenta. El vaig reconèixer a desgrat del seu enveliment, i de portar damunt l'empremta profunda del fracàs i el cansament d'un viatge que l'havia de conduir a terme massa tard.

No recordo exactament de quina manera em va reclamar quelcom que hi devia haver en cada racó de la casa d'«ella» (i especialment, vaig pensar, en la cambra del rellotge), però sé que m'ho va reclamar brutalment, d'una manera que va despertar el meu sentiment de propietat sobre l'herència, àdhuc en el que contenia d'immaterial. I sacsejant sense compassió aquella ombra d'home, el vaig foragitar. Veient-lo allunyar-se, vaig cridar-li:

—La seva imatge us pertany, però el record d'«ella» que conté cada cosa de l'herència és ben meu i no me'l deixaré arrabassar!...

En tornar a entrar a casa «meva», tenia la sensació d'haver operat, amb una estrebada formidable, un canvi definitiu en una de les branques altes del meu modest arbre genealògic.

L'herència dels retrats i de les ànimes

Havia passejat per mitja Europa una mena especial de melangia que em feia refugiar en les multituds, en el carrer, en els recers de sorolls i de llum, en tots els llocs on la gent és més impersonal i poca-solta. Fugia eternament de mi mateix i temia quedar-me sol per sobre totes les coses.

Aquest estat d'esperit era conseqüència d'un complicat procés, més afecte a l'ànima que al cos, a despit de l'opinió d'una eminentia mèdica que s'entestava a restaurar-me valent-se d'uns perdigons minúsculs, blancs, segons ell d'una gran volada curativa.

Em torbava profundament la contemplació de la meva imatge, en retrat, reflectida en els miralls o en qualsevol banda. Tenia la sensació de contemplar un estrany, i encara, un estrany hostil, agressiu, a punt de roseigar-me el pensament. La veritat és que la meva imatge havia adquirit en pocs dies una violència de faccions i de proporcions esbalaïdora. Semblava com si un ésser dur, autoritari i cruel m'hagués manllevat la meva funda carnal per modelar-hi una empremta més adient al seu tarannà que al meu. L'home i el monstre, però sense tempestes interiors ni desbordaments passionals. Jo continuava serè, quiet i amb bons sentiments, diabètic, exhalant eternament una olor de naftalina la naturalesa de la qual no he pogut fixar mai. Entre la gent àdhuc em mostrava, en el dir de la majoria, trempat i divertit. Però en les estones de soledat el meu mal s'anava aguditzant. Fins la idea de la meva pròpia presència em molestava; la contemplació de la meva persona, en aquests trossos que ens és possible de contemplar de nosaltres mateixos sense el concurs de miralls, l'ombra vaga del nas, l'escorç del pit i el ventre, els braços i les cames, em produïa un neguit inexplicable. Més d'una vegada havia tractat de situar el meu fenomen en el pol oposat al que havia sofert Narcís. Ell estava enamorat de la seva persona; jo era a punt d'odiar la meva.

La necessitat d'aïllar-me d'aquestes penoses sensacions em feia cercar companyia desesperadament. Pel carrer saludava indistintament amics i desconeguts, que acabaven a la llarga creient en aquella pretesa coneixença i em tornaven polidament les barretades. Galantejava porfidiosament les dames, creant-me en pocs dies una fama de tasta-ollettes que no m'ha abandonat més.

No em deixava perdre cap manifestació de carrer, blanca o roja. Submergir-me en la multitud em produïa l'efecte d'un bany sedant, del qual sortia positivament reconfortat.

Però tots aquests petits recursos de la meva pueril estratègia van acabar fatalment per fallar-me, i va arribar el moment de decidir el viatge llarg, d'eficàcia comprovada en milers de casos semblants al meu.

De tots els països que visitava, no en recollia pas les particularitats geogràfiques, ni la marca de la seva arquitectura, ni les singularitats del seu art o dels seus costums. Empès per la meva mania, només veia la gent, la gent dreta i divertida, caminant i agrupant-se, bellugant-se i vivint tan bé com sabien o podien.

Arrossegant aquesta mena de mal, vaig arribar a Munic. Els alemanys tenen fama de saber passejar en grans colles pels carrers, i de tenir-hi una gran feblesa, per altra banda. Això m'havia fet concebre algunes esperances, que la realitat va destruir ràpidament: les multituds alemanyes són hermètiques, higièniques, i estan

desproveïdes d'aquests moviments ondulatoris i incontrolats de les multituds llatines que tenen l'emoció del crit i la corredissa immotivats.

Cada vegada que vaig intentar infiltrar-me en una manifestació muniquesa, n'era irresistiblement repel·lit, com una superfície de greix expulsaria una gota d'aigua.

En canvi a Alemanya, els qui tenen set de companyia poden recórrer als museus, inexplicablement concorreguts.

Coneixedor d'aquest fenomen, a Munic vaig visitar, diverses vegades, la seva Pinacoteca, costum que havia de portar-me a una sorpresa transcendental.

Un dia, en el curs d'una de les visites al museu, vaig travar una antiga coneixença, contemplant a fons una gran pintura. En escometre'l, el meu conegut no va donar mostres de sorprendre's gaire, a desgrat que a mi em semblés prou important el fet de trobar a Munic un altre català desvagat.

Em va fer l'efecte que aquell home m'esperava. Sense deixar-me prendre la iniciativa i parlar de les coses que m'interessaven, mal costum en el qual trobo una gran fruïció, em va assenyalar la tela que teníem davant nostre:

—Per fi, després de recórrer mig món i de tafanejar-ho tot, he trobat el que cercava. Fixeu-vos en aquest home situat a l'esquerra de la pintura...

El quadre, obra de Wilhelm Rider, pintor mediocre que visqué a Alemanya a mitjans del segle disset, perpetuava una lluïda reunió de gent distingida. L'home sobre el retrat del qual hom sol·licitava de fixar la meva atenció, tenia una semblança realment extraordinària amb el conegut.

—És una casualitat notable —vaig reconèixer.

—És quelcom més que una simple casualitat —em fou resposta.

—Com us expliqueu aquesta coincidència tan singular? —la veu em sortia prima com una corda de guitarra...

La meva coneixença amb aquell home fou conseqüència de circumstàncies poc o molt especials. Val la pena d'explicar-la.

Dies abans havia ocorregut a Barcelona un fet divers que fou llargament comentat per les estranyes particularitats que revestia. Algú el recordarà encara.

Prop d'un pas a nivell, als afores, fou trobat el cadàver d'un home trossejat pel tren. Hom cregué en un suïcidi. En regirar les robes del mort, sobre el terreny on fou trobat, no es descobrí cap document d'interès, però en ésser novament revisades les robes, una vegada traslladat el cadàver al dipòsit judicial, un agent trobà en una de les butxaques una quartilla plegada, que abans o no hi era o havia passat desapercebuda. El paper contenia un avís lacònic: «Trobareu el cadàver a dos-cents metres del pas a nivell». Aquest missatge produí una gran perplexitat; un avís d'aquesta mena, sobre el cadàver d'un pretès suïcida, era indubtablement més singular que la carta de ritual dirigida al jutge. Però l'interès pujà de punt en descobrir, hores més tard de la troballa del primer, un segon cadàver, estès a terra a dos-cents metres del pas a nivell.

La premsa publicà retrats i informacions extenses, la policia cercava activament el lligam entre les dues morts. La gent s'apassionà durant uns dies pel succés.

Centenars de badocs acudiren al lloc del fet, i entre ells jo, en els inicis del meu fenomen i àvid ja de companyies nombroses i variades.

En aquella fase de la meva malaltia, cercava converses amb tothom al tramvia, al cafè, al carrer. Era una plagositat per a la gent que coincidia amb mi en el transcurs de les seves ocupacions.

Una de les vegades que visitava el pas a nivell —vaig anar-hi més d'una— em va tocar de companyia, en el grup al qual m'havia incorporat, un home seriós, d'aire intel·ligent. Estava voltat de comares truculentes i xafarderes, d'ambdós sexes, per la qual cosa vaig triar el desconegut per entaular-hi conversa. Vaig caçar-li al vol una mirada fugissera:

—Ja són ben misterioses les circumstàncies que concorren en aquest succès. No us sembla?

M'havia acostumat en el curs dels darrers temps a ésser acollit de molt diverses maneres en aquests sondeigs de carrer, i a ésser mal acollit. El desconegut, però, semblava afectat d'una frisança semblant a la meva. Sibil·lí, em va agafar pel braç i arrencàrem carrer enllà, a passos mesurats.

—Ho són, indubtablement. I a desgrat de tot, el destí d'aquests dos homes estava meticulosament marcat...

—Sou fatalista? —vaig preguntar positivament escamnat, a punt d'esgrimir la meva incredulitat en l'existència de l'ànima, en la seva immortalitat, l'affirmació de l'atzar, pur i simple, com a guia i pauta de la nostra vida, etc. Eren temes que m'agradava de sentir-me explanar, i els encloïa a tot arreu: parlant de llibres, de cavalls, de terapèutica domèstica, etc. Però l'home se m'escorregué dels dits.

—Heu fet una pregunta sense solta, el contingut de la qual només té sentit en les enciclopèdies. Aquests dos homes s'han sentit atrets al desenllaç de la seva vida, com les arnes se senten atretes per la llum, simplement. Una i mil vegades farien o faran el mateix, víctimes d'una divinal falta d'imaginació. Mireu...

Desembutxacà un plec de papers i m'allargà un diari recent. A primera pàgina hi havia els retrats dels dos protagonistes del succès. Després em mostrà una revista antiga, molt antiga, en una de les pàgines de la qual apareixien dos retrats gravats a l'acer. La semblança entre els individus retratats en els periòdics contemporani i antic era indubtable. Els dos homes d'abans, com els d'ara, havien acabat la seva vida d'una manera barroca, en circumstàncies semblants.

—L'atzar, una coincidència... —vaig murmurar ja més disposat a escoltar que a parlar.

—L'atzar, potser sí, podríem anomenar-ho així. Però un atzar ordenat i sistemàtic, més freqüent del que podem imaginar-nos. D'aquesta mena d'atzar, tots en portem una mica al damunt, com un timó, o millor com unes regnes que ens fan anar d'ací d'allà sense preguntar-nos la nostra opinió. És aquesta mena de força que ens fa treure un dit per una escletxa de la porta quan passa l'ascensor, o que ens fa fer una corredissa estúpida en travessar el carrer, un dia que no tenim gens de pressa, i condueix recte el nostre coll sota les rodes d'un cotxe. Els casos són a milers, i extraordinàriament populars...

—Parleu com si coneguéssiu d'una manera certa l'existència de la raó d'aquesta força.

—La pressento. En el fons, la teoria d'aquest fenomen arrenca d'una reflexió que tots ens hem fet més o menys a consciència: la meva cara, el meu tipus, són exemplars únics o els porta algú més sobre la capa de la terra? Els meus gustos, el meu caràcter, els tinc jo només o se'n serveix algú altre, lluny enllà de les fronteres, o prop, tant se val? El meu destí és inèdit o un plagi? Contestem a totes aquestes

preguntes concedint que sí, que és possible que entre els nostres antípodes, per exemple, es trobi algú amb un nas camús com el nostre, que faci joc amb un front com el que tenim, i que, com a nosaltres, li agradi el cafè amb un punt determinat de dolcesa. I és que la Natura, a desgrat del crèdit que li concedim en matèria d'imaginació, la va esgotar d'un cop per sempre. Les margarides d'ara són idèntiques a les de l'Edat Mitjana; iguals les sargantanes, el gust de l'aigua ferruginosa natural, les sanguinoses, els jocs de nuvolades i els cristalls de la neu i de l'aigua glaçada, etc. De la mateixa manera, un cop aconseguides unes quantes dotzenes de milions de cares i de tipus, la naturalesa els ha anat repetint variant-los només de generació, de clima o de frontera. El model de cara que us presta els seus serveis a vós, hauria servit abans a una colla de persones, guerrers, comerciants, savis, tarambanes, etc., i vós al vostre torn la llegareu a algú que s'encarregarà de passejar-la una temporada més per la Terra...

—Accedint a reconèixer la justesa d'aquesta hipòtesi, no veig que ens plantegi cap problema considerable. A més, forma part d'aquests temes que ens estan vedats, la reflexió dels quals ens fatiga i ens deixa eternament insatisfets, com la mort, l'infinit, l'eternitat, la vida...

—Cert en part, només. Ja sabeu que una fesomia determinada comporta una determinada complexió, i que l'esperit, el caràcter, la intel·ligència, etc., són reflectits a la cara, i àdhuc en la manera de moure's i d'estar-se quiet. Tot això, doncs, forma part de l'erència, i en som únicament dipositaris.

—No m'agrada. Vós veieu el món com un immens escenari on es representa sempre la mateixa comèdia, amb el mateix decorat i els mateixos personatges, variant únicament les hores de representació i els figurins.

—Tampoc no m'agrada a mi, però en aquests afers ni el vostre criteri ni el meu, ni el de ningú, no és tingut en compte. Però us prego que tingueu la docilitat d'adaptar-vos als meus raonaments i deixar-me arribar fins a la fi. Si acceptem, amb més o menys reserves, que la cara i el cos s'acorden a determinats caràcters, amb un pas més arribareu a la conclusió que el destí de cada persona va estretament unit a aquelles característiques. Referent al destí, cal dir que el suprem novel·lista que ha d'escriure el de cadascun de nosaltres, té també en aquest aspecte una fantasia limitada. Uns quants centenars de novel·les i prou, i encara girant sempre al voltant de dos o tres temes eterns. Tota la resta són repeticions.

—Així, vós creieu que cada generació és la còpia d'una altra d'anterior. La varietat s'obtindria únicament barrejant cada vegada aquests milions de cares i de destins, com un cóctel monumental. De l'entrellaçat més o menys reeixit d'aquests elements constants, en surten les grans generacions i les mediocres, els segles d'or i les guerres, el progrés i els retrocessos. La vida i la mort s'haurien inventat únicament per renovar la mateixa matèria primera, com es renova l'aigua d'una peixera. Però no veig la utilitat d'aquest gran joc, ni la manera de treure'n partit vós i jo, per exemple.

—No veieu la utilitat de poder conèixer, estudiant les utilitzacions anteriors del vostre model, el rumb del vostre destí?

—És tan problemàtica la troballa d'aquest model entre l'aiguabarreig de generacions anteriors a la nostra, que la seva sola recerca m'enervaria. Prefereixo deixar-me conduir dòcilment vida endavant i conèixer el meu destí sobre la marxa.

—La troballa no és tan problemàtica i, comptant que el model que tenim en dipòsit ha d'haver estat utilitzat diverses vegades, jo confio de trobar el meu i

d'aprofitar-me'n. Tinc la vida sencera per a dedicar-hi, i un camp vastíssim, el món, per a estendre la recerca.

S'havia fet fosc ràpidament, i la conversa s'esllanguí en plena ciutat. Ens acomiadàrem cordialment, i encara jo vaig desitjar-li un bon encert i l'èxit per a la seva empresa.

—Així creieu haver-ho trobat, ja? —vaig preguntar esguardant el cavaller de Wilhelm Rider.

—Indubtablement. Es tracta d'un gentilhome muniquès. Els alemanys són uns meticulosos arxivadors, mestres en el report i el registre. Puc seguir pas a pas la vida d'aquesta notable persona. Vaig comprovar afinitats íntimes, sobre el paper, inconfusibles: com a mi mateix, a aquest bon home, li agradaven les dones amples d'anques i les maduixes. Sóc als inicis de la investigació i, això no obstant, em prometo resultats molt falaguers.

—I no temeu precipitar-vos a l'encalç del vostre destí, en coneixer-lo una mica, com es va precipitar a l'encalç del seu Lord Arthur Saville?

—No temo res. Manejaré el meu destí a gust meu, i llegaré a les generacions futures un model renovat, esporgat d'imprevistos i sensiblement més confortable...

—Jo estaré una temporada a Munic. Desitjaria que em tinguéssiu al corrent de les vostres experiències...

Ens separàrem fora del museu, amb aquesta promesa. En dies successius ens visitàrem amb freqüència.

El meu conegut envellia ràpidament. D'acord amb les meves temences, havia emprès una cursa folla cap al desenllaç, menyspreava de viure els dies grisos, anodins, l'interès dels quals radica en l'imprevist que esperem a cada minut, i que són només el farciment de fets més considerables, com el mal lector que, abandonant els esplais literaris del novel·lista, salta pàgines senceres en exigència del desenllaç que hom li ha promès.

Va encastar-se-li als ulls una lluïssor mòbil, com una petita cavalcada de llum. El destí que va servir al cavaller muniquès per a omplir una vida de setanta anys, el meu conegut el va malgastar en poques setmanes, i de sobte es va trobar desemparat, enveilit, havent donat tot el que hom esperava d'ell. Va apagar-se-li la cavalcada de llum de la mirada i morí.

Mesos més tard, una deliciosa dameta de Nimes —jo seguia infinitament assedegat de companyia— descobrí que m'assemblava d'una manera prodigiosa al seu avi. Anava a furgar un calaix en recerca d'un esmalt que posseïa amb el retrat del respectable difunt, però no vaig donar-li temps de res. Vaig fugir posant-hi tota l'energia.

A Nimes, no hi tornaré mai més.

L'impredictible a la casa número 10

De bon matí, l'impredictible es presenta a la casa número 10.

Una parella de policies amb tercerola i dos agents de la brigada social amenacen de tirar a terra la porta primera del segon pis. Un dels policies crida amb una veu que es classifica de seguida com a veu oficial. És la seva missió.

El monàrquic surt ensonyat, un bon tros sorprès. Duu un vestit clar i porta barret de palla, el segon barret de palla de la temporada, segurament.

—Sembla mentida, un home tan infeliç... —comenta la portera amb una veïna del tercer pis (en el qual, d'una manera insospitada, s'està forjant un drama d'adulteri).

Les dotze famílies habitants de la casa senten tota la importància de la detenció. Vet ací que en vint-i-cinc anys no ha passat res d'anormal, de dalt a baix de l'immoble, i la gent, víctima d'una mala preparació, es troben incapacitats per a situar degudament el fet divers. Per un matí, el pujar i baixar dels accessoris, del desdejuni, i els diaris, coincideixen amb la visita de la policia, i els veïns es cerquen mütuament, caçant la confidència.

L'impredictible continua allí. Sembla com si s'hagués instal·lat a la casa. Va d'un pis a l'altre desgavellant situacions i creant-ne d'altres.

Al tercer pis han disparat dos trets. Algú s'ha desmaiat: una vella cubana, la qual palesament no podia pas resistir més d'una emoció en un dia. La pèrdua del coneixement l'ha arreplegada en mig d'un ditirambe sucós del monàrquic detingut. Un altre dia qualsevol de l'any, el seu desmai hauria estat celebrat degudament. Però aleshores hom es preocupa preferentment dels trets del tercer pis.

Una colla de veïns comissionats per llur pròpia transcendència, pugen escales amunt amb infinites precaucions. A mig camí la seva marxa és interrompuda per l'aparició del senyor del tercer pis, que baixa esverrat, empunyant una pistola que, de sobte, llança escales avall, tot murmurant unes paraules que tiren a terra d'una manera contundent la integritat moral de la seva esposa. En fugir, diu quelcom de què es desprèn que el matrimoni del tercer no és tal matrimoni, i l'adulteri es presenta impensadament. Quina cosa més extraordinària!

Els trets no han tocat ningú, i la dona surt al replà esgrimint una ampolla de vi. El més insignificant dels gests de la senyora està controlat per l'alcohol (això es veu de seguida). Immediatament de la seva aparició, la dona descobreix un fantasma encastat a l'esmalta de la paret de l'escala, i hi projecta la seva ampolla que es desfà en mil bocins. Tot seguit, un furiós atac de nervis rebat la senyora per terra.

La comissió de veïns, detinguda mentre més amunt s'agitava alguna cosa, es refà en constatar el silenci. Pugen tots, doncs, recullen la senyora i la dipositen en un dels llits de casa seva. Mitja hora més tard, el senyor del tercer pis hi acudeix, compungit. Porta un collar de perles falses a les mans, sense embolicar. Vol demostrar, evidentment, que porta l'armistici als dits. Des d'aquest moment l'incident perd interès, i cadascú es retira a casa seva.

Però l'impredictible, per una vegada en una eternitat, persisteix en la casa número 10. Una mica més tard, la maquineta cerebral de la vella del primer pis, que tota la vida ha funcionat malament, es desgavella d'una manera definitiva i coordina una idea singular. Surta furtivament a l'escala, truca a la porta dels veïns i, en sortir

aquests, els convida a presenciar quelcom meravellós. Els veïns, que en el transcurs del dia han tingut ocasió de disciplinar les seves impressions, segueixen la vella fins a casa seva i aquesta, després d'haver tancat amb grans precaucions la porta d'entrada, els condueix davant una calaixera i els mostra una baldufa inservible, col·locada dins una formatgera de vidre.

—La vaig trobar a l'església. És més bona del que sembla. Però no creieu que me n'he apropiat il·legalment. Des que la tinc, a cada persona que ve a casa nostra li dic: «Que veniu a cercar la baldufa?». Fins ara ningú no me l'ha reclamada, i és ben meva.

«Vet ací que ha passat el que havia de passar», comenten els veïns entre ells, i tot admirant artificiosament la baldufa, es retiren. La bogeria de la vella, que en unes altres circumstàncies hauria commogut tota l'escala, aquell dia constitueix un honest esplai.

A més, mentre uns quants veïns corrien l'aventura de la baldufa, la resta es veia obligada a sortir als balcons llurs, atrets per uns crits esfereïdors. Un comerciant del principal, promotor de l'escàndol, està al seu balcó giravoltant un gat amb aire d'engegar-lo al carrer. Efectivament, el llança, no sense que les urpes de la bèstia, en una gesta pòstuma, se li emportin un lluit tros de galtes. Aleshores és quan el comerciant crida més de valent, reclamant la tafaneria de tots els presents.

Després d'això, l'imprevist concedeix una treva d'una hora, el temps just per a resumir la situació i prendre posicions.

L'atzar ha triat aquell dia, també, perquè l'investigador estrafolari del quart pis trobi el que cercava. Es presenta a l'escala cridant triomfalment; porta a la mà una pasta negra, fumejant, que pel que es veu és el que amb tanta tenacitat tractava d'obtenir (per fi, els veïns en saben alguna cosa). L'investigador baixa un replà saltant desproporcionadament i, de sobte, se li trenen les cames i cau escales avall, estavellant amb un cop de cap formidable un dels banquets de fusta de l'escala i quedant estès a terra. El primer que hi acudeix és el comerciant cridaner. Greument, comenta:

—És ben ximplet aquest home. Tot avui que passen coses i no ha sortit per res de casa seva...

Assenyala amb un gest de repugnància la pasta negra de l'investigador i ordena a la portera que «llanci immediatament aquella brutícia». La portera obedeix, mentre hom s'emporta el cos inanimat de l'inventor.

Aquest succès darrer ja no ha commogut gairebé ningú. A mesura que avança el dia i es van succeint els esdeveniments, els veïns de la casa número 10 es van insensibilitzant. A mitja tarda tothom està segur de no impressionar-se més que per fets veritablement sensacionals. Per això el succès de la senyora d'edat i l'ascensor no impressiona pas profundament. La senyora, present a l'escala en *tournée* de visita, vestida severament de negre, amb lluents incrustats en diversos punts culminants de la seva indumentària, coberta amb un barret que incita a provar la punteria, ve esverada, rondinaire, neguitosa. Es fica a l'ascensor resant una oració per la integritat de la seva persona. L'ascensor, però, fet a la seva i desconeixedor de les conveniències socials, es para sense contemplacions entre replà i replà. La senyora intenta d'obrir la porta sense èxit i colpeja febrosament amb el seu paraigua els vidres de l'ascensor; en fa una trencadissa formidable. A més, així que pot llança uns udols d'agonia que trenquen l'ànima. Els veïns, congregats a l'escala, li recomanen serenitat mentre preparen el salvament. Una dona, vist l'estat

descompost de l'empresonada, suggereix de proporcionar-li d'una manera o altra un licor cordial. Lligada una ampolla a l'extrem d'una canya llarga, la senyora rep a través del forat d'un vidre aquell primer auxili. Però ha perdut l'enteniment i el control i amb un gest arbitrari es tira el licor al cap a manera d'aigua de colònia. Quan és possible deslliurar la senyora, hom ha de fer-ho a pes de braços.

Els fets se succeeixen vertiginosament. Una veïna del quart pis celebra un aniversari i el seu marit li regala una olla automàtica, «absolutament exempta de perill» segons que anuncia suggestivament el prospecte que l'acompanya. En la prova, l'olla mostra un caràcter terriblement independent. Aguanta a la callada, dintre seu, una pressió rècord. Quan deixa sentir el seu xiulet, en senyal d'ebullició, ho fa amb una estridència esfereïdora; però ja és el seu cant del cigne, el seu adéu a la vida. De l'esclat final, la veïna en resulta amb cremades considerables i el donant de l'olla amb una nansa incrustada al front.

A l'escala viu, fa temps, un endarrerit mental inofensiu. Aquell dia té una pensada especial: talla un tros de canonada de l'aigua per construir-se una flauta. Quan la inundació delata el seu enginy, els veïns el descobreixen amb aigua fins als genolls i executant una fogosa marxa militar amb la seva flauta de plom.

Per uns moments, l'atenció es concentra novament en els veïns adúlters del tercer pis. En plena orgia reconciliatòria la parella s'ha empasat, barrejat amb vi, el collaret de perles falses. L'home té, escassament, forces per a sortir al replà i demanar auxili. Al cap de poca estona una ambulància recull teatralment els dos apassionats.

Sense treva, un dels veïns projecta sobre la casa el seu succés. Un gos vell, pla d'esquena i feixuc, propietat d'un sergent de carabiners retirat, té una debilitat i treu el cap per entre els barrots de ferro del balcó de casa seva, per tafanejar l'expectació del carrer. Quan en té prou i intenta de retirar-se, se sent víctima d'una clau per part de l'orla de la barana, i no pot treure el cap per més que forcegi. En el seu terror, el gos llança uns esgarips commovedors. L'excarrabiner, enemic de solucions tímides, ajuda la bèstia amb unes estrebades formidables. Però l'orla de ferro no cedeix la seva presa, i el sergent, actuant d'home enèrgic, engega un raig de trets sobre el gos i talla en sec el seu suplici.

Passa, després, una hora i mitja de tranquil·litat, i aquesta pau té la virtut d'esverar una mica tots els veïns. Hom ha arribat a acceptar que la sèrie d'incidents s'haurà de cloure amb una catàstrofe final, definitiva, que serà pitjor com més tardi a produir-se.

Així, en sentir-se a l'escala una gran explosió, ningú, en el fons del fons, no té una sorpresa massa gran. Cadascú rep sobre seu el munt de runes que li pertoca, amb resignació. Només la vella cubana es revolta contra l'atzar; amb l'explosió, una imatge veneradíssima, que tenia penjada sobre el capçal del llit, desapareix.

Tots els veïns (semsbla que l'explosió no n'ha malmès cap) es reuneixen a l'escala. Coincideixen unànimement en una cosa en els seus comentaris: tots, des del primer al darrer, s'esperaven quelcom greu, quelcom que devia ésser «allò» que acabava de succeir. Baixen l'escala amb una gran empenta. L'aspecte de gran guinyol de l'entrada, amb el quiosc del porter contorsionat i malmès, en una ganyota definitiva, els satisfà la imaginació. Tots els veïns accepten amb més o menys intensitat que aquell succès pot ésser el definitiu, el de «final de sèrie», i amb aquesta esperança comencen una investigació connectiva. Els pilots de runa exhalen encara una intensa fortor de gas, que permet als veïns de fixar la naturalesa

de l'explosió. Sobre d'entre els escombres, fa la seva aparició la portera, reclamant el seu fill a grans crits. Ningú no dubta que el noi està colbat entre les runes, i hom comença activament els treballs de socors. En plena activitat, però, compareix el fill de la portera escales avall, saltant els graons de deu en deu, net, pentinat, intacte. Així que pot, anuncia en alta veu que al terrat hi ha lladres, que han lligat el seu pare i que estan netejant els estenedors. Una parella de veïnes, lleugerament intoxicades pel gas, aprofiten elsuccés per a desmaiar-se.

Enfront de la casa número 10, al carrer, comença a agombolar-se gent. Hom acorda que fer-hi d'espectador, a peu dret, ni que sigui per algunes hores, paga el tret. Al terrat es lliura una petita batalla que acaba amb la fuga dels lladres terrats enllà, emportant-se, però, la roba.

Fet i fet, és en la consciència de tots que l'accident culminant no s'ha produït encara. Amb les portes de cada pis obertes, a cada replà hi ha constituït permanentment un consell de veïns amatents, a l'aguait. L'imprevist, tanmateix, en acumular en un dia la tasca de vint-i-cinc anys, n'ha fet un gra massa, i els veïns estan disposats a no deixar-se arreplegar per sorpresa. Fan comentaris, exposen teories, procuren veure venir. Al principal, el consell té una especial importància, per la presència d'un prestigi: un mestre nacional amic de les cites i les frases profundes, comentador internacional enciclopèdic i aficionat als pronòstics, en els quals excelleix per la seva fantasia. Concentrat i responsable, seriós, acarat amb el sondeig del futur immediat, l'home fa una llarga estona que es passeja d'un cap a l'altre de replà, sense dir res a ningú. De cop es para, convulsionant el consell, i diagnostica:

—Ja ho tinc. Aquesta casa serà d'aquelles que s'esquerden...

L'imprevist mor aquí. La notícia recorre, amb una esgarrifança, tots els pisos. Cadascú adopta l'aire de fer el farcell i iniciar la fuga, però l'anunci ha vingut massa tard. Amb un espeltec gemegaire la casa es parteix i es disagrega convertint-se en una immensa croqueta de veïns.

La meva estada al centre de la terra

La popularitat del professor Daimis va començar amb la presentació a l'Institut d'Investigacions Psíquiques de La Xalon d'un gat excepcional que rebia i radiava, en alta veu, les emissions del grup d'estacions del nord d'Itàlia. L'enrenou d'aquesta descoberta va eclipsar la fama d'una mangosta de Dublín que podia parlar, comptava fins a dotze en anglès i en gaèlic i que, al moment d'aparèixer el professor amb el seu gat, estava aprenent de fer puntes al coixí.

A comptar d'aquella època, el professor Daimis va acaparar contínuament l'atenció mundial. En les activitats més diverses sobresortia per la singularitat del seu geni. Va descobrir un colorant d'una potència terrible, una sola gota del qual, deixada sobre el mar davant la platja de Niça, va tenyir de color roig de Saturn la meitat del Mediterrani. Un mil·ligram d'aquest colorant, posat en un got d'aigua, produïa una explosió audible en un radi de més de dos-cents quilòmetres.

Requerits els seus serveis per una nació poderosa del Nord d'Europa, va inventar una nova operació aritmètica, insospitada fins aleshores, i va aconseguir l'encreuament entre les anomenades «aranyes ciclistes» i un coleòpter importat del sud d'Angora, d'on obtingué un insecte de nova espècie, el qual produïa l'apreciadíssima seda ratllada d'Angora.

Des d'aquest moment, la fama del professor es va paralitzar, per la sobtada desaparició dels laboratoris de l'Estat, a Lorham. Aquests laboratoris foren suprimits i els seus obrers ocupats en altres activitats controlades pel govern. Del professor Daimis, no se'n va saber res durant uns quants mesos.

Finalment, un periodista serbi va localitzar el professor en una província allunyada, realitzant per compte de l'Estat, que comptava amb els seus serveis, uns treballs d'índole colossal, que havien de constituir l'atracció i el nervi d'una futura Exposició Internacional.

Les «Manufactures de Guixos i Calç, S. A.», de Barcelona, van rebre una comanda important de materials destinats a l'obra del professor Daimis. L'import de l'operació era molt elevat, i com que la naturalesa de les activitats del professor era curosament mantinguda en secret, el consell d'administració va decidir d'enviar-me a mi en representació, per formalitzar el negoci.

En arribar a Bartum, poble on s'havia instal·lat el professor, vaig dirigir-me al consolat, on m'assabentaren que aquella mateixa nit el govern donaria una festa d'homenatge a Daimis, al qual jo seria presentat pel cònsol, d'acord amb l'amable oferiment d'aquest.

Aquell vespre, a la gran sala on se celebrava la festa, em sentia singularment desemparat. Aquesta sensació devia provenir d'haver contemplat la meva figura, artificiosament disfressada d'etiqueta, en un gran mirall. Semblava un promotor de boxa fent de *speaker* en una festa benèfica, petit, desvitaminitzat. El meu llaç de la corbata havia perdut perillósament la seva posició horitzontal, i adoptava l'aire d'iniciar un moviment rotatiu, com d'espantamosques de vaqueria romàntica. Amb un gest ràpid, vaig intentar de tornar-lo a la seva forma convenient, amb tan poca fortuna que se'm va desfer als dits. A l'hotel, amb l'ajut d'un magnífic mirall

tríptic, de lluna claríssima, d'una gran fidelitat, havia necessitat una hora per a fer-me malament el llaç de la corbata. En aquella sala de miralls transcendentals, carregats d'arabescos i voltats de gent, no creia possible trobar un refugi on poder-me lliurar a una feina tan delicada. Amb la mà plana sobre el coll, tapant el llaç desfet, i procurant donar a aquesta postura arbitrària un to desimbolt i interessant, vaig començar un romiatge penós a la recerca d'un mirall acollidor.

El que vaig trobar, el que em va semblar millor, estava prestant els seus serveis a un pacient personatge que es troava en la mateixa situació que jo. Vaig comprendre de seguida que pel seu compte no reeixiria a refer-se el llaç, i veient en el seu exemple el meu futur immediat, vaig oferir-li la meva ajuda a canvi de la seva. Entre tots dos aconseguírem de decorar-nos el coll amb una petita troca blanca, compacta, que almenys no se'ns desfaria en tota aquella nit, i possiblement ni en les nits que seguirien.

Intimàrem de seguida. El meu novíssim camarada era repòrter d'una agència internacional d'informació. Em va semblar que la seva companyia em seria útil, i no ens separàrem més.

Reincorporats a la festa, se'm presentà de seguida l'oportunitat de conèixer el professor Daimis. La il·lustre persona tenia un aire greu, preocupat. Semblava assistir a un ball de màscares disfressat de fantasma d'ell mateix, tènue, absent. Aquest posat en un home que rebia l'homenatge d'un govern poderós, em sorprengué. El repòrter em va informar:

—Ja haureu sentit parlar del gat extraordinari que el professor Daimis va presentar a l'Institut d'Investigacions Psíquiques de La Xalon. Aquesta bèstia i el seu il·lustre descobridor intimaren molt. Sempre se'ls veia junts, i el professor, poc agut en qüestions de conveniències, no s'estava de presentar-se pertot arreu amb el seu fenomen. Però fa una curta temporada que el gat ha desaparegut, víctima, segons explicació del seu propietari, «d'un accident mortal». D'això fa pocs dies i Daimis està, encara, compungit.

La tendresa de l'home genial em va commoure. Soltadament aguditzat el meu desig de fer la seva coneixença, vaig requerir el cònsol per a fer la presentació. El repòrter s'enrolà a la cerimònia, i fou presentat al mateix temps que jo.

El professor s'animava ràpidament en tractar-se dels seus treballs. Va resultar que hom l'havia autoritzat a divulgar-ne el secret en una data pròxima, i ell mateix ens felicità per la nostra oportunitat.

—Encara que no ha arribat la data fixada per a fer pública la naturalesa de les meves activitats actuals —digué el professor—, em crec facultat per a fer-vos-en gaudir les primícies. Us esperaré demà als meus tallers.

L'endemà era diumenge, circumstància favorable, ens fou dit, perquè l'absència dels col·laboradors del professor faria més còmoda la nostra visita.

Vaig preguntar al meu company, una vegada separats de Daimis, si coneixia qui era el secret que fins aleshores havia estat ocultat amb tants miraments. Em contestà que degut als polifacètics coneixements del professor, es feia difícil establir un pronòstic raonable i que no era prudent fiar-se dels rumors. «L'únic que hi ha de cert», digué, «és que l'obra ha de servir per a fer més lluïda l'Exposició Internacional, i això ja ho coneixeu vós, jo i tota Europa».

Coincidírem a confessar la nostra tafaneria, més aguditzada com més s'acostava el moment de satisfer-la.

El professor Daimis ens rebé, l'endemà, en el seu despatx annex als tallers, i escometé de seguida el tema que ens interessava.

He de fer present la decepció que s'apoderà de mi a les primeres paraules de Daimis. Resultava que tot plegat es reduïa a la construcció d'un globus terraquí gegant, colossal, el més gran del món, que posaria en evidència els incidents més insignificants del cutis de la Terra. Més de mil obrers, caps i tècnics hi havien treballat durant dos anys. Amb els diners que havia costat aquesta immensa bola, convertits en monedes d'or, s'haurien pogut fer collarets i arracades per a les dides de vint generacions. La quantitat de pasta que hi entrava (un conglomerat especial inventat per Daimis) esfera; s'hi haurien pogut construir una quantitat d'imatges tan considerable, que tocarien per terme mig dos sants de tamany natural a cada fidel del món. Els nombres de la xifra de cubicació de l'esfera, escrits un darrere l'altre com aconsella el bon costum, semblaven el seguici de l'enterrament d'un rei.

Quan les nostres possibilitats de meravella foren exhaurides per les estadístiques del professor, aquest ens anuncià que havia arribat el moment de visitar la bola.

Els tallers, en dia de festa, eren absolutament deserts. L'esfera s'erigia al centre d'una nau immensa, gran com un prodigi de la naturalesa. El seu aspecte imposava; en realitat, no és possible donar-ne una idea amb paraules. Em remeto a les estadístiques.

El meu company condensà la seva admiració amb aquesta frase:

—No hauria dit mai que la Terra fos tan gran!...

Un sistema impressionant de grans bastides conservava l'estatisme d'aquella obra; a banda i banda, solides torres de fusta pujaven fins al cim una colla d'ascensors minúsculs.

Per la banda d'Àfrica, justament sobre Johannesburg, el professor ens invità galantment a ocupar un dels muntacàrregues. L'aparell ens pujava amb una lentitud relativa, convenient per a poder contemplar detingudament els retalls de món que desfilaven davant nostre. Ens deturàrem en alta mar, entre Itàlia i Espanya. Les bastides formaven en aquest lloc una gran plataforma circular, que ens permetia de passejar còmodament tots tres, l'un al costat de l'altre. El professor Daimis patia una mena d'embriaguesa de la seva obra i ens en feia una apologia púdicament immodesta. De tant en tant, la plataforma s'oscava en un gran queixal, per sortejar el sortint d'una muntanya, accidentant-nos el passeig. Voltes enllà, un altre ascensor ens esperava. Des d'allí la contemplació del taller començava a produir vertigen. Sense descansar, el professor ens donava detalls i més detalls.

—L'interior d'aquesta esfera única, el forma un esquelet espès de bastides i tirants, en la construcció del qual hem resolt problemes d'una gran transcendència. Un milió i mig de...

El meu company l'interrompé, en una sobtada impaciència:

—On som, ara?

—Estem passant sobre Armènia i ens dirigim cap al nord. Dintre de breus moments, plantarem els nostres peus a les regions verges del Pol.

Feia estona que em preocupava l'enunciat d'un problema per al qual no entreveia solució:

—Com transportareu aquest retrat del món al seu destí?

—El govern cria, expressament per a aquesta feina, mil dos-cents cavalls d'empenta, en una província rica en pasturatges, habilitada totalment per a aquesta

finalitat. Hom està constraint una carretera especial; amb l'asfalt que requereix aquesta carretera, es podria atapeir el Vesubi...

L'ascensor s'aturà. Des d'allí vèiem perfectament el casquet esfèric que constituïa la part superior de la bola, i al mig, amb els seus perills i el seu misteri, el Pol Nord.

A través d'una sèrie de camins aeris de fusta ens dirigírem cap aquell punt. El sistema de bastides s'aturava, però, un tros abans d'arribar al Pol, la qual cosa no ens permetia de contemplar-lo detalladament.

—Aquesta part de l'obra no té encara, probablement, la consistència deguda —ens digué el professor Daimis— per ésser l'última que hem construït. Una setmana endarrere, el meu gat fenomen, seguint-me en un viatge d'inspecció al voltant del món, va empaitar una ombra cap al Pol; la pasta, tendra, va cedir i el gat caigué dins de l'esfera. Salvar-lo suposava sacrificar una gran part de la meva obra, que he adquirit el compromís ineludible d'acabar en una data determinada. He hagut de sacrificar el gat.

Al meu company i a mi ens havia entrat una gran frisança per realitzar la promesa del passeig sobre el Pol, i ho sol·licitàrem al professor.

En l'examen tàctil de la pasta, sembla que aquesta va oferir les degudes garanties, i el constructor hi accedí.

Ens descalçàrem tots tres, i de quatre grapes, agafats pel braç, començàrem aquella excursió, arrapats a la crosta de la terra.

A mesura que avançàvem, la pasta se sentia més humida sota les nostres mans, fins a arribar el moment que el professor, ordenant que ens aturéssim, aconsellà la retirada.

Massa tard, però. Un forat enorme es va obrir sota nostre, i ens engolí tots tres, units en una patètica abraçada. Recordo aquell descens amb tots els detalls; podria historiar tots els cops que vaig rebre i la impressió dominant en cada mil·lèsima de segon.

Allò no era pas una caiguda al buit. Una sèrie d'obstacles —l'esquelet espès de la bola— atenuaven la violència del descens, i ens omplien el cos de blaus.

Ens aturà un engrællat de fusta, contra el qual van anar a estampar-se els nostres cossos. La comprovació de la nostra integritat física ens proporcionà una fugaç satisfacció. La veu del professor Daimis, alterada per l'accident, ens plantejà la qüestió d'una manera crua:

—Em sembla que patirem per sortir d'aquí...

Dalt de tot, molt per damunt dels nostres caps, es retallava net el forat que ens havia donat accés, sense consultar-nos, al centre de la Terra. Perquè, en efecte, el reixat de fusta que ens havia estalviat, generosament, d'ésser projectats als antípodes, era l'encavallat central de la gran esfera. El forat ens enviava un raig de llum nou, verge, que il·luminava l'escena del nostre drama.

El primer dia d'estada al centre de la Terra passà amb una lentitud aclaparadora. El professor lluïa una gran imaginació i una paraula clara i precisa que tractava l'aspecte difícil de la nostra aventura. Sostenia que l'endemà, dilluns, els obrers no sentirien la nostra veu per més que cridéssim, degut a les dimensions i característiques de la bola. En el que feia referència al forat, hom no el descobriria fins al cap d'uns quants dies, perquè els treballs s'havien localitzat, en aquella etapa, en la meitat inferior de l'esfera. Intentar obrir-se pas a través de les parets, era impossible, per raons que el professor destriava meticulosament:

Primera. Per la duresa de la pasta, excepcionalment resistent (el professor se'n mostrava orgullós, a desgrat del forat i del nostre testimoni).

Segona. Perquè el viatge a efectuar des del centre de la bola a les parets, en una fosca absoluta com aquella i tenint per camí un estret tirant de fusta, era extremadament perillós.

Ens va arribar la nit, i amb ella la desaparició d'aquell raig de llum que era l'únic lligam que ens unia a la pell de la Terra.

Una altra circumstància va venir a agreujar, encara, la nostra situació. Una invasió de rates es passejava amunt i avall dels tirants, i àdhuc per sobre nostre, cosa que ens produí un legítim malestar. Vaig exposar la meva sorpresa per la presència d'aquell popular mamífer en un medi tan especial.

—Entren i surten pels forats dels volcans. Hauré de cercar-hi remei, perquè em rosegaran l'esquelet del globus... —em contestà el professor Daimis.

L'optimisme en potència que suposava per part del professor projectar modificacions en una obra que li feia actualment de gàbia, em va encomanar una mica de serenitat. A desgrat de tot, jo confiava fer-me sentir dels obrers, l'endemà.

Van arribar el dia i el raig de llum, descobrint-nos tan desvetllats i preocupats com el dia abans.

L'alba ens portà aparellada una gran sorpresa: l'aparició del gat del professor. Gras i trempat, va fer grans honors a Daimis, en una commovedora benvinguda. Deduírem que la bèstia havia subsistit gràcies a l'abundància de rates i, quant a la set, el professor ens assegurà que ell i el gat eren molt poc aiguaders.

De fora ens arribà un rondineig intens i dilatat, que foradava la crosta de la terra. Era el soroll de l'activitat dels mil cinc-cents obrers que feien el món. La naturalesa d'aquest soroll em va fer comprendre que el professor tenia raó; no ens sentirien per més que cridéssim, des de fora.

El repòrter, d'esperit inquisitiu àdhuc en situacions compromeses com aquella va encetar una discussió amb el professor, a base de les qualitats del gat. Es mostrava feroçment escèptic. Concretaren, ajudant-hi el gat, una demostració.

Aproximadament pels volts de dos quarts de nou del matí, el gat va captar un gran ofici cantat, retransmès des de l'església de Santa Maria de les Flors, de Florència. Em va estranyar que un dilluns i en aquella hora hom celebrés ofici. Però el professor Daimis declarà que d'un gat com el seu res no podia causar-li estranyesa. A més, suggerí la possibilitat que l'alimentació exclusivament a base de rates li hagués alterat la naturalesa, produint un retard de recepció en els seus òrgans excepcionals.

La menció de les rates em va recordar el forat dels cràters, i aquests em suggeriren una possibilitat de salvació. Si comunicaven amb l'exterior, per què no intentar de fer-nos sentir, cridant a través d'un d'ells?

Exposat el pla als meus companys, va ésser acollit amb diversitat de criteris. El repòrter em felicità efusivament. El professor em recordà amb escepticisme les dificultats de traslladar-se a prop de les parets, dubtant de l'èxit de l'excursió.

Enardit per l'entusiasme de l'agent informatiu, vaig oferir-me per a realitzar la gesta, tot exposant, però, l'única falla que jo trobava al projecte: en cas de fracassar, em seria impossible de reunir-me novament amb els meus companys, a través d'aquell tenebrós laberint de bastides. Això em semblava seriosament greu, a desgrat que ni jo mateix no podia raonar la meva temença de perdre la condició de pinyol del món sense esperances. En aquest insoluble problema vaig refugiar

la meva abúlia, relativament reconfortat. Però el beneit del repòrter va trobar una solució genial. Escorreria un punt del seu jersei de llana, i jo m'enduria amb mi l'extrem del fil, que em faria de guia per al retorn. L'eficàcia d'aquest acreditat procediment, inspirat en l'antiga experiència d'Ariadna, assegurava la bona consecució d'aquesta fase de l'empresa.

Inevitablement, vaig decidir la partida. Consultat el professor sobre els volcans que teníem més a mà, me'n va recomanar un de l'Àsia, popular i ample de boca. Amb l'índex estès assenyalant un punt concret en les tenebres, va situar el cràter en una zona precisa. M'assegurà que no em podria perdre de cap manera.

Efectuat el comiat, afectuós i tendre, i un cop triada la biga que em va semblar més convenient, sense desemparar l'extrem del jersei, vaig començar aquell viatge. Les incidències d'aquest intent, múltiples per naturalesa, van ésser reforçades amb eficàcia per l'actitud del gat, sobtadament electritzat de simpatia per la meva persona. Em va seguir a desgrat de tots els esforços per evitar-ho. Degut probablement al canvi operat en la seva vida, el gat estava d'un humor excel·lent; jugava amb totes les parts de la meva indumentària susceptibles de moure's, posant en perill continu la meva estabilitat. Quan va descobrir el fil de llana, va tenir una alegria considerable, i hi va dedicar totes les energies. Si no hagués necessitat del tot les meves mans, intensament ocupades a mantenir-me vertical i avançar sobre una biga, hauria engegat la bèstia mòn enllà, d'una plantofada.

La feina de mantenir-me aferrat a l'extrem del jersei va esdevenir gairebé impossible. El gat s'havia fet un intricat cabdell al seu voltant, amb la llana que anava deixant darrere meu. Tan intricat, però, que em deslliurà del felí, el qual, en un saltiró definitiu va desapareixer fosca endins, prenent-me l'extrem del jersei. Vet ací, doncs, que em troava incomunicat amb els meus companys, però lliure de moviments.

Després d'un veritable suplici, el meu front va anar a estampar-se sobre una paret dura: la crosta de la Terra, per fi! Els meus ulls, adaptats a les tenebres, em permeteren la descoberta, amb relativa facilitat, d'una petita obertura lluminosa, del diàmetre d'una moneda gran de plata. Me les havia, indubtablement, amb el cràter d'un volcà; l'orientació del professor era bona. Pel trenat de les bastides en aquell indret, vaig deduir que donaven suport a una plataforma exterior. Això em va reconfortar força, per la possibilitat de poder cridar l'atenció d'algú que passés per la plataforma. De tota manera, fent pantalla amb les mans sobre el cràter, vaig posar-me a cridar amb tot l'entusiasme que em permetien la son i la fam acumulades. Per aquesta banda, el fracàs fou absolut; el soroll de fora dominava de molt la meva veu. Amb la vista clavada en el forat, vaig esperar pacientment el pas d'algun obrer.

En aquell lloc, l'esfera tenia realment una gran duresa. Impossible foradar-la sense eines especials; ni tan sols em va ésser possible engrandir el diàmetre del cràter.

De sobte, vaig sentir xerricar les fustes de la plataforma, i la presència d'unes cames davant del forat, em féu trontollar l'ànima. Vaig llençar un psst!..., llarg, desesperat, que va fer tremolar les cames de la paret de fora de la Terra.

—Escolteu-me, si us plau —vaig gemegar de la manera més polida i persuasiva —, estem tancats «aquí dintre» i hauríeu de mirar de treure'ns...

Forat a través, la meva veu devia adquirir un to extraordinàriament insospitat i esgarrifós. Pel gest de les cames de fora, molt expressiu, vaig endevinar que el presumpte alliberador estava pal·lidíssim.

L'acabament d'aquesta història es pressent, pel pes mateix de la seva lògica. Hom va tinxar el món, precisament a l'indret del meu volcà, i poguérem contemplar novament la simpàtica pell de la Terra. Quant al gat, no se n'ha sabut res més; pel tros de jersey que duia encara al damunt el repòrter en ésser salvat —mitja mànegra escassa—, deduírem que el gat i la troca havien fet molt de camí. L'únic que pogué fer el professor a favor del seu amic, fou deixar uns quants volcans destapats.

Aquesta fou la causa de l'esfondrament d'un tros d'esfera dies després d'ésser instal·lada en el recinte de l'exposició, per la ruptura d'uns tirants de fusta rosegats per les rates. Totes les suspicàcies de què fou objecte el professor no són res més que la baixa intriga d'unes quantes personetes desvagades.

Pista fantasmal

«Sovint juguem amb l'absurd; però és amb més freqüència que l'absurd ens mou a batzegades i ens domina, donant a la nostra vida un contingut que ens meravella principalment a nosaltres mateixos».

Vaig sorprendre a temps el seu secret, per l'encadenament d'una sèrie d'observacions gairebé inconscients. Dintre meu es formava la veritat, prenia posicions i s'affirmava una idea que avui pressento totalment madura, però que el meu cervell no ha pogut traduir encara en una teoria lògica i estable.

Puc avançar, això no obstant, que hem sofert un error en la mesura del temps. El temps no es mesura. Hores, dies, setmanes, mesos i anys són una ficció la inconsistència de la qual proclamo des d'ara, al costat de les clares intel·ligències que fins aquí i abans que jo han coincidit amb mi.

Heus ací, embrionàriament, el punt de partida dels meus pressentiments: succeeixen en el món fets que no haurien d'ocórrer fins en un futur més o menys llunyà, o trobem en la història buits inexplicables, de canvis de règim o d'ajornaments de tal o tal guerra, que no esclata al moment que hom havia previst, per haver-se esdevingut abans en una altra banda, o per esperar a fer-ho uns quants anys després, a desgrat de totes les previsions del món.

O bé registrareu per sempre en la vostra memòria una imatge, un fet banal que a través dels anys es mantindrà fresc en vosaltres, passant per sobre de fets més importants i imatges més vives d'ahir mateix.

Charcot va caçar a mitges el contingut d'aquesta idea, però va entestar-se a cercar el lligam entre les seves impressions i la veritat, a cops de bisturí, desfent cervells; i això no es fa, francament. L'estudi d'aquests afers ha d'ésser necessàriament més reposat.

Però comprenç la dificultat de seguir-me en aquest aiguabarreig de sensacions, en l'exposició de les quals jo mateix acabaria fatalment per perdre'm. La clau, el nus del meu pressentiment, té un origen modest i simple.

Em trobava a casa d'un amic meu, tarambana, afectat de gran director. En l'ordre professional —ho explicaré per entendre'ns— era partidari de la urbanització de les seves oficines i de la regulació del tràfic entre els seus subordinats, a base de llums de colors, timbres estridents o rondinaires i expressives pancartes americanitzades.

En la intimitat de la seva llar el meu amic seguia fidel a les seves concepcions. Em va rebre abillat amb una bata japonesa que proclamava a fuetades la seva condició d'uniforme d'amo de casa.

Al cap de mitja hora de visita vaig comprendre que amb un home tan endreçat no arribaríem a entendre'ns mai. Us oferia, per exemple, els cigarrets amb un aparell automàtic que tenia tot el valor d'un puzzle. Teòricament l'aparell era molt higiènic, d'una asèpsia comprovada, però a la pràctica, en prémer el botó que distribuïa el cigarret, aquest us saltava per damunt de l'espantlla i anava a parar, invariablement, a terra.

Va fer preparar per un criat quelcom per a obsequiar-me. A desgrat de les dimensions espaioses de la sala, des del nostre racó distingírem perfectament el criat, atrafegat davant d'un moble. A mitja veu, el servent i nosaltres ens hauríem entès perfectament. Però, per cridar-lo, el meu amic va treure de sota un coixí una placa plena de botons, i en va pitjar un. En sonar el timbre la primera vegada, el criat va posar-se a l'aguait; a la segona, aguditzà més la seva atenció, i a la tercera se'n plantà davant marcant el pas. L'avís era per a ell.

Tot això començava a avorrir-me d'una manera declarada, per la qual cosa vaig manifestar crument la necessitat d'anar-me'n. Amable, el meu amic empunyà un mànec especial i colpejà dues vegades un gong monstruós, que em tenia obsessionat.

El so del gong paralitzà momentàniament la meva inquietud de viure. En un angoixós retrocés, en un sondeig minuciós del temps passat, em portà clar, vibrant, el record d'una imatge, els menors contorns de la qual el meu cervell havia registrat eurosament.

D'entre una cavalcada d'impressions vaig destriar el fantasma d'una plaça, de cara al port, al centre de la qual es dreçava un monument a un almirall, que tenia als peus del pedestal, xipollejant en l'aigua, una corrua de sirenes que s'empaitaven, cavalcant cavalls de mar. La imatge va concentrar-se en un angle de la plaça, davant d'un banc pintat de verd, asseguda en el qual hi havia una noia vaporosa, bonica, clara.

De molt temps abans jo havia recollit i oblidat aquesta visió que ara m'exigia quelcom, retenint la meva marxa futura endavant, en un retorçament de totes les meves facultats de viure i de pensar.

Vaig acomiadar-me sense solta del meu amic, i en baixar l'escala, la situació i el nom de la plaça se m'aparegueren amb claredat incisiva: era la plaça de Medinaceli, prop del port.

Al carrer, l'obsessió prengué consistència, i gairebé maquinalment, vaig pujar en un tramvia que en el seu trajecte passava per davant de l'esmentada plaça. Dret a la plataforma, somniant despert, amb la clara consciència de trobar-me acarat a un món extraordinari, esperava intensament l'arribada a la plaça.

En passar-hi, el monument, la font i el banc verd tenien exactament la situació del meu fantasma, i la imatge de la noia vaporosa, més neta i indubtable del que convenia als meus nervis, ocupava el lloc que jo havia previst. Una esgarrifança intensa m'impedí baixar del cotxe, i vaig seguir via enllà, emportant-me la mirada de la noia clavada dins dels dins de la meva ànima.

En el repòs del vespre, a casa meva, la materialització del record se m'aparegué com profundament transcendental. En l'explicació d'aquell fet indubtable, la necessitat de trobar el punt de contacte entre l'irreal i la realitat em va fer projectar el meu esforç en el sondeig d'una època morta de la meva vida, llunyana, que no havia marcat en res el meu futur. Cap record, cap fet memorable, ni tan sols cap esfèmèride familiar no m'hauria estat possible de retenir d'aquell període. No hauria pogut respondre cap pregunta corresponent a aquell tros de la meva vida.

Mecànicament, però amb una força de convicció esbalaïdora, vaig situar la imatge de la noia de la plaça com a procedent d'aquella època.

Per extraordinari i singular que sembli, vaig concedir al miratge de la plaça Medinaceli una gran importància; pressentia, gairebé físicament, que la projecció

brutal d'aquella imatge del meu passat sobre el meu present encloïa un avís seriós, que tenia la necessitat de recollir i interpretar.

Aleshores em retreia no haver baixat del tramvia, emprendre la imatge de la noia i preguntar-li simplement què calia fer; però vaig refusar aquest procediment de tractar miratges, que per la seva delicadesa especial (ho sabem els qui hi hem tingut contacte) mereixen una gran consideració.

D'aquest amuntegament de deduccions, vaig concloure'n que aquell tros obscur de la meva existència al qual la meva memòria era absolutament infidel, reclamava de mi el compliment de quelcom que fou negligit en el moment oportú, i que devia tenir algun reflex important en el present. Com a pla d'acció, no se m'ocorregué res més que projectar per l'endemà una visita conscient a la plaça, no sé si amb el desig de trobar-hi la noia, o amb l'esperança de no veure-la mai més. En dies successius, les meves anades a la plaça Medinaceli sovintejaren. Invariablement, la imatge de la noia bonica m'hi esperava; una intuïció netíssima em retenia d'establir-hi relació, i àdhuc d'acostar-m'hi massa; «sabia» que aquell miratge no ho era pas tot en el contingut de l'avís i que em calia endevinar.

Asseguda sempre, irradiant placidesa i serenitat, la noia duia un vestit absolutament dissonant amb la moda del nostre temps; el patró de la seva indumentària procedia sense cap mena de dubte de l'època que jo amb un esforç cruel tractava de recordar. I instinctivament vaig iniciar més d'un cop el gest d'indicar a la imatge el desplaçament del seu gust, tractant de donar-li a entendre que vestida d'aquella manera no aniria enllloc. Però sempre quelcom que em sortia del fons dels meus sentits mesurava la meva actitud i destruïa el gest.

Refractari als jocs de l'enginy, especialment dur en la resolució d'endevinalles i jocs d'habilitat, aquell problema intricat que em plantejava el destí se m'apareixia com a terriblement difícil.

Però, de moment, vaig acostumar-me a la presència de la noia. La seva figura, a la qual la font i el monument feien graciosament de fons, recollia a la caiguda de cada tarda els reflexos de l'aigua i de la molsa, i s'omplia d'irisacions i nacrats que m'engrescaven decididament. Cap infant no haurà celebrat més el seu calidoscopi que jo el meu miratge.

De bon principi tenia el dubte de si la noia era visible únicament per a mi, i anava a creure-ho així —perquè la gent passava per davant d'ella sense fer semblant de veure-la— quan una tarda es presentà un barbamec desconegut amb l'aire de galantejar-la. Vaig haver de foragitar-lo enèrgicament, enmig del posat indiferent de la noia, que semblava ésser eternament absent. El fet que el miratge s'hagués fet distint a una altra persona em va suggerir que possiblement el meu destí i el del desconegut coincidirien. Efectivament, anys després l'atzar encreuà les nostres vides i en un moment de mal humor vaig matar-lo. Però això no té res a veure, ara.

En les llargues contemplacions de la imatge, i en el transcurs de les reflexions consegüents, vaig elaborar una hipòtesi que, amb el mateix aplom que informaven les meves deduccions en aquest afer, se m'aparegué com a absolutament ajustada. Si el miratge amb la seva força de suggestió no m'aclaria res encara, és que el fenomen s'havia produït incompletament, i calia l'adveniment de quelcom, so, color, olor, etc., que en combinació amb la plaça i la imatge de la noia, projectés clarament sobre el meu cervell tota la importància i conseqüència de l'avís. A desgrat del seu aire distingit i el seu capteniment de vedet de miratge, la noia jugava

simplement el paper d'agent d'enllaç entre el meu moment actual i aquell període suspès, impenetrable, de la meva vida, que se m'apareixia com una immensa capsa negra tremolant en el somni dels meus records.

La meva observació s'aguditzà; tenia els sentits finament afuats, i captava de l'aire i de la llum tota la meravella dels seus petits secrets.

A cada nou so que feia irrupció a la plaça, els grinyols dels rails i de les rodes en una corba llunyana, l'avís dels clàxons, la veu dels venedors, la música ambulant i la remor de la gent en el seu soroll de viure; en les olors que em renovava l'aire a cada nova alenada, en una generosa degustació olfàctica; en cada mirallig de llum i de color, tractava de sorprendre-hi l'aglutinament del meu miratge.

Un dia, en ple èxtasi contemplatiu, el xiulet d'una locomotora del port em dugué, amb una gropada d'àcid carbònic, el complement del meu record. Anys abans, en una situació com aquella, assegut davant la noia en la mateixa plaça, algú em mostrava un àlbum de fotografies. La imatge aconseguia una precisió meravellosa; el més lleu contorn del repussat de les tapes de l'àlbum, l'ordre de col·locació dels retrats, el color del paper, etc. També aleshores em sorprengué el xisicle estrident d'una màquina, i també se m'aturà a la gola una gropada d'àcid carbònic, fixant-me clarament en la memòria, per sempre, la fotografia que contemplava en aquell moment. Reproduïa una casa vella, la porta de la qual, no sé per quina vel·leïtat arquitectònica, estava penjada a mitja façana i s'havia de guanyar per una escala de pedra, parasitàriament arrapada al mur. Sota el fistonejat de la teulada s'obria un rengle de finestres, dipositàries de l'únic ornament que era possible descobrir en tota l'austeritat d'aquella casa: una filera de petits conills tallats en la pedra, que s'empaitaven per entre unes espigues desproporcionadament grans.

Vaig abandonar la dissecció d'aquest record per tal de consultar la noia, ni que fos amb una mirada, la manera d'obrar per treure partit d'aquesta imatge. Però no hi era; acomplerta la seva comesa de servir de guiatge i enllaç per entre el cùmul de sensacions i de records que es despertaven en mi, amb una vivacitat extraordinària després d'un col·lapse de vint anys, havia desaparegut. En el seu testament, però, el miratge de la noia m'indicava la necessitat imperiosa de cercar l'àlbum i la casa.

Trobar l'àlbum se m'apareixia com a relativament fàcil. En el meu repàs mental hi havia descobert el retrat d'algún familiar, i els àlbums d'aquesta mena no es perdren mai en el si d'una família.

Vaig iniciar una sèrie de visites extemporànies a casa dels meus parents, els quals, per una mena de ganduleria molt justificada, negligia completament. En el transcurs d'aquests dies vaig haver d'aguantar reconvencions, avorriments, vaig haver de donar sistemàticament la raó a tothom, jo, a qui plau negar-la per sistema. Així i tot, en alguna ocasió no em fou possible de superar la duresa de la prova; un cosí germà em prohibí per sempre més l'entrada a casa seva (després de treure-me'n impolidament) perquè vaig encastar contra la paret una criatura seva, la qual abans m'havia esqueixat des de la vora inferior del pantaló fins al genoll i s'entestava a tatuar-me el turmell amb el retrat d'un pirata, a punxades de ganxet sucat amb tinta. El rescat de l'àlbum, doncs, em sortia car.

Això no obstant, la recerca em permeté la descoberta d'una tia genial, que jo tenia completament oblidada; esgrimia idees de govern singulars les quals vaig preveure que podrien acordar-se fàcilment amb les meves, també innegablement originals. Coincidírem, altrament, a considerar suspectes la quasi totalitat de les

teories de Newton (i d'una manera particular les referents a la fisiologia del color); opinàvem igual en matèries tan diverses com la profilaxi matrimonial, la moralitat del nu, etcètera. Diferírem de criteri en prejutjar el futur del cinema en relleu, però aquesta divergència l'atribuírem a la diferència d'edat entre la meva tia i jo, i al ròssec indominable de la seva educació a l'antiga.

El cas és que la Providència em féu el favor de permetre que l'àlbum de fotografies estigués en poder d'aquesta tia meva, molt superior des de tots els punts de vista a la resta dels meus parents.

L'àlbum no em produí cap sorpresa. El coneixia fidelment, en els seus accidents menys transcendentals. Exacte el repussat, igual la col·locació de les fotografies, àdhuc la de la casa de construcció original. Tenia l'esperança de descobrir al dors d'aquella còpia alguna indicació que em permetés localitzar la meva recerca, i prosseguir la pista amb garanties. La inscripció existia, realment: «Falda de Montjuïc, casa vella en el carrer del General, any...». No era molt precís, però n'hi havia prou.

La meva parenta no coneixia la casa, a part d'haver-la vista en l'àlbum: entre tots dos no ens sabérem explicar per què aquella fotografia havia merescut l'honor d'ésser enganxada entre un retrat meu de la primera infància, més aviat deshonest, i un del meu avi, venerable baró que havia sabut compensar la manca de cabells al cap criant unes patilles monumentals a cada galta.

Per uns moments, vaig témer que el carrer del General no l'haguessin convertit actualment en jardí, per necessitats urbanístiques, o que hagués desaparegut convertit en blocs d'empeïdrat per satisfer les necessitats de l'urbs.

Un arxiver amic, distingit furetejador de biblioteques i erudit de les coses absurdes, em donà la nova més aviat bona que aquell carrer existia, per bé que amb un altre nom i amb modificacions sensibles. Per anar-hi em calia utilitzar el servei de tramvies que van al cementiri, la qual cosa, aneu a saber per quina mena de reflex, em va semblar un excel·lent auguri.

El suburbi em donà la benvinguda per mitjà d'un carabiner de nova promoció, net, endreçat i amb rudiments de bons principis i amabilitat. M'indicà concisament el camí que em calia seguir.

Des de l'entrada del carrer —vaig trobar-lo sense dificultat— es veia un bon tros de mar, una mar adulterada, de barris baixos, que en lloc de ioditzar l'aire i escampar salut evaporava toxines en gran escala. Les sirenes d'aquesta mar s'havien de dedicar forçosament a fer senyors.

Com era d'esperar, una de les coses que primer vaig veure en el carrer de referència, fou la casa de l'àlbum. Es veia clarament que tot el carrer havia evolucionat d'acord amb la pauta del temps, però no la casa, que en un misteriós fenomen de permanència tenia el mateix aspecte que en la fotografia.

En consultar a una veïna detalls d'aquella casa, la va mirar enfocant el buit, i em va deixar amb un expressiu gest d'espatlles, indicant-me segurament que tot plegat no valia la pena d'ocupar-se'n.

En repetir l'experiència amb dos ciutadans més, vaig obtenir el mateix resultat, per la qual cosa no em quedava altre curs que enfilar-me per l'escala de la façana i inquirir en la casa mateixa detalls concrets.

Mentre pujava l'escala, a mesura que m'acostava a la porta d'entrada, m'anava dominant una sensació oblidada de molt de temps, però no pas desconeguda.

Sentia com si s'haguessin infantilitzat novament les meves impressions, el meu pensament; una agilitat de cavall jove posava en tensió els meus músculs, a l'ensems que disminuïa considerablement la tensió del meu cervell. En trucar a la porta, vaig fer-ho ja amb un gest inconfusible, adoptant amb aire de trapella el posat de fugir per evitar l'aigua dels estadants malhumorats.

Però després d'esperar-me una bona estona, i en constatar que dins la casa no semblava haver-hi gens de vida, vaig empènyer la porta, la qual cedí suauament. L'aspecte d'aquell interior era veritablement notable. Era immens, en relació amb les proporcions de la façana, i d'una buidor esfereïdora. A desgrat que l'exterior d'aquella casa acusava la presència de dos pisos, sobre la planta baixa, a dins hi havia únicament una sola habitació. En una de les parets s'hi retallaven totes les finestres de la façana; des de baix veia perfectament el serrell d'obertures corresponents a les golfes. Un altre detall, encara, que acusava la mentalitat escenogràfica de l'autor del projecte: l'escala que s'enfilava per fora a mitja façana, es reproduïa a l'interior, baixant altre cop fins a la línia de terra. «Vet ací», vaig pensar, «una casa de boigs».

En tota l'habitació no hi havia ni un sol ornament, ni mobles, exceptuant un cadifal situat al centre de l'estança i que em reservava una gran sorpresa: sostenia un taüt petit que guardava el cadàver d'un infant. Això em va neguitejar francament, i més encara en constatar que l'infant s'assemblava a mi d'una manera prodigiosa; als vuit anys jo devia tenir, exactament, aquells trets fisonòmics i aquella complexió. Àdhuc la indumentària del cadàver m'era familiar; jo havia portat, de nen, una brusa de seda blanca com aquella, i uns pantalons de vellut negre com aquells. Al costat del cadifal, vaig descobrir-hi un gong, la lluentor del qual contrastava amb el to gris de totes les coses que ens voltaven. Semblava com si algú tingués cura de netejar-lo cada dia.

El per què l'atzar, o la providència, o la força, sigui la que sigui, que mou els nostres destins, m'havia acarat a aquella escena de gran guinyol, d'un mal gust refinat, se m'apareixia terriblement confús. Hi ha moltes maneres de dir les coses, i «hom» me les deia de la manera més complicada.

Pressentia, en essència, que calia copejar el gong, però quelcom que encara em quedava de profundament aferrat a la terra, a la vida material, m'advertia que calia estar-se'n. Mentiria si digués que hi hagué lluita: vaig decidir de seguida no tocar el gong, passés el que passés.

Això no obstant, s'emparà de mi una decisió singular. Tenia l'obsessió de la lluentor del coure del gong (referent al qual tenia l'absoluta convicció que era netejat «constantment»), i vaig resoldre entelar-lo, ratllar-lo, plantar cara a l'absurd resoltament. Empès per un pànic que em feia sentir desemparat d'una manera terrible, sense control sobre els músculs, sense poder lligar les meves impressions, vaig atacar la lluentor del coure. Però era una especial mena de coure, de superfície eternament nítida, inalterable al meu alè i insensible a les ratllades.

En plena febre, trossejant les meves ungles sobre la duresa del metall, una explicació brutal fuetejà el meu cervell: el cadàver del cadifal era el cadàver de la meva infantesa.

Certament, m'havia oblidat de viure-la. Una malaltia llarga, un drama d'adulteri de conseqüències profundes, un erotisme precoç i violent, de simi malalt, m'havien donat entrada a la vida passant per alt la infantesa.

I aleshores, és que «algú» que administrava la meva vida i en portava els comptes reclamava de mi el pagament d'aquell tribut?

Vaig abandonar el gong i, acarant-me novament al cadàver, em preguntava si aquella pal·lidesa de cera no correspondria realment a un ninot i si tot plegat no seria més que un joc no gaire subtil per desballestar-me els nervis. La idea d'heurem-me-les amb un maniquí em va irritar; això no obstant, la comprovació era fàcil: vaig prémer el meu índex contra la galta de l'infant, la qual va cedir. Indubtablement era carn. En retirar el dit, va deixar sobre la galta una empremta blanca, com si la sang corregués encara pels camins amagats d'aquella carn morta. I un altre fenomen, encara: mentre premia la galta de l'infant, vaig sentir sobre la meva la pressió d'un dit.

La marca blanca sobre el cadàver va quedar fixada. Jo assolia el màxim del meu esverament; la tensió esdevenia positivament perillosa. M'anava refugiant, insensible, a una sola idea: fugir, i esborrar aquell rostre monstruós.

Naturalment, vaig calar foc a la casa (començant pel taüt i el cadafal) amb la convicció que la lògica irrefutable del meu acte m'estalviaria tota mena d'explicacions. De lluny, reconfortablement barrejat amb la gent, donava una darrera ullada a la meva obra. La casa cremava amb una gran empenta.

Aquell mateix dia vaig descobrir-me a la galta l'empremta blanca d'un dit, del mateix to i situada exactament igual que la que jo havia marcat sobre el cadàver de l'infant.

Aquesta taca m'era tan insuportable, que vaig haver de deixar-me créixer la barba, per ofegar-la amb pèl. Va sortir-me una barba rossa notable, rinxolada i, a desgrat de tot, dòcil com un anyell.

Però aquella ordre i l'exigència d'aquell tribut que jo creia haver pogut esborrar amb una simple foguera, els tenia clavats en la meva voluntat i no em quedà altre remei que satisfer-los.

Per això la muntanya de Sant Pere Màrtir rep diàriament la visita d'aquest respectable home barbut que fa voleiar un estel amb unes grans alegrances, i empaita un cercle i fa sots a terra, que «juga» en una paraula.

Per aquest motiu també, els grans magatzems de Barcelona han contemplat l'espectacle, cada dijous, de la meva lluita amb els infants, per obtenir uns quants globus de goma.

La veritat és que faig de grat la meva via. He trobat un cert gust en el compliment del meu deure. En el que va de retrocés, he guanyat ja tres concursos de dibuixos infantils.

El barret prodigiós i la barraca de monstres

(conte infantil)

Una vegada, en el món van ocórrer dos miracles que, per bé que cada un d'ells s'originà en un lloc distant de l'altre, l'atzar, o el poder que en va disposar la realització, s'enginyà per a relacionar-los de manera que tot fos menat cap a una trista fi.

Una nena, petita de quatre anys, va entrar un dia furtivament a la cambra de jocs del seu germà, que tenia un timbal meravellós, amb pell tibant, claus, manetes, tot el que cal, en fi, a un timbal considerable. La nena es delia per aquesta joguina (per poc que tingués de femení) i el seu germà no la hi deixava ni mirar. Això augmentava el seu desig de jugar-hi, fins al punt que hauria donat deu vegades la seva casa de nines a canvi de poder repicar una mica el timbal. Aquell dia, o més justament, aquella nit, havia pres un determini desesperat, però que tanmateix era l'única solució: aprofitar-se que tothom a casa dormia (comptant-hi el seu germà, naturalment), per a poder entrar a la cambra de jocs i disposar-ne com a mestressa absoluta; cal dir que la seva ambició no anava més enllà del timbal, tot i que havia d'ésser ben fortta per a fer-la saltar del llit i endinsar-se en una fosca absoluta que l'espaordia extraordinàriament. Però va passar per damunt de tot i arribà a la cambra de jugar. La finestra estava oberta i feia una lluna tan bella que ho il·luminava tot; tant, que la nena se'n sentí definitivament aconhortada i va deixar de banda els temors. El timbal estava en un racó de la cambra, a terra, voltat d'una colla de grossos daus de fusta, i d'unes quantes cartes espanyoles. No és pas que el seu germà fos un precoç jugador de cartes, però li agradaven, com una mena d'estampes boniques, i per això eren allí, sense haver servit mai per a altra cosa que per a ésser ordenades segons llurs números o llurs colors i tornar a ésser esbullades i barrejades tot seguit.

La nena s'assegué a terra, es posà el timbal a la falda i va empunyar les manetes amb la consciència precisa que calia no fer soroll, i començà a copejar la pell del timbal suauament, tan baixet que no s'hauria sentit un esternut de grill, en el cas que els grills poguessin fer-ne. I aleshores s'esdevingué un gran prodigi; un cavall d'espases de les cartes espanyoles es retallà clarament sobre el seu fons de cartolina blanca i va començar a moure's; el cavall, neguitós per una immobilitat excessiva, va fer uns quants bots, saltant ara sobre les cames, ara sobre els braços, i hauria llençat el seu genet a terra si aquest no hagués estat tan destre. Dominà el cavall i posant-lo a un pas que denotava molta noblesa, va passar per sota el pont que formaven les cames plegades de la nena i va travessar airosament la porta.

La nena, a qui la vista d'aquell miracle havia llevat tot el sentit de la prudència, va llençar un OOOOh!..., prolongat, ple de matisos i modulacions, que va despertar tota la seva família. És clar que de primer antuvi ningú no va creure res del que la nena deia, però la vista de la carta amb la silueta del cavall i el cavaller retallada netament els va fer pensar si s'hauria produït un concurs de circumstàncies prou especials perquè un cavall de cartes prengués vida, i el pare, agafant l'únic cavall que quedava en el joc el va col·locar a terra, i va repicar el timbal baixet, prop seu,

esperant que potser es mouria, però no va tenir pas més èxit del que tindríeu vós. I com que fet i fet tots tenien molta son, optaren per anar-se'n a dormir novament.

Al mateix temps, en un altre lloc, s'esdevenia un prodigi semblant amb unes dames de cors de cartes franceses. Aquesta vegada, potser perquè ningú no se'n va adonar, no hi ha cap persona que pugui explicar el procés d'aquest segon miracle. Sigui com sigui, el cas és que les dames de cors van abandonar també el seu fons de cartolina blanca i començaren a bellugar-se gentilment. Tothom sap de quin estil són les figures dels jocs de cartes franceses, de manera que les dues dames de cors, unides del bust i sense cames, eren com unes diminutes germanes siameses, la qual cosa no els impedia pas de comportar-se com dues delicades i formoses senyorettes. Algú s'ha preguntat, escèptic, com era possible que poguessin caminar sense cames; però, per què hauria de fallar per aquesta banda el miracle que havia reeixit a fer viure unes figures de cartes? Es movien, i caminaven, no en dubtéssiu pas; i cada una d'elles portava en la seva única mà una flor vermella, que subjectava amb els dits de la manera més elegant possible. Anaven tocades amb una còfia vermella vorejada de groc, amb una orla de cors que feia bo de veure. Es pot dir que, amb llur singular beutat i llur abillament riquíssim, feien un goig que enamoraven. I es captenien ben bé com dues príncipes de la nissaga més il·lustre.

Els treballs que van passar per a abandonar la ciutat (que temien com a un monstre baladrer, monocrom i ple de perills) serien, ben explicats, una gran epopeia. Però els venceren tots —cal creure que ajudades per un alt designi, perquè eren una mena de personetes molt fràgils, que entre totes dues no pujaven de terra gaire més que quatre dits— i arribaren als afores, a una muntanya immensa, coberta de flors i herbes, ben acollidora, a desgrat dels cucs sabaters, els porquets de sant Antoni i en general tota mena d'insectes; es mostraren incansablement empeses per una força irresistible que les portava cap a una direcció determinada, on s'havia d'acmplir el seu destí.

El cavaller de cartes espanyoles també va desitjar (i ni tan sols sospitava l'existència de les dames) sortir com més aviat millor de la seva ciutat; primer perquè temia molt les botes dels transeünts i les rodes de totes les mides i naturaleses, i després perquè era plena de gent i el cavaller tenia una mena d'instint que li feia comprendre la necessitat de passar desapercebuts. Ningú no se'n va adonar —els ciutadans van tots a la seva dèria, d'allò més capificats—, i també el cavaller, sense entrebancs considerables, va arribar a la muntanya acollidora.

Allí va respirar, amb una sensació de deslliurança absoluta, i posant el seu cavall al pas, va encetar un període que, per bé que vagament, endevinava decisiu. I és que el seu cavall, al seu torn, se sentia empès per una força totpoderosa, irresistible i agradable d'obeir. Contemplava petits retalls de cel, a través de gatoses i farigoles que se li apareixien com d'una gran alcàda, i trobava que ho posseïa tot, tot, per a poder-se considerar feliç.

Els habitants del bosc no el molestaren gens (la seva espasa el feia temible) i seguí el seu camí amb molta fermesa.

Un dia —considereu la sorpresa del cavaller de cartes— en sortir d'una rodona de carro en la qual havia caigut per un fals moviment, va veure sota una mata de margarides dues estranyes, però bellíssimes, senyorettes, d'allò més esverades perquè una abella volia tastar la flor que cada una portava a la mà; es veia que per

més que maldessin no podien deseixir-se'n. El cavaller s'hi precipità movent un gran enrenou, i va espantar l'abella, que fugí amb un rondineig terrible. Les dames el regraciaren polidament després de retornar-se de l'ensurt, i el cavaller se'ls oferí amb el major desinterès.

Les dues senyorettes, que en realitat eren dues mitges senyorettes unides en diagonal per la cintura, ben iguals de cara, d'abillament i de manera de moure's i d'expressar-se —les dames de cors de cartes franceses, en una paraula—, sentiren que podien confiar en absolut en aquell gentilhome del seu braç, i d'aleshores per sempre seguirien tots tres junts una mateixa ruta, sense que cap poder ocult els dirigís, en aparença, a cap lloc determinat, i sense que les dames haguessin de temer més els cucs sabaters, ni els porquets de sant Antoni ni cap d'aquests monstres, en resum, perillosos per a dos éssers d'una delicadesa tan singular.

Al començament de cada dia, triaven d'acord tots tres el camí a seguir; cal dir que portava la iniciativa el cavaller, el qual tenia una idea precisa de la seva responsabilitat i sabia menar totes les coses a bon terme.

Aquest cavaller de cartes espanyoles, que, a desgrat de la seva aparença ceremoniosa i encarcarada una cosa de no dir, era un sentimental, es va sentir encisat ben aviat per les gràcies de les dames, i es va enamorar d'aquelles dues meitats de senyoreta, d'una mena d'amor tan sincer com pugui sentir un home noble per una dona dreta i feta. I les dames el trobaven tan valent i se sentien tan segures a prop seu, que també se'n van enamorar, posant-hi cada una el seu cor, com en una empresa comuna, de manera que ni l'enveja ni la gelosia no tenien res a fer-hi; eren més feliços del que és possible de donar-ne idea amb unes quantes lletres. Que cadascú s'ho imagini com pugui.

I vet ací que un dia arribaren en una població als afores de la qual hi havia acampat un gran circ, que estenia la seva closca de lona sobre una extensió de terra considerable. Els tres personatges conservaven encara la innata prudència que els feia evitar la proximitat de la gent, motiu pel qual defugien els pobles, però el circ els va atreure poderosament i els va semblar que, a condició d'estar amatents, podrien tafanejar quina mena de cosa era sense exposar-se a cap risc. S'escorregueren per una unió de la lona per on no hauria pogut passar ni un cadell de gat, i situant-se darrere una caixa que els protegia de les mirades de tothom i els permetia a l'ensems dominar un tros de pista, arribaren a temps de sentir el començament d'una marxa executada per uns músics que feien més goig que una colla de rectors. Uns quants cavalls envaïren la pista, i a partir d'aquí van desfilar davant dels ulls meravellats de les dues dames i del cavaller una sèrie de prodiges que no podien ni somniar, ni tan sols formar-se'n una clara idea, a desgrat de tenir-ho justament a uns quants centímetres del nas. Mireu si els va agradar que els semblà que, per més que caminessin, el món ja no els podria oferir res millor i decidiren quedar-se allí. S'instal·laren mirant sempre de passar desapercebuts, i cada dia, a l'hora de l'espectacle, triaven un lloc diferent, puix que les dimensions extraordinàries de tot el que els voltava no els permetia veure la pista sencera.

Quan els va tocar la sort de poder veure clarament el prestidigitador, el cavaller va contemplar un joc que no el va deixar assossegar més. Afigureu-vos que el prestidigitador mostrava en una mà un barret de copa sense trampa, i en l'altra quatre cavalls de cartes amb els seus corresponents cavallers; és clar, a voluntat del prestidigitador, les quatre cartes eren absorbides pel barret: desapareixien de la vista i anaven a parar al fons del buit de la copa. L'emoció del cavaller en veure

quatre dels seus companys complicats en un afer tan obscur arribà al màxim de tensió. Des d'aleshores es pot dir que no va pensar en res més.

Considerava gairebé una impolidesa no posar-se en contacte amb els altres cavallers de cartes, baldament fos per preguntar-los si se'ls oferia quelcom en què ell els pogués servir; se li encomanà una mena de dèria indomable d'esbrinar on era guardat el famós barret de copa, que hostatjava (no en tenia cap dubte) els seus companys. Despengué incalculables reserves d'enginy per a descobrir el departament del prestidigitador, i quan el descobrí, i descobrí l'emplaçament del barret, va situar les seves dames en un lloc prou segur, i va excusar la seva aventura recolzant-la en poderosos motius de companyonia i de cavallerositat, i hi va tenir tanta traça —era sincer— que les dames, per bé que amb una gran recança indefinible, no van oposar cap entrebanc al seu projecte d'entrevistar-se amb els quatre gentilhomes.

Així és que, en haver escollit el moment que li semblà més propici per a passar desapercebut, el cavaller es dirigí a l'estatge del prestidigitador. El barret de copa estava col·locat, ales amunt, sobre un tocador altíssim, fins a esdevenir inexpugnable. Inexpugnable a primera vista, i per a qualsevol que no posseís la fermesa del cavaller, el qual tingué l'habilitat de servir-se d'un bastó recolzat en un costat del tocador. Però les ales —i per tant, la boca— del barret quedaven enlairades encara fora del seu abast. Empenyé un raspall que trobà, i enfilar-s'hi a sobre, no li calgué sinó fer un salt per arrapar-se a les ales i amb una reeixida contracció es col·locà en el cim més alt que presentava el barret en aquella posició.

El cavaller es va espolsar curosament, compongué aquelles parts de la seva indumentària que més havien sofert amb l'ascensió, i agenollant-se a la vora de la boca del barret, intentà descobrir en el seu fons els quatre camarades. Però aleshores el poder màgic del barret de copa li va prendre la voluntat i, absorbint-lo, el reuní per sempre amb els altres cavallers de cartes.

Les dues dames de cors, que sempre s'havien captingut de la millor manera possible, van perdre el seny en constatar la desaparició del seu enamorat i arrencaren en uns esgarips i plors sorollosos perquè, tot i provenir d'un parell de personetes tan ífimes, s'assabentessin de la seva existència totes les personnes del circ, les quals en tingueren molta sorpresa. El director, un terrible home bigotut, va interpretar que allò era un present que el cel feia al circ, i els féu bastir una barraca de fusta, amb guixetes i una porta sobre la qual féu pintar un formós rètol que deia «les germanes siameses més petites del món».

I aquella atracció de l'exhibició del fenomen, i la del joc de mans del prestidigitador (amb cinc cartes en lloc de quatre, ara) van ésser des d'aleshores les més famoses del circ.

Epidèmia de la son a la Toscana

Al senyor Francesc Sans, respectuosament

Tot just acabada la guerra gran, l'escultor funerari Puig va projectar un viatge de negocis a Itàlia, a l'objecte de comprar marbres i alabastres artístics de Carrara, Cecina i Volterra. En la mateixa època, el fabricant Vilaró estudiava la manera d'anar a Alemanya per tal d'adquirir maquinària, i com que l'escultor i el fabricant es coneixien van trobar la manera d'establir un acord a base de realitzar el viatge junts, fent una mica de volta el senyor Vilaró i allargant el viatge el senyor Puig.

Com que l'escultor havia estat anys enrere a Itàlia (per bé que en una altra contrada), assumí el paper de cicerone en aquella primera etapa del viatge.

Els negociants s'establiren a Carrara i des d'allí projectaren l'anada a Volterra, que segons les impressions personalíssimes de l'escultor funerari es devia trobar, respecte a Carrara, a una distància semblant a la que separa Barcelona i Sarrià.

El fabricant estava escandalitzat que el preu del bitllet per un trajecte curt valgués tants diners, però el senyor Puig el va tranquil·litzar atribuint-ho al desgavell que la guerra havia ocasionat a les coses públiques d'Itàlia.

El tren anava ple de soldats llicenciat, bruts i mig malalts, i que segons manifestava el senyor Vilaró, feien una pudor terrible, que el va arribar a marejar (i el senyor Vilaró no es marejava mai). A més aquell hivern feia més fred que de costum, i l'escultor va haver d'imaginar una colla d'arguments per a convèncer el fabricant de ficar-se en un vagó de tercera, «classe», argumentava, «perfectament a propòsit quan es tracta de viatges curts».

Al cap d'una hora de viatjar, el senyor Vilaró, en un interval entre mareig i mareig, va intentar de barallar-se amb el seu company, prenent peu en la poca consistència dels seus càculs, però ni l'un ni l'altre no estaven d'humor i la discussió no va lligar. Es dedicaven a llegir amb una gran empenta els rètols de totes les estacions del trajecte i a preguntar a tothom quan apareixeria Volterra, a la qual cosa els contestaven amb un gest de mans cenyit i econòmic, que ben sospesat podia indicar un grapat de coses.

Després de vuit hores de viatge, un veí va avisar als homes d'afers que s'acostaven a Volterra, notícia que fou acollida escèpticament i sense alegria.

A l'estació es van assabentar que els calia, encara, agafar un funicular i després un cotxe. Aquest cotxe, baluerna mal girbada, jubilable i inquietant, fou assaltada en pocs moments pels viatgers. Tants seients, tants assaltants. Només en quedaren exclosos els senyors Puig i Vilaró, que efectuaren el viatge arrapats a dos intents de banc que hi havia al sostre del cotxe. El fabricant havia iniciat un període precongelatori penós. Portava una gorra de les anomenades «passamuntanyes», bufanda de set voltes, un bon abric gruixut i guants de punt. Es tenia a si mateix una gran llàstima.

Pel camí, relativament reconfortat dins les seves fundes i sense els mareigs (l'aire absolutament lliure l'havia guarit), el fabricant, de temperament neguitós i esgarriacries, cultivat en el transcurs de quatre anys pels comunicats de guerra de la premsa neutral, va poder lligar caps a la seva manera i arribar a la conclusió

que a Volterra els prendrien per espies. Hi arribarien a mitja nit, sense maletes — convençuts de tornar el mateix dia, les havien deixades a Carrara —, desorientats i, li feia l'efecte, poc explícits. Cada vegada que mirava l'escultor funerari, indumentat a l'estil d'ell, li descobria un aspecte de gegant d'orgue terrible, intranquil·litzador.

A Volterra els van dir, en el primer hostal, que tenien la casa plena d'oficials, i que, per tant, no els quedava lloc. No els podien fer altre servei que informar-los que aquell mateix dia havia començat una vaga de correus i telègrafs i que hi havia indicis d'haver-se declarat una epidèmia de malaltia de la son, importada del front pels soldats llicenciat. Aquestes notícies les va rebre en primer lloc l'escultor, perquè el senyor Vilaró, ja centrat i en plena possessió del seu peculiar caràcter, s'havia vist atrapat d'una gran frisança per treure's els guants de punt, i un d'ells no li volia sortir de cap manera. Home decidit, enemic de solucions intermediàries, havia demanat unes tisores i d'un tall segur, iniciat al canell i amb sortida a la punta del dit del mig, havia alliberat la mà. Quan es reuní novament amb l'escultor i fou imposat del que passava, va aconseguir de lligar la baralla que es guardava feia hores. Demanava justícia i esgrimia la seva mà nua, preguntant on havia d'anar un home, amb aquell temps, cansat i mort de gana, i amb un sol guant per a dues mans!

Sigui com sigui, no els va quedar més remei que sortir al carrer. Volterra, poble pintoresc, tortuós i malplantat, de carrers esquerps i inconfortables, tenia aquella nit un aspecte esborronador. El senyor Vilaró, caminant d'esma, elaborava un projecte tràgic. Cauria malalt de l'epidèmia i a causa de la vaga no podria comunicar-ho als seus familiars, i hauria d'acabar els seus dies sense aixopluc, mort d'una manera ensopida i sense el consol de ningú. Somniava d'agafar l'escultor per les orelles i esqueixar-lo de dalt a baix d'una estrebada.

Pels carrers de Volterra, en una nit de mal hivern, no hi circulava gairebé ningú. Trobaren dues o tres dones fantàstiques, totes vestides de roba negra abundosa, caratapades i feréstegues. L'escultor va intentar informar-se i el defugiren sense contemplacions. Esperit de frare ras, partidari de solucions absurdes, particularment si les havia de rumiar pel seu compte, suggestí d'anar a refugiar-se en una església. Però el fabricant Vilaró, que acabava de descobrir un establiment d'aparença vagament acollidora, ni tan sols discutí el projecte. Es tractava d'una taverna, cap a l'interior de la qual fou arrossegat el senyor Puig.

A dins hi havia uns quants jugadors de cartes endreçats, que mataven l'as d'una manera silenciosa i ordenada. Allí els prometeren menjar i beguda, però no tenien llits, si bé deixaren entreveure l'esperança de proporcionar-los-els a una altra banda. Farien la recerca mentre els senyors mengessin.

Els serviren una sopa química, salami, vi i formatge. El formatge tenia una consistència terrible. Davant l'hostalera, en intentar el senyor Puig una demostració de protesta, perdut el control de la seva mà per la congelació, donà cop de formatge al plat i el parti a bocins. El formatge va romandre intacte.

Acabat el sopar, la dona de la taverna va comunicar el resultat de les seves gestions. Li havia estat impossible de trobar dos llits junts, però en dues cases s'havien ofert per a hostatjar un sol dels forasters. Les dues cases estaven allunyades l'una de l'altra, inconvenient ràpidament superat, perquè no hi havia lloc a triar.

Sortí la comitiva nocturna composta dels senyors Puig i Vilaró i la dona que els guia, vella, també profusament vestida de negre, i amb aquell posat mossegaire,

impermeable, refractari a la confidència i la conversa estúpida, conjunt de virtuts que tenien una mica preocupat el senyor Vilaró, el qual, degut a la bona qualitat de la seva criança, cedí el lloc al seu camarada en la primera de les dues cases que havien d'acollir-los.

Seguiren carrers enllà el fabricant i la vella, la qual portava un llum d'oli que no il·luminava gens, però tenia la rara condició d'aguantar l'aire i els cops de vent sense immutar-se.

Tot caminant, el senyor Vilaró vivia una fantàstica novel·la, amb desenllaç tràgic, del qual resultava víctima. Els films de l'època d'or del cinema italià, i els fullletons a base de «*maffles*» i «*carbonaris*», coles molt del gust del fabricant, vistes de lluny i com a espectador, se li havien fos en una idea única: la que el subsòl d'Itàlia era buit d'un cap a l'altre del mapa i que era cosit de trampes que s'obrien sota els peus dels forasters i altres infeliços i se'ls engolien sense remei. Si algú escapava a aquesta argúcia nacional, era prestigiosament emmetzinat, i en últim cas, si tot havia estat provat sense èxit, hom moria foradat amb uns punyals corbats i esmolats, que allò sí que era segur que anava bé.

A cada sot que prenia en fals i se sentia descendir de nivell, el fabricant Vilaró es posava deu anys a sobre.

Quan arribaren a la casa, petita, miserable, neta, el desenllaç previst prengué consistència en la imaginació.

En pujar l'escala, dreta i llarga, el fabricant, estès de braços, fent pressió sobre la paret i la barana, amb els peus cautes i sensibles, esperava la trampa disposat a la defensa. Es va inflar tant com va poder, a base de contraccions musculars i grans glopades d'aire. En una darrera esperança, creia poder embussar el forat.

Això no obstant, es trobà dintre el pis en posició vertical i absolutament intacte. És més, la dona vella, que sota teulada devia tenir una altra idea de com havia de comportar-se, es va endolcir tota, i féu polidament la presentació d'hoste i mestressa. Aquesta, dona d'edat, tenia l'aspecte d'una bruixa vinguda a menys, convertida. S'endevinava que vivia sota la marca d'una gran dissart.

El fabricant, que de moment havia refusat la idea de la trampa nacional, s'aferrava ara a l'obsessió de l'estilet. La foscor del pis, la mà seca, convulsa i misteriosa de la vella, que oprimia la seva en un guiatge interminable a través de petits recambrons, no podien, encara, deixar-li arribar l'aire fins al capdavall dels pulmons. La por se li havia trenat al coll.

Arribaren a la cambra que hom havia destinat al foraster, que presentava un petit detall tranquil·litzador: penjat a la paret hi havia un llum d'acetilè caduc, que feia la llum precisa per deixar endevinar la seva presència. Els ulls no habituats del senyor Vilaró no encertaren a descobrir res més concret en tota l'habitació. Masses d'ombra escampades aquí i allà feien pressentir l'existència d'un mobiliari.

Fins que la seva vista no s'hagués avesat a aquella fosca, i pogués distingir i classificar la naturalesa de cada ombra, el fabricant temia de quedar-se sol i àdhuc la presència de la vella li era necessària, com a mal menor. Procurà retenir-la amb un fervorós elogi de la cambra: espaiosa, polida, confortable, etc.

La mestressa contestà l'elogi, i amb poques paraules s'arreglà les coses per fer-se venir a tomb el tema que omplia el seu viure: la guerra li havia pres dos fills, mariners.

Propici, agafant l'ocasió a la desesperada, el senyor Vilaró prodigà frases de consol, lentes, llargues. Acabaren mirant un àlbum de retrats on hi havia el del

marit, difunt, exvidrer de Firazzo, amb una cara de beneitó que enamorava. Els dos fills sacrificats a la pàtria hi eren representats d'uniforme, de cos sencer. Excel·lien per l'aire de fitxa antropomètrica que respiraven; a desgrat d'això, el senyor Vilaró es mostrà tendre i correcte en el comentari. La necrofilia de la vella, cultivada per una llarga sèrie de defuncions familiars, va trobar en l'actitud del seu hoste un poderós estimulant. No hi planyia res.

Mentrestant, el fabricant, amb la pupil·la lentament adaptada, es familiaritzava ja amb la presència de tres cadires, un immens armari i quelcom que no dubtà a qualificar de llit. En l'amistat i coneixença d'aquest medi, l'home es preparava la defensa per prescindir de la mestressa. Va tallar en sec el report d'una meningitis infantil amb desenllaç tràgic, i la vella s'escorregué fora de l'habitació terriblement desencisada.

Sol a la fi, el senyor Vilaró procurà convèncer-se de la necessitat de descansar i tranquil·litzar-se. S'acostà al llit i hi descobrí, esveradorament acusada, indubtable, una forma. En un moment, els bigotis del fabricant es transformaren en un coixinet d'agulles.

Emprengué una ràpida retirada cap a la porta, però la fosca acumulada més enllà del marc no l'invità a un refugi sedant. S'arrapà a la finestra, i en la contemplació d'un fanal del carrer, pàl·lid, resumí tot el seu afany d'evadir-se.

La idea que en el llit podia haver-hi una víctima de la malaltia de la son se li presentà ràpida, brillant, tan neta de contorns que l'home quedà aplanat i indefens.

Entre el llit i la finestra hi havia la màxima distància de l'habitació, per la qual cosa allí es quedà el fabricant, amb els ulls tan oberts que li envaïen mig front. Ni tan sols se li ocorregué dormir. Esperaria l'alba despert, amatent a fugir quan li fos propici.

Quan arribà el dia, acompanyat del dringar d'esquelles, el senyor Vilaró pogué elaborar el primer respir a fons, reparador. Àdhuc, paulatinament, s'havia anat revestint de valor, i podia contemplar la forma en el llit més reposadament. La forma s'havia fet més precisa amb la claror del dia; coberta totalment pel llençol, ben mirat no semblava pas tenir figura humana.

Armat d'un canelobre, el fabricant s'acostà al llit i amb un ample gest teatral engegà el llençol a terra, deixant al descobert un gros atuell escalfa-llits, d'ús corrent en alguns llogarets d'Itàlia.

La grata comprovació de no haver passat la nit en l'habitació d'un malalt infecció el cobrí de felicitat. El bon dia de la mestressa l'arreplegà encara en plena eufòria. Pagà el preu convingut, afegint-hi un generós suplement, i sortí al carrer, on l'escultor ja l'esperava.

Dedicaren el matí a la compra d'objectes d'art d'alabastre a petits industrials indígenes, esmerçant en aquest afer una especial cura.

Ressentit per una nit de no dormir després d'un viatge enervant, el senyor Vilaró es fonía de son. Caminava d'esma, seguint el seu company en un esforç suprem de voluntat. Curós del seu decòrum i amb una clara idea del ridícul, el fabricant s'havia guardat de comunicar al seu company els temors passats i la nit perduda.

Quan l'escultor, acomplerta la seva comesa i lliure de l'absorció que hi havia dedicat, s'adonà de l'estat del senyor Vilaró, es va esgarifar. Estava convençut que l'epidèmia l'havia arreplegat de ple, agudament. Heroic, admirant-se profundament a si mateix, prengué sota la seva única responsabilitat els preparatius

de retorn, i no parà fins a tenir el senyor Vilaró al tren, camí de Carrara. Conscient del seu deure, però conscient també del perill de contagi, tenia un pànic imponderable.

Retornats a Carrara, tots els mals del senyor Vilaró desaparegueren amb una dormida llarga.

Setmanes després, realitzades les dues fases del viatge d'afers, i novament a Barcelona, l'escultor trobà el seu carregament d'objectes que l'esperava, però no pas les figuretes, busts i bibelots que ell havia demanat, relacionables amb el seu negoci, sinó unes monumentals escrivanyies i un variadíssim assortit de paraigües d'alabastre.

A Carrara, el dia mateix que l'havien d'abandonar, l'escultor va sentir la ineludible necessitat de gravar el seu nom al peu d'una estàtua col·locada a l'escala de l'hotel: «Alejandro Puig. Barcelona».

El senyor Vilaró, que degut a la indiscutibilitat del to artístic de la professió del seu amic el tenia com a guia espiritual del viatge, va tenir un gran desencís de veure l'escultor sol·licitant un lloc a la posteritat estampant el seu nom al costat del d'un xofer de Florència i el d'un desvagat de Caracas.

Però vet ací que aquella inscripció va servir, en una altra oportunitat, perquè la sagacitat del fabricant de teixits descobrís un intricadíssim robatori, en el qual hi havia complicats una gran dama romana i un fill del president d'una república sud-americana. Això, però, ja és un altre assumpte.

CRÒNIQUES DE LA VERITAT OCULTA

I

L

El desert

A la fi d'un mes de juny amable, aparegué l'Espol amb la mà dreta embenada, marcant el puny clos sota la gasa. La seva presència, plena d'aspectes no coneguts abans, feia néixer pressentiments, però ningú no podia imaginar l'abast del cop que l'ajupia.

L'expressió del seu rostre, que no havia suscitat mai cap interès, prenia ara l'aire de victòria plena de tristesa tan propi de les guerres modernes.

El dia en el qual la seva vida sofri el canvi no havia estat anunciat en cap aspecte. Va llevar-se amb el mal humor de sempre i passejava pel pis, del bany al menjador i del menjador a la cuina, per veure si el caminar l'ajudava a despertar-se. Tenia un dolor al costat dret i un ofec lleuger, dues molèsties que sentia junes per primera vegada i que creixien tan de pressa que l'alarmà el desvetllà del tot. Arrossegant els peus i recolzant-se en els mobles que trobava, retornà a la cambra i s'assegué a la vora del llit per a començar una agonia.

La por va cobrir-li tot el cos. Lentament, la salut se li enfilava per l'arbre dels nervis amb l'intent de fugir-li per la boca, quan es produí a temps la rebel·lió de l'Espol: en el moment del traspàs, aferrà alguna cosa amb la mà i va tancar el puny amb força, empresonant la vida. El dolor del costat cessà i la respiració esdevingué normal; amb un gest d'alleujament, l'Espol va passar-se la mà esquerra pel front, perquè la dreta ja la tenia amatent a una nova missió.

La prudència aconsellava no especular amb possibilitats massa diverses. Estava segur, des del primer instant, que una sola cosa valia la pena: no obrir el puny per res. En el palmell s'agitava lleument, com un peix petit o una bola de mercuri, la vida de l'Espol.

Per tal d'evitar que un oblit momentani pogués perjudicar-lo, adoptà l'artifici d'embolicar-se la mà, i, tranquil·litzat a mitges, va traçar-se un pla provisional de primeres providències. Aniria a veure el gerent de la casa on treballava, demanaria consell al metge de família i als amics, i procuraria anar posant el fet en coneixement de les persones amb les quals l'unien més lligams.

Així fou la nova aparició de l'Espol. Amb la cara transformada (un estupor tot natural no va deixar-lo més) caminava pel carrer amb la mirada absent. Els ciutadans, a despit d'estar acostumats a veure tantes coses, intuïen que aquella bena era diferent i sovint es giraven per mirar-la d'una manera furtiva.

Avui, a mig matí, el gerent escolta la relació amb un interès progressiu. Quan l'Espol li diu que es veu obligat a deixar la feina perquè ja no podrà escriure mai més amb la mà dreta, replica:

—No veig la necessitat d'anar de pressa. Això, de vegades, se'n va de la mateixa manera que ha vingut...

—És definitiu —contestà l'Espol—. El dia que desclogués el puny per agafar la ploma, se m'escaparia la vida.

—Podríem passar-lo al departament de preparació i connexió de subcontractes de compra.

—No.

El gerent, que fa prop de cinc anys que espera una oportunitat per treure l'Espol, es resisteix ara a prescindir-ne. Primer es mostra conciliador, després insinua

augments de sou (sense comprometre's massa) i acaba cedint del tot. Podien acordar una ampliació de les vacances i anticipar-les.

—No.

—I com es guanyarà la vida?

—La tinc aquí, ara —diu mostrant el puny dret—. És la primera vegada que la puc localitzar i he de trobar l'estil de servir-me'n.

Mentre surt del despatx, el segueix la veu del patró, que, encuriosit, li demana que no s'oblidi de tenir-lo al corrent.

Una hora després, el metge de la família escolta el relat amb una atenció freda. Està cansat, cansat de tantes històries de malalts i va fent que sí amb el cap, formulant a intervals preguntes i preguntes perquè sí: «Tusses a les nits?», «Has tingut la difteria?», i d'altres igualment impregnades de misteri. Al final, opina que es tracta d'una pertorbació de tipus al·lèrgic, prescriu un pla de nodriment i, de més a més, aplica a l'Espol 500.000 U. I. de penicil·lina. A punt d'acabar la visita, parla d'una escola suïssa per a incapacitats parcials, on ensenyen a escriure amb la mà esquerra en un període aproximat de sis mesos.

Altra vegada al carrer, l'Espol sent l'encantament d'una nova importància que el revesteix. S'encamina a casa de la seva promesa i li ho explica tot. Ella té d'autuvi una rauxa de sol·licitud maternal; s'entesta a aplicar draps calents damunt la mà tancada, i, davant la negativa de l'Espol a consentir-hi, diu que aquella bena és horrible i que li teixirà un guant per a puny clos, sense dits. La noia s'entusiasma amb la idea i es desentén de la presència d'ell; crida la seva mare i li diu:

—Mira: a l'Enric, se li escapava la vida i va ésser a temps d'agafar-la amb la mà. Ara l'ha de dur sempre tancada perquè no li fugi definitivament.

—Ah!

—I jo deia que podríem fer-li una bossa de punt, d'un color suau, perquè no hagi de portar aquesta gasa.

La mare hi pren un interès discret.

—Sí —opina—, com allò que vam fer per la Viola quan es va trencar la pota.

Mare i filla inicien un apart. L'Espol, abandonat, se'n va, i l'acompanya fins a la porta la remor d'unes paraules: «Punt d'arròs? No. Ull de perdiu... Tants punts i minvar, tants punts i minvar...».

Maquinalment, trepitjant la sorra invisible, l'Espol se'n va a casa del seu millor amic. El troba i li explica el singular succès. I l'amic (mai ningú no sabrà per què) sent enveja i li dóna per parlar d'altres coses: «Res, distreu-te. A mi sí que —pel maig farà dos anys— va passar-me un cas realment extraordinari. Un dilluns...». Mentre enraona, pensa el partit que ell trauria d'una situació com aquella, i el matrimoni li va opacant la veu.

Vet aquí un silenci, trencat pel levíssim oreig que ondula les dunes. L'amic fa veure que el tedi l'abalteix i ni escolta el visitant, que, tot anant-se'n, diu:

—És la vida, saps? Aquí, mira —i estén el puny i l'alça a l'altura dels ulls—. Ara mateix la sento, com un grill. Si tanco els dits amb força, torna a començar l'ofec.

Se'n va, perquè necessita respirar l'aire lliure. La ciutat és gran, i ell camina cap a l'est; de passada, veu la botiga d'un llibreter conegit seu. El llibreter no és

àgil d'esperit i pensa, pensa... Després, s'acosta a l'Espol i amb l'índex estès li toca el puny.

—Fa mal?

—No.

L'home entra de sobte en un estat d'exaltació. Amb el rostre il·luminat, agafa l'Espol pel braç i explica:

—D'un cap de segle a l'altre, tothom fa el que li sembla. Però jo, si fos de vós, pujaria al terrat de casa, em trauria la bena i així que passés el primer vol de coloms obriria la mà.

Quan torna al carrer, la solitud poblada li entela el cor. La placa indicadora d'un òmnibus li recorda una adreça familiar, i corre per atrapar el vehicle. Una germana de la seva mare habita una casa prop del parc de l'Est. És una dona vella, que es complau a viure rodejada de treballs de marqueteria, de mobles amb incrustacions de nacre i de parets entapissades de vellut vermel·lat. La dama distreu els ocis fent fruites i sants de cera, que tanca en campanes de vidre amb peanya de caoba.

L'Espol saluda la seva tia besant-li la mà i comença la relació sense més preàmbuls. D'antuvi, la senyora expressa un criteri tancat; aconsella deixar-se de beneiteries, treure's la bena i obrir immediatament la mà.

—Només de pensar-hi em ve un cobriment de cor...

—Inútil! Un home ha d'ésser un home i fora. Què? Voldràs durar així? La vida s'ha d'orejar, i si la vas portant encofornada t'apagaràs com un ble curt, sense pena ni glòria.

I riu amb un posat seriós, tot estirant-se les mitenes.

«Treu-te la bena, treu-te la bena...». Un raig de llum reproduceix un reflex rar en els ulls de la dama, i l'Espol coneix el primer miratge. A poc a poc, es va desembolicant la gasa, però quan ja té la mà lliure el deixondeix el soroll d'un motor d'avió i emprèn la fugida.

Sense la protecció de la bena li augmenta la por latent. Prem els dits i, per estar més segur, es posa el puny a la butxaca.

El vent, apagat per tothom menys per ell, alça la sorra, i l'Espol es protegeix mig cloent els ulls. Deixa un clap de palmeres a la seva dreta, travessa el parc i el comença a torturar la set. Camina, camina enfonsant els peus, i sent com li cruix la pell resseca del rostre. En l'erm eixut del seu pensament, petites llums s'encenen d'ací i d'allà i s'extingeixen de seguida; li entra la nostàlgia de quan portava la vida sense sentir-se'n, i la calor l'oprimeix.

Una música llunyana li fa alçar el cap, i veu la silueta d'una caravana de gent i camells que s'acosta. Sent que li estiren l'americana i, en tombar-se, troba la mirada esbalaïda d'una petita captaire. L'Espol, en plena desesperança, s'ajup i ho explica tot a la nena, demanant-li consell.

—Jo —diu ella— posaria el puny dins una gerra d'aigua i esperaria un somni sense temps.

Una refracció inexplicable els volta d'ombres, i l'Espol reprèn camí; en el paisatge desolat que li pertany, el simun fa anar en revoltí les coses i les idees. Els camells s'acosten lentament, i ell s'asseu per veure'ls passar. El so d'un timbal trenca la boina baixa de sorra, i unes lletres vermelles ratllen les ninetes de l'Espol: «Circ Donamatti. Tres pistes, tres. Pròxim debut».

Està a punt de deixar-se vèncer per l'ensonyament, mentre segueix la parada amb un lleu moviment de cap. Una trapezista rossa, muntada a cavall, li fa un gest

de salutació amb la mà, ple de gràcia, i l'Espol, distret, correspon estirant el braç dret i descloent el puny.

Un floc de color d'ambre s'escapa, i ell, sobresaltat, intenta agafar-lo, però no ho aconsegueix. S'aclofa a poc a poc, amb l'angúnia inexpressable d'haver oblidat oberta una gran clau de gas.

1952

La ratlla i el desig

Poc després d'haver passat el coll d'Area, van venir-me ganes de contar la història de la casa i de la dona meva, i de tot allò que havia perdut amb el miratge. Al meu costat seia un home vell; durant quilòmetres i quilòmetres, havia conservat un mutisme gairebé enemic dels qui l'acompanyàvem —i tenia una mirada quieta, com si els records de llum que conservava no es deixessin dominar per la mobilitat del paisatge.

Vaig posar la mà damunt d'un dels seus genolls i em vingué un calfred. Els sotracs de l'òmnibus s'havien aliat amb els seus ossos i els vaig sentir sota el palmell, dansant al mateix ritme.

—Escolteu: tinc ganes d'explicar-vos un episodi... Anava a dir un fet de la vida real, però em fa por que a vós no us ho semblarà, com als altres.

El vell girà el cap. Qui sap si em va veure, perquè els seus ulls seguien absents, malgrat que podia emmirallar-m'hi.

—Per què? —em va preguntar. I afegí—: Fa més de cinc anys que m'hauria d'haver mort, i sé totes les històries. Què hi podríem guanyar?

—No ho sé. Potser consell... —vaig dir-li.

(Això era fals, i la hipocresia, com sempre que en faig ús, m'envermellí les galtes. En realitat, el que cercava era referir aquella cosa extraordinària, com ara).

El vell, que tenia les mans creuades damunt del puny d'un bastó de nusos, va alçar-ne una, per expressar —n'estic segur— que tant li feia. Un viatjant de comerç que seia davant nostre tingué un desconcert ocasionat pels nervis. De primer, inicià el gest de treure's el mocador, però a mig fer-ho es repensà, va encendre una cigarreta i, després d'extreure'n dues globades de fum, va llençar-la per la finestra.

—Bé, doncs; ho contaré —sabia que ja no podrien aturar-me—. Jo sóc agrimensor. Ningú no m'ha preguntat mai, amb tantes vegades d'explicar-ho, per què tinc aquest ofici i, de bo de bo, si algú es decidia a fer-ho no sabria què contestar-li. Potser és que venim al món a cobrir vacants i cada un s'ha de resignar amb la que li toca. Hi ha la vocació, és clar, però jo hi crec d'una manera limitada. Si, a l'edat de triar, la vocació decidís, hi hauria més bombers i soldats de parada dels que fan falta.

»Vaig casar-me així que es presentà l'avinentesa, i, com que en aquell temps no tenia gaires maldecaps, el meu fou un casament per amor. És cosa sabuda que la Providència vetlla en aquests casos, i, tot just acabava de prendre nou estat, un gran terratinent contractà els meus serveis. Una de les seves finques comprenia tres muntanyes de prestigi europeu, i ell feia temps que tenia llogada una brigada per a fer uns alçaments, la naturalesa dels quals no detallaré perquè he observat que això causa fatiga als profans. I s'esdevingué que la persona que dirigia els treballs va tenir diferències, per una seva manera de fer, amb l'amo de les terres, i aquest, que era un home irritable, va acomiadar-lo. Aleshores, una feliç cadena de coneixences em relacionà amb el milionari. Prenguérem acord i establírem un tracte mitjançant el qual jo m'obligava a viure, mentre durés la feina, en una casa enclavada en la seva propietat.

»La casa era de fusta, excepcionalment ben construïda. Un gust despert havia tingut cura de fer-la bonica, i ho era de veres; tot l'exterior estava pintat de color

roig indi, amb els marcs de les portes i finestres blancs. La teulada... Però no la descriuré tota perquè cadascú podria treure de les meves paraules una impressió diferent, i la casa en produïa una de sola: vivint-hi, els dies transcorrien com una cinta d'amics. L'ambició per a les coses d'aquesta terra s'esmorteïa i, en el seu lloc, una flama quieta mantenía quimeres que no treien la son ni la gana.

»La casa estava situada en una petita vall que servia de llit a un riu com els que s'acudeixen a tots aquells que pensen en un lloc ideal per a viure. El camí que hi portava feia solc en uns prats de bon somni. Encara ara m'acluco d'ulls i ho veig tot com si ho tingués parat damunt d'una taula meva, amb aquells colors i els moviments que l'oreig donava a les fulles dels arbres i als trossos de cel en el riu. I encara ara, tot pensant-hi, no em sé avenir que en un marc com aquell pogués passar-hi "allò".

(El viatjant de comerç va alçar les espatlles i formulà una opinió banal: «No hi veig l'estranyesa», digué. «Un mateix escenari serveix per al drama i per a la comèdia, o per a un repartiment de premis escolars». Anava a explicar una experiència per il·lustrar-nos, però el vaig tallar amb la represa de la meva narració).

»... És curiós observar amb quina freqüència la felicitat més perfecta precedeix els mals moments. La meva esposa trobava grats el lloc i la casa, i va adaptar-se a una manera de fer domèstica que servia tots els anhels; i així aconseguí que l'amor que li tenia anés creixent.

»Van passar uns mesos que no explico mai, perquè quan s'estimula l'enveja dels altres es comet una mala acció doble: fer néixer un sentiment reprobable i, al mateix temps, trobar-hi complaença.

»Va venir un moment en què la feina em portava lluny de la casa. Sortia de bon matí, a cavall, i recorria els quinze quilòmetres que em separaven del campament de la brigada. I, a desgrat que no podia tornar fins al vespre, la reserva de benestar que m'havia proporcionat, durant aquell temps, la vida de família m'acompanyava a totes hores. És més (i heus aquí, per altra banda, un fenomen ben conegut): després d'una jornada més llarga, les ganes de reveure la meva llar i tot allò que significava em donaven una exaltació abans desconeguda.

»Deixava la feina que encara era dia clar, i el cavall, no sé per quin obscur instint, devia sentir necessitat de subratllar la meva eufòria i emprenia un trot que a mi em semblava una col·laboració conscient a la meva impaciència.

»A mi, la vista de la naturalesa i, en particular, els paisatges de muntanya m'encomanen una barreja de lirisme i d'inquietuds agràries, i al costat d'imatges que em semblen molt belles em vénen idees de grans repartiments de terres. Feia camí alternant el vaiverejar d'aquests pensaments i omplint-me els ulls amb la gamma de verds que, seguint els corrents de l'estació, oferia canvis subtils a una mirada experta. Cada vegada, abans de guanyar la meitat del camí, m'aturava a contemplar la posta de sol i, després, esperonava el cavall per vèncer les fites de la meva ruta: els tres pins, la creu de terme, la caseta dels peons caminers, les runes de la masia, la font i tots els heralds silenciosos dels meus retorns.

»De lluny veia les finestres il·luminades de la casa i la claror rogenca que sortia de la xemeneia. A mesura que m'hi acostava podia distingir la silueta de la meva dona en el marc de la porta; li feia senyal amb un llum portàtil i ella alçava el braç per donar-me la benvinguda.

»I això cada dia. Enteneu? Cal fer-se càrrec de la vulgaritat d'aquesta etapa per a comprendre la justícia de la meva queixa i el rigor amb què vaig rebre tracte de qui sap quins poders superiors. No podia haver-hi engany dels sentits perquè, per ofici, la gent de la meva professió tenim l'habitud de mesurar la terra, i jo sabia la llargària del camí, llegia les seves corbes i desnivells i podria fer-ne el pla de memòria. I quina explicació tindria, doncs, aquella cosa fora d'ús i costum que va passar-m'hi? Però ja ho jutjareu vosaltres...

»S'esdevingué després d'un dia particularment agitat. Havíem fet unes triangulacions que exigien grans desplaçaments; l'endemà s'esqueia la festa d'un sant, i els poblets de les valls la celebraven com la millor de l'any. Els homes de la brigada m'havien demanat per assistir-hi i els vaig respondre que no podien abandonar el campament ni deixar la vigilància de les eines i dels instruments que utilitzàvem. Però ho tenien tot previst: dos dels peons havien ofert quedar-se per establir unes guàrdies, i com que, de fet, la irradiació de la festa abastava a una àrea molt extensa no podia fer-hi oposició.

»A mi mateix va seduir-me la idea d'aquell lleure i, aleshores, per conciliar el concepte del meu poder de director amb allò que de debò desitjava, vaig dir-los que si en el curs del dia acabàvem una determinada tasca accediria a la petició.

»Trebballàrem amb el delit del premi establert i vam aconseguir allò proposat. Vaig mirar a les tendes mentre els peons i els capatassos s'allunyaven cavalcant, i, després de donar unes darreres instruccions als vigilants, vaig emprendre una tornada de la qual em recordaré sempre.

»Mai com llavors no havia sentit amb tanta força la joia que abans he intentat descriure. Era més tard de l'hora acostumada, i una colla de circumstàncies contribuïen a donar intensitat a les meves ganes d'arribar. El dia anterior, la meva esposa se m'havia planyut per primera vegada del temps que passava sola; me la imaginava inquieta, recolzada al marc de la porta i fent un esforç per albirar-me. Em plaïa intuir les paraules que ens diríem, el seu repte per la meva tardança i com jo calmaria el seu enuig amb la nova de la festa.

»No sé si fou en virtut de la pressa que jo li encomanava, potser sense adonarme'n plenament, o bé degut a la seva capacitat de comprendre'm, el cas és que el cavall començà a galopar insòlitament. Això fou l'única causa lògica, amb una explicació fàcilment compatible, d'alguna de les coses que van ocórrer: al cap de poca estona de camí, en passar un revolt que vorejava un barranc molt profund, va esllavissar-se un tros de marge i el cavall perdé l'equilibri. Vaig tenir el temps just d'arrapar-me, no podria dir on, herba o branca, i reguanyar el camí amb una contracció. L'animal s'estimbà i no em quedava cap dubte sobre allò que li havia esdevingut: coneixia prou bé el lloc, sabia que no podia sortir amb vida de la caiguda i, a desgrat de tot, sovint em faig retrets per no haver baixat fins al torrent a buscar el cavall, per tal d'acabar, si s'esqueia, el seu sofriment.

»Però en aquells moments la contrarietat va fer-me una ràbia incontrolable i les meves preocupacions eren d'una altra mena. En dia normal, hauria tornat al campament en recerca de nova cavalcadura, però aleshores sabia que no n'hi havia cap i que aconseguir els homes que les portaven em costaria gairebé tanta feina com anar a peu fins a casa. Amb l'enfolliment que em donava un despit que no sabia contra qui dirigir, vaig emprendre la marxa.

»És estrany com un canvi, per petit que sigui, de vegades ens presenta l'altra cara de les coses que ens són familiars. La terra que trepitjava, els marges i els

arbres, sota la mitja llum del capvespre que tantes vegades els havia posats sota els meus ulls, em semblaven diferents. I no voldria que això que us dic donés la impressió que, en virtut d'un estat d'esperit especial, pogués explicar-se el que succeí; tenia una noció ben clara del lloc on era, de la distància que havia recorregut, de la que encara faltava i, sobretot, amb una precisió que em donava el costum del treball, la relació existent entre el ritme dels meus passos, els minuts que transcorrien i cada metre que em calia fer.

»De sobte vaig adonar-me que tenia el turmell dret adolorit i que això em destorbava la marxa. Veia que no havia sortit il·lès de l'accident i només podia atribuir a l'excitació el fet de no haver-me'n adonat fins aleshores.

»No podia explicar el meu neguit. És difícil fer-se'n càrrec ara, tal com estem, ben asseguts i acompanyats, amb la claror del sol que ens vetlla. De vegades, algun interlocutor m'ha fet l'observació que no era cosa per amoïnar-s'hi, que, després de tot, seria raonable sentir una satisfacció dominant pel fet d'haver-me ben deslliurat d'un pas que em podia reservar a mi la sort del meu cavall. Però jo li he preguntat —i ho pregunto ara: “Us heu trobat mai a ple camí, amb la nit a punt de cloure's i el silenci de grans boscos que us espera, amb l'obsessió que una persona estimada passarà una angúnia que no podeu aturar amb cap avís?”. I tot això amb un sofriment físic que em privava de seguir la pressa del meu anhel i un pressentiment indefinible que tractava de posar alerta el meu esperit.

»Va fer-se fosc i jo seguia amb la voluntat d'accelerar el pas cada vegada més comptant les hores que em caldrien per a cobrir les etapes conegeudes: els tres pins, la creu de terme, la caseta dels peons... Vingué un moment en què clavava obstinadament la vista en la foscor del cel, perquè la identificació de les ombres a banda i banda del camí feia més persistent el record de la distància i del temps.

»I així, amb la mirada alta i perduda, és quan vaig veure la ratlla de la llum. Fou cosa d'un instant: la sorpresa de la ratlla, la revelació immediata que es tractava de la caiguda d'una estrella i la reminiscència supersticiosa que m'obligà a formular el desig de trobar la casa i l'esposa esperant-me després del primer tombant del camí.

»Per joc, gairebé tothom ha procedit d'una manera semblant a la contemplació del fenomen. Per joc, després del vague impuls respectuós que em féu aclucar els ulls per donar més força a la petició, vaig acordar que fingiria creure trobar realment el que havia demanat al final d'aquella corba, que després concediria a una altra corba una virtut semblant i així, escurçant les etapes encara que les multipliqués, potser distrauria la meva inquietud.

»Això és el que pensava. Però en el lloc assenyalat vaig veure els rectangles il·luminats de les finestres, la claror roja de la xemeneia i, retallat a la porta, el perfil que jo estimava tant.

»Una mena d'estupor em va impedir de meravellar-me massa. Amb el llum vaig fer el senyal de sempre i ella alçà el braç amb el gest acostumat. En atansar-m'hi, recordo que vaig preguntar: “Què feu, en aquest lloc, tu i la casa?”.

»No m'atrevia a passar la llinda; la meva esposa va donar a la seva abraçada un aire més protector que mai i féu com si comprengués qualsevol cosa que a mi pogués passar-me. Volgué saber si havia treballat gaire aquell dia, i, en respondre-li que sí, va dir-me que em tranquil·litzés, que aleshores no havia de tenir altra preocupació que el descans.

»Per tal d'aclarir de seguida una situació tan singular vaig dir-li la veritat: que el lloc on ens trobàvem era almenys vuit quilòmetres lluny de casa nostra i que jo havia desitjat d'ésser-hi més aviat en veure caure una estrella.

»“Casa nostra és aquí”, contestà amb veu serena, “on som tu, jo i la nostra llar”. Per desenganyar-la vaig mostrar-li la banda de ponent, on una levíssima claror retallava el perfil d'una muntanya. “L'has vist mai, el coll d'Area, des del portal de casa?”.

»Ella va mirar sense fer cap esforç i digué que l'endemà, amb claror de dia, tindrièm més elements per a discutir-ho. Tot seguit s'interessà pel cavall i, quan li vaig haver explicat la desgràcia, em passà la mà pel cap. “T'has fet mal?”. “No és el que et penses”. Que un cop qualsevol m'hagués afectat l'enteniment seria una explicació massa fàcil.

»Jo em resistia a entrar perquè una preocupació tota natural m'anava dominant. “Mira la taula parada”, em digué ella. “Hi ha un sopar que t'és grat. Sents l'olor?”.

»És clar que hi veia i hi sentia! Però m'era impossible distreure'm menjant de gust i, després, anar a dormir i reprendre la cavil·lació l'endemà. Perquè, si la realitat de la meva vida era allí, quina ficció hi havia tan forta al capdavall dels vuit quilòmetres? I a la inversa: si allà a baix hi havia la veritat i el bon curs de les coses, què representava el miratge?

»Vaig dir que no trobaria repòs fins després d'haver fet tot el camí, deixant de banda els miracles, i que em calia prosseguir sense entretenir-me gens. Ella volgué acompanyar-me, i m'hi vaig negar: “Tu queda't aquí, vigila 'això' i espera'm. Sigui el que sigui, ja et vindré a dir alguna cosa”. Va posar-se a plorar i va allargar-me una agulla amb un camafeu que jo li havia regalat. “Té”, va dir. “Porta aquesta penyora del meu amor; no te'n separis i que la contemplació et recordi la meva espera”.

(El viatjant va demanar-me, qui sap per què, detalls sobre l'agulla. Vaig mostrar-la-hi i ell se la mirà breument. «Allò que no entenc», digué, «és que si el vostre desig era trobar la casa allí no us resignéssiu amb la seva satisfacció, tot derivant-ne alegria». Vaig dir-li que tothom ha desitjat de volar amb el propi impuls una vegada o altra, però que si algú, batent els braços, aconseguís elevar-se uns quants metres, voldria tornar a terra de seguida).

»Un frenesi inexplicable guiava els meus passos. A intervals tombava el cap i veia les clarors de la casa que s'emetien per l'allunyament fins que un petit turó les féu desaparèixer. En aquell moment, vaig alentir la marxa; un retorn del seny despert va donar vida a les reflexions i vaig començar a creure que després de tot era possible que un estat físic especial alterés d'aquella manera el meu esperit. Sense deixar de caminar em passava la mà pels cabells, pel front, pertot arreu on una lesió no descoberta em pogués lligar l'enteniment, amb l'esperança ben mesquina que, amb la clarividència, em succeiria la mateixa cosa que amb el turmell: localitzaria de sobte un punt dolorós i podria alliberar-me del vel.

»Però no hi ha ningú que amb el simple joc del pensament alteri el seu destí, i el meu havia entrat en un giravolt implacable. Quan m'anava ajudant amb més força la idea d'un trastorn passatger ocasionat per la caiguda, el feix de llum que em precedia dibuixà el basament de la creu de terme. Vaig alçar el llum, vaig repassar el contorn de pedra i, perquè no hi hagués engany dels ulls, vaig repassar la mà pels relleus de la taula amb tanta insistència que els palmells em quedaren adolorits molta estona.

»Era important d'establir la veritat de la seva presència, perquè la creu estava situada en el lloc més alt i gairebé a la meitat del meu camí dels altres dies. Girant-me m'havia d'ésser possible de veure les finestres de la casa que acabava de deixar. Però es necessitava coratge per a fer una comprovació el valor de la qual coneixia tan bé, i van transcórrer uns quants minuts abans no vaig decidir-me a fer-la. I mireu si tenia raó jo, i fins a quin punt no havia estat víctima d'un engany dels sentits, que els punts de llum eren allí, marcant la casa en un pla per sota el lloc on em trobava i en el qual ni aquell matí ni mai no hi havia hagut sinó l'herba i la terra.

»Em vingué un cansament total. Vaig asseure'm sota la creu, per veure si podia ordenar les meves inquietuds; volia tornar a casa, però on era el meu retorn: a l'est o a l'oest del camí? Volia seguir endavant, però això no em portaria el repòs de l'ànima, fos el que fos allò que trobés al final de la ruta de cada dia. Si hi havia la casa voldria tornar al lloc que acabava de deixar, i, si no hi era, quelcom s'hauria trencat per sempre, perquè per a mi la vida de família estava composta per espresa, casa i paisatge, i l'alteració d'un sol d'aquests elements destruiria l'equilibri que em tenia enamorat. Em veia fent i desfent per sempre aquell camí, trobant qui sap què a cada extrem i sense poder fixar el valor de les troballes. Incapaç d'emprendre una lluita semblant, vaig anar-me'n a ciutat amb l'esperança que algun amic o conegut em donaria consell. Però fins ara ningú no ha sabut fer-ho, i jo, de tant en tant, vinc aquí amb una nova empenta, creient que podré aclarir-ho tot, però es presenten novament els dubtes i acabo per recórrer una vegada més, com a fugida, al parer dels altres. Què creieu que podria fer?

El viatjant digué que era difícil: un cosí seu al qual havia passat una cosa que, sense ésser igual, també creava dificultats, la família, després de reunir-se, l'havia enviat a Amèrica.

I el vell, que durant tota la relació havia mantingut el seu mutisme, va mirar-me i digué:

—Els joves viviu en una mena de plat de poc fons i tot va bé perquè us hi ofegueu. Això que us sembla tan extraordinari ha passat milers i milers de vegades i cadascú adopta la solució que va més d'acord amb el seu temperament, com en totes les coses. Un poeta acceptaria allò demanat i obtingut de l'estrella, i la casa a mig camí hauria estat casa seva, amb eliminació de tota altra. Un home de preparació científica, per exemple, sigui el que sigui allò que es presenta mentre camina, troba la seva casa allà on sap que ha d'ésser, al capdavall dels quilòmetres que calguin. D'acord amb aquestes reflexions, podeu multiplicar exemples i triar...

L'òmnibus arribà a la parada final. En acomiadarme, no vaig poder reprimir l'efusió: vaig abraçar el vell i li vaig donar les gràcies per les seves paraules.

Vaig llogar un cavall i, als defores del poble, a l'encreuament de camins, em vaig aturar un instant davant l'indicador per llegir el rètol: «Vall d'Area», mentre acaronava el camafeu. Ja anava a fuetejar el cavall quan tot de preguntes em turmentaren novament. Perquè, fins a quin punt em sentia poeta o agrimensor? O bé, quina altra cosa podia ésser en el fons, que em pogués assegurar una tria afortunada?

La consciència, visitadora social

Per una escletxa prima, un raig de bonhomia il·lumina l'esperit de Depa Carel·li, l'assassí.

Es deixondeix estirant els braços, com tantes i tantes persones normals, i, ben bé de passada, aparta el petit escrúpol i es limita a pensar que possiblement es repetirà aquella visita, a punt d'esdevenir familiar.

Per la finestra de la seva mansarda, mira el despuntar del dia en el paisatge de terrats, i el mandrós desplegar-se dels fumerols de cada xemeneia, les tentines de bandera dels llençols bressolats per l'oreig de l'alba, i qui sap quin encís que es desprèn del perfil d'una muntanya llunyana l'inclinen cap a la poesia. Una mena de poesia, és clar. Allarga un dit i prem el dispositiu que para el timbre del despertador.

Aleshores, el primer silenci de la jornada li retorna una cavil·lació del vespre anterior. Usarà la corda, avui, a l'arma de foc, o la blanca? La feina és senzilla, però la llarga tradició de l'arma blanca li fa fer un somriure aprovador; s'alça, obre el calaix d'una taula esvinçada i en treu un manyoc de punyals i ganivets. La contemplació d'un d'ells li dóna la lleu esgarifança que provoquen de vegades els tendres records de joventut. Una llegenda opaca la brillantor de la fulla de dalt a baix: «A Depa, perquè tingui present, cada vegada, l'amor de la seva Coloma. 10-11-04».

«Coloma, Coloma!». Clou els ulls evocant l'idil·li i el desenllaç, els set anys de reclusió a Santa Lèdia i la fuga a través de les dunes marítimes. Guarda l'eina, únicament, per aquest lligam sentimental, perquè una gran osca es menja una part de la «l», de la segona «o» i de la «a» del nom de la seva antiga enamorada. Una taca de rovell prop de l'empunyadura li encomana sempre el dubte de si es tracta d'una relíquia de la sang d'ella.

Pel que necessita en aquesta ocasió, li anirà bé el tallapapers d'or de Toledo, hàbilment esmolat. L'agafa i l'esgrimeix amb un gest d'assaig ple d'experiència, i quan té el braç endarrere, a posta per carregar el pes del cos per donar al cop el bon impuls necessari, el deixa glaçat una conejuda sensació: és com si milers de pinzells de pèl de marta li resseguissin l'esquena fent-li un pessigolleig metafísic. «Deu ser ell!». Es gira i, en efecte, es topa amb l'àngel.

En diu «l'àngel» per expressar la seva hibrides, però s'adona que en cap història sobrenatural no se'l podria classificar així.

La figura mou el cap i un dit negativament, i, amb una veu sense sexe, diu:

—No facis això, Carel·li. Mira que encara hi ets a temps.

Ell se'l mira gairebé sense sorpresa. La mateixa mena de bata blanca fins als peus, amb una roba de punts lluminosos que el fa pensar en la manera com s'interpreta la neu en els aparadors nadalencs, i els cabells rossos a la romana, amb el caient senyor de sempre. Li repassa amb la mirada les galtes rosades, les pestanyes llargues i, penjant del braç dret, el conegut maletí de pell vermella. Com cada vegada, a desgrat de trobar-ho ell mateix estúpid, se li acudeix un qualificatiu francès que li sembla el més definidor de tots: és un àngel *démodé*. Exactament.

Fa temps que, pensant-hi, va arribar a la conclusió que es tractava d'un artifici evangèlic. Una manera de fer catòlica vestiria l'aparició amb un hàbit negre i quasi amb tota seguretat li arreglaria els cabells al gust franciscà. No podria explicar en

què consistia aquest gust, però creia cegament exacta la seva presumpció. Oh!, i no tan sols l'intuïa de procedència evangèlica, sinó d'inspiració nord-americana. Cada cop que se li presentava, li feia l'efecte que d'un moment a l'altre obriria el maletí i en trauria una cinta amb les següents paraules estampades: «Escolteu la veu de la vostra consciència i deduïu-ne sucosos ensenyaments per a l'exercici 1947-1948».

De per què ell, tan vinculat a les vores del Mediterrani, havia de tenir relacions amb un àngel d'aparença publicitària i ultramarina, no en podia dir res ni sabia explicar-s'ho. Per altra banda, coneixia molt bé el contingut del maletí de pell vermella: no res de cintes amb lletres impresaes.

En realitat, el maletí contenia les futures conseqüències de les accions que projectava. I com que les accions eren dolentes, sempre que mereixien l'atenció d'aquell personatge tan objectiu, físicament parlant, els resultats eren també dolents. Tem, doncs, el maletí i per virtut seva sent un gran respecte per l'àngel. Fins al punt que ell, que es diu de tu amb tothom sense distinció de jerarquies, s'adreça a l'àngel tractant-lo de vostè.

—Segui —li diu assenyalant-li un balancí.

La figura s'asseu i, en el moment de fer-ho, la túnica blanca li crux com el gebre en ésser trepitjat. Es posa el maletí damunt els genolls, perquè es vegi bé, i comença a gronxar-se lentament, mentre amb el dit estirat reprèn una filípica que l'altre se sap de memòria:

—No anem bé, Depa. Ja veus quina vida has portat i de què t'ha servit. Estàs a punt d'entrar a la vellesa i ets pobre. Oh, i el que és aquesta llinda de l'ancianitat no la passaràs pas. El mal torna sempre al lloc d'on ha sortit, com les processons, les bromes i aquella coneguda arma australiana. Fins ara t'has escapat per miracle, i encara a mitges, perquè estàs congriant damunt teu tot d'elements que acabaran per destruir-te.

L'al·lusió a la seva pobresa el torba més que no pas l'anunci d'un perill. Instintivament tapa amb el cobrellit un tros de matalàs esquinçat per on s'escapen uns quants flocs de borra. En un intent desesperat per mostrar-se pròsper, ofereix:

—No vol prendre alguna cosa?

Ja sap que aquell hoste no prendrà res, i s'avergonyeix tardívolament de la seva beneiteria. L'àngel, com és natural, mou novament el cap per negar i els cabells a la romana branden com el serrell d'un riquíssim domàs de seda.

El respecte que li inspira el seu visitant no ha exclòs, en cap cas, una mena d'urc que l'obliga a enfocar-s'hi. D'una cambra de mals endreços, en treu una mola de pedal i es posa a esmolar l'esfullador d'or de Toledo. La vocació, quan se sent fortament, exerceix un gran domini i, per altra banda, ell no ha estat mai covard. S'ha proposat matar la vella i ho farà, a desgrat del seny que respiren les paraules de l'àngel.

Del contacte de l'acer amb la pedra, neix un xiulet que es clava en els racons més amagats de la golfa. Per un moment, quan alça l'eina per provar el llos amb la gemma del polze, Depa Carel·li sent alguna cosa que li produeix ofec. La direcció del so és tan clara que, sense dubtar, acosta l'orella al maletí de l'àngel i escolta un tic-tac inconfusible.

Fa anys que, a l'Illa Negra, el director del penal, cometent un veritable abús d'autoritat, va obligar els còmplices d'un assassinat famós a presenciar la seva execució. Entre ells, el jove Carel·li assistí amb els ulls esbatanats a la desaparició

de l'amic, que lligat a una cadira i amb l'argolla al coll se'ls mirava amb una mirada terrible. En aquella sala hi havia un gran rellotge de pèndola, i quan Depa es cobrí la cara amb les mans, de tanta pena, el rítmic batec del mecanisme va omplir-li tota l'ànima. I l'ha recordat sempre amb tanta precisió que ara el pot identificar sense esforç i es torna pàl·lid. Però, després de tants anys d'ofici, qui retrocediria? Acaba de preparar l'instrument escollit, fa un gest a l'àngel i surt cap al carrer.

Una boira de bon matí enfosqueix el sol, que, malapte, cerca la terra com una gran nineta glauca.

Carel·li tomba per dos xamfrans i surt a una ampla avinguda. Camina al llarg de la reixa d'un ministeri i, amb el mànec del tallapapers, ressegueix els barrots de ferro produint un soroll tot ple de joventut. S'atura per esperar un òmnibus i, abans que n'arribi cap, encara té temps de dir a unes noies una galanteria de vell trinxeraire refinat.

L'autobús el deixa en un barri distingit i silenciós. Segur d'ell mateix, cerca una petita porta en un racó d'una pareta de pedra i l'obre hàbilment; travessa un jardí procurant evitar el craquejar de la grava i s'enfila per un engrallat de fusta, cobrint-se tot ell amb la verdor de l'heurea. Salta la barana del primer balcó i, aleshores, el pes dels anys l'obliga a aturar-se per prendre el bleix. Obre una altra porta, separa unes cortines i vet aquí la vella en el seu llit, amb una gran còfia plena de puntes que li mig tapen els ulls closos. Dret al seu costat, gairebé fluorescent de tan blanc, l'àngel l'espera per increpar-lo.

—No la matis, Carel·li. No n'hi ha necessitat. Pots robar sense tocar-la. Ja veus que dorm profundament.

En dir-li això, li passa el maletí de pell vermella per davant del rostre. Però cada u es deu a allò que és, i ell està ben decidit. Tot empenyent l'àngel amb suavitat, li diu:

—Aparti's, que podríem esquitxar-lo.

La comunitat establerta entre ell i la víctima per aquest plural li dóna la sensació de plenitud, d'harmònica consecució d'un superior propòsit. Clava l'eina destrament i ofega la ranera amb el coixí. Ja està. Es lliura després a un savi saqueig i se'n torna pel mateix lloc per on ha vingut.

Novament en el carrer, es gira per dir a l'àngel:

—No es molesti més, no, que jo tot sol em faré les inútils reflexions del cas.

Diu això i s'allunya cantant a baixa veu, amb una gran tristesa.

El principi de la saviesa

Aquell any de la guerra central vaig fer-me ric. Especulant amb coses tan innòcues com el suro i el cartó, fent números i posant-hi els cinc sentits, vaig trobar-me amo de mig milió de la moneda més alta.

Això no tindria interès, ni caldria parlar-ne, si no fos per la relació que té amb la meva casa blanca de la costa. La casa sí que era notable, i ho era, sobretot, per les coses que van passar-m'hi.

Era una casa plantada ran del mar, amb moltes finestres amples i molts vidres: jo mateix vaig acompañar la mà de l'arquitecte en traçar els plànols i li vaig dir que no hi planyés la rajola de València, ni els jocs d'aigua, ni cap cosa que pogués atreure la llum del sol. Vaig dir-li que la volia ben blanca i ben neta, perquè l'instint em deia que calia viure en una casa on no pogués ocórrer res d'extraordinari.

No em vull precipitar: explicaré les coses ordenadament, i que cadascú s'ho prengui de la manera que vulgui. Em sembla oportú, ara, parlar del meu jardí de la costa: van idear-lo, amb l'ajut meu, tres jardiners d'anomenada i un artista que diu que era dels millors d'aquells temps. El jardí s'estenia darrere la casa i no era pas gaire gran; però estava carregat de poesia. Hi vaig fer plantar totes les plantes que plaguessin alhora al clima i a mi, i herbes bones de països exòtics, que acreditaven la puixança de la meva riquesa. Vaig fer-lo voltar d'una tanca de molta fantasia, destinada a guardar-me de les mirades dels vianants més que no pas de llur rapisseria, i això és el que em va fer mal. Perquè algú, en un determinat moment, hi va poder entrar i deixar-hi quelcom que em va prendre la placidesa. Ja ho contaré quan vindrà més a tomb.

Els tres jardiners s'encarregaven del jardí, i sis criats tenien cura de la casa i cobraven sous alts per no deixar-me tocar de peus a terra. El caràcter se'm va ablanir, i mireu si va bé d'ésser ric, que de mica en mica anava adquirint bons sentiments, sense arribar a l'extrem que la consciència em fes nosa.

Els veïns cultivaven la meva amistat, i em feien visites i m'enviaven presents, als quals jo corresponia, ja que les rendes em permetien d'ésser tan pròdig com em semblés. La qui tenia més ganas de guanyar-se la meva amistat era una senyora que, pobra dona, estava tocada de la mania de llegir i d'escriure: em penso que no podré parlar amb simpatia d'ella, ni en tinc ganas, perquè fou qui em va descobrir les coses que fa la lluna. Puc dir que això la fes responsable del que s'esdevingué després? No. Tant se valdria acusar el metge de la mort del pacient, perquè ha previst la fi lògica d'una malaltia. Però li tinc rancúnia, perquè, en recordar la conversa del vespre en què em va explicar la rara força dels astres, les meves orelles guarden encara el ressò d'una certa reticència.

Va anar així: havia fet un dia xafogós i em sembla molt que la contrada celebrava una festa major o algun sant de prestigi. No podria dir-ho exactament: em regalava tant, que els meus dies eren tots de festa grossa i les del calendari em passaven desapercebudes. El cas és que, en arribar el vespre, la senyora veïna es va creure obligada a venir-me a veure i em va portar un cistellet de maduixes que, ara ja es pot dir, no em feia cap falta.

Jo havia acabat de sopar i m'estava assegut en un cadiral de pell russa, en una galeria coberta que donava de cara al mar. La lluna m'il·luminava i, entre

els seus raigs i el fum del meu cigar, em trobava submergit en un món d'imatges fantàstiques, que em feia més feliç encara. Em sentia molt important en la meva solitud i no tenia ganes que ningú m'acompanyés; tant m'hauria fet que la terra ens tingués com a únics habitants els meus servents i a mi, llur amo i senyor.

En aquestes circumstàncies tothom comprendrà el meu enuig quan un criat m'anuncià que la senyora veïna havia arribat, disposada a fer visita. Hi haurà més matèria per a fer-se'n càrrec si dic que vaig veure de seguida que venia consirosa, amb aquesta mena de melangia histèrica de les dones, i amb l'aire de voler-me fer compartir unes preocupacions el caràcter de les quals no coneixia ni ella mateixa.

No podré reproduir fidelment l'entrevista, ni en trauriem res; sé que em lliurà el seu obsequi disgraciosaient i que ens posàrem a parlar de coses que ni ens interessaven ni tenien solta.

El que recordo bé és que la senyora es va alçar de sobte amb una vivacitat sorprendent, i, mirant la lluna, em digué:

—És bonica, oi?

—I tant! —vaig respondre—. Sembla una pintura.

Ella em mirà amb una mirada perduda i afegí:

—I, amb tot, em faria por de viure en una casa tan oberta a la lluna i prop del mar...

Allò em va irritar. De manera que la senyora pobra es permetia de no tenir-me enveja, ella que vivia en una casa llogada on no entraven la lluna ni el sol ni els bons aires.

Vaig replicar:

—Doncs jo hi visc molt a pler i no tinc por de res ni de ningú.

Amb la llengua va fer un clec commiseratiu.

—Vós ignoreu la influència de la lluna. Vós no sabeu que ella mana el mar i disposa les marees. No sabeu que la gent estem subjectes a la seva atracció i que ens pot obligar a fer coses terribles...

—Mireu, senyora: jo no sóc supersticiós. Per tant, em ric de la lluna i dels planetes que la volten.

—Infeliç! No és pas superstició, això. Els boigs senten els canvis de lluna, i totes les persones sensibles, en una certa manera, també. Hi ha criminals a qui el pleniluni exacerba la maldat, i gent com vós i com jo que en una nit com la d'avui es veuen empesos per una força puixant i farien... Què sé jo! En aquests moments no em costaria gens d'escanyar-vos.

Aquell vespre la lluna feia el ple. La veïna tenia als ulls una flameta de follia que em va donar inquietud, i, sense poder-ho evitar, vaig prémer el timbre que em servia per a cridar els meus sis criats. Ells acudiren de seguida, i jo, oblidant les normes de la polidesa i sense tenir reals motius per a fer-ho, els vaig manar que accompanyessin la senyora a la porta.

Jo ja havia sentit dir allò, com tothom, i em va semblar que me n'anava a dormir amb l'ànim tranquil. Però vaig passar una nit dolenta. Vaig somniar que un dels meus servents, un anglès que per cert es deia Galsworthy, m'empaitava empès per una dama en túnica groga, que figurava la lluna fent el ple. Corríem per un camí d'acer, sempre igual i sense arbres ni cap cosa que em pogués emparar. Jo anava perdent camí. Cap a la matinada, Galsworthy em va atrapar i em va esquinçar.

Van despertar-me uns cops desacostumats a la porta: era molt aviat, una d'aquelles hores en les quals diu que es lleven els obrers, i això em sorprengué,

perquè tenia manat que hom vetllés el meu son amb la més gran sol·licitud. El qui trucava era el jardiner en cap, que no venia pas sol, perquè vaig sentir que tot el personal de la casa s'agitava pels corredors, amb l'aire de passar-ne una de molt grossa.

El jardiner va entrar a la meva cambra i d'antuvi no el vaig conèixer, de tan pàlid que estava. La basarda li feia fer el que ens fa fer quan ens domina, i rebregava la gorra amb els dits i s'eixugava la suor amb les mànigues de la camisa.

—És horrible, senyor! —digué—. El que m'ha passat avui no m'havia passat mai...

Jo encara estava ensonyat i em va costar una mica de recobrar el meu posat habitual.

—A veure, a veure. Què passa?

—Cavant el jardí he trobat una mà.

De bon matí, allò era difícil d'entendre. Vaig preguntar:

—Una mà? Una mà de què?

—Una mà esquerra!

Ho va dir en un to que deixava entendre que l'afer era greu de veres. Qualsevol cosa que hom hagués trobat en el meu jardí, fora d'una mà, m'hauria deixat alè per a encertar paraules justes i disposar el que s'escaigués. Però una mà humana...

—On és? Porteu-me-la!

La portaren agafada amb uns molls de cuina i els vaig manar que la deixessin damunt d'una taula. Vaig saltar del llit de bursada.

Era una mà fresca, tallada de poc, i sense cap mena de dubte pertanyent a un home. Un dels dits era decorat amb un bon anell d'or.

—On l'heu trobada?

—Sota els clavells de les Índies, embolicada en un paper de diari.

«La mà, rai», vaig pensar. «El que em preocupa és la resta».

—I no heu trobat res més? Cap tros de «cap cosa» que pogués fer joc amb «això»?

Em digueren que no.

Si jo hagués estat un pobre qualsevol, carregat de maldecaps, és molt possible que hauria llençat la mà al pot de les deixes i que no me n'hauria preocupat mai més. Però vet aquí que aleshores tenia la mà tallada damunt de la meva taula i que la gent esperava amb ànsia la meva decisió; si hom hagués trobat diverses peces pertanyents a un cos humà, la cosa normal hauria estat avisar la policia; però amb una sola mà a les mans jo no m'atrevia a presentar-m'hi. Preveia que els detectius s'entestarien a trobar la resta i que no pararien fins a haver remogut tot el jardí i el parament de casa meva.

Per no allargar-ho més, vaig fer el següent discurs al meu servei:

—Benvolguts criats: el trastorn ha trucat avui a les portes de casa nostra. Ens trobem amb una mà que no pertany a ningú de nosaltres i que no sabem d'on ve. Si haguéssim descobert un cos sencer, fent el que es fa en aquests casos, hauríem quedat com uns homes; però, d'això d'ara, no en coneixem precedents, i el de dalt ha anat a baix. El fet de tractar-se d'una mà sola, sense cap indicí que ens permeti de suposar que algú ha perdut, a més de la mà, la vida, vol dir versemblantment que algú ha perdut la mà i no res més que la mà. És veritat que una mà no es perd així com així, però també és veritat que es pot perdre de moltes maneres, i, en això, nosaltres no ens hi podem ficar.

»Què podem fer? Avisar la policia? Mai de la vida! La policia furgarà pels racons cercant el que no hi ha i farà que ens sentim forasters a casa nostra. No. Els fets ens indiquen el camí que hem de seguir. La pèrdua, per aquell que l'hagi soferta, és considerable i tan recent, que a hores d'ara deu estar ben amoïnat. Esbrinem qui és, busquem-lo i l'ajudarem cristianament. Vet-ho aquí.

Vaig fer comprar una gerra de vidre per tal de guardar la mà en alcohol i, tan aviat com l'humor m'ho va permetre, vaig fer enganxar un avís redactat així: «Algú ha perdut una cosa molt important en un jardí de casa bona. El qui acrediti d'ésser-ne propietari, que es presenti en bona forma i li serà donada satisfacció». Els diaris de la comarca publicaren una nota semblant i, fet això, no em calgué sinó esperar.

S'escaigué que la recerca va omplir singularment la meva vida. Nombroses persones venien a veure'm matí i tarda i moltes d'elles m'explicaven històries de pèrdues, amb les quals es distreia el meu esperit. Dins del meu despatx, muntat a l'americana a l'objecte exclusiu de poder enllestar aquell assumpte, rebia tothom que es presentava.

Un dels primers que vingueren fou un home portant un gramòfon antic sota el braç. Era una persona menuda, aclaparada per un món que no li venia a la mida: es va presentar amb polidesa, jugant el capell fort amb unes salutacions cal·ligràfiques molt del meu gust. Sostinguérem el següent diàleg:

—Quina és la cosa que heu perdut?

—Un petit vis de vanadi, sense el qual el meu gramòfon no pot funcionar.

—Els anuncis adverteixen que el que s'ha trobat al meu jardí és important. Un petit vis de vanadi no té cap importància.

—Aneu errat, senyor, de mig a mig. La cosa més considerable per a mi és el gramòfon. Si el seu funcionament depèn d'un petit vis de vanadi, el petit vis pren al meu esguard tota la importància.

»Això necessita una explicació, i, de senyor a senyor, estic disposat a donar-vos-la. Tinc cinquanta anys. Als vint vaig enamorar-me d'una noia que era la dona més bonica que hi ha hagut a la terra, i que no va correspondre al meu amor. A desgrat d'això, era tan bona que es va compadir de mi i em prometé que cada vegada que anés a veure-la a casa seva em cantaria una cançó per a mi tot sol. Era la millor cançonaire de l'època i tenia una veu que no hi havia cap ocell que li fes la pols. Jo hi anava sovint, m'asseia en un sofà i l'escoltava, ja podeu imaginar amb quina unció. Era molt feliç. No desitjava res més, ja en tenia prou, i ningú no pot dir que m'excedís en la meva ambició. Però, què som en aquest món? No res. Vós ja ho sabeu, i hi ha una colla de llibres que ho expliquen. La vida ens sacseja, i, quan un matí ens llevem feliços, ja ens fa mal la por que a la tarda no ens colpeixi la dissert.

»Ella es va morir de tristesa, després de tenir-hi aquelles relacions. Com vaig quedar, Senyor! Em sembla mentida que, matant com mata, la tristesa no m'hagués matat a mi.

»Però Déu tanca una porta i n'obre una altra, i jo no podia pas ésser menystingut per la misericòrdia divina. La meva enamorada va deixar-me una col·lecció de cilindres de cera amb les cançons que m'agradaven més. Ja veieu on vaig, oi? Des d'aleshores em passava els dies escoltant la veu d'ella en el meu gramòfon, i, aclucant els ulls, veia talment el meu amor, que havia recobrat la felicitat. No em preocupava d'altra cosa que de l'entreteniment del meu aparell, i ni tan sols tenia esma per a curar de la meva persona. D'això, se n'encarregaren els veïns, que em

porten menjar de tant en tant i em sargeixen els mitjons i fan el que els sembla que em pot anar bé per a seguir vivint.

»Jutgeu la meva desesperació quan, fa tres dies, vaig descobrir que el meu gramòfon no podia funcionar per haver-se perdut un petit vis de vanadi. Vaig consultar un mecànic i em fou dit que la construcció de la peça, per tractar-se d'un treball de precisió, em costaria un preu molt fora de l'abast de la meva fortuna. Les cases del ram m'asseguraren que l'aparell era d'un model antiquat i que em seria impossible de trobar recanvis.

»Heus aquí, senyor, com vaig haver d'emprendre la recerca del vis perdut.

—La vostra història és realment commovedora, i ho entenc tot llevat de per què se us ha ocorregut que podíeu trobar el vis en el meu jardí. És que hi heu estat alguna vegada?

—No, mai. Però he cercat el vis per tota la contrada; no he deixat cap casa per mirar, he alçat totes les pedres, regirat totes les mates, mirat totes les gires dels pantalons dels habitants de la comarca i proposat barates d'avantatge al noi del poble que em trobés el vis; ho he fet tot, menys cercar en el vostre jardí. Ja que no és enllloc més, ha d'ésser a casa vostra (perquè no puc admetre que s'hagi fos). El vostre anuncí m'ha donat la idea, i, sigui el que sigui el que hagiu trobat, us demano que em deixeu mirar el jardí.

Vaig accedir-hi, naturalment, convençut que ni jo hi perdria res ni ell trobaria el que cercava. Vaig acompañar-lo i, una vegada arribats a lloc, em confià la custòdia del gramòfon, va posar-se de quatre grapes i resseguí el jardí amunt i avall. Cal declarar que no li calgué esforçar-se gaire. Ben aviat s'alçà d'una revolada, pinçant alguna petita cosa entre el polze i l'índex, i cridà: «Vet-el aquí, el meu vis. Havia d'ésser-hi *per força*...».

M'oferí casa seva i s'acomiadà amb una polidesa que denotava bona criança. Jo, ja podeu comprendre que no m'hi podia amoñinar massa.

L'endemà va venir-me a veure una noieta bonica, que es comportava amb un particular compungiment. Vaig endevinar que li costaria d'explicar-me els motius de la seva visita i, després d'aclarir que venia atreta per l'anunci dels diaris, li vaig preguntar per tal d'ajudar-la:

—I què és el que heu perdut en el meu jardí?

—L'honradesa, senyor —em respongué abaixant els ulls.

Em va semblar que anava desorientada i em plagué d'adoptar un aire benvolent.

—No és pas això, filla meva, no és pas això.

—Sí senyor. És ben bé això.

Ho va dir amb una fermesa que m'obligà a concedir-li crèdit, i la curiositat va fer-me preguntar:

—I com ha estat?

—Galsworthy, senyor. La nit de festa major. Sota els lilàs...

Ell havia d'ésser, en bona fe. Fred i garneu, eternament absent i fingint que cap cosa mal vista no li podia ésser atribuïda, s'entretenia fent perdre a les noies quelcom important en el jardí de casa meva! Sóc home de segons quins principis, i en un parell de dies vaig arreglar un casament reparador, sense esmerçar-hi gaire temps, perquè l'anunci seguia duent gent a casa i jo hi dedicava una atenció preferent.

El tercer vingué amb un ajudant que li portava dues maletes. Era un home que inclinava a confiar-hi i que, si m'ho hagués proposat, hauria fet soci de qualsevol negoci meu.

Va prendre de seguida la direcció de l'entrevista i em digué:

—Jo, senyor, mal m'està el dir-ho, sóc lladre. Fins fa poc m'ha somrigut la fortuna; m'he guanyat bé la vida sense treballar gaire, he estat benvist de la gent i respectat per la policia, i mai no he hagut de fer cap reculada. A casa vostra he tingut el primer entrebanc, i vinc a superar-lo noblement, jugant a cartes vistes.

»Pretenia d'ésser el lladre més perfecte del país i he arribat a refiar-me massa. L'altra nit vaig venir a casa vostra pels meus afers, portant al damunt records de família i tota la documentació personal. Això no es fa mai, és elemental; només pot passar a un aprenent. Jo hi vaig caure, mig per vanitat, mig per imprevisió, i succeí el pitjor que es podia: vaig perdre els papers a casa vostra. L'anunci que heu fet inserir als diaris m'ha advertit que sou una persona civilitzada i que voleu arreglar l'assumpte d'home a home. Sempre m'ha agradat de tractar amb gent liberal i vinc a correspondre al vostre gest: jo us tornaré el producte del meu treball, vós em torneu els documents i quedarem amics. Així dona gust d'anar per les cases.

Dites aquestes paraules, obrí les maletes que portava el seu seguidor i en tragué serveis de taula d'or i d'argent marcats amb les meves inicials, dos o tres rellotges de preu, joiells cars i presents bons que m'havien fet els meus parents i coneguts.

—Això que dieu —vaig respondre— és realment benvist, i vós i jo quedaríem honorablement si no fos que ni m'havia adonat que ningú m'hagués pres res ni he trobat cap paper que us pertanyi.

Es veu que això li va causar sorpresa, però va reaccionar ràpidament. S'agafà el mentó amb la mà dreta, per tal de pensar més fort, i digué:

—És llàstima. Si no hi trobem una sortida airosa, l'entrevista esdevindrà, per moments, tibant.

Va fer unes quantes passes amunt i avall del meu despatx i afegí:

—De totes maneres, el vostre anunci em va suggerir quelcom que podria explicar la pèrdua de la meva cartera. Caldrà que fem, amb el vostre permís, una petita reconstrucció dels fets.

»Aquella nit, jo vaig sortir de casa vostra per aquesta finestra que dóna al jardí. Ja veieu que això no representa cap dificultat: un saltet i ja toques de peus a terra. Provem-ho.

Obrí la finestra, passà una cama per damunt l'ampit i prosseguí:

—Exacte. En saltar, recordo que se'm va enganxar l'americana a les branques d'un llimoner; en aquell moment vaig sentir el soroll d'alguna cosa que queia a terra, però no en vaig fer cas, perquè portava pressa.

»La cosa que va caure a terra podien ésser molt bé els meus documents, oi? Ha arribat el moment d'aclarir-ho.

Saltà al jardí, va ajupir-se i furgà per les herbes. Al cap d'uns quants segons va alçar-se amb una cartera a les mans.

—Ja els tinc! —digué—. Me n'he sortit millor que no em pensava, perquè em plau que vós no conegueu la meva identitat.

Aleshores vaig creure que jo hi havia de dir la meva:

—I si us feia caçar pels meus criats i us lliurava a la policia?

—No, no —respongué—. No ens convindria ni a mi ni a vós. Els meus col·legues no us deixarien viure tranquil. Si no m'erro arribarien a empaitar-vos pels carrers. Val més que ens donem les mans i que no hi pensem més.

Encaixàrem cordialment. Va fer el gest de tornar dins les maletes els meus objectes, però es repensà i digué:

—Pse! Ja us ho podeu quedar.

—Escolteu! Puc romandre tranquil, ara?

—Del tot. Tinc coses més importants en estudi. I, a més, la nostra naixent amistat em lligaria de mans.

I se'n va anar.

El quart visitant, pròpiament, no va venir. Una tarda, sortint de casa, el vaig trobar assegut al llindar de l'entrada, part dedins del jardí. Anava vestit amb un jaqué lluent, tenia el cap entre les mans i es turmentava el bigoti amb un gest de capficisme.

—Què hi feu aquí? —vaig preguntar.

—D'això es tracta, precisament —respongué—. Estic provant de recordar-ho.

Mai ningú no havia tingut als meus ulls l'aparença d'ésser tan sincer ni mai havia vist una persona tan allunyada de la plasenteria. No em reclamava cap feina determinada i em va venir bé d'ajudar-lo: el seu aspecte i el seu vestit denotaven una misèria extrema, que inclinava a tenir-li compassió. Vaig asseure'm el seu costat.

—Qui sou?

Em mirà perplex. Va cercar per les butxaques, tragué un carnet i llegí:

—Marc Noblesa. Lampista. Carrer del Sol, núm. 3. Però no recordo on és aquest carrer, ni l'ofici de lampista. Sé que sóc aquest tal Marc pel retrat, però no sé res més. Vaig percut, sabeu?

—Però com heu vingut a parar al meu jardí?

—Oh, no ho sé. Em sembla que he vingut atret per alguna cosa; però no me'n recordo.

Se'm va acudir que potser venia a causa de la meva crida i li vaig ensenyar un retall de diari amb l'anunci. El llegí:

—Sí que és això! —exclamà—. He vingut per això.

—És que heu percut alguna cosa?

—Es veu que sí. Però no me'n recordo.

—Bé, bé. Procedim amb mètode. No us manca res? No us trobeu a mancar res?

Es palpà la roba i deixà caure els braços amb un gest de lassitud. Em mirà amb una mirada molla, arrugant el front i apuntant al cel amb l'extrem interior de les celles.

—L'única cosa que em trobo a mancar és la memòria.

—Em sap greu, però el que hem trobat nosaltres no és això. Amb tot, entreu a casa i mirarem el que es pot fer.

—Deixeume estar aquí. L'olor de les pomeres del jardí sembla com si em volgués recordar quelcom. És estrany. Tinc gravada la imatge del jardí il·luminat per la lluna. El veig com es deu veure, per exemple, enfilat dalt del mur que el tanca. Tot això m'ho suggereix el perfum de les pomeres; tinc una mica de memòria al nas.

Va posar-se a caminar amb les mans a l'esquena, sempre capcot i sense fer gaire cas de mi. S'aturà enfront d'un dels vents de la tanca del jardí i aleshores va cridar-me:

—Veieu? Tot això que dic és com si ho veiés des d'aquí dalt. Caldrà que hi pugi, per tal de completar el record. Feu-me esqueneta, si sou servit.

Vaig fer-la-hi, perquè ho demanava finament, i s'enfilà amb feixuguesa, encamellant-se sobre el mur. Des d'aquella posició va llançar una mirada intensa i ampla a tot el jardí; observà el peu del mur, part defora i part dedintre de la meva propietat, i va fer amb els dits un espetec d'intel·ligència.

—Pugeu, pugeu si us plau! —em digué.

I m'allargà les mans per ajudar-me. Una vegada dalt, m'assenyalà una caixa de zinc abandonada en una rasa que circumdava la part exterior del mur.

—Això no m'és desconegut —digué.

Era una caixa com les que usen alguns treballadors manuals per a portar les eines.

—Això pot ésser una caixa de lampista. No sou lampista vós?

—Segons el carnet, sí. Però he descobert una altra cosa. Mireu...

Allargà el braç, assenyalant cap a l'interior, ran del mur, i vaig veure un capell fort aixafat que des de baix no es podia veure perquè el cobria un arbust oriental.

—Aquest capell també em diu alguna cosa. No em faria estranyesa que hom digués que em pertany.

—Ningú millor que vós no podria dir-ho...

Mentre me'l mirava, va aclucar els ulls, en un esforç intens per recordar que li esmoreïa l'expressió. Va passar-se la mà pel clatell i va fer una ganyota de dolor que em va semblar que no venia a tomb.

—Què hi tinc, aquí?

Em mostrà el clatell.

—Hi teniu un bony o, més ben dit, hi teniu allò que en diuen una banya. Us han donat un cop, o heu caigut, o... Vós mateix.

—Aaah! —va dir—. Aaah! Ja ho sé. Vaig pujar aquí dalt i vaig caure de memòria. I... Sí, és ben bé això! I vaig perdre la memòria!

—I quin afany us menava a enfilar-vos dalt del mur?

—Vet aquí una cosa delicada d'explicar. Vaig pujar-hi per prendre... (enteneu «prendre» en el millor sentit de la paraula), per prendre una poma. Una de sola, enteneu? Ho feia cada dia en tornar de la feina i mai ningú no hi havia tingut res a dir. Però, permeteu: de vegades parlem sense saber qui ens escolta. Jo ja m'he presentat. Em voleu fer el favor de la vostra gràcia?

—Sóc l'amo d'aquesta casa, del jardí i de les pomes.

Va tornar-se vermell.

—Ja l'he feta —digué—. Ara hauré de donar explicacions.

—No us les demano. Acabeu-me de contar, només, la història del vostre accident.

—És curta. Sovint, en acabar la feina i tornar a casa, m'enfilava a la paret per tal d'agafar una poma. M'havia fet la següent reflexió: «Aquest senyor és ric i deu criar pomeres pel gust de contemplar l'arbre, més que no pas per la necessitat del fruit». Si jo hagués cregut que us feia un tort, mai, però, no us hauria pres cap poma. Perquè —pregunteu-ho a qui vulgueu— jo sóc una bellíssima persona.

»L'altra nit, com sempre, vaig deixar la caixa de les eines a terra i vaig enfilar-me per abastar un fruit. Cama ací i cama allà del mur, vaig mirar inconscientment la lluna, que per cert feia el ple. I em va passar una cosa que no m'havia passat mai, però que pot passar a qualsevol: la lluna em va marejar, va rodar-me el cap i vaig caure de clatell.

»Devia passar tota la nit sense sentits, i em sembla que la rosada del matí va deixondir-me. Sé que vaig caminar una bona estona amunt i avall de la tanca del jardí, sense esma, i que finalment vaig sortir al carrer. No podia allunyar-me de casa vostra i tinc la sensació d'haver passat dies sencers rodant amunt i avall de la tanca del jardí, olorant el perfum de les pomes i fent esforços terribles per recordar qui era jo, d'on venia i on em calia anar.

»Avui ha vingut un home amb un plec de papers sota l'aixella i un pot de pasta a la mà. Ha enganxat damunt la paret, a quatre passes d'aquí, un cartell amb el vostre avís parlant d'una pèrdua important i d'un jardí de casa bona. He entrat amb la vaga idea d'haver trobat el bon camí, i aleshores hem fet la nostra coneixença i hem arribat al recobrament de la meva memòria.

»Això és tot, senyor. I ara permeteu-me —va ficar-se dos dits a la butxaca de l'armilla—: quant us dec per la fruta?

—Aneu-vos-en en nom de Déu i no en parlem més. Tinc per costum usar només bitllets grossos.

Va anar-se'n com li recomanava, molt agraït per la meva atenció. A mi, la meditació va retenir-me bona estona dalt del mur.

El cinquè visitant... Però per què explicar un per un el cas de cada persona que va venir atreta per l'anunci? La fatiga em dominaria a mi i els qui bonament em seguissin, sense que les seves memòries en resultessin particularment enriquides.

És el cas que vaig descobrir que el meu jardí, ignorant-ho jo, era el centre de la vida del país. Hi havia mares que havien perdut llurs fills i els retrobaven en el meu jardí sota una mata de gira-sols, per exemple. Hi havia marits que reconquistaven l'amor perdut de llurs espouses concertant idil·lis al clar de lluna, sota d'arbres que em pertanyien.

En el meu jardí es feien transaccions sentimentals i d'altra mena, i la gent s'agradava de venir-hi a fer dringar les passions. Irritat, vaig dubtar entre acomiadjar els meus jardiners o reforçar-los amb brigades sences de nous elements i posar un vigilant al costat de cada bri d'herbes. Però cap d'aquestes dues idees no m'hauria ajudat a aclarir l'enigma de la mà tallada, que aleshores em preocupava per damunt de tot, i vaig ajornar per a més endavant de prendre una decisió en ferm.

Cenyint-me al fil de la meva narració, parlaré del quiromàntic, el desè dels meus visitants. Va venir un vespre que presagiava una nit serena, bona per a fer brillar la lluna amb més esclat.

Podria explicar que era un home alt i gros, però això no ajudaria pas a fer-se ben bé càrrec de l'efecte que produïa en tractar-lo per primera vegada. Potser valdrà més dir que era una persona tímida, que, per por que els seus ulls no s'encontressin amb els dels seus interlocutors, els movia constantment. I que, essent home per al qual les mans dels altres no tenien secrets, no sabia què fer de les seves.

—He vingut atret per la confidència d'un dels vostres criats —digué—. Sé que heu trobat una mà tallada i que cerqueu el seu propietari. Servidor sóc quiromàntic de tota la vida, i, si em deixeu llegir el palmell de la mà de referència, és gairebé

segur que us podria fer un report orientador. Si no us convé, ja em perdonareu la intromissió...

Em convenia, és clar, i vaig mostrar-li la troballa. Va mirar-se-la a consciència, resseguint totes les ratlles i fixant-se en totes les protuberàncies. Devia conèixer molt a fons el seu ofici, perquè el dictamen que va emetre no s'assemblava gens als pronòstics dels endevinadors de bonaventures. Retallada de circumloquis, la seva informació era, poc més o menys, així:

—L'amo d'aquesta mà és un filòsof petitburgès. Posseeix un enteniment clar, mirat des d'un especial punt de vista, i si té cura d'ell mateix i s'administra bé viurà una colla d'anys. Usa preferentment gorra de plat amb visera de xarol, la qual cosa és possible que vulgui dir que es tracta d'un esperit superior que menysprea la maledicència humana. L'anell d'or indica, almenys, que les seves inicials són F. E...

—No digueu res més, ja sé qui és! De filòsof petitburgès que usi gorra de plat, per aquests voltants, només n'hi ha un: en Feliu de l'Espatlleta.

Realment, confesso que havia d'haver-se'm ocorregut que un dels pocs homes de la terra capaços d'abandonar una mà en un jardí d'altri era Feliu de l'Espatlleta. Ciutadà exemplar quant a no ésser carregós a la societat, vivia en una caseta construïda per ell mateix, en un turó dels afores que en temps passats havia suportat un barri jueu. No tenia família coneguda i no era gens afeccionat a crear-se amics, perquè deia que, per a pensar bé i a plaer, s'ha d'estar sol.

Vaig anar-lo a veure portant-li la mà curosament embolicada en papers fins. El vaig trobar assegut al portal de casa seva; la seva cadira, inclinada, tocava a terra només amb les potes del darrere i descansava de respalder en una columna que, junt amb la pèrgola que sostenia, era l'ornament més preciós de l'edifici. Ell, en Feliu de l'Espatlleta, portava gorra de plat tirada endavant, de manera que per a mirar havia d'alçar el cap. Em va rebre amb un somriure de saber de què anava, i em digué:

—Bé heu trigat prou!

Vet aquí una benvinguda inesperada, que va immutar-me. En canvi, el filòsof, que em semblava cridat a jugar l'entrevista a la defensiva, va quedar-se fresc com una rosa. Tenia el monyó esquerre embolicat amb un manyoc de benes substituint la mà i fumava una pipa amb tota la serenitat del món.

—Deixeuh el «famós paquet» a qualsevol banda i asseieu-vos, que parlarem fins que ens cansem, si us ve de grat.

—Que m'esperàveu? —vaig preguntar-li.

—Us esperava d'una manera relativa. D'aquesta vida ja fa dies que no n'espero res.

—Desitjo que l'accident que us ha fet víctima d'una mutilació no us hagi donat una causticitat trista.

—De cap manera, senyor ric, de cap manera. En primer lloc no es tracta d'un accident.

—Doncs de què es tracta?

—D'una qüestió de conseqüència amb el meu sistema, que consisteix a no deixar caure en la gratuïtat cap de les meves conviccions. Us explicaré el cas de la mà; veureu: una de les coses més entonades dels Evangelis és allò que diu que la mà dreta no ha de saber mai el que fa l'esquerra. Però en cadascun de nosaltres

la promiscuitat obligada entre les dues mans fa pràcticament no viable la fórmula de l'evangelista.

—Ja us veig: vós heu trobat el punt de sal de la discreció tallant-vos-en una. Oi?

—Ni més ni menys; sí senyor. A vós, i a segons qui, això us semblarà una lleugeresa, però és que no enteneu res de res.

—Que us creieu original?

—Pse! Quan em poso a creure, crec en coses de més transcendència.

Guanyava ell i vaig iniciar un replegament dient-li:

—Comprenc la vostra idea i me'n faig càrec. El que ja no m'explico és per què vàreu triar precisament el meu jardí per a deixar la mà.

—Oh, això és ben senzill, tanmateix. Un cop amb la mà tallada i en el curs d'una profunda meditació, vaig dir-me: «Ara que tens això, podries aprofitar-ho per a donar una lliçó a aquell senyor ric d'allà baix, que es creu tant per damunt de la filosofia. I podria demostrar-li que jo, ben per sota seu, segons ell, puc prescindir airosament de coses que, perdudes per ell, li farien l'efecte d'una gran desgràcia». I vaig deixar la mà, com aquell que no hi toca, en un racó del vostre jardí.

—Llàstima que, per tal de fer més entenedora la lliçó, no hi haguéssiu deixat també una tarja de visita.

—L'anell d'or feia aquest ofici. Em refiava que serieu prou clarivident per a entendre-ho.

Va pipar a fons i llançà una bocada de fum. Jo, irremeiablement, vaig reflexionar. Pensava que el meu jardí havia de contenir per força algun encant que atreia la gent en una especial disposició d'esperit: potser la veïna tenia raó i es tractava de la lluna, o potser no era això, i aleshores qui sap de què es tractava, Mare de Déu! Va semblar-me que el filòsof, acostumat a pensar a les bones, podria dir-me quelcom i vaig preguntar-li:

—Però esteu ben segur que no fou obeint un altre motiu que escollíreu la casa meva?

—Per què ho pregunteu?

Vaig explicar-li el cas del meu jardí, que va escoltar atentament. Respongué:

—Això no ho enteneu perquè no heu llegit gaire i teniu poca lletra. Altrament coneixeríeu les paraules d'Omar Kayyam, que va dir: «El jardí del ric atreu els pobres perquè en l'opulència dels poderosos els indигents emmirallen llurs il·lusions».

—Ah! Vet-ho aquí. No se m'hauria ocorregut mai. I, escolteu, no podria fer-se res per a evitar aquesta atracció?

—Sí. Podríeu convertir el vostre jardí en jardí municipal i omplir-lo de rètols que diguessin que és permès de fer malbé les flors i de plomar els ocells. Aleshores no vindrà ningú.

Un tal consell era molt d'agrain. Amb el filòsof, com abans amb el lladre, també lligàrem amistat.

L'any de la meva gràcia

A Dals, el meu poble natal, un persignador va descobrir-me una gràcia al paladar. Jo, aleshores, tenia cinc anys, i els meus pares m'han explicat moltes vegades que la profecia no els va fer gens de goig. Constataren que, efectivament, al mig del meu paladar, podia descobrir-s'hi la forma d'una creu, senyal d'haver estat escollit per alguna puixant divinitat per realitzar qui sap quines grans empreses.

Però heus ací que tot això de les gràcies al paladar ha tingut, des de temps remotíssims, uns greus inconvenients que estalvién d'engrescar-se massa amb els avantatges. No és pas que la part favorable sigui negligible, perquè l'afavorit amb aquest do sobrenatural ve un moment que pot fer miracles, o averanys, o sumir la seva matèria en aquests èxtasis corporals en el transcurs dels quals l'esperit sondeja les regions més alades dels somnis. I és que ha resultat sempre que molt pocs d'aquests infants posseïdors de la gràcia han arribat a homes; potser (m'aventuro a formular hipòtesis en un terreny tan arriscat) el destí de la majoria dels tendres benaventurats té el camí marcat a l'altre món. Sigui com sigui, no m'hi faria pas fort.

I, a despit de tot, he anat desgranant anys sense que la gràcia fes efectiva la seva prometença i sense que la mort afectés el meu afany de viure més que d'una manera vaga, com una imatge difusa la inconsistència de la qual em permetés considerar-la escèpticament.

M'he casat, he tingut una filla, i de mica en mica la idea que el meu do no passava d'ésser una falòrnia rural ha fet trontollar seriosament la meva il·lusió d'arribar a fer miracles. I —tan il·lusa ha estat la meva confiança!— he arribat a adquirir una mania obsessionant, consistent en la convicció que el meu poder arribaria a dotar d'una irrompibilitat absoluta els objectes damunt dels quals la meva mà projectés una carícia.

M'ha semblat —confio al paper els sentiments més tendres i més irraonats de la meva ànima— que el poder de la gràcia es manifestaria precisament coincidint amb el primer dia d'un any nou. És per això que he limitat les experiències encaminades a donar una oportunitat al possible do sobrenatural només al primer dia de cada any.

De mica en mica el meu escepticisme es va anar aguditzant i, perduda l'única flameta d'il·lusió que m'animava els somriures, vaig convertir-me en un home anodí i sense valor, com una mostra de venda prohibida, la taxació de la qual s'hauria de fer, en cas de necessitat ineludible, posant un preu mínim al pes de la carn i fent-ne la publicitat per unces, com en les vedelles congelades de l'Uruguai.

La meva filla constituïa els únics esclats de color que trencaven la cinta d'una existència sense solta, i a ella dedicava l'organització de totes les il·lusions.

A la fàbrica d'estampats on jo treballava, el patronatge de la qual s'anava succeint a base de dinasties de família, existia un costum antiquíssim, establert segurament per l'il·lustre negrer que va fundar-la. Consistia a fer present a tots els empleats, per Cap d'Any, d'un petit sobresou, tan petit que la desproporció entre el seu import i l'agraïment que hom us exigia de palesar era monstruosa.

I va escaure's que aquell any de la meva gràcia, amb les monedes engrapades i les mans a la butxaca de l'abric, vaig sortir al carrer, en plegar, submergit en un gran entendiment.

Intentava escalfar amb les mans la fredor del metall de les monedes, però la meva sang ha estat sempre una cosa tan diluïda, que era la carn la que s'encomanava el fred; aquest joc amagat, ciutat endins, constituïa una obsessió.

Sota els imperatius d'un vici incorregible, m'aturava a badar davant l'aparador de totes les botigues. En una d'elles, vaig descobrir-hi una nina magnífica. Fins a quin punt la meva filla hauria estat feliç si li'n feia present! I, precisament, el seu import era poquíssimament més elevat que la quantitat del sobresou. Prolongant la meva permanència davant l'aparador, pensava: «Heus ací que, amb aquesta petita paga, la meva dona i jo no encertarem a arreglar res que ens permeti d'ésser més feliços. En canvi, si compro aquesta nina per a la meva filla, tindrà una alegria considerable. Però, de totes maneres, el sobresou no arriba a assolir el preu de la joguina...».

I vaig decidir entrar a regatejar. Cal conèixer-me com jo em coneix per a adonar-me de la violència que aquesta decisió em suposava.

D'antuvi, el dependent va mostrar-se inexorable. M'assenyalava tot de cartells on, amb lletres perfectament entenedores, hom explicava al client la immutabilitat dels preus. Després, en constatar la meva humilitat i, sobretot, la meva persistència, suggerí que amb la quantitat de què jo disposava podia vendre'm una d'aquelles nines, però sense pintar, amb la blancor de la pasta. Em deia que el modelat era d'una gran finor i que, si m'avenia a la proposició, vestiria la nina amb un bon vestit i me la donaria, exactament, pel preu que jo podria pagar-ne. Vaig venir-m'hi.

Abans de trucar a la porta del meu pis, vaig desembolicar la nina, per tal de revestir la sorpresa d'una certa brutalitat. Aleshores em fou possible descobrir que tenia a la cara, damunt del nas, una emmascara fosca. Vaig passar-hi la mà amb suavitat, posant en el gest tota la tendresa d'una carícia. I heus ací que aquesta va ésser la manifestació de la gràcia.

Al contacte de la meva mà, la cara de la nina va acolorir-se, però no pas amb colors comercials, sinó d'una manera que era la imatge mateixa de la vida. La pasta va adquirir transparències de pell sana, sota la qual la sang escampava el seu tint inconfusible.

Vaig pujar l'escala d'esma, bocabadat i admirat tant com m'era possible.

D'antuvi, la meva dona va esverar-se, puix que la seva terapèutica casolana no abastava a intervenir un cas extraordinari com aquell. Després, fetes unes quantes experiències satisfactories amb un grup de ninots de porcellana, ella va bandejar l'escepticisme i m'encomanà un gran entusiasme.

—Què farem, ara?

Evidentment, la nostra vida s'inclinava a donar un gran tomb. Al marge de l'alegria, em rosegava una certa recança pel fet que la gràcia s'hagués manifestat d'una manera que podríem qualificar de poc espectacular. Cadascú basteix les seves quimeres d'acord amb les seves il·lusions més recòndites, i jo havia alimentat les meves imaginant-me revestit d'una gran ascendència sobre les multituds, com una mena de sant no massa lligat pel dogma, o com un artista de circ de l'època d'or. De totes maneres he de confessar que em seduïa més la idea de la santedat. Em veia, talment, rodejat del respecte universal, en un món on els humans, eixamorats de la meva gràcia, no em deixarien tocar de peus a terra.

Però és proverbial que la realitat es complau a esbullir les nostres més cares fantasies, i a mi, dintre la sort, em tocava resignar-me a posseir un poder discret, domèstic, condemnat d'antuvi a no esdevenir excessivament popular. Confessava

a la meva companya que no veia la manera de treure partit de la gràcia, sobretot un profit que es traduís immediatament en un augment de confort.

—Sí, home, sí. Esdevindrem industrials. Fabricarem les nines més ben pintades del país i ens farem rics en quatre dies...

En objectar que ens mancaven els diners per a plantar el negoci, ella em suggerí d'emprendre el meu patró i proposar-lo per comanditar-me. La idea no va engrescar-me gens; però, incapaç de suplir-la amb una altra, no em va quedar cap més recurs que dur aquella a la pràctica.

Vaig presentar-me davant del patró amb un joc de nines sense pintar sota l'aixella, i sense dir gairebé res (puix que en un cas com el meu els fets tenien molta més eloquència que les paraules) li feia una exhibició de la gràcia. L'èxit més complet m'acompanyà, reeixint a meravellar el burgès.

—Jo tenia un cosí que també en sabia, de fer jocs de mans. Però vaja, no era un treball tan fi. Renoi, que us ho portàveu amagat, això!

Vaig explicar-li que aquell meu era un joc sense trampa, que em sortia de dins del dins de l'ànima i que no tots els cosins podrien fer-lo. Un cop posat el meu interlocutor en antecedents, vaig plantejar-li l'aspecte comercial de la visita.

—Home —em respongué—, això de les joguines és un negoci poc sanejat. Hi ha massa competència! A més, no hi entenc res. Veieu? Si passant la mà poguéssiu estampar les peces de teixit, ens entendríem. Ho heu provat mai?

No ho havia provat mai, és clar. I estava tan infatuat pel meu nou estat, que vaig brindar-me a realitzar l'experiència, que donà un resultat «absolutament» negatiu.

—Res, amic —aquell home es complaïa a tractar d'amics els seus subordinats—; no us hi puc fer res. Sempre em veniu amb coses estranyes, vós!

Vaig sortir eixalat del despatx. Pressentia que tenia quelcom a l'abast de la mà, però el braç no m'allargava prou. De gran cosa em serviria la meva gràcia sense solta!

Això no obstant, la meva dona ha estat sempre terriblement emprenedora. Veient en mi la matèria primera d'un negoci, les grans dificultats que jo podia oposar-li eren superades amb una sorprendent facilitat.

—Mira, home. Amb un do com el teu, trobaràs diners a tot arreu. Cercarem un soci i fabricarem les nines pel nostre compte.

Indubtablement, algun poder superior s'havia proposat portar la cosa fins a la fi, i la meva peregrinació en recerca d'un comanditari va ésser relativament curta. Un botiguer, oncle de la meva dona, terrenal i arreglat, va interessar-se en principi per la proposició.

—No anem del tot desencaminats, nebot. Ja m'agraden a mi les novetats. A més, tinc un protegit gandul que sap fabricar «pepes» de cartó. Us associaré i mirarem de fer que tot us rutlli com cal.

Momentàniament se'm va acudir un dubte que, no sé per què, va enrojolar-me les orelles fins a cremar la sang... Jo no havia experimentat mai sobre cartó. Coneixia tan poc els ressorts de la meva gràcia!

Habilitarem una quadra de suburbi, de sostre envidrat que deixava entrar el dia a canvi de foragitar a mitges la inclemència. Minuts després d'ésser-me presentat, el meu associat em va dir sense més ni més que sabia tocar el violí i que per altra banda hi tenia molta afeció. Després d'aleshores, no he tingut mai més referències d'aquesta particularitat.

L'oncle va demostrar-me un cert esperit d'empresa permeable a les innovacions. Va declarar-se partidari decidit de la fabricació «en sèrie», i instal·làrem una cinta *roulant* moguda per un motor que en èpoques més pròsperes havia accionat un aparell de fer massatge.

M'interessa declarar ací que la meva jerarquia d'eix de la indústria em fou reconeguda des del principi. Hom construí per al meu ús un cadiral imponent, adornat amb unes talles en fusta oriündes d'un llit de nuvis que l'oncle tenia arraconat. Aquella mena de tron fou col·locat a prop de la cinta, aproximadament a la meitat del seu recorregut. La tècnica de la producció, més o menys, anava així: a un extrem de la cinta, el soci desemmotllava les nines i les posava damunt el camí *roulant*. Quan passaven per davant meu, estenia la mà i la gràcia tenia el producte, amb uns colors tan vius i ben trobats que ni jo mateix no sabia com m'ho feia. Més enllà, la meva dona vestia les nines amb robes de cretona i finalment un xicot llogat embolicava amb cel·lofana la nostra delicada mercaderia.

Des dels primers dies, el negoci va prendre una gran volada. Tres magatzems ens feren comandes importants. El meu braç no parava un moment d'estirar-se i encongir-se, fins al punt que àdhuc la màniga de la meva bata de treball va arribar a segar-se. Però, com que ja les coses deixaven intuir prosperitat, la meva dona va fer-me un maneguí de seda, on hi havia brodat amb lletres blanques el nom de guerra de la fàbrica: «La Divina Productora».

Al principi de la meva confessió, he tractat d'explicar el meu estat d'esperit en el període anterior a la manifestació de la gràcia. Ara caldria que tractés de relatar l'evolució ràpida que van sofrir les meves il·lusions; però podré estalviar-me aquesta feina, tenint en compte que hom podrà intuir-ho fàcilment. Només diré que si algú en el món ha arribat a experimentar la clara sensació de tenir la mà trencada en un afer determinat, aquest algú he estat jo.

Vaig realitzar una de les grans ambicions de la meva vida: la instal·lació, a casa, d'una saleta amb piano de cua, una petita llibreria amb la col·lecció completa de la *Història de les Nacions* i uns plafons de guix on hi havia enganxades cromolitografies amb retrats que anaven des del de Plutarc fins a un de Caruso sorprès en la intimitat de la seva llar. No és, entenguem-nos, que a l'habitació no hi hagués res més. La meva dona va farcir-la de puntes i brodats, i va embolicar el llum amb una repugnant tela mosquitera; però l'eix i la sensació d'aquella sala eren constituïts pels elements que he descrit primerament.

I ara ve la conseqüència moral d'aquesta narració, si és que actualment encara és possible i ben vist d'extreure moralitat d'històries.

L'era feliç, però (amb aquesta etiqueta ha passat a ésser classificada en l'arxiu de la meva vida), va durar, en relació als mereixements concrets, molt poc.

Quan més intensa era la febre ampliadura del negoci, va arribar a la plaça un representant austriàc, portador d'una patent de nines extremadament notables. Aquestes nines eren molt ben modelades i tenien un colorit tan bo com el que facilitava la meva gràcia. Això, naturalment, cal aclarir-ho. No és pas que aquell producte foraster íntegrament terrenal igualés una obra que, indirectament o directa, duia la marca de la divinitat; però, així com el colorit de la meva gràcia era natural, sanitós i per tant una mica bleda, el tint foraster tenia tota la picardia de l'artifici i donava a les nines una simpatia molt pujada de to. A més, i d'ací partia la tragèdia, amb el temps que el nostre procediment requeria per a enllestar

un exemplar, les màquines i el procés industrial austríacs en llançaven un centenar al mercat, a un preu realment popular.

Les comandes s'estroncaren, la cinta *roulant* va haver d'alentir el ritme i el negoci es veié seriosament amenaçat. Hom va concertar una reunió d'empresa, en el transcurs de la qual fou acordat que jo aniria a veure el conseller de Treball amb el fi d'explicar-li com una indústria indígena tan interessant es veia amenaçada per la brutal ingerència estrangera.

La meva entrevista amb el conseller val la pena d'ésser divulgada, pel terrible precedent que suposa. Va acollir-me amb una polida oficiositat, que convidava a exposar els fets tranquil·lament. Però, després d'escoltar-me, va contreure la greu responsabilitat d'aquestes paraules:

—Ciutadà, pel que em dieu, la vostra indústria ocupa molt pocs obrers, degut a aquesta intromissió divina. La feina que feu amb la vostra gràcia, normalment ocuparia un nombre determinat d'operaris. Això m'obligarà a obrir una enquesta, el possible resultat de la qual serà obligar-vos a donar feina als treballadors que «requeriria» la vostra manufactura. Quant a les nines austriques, com que la seva importació està subjecta a unes percepcions legals establertes, no puc fer-hi res...

—Però, senyor meu —vaig replicar—, honorable, i les coses de l'esperit? I la meva gràcia? No sacrificareu pas aquests tresors a unes mesquines conveniències materialistes! Això «abans» no m'hauria succeït. «Abans», l'Estat m'hauria pres sota la seva protecció. No puc creure que hagim arribat tan avall!

I encara, el conseller, tot aixecant-se del cadiral amb un gest de donar per acabada l'entrevista, va dir-me aquestes increïbles paraules:

—«Abans», ciutadà, l'Estat no hauria pogut ajudar-vos perquè us hauria fet cremar prèviament per bruixot.

Des d'aleshores, el desencís m'ha fet comprendre per què hi ha al món tantes coses que rutilen desballestades.

1938

La ciència i la mesura

I

Quan els seus fills van tenir l'edat, el milionari trameté un propi a Alemanya per tal de cercar dos tècnics en cambres i jocs per a infants.

Els dos especialistes regatejaren el preu, estengueren un contracte en el qual tota contingència era prevista i, després de posar-hi els timbres que demana la llei, emprengueren el viatge.

El milionari va anar a rebre'ls a l'estació, amb una carrossa de vuit cavalls, els oferí el grapat de sal i les tres monedes que eren d'ús i costum per a expressar cortesia en aquella regió i els accompanyà a casa seva.

Els savis fotografiaren els nens, els van mesurar la capacitat craniana i els analitzaren la sang. Després interrogaren els pares i els criats, per tal d'establir el «pedigrí» de les criatures, i, fets els números del cas i sospesades que foren totes les opinions, hom dibuixà unes gràfiques que expressaven el que segueix:

Miquel, 8 anys. — Una línia sinuosa de vèrtex aguts, dibuixada en vermell damunt fons blau. Significat: temperament bel·licós, amb una certa tendència al romanticisme. Afecció i aptituds per a la indústria de guerra.

Alexandre, 6 anys. — Una corba elegant, monocroma, d'ascensió pausada i una gran dolcesa en el descens. Interpretació: pau interior, amor al proïsme. Vocació per a treure partit de la filantropia i clars indicis de la conveniència d'educar-lo per a president de comitè.

Patrici, 4 anys. — Un punt negre vacil·lant entre dues ratlles verticals. Resultat: segons Lemberg, cinisme congènit i posició d'espectador negatiu enfront de la vida. Els dos tècnics aconsellaren, amb una tristesa cordial, que Patrici fos pujat pensant que, a la llarga, caldria enviar-lo a Amèrica.

El milionari expressà la seva satisfacció per la manera entenedora com els savis havien explicat llur esforç, i, després de discutir per uns quants diners de més o de menys, hom acordà un pressupost i començà la construcció de la cambra de jocs.

Vingueren paletes de Roma, es posaren a les ordres dels tècnics i enderrocareren una ala del castell; la pedra vella féu sentir el seu crit per tota la comarca, i trossets de segle XV s'incorporaren al vent i a la pols. Els teodolits tancaren miques de paisatge dins de quadrics imaginàries i unes parets de meditada naixença van alçar-se sota el padrinatge de la ciència.

Va haver-hi vagues, és clar, i obrers i policies morts en quantitats que, dites aquí, semblarien increïbles. Un dels tècnics alemanys, el més robust, va fugir amb una germana del milionari, i encara ara, després de deu anys, no hi ha ningú que pugui explicar-se el perquè d'aquesta deserció. El cas és que els nens creixien, les gràfiques s'arriscaven a esdevenir caduques i els fuets dels capatassos no paraven d'estimular esquenes, amb una frisança desproporcionada des de tots els punts de vista.

Però va arribar el moment d'estendre l'amorosa volada del sostre, i els treballadors plantaren bandera, van encendre focs d'artifici i el pa i la mel foren berenar de festa i un vell vi dolç allunyà el record dels temps dolents.

Mentrestant, el milionari no podia sofrir que els seus fills juguessin jocs anònims. Els estirava llargament les orelles i els deia:

—Deixe la baldufa, les bales, la màquina de vapor, els taps de llauna, les canyes que figuren llances i els amagatalls de jugar a fet. Tingueu la paciència d'esperar el moment en el qual podreu jugar per prescripció i sota la vigilància tècnica.

I gairebé sempre afegia: «Ah, dropos! Si jo hagués tingut, com vosaltres, un pare ric que em procurés la folgança tan primmiradament, hauria estat més manyac i més agraït que vosaltres...».

I quan deia aquestes paraules procurava encalçar-los a puntades de peu, i els nens fugien i avalotaven tot el castell.

II

De fet, les criatures tenien la sensació que els muntaven un parany de grans proporcions, i miraven les obres amb una gran hostilitat. Alguna nit s'havien alçat de puntetes i recorrien tot el castell descalços, sense témer la morta fredor de les lloses ni la lluna que els seguia galeries enllà. Sortien a fora i aigualien el ciment que els paletes tenien preparat o minaven les parets tendres, que a vegades, si la llei de la gravetat se'n ressentia, queien a terra i colgaven l'herba i els insectes nocturns que la pasturaven.

El pare intuïa amb orgull la mà dels seus fills en les desfetes, i donava gràcies al Cel pel present d'una nissaga que es feia la llei. Però un dia va desaparèixer l'arsènic destinat a les rates del castell, i el milionari sospità que els nens l'havien robat per emmetzinat les menges dels obrers. Va tancar-los sota clau i els donà turment, però les criatures no volien confessar, serraven les dents i aguantaven el contacte de les braces damunt la planta dels peus, i ni les estelles posades entre la carn i les ungles no podien fer vacilar el seu determini. Comprovant el fracàs de l'enuig, el milionari assajà la manyaguesa i prometé als nens que els compraria vehicles amb el nombre de rodes que volguessin, i els faria construir una casa com la que surt, si no ho recordava malament, en el conte de *Hansel i Gretel*. Però els nens se'l miraven amb un posat sorneguer i ni li procuraven resposta. El pare meditava, cercava consell i es feia assessorar pel tècnic. Finalment tingué una inspiració i digué:

—Cors, brotets de la meva ànima: si em dieu on heu amagat l'arsènic, el «papa» us donarà un paleta viu o bé un manobre, perquè en feu el que vulgueu.

Els fills convingueren que això ja podia constituir la base d'una negociació. Es retiraren a deliberar i després digueren:

—No ens abelleix el paleta ni el manobre. Volem el tècnic en cambres i jocs per a infants, tal com va vestit en aquests moments i amb tot el que porta a les butxaques.

El tècnic digué que de cap manera, que feia més de trenta anys que exercia la professió i mai no s'havia trobat amb una cosa com aquella. És més: si el milionari escoltava, només escoltar de bo de bo, una proposició semblant, ell cremaria els plans de la cambra i el vespre mateix agafaria el tren de les 6,15 que va cap a Alemanya. Ah! I arribant allí faria un report en el qual deixaria baldat el milionari.

Quin pare no hauria fet el que va fer aquell pare? Va deixar anar les criatures, i l'endemà mateix morien dotze paletes més, emmetzinats. Els progressistes del país van fer agitació i aconsegueiren fer caure el Govern.

III

Però el temps passava, d'aquella manera inexorable que ja és sabuda, i arribà el moment en el qual la cambra de jocs s'havia d'inaugurar, sense excusa possible que permetés de distreure-se'n.

Caldria explicar la cambra, però hi ha coses que són realment inexplicables: la persona que s'acostés més a fer la seva descripció la descriuria així: era una cambra gran com l'ala d'un mercat, sense parets que la dividissin interiorment. Els tres compartiments destinats a cada un dels nens eren assenyalats només pintant el terra, les parets i el sostre amb un color diferent per a cada un d'ells. I cada divisió contenia les joguines que la ciència aconsellava.

En un dels extrems, hi figurava la tribuna des de la qual els familiars, els amics i els convidats podrien contemplar els jocs i presidir-los. Però no era pas aquesta disposició de les formes tangibles la que donava caràcter a la cambra. Hi havia alguna cosa immaterial que dominava i tallava l'alè, aquesta cosa que deu fer por als guardians dels museus quan es queden sols a les nits, o l'esgarifança de pensar, només, en els dolls d'aigua que corren a les fosques, molt endins de la terra.

El pare enllestí el programa de les festes inaugurals i disposà que fos enganxat a tots els xamfrans de la comarca. Quan el dia vingué, els sacs de gemecs i les trampes van fer la seva música pels carrers i se sentia pertot arreu el crujir de faldilles emmidonades, i les sivelles de plata i la part clara dels barrets de copa reproduïen el sol. Les places semblaven vaixells, pels gallardets de colors, i el mar mateix, que era força lluny, enviava alenades de sal marina.

IV

Arribà l' hora convinguda i el milionari es dirigí amb la seva carrossa cap a la casa de l'alcalde, que l'esperava amb una gran medalla històrica i empunyava amb orgull un bastó de banús amb una borla de set voltes. Amb tota la força viva que els dos homes representaven, es passejaren pels carrers fins a l'església, i allí recolliren el rector, el qual es veia més investit que en cap altra ocasió de la facultat de beneir.

Algú que dirigia ocultament el programa féu un senyal i s'encengueren coets i rodes, amb la qual cosa la gent va enardir-se i recordà, vagament, unes passades lluites d'independència.

Quan el seguici va arribar al castell, els criats van disparar, de la millor manera que saberen, vint-i-una canonades, sense que s'haguessin de lamentar pèrdues de vides ni destruccions d'impossible reparació.

Les autoritats, presidides pel milionari, prengueren seient en la tribuna de la cambra de jocs, i la multitud va quedar-se a fora, pendent de les notícies que hom aniria donant per mitjà d'unes grans pissarres.

Ara sí que podia dir-se que la festa començava de bo de veres. El milionari picà de mans, i aleshores el tècnic va entrar a la cambra portant els tres nens; el

tècnic anava vestit de gala, ostentant totes les seves condecoracions civils, i els nens duien unes granotes de seda groga, especialment ideades perquè no dificultessin cap mena de joc.

Una música suau sortí no se sabia d'on, i, seguint el seu ritme, el tècnic va fer que Miquel, Alexandre i Patrici ocupessin el lloc que corresponia a cada un d'ells. I, un cop aconseguit això, digué:

—Apa, a jugar!

Les pissarres van portar aquestes paraules al carrer i una ovació que durà disset minuts va fer retrunyir les parets i ocasionà trencament de vidres.

Els nens anaven d'un joc a l'altre fent memòria d'assaigs anteriors, i es deixaven portar per la mica d'esma que els quedava. Trobaven en les seves joguines la fredor que els sentinelles troben, durant les nits d'hivern, en els canons dels seus fusells, i, si no hagués estat perquè anaven meditant venjances, haurien declarat allí mateix que renunciaven a ésser fills de milionari.

Però de moment tot va anar bé. S'acabà la sessió tal com estava previst, i el pare oferí un gran banquet, en el transcurs del qual tothom va menjar i beure tant com va voler, llevat dels nens, que es van negar a prendre aliment.

V

En els dies que seguiren, van necessitar-se tres criats robustos per a portar els nens a la cambra. I, així i tot,aprofitaven qualsevol moment de distracció en el qual el tècnic es girés d'esquena per a donar-li cops al cap i deixar-lo sense sentits. Llavors, s'escapaven i jugaven a cavall fort amb els fills d'uns gitans que tenien el campament prop del castell.

El pare va cridar el tècnic i li digué que ja n'hi havia prou, que si no trobava una solució elegant li retiraria els favors i li faria mala cara. El tècnic declarà que no podia admetre cap censura, perquè tenia previst el remei: en casos així s'aconsellava lligar els nens per una cameta, amb una cadena resistent, i dirigir els jocs amb una canya llarga.

Ho van provar així. Però, qui podia vèncer l'obstinació d'una raça com aquella? Al cap de vuit dies justos els nens es van corsecar i la indignació del milionari el va deixar sense bleix.

Quan el recobrà, va aprofitar-se'n per a dir:

—La meva fúria farà tremolar la terra!

I gairebé ho aconseguí, mireu. Va agafar el tècnic amb les seves pròpies mans i el clavà com una papallona damunt l'escut d'armes del castell.

La revolta del terrat

I

L'any 1938, un arquitecte hongarès resident a la ciutat de Mèxic va construir una casa en la qual aplicava uns principis que podrien resumir-se així: els edificis han de rebre una expressió particular que els lligui espiritualment al país al qual pertanyen, i aquesta expressió ha de provenir de l'ús dels materials més peculiars que el país produeixi.

La casa a la qual fem referència s'alçava en un barri aristocràtic, el propietari era ric i l'arquitecte va tenir les mans lliures per a fer allò que més li plagués. Comprà una quantitat considerable de pedra volcànica i d'una mena de granit roig que es troba a la vall de Mèxic i amb la combinació d'aquests dos elements, com a base de la concepció total, reeixí a enllestar una obra que era discreta des de tots els punts de vista.

L'amo va dirigir personalment, costat per costat de l'arquitecte, el pis més alt de la casa, que es proposava habitar, i el distribuí de la manera que li va semblar millor, mutilant espais i alçant una gran quantitat d'envans que convertien la peça en una mena de rusc. L'arquitecte deixava fer i aprovava liberalment, pagador de la gratitud que li mereixia el fet d'haver pogut planejar de gust tota la resta de les obres.

I li va quedar una casa tan europea, que va atreure principalment estrangers d'aquella part del món. Hom va estendre contractes d'arrendament a txecs, polonesos, alemanys, russos, a un italià i a uns quants jueus de nacionalitat difícilment definible per a la gent que no podia fer la seva coneixença.

Com que l'arquitecte tenia preocupacions socials avançades, va construir les habitacions de terrat per al servei amb finestres tan clares i tan amples com les que agraden als senyors, i les va dotar d'equips sanitaris amb aigua freda i calenta, de manera que haurien pogut plaure a la minyona més ben acostumada de la terra.

Per les especials inclinacions del propietari, la casa va ésser inaugurada amb solemnitat i va haver-hi discursos que enaltien l'esperit d'empresa de l'amo, les seves virtuts cíviques i un especial cop d'ull que, segons expressió d'un dels oradors, constituïen el fonament honest d'una fortuna en la qual podia emmirallar-se qualsevol ambició de bona mena.

Després d'aquest acte, la casa entrà en funcions. Gomboldà les famílies amb la manyagueria dels habitatges bons i la gent descobrí, en la coincidència d'una mateixa tria, que tenien una identitat de gustos i una manera semblant d'entendre la convivència.

I és segur que tot hauria anat bé si les minyones no haguessin interpretat erradament les ganes que tingué l'arquitecte de servir-les. Fa l'efecte que els va semblar que aquelles habitacions grans, les finestres amples i el confort que hom posava a la seva disposició no era cosa per a ésser agraïda, sinó que significava el reconeixement d'uns drets que era absolutament indispensable exercir. Van perdre el capteniment que és bo que tinguin les criades, adquiriren una mena d'urc del qual no sabien fer ús i contestaven a les senyores alçant la veu, amb una absència de

miraments que revoltava. Per aquest camí de l'emancipació precipitada arribaren fins a sindicar-se, i aleshores sí que s'ensenyoriren del terrat i es feren fer la llei.

Podríem dir, per ésser fins, que organitzaren festes en les seves habitacions, en les quals participaven homes amics seus, que es quedaven fins molt tard de la nit i a vegades tota la nit sencera. És clar que això no constituïa una regla general, però els senyors, que s'irriten només de pensar que les minyones puguin sentir impulsos amorosos, trobaven tan grossa aquella falta que l'havien de repartir entre totes i en sofria una mica la reputació de cada una. I, a més, feia tant mal el pensament que la taca del terrat s'estengués per tot el prestigi de la casa, que el propietari es va sentir obligat a prendre mesures, consultà amb la seva dona i amb el seu advocat i vet aquí la resolució que adoptaren: van trametre a cada veí una carta circular redactada de la següent manera:

Distingit llogater i amic: estudiad per nosaltres el problema de les minyones i la seva manera d'interpretar la professió, ens ha semblat que no hi havia altre remei que treure-les del terrat. Per tant, us agrairem que prengueu una dona de fer feines, o digueu a la vostra serventa que es quedi a dormir a casa seva o en llogueu una altra que s'avingui a aquestes condicions. Això, ho deixem a conveniència vostra. El cas és que per al 15 del mes entrant heu de deixar lliure l'habitació de terrat que us correspon, i, com que això suposa una modificació del contracte, us rebaixarem tants pesos del preu de lloguer. Segurs que el vostre elevat civisme us obligarà a afanyar-vos en el compliment d'aquesta disposició, aprofitem l'avinentesa per a oferir-nos amb tot i per tot.

El propietari.

II

Ja s'endevina que l'amo, que tenia l'enginy de convertir en negoci qualsevol pas que li fes donar la consciència, havia pensat en l'aprofitament de les habitacions que quedarien lliures, i va posar uns anuncis als diaris en els quals oferia a matrimonis honorables (sense fills) i a senyors o senyores sols i de reconeguda decència unes cambres de terrat assolellades, independents i amb dutxes d'aigua freda i calenta. El preu que demanava venia a ésser, poc més o menys, tres vegades l'import de la rebaixa proposada als llogaters.

Així, doncs, una nova gent d'una altra qualitat humana va habitar la casa. Poetes, pensionistes, funcionaris, una vídua que encara feia bo de veure, i algun matrimoni dels que poden viure en espais petits, van poblar el terrat. Van anar-hi, també, uns quants éssers d'esperit nòmada, que podien canviar de casa cada mes sense que l'ànima els fes mal, i entre ells jo i un gos que em pertanyia. Era un gos notable per moltes circumstàncies, d'un intel·lecte que, tard o d'hora, tothom que feia la seva coneixença acabava per envejar-li. Era serè, mesurat, no formava mai cap judici sense sospesar les coses des de punts de vista oposats i quan prenia un determini el guiava sempre la justícia. Mai no m'havia suggerit res que suposés

obrar torçadament o que m'induís a error. Però, difícil com és trobar cap cosa sense tara, el meu gos tenia una salut delicada, patia del pit i era precis tenir-ne cura.

L'habitació que ens va correspondre estava bé. A mi m'agradava, però el gos s'hi va entusiasmar resoltament. Em va donar a entendre que en un estatge d'aquesta mena s'inclinaria a prendre's la vida amb més calma i a dedicar-se conscientment a les coses que perduren.

Jo no havia fruït mai, com aleshores, d'unes matinades tan mestresses del món. Muntanyes altes servien el desvetllament del sol, i la primera llum de cada jornada omplia de blanesa la meva sortida de les nits. La inquietud em donà una treva i va semblar-me que podia ancorar sorra endins d'un port amic. No sabria com explicar-ho, perquè cap ciutat no m'havia ofert abans d'aleshores una pau tan adormidora.

Però hi ha designis que fan tossudament la seva via, i no se sap mai si la carícia d'una calma servirà per a congridar amb més força una tempesta, o bé quina placidesa protegeix la cara fosca de les agitacions.

III

En aquell cas, la història va optar per servir-se del meu gos per a desfermar una petita guerra. És extraordinari com van anar les coses, i ara que n'he de fer la narració m'adono que els elements dels quals es va servir l'atzar fluctuaven entre una concepció simple de l'argument quotidià —el que lliga els capítols de la vida de cada u— i una manera barroca de combinar l'imprevist.

És el cas que un dia una gran senyora alemanya que vivia al primer pis va rebre la visita d'un vell amic. Feia molts anys que no s'havien vist, però es guardaven una mútua tendresa, i, quan la senyora va trobar-se en presència d'aquella estimada persona, el celobert corresponent a casa seva va divulgar crits de joia per tot l'edifici.

El foraster venia de l'orient més llunyà i portava, per obsequiar la seva amiga, un petit tapís que tenia una gamma de valors que abastava l'art, l'arqueologia i el diners. Aquella peça exòtica va recórrer tots els pisos, en visites de meravellar, fins que un dia algú va deixar-hi caure unes gotes de te; van provar de treure la taca amb diversos líquids i finalment portaren el tapís als estenedors perquè s'assegués.

Els habitants del terrat, que només havien sentit parlar de l'objecte d'art, mostraren una gran tafaneria per veure'l. Però el meu gos i jo, que teníem un especial concepte de les coses de la gent rica, ens captinguérem d'una altra manera; afectàrem desinterès, com si el nostre esperit contingüés elements més valuosos que qualsevol peça del món exterior, i no ens dignàrem a fer la visita del tapís fins que tothom l'hagué comentat elogiosament.

Estava bé, però no pas tant com volien fer creure. El gos va olorar-lo sense presses i devia agradar-li —no pas des del punt de vista estètic, és clar—, perquè va començar a menjar-se'l. I se'l menjava tan de gust que jo no m'hauria atrevit mai a contrariar-lo en una cosa com aquella. Un jueu veí va dir-me que allò era molt gros i que podia portar conseqüències gravíssimes. Vaig contestar-li que jo no ho creia així, que sovint ens complaem a bastir muntanyes a base de coses insignificants i que si la gent no exagerés tant tot tindria millor mesura. De fet, el jueu tenia raó.

Perquè mitja hora després, quan la senyora alemanya va saber que del seu tapís no en quedava res més que uns quants centímetres de serrell, va fer un gran crit i

caigué esvanida. Tota la casa es commogué i el mateix propietari va haver d'intervenir-hi; em va trametre un propi amb l'encàrrec de fer-me passar pel despatx.

En presentar-m'hi em digué:

—Ja deveu suposar que us crido per tal de parlar de la desgràcia.

—Quina desgràcia?

—En casos així, el fingiment és una mala acció. Us prego que jugueu amb cartes netes. El vostre gos n'ha feta una com un cove, i, com que no té responsabilitat civil, a vós us correspon respondre de les seves accions.

Jo no estava pas disposat a cedir.

—Ja sabeu que hi ha una determinada classe de tapissois orientals fets amb una fibra vegetal que és particularment grata al paladar dels gossos. En aquests casos, l'amo del tapís és la persona més indicada per a tenir-ne cura, i no pas els propietaris de gossos del veïnatge...

—Això de la fibra vegetal és mentida!

Estimo tant la meva honorabilitat, que mai no m'ha agradat que ningú posi en dubte les meves paraules, siguin veritat o no. Vaig alçar-me d'una revolada i vaig sortir del despatx donant un cop de porta.

IV

Qualsevol persona hauria entès que l'afer era enutjós i que valia més no insistir-hi. Però el propietari tenia l'enteniment dels rics, i al cap de poca estona em feia arribar una nota redactada així:

Us dono vint-i-quatre hores de temps per a treure el gos de casa.

Transcorregut aquest termini, si no cediu, *actuaré*.

Això em vexava. Tots els veïns del terrat ho comprengueren i s'indignaren, sobretot un conspirador txec, que no va poder resistir l'impuls d'anar a trobar l'amo per fer-li l'amenaça que, si m'obligava a foragitar el gos, els veïns del terrat matarien qualsevol dels gossos dels llogaters rics que tenien l'habitud de pujar a esplaixar-se. El propietari respongué que no podia rebre el mateix tracte el gos d'un senyor que paga dos-cents pesos de lloguer que el d'un home que només pot pagar-ne trenta; el txec va replicar, poc més o menys, que els propietaris qualssevol tenien aquesta mena de mentalitat i que ja vindria el moment en el qual tots ells se'n farien set pedres.

Pujà novament al terrat i ens digué que les relacions podien considerar-se trencades, que havia arribat el moment de confiar-ho tot a l'acció. Hi hagué algun esperit pusil-lànim, algú partidari d'entaular negociacions i fins de desprendre's del gos sense lluita, però en general un gran enardiment impulsà les decisions de la gent del terrat. Ens sentíem forts, perquè la justícia ens feia costat i teníem la sensació que, si calia sofrir, ho faríem amb gran coratge.

Dissortadament, en aquests instants d'ardidesa, un gos *basset* d'un veí del principal va pujar cercant el sol. M'inclino a creure que no es tractava d'una

provocació, que l'animal ni tan sols va pensar, en aquells moments, que la seva presència pogués ofendre ningú. Però ell i nosaltres érem els motius d'un episodi que havia de desenvolupar-se inexorablement, i cada u prenia el lloc que l'atzar li assenyalava sense oposar-hi la resistència dels raonaments.

El ciutadà txec va agafar el *basset* de bursada i, sense que ningú ho pogués evitar, el llençà al carrer per damunt de la barana. L'àle se'ns va prendre i van passar uns quants minuts abans que algú pogués formular objeccions; jo vaig ésser el primer a prendre la paraula:

—Les coses tal com siguin: això d'ara, ho trobo injust i faria qualsevol apostia a favor de la innocència del gos...

El txec m'agafà pel braç i, dirigit-se a tots, digué:

—No és el *basset*, pel que valia o pel que representava, el mòbil de la meva acció. Això que «hem» llençat és un símbol; és la venjança per cada una de les vegades que hem hagut de cedir la dreta als habitants de l'escala, per les vegades que hom ens ha tancat l'aigua calenta abans que a la resta de la casa, per les humiliacions sofertes, per la gana que passaríem si haguéssim de comptar amb la poca providència de tota aquesta gent. No cediu! Si ens deixem dominar per falsos sentimentalismes, haurem perdut el combat abans de començar-lo.

Una gran ovació va ésser el premi d'aquestes paraules, i jo mateix, que a vegades sóc una mica repatani, vaig estrènyer la mà d'aquell home excepcional. Tot seguit ens entrà la pruïja d'organitzar-nos i foren nomenades diverses comissions; després, va semblar momentàniament que les nostres ganades de fer coses mancaven d'objectes d'especial dedicació. Aleshores, un funcionari de l'Estat va dir que, amb el permís de tots, se n'havia d'anar a treballar.

—No us ho penséssiu pas! —va dir-li el txec—. Des d'ara s'han acabat per a nosaltres les petites obligacions, els deures de família i la dèria de les inclinacions coquines. Cada u es deu als altres i tots plegats som els servidors d'un afany justíssim.

Per primera vegada ens adonàrem de la grandesa de l'hora que vivíem. Una esgarrifança va recórrer el grup, com una alenada de vent damunt d'un camp de blat, i tots traçàrem els projectes de futurs heroismes.

V

I això que el descans no va ésser prou llarg perquè la fantasia teixís quimeres més altes. Perquè molt aviat va venir a veure'ns l'advocat del propietari, amb un gran plec de papers sota el braç.

—Senyors —digué—, s'ha comès un delicte de danys contra la propietat d'altri i vinc a instruir les primeres diligències. Doneu-me els noms, edat i sexe de cada un de vosaltres.

Una gran rialla va esbatanar les boques de la meva gent; algú va acarar-se a l'advocat i li preguntà si preferia anar-se'n voluntàriament o que el foragitèssim fent ús de la violència.

—Us guardareu ben bé de tocar-me! —digué l'«home de lleis»—. Hi ha cinc o sis articles de la constitució vigent que m'emparen, i a part d'això represento els alts interessos de la justícia.

Jo li vaig contestar que nosaltres representàvem una nova concepció dels drets de l'home i una nova llei, i tot seguit ens abraonàrem damunt d'ell i el llençàrem escales avall d'una empenta. L'advocat rodolà pels graons, i els papers que duia voleiaren fent remolí, perdent d'una manera visible el seu poder obligador.

Després d'aquesta violència inicial tractàrem d'organitzar la resistència; vàrem fer un fons comú amb els diners i els valors de tots, i una llista dels queviures a la nostra disposició. Aquest darrer recompte ens va decoratjar: racionant-lo molt bé, teníem menjar per un parell de dies.

Acordàrem trametre un jueu al carrer, amb els diners necessaris per a adquirir provisions. Havíem comprès que era necessari fer-ho de seguida, abans que els rics s'organitzessin. Però ja era tard; el jueu no va poder passar del segon pis i retornà amb els vestits esquinçats, escabellat i amb el rostre pàl·lid.

—Estem assetjats! —digué.

La notícia ens va atuir. Un polonès que havia estat oficial de reserva s'assegué a terra i, agafant-se el cap amb les mans, digué:

—No tenim salvació. Hi ha un adagi militar que diu que plaça assetjada és plaça vençuda.

Algunes dones començaren a plorar, i la moral de tots va descendir. O, per ésser ben exactes, la moral de tothom fora del resistent txec, que tenia una gran fermesa de caràcter. Amb la seva veu dominadora requerí la nostra atenció:

—En tot cas, el setge serà mutu. Perquè dominem la vertical de la porta d'entrada a la casa i tenim en el terrat dos-cents cinquanta testos que podem utilitzar com a projectils. I a més —afegí— tenim l'aigua de l'edifici sota el nostre control.

Era cert. Allí hi havia, a l'abast de la mà, els dipòsits que nodrien les venes de plom de la casa. Quina força ens donava el seu domini! Els senyors ens avantatjarien, segurament, en quantitats d'aliments, però nosaltres teníem el líquid indispensable, sense el qual la vida es fa impossible.

VI

Tallàrem els conductes de sortida de l'aigua. Abans, algú va proposar emmetzinarlà, però fou objecte d'una general reprovació, perquè sentíem la necessitat de fer elevada la lluita, respectant uns principis sense els quals mancaríem de la simpatia de l'exterior. A més, no teníem cap metzina a la nostra disposició.

Les dones arrencaren les plantes dels dos-cents cinquanta testos, amb l'encàrrec d'estudiar la manera de guisar-les. Els homes ens repartírem les guàrdies, establírem torns de vigilància i fou nomenada una comissió que havia de dedicar-se a redactar un document que expliqués els objectius que perseguíem i tot allò que tractàvem de reivindicar.

Va iniciar-se una lluita terrible, en la qual tots ens arriscàvem a perdre l'alta qualitat humana que ens era tan grata. Cap al tard, quan començava a fosquejar, va registrar-se el primer fet de sang: un senyor que intentava sortir furtivament de la casa fou esberlat per un dels nostres testos; va quedar estès a la vorera, fins que els seus l'estiraren per les cames i l'entraren novament a l'edifici.

Vingueren la fam per als uns i la set per als altres, les llargues nits de desvetllament, preparant i tement sorpreses, i les vacil·lacions que tota lluita

comporta, els dubtes sobre la justesa dels ideals en pugna i l'enyorament de la normalitat.

Uns quants periòdics intentaren trametre corresponsals. Però la nostra temença que els rics no se'ls fessin seus abans que els fos possible arribar al terrat ens obligà a negar-los el permís d'entrada que, agitant banderes blanques, ens demanaven des del carrer.

El Govern va tenir en aquest cas una feblesa imperdonable. Es recolzava en les classes populars; però, com que estava influit per la burgesia, va optar per no decantar-se per cap bàndol i no tenia altra preocupació que evitar que la lluita s'estengués pel país. Procurà que no se'n fes publicitat i va ordenar a la policia que cenyís la casa amb un cordó d'homes, sense intervenir-hi majorment. Les comunicacions telefòniques foren interrompudes, és clar, i quedàrem aïllats, abandonats al nostre propi esforç amb la convicció que el premi vindria d'una més gran resistència.

Al cap de cinc dies, una de les dones enfollí; agafà d'improvís el guardià de la porta i baixà les escales apressadament. Sentírem renou de baralla i no la vam veure mai més. El dia abans havia estat víctima de miratges: veia menjar en el nòres i s'hi precipitava amb la boca oberta.

La situació empitjorava cada dia, per la manca d'aliments, però sabíem que la set torturava els veïns i que alguns d'ells ja s'havien tornat boigs. A més, començava també a escassejar-los el menjar i tenien la desesperació de veure que l'autoritat no els assistia.

Una nit en la qual em trobava de guàrdia juntament amb un company, vam veure que per un dels terrats veïns s'acostava una persona amb un drap blanc a les mans. Li cridàrem que no avancés més, i respongué que era un amic, que no havíem de témer res; un cop detingut i interrogat, va resultar ésser un representant dels quàquers, que venia a portar-nos aspirina i panets de Viena.

Quina providència, Senyor! Aleshores sí que podíem anar a l'encalç de la victòria, perquè estàvem en condicions d'aguantar aquest minut de més que, duent-lo d'avantatge damunt de l'adversari, dóna el triomf.

Noves energies assistiren el nostre combat diari, i cantàrem himnes perquè els enemics comprovessin que no defalliríem mai. Llençàrem, també, pamflets de propaganda pels celoberts, invitant a la rendició. I reeixírem a expressar tan clarament la nostra capacitat de subsistència, que quaranta-vuit hores més tard els senyors ens adreçaven un parlamentari encarregat de capitular i demanar-nos condicions.

Ara no podria dir si sabérem ésser justos o si ens deixàrem portar per l'embriaguesa del triomf. El que puc afirmar és que aquella placidesa d'abans no tornà mai més; que, fets els comptes, no hi havia cap guany que justifiqués la pèrdua d'algun company estimat o de persones que, a desgrat de no ésser del nostre braç, eren susceptibles que hom hi tingués tractes cordials. I, a més, ens quedà el pessigolleig de l'aventura, que no ens deixà assossegar mai més.

Això sí: tenim —i la guardem sempre— una carta que ens va trametre una de les Internacionals, en la qual se'ns felicita per la nostra lluita, a desgrat del seu caràcter excessivament local. Hom ens diu que el nostre cas ha estat degudament anotat i que quan vingui l'hora de les grans compensacions ens serà donat públicament el premi.

La clara consciència

Després de dues hores, el meu amic va canviar sobtadament de conversa. Arribà a turmentar la cigarreta amb tots els jocs dels fumadors, i els llavis se li aprimaven prodigiosament.

Diverses vegades, havia donat per inèrcia la meva conformitat a idees que en realitat em revoltaven. Tenia una mandra absoluta de parlar i de pensar. Tots els meus designs, i tota la satisfacció dels meus designs, es reduïen a contemplar amb els ulls mig closos un tros de motllura del sostremort, on el guixaire creà un mariner que s'enfilava pel tronc d'una magnòlia. Sentia aquesta gran felicitat que ens sorprèn, de vegades, per la seva senzillesa.

Les paraules del meu amic m'arribaven amb una regularitat desesperada, atropellant la intimitat del meu benestar:

—Pots estar-ne segur. Hi ha un equilibri entre la manera que tenim de comportar-nos a cada moment present i la manera com ens haurem de moure en cada moment futur. Ho he llegit en alguna banda i puc assegurar-te que l'autor del pensament té tota la raó. Cap dels meus petits actes d'ara no es perdrà. Tots ells tenen una relació absoluta, precisa, amb els meus actes de demà. Quan hi penso m'afligeixo, perquè no hi ha res que sigui començat i acabat d'acord amb la nostra voluntat. Les anècdotes que fan la nostra vida són elaborades d'antuvi i nosaltres hi participem en una proporció molt petita.

Aquella vegada vaig abandonar la meva abstracció:

—Aquesta és una idea vella, amic. Dotzenes i dotzenes d'aprenents de filòsofs s'hi han capficit en va. A més, la idea té un error fonamental, i és que, contra el que ella suposa, de la voluntat ben administrada se'n pot fer el que es vulgui. No parlo perquè sí. T'ho demostraré.

Vaig treure el meu rellotge d'or, un rellotge magnífic que m'havia regalat la meva mare, i, apartant la tassa del cafè i la sucrrera, vaig posar-lo esfera enlaire damunt el marbre de la taula.

Sobre l'escalfapanxes del meu saló (tots els meus coneguts ho saben) tinc una estatueta de bronze, de Domwart, que representa la puixança de la raça eslava. Vaig agafar l'estatueta per les cames i vaig donar un cop formidable, amb el bronze, damunt el rellotge d'or, que va descompondre's d'una manera visible.

—Què et sembla? Heus ací un acte aïllat de domini. Això que he fet afinant la meva voluntat no tindrà cap transcendència, ni cap repercussió, ni altres derivacions que les que jo mateix he previst a l'instant de donar el cop.^[1]

Espolsant-me unes rodetes que m'havien anat a parar damunt la màниga de l'americana, vaig tocar el timbre perquè vingués la minyona.

—Mira: recull això i llença-ho tot. No et facis mal amb els vidres.

El meu company va mirar-me una estona, desolat.

—No m'has entès. No era això el que jo volia dir exactament. Encara que l'afer del rellotge et sembli liquidat, no ho està. L'hauràs de substituir per un altre, el rellotge, i aquesta substitució et farà fer quelcom, demà, que aquest matí no preveies...

Era tossut i poc àgil fins al límit.

—Canviem de conversa, creu-me. Et cases dilluns, oi? La Julieta és una gran noia. Mira de fer-la feliç, eh? No fem coses, ara!

D'una manera subtil, l'havia acompanyat fins a la porta, i es va trobar amb el barret posat i desitjant-me una bona nit sense adonar-se'n.

Dies després, quan els diaris van parlar del seu fet divers, no encertaven pas el to que millor calia. Posaren el seu nom, la seva edat i el seu ofici, exactament amb la mateixa indiferència que els mereixia l'ofici, l'edat i el nom de la portera de la casa davant la qual va esclatar la bomba.^[2]

Quan vaig entrar a la sala de l'hospital que l'allotjava, el meu amic estava deshumanitzat.

—Fas molt bona cara! —vaig dir-li—. Es veu que no ha estat res això.

—Sí, eh? Doncs, mira, m'estic morint.

Anava a protestar, fent un gran gest de tot el cos, significant que mai no li havia concedit tants anys de vida com aleshores. Però el metge m'ho impedí, dient:

—Té tota la raó. No el contrarieu, perquè es veu que no hi enteneu gens.

Va dir-ho cridant tan fort que el meu amic sentí les seves paraules tan bé com jo. Això, naturalment, m'escandalitzà, i vaig dir al doctor que parlaria d'ell a la Direcció de l'hospital.

—No cal —em digué el meu amic—. Si ell sap que m'estic morint, és perquè jo mateix li ho he dit.

El metge se'n va anar, amb el cap alt i picant de talons.

—Per què m'has fet cridar amb tanta urgència?

—He de confiar-te quelcom molt important abans de morir-me. Seu.

Amb la mà que tenia lliure (un dels braços, el portava sostingut per una enorme fèrula) va apartar-se un tros de bena que li tapava els ulls i em va mirar. Però quina mirada! Era la mirada dels moribunds que tenen secrets per dir.

—Escolta'm i no m'interrompis. Tinc les forces justes per a dir-te el que t'he de dir. Si no fos per això, m'hauria mort ahir, a dos quarts de vuit del vespre.

Ja sé que d'altres s'han trobat en situacions com aquella i que la meva posició no tenia res d'extraordinària. Però em sentia inconfortable i estava desolat.

—No parlis, home, que et serà dolent. Tingues cura de la teva salut i posa't bo, o si no la Julieta tindrà un disgust de mort.

El moribund va demanar-me que callés, d'una manera tan expressiva, que no em restà altre recurs que complaure'l. I aleshores m'explicà el seu secret, gairebé sense renovar l'alè, d'una tirada.

—L'altre dia em vas trobar pesat, a casa teva. Te'n recordes? Et semblava que no et divertia prou i que era incapàc d'elaborar idees noves per divertir-te. Vaig haver de cedir perquè no tenia res per a afirmar el meu prestigi. Però ara és diferent. Ara tinc les meves ferides i et sóc infinitament superior. Són alternatives de la vida.

»Aquella tarda jo ja tenia una clara consciència de la meva fi. Sóc fatalista, ja ho saps; demà passat farà dos anys que t'ho vaig dir. Per mi, cada vegada que hi ha un bombardeig (o qualsevol altra catàstrofe, de caràcter militar o civil) les víctimes són gent assenyalades d'antuvi.

»L'enemic bombardeja avui la ciutat, per exemple, i fa quaranta morts. Immediatament, trenta, o cinquanta, o cent persones més formen l'equip per a ésser immolades en el pròxim bombardeig. De moment, es mouen i segueixen vivint com els altres, i, també com els altres, aprofiten qualsevol sensació de benestar a

la rereguarda per a dir: "N'hem sortit, d'aquesta. Ara, a esperar-ne una altra i que la Providència ens protegeixi".

»Però arriba el bombardeig i tot l'equip desapareix amb les seves il·lusions i les seves esperances. Un altre grup ocupa el seu lloc i espera.

»La ciutat s'ajup a aquestes alternatives i dóna la seva gent. Com que ningú no sap el seu destí, aquest gran joc transcorre amb una certa placidesa i l'etapa d'espera (que seria la pitjor) pesa igual en el cor dels escollits per a morir com en els destinats a supervivents.

»Jo formava part, com has pogut veure, de l'equip de les víctimes del darrer bombardeig. Però jo sóc molt sensible, i vaig tenir consciència de seguida del que m'esperava.

»Vaig despertar-me, una vegada, a mitjanit. Quelcom m'havia sacsejat l'ànima brutalment. "Ja sé què és això", vaig dir-me. "Les primeres bombes que tornin a caure damunt de la ciutat em mataran".

»Pot arribar-se a conclusions com aquesta de diverses maneres, i pot ésser també que no s'hi arribi mai. El que puc afirmar és que, un cop establertes, hom no pot estar tranquil. Mai no m'he estimat la vida, he estat sempre dissotat i a desgrat de tot no em resignava a morir.

»Passa sovint (i això t'ho dic de passada perquè ho tinguis ben present) que la gent més feliç i més ben tractada per la vida és la que tem menys la mort.

»L'endemà, de bon matí, vaig incorporar-me en el llit. Per la finestra oberta entrava un dia serè, més bonic que els altres. Unes mosques volaven per la cambra i es feien l'amor, la qual cosa em tranquil·litjà. "Heus ací que tot rutlla com cal" (volia enganyar-me a mi mateix). "A vegades aquests cops de cor no serveixen per a res".

»Del meu llit estant, veig perfectament les cases que hi ha a l'altra banda del carrer. Enfront mateix, hi tinc una conselleria, i aquella matinada un uixer havia sortit al balcó del departament oficial amb un paquet de drap sota el braç. El veia molt bé.

»Va espolsar la barana, collí de terra un tros de fusta i va llençar-lo al carrer. Després, s'atansà al pal de la bandera, lluità una estona amb unes cordes i es disposà a hissar l'ensenyà catalana.

»Com una empenta contra el vent, va colpir-me una idea: "Si la bandera s'atura a mig pal, estic perdut". L'uixer va estirar la corda, i en arribar el drap a mig pal alguna cosa va fallar i la bandera s'aturà.

»Estava tan encantat, que n'hauria tingut prou, per a respirar, amb una engruna d'aire. L'uixer va mossegar la corda, en tallà un tros amb un ganivet de butxaca i finalment, amb una batzegada, la bandera s'enfilà fins dalt de tot.

»En aquell moment va entrar la meva mare portant-me el diari i un vas de llet. De bon matí, la meva mare m'explica sempre les seves primeres impressions del dia. "Has dormit bé, fill meu? Ja cal que et guardis molt, avui. M'han dit a la plaça que tindrem bombardeig".

»"Que em guardi bé, dieu? Sí que l'hem feta bona!". No vaig dir-li pas res, però. No calia turmentar-la a ella, comprens?

»En obrir el diari, el primer que vaig veure fou un gran titular que deia: "Atenció a les disposicions oficials, ciutadans! És possible que els avions enemics ens visitin sovint".

»Hi ha pressentiments de poca consistència, que són bandejats fàcilment per qualsevol espurna de bon viure. Però el meu pressentiment tenia una rara fermesa. Potser és que, més que d'un pressentiment, es tractava d'una clara consciència i fonia els dubtes com la flama viva fon el gel.

»Sovint, les persones que saben que van a morir es diuen que cal arreglar llurs coses. Per atavisme, jo també vaig dir-m'ho, però no vaig pas saber què era el que calia arreglar. Et sembla que val la pena d'arreglar res en un cas així?

»Mentre m'afaitava, aquell matí, se'm va ocórrer una cosa molt notable. Em vaig dir: "Tots els passos que he de fer avui, el destí els ha previstos per endavant. Cada gest que em menarà a col·locar-me a prop de la bomba, a hores d'ara ja està determinat. Doncs bé, no és possible que em rebel·li contra la normalitat que permet a aquest destí prendre les seves mesures?".

»No em negaràs que la idea era engrescadora. Vaig arrapar-me al mirall i em vaig fer un petó amb tota la tendresa del món.

»L'home s'aferra a les seves esperances amb una puixança única. Això, ja ho han dit tots els novel·listes i és absolutament cert. Des del moment en què va semblar-me haver trobat un punt d'eixida, la meva voluntat va tibar-me com una ballesta armada i vaig concentrar tota l'atenció a contrariar allò que constituïa la meva habitud.

»Fins aleshores, cada un dels meus actes es repetia quotidianament, com en una mena de ritual; es produeix, crec jo, un acord entre el treball dels músculs i les necessitats de l'oficinista. Ve un moment en què el cos sol ja sap el que ha de fer i no cal preocupar-se'n gens; jo havia arribat a aquest punt de maduresa. Imagina't el trasbals que suposava abandonar de cop i volta la placidesa dels meus procediments provats i dedicar-me a fer tot de coses que no solia fer mai, i imaginar tot allò que pogués sorprendre el destí.

»Vaig començar, abans de sortir, per prescindir del petó de sempre a la mare. En canvi, vaig imposar-me una cosa que violentava profundament els meus principis: agafar la minyona pel meu compte i donar-li quatre cops a l'anca.

»Després, en anar a posar els peus al primer graó de l'escala, em semblà que aquell acte que realitzava cada dia, el destí podia haver-lo tingut en compte. Vaig retrocedir per tal de sortir de casa pels darreres, despenjant-me per unes canonades de celobert. Descendir l'alçària de tres pisos d'aquesta manera, per a un que no hi tingui pràctica, suposa passar-hi una bona estona, esverar una colla de persones, fer un bruit desacostumat i exposar-se a un accident de molt males conseqüències. En arribar a baix, la portera de casa ja m'esperava: "Que se us ha 'espatllat quelcom', senyoret?".

»En comptes de contestar-li, vaig fer-li l'última cosa del món que m'hauria atrevit a fer-li: aixafar-li el nas ben aixafat amb el palmell de la mà. Un cop al carrer, en lloc de dirigir-me cap a la muntanya, que era la direcció que prenia cada jorn per anar al lloc de treball, vaig dirigir-me cap a mar.

»Allò era una vida nova, un repte a la fatalitat. Però canviar de ruta, només, va semblar-me poca cosa, i estava convençut que si no fingia un canvi del meu temperament, d'una manera total, el destí s'aprofitaria de qualsevol falla que cometés i realitzaria els seus designis. Des d'aquell moment, un desballestament absolut del meu "jo" va guiar-me els passos i ni els amics més íntims no m'haurien reconegut. Fa poca estona, ha vingut a veure'm un company i m'ha dit: "Aquest

matí, al carrer de Muntaner, he vist un boig que s'enfilava als arbres i tirava boles de paper als transeünts. S'assemblava extraordinàriament a tu”.

»No li he dit pas que era jo mateix. Fet i fet tampoc no m'hauria cregut.

»Cada vegada trobava l'ardit més bo. Era impossible que cap bomba vingués a cercar-me a mi sota aquella aparença desvagada i atrabiliària. Venia un gos, per exemple, i jo em deia: “Ara, si seguissis el teu instint natural, t'apartaries del gos i el deixaries passar tan lluny de tu com fos possible. Doncs, no; cal fer-ho ben bé d'una altra manera”. M'acostava al gos cridant com un esperitat i li clavava la gran puntada de peu sota la barba.

»Al carrer d'Aragó, xamfrà rambla de Catalunya, vaig trencar la mandíbula inferior d'un *setter* holandès. El seu amo, que s'estava prenent un iogurt al bar de la cantonada, s'alçà molt irat i em preguntà: “Per què heu fet això?”. Jo vaig contestar-li preguntant: “En teniu cap més, de gos?”. “Sí, en tinc un altre, a casa, que és la parella d'aquest”. “Doncs porteu-me'l, que li estavellaré el cap amb les sabates”.

»L'home es va tornar molt vermell i em desafià. Va donar-me una targeta seva, després d'escapçar-ne un angle, en senyal d'invitació al duel. Vaig menjar-me la targeta, el vaig saludar polidament i vaig prosseguir la meva nova via Rambla avall.

»Mai no he dit res a les noies, pel carrer. En una ocasió com aquella, era del tot precís que digués quelcom a cada una de les que passessin a prop meu. Però això ja és més difícil d'improvisar; cal tenir l'experiència i l'aplom que donen la pràctica i les disposicions innates. Si en totes les ficcions la manca de preparació em feia semblar poc natural i afectat, en aquella de dir coses a les noies fracassava sense pietat: “Quin vestit més bonic, redena!”, se m'acudia. “No n'havia vist mai cap que fes tant goig”.

»Elles em miraven esbatanant els ulls, expressant-me que era un crim que hom em deixés anar sol pels carrers. A una dona molt bonica que vaig veure venir de lluny —i per tant tenia temps de preparar una gentilesa que estigués bé—, li vaig dir: “Molt bé, molt bé! Així m'agraden!”.

»Era una ensulsiada total, implacable, engendrada per una d'aquestes violències que només es poden fer per tal de salvar la vida. Però això darrer, almenys, estava a punt d'aconseguir-ho; sentia que el destí m'havia aflixit els ressorts de comandament i m'adonava que estava vivint pel meu compte exclusiu. És segur que, si hagués pogut sostenir l'atenció, la meva idea hauria reeixit del tot.

»Però les forces m'abandonaven; cada nou xoc amb la manera de moure'm que m'imposava em deixava més feble per a la pròxima topada. A més, veia que em fallava la fantasia; només se m'acudien petites trapelleries sense consistència, que més que transformar els meus costums els disfressaven.

»Caminava per barris desconeguts, enmig de rostres que no podien expressar gens de pietat pel meu cas. A vegades, després d'una de les meves cabrioles, cercava una mica de comprensió entre els espectadors, però no n'hi trobava gens, comprens? “Gens!”. Gairebé sempre tenim l'afany de donar publicitat a les nostres penes, d'explicar als amics i coneguts tal cosa o tal altra que ens aligeix. En aquella ocasió, jo tenia necessitat d'anunciar l'estat del meu enginy i les meves esperances, però no podia fer-ho, perquè obrava d'amagat del destí, i quan les coses es fan d'amagat cal procedir amb cautela.

»Recolzat en un arbre d'un carrer que no havia trepitjat mai, vaig plorar. Estava tan desfet de moviments, i devia tenir un aire tan infantil, que una dona va

preguntar-me si m'havia percut. Aleshores començava a veure-ho tot d'una altra manera. “Fes el que vulguis”, em deia a mi mateix, “t'atraparan. Tu et veus obligat a improvisar i ‘ells’” (em referia als qui administren el destí) “tenen molts elements per a fer les coses ben fetes. A hores d'ara, ja deuen saber de què va”.

»A dues passes del lloc on em trobava, un nen havia trencat un pot de confitura contra la paret. La seva mare intentà per uns moments perseguir-lo, però la criatura era més àgil i se li escorria dels dits; finalment, la dona s'aturà i digué: “Ja vindràs, ja! Tard o d'hora arreglarem comptes!”.

»Allò va obligar-me a mirar el cel, amb un esguard de repte. Jo tinc molta dignitat, ja ho saps; podia resignar-me a ésser arreplegat per l'esquena, evadint-me, a ésser sorprès fent trampa? Fet i fet, sabia que tots els qui tracten d'evadir-se del destí acaben per ésser-ne víctimes.

»Sense adonar-me'n clarament, es veu que ja havia pres partit. Vaig agafar un taxi i li vaig donar —com ja deus haver suposat— l'adreça del despatx. Retornava al meu lloc habitual, sense glòria, però amb un heroisme que em feia molta companyia.

»Jugant al carrer, davant del despatx, hi havia un grup d'infants. Els vaig dir que s'allunyessin d'aquell indret, que tindriem bombardeig, i que era millor que se n'anessin a casa per prevenir llurs mares. A un policia que contemplava l'escena una mica perplex, vaig dir-li que si volia començar a tocar el xiulet no hi perdria res, puix que l'alarma era imminent. Alguna cosa, dintre meu, m'anunciava que el desenllaç era cada vegada més pròxim.

»Quan va sentir-se la primera sirena, acabava d'arribar a la meva taula i m'asseia a la meva cadira, per tal de col·locar-me al centre de la vida quotidiana. L'explosió fou enorme; vaig veure una màquina d'escriure que volava per anar-se a estampar contra la paret i sentia per tot el cos el dolor de les coses que es trenquen per sempre.

»I ací em tens, fet malbé i amb un dubte nou. Ara pregunto: tenia dret a disposar així de la meva vida?

El meu amic va callar. Unes llàgrimes se li havien escapat dels ulls i regalimaven galtes avall. Per dir-me «allò» m'havia cridat amb tanta urgència?

—Per dir-me això m'has fet venir?

No va respondre'm; el metge s'havia acostat al llit i examinà el pacient amb un aire desmenyat.

—Ja està —digué—. No cal amoïnar-s'hi més.

Abans de marxar, vaig cridar el metge a part, per dir-li:

—L'han matat les il·lusions, no us sembla?

Però era un home estúpid, incapàc de reflexionar; tot anant-se'n, em respongué:

—No ho cregueu pas. Les il·lusions no maten ningú.

L'home i l'ofici

Hi ha qui diu, amb l'assistència del seny, que sovint negligim les coses d'aparença mínima i ens dediquem a exaltar aquelles altres que omplen els ulls pel seu volum.

L'elevada murrieria d'aquesta reflexió podria ésser provada del natural, fent ús d'exemples quotidians i sense moure's de la vida llisa. Qui menystindria, doncs, la sort de poder-se valer d'un cas singular, demostratiu d'altres valors? Ningú, que sàpiga, o almenys ningú que tingui neta la consciència ciutadana.

Hi va haver un inventor —l'apologia del qual figurarà aquí— que va fer la total dedicació del seu esforç al millorament de l'art de viure. Tenia una vocació que no es distreia i una fantasia lleial, elements amb els quals hauria pogut aspirar a ésser un inventor de gran espectacle, fent coses amb els salts d'aigua i constraint turbines gegants, o ideant enormes mitjans de transport interoceànic. Però va renunciar des del principi a valer-se de la seva capacitat per a aconseguir el lluïment personal i es dedicà de ple a l'anònima labor de fer més habitable la llar humil, amb aportacions com les forquilles de punta perenne, el foc que es revifa sol, el nus que es desfà a voluntat i tantes i tantes altres coses, amb la llista de les quals podrien cansar-se lectors d'acreditada avidesa.

Això no obstant, el que és realment interessant des del punt de vista humà no és pas allò que va inventar, sinó la gran inclinació que sentia per l'ofici i la manera com s'abstreia de tota cosa que no fos la solució dels problemes que es plantejava. Ell creia que no havia estat mai malalt, i és que les malalties li passaven desapercebudes, o en tenia només petites percepcions professionals, com en el cas de la febre, que li feia anar més de pressa l'enginy, o el dolor, que li semblava una forma comminatòria que prenien les incògnites que tenia pendents, impulsant-lo cap a la seva solució.

Com que no comptava els anys, sinó les troballes, i les seves èpoques estaven subjectes a una divisió que no tenia el suport oficial, va quedar-se sense infantesa ni joventut; era una persona sense edat, que enveillia o es veia més jove segons l'assistís o no la inspiració. No era sempre feliç, però quan tenia un encert ho era tant que oblidava totes les llacunes de tristesa que havia anat deixant darrere seu.

Estava acostumat als desfics, i milers de tics estremien la seva pell. Semblava que no hi podia haver cap frisança que l'agafés de sorpresa, i a despit de tot vingué un dia en el qual va guanyar-lo una nosa indefinible; sentí de sobte l'enyorament de coses desconegudes i un gran desig d'evadir-se per camins petits. De bon començament, va creure que la seva aptitud creadora prenia una nova jeia i provà de treure'n partit aplicant-hi tota l'atenció. Però aquell neguit creixia, les seves facultats per a concentrar-se es van tornar vaporoses i no podia tancar-les dins la mà closa de la seva voluntat. I, a més, va perdre la poca gana i la poca son que tenen els inventors, i la seva mirada prengué l'aire de seguir rastres inexistentes.

Era evident que es decandia, i per tal que la ciència l'ajudés a evitar-ho va anar a trobar el metge.

El metge se'l va mirar de bona fe, li va fer unes quantes preguntes impertinentes i després, mentre l'inventor es vestia, va donar-li un copet a l'esquena i li digué:

—Potser us reclama l'amor. Qui sap?

L'inventor va quedar-se esbalaït, amb una cama alçada a mig posar dins dels pantalons. Estava sòlidament establert en el centre d'una idea fixa, i li era precís resoldre els problemes secundaris d'una manera perdurable.

Sortí caminant d'esma, amb les mans agafades al darrere, sense sospitar que en aquells moments el seu destí ja proveïa, empenyent-lo suavament cap a un xamfrà pel qual no tenia cap inclinació precisa. En tombar-lo, topà amb una distingida senyoreta i la va fer caure de clatell, voltada patèticament per tots els paquets que portava. La mare de la noia, en comprovar que sortia sang del nas de la seva filla, va fer un crit i abandonà els sentits, formant amb el seu cos i el de la senyoreta una creu que clamava al cel i omplia d'oprobi l'inventor.

La gent va fer rotllana, dotzenes de boques murmuraven i l'inventor, de tan desconcertat, es va treure el barret i l'esquinçà lentament.

—A veure què farà, ara. Pòtol!

—A mi em sembla —digué un empleat de banca— que hauríem de donar assistència a les dames...

—No, de cap manera. No es pot tocar res fins que vingui la policia.

I tot de dits assenyalaven el culpable, que ja es furgava les butxaques per demostrar que tenia tots els papers al corrent. Es va treure la cèdula i l'anava ensenyant a tots els espectadors, que se la miraven amb hostilitat, perquè la contemplació de la sang els enardia i no podien perdonar.

Finalment, l'inventor comprengué que si no jugava fort perdria la partida. Es plantà enmig del cercle, va estendre els braços i digué:

—Senyors: estic disposat a reparar la falta casant-me amb la senyoreta.

La mare va alçar-se de bursada, l'agafà per la solapa i va preguntar-li si era persona de possibles. Sense esperar resposta, s'acarà a la multitud i digué que allò ja estava llest, que cada u podia reprendre la seva feina, i, tocant amb el peu la seva filla, va dir-li:

—Apa nena, no siguis fleuma. Què pensarà aquest senyor?

Entre tots dos la van collir de terra, i quan quedaren sols la dama acomiadà l'inventor amb aquestes paraules:

—Mireu, jove: haureu de parlar amb el meu marit. És una persona molt estricta, però raonable. La nena és un pom de flors. Jo no sóc partidària de festeigs llargs. Demà, a les cinc, us esperem a prendre el te. Sigueu puntual i mudeu-vos, perquè la primera impressió és la bona.

S'oferiren mútuament les adreces i reprengueren els camins oposats que portaven quan van fer coneixença.

L'endemà l'inventor començà la jornada amb una gran agitació. Va raspallar la seva levita negra i es posà un coll i un barret fortíssims.

Arribat el moment, el dring d'una campaneta oculta va encomanar-li una sobtada pressa i sortí al carrer empresonat pel seu vestit nou, caminant de la manera que caminen les persones dominades per una forta vocació, desconeixent els semàfors i els perills urbans, canviant les passes sense tocar gairebé el terra, com pinzellades damunt l'asfalt. L'àngel de la guarda, amb una bata blanca, el seguia de prop i, a vegades, l'agafava pel coll de l'americana amb la mà dreta, deixant-lo en suspens entre el límit de la vorera i la calçada, en el moment en què un vehicle de molts cavalls passava fent trepidar les cases.

Ell s'arreglava el coll, mirava el seu protector amb una espurna de rancúnia i seguia camí. En una ocasió, va girar-se d'una revolada i picà els dits de l'àngel.

—Ja ho havia vist —li digué—. Que us penseu que sóc un ase?

L'àngel expressà amb un gest la seva infinita paciència i a la primera cantonada va deixar-lo, sense dirigir-li la paraula. Però ja es troava davant la casa de la noia.

Era una casa aïllada, tapada totalment per les heures i voltada per una reixa de forja, decorada amb uns motius en ferro que reproduïen escenes d'una guerra per la possessió de nous mercats. Hi havia també un jardí, que absorbia els sorolls de la ciutat i els ofegava; feia l'efecte que les flors i les heures de la casa es nodrien precisament de la mort dels sons del carrer, i que el silenci els anava millor que l'aigua i el sol. Per què? Ningú no sabria dir-ho.

L'inventor obrí la reixa, només empenyent-la suavament; sentí l'esgarrifança de trepitjar la grava, i l'alenada freda dels jardins desconeguts va canviar-li els colors de la cara. Abans de trucar a la porta, tingué l'inútil gest d'aclarir-se la veu, fingí aplom i acusà la seva presència.

Va obrir-lo una serventa vella, que semblava de roba. Li demanà la tarja i, després de deixar-lo instal·lat en el rebedor, va anar-se'n per una foradada de cortines.

L'inventor tenia la sensació d'haver passat el llindar d'un més enllà assequible. Aquella casa adormia els sentits; damunt de cada moble propici hi havia un quinqué, i una olor esmorteïda de seda i de petroli escampava embriaguesa. Des d'algun lloc amagat, una capsa de música anava repetint una cançó de caçadors, i innombrables figures de porcellana havien quedat cristal·litzades en l'actitud inicial de seguir el ritme.

La tela estampada ho presidia tot, i els retrats de dos emperadors romàntics, en moments diversos de la seva vida, embellien les parets.

L'inventor s'anava rendint a una somnolència inevitable, i quan ja estava a punt de tocar amb el nas la perla que duia a la corbata, va sortir un senyor vestit amb un cot llarg i un casquet de vellut negre. Fumava una pipa de guix, i per una levíssima agitació dels seus bigotis s'endevinava que volia expressar bonhomia.

Va estrènyer la mà de l'inventor i li digué:

—De manera que vós sou el jove que us voleu casar amb la Sofia, eh?

—Sofia es diu?

—Sí.

—Ah!

Aquell senyor l'acompanyà cap a l'interior de la casa, i, a mesura que s'anava endinsant en la intimitat que li oferien, el guanyava la sensació que s'endreçava dins un gran calaix. Sentia el que deuen sentir els cadells quan furguen un manyoc de roba per a quedar coberts i ajaçar-se, o el que sentirien, si poguessin, les joies guardades en els seus estoigs.

Hom el va fer passar en una sala que era, diríem, l'exacerbació de l'esperit de la família. En un sofà prop d'una llar apagada, hi havia la mare i la filla, vestides amb gases de colors i discretament pintades.

La senyora va saludar-lo amb un gest de cap i li preguntà:

—Que no heu portat flors per a la nena?

—No. Calia fer-ho?

—I tant!

Va fer el gest de sortir a comprar-ne, però el van agafar per la levita i li digueren que, mentre ho tingués present per una altra ocasió, podia ésser fàcilment perdonat.

Li oferiren cadira i, quan tothom cregué que la reunió ja podia ésser començada, el pare reclamà l'atenció general:

—Fa un temps magnífic, eh? Demà passat farà sis anys que tenim el mateix president del consell de ministres. Jo, francament, trobo que...

La mare va donar-li un cop amb el seu ventall i li digué que no divagués, que el jove havia vingut per arreglar el seu casament amb la Sofia.

—No ho oblidó pas; teniu diners, jove?

L'inventor, instintivament, es posà els dits a la butxaca de l'armilla, però tota la família alhora va advertir-li que es referien a la seva posició.

—Tinc moltes possibilitats —respongué—. Sóc inventor.

—Inventor de què?

—De petites coses de gran utilitat.

—I rendeix beneficis, això?

—No pot considerar-se des d'aquest punt de vista. Essencialment, es tracta d'una funció social.

El pare respongué que amb allò no es podia muntar casa, i l'inventor, a mitja veu, opinà que tot ajudava.

La senyora va posar-se a caminar amunt i avall de l'habitació, amb les mans agafades al darrere, i, de cop, es va aturar davant l'inventor, l'assenyalà estirant el braç i li digué:

—Vós ja comenceu a ésser gran i no us estan bé determinades actituds. El que heu de fer és deixar les vostres dèries i posar-vos a treballar seriosament, lluitar per la Sofia, pobreta, que es consum per la voluntat que us porta.

La dama s'agafà el mentó, aclucà els ulls per concentrar-se i afegí:

—Mireu: ja ho tinc resolt. El meu marit us donarà feina a la farmàcia i vós fareu bondat.

L'inventor empal·lidí. Saltà, gairebé, de la cadira i demanà imperiosament el seu barret.

—Ja us la podeu quedar, la nena —va dir—. Havent de pagar aquest preu m'estimo més corsecar-me.

I va fer el gest d'anar-se'n. Però aleshores la Sofia començà a plorar a crits, sense perdre la seva immobilitat.

—Ja ho heu espattllat! —deia—. Ara se'ns en va i qui sap quan en trobarem un altre. Mals pares!

Ells, els pares, sentiren que se'ls encongia l'ànima i van córrer a l'encalç del jove. L'agafaren un per cada braç, el renyaren tots dos amb amorança i li preguntaren si no sabia mesurar una broma.

—Amb els invents, no n'hi faig mai, de bromes —digué.

El cas és que el van tornar a la sala, reprengueren la conversa i arreglaren un festeig normal, evitant tot motiu d'enuig.

I fou així com la vida de l'inventor va fer-se més extensa, arriscant-se a perdre profunditat. Però va passar-li que, sospitant la naturalesa del seu mal i podent abastar el tractament, sentí que la seva nosa s'alleujava, donant entrada amb més força al desassossec únic de la seva inventiva. Com les malalties mentals modernes, sabeu? Feta per part del metge la descoberta de l'origen d'una obsessió i explicada al malalt, aquest s'afanya a guarir-se'n, diuen.

Pensava amb més aplicació que mai i es passava hores més llargues que les altres tancat en el seu taller, lliurat a la recerca de coses cada vegada més petites

i més útils. Sort hi havia en la sol·licitud del seu servent, que vigilava el pas del temps i el feia dormir, el vestia i li posava el menjar a la boca. Ah! I cada vespre, en arribar el moment, li feia posar la levita i el barret que mudaven i l'acompanyava al carrer, on el deixava caminant en direcció a la casa de Sofia.

Ell emprenia el camí d'esma i arribava a lloc per miracle. O més ben dit: no era ell qui arribava, sinó la seva aparença carnal, el seu cos mortal amb totes les coneudes misèries. El seu esperit romania en el taller, treballava de nits, amb més finor pel fet de veure's alliberat del pes de la carn i de la sang.

Sigui com sigui, tothom hauria dit que l'inventor arribava realment cada vespre a casa del seu amor. Entrava, lliurava liberalment el seu barret a la primera persona que l'hi prenia i feia ofrena de flors al pare, a la mare, a la serventa o a la noia, segons l'atzar.

Hom el feia passar a la sala, i allí ell i Sofia compartien el sofà. La mare, a fi d'exercir discretament una inútil vigilància, brodava a prop unes margarides, amb sedes de colors, i el pare llegia les entrades i sortides de vaixells en el *Diari de la Marina*. De vegades, el senyor havia intentat lligar conversa, i es dirigia al promès per preguntar-li qualsevol cosa de la guerra del setanta. Però el promès no era, segons queda dit, d'aquest món, i donava les gràcies polidament, refusant una beguda imaginària.

La senyora el fuetejava amb la troca que tenia més a mà i li deia:

—No sigueu encantat, jove!

I el cos del jove s'abaltia encara més per la carícia de la seda, per la quieta olor del petroli i de les teles florejades que cobrien tota cosa. El mínim soroll que feien les gases que vestien la noia encara ajudava la seva abstracció, i se sentia com dins d'una gran campana de vidre, molt lluny de tot allò que tenia a freq.

Sofia, en virtut de l'esforç propi de la seva edat, aconseguia enamorar-se. Contemplava amb èxtasi aquell amor absent que la Providència li donava, i li feia l'efecte que tenia un cavaller petrificat, però guardador de magnífics impulsos i llegendaris, el deixondiment del qual faria parlar els diaris. Mentre esperava aquest esclat, la noia va trobar la manera de treure partit del festeig. Feia coudinar, arreglava vestits fantàstics per a l'inventor, amb retalls de roba vella, i així que queia la nit l'adormia cantant-li cançons de nines.

Aleshores, entre tots plegats, portaven el seu cos a pes de braços fins al carrer, i allí llogaven un cotxe, hi enfilaven el jove, donaven l'adreça al conductor i deien:

—Pagarà quan arribi a casa!

I tornaven a entrar passant pel jardí de pressa, perquè ja era la tardor, ara, i començava a fer fred.

Va establir-se aquesta habitud, i, exercint-la, l'inventor va comprovar que encetava una època d'or. Cada matí, en despertar-se, corria cap al taller i passava en net allò que havia fet el seu esperit mentre ell festejava o dormia. Els seus encerts, des del punt de vista de l'ofici, sovintejaven més que mai, i gairebé sense adonar-se'n adquiria una maduresa professional notable per molts conceptes. S'anava plantejant problemes que suposaven una major ambició, sense moure's, però, del camí traçat, i alguna revista ja s'havia vist obligada a publicar el seu retrat, acompanyant comentaris elogiosos.

Fou llavors que va emprendre els treballs per enllestar un invent que, si reeixia, li obriria les portes de la fama de bat a bat. Es tractava d'alguna cosa que revolucionaria la vida de família, en el bon sentit de la paraula, i la concepció de la

qual era tan audaç que requeria tota l'aplicació d'un inventor, encara que hagués tingut més edat que no pas ell, el nostre.

Va començar una lluita d'extermini entre la seva vocació i les obligacions socials. Es mostrava més absent cada vegada i anava a festejar amb l'aire de presentar-se periòdicament a la policia.

—Cada cop se li veu més el blanc dels ulls —digué un dia la mare—. Si no hi cuitem, se'ns quedrà garratibat.

La Sofia, pobre àngel, feia tot el que li era possible. Li agafava les mans per tal d'amanyagar-lo, però les deixava anar de seguida amb una esgarrifança, perquè s'adonava que allò que tenia prop era, només, la funda d'alguna altra cosa.

En més d'una ocasió havia intentat de parlar-li, però els seus eren uns diàlegs impossibles.

—Que ja no m'estimes, Inventor meu?

—Vint-i-quatre. El meu pare va morir poc després de fer-ne setanta-dos.

—Jo no sóc res per tu!

—No fa gens de mal. Et donen una punxada al braç i ja està llest.

—Si em tractes així, em moriré.

—Si ho trobo, sí. A més dels diners, tindrem l'anomenada, i no ens faltarà res.

La Sofia acabava plorant, amagant-se la cara entre les gases. Fins que un dia el pare, a l'hora d'acomiadarse, va agafar l'inventor i li digué:

—Això no pot seguir així.

—No?

—No. Aquest procés va fent via i ens acostem al clímax. Quan aquest arribi, no respondre de res.

I el clímax, per dir-ho amb la mateixa paraula, vingué. Era el vespre d'un dijous i l'inventor va entrar a casa de la seva promesa amb un rostre tan pàlid que, àdhuc sabent el que sabem, sorprenia. S'havia passat la jornada treballant amb febre creadora i ja tenia la solució del que cercava a la punta dels dits; el seu criat, a l'hora de sortir, l'havia hagut de treure per força del taller.

Aquell vespre, el petroli de cada quinqué, el pes de tota tela i el so de la caps de música adormien més que mai els sentits. El crepitjar de la llenya en la llar de foc i el color que donaven les flames a les cares i a les coses feien més irreal la sala del festeig i tothom se sentia inclinat a teixir el fil de la seva abstracció. Ningú no deia res, cada u estava allunyat de la seva pròpria presència i de la dels altres, i el més llunyà de tots era l'inventor. El lleu soroll dels objectes no ofenia el senyoreig d'un silenci guardador de grans secrets, i el temps mateix corria de puntetes.

De sobte, el timbre del telèfon va dringir per tota la casa. Era un dring ple de transcendència, i tots ho van intuir; dirigiren la mirada cap a la porta de la sala i escoltaren els passos lents de la serventa, atreta per la crida.

La serventa va entrar, sense poder caminar a dretes, i es plantà al mig de la sala amb els ulls esbatanats.

—És l'esperit de l'inventor que demana l'inventor a l'aparell —digué. I va perdre el coneixement i caigué de cara al sostre.

La mare intentà xisclar, però tenia la veu presa. La pipa de guix del senyor va caure i quedà esmicolada.

L'inventor va córrer a empunyar l'auricular:

—Sí, sóc jo. Ja ho has trobat? Ja ho tens? Vinc de seguida.

Sortí de la casa com si el portés el vent.

La noia va fer el gest d'aturar-lo, però el seu pare l'agafà pel braç.
—Deixa'l estar —digué—. El seu destí és implacable: morirà de mal d'amor
sense tocar de peus a terra. I es va desfer la boda.

1949

Coses de la Providència

I

Me'n recordo molt bé: feia dos anys que hom m'havia comunicat un augment de sou i era ben feliç, tan feliç que semblava mentida en una època com ara aquella.

Vaig llevar-me tard, i el primer gest de la jornada fou obrir de bat a bat la finestra de la meva cambra i donar una ullada al món, amb el profund convenciment que jo el dominava una mica i el judici clar que, tal com era, estava bé.

Em vaig posar la meva millor roba i em plau de dir que feia goig, emparant-me en el fet que en el temps que som la gent no estima la modèstia fingida. Pot afirmar-se que aquell dia estrenava bigoti, perquè després de la darrera afaitada havia pres forma i lluïa amb personalitat.

No caldria dir-ho, però val més deixar les coses ben establertes: feia un matí de sol i ens trobàvem poc més o menys en plena primavera. El carrer va guanyar amb la presència meva, i més d'una noia, en passar a prop meu, es girava per mirar-me el bigoti d'esquitllentes.

Em sentia poderós, clarivident, entenia una colla de coses que sempre havia trobat obscures i em sembla que, si és que els reis i els emperadors es veuen assistits d'un estat de gràcia especial en la comesa de llur ofici, deu ésser un estat com el que en aquell diumenge m'embellia la vida.

Sóc minuciós en la descripció d'un moment espiritual tan notable perquè la gent es faci ben bé càrrec que jo no tenia cap preocupació, que em sentia ben normal a la meva manera i que res no feia preveure que m'hagués de passar la cosa realment extraordinària que va passar-me després. La vida dóna capgirells quan hom els espera menys, i això, per més que la filosofia ens ho vulgui fer entendre, ens sorprèn sempre.

No tenia pas ganes de perdre'm l'aire lliure aquell dia. Necessitava la tebior del sol i poder clavar els ulls ben lluny i veure força gent i coses animades. Vaig anar-me'n cap al Parc, a passejar la meva glòria; és gairebé segur que encomanava als altres el meu engrescament, perquè les persones que em voltaven somreien, sense saber bé què els passava.

Fou un bon matí des de tots els punts de vista, que com moltes coses bones va passar de pressa. Las de veure flors i claror de dia, content d'haver fet passador el captiveri d'alguna fera donant-li les llepolies que el cos li demanava, va arribar-me l'hora de dinar, i ni massa lent ni massa cuitós vaig anar-me'n cap a casa.

A l'escala vaig palpar-me la butxaca de les claus, amb l'instintiu gest quotidià. I vaig comprovar que no les duia. «Les has oblidades en el vestit de cada dia», vaig dir-me sense patir-hi gens, perquè comptava que la Irene, la serventa vella que tenia cura de mi, m'obriria.

Vaig trucar, i sabeu qui va obrir-me? Em va obrir un senyor de mitja edat, amb patilles, embolicat amb una bata ratllada de blau i de blanc com la que jo usava.

—Dispenseu —vaig dir—. Dec haver-me equivocat de pis.

—Aquí som al tercer pis, primera porta —respongué ell—. Se us ofereix quelcom?

El tercer pis, primera porta, d'aquella escala era casa meva. Per tant, si en mi no hi havia error, el qui s'errava era el senyor de mitja edat. A més, mirant de cua d'ull, vaig veure que els mobles del rebedor eren els meus i que el paper de l'empaperat era el que havia escollit jo mateix en una ocasió no llunyana.

Vaig adoptar un posat sever:

—Què hi feu, a «casa meva»? Que sou parent de la Irene potser?

L'home va sorprendre's i em contestà amb bonhomia:

—No us entenc de res. D'Irene, no en coneix cap, i, pel que fa referència a aquesta casa, demà passat farà sis anys que hi visc. Us prego que no feu bromes, perquè a vegades no les sé comprendre. En què us puc servir?

—Oh, mireu, venia a dinar —vaig dir-li realment desarmat pel seu aire sincer

—. Si no puc quedar-me aquí, us asseguro que no sé on anar.

—Mai no he desatès cap foraster que truqui a la meva porta en so de pau. Compartireu la nostra pobresa. Entreu.

Vaig entrar, i aleshores sí que no va quedar-me cap dubte:

—Bé, vaja: prou. Això és casa meva i no seguiré ni un moment més el fil de la vostra farsa.

El senyor va somriure amb malícia, va donar-me un copet a l'espatlla i em digué:

—Ja ho començó a entendre: vós sou dels plagues que festegen amb la Clara i heu ideat un truc per a entrar aquí. Murri!

—Qui és la Clara?

—Apa, no cal que fingiu més. Ja sou aquí i us dono la benvinguda. —I alçant la veu afegí—. Clara, filla meva, vine a veure qui ha vingut.

II

De la porta del menjador, el meu menjador, va sortir una noia que donava bo de veure. L'home de la bata ratllada jugava el seu paper donant a entendre que sabia fer-se càrrec de les coses i que, posat a fer, no li costava pas seguir una plasenteria de joventut. Allargà les mans a la noia i va preguntar-li:

—Coneixes aquest minyó?

Vaig veure que la senyoreta es fixava de seguida en el meu bigoti i que, poc o molt, li plaïa.

—No, papà, no l'he vist mai.

Mentre ho deia em va fer una rialleta, amb la intenció d'enamorar-me, i a mi, de moment, no se'm va ocórrer altra cosa que tapar-me el bigoti amb el palmell de la mà.

El senyor cada vegada es divertia més.

—Anem, anem. No cal que ho allagueu més. No és pas cap delicte que els joves tractin de veure's. Jo, per la meva banda, ja hi vinc bé.

En aquell moment va presentar-se una dama grossa, procedent de la cuina, seguida de prop per dues criatures d'edat i sexe indefinits. La senyora va acostar-se amb un aire jovial, eixugant-se les mans amb un davantal de feinejar.

—La meva muller —digué l'home— i els altres dos fills meus. Són un parell de galifardeus.

I, adreçant-se d'una manera especial a la seva dona, afegí:

—Aquí, el jove, és un pretendent de la Clara.

Va semblar-me que allò era summament irritant i que si no feia prevaler de seguida els meus furs de propietari potser no hi seria a temps.

—Ni un moment més de comèdia! —vaig dir cridant—. Si no em dieu on és la Irene i per què us heu instal·lat a casa meva, avisaré la policia!

Aquestes paraules van causar la desolació de la família. El qui feia de cap de casa digué:

—Quina mena d'entestament més particular!

I la senyora, amb veu prou alta perquè la sentíssim tots, va dir al seu marit:

—Ernest: aquest jove és foll.

La noia també va voler dir-hi la seva:

—Mamà, potser es tracta d'un anunci.

Un dels dos fills petits, en un to de veu que denotava el cansament de la vida moderna, afegí:

—Deu ésser una d'aquestes endevinalles americanes que agraden tant a segons quina mena de gent...

Va dir «segons quina mena de gent» donant a entendre que, pel que feia a ell, el passatemp no era del seu gust.

Resoltament, portant l'assumpte en un terreny de violència, perdria jo. Ho vaig veure de seguida i em vaig disposar a ésser persuasiu, per tal de guanyar-los a les bones.

—Mireu: jo us sóc un desconegut; segons vosaltres és la primera vegada que poso els peus en aquesta casa. Ara bé com us explicaréu que jo coneugués la disposició de cada cambra i els mobles que contenen, i el que hi ha a cada moble? Oi que no us ho podréu explicar?

—Nooo! —van dir tots cinc alhora.

—Doncs pareu atenció. Aquesta porta tancada és la que dóna a la sala de visites. La del costat és la del menjador. Aquella d'allà correspon a un dormitori i a l'esquerra hi ha la del despatx. A la taula del despatx, en el segon calaix començant a comptar per dalt, hi ha els rebuts de lloguer a nom meu...

—No —interrompé el senyor—, no són a nom vostre. Estan fets a nom meu.

—Mirem-ho! —vaig dir triomfalment.

Vam córrer tots cap al despatx, jo presidint el grup, i vaig obrir el calaix amb l'ànim tranquil, segur que aquella vegada sí que justícia seria feta.

Vaig agafar el plec de rebuts, vaig mirar-los i aleshores va semblar-me que el món se'm feia petit sota els peus. Perquè heu de saber que anaven a nom d'un tal Ernest de la Ferreria, que era, ja us ho podeu pensar, el senyor de la mitja edat.

III

Va venir-me un estrany cobriment de cor, que m'obligà a recolzar-me damunt la taula, i mig d'esma, en passejar l'esguard per les parets d'aquella cambra, vaig constatar que els marcs dels quadros eren els mateixos que jo ja coneixia, però en comptes dels meus retrats de família contenien fotografies de personatges que, ara l'un, ara l'altre, s'assemblaven a la senyora grossa o al senyor Ernest. No hi havia dubte que un alè d'estrangeria passava per damunt de cada una de les meves coses i les feia forasteres.

La voluntat m'abandonà i s'emparà de mi un profund abatiment. El senyor Ernest, que era un bon home de cap a peus, com vaig tenir ocasió de comprovar més tard, va compadir-se de mi i amb un aire amistós digué:

—Au, au! No cal que fem durar més «això». Anem cap a dinar, que ja és hora. Clara: si és que el jove es vol rentar les mans o el que sigui, ensenya-li el camí.

Recordo que va passar una bona estona sense que tingués esma de badar boca. A taula, on vaig sentir-me conduït per mans amigues, el vapor del primer plat va deixondir-me:

—On és la Irene? —vaig preguntar amb un fil de veu.

—Quina llauna! —exclamà un dels petits.

I vaig llegir a cada cara un gest de reprovació tan expressiu que, sense insistir, vaig posar-me a menjar escudella, amb la vista baixa i sense gana.

Cap al segon plat, la Clara es va animar, sol·licità l'atenció dels presents i digué:

—Em feia vergonya explicar-ho, però ara veig que no me'n sabré estar. Aquest matí, en sortir de missa, m'ha cridat l'atenció un gran cercle de gent que voltava un home que duia una gàbia amb un ocell a dins. Pagant deu cèntims, l'ocell sortia a fora i t'allargava un paper amb el bec. En el paper hi havia escrita la bonaventura d'un hom.

—Ja deus haver fet la beneiteria de tirar-hi! —interrompé la mare.

—Sí, hi he tirat, i sabeu què deia la meva planeta?

Ningú no va fer acció d'interessar-s'hi gaire, però ella no s'hi amoïnà pas. Va treure's un petit paper groc de la butxaca i llegí:

—«L'amor et volta. El príncep dels teus somnis es presentarà d'una manera inesperada. Estigues amatent per a obrir quan la felicitat truqui a la teva porta».

La senyora va mirar severament la Clara i en un to de reny li preguntà:

—Filla meva, que has perdut el seny? Què vols insinuar amb això? Què pensarà aquest jove?

—Oh, ves! —respongué la Clara—. No deu haver vingut pas perquè sí, ell. Una força o altra deu haver guiat els seus passos fins aquí... Jo, d'això dels ocells endevinaires, en sé coses molt notables.

El pare, amb posat de mal humor i dirigint-se a mi, digué:

—Aquesta noia cada dia es torna més lirona...

IV

Jo vaig alçar-me.

—Senyores i senyors: sóc víctima d'una monstruosa maquinació. Si és una broma, confesso que no puc seguir. Si no ho és, tampoc. No entenc res de tot això; si vosaltres ho enteneu i m'ho voleu explicar, me'n recordaré tota la vida. Si no, em tornaré boig i no en parlarem més.

«Ja hi torna!», murmuraren tres o quatre veus plegades. I tot d'ulls se'm clavaren a la cara per fer-me veure que obrava torçadament.

El senyor Ernest, però, va semblar que començava a veure el cas des d'un altre punt de vista:

—Escolteu: que és de debò que no us heu vist mai amb la Clara?

Li asseguràrem ella i jo que no ens coneixíem de res. I aleshores l'home va agafar-se el mentó amb un gest de capficisme.

—A veure, a veure si això serà cosa de la Providència...

—Què vol dir? —vaig preguntar amb un cert esverament.

Respongué la senyora per ell:

—Oh, és que a la nostra família hi ha precedents, sabeu? L'Ernest i jo ens coneguérem d'una manera semblant. Heu de pensar i entendre que, un matí, el qui havia d'ésser el meu marit...

—Psit! Ja ho explicaré jo, que ho sé explicar millor. Doncs vet aquí que un dia de festa, quan jo feia poc que havia celebrat els trenta anys, vaig sortir de casa amb la intenció de visitar l'Aquàrium. En aquella època estava lliure de maldecaps i em sentia tan feliç com el qui més ho fos dels meus contemporanis. Tenia algun diner, feia el que em venia de gust i, per dir-ho com el *vulgar*, no hi havia pas qui m'empatés la basa.

»Vaig sortir de casa tot mudat, amb l'escalforeta interior que em feia veure totes les coses pel costat amable, i em passava allò que, sense que cap perill m'amenaçés, em deia constantment que no tenia por de res ni de ningú.

»Sempre que hi penso m'adono que res no feia suposar que m'hagués de passar el que va passar-me després. Perquè de cop i volta, sortint de veure els peixos, vaig sentir que la meva voluntat sofria una transformació i es subjectava a uns impulsos que no eren pas dictats per l'enteniment que m'era propi.

»Sota aquell estat especial, que em feia seguir com si una mà poderosa m'empenyés pel clatell, vaig fer unes quantes coses fora d'ús i raó. Vaig entrar en una botiga on venien gel i en vaig comprar una barra gran.

»—Vol que la hi portem? —em preguntaren.

»—No, no —vaig respondre—. Me l'emportaré jo mateix.

»I davant l'estupefacció d'aquella gent vaig sortir amb la barra al coll, que regalimava aigua i m'anava mullant el vestit, la qual cosa no immutava pas la meva indiferència.

»La força aliena em feia seguir un itinerari que m'era estrany. Tenia clavats a la memòria el nom d'un carrer i el número d'una casa on no vivia cap parent ni cap conegut meu. Però jo m'hi dirigia amb una dèria singular, aferrant la barra, que se m'esmunya de les mans com un peix viu. En arribar a l'adreça que em ballava pel cap en forma d'imatge il·lusòria, vaig trucar a la porta del pis que em va semblar i m'obrí una senyora que amb el temps havia d'ésser parenta meva.

»—Bon dia. Vinc a portar el gel.

»Ho vaig dir en el mateix ton de veu que hauria usat un obrer del ram, un ram que, cal dir-ho, mai no havia tingut res a veure amb les meves activitats.

»La senyora va mostrar-se molt amable:

»—Jo no l'he encarregat pas. Potser ha estat la meva filla. —I a part, cridant, afegí—: Dolors, que has encarregat gel?

»De les habitacions interiors va sortir una veu que em robà el cor de seguida, i immediatament es presentà una noia que era, amb una precisió sorprendent, del tipus que em plaïa a mi.

»—No, mamà. Jo no l'he comprat. Aquest jove es deu haver equivocat de pis.

»Mentre ho deia va mirar-me manyagament i em somrigué. Mai ningú no m'havia somrigut d'una manera tan grata, i allò em va donar forces per a sostenir amb fermesa el meu punt de vista.

»—Aquest gel és per a aquí, i no tinc intenció de portar-lo a cap més banda...

»Això fou tot. En aquell moment precís, la rara força que m'havia conduït fins allí m'abandonà i va retornar-me la meva voluntat, feble, esverada, conscient que em trobava en una situació falsa. La barra de gel se m'escapà dels dits, i lliscà per terra, arribà fins al graons i caigué escales avall feta bocins.

—Dispenseu —vaig dir a les dues dames—. El que em passa és molt gros. Em sembla que em trobo malament.

»Sentia que el rostre m'anava canviant de color, alternant el groc real amb el vermell intens. Les dues senyores es compadiren de mi i em donaren assistència.

»Va sortir el pare i dues o tres persones més que constituïen la resta de la família. El que va passar després, ja us ho podeu imaginar; el pare m'acusà picardiosament d'haver planejat aquella intriga per veure la seva filla, i tots hi vingueren bé amb un posat de divertiment. Jo, com que acceptar la veritat em feia més por que aquella mentida, no vaig tenir esma de treure'ls la il·lusió. I aquí em teniu casat amb la Dolors, que després de tot és una bona noia...

La curta narració del senyor Ernest va anar seguida d'un general silenci, queaprofitàrem per a meditar com sovint el destí juga amb nosaltres per posar-nos damunt el camí que ens escau. Jo vaig ésser el primer de reaccionar:

—Així voleu dir que tot això que m'està passant em passa perquè m'he de casar amb la Clara?

Em contestà la mare, amb una espurna d'agressivitat a la veu:

—Vós mateix, jove. Amb el destí, no s'hi poden fer filigranes.

Qui consideri fredament el meu cas convindrà amb mi que la Providència no em deixava gaires alternatives per a triar. A més, un home és feble i, si la trampa sobrenatural que li paren li parla als sentits, és molt difícil que se'n surti. La Clara era bonica i jo era jove i la primavera m'enardia.

Aleshores, pròxim a cedir, és quan el senyor Ernest va donar-me proves de la seva lleialtat. Em cridà a part en el seu despatx i, un cop sols, em digué:

—Mireu jove: si no us ve realment de gust, no us hi caseu, amb la Clara. Deixeuh la estar, la Providència. Jo, sotmetent-m'hi, em vaig ben lluir...!

—Vós rai! —vaig respondre—. Vós dient que us havíeu equivocat de pis i tornant cap a casa vostra us en sortíeu. Però jo ja em direu què he de fer. A mi hom me l'ha feta més grossa, m'ha subjectat més fortament les brides i no me'n podré escapar. Perquè amb tot el respecte degut als vostres drets insisteixo que aquí, fins fa poques hores, era casa meva.

Em va estrènyer el braç i em mirà amb una mirada trista, una mirada que volia dir que comprenia el meu cas.

L'afer va seguir el seu curs, inexorablement. Fa anys que sóc casat amb la Clara i no m'ha anat ni millor ni pitjor del que acostumen a anar aquestes coses. Però m'ha quedat un rau-rau, quelcom que la consciència em retreu sovint i em roba hores de dormir. Perquè està bé que la Providència munti aquests escenaris espectaculars perquè anem allí on hagim d'anar, però d'això a escombrar altres persones perquè nosaltres puguem fer via...! A vegades, a la nit, em desperto i penso:

«Què se'n devia fer, de la pobla Irene?».

El Teatre Caramar

El meu amic Elies Caramar havia vist el món des de tots els angles oberts als mariners. Deia coses molt personals, i podia sostenir qualsevol punt de vista amb proverbis importants de les bandes més llunyanes de la terra.

Quan vaig retrobar-lo, després de molts anys de no saber notícies seves, començava a tenir cabells blancs, petjava la terra ferma amb més ganes de quedar-s'hi que abans i anava tot ell vestit de seda negra, ratllada, que, passant-hi les unges, cantava. Duia un brillant incrustat a l'orella, a base del mateix procediment, segons sembla, que el que usen les dones índies per a clavar-se perles al front.

—Caramar, home! —vaig dir-li d'antuvi—. Com se t'ha ocorregut enlluernar els teus conciutadans amb aquesta bestiesa del brillant a l'orella?

Caramar va desautoritzar-me amb la mirada, i respongué:

—No em pots judicar amb prou amplitud de criteri, tu. Jo ho veig tot d'una altra manera, i a més sóc ric; comprens?

M'agafà pel braç, i va endur-se'm carrers enllà, al seu arbitri, explicitant-me el secret d'unes guerres orientals. Quan ens anàvem a separar, vaig preguntar-li:

—I què hi fas, aquí? Hi ets de pas, oi?

—No. He vingut per quedar-me. Ara tinc un teatre als afores, que m'absorbeix les il·lusions. Vine-m'hi a veure qualsevol dia. La representació és molt bona.

Mentre s'allunyava, se'm va ocórrer evocar la memòria d'un parent meu, que també havia vingut de lluny amb un brillant clavat a l'orella que, després de suggestionar tota la família, va resultar que era fals.

Un diumenge a la tarda, amb motiu d'haver proposat a la meva xicota un determinat acord, ella va deseixir-se'm dels braços a ple ball i em donà un cop a la cara que obligà els músics a parar de tocar, i totes les parelles s'aturaren com si quelcom de la festa s'hagués espalat. El meu amor es girà a la porta mateixa de l'envelat i em digué que jo era un malintencionat i un home sense principis i que amb mi no era possible ni convenient tenir-hi tractes.

De fet, qualsevol notari que em conegui podria certificar que aquella noia exagerava. Tenint en compte el caràcter d'ella, era del tot segur que jo no hi perdia res, amb aquell trencament de relacions, però vaig sortir del ball emmurriat, venjatiu. M'imaginava en possessió d'un filtre d'amor, i un cop ella estigués malalta d'enamorament per mi, em llançaria sota les rodes d'un autobús davant d'ella, perquè la imatge del meu gest li fes avorrible la vida.

Pel carrer, els venedors ambulants de la fira m'oferien globus de goma i trompetes, elàstics americans, uns ventalls japonesos, cupons per a la rifa d'un cistell ple de viandes i moltes altres coses susceptibles d'ocupar les il·lusions de persones que no estiguessin atuïdes per una cosa tan grossa com la que acabava de passar-me a mi.

No sabia cap a on anar, ni tenia ganes d'anar enllot. Com que tothom es deu haver trobat en casos com el que descric, m'estalviaré d'explicar els ressorts d'aquestes desesperances.

A la Plaça Blava —hi havia arribat d'esma—, un espectacle nou em colpí. Una gran tortuga es passejava lentament per la vorera, amb un rètol pintat damunt la closca que anunciava les funcions del Teatre Caramar. Vaig ajupir-me per acaronar el cap de la tortuga; però, abans que pogués fer-ho, un home que seguia la bèstia em donà un cop al clatell amb una canya llarga.

—Qui us fa embolicar? —em digué aquell vigilant—. Si la toqueu us donarà una envestida que quedareu escarmentat per sempre.

Encara vaig haver de donar-li les gràcies. La gent s'agombolà al nostre voltant per veure ben bé el que passava, prengué partit contra meu, puix, pel que sembla, algú havia fet córrer que la meva intenció era robar la tortuga. Per situar-me, i sobretot per fer quelcom a fi de vèncer el meu acorament, vaig dirigir-me a l'home de la canya:

—Sou del Teatre Caramar, vós?

—Sí.

—M'agrada anar-hi. Què cal fer?

—Si voleu, jo mateix us vindré les entrades.

Va ensenyar-me una llista de preus i una planta del teatre i em digué quines eren les localitats disponibles. Em vaig quedar una llotja sense pensar-ho. Tenia moltes ganes de sortir d'aquell cercle de persones.

De lluny, el Teatre Caramar semblava una barca varada. I, aquesta impressió, no la produïa pas per la seva forma, sinó per la seva situació; estava muntat damunt la sorra de la platja, i les ones, en desfer-se de contorns al final de llur viatge, feien lliscar l'escuma fins a les portes del local. L'edifici era de planta rectangular, sense accidents ni sorpreses, i al seu damunt s'alçaven unes parets de fusta pintades de color verd. La teulada, en forma d'esquena d'ase, tenia el perfil trencat per una colla de talles en fusta policromades, representant figures femenines, monstres marins i al·legories musicals.

A mesura que hom s'anava apropiant al Teatre Caramar, l'olor dels graners del port i el gust de l'aire de la costa encomanaven una rara suggestió. Feia l'efecte com si, de cop i volta, hom s'hagués de veure incorporat a un gran prodigi de la naturalesa. La suggestió era simple d'elements i profunda: rendia els nervis tot deixant que hom s'adonés de la desproporció entre l'estat emocional que us domina i allò que l'havia provocat, sense afegir-hi ni una espurna de clarividència.

A la porta del Teatre Caramar, un empleat atreia la gent a cops de timbal. La gent, empesa per la bonhomia del diumenge, es deixava obligar per aquell reclam i s'empenyia fent cua davant la taquilla en forma de diorama representant el port de Rodes.

En entrar, amagat darrere una cortina per no perdre de vista l'home que prenia les entrades, vaig descobrir l'amic Elies Caramar. M'abraçà amb una cordialitat superior a la del dia que ens retrobàrem després de molts anys i em digué:

—Està bé tot això, eh? I més tenint en compte que m'animen únicament finalitats filantròpiques.

Anava a fer-li unes objeccions, però no les admeté.

—Apa, fill meu —afegí—. Ara vés a veure la representació i en acabat ja parlarem. Vull que tinguis l'esperit completament serè.

De dins, el Teatre Caramar semblava més gran. Unes noies vestides de vermell, amb faldilles curtes i vaporoses, prenien les entrades als clients i els accompanyaven a llurs llocs. A mi em va correspondre una llotja del primer pis, des de la qual es

dominava avançatjosament tota la sala i la part més important de l'escenari. Les bateries elèctriques estaven enceses a mitja llum, per fer més esclatant, segurament, el triomf de la claror quan comencés l'espectacle.

Els músics desenfundaven llurs instruments i destriaven de dins els estoigs els paquets que contenien accessoris professionals i allò que constituïa el sopar dels artistes. El pianista estava ajupit davant del piano, ficant el cap en un esvoranc que deixava al descobert el truc de les tecles i les cordes; havia tret una molla llarga de dins la caixa i entre ell i el primer violí l'estiraven cap enfora. La molla no s'acabava mai.

La sala respirava una gran placidesa. La gent no s'havia incorporat encara a l'engrescament de la funció i hom parlava en veu baixa; els senyors miraven les senyores de cua d'ull, sense aturar-s'hi massa, i els fumadors fumaven una mica d'amagat, caçant els glops de fum amb la mà i esborrant-los, a fi que no en pervingués molèstia per a ningú. Àdhuc les criatures, si els semblava que no podien estar-se de plorar, ho feien amb consideració i callaven a la primera protesta que sortia de general.

A la llotja pròxima a la meva hi havia una dama que així que em veié va voler enamorar-me. Es recolzà de braços a la barana del pis, ensenyant-me que fumava una cigarreta de luxe, amb un broquet molt llarg. Per tal que aquella dama no es formés de la meva persona una idea desfavorable, em vaig fer el propòsit d'aguantar-li la mirada; em creia que prevaldrien els meus drets i que ella acalaria els ulls, però vaig equivocar-me. Aquella dona va prendre de seguida la iniciativa del joc, i m'encantava; però no m'encantava de satisfacció, sinó que em prenia la voluntat, com fan les serps amb els ocells, i m'anul·lava tots els ressorts de comandament.

Recordo uns grans ulls de color verd, amb l'aranya central del Teatre Caramar a la nineta, i unes pestanyes llarguissimes, que passaven per damunt de les cadires, venien fins a mi i se'm menjaven la cara. De sobte, tot el teatre va omplir-se de llum i un cop de timbal va anunciar quelcom. Vaig saltar de la cadira, posant-me la mà al cor i fugint dels ulls. La dama que m'estava enamorant va fer una rialla que s'hauria sentit de tot arreu de la sala encara que el teatre hagués estat més gran. Per un moment, vaig sentir-me al descobert, desemparat, a mercè de la pietat ciutadana; tothom em va mirar, i més de sis-cents dits m'assenyalaren.

Per sort, els llums es van apagar i un disc de claror va senyorejar per l'escenari; al meu costat, a l'altra banda de la dama, crepitaven els carbons de l'arc del reflector, i aquesta circumstància va fer que em sentís més accompanyat.

La música va omplir el local en un instant. Tot va elevar-se: el prosceni, el pati de butaques, les llotges, la memòria d'Elies Caramar. Una melodia de suburbi féu que espectadors i teatre formessin un terbolí ambiciós, ample de cercles i profund. Tot donava voltes, unes voltes metòdiques, geomètriques; ara i adés tenia l'escenari davant meu, però ben sovint em sentia el disc de llum i els músics al clatell.

Quan el teló va badar-se, la música es tornà més humana, més proporcionada a l'anècdota que servia. Aleshores, tots els espectadors ens avergonyírem una mica pel fet d'haver-nos deixat enganyar per una tonada dels afores, i tots vàrem fer propòsits d'esmena. Un gran sospir sortí de totes les boques, ens empassàrem tot el fum de la sala i l'atmosfera restà aclarida.

De l'esquerra de l'escenari va sortir una mà sostenint una pissarra, on hi havia escrit el següent títol: *La innocència robada*.

L'atenció, llavors, va concentrar-se en el teló de fons. Representava un drac de color verd, amb lluentons a l'esquena, que reflectien la llum i omplien el sostre del Teatre Caramar de miralleigs. L'artista va presentar-se a escena, sense que hom pogués dir clarament d'on havia sortit. Era una noia bonica, amb un cap molt gran per tal que els ulls, de grossos que eren, no li sortissin de l'oval de la cara. Duia només uns sostenidors d'atzabeja i uns pantalons cenyits i molt petits.

Aquella noia ens va cantar que un militar l'havia enganyada. D'antuvi es veia que aquesta era la gran tragèdia de la seva vida; però la noia tractava de suportar-ho i ens volia fer veure que tant li feia, tot cantant-nos:

Però m'és ben igual;
ja no em sento sola
i estimo en el que val
una nit de tabola...

Després, en els intervals que callava, donava unes voltes per l'escenari, mostrant-nos l'esquena i picant de talons; de sobte, es girava, estenia el braç i amb el dit dit assenyalava un punt inconcret del públic i deia:

I vostè també, senyor,
vindrà un dia
que em donarà la raó.

De les localitats barates hom picava de mans accompanyant rítmicament la música, i podia observar-se que, en general, els espectadors s'animaven i que el divertiment de la festa començava de bona manera.

Això no obstant, la noia no va tenir gaire èxit. Se li veia que volia dissimular la seva tristesa, i a la gent això no ens agrada, perquè trobem que la tristesa és un sentiment legítim que no deshonra ningú.

Sense deixar temps per a refer-nos i adaptar-nos al canvi de situació, la pissarra sortí novament i ens anuncià: *Dansa andalusa*.

Primer, la dansarina va fer que sentíssim les seves castanyoles sense veure-la, i després entrà a l'escenari amb una gran empenta. Anava carregada de roba, amb un clavell a la punta de la clenxa, i es movia amb dificultat; el que valia més d'ella era la projecció de la seva ombra al fons de l'escenari. Tots els seus moviments eren pesats i poc espontanis, però l'ombra els transformava en una silueta gràcil i flexible, que sabia molt bé el que calia fer i ho feia de la millor manera; l'ombra d'aquella dona era un tresor, un patrimoni nacional. I el cas era que la ballarina ho ignorava, i sempre que podia es posava davant de l'ombra i la trepitjava, la feia desapareixer de la vista del públic i la passejava pels angles que la trencaven més i la desfeien de moviments.

El públic tampoc no va aprovar sense reserves l'actuació d'aquesta artista. Es coneixia que hom tenia la sensació que era precís mesurar l'espectacle i que, àdhuc en el cas que tots plegats no hi haguéssim entès gens, calia fer veure que hi enteníem i que judicàvem cada número amb una gran circumspecció.

De mica en mica, el Teatre Caramar anava adquirint una mena de plenitud. Sense abandonar l'escenari, hom descobria el dibuix de les motllures del sostre, i trobava que lligaven molt bé amb totes les altres coses. Venia un moment que hom s'adonava que era possible asseure's a la cadira amb un sentiment de propietat, que la llotja era casa vostra i que el teatre us venia gran. L'adaptació era total i la gent conegia; els senyors i les senyores ja no es miraven de cua d'ull. Alguns es donaven cops als genolls i lligaven amistat, sense menysprear la funció i de manera que ningú no se'n pogués ofendre.

La pissarra no parava de fer la publicitat de noves atraccions. Parelles de ball, excèntrics, noies de bon veure, cantadors i cantadores, una munió de persones amb vestits de seda i lluentons, o amb una carn rosada o bruna, però sempre d'una qualitat que la feia apta per a l'exhibició.

A mesura que l'espectacle es deslligava de mans i avançava, un neguit singular em feia mal al cor. Tenia por d'arribar a l'intermedi i haver-me d'acarar novament amb la dama que tractava d'enamorar-me. Però no podia pas evitar-ho.

Els llums s'encengueren. Sortiren bombetes de tot arreu. Encara vaig poder guanyar temps fent veure que estava enlluernat i fregant-me els ulls, però no vaig poder defugir l'inevitable: vingué que topàrem d'ulls i aquesta vegada ella em dominava a més a més amb un somrís al qual jo no podia oposar res.

Per mi, tot el que hi havia, a part dels ulls de la dama, s'anava fonent. El Teatre Caramar qui sap on parava, i la consciència d'existir jo mateix em sostenia cada cop amb menys força. Em vaig rendir i una son hipnòtica recollí la meva voluntat i en féu present a la dama, com un legítim trofeu.

Algú va sacsejar-me fortament. Molt per damunt meu, a dalt de tot, el rostre d'Elies Caramar em contemplava.

M'havia despertat amb una gran tristesa, perquè acabava de somniar que la meva promesa, en sortir de l'envelat després de pegar-me, se n'havia anat amb un altre.

—Ai, Elies Caramar, quina pena! La meva xicota m'ha deixat i ara no tinc esperança!

Va alçar-me i em féu sortir de la llotja. El teatre era ben buit; unes dones escombraven el local i recollien els portamonedes que havien oblidat les senyores, i els paraigües dels senyors.

El meu amic em convidà a sopar, i atenuà la meva tristesa sense esforç. Em digué un proverb oriental que va deixar-me l'ànima fresca com una rosa.

La clau de ferro

A mitja tarda, quan la conversa decaigué, un dels dos amics va alçar-se de la butaca i ressegí tota la cambra lentament, contemplant els mobles i els objectes, amb una curiositat que no podia impedir cap norma social.

—Tens una casa bonica —digué.

L'altre va somriure, afalagat. L'acompanyava amb la mirada, esperant el moment en què, després de descobrir la vitrina, se sentiria intrigat pel seu contingut. El visitant s'aturà efectivament enfront del petit aparador i va dedicar una llarga atenció al que guardava. Finalment, preguntà mig en broma:

—Totes tres claus són per a tancar el pany del llibre? Em semblen massa i d'una mida exagerada, sinó que el *Diari d'Elena C.* tingui un interès excepcional. Correspon a algun membre de la teva família?

—Et contestaré en el mateix ordre —va dir l'amic fingint una divertida gravetat —: les claus, com tu mateix pots apreciar, no pertanyen al llibre, però s'hi relacionen d'una manera molt directa. El diari, en un cert aspecte, té un interès excepcional. I Elena C. no és cap dama de la família, però està fortament vinculada als records del meu pare, i no pas en el sentit que tu et voldràs imaginar de seguida.

I, dirigint-se cap a la vitrina, afegí:

—No et pensis que es tracta d'un diari banal de senyoreta. Mira.

Agafà el llibre i l'obrí pel punt que assenyalava una cinta groga. Una lletra menuda, d'educació conventual, omplia una petita part de la pàgina, deixant grans marges blancs: «4 de febrer de 1902. Avui he obert l'armari. Oh, és horrible! Comparteixo un secret que no voldria haver descobert mai. Cerco endebades les paraules per a explicar-ho; la meva ploma s'asseca en intentar descriure el que han contemplat els meus ulls. Renuncio a fer-ho ara, i em sembla que mai no em serà possible».

—Què et sembla?

—Quin estil! M'hauràs de deixar llegir tot el diari.

—La resta no t'interessaria. Està plena d'una afectació insuportable. Però més endavant retorna el to misteriós.

Passà uns quants fulls i va assenyalar les següents ratlles: «20 de febrer de 1902. Així contenia realment alguna cosa! Però com és possible que jo no ho pogués veure? Es tracta d'un doble fons que, fins ara, no ha descobert la policia? M'he comportat estúpidament. Avui l'han detingut, i tothom creu que em veuré compromesa en la investigació. Les meves amigues, a despit de l'aire compungit que adopten davant meu, em tenen una enveja terrible».

—I no hi ha res més?

—No.

—I les claus?

—Les claus i el diari serviren al meu pare en un procés que, al seu temps, va donar-li una gran notorietat. Algú va pagar un preu molt car per un crim del qual se l'acusava.

—Explica-m'ho.

—No te'n puc dir gairebé res. El meu pare no volia referir-s'hi mai. Moltes vegades, em feia l'efecte que conservava dubtes prou importants per a tenir-lo

inquiet. Imagina't la importància que tot això deu haver tingut en una determinada època de la meva infantesa. Veus? Hi ha dues claus d'or i una de ferro. Una de les d'or és l'original, i les altres són còpies.

—Com ho saps?

—Foren sotmeses a peritatge i sembla que això, almenys, quedà ben clar. El meu pare tallava totes les preguntes que li feiem i de vegades fins reaccionava amb violència, cosa realment extraordinària tenint en compte el seu caràcter pacífic. Però jo insistia, a despit dels renys, sense treure'n res. En una ocasió, el pare tingué un impuls que em deixà sorprès. Va agafar-me pel braç, em portà davant de la vitrina i digué, com si parlés més per ell que no pas per mi: «La clau de ferro podria explicar tot el misteri. En tinc el pressentiment des del primer dia. Però també intueixo que mai ningú no en sabrà res». Va dir aquestes paraules en un to profètic. Pocs dies després morí —tu ja saps en quines circumstàncies— i des d'aleshores he estat convençut que es tractava d'una profecia de debò.

—Tot això no és just. Si no esteu en condicions de satisfer-la, no haurieu de desvetllar la curiositat dels visitants amb l'exhibició de la vitrina. Tranquil com estava, ara tindrà la recança de desconèixer un drama que no m'afecta i que està quaranta-cinc anys lluny de nosaltres.

Els dos amics s'assegueren novament i la cordialitat no impedí que un posat pensarós els accompanyés durant tot el curs de la vetllada.

Però qui ens priva a nosaltres de saber-ne alguna cosa més?

Va començar en una petita ciutat burgesa, on els bons costums no deixaven lloc a la murmuració i en la qual una plàcida manera de viure feia que no passés res d'extraordinari.

Un ciutadà insignificant, a qui una regular fortuna posava a cobert de les preocupacions materials, experimentà el desvetllament d'una ambició que l'impulsava a significar-se, i es va inventar un artifici amb el qual, al principi, reeixí. Coneixedor de la necessitat de crear-se un clima de misteri, feia veure que sabia moltes més coses de les que podia dir, i quan aconseguia tenir en suspens els seus interlocutors abaixava lentament la mà que s'havia posat damunt del pit i la deixava relliscar per l'armilla florejada, fins a trobar la cadena que portava suspesa entre dues butxaques. Hi entortolligava l'índex, mostrava d'una manera discreta la clau d'or penjada en una de les baules i movia el dit, donant-li pendoleig.

Esperava. De vegades, la conversa encara donava uns quants tombis, però sempre hi havia algú que acabava per preguntar:

—I aquesta clau d'or?

Llavors, feia veure que una esgarrifança l'estremia. Deixava anar la cadena bruscament i amb la mateixa mà, avançant-la com si volgués aturar alguna cosa, imposava silenci amb un gest i deia:

—Això no, per favor! Tots tenim un íntim capteniment pel qual demanem la discreció dels altres.

I la clau i les paraules li anaven donant un prestigi que li servia per a prosperar.

Va crear-se una tècnica d'assemblea, de comitè i de consell. Insinuava solucions segures que el pes d'un jurament li privava de revelar i, abans de les votacions, sol·licitava un torn i es lliurava a un petit joc: havia després la cadena dels traus que la subjectaven i la premia fortament dins el puny clos, deixant sortir la clau per entre els dits. Dret enmig d'una reunió de gent asseguda, girava al voltant d'un eix invisible i, mostrant la mà tancada, pronunciava un discurs

incoherent, i al final demanava que la intel·ligència dels oients procurés l'esforç de llegir o entendre entre paraules allò que la discreció no li deixava dir clarament. Sempre hi havia algú que traduïa en idees i projectes elevats les seves frases sense connexió.

Després, aclaparat per la tensió esmerçada, s'alçava els faldons de la levita i s'asseia, mig cloent els ulls, mentre tornava la cadena al seu lloc, fingint que el trenar i destrenar dels dits i les anelles era un esplai inconscient dels nervis.

Gairebé sempre sortia elegit. Tenia càrrecs municipals, presidia junes de tota mena i, com que era l'únic ciutadà amb una llegenda, tenia fama d'ésser el més interessant.

Vivia en un petit palau rococó, estucat de color de rosa, amb cares d'àngel de pedra i espíres i tirabuixons florals, alternant amb paneres i capitells insolentment inútils. En el jardí, al peu dels graons que portaven a l'entrada de la casa, hi havia la figura d'un gos de bronze, amb les orelles dretes i la rigidesa d'una vigilància metàl·lica.

Quan algú s'interessava per la figura, ell tenia la vanitat de l'amo que parla de singularitats de raça canina i d'antecessors il·lustres, i amb el bastó assenyalava les lletres en relleu del pedestal: «Fonderia del Pignone. Firenze».

La casa tenia dependències per a tots els usos i necessitats. Però la més important era aquella que contenia l'armari isabel·lí, el que obria la clau d'or.

En col·locar-lo allí, va cridar tot el servei i digué:

—Sabeu que teniu la meva confiança, el sòlid ben pensar de les persones rectes. Us deixo fer i desfer segons la feina de cadascú i teniu claus que obren tots els panys. Mai no us he preguntat per què entreu o sortiu d'una peça ni quina pols amagada us porta a regirar calaixos. Però des d'avui us prohibeixo una cosa: ningú no s'acostarà en aquest armari, ni tan sols amb el pretext de procurar neteges de conjunt. Manteniu-ho tot en bon estat, que la brillantor de les fustes de preu, de l'argent i del mosaic expliquin la benestança d'aquesta llar; escombreu, fregueu i passeu el drap per tota cosa, però que ningú no s'acosti en aquest armari! Que la vostra sol·licitud allargui la vida dels objectes, que tot presenti la cara de la polidesa, encara que aquesta cura faci més visible l'abandonament en què tindrem l'armari. Només jo tinc la clau que pot obrir-lo (els la va mostrar). Si algú intentava forçar-lo, els meus bons sentiments es convertirien en maldat i no pararia fins que pogués prendre'm venjança. Ara, dediqueu-vos a la vostra obligació i recordeu sempre les meves ordres.

Així va néixer la llegenda. Els criats la divulgaren i l'altra gent prengué al seu càrrec la feina de fer-la més completa.

A la ciutat hi havia homes il·lustres per la seva sang, a qui tothom respectava. N'hi havia d'altres que pel seu talent i els seus estudis, o bé per la seva riquesa, o perquè havien treballat en qualsevol aspecte que servia l'interès col·lectiu, rebien honors i consideracions. Però només ell tenia un armari prohibit i una clau d'or per a obrir-lo.

Moltes imaginacions havien treballat per donar una explicació a les coses que ell suggeria. Les persones poc amigues d'esforçar-se li atribuïen una fortuna gelosament guardada, però el xoc amb la lògica més elemental els desarmava. D'altres s'inclinaven a creure en l'existència d'uns documents que no podien veure la llum pública, sense explicar per quines raons. Però, com en el cas dels diners, quin sentit tindria substituir la caixa forta per l'armari?

Circulava també la versió d'un amor infortunat, i el moble guardaria, aleshores, les seves relíquies: cartes i presents sentimentals, miniatures amb retrats, qui sap quines flors premsades i, potser, retalls de roba amb poder evocador. Els qui n'eren partidaris aplicaven llur enginy a relacionar la figura poc galant del protagonista amb una història romàntica.

Un petit cercle s'inclinava a creure que l'armari contenia un cadàver, embalsamat hàbilment, i que passarien anys abans no es pogués saber a qui pertanyia. I els més subtils deien que tot allò amagava una vergonya, sense que ni ells mateixos regategessin el prestigi que significava guardar-la sota clau d'or.

I ell, el guardador del misteri, coneixia totes les interpretacions i flotava en la fama que li creaven, mantenint-se a flor d'una situació envejada.

No podia evitar de prendre partit; ell mateix, i ben a soles, se sentia posseïdor d'un secret de sang vessada, i mentre li durava aquesta visió íntima es captenia d'una manera ombrívola, passant-se sovint la mà pel front, mentre serrava els llavis. En una ocasió, vivint el paper, va deixar sense esma un grup d'amics amb el següent soliloqui:

—Per feble que sigui el lligam entre la vida i la mort, només Déu el pot desfer. Només Déu! Qui s'atreveixi a prendre amb les seves mans aquesta prerrogativa divina coneixerà el pes d'una maledicció terrible...

I acotà el cap, sense aguantar la mirada de ningú per molta estona.

Altres vegades, s'inclinava pels qui creien en documents amagats, i actuava com si els donés la raó. Prenia un posat absent i deia, per exemple: «Quin poder el de la paraula escrita! Quantes ratlles de tinta vermella sobre paper groc canviarien el curs de les coses si algú les divulgava! La responsabilitat de qui tingui al seu arbitri guardar-les secretes o fer-les coneixer és una trista herència».

Hi havia èpoques en què la seva manera de fer desorientava i l'armari es veia revestit d'una importància mítica. Semblava que contingués alhora les relíquies d'un amor, el cadàver, els documents d'interès públic i els diners.

Però, com que les seves facultats d'apassionament eren escasses i no podien dispersar-se, el fet de concentrar-les en un sol objectiu va acabar per dominar-lo. Al voltant de l'armari, en la seva imaginació, s'anava formant un halo que l'allunyava de les coses conegeudes.

Sense que pogués endevinar-ne els motius, una por plena de puresa es convertia en el tema central de la seva vida. A les nits, quan la son de tots els objectes inanimats posava més silenci a la casa, ell es tapava la cara amb la gira del llençol i veia, com si talment pogués penetrar-la amb la mirada, la fosca de totes les peces, el rostre enemic dels mobles i els ornaments sotjant alguna presa indefinible i al centre de tot, irradiant fosforescència, l'armari amb la gravidesa d'un misteri veritable.

«És la por perquè sí», es deia. «La por de sempre que acompaña la nit. La llegenda és una creació teva i pots arreglar-la ara mateix i fer-la clara, per obrir-te l'esperit a l'arribada de la son».

Però la seva fantasia, incapça d'esmerçar-se en dues activitats contradictòries, s'entossudia a servir-li els elements que podien tenir-lo més inquiet. Li faltava el coratge de cloure els ulls, per la temença que les coses immòbils no esperessin el moment en què l'abandonés la voluntat per lliurar-se a terribles abraonaments.

Quan la llum del dia tornava l'aspecte d'habitudo a la casa i a tot el que contenia, es feia uns retrrets levíssims, perquè l'orgull de saber que la llegenda tenia prou

força per a obligar-lo a ell mateix li donava una visió més extensa de la manera de servir-se'n. A despit d'això, la companyia dels criats li era insuficient, i d'una manera lenta i no confessada, com si ell mateix volgués donar-se una sorpresa, li vingué la idea de casar-se.

Es va dedicar a una tria en la qual el sentiment amorós no tenia participació i establí un pla d'acord amb la tècnica que li era més familiar. Va elegir una senyoreta benestant, poc sol·licitada, i la demanà d'una manera singular, en el curs d'una entrevista amb la noia i els seus pares.

—Encara no m'he decidit a prendre nou estat —els digué—. Però, el dia que ho faci, la meva esposa entrarà en possessió d'un petit imperi. Certes indiscrecions del meu servei, que la bondat m'impedeix de reprimir, fan que sigui conegit el bon parament de casa meva i la liberalitat que tinc en l'administració domèstica. La meva dona ho compartirà tot amb mi, serà mestressa, i només li prohibiré una cosa: mai no farà cap pregunta respecte a l'armari, ni molt menys intentarà obrir-lo. Fins on li sigui possible, ni tan sols s'hi acostarà. Els sembla si, amb aquestes condicions, podré trobar muller?

La senyoreta accedí, i quan les seves amigues li recordaven de quina manera el seu promès s'allunyava de tots els ideals que s'havien forjat, ella provocava llur enveja contestant que això era cert, però que tindria oportunitat de saber alguna cosa de l'armari.

Celebraren la boda atenent totes les conveniències i van començar una curta vida matrimonial.

Un dia, mentre el marit es dedicava a repassar uns oficis, va sentir un crit de milers de puntes, que es va clavar per tota la casa. S'alçà d'una revolada i la borla del seu casquet de vellut va quedar-li dansant davant dels ulls.

«És a baix», pensà. «L'armari!». Instintivament, relacionava amb aquell moble qualsevol cosa insòlita. Va córrer, recollint-se amb les mans les faldes de la bata, i baixà l'escala a petits salts.

Els criats corrien portant-li avantatge, i, en veure de lluny l'armari amb un batent mig obert, els aturà amb la veu: «Que ningú no avanci ni un pas més!».

Els servents es quedaren quiets, i ell va fer-se camí amb els colzes, apartant-los. La seva esposa estava estesa a terra, esvanida; un terbolí de roba i de randes fines envoltava la mica de carn visible: els braços, amb la pell esborronada, i el rostre, tan pàlid que la mort podia emmirallar-s'hi.

Saltà per damunt del cos i va tancar la porta de l'armari, sense atrevir-se a mirar a l'interior. Introduí la clau d'or al pany i donà dues voltes, insegures pel desconeixement del que guardaven.

Va ajupir-se per assistir la dama, i en fer-ho indicà amb un gest als criats que l'ajudessin. Portaren la senyora a un sofà, i algú va anar a cercar sals aromàtiques.

El marit observà que ella tenia clos el puny dret, prement amb força alguna cosa. L'hi desclogué i retirà una clau d'or com la seva. «Una còpia», pensà. «Però com pot ésser? Ah, sí! El motlle de cera. L'aprofitament de la intimitat per a agafarme de sorpresa!».

Quan l'esposa donà mostres de reprendre el domini damunt els sentits, va fer ballar la clau davant dels seus ulls i li preguntà:

—Què significa això?

—Oh, monstre —crijà ella—. Vull tornar de seguida al costat de la mama!

Vet aquí que això va desconcertar-lo. En múltiples reflexions, havia planejat la captinença per a totes les situacions que li eren previsibles. Sabia com li seria difícil dominar l'estupor del curiós que, furtivament, comprovés l'absència d'elements misteriosos en l'armari, i de quines insinuacions li caldria valer-se per a deixar entendre que l'aparença de normalitat encobria sovint els secrets més impenetrables.

Es retirà a un racó de la sala, i aguantant-se el mentó amb la mà dreta inicià el curs d'unes meditacions, enfocant d'un bust de Juli Cèsar que li sostingué una mirada de marbre sense ninetes, tan absent com la seva. «Així, doncs», pensà, «deu ser veritat la versió del cadàver ocult. Ni diners, ni documents, ni records no haurien produït un efecte semblant en ésser descoberts. Sóc un home devorat per la meva pròpia llegenda!».

La dama va alçar-se de bursada; es dirigí cap a la seva cambra i en sortí tot seguit, embolicada amb un xal.

—Demà enviaré a recollir les coses que em pertanyen.

—On vas?

—A casa!

Tingué l'impuls de dir-li que la volia acompanyar, que no podria resistir tot sol la proximitat de l'armari, però ella el deturà expressant-li repugnància.

Després del cop de porta, els criats es retiraren i ell experimentà la sensació de solitud i desemparament davant un enigma tancat entre parets de fusta.

Ni per un moment no se li va ocórrer la possibilitat d'obrir el moble i acararsse d'una manera ardida amb el que contingüés. La simple relació d'una desgràcia li allunyava la salut, i només de pensar en l'existència d'un cos mort a casa seva li venien rodaments de cap i li calia recolzar-se a la taula o cadira que tenia més a prop.

Seguiren uns dies durant els quals una nova angoixa el va guanyar. El xoc regular de la pulsació arterial es sincronitzava obscurament amb un batejar que, al seu albir, s'originava en l'armari i establia ressò per tota la casa. Amb un somriure amarg, evocava la imatge d'un explorador perdut en la selva, perseguit nit i dia per un «tam-tam» que li indicava un perill sense assenyalar-li el camí de la fugida.

De bon matí, a la llum del sol, intentava asserenar-se donant un caient favorable a les seves reflexions, i es tornava a dir que ell mateix havia comprat el moble, disposant la seva col·locació, i que ell mateix, també, era l'autor de l'engany primari al qual devia prestigi. Però el record de la conducta de la seva esposa trencava bruscament les cogitacions amables, i s'agafava el cap amb les mans: «No, no!», murmurava. «El crit i l'esvaniment foren motivats per alguna cosa al marge de la meva fantasia. He sentit que, amb freqüència, l'home s'atraca en els paranyos que estén per als altres, i això és el que m'ha passat a mi». La curiositat que durant tant temps havia cultivat en els altres, ara la coneixia ell, amb una superior puixança.

Esperava que la seva dona explicaria l'experiència viscuda i que algú animat de bons oficis li faria coneixer el secret.

La mateixa nit de la separació, els pares mostraren una insistència lògica per saber les causes que l'havien motivada, però ella evità les preguntes amb les següents paraules:

—No diré a ningú el que ha passat. No vull tornar mai més al costat del meu marit, i les persones que de debò m'estimin, des d'ara no faran cap referència al meu casament.

Després, va tancar-se a la seva habitació, s'assegué davant d'un petit escriptori i obrí el calaix on guardava el seu diari. El fullejà amb amorança, rellegí unes quantes ratlles, esborrà alguna cosa i, finalment, va escriure: «L'armari era buit. Fins aquesta tarda no he tingut la còpia de la clau; he esperat un moment favorable, l'he obert i en comprovar que no contenia res, que l'única cosa que m'havia impulsat al matrimoni amb un home com ell era un engany, he fet un crit de ràbia i m'han abandonat els sentits. No diré res a ningú, perquè les meves amigues m'associarien per sempre a una història grotesca. Però mai més no tornaré al costat del meu marit».

Mossegà delicadament el mànec de la ploma i alçà els ulls en una actitud meditativa. De sobte, li vingué la idea que la intimitat dels diaris sempre acaba per ésser violada («quina gràcia tindria escriure'ls, si no fos així?», pensà), i prengué una nova resolució. Tallà la pàgina ran del plec i va cremar-la.

«Avui he obert l'armari», apuntà. «Oh, és horrible! Comparteixo un secret que no voldria haver descobert mai. Cerco endebades les paraules per a explicar-ho; la meva ploma s'asseca en intentar descriure el que han contemplat els meus ulls. Renuncio a fer-ho ara, i em sembla que mai no em serà possible».

Aquesta vegada experimentà una veritable satisfacció. Va guardar el diari i estirà els braços per donar la benvinguda a la son. Es despullà tota somniosa i va ficar-se al llit.

Quinze dies després, l'amor propi li encomanà una preocupació. Per alliberar-se'n, confegí una nota curta, va protegir-la amb un sobre clos i la donà a una serventa de confiança, perquè la lliurés al seu marit.

Els batecs rítmics no havien cessat ni un sol moment. En un intent per evadir-se'n, anava d'una banda a l'altra de la casa cantant amb una veu prima i esverada les tonades que podien fer-li més companyia.

Però quin engany més feble per una obsessió tan important! L'armari era allí, espiant-lo, i la por que li feia l'acompanyava pertot arreu. Diverses vegades, seguint una rauxa ocasionada per la desesperació, s'acostava a l'armari disposat a obrir-lo, però li faltava el coratge i es deixava anar en qualsevol seient, amb el cap cot i les mans agafades serrant els dits.

Així va sorprendre'l la criada que li portava la carta. Sentí una breu discussió a la porta, la veu d'algú que insistia a lliurar-li alguna cosa personalment, i al cap d'un instant llegia:

«Vaig sorprendre el vostre secret. Sé que l'armari no conté cap element misteriós, o més ben dit: no conté res. He sentit la necessitat de dir-vos-ho perquè no especuléssiu al voltant d'una pretesa bajaneria meva. I a més, perquè us he de comminar que mantingueu la vostra història indefinidament; la meva reputació,

en aquest cas, està tan lligada a l'armari com la vostra, i la veritat m'ompliria de ridícul. Cremeu aquesta carta, considereu definitiva la nostra separació i preneu totes les precaucions perquè la farsa inventada mantingui l'interès de la gent, com fins ara».

Seguien unes fredes paraules de comiat, però ni les va veure. S'alçà radiant, omplint-se els pulmons amb un gran respir. «Així doncs, tot era una cabòria meva!», va exclamar. Esquinçà la carta, d'esma, i va llançar-la a la llar de foc encesa.

Va passar de l'abatiment més profund a una eufòria que l'abocava a totes les esperances. Es féu el propòsit d'anar al club de seguida i reveure els vells amics; donaria pendoleig a la clau d'or i es mostraria més subtil que mai. S'aproximava l'elecció de nou alcalde i una antiga ambició li revingué.

Es posà l'abric de coll de pell i el barret fort de color de cafè. Abans de sortir, s'aturà davant de l'armari i pensà: «Demà al matí l'obriré, en un acte simbòlic d'allunyament de totes les pors». Va fer-li amb la mà un gest de manyaguesa i, en acostar-s'hi, trepitjà un bassal de sang. Per l'escletxa inferior del batent de la porta, queien les gotes lentament i la taca del terra creixia. Però ell ni va adonar-se'n.

Deixà petjades vermelles damunt del mosaic del vestíbul, i en la petita estora de l'entrada. La grava del jardí va netejar-li les soles, i en carregar el seu pes sobre la pedra del carrer, amb la passa segura de l'home que fugia d'un malson, ja no el delatava la marca de cap rastre.

Va trobar que feia una nit agradable i s'affirmà en el propòsit d'anar al club amb l'assiduïtat d'abans. Però estava escrit que no hi tornaria mai més.

II

V ,

El problema de l'Índia

D'una manera més o menys precisa, tothom sap l'adoració que els hindús dediquen als animals. Ara bé: el que la majoria de la gent ignora és que aquesta adoració sigui tan actual i, sobretot, tan absoluta.

Jo, és clar, tampoc no ho sabia. La primera vegada que vaig anar a Benarés, em pensava que segons quines coses ja no passaven i que, en el fons del fons, no havien passat mai. Era un escèptic, sabeu? I la raó no m'assistia pas.

Així, doncs, l'endemà d'arribar-hi vaig sortir de l'hotel disposat a passejar, i la meva primera troballa en el país estrany, la primera sorpresa diríem, va ésser una vaca que caminava deixada anar per la vorera, sense aparença de tenir amo ni guardià. Europeu com sóc, vaig anar a trobar un policia.

—Mireu, policia: allí hi ha una vaca perduda —li vaig dir—. Si no la recolliu, farà alguna cosa que alterarà l'ordre públic...

—Que ella ens guardi a vós i a mi, foraster —respongué—. Les meves mans no són prou pures per a forçar la seva voluntat. El que heu de fer és canviar de camí i no causar-li molestia.

I ja va estar. A partir d'aleshores, vaig comprovar que hi havia vaques a cada carrer, senyores i mestresses, i que la gent les tractava amb una submisa cortesia.

Conèixer el món em dóna un gran poder d'adaptació, i al cap d'una setmana jo podia mostrar més finor en el meu tracte amb les vaques que qualsevol hindú ben criat.

Mentrestant, una noia anglesa m'havia enamorat, i, galant com sóc, i sabedor d'allò que és plaent a les dones, un dia em vaig disposar a anar-la a veure portant-li un ram de flors realment opulent.

Estava al carrer, agafant el ram amb les dues mans, a l'espera que passés un taxi, i heus aquí que una vaca em va veure de lluny i em va mirar amb simpatia. Amb un posat garneu, aquella bèstia es va posar a caminar cap allí on em trobava i, en arribar, va olorar-me una bona estona, sense portar-hi gens de pressa. Després, amb un cop de cap àvid, va allargar el morro i es menjà dues flors del ram.

Això era irritant. Oblidadís de totes les conveniències, vaig posar-li la mà plana damunt del nas (o allò que les vaques tenen com a nas) i la vaig empènyer cap endarrere.

La vaca sabia que no era permès a un estranger anar tan lluny. No tenia memòria que mai hagués passat una cosa semblant i, en defensa dels seus privilegis, va fer un bram profund, allargat, que es va sentir de tot el barri.

La gent s'agombolà al meu voltant, amb un gest d'hostilitat, i al cap d'un moment venia un policia a preguntar-me què passava. Vaig dir-li:

—La raó és meva, no em podeu fer res. M'estava aquí, sense voler mal a ningú, quan ha vingut aquesta vaca a menjar-se'm el ram de flors. Jo respecto la vaca, i mai no hauria estat el primer en la baralla. Però el ram és meu, l'he adquirit legítimament i el tinc destinat a una altra cosa.

La multitud bramulà d'indignació, i el policia es va mostrar als meus ulls positivament esgarrifat:

—Ningú, a l'Índia, no s'atreviria a negar a la vaca allò que de dret li pertany. Si el vostre ram li ve de gust, esteu obligat a donar-l'hi.

I m'obligaren a fer-ho. No em quedava altre remei que resignar-m'hi, i, desfent el meu camí, vaig tornar a casa de la florista. Un cop allí, havent pensat ja el que em calia fer per a defensar els meus interessos, vaig encarregar un ram com el primer, i un altre de poca categoria, econòmic. Vaig fer que em posessin el primer en una capsà, ben tapat, i el segon arranjat per a dur-lo a les mans ostensiblement.

Tothom haurà comprès la meva idea. El pom econòmic em serviria per a satisfer la voracitat de la vaca, tot apartant la seva atenció de la capsà.

En repassar pel lloc de la meva dissort primera, vaig veure que la vaca encara era allí, triant d'entre el paper de plata els tanyos que més li abellien. La bèstia aixecà el cap i em mirà plena de fatxenderia, segura de disposar de mi al seu arbitri.

«Ara rai», vaig pensar. I manejant la meva picardia, que sempre he sabut superior a la d'una vaca, vaig acostar-m'hi caminant com un súbdit davant del senyor. Ella, amb l'abusivitat que dóna l'exercici d'un poder sense límits, olorà les flors, tot somrient. Jo em vaig avançar al seu desig i li vaig allargar el ram polidament.

Des d'allí a prop, el policia em va enviar un gest amical d'aprovació. Quan aquella autoritat va acostar-se'm per donar-me les gràcies en nom de l'Índia, li vaig dir:

—Aquesta vegada, l'avantatge és meu. El ram véritable el porto dins la capsà, i això que la vaca s'està menjant és un pom de quatre cèntims.

Ni mai que ho hagués dit! El policia trobà que l'engany era monstruós, i, havent-me detingut per respondre del meu delicte, un jutge em condemnà a tres mesos de presó, «perquè havia fet trampa a una vaca sagrada».

Els catalans pel món

Una vegada vaig anar a Birmània vigilant una expedició de blanc d'Espanya.

El viatge va anar força bé, i en arribar a Yakri, un reietó local m'ofereí hospitalitat de bona llei. Havent-hi per allí pocs europeus^[3], aquell senyor va tenir interès a fer evident la brillantsa de la seva cort i em retenia, feia que el meu repòs s'allargués més del que m'havia proposat.

Perquè la meva presència occidental no deslluís l'etiqueta de palau, el monarca em va donar una capa tota brodada de perles i pedres fines, amb la condició que només me la podia treure per dormir.

Les residències reials d'aquells països són com una mena de parc, on bèsties i persones viuen en comú, guardant determinades diferències. Hi ha una gran quantitat d'ocells, elefants de jardí, felins, tortugues sagrades i profanes, insectes de la temporada i altres animals, tan rars que arriben a fer respecte.

L'estada allí era una festa seguida. Cantàvem, ballàvem i menjàvem del matí al vespre i cada vici tenia la seva satisfacció. Però, com que jo era persona manada i mai no he neglijit el deure, va venir el dia del comiat, i el reietó, per obsequiar-me, va organitzar una gran exhibició folklòrica.

El sobirà, vestit de gala, em va fer seure al seu costat. Tenia una pantera als peus i un lloro magnífic a l'espall dreta. Va picar de mans i començà el programa.

Després de sentir cantar gent de totes les contrades del país, sortiren duescentes ballarines, que es posaren a dansar d'una manera monorítmica. El ball va allargar-se hores i hores, sempre igual, sempre amb la mateixa cadència. Quan el tedi s'apoderà de mi, vaig dir a manera d'expansió, en català i alçant la veu:

—Mal per mal, m'agraden més les danses de Castellterçol...

El lloro va fer un crit gutural i dirigint-se a mi digué:

—No us emboliqueu. Si us sent el Gran Intèpret esteu perdut.

Va dir-ho en un català tan correcte que de moment se'm va tallar l'alè. Home de món com era, vaig dissimular davant del rei, però aquella nit, quan tothom dormia, vaig cercar el lloro, que va explicar-me la seva història. Era un lloro català, de Cadaqués, i havia arribat fins allí per atzars de la vida.

Per moltes que fossin les coses que ens separaven, hi havia l'idioma que ens unia, i teníem records comuns.

Parlarem del Mediterrani i de les nostres esperances de reveure'l, i l'endemà de bon matí, en marxar de Yakri, tenia el cor més tendre que el dia de l'arribada.

L'arbre domèstic

En aquesta vida he tingut molts secrets. Però un dels més grossos, potser el que estava més en pugna amb la veritat oficial, és el que ara trobo oportú d'explicar.

Un matí, en llevar-me, vaig veure que en el menjador de casa meva havia nascut un arbre. Però no us penseu: es tractava d'un arbre de debò, amb arrels que es clavaven a les rajoles i unes branques que es premien contra el sostre.

Vaig veure de seguida que allò no podia ésser la broma de ningú, i, no tenint persona estimada a qui confiar certes coses, vaig anar a trobar la policia.

Em va rebre el capità, amb uns grans bigotis, com sempre, i duent un vestit l'elegància del qual no podria explicar, perquè el tapaven els galons. Vaig dir:

—Us vinc a fer saber que en el menjador de casa meva ha nascut un arbre de debò, al marge de la meva voluntat.

L'home, vós direu, es va sorprendre. Em va mirar una bona estona i després digué:

—No pot ésser.

—Sí, és clar. Aquestes coses no se sap mai com van. Però l'arbre és allí, prenent llum i fent-me nosa.

Aquestes paraules meves van irritar el capità. Va donar un cop damunt la taula amb la mà plana, va alçar-se i m'agafà una solapa. (Allò que fa tanta ràbia).

—No pot ésser, dic —repetí—. Si fos possible això, seria possible qualsevol cosa. Enteneu? S'hauria de repassar tot el que han dit els nostres savis i perdriem més temps del que sembla a primer cop d'ull. Estaríem ben arreglats si en els menjadors de ciutadans qualssevol passessin coses tan extraordinàries! Els revolucionaris alçarien el cap, tornarien a discutir-nos la divinitat del rei, i qui sap si alguna potència, encuriosida, ens declararia la guerra. Ho compreneu?

—Sí. Però, a despit de tot, he tocat l'arbre amb les meves mans.

—Apa, apa, oblideu-ho. Compartiu amb mi, només, aquest secret, i l'Estat pagarà bé el vostre silenci.

Ja anava a arreglar un xec quan es mobilitzà la meva consciència. Vaig preguntar:

—Que és d'interès nacional, això?

—I tant!

—Doncs no vull ni un cèntim. Jo per la pàtria tot, sabeu? Podeu manar.

Al cap de quatre dies vaig rebre una carta del rei donant-me les gràcies. I qui, amb això, no es sentiria ben pagat?

Cada u del seu ofici

En una altra ocasió, em trobava navegant en alta mar. Si no recordo malament, anava a l'Àfrica a caçar una determinada raça de negres, aneu a saber amb quin objecte.

M'ensopia, el vaixell se'm feia petit i la gent que duia anava perdent la gràcia, si és que n'havien tinguda. Ociós, un dia, vaig anar a veure el capità; el vaig trobar que feia números per tal de navegar a dretes, però no va pas refusar la conversa.

Ell tenia la seva idea fixa i jo la meva. Com que ell era capità, va aferrar-se primer a la seva i digué:

—Si alguna cosa mereix que un home hi dediqui la seva vida, és l'art de la rellotgeria. Els rellotges tenen una ànima i una veu, i una oculta personalitat que correspon a cada màquina-individu. Els homes tenim, en el món, un rellotge per cada un de nosaltres, però només un que ens vagi bé, com diu que només hi ha una dona que ens pugui escaure totalment. Anem per la vida cercant el nostre rellotge, amb un festeig sublim, i molt rarament tenim la sort de trobar-lo.

»L'home que l'ha trobat es distingeix de seguida dels altres. Té una mena d'aplom en la distribució del seu temps que no pot enganyar ningú, i, quan consulta el seu rellotge, aquest surt ample de la seva butxaca sol·licitant una carícia del senyor. L'home se'l mira sense precipitar-se, el sospesa, passa el dit polze per damunt del vidre i mai —ho enteneu bé—, mai no li dóna corda fora d'hores. Si coneixeu alguna d'aquestes persones, veureu que les coses els van regularment bé.

»Els altres, els que no l'han trobat, només consulten el seu rellotge quan no en tenen cap de torre que els sigui visible; si els presenten algú no s'obliden mai de preguntar-li si té hora bona, i rectifiquen la seva sense investigar. Quan tenen el rellotge a les mans no es poden estar de donar-li corda, i el sorollen i l'escolten amb un gest de desconfiança. Aquesta gent sempre fa massa tard o massa d' hora i us donen la impressió que no acabaran mai de trobar la seva jeia.

»Jo sóc un cas de vocació contrariada. Faig de capità de mar per herència, i una mica perquè em van enganyar dient-me que un vaixell és de les coses que s'assemblen més a un rellotge. No ho creguéssiu pas.

»El meu ofici de l'ànima és la rellotgeria. D'això de la navegació —és un dir-vos-ho a vós—, no n'he tret mai l'aigua clara.

L'entrevista va acabar aquí. Després, abans que passessin tres o quatre dies de mar quieta i bon temps, el vaixell encallava en una illota on no érem esperats ni el capità, ni jo, ni cap dels vuit-centos passatgers i tripulants que ens acompanyaven.

L'esperit guia

Totes les persones, quan arriben a una certa edat, han tingut contactes amb el sobrenatural, i, quan ve a tomb i en tenen ganes, ho expliquen.

Jo, potser perquè la realitat no m'acaba d'anar bé, m'he mogut sempre pel més enllà amb un gran deseiximent. Tinc somnis profètics, pressentiments alertadors, trec partit de la telepatia i, a casa meva, fora d'èpoques de veritable penúria econòmica, hi ha hagut sempre fantasma.

La present, però, no és una història de por. Aquesta declaració es faria innecessària si la gent tingués més lectures i estigués ben convençuda que les coses dels esperits no en fan, de por. És qüestió de saber-los tractar en un cert sentit i amb una certa mesura, sense donar-los massa importància.

Hi va haver una temporada que cada nit, poc després d'adormir-me, era despertat per tres cops donats a la paret de la meva cambra, seguits pel tic-tac d'un pèndol que no corresponia a cap rellotge fet i dret. Des del principi, vaig sospitar l'origen del soroll, i precisament per això feia el distret, perquè per a tractar amb els esperits se n'havien de tenir moltes ganes.

Però un dia va arribar a fatigar-me la insistència del meu comunicant, i aixecant-me del llit amb una revolada, vaig preguntar:

—Què passa?

—Sóc jo.

Era un esperit, és clar. Carregat de prejudicis, espieta, amb l'aire de no tocar de peus a terra que tenen tots els esperits.

—Venia a demanar-vos que feu de mitjancer en un assumpte que m'han encarregat... —digué.

—Quina mania! —vaig respondre—. No sé com teniu humor de tornar al món per ficar-vos en coses de mortals.

—Som gent manada, nosaltres.

Tenia una veu humil, que predisposava a favor seu, i com que de fet creia de bona fe, com tots ells, que tenia qui sap les coses a fer, vaig tractar-lo amb benevolència.

—I amb què us podria fer servei, jo?

—Mireu; hi ha un comerciant (del qual tinc cura perquè sóc un esperit parent seu) que demà passat vol agafar l'express de les deu per començar un viatge de negocis. Cal avisar-lo perquè no l'agafi. L'express descarrilarà i hi haurà una colla de desgràcies.

—És segur, això?

—I tant! Amb coses així, no hi fem mai bromes nosaltres.

—I per què no l'aviseu vós directament?

—Ja ho he provat, però no en surto. Cada vegada que em presento, fuig de casa despertant tot el veïnat.

Això era greu, me'n vaig adonar de seguida.

—Però no n'hi ha prou d'avalar el comerciant. Cal avisar tothom.

—No m'han estat donades instruccions sobre l'altra gent. Em guardaré molt d'esguerrar les coses posant en joc la meva iniciativa.

A mi, però, no em lligava cap disciplina, i em va semblar que era un deure meu evitar aquella catàstrofe.

L'endemà vaig anar als diaris portant una nota que deia: «Es fa saber al públic en general que l'exprés que sortirà demà a les deu descarrilarà. S'adverteix a totes les persones que no tinguin una veritable necessitat de pujar-hi que se n'abstinguin, perquè aquestes coses no se sap mai com acaben». La meva intenció era que la publicuessin a primera pàgina amb negretes i requadra, però no hi va haver cap director que s'hi resignés. Trobaven que era prematur prendre partit a favor de la notícia i m'aconsellaren que no m'hi preocupés. Què podia fer? Amb la policia, no podia comptar-hi, perquè em demanaria detalls que no estava en condicions de proporcionar. Només em quedava un recurs. Anar a la companyia de ferrocarrils i avisar-los.

Em va rebre el director, un respectable cap de negocis. Vaig dir-li:

—Venia a dir-vos que demà l'exprés de les deu descarrilarà.

No va moure ni un múscul de la cara. Va mirar-me fixament i preguntà:

—Que ho dieu amb pretensions de profecia, això?

—Vós mateix. Ho dic perquè prengueu les necessàries providències.

—Ja podeu suposar que no us esperàvem a vós per a saber el que fa al cas.

—Coneixeu la notícia?

—L'exprés de les deu descarrila cada dia.

—Ah, sí?

—Sí —diu—. És una mena de tic.

Ho deia amb gran aplom. Jo, naturalment, no podia pas cedir.

—Però, i la gent?

—Hi ha molt poques persones que l'agafin.

—Per pocs que siguin, els passatgers mereixen garanties.

—Els tenim assegurats.

Això, és clar, tancava la conversa a favor del director. Vaig sortir de la Companyia amb una legítima indignació i, aquella mateixa nit, a les dotze, cridava l'esperit. En presentar-se vaig dir-li únicament:

—Que en sou, de químèrics!

Eren quatre simples paraules, si voleu, però el to en què foren dites el va deixar glaçat.

Fet d'armes

Un dia, fent guerra, vaig trobar-me separat de la meva gent, sense armes, sol i desemparat com mai. Em sentia una mica humiliat, perquè tot feia preveure que el meu concurs no devia ésser decisiu i la batalla feia via, amb un soroll i una quantitat de morts que esgarrifava.

Vaig asseure'm a la vora d'un camí per fer determinades reflexions sobre aquest estat de coses, i vet aquí que, de sobte, un paracaigudista vestit d'una manera estranya va prendre terra a prop meu. Sota la capa que portava, s'hi veia una metralladora i una bicicleta plegable, tot això dissimulat, és clar.

Va acostar-se'm i amb un accent estranger molt marcat em preguntà:

—Que em podríeu dir si vaig bé per a anar a l'Ajuntament d'aquest poblet?
(Per allí, la setmana passada, hi havia un poble).

—No sigueu ase —vaig dir-li—. Se us veu de seguida que sou un enemic, i si aneu cap allí us agafaran.

Això el va desconcertar, i després de fer un soroll amb els dits que denotava la seva ràbia replicà:

—Ja m'ho semblava, que no ho havien previst tot —respongué—. Què em fa falta? Quin és el detall que m'acusà?

—Aquest uniforme que porteu és caducat. Fa més de dos anys que el nostre general el va suprimir, donant a entendre que els temps havien canviat. Aneu mal informats, vosaltres.

—L'hem tret d'un diccionari —va dir-me amb tristesa.

Es va asseure al meu costat, aguantant-se el cap amb les mans, segons sembla per pensar amb més garanties. Jo me'l mirava i de cop li vaig dir:

—Vós i jo el que hauríem de fer és barallar-nos. Si portés armes com vós ja us ho diria d'una altra manera...

—No —digué—, no valdria. De fet estem fora del camp de batalla i els resultats que obtinguéssim no serien homologats oficialment. El que hem de fer és mirar d'entrar al camp, i allí, si ens toca, ens les mesurarem.

Provàrem, fins a deu vegades, d'entrar a la batalla, però una paret de bales i de fum ho impedia. Per mirar de descobrir una escletxa, pujàrem en un petit turó que dominava l'espectacle. Des d'allí es veia que la guerra seguia amb una gran empenta i que hi havia tot el que podien demanar els generals.

L'enemic em digué:

—Vist des d'aquí fa l'efecte que, segons com hi entréssim, més aviat faríem nosa...

(Vaig fer que sí amb el cap).

—... I, això no obstant, entre vós i jo hi ha una qüestió pendent —acabà.

Jo trobava que tenia tota la raó, i per tal d'ajudar-lo vaig suggerir:

—I si anéssim a cops de puny?

—No, tampoc. Devem un cert respecte al progrés, pel prestigi del vostre país i del meu. És difícil —digué—, és positivament difícil.

Pensant, vaig trobar una solució.

—Ja ho sé! Ens ho podem fer a la ratlleta. Si guanyeu vós podeu usar el meu uniforme correcte i fer-me presoner; si guanyo jo, el presoner sereu vós i el material de guerra que porteu passarà a les nostres mans. Fet?

S'hi avingué, jugàrem i vaig guanyar jo. Aquella mateixa tarda, entrava al campament, portant el meu botí, i quan el general, ple de satisfacció pel meu treball, em va preguntar quina recompensa volia, li vaig dir que, si no li feia res, em quedaria la bicicleta.

Història natural

Tothom que tingui quatre lectures sap que en el tròpic hi ha ciutats bones que tenen una retirada amb les veritables ciutats d'Occident.

Però, abans de formar-se un judici definitiu sobre la matèria, cal conèixer ben bé tots els extrems, i jo estic en condicions d'aportar dades que posaran la qüestió sota una nova llum.

Perquè una vegada, per descansar de no recordo quina fatiga, me'n vaig anar a viure en una ciutat tropical. Era una ciutat asfaltada, amb construccions a l'americana i semàfors a cada xamfrà, policies de carrer, uns tramvies que anaven bé i un servei de cultes que omplia folgadament les necessitats dels habitants i de la gent que els visitava.

Vaig llogar un pis modern, tot ell de ciment armat i ferro, amb uns serveis sanitaris que, segons declaració explícita de l'amo de la casa, eren triats del catàleg més recent d'una fàbrica que diu que tenia tanta fama.

Feia tot l'efecte que, en aquell pis, s'hi havia de viure bé. Però no era pas veritat. El primer dia d'estar-m'hi van començar a sortir insectes per totes les escletxes i em voltaven i em miraven esperant que m'adormís per picar-me. Contra ells tenia les defenses que la indústria moderna posa al servei del llogater en casos com aquests, i em va fer l'efecte que no m'havia de preocupar massa.

Però l'endemà ja vaig descobrir unes cuques estranyes que s'havien de matar, precisament, esclafant-les, i després rates, un rèptil tropical que canta de nits, escorpins, la perillosa *Mimeola allequis* que es menja les orelles de les criatures i, quan aquestes manquen, les dels grans, termites blanques, etc.

Tenia la sensació d'ésser un sobrevingut en aquell pis i, efectivament, algun cop havia sorprès una mirada plena de retrets d'una d'aquelles bestioles. Però ja sabeu com som els europeus. No cedim, anem a la nostra i tenim un temperament bel·licós. Vaig decidir plantar cara i em passava lluitant del matí al vespre, amagant-me pels racons amb una fusta a les mans, esperant el pas de qualsevol animal.

Però un dia, un dimecres, vaig trobar un tigre a la cuina. Això sí que em va indignar i em va fer veure que ja n'hi havia prou.

Vaig anar a trobar la portera, saltant els graons de quatre en quatre.

—Tinc un tigre en el pis! —vaig dir-li.

—Ja? —respongué—. Aquest any s'ha avançat la temporada...

—Ah, sí?

—Sí —diu—. Quan vénen les pluges les femelles cerquen aixopluc en els pisos, per tal de criar. Si no la molesteu, no us farà res. El millor és fer veure que la ignoreu, i sobretot procurar no trepitjar-la. Ben portades, aquestes bèsties encara fan companyia.

—Ah, sí?

—Sí. Només causen molèstia en el moment de donar a llum; però vós mateix podeu vigilar-la, i quan comprengueu que s'acosta l'hora us n'aneu a passar un parell de dies a l'hotel. L'amo us rebaixarà del lloguer del pis la despresa que fareu en aquest sentit.

Vaig emprendre el retorn al pis amb el cap cot, ple de pressentiments. Quan era a mitja escala, la portera va cridar-me:

—Oblidava recomanar-vos que li feu un jaç de palla a la cuina, i (d'això feu-vos-en ben bé càrrec) que li tingueu sempre una galleda d'aigua neta a punt.

La fi

Per acabar les meves memòries, tinc la sort de poder anticipar alguna cosa, gràcies a la profecia que em va fer una gitana de Barcelona.

Un dia de festa, a la Porta de la Pau, va acostar-se'm una dona bruna, vestida amb retalls de seda de colors, i per deu cèntims em digué que jo moriria agafat per una bicicleta. Són deu cèntims que es podien pagar de gust.

Amb això ja n'hi ha prou per a formar-se una idea de com anirà elsuccés, i jo, molt sovint, em dedico a imaginar-me'l. Segurament que, quan l'hora arribi, seré un home d'edat indefinida. Potser em trobaré vivint el tercer o el quart any d'exili i em guanyaré la vida donant lliçons d'alguna d'aquestes coses que sé a mitges.

Mai no he portat barret, però en la imatge que em correspon en aquesta evocació sempre em veig amb un flexible curt d'ales i alt de copa, de color verd-trist. Camino pel carrer mirant a terra, amb les mans agafades al darrere, pensant intensament en un llibre que em donarà fama i diners.

Els amics no començaran a venir fins que ja sigui a l'hospital, on hauré perdut la facultat de conèixer-los. Algú, emocionat, dirà:

—Quina llàstima! Tan ros com era...

Després faré un esforç final per llençar el crit de les meves conviccions i quedaré llest. Una persona de la meva confiança anirà per dir-me una oració fúnebre; però, ennuegada, només li sortiran tres paraules:

—Sembla una litografia.

Aleshores jo, sense el pes de la carn, em sentiré deslligat de mans. I, si finalment resulta que n'hi ha, aniré al cel, on passaré una llarga temporada.

O ell, o jo

Una temporada vaig arribar a ésser tan feliç que m'ensopia. El cel em queia al damunt, el món se'm feia petit i no tenia aspiracions d'impossible realització ni contrarietats que m'ajudessin a viure. Sembla impossible; vaig estar a punt de conèixer la dissort per un excés de felicitat, com aquella gent que diu que es moren per massa salut.

Què podia fer? Vós mateix. Seguia els jardins públics i els cafès, empaitava les dones, llegia novel·les d'aventures, freqüentava teatres, cinemes i altres llocs de divertiment, sense aconseguir res que em trenqués la placidesa.

Ja es veu que allò no podia durar, que contravenia lleis gairebé immutables i que sant hi hauria, o poder diví, que hi posaria terme.

I així fou, i no pas a la simple manera normal, sinó d'un bell estil singular.

Succeí que prop de l'hotel on m'allotjava va instal·lar-se un parc d'atraccions, una petita fira que tarda i nit omplia el barri d'una rara música mecànica.

Així que obrien l'espectacle, jo era el primer d'entrar-hi. Tirava al blanc, feia el circuit de la casa de la por, pujava a totes les màquines i menjava de totes les llepolies; el segon dia de visita, ja vaig descobrir el secret de la noia decapitada, i al cap d'una setmana festejava amb ella.

Però no és aquest el cas. La cosa a la qual he fet referència primer, va passar pocs dies abans que el parc plegués per anar a una altra banda.

Era un vespre de festa, i la fira es veia molt animada. Tot anava bé, tot feia bonic, i la meva felicitat prenia l'aire de passar-me desapercebuda.

I vet aquí que em disposava a pujar a la Gran Roda, quan vaig veure que un individu igual que jo prenia bitllet per entrar al Tub de les Rialles. He dit que era igual que jo, però amb això no n'hi ha prou; és que s'assemblava tant a mi, que era com jo mateix davant meu. Era com la meva imatge fora del mirall, dotada d'independència.

Quina cosa més intolerable! Em sentia com es deuria sentir un autor que, havent acreditat un pseudònim ple de personalitat, comprovés que un altre se'n serveix.

De moment les nostres mirades es trobaren, i ni ell va entrar al Tub de les Rialles ni jo vaig pujar a la Gran Roda. Simultàniament, va sortir de les nostres boques un rondineig que no recordava gens la veu humana, i les nostres orelles es posaren altes, tenses, com en els grans moments. Semblavem —demano perdó pel paral·lel— dos gossos que es troben acarats de sobte en tombar una cantonada.

Va ésser fatal, inevitable; tothom ho comprendrà: ens abraonàrem l'un contra l'altre com dues bèsties ferides. L'abraçada de la lluita va posar tan evident la nostra semblança, que la gent que s'ho mirava no va poder creuar apostes.

Recordo que rodolàrem per terra, i que tan aviat veia la lluna damunt meu, com sentia el nas colgat en la sorra. Les dents de cada u van conèixer la carn de l'altre; foren provats tots els cops, totes les claus, i no hi havia cap reglament que ens fes nosa. Tan orgullós que he estat, a vegades, de les meves mans, i aleshores n'hauria prescindit de gust, a canvi de tenir una bona pedra al capdavall de cada braç.

Aquella vegada, va prevale la raó, i justícia fou feta. Quan un policia ens va separar, el meu adversari estava desfigurat.

De moment el policia se'ns volia endur. Però jo li vaig explicar el que havia passat, amb testimonis que certificaven la veracitat de les meves paraules, i l'home, comprensiu, digué:

—No hi ha delicte. Jo hauria fet igual. Jo i qualsevol home ben nascut, em penso.

L'*Hedera Helix*

No heu experimentat mai la tendresa que poden desvetllar les petites atencions?
Jo sí, i me n'he hagut de penedir sempre.

Triant un exemple qualsevol, a l'atzar, se m'acudeix el que em va passar amb una amiga. En una ocasió, per donar-me una sorpresa, em va preparar un dels plats que m'agradaven més, i al final de l'àpat va allargar-me un paquet que contenia una corbata arrogant. Sí, ja sé que el qualificatiu causa estupor, però em vaig passar setmanes cercant-ne d'altres, i, després de tot, aquest és el que em va semblar bo.

El que succeí fou que no era el meu sant, ni feia anys ni celebrava cap festa meva, i, per molt que em dolgui confessar-ho, la delicadesa d'ella m'entendrà. I això a despit del color de la corbata i de l'aprenentatge que exerceixo, de fa anys, per tal d'aconseguir una ideal solidesa de caràcter.

L'endemà (com que ja tenia el propòsit fet) me'n vaig anar al mercat de flors. La nit abans havia dedicat hores de les de dormir a triar obsequis que anessin bé, i, per molt que costi de creure, la resolució darrera fou en el sentit de comprar una planta grimpadora, perquè la meva amiga tenia un jardí interior, amb un dels quatre vents limitat per una paret que em desplaïa. Recònditament, la idea era mostrar sol·licitud i al mateix temps conspirar contra el mur, que moriria ofegat per l'herba.

Els meus coneguts ja saben que sóc pacient en les coses que mereixen paciència, però que en els altres casos acostumo a portar pressa. En el cas de la planta em va semblar des del principi que no hi podia perdre temps, i ho vaig dir així al venedor, que em va ensenyar la seva mercaderia.

- Aquí en teniu una que creix en tants dies.
- Ui, no! La que desitjo ha d'ésser més ràpida.
- Aquella de l'extrem triga la meitat.
- Encara és massa.

El florista em va mirar durant una estona, i després afirmà que allò constituïa una demanda especial («rara», em demanà que li permetés de dir). M'aconsellà que veiés una parada de plantes difícils, prop d'allí, i, seguint la recomanació, al cap d'un moment provava de fer-me entendre en un altre lloc.

—Tinc el que voleu —digué el comerciant—. Però la llei em priva de vendre aquesta mena de plantes sense que el client accepti la plena responsabilitat de la compra. Si esteu disposat a signar uns papers...

Jo ho estava, és clar, i vaig omplir uns formularis oficials. Després, el venedor sembrà llavors en un test i em va demanar que em fixés en la superfície de la terra, la qual començà a inflar-se en dos o tres llocs i s'obrí en esclats minúsculs per a donar sortida amb un zumzeig perceptible a uns quants brots de color verd.

- Això és el que vull. Quin nom té?
- Oh, és una variant poc coneguda de l'*Hedera Helix*.

Convinguérem el preu i, abans d'anar-me'n, aquell home em digué que, si vivia lluny, seria bo que no m'entretingués pel camí.

Agafava el test amb les dues mans i me'l premia contra el pit, mentre aprofitava el retorn per a imaginar-me l'alegria de l'amiga.

Fora del mercat, hi havia un home que ballava damunt de vidres trencats, i, això, no m'ho deixo perdre mai. Me l'estava mirant, quan vaig sentir que l'heurea

m'arribava al rostre, i creixia fent una bonior de vol d'abelles que em produí alarma. Les fulles s'arrapaven a la cara i molestaven, fins al punt que, en enfilar-se pel pavelló de l'orella, em privaven d'una audició normal.

Aleshores em vingueren ganes de contractar un taxi, però els taxistes —amb l'instint sinistre que és tan seu— s'adonaven del que m'ocorria i fixaven tarifes elevades. Irritat, vaig canviar d'idea, optant per emprendre una carrera amb totes les meves forces.

Recordo que, en passar per davant d'una catedral, la planta em va impossibilitar els braços. Jo no aguantava el test amb les mans, sinó que el sostenien les fulles que se m'anaven adherint al cos. De totes maneres era igual, perquè el test va resistir menys que no pas jo: s'esquerdà de sota i sortiren les arrels, que començaren a resseguir-me les cames per buscar la terra amb avidesa.

Poc abans d'arribar a la casa (ja la podia veure), els rebrots em van privar tant de moviments, que havia d'avançar fent salts amb els peus junts. Bellugava els músculs de la cara amb desesperació, per desviar el curs de la creixença i evitar que la seva nosa em tapés els ulls.

Quan ja era gairebé a la porta, les arrels arribaren a terra i s'hi van clavar, convertint-me en una mata d'herba. Un manyoc de tiges es va dividir sota la meva barba, pujà la meitat per cada galta i en arribar al cap s'uní novament i va trenar-se, de manera que em va serrar de dents i no podia emetre cap so.

A través de les clarianes que deixaven les fulles, esbatanava la mirada, que era l'única cosa que podia fer. Imagineu-vos el meu estat d'esperit en descobrir la meva amiga que tornava a casa, després de la seva hora de compres.

Ella va veure la inusitada capa de verd, i m'identificà per la corbata (que sobresortia de la planta). Va acostar-se'm, em va amenaçar amorosament amb una mà i servint-se d'aquella veu dolça que m'enamorava tant digué:

—Baixa de l'arbre, grandolàs! No veus que ja no tens edat per a aquestes coses?

Una curiositat americana

Moltes vegades, els meus amics m'han preguntat la procedència de la gran figura que tinc en el rebedor de casa meva. He hagut de perdonar sempre aquesta curiositat perquè es tracta d'una cosa singular. Però fins ara no em decideixo a donar detalls, tenint per segur que el temps transcorregut m'estalviarà complicacions.

Fou així: un dia va venir a veure'm un senyor de Colòmbia a qui jo no coneixia. Ell mateix va prendre la iniciativa:

—Vinc de part d'un amic vostre que viu a Santa Rosa. Jo he hagut de fer una visita de negocis a aquest país i el vostre amic em va pregar que us vingués a dir que ell, la seva senyora i les nenes es troben en bon estat de salut.

El vaig fer entrar, oferint-li seient. Era una persona molt polida, d'una correcció que portava com un pes; els seus vestits denotaven una preocupació a favor de l'elegància i s'assegué sense fer-se ni una sola arruga.

—Estareu molts dies en aquesta ciutat?

—No. Me'n vaig demà de bon matí, amb l'avió de les sis.

Era tímid. Per tal d'ajudar-lo a lligar conversa, el vaig convidar a beure i el licor el desencongí. Començà a explicar-me coses d'una dama coneguda seva, víctima d'un mal matrimoni que, segons ell, mereixia el pietós interès de tothom. En el curs del seu parlament, em digué que la senyora estava casada amb un militar, i de sobte, com si aquesta circumstància l'hagués allunyat del tema central per una associació d'idees, em preguntà:

—A propòsit: em podríeu dir si em serà possible de trobar aquí municions del calibre 6,35?

Jo no tenia ganes de mostrar sorpresa davant d'un foraster, i li vaig dir que sí, que segurament en trobaria. I perquè veïs que no em deixava impressionar li vaig preguntar si usava armes de foc.

—Sí —digué—. Per una preocupació de tipus purament personal. Tinc una pistola automàtica que és una joia.

I es tragué de l'infern de l'americana una arma de fantasia, niquelada i amb aplicacions de nacre.

A mi les armes m'han agradat sempre, però les d'aquest model no les puc sofrir. Amb tot, per cortesia, vaig demanar-li que me la deixés veure.

Va allargar-me-la i la vaig agafar fent pinça amb els dits. Era una pistola repugnant, que molestava, com un objecte d'art per a decorar pianos.

La tenia en el palmell de la mà, cercant paraules per dir que m'agradava, quan la pistola es va disparar.

—Dispenseu —vaig dir.

El senyor va fer un ep feble i es portà les mans a l'estòmac.

—Que us ha tocat?

—De ple!

Vaig dir-li que no s'espantés, que no seria res, i jo mateix el vaig ajeure en un sofà. Tenia l'esperit tranquil perquè estava segur que aquella coseta no podia fer mal a ningú. No obstant això, com que em plau d'observar les lleis de l'hospitalitat, em vingué el propòsit d'ésser sol·lícit i de seguir-li —pensava jo— la seva jeia de ferit.

—A veure, a veure —li anava dient—. No cal pas que perdem la serenitat. Ell mateix es descordà la roba i em va mostrar un foradet damunt la pell, com la picadura d'un insecte gran.

—Us fa mal?

—No ho sé. Em trobo malament.

Em va semblar que devia tractar-se d'una d'aquestes persones fleumes, i per tal de tranquil·litzar-lo (tot fent veure que jo sabia exactament el que calia fer en aquests casos), vaig donar una mirada als medicaments que guardava a casa meva. Tenia tintura de iodè, dues aspirines i bicarbonat. «Encara et sobraran recursos», pensava. I, segur que tots dos exageràvem, li vaig pintar la ferida amb iodè, obligant-lo tot seguit a prendre una aspirina.

—Apa. Ara descanseu una mica i cap a casa falta gent, per tal de ficar-vos d' hora al llit. Demà us sentireu com nou i podreu retornar a Colòmbia com si no hagués passat res.

—Em sembla que no hi tornaré mai més, a Colòmbia.

Tenia un filet de veu i una gran pal·lidesa li anava guanyant el rostre.

—Vinga, home, vinga. Encara em faríeu enfadar. Si vós mateix us suggestioneu, acabareu per trobar-vos malament de debò.

Aleshores, li va venir el neguit d'excusar-se per les molèsties que em donava, i durant una bona estona murmurà paraules de disculpa, aparentant —creia jo— un gran esforç.

—Potser convindria avisar un metge —digué després.

—No, home, no. Es riuria de nosaltres.

Mig d'esma s'anava desfent les arrugues del vestit i procurava no posar els peus damunt la tela del sofà. Vaig observar que aclucava els ulls i que es deixava vèncer per una mena de somnolència.

—Sobretot, no us ensopi. Hauríeu de provar d'alçar-vos i caminar una mica.

—Em fa mal l'estòmac, ara —respongué.

Estava temptat d'aixecar-lo d'una bursada i obligar-lo a trobar-se bé. Però el meu paper d'amfitrió m'ho impedia, i vaig dir-li:

—Bé. Us donaré una mica de bicarbonat i res més. Enteneu? I feu-vos el pensament que amb això n'hi ha d'haver prou.

De bo de bo, jo començava a sentir-me irritat. D'aquell amic de Colòmbia (i de la seva senyora i les nenes), tant se me'n donava; hauria pogut passar molts anys sense saber-ne res. I, per una notícia no desitjada, em veia obligat a quedar-me a casa, lligat per les pors d'una persona esveradissa. El més que podia pensar —i a vegades encara ho penso ara— és que aquell senyor devia haver menjat alguna cosa en males condicions, o bé que patia una vella malaltia que feia crisi aleshores.

—Sou un home sa, vós? —vaig preguntar-li.

—Sí. Mai no he estat malalt. Però ara m'acabo. M'hauríeu de portar a alguna banda, perquè si no em moriré aquí, i serà d'una incorrecció imperdonable.

—Sí que ho seria. No ho puc admetre de cap manera. Després de tot, la bona educació no m'obliga a tant.

Però no em preocupava massa. Sempre he sentit dir que una persona no es mor així com així, i no podia creure que aquella, sense reals motius que jo pogués reconèixer, donés un pas de tanta transcendència en el sofà de casa meva.

Em vingué l'impuls d'obrar amb energia, i agafant-lo per sota l'aixella el vaig alçar.

—Proveu de caminar.

Ho intentà sense convicció, se li plegaren els genolls i caigué.

—Torneu-me al sofà, si us plau —em va dir—. No us causaré més molèsties pel fet de morir còmodament.

Va fer una pausa, mentre jo el collia, i després afegí:

—Etic avergonyit. Us asseguro que, aquestes coses, les voldria passar en la intimitat...

Mentre ho deia, em va mirar amb una mirada tan submisa, que m'entendrà.

—Home —li vaig dir—, aquest no és el cas. Si és que esteu ben decidit, no us considereu lligat de mans per la meva presència. Feu-vos el càrrec que us trobeu a casa vostra.

Tant de bo que no li ho hagués dit mai! Em va somriure amb un gran esforç, tot expressant agraïment, i començà a apagar-se, abandonant la voluntat de viure.

Jo procurava animar-lo, explicant-li acudits, però em semblà que no m'escoltava. No podria dir l'estona que vàrem passar així; em fa l'efecte que passaren hores, perquè va fer-se fosc i em vaig veure obligat a encendre els llums.

Vingué un moment en el qual el senyor de Colòmbia es va incorporar amb energia, alçant el braç dret amb el puny clos i esbatanant els ulls: «Ja li passa», vaig pensar jo.

Però m'equivocava. Em va mirar i cridà:

—Visca el panamericanis...!

I caigué d'una manera total, com si se li hagués trencat una gran roda.

—Per favor —li deia tot sacsejant-lo—. No us en aneu sense dir-me el vostre nom, almenys.

I quan jo pronunciava aquestes paraules, ell ja no hi era. El darrer alè de vida li fugia en aquell instant, com una anella de fum blau. «Nyicris!», vaig remugar amb les dents closes.

A desgrat del meu despit, tenia la sensació clara que s'acabava de produir un fet important. La mica de bèstia que és fama que tots portem a dins m'encomanà un pensament: «Ara, tot el que porta al damunt et pertany». Però sento la civilització fortemet, i vaig foragitar la idea. Aleshores, com em passa sempre enfront de situacions difícils, em dominà un empàtz de transcendència i tot de normes socials m'ompliren la memòria.

Vaig suposar que un home curós d'ell mateix com era el difunt, dels anys que aparentava i, segons podia suposar-se pel seu capteniment, persona de bons costums, devia ésser casat. Se m'ocorregué que la primera cosa que calia fer era escriure a la vídua comunicant-li la novetat. Sense pensar-ho gaire, vaig agafar paper i ploma per a escriure-li la següent carta:

Senyora: em trobo en el cas de prendre les precaucions que s'acostumen quan es tracta de comunicar la notícia d'una mort inesperada.

Tots els circumloquis serien improcedents, perquè, ratlla més, ratlla menys, us ho he de dir de totes maneres. Diu que serveix de consol en aquests casos pensar que tots hem de passar pel mateix adreçador. Penseu-ho així i resigneu-vos: el vostre marit ja no és d'aquest món.

També us servirà de conhort, i d'exemple per als vostres fills (si és que n'hi ha), el saber que l'últim pensament del desaparegut ha estat per a un gran ideal americà.

En fi. Penseu que, encara que ens hagi deixat, el seu record, etc., etc.

Us prego que em digueu, pel mitjà de comunicació més ràpid, on voleu que us trameti el cadàver.

Les estimades despulles, així com els meus serveis i la meva consideració més distingida, són a la vostra disposició.

La Signatura.

Tot just acabada, em semblà que la carta no omplia les necessitats d'aquell moment. No sabia el nom, ni l'adreça, i vaig comprendre que la primera providència havia de consistir a registrar el mort.

Ja tenia la seva cartera a les mans i em disposava a examinar els papers, quan una reflexió que tothom trobarà bona m'aturà el gest. Perquè —pensava— la senyora aquella voldria saber detalls i, si tenia l'obstinació que acostumen a tenir les dones d'una determinada edat, no sabria fer-se càrrec de les coses.

Per tant, vaig cremar la meva carta i tots els documents del visitant, sense mirarlos. Em va semblar millor continuar ignorant qui era, perquè no m'unia cap lligam d'afecte, amistat ni coneixença amb ell i creia que allò, aquell accident, li hauria pogut ocórrer a qualsevol altra banda. Jo ho hauria llegit al diari, sense que la meva pau interior es pertorbés; el fet que la casualitat hagués triat casa meva per a enllestar aquella persona no m'obligava a sentir-m'hi especialment interessat, ja que no deixava d'ésser un desconegut.

Aquesta composició d'idees va servir per a deixar-me la consciència neta i el cap despert, sense les traves dels retrets de l'ànima, a bon punt per resoldre el que calia fer.

Quedava clar que, en primer lloc, calia treure de casa aquell cadàver intrús. El senyor, que a primera vista em va semblar poc corpulent, se m'apareixia aleshores com una cosa enorme. Vaig decidir treure'l al carrer i deixar-lo a qualsevol cantonada, però era precís embolicar-lo. Embolicar-lo amb què? De moment, se'm va ocórrer utilitzar qualsevol cortina de les que feien acollidor el meu domicili, però era un sacrifici excessiu.

Llavors, recollint uns quants periòdics vells, vaig intentar l'embalatge més voluminos que mai hagi passat per les meves mans. Només les personnes que conequin una experiència semblant podran convenir amb mi com és de dolent el paper dels diaris; a mitja feina, em va entrar una gran desesma. Es tractava d'una empresa que em prendria hores llargues i senceres i, a més, m'ha molestat sempre sortir al carrer amb paquets grossos. No. Calia pensar-ho bé, i pensant, pensant, m'il·luminà la idea de la solució correcta.

Vaig col·locar el senyor de Colòmbia a l'armari de la roba, penjant-lo pel coll de l'americana, i després, cridant la dona de la neteja, li vaig dir que me n'anava de la ciutat per una bona temporada, que tancava el pis amb pany i clau i que ningú no hi havia d'entrar per cap motiu.

De fet, ja feia dies que tenia la intenció de prendre'm unes vacances, i aquella oportunitat, encara que honestament no pogués ésser considerada bona, venia bé.

Foren unes vacances magnífiques, en un centre de repòs prop d'un gran llac. Per cert que (volia dir-ho en la primera ocasió que tingués) em fou possible de comprovar un fet que ja sospitava de feia temps: per a la pesca en aigües quietes, són molt millors els esquers artificials que els naturals i, d'entre els primers, els que fabrica la casa Locke, de Londres, donen un resultat molt superior a tots els altres que he provat. En el concurs de pesca que va celebrar-se en aquell llac vaig guanyar el primer premi entre divuit concursants, utilitzant únicament materials de l'esmentada marca.

Els dies em van passar amb rapidesa, i he de dir que això no es degué pas només a la bellesa de l'indret, ja que jo empenyia el temps amb petites aventures. Per exemple, a causa d'una ballarina polonesa, vaig concertar un duel amb un marquès; però aquesta incidència, lluny de causar danys a ningú, em valgué l'amistat del marquès —amb el qual encara ens escrivim regularment—, i si no fos una altra la història que ens ocupa, m'agradaria d'explicar tota una cadena d'afortunades circumstàncies.

I quan se m'acabaren els pretextos per a allargar més el meu descans, vaig retornar a la ciutat. És generalment coneguda la joia de reveure l'asfalt i els tramvies, de tornar a sentir els sorolls urbans després d'una absència; jo experimentava l'eufòria del retrobament de coses belles i estimades, i ni el record del senyor de Colòmbia no podia enterbolir aquell moment...

Vaig obrir serenament la porta del pis i, sense ni tan sols treure'm el barret, em vaig dirigir cap a l'armari de la roba. I és ara quan he de retre de gust un homenatge a l'exquisida correcció d'aquell americà del sud, que portava la seva polidesa cel enllà... Encara tenia el gest de correcte encongiment per trobar-se en una casa estranya, i havia tingut l'atenció pòstuma de mantenir-se en un estat de conservació perfecte. Les pomes que jo guardava per fer olorosa la roba blanca l'havien perfumat lleugerament, i era un cadàver que es podia tocar amb les mans sense la més petita repugnància.

La pell se li havia ressecat i tot ell semblava de cartó. En despenjar-lo, vaig comprovar que no pesava gens i que la seva rigidesa era absoluta. Em va fer pensar —i sé que això no ofendrà la seva memòria, perquè el pensament venia acompanyat d'un cert afecte— en alguns dels ornaments de les falles valencianes.

Amb una sola mà el podia portar d'una banda a l'altra, i el vaig deixar al menjador, a terra, damunt d'una gran pell decorativa.

Mirant-me'l, se'm va acudir la solució definitiva del problema. Vaig treure-li la roba que portava i li vaig posar una mena de faldilles, fetes d'una tela índia de colors. Després, el vaig penjar en un clau del rebedor. En aquell lloc, i vestit d'aquella manera, el senyor de Colòmbia semblava una curiositat americana. I, de fet, tots els que l'han vist fins ara en el seu nou estat se'l prenen en aquest sentit.

Quieta nit

Tot just acabàvem de sopar (i sentíem encara el pessigolleig del xampany en el nas), quan van trucar a la porta.

L'Agustina, des de la cuina, tombà una cadira en alçar-se. Qui sap quina atenció ens va correspondre a tots, que acordàrem un silenci i ens miràrem els uns als altres, seguint amb l'oïda la fressa lenta de la minyona. El passador va fer el xerric de sempre i, en canvi, l'Agustina deixà sentir una exclamació tan desacostumada, que l'Ernest intentà acudir-hi ràpidament. Però no tingué temps, perquè la figura rodona i vermella d'un Pare Noel obstruí la porta del menjador. Duia un sac de tela blanca a l'esquena, i les filagars de la barba el van fer esternudar dues o tres vegades.

—Fa fred, al carrer —va dir, per justificar-se. I, de seguida, mentre picava de mans (potser per desentumir-se o per encomanar animació), preguntà: On són els nens?

L'Ernest el va agafar per la mànega i el contacte de la franel·la li donà una esgarrifança.

—Són a dalt, dormint. Però si no parla més baix, els despertarà —digué.

—El despertar nens forma part de la meva feina.

La Isabel va enutjar-se, i (vet ací una virtut seva) ens va tornar l'aplom a tots amb unes paraules plenes de sentit:

—Li han donat una mala adreça. En aquesta casa fem Reis.

Estirà el braç dret, assenyalant el pessebre que ocupava tot l'angle de l'habitació, i va mantenir una actitud estatuària, esperant que la visita comprengués el mal gust d'una més llarga permanència.

El vell deixà el sac a terra calmosament, va abaixar el braç de la Isabel amb un gest despreocupat i contemplà el pessebre durant una bona estona.

—És infantil —digué al final, pejorativament.

Va estar a punt d'escapar-se-li el riure, però es dominà, en un visible esforç per no ofendre. I això no obstant, a despit de l'aire superior que irradiava d'una manera tota natural, observàrem que se sentia molest.

Ens havíem alçat tots nosaltres, i a cada un dels silencis que es produïen es feia més evident que la situació podria esdevenir tensa d'un moment a l'altre. La mare, deliberadament impregnada d'esperit nadalenc, volia enllestar l'escena sense ferir els sentiments de ningú, i a intervals gairebé regulars es dirigia al Pare Noel i li deia:

—Si abans d'anar-se'n volgués prendre una copeta...

Però ell es veia particularment entossudit a demostrar que no s'equivocava mai i que si havia entrat a casa era perquè l'assistia alguna raó important. No era qüestió de nens ni de joguines, digué, sinó d'evitar que la institució que representava pogués incórrer en des prestigi.

—Podeu suposar que no vaig casa per casa, a cegues, preguntant si necessiten cavalls o nines de cartó.

—Qui sap! —contestà la Isabel—. Els protestants es valen de recursos més absurds, encara, per a obtenir la difusió de llurs idees.

Semblava que aquestes paraules, pel to en què foren dites, havien d'irritar el Pare Noel. Però amb tota calma, gairebé amb un somriure de bonhomia, respongué:

—Això no té res a veure, senyoreta. Seria pueril! Cada any porto regals als nebots d'un bisbe que tothom diu que arribarà a cardenal.

L'Enric, que fins llavors havia callat, intervingué per dir:

—Ens estem allunyat del tema. Ací som liberals i ja va bé que cada u pensi com vulgui. Però en aquest cas se'nsofereix un servei que no creiem haver sol·licitat.

—Potser no; però jo no puc admetre que m'arribés a succeir el que passa als bombers, que quan algú, per error o estulta diversió, els dóna l'alarma d'un foc que no existeix, tothom afirma no saber-ne res.

Una vegada més la Isabel trobà paraules definitives:

—Sigui com sigui, actua a la descoberta. En aquesta casa no fem arbre. Té algun sentit la seva presència, sense l'arbre?

El Pare Noel va desconcertar-se i àdhuc empal·lidí visiblement. Es recolzà a la taula, mentre passejava una mirada perduda per tot el menjador.

En aquell moment van baixar el nen i la nena, amb els ulls esbatanats. La nena, assenyalant el vell, preguntà:

—Qui és aquest municipal tan estrany?

—És el Santa Claus, bleda. Te'l vaig ensenyar fa poc en un anunci de *The Saturday Evening Post* —va respondre el nen.

La Isabel, a qui la presència dels petits havia fet créixer l'enuig, es dirigí severament a l'Ernest, en to de reny:

—Veus? Per això em sap greu que portis aquesta mena de revistes.

I, aprofitant la frase començada, mirà de reüll el Pare Noel i afegí:

—Fullejant-les, els nens s'acostumen a idees i noms que ens són absolutament forasters.

El nostre visitant va incorporar-se. Semblava com si, d'una manera sobtada, li hagués vingut la inspiració d'una rèplica. S'ajupí i preguntà al nen:

—Tu no has demanat una escopeta?

—Sí.

—Ja ho veuen. Això vol dir que no m'he presentat sense més ni més. Porto l'escopeta demandada.

Però el nen, a qui havien inculcat, com a tots els membres de la família, un fort sentiment d'equip, no es va deixar seduir.

—Quina mena d'escopeta porta?

—És d'aire comprimit, automàtica, amb balins de plom.

—Ah, no! Així no. Com aquesta que diu, en tinc dues d'arraconades, que guardo només per a quan ens vénen a veure criatures més petites. Jo vaig demanar una Sanger calibre 22, amb mira telescòpica. En té alguna d'aquestes?

—No.

El nen es va arronsar d'espatlles com si ni tan sols valgués la pena de parlar-ne. Un somriure de polemistes satisfets es va fer inevitable en cada un de nosaltres. El Pare Noel, tan ponderat en les estampes, va donar un cop de puny damunt la taula:

—Vaja, prou! Estic acostumat que em rebin bé. A veure si hauré de demanar per favor que m'acceptin uns quants obsequis!

—Ací no hem demanat res...

—Si fos cert, això constituiria una raó de més per a estimar una generositat tan espontània.

La mare va trobar, de sobte, que la qüestió presentava un caire nou.

—De totes maneres, si el senyor s'entesta a deixar alguna cosa i no hem de signar cap paper... —Però la Isabel li va tallar la frase:

—Mamà! No podem prescindir dels sentiments, per uns quants regals.

El nostre visitant, les galtes del qual anaven perdent la vermellor de bonhomia per a adquirir un indescriptible matís d'irritació, va dedicar a la Isabel unes paraules que podien semblar impertinents. I fou aleshores que l'Eudald, el jove esportiu de la família, el dels impulsos arrauxats i sense mesura, intervingué per primera vegada. Va agafar el Pare Noel per la roba i li digué, amenaçadorament:

—Si no fos per l'uniforme que porta!...

Aquesta escena ens va fer estremir a tots. Perquè un pot tenir les creences que vulgui i arribar a cloure's dins dels cercles més hermètics, però l'espectacle de la democràcia no ha desfilat d'una manera vana davant dels nostres ulls, i ens ha quedat un respecte íntim pels símbols i les representacions d'allò que creuen els altres. La situació, doncs, ens omplí de pena. La mare es va tapar la cara amb un tovalló, somicant, i es queixà que, entre tots, li donàvem una nit de Nadal horrible.

—Senyora: pensi que jo també pateixo —digué el Pare Noel.

I llavors, com si aquestes paraules seves condensessin una suposada cruetat nostra, adoptà un to patètic i ens dirigí un sermó.

Va parlar-nos de la significació resplendent del Nadal, dient que no es deixava portar per la vanitat si afirmava que ell constituïa una de les al·legories més simpàtiques de la diada. «Gairebé a tot el món, milions de nens esperen la visita del vellet revestit de santedat, i fins la gent d'una més primària educació em rep a mans besades». (Això darrer, naturalment, ho digué amb una marcada reticència).

—Suposem —proseguí— que jo m'hagi presentat per error, o bé, fins i tot, guiat per un afany de proselitisme. I què? La meva és una causa noble. Almenys se'm podia oferir seient. Si vostès mateixos, quan l'ocasió arriba, procuren deixar un plat amb aigua i rosegons de pa per als camells dels Reis, no sóc mereixedor d'una més gran gentilesa?

Va ésser aclaparador. La mare agità una campaneta i ordenà a l'Agustina que servís moscatell i neules. L'Eudald, amb els ulls humits, va allargar una mà ampla, penedida, i digué, balbucejant, que d'ell, a les bones, se'n podia treure el que es volgués.

S'inicià llavors un breu intermedi de calma. Ens miràvem els uns als altres amb un somriure encantat, i una gran capacitat de perdó ens anava donant somnolència espiritual. L'Ernest, amb un aire perdut i a baixa veu, començà a cantar «Quieta nit» i tots varem perdre el desfici d'anar seguint el pas del temps.

Qui sap l'estona que hauria durat aquesta pau, si no l'hagués interrompuda el nen:

—Com quedem, doncs? Que fem el salt als Reis?

Heus ací, novament, el problema i la seva indefugible nuditat.

La Isabel va alçar-se d'una revolada i anava a dir alguna cosa amb un clar posat de violència, però el nostre visitant l'aturà amb un gest de les mans. De cop va captenir-se de la manera més elevada que li és generalment atribuïda i va dir:

—Ja me'n vaig. No cal que reprenguem el joc de les paraules dures. Seria inútil negar que la maduresa adquirida pels Drets de l'Home ha ocasionat un

esmussament de la fantasia; ja no es poden fer miracles sense el permís explícit de l'interessat. La gent està tan feta malbé pels progressos de la ciència, que no admet més d'un prodigi metafísic per any...

Ignoro en virtut de quina simpatia va captar el curs del meu pensament. El cas és que les seves darreres paraules foren per a mi; va donar-me un cop amical a l'esquena, mentre em deia:

—I vostè no s'hi amoïni. Cregui'm.

La mare, en un afuament de la seva hospitalitat, ordenà:

—Agustina: ajudi el senyor a carregar-se el sac.

El Pare Noel, així, va anar-se'n tal com havia vingut, omplint amb la seva silueta tot el marc de la porta.

Tot just començava a perdre's el seu trepig damunt la grava del jardí, que el nen es va posar a plorar a crits, dient que volia l'escopeta. La Isabel li va pegar, i reprenguérem després la placidesa nadalena.

1949

III

L'

Coses aparentment intranscendent

Durant molt de temps vaig viure en una dispesa de prop del port. La família que la regentava va arribar a tenir-me molta estimació, i quan els vaig dir que me n'havia d'anar a Bratislava per raons de policia la senyora de la casa em digué:

—Deixeu-nos un retrat vostre. El posarem damunt el piano i així us podrem enyorar més de gust.

Jo li vaig dir que no en tenia cap, que mai no havia estat partidari de fer-me retratar, però la dama insistí:

—Feu-vos-en fer un. Encara que no tingui cap importància. Una cosa senzilleta, sabeu? Només per conservar la fesomia.

Realment era tan simple complaure-la i jo li devia tantes coses que no es poden contar, que aquella tarda em trobava fent antesala a casa d'un fotògraf de barriada.

Quan em tocà el torn, vaig explicar que volia un retrat petit, de poc preu, i que com més aviat enllestíssim millor. Vaig procurar fer entendre que la mirada de la màquina em produïa desconcert i que si fos possible fer retrats amb anestèsia jo en seria adepte.

—Procurarem que us sigui lleu —digué el fotògraf—. Usarem magnesi i no us sentireu de res.

Em va posar bé, mogué la mà i em digué que mirés l'objectiu, que sortiria un ocell. Això, naturalment, sempre desperta interès, i, mentre mirava amb els ulls ben oberts per no perdre detall, l'home va prémer un botó i una pera de goma que hi havia al costat de la màquina.

Aleshores, les coses prengueren un aire de grandesa que esfereïa. A la meva dreta, la flamarada del magnesi va semblar que portés un tros de cel d'estiu a la cambra; jo vaig fer un salt de persona ben nodrida, per protegir-me darrere la màquina, i des d'allí vaig veure com la flama havia encès una cortina de vellut negre. El foc s'encomanà als mobles i al cap de cinc mins cremava tota la casa, de la qual escapàrem l'artista i jo per miracle.

Aquell vespre mateix la gent tenia notícies que havia cremat un bloc de cases i que moriren més de tres-centes persones, totes de bona família.

La maleta marinera

Estava folrada de seda blanca i contenia un petit elefant de metall bo, damunt del qual una figura femenina aguantava un corn marí; en un racó, la noia prima va descobrir-hi una targeta amb la següent inscripció: «Azaya Lendhi. A Barcelona, carrer de les Claus, 24».

L'endemà cercava el número 24 del carrer de les Claus, molt emmurriat. Havíem tingut una escena desagradable amb Julieta, perquè ella, pretextant que el seu instint li advertia que Azaya Lendhi era el nom d'una dona aventurera, volia que li fes retornar l'elefant per mitjà d'un ordinari. No obstant, àdhuc sense entendre-hi gaire, vaig adonar-me de seguida que l'elefant i la figureta del corn marí tenien un gran valor i no podien confiar-se a qualsevol desconegut.

L'adreça indicada corresponia a una vella casa d'aquestes que semblen construïdes de cara al turisme primari i poc entès. Damunt la porta del cap de l'escala, hi havia una targeta com la que havíem trobat a la maleta. Va obrir-me un noi vestit amb una absurda granota de seda groga, i em féu passar a un saló recarregat de draperies i ple de perfums, que semblava la tenda d'un fals milionari oriental.

S'obrí un joc de cortines, en una mutació una mica complicada, i es presentà davant meu una d'aquestes dones que, de tan boniques, us maten les il·lusions. Tota ella anava vestida amb una roba densa, pesada, que li fixava les actituds en volums estatuaris d'una gran dignitat. Duia enfilalls de perles pertot arreu, obtenint efectes d'un mal gust superior als meus coneixements.

Vaig allargar-li el paquet, murmurant tot de declaracions d'amor a primera vista, i vaig quedar-me contemplant la seva joia i escoltant les seves oracions de gràcies, obrint la boca de pura admiració.

Deixà l'elefant damunt d'una tauleta baixa i va mirar-me; no era pas una mirada de cortesia o de regraciament: era una d'aquestes mirades que hom s'imagina en èpoques d'eufòria i que només de pensar-hi engresquen la marxa del cor. M'agafà una mà i va dir-me:

—Ets tu, potser, l'objecte de la promesa?

Anava a respondre-li que era gairebé segur que no, car jo no sabia res d'aquella promesa, però no va pas interessar-se per la meva opinió. M'empenyé fins a prop de l'elefant i va fer que amb el meu index toqués suavament el cap de la figura. Aleshores s'esdevingué un fenomen sense importància: del corn marí que aguantava la figura, va sortir-ne una petita bengala lluminosa, de colors vius que tenien de llum irisada totes les coses que tocaven.

Va semblar que allò era el senyal que donava sentit a la vida d'ella; m'abraçà posant-hi tota l'atenció i em féu uns petons absorbents, als quals jo m'abandonava amb els ulls closos. En ple èxtasi el record de Julieta em donà consciència d'una mena de dignitat que exigia el cultiu de l'heroisme. Vaig apartar aquella dona, tot dient-li:

—Senyora, deixeu-me anar. Estic compromès i em reteniu il·legalment!

Em contestà que tot l'assumpte de la maleta, l'elefant i la bengala de colors era un sortilegi oriental molt obligador i que no hi havia res a fer.

—Però, senyora —vaig insistir—, Julieta no es creurà res de tot això del sortilegi oriental.

En esmentar el nom de Julieta, la cara d'ella es trasmudava. Va preguntar-me si jo creia que Julieta es mereixia gaire les meves atencions, i, en respondre-li que sí, em féu passar a una petita cambra, l'únic mobiliari de la qual era una taula que sostenia una gran bola de vidre fosforescent. Sense dir res, començà a passar i a repassar les mans damunt la taula i finalment m'anuncià:

—Vet ací la teva Julieta.

A dintre la bola es perfilà la imatge d'una caseta de banys, a l'interior de la qual Julieta dedicava a un home de raça negra sol·licituds que sempre m'havia negat a mi.

Allò va decidir la meva vida. Vaig trencar definitivament amb Julieta i des d'aleshores visc amb la dama de les perles, la qual, ultra estimar-me molt, em distreu amb el joc d'unes prestidigitacions orientals que farien la felicitat de qualsevol.

1938

Les mans de taumaturg

Aquell vespre, una extrema lassitud m'obligava a moure'm pel menjador d'una manera vaga i decaiguda. L'ensonyament, en esmortir-me totes les facultats físiques i intel·lectuals, no abastava a atenuar una inquietant necessitat d'aire dels meus pulmons; les parets de l'habitació m'oprimien rarament, i obria la boca fins allí on m'era possible, cercant una glopada d'oxigen que, en ésser capturada, es convertia en una horrible degustació d'aire calent.

El gat, que, en un oblidament de totes les conveniències, s'havia enfilat a la taula i escurava les restes del sopar, alçava el cap de tant en tant i em dirigia una mirada d'intel·ligència, de comprensió «del fenomen», dilatant amplament les aletes nasals i obrint la boca, a la recerca de l'element que, sense cap mena de dubte, havia desertat.

Incapaç d'aguantar pacientment una situació com aquella, vaig sacsejar la mandra i m'abocava a la finestra, mig cos enfora, clamant al cel el subministrament del material necessari per a fer marxar la meva vida. L'aroma d'una pomera urbana que sis pisos més avall clavava les arrels en un tros de terra gran com un mocador d'herbes va fer que dintre meu crepités algun òrgan, no sé quin fixament, però que va distreure tota una zona de la meva anatomia.

El quadrat que dibuixaven els darreres d'un grup de cases de l'eixampla s'oscava precisament davant dels meus ulls i deixava al descobert un tros de via ampla, d'asfalt, terriblement afectada de diorama. En aquell moment, un autoòmnibus que, amb imperial i tot, omplia dins la meva pupil·la un puntet no superior al que podria marcar-hi una agulla d'estendre roba, s'hi escorria lentament deixant endevinar d'una manera clara que no era possible que anés enllloc.

El cel, espès i fosc, se m'apareixia molt pròxim, degut potser a la seva densitat. No hi havia dubte que, estirant el braç i estenent la mà, «allò» que es pressentia gelatinós i càlid ja era el cel; cloent els dits de sobte, podia arrencar-ne puríssimes i alades filagarses.

Enfront meu, un únic estel en tota la volta feia amb la seva llum intermitent una telegrafia de punts i ratlles que, des d'un espai situat a l'indret de la pomera, un grill contestava amb un cant estrident i trencat. Jo no podia pas penetrar aquesta conxorxa descarada.

En aquella hora tenebrosa, les cases semblaven més que mai armaris de guardar-hi gent. Escampats sense ordre, clavats en la fosca, l'arabesc dels menjadors il·luminats i dels foscos prenia una gran importància. A l'esquerra, lluny, pàlidament il·luminada amb un llum de sobretaula, una polida senyoreta tocava al piano una de les simfonies més immortals. Les notes arribaven a les orelles cansades, fredes, i s'hi deixaven caure rendides, impossibilitades de prolongar l'esforç. Més avall, en una habitació de principal, vetllada pel fullam d'una gran palmera domèstica que pujava del pati d'un garatge, un xicot treia d'una gàbia un canari i li tallava el coll incomprendiblement, amb una fulla d'afaitar.

Els llums de la via asfaltada retallaven a terra grans discs de llum que semblaven els peons d'un joc de saló monumental, jugats per què sé jo quins poderosos adversaris; del que estava segur era que, al final, el guanyador ens podria triar a nosaltres com a premi, a mi, el xicot i el canari, la senyoreta del piano, totes

les ombres d'humanitat que es movien pels pisos com unes marionetes incorpòries. Per què tenia aquesta seguretat? Aneu a saber... A vegades la placidesa dóna una gran clarividència.

I és que, a despit de la meva inquietud respiratòria, una gran placidesa senyorejava en el tros de món que em voltava. En un pati interior, ornamentat amb garlandes de paper multicolor i fanalets de revetlla, una família coronava un gran sopar amb la deglució d'una síndria. El cap de casa, amb un ganivet més llarg de fulla dels que es poden usar sense llicència, repartia tallades amb l'aire de distribuir prebendes i privilegis. Darrere seu, oblidada de tothom, una menuda gemegava el seu adéu a la vida, ofegada pel suc fora de mare, desbordat, de la seva gran tallada.

Al pati del costat, uns senyors arreglats escoltaven la ràdio. L'aparell, col·locat damunt d'un galliner, donava a l'ambient un aire de progrés que no li feia cap falta. Al costat de l'aparell, una minyona gallega festejava amb un xicot d'un entresòl veí, conciliant el murmurí de l'idilli amb les notes estridents i barroeres de la ràdio. Ell duia un pijama extremadament frívol i anava clenxinat com per assistir al ball; tenia l'aire de saber extreure de l'ambient que el voltava tot el pintoresc. Ella especulava visiblement amb la generositat carnal dels seus flancs, brandant-los amb un joc d'estrategia que àdhuc a mi, a través de l'atmosfera calenta, em feia arribar el seu missatge sensual.

De sobte, va encendre's un llum en una galeria, dos pisos més amunt del del jove de la clenxa. La galeria irradiava un poder d'atracció irresistible. Aquella llum, a despit de procedir d'una bombeta elèctrica, tenia la immaterialitat de la llum dels meus somnis. La llum de les nits, en el cel dels cristians, devia ésser com aquella.

Era una il·luminació «tàctil», tal com la percebriem nosaltres si tingüéssim la facultat de fer-ho sense òrgans auxiliars —els ulls—, com sentim l'aire damunt la pell, com una carícia. A mi, no era pas en la retina on aquella llum m'impressionava, sinó, concretament, damunt de l'epigastri.

A més, jo sóc miop. A través dels vidres òptics, els objectes em rendeixen la seva imatge d'una manera desmaiada, perduda de contorns. La visió del món és tan dolça per als miops, que tots som tímids, taral·lirots, propensos a diluir l'humor en la tendresa del paisatge, com una inconcreció més del nostre defecte visual.

Doncs bé. Aquella galeria i els objectes que la componien s'oferien al meu esguard amb una nitidesa desconeguda. Les olors i les ratlles jugaven cada un el seu paper distintament, i la seva visió se m'acostava passant per sobre del pati dels fanalets, dels flancs de la gallega, de l'estampa de la senyoreta i el piano. Tenia tot allò tan a prop com els plats i el cobert a l'hora del dinar.

En un racó hi havia un sofà de tapisseria transcendental, on es dibuixaven una colla de genets perses, amuntegats, víctimes d'una composició prolix i desordenada. Damunt del sofà, uns guants de punt amb manyopla tenien tota l'essència de la feminitat, absolutament «tota». Vaig enamorar-me'n de seguida. A terra, hi descobria un cabdell de llana blava, entortolligat als peus d'una cadira; aquesta cadira respirava una gran bondat. Res no hi deixava traslluir el mobile fred i rutinari que compleix la seva missió amb la mateixa indiferència amb què el glaç gela les begudes. No. Devia rebre els éssers amb la tendresa amb què una mare convida un fill a la seva falda. No podria dir per què, però d'això n'estava segur.

Al centre de la galeria, una tauleta rodona pagava la seva contribució al concert general, anivellant els volums. Estava coberta amb un joc de puntes de les bones, de puntaire de la costa; aquesta ascendència marinera, la segellava un corn marí

que marcava les seves espirals en la tofa tendra de les puntes. Al seu costat, un gerro de vidre irisat, fosorescent en aquell medi, sostenia un ram de flors de cera, terriblement naturals i molt més suggestives que les flors autèntiques.

Aquests elements estaven desplaçats cap a una meitat de la taula; l'altra meitat deixava un espai on tota l'atenció es concentrava en un singular bibelot. Es tractava d'una placa o plataforma de marbre negre, lluent, damunt de la qual dues mans de carn, masculines, escampaven la seducció i l'encant del seu gest elegantíssim. He dit de carn, i és que, a despit de la distància i de l'hora, aquest extrem se m'aparegué com a absolutament indubitable. No donaven pas la impressió, però, de tractar-se de membres mutilats; en el lloc on haurien hagut d'ajuntar-se amb l'avantbraç, una superfície de carn neta i viva substituïa el monyo sangonós de nervis i de tendons que algú s'hauria imaginat.

Aquestes mans irradiaven «quelcom» en una zona dilatada al seu voltant; quelcom invisible, impalpable, però que es pressentia puixant i poderós. Les puntes fines, en la seva proximitat, s'havien tenyit de la grogor de l'antiguitat més decràpita. Una flor de cera despresa del seu tany i dipositada —no sé per quina força d'atracció desconeguda— prop de la plataforma s'havia emmusteït d'una manera increïble.

Mentre contemplava aquest conjunt, un borinot procedent de la palmera va entrar per la finestra. Va aturar-se uns moments en ple vol, en una immobilitat d'autogir ben construït, i després en vol directe, com un cop de pedra, va col·locar-se damunt d'una de les mans. Immediatament, l'altra mà va iniciar un clar moviment de caça; es movia sinuosament com l'espinada d'un felí a l'aguait. Després, brutalment, va engrapar el borinot i emprengué un actiu moviment de dits, amb la mà tancada i l'insecte a dins, com es fa per arrugar una quartilla i convertir-la en una bola de paper. Passats uns moments, la mà va obrir-se i el borinot rodolà per sobre de les puntes, convertit en una piloteta sense vida.

El llum de la galeria va apagar-se; no obstant, la fosforescència del gerro de flors subsistia encara durant uns instants. A baix al pati, la mossa gallega feia salts i allargava les mans cap als pisos superiors, amb una gran coqueteria, pretenent atrapar el borinot que poc abans l'havia esverada amb un vol sorollós arran d'orella. La clenxa planxada i el pijama agraien la força efectiva d'aquella carn epilèptica.

Jo vaig quedar-me positivament sorprès. Mai no havia contemplat un espectacle com aquell.

Mentalment, calculava la casa i el carrer als quals podia pertànyer aquella galeria. Però això ho feia ja preparant-me per sortir, executant aquest acte sense abans haver-me'n fet el propòsit.

Tot el barri estava lliurat a percaçar la mica de fresca de la vesprada estival. Araïmats a les portes de les cases, la gent es dedicava a deixar-se anar, de gest i d'indumentària. El porter de casa meva, habitualment correcte i ben cordat, estava aclofat damunt d'una cadira inclinada en el cancell, amb pantalons i samarreta únicament i encara, tan espitregat, que una tofa de pèls negres s'oferia pròdigament a l'esguard dels vianants, suggerint la *pelouse* d'un camp de *tenis hotentot*.

En el bar del xamfrà, un grup prodigiós de jugadors feia petar les fitxes del dòmino. Un espectador esdentegat, al seu darrere, es feia aire amb un pai-pai monumental, a dins del qual el dibuix d'una ballarina anunciava un aiguardent de Cadis.

A despit de la multitud agrupada pels carrers, un gran silenci dominava per damunt de tot. Fins al punt que el pas espaiat dels tramvies per una línia llunyana omplia tot el barri de sorolls per una llarga estona. Com a fons d'aquests silencis intermitents, portant-ne segurament el ritme, un gos de saló anava lladrant compassadament i monòtona.

Mentre desgranava l'itinerari, cap pensament concret no dirigia els meus passos. Pot parlar-se aquí d'una força oculta, novel·lesca, de les que lliguen la voluntat amb una subtil xarxa de moviments incontrolats? No. De cap manera.

Jo m'havia confiat al carrer, simplement, amb una galvana dolça, terriblement aclapadora, com a eix de la qual, i potser com a darrer refugi de la voluntat, una gran tafaneria per les puntes marineres, el sofà dels genets perses i les mans informava els meus designs immediats i l'anhel d'aquell moment de viure. Em sentia estúpidament feliç, d'una felicitat taujana, que em marcava un somriure dolorós, de tan permanent, i em donava l'aire cretí dels vagabunds benaventurats.

Els fanals de gas de les barriades, que sempre m'han engrescat inexplicablement, aquell vespre m'inspiraven tot de llibres de versos. La vaqueria de la meva demarcació, per davant de la qual sempre apressava el pas per evitar l'aiguabarreig de les seves olors, aleshores em semblava, morta la il·luminació com era, un cau de vaques fades, fines i espirituals com el reflex d'un tros de cel en un llac.

Vaig arribar —i el joc de les meves passes va alentir-se inconscientment— a l'indret on havia calculat que hauria de trobar-se la casa que cercava. En aquell tros, situat al mig de l'espai entre dos fanals, el carrer era una mica més fosc. D'antuvi, en una finestra baixa, d'entresòl, descobria una dama de pell blavosa que, abocada damunt la barana, havia d'esverar forçosament els vianants. A mi va produir-me un neguit inexpressable.

Dua els cabells molt aplanats, partits en una ratlla que els repartia en dues llenques tornassolades, que s'escorrien a banda i banda de la cara; els ulls, de marcada ascendència mongòlica, tenien un mirar pesant i els sentia damunt meu com un cop de raspall. Anava vestida amb una mena de túnica negra, de roba mat i lluent a la vegada. Era lletja? Bonica? No ho sé pas. Vaig comprendre de seguida que es tractava d'una dama russa.

Mentre durava aquesta fugaç observació, m'havia aturat davant d'ella i amb el barret a les mans feia un joc complicat de mitges reverències. En aquesta actitud van sorprendre'm unes paraules de la dama:

—Veni per les mans, no?

—Sí. Efectivament, senyora. Però jo... No em jutgessiu pas un indiscret!

—No; esteu en el vostre dret. Si volguéssiu entrar a casa meva, em faríeu gran honor...

Vaig accedir, i immediatament la dama va retirar-se del balcó. En el cancell, una llum fantasmal retallava poc després la seva silueta. En tenir-la a prop, mentre caminàvem per un llarg corredor, vaig començar un interrogatori inconscient:

—Vós sou russa, no?

—Sí...

—Tanmateix, les senyores russes en feu un gra massa. Us ho he conegit de seguida... I, ara, a ben segur que m'oferireu te calent, de procedència immediata d'un monumental samovar, oi?

—Doncs de quina altra manera us sembla que hauríem de procedir les russes?

—Sí, és clar. Sigui com sigui, no voldria que interpretéssiu les meves paraules com una intromissió als vostres costums...

Va introduir-me en una saleta d'una gran ambigüitat decorativa, on el junc i la fusta, en complicats entrellaçaments, aixecaven l'arquitectura d'un mobiliari tan detestable, que feia, simplement, bonic. Al centre de la sala, un gran samovar lluent escampava una escalfor insuportable.

Ella va convidar-me a seure en una butaca gairebé immaterial, de tan prima d'elements que era, i va començar a mirar-me a fons, d'una manera que em sentia cohibits els moviments més insignificants. Tenia el posat hieràtic de les gates menopàsiques, i encertava a preparar el te i els accessoris conservant l'aparença de la immobilitat més absoluta. Amb la tassa a les mans, més ocupat de gest, pressentia el recobrament de la serenitat.

Va advertir-me que el líquid cremava, a despit de la qual cosa vaig abocarme'n una gropada. Traient fum pel nas, amb la llengua escaldada, començava una precipitada conversa per allunyar el ridícul.

—Doncs bé. L'assumpte d'aquestes mans... És ben curiós, no? Heus ací que un hom està aferrat a viure de la manera més material possible, ocupat a treballar i a ingerir aliments, a dormir i a llevar-se, a forjar petites intrigues terrenals, i de sobte surten aquestes mans i destrueixen el ritme. I, això no obstant, l'accident serveix per a constatar que hom posseeix menys reserves de sorpresa per al sobrenatural del que es pensava. Vós, senyora, controlieu l'actuació d'aquestes mans?

—L'actuació de les mans no és pas per a ésser controlada per mortals. Són elles les que marquen la «norma», les que controlen el to que ha de tenir la nostra vida...

—Espero que no estareu afectada d'arcaïsmes llegendaris. En un segle tan enginyós i tan científicament escèptic com el que vivim, seria absurd!

—Però, vós us considereu actual, o militant (permeteu l'expressió) d'aquest segle?

—Senyora... —vaig ensenyar-li la cedula i el carnet sindical—, la meva condició d'europeu modern està degudament legalitzada. No depèn pas de mi canviar de segle com canviaria de corbata...

—Teniu la inconsciència aggressiva de tots els vostres compatriots.

L'amor propi de la raça se'm va picar:

—Val més que conservem la polidesa, a base de no explicar el que cada u de nosaltres dos pensa de l'altre.

»A més, heu acceptat de fer la meva coneixença a base de les mans. Podeu suposar que he vingut ací mogut per la curiositat. M'estava plàcidament a casa meva i, sense més ni més, el moviment de les mans de la vostra galeria ha vingut a trencar el fil de les meves habituds. Em fa l'efecte que tinc dret a demanar una explicació del fenomen...

—Efectivament. Teniu aquest dret. No he pensat a escamotejar-vos-el. Si voleu seguir-me fins a la galeria, a la vista de les mans us contaré quelcom que us interessa molt més que no sospiteu...

Vaig seguir-la a través d'una colla de recambrons, la característica dels quals era una mena d'insipidesa lumínica que fatigava extraordinàriament la retina. La galeria, amb la seva llum immaterial, oferia un contrast notable.

Va convidar-me a seure al sofà dels genets perses, mentre ella s'acomodava a la cadira. Les mans estaven quietes, plàcides; tenien la línia tallant i l'actitud paradoxalment immòbil de les gavines embalsamades.

Jo esperava que la dama m'explicaria un preàmbul a la manera russa, on la nostàlgia de l'emigrant i la neurastènia nacional omplirien el fons d'una narració de taumatúrgia. Però ella tenia quelcom de tan resolut en el fons de la mirada líquida, que immediatament de contemplar-la la meva previsió va semblar-me supèrflua.

Parlava tot mantenint la seva rigidesa. La veu li sortia en un doll fi, el dringueig del qual, com onades de picarols minúsculs, m'adormia la sensibilitat.

—El patró dels meus ulls us haurà advertit la procedència mongòlica. Retrocedint endins de la meva vida, els records se m'aturen de sobte, brutalment, com tallats per una incommensurable paret negra, on la imatge de la família i de la terra queda perduda, esborrada, inexistent. Tota la noció de lloc, d'ambient, que he pogut retenir dels meus es redueix a l'interior i l'exterior d'una rulot luxosa, de suspensió fina, antítesi dels carros desgavellats de la bohèmia nòmada. A l'interior hi havia llum, sempre, una llum com la d'aquesta galeria. L'exterior era eternament fosc, com si la ruta del vehicle fos marcada a través d'una nit inacabable. Els únics amics de l'adolescència han estat les siluetes fugisseres dels arbres, dibuixats en més obscur sobre la foscor general, i el renillar d'uns petits cavalls tàrtars, que han posat una música estrident al meu passat.

»No he tingut mai, fixeu-vos-hi bé, altres parents que un oncle taumaturg que no m'abandonava mai. Des dels principis tinc clavada la seva imatge a la memòria, amb més nitidesa i més encisament que la meva pròpia.

»Aquest oncle meu no era ni bo ni dolent. Era, simplement, un taumaturg notable. Tenia un poder extraordinari, el qual podia irradiar damunt dels altres éssers; aquest poder no radicava pas en el cervell ni en la mirada, sinó que procedia concretament de les mans, i consistia en la facultat de poder encomanar la bogeria i la mort. Això, a través d'una Rússia feudal, on cada gran senyor tenia almenys un veí amb qui liquidar afers, suposava per nosaltres una gran prosperitat. Les comandes tenien el meu oncle ocupat totes les hores de la jornada.

»Jo no us podria pas dir quin paper jugava la meva presència en aquestes manifestacions de taumatúrgia. Tinc el pressentiment que servia d'agent d'enllaç entre dues forces antagòniques que em torturaven infinitament, però m'és impossible precisar-ne l'abast i el caràcter.

»En cada actuació, les mans del meu oncle dibuixaven una cal·ligrafia aèria, de senyals cabalístics, amb una activitat que contrastava amb la rigidesa d'expressió el posat absent del rostre. Les seves mans, enfront de la seva cara, semblaven un vol de coloms davant d'una estàtua de bronze.

»En aquestes cerimònies, jo havia d'ocupar un lloc determinat dins la rulot, un angle ple de frivolitats femenines: bibelots, aplicacions de llaços i randes, estampes de labor conventual. No sabria dir-vos el meu estat en aquells moments. Podria, potser, condensar-lo en un sol concepte: "consciència de succió"; ni jo mateixa no trauria una major clarividència de la vacuïtat d'aquestes paraules, i no obstant les pressento d'una gran justesa.

»No creguéssiu pas que el període a què em refereixo marqués la meva vida amb gaire puixança. Aleshores jo fluctuava en una semiinconsciència, aquesta és la paraula, que va conduir-me sense batzegades espirituals fins al moment del gran canvi, el trasbalsament definitiu. Nosaltres, en esclatar la revolució...

—Permeteu que us interrompi —vaig haver de saltar—. És que, als russos, no us pot haver passat mai res «al marge» de la revolució? Espero que no acabareu explicant-me que sou una duquessa...

—Per què no? Sí, efectivament, ho sóc. Pel que fa referència a la revolució, us contestaré amb el vostre estil: no podem canviar de moment històric com canviem, per exemple, de capell.

»El meu oncle va sentir d'una manera física l'ensuliada de tots els valors que constituïen el seu medi. Una cavalcada d'arrugues va abocar-se damunt la seva cara, com l'empremta marcada, en l'arrossegament de la desaparició, per tota la societat que s'estava liquidant.

»Va intentar una reacció tardana, iniciant un intens bellugueig de mans, intentant sembrar la bogeria i la mort entre els intrusos. Però ja aquests tenien el maneig de les disposicions oficials, tan obligadores, i havien decretat el bandejament de la superstició i la taumatúrgia. En conseqüència, les mans del meu oncle es movien sense força d'obligar, i, ràpidament, la fina cal·ligrafia àeria va convertir-se en el tremolor incontrolat de l'ancianitat.

»Un gran neguit de fugir va emparar-se del meu oncle. Els cavallets tàrtars foren brutalment fuetejats, i mai una rulot nòmada no haurà ratllat les carreteres i els camins fent bracest amb l'aire de la nit.

»Era una cursa folla, un vertigen de fuga en el qual el centre de gravetat tenia un únic refugi en l'interior del carro.

»Mentre ens anàvem acostant a la frontera, l'oncle envellia, es lliurava a la mort visiblement. En contrast amb la descomposició de moviments de les seves mans il·lustres, el rostre anava perdent el prestigi del seu hieratisme, refugiant-se en els ulls la fermesa del darrer propòsit. De tant en tant em clavava la mirada, perduda ja en l'aquositat de la corrupció, per dir-me:

»—Ens cal arribar a la frontera. *Ens cal!* Ens cal!

»No sé, mesurada en temps, quant va durar la cursa. Sé que va costar-nos, exactament, a mi un tros de vida i a l'oncle la resta de la vida.

»Prop de la frontera, l'oncle va baixar de la rulot, més amb l'ajuda de les meves forces que no pas valent-se de les seves. En un darrer esforç, va avançar amb els braços estirats cap a la línia divisòria; però no pogué arribar-hi: la mort va engrapar-lo pel camí, i caigué amb un crepitament d'osso que va donar a l'aire un alè d'esgarrifança.

»Tanmateix, les mans van quedar a l'altra banda de la ratlla de punts, que les separava pel monyo de Rússia i de la resta del cos. Jo, que instinctivament havia saltat part enllà de la frontera, vaig contemplar astorada el fenomen: mentre tot el cadàver es lliurava a una descomposició brutal, prematura, les mans, en contacte amb la terra forastera, reprenien un inusitat vigor. El color de la vida les tenia novament, i encara més: van començar un clar moviment dirigint-se a mi, parlant-me endins de l'ànima i exigint-me que les recollís, i van cedir amb una docilitat extrema, desprenent-se del cos netament, sense l'aparença truculenta dels traumatismes, tal com les veieu ara.

»Amb aquest bagatge singular he recorregut tot Europa, canviant constantment de residència i de país, car les mans requereixen, per a l'exercici de les seves facultats, un clima i un ambient propicis.

»La vostra terra ens ha brindat, a les mans i a mi, una hospitalitat absolutament adequada. Les mans han recobrat la facultat d'encomanar la mort i la bogeria. Car us interessa saber que, quan algú veu moure's les mans, això constitueix el missatge de la mort o de la follia. Jo mateixa, que no les havia vistes bellugar-se més després de la mort de l'oncle, he rebut fa dos dies el seu missatge. No sé pas quina de les

dues formes revestirà el contingut de l'avís. Vós mateix, pel que es refereix a la vostra persona, tampoc no podeu saber-ho. Mútuaument només podem fer-nos el present d'una evidència: que estem agermanats per una fatalitat comuna...

La meva interlocutora va callar i es va sumir en una abstracció freda. Jo, que diverses vegades havia hagut de dominar la impaciència de les interrupcions, vaig aprofitar el silenci per a intervenir:

—A vós i a mi, senyora, només ens agermana aquesta assistència mútua a què estem obligats tots els humans. En nom seu, podreu mobilitzar sempre la meva sol·licitud, però mai posar en joc els recursos de la vostra neurastènia atrabiliària. El fet que les mans s'hagin bellugat en presència meva a mi no m'obliga a res, ni em dono per assabentat de cap missatge. Per altra banda, em fa l'efecte que, a despit de tot, heu equivocat l'elecció del clima.

»A vós, en qui el missatge de les mans exerceix una ascendència efectiva, no dubto que tot plegat us deu interessar molt, com tampoc no dubto gens de quin és per vós el veritable significat de l'avís. Viureu anys, senyora. Per aquesta banda podeu estar tranquil·la. Teniu telèfon?

La infeliç va indicar-me desmaiadament l'angle on hi havia instal·lat l'aparell. Constatava un sobtat lliurament al meu arbitri de tots els ressorts de la voluntat de la dama. A mi, en aquells moments, m'assistia una gran serenitat. Sense titubeigs, m'havia fet el propòsit d'assumir la responsabilitat de tot l'afer.

Vaig telefonar sol·licitant la tramesa d'una ambulància, indicant amb precisió l'estat de la meva hostessa. L'espera, l'omplírem amb l'exercici d'una polidesa social molt entonada, en la qual la senyora russa demostrava una finíssima habilitat.

Quan va arribar el cotxe ella es deixà conduir dòcilment. En la meva conversa amb el doctor de l'expedició, que m'exigia certs aclariments formularis, vaig reeixir a ésser infinitament discret. En marxar, la dama russa va fer-me amb la mà una cordial salutació.

Jo tenia, malgrat tot, la consciència clara que restava quelcom a fer. En endinsar-me novament en aquella casa forastera, no ho feia pas amb desmaiament de propòsits, sinó amb la concreta idea d'emportar-me'n les mans. Les vaig embolicar amb papers de diari, abandonant el pedestal, i vaig sortir al carrer amb aquell paquet singular. No sabia pas, sincerament, quina destinació donar al meu botí. Caminava d'esma, sense aprofundir massa en les meves meditacions, quan la presència d'un xarcuter alemany conegit meu va inspirar-me una resolució. L'home allargava la seva estada assegut a la porta de la botiga, recollint l'aire d'una nit ciutadana rarament enflairada. Vaig abordar-lo:

—Vós teniu una màquina elèctrica de trinxar carn, no?

—Sí, efectivament...

—Doncs us voldria demanar un favor...

Ens ficàrem tots dos a l'interior de la botiga. Allí, embolcallats en la mitja claror d'una bombeta poc potent, vaig explicar-li que em calia triturar unes mans. D'antuvi, l'home es va esverar. La cara roja va destenyir-se-li en un moment, mentre em suplicava que no el compliqués en un tal afer. Després d'haver-li explicat exactament de què es tractava, el xarcuter va cedir, però amb una mala gana visible.

La màquina era magnífica, d'una gran marca americana. Al cim, un embut receptor proclamava la seva qualitat amb una cromació lluentíssima. En engegar-la, tota la casa va omplir-se de sorolls.

Vaig desembolicar les mans i vaig llençar-les a dins de l'embut. L'alemany m'expressava la seva temença que els ossos no li malmetessin la màquina. Però el mecanisme rutllava amb una continuïtat meravellosa. En un extrem, damunt d'un plat de puríssim esmalt blanc, s'anava apilotant la carn trinxada. Quan no va sortir-ne més, el xarcuter parà la màquina, recollí la carn dins una paperina de paper d'estrassa i me l'ofерí amb una reverència.

Al carrer, poc abans d'arribar a casa, vaig trobar un gos famolenc que furejava un munt de deixalles. El vaig cridar, per fer-li l'ofrena de la carn trinxada. Va empassar-se-la amb dues grans mossegades i em dirigí una mirada d'agraïment que recordaré sempre.

Després, absolutament lliure, abans d'entrar a casa, vaig aspirar l'aire profundament. Mai com aleshores no m'he sentit tan saludablement bé, ni mai he tingut tan clara la consciència que viuré molts anys.

1936

El geni magiar

El professor Micklas m'havia previngut:

—El nostre esperit nacional està impregnat de supervivències heroiques remotíssimes. Estic autoritzat per a afirmar que unim als meravellosos dotaus d'improvisació que tenen els llatins una major profunditat de previsió. A Budapest us acarareu sens dubte amb el sorprendent.

Agafant-me el braç, el professor m'acompanyava a través del seu museu, guardador de delicades sorpreses. Una vitrina tancava el cadàver d'un home; el professor va assenyalar-me un minúscul forat al front del mort.

—Per aquesta diminuta obertura va escapar-se la vida de dues persones...

—Dues morts per una sola ferida? Com?

—Un intricat fenomen de dualitat. És freqüent. L'absurd us l'estampa en plena cara, sense preocupar-se de donar explicacions. Coneixem l'existència del fet, però n'ignorem la raó.

Micklas era un excel·lent preparador de peces anatòmiques. Els trossos de carn humana, deformes i més aviat repugnants, adquirien sota les seves mans un to de mapa en relleu acolorit, amb la seva orografia i hidrografia, els petits accidents i la diversitat pintoresca de la terra vista des de les grans altures. Contemplant aquell museu d'anatomia, els meus coneixements geogràfics s'enriquien considerablement. És allí que vaig aprendre el sentit del curs dels rius, la descripció dels golfs i l'exacta conformació de les grans erupcions terràquies.

La pulcritud del professor donava a les seves preparacions un aspecte comestible, prometedor de saboroses gormanderies. Davant d'una gran bombona de vidre, conservant la cuixa d'una pagesa de Moràvia (un cas rar de topografia muscular), vaig recordar l'elogi que em feia sovint un professor d'idiomes del *gigot*, plat nacional dels meridionals francesos. La idea de l'ebullició d'aquella carn txeca, envoltada de cebes a petits tall, naps i patates primerenques, m'omplí la boca de saliva, obligant-me a llepar-me els llavis.

—Ja em dispensareu, professor —vaig dir—, però les vostres preparacions m'obren la gana. La meva gana és imperiosa, tirànica; sota les seves envestides sóc una miserable persona sense control, amb una voluntat estantissa. Si no us haguéssiu d'ofendre...

—Comprenc el vostre cas i coneix les reaccions. No sou pas vós el primer visitant que ret homenatge a la meva habilitat d'una manera tan delicada...

Micklas és un temperament fi. No puc comprendre com un home així, posseïdor d'un geni tan raonable, no hagi encertat encara la manera de projectar la seva fama més enllà de les fronteres del país. En el transcurs de quatre anys, he anat sis vegades a Budapest, i cada cop la meva primera visita ha estat per a ell. A cada viatge, he esperat trobar-lo convertit en celebritat definitiva, però la seva fixació a la caseta-museu d'Erzsebet Kornt sembla tenir arrels profundíssimes, arrapades àdhuc al desig de glòria.

Aquell dia va acompanyar-me polidament fins al carrer.

Això va passar-me en el transcurs del segon viatge a la capital hongaresa. Vivia en aquella època una crisi d'optimisme tan intensa que vaig estar a punt de tornar-me ximple. Entre altres interessants pràctiques m'exercitava a classificar i definir

exactament l'olor de les grans ciutats, ciència negligida en desmesura que permeté al polonès gòtic Zdenek Capek la realització del llibre *L'ànima de les ciutats nòrdiques*, obra dissotadament ignorada dels nostres estudiosos, que podrien trobar-hi una font inexhaustible de suggeriments.

Budapest es rendia al meu olfacte d'una manera fina, obrint-me els sentits de bat a bat. Si la visita s'esqueia a la primavera, sortia de la capital hongaresa amb els narius dilatats com els d'un cavall minaire. Budapest fa sentor d'aigua timolada, amb èter barrejat a l'1 per 100. Aquesta apreciació personalíssima, vaig comunicar-la per primera vegada a un alemany fotògraf que havia residit durant molts anys a Budapest, i va contestar-me que «diferia» absolutament del meu criteri. Però més tard pogué comprovar que l'alemany tenia el paladar trossejat per l'ús abusiu de la mostassa anglesa i dels cogombres de Frankfurt.

M'agradava dilatar els meus passeigs per la gran ciutat magiar, la simpatia de la qual m'encomanava un aire trapella al qual jo mateix acabava per rendir-me. Enlloc com a Budapest no em sentia més despertes les meves facultats de galantejador, i això que la dona hongaresa m'ha fet sempre l'efecte d'anar disfressada de colador de cafè. Són impersonals, poca-soltes i terriblement intel·ligents.

Aquell dia, en sortir de casa el doctor Micklas, la meva gana artificial va diluir-se en el primer alè d'aigua timolada, i vaig rendir-me al meu epicureisme cosmopolita, lícit i inofensiu. Qui no s'ha lliurat de ple al goig de retrobar el paisatge, després d'una llarga malaltia, quan en els inicis de la convalescència el metge us permet el primer passeig a l'aire lliure? Tot és bonic, nou, brillant, i penetreu a fons el veritable sentit de la vida. A Budapest sentia això; incorporat gairebé a la seva arquitectura i al seu tràfec, vaig iniciar un vagabundeig sense control, més enllà dels carrers que les postals fan familiars als turistes, i perillosament allunyat de la ruta de l'hotel; ben aviat els noms dels carrers van perdre el sentit per mi, esfumats fora del trosset de mapa de Budapest que tenia encastat a la memòria. Abans de consultar res a ningú, volia intentar orientar-me pel meu compte, i seguia brodant anades i vingudes sense solta per una sèrie de carrers totalment desconeguts. En un dels bruscs canvis de ruta, vaig trobar-me abocat a un meravellós espectacle: un carrer nou, però absurdament nou, amb la pasta de les cases que es pressentia encara tendra. Semblava un carrer d'exposició, o una maqueta monumental, on els fanals, provocativament coberts de plombagina, us oferien a primer cop d'ull un *made in Autriche* com una casa. No sé per què, el carrer em produí de seguida la impressió que tot ell existia sota el signe d'una gran afectació.

Això no obstant, la gent hi caminava amb molta desimboltura, sense participar gens de la meva perplexitat. Així com tot el carrer semblava fer comèdia, la gent respirava una gran naturalitat. Passejant els ulls amunt i avall de les façanes, vaig descobrir en un balcó elevat una noia de les que a mi m'agraden, que m'estava mirant fixament. Era fina com un maniquí de gran basar i amb uns colors d'estampa que enamoraven. Lluïa un rímel rígid que convertia les seves pestanyes en una pinta espessa, i tenia la boca petita com un forat de pany, i uns ulls de color d'ostra que li devoraven les tres quartes parts de la cara. Tenia un cutis delicat, el contacte del qual havia de produir inevitablement unes grans esgarifances. Vaig comprendre immediatament que es tractava d'una d'aquestes noies que ben administrades per un poeta donen un rendiment extraordinari. Pot fer l'efecte que descobria tot això amb una sola ullada, però no va ésser així; la noia va aguantar-me la mirada, sense

parpellejar, durant prop de mitja hora, fins que un dolor agut al clatell m'obligava a rendir-me. La conquesta se m'apareixia tan clara que, calculant a quina de les porteries correspondria la casa de la noia, vaig encaminar-m'hi.

Al llindar hi havia la portera, una dona d'edat, estàtica, endreçada, que asseguda feia mitja, amb una gàbia i un canari penjats enlaire, darrere seu, i un gat negre als peus. L'extraordinària immobilitat de la vella va fer-me suposar que dormia, amb aquesta facilitat que tenen els vells per a dormir profundament i dissimular-ho amb delicadesa. Primer, vaig procurar deixondir-la amb un copet a l'esquena, sense èxit, per la qual cosa vaig sacsejar-la per les espatlles. Però al primer sotrac va succeir quelcom horrible: un ull de la vella va desprendre-se-li de la seva òrbita i rebotant falda avall, fregant el cap del gat, va caure'm als peus fet a bocins. Era un ull de vidre. Anys abans, a Santander, va passar-me una cosa per l'estil amb una ballarina normanda.

Així i tot, el meu desconcert fou intens. Amb una reverència vaig collir els bocins de vidre més grossos i els oferia a la vella:

—Senyora...

El fet que no em fos tornada cap resposta m'inclinà a suposar que la vella s'havia quedat balba de l'esbalaïment. Una compassió sobtada m'entendrà, i, creient complir un deure, vaig intentar posar-li un bitllet de banc a la mà, mentre calculava *in mente* el preu aproximat de l'ull ortopèdic. Però la vella va abandonarme la mà, «absolutament» separada del seu canell tant com jo m'anava separant d'ella. Això em produí un eriçament de la pell, familiar, semblant al que he sentit cada vegada que, banyant-me al mar, una medusa se m'ha arrapat al clatell.

Tenia, doncs, entre les meves, una mà estrangera, una mà de pasta mal pintada, amb una agulla de fer mitja incrustada a perpetuïtat. La primera idea fou llençar-la lluny, però això va semblar-me poc polit, davant la vella, i, des del punt de vista de ciutadà de trànsit a Budapest, em va semblar incivil.

La comprovació que la vella era, de cap a peus, un ninot de pasta disfressat de portera, va aguditzar els meus dorts d'observació, escassos per naturalesa i extraordinàriament divagadors. Vaig mirar la gàbia i el canari, i va resultar que aquest era de cotó fluix, amb un bec de cel·luloide encertadíssim. En un angle de la gàbia, una etiqueta mal esborrada deixava llegir encara el nom del fabricant. El gat era un animal dissecat, roseitat per les arnes en diversos punts de la seva pell.

Lligant caps, vaig deduir que devia haver-me introduït furtivament en un aparador. D'un moment a l'altre vindria un dependent i m'obligaria a quedar-me amb el maniquí que havia malmès. No obstant això, la naturalitat dels transeünts que desfilaven pel meu davant, i el seu aire absolutament normal, va deixar-me perplex.

A la vorera d'enfront, el rengle de porteries s'estenia disciplinadament de llarg a llarg, oferint cada una d'elles detalls molt naturals: el porter llegint el diari, assegut al llindar, la minyona festejant amb un caràcter sintètic lleugerament descolorit pel temps, la senyora vella distingida, vestida com una mona d'italià vagabund esperant el criat o el cotxe, amb aire de remugar maledicicions, el nen de carrer llimant un dels fanals per la seva base, el topògraf municipal amb el seu teodolit i una colla de pals pintats a ratlles, auguri d'una general esventrada de carrer, el guardià de trànsit, emboscat astutament entre una vela de bar i una palmera de saló, a l'aguait de possibles contravencions, etc.

Els balcons oferien així mateix un bigarrat aspecte. En el d'un primer pis de persiana sincerament verda, hi havia fixada una *demi-vierge* amb quimono florejat; en un altre, una llevadora seca, de mans filiformes, amb la mirada aprofundida i gest de fura, conseqüències del sèc professional; en un altre, un funcionari reumàtic, enganxant segells a l'aire lliure i aspirant profundament unes plantes tuberculoses, robant-los la poca salut que els quedava; en un altre, una festejadora tardoral de balcó, lassa de concentrar tota la seva força física i anímica a les mirades dirigides als barrets dels transeünts, amb l'intent de fer alçar el cap a llurs propietaris. Per si aquest feliç esdeveniment es produís, la festejadora havia lligat un tros de sac a la barana, per protegir els seus encisos a l'esguard d'un galant en situació privilegiada; però al sac hi havia retallat un gran forat amb tisoretes de brodar, que oferia a la curiositat pública un tros de cuixa decorada amb puntes al coixí, d'un model evidentment passat de moda.

Irresistiblement encuriosit, vaig dipositar la mà de cera a la falda de la vella i vaig traslladar-me a l'altra banda del carrer. A la porteria d'enfront, penjada enlaire, va cridar-me l'atenció una gàbia de marqueteria, amb dos estornells saltironant. Per un prodigi d'imprevisió, la porta de la gàbia estava oberta, i instinctivament vaig disposar-me a reparar la incúria del seu propietari; però, en tocar la porta, un dels ocells va fer un espetec metàl·lic i sortí disparat gàbia enfora. Va caure darrere meu, amb un esquinç sota l'ala que deixava sortir una poderosa molla de rellotgeria. Soltadament vaig comprendre que els porters, la minyona, el topògraf, el funcionari, el carter, la meva enamorada, la *demi-vierge*, etcètera, etcètera, eren, com la vella, artificials. Vaig concedir de seguida que l'artista autor d'aquells ninots havia de posseir un geni singular.

Un xicot de carn i ossos que contemplava el meu estupor amb posat sorneguer, comprenent-ne a ben segur l'origen, va collir una pedra cantelluda i apuntant el cap del funcionari filatèlic li engegà un tret encertadíssim, que li arrencà el nas de soca i arrel. El nas va rebotar unes quantes vegades pel carrer i s'aturà en una voravia; la tafaneria em mogué a collir-lo i vaig poder comprovar que aquella pasta era més reeixida que la del maniquí de la vella. Tenia un color i una consistència carnosos, i en el lloc on corresponia amb la cara la seva pintura tenia un to sangonós. Vaig guardar-me'l a la butxaca, embolicat amb el mocador, proposant-me investigar degudament la composició. Després, la seguretat que els seus guardians no m'ho impedirien va fer-me entrar una gran tafaneria per comprovar si les cases d'aquell carrer eren tan artificials com llurs habitants. I, efectivament, les tals cases no tenien altra part que justifiqués el nom de casa que les façanes; a dins no hi havia res, o més ben dit: de «dins», aquelles cases no en tenien. La façana neta i llampant, i prou.

Van acudir-se'm per a aquell fenomen urbanístic una colla d'explicacions més o menys poca-soltes, cap de les quals no em podia convèncer plenament.

Vaig recórrer als transeünts, cercant d'interrogar-los, però tots em rebien com m'hauria rebut un contrincant meu en unes oposicions si li hagués preguntat prèviament com pensava menar-se les coses. És més: un policia m'aconsellà paternalment que deixés córrer el meu afany informatiu, que em guardés molt de parlar a ningú de les meves experiències en l'esmentat carrer, i em deixà entendre que el secret dels ninots i de les façanes artificials era un secret professional. En aquells moments va passar una caravana d'autocars amb turistes, alguns dels quals

van afanyar-se a retratar aquell carrer tan nou i tan animat. «Infeliços!», vaig pensar. «Si ho sabessin...».

Com que no podia renunciar a conèixer l'explicació, que pressentia interessant, vaig concloure que el meu gran amic el professor Micklas no sabria negar-me-la, i aquella mateixa tarda vaig tornar a visitar-lo.

D'antuvi, el professor va adoptar un aire greu, tractant de convèncer-me, ell també, que abandonés el meu propòsit d'assabentar-me d'una cosa que no havia de proporcionar-me cap benefici. Però com més obstacles trobava més creixia el meu interès, i vaig pregar tan porfidiosament, que el professor Micklas, després de fer-me jurar solemnement que mai, passés el que passés, no revelaria a ningú el que m'anava a confiar, em digué:

—En aquesta part de Budapest que heu visitat d'una manera fortuïta, s'hi van iniciar temps enrere unes reformes importantíssimes, iniciadores d'una nova estructura del perímetre ciutadà. Un personatge que ocupava en aquells dies una preeminent situació política va intentar aprofitar-se de les circumstàncies per a fer obrir el carrer de referència, reforma que valorava considerablement unes finques que l'esmentat polític posseeix en aquell barri. Però el nou carrer limita per una banda amb els immobles d'una gran companyia nord-americana, i per l'altra amb els d'un orde religiós molt puixant, els quals van pledejar i guanyar contra l'expropiació. Hom obtingué, de les expropiacions possibles, l'espai just per a obrir un carrer relativament estret, però només amb calçada i voreres, sense lloc per a les cases.

»Això no obstant, la tossuderia del personatge tirà endavant el projecte, i, un cop aquest realitzat, hom es trobà amb un carrer incomplet, estenent-se per entre dues altes parets brutes, que constitueixen la part posterior dels esmentats immobles. Aleshores s'esdevingué un canvi sobtat, que bandejà el governant de referència, però la cosa ja no tenia remei i la ciutat es trobava plantejada aquella vergonya.

»Per dissimular almenys als ulls dels forasters aquella feblesa, un arquitecte ideà bastir unes façanes artificials, per tapar les antiestètiques parets, idea excel·lentment acollida pel municipi i l'opinió pública, i que ha estat realitzada amb gran èxit. Per a donar al carrer un aire més desimbolt, hom encarregà a un reputat escultor de modelar unes figures per als balcons i les porteries, i, el bon resultat d'aquest conjunt, vós mateix l'heu pogut comprovar.

—Quina bestiesa! —se'm va escapar—. Però és admirable el vostre esperit de disciplina. Al meu país, un secret així seria escampat de seguida als quatre vents. I digueu: ningú no ha intentat malmetre-us o robar-vos els maniquins?

—No. En un dels balcons hi ha un home real que vigila, un funcionari, notable col·leccionista de segells, que té cura que...

No vaig deixar-lo acabar. Esgarrifat, vaig treure'm el mocador, a dins del qual hi havia el nas del funcionari, i vaig llençar-lo furiosament per la finestra.

Feblesa de caràcter

Un dia, trobant-me dormint com he dormit tantes i tantes vegades, va despertarme un soroll que venia del meu despatx.

—Ja hi som! —vaig dir-me—. És el lladre.

Fi, caminant de puntetes, vaig guanyar la distància que em separava del lloc on algú m'espolia. Allí hi havia un senyor desconegut, amb un sac, que triava aquelles de les meves coses que li feien més goig i les amuntegava en una pila.

—Ep! Parlem-ne... —li vaig dir.

Ell es va girar sense sobresalt ni sorpresa, em va mirar de cap a peus i respongué:

—No cal. Jo us guanyo. Així, calculant-ho a ull, peso uns vint quilograms més que vós. Aquest avantatge natural m'estalvia tota mena d'explicacions. Porteu armes?

—No.

—Raó de més.

I procedí a omplir el sac amb els meus béns, fent com si m'ignorés. Jo, com és de bona llei, no em vaig pas resignar:

—Però, home, això no és qüestió de força. Hi ha la moral, m'enteneu? Sense principis no anireu enllloc i tothom us mirarà de cua d'ull...

—La moral! —digué—. És el pes més inútil que pot carregar un home.

I, posant-se seriós de sobte, em preguntà:

—Que hi creieu de debò, en la moral?

—I tant, Mare de Déu, i tant!

Va rebre aquesta afirmació de la meva fe amb una gran contrarietat. Abandonà la seva feina, m'agafà pel braç i em convidà a seure al costat seu en un sofà.

I em dirigí les següents paraules:

—Mireu: em feu una mica de llàstima i vull que rebeu l'ajut de la meva experiència.

»Jo, temps passats, també em refiava de la moral. Era casat, tenia un fill, i un amic del cor, i un negoci. M'havia guanyat la fama d'ésser l'home més bo del barri i, per tant, també el més taujà. El meu confessor quan em veia ja tremolava, perquè la meva consciència neta no li donava ocasió de lluïment. “Que poc divertit que sou!”, solia dir-me, i, per poders, em beneïa.

»De vegades, el meu tedi m'esgarrifava, però la pau de la meva llar, el bon nom de la família i la netedat de costums em feien companyia. “Aguanta't, noi, aguanta't”, em deia. “Tot això tindrà el seu premi”.

»I sabeu quin va ésser el premi? Ara us ho explicaré: un dia el meu fill, que acabava de fer catorze anys, va fugir amb la minyona. Esverat, vaig anar a cercar la meva dona per compartir la pena amb ella, i només vaig trobar una carta seva en la qual m'explicava que, cansada del meu ensopiment, se n'anava a viure amb un senyor del tercer pis, que ell sí que era simpàtic i sabia viure.

»Desfet, vaig decidir submergir-me en el negoci i al cap d'un parell de dies m'assabentava que el meu amic del cor, valent-se d'una maniobra comercial, me l'havia pres.

»Només em quedava el confessor. Vaig explicar-li el que em passava i sense pensar-s'hi gens em digué que tota la culpa era meva i em va posar una penitència d'aquelles que et deixen baldat.

»I el bon nom que tenia pel barri? Ja us ho diré: quan jo passava pel carrer, la gent es girava a mirar-me i reia.

»Com podeu comprendre, era un bon moment per a fer balanç de la meva vida i trobar que, fins aleshores, havia errat. No es pot anar contracorrent, i si hi vas en pagues les conseqüències. Això quedava tan clar que vaig decidir canviar de vida.

»Ara trobo que faig el que vull sense noses de consciència i tothom troba que estic tan bé. Les dones em sol·liciten, els coneguts proclamen la meva simpatia i els veïns, quan els vaga, diuen entre ells: "Ja ho veus, tan ase que semblava i encara farà carrera!".

»Això és tot. Si us pot servir d'alguna cosa, aquí ho teniu.

—Vinc amb vós! —vaig dir-li—. Em sabria molt de greu ésser víctima d'una decisió tardana.

L'endemà els diaris publicaven la següent notícia:

Ahir de bon matí, els lladres entraren en un pis de l'avinguda Oriental. Entre altres objectes de valor, hom troba a faltar l'amo de la casa, ja que ningú no sap donar raó del senyor Calders, ciutadà honorable i contribuent de bons costums.

1941

Raspall

(conte infantil)

El dia que el *Turc* —un cadell de gos— es va menjar el barret del senyor Sala, la senyora Sala va decidir que allò ja ultrapassava tota mesura canina, que només una paciència de sant podia haver tolerat que les coses arribessin fins allí. Per tant, reunida que fou la família i demanat el parer de cadascú, hom acordà que la noia casada del jardiner es faria càrrec del *Turc* i el tindria a casa seva.

El nen Sala va tenir un disgust de mort. Li semblava que no trobaria la manera de portar més endavant la seva vida, que sense el gos tota cosa era fada i sense objecte. Passat el moment de les llàgrimes, el problema que se li va presentar era el de donar un destí honorable a la quantitat d'afecte que l'absència del *Turc* deixava vacant. Va provar de mirar-se amb uns altres ulls el canari de la seva tia, però podien fer-se tan poques combinacions realment divertides amb l'ocell que va veure de seguida que no passarien mai d'una superficial coneixença.

Aleshores imaginà que el llum de peu de la biblioteca era un fidel soldat que no tenia altra feina que servir-lo. Això li va donar la il·lusió, durant dues hores curtes, d'haver resolt el seu cas, però va comprovar que li quedava encara una terrible quantitat d'estimació perduda per tots els racons de la seva ànima. Provà d'establir una companyonia duradora amb una pilota de roba, amb un manyoc de cordill que, com a cordill, era únic en el seu tipus i, successivament, amb una baldufa americana, una herba nova del jardí i una canya llarga que havia fet l'enveja de totes les seves amistats. I va adonar-se que tot el coratge que havia posat en joc per tal de superar la situació no li servia de res, que la diferència entre totes aquelles coses i un gos era tan gran que no era possible jugar a oblidar-la. Aleshores, va arribar al convenciment que li calia trobar un substitut de gos, quelcom que, sense que la memòria del *Turc* en patís, pogués fer-ne la semblaça.

Va recórrer la casa de dalt a baix, regirà tots els armaris i tots els calaixos i, finalment, en un racó de les golfes va trobar un gran raspall passat de moda, definitivament bandejat de les necessitats de la família. Aclucant els ulls, va passar-li la mà plana per damunt del pèl, i és ben de debò que va fer-li l'efecte que acariciava el llom d'un gos. Per ésser una primera prova va resultar tan bona, que el nen Sala va creure que no li calia cercar més. Va lligar-lo amb un tros de cordill i al cap de cinc minuts escassos estava ben lluny de creure que arrossegava un raspall, sinó que tenia el convenciment que *Raspall*, un gos de raça estranya, el seguia amunt i avall de casa seva.

Al vespre, una mica cansat per la capacitat de seguiment del seu nou amic, el nen va anar-se'n a dormir, i abans de ficar-se al llit lligà *Raspall* a la pota d'una cadira. Però encara no s'havia acotxat que ja un entendiment obligador el feia pensar en la manyaguesa de *Raspall* i en la seva docilitat per a adaptar-se a qualsevol mena de joc. Va fer-li una mica de mal el pensament que hauria de passar la nit fermat, dormint damunt la fredor de les rajoles, i, seguint un impuls indomable, saltà del llit d'una revolada, alliberà *Raspall* de la seva lligadura i se l'emportà a dormir amb ell.

I mireu si passen coses extraordinàries a vegades, que molt abans d'adormir-se el nen va adonar-se que el raspall irradiava calor de vida, que es premia contra el seu cos cercant una carícia. Això, naturalment, li va semblar molt seriós, perquè una cosa és que hom jugui a convertir un raspall en un gos i una altra cosa ben diferent és que la transformació es produeixi de bo de veres. Va alçar-se, obrí el llum i comprovà esbalaït que el raspall, sense perdre gens ni mica la forma de raspall, es movia com un gos. Va saltar donant algunes voltes prop del nen i després va posar-se de panxa enlaire, per tal que l'amanyaguessim. Qualsevol que tingui notícia d'aquest prodigi es preguntarà que d'on podia treure potes per a caminar i panxa per a mostrar un raspall que seguís tenint forma de raspall. Però, vençuda la principal dificultat de donar-li vida, aquest detall està tan desproveït d'importància que ni val la pena d'amoïnar-s'hi.

El nen va considerar-ho així i tot seguit va tenir el desig d'anar a despertar els seus pares i explicar-los el meravellós esdeveniment. Però, assenyat com era, i coneixedor dels miraments que un fill ha de tenir amb els seus pares, va decidir esperar l'endemà.

Queda ben entès, és clar, que no va poder dormir en tota la nit, i de bon matí, quan va sentir que la seva mare ja feinejava, va anar-la a trobar amb *Raspall* sota el braç.

—Mireu, mare —va dir-li—. He trobat un raspall que en realitat és un gos. Es belluga, coneix la meva veu i porta puces.

La mare se'l va mirar sense deixar la feina i li respongué:

—No siguis beneit i llença aquesta andròmina. Ja ets gran i hauries de tenir més seny.

El nen es va sentir ofès i va pensar una vegada més en l'aire de suficiència que tenen la gent gran i la seva manera absurda de viure. No digué res més, s'emportà *Raspall* a la seva habitació i pensà que, si no el volien creure, tot això es perdrien.

A l'hora de dinar la mare explicà, fent-ne burla, la descoberta del nen, i el pare va riure com si es tractés de la bajanada més gran de la terra. El nen no va replicar, perquè ja sabia que la justícia sempre s'obre camí, i esperava que, tard o d'hora, tothom podria comprovar que hi ha coses que no fan riure tant com sembla.

I mireu si anava poc errat que a la nit següent va despertar-lo un clapit de *Raspall*. Va desvetllar-se i sentí soroll de baralla a la biblioteca i la veu del seu pare demanant auxili. *Raspall* furgava la porta i tenia un rar neguit; el nen obrí, baixà les escales de puntetes i va veure el seu pare barallant-se amb un lladre que el dominava i estava a punt de baldar-li el cap amb un ferro de la xemeneia.

—Busca'l, *Raspall*, mossega'l!

Raspall va córrer com el vent, s'abraonà damunt del lladre i va mossegar-li la canyella. I el lladre es va quedar tan sorprès per l'agressió d'aquella mena de cosa, que va rendir-se de seguida i fou lliurat a la policia lligat de peus i mans.

Poc després, la mare afirmava amb llàgrimes als ulls que mai més no dubtaria de la paraula del seu fill, i el pare, passant la mà pel llom de *Raspall*, deia:

—Li farem una caseta al jardí, amb tot el confort de les darreres descobertes. Damunt la porta, hi farem pintar unes lletres que diguin:

No és segur que ho sigui, però mereixeria ésser-ho.

Un crim

Les memòries contenen sempre confessions doloroses, que posen a prova la sinceritat de l'autor. No he pensat mai a eludir-les i he esperat amb una certa impaciència el moment de poder explicar el perquè del meu crim i com va anar el procés.

Ningú no recordarà la notícia tal com aparegué als diaris, i, per evitar els inconvenients de l'oblit, la reproduexo: «Repugnant assassinat a Reus» (a quatre columnes). «Una vella esberlada amb una destral» (a dues columnes). I a sota, amb lletra corrent i normal, la relació del succés:

Reus, tants de tants.

Un crim tenebrós ha omplert de consternació els veïns d'aquesta ciutat. Un senyor de Barcelona —el nom del qual la policia veda de divulgar— ha partit per la meitat la virtuosa senyora Purificació, molt coneguda i estimada. L'assassinat ha tingut lloc al Teatre Principal, durant el segon entreacte de l'obra *Amunt, germans*, que es representava de nits amb un gran èxit. L'assassí ha lliurat l'eina del crim (una destral de llenyater) als mossos de l'Esquadra, declarant al mateix temps que estava disposat a donar tota mena d'explicacions a la justícia. Seguiré informant.

El corresponsal.

Explicaré amb quatre paraules el móbil del crim, per tal de dedicar més atenció al procés, que és el que em fa quedar bé. Resulta que durant set anys havia tingut relacions formals amb una noia de Reus, bonica i de bon veure. Aquella noia només tenia un parent, una tia vella que, havent de fer de pare i mare al mateix temps, era l'encarregada que hom li fes la petició de mà i de vigilar que jo no m'excedís.

Al cap de quatre dies ja volia saber quan pensava casar-me; jo li vaig dir que tenia en perspectiva un negoci d'olis a Barcelona i que esperaria que es posés bé per a fer un pensament.

Doncs bé: durant set anys vaig anar cada diumenge a Reus per festejar (són uns tres-cents seixanta diumenges). Agafava el tren de dos quarts de nou, arribava amb un pom de flors a casa d'ella, trucava a la porta, m'obria la senyora Purificació i em deia: «Encara no arrenca això dels olis, senyor Pere?». Després em passava tot el dia passejant amunt i avall de Reus amb la promesa i la tia, la qual aprofitava tots els buits de la conversa per a anar-me dient que a veure si m'espavilava, que el temps passava que era un gust i que ja hi havia qui murmurava.

Ja se sap com és el negoci d'olis. S'ha d'anar amb peus de plom, no es pot fer a la impulsiva i com més es deixa madurar millor. Van passar els mesos i va venir un moment en el qual la senyora Purificació em va desballestar els nervis i va passar allò que ja és sabut.

El dia del procés tothom es va presentar a fer el seu fet amb la gravetat que el cas requeria. L'acusador va prendre la paraula i va dir poc més o menys que

jo era un criminal sense educació ni vergonya. Digué que jo havia procedit d'una manera freda, que havia pretextat unes vacances a Reus i que al segon dia d'ésser-hi comprava la destral a la ferreteria La Providència. Que després havia tingut la destral a l'hotel durant quatre dies, qui sap si mirant-me-la de tant en tant amb una mirada sàdica, i que, finalment, el dia del fet, havia convidat i acompanyat la víctima al teatre, portant la destral amagada sota la capa. Afegí que, segons testimonis, la senyora Purificació s'havia portat amb una gran mansuetud, sense donar motius que induïssin a l'assassinat, i que les seves darreres paraules («Això dels olis, senyor Pere, sembla l'obra de la Seu») no contenien insult ni provocació. Acabà dient que la premeditació i nocturnitat feien més greu la meva acció, i demanà a la societat que em fos donada mort amb ignomínia.

El defensor no es va esverar gens. Serè, va repassar la sala amb una mirada ampla, i digué:

—Senyor jutge. Senyores i senyors: ens hem reunit avui per disposar de la vida d'un home blanc, ciutadà de la nostra ciutadania, que no s'havia vist mai en un cas semblant. Mireu-lo: és endreçat, té una mirada dolça i l'aire net de les persones que no volen mal a ningú. Es veu de seguida que si ha arribat al crim és perquè no podia triar, perquè s'hi ha vist portat per un procés inexorable, amb un sol desenllaç possible.

»No hem de permetre mai més que un absurd de la nostra legislació cometí nous errors. La premeditació, senyors, en la majoria dels casos és un atenuant. —Rumors—. Només el criminal empedreït mata sense pensar-s'hi, perquè no té cap dubte moral a resoldre. L'aficionat, la persona que no hi té la mà trencada, quan ha de matar es baralla amb la seva consciència i la cosa s'allarga. “Premeditació”, diu la gent. Meditació, simplement, rectifico jo.

»Imaginem l'acusat arribat a Reus i experimentant alguna sensació que l'incita a matar. A cop calent, va i compra la destral; però és un home honest, passa els seus impulsos pel garbell de la bondat i deixa la destral abandonada a l'hotel.

»Després vénen uns dies dolorosos. Es mouen dins d'ell els dos coneguts impulsos. Un soliloqui l'obsessiona: “La mato, no la mato, la mato, no la mato”. És un home bo, sap fer-se'n passar les ganes.

»En aquestes alternatives fa l'efecte que l'àngel bo domina; l'acusat sembla que arriba a la conclusió de dir-se: “Bé, bé, deixem-ho córrer. Avui la convidaré al teatre i encara estarà contenta”.

»La convida, efectivament, però a l'hora de sortir de l'hotel per anar-la a recollir es recorda de la destral. “Si te l'emportes”, es diu, “no et farà una nosa excessiva. I qui sap si encara et serà útil!”. Aprescat, sense temps de cavilar-hi massa, perquè és una mica tard, agafa la destral i se l'amaga sota la capa.

»Pel camí ja veu que l'eina més aviat el lliga de mans i li sembla mentida que mai hagi tingut la idea d'emportar-se-la. És possible que, neta com té l'ànima, arribi a imaginar un acudit: “La destral no paga entrada. Que s'esbargeixi!”.

»Veu el primer i el segon actes plàcidament. Abans de començar el tercer acte, la víctima diu quelcom irreparable, definitiu, i l'acusat es troba la destral a les mans sense adonar-se'n. “Ara sí”, diu alçant la veu, segons els testimonis, i descarrega el cop.

»Això és tot. Quan un home de bona mena, sense antecedents penals i sense tares, en plena joventut, arriba a matar, és que deu tenir les seves raons, i nosaltres, en certa manera, no ens hi hem de ficar.

»La nocturnitat, senyors, és un altre atenuant. L'home honrat, quan ha de matar, se'n dóna vergonya i cerca que la nit el tapi. Al criminal nat, tant li fa. No té una mesura que li serveixi per a adonar-se de la seva maldat i mata sense pudor, a la llum del dia.

»L'acusat, senyors, ha dit públicament que no hi tornarà mai més. Qui som, nosaltres, per a dubtar de la seva paraula? Demano que sigui absolt lliurement. — Veus a la sala. “Àngela! Molt bé, molt bé!”.

Em condemnaren només a pagar trenta pessetes per haver mancat a no sé quina llei d'espectacles públics. Però aquell mateix vespre ja era al carrer deixat anar, content de saber que una conducta recta sempre té premi.

1941

GENT DE L'ALTA VALL

Fortuna lleu

A l'entrada d'una barraca sota una gran estructura metàl·lica, Trinidad Romero deixa passar les hores lentament. Va embolicat amb una manta que li tapa mitja cara i l'única cosa que deixa visible són els ulls, bellugant-se al centre de l'escletxa que formen el barret i la manta.

Sent trucar a la porta de l'obra i s'aixeca calmosament, camina a poc a poc i pregunta qui hi ha.

—Sóc jo, el teu compare. Deixa'm entrar.

Un baf de tequila envolta el visitant. Té una embriaguesa pesada, toixarruda.

Trinidad es torna a asseure, amb una certa indiferència i pregunta:

—Què s'explica?

L'altre s'embarbolla, no pot confegir les paraules i amb treballs aconsegueix dir que està disposat a matar qualsevol persona que hagi tingut tractes amb els *gringos*.

—Seu, home, seu.

Trinidad no en fa cas. Amb un tros de fusta remou les braces de la foguera amb la qual s'escalfa i mira amb la mirada perduda, com si estigués sol. L'embriac l'agafa pel braç amb violència.

—No sé per què em sembla que tu hi has tingut tractes!

Se'n desempallega d'una revolada i el seu amic cau de cara enlaire, d'una manera grotesca.

—Apa, vés-te'n. Deixa'm estar. Em sabria greu perjudicar-te.

Però l'amic, tretzener, s'alça fent tentines i l'abraça. Forcejant, Trinidad s'acosta al foc i es crema un turmell. El dolor l'encega i, sense pensar res, agafa un tub de ferro i pega amb totes les forces al cap del seu compare, que cau bocaterrosa i resta amb els ulls oberts.

Trinidad es queda una bona estona dret, quiet. Finalment, es treu el barret de palma i es grata el clatell.

—Ah, quin home! —diu, dirigint-se amablement al cos immòbil—. Sempre buscant-se dificultats...

S'ajup i el sacseja:

—Eh, Lalo! Em sents?

Li sembla que es belluga una mica i amb el mateix tub li dóna dos cops més.

—Pobret! Perquè no pateixi.

Després, es lliura a la meditació. Camina d'una banda a l'altra i s'atura, ara i adés, davant d'una rasa a mig omplir de ciment. Quan arriba a una decisió, s'agenolla al costat del cadàver de Lalo i li regira les butxaques; en treu unes quantes monedes de coure, un ganivet, la cartilla militar i una petita ampolla de tequila, amb una mica de licor. L'alça a contraclaror per mirar la quantitat de líquid que conté i amb un somriure bondadós comença a beure a glops, sense pressa, assaborint i passant-se la llengua pels llavis.

Quan acaba, fa un sospir de benestar i torna de seguida a la seva diligència. Agafa els peus de Lalo, per arrosseggar-lo, i aleshores s'adona que porta unes sabates gairebé noves. S'asseu i posa les seves soles contra les soles del mort, per comprovar la mida, i veu amb pena que les sabates li vindrien folgades.

Ja no es distreu més i llença el cos del seu amic dins d'un dels fossats, cobrint-lo amb ciment. Utilitza una pala per allisar curosament la superfície i quan el seu treball el satisfà, es treu el barret, plega les mans amb unció i resa per l'ànima del desaparegut. Una vaga malenconia li talla el respir: en poc temps ha perdut dos dels seus millors companyons, sempre en circumstàncies tràgiques. I aquest d'ara, tan jovial quan tenia la bona i tan àgil tocant la guitarra...

No se li acut res més i acaba així l'oració fúnebre. Immediatament s'aplica a donar forma precisa a una idea que li fa anar el cor a batzegades: haurà d'avivar la Lupe, l'amant de Lalo, i, si s'hi avé i les coses són propícies, procurar per ella.

Abandona l'obra sense inquietud; no hi entra mai ningú i el més probable és que quan hi torni ho trobi tot igual.

Fa una nit freda, amb les ratxes d'aire tan pròpies de la vall de Mèxic. A les deu de la nit, l'avinguda de San Juan de Letrán comença a declinar i la poca gent que hi transita ho fa silenciosament; el xerricar de les rodes d'un tramvia i el so apagat d'una música mecànica accompanyen els pensaments de Trinidad. La Lupe viu al barri de Portales i ell s'encamina cap a la parada de l'òmnibus que el conduirà fins allí. I reflexiona de la manera desmanyotada que li és permesa; clou els ulls i s'imagina la figura de la Lupe, que sempre sembla que vagi a mig vestir, amb aquell gest tan seu d'estirar-se la roba perquè no li surti el pit.

Pel camí, els sotracs del vehicle l'ajuden a enfonsar-se en una somnolència agradable. El petit turment de no poder donar forma a una idea que li vagareja pel cervell, el té inquiet, però d'una manera atenuada, llunyana.

Baixa de l'òmnibus, travessa dos carrers i entra a la casa de veïnat de la Lupe; creua el pati apartant la roba estesa humida i s'ha d'ajupir dues vegades perquè els filferros li fan caure el barret. Al replà de l'escala trepitja un gos, que el sobresalta i l'irrita fins al punt de llançar-lo contra un safareig d'una puntada de peu.

Dóna tres cops a la porta, tan febles que no els pot sentir ningú. Espera, espera pacientment i al cap d'uns quants minuts torna a trucar, amb la mateixa timidesa. La tercera vegada colpeja amb més força i a dins s'encén un llum. La porta s'entreobre i ell diu:

—Sóc Trinidad Romero.

La dona el fa passar. Porta un vestit cenyit, que s'ha posat a corre-cuita, i res més a sota. Trinidad se la mira, resseguint-la lentament amb els ulls; ella alça els braços per arreglar-se els cabells i l'home li contempla les aixelles amb admiració. La Lupe somriu:

—Quin miracle!

—Doncs venia a dir que el Lalo ja s'ha mort...

Ella deixa caure una agulla de ganxo que aguantava amb les dents i esbatana els ulls. Es queda quieta una bona estona i després pregunta:

—Però com? Què ha passat?

—Estava de Déu. Se l'ha emportat la trampa.

Això ho explica tot i la Lupe s'aclofa damunt d'una cadira, agafant-se el cap amb les mans. «Ara que ens anàvem a casar per les dues lleis», diu entre sanglots. I ell, que volia replicar alguna cosa, es domina per no tacar la memòria del difunt. Mentre respecta el dolor de la dona —ara silenciós— Trinidad es fixa en un retrat de Lalo penjat a la paret. «Així que podràs, te'n faràs un d'igual». La idea el fa somriure, però un sentiment confús de delicadesa l'obliga a tapar-se la cara amb el barret.

—A quina Creu el tenen? A la verda o a la roja? —pregunta la Lupe.

—A cap.

—Però on és?

—Qui sap!...

—Doncs l'hem de vetllar. Nosaltres som gent. Algú deu saber on és.

—No. No se sap. Ja veus com era de reservat i de difícil d'entendre, de vegades.

—Però és segur que s'ha mort?

—Seguríssim. Mira...

Li allarga la cartilla militar de Lalo, i la presència d'un document oficial, encara que no necessàriament relacionat, li fa desaparèixer tots els dubtes.

Trinidad, tot arrugant el barret amb les mans, diu amb un aire impersonal:

—Jo deia que algú hauria de venir a viure aquí...

—Sí, és clar. Una pobra dona, tota sola... I, a més, la despesa de la casa...

—Quant puja?

—Quatre pesos diaris.

Ell abaixa els ulls i pensa durant una bona estona. Després es mira la Lupe i tracta d'endevinar la seva carn forta i bruna sota la poca roba.

—A mi em convindria —diu finalment.

—Però fixa't, el Lalo, tan complert, ara que ens anàvem a casar per les dues lleis...

—Més endavant, si ens avenim, ens podríem casar pel civil. Per l'església no, perquè la meva senyora encara viu. Ja saps que quan la vaig treure de casa se'n va anar a Querétaro, amb una germana seva.

—Sí, és clar.

Trinidad es va impacientant i a mesura que la conversa s'allarga suporta menys l'espera. Ja no pot més: s'acosta a la Lupe i, d'una bursada, li esquinça el vestit. Pugnen breument i ell l'ajeu a terra. Li dóna un cop fort a la cara, amb la mà closa, i ella cedeix.

L'endemà, de bon matí, Trinidad surt al carrer. Té una idea fixa: quatre pesos diaris no els donarà pas; tres i mig, o millor encara tres justos, li semblen una quantitat raonable.

Arriba a l'obra abans que els primers obrers i constata que ningú no hi ha entrat durant la seva absència. Mira de reüll el fossat i, lentament, s'apodera d'ell la sensació de la pròpia importància. És llest i valent. Somriu només amb la meitat de la boca, perquè té el sentiment profund, ancestral, de dissimular les seves emocions.

Va arribant la gent, i un dels capatassos pregunta:

—Qui ha tocat aquesta rasa?

—Qui sap!

El capatàs no pregunta res més i les brigades es posen a treballar. Al cap de poc temps el petit escenari ha sofert una transformació prou gran perquè, quan arribi l'arquitecte, no pugui sospitar res. En confegir aquest pensament, Trinidad té un record amb una espurna de tendresa per Lalo: «Aquí descansarà bé, pobret». I com que els fonaments han estat beneïts, li fa l'efecte que no li faltarà res.

Normalment, així que arriben els homes a l'obra, Trinidad se'n va. Però els dies de paga, com avui, ha d'esperar l'arquitecte amb els diners, i les hores li semblen

particularment llargues. Ara es distreu pensant en la Lupe i repassa la intimitat compartida. Torna a somriure d'aquella manera lleu.

Heus ací que no ve l'arquitecte, i en lloc seu acut l'ajudant, amb una cartera negra sota el braç. S'asseu davant d'una taula i comença a ordenar els sobres que contenen els sous. Trinidad s'hi acosta sense presses, es descobreix i recorda que, com que ell ja ha acabat la seva feina, li paguen sempre abans que els altres. L'ajudant no coneix bé les coses, però no ho vol donar a entendre i aparenta un gran aplom. Separa una bossa de les altres i llegeix.

—Armida Morales?

Trinidad no afirma ni nega. El seu mutisme respectuós tant pot significar una cosa com l'altra i ell espera sempre algun avantatge que no representi esforç. L'ajudant li dóna el sobre i ell estampa una signatura il·legible a la llibreta que li allarguen.

Armida Morales és el guardià del material i en el sobre hi ha vint pesos més dels que correspondrien a Trinidad. Ell ja sap que l'error es descobrirà aviat i que li demanaran comptes. Però, qui sap! Dirà que no sap res de res i es defensarà emparant-se amb la seva ignorància. El que cal és desprendre's dels diners de seguida, perquè quan se n'adonin ja no hi hagi res a fer. Que els hi descomptin en dues setmanes, si volen!...

Li ve la idea de comprar un regal per a la Lupe i es dirigeix cap a una argenteria per davant de la qual passa sovint. L'amo de la botiga, des de darrere el taulell, discuteix amb un inspector d'hisenda i està visiblement excitat. Gairebé sense veure'l, despatxa a Trinidad, que tria un braçalet amb monedes penjades i paga amb un bitllet de cinquanta pesos. El botiguer li torna el canvi, tan d'esma que li dóna deu pesos de més. Trinidad ho veu però no s'immuta: agafa els diners i els posa al sobre amb un aire tot natural.

A fora, es congratula altra vegada del seu avisament. I pensa de sobte quelcom que li sembla degut: si les coses continuen anant-li de cara, portarà un ciri a la Verge d'Acatitlan.

Abans de seguir camí, amb les seves passes curtes i el seu posat humil, Trinidad referma el compromís traient-se el barret de palma i senyant-se devotament amb la bossa de la paga.

La vetlla de donya Xabela

Donya Xabela, un matí, tornant del mercat carregada amb la compra, va caure de l'òmnibus i es produí ferides de tanta gravetat que va morir al cap de poca estona. Ja tenia molts anys i el seu cos encongit, ressec, va quedar exposat a la curiositat pública fins que una ambulància el recollí per portar-lo a l'Hospital Juárez.

Allí acudiren el seu fill i la seva nora, la Marga, la qual, en veure el cadàver i tenir l'evidència de la mort, experimentà una inefable sensació d'alleujament. Les dues dones no tan sols no s'havien avingut mai, sinó que s'odiaven amb tota la força que en casos així proporciona un curt enteniment. Des de la seva boda la Marga, no s'havia sentit mai del tot mestressa de casa seva, i vet aquí que aleshores, en virtut d'un inesperat tombant de la sort, desapareixia una nosa que semblava definitivament encastada en la seva habitud. Plorà, doncs, d'alegria i d'agraïment i aprofità les llàgrimes per a fingir condolença. Va premer el braç del seu marit, a qui la pena havia deixat sense esma, i prengué la iniciativa de les diligències que es feien necessàries.

Preguntà a un metge si ja es podien emportar la difunta, per vetllar-la a casa seva com era degut, i quan li contestaren negativament —perquè calia procedir al tràmit legal de l'autòpsia—, la Marga tingué un sobresalt.

—Que no és ben morta? Que es pot fer alguna cosa, encara?

Tot afirmando la fatalitat, el metge va tranquil·litzar-la. Tornaren, doncs, a casa seva i, a l'home, va entrar-li de seguida la rara pruïja de construir un cadifal. Ell era fuster, i vivien i treballaven en la planta baixa d'un edifici de veïnat, en el barri de Santa Maria.

Quan els veïns van assabentar-se que donya Xabela havia mort en accident, començaren a desfilar silenciosament o parlant en veu baixa. Gairebé tots ells preguntaven si no portarien donya Xabela, si no la vetllarien a casa. I la Marga contestava invariablement:

—És clar que sí! Nosaltres som decents. És la mare de L'Apol·linar...

L'Apol·linar, el fuster, semblava no adonar-se de res i muntava el seu cadifal com si estigués sota la llum d'una inspiració. Va treure uns cobrellits i unes cortines, un xal de la seva dona, uns gerros d'Oaxaca, una gran estampa de santa Isabel, unes boles de vidre i unes garlandes que guardaven per a l'arbre de Nadal, i procurava arreglar-ho tot amb harmonia. Treia i posava les coses, s'allunyava per veure l'efecte que produïen i no es cansava de fer canvis fins que quedava content del resultat. Va enviar un noi que l'ajudava a comprar flors i ciris, i mentrestant preparà uns canelobres, amb un remarcable enginy.

Cap a migdia, es presentà el seu compare Xon, que ja sabia la notícia i el qual, en veure els preparatius, el desenganyà amb unes quantes paraules:

—Donya Xabela, no us la deixaran vetllar aquí. Com que ha mort d'accident, el més probable és que passi directament de l'hospital al cementiri.

L'Apol·linar va quedar desolat i no es resignava. Deia que, sempre, tots els morts de la família havien estat vetllats a casa, i que no podia ésser que precisament la seva mare quedés al marge d'aquest costum.

El compare Xon respongué que ell tenia determinades influències i que possiblement amb cinquanta pesos ho podria arreglar tot. El fuster va treure uns bitllets d'una capsa de tabac que guardava en un armari, va comptar-los i digué:

—Falten cinc pesos. Posa'ls-hi tu i després ja ho arreglarem.

Tot just acabava de sortir el compare que va arribar l'aprenent amb els ciris i les flors. L'Apol·linar, després de col·locar els ciris en els canelobres i d'arreglar els nous elements, posà unes quantes eines en una bossa de roba i manà l'aprenent que anés al Mont de Pietat a pignorar-les. La Marga advertí que haurien de comprar alguna beguda i menjar per als amics i parents que assistirien a la vetlla i llavors l'home va treure el motor elèctric d'una petita màquina del taller i va donar-lo al noi, perquè l'ajuntés al destí de les eines. Li allargà, a més, el seu rellotge de polsera i el xicot digué que amb tot allò no el deixarien pujar a l'òmnibus o bé que, en tot cas, no sabria com portar-ho. La Marga demanà cinc pesos a una veïna comare seva i va donar-los a l'aprenent perquè agafés un taxi.

La gent acudia atreta pel fet divers. Si donya Xabela hagués desaparegut de mort natural, pocs haurien passat de la més formulària cortesia. Però aleshores tothom volia saber què havia passat, si la culpa era del xofer o de la dona, si pensaven demanar indemnització a la companyia de transports i si la senyora havia deixat d'existir al carrer mateix o a l'hospital.

La Marga contestava pacientment totes les preguntes i anava repetint les mateixes respostes, afegint aquí o allà petits detalls per a fomentar una llegenda de barri. Ella, que portava de sempre una vida de relació insignificant, anava descobrint el gust de sentir-se objecte d'una atenció tan generalitzada.

A mitja tarda, arribà el compare Xon amb dos macips que duien una caixa de fusta amb donya Xabela a dins. L'Apol·linar, que no sortia d'un mutisme sorrut, acumulant incansablement en el cadifal totes les coses de colors o simplement que brillessin posades al seu abast, rebé el cadàver exterioritzant una pena real i commovedora. Va manar que destapessin el taüt i que fos col·locat convenientment damunt del túmul. Ja en possessió de tots els elements encaminats a aconseguir el seu propòsit final, el fuster va treure alguns ornaments i n'afegí d'altres —més aviat tendia a això darrer— i tota la necrofilia pròpia de la raça s'anava expandint pel veïnat a través d'aquell homenatge filial. La gent compareixia amb un posat transcendental, gairebé caminant de puntetes, i tothom ajudava. Algú va encendre els ciris i d'altres portaven més flors, o estampes o petites llànties de cera que col·locaven amb respecte al voltant del monument bastit per L'Apol·linar.

Donya Xabela estava horrible. Tenia el rostre tumefacte, moradenc, i una expressió repulsiva. Una senyora amiga va acostar-s'hi, la contemplà durant una bona estona i després, en una exaltació de polidesa, va dir:

—Està molt bé. Molt bé que està... No sembla morta.

La Marga, abaixant els ulls com si fos objecte d'un elogi immerescut, respongué:

—Favor que vostè ens fa, senyora —i tot seguit va tapar-se la cara amb un xal, humilment.

Va arribar el noi, portant els diners obtinguts en el Mont de Pietat. Aleshores compraren vi de fruites, pulque, unes ampolles de tequila i alguns comestibles, i amb tot això la nora preparà el que calia per a la deguda atenció dels participants al condol. Després, va rebre dues dones velles que s'oferien, segons el costum, a plorar durant la vetlla. Demanaven deu pesos i els aliments, però ho arreglaren per

menys i començaren a plorar. L’Apol·linar, sobtadament exasperat pels planys, els digué que si no ploraven baix les mataria, i el compare Xon se l’emportà a una peça contigua i li féu les reflexions adequades: la vida i la mort, sempre juntes, i la resignació com a única defensa per a enfrontar-se a totes dues.

—És que és terrible veure aquella santa allí estirada, quieta, i jo sense poder fer-hi res —digué L’Apol·linar.

Feia estona que repetia la paraula «santa» aplicant-la a la seva mare i ell mateix anava caient sota la suggestió d’aquest qualificatiu. I havia acabat per estendre-la als altres i al voltant del cadifal ja es parlava amb veneració de la santa de donya Xabela. S’elogiava el seu esperit de sacrifici, la tenacitat que havia tingut mantenint-se sempre soltera, per a dedicar tota la seva cura als seus fills, que de grans no havien respuest com ella es mereixia.

Per no haver-hi prou cadires, la gent a peu dret omplia el dormitori, el taller, la cuina i ja hi havia un petit grup davant la porta de la casa. Moltes de les persones eren desconegudes: atretes per les exèquies s’hi havien incorporat bonament i menjaven i tenien un vas a les mans i el posat compungit de tothom. Alguns, amb una superior capacitat d’adaptació, feien elogis de donya Xabela.

La Marga anava de l’un a l’altre, omplint vasos, servint menjucs i dirigint tot el tragí de la vetlla. Se sentia feliç, important, no envejava ningú. Sempre havia desitjat tenir gent a casa, en el curs d’una festa o del que fos que li permetés una certa il·lusió de societat, i aleshores ho aconseguia per primera vegada, després de somiar-ho tant. En una ocasió, es va sorprendre perquè, tot passant amb una safata a les mans, va remerciar amb una mirada donya Xabela, pel fet d’haver-se mort i de donar-li el gust de fer els honors de casa seva com a mestressa.

A mesura que bevien, els visitants anaven alçant la veu. Un d’ells, un home tímid que ningú del veïnat no coneixia i que es trobava allí per atzar, portava una guitarra i tota la seva preocupació semblava ésser no tocar les cordes, que cap persona no s’hi acostés per a evitar que els sons poguessin trencar el recolliment de l’acte al qual assistia. La primera copa de tequila que es va prendre li envermellí els ulls. En prengué una o dues més i seguí anant d’una banda a l’altra, conservant el seu sentiment de solitud. Li donaven empentes involuntàries i ell seguia protegint la guitarra, mostrant un invencible apocament. Sense proposar-s’ho, es va trobar al costat de la caixa i es quedà contemplant el cadàver, amb una fixesa impressionant. De sobte, va alçar la guitarra amb les dues mans, llançà un crit de «Maleïda vella!» i descarregà l’instrument amb totes les seves forces damunt la difunta. La guitarra quedà desfeta i, amb l’aire desplaçat en prendre impuls, va apagar-se un dels ciris. El mocador lluent que duia de toca donya Xabela, per tapar una incisió que li havien fet a l’hospital, caigué de gairell i en un instant l’ordre pacientment aconseguit, el to solemne i funerari pel qual tant s’havia escarrassat L’Apol·linar, prengué l’aire d’una festa incivil. Algú va abraonar-se damunt de l’home tímid i anava a generalitzar-se la batalla quan la Marga agafà el desconegut pel cinyell i va arrosseggar-lo fins al carrer.

L’Apol·linar no s’havia adonat de res i explicava al compare Xon que, si hagués tingut guix, hauria fet un pis més al cadifal. Repetia tretzenerament les virtuts de la morta i deia que quan les preocupacions l’empenyien a beure massa, la santa dona es tancava a la seva cambra i procurava fer, només, l’enrenou indispensable.

A entrada de fosc disminuí el parloteig i els menys aficionats a les vetllades funerals començaven a retirar-se. La Marga els volia retenir, explicant que aviat

es presentarien els empleats de l'agència d'inhumacions, als quals es referia, veladament, com si constituïssin una atracció digna de veure's. Una bona part dels visitants, però, desfilà per darrera vegada davant del fèretre i alguns digueren encara una galanteria final a donya Xabela.

Poc després es presentà un enviat de la funerària. La Marga s'havia imaginat que hi anirien, almenys, dues persones, i tingué una certa decepció. L'home, amb un posat de silenciosa eficiència, va donar dues o tres voltes a l'entorn del cadifal i preguntà qui l'havia construït.

—Jo —contestà L'Apol·linar amb orgull—. Sóc mestre fuster.

L'empleat volgué saber si estaria disposat a fer cadiinals per encàrrec i quant cobraria, però ell li contestà que l'impuls creador havia de sortir del cor i que coses com aquella no tenien preu. De totes maneres, va guardar curosament la tarja que li allargà l'inhumador, per si algun dia es repensava, i tot seguit es dedicaren a arreglar els detalls de l'enterrament. Van quedar que l'endemà, de bon matí, l'agència passaria a recollir el cadàver.

Va iniciar-se, amb les hores de la nit, una nova manera de captenir-se. La gent seguia aguantant les copies i mastegava i engolia sense cansar-se. Vivien el moment en el qual el seny encara intentava moderar els efectes de l'alcohol, però ja sense entusiasme, donant al posat de cadascú una afectada gravetat. Innombrables petits reductes de l'enteniment estaven a punt de rendir-se i els signes reveladors perdien la timidesa inicial. Un veí va començar a cantar una cançó trista, que podia semblar convenient perquè parlava de dues morts sentides i del retorn a la terra de les despulls mortals. No obstant això, la tonada va desvetllar a algú el record d'una altra cançó, que exaltava la gesta d'un genet que, sense descavalcar, havia passat el portal d'una església per raptar una dona casada. Començà, doncs, a cantar-la, i unes quantes veus l'acompanyaren. L'Apol·linar seguia el compàs amb el peu dret, i en intentar fer-ho amb els braços, vessà la seva copa, i el compare Xon la hi tornà a omplir.

La Marga experimentava el fenomen del naixement d'un amor universal. Contemplava els rostres dels visitants i sentia que els estimava molt a tots i que difícilment podria viure sense tenir-los a prop. Vaiverejant, els seus ulls toparen amb el cos inert de donya Xabela, i sofrí la batzegada d'una nova tendresa. Si sempre hagués estat com ara, quieta i callada, com s'hauria estimat donya Xabela! Des de les seves plantes, se li enfilà pel cos un bombolleig indefinible i se li humitejaren els ulls. Dominada per un impuls, s'agenollà al peu del cadifal i va abraçar-s'hi, d'una manera tan impetuosa que ocasionà el despreniment d'un enfilall de boles de vidre, que caigueren a terra i es trencaren.

L'Apol·linar va alçar-se d'una revolada i estirà la seva dona pels cabells. Havia passat de la seva vaporosa felicitat interior —amb la pena per la mort de la seva mare com un paisatge entranyable perdut entre la boira— a una indignació sense mesures. Va apartar la Marga amb una puntada de peu i s'afanyà tot seguit, amb l'amorosa sol·licitud d'abans, a arreglar el túmul. Tragué unes llànties de la capçalera i va posar-les a un costat. Però ja no tenia la lucidesa del principi i la seva inspiració no l'ajudava. En comprovar la pobresa dels resultats obtinguts, es va asseure novament i començà a sanglotar, tapant-se la cara amb les mans.

Les hores de la nit transcorregueren amb alternatives d'exaltació i decaïment. En dues ocasions, L'Apol·linar volgué pegar a la seva esposa, però acabaren abraçant-se, mentre ella murmurava:

—La teva pobra mare, tan santa, tan santa!...

La llum del nou dia va entrar per una escletxa, avançà a poc a poc i va enfilar-se pel cadafal, omplint-lo de titil·lacions. El compare Xon s'havia adormit i un veí va despertar-lo, perquè amb els seus rones disminuïa la seriositat desitjada.

La Marga recomençà la distribució de begudes i menjars, coincidint amb un general deixondiment, i tornà a sentir la seva importància de mestressa. Alguns dels assistents a la vetlla es trobaven malament, i ella va donar-los remeis casolans i tenia per a tothom paraules plenes d'aptitud social.

Quan, a punta de matí, es presentà el personal de la funerària amb una camioneta negra que ostentava palmes de fusta tallada als costats, la Marga els pregà que s'esperessin una mica. Però aquella gent, és clar, no estava d'humor. Coneixia la jeia canviant de centenars de vetlladors, després de nits enervants, i anava per feina. La dona demanà a L'Apol·linar que procurés un ajornament del tràmit, i el fuster —a qui la claror diürna havia donat un nou estil de transcendència — va posar-se a discutir amb els empleats, els quals al·legaven que havia prescrit el termini i que tenien l'obligació d'emportar-se el cadàver.

Amb l'entossudiment comú a indis i mestissos, encetaren una tediosa baralla verbal. Per fi, en veure's inferior en raons, L'Apol·linar empenyé amb les mans un dels seus oponents i s'estengué de seguida una lluita a empentes, breu perquè el fuster va rebre el reforç dels seus amics i veïns per a expulsar els homes que ell mateix havia contractat. Els van treure al carrer i tancaren la porta, assegurant-la per dins amb tota mena d'artificis.

Va quedar-los una moral bel·licosa i estaven visiblement excitats. Convingueren a retenir el cadàver al preu que fos, i s'afanyaren en preparatius de defensa. Però els altres no estaven tampoc disposats a cedir. Els movia una qüestió d'amor propi: mai no havia deixat d'efectuar-se un enterrament confiat a la seva competència i, a més, algú esmentà de passada la llei com a aliada d'ells i això els donava un gran suport. Per altra banda, amb el seu cop d'ull de coneixedors, s'adonaren que donya Xabela no estava per a dilacions sentimentals i que pel bé de la salut pública convenia enterrar-la de seguida.

Van avisar per telèfon la delegació de policia més pròxima i al cap de poca estona es presentà un jeep amb uns quants uniformats. L'Apol·linar contestà al sergent que el comminava a rendir-se que, a les bones, no entrarien mai. Sentia com si aquell moment constituís la motivació de tota la seva vida i un llevat d'heroisme l'enfortia.

Una de les dones començà a plorar i van tancar-la a la cuina. El compare Xon parlava d'experiències semblants viscudes durant la revolució i va fer dos o tres intents per a prendre el comandament. Però L'Apol·linar no deixà que ningú passés per damunt de la seva autoritat, derivada del fet de ser fill de la difunta i el constructor del cadafal.

La Marga era l'ànima d'aquell intent desesperat. Ho veia tot i acudia a tot arreu on feia falta. Quan sentí que, des de fora, colpejaven la porta rudement, amb algun objecte pesat, va adonar-se que la fusta vella no aguantaria gaire estona. Llavors, s'abraçà al seu marit i, cridant, li digué:

—No deixis que te la robin, la teva mare, Apol·linar! De mare només n'hi ha una... Abans que te la prenguin, crema-la!

Cremar-la! Tots comprengheren la grandesa d'aquesta iniciativa, i quan L'Apol·linar començà a acumular encenalls al peu del cadafal, tothom ajudà. De

sota un banc de treball, el fuster va treure una llauna de petroli i va ruixar el monument funerari. Després, tingué un gest de llegenda: amb una capsà de llumins a les mans, es dirigí als de fora i els digué:

—Si intenteu entrar, calaré foc a tot!

Per un moment, els cops a la porta van cessar. Però després reprengueren amb més força. Llavors, L'Apol·linar encengué un llumí i va llançar-lo damunt els encenalls. Una gran flama s'alçà al voltant de donya Xabela i el foc va estendre's amb rapidesa. Cremà la fusta, la roba, els ornaments del cadifal i avançà per tota cosa combustible, amb una avidesa d'insecte.

Si des de l'altura on devia trobar-se, donya Xabela hagués pogut veure la seva festa funeral, contemplant tot el barri agitat, l'eixam de petites figures movent-se amb esverament, i sentir les sirenes dels bombers i la bonior de centenars de veus, no hauria pogut evitar un reprovable sentiment de vanitat. Hauria vist l'anunci del foc, pels braços de fum que sortien per portes i finestres, i el foc mateix apareixent de sobte al carrer i apoderant-se d'una parada de fruites. I el seu fill Apol·linar, conduït per dos membres de la Creu Roja, espernegant i resistint-se a desgrat de tenir els cabells encesos. I la seva nora Marga, amb la roba plena de flames, corrent i cridant fins que algú la cobriria amb una manta. I tots els amics, parents i veïns que li havien fet una tan amable companyia, contorsionats per aquella desgràcia.

Però el que cridaria d'una manera especial l'atenció de donya Xabela, seria contemplar-se ella mateixa en el centre de la pira, amb un posat serè i absent fins que el foc, estirant-li els músculs del rostre, l'obligaria de primer a somriure, després a fer una ganyota grotesca i finalment a adoptar el gest de reconvenció que feia sempre que els seus fills la contrariaven, per la violència dels seus jocs infantils o bé, ja de grans, per llur difícil manera de viure.

Primera part d'Andrade Maciel

A cavall, per tota la zona de Morelos fronterera amb el Districte Federal, seguint la carretera per «La Cima» i «Tres Marías», i més enllà, encara, en la fosca vall de Tepozteco, endins de l'estat, Andrade Maciel va fer la revolució. Arribà a identificar l'olor de la transpiració de la bèstia que muntava, i la del cuir dels seus pantalons cenyits, amb l'aire que respirava.

Obscurament, Andrade Maciel portava a dins el pes de la raça. Aquell any que el general Saldívar va reunir partidaris seus en un dinar, a Teotihuacan, Andrade va separar-se dels grups i passà una llarga estona contemplant la pedra tallada del temple de Quetzalcoatl. No podia explicar-se què l'atreia, però una barreja de sensacions —pressentides unes i d'altres tan evidents que li produïen esgarifances — el tenia amb el cap acotat i el llavi inferior penjant, en una total abstracció.

Quan el general Saldívar va cridar-lo, amb un insult amable i deferent, Andrade Maciel no el va sentir. Aleshores el general, que tenia fama d'ésser un gran tirador, va disparar-li uns quants trets arran dels peus, de manera que les sabates van quedar-li grisenques per la pols que s'alçava del paviment.

Les vegades que el general dedicava aquesta atenció a algú —la qual cosa s'esdevenia sovint, sobretot després de la bonhomia que li donava un bon dinar —, l'altre saltava amb el terror reflectit a la cara i tots els compares reien. Però Andrade no es va moure. Girà, només, el cap amb lentitud, va treure's d'un dels pòmuls un resquill de pedra que se li havia incrustat i s'eixugà la sang que va quedar-li a la punta dels dits amb el folre de la seva jaqueta curta. Estava a punt de jugar-se la vida deliberadament amb uns mots irreparables, quan el general va tornar la seva pistola a la funda, avançà ampul·losament i va abraçar-lo tot donant-li uns cops forts a l'esquena. Havien d'inclinar-se cap endarrere, perquè les ales amples dels seus barrets no es toquessin.

Des d'aquell dia, el general va mostrar-li més afecte. Sempre que parlava d'ell, deia:

—És brau, Andrade Maciel. És brau...

Una de les vegades que entraren a Jicotepec, amb un estol de cavalls, Andrade Maciel va trobar uns xais sota un cobert i preparà carn rostida a la manera autòctona. No se sap per quina especial disposició de l'esperit, el general afirmà que mai no havia menjat una carn tan succulenta i digué que li plauria tenir sempre a prop, en el curs de la campanya, aquell minyó tan valent i tan útil. En aquella època, Andrade Maciel tenia divuit anys.

Des d'aleshores, se'ls va veure sempre junts. Quan incendiaren la safra de Zacatepec, en la derrota del coronel Ortega a Cuautla i en la jornada en la qual uniren les seves forces a les del cabdill Zapata. Tots dos tenien una especial visió de les coses, que es caracteritzava per una gran simplificació d'elements; sempre que s'acaraven a un problema i volien adoptar una manera reflexiva, l'estupor els produïa un mal de cap persistent i els allunyava del tema. Acabaven evadint-se'n fent crits com els camperols mestissos —l'indi no crida mai— o disparant les seves pistoles enlaire o fent renillar els cavalls o bé (quan el problema que havien tractat de resoldre era important) tirant el llaç als homes o a les bèsties, per fer-los liurar-se a unes rialles primàries que ocupaven, sorollosament, el lloc de les idees.

L'amistat entre ells dos, a desgrat de tot, no podia durar. De fet, era plena de contrasentits, i a mesura que el triomf de la revolució es veia més pròxim, la diferència de graus que els separava anava prenent estat oficial. Perquè Andrade no era res: havent començat com a revolucionari, amb l'aurèola de l'home idealista, ara veia que una burocràcia incipient el convertia, a força d'oficis i llistes de paga, en un simple soldat. I encara més: com que no estava adscrit a cap unitat i se'l veia sempre acompañant el general, de tant en tant se l'esmentava com a assistent, qualificatiu que li produïa una vaga malfiança.

Un dia, Andrade Maciel va trobar unes caixes de vi francès a casa d'un porfirista, i el general se les va quedar. Aquest fet es convertí en un motiu permanent d'enuig. Sempre que Andrade Maciel —fent ús d'un dret que li semblava indiscret— demanava vi d'aquell, el general rondinava tot escurçant-li la ració, fins que arribà a negar-l'hi totalment.

Això s'esdevingué mentre la tropa vorejava el riu Atlaco. Els homes estaven exasperats per l'abundor de *jejenes*, uns mosquits la picada dels quals ocasiona una pruïja que dura dies, i la columna avançava a poc a poc, els cavalls amb el cap ajupit i els genets tristes, amb la tristesa que de vegades s'empara d'un estol en el curs d'una guerra.

Van acampar a l'ombra d'una arbreda, prop d'un revolt del riu, i el general ordenà que descarreguessin una caixa de vi (ja només en quedaven dues) i que colguessein unes quantes ampollles en la terra humida i fresca de la vorada.

Penjaren les cananes en les branques baixes dels arbres, van alliberar-se del corretjam i aflluixaren les regnes de les bèsties. Els soldats es passaven de l'un a l'altre carbasses amb suc de pinya fermentat i bevien amb la inexpressiva i continguda manera de fer dels indis.

El general es protegia dels insectes onejant un faldellí de seda, la contemplació del qual li evocava un record que el feia somriure, i de tant en tant s'alçava per temptejar el grau de frescor de les botelles.

La lassitud que sovint domina la gent en les regions càlides, donava a tothom la immòbil figuració del cansament. Totes les ombres eren plenes. El murmurí de les veus, el so apagat de l'aigua i la bonior de milers i milers d'ales diminutes donaven al paratge l'únic senyal de vida.

Andrade Maciel, convençut que la justícia li feia costat, agafà una de les ampollles, la submergí dues o tres vegades per netejar-la i la va alçar mentre pensava la manera de destapar-la.

El general Saldívar s'inclouà. Va mirar-lo fixament i amb una veu suau, dominant-se, li digué que no la toquéss.

L'altre no va contestar. Alçà més l'ampolla i va brandar-la mostrant-la a tothom per irritar més el seu antagonista. Els homes contenien la respiració i es miraven, segurs que no valia la pena d'intervenir, perquè no tindrien temps de res. Un d'ells, el qui de tots tenia la pell menys fosca, va arrencar una tija i començà a mossegar-la amb un aire evident de desconcert.

Andrade Maciel empunyà un coltell i amb la punta va posar-se a escarbotar el tap. Llavors, el general va desenfundar ràpidament la seva pistola i d'un tret escapçà el coll de l'ampolla.

—Perquè no tinguïs tanta feina —digué, sense perdre l'aparença d'un to gairebé plàcid.

Andrade va girar-se i amb un gest de burla —meitat de brindis, meitat de regraciament— començà a beure. Amb un altre tret, el general esmicolà el que restava de la botella; un tros de vidre va ratllar la cara del be vedor, repetint una escena semblant esdevinguda temps abans. Irradament, llançà contra el vell militar el fragment del casc que li havia quedat a les mans i anava a escometre'l quan un grup de soldats l'immobilitzà.

Tot havia succeït amb una certa calma i un cert ritme lent interior. El general romangué encara una estona amb la pistola a les mans, apuntant al rebel. Tenia els ulls envermellits i es passava repetidament la llengua pels llavis. El seu esforç per pensar alguna cosa era evident, però s'inclinà per una solució dilatòria: manà que lliguessin el culpable a la sella del cavall que portava el vi. Després, disposà la represa de la marxa i els soldats començaren a sortir del bosc, sense pressa i amb el mateix silenci amb què hi havien entrat.

Cadascú muntava la seva cavalcadura, menys el presoner, que seguia a peu, sotmès a les estrebades de la corda que li immobilitzava els braços. Un oficial va preguntar al cap què pensava fer amb Andrade, i el general, que, mentre es gronxava amb el pas curt del cavall, s'inclinava a prendre's les coses amb una especial mesura, li contestà alçant la veu, perquè el sentís tothom:

—El pres tindrà totes les garanties. Al primer poble on arribaré, serà jutjat per un consell de guerra i afusellat immediatament.

El pres, cap jup, seguia amb una sorda irritació. Ni tan sols sentí les paraules del seu superior, perquè en aquells moments somiava, mig cloent els ulls, amb venjances que podrien endolcir-li la vida: si pogués tenir el general a la seva mercè i punxes de maguei a l'abast de la mà! O bé —i això, pensà, seria millor encara— ratllar-li tot el cos amb la punta d'un matxet, untar-lo amb mel i deixar-lo amarrat en un arbre, a Tequesquitengo o a Zempoala, o a qualsevol zona de mosquits. Immediatament després una insatisfacció profunda li feia rebutjar una i altra idea, per pobres, i sotmetia el seu cervell a una pressió angoixosa en cerca de revenges realment satisfactoriés.

Entraren a Coamantla a mitja tarda, quan el sol encara feia reverberar les pedres. El clapoteig del vi francès, el soroll de les poques ampolles que restaven, en topar, a desgrat del coixí d'herba que les protegia perquè amb els sotracs no es trenquessin, omplia tot el món sensible del reu. No pensava en la mort, i, per tant, no la temia; un dolorós malestar físic (les cordes que el subjectaven, la set, la coïssor de la ferida que tenia a la cara) li augmentaven el seu odi primari, de bestiola acorralada.

Van lligar-lo a un arbre de la plaça, al costat de la font. Els nens i alguna dona vella començaren a acudir i feien cercle al seu voltant, contemplant-lo sense dir res. El general disposà que comencessin de seguida els preparatius per al consell de guerra, i va encarregar al més lletrat dels seus oficials —al qual, precisament pels seus drets, tothom deia el «Periodista»— que prengués al seu càrrec l'organització del tribunal, recomanant-li que tingués en compte les lleis, però que sobretot calia anar de pressa. Després, ordenà que traguessin de la caixa les ampolles de vi —les quatre que restaven— i les posessin a refrescar sota el raig de la font.

Andrade Maciel mirava el vidre verd dels envasos i les etiquetes despreses per l'acció de la humitat giravoltant en el remolí del desguàs, amb els ulls inexpressius i les dents serrades amb una rara persistència. Al voltant seu, el «Periodista» es movia activament, arrenglerant unes taules i fent portar pels soldats bancs i cadires

que ell anava ordenant posant-hi una gran atenció. De tant en tant, s'aturava al costat del pres i li donava uns cops amistosos a l'espatlla, com volent-li significar que ell, personalment, no compartia l'ofensa. Una de les vegades, el reu va esperar tenir-lo a prop per a donar-li una puntada de peu amb tota la força que li permetia el fet d'estar subjecte per les lligadures. El «Periodista», mentre es fregava la cama, va dir-li rancunirosament que, al cap de poques hores, aquelles botes les portaria ell. I també el seu barret d'ales amples i potser els esperons de plata. Tot ho tenia vist i pensat.

Es constituí el tribunal militar, amb una afectada gravetat. El «Periodista» formulà els càrrecs contra Andrade, que seguia lligat a l'arbre, i un oficial del nord, artiller incorporat a la columna amb l'esperança que un cop de sort els permetés apoderar-se d'alguna peça, inicià la defensa. Escoltant-los, el general Saldívar s'impacientava. Finalment, no es va poder aguantar més: s'ajupi per agafar una pedra i la llançà contra l'artiller, per cridar-li l'atenció. L'oficial va girar-se amb un gest ràpid i Saldívar, fent sortir els llavis i pinçant-se'ls amb l'índex i el polze de la mà dreta, féu senyal que callés. Així, doncs, el judici fou ràpid i Andrade Maciel condemnat a morir enfront d'un escamot format pels seus companys.

Un aire de festa s'escampà per tot el poble. Havia de passar alguna cosa i les noies sortien de les cases tapant-se púdicament amb les seves mantellines i acudien a la plaça, on començaren a fer grups i a plànyer el reu. Els homes comentaven en veu baixa experiències semblants i tothom es preparava bonament per a l'espectacle.

Mentre es formava el piquet i eren revisats els fusells que servirien per a l'execució, el general va acostar-se amb una cadira a les mans a l'arbre on romanía el captiu i es va asseure. Manà que li portessin una botella de vi francès, va destapar-la i començà a beure a petits glops, fent en cada ocasió el gest de brindar adreçant-se a Maciel. Una de les vegades, li digué:

—Ja veus el que et passa, per eixelebrat. Recorda que a Ticuman vaig fer-te la profecia que acabaries així, tan ple de forats que ni valdria la pena d'aprofitar la teva pell.

Va riure amb moderació —de fet, desitjava que l'acte estigués desproveït de solemnitat— i va tombar el cap per veure quin efecte produïen les paraules que acabava de pronunciar als seus subordinats.

Andrade Maciel va alçar la mirada i amb una veu opaca, gairebé sense passió, li contestà:

—Només em mataràs. Només, només...

Van començar a deslligar-lo, perquè l'execució tindria lloc enfront d'un mur que hi havia en un costat de la plaça, però de sobte, el «Periodista», que posava una gran cura en els detalls, advertí que faltava una formalitat imprescindible:

—El reu té dret d'expressar la seva darrera voluntat...

Tothom hi convingué, i el mateix general, que en principi oposà un llevíssim gest de contrarietat per la demora que allò pogués suposar, es va avenir a una gràcia que, en el fons de la seva ànima, creia sagrada. El condemnat contestà que no volia res, que només desitjava acabar de pressa, i ja semblava destinada al fracàs la insistència amb què tots volien convèncer-lo quan Andrade Maciel tingué de sobte una idea que va il·luminar-li el rostre.

—Abans de morir —digué— em vull beure les ampolles que queden de vi francès.

El general va negar-s'hi objectant que aquella petició allargaria innecessàriament els procediments de la sentència. Però els seus oficials, els soldats i àdhuc la gent del poble van mirar-se'l amb una sorruda serietat, i ell mateix va comprendre, fins a sentir-ne el pes en la seva consciència, que allò excedia la seva autoritat. El «Periodista», tímidament, amb un to d'expressar l'esperit de la llei, digué que ell creia que la petició del condemnat era justa. Amb la cara envermellida per la ira, el general va arronsar les espatlles i féu un gest amb la mà, indicant que es procedís a complaure el sentenciat.

Li van deslligar el braç dret, de manera que no estigués del tot alliberat de les cordes, destaparen les tres botelles i les van posar al seu abast. I Andrade Maciel es va beure el contingut de la primera gairebé sense respirar, per la set que tenia, i després, alçant la segona i dirigint-se al general, començà a engolir a petits glops i brindant cada vegada, repetint la burla que abans havia sofert ell.

Saldívar, el vell soldat que exercint el seu valor podia sortir-se de qualsevol situació de lluita, es troava llavors indefens i perdut sota la mirada del reu. Amb el cap inclinat, escarbotant la terra amb els esperons, feia créixer dintre seu una ràbia que, de vegades, li pujava fins a la gola i produïa sensació d'ofec. Pensava en la mort, només en la mort d'Andrade Maciel, i sabia, amb la seva manera limitada de saber les coses, que la mort li era familiar, que de tots els misteris amb els quals es perdia el seu enteniment, aquell de la mort era el que menys l'inquietava. Mig cloent els ulls, podia veure encara el rictus ple de placidesa, quasi el somriure, del coronel Solana, estès en el fons d'un barranc, amb el rostre de cara al cel, i una expressió com si, després de tot, l'odi entre ells dos, la llarga persecució, les alternatives d'una implacable i mútua cacera, l'haguessin afavorit a ell, que fos ell el triomfador pel sol fet de morir, només, calladament. I la mort constant, repetida, la seva presència gairebé quotidiana, formant part de l'habitud i, de vegades, revestint la forma més quieta i silenciosa del tedi. Veia que, després de la descàrrega, Andrade Maciel se li escaparia deixant sense significació el seu grau de general.

El condemnat, a mesura que el vi s'apoderava d'ell, mostrava una alegria triomfal i estava a punt de confessar-se que no canviaria la seva sort per la de cap home de la terra. Intuïa el sentiment de fracàs de Saldívar i el valor que això donava a la pròpia victòria, fent-lo vencedor en un plet, a desgrat de trobar-se immobilitzat per les lligadures i lliure el seu antagonista.

Es disposava a beure's el contingut de la tercera ampolla, fent un esforç, perquè la veritat era que ni a ell ni a Saldívar el vi no els plaïa gaire. En l'ordre de les preferències íntimes, tots dos l'haurien canviat de bona gana per uns quants litres de pulque, però en aquell cas es tractava d'una qüestió de drets i jerarquies.

Inicià novament un brindis mofeta i abans que els seus llavis arribessin a tocar el vidre, el general s'alçà de sobte i, amb un cop de fuet, li va fer caure la botella de les mans.

—Commuto la pena del reu! —crijà Saldívar—. L'execució queda suspesa.

Una ràpida mutació de sentiments donà una nova faç als homes i a les coses. La gent congregada a la plaça mostrà el desencís que accompanya la frustració d'una promesa i Andrade Maciel, sense comprendre ben bé el que s'esdevenia, mirava d'una banda a l'altra, amb una temença que no havia conegit abans. Algú va acostar-se-li i li digué:

—T'has salvat. Ja no t'afusellaran.

Llavors, sobtadament, lúcid en la seva embriaguesa, comprengué que el general guanyava la partida. Es va debatre, donant estrebades a les cordes, masegant-se la carn inútilment i cridà que, ja que li havien dit que el matarien, estaven obligats a fer-ho. Barbotejant, invocava els seus drets de ciutadà i es referia als mèrits contrets en els combats, per fer evident que no podien tractar-lo de qualsevol manera.

—La revolució no és un joc —cridava— i ara m'heu de matar per llei!...

S'inicià una conversa entre Saldívar i el «Periodista», perquè aquest darrer afirmava la conveniència de proclamar de seguida la forma que hauria de revestir la commutació. El general deia que d'això ja en parlarien un altre dia, però algú va fer-li veure que actuaven davant d'un públic i que el desenllaç immediat era —ningú no podia dir per què, però tothom n'estava convençut— obligatori.

Saldívar va donar una mirada a la plaça, girant el cap lentament. Veié els rostres bruns sota els barrets de palma o emmarcats pels xals de les ïndies, i dotzenes d'ulls negres, brillants, inexpressius, que el miraven amb una fixesa angoixosa. Era, realment, el públic amb una segura força i el general acotà el cap i el lliurà novament a l'àrdua dedicació de pensar. En aquesta feina tenia la sensació que ningú no l'ajudava mai i la seva responsabilitat se li apareixia com una gran pedra grisa que duia penjada al coll. Sovint, en tractar de concentrar-se, es distreia amb pensaments que l'allunyaven del tema que volia imposar-se: una dona, una nova sella o alguna cosa relacionada amb la seva vida de soldat. Llavors mateix, com en la parada d'imatges d'un somni, un diorama silent, amb una suau policromia, sorgí del fons de la seva abstracció; es veié cavalcant a través d'un poblat, seguit per un estol d'ombres. En passar per davant d'una església es descobria sense minvar el galop, zigzaguejant enmig d'un grup de cactus. De sobte, una iguana creuava el seu camí i el cavall feia un fals moviment i queia espernegant. El genet —ell mateix en el seu miratge— saltava àgilment i quedava dempeus, però el cavall tenia una pota trencada. Desenfundà la pistola —la força de la suggestió era tan gran que empunyà l'arma realment— i amb dos trets donava mort a la bèstia.

Un murmurí que procedia de la plaça el tornà al seu present real. Alçant el cap, el sorprengué l'expressió interrogant del «Periodista» i aleshores, en una ràpida associació d'imatges imposta al marge de la seva capacitat de raonar, trobà una solució. Somrigué i el seu somriure s'expandí per tota la cara fins a convertir-se en una franca rialla. Ordenà que es presentés davant seu el tinent Cubura (que, per uns coneixements no discutits però difícils d'establir, era l'oficial de sanitat de la columna) i va preguntar-li alguna cosa a cau d'orella. El tinent va treure's el barret, es passà repetidament la mà pel cap i després s'ajupí per assenyalar un cercle imaginari damunt d'un dels seus genolls.

—Un tret en aquest lloc —digué— podria inutilitzar per sempre la cama d'un home.

El general va aproximar-se a l'arbre on estava lligat Andrade, se'l mirà uns instants i, aparentant un to commiseratiu, li digué:

—Ja veus, germà, les voltes que dóna el món. Tu et pensaves que t'escaparies per la petita porta de la mort i que el teu crani es riuria eternament de mi. Però no podrà ésser. Acabaràs com el cavall del comandant Lejara. Te'n recordes? Com la bèstia aquella...

Apuntà la seva pistola i, sense allunyar-se gens, disparà dos trets al genoll dret d'Andrade, el qual s'estremí entre les cordes sense entendre res.

El cap militar ordenà als seus lloctinents que preparessin les coses per abandonar el poble, i lentament, amb el so apagat dels cascs dels cavalls damunt la terra piconada de la plaça, la tropa desfilà cap a la carretera federal.

Ja ben entrada la nit, Andrade recuperà els sentits. Un dolor intens i una frisança insuportable l'ajudaren a sortir del seu esvaniment. Tenia una munió d'insectes damunt la ferida i amb la mà lliure intentà apartar-los; restava, però, retingut per la sang coagulada, en un eixam de fines antenes, d'ales transparents, el bellugueig d'innombrables potes furgant amb una cega persistència. En passar novament la mà per damunt de la seva carn oberta s'adonà que tenia la cama paralitzada.

Provà de bellugar-la i cap moviment no obeí la seva voluntat.

Comprengué el que hom havia volgut fer amb ell. I un sentiment vivíssim de revolta l'arborà. El tracte havia estat la mort i ell hi tenia dret; per uns moments es mirà la ferida intensament, com si amb la simple força del desig pogués aconseguir que la vida se li escapés per allí. Aleshores, gairebé sense pensar-ho, començà a aguantar-se la respiració, per tal de morir així.

Mantenia els ulls oberts i els movia d'una banda a l'altra com si volgués acomiadjar el seu petit univers. Centenars de lluernes traçaven ratlles de llum en un màgic escenari sota la lluna.

Amb el tòrax dilatat, prement-se tot ell contra les cordes, Andrade Maciel maldava abrusat per la febre, amb la il·lusionada obsessió de la mort. Sense respirar, sentia el batec del cor i, al mateix ritme, un bategar dolorós en la ferida, que semblava engrandir-se fins a convertir-lo en una massa sagnant.

Al marge de la seva voluntat, però, un instant que sempre havia estat més fort que la seva intel·ligència, es manifestà poderosament; de sobte, va aspirar una gran globada d'aire i seguí respirant àvidament, fins que els punts negres que li enterbolien la visió desaparegueren.

Descobrí a uns quants metres d'ell dues figures femenines, quietes, silencioses. Alçà els ulls i contemplà per un instant el nimbe de la lluna i escoltà el ritme interior, somort, el seu batec dolorós aliant-se amb la fressa de tot allò que, en la nit i prop d'ell, vivia.

Va adonar-se de la seva condició de vençut i se li humitejaren els ulls fins que les llàgrimes li rodolaren pel rostre. Sentí llavors una vergonya humiliant i amb un gest de revolta va clavar-se les unges a les galtes. Però en algun replec del seu esperit creixia la joia per la seva vida conscient. Amb el seu malestar intens, amb els reflexos afuats i la tristesa infinita de la seva mutilació, Andrade Maciel s'acarava amb estupor a una nova naixença.

La verge de les vies

Prop del pont de Nonoalco, en el pas a nivell que dóna entrada a una gran zona fabril, el guardaagulles Xebo Canabal seguia lènguidament el camí d'un núvol blanc que s'anava transformant a poc a poc per a dibuixar una cresteria rosada.

Xebo, empleat de planta dels Ferrocarrils Nacionals, s'avorria. Al principi, el fet d'haver estat destinat a vigilar una cruïlla poc important li havia semblat una sort. S'asseia al costat de la caseta de fusta que l'aixoplugava quan feia mal temps, i contemplava el vaiverejar de la gent tot filant els rudiments d'una filosofia. En aquells primers temps, l'home creia haver realitzat un ideal llargament acaronat per ell i els seus ancestres: viure amb una gran economia de moviments, tenir hores senceres per a deixar vagar les idees, sense els sobresalts que proporcionen les responsabilitats. Li plaïa abandonar-se a la carícia del sol, amb el barret de palma inclinat sobre els ulls, i esperar amb una gran paciència alguna cosa ignorada.

Però aquesta època inicial de realització d'un somni va durar poc. Des de petit, Xebo passava per temporades d'inquietud, d'una rara frisança que prenia formes diverses i l'obligava a fer coses que un observador normal no hauria atribuït mai al seu temperament.

Aleshores, després del període de lassitud, en el qual la simple contemplació havia omplert el llevíssim pas del temps, Xebo començà una etapa comunicativa. Cercava conversa amb els conductors dels camions que s'aturaven pel pas del tren, o amb els obrers que tenien costum de fer una curta parada per beure l'aigua d'una aixeta que hi havia prop de la barrera. Els diàlegs eren breus i desmanegats, però entre paraula i paraula, aprofitant els silencis, es miraven d'esquitllentes i això semblava ésser el principal encís del tracte. Xebo parlava el primer:

—Què s'explica?

L'altre no es precipitava mai. Com que ja era sabut el que calia respondre, no portava pressa. Per fi, deia:

—Aquí, només. Passant-la...

Aquesta frase tancava tota la profunditat de pensament que havien rebut com a herència, i es quedaven aclaparats durant una estona. «Aquí» volia dir el món, el seu petit univers tal com el coneixien. «Només» significava la poca importància de les coses terrenals. I «passant-la» feia referència a la vida i a la seva manera de fugir inexorablement.

Això constituïa una forma gairebé ritual de fer coneixença. Després seguien com els era bonament possible. Xebo reprenia la veu:

—Molta feina?

—No falta.

Aquestes quatre paraules els donaven pretext per meditar una mica més i per fi s'acomiadaven, íntimament satisfets de la seva petita aventura social, del contacte humà que havien aconseguit establir. De vegades, el guardaagulles es trobava amb algun individu loquaç, que en substància deia el mateix que els altres, però amb verbositat, servint-se més dels tòpics. Generalment, eren xofers o cobradors d'autobusos de passatgers, espavilats en aparença pel tracte amb la gent i que desplaïen Xebo. El seu fons de primitiva puresa el feia desconfiar dels homes que

parlaven massa i, per altra banda, el que ell estimava de les converses eren les oportunitats que oferien de callar a intervals.

Per altra banda, el joc sociable tendia a repetir-se monòtonament i el tedi pesava encara damunt l'esperit del guardaagulles. Li faltava alguna cosa que no es podia explicar i les hores, a mesura que avançava la jornada de treball, s'allargaven en el registre de les seves sensacions.

Un dia, mentre es lliurava al vol suau d'unes cavil·lacions, va acostar-se un nen a la caixa metàl·lica pintada de negre que tancava el mecanisme del semàfor i començà a dibuixar en la llisa superfície, amb un guix blanc. Les línies del dibuix sobresortien del fons negre mat de la caixa amb un inusitat vigor i Xebo contemplava l'efecte amb fascinació. Calmosament, però sense dubtes ni vacil·lacions, el nen va donar forma precària a una àguila amb les ales esteses i quan acabà el seu treball, se'l va mirar amb les mans a les butxaques, saltà els rails a peus junts i s'allunyà xiulant una conejuda melodia.

Canabal va acostar-se al semàfor. Mirava el dibuix amb una mirada somiosa, palpava la superfície metàl·lica i després es fregava el cap dels dits, per treure's el polsim del guix. Humitejà un drap amb l'aigua de la font i va esborrar les ratlles blanques. Sota el bat del sol, el metall s'havia escalfat i l'aigua va evaporar-se de seguida. Quedà novament el negre mat, exercint una triomfal atracció damunt el guardaagulles.

Xebo va treure de la caseta una cadira esvinçada, l'aproximà al semàfor, s'assegué i amb una àeria cal·ligrafia de les mans emprovava l'alçada i la distància, traçant dibuixos imaginaris. De tant en tant cloïa els ulls. Confegia una idea i estava acostumat a lliurar-se amb lentitud als jocs de l'enteniment. Però havia arribat ja a una decisió. Aprofità el primer lleure per a dirigir-se a la zona comercial més propera i allí va comprar-se una capsa de guixos de colors.

L'endemà, a començaments del dia, el guardaagulles va desplegar el seu enginy creador damunt el metall pintat de negre. Tímidament, va dibuixar un gerro i unes flors, però abans d'acabar li desplagué el resultat i esborrà les línies. Adoptà una actitud pensarosa durant una bona estona, amb la vista baixa, i per fi reprengué el seu propòsit. Sense pressa, mostrant una gran minuciositat en els detalls, traçà la silueta d'un indi ocellaire, encorbat sota el pes d'un munt de gàbies. Omplí de blanc la part corresponent a la roba i amb petits flocs de colors vius indicà els ocells. Va contemplar la seva obra somrient i per l'intima satisfacció que experimentava es podia afirmar que quedava adscrit des d'aleshores a una vaga classificació artística. Seria figurista, primari, infantil, amb una tendència (sempre en pugna amb les aptituds naturals) cap al realisme.

Abans que acabés la seva primera obra gràfica, Xebo tingué darrere d'ell admiradors; de primer, un macip que contemplava el dibuix amb embadocament i després dos peons de la via i una dona vella que tenia una parada de menjucs prop d'allí. Gairebé no deien res, però mostraven un posat general d'aprovació i el guardaagulles, humanament sensible a l'afalac, vivia un moment feliç.

La dona inclinà el cap, s'apropà al dibuix de l'indi i, sense precipitar-se, digué:
—S'assembla al meu cunyat.

Un dels peons mig clogué els ulls i s'aproximà al seu torn. Mirà i remirà el perfil de l'ocellaire, com si li costés de creure allò que veia i, finalment, expressà amb paraules les seves deduccions:

—El que són les coses. També s'assembla al meu...

Per un vibràtil misteri que unia els esperits en una emocionada comunió, aquell fet tan notable establí les bases de la fama de Xebo com a artista. Convingueren tots (amb un simple gest de la cara o amb mitges paraules plenes de respecte) que l'home capaç de dibuixar els cunyats d'altri sense conèixer-los, per força, havia d'ésser algú.

Durant la resta de la jornada, Xebo deixà l'obra en exhibició. Recollí encara unes quantes opinions estimulants i, per dues vegades, xofers d'autobusos deturaren els seus vehicles per admirar la novetat.

—Qui és aquest?

—És el cunyat del Natxo —respongué el guardaagulles amb una espurna d'orgull.

I, després d'una curta pausa, afegí:

—També és el cunyat de donya Cuca.

Aquest desdoblament de la personalitat en la figura d'un modest indígena ocellaire els omplia d'estupor. El mateix Xebo no se'n sabia avenir.

Aquella nit, el guardaagulles va passar-la girant-se i regirant-se sense poder-se adormir, pensant noves representacions gràfiques. L'endemà, va esperar que el sol escalfés el metall i esborrà el dibuix amb un drap humit. En fer-ho, li calia vèncer una sorda resistència. Mentre contemplava absent la taca d'aigua evaporant-se com una petita onada en retrocés, Xebo sentia la pena de la pròpia destrucció.

Però el va distreure la nova inquietud creadora alimentada durant l'insomni, i va posar-se a dibuixar una noia dreta, hieràtica, que aguantava una flor vermel·la amb una de les mans. Acolorí amorosament el xal que cobria les espatlles de la figura, la cinta de llana trenada amb els cabdells i uns brodats que la noia portava en el coll de la brusa. Treballava amb una aplicació total, i quan el maquinista d'un tren anuncià la seva proximitat amb un xiulet planyívol, Xebo va alçar-se de mala gana, murmurant unes paraules insultants, i accionà de bursada el mecanisme que tancava les barreres. Perduda la mirada, brandava una petita bandera roja mentre els vagons desfilaven. No tenia l'aptesa de formular d'una manera clara les seves idees, però el tormentava una sensació d'esclavitut nova i desconcertant.

Alçà les barreres i s'enfrontà altra vegada amb la seva obra. Li va semblar reeixida, sense lliurar-se de la por dels artistes; no tot estava bé. L'ull esquerre de la noia era més gran que l'altre i la tija de la flor que duia en una mà quedava fora dels dits que l'havien de prémer i, per tant, flotava misteriosament en l'aire. Però un encant especial es desprenia de la figura i ell mateix era sensible a l'imperatiu d'aquesta gràcia, ja que no s'atreví a corregir els errors.

Algú li digué:

—És la mare de tots.

Va tombar el cap i es trobà amb el macip que creuava el pas a nivell de dues a tres vegades cada dia. Xebo va replicar:

—Només és una noia...

El macip es tragué respectuosament el barret i el féu girar amb les mans. Mig cloqué els ulls i arrugà el front, fent l'esforç de pensar i tractant de convertir en paraules les idees. Tots dos fruïren d'un dels seus llargs silencis; van passar per la via unes màquines maniobrant i utilitzaren el pas diversos vehicles. Canabal trescava de les barreres a les palanques de senyals i l'altre s'estava dret i quiet, comportant-se com en el curs d'una ceremoniosa visita. Quan aconseguí afermar-se en la seva primera conclusió, va posar-se el barret i digué:

—Qui sap! Jo dic que és la mare de tots...

Estava convençut de la seva raó i adoptà el posat de no voler parlar-ne més. S'allunyà saltant les vies, agafant-se el barret amb les mans perquè no li voleïs.

Xebo s'enutjà per l'entossudiment de l'altre. Un pudor que no podia explicar-se i un respecte que el dominava confusament li feien rebutjar la idea de donar a la figura altres atributs que els profans.

Va mullar un drap i esborrà la noia, amb la mica de pena que li feia sempre el valor fugaç de la seva obra.

Per a Xebo Canabal començà una època d'agraïda comprensió dels seus drets creadors. Un públic fidel l'estimulava i la crítica popular (quan aquesta es produïa) era sempre per a servir-li d'ajut. Intentava de tant en tant la reproducció d'objectes inanimats, però els seus admiradors li pregaven que retornés a les figures, principalment humanes, i acabà per dedicar-s'hi, amb exclusió d'altres temes.

Quan l'ofici donà més seguretat a les seves mans, s'atreví a dibuixar i acolorir escenes d'actualitat: el triomf d'un boxador local, fets diversos o crims de ressonància i, de vegades, comentaris gràfics a la situació política, en particular opinant amb mordacitat a propòsit de l'administració municipal.

Una vegada, algú li havia dit:

—Vés amb compte, Xebo, que el teu càrrec és gairebé oficial...

L'afalagà la velada insinuació que el seu treball pogués arribar a les altes esferes i això donà brillantor al seu enginy. Des d'aleshores, al peu de cada composició, hi escrivia una frase al·lusiva que, amb el temps, fou tan celebrada com el dibuix.

Quan la inspiració no l'acompanyava i prescindia de les explicacions escrites, sempre hi havia algú que li reclamava amigablement el text. Ell feia un gest vague, d'artista afeixugat, i els espectadors encara l'admiraven més. Es creuaven llavors diàlegs com aquest:

—Són molt estranys. No sempre tenen ganes de fer les coses. La setmana passada, per ràdio, Maria Dora no se sabia la lletra d'una cançó...

—Sí. Jo tinc un cosí a qui passa el mateix.

—Quin cosí? El barber?

—No. Un que en tinc de torero. Quan vol és molt bo. Però de vegades...

Per insondables reflexos, converses així donaven lloc a llargues meditacions. Xebo es trobava en el centre d'una atenció generalitzada i era feliç.

Una vegada, un grup de turistes va retratar el guardaagulles al costat de la seva obra i pocs dies després una revista gràfica de la capital enviava un fotògraf i un redactor perquè fessin un reportatge de Canabal. La fotografia mostrava l'autor dret, estirat i assenyalant amb l'índex estès el seu darrer treball: la il·lustració de la topada entre un omnibus i un tramvia ocorreguda el dia anterior. Les respistes de Xebo a les preguntes que li havia fet el repòrtter apareixien curiosament transformades, de manera que llegides en un altre medi haurien resultat mortificants. Però a Nonoalco el reportatge va fer sensació. Fou, podria dir-se, la consagració definitiva d'un artista sorgit d'un medi humil, en esguard a la manera de pensar i de sentir de la gent d'aquell mateix medi. El fet que un home s'obris camí sense ajut d'altri donava alè a l'esperança popular.

Xebo s'organitzà. Dilluns i dijous canviava de tema, la qual cosa li permetia de registrar l'actualitat en allò que tenia de més sobresortint. Hi havia famílies que no es perdien mai el canvi i alguns pares aprofitaven les creacions de Xebo per a adoptar davant dels fills una rudimentària actitud didàctica. Els espectadors es plantaven davant l'obra i romanien callats durant llargues estones. Per fi, esclataven els comentaris i els nens, gairebé caminant de puntetes, s'acostaven per admirar la capsa dels guixos de colors. L'artista popular glossava aleshores el peu escrit i les seves paraules donaven lloc amb freqüència a una murmuració velada contra personatges oficials. Això els feia sentir-se importants i, a la seva manera, vivien un estat de dolça exaltació. Les dones formaven grup a part (deliberadament s'abstenien de fer política) i es limitaven a parlar amb sobrietat de l'actitud dels homes:

—S'esvaloten i després es passen hores sense tocar-hi.

—El meu marit, dilluns i dijous, gairebé no dina.

—I el meu, l'altre dia, va posar-se brau, i es negava a pagar el lloguer.

Es planyien de la rebel naturalesa masculina, però amb resignació, sense amoñar-s'hi massa. No s'oblidaven mai de tancar les converses amb frases d'admiració dedicades a Xebo Canabal. Era, també, una admiració a mitja veu, atenuada:

—Quin home! Si volgués, amb les mans que té, podria arribar a maquinista...

—Sí. Diu que, en el fons, això ho fan per no treballar.

Sorgia inexplicablement el misteriós plural: «ells són així», «no ho poden evitar», «és com si els empenyessin i han de seguir per força». Agrupaven, en un món irreal, cantaires, estrelles de revista, joglars, actors i actrius de cinema, genets notables, criminals famosos que havien suscitat llur interès, i alternaven els noms sense desmerèixer el del guardaagulles. En el barri, això constituïa el triomf.

Un dia, l'encarregat del pati més pròxim a la cruïlla vigilada per Xebo cercà conversa amb l'artista. Esquitllant el tema, allargant les paraules amb subterfugis, acabà per dir:

—Ja saps que sóc casat de poc. Demà batejo el primer fill i m'agradaria que pintessis la cerimònia.

Podia considerar-se que l'encarregat de pati era un dels superiors immediats de Xebo. Però l'home no es blegà:

—Això és diferent. És cosa a part. Jo, de cara a la barrera, molt servidor i pot manar sempre que vulgui.

—Ho entenc, ho entenc. Estic disposat a pagar-te per la feina...

—Quant?

—Dos pesos.

—Ui, no! De guix solament se me n'anirien la meitat dels diners.

Es quedaren taciturns, l'un enfront de l'altre, vetllant tots dos perquè la precipitació no els aboqués al mal tracte. Afectaven desinteressar-se de l'afer que els reunia, i l'un parlà de l'express de bon matí i l'altre d'un dolor que tenia al genoll dret. Al final, el superior jeràrquic digué:

—Quant voldries cobrar?

—Deu pesos.

Era un cop d'audàcia, una xifra exagerada. El pressupost de tot el bateig importava poca cosa més.

«Tots fan el mateix», pensà l'encarregat de pati. «Els puja al cap i abusen». El plural aparegué novament, marcant la frontera entre el viure quotidià i la bella però temible aventura dels artistes.

Tornaren a divagar fugint del negoci central: prolixes explicacions sobre estats climàtics o sobre assumptes relacionats amb la via. A intervals, aprofitant els silencis, escometien de sobte la qüestió del bateig i la pintura. Per fi, ho arreglaren per tres pesos i una capsa de guixos, l'import de la qual Xebo reclamà a la bestreta. Tingué, encara, una vel·leïtat d'estrella: li exigí que la comitiva del bateig desfilés pel pas a nivell.

El dia assenyalat, els posà tots de front, ben drets l'un al costat de l'altre. Hi hagué dificultats per a fer entendre a la padrina que aguantés el nen de cara, com una petita crisàlide suspesa. Se'l escapava una mica el riure, però de l'emoció, i patien pel temor que els sortís alguna arruga dels vestits o que els agafés malament l'expressió de les cares.

—Hi ha feina —digué Xebo—. No ho tindré fins demà. Són sis figures sense comptar el nen.

Els omplí d'estupor dient-los que ja se'n podien anar, que ja els havia «vist». No se'n sabien avenir. Captar-los així, amb una sola mirada, els semblava un prodigi de virtuosisme i, al mateix temps, els desencisava una mica.

—Ni valia la pena de mudar-se —digué un oncle del menut.

—És que la festa principal és un bateig —contesta el pare dolgudament.

—Sí, és clar, és clar...

S'allunyaren amb el posat habitual de la gent que travessa un entrellat de vies: saltironant i balancejant els cossos com un ramat de pingüins.

Canabal treballà de ferm fins a entrada de fosc i li quedaren encara dos caps per resoldre. S'havia aturat per culpa d'aquests caps i ni ell mateix no hauria explicat la raó del seu encallament. El misteri era més gran perquè totes les figures s'assemblaven i en el fons era inevitable que acabessin assemblant-se les dues que faltaven. Es tranquil·litzà dient-se que la majoria eren parents, o molt amics. Obscura raó aquesta per a igualar les faccions. En els vestits s'esplaià posant en joc totes les seves facultats. Artificiosament, féu que, a les figures femenines, els traspuntessin els enagos per dibuixar les vores adornades amb una gran aplicació.

L'endemà, de bon matí, Xebo acabà la seva obra i va quedar-ne satisfet. El primer a admirar-la fou un repartidor de diaris que, d'antuvi, no endevinà de què es tractava. Parlant d'identificar els personatges, esmentà uns noms que no tenien res a veure amb l'escena representada. Però quan Xebo li ho explicà, convingué de seguida que la semblança de tots era prodigiosa. «Sobretot els nassos», digué.

Certament, alguna cosa tenien els nassos que atreien l'esguard i contemplant-los es quedaren tots dos una bona estona en un plàcid estat d'abstracció.

El venedor de diaris s'acomiadà i poc després Xebo va veure de lluny la comitiva del bateig que tornava gairebé amb la mateixa formació que el dia abans. Tots ells alentien el pas, travats segurament per l'emoció.

El pare va fer un gest amb la mà i el guardaagulles correspongué de la mateixa manera, visiblement coabit.

Arrenglerant-se, es col·locaren tots sis —i el nen, amb un natural estat d'indiferència—, davant de la figuració gràfica. Començà el silenci de rigor i la quietud. Es miraven de tant en tant, de reüll, sense moure el cap. Una noia murmurà

uns mots i el pare va donar-li una clatellada, de manera que una flor que duia en una trena va quedar-li de gairell.

Canabal tingué llavors una actitud d'artista inspirat i fidel. S'adonà que en el dibuix la noia de l'incident no portava cap flor en els cabells i amb rapidesa l'esbossà i l'acolorí, perfilant-la després a la seva manera minuciosa. Això produí una impressió enorme. La mateixa noia interrompé el seu somiqueig per arreglar-se la flor imitant el dibuix, i com si aquesta pueril submissió constituís una consigna, tothom procurà ajustar-se a les figures creades per Xebo. A causa d'un error disculpable per les presses, l'artista havia dibuixat la padrina amb un davantal que, en realitat, portava una altra dona i en silenci es canviaren la peça de vestir, mentre un altre membre del grup aguantava la criatura. El pare, que duia la seva gorra de ferroviari a les mans, va posar-se-la, perquè en el dibuix era així. Tots col·laboraven, tots mostraven bona voluntat i respecte. Meravellosament, obra i personatges s'anaven assemblant.

Transeünts encuriosits augmentaven el grup. A poc a poc, vencien la reserva inicial i encetaven els comentaris.

La veu del pare sobresortí de les altres:

—Té molt mèrit.

Aquestes paraules constituïen la confirmació del triomf. Si el qui pagava estava content, i els espectadors sentien admiració, poques coses podien opacar l'èxit del guardaagulles.

Xebo rebia l'alenada de la glòria. Contestava pacientment les preguntes, tot i que algunes requerien una mansa predisposició de l'espiritu.

Amb solemnitat, el pare s'obrí pas entre la gent per acostar-se a Xebo, l'abraçà, i després va pagar-li els diners convinguts. Li demanà que tingués l'obra en exhibició durant dos o tres dies, prec que fou acceptat de seguida enmig d'una general alegria.

Quan les converses començaven a llanguir, s'apropà una màquina amb dos vagons i la gent va dispersar-se.

Com es podia esperar, no tot era planer en l'art de Xebo. Tenia un crític tenaç, implacable: el macip admirador de la noia de la flor, una de les primeres obres. Creuava cada dia el pas a nivell, però mai més no s'havia tret el barret enfront d'un dibuix. Se'l mirava despectivament, aturant-se un instant, i reprenia el camí sense dir res. A desgrat que l'artista popular tenia addictes en el barri d'una significació molt més alta que la que podia atribuir-se al macip, el mortificava que aquest no es retés a la fama que li era generalment reconeguda, i un dia l'aturà per preguntar-li resoltament la seva opinió.

Després de reflexionar, confegint penosament les paraules, el macip digué:

—Mai no faràs res com la imatge aquella. Vas cometre un pecat esborrant-la i ara tens les mans contaminades.

Com ocorria de vegades en alguna gent del baix poble, el macip parlava poc i sentenciosament, usant paraules el significat de les quals potser no comprenia, però que tenien força per elles mateixes, i que brillaven amb esclat quan, per un obscur atzar, la definició i el mot coincidien amb el que ell realment volia dir.

—Tot el que fas és mundà —afegí.

Gairebé no movia els músculs de la cara ni modulava la veu, però d'una manera misteriosa donà a aquesta darrera frase un to execratori. I Xebo acotà el cap, quasi avergonyit, sense encertar cap rèplica.

Durant uns quants dies, el guardaagulles es repetia amb insistència que el macip no era ningú, que potser la seva actitud era motivada per l'enveja que suscitava una diferència tan gran entre dos destins. Però li quedà un rosec interior que no el deixava tranquil, perquè a desgrat de no entendre ben bé les paraules amb les quals era condemnada la seva obra, pressentia una veritat mortificant i no sabia com defensar-se'n a base de soliloquis.

Enmig del seu desconcert, Xebo vivia moments d'exultació. Li semblava que amb els guixos a les mans podia refutar qualsevol atac i, per una oposició d'impulsos molt humana, volgué enfrontar-se al seu problema en el terreny que el macip li plantejava: començà a dibuixar una donzella i un halo que nimbava tota la figura. Omplí el fons amb diminutes estrelles i deixà per al final resoldre l'ambiciós propòsit de dotar la imatge d'un rostre diferent dels que havia fet fins aleshores, que expressés la tendresa i la beatitud que Canabal considerava apropiades. Miraculosament, ho aconseguí tot amb un somriure que sorgí d'una corba suau a punta de guix i traçant uns grans ulls que miraven de front, esbalaïts i amorosos.

Xebo havia treballat sense mesurar el temps, interrompent només la seva feina per tancar i obrir les barreres i canviar els senyals, coses que feia d'esma, amb un automatisme que no requeria el concurs de la seva voluntat. Per un reflex de l'instint, va girar-se i veié donya Cuca, la vella de la parada de menjars, dreta darrere seu i en actitud expectant. S'havia cobert el cap amb el seu xal, i ajuntava les mans com si es posés a orar.

Això fou el principi d'un seguit de mostres de respecte de part del públic habitual de Xebo. Aquesta vegada no li preguntaven res, ni s'interessava ningú d'una manera directa per l'absència d'un peu escrit. S'aturaven enfront de la figura amb posat seriós i els homes es treien el barret i es quedaven absorts durant una llarga estona.

L'endemà, a mig matí, es presentà el macip, l'opinió del qual era la més important per a Xebo. L'home tingué una reacció immediata. S'agenollà i diugué:

—Quina cosa més bonica, fill meu!

I per rectificar justament, com era de llei entre gent honesta, completà el seu judici:

—Ara sí, ara sí! Això no ho toquis pas, que aquí s'ha de quedar...

El guardaagulles estava content, amb la seva vanitat satisfeta. Pensà que deixaria el dibuix en exhibició dos o tres dies més del que tenia per costum i es dedicà a recollir dolçament els elogis.

A primera hora de la tarda, dues dones portaren testos amb flors i els col·locaren al peu de la imatge i més tard acudí gent amb llànties i petits ciris. Tothom s'estava una llarga estona davant del dibuix acolorit, amb el posat sever i la callada tristesa dels indis. Era una tristesa externa, perquè una eufòria oculta els feia pensar en velles danses i en l'explosió de petards i de coets. Aclucant els ulls, veien colors vius, flamejants per la reverberació d'una continguda violència.

Seguí la desfilada fins a ben fosc de la nit, i petits grups romangueren fent guàrdia la nit sencera. Quan Xebo acabà el torn, va deixar darrere seu el murmurí d'una oració suau i el retrobà el matí següent, tot just despuntà el dia. Algú havia

col·locat una garlanda al voltant de la figura, i uns homes muntaven un petit sostre de fusta de dos vessants per protegir el dibuix.

Tot s'esdevenia quietament, però amb un feinejar incansable, Xebo comprovà amb tristesa que ningú no feia gaire cas d'ell i que, en el fons, se'l miraven amb hostilitat, per la por que volgués esborrar la figura. Li donaven l'esquena, l'apartaven sense violència quan feia nosa per a dipositar les ofrenes i, en general, s'haurien estimat més saber-lo lluny d'allí i oblidar la seva autoritat de guardaagulles.

Poc abans de migdia es produí un renou: per un dels carrers que desembocaven al pas a nivell, avançava lentament una comitiva, en el centre de la qual hi havia una dona que caminava de genolls, amb els braços estesos i els dits índex i polze de cada mà units per la punta. Els parents o amics de la dona la precedien posant davant d'ella mantes i peces de roba per fer menys dolorosa la marxa, que així i tot havia d'ésser difícilment suportable. S'aturaven sovint i l'assistien, sense alçar la veu ni gesticular.

Canabal s'avancà a rebre'ls i els digué que tot allò el comprometia. Provà de desviar-los de camí, agafant-los pels braços i anant de l'un a l'altre amb uns propòsits de persuasió que no serviren de res. Parlava de la seva responsabilitat, del mixt de Cuernavaca que estava a punt de passar i del pecat que anaven a cometre pel vici d'exagerar.

—Sou poc interpretats —els digué—. Heus aquí el mal.

Va fer un ample gest de braços, indicant que aquest era el defecte del poble: la falta d'interpretació. No sabia ben bé què volia dir, però estava segur de tocar-hi i, en aquells moments, hauria donat la vida per l'apostolat que representava augmentar la interpretació popular.

El grup l'anava empenyent. L'estireganyaven per les màngues i el feien caminar seguint la seva ruta, fins que arribaren tots enfront de la figura. Allí, la dona sanglotà i va donar les gràcies per algun favor rebut. Va tapar-se la cara amb el seu xal i acotava el cap fins a tocar el terra, repetint aquest moviment reverencial d'una manera mecànica. Tothom estava emocionat, menys Xebo, que insistia en el seu intent de tornar a les proporcions degudes i s'anava mostrant gelós de la seva autoritat. Invocà de cop i volta la Llei general de comunicacions i assegurà que l'exèrcit l'ajudaria si la gent feia resistència a aclarir les vies.

L'esment de la força armada va fer efecte i en pocs moments tothom s'agombolà a banda i banda de les barreres, amb la mirada trista i el posat sorrat.

Xebo Canabal els reprengué aleshores paternalment:

—No voleu entendre les coses i sempre acabeu igual, per tòtils.

Mentre reprenia l'alè per prosseguir l'oració, algú li replicà:

—Sense insultar, eh? Que, fins ara, tots ens hem portat d'una manera molt decent.

Entre ells, aquesta invocació a la decència prenia sempre un to de dignitat ofesa. Eren susceptibles i, de cop i volta, esdevenien primmirats i recelosos. Xebo canvià d'actitud:

—És que ens desviem: una cosa és un dibuix i una altra una estampa. Això és un dibuix. Si ho he de saber jo! Demà l'esborraré i llestos.

Se'ls féu present l'amenaça temuda i es dirigiren entre ells discretes mirades d'intel·ligència. De puntetes, un home va acostar-se a la caixa del semàfor i va prendre unes mides. El guardaagulles no el va veure, perquè estava abstret

contemplant una parella que recorria els grups efectuant una reaptació. Tot passava silenciosament o en veu baixa, de manera que Xebo, que estava intrigat però feia l'esforç de no exterioritzar-ho, no podia saber què era allò que es preparava.

A mesura que avançava el dia, anaven acudint dones amb cistells de menjar que es lliuraven a un comerç actiu. Un vell estengué un diari a terra i col·locà al damunt tres piles de llavors de gira-sol. S'assegué davant de la parada i adoptà un posat somnolent, sense cantar la mercaderia ni mostrar el més lleu interès per atreure compradors. De tant en tant, s'acostava un client, agafava un grapat de llavors sense dir res i deixava una petita moneda a terra, confirmant que el bon gènere es ven sense esforç i propaganda, pel simple pes del seu prestigi.

—Hi haurà una desgràcia —anava murmurant Xebo—. Algú acabarà untat a les vies i aleshores vindran les lamentacions. Aleshores fareu el de sempre: voler tapar el pou quan ja s'hagi ofegat la criatura.

Però el cert era que ningú no feia gaire cas de les seves paraules i només acusaven la seva presència per a demostrar-li que constituïa un destorb.

—Encara no et toquen vacances, Xebo? —va preguntar-li un xicot, cantarellejant i arrossegant els mots amb un posat sorneguer.

I la gent va somriure, moderadament, ofegant les emocions i la manera d'expressar-les.

Sense saber-ho, Canabal sofria l'antiga amarguesa de l'home devorat per la seva obra. Seguint un impuls irat, agafà un drap i va insinuar el gest d'esborrar el dibuix. Però hi havia una guàrdia permanent que el deturà. Era una guàrdia tàcita, que es rellevava espontàniament sense organització ni consignes prèvies, que només s'apartava al pas de cada tren, quan Xebo estava ocupat amb palanques i banderoles i no es podia distreure.

A entrada de fosc, Canabal s'havia fet una nafra de tant mossegar-se els llavis per despit. Va plegar emmurariat i es dirigí a casa seva rondonant. Passà una mala nit: es despertava sovint i feia frases dubtant de l'eficàcia de la Revolució i de l'expropiació petroliera.

L'endemà li reservava una nova sorpresa. Havien col·locat un marc de fusta amb un vidre gruixut davant del dibuix, assegurant-lo amb uns cargols sòlids.

El macip que havia empès Xebo a la seva dissot actual el va rebre amb aquestes paraules:

—Ja pots estar content, fill meu. Les teves mans han estat les escollides. Renta-te-les bé i no facis mai més res...

Això conhortà una mica el guardaagulles, però l'entrustia pensar que aquesta nova glòria no li duraria com l'altra, renovada constantment pel xoc de cada creació amb el seu públic.

Li havia entrat de sobte una resignada capacitat de submissió, una lassitud que el feia rendir-se davant l'inevitabile. Contemplà la corrua de gent, que encenia noves llànties, portava flors o bé ofrenava braços, cames, cors o caps de plata, clavant-los en el marc de fusta. Ell havia estat l'origen d'aquella mobilització popular i ara el deixaven al marge, l'obligaven a sentir-se aliè i sobrevingut. Com un punt de llum que anés creixent fins a convertir-se en una flama, nasqué en ell una esperança: «Compraré una pissarra», pensà, «i aniré fent els meus dibuixos al costat del semàfor». Després, formulà el pensament en veu alta i el macip li respongué:

—No ho provis pas! No series digne del do que se t'ha concedit i, per altra banda, t'esbotzaríem la pissarra.

Canabal recollí la veritable força que contenia l'amenaça i tingué el convenciment que el seu art acabava de morir.

Durant uns quants dies, Xebo provà de reprendre la pau interior tornant als estats contemplatius. Però ja l'havia tocat l'aleteig de l'èxit i no podia estar-se quiet. Si intentava seguir, com abans, les formacions de núvols, se li acudien belles composicions per a realitzar amb guixos de colors, i si aclucava els ulls protegint-se del sol amb el seu barret de palma, imaginava cartells fustigant situacions i personatges o il·lustrant romanços de fets del carrer.

I encara que hagués tingut una bona disposició de l'esperit, no l'haurien deixat tranquil per als vagareigs del pensament, perquè tothora hi havia la fressa de la gent, el romiatge que es renovava sempre i l'espai en contínua creixença destinat als testos i a les llànties. Sostres nous anaven sorgint per a protegir tot això, i Xebo es veia més arraconat cada vegada. Acabà per odiar amb tota l'ànima la seva obra i sovint mirava el dibuix de reüll, amb una sorda irritació. En aquest sentiment no hi havia irreverència, ja que ell havia volgut representar només una noia pura. Tot el que havia succeït després escapava a les seves facultats de comprensió.

—Aquest dibuix em va perdre —digué un dia—. És com si m'haguessin tallat les mans i les tingués presoneres entre la capa de guix i el metall.

Una vella que l'escoltava s'horrortzà.

—No digui això, senyor Xebo! Pensi que el podrien castigar...

—Ho dic i ho penso sempre: quan podré, aprofitaré qualsevol distracció per a trencar el vidre i esborrar el dibuix. A veure si trobeu algú que en faci un altre d'igual!

S'havia format un grup al voltant del guardaagulles. Les dones murmuraven demanant misericòrdia per al blasphem i els homes accordaren que no s'escaparia del càstig. Aquesta idea del càstig de Xebo s'imposà amb una general acceptació i els mateixos que abans l'assenyalaven als amics i als parents com a autor de les admirables composicions, deien ara:

—És aquell, veus? No mesura les paraules i el castigaran.

—Li estarà bé.

—Sí. Un dia, quan més confiat estigui, les pagarà totes.

Ho trobaven natural i correcte. És més: sovint semblaven impacientar-se.

—Encara volta per aquí? —es preguntaven amb un estupor sincer.

—Encara. Però és un fet. Jo no voldria tenir, com ell, la consciència bruta i estar-me sempre tan a prop de les vies.

Esperaven, doncs, que el tren resoldria les coses i, com passa de vegades, el desig es convertí en profecia. Una tarda, en acostar-se una locomotora maniobrant, Xebo no pogué tancar les barreres. Forcejà amb desesperació i en comprovar que el mecanisme no funcionava, mogué la banderola vermella tractant d'avalar el xofer d'un autobús que s'acostava a gran velocitat. Inexplicablement, el conductor del vehicle no va fer cas dels senyals i entrà al pas a nivell sense disminuir la marxa. Canabal va tapar-se el rostre amb les mans i es girà d'esquena. L'aire s'obrí com una flor de puntes afuades i un gran estrèpit convertí en silenci tots els altres sorolls. Milers d'objectes o de fragments d'objectes ompliren l'espai disparats en totes direccions i un d'ells, descriuint una corba aèria, colpejà el clatell del guardaagulles. No fou un cop molt fort i Xebo conservà en part els sentits però

va perdre durant una bona estona la noció del lloc i del temps. Va asseure's a terra i contemplà inexpressivament l'anar i venir de les persones, i escoltava els planys i els crits, tractant de recordar el que havia passat. Acudiren ambulàncies i cotxes de la policia i Xebo els reconeixia un caient familiar, però no els podia situar amb precisió dins el seu enteniment. Reclamat per una obscura exigència, recobrà com a primera percepció l'instint de salvar-se, i volgué fugir. Però una dona el va reconèixer enmig del tumult i el féu detenir per un agent uniformat. Canabal no presentà la més lleu resistència; de cop i volta va semblar-li que tot allò li era estrany i en el fons s'alegrava pensant que d'altres mans tindrien cura del seu destí. I que s'acabava un episodi de la seva vida per a començar-ne un altre, amb la possibilitat de liquidar el desconcert i el ressentiment.

Fins al cap d'una setmana no s'adonà de la seva nova tristesa. L'havien sotmès a llargs interrogatoris, l'abast dels quals no comprenia. Algú el pressionava perquè no digués res i algú altre li exigia que ho expliqués tot. En realitat, no hauria pogut afegir gaire informació al que ja sabia tothom i es trobà de seguida com a peó d'una pugna entre dues forces que el sobrepujaven de molt: els Ferrocarrils Nacionals i la companyia d'autobusos.

Per les converses amb d'altres detinguts, va entrar-li una temença que el tormentava dia i nit. Li parlaven de les illes Maries, de les cordes de presos que el govern enviava regularment al penal insular i de la vida dura que portaven els reus en un clima abominable, vigilats per guàrdies cruels.

En les diligències judicials, l'art de Xebo el perjudicà. Hi havia un acord general a considerar que no es podia pintar i alhora vigilar els trens i sorgia l'hostilitat, rarament confessada, de l'home llis per l'artista.

—Així, dibuixaves durant les hores de treball? Dropo!

—Al revés, senyor. Doble feina. Qüestió de l'ànima...

—Desgraciat! Aniràs a parar a les illes!

Aquesta al·lusió a la seva por el féu empal·lidir i abaixar els ulls. Una cosa era l'amenaça formulada pels seus companys de reclusió i una altra que la proferís un passant amb coll i corbata, revestit d'autoritat. «Així, doncs, és cert», pensà. I es passava les hores del dia cavil·lant i les de la nit tinent els seus insomnis. Provava d'imaginar composicions on la justícia quedava malparada, però no hi trobava consol i cada vegada tenia més temor. «Només et podrà salvar un miracle», es deia, i donà nova vigència a una vella fe. Va tornar-hi a poc a poc, d'una manera vacil·lant, a base de monòlegs interiors. «No hi ha hagut mala intenció, és evident. Mai no he volgut faltar a ningú. Que se'm perdoni! Vet aquí que un es deixa portar per un impuls natural i peca, cosa difícil de preveure. Sense estudis, es perd el carril de vista sense adonar-se'n».

Era més loquaç parlant calladament que servint-se de la veu i allargava les seves reflexions amb pesada insistència fins a desembocar en una oració que improvisava i en la qual, en to dolgut, feia ressaltar la seva innocència i reclamava una atenció salvadora.

Finalment, va fer una prometença. Repetia el compromís cada vespre i el renovava el matí següent, recalcant sempre que ell no volia mal a ningú. Això calia que quedés clar perquè després, amb la confusió del temps, les coses es barrejaven i acabaria per trobar-se culpable ell mateix.

En realitat, havia fet dues prometences: una de gran, a base de molt demanar, perquè sortís lliure de tota culpa i potser amb una indemnització i tot. Això era fort,

se n'adonava, i la veritat és que no s'atrevia a confiar-hi. L'altra era perquè, si el condemnaven, que almenys no l'enviessin a les illes. Aquesta petició li semblava més raonable i no es cansava de repetir-la, proferint de vegades unes imprecises amenaces que l'afectaven a ell principalment. Amb un ton amable, deia en veu baixa: «Si se'm salva, molt bé. Ho tindré present tota la vida. Si no, m'acabaré de perdre deliberadament, amb la qual cosa no veig que ningú hi guanyi res. Apa!».

Per aquest camí, s'anava engrescant i acabava per dir, quasi en veu alta, que si demanant les coses ben demandades no se'n treia res, no valia la pena d'amoïnar-s'hi.

Un dia, el van treure gairebé a empentes. Li tornaren els objectes que duia al damunt en el moment de la detenció i el van deixar al carrer. Resultava que els Ferrocarrils Nacionals havien provat que el xofre de l'autobús conduïa en estat d'embriaguesa, per la qual cosa requeia damunt d'ell i de la seva companyia tota la responsabilitat de l'accident.

Xebo va anar a veure el seu superior, demanant per tornar al lloc de treball.

—De cap manera! —li fou contestat.

—És que ja s'ha vist que no sóc culpable.

—Precisament per això. Si sense ésser culpable t'has trobat en un embolic tan gros, el dia que en fassis alguna, ens ensorriaràs tots.

Canabal no ho va entendre ben bé, però li semblava que en el fons d'aquestes paraules hi havia una lògica irrefutable. Tenia un vague coneixement de lleis sindicals que l'haurien protegit i a desgrat de tot no se li va ocórrer d'emparars'hi. Pel que d'ell pogués dependre, estava decidit a deixar descansar la llei per la resta dels seus dies.

Tenia pendent un compromís i ell hi faria honor, ja que tractes són tractes. Va pentinar-se bé, comprà algunes coses i, descalç, emprengué el camí de casa seva al pas a nivell per la vora dels carrils i trepitjant la grava.

La marxa era dolorosa i avançava amb lentitud. El front se li omplí de gotes de suor, mentre confegia queixes amb les dents serrades, posant en tensió els músculs dels peus per endurir les plantes. «Sí, tenia raó ell», pensava. «El dia que faltessis de debò et baldarien».

Arribà al pas a nivell i va posar-se, humil i pacient, a la cua. Tenia curiositat per conèixer el seu successor i el descobrí al costat del semàfor, amb un pot de llauna a les mans. Era gendre de l'intendent que li havia negat el reingrés i aguantava amb un posat respectuós el pot de llauna on la gent anava dipositant monedes.

El seu dibuix amb prou feines es veia, emmarcat per les flors i pels ornaments diversos que s'havien anat acumulant. La cua avançava amb calma, perquè cada persona es detenia una estona davant la figura.

Quan li arribà el torn, Xebo va clavar un cor de plata en el marc de fusta i encengué un ciri. El posseí un fervor veritable i volia mostrar el seu agraïment. Alçà la mirada i es trobà amb el seu dibuix, amb cada una de les ratlles i les taques de color que coneixia tan bé. Per no distreure's, aclucà els ulls i procurà concentrar-se, però havia vist una cosa que el preocupava. Obrí novament els ulls i va comprovar, en efecte, que una de les mans de la donzella era més gran que l'altra. No se n'havia adonat mai, però aleshores ho veia amb una claredat absoluta. Si no hagués estat pel vidre, el marc de fusta i les andròmides que hi havia acumulat la gent, corregiria la desproporció en un instant. Es tractava d'allargar els dits de la mà dreta i, ja que s'hi posava, faria més estrelles en el fons i donaria uns colors més vius a l'halo. Estava

segur que tindria més encert en un nou intent, perquè la figura que contemplava no li plaïa. Tingué un sobresalt per aquest pensament, que va semblar-li poc adequat, i es penedí de donar entrada a idees al marge de la promesa que l'havia portat allí.

Provà de mirar endins del seu esperit, i àdhuc es pessigava amb força, aparentant un respectuós plegament de braços, però tot endebades. Tornava a obrir els ulls i veia fragments de la figura mal traçats, o que ara hauria resolt millor, o colors mal posats que li produïen frisança. Darrere d'ell, algú estossegà per donar-li pressa i aleshores va acarar-se resoltament a la donzella i la sentí com a cosa seva i ben lligada a les vies i, per tant, a la terra. Expressar-li agraïment hauria estat com remerciar-se ell mateix i això el ruboritzava.

No obstant això, el compromís hi era i no volia deixar de fer-hi honor. Soltadament posseït per la febre creadora, clogué altra vegada els ulls i va imaginar la Donzella que dibuixaria si les seves mans fossin de debò ungides amb la gràcia. La veia clarament i podia parlar-hi i regraciart-la. Podria demanar-li altres coses, i quan l'home que el seguia en la cua va donar mostres d'impacientar-se, murmurant i empenyent-lo amb els colzes, Xebo Canabal va fer una altra prometença: si li fos permès d'arribar a Sinaloa; si la germana de la seva mare que vivia allí li donava allotjament i assistència, pintaria la Donzella, tal com no se la podria imaginar mai el macip. La gent només s'atreviria a contemplar-la de genolls, i Xebo s'agenollà i va oferir les mans perquè li fossin beneïdes.

Després, va separar-se de la cua i es va calçar dificultosament les sandàlies. Tenia els peus inflats, amb les plantes sangonoses, i quasi no s'aguantava dret.

Ranquejant, s'allunyà sostenint-se amb la barrera que vorejava les vies i, en passar per davant d'un dels venedors de menjar, li digué amb un aire triomfal:

—Tot ho veieu petit, vosaltres. Allà on jo vaig ara, si la meva veu és escoltada, sorgiran enormes parades, immenses piràmides de llavors de gira-sol...

I somrigué amb esforç, d'una manera paradoxalment trista, per tota la pena que li era reservada fins a arribar a Sinaloa.

DEMÀ, A LES TRES DE LA MATINADA

I

D ,

Demà, a les tres de la matinada

Estava vençut pel somieig de l'alba, quan va despertar-me el timbre del telèfon. La veu de la meva cosina Trinitat, alterada, permetent que les paraules s'atropellessin una mica tractant de guanyar llocs al pensament, m'arribava amb una estridència desagradable:

—És demà! Demà, a les tres de la matinada!

—Però no has fet la gestió que et vaig aconsellar perquè les autoritats li ho prohibeixin?

—No han volgut intervenir, al·legant que encara no hi ha res escrit ni legislat que els permeti procedir amb l'energia requerida per un cas així...

—I el pare d'ell?

—Ja el coneixes, el pare de l'Octavi. Em guardaré molt de dir que sigui un infeliç, però és influenciable i ha acabat per engrescar-se amb el projecte. «El meu fill arribarà més alt que ningú!», va dient. I amb això ja en té prou per a inhibir-se.

—Doncs no sé pas què hi podem fer nosaltres...

—Jo sí. Confio en tu, l'Octavi sempre t'ha escoltat. Per què no aprofites la festa i véns a passar el dia a casa?

S'entén que aquest diàleg està arreglat per fer-lo comprensible, estalviant als altres l'esforç que a mi em fou indispensable. Els sanglots trencaren, tant o més que l'excitació, el fil de la conversa.

No em podia negar a la petició de la meva cosina, ja que havíem pujat amb un afecte de germans. A més l'Octavi, el seu marit, fou condeixeble meu, circumstància que donà origen a una sòlida amistat, que naturalment va refredar-se una mica quan el xicot va entrar a la família, però sense trencar-se mai del tot. No: l'Octavi i jo seguírem guardant-nos una gran deferència i estàvem sempre disposats a escoltar-nos mútuament.

El matrimoni vivia als afores, en una casa voltada de jardí, a mitja falda d'un puig des del qual veia la ciutat, ajocada en el mar. Un tramvia petit, grinyolador, que anava prenent l'aire nostàlgic i una mica romàntic de les coses a punt de desaparèixer, cobria la línia que duia del centre al barri dels meus cosins; avançava amb lentitud, s'aturava a cada cantonada per prendre o deixar un passatger pulcre, net, que suportava amb dignitat les estretors de la classe mitjana.

Pel camí, no em treia del cap la vocació de l'Octavi. Aquestes passions sempre cremen, però en el seu cas es podia fer molt mal, desgraciar-se per la resta de la vida o desaparèixer del tot, trasbalsadora contingència. La Trinitat tenia raó d'amoïnar-se i de temer pel futur d'ella i dels dos petits.

Des de la fi del trajecte fins a la casa dels meus parents s'havia de recórrer a peu poc menys d'un quilòmetre. Feia un dia clar, assolellat, d'un cel blau-cobalt que retallava amb precisió els colors vius dels estels que els aficionats mantenien en vol. Les llargues cues de llaços de paper zigzaguejaven amb una calma voluptuosa, com si tinguessin consciència de la bellesa de flotar. «I l'Octavi», pensava jo, «provocant l'envestida del destí!».

La gent es gronxava damunt la gespa, en balancins vuitcentistes que grinyolaven seguint vells compassos sense excedir-se en el ritme. La calima d'un

foc encès trencava el perfil d'una finestra, de la qual procedia una olor matinal de cafè i de xocolata, de pa calent que obria una gana plena de records.

De lluny, la Trinitat va fer-me senyal amb el braç. M'esperava estintolada en el cancell i féu un esforç per somriure'm. Però l'angoixa, potser llargues hores nocturnes sense dormir, havien marcat el seu rostre, que no cedia ja a les expressions amables.

—I doncs?

—Està ben decidit. Sobretot, no l'excitis. I dissimula davant dels nens!

Darrere la casa, a la part posterior del jardí, s'alçava una construcció de fusta, un conjunt complicat de bastides i tirants, dins el qual brillava un cos metàl·lic. D'un dels costats, sortia una prima columna de fum blanc.

—Entra, entra, que esmorzaràs amb nosaltres... —digué la meva cosina, cridant perquè la sentissin els altres, més que no pas jo mateix.

El menjador mostrava un desordre decorós, ja que l'amuntegament d'objectes heterogenis no es veia ocasionat per la deixadesa, sinó pel propòsit de servir una finalitat concreta, un succés que donava a tota la llar l'aire confús d'una sala d'equipatges. Vaig contemplar embadalit una fotografia, molt bona, de la Regió del Golf de la Rosada, amb els dos circs profunds de Mairan i Harpalans i la immensa planura que s'estén per la part oriental dels mars. L'ampliació, protegida amb un vidre i un marc, penjava a la paret de la dreta, damunt el trinxant, on hi havia un compàs d'escales i un transportador, amb altres instruments el nom dels quals és poc familiar.

Un sobresalt trencà la meva abstracció. El so d'una arma automàtica, probablement una metralladora portàtil, m'obligà a girar-me amb rapidesa i em vaig encarar amb l'Andreu, el nen gran del matrimoni, que duia l'uniforme dels exploradors de l'espai. A través d'una obertura horitzontal, li brillaven els ulls amb una resoluda mirada de maldat.

—No et moguis —digué—. Has rebut radiacions mortals i et desintegraràs d'un moment a l'altre.

El vaig abraçar amb efusió (quina altra cosa podia fer?) prement-lo potser més del que calia. Va entrar la Trinitat, amb una safata plena de tasses fumejants, i renyà el nen, pel vici d'apuntar la gent.

—I l'Octavi?

—Ara ve. Acaba de revisar els reguladors d'uns tancs d'àcid carbònic.

Tot ajudant la meva cosina a parar la taula, sosteníem un diàleg entre dents, precipitat: «I si li donàvem una droga que l'adormís?». «Sóc incapàc d'això!». «I si el lligàvem?». «Quin espectacle per als nens!». «I si li destruïem algun aparell indispensable?». «No m'ho perdonaria mai!».

«A més», em preguntava jo, «quins devien ésser els aparells indispensables?».

Entrà l'Octavi eixugant-se les mans amb un manyoc d'estopa. Se'l veia jovial, però d'una jovialitat forçada, com si representés un paper tranquil·litzador de cara als altres, per la conveniència de mostrar aplom en moments crucials.

—Hola! M'agrada que hagis vingut —va dir-me—. La crònica sempre depèn dels testimonis directes.

Ens vam asseure al voltant de la taula i, poca estona després, la Trinitat va portar els nens a la cuina, perquè amb el brogit que feien impedien que s'estabilitzés el desitjat clima de conversa. Un cop sols nosaltres tres, distrets només —i vagament — per les entrades periòdiques de la minyona, vaig preguntar a l'Octavi si ja ho

tenia tot resolt, si estava ben segur que no li fallaria res, cosa o peça, quan més falta li fessin.

Ell rigué. Sense ganes, naturalment, però amb ostensió, amb una mena d'enuig desafiant:

—Què m'ha de fallar, a veure?

—No ho sé! —«tantes coses poden declarar-se cloc-piu en casos així», meditava jo—. Els meus coneixements mecànics no passen de l'horàmetre que vaig inventar en plena adolescència. No ignores els resultats... En un calaix de casa, encara hi ha rodes dentades.

—En el meu intent, compta més la física que la mecànica. I l'ambició, sobretot, l'impuls d'obrir molt els ulls per veure més enllà.

—Però vols dir que aquesta no és feina dels governs? Si països poderosos proven i proven, sense sortir-se'n del tot, què pot fer un particular?

—El que faré jo, a les tres de la matinada de demà. Si repasses objectivament el progrés de la humanitat, veuràs la important contribució de la iniciativa privada. L'esperit de recerca pertany a l'individu. Et costaria d'imaginar una multitud caçant lleons en selves inexplorades.

—El teu cas és diferent.

—Per què? L'home ha d'arribar a la Lluna amb una certa discreció, com si anés a una visita de compromís.

En irrompre en el diàleg la paraula «lluna», la Trinitat s'amagà la cara amb el tovalló i un sanglot reprimít sacsejà les seves espalles. Era una dona soferta i veure-la a freqüència del límit de resistència em trastornà.

—Però home, Octavi... La Lluna! No comences per la teulada? No et vols enfilar massa? Seria bo, penso, fer uns quants assaigs previs. Què et diré: coets postals transatlàntics (això t'ho comprarien!), noves formes d'anuncis voladors, dispositius més perfectes de pluja a voluntat...

La meva cosina, que fins llavors s'havia mantingut silenciosa, alçà uns ulls tristes i humits, animats de sobte per la flama de l'esperança.

—No t'agradaria, Octavi, provar això de la pluja? —digué amb un to suplicant.

Ell reaccionà amb irritació, fent amb els braços un gest de bandejar violentament els temes banals. I és que quan un s'ha fet la il·lusió d'anar a la Lluna, tota la resta ha de semblar-li mesquina i transitòria.

—Doncs procedeix amb cautela —vaig continuar—, segueix l'exemple dels altres i envia animals. Qui sap si un papagai ben triat, en cas de tornar, podria donar-te inestimables relacions orals. Fixa't! És una idea que, entretinguts amb simis i gossos, no se'ls ha ocorregut i et pot valer la davantera.

L'Octavi proclamà amb brutalitat (i amb manifesta injustícia) que no s'avindria a caure en l'estolidesa. O ens esforçàvem per aconseguir la volada èpica necessària o tallava en sec qualsevol intent de seguir parlant.

Encengué una cigarreta per a calmar-se i em va dir després que sortíssim al jardí. El coet es dreçava al centre de la torre auxiliar d'expulsió i el sol l'omplia de reflexos. Dos obrers connectaven en aquell moment una mànegra a la base de la nau i el pare de l'Octavi feia semblant d'ajudar-los, revisant l'altre extrem del tub unit a una bomba de succió. Una rastellera de tancs cilíndrics formava un mur d'acer a la nostra esquerra.

—Tot això t'ha d'haver costat un sentit, Octavi...

—Vaig vendre l'hort que em deixà l'oncle Maties. Te'n recordes?

«Em recordo de l'hort», cogitava jo, «i del dot de la Trinitat i de la hipoteca de la casa i de tot el que deus haver malvenut per anar-te submarint en la teva dèria». Pensava, sense poder-me expressar així per la trista i permanent necessitat d'obrar amb prudència. Però calia intentar, dir alguna cosa:

—I si no l'encertes, Octavi? Posem que l'enlairis, que aguantis el sotrac inicial i que les grans altures no t'affectin la salut. Ve de seguida la qüestió de la punteria. Tu (no ens hem d'enganyar) mai no n'has tinguda gaire...

—Tot està precalculat. Quan tanquí el circuit i es produueixi la combustió, el coet s'engegarà seguint la direcció convenient.

—Bé: admetem-ho així. Ja t'has sortit amb la teva i arribes a la Lluna. Però caus en un d'aquests tenebrosos cràters de més de cinc mil metres de profunditat, amb les parets quasi verticals. Quina situació, quan et refacis de la batzegada!

L'Octavi va sorprendre'm amb un canvi radical d'actitud. Gairebé repenjà el cap a la meva espalda i amb una veu trencada, vacil·lant, em digué:

—Que et creus que no hi pateixo? Fa més de dues setmanes que dormo només amb l'ajut de drogues...

—I doncs, Octavi, i doncs?

—S'ha de fer. Ara és hora d'anar a la Lluna i en milers de patis i de jardins com aquest, solitaris capdavanters preparen les seves màquines...

—Per què no deixeu aquesta ocupació per als solters?

—Són una mica inconscients. No voldria pas ofendre'ls, però el cert és que van d'esma, tenen la ment ocupada per tot de visions profanes i en èpoques de zel no s'hi pot comptar.

Dalt d'un arbre, un ocell començà a cantar. El seu do de l'oportunitat era distint del nostre i, a mi, em va semblar que no venia a tomb. L'oreig movia l'herba, inclinava el fum, duia flocs de cabell al rostre i feia caminar pausadament els núvols blancs. Lluny, un vaixell groguenc entrava a port i el guaita hissava banderes.

Jo havia de tornar a la càrrega:

—I quin sentit té tot plegat, Octavi? De què ens ha de servir la Lluna?

—Aquest és un problema de gabinet que no té res a veure amb *nosaltres*. Fa prop de cinc-cents anys que Colom va descobrir Amèrica i a hores d'ara encara no sabem ben bé per què serveix. Però ja veuràs tu com al final s'aprofita...

L'Octavi parlava dels exploradors de l'espai amb esperit de cos i mirava enlaire amb una mística sideral. Em portava avantatge.

Discretament, vaig preguntar-li si anava més o menys sobre segur. Si s'havia fet revisar els plànols per gent entesa, si havia collat ben bé tots els cargols... Va respondre'm que estava subscrit a una revista especialitzada, on tècnics de tot el món donaven valuosos consells.

—Sobretot, Octavi, emporta't una mica de conyac...

Ell assentia amb condescendència, com si s'estalviés de donar explicacions a una criatura.

De tant en tant, la Trinitat s'abocava a la finestra de la cuina i ens clavava una mirada trista. A mi, m'oprimia l'ànima i m'empenyia a noves recomanacions:

—Ja has tingut en compte les temperatures extremes, el zero absolut? Abriga't, no planyis la roba interior de llana ni temis de fer el ridicul encara que se't vegi engavanyat.

—El zero absolut no m'ha tret mai la gana. Et costaria de trobar un astronauta que abandoni l'empresa per por de refredar-se. En el nostre ram, els esveraments prenen de seguida una grandesa homèrica.

Tot pronunciant aquestes darreres paraules, l'Octavi inicià una volta entorn de la base del coet i vaig seguir-lo. Tot caminant, m'explicava detalls que eren d'agair, encara que no n'entenia res.

Les coses tal com siguin: l'aparell es veia ben fet, acabat amb gust fins en aquelles parts tradicionalment enlletgides per la costura dels soldatges. L'Octavi sempre havia estat traçut i recordo que de petit construïa uns velers admirables.

M'adonava del risc que l'embadocament em fes cedir. Amatent, aprofitava qualsevol buit de la conversa per reprendre els assalts:

—Has arreglat els papers? No necessites cap placa de l'ajuntament? Tens llicència de conductor de coets?

Ell respondia que ens trobàvem en els principis de l'art i que en realitat existia una preocupació oficial més gran per vigilar una anada a la frontera que un viatge a la Lluna.

—Si la gent sabés les facilitats fiscals i duaneres que hi ha per volar verticalment tan de pressa com es pugui, ja fa temps que tindríem oberts els mercats planetaris.

Transcorregué el matí alternant el to didàctic recreatiu amb les premeditades escomeses pròpies de la missió que em corresponia. A l'hora de dinar, començàrem l'àpat sorrudament. Després, el pare de l'Octavi es referí a un jugador de dòmino que sempre l'amoïnava preguntant-li per la mania del seu fill.

—Ara el baldaré —deia ell—. «Com va l'Octavi?», voldrà saber mentre rumia la manera d'escanyar-me el doble sis. «Fa dies que no en sé res», respondré. «És a la Lluna i ja ens advertí que no passéssim ànsia».

A la tarda, l'Octavi preparà una carpeta amb mapes celestes, ajustà els correctors de zero d'uns aparells de precisió i després s'emprovà novament l'equip compensador, amb el casc de plàstic transparent i un complicat sistema de tubs flexibles. Vestit d'aquella manera gairebé no es podia moure; es volgué asseure i caigueren ell i cadira. Mentre l'alçàvem, no em vaig poder estar de dir-li:

—Mira que t'ha agafat fort, eh, Octavi?

Va contemplar-me amb una barreja de tristesa i de rancúnia, però reaccionà de seguida i prosseguí la seva labor de repàs d'accessoris. Comprendíem la importància de no deixar-se res en terra (quina significació prenia el mot «terra» en aquell cas!) i provàvem d'ajudar-lo, potser sense l'eficàcia requerida. El nen gran va ficar la mà dreta dins un rodet electrònic i maldàrem una bona estona per alliberar-lo.

Jo patia per la Trinitat, que feinejava calladament, sense opinar amb el gest ni amb l'esguard. Denotava una temible pressió anímica i cada cop que es topava amb una fotografia lunar, li bategaven les venes del coll.

Transcorregueren les hores enmig d'un nerviosisme que procuràvem amagar parlant d'afers que no tinguessin relació amb el coet, però depenent-ne tots pels fils invisibles del neguit. El sol d'aquell dia tingué una posta magnífica, potser massa ataronjada per al meu gust, i no obstant això, molt panoràmica i completa. Des del jardí, admiràrem l'astre plegant en el mar com un paó lent, majestuós, amb detalls genials que feien oblidar la inevitable cursileria d'aquesta mena d'spectacles.

—Fresqueja —digué la meva cosina—. Entrem.

L'Octavi sopà desganadamente, més aviat empès per les recomanacions familiars. El seu pare, molt de la vella escola, no cessava de dir que amb l'estómac buit no es pot anar enllloc i sostenia, sense interrupció, plats o paneres davant el seu fill, fiblant-lo perquè se'n servís.

Va acordar-se, no recordo per quins motius, que no valia la pena de ficar-se al llit. El viatger es prengué una pastilla de sulfat de benzedrina i seguí ordenant paquets i caixes, acumulant-ho tot a l'interior del projectil.

A mi em rendia la son i, de tant en tant, m'endormiscava. Assegut en una butaca, em lliurava a somnis de tema curt, amb presses i sense l'atenció convenient. A intervals em despertava de bursada i ajudava a tancar una maleta o a fer nusos, mentre deia quelcom destinat a justificar la meva presència. Per exemple:

—Per què no has buscat algú que t'acompanyi?

—Que vindries, tu?

—Francament, no. En aquesta època de l'any tinc molta feina al despatx. A més, vaig a tot arreu amb l'Ester. Ja saps com estem d'enamorats...

—Porta-la! —remugà ell abandonant-nos a mi i la conversa i retornant als seus preparatius. Se m'aclucaven els ulls, m'abaltia el cansament i vaig buscar una cadira i un angle de la taula per a recolzar-hi el cap.

A tres quarts de tres de la matinada em deixondí el soroll d'un embalum pesat que caigué a terra. Tots estaven drets i la meva cosina plorava llavors obertament. L'Octavi duia ja complet el seu equip; dins la campana del seu casc, se'l veia ben pentinat, amb la ratlla curosament marcada. «Que curiós que un home es pentini per anar a la Lluna!», em deia jo. Però tinc un caràcter vacil·lant i vaig pensar de seguida: «Que curiós seria que hi anés escabellat!».

Sortírem a fora. La base del coet s'il·luminava amb una resplendor violàcia i va semblar-me que el sòl trepidava. Feia una nit clara, estelada, i ningú de nosaltres no s'atrevia a mirar enlaire. Les nostresombres es projectaven d'una manera espectral. Sense voler-ho vaig trepitjar un grill, que féu un xerric desagradable, acusador, que em remordeix cada vegada que l'evoco. Però és ben cert que no l'havia vist i, per altra banda, tots els altres grills del jardí i del barri (segurament que tots els del país) segueiren cantant indiferents i ceballuts.

L'Octavi s'acomiadà de la Trinitat, amb unes darreres recomanacions que es referien als nens; després va abraçar fortament el seu pare i m'estrenyé la mà amb èmfasi. Ens digué que ens apartéssim de la bastida i pujà per una petita escala de ferro fins a abastar un portell que hi havia en un costat de la nau. Des d'allí, es tombà per fer-nos adéu i tancà amb un cop sec, metà·lic.

Ens eixordà el soroll d'una explosió i ens encegà el fum i la pols que desplaçà el coet en alçar-se. Les gallines (que amb menys en tenen prou) s'esvalotaren estúpidament, si es té en compte que poc les afectava tot allò.

Jo m'adonava que vivia una experiència inoblidable. No crec que existeixi gaire gent, a casa nostra, que hagi vist desaparèixer un cosí seu xiulant per l'espai i amb un llumet a sota.

Durant una colla de dies vaig llegir els diaris esperant trobar la notícia de l'estavellament de l'Octavi, en una platja o en algun camp llaurat, qui sap si provocant incendis forestals o bé ocasionant danys considerables en propietat aliena. No fou així: mai més no se n'ha sabut res i la Trinitat dubta encara entre vestir-se de dol o demanar una pensió vitalícia. Demanar-la a qui? Aquesta és la qüestió.

En els moments eufòrics, quan foragito els negres pensaments, crec que l'Octavi pot haver triomfat. En aquest cas, els segons que arribin a la Lluna, el trobaran refistolat davant la seva tenda, empunyant la nostra bandera. I això, digui's el que es vulgui, és història.

El sistema Robert Hein

Conscient de les meves paraules, puc afirmar que he conegit poques persones d'una infelicitat tan gran com la que afigia el meu amic Lluís Ordal. L'estimava, però no podia deixar de reconèixer les limitacions de la seva intel·ligència.

Compartíem un petit pis, en virtut d'una associació establerta sobre la base que pagaríem la meitat del lloguer cadascú. El tracte fallà des del principi perquè l'Ordal canviaava de feina gairebé setmanalment. Més ben dit: perdia els llocs que buscava amb afany i no tenia mai diners, de manera que jo no tan sols pagava íntegres les despeses que ens havíem compromès a cobrir entre tots dos, sinó que encara l'ajudava amb préstecs que no eren quantiosos, però sí freqüents.

Que tot això no sembli un retret! Si ho explico és perquè es pugui veure com fou d'extraordinari allò que s'esdevingué després. L'Ordal era un bon camarada, ja que en tot moment tenia més coses a escoltar que per a dir. Així feia la grata impressió d'interessar-se sempre pels altres. Era discret i educat, silenciós i pulcre, conjunt de valors molt estimable en un company de cambra. No puc dir res més a favor seu; probablement no hi havia res més. Tota la resta era una buidor absoluta, de vegades angoixosa, ja que en matèria de saber i d'entendre l'univers l'Ordal era diminut. No llegia mai, ni mostrava gaire curiositat pel que s'esdevenia en l'ordre polític i social. Ni tan sols pel fet divers. El seu caràcter tenia una complicació aïllada, potser l'únic moviment de defensa contra la grisor dins la qual flotava. De tant en tant es permetia petits misteris, era reservat, feia el que bonament li era possible per tal de donar importància a minúsculs secrets.

La convivència amb una persona així era senzilla. Les dues vegades que ens vèiem cada dia, a primeres hores del matí i de la nit, tot transcorria enmig d'una rutina agradable, perquè les mútues molèsties eren tàcitament eliminades. Al vespre, jo encenia el llum del meu llit per a llegir durant una bona estona i l'Ordal es posava les mans sota el clatell, contemplava el sostre (estic segur que no hi havia vist mai res) i al cap de pocs minuts s'adormia, sense canviar de posició i somiant amb una gran mediocritat.

Una vegada, com a principi del gran enigma, el vaig veure arribar amb un llibre sota el braç.

—Això sí que em plau, home! —vaig dir-li—. Quin títol és?

Li anava a estirar el volum, amb un gest maquinial, però ell retrocedí per a evitar-ho i em mirà severament.

—Tots ens sabem les nostres coses —em digué com si volgués puntualitzar les bases fonamentals d'un pacte.

El llibre prengué des d'aleshores una importància decisiva. Jo no vaig referirm'hi novament, perquè volia demostrar que estava ofès per la reticència. Però no podia deixar d'adonar-me amb estupor que el meu company llegia, que quotidianament el llum de la seva capçalera estava encès més estona que el meu.

Pocs dies després, tot just acabant de llevar-nos, m'emprengué d'improvís i preguntà:

—Quants diners et dec?

Vaig interpretar que havíem arribat al clímax d'una situació tibant i que ell, al marge de la curtesa del seu enteniment, posseïa una dignitat natural que el feia

reaccionar contra una actitud injusta. Aquesta idea, desarmant-me, m'obligà a contestar-li amb vehemència que no s'hi amoïnés.

—És que ara puc pagar-te —respongué amb un somriure ple de candor.

Es tragué de la butxaca un feix de bitllets de banc i, mentre els aguantava amb una mà, amb l'altra començà a fer números, reclamant el meu ajut, aclarint dificultosament velles partides. Quan arribàrem a fixar una xifra, l'Ordal s'humitejà la punta dels dits i separà amb parsimònia uns quants papers.

—Compta'ls —em digué en el moment d'allargar-me'ls—. Ja saps que jo m'equivoco sempre.

—Que has trobat feina? —vaig preguntar-li afectuosament, amb ganes de deixar arreglades les diferències.

El rubor li cobrí la cara. Abaixà la mirada i, amb un fil de veu, va dir-me que no, mentre es girava d'esquena demostrant la seva decisió d'abandonar el tema, la qual cosa renovà el meu disgust.

Reprenguérem una apparent normalitat, però per sota de l'habitud seguia tensant-se un incomprendible succés. Els dies següents, l'Ordal es va comprar diversos vestits, un rellotge d'or d'una de les millors marques i objectes d'ús personal o simplement de luxe que anaven canviant l'aspecte de la nostra habitació. Tot era bo, amb l'inconfusible segell de les coses de preu i tot ho deixava a l'abast comú amb una generositat que la timidesa omplia de distinció.

S'escaigué aleshores el meu aniversari i l'Ordal va regalar-me un excel·lent aparell fotogràfic. Feia temps que jo desitjava la màquina, el valor de la qual quedava molt per damunt dels meus ingressos.

—Perdona'm que no accepti —vaig dir-li—. No podria correspondre a obsequis d'aquesta categoria.

—No té importància —contestà ell amb el to menor de sempre—. A mi, no em costa cap esforç.

Era evident l'absència de l'esforç, la rara facilitat que semblava comportar aquell canvi de fortuna. Jo, a vegades, el relacionava amb el llibre que l'Ordal seguia llegint cada nit, amb una afició creixent obrint molt els ulls perquè no el dominés la son. Però creia en altres causes; no ignorava que els traficants de drogues es valen en ocasions de beneits per a portar d'una banda a l'altra petits paquets el contingut dels quals desconeix l'ingenu ordinari. Hi havia la rifa, és clar, i les herències i els tresors amagats que algú troba casualment.

Malgrat tot m'impressionava el fet que un home que no havia llegit mai per pròpia iniciativa revelés de sobte tant d'amor per un sol llibre. No nego que el fet avivava la meva imaginació i amb menys licitud la meva tafaneria. M'obsessionaven les tapes verdes i la lluentor daurada de les lletres que, des del meu llit i de reüll, no em permetien endevinar el títol.

Un vespre, l'Ordal s'adormí amb el llibre obert sobre el pit. El protegia instintivament amb el pes de les seves mans, però va fascinar-me la brillantor del paper setinat i el silenci em feia sentir impune. Em guardaré d'intentar atenuacions a la meva conducta. Llavors mateix em trobava culpable —no sabia ben bé de què— quan vaig apartar la gira i els llençols a poc a poc i vaig saltar suaument a terra per acostar-me de puntetes a l'Ordal. Per desgràcia, les pàgines obertes corresponien al final i al començament de capítols i només quedaven visibles a l'esquerra unes quantes ratlles amb el nom de l'autor, «Robert Hein», i a la dreta, presidida amb xifra romana, una línia en lletra cursiva: «El primer automòbil».

Les mans tapaven tota la resta, impedint-me la captació d'altres dades que em permetessin arribar a una conclusió. Calia veure el títol i estava disposat a no retrocedir. Agafant amb la punta dels dits un extrem de la coberta, vaig començar a alçar-la lentament. L'Ordal es remogué, arronsà les cames i va inclinar el cap. Però el llibre quedà en la mateixa posició. El cor va desbocar-se'm i per un instant vaig témer que despertaria l'amic amb els batecs. No obstant això, la meva decisió es mantingué inalterable i la represa del deler em valgué el triomf: estampat amb or fi sobre una tela excel·lent, refulgia el nom de l'obra: *Mètode per a fer-se ric*.

Vaig quedar-me una estona estupefacte, pensant com era de condemnable que autors i editors sense escrúpols especuleassin amb l'estultícia humana. Després, em costà d'adormir-me, per les cogitacions que se m'acudien tot relacionant amb l'Ordal —necessàriament— la influència que podia exercir un llibre com aquell. Qui sap a quins extrems l'arrossegava, potser a freqüència del delicte i l'abjecció!

A mesura que reflexionava, naixia en mi una sorda rancúnia contra l'Ordal. Ningú no tenia el dret, em deia, d'ésser tan il·lús. Deixar-se entabanar per una inhàbil promesa, posar les esperances en màgics de fira o pretendre trobar en la lletra impresa d'un manual la fórmula d'una alquímia salvadora, em semblaven extrems criticables en un adult i vaig prendre partit, potser inconscientment, sense plantejar-m'ho, a favor d'accentuar el meu posat d'enuig.

Ell feia veure que no se n'adonava, o bé dissimulava el dolor que arribés a causar-li. Al cap de dos dies, va demanar-me amb mansuetud que sortís al balcó. M'ensenyà un «Jaguar» últim model, rutilant sota la claror del fanal prop d'on estava parat.

—El meu primer automòbil —digué, esquitllant la mirada.

—Sí, ja ho sé! Capítol cinquè —vaig saltar gairebé cridant.

I tumultuosament, tot embarbussant-me perquè tenia acumulats més arguments que paraules per a expressar-los, vaig condemnar el xarlatanisme i la gent que hi queia, la imbecil propensió als patrons d'èxit i de felicitat on els homes pusillànimes com ell perseguien un triomf sense lluita.

—És perillós tot això, Ordal —deia—. Acabaràs malament!

—Per què? Què em pot passar? —preguntà ell sincerament espantat.

Em sorprengué el seu ton suplicant. No se m'acudí aleshores què podia passar-li i com a recurs, procurant que un abrandat accent profètic suplís la pobresa polèmica, vaig dir-li:

—Tu seres d'aquells que s'arriben a guarir el càncer amb herbes de pastor!

Esgarrifat, va tapar-se la cara amb les mans i balbucejà:

—Ja no puc retrocedir, ara. La il·lusió és massa forta...

Tot, doncs, seguí el seu curs. Successivament, l'Ordal prengué al seu servei un xofer, una secretària rossa (arrodonida tota ella amb un savi equilibri), es comprà una casa a ciutat i un xalet prop del mar, un aviò, un iot i altres automòbils que feien joc amb diversos estats d'ànim. Cal dir que oferí compartir-ho tot amb mi, però jo mantenia un zel de missioner i un enfadament d'agitador social que, ara que hi penso a distància, no deixen de sorprendre'm. Insistia presagiant al meu amic accidents que no arribaren a produir-se mai, amb l'únic resultat d'anar-nos distanciant fins que s'esdevingué la ruptura definitiva.

He de confessar que la culpa fou meva i que aquest sentiment es barrejà de seguida amb un altre de ràbia contra mi mateix. «Per què no ha d'ésser possible, eh?», pensava. «Si avui tot es poleix i es perfecciona, si existeixen instituts que

ensenyen a tocar el violí per correspondència i sistemes que aprofiten les hores de dormir per a ensenyar matemàtiques, a base d'algún giny acústic que va repetint la lliçó, per què no hi pot haver un mètode per a fer-se ric?». En realitat, em semblava convenient, quasi indispensable i d'una urgència de caràcter internacional.

El cas és que em vaig anar engrescant i una tarda, sortint de l'oficina, vaig visitar una llibreria. Un cert pudor m'obligà a fullejar unes quantes revistes i a interessar-me per les darreres novetats literàries. Em feia una mica de vergonya entrar de ple en la matèria, però per fi, amb un somriure d'home de món, com si m'enfrontés amb bon humor amb les febleses dels altres, vaig preguntar:

—No teniu pas el *Mètode per a fer-se ric*, de Robert Hein?

—Està esgotat.

Em fou difícil dissimular la contrarietat i mantenir dignament el somris de persona bregada. Ja havia fet una colla de projectes i de càculs. Hi comptava, en una paraula. Costa tant de tornar a guardar l'esperança quan ja s'ha obert la capsa íntima que la tanca!

Però no estava tot perdut, encara. Hi havia altres llibreries i una obra no desapareix així com així del mercat. Vaig iniciar un recorregut penós, pel desengany que anava augmentant a cada negativa. Em sentia irritat contra la imprevisió de l'editor fent curt en un títol tan extraordinari.

Tenia un amic llibreter de vell, home entès com pocs i d'una memòria prodigiosa. Em costava decidir-me a exhibir la meva dèria a un coneget. Pel mateix motiu, exacerbat per raons fàcilment comprensibles, hauria renunciat a qualsevol fortuna abans que demanar el llibre a l'Ordal.

No obstant això, l'entrevista amb l'amic llibreter se'm féu inevitable. En entrar a la botiga tenia la boca seca, una insòlita suor a les mans i m'imagino que devia anar lleugerament despentinat i amb la corbata de gairell. Ja no em quedava esma per a la simulació, i prescindint de preàmbuls de cortesia, vaig preguntar de bursada:

—Tens el *Mètode per a fer-se ric*, de Robert Hein?

—No. No el trobaràs enllloc.

M'explicà que la companyia editora havia desistit de noves edicions de l'obra, perquè els linotipistes, els correctors, tot el personal que intervenia en la confecció del llibre s'anava retirant a viure de renda i l'empresa perdia valuosos col·laboradors. Per altra banda, els governs tendien a prohibir-lo i les autoritats recollien els exemplars. Així, ni a les biblioteques públiques no era possible estudiar-lo...

—I algun particular? Pagant bé el simple lloguer del llibre...

—Ho hem provat tot.

Vaig estintolar-me en el taulell, amb sensació de cremor a la gorja. El llibreter provava d'ajudar-me amb frases amables:

—No et diré pas que els diners no ho són tot. Havent llegit tant i a la teva edat, ho has de saber per força. Mira: si vols, tinc un altre manual de la mateixa sèrie...

—Un altre títol de Robert Hein?

—Sí.

La notícia m'esparpillà.

—Quin títol és?

—El *Mètode per a trobar la felicitat en la pobresa*.

La poca seducció que es desprenia del nom de l'obra tornà a enfonsar-me en el meu desencís. Maquinalment, més que per altra cosa, per una resta de ganes de quedar bé, vaig adquirir-la prescindint de regatejar, sortint de seguida sense acomiadarme, així com havia entrat abans sense saludar.

Desvetllat pel cansament i per l'enuig, vaig ficar-me d'hora al llit, amb el desig malsà de torturar-me amb l'insomni. Volia acumular més motius de plany, però no comptava com és de llarga la nit quan falta l'ajut de la son. Després d'innombrables voltes i d'esbullar la roba del llit, vaig agafar com un autòmat el *Mètode per a trobar la felicitat en la pobresa*. Fou un gest dictat per la desesperació.

Però em sembla de llei declarar que la lectura em fascinà des de les primeres ratlles. L'autor tenia un estil suggestiu, insinuant, que duia la pau a l'esperit. Començava amb una llarga relació de totes les coses no indispensables de les quals ens podríem passar alleugerint el pes de les nostres responsabilitats. Seguia després afluixant subtilment els lligams socials i les obligacions derivades de les normes de convivència. A la meitat del llibre, tant se me'n donava de les fluctuacions de les monedes, de les crisis periòdiques de l'economia occidental i del problema dels sense feina. Per primera vegada, veia el futur amb una indiferència mofeta.

L'endemà mateix vaig deixar l'oficina. Dos dies després, rescindia el contracte del pis, regalant a la portera les meves pertinences, per tal de dedicar-me a vagar i a observar.

I al cap de dues setmanes, saltant-me dos capítols del llibre (o anticipant-me, més ben dit, al sistema correlatiu del mètode), vaig trobar-me el primer poll. Recordo que jo estava recolzat en el tronc d'un presseguer, prop d'un rec que m'abaltia amb el murmur de la seva aigua. Amb l'alegria que sovint va aparellada al descobriment de nous companyons, contemplava damunt la mà estesa aquella ínfima criatura que duia la meva sang. Li caigué al damunt una gota de rosada i per protegir-la d'elements tan desproporcionats a la seva indefensió, me la vaig tornar delicadament a la pitrera.

El batalló perdut

La pluja caigué amb més força i la llum elèctrica disminuí d'intensitat. Des d'un extrem de l'escó, un dels companys va preguntar:

—I tu no saps cap història nadalena?

—Sí. Em sé la meva. Fou durant una guerra, també la *meva guerra*. Hi ha tanta passió pels temes i un amor tan gran pels punts de vista que potser no existeix ni un sol home de la nostra generació que no hagi participat en un conflicte bèl·lic, o almenys que la seva vida no s'hagi vist modificada d'una manera fonamental per topades militars.

»La meva guerra fou petita, si se la compara amb les obres mestres del gènere. Per què hauria d'exagerar, ara, sense saber si em dóna més o menys importància el volum relatiu d'uns fets que m'arrossegaren sense poder-los modificar? El cas és que la meva guerra tingué tot el que calia, la tristesa i el dolor necessaris i la sang, sàviament repartida per boscos i carrers. Sovint, acluco els ulls i la veig encara, formant innombrables claps per tot el país, en diminuts bassiols, escorrent-se amb lentitud pels troncs dels arbres o per les parets encalcinades, o tenyint les pedres amb l'empremta de mans en crispació. La veig —i això em permet tenir sempre al corrent la meva nostàlgia— obrint-se com una flor, com una taca, en el rostre i el pit d'amics meus, xopant la roba i les corretges, oferint a la vida exigües sortides fluvials.

»Però la meva guerra, com totes, compensà moltes coses amb la màgica naixença de la companyonia. Com s'estimen els homes que comparteixen una mateixa por!

»Jo tenia un company inseparable. Vull dir que, dins la brigada a la qual pertanyíem i tenint en ella una missió semblant, procuràvem estar junts tot el temps possible. Cada matí sortíem a recórrer les línies i marcàvem la posició de les unitats menors en uns calcs de paper transparent que havíem preparat la nit abans. El front fluctuava i nosaltres érem els primers a tenir esment dels canvis i registrar-los. De vegades, ens donava feina retrobar una secció o una companyia que el dia anterior teníem ben localitzada; trescàvem pel talús dels barrancs i les faldes de les carenes, tot seguint senders rurals o bé obrint-nos pas a través de les bardisses, amb l'ànim encongit per la temença d'endinsar-nos en terreny enemic. En Joan Almós, el meu amic, parlava sempre mentre caminàvem. Tenia una mena d'obsessió nadalena i assenyalava la seva vida passada i la previsió del futur amb fites que anaven de Nadal a Nadal. No podria dir si ell era exactament així o si la impressió que ha quedat en el meu esperit prové del fet que la història que conto s'esdevingué durant els dies vint-i-quatre i vint-i-cinc de desembre de l'any de les acaballes de la guerra. Les nostres posicions havien sofert un foc seguit d'artilleria, una escomesa persistent, tenaç, sense la treva de les nits. L'enemic feia ostentació d'abundància de material, amb una prodigalitat excessiva, una mica de nou ric.

»A l'alba del dia vint-i-quatre, els canons callaren de sobte i vingué aleshores la pesada feina de repassar els danys, la terrible rebaixa d'inventari sense la qual les guerres arribarien a tenir l'aire de grans fontades deportives. Començaren a arribar reports comunicant que el sector que havia sofert més era el corresponent al dotzè batalló, i el coronel ens ordenà a l'Almós i a mi que comprovéssim les variacions

de la unitat. Era una insòlita ocupació aquella de calcar la mort damunt d'un mapa, però el soldat pren el pretext del deure per a sublimar-ho tot.

»Sortírem sense que el matí acabés d'alçar-se. La boira baixa posava una mena de cel a la mesura humana i empetitia el món, canviava els decorats habituals per uns altres de rutes més incertes. Feia molt de fred i la terra, coberta de gebre, es clivellava sota els nostres peus; apagat, lent, com si no tingués res a veure amb la nostra feina, ens arribava el so de les ràfegues d'una metralladora. Breus, llunyanes, com els nusos d'una mà oculta que repiquessin damunt la fumassola.

»—Demà és Nadal —anava dient l'Almós—. Demà els meus pares i els meus germans s'asseuran al volt de la taula, a l'hora de dinar, i parlaran de tota la vida. O potser no en parlaran, però la portaran a dins veient-la des dels Nadals coneguts i els que esperem. La mare posarà plats per a mi i per a l'Ernest (que es troba a la trentena divisió i que no escriu mai) i ens tindrà presents com si no ens haguéssim mogut de casa.

»Les paraules de l'Almós em feien mal, despertaven alguna cosa que jo obligava a dormir dins el pit amb una gran punya, perquè quan es deixondia em pujava per la gorja ocasionant-me ofec.

»Trobàrem el cos d'un dels nostres companys, amb el ventre obert, rarament desmanegat sobre un arbust. Veure algú mort, amb el mateix uniforme que portem, és una mica com veure's mort un mateix, una anticipació, una maqueta de la pròpia fi. L'espectacle mobilitza l'egoisme: la llàstima infinita i la temença es projecten sobre el *jo* i la pietat pren un caire personal. Amb una irritació justificada, vaig dir a l'Almós:

»—Ja em diràs quin Nadal tindrà, aquest! Potser també trobarà la manera d'apariar-se un futur a base de nadales...

»L'Almós va mirar-me amb fixesa i digué:

»—Aquest tindrà per sempre més la seva festa. Cada any, algú evocarà en aquesta època el seu rostre, el seu somriure, el ressò de la seva veu. I en recordarà només les coses bones, el reviurà net de tota culpa, mudat, sense el fang que ara el barreja amb la terra...

»Sorrudament, seguírem camí. Allò meu eren ganes de parlar en va, perquè també portava l'esperit nadalenc a dins i, de fet, podia imaginar-me el mort dret altra vegada i somrient, amb un ram de flors a la mà dreta. No sé per què les flors. Haurien estat millor unes quantes neules, una barra de torrons o una petita copa en actitud de brindar.

»Però jo dissimulava els sentiments i les emocions i, ja que m'havia atribuït la part del malcontent, remugava. Vam passar un torrent que servia de llit a la boira i ens enfilàrem vers un turó immers també en la grisa opacitat.

»—És estrany —va dir l'Almós—. Aquesta és la cota cent-catorze i ja hauríem d'haver trobat alguna secció del batalló que busquem.

»Ens adonàrem llavors del silenci que ens anava empresonant, impropri d'una guerra per petita que fos. Era un silenci solemne, que recollia les nostres paraules i ampliava el brogit de les pedres que fèiem rodolar amb les botes. Havien cessat tots els sorolls esdevinguts familiars: el regular de les armes automàtiques, el feixuc esclat dels obusos, els tiroteigs aïllats, la remor dels avions...

»—Els creus capaços d'haver plegat de sobte sense avisar-nos? —va preguntar l'Almós, amb una ironia tan lleu que no provà d'acompanyar-la amb cap somris.

»Francament, jo els creia capaços de tot, però tot amb crits, o planys o explosions. Aquella quietud somorta que s'estenia a flor de terra no semblava pertànyer al món que ens disputàvem amb tanta pugnacitat. Tanmateix, el fred es mantenya fidel i el dolor que ens causava, el malestar del cos turmentat per milers de fines, gèlides agulles, ens oferia l'única i paradoxal sensació tranquil·litzadora, ja que ens permetia conservar a l'abast de les nostres percepcions un element quotidià.

»I ens vam topar aleshores amb el segon cadàver de la jornada aquella. No se li veia la cara, tenia el cap enfonsat en un bassal i l'aigua glaçada li soldava la cara a la gleva endurida, formant una compacta mort. Tenia el braç dret estès, amb els dits encongits, excepte l'índex, que assenyalava clarament un dels dos camins de la cruïlla on l'havia sorprès el desenllaç. Era un viarany rogenc, que s'alzinava pel coster fent voltes en aparença inútils fins a perdre's, com tot, dins la boira. Es pot creure que el destí es valgui en ocasions d'elements tan recercats? No ho podria dir, però l'Almós i jo no vacil·làrem. Sense dir-nos res sobre la tria, vam seguir la muda indicació del camarada desconeugut.

»—El dinar de Nadal té un encís indefinible —reprengué el meu company—. No és pas el fet de menjar millor o pitjor, amb més o menys abundància. Tu ja ho saps. És una mena d'amor parat com la taula i del qual es van servint els comensals, passant-se'l gentilment de l'un a l'altre...

»—I el dotzè batalló? —vaig preguntar jo amb brusquedat, esquinçant la precisa imatge que evocava l'Almós.

»En efecte, no era possible caminar tant pel nostre sector sense trobar éssers vivents, de la banda que fossin, amics o enemics. Ens sentíem com uns minaires dins el boirat, descobrint una vena de pau, però temorosos i estupefactes, perquè no era allò el que cercàvem. A terra hi havia restes, en dramàtica confusió: cantimplores, gorres encartonades pel glaç, fusells coberts per una fina capa de neu i vagues formes mig colgades, no del tot identificables.

»Pujàrem per la falda d'un puig, amb l'esperança de trobar un mirador elevat que ens permetés veure alguna cosa més. Era una feble possibilitat, però ens empenyia un desfici que guiava els nostres passos. I el cas és que, en arribar al cim, s'obrí una inexplicable clariana. Els flocs es van desfer en tènues filagars i una foradada entre els núvols va atreure la nostra atenció cap al tàlvez d'una petita vall, on s'agitava una grisa multitud.

»L'Almós inicià el gest de descendir, però jo vaig aturar-lo:

»—Espera't. No sabem qui són. Acostem-nos-hi a poc a poc, procurant de no ésser vistos.

»Vam baixar, doncs, lentament i ajupint-nos, cercant la protecció de les mates, detenint-nos de tant en tant per observar. Els homes aquells (tots eren soldats) s'agrupaven en un clos limitat per tanques de filferro. Tenien un posat greu, gairebé no es movien i el fred, gelant l'alè de milers de boques, posava cimeres blanques al cap dels silenciosos guerrers.

»Era tan sorprenent la presència d'una tropa així a la terra de ningú que, en un moment donat, vaig alçar-me oblidant tota precaució i l'Almós em va imitar, sense formular les invocacions al seny que, en unes altres circumstàncies, li haurien servit per a reptar-me.

»El fregadís de la nostra roba damunt les branques de l'esbarzer que ens ocultava i el crujir del glaç que trencàvem amb els peus, van fer una fressa enorme

en un medi on imperava la quietud. Un oficial parat a la banda de fora de la tanca va tombar-se i ens descobrí. Era un capità dels nostres, la qual cosa ens restablí la confiança i quan ell va fer senyal que ens atanséssim obeírem mansament.

»Això no obstant, en ésser a prop, ens adonàrem d'una mescla incomprendible. Els nostres uniformes, vells, esparracats, alternaven sense que passés res amb els de l'enemic, igualment bruts i misteriosos.

»—Què és això? —preguntà l'Almós al capità, donant a la seva veu un justificat de suspicàcia.

»—És un camp de classificació —va respondre l'oficial, amb calma.

»La nomenclatura d'una guerra és variada, per tal de donar un nom a cada forma de servitud. Però aquell que acabàvem de sentir era nou per a nosaltres, no el podíem identificar amb cap unitat coneguda. No se'ns acudia quina cosa es podia classificar en el fons d'aquella petita vall perduda i, si no hagués estat per l'entrenament que portàvem d'acceptar ordres sense esperar comprendre-les o que ens plaguessin, no hauríem entrat.

»Dins el camp, un sargent apunta els nostres noms, accompanyant-los amb les dades generals de filiació. Els homes formaven grups, parlant entre murmuris, i s'agitaven poc. No se'ls veia tristos ni alarmats, però tenien una expressió de curiositat, d'amantent espera. L'Almós va fer dues o tres preguntes i els altres arronsaven les espalles sense descloure els llavis.

»—Que em pengin si ho entenc —em deia el meu company—. Segons el bon sentit, no hi ha res del que veiem. S'hauria de tractar, per anar bé, d'una al·lucinació. Però et veig a tu tan real!

»Va acostar-se'ns un xicot que, per la seva extremada joventut, devia pertànyer a les darreres lleves.

»—A tots ens ha fet el mateix efecte —digué, referint-se a les paraules de l'Almós—, com un somni. I, malgrat tot, aquesta seguretat entre filferros no deixa d'ésser plaent.

»Caminava amb les mans a les butxaques, arrupit pel fred, i la seva expressió variava, passant del to mofeta a la melangia. Vaig preguntar-li si feia molt que era allí i em respongué que dos dies. Pel que ell creia, era un període molt llarg, a causa de dificultats relacionades amb el seu expedient.

»—Però, què és aquest camp? Ho saps?

»—No, de segur no. Tothom s'imagina coses. Hi ha qui diu que la Creu Roja internacional ha pres a càrrec seu la feina d'acabar la guerra sense sotacs i concentra combatents en centres així, per procedir a una esterilització bèl·lica, i anar retornant els homes a les ocupacions civils.

»L'Almós es cobrí la cara amb un somriure ple d'agressivitat.

»—Això és una bestiesa!

»—Sí, sí. Jo també ho crec. Em limito a donar-vos la informació que em demaneu. D'altres creuen que ens trobem en mans d'un organisme de recuperació, que ha de tornar a les unitats respectives els homes dispersos en combat...

»Tampoc no ens va semblar una explicació lògica, pel fet de veure junts en el camp contendents de les dues faccions.

»—És el que dic jo —proseguí el xicot—. M'atreu més una tercera versió, que té pocs partidaris. Es tracta d'un camp de classificació de baixes, per començar a posar una mica d'ordre a la pena...

»—Com? —va interrompre'l l'Almós—. Ja ens trobaríem fora del joc sense tenir-ne esment?

»—Fins a un cert punt —respongué el jove soldat—. Aquesta conversa és una manera d'adonar-se'n. I ja que no ens hem mogut del terreny de les suposicions, val la pena de considerar-les bé. D'aquí en sortíem per a integrar tres columnes principals: morts, desapareguts i fugitius. Després d'una batalla tot és tan confús que un principi d'endreça mereixeria una aprovació general.

»I posant-se sobtadament seriós, declarà que, pel que feia referència a la seva persona, no el sorprendria gens que l'enrolessin a la columna més ominosa de les tres. Va apartar-se el sarró que duia pengim-penjam i ens mostrà en el costat dret de la guerrera una taca d'un vermell fosc; quan respirava a fons, la taca s'humitejava reflectint punts de claror. Després, la roba absorbia la sang novament i tornava a regnar la tristesa mat de l'uniforme.

»L'espectacle ens va estremir. Segurament ens corresponia desfer-nos en recomanacions d'hospitalització, interessant-nos per la salut del nostre camarada. Però en comptes d'això ens entrà una gran aprensió, com quan es parla de malalties i tothom creu sentir-ne els símptomes. Jo tenia un dolor suau, persistent, en algun lloc difús de l'esquena i no gosava palpar-me-la. Vaig veure com l'Almós es portava la mà dreta al bescoll i es mirava després el palmell. La comprovació devia tranquil·litzar-lo, perquè reviscolà el seu delit de controvèrsia i digué:

»—No pot ésser que es prescindís tant dels valors entesos. Els morts haurien d'estar-se quiets, preferentment estirats a terra, els fugitius agitats i afanyant-se, i els desapareguts no es veurien, senzillament. Per molt que s'hi especuli, el nom fa la cosa o almenys ajuda a indicar-la amb una gran aproximació.

»El xicot va aturar-se (era d'aquells qui es paren, cada cop que prenen la paraula) i replicà:

»—Ja hi he pensat, en això que dius. Deu tractar-se de la forma mésòvia de considerar l'assumpte, perquè respon a la manera humana de rebaixar-ho tot a la nostra mida. Els fets s'han d'ajustar a les coses que sabem i no a les que ignorem, oblidant que aquesta darrera actitud ens obriria un món molt més ample. Per què no pot haver-hi una vall com aquesta, i d'altres, on els morts i els vivents tinguin ocasió d'exposar les seves diferències tot caminant? Això sense comptar amb la provisionalitat del camp que ens toca. Qui et diu a tu que demà passat, tal com vols i en virtut de la classificació que ens lliga, no ens trobarem estirats els uns, adeleradament fugitius els altres i la resta introbable o invisible? Potser ja tenim la fitxa plena, en espera només d'una signatura o d'un canvi de calaix.

»L'Almós rondinà una frase contra les filosofies populars i els fatalismes d'ús corrent. Però en el fons estava impressionat, com jo mateix, i se'l veia alerta per no començar a tenir-se llàstima.

»La tarda queia, aleshores. Els homes del camp van encendre fogates, les flames de les quals van allargar angoixosament les nostres ombres. La llenya crepitava i la seva olor enfilava records, com pedres d'un gran collar que ens ajupia amb el seu pes. De la terra humida va alçar-se un vapor que cobria els peus i les figures semblaven flotar quan caminaven, o es veien estranyament mutilades quan s'asseien.

»Amb una espurna de cruetat innecessària (i que, després de tot, també em torturava a mi) vaig dir a l'Almós que se'n preparava una bella nit de Nadal; ell acotà el cap i em va saber greu burxar-lo. Parlant amb les dents gairebé closes,

tornà a la seva obsessió i el soldat adolescent que ens accompanyava, per distreure'l, va posar-se a explicar que, d'una manera metòdica i regular, els altaveus del camp cridaven llistes de noms. Els afectats es reunien en grups per a formar columnes que sortien amb el mínim possible de renou, i no se'ls veia més.

»L'atzar volgué que a la primera relació que ens tocà sentir hi figurés l'Almós. La veu ressonà per la vall, l'eco repetí la darrera síl·laba del seu nom, copejant-la per obscures fondalades. Jo anava a aconsellar-li que redactés de seguida una instància, explicant el munt de raons que l'obligaven a reintegrar-se a la nostra brigada, però m'entrà el cansament de parlar contra el fat i em vaig limitar a ajudar-lo a recollir les seves coses.

»L'Almós no volgué abraçar-me. M'apartà i ens contemplàrem durant una llarga estona.

»—De tu depèn que visqui en el record —digué—. Evoca'm, almenys, cada Nadal, i aconsegueix que els meus ho facin.

»—Però tu vius, Almós! —vaig contestar-li—. Camines, et toco amb les mans i puc sentir-te. Potser el neguit ens fa exagerar aquest moment i el que passa és que te'n vas, tan sols, entre els fugitius.

»I mentre es perdia en la boirada, barrejant-se amb altres ombres, el meu amic em contestà:

»—No, això no. Encara temo més aquesta horrible mort petita.

La pluja cessà i apartaren l'escò perquè el foc cremava massa.

—I a tu, per fi, com van classificar-te? Ja que et veiem amb nosaltres, es pot afirmar que has conservat la vida...

—No ho sé. Mai no n'he estat ben segur, i a més ignoro qui sou vosaltres. És incomprendible que, després de tants anys, conservem tots al damunt aquestes restes. Mireu-vos: tu portes botes de soldat i tu una caçadora amb una enseña. Tu segueixes usant una antiga gorra militar i tu no et separes de la teva cantimplora de campanya. I aquesta pal·lidesa que tenim...

—Això ho atribueixo al reflex del foc sobre les parets blanques.

—Sí, potser sí. Però tots sofram, com xacres d'una senectut inexistente, el gotejar d'aquesta sang de la qual no ens atrevim a parlar mai. De vegades, un canvi d'esperit i no de temps ens fa sentir el mal de la carn oberta.

—Prova que vivim.

—Qui sap! O prova que la ferida és la menuda porta per on ens ha de passar tot el cos fins a desaparèixer. Hi ha tantes maneres de morir...

Un d'ells, amb enuig, proposà que parléssim d'altres coses. Però llavors no hi havia cap tema. Procurant que els altres no se n'adonessin, cada un d'ells es va prémer els costats, o el ventre, o el pit, o el cap. D'una manera sorda, insidiosa, estenent-se com la fronda d'una roja vegetació, els molestava el dolor aquell que volien bandejar de la conversa.

Mirades profundes

Una agradable olor de netedat flotava a mig aire. L'altra meitat era plena de vaporoses emanacions, possiblement amenaçadores, potser d'alcohol pur, o d'èter, o d'algún producte que es podia associar al record de mals moments.

El doctor va adreçar amb un gest maquinial el marc que protegia el jurament hipocràtic i donà una ullada al carrer, a través de vidres i cortines.

Una infermera immaculada, sense ni una sola creu vermella, va entrar tot encabint-se dins la còfia un sedós floc de cabells.

—Hi ha els senyors Arnau, marit i muller —digué.

—El seu expedient, per favor...

—No existeix. S'han negat a fer-se fer anàlisis i radiografies i a contestar l'interrogatori previ.

—Ah, són aquells! Segueixo oposant-me a rebre'ls si no es sotmeten a les formalitats de rigor.

—És que insisteixen a dir que el seu cas és especial.

—Tots els pacients es creuen tenir una forma única i encantadora de perdre la salut. Però en realitat cada u s'ha d'ajupir com tothom i aguantar-se. Que no passin.

En sortir la infermera, el doctor semblà tenir uns segons d'abstracció. Després seguí amb la mirada una mosca que es passejava per damunt del receptari. Amb la ploma, el facultatiu donà un cop sec i professional al que en podríem dir el clatell de l'insecte, que quedà ert amb les potes enlaire, sense tacar res. Sonà el telèfon i el doctor prengué l'auricular amb displicència.

—Sí. Passi la comunicació... Bona tarda, senyora! Com? Li han donat les pastilles? Doncs la seva mort és acadèmicament impossible. No anticipi els fets. No donin res per segur fins que jo vegi el malalt o, si s'escau, el cadàver. —Deixà l'aparell amb un posat d'enuig, mormolant unes paraules sobre els catúfols que es fa la gent.

La infermera entrà de nou:

—Els senyors Arnau no cedeixen. Parlen d'un cas únic, de drets civils i de pagar, sense alterar-se, amb una educació exquisida però decidits a fer prevaler el seu fur. M'han donat aquesta nota...

El doctor llegí el petit paper i va alçar-se amb una certa precipitació.

—Si resulta que són parents del senador d'Hostoles! I ell és un gran industrial. Aquestes coses, senyoreta, s'han de pressentir. Que entrin de seguida.

El matrimoni es presentà amb un meditat estalvi de moviments. Ella era bonica, amb un cos atraient que sobresortia d'ací d'allà desvetllant suggestius impulsos. Ell era un home alt, amb la preocupació constant de mantenir-se test i digne. Tots dos anaven ben vestits, i els accessoris normals de la seva indumentària es veien triats amb gust i sense mirar el preu.

Una vegada acomodats en els seients que se'ls oferiren, començà el joc de la paraula, que prengué el senyor Arnau:

—Esperem trobar alhora un metge i un confessor. No m'atreveixo a afegir també «i un amic» perquè no m'assisteix encara aquest dret. Però ens han ponderat tant la vostra condició humana com la solidesa dels coneixements que posseïu, de manera que tot farà falta en el desgraciat cas que ens porta aquí. Quan la metafísica

envaeix els recintes més sagrats de la vida, és aconsellable una mobilització general d'esforços i de sentiments...

La senyora va fer un gest d'impaciència quasi imperceptible i el metge també, sense tanta discreció: va passar l'índex per una conca de la calavera que tenia a la dreta de la taula, com si tragués una pols imaginària.

—Seré breu —proseguí el senyor Arnau, empès per l'aliança de les dues inquietuds—. No sé si heu llegit als diaris que acabo de tornar d'un llarg sojorn a l'estrange. Durant un any, he recollit dades summament importants per a la nostra economia i ara, en reintegrar-me a casa, m'encaro amb la sorpresa de trobar la meva muller en estat de bona esperança.

El doctor associà l'adjectivació final amb la notícia del viatge i va topar amb una curiosa reminiscència geogràfica. Acostumat a la precisió de la nomenclatura científica, l'entrada poètica el desarmà.

—Perdó: en estat de què?

—Diguem, si us sembla millor, de gravidesa.

I el senyor Arnau abaixà els ulls, com si respirés per una gran ferida.

—Ah! —proferí el doctor, picat pel seu retard en l'agudeza—. M'han perdut els circumloquis al voltant d'un fet natural i desitjable en el matrimoni. En casos semblants, ningú no pot esperar que m'exciti fins al punt de caure en les abraçades i les felicitacions. Si fos així, els meus clients i jo establiríem una companyonia no gens professional.

—Potser heu passat per alt la meva absència de dotze mesos, o potser jo havia d'afegir que ha estat ininterrompuda. Potser calia aclarir que la meva esposa no s'ha mogut d'aquí en tot aquest temps.

El facultatiu va alçar-se de la seva butaca, exagerant la gravetat de l'expressió.

—Senyors —digué—: m'avanço a declarar que no trobareu en mi ni un jutge ni un executor de designis formulats al marge de la llei. Només puc ocupar-me de les conseqüències de fets com el que m'expliqueu, però de cap manera modificar-les o prendre partit.

L'industrial també s'havia alçat, i duent en la mirada l'odi purament animal amb què els homes s'enfronten a vegades per causes fútils, replicà que no permetia que ningú posés en dubte la pura conducta de la seva esposa.

—Doncs, a veure... —murmurà el metge amb l'ombra d'un somrís sarcàstic. I amb veu segura, afegí—: Em permeto recordar que la concepció no és mai a resultes d'un cop d'aire...

La dama va agitar suauament la seva ombrel·la, i amb un to dolç, sedant, va demanar als contendents que tornessin a seure, i tots dos l'obeïren mansament.

—Hem de perdonar al doctor una indiferència enutjosa, però que és quasi inevitable. La naturalesa dels fets no permet una explicació ràpida ni fàcil. Ja saps, Arnau, que jo mateixa he passat per terribles alternatives mentals. De vegades, he cregut ésser víctima d'algun estat psíquic poc freqüent, somnambulisme o què sé jo! No obstant això, la comprovació del meu equilibri físic ens ha fet refusar qualsevol explicació lligada a una pèrdua momentània de l'enteniment. Ens hem vist obligats a acceptar una altra causa...

—La inseminació artificial, senyora? —interrompé el metge, il·lusionat de sobte amb una possible solució honorable.

—No, no —proseguí ella—. Hi ha vergonya en aquesta història, encara que la meva honestitat em preservi de tota màcula. Ignoro les derivacions socials de l'afer, però juro solemnement que no he tacat el cognom del meu marit...

Va dir aquestes paraules amb una serena captinença, irradiant bondat.

—Vaja, encara bo... —digué el doctor com si sortís d'un malson—. Me n'alegro molt per tots dos i em pregunto què és el que s'espera de mi.

La dama contestà:

—Crec que heu d'escoltar tota la història. No és pas llarga. És, només, complicada i poc corrent. Recordo que l'Arnaud va jutjar-la amb un qualificatiu que em semblà aleshores impregnat d'un torbador exotisme: «És una història desueta», digué. I a fe meva que, un cop aclarit el punt, vaig donar-li la raó. El fet s'esdevingué un dijous, dia aparentment amb totes les hores en regla, però que no és pas com els altres. Seguint una antiga habitud, vaig entrar a la Granja Royal. El lloc és inobjectable, m'acompanyava una amiga que pertany a una família de cognom il·lustre, i el propòsit que ens guiava era gairebé ingenu, transparent: prendre maduixes amb nata. Sé que ningú no em criticarà mai per això...

La senyora sanglotà, ennuegant-se, i es tragué un petit mocador de seda amb el qual va eixugar-se subrepticiament unes llàgrimes.

—Apa, apa, estimada —l'encoratjà el marit—. Pensa que el doctor està acostumat a escoltar coses horribles. Qui sap si, a fi de comptes, trobarà que no ens hem mogut d'una branca coneguda de la patologia.

—I tant! —fèu el metge, disposat a ajudar-lo a cegues—. Dijous, granja, nata, maduixes, amiga... Fins aquí tots els elements són adorables.

—Al cap de poca estona d'haver-nos assegut al volt d'una taula —continuà la dama ja més tranquil·la—, l'Elisenda, la meva acompanyant, començà a donar mostres d'una agitació inusitada. El seu rostre va canviar de color diverses vegades i tenia un panteix que va alarmar-me; mirava alguna cosa que hi devia haver darrere meu, amb els ulls molt oberts, fixant-los angoixosament. Premia amb tanta força el seu moneder que els dits van quedar-li blancs, i tremolava fins al punt que la seva cadira cruxia...

—Probablement —arriscà el doctor— li faltava aire. Ocorre en ocasions que en un local tancat...

—No. Els ventiladors funcionaven i, a la meva amiga, no li faltava res. Seria més just parlar d'excés que de defecte! El cas és que el conjunt de símptomes esveradors s'enriquí fins a desembocar en una mena d'èxtasi i aleshores la noia abandonà la seva tensió, com si tots els seus músculs es desplomessin extenuats després d'una fatiga extrema. «Què tens, Elisenda?», vaig preguntar-li amb un comprensible sobresalt. «Darrere teu!», respongué. «És espantós... El papà em traurà de casa!». Estava a punt de girar-me, però Elisenda em va demanar que no ho fes. «Pel que més vulguis, no miris. Estalvia't l'oprobi que ha caigut damunt meu!». No cal dir les ganes de mirar que van deixar-me aquestes paraules i, des d'aquell instant, sabia que *miraria*. En principi, fou una llambregada furtiva. Vaig veure un home, potser només una silueta masculina, dues taules més enllà de la nostra. Em sorprengué en els ulls del desconegut un mirall que brillà de sobte com un llamp, eriçant-me la pell...

—Per favor, estimada —interrompé el senyor Arnaud—, pensa com són de penosos per a mi certs detalls.

—S'ha d'explicar i ja he dit com costa el sol fet d'intentar-ho. El silenci no ens permetrà cap fugida, Arnau. Ens toca descendir altra vegada fins al fons de la nostra pena. Explicava, doncs, la invencible curiositat que m'havia de perdre a mi com ha perdut a tantes dones. Com que girar-me m'obligava a un gest forçat i massa visible, vaig anar acostant la meva cadira a la d'Elisenda, que no cessava de pregarme que no intentés descobrir el temible secret. Però jo ja em trobava asseguda a freqüent seu i veia les espalles amples i poderoses de l'home, que en aquell instant estava lleument inclinat sobre una tassa. No em semblà un espectacle desacostumat ni alarmant, i anava a dir una broma innocent per a tranquil·litzar la meva amiga, quan l'home es mogué amb lentitud, però d'una manera segura, com si sabés amb exactitud el lloc on em trobaria. I va mirar-me. He cercat des d'aleshores paraules per a descriure aquella mirada que em cremà d'una manera dolorosa i agradable alhora i tinc la sensació constant d'irrisorietat en els qualificatius. Indago, burxo l'idioma i no trobo res que, sense passar els límits de la decència, tingui la necessària intensitat expressiva. Era (que se'm permeti la frase) una mirada genètica...

—Et prego, estimada...

—Calla, Arnau, per favor, i deixa'm dir. Estem en presència del metge i he de descarregar la meva ànima d'aquest pes abominable. Em vaig sentir posseïda. Mentre flotava vagament, la veu d'Elisenda semblava procedir d'un núvol proper: «No m'has cregut i ara t'hauràs d'espavilar. La feina serà teval!». Alguna cosa em deixondí. Potser el soroll d'un plat que caigué de les mans d'un cambrer o qualsevol so que es distingís dels altres. Què sé jo! Esbalaïda, vaig estirar Elisenda pel braç i fugírem al carrer, on aturàrem un taxi.

—Sense pagar la consumació? —preguntà el doctor arrugant el front.

—No ho sé. Ni tan sols recordo si ja ens havien servit.

Després d'aquestes paraules encetaren un silenci, que trencà el doctor.

—Vaja, vaja! No veig en tot això cap motiu per a preocupar-se. És una aprensió, un subtil estat psíquic. Com diu la gent, és una simple mania.

La senyora refutà el punt de vista:

—Des dels fets que acabo de relatar han transcorregut tres mesos, i el meu organisme ha sofert els canvis que corresponen a aquest període de temps en els casos de..., de...

—Passem per alt els mots candents, tan pertorbadors en una situació com la d'ara —digué el senyor Arnau—. Aquest tombant de salut de la meva esposa (qualifiquem-ho així provisionalment) l'han certificat ja dos emblemats col·legues vostres.

—Segueixo sense endevinar, doncs, per què recorreua a mi. —El doctor aprofità el tercer lloc que li havien reservat en les consultes per a ressentir-se lleugerament i mirar d'eludir el compromís.

—Perquè busquem un consell que ha d'anar avalat per les virtuts de qui ens el doni. Oi, Magdalena?

—Sí.

—Des d'ara —seguí dient el senyor Arnau—, em serà difícil separar el metge del notari. Tenint en compte que el producte s'inicia en circumstàncies tan singulars, quina classe d'especialista haurà de menar la meva esposa fins al terme normal? I quan l'inevitable s'esdevinguï, quin nom li posarem? Com figurarà en els drets de successió de la família?

—El nom és el de menys —va respondre el doctor—. I referent a l'especialista, es pot triar el que es vulgui, a condició que resideixi a l'estrange. Aquest requisit és quasi obligatori; aquí, es convertirien en delators els canvis d'humor provocats per la recerca de noves versions dels fets, de manera que s'imposa la sortida del país. Quan hagi transcorregut tot, podeu tornar amb la criatura carregada de llaços i de puntes, espectacle que sempre atabala una mica i ocasionarà en aquest cas una desitjable desorientació.

—Em sembla perillós —digué l'industrial en veu baixa.

—Procureu que no ho sigui. Abrigueu-lo bé en passar la frontera i coratge!

El matrimoni va alçar-se amb una certa fredor; la dama demanà per passar un moment al tocador, on va acompañar-la la infermera.

En quedar sols els dos homes, el senyor Arnau es veié sobtadament desficiós. Va acostar-se al metge i, de pressa, sense elevar la veu, digué:

—Tot això és enrevessat, però possible, oi, doctor? Si l'aire porta el pol·len que fecunda les flors a través de grans distàncies, també pot ésser que una mirada ben forta... Després de tot, ja que ha vingut així la comparança, em plau declarar que la meva esposa té realment la delicadesa d'una flor.

—Senyor Arnau —contestà el facultatiu, sentint el pes d'una gran responsabilitat social—: en aquests casos, la il·lusió és el tot. Sembla mentida el poder de la il·lusió, però per desgràcia no es pot receptar. Deixo a les vostres mans la feina de cultivar-la i de treure'n partit.

El fabricant volia explicar les poques il·lusions que posava en aquell assumpte, però ja no tingué temps. Retornà la muller amb el maquillatge triomfant sobre qualsevol rastre d'afflicció i abreujà graciosament els tràmits de comiat.

El doctor seguí l'hàbitud de la seva consulta sense treure's del cap el cas de la mirada profunda. Prenia la pressió i auscultava, se'l veia atent a les descripcions de migranyes i petits dolors que li feien els malalts, però per dins desgranava reflexions al marge: «És increïble com una història, per extraordinària que sigui, omple de dubtes l'esperit dels homes si la conta una dona. Quin industrial! No obstant això, quan un se'n va a l'estrange, el propi país queda com un misteri i en tornar s'han d'acceptar tota mena d'explicacions».

Pel carrer, camí de casa seva, després d'haver efectuat encara tres visites a domicili, el doctor anava pensant en comportaments matrimonials. I queia, tractant d'establir paral·lels, en la revisió del seu, que anava una mica a la deriva. «Fa molt temps que l'Elena es veu absent, com si complís i prou», es deia. «De fet, deixant de banda els mínims contactes indispensables, portem vides separades. Un dels dos, o cadascú pel seu compte, viatja per països imaginaris sense haver-nos mogut d'aquí».

Va obrir-lo l'Elena, la seva esposa. El doctor començà aleshores a observar calladament: el petó simbòlic, la lleu estreta de mans o braços, i unes paraules de salutació que tenien la formulària fredor de les cartes comercials, com un «molt senyor meu» o «mentre esperem notícies vostres...». Sí, alguna cosa s'havia gastat amb l'ús i quedava només un reglament d'organització interna ple de clàusules que obligaven sense convèncer.

El doctor passà a la sala, on la minyona va donar-li la bata i les plantofes. S'assegué en una butaca al costat de la llar de foc i estengué el diari, sense veure'l. Sentia darrere seu el fressajar de l'Elena amb les agulles de fer mitja i estava pendent d'aquesta pau presidida pels sentiments fets, com les frases fetes.

Procurant donar a la seva veu una entonació despreocupada, preguntà de sobte:
—Tu no deus anar mai a la Granja Royal, oi, Elena?

Cessà la remor del teixir i una de les agulles caigué a terra. L'esposa reprengué de seguida el paper que tenia assignat.

—Per què no? Hi vaig cada dijous —va respondre amb una hostilitat impregnada de placidesa.

El metge arrugà els extrems del diari, mirant de no fer soroll. En aquells moments, la seva preocupació principal era de no desentonar. Ben dintre seu, vessà dues llàgrimes que caigueren de la fosca cavitat del crani a la fosca cavitat del tòrax, sense mollar-li les pestanyes. Inclinà el cap i va abandonar-se a una mandra enorme.

Amor gairebé impossible

L'oci, que empeny paradoxalment a tan rares activitats, va portar-me un dia a una ciutat de ponent, ni grisa ni pintoresca, d'aquestes que n'hi ha tantes.

Jo patia, sembla, una dissort elaborada mentalment, per manca d'envejades preocupacions normals, i anava pel carrer mirant a terra i fugia de la gent. Si hagués pogut triar la mena de compassió que m'abellia, hauria preferit la que les persones dediquen a qui pateix un amor bonic, però impossible.

Heus aquí explicat clarament l'estat d'espirit que em conduí a una singular passió d'estiu, que em disposo a transcriure a la meva manera:

Anava sovint al museu del municipi aquell i em passava hores —hores llargues, senceres, hores de debò— davant de peces la contemplació de les quals donés un cert to d'interès al seu admirador.

Un dia, en un racó, vaig descobrir una pintura d'Aldo Rienzi, pintor italià, d'un d'aquests segles que han passat darrerament. Era un retrat de dona, però d'una dona única, mai no vista, una sola mirada de la qual enamorava. I he de dir, comprometent-hi la paraula, que el retrat era dels que miren; una mirada fonda, que cercava l'ànima del contemplador i la troava de seguida, per quedar-se-la.

Per abreujar, faré la revelació prevista per tot lector que em segueixi: em vaig enamorar de la dona pintada. Vaig nodrir els rengles d'aquesta legió d'enamorats d'imatges, els quals tothom plany i que pateixen tant.

Al principi era feliç. L'instint em va dir que la meva passió era corresposta, i no hi havia engany en aquesta percepció, perquè els ulls d'ella, generosos, no podien mentir.

Quins dies, senyors, quins dies més clars dins d'aquell museu! En entrar a la sala, cada vegada, les nostres mirades es trobaven i l'amor creixia més. Li duia poms de flors, que col·locava en el marc d'amagat del mosso de sala, i li parlava, poc més o menys, d'aquesta manera:

—Estimada, petita meva, aviat realitzarem el nostre anhel. Aniré a veure el director, li explicaré el nostre cas i se'n farà càrrec de seguida. Li demostraré amb números que la meva posició em permet tenir-te a casa amb les mateixes atencions que et dedica el museu, i ell veurà que vaig de bona fe i voldrà ésser el padrí de la nostra aliança.

Ella, honesta, m'escoltava i servia de ressò al meu afany. De mil maneres, totes quietes i callades, em demostrava el seu agraïment.

Però ja sabeu com són les dones. Amb l'aire de no fer mal a ningú, et descavalquen brutalment dels somnis més cars, de vegades.

I una tarda, havent retardat l'hora acostumada de visita a causa d'un encontre amb un parent ric, vaig arribar al museu apressadament, amb el ram de clavells més bo que havia trobat a plaça.

Per pueril engogassament d'enamorat, se'm va ocórrer sorprendre l'estimada i, perquè no em veiés de lluny i per poder-me presentar als seus ulls de sobte, vaig seguir el camí de cada dia arrambant-me a la paret i trepitjant suauament el sòl per tal d'evitar que el soroll em fes traïció.

Traïció! No era pas el soroll allò que em trairia. L'engany era allí, a l'últim tombant de la meva ruta. Ja de lluny va semblar-me que sentia una veu desconeguda

i fora d'ús en aquell medi; i, en apropar-me, vaig veure que un foraster festejava la meva enamorada. I vaig veure que ella se l'escoltava amb complaença i li dedicava la mirada que em semblava que només havia d'ésser per a mi.

Quin martiri i quina ràbia alhora! Quina barreja d'impulsos! Volia incendiar i occir, tenir ossos d'enemic que cruixissin entre les meves mans, prendre una venjança còsmica. Però m'estava quiet, per pouar fins la darrera gota de la metzina aquella i per tenir l'evidència de la coquinesa d'una dona que, dipositària del meu cor, el feia rodolar per terra.

Les paraules d'ell van arribar-me clares:

—... tot anirà bé. Amb el director, no hi vull parlar, perquè no ens comprendria. Vindré un dia cap al tard, amb un drap negre per tapar-te, i et portaré a casa, on ens espera la felicitat...

I ella, jo me n'adonava bé, se l'escoltava i se'l creia.

—Prou! —vaig dir fent irrupció, escabellat i pàlid—. Posem un punt final a aquesta conxorxa vil!

La dama del retrat va mirar-me estamordida, suplicant. Però jo sabia el que calia fer.

—Amb vós, senyora, ni una paraula més —vaig dir-li—. Gràcies a Déu, he descobert a temps el que valeu.

I vaig llançar-li el ram de clavells al rostre, per fer-li afront. L'altre, volent evitar l'ofensa, em va agafar pel braç. Jo me'l vaig mirar:

—I vós, lladre d'amor, galant de museu, home tronat, sortiu al carrer que us vull trencar la cara...

I tal com ho havia dit, vaig fer-ho, en defensa de la meva dignitat i per servir d'universal exemple.

La desaparició de Lerena i Hargis

Mulford, l'americà del tercer pis, va entrar a la meva cambra esbotzant el pany de la porta. Estava esgarrifat i duia els cabells al vent, a desgrat que no hi havia ni un alè d'aire.

—Apresseu-vos —digué—. Ha passat alguna cosa terrible a casa de Lerena i Hargis!

Lerena i Hargis eren dues noies estudiants. Enamoraven tothom només de veure-les, i molts homes que eren serens i d'inclinacions domèstiques s'havien donat la mort per elles.

Vaig incorporar-me al llit.

—Què és el que passa de terrible?

—S'han sentit crits —em respongué Mulford—. Crits i cops de cap per les parets. I a més, no obren la porta, ni aquesta cedeix de cap manera!

—Això no és pas terrible, home —m'agrada puntualitzar les coses i definir-les tal com les veig—. Això és desconcertant i prou.

Va agafar-me pels monyons i se m'endugué cap al corredor. Fora de la cambra encara no havia reeixit a posar-me del tot la camisa, i una veïna es va tapar els ulls amb una pala de remoure la cendra dels fogons i llançà una exclamació incivil. Aquesta mena de virginitats espirituals sempre m'han fet fàstic.

Hom se m'endugué escales amunt. A mig camí, el piano de Lerena i Hargis començà a tocar una simfonia frenètica, que encomanava un aire de revolta contra totes les coses sòlides i establertes. De sobte, la simfonia va parar, en un gemec en el qual devien intervenir totes les tecles, les blanques i les negres. Després se sentiren uns despertadors i la veu de Lerena que plorava a crits, com les criatures; Hargis li contestava de lluny: semblava que s'estrenyés un coixí contra la boca.

Quan arribàrem a l'indret de l'habitació de les noies, res no trencava el silenci que, en definitiva, s'havia emparat de l'ambient.

Per sota la porta s'escorria un líquid ros, que tenia vida. Mulford va sucar-hi un dit i se'l portà a la boca.

—Xampany —digué.

«Has estat de sort», vaig pensar.

De fet, ens quedàrem drets davant la cambra d'elles, sense saber què fer. Esbotzar la porta em repugnava, trucar amb els dits era inútil i estar-se allí sense fer res volia dir que érem un parell d'ases desproveïts de sentit pràctic. Vaig mirar pel forat del pany.

Es veia una finestra oberta, i al fons la torre metàl·lica de Jaume I. En aquell moment va passar un vol de coloms, que semblaven un grapat de blat en sortir de la mà del sembrador. Els finestrals estaven decorats amb una tela de color rosa, que sostenia a intervals una cara de nina detestable. A l'esquerra del forat del pany, es veia un calendari, amb una làmina que figurava una casa de pagès. El bloc assenyalava la data del 9 de setembre, un dijous.

—Escolta, Mulford, quin dia som avui?

—Som diumenge, dia 5 de setembre.

Algú, doncs, havia avançat el calendari de Lerena i Hargis. Allò sí que era terrible, i ho era de debò. No sabria dir per què, però em semblava la manifestació d'un designi amb moltes ganes de fer mal.

Els veïns de l'escala se'n havien ajuntat, i ja n'hi havia dos que es barallaven per tal d'ésser els primers a tirar la porta a terra.

—Apa, no us pegueu! —vaig dir jo—. Cal fer-ho tot de la millor manera. Hi ha algú que tingui una palanqueta?

Una dona se'n va treure una de sota el davantal i me la va donar. Aleshores, vaig fer alçaprem amb aquella eina, forçant el pany, i la porta s'obrí de bat a bat.

Segons sembla, hom m'havia reconegut espontàniament el dret d'iniciativa en aquell afer.

—Que ningú no es mogui del seu lloc! Només entrarem l'americà i jo. És necessari no esgarriar les coses.

M'obeïren. Sembla estrany, però ho van fer. Darrere nostre quedà un panteix respectuós, que aturava els nassos al cancell mateix de la porta.

Per la cambra aquella hi havia passat una alenada de desequilibri de les coses. S'endevinava que tot era al seu lloc, però el lloc de cada cosa semblava rebutjar la presència de l'objecte, per haver-se trencat lligans immutables, que la raó no admet que es puguin trencar de cap manera.

A terra, prop de l'entrada, vaig recollir un retrat de Lerena. Era un bust artístic, es veia de seguida; Lerena mirava enllaire, i s'aguantava amb un delicat gest de mans una roba transparent que li tapava el pit.

Mulford s'havia dirigit cap a un tocador pintat de blanc amb un mirall tríptic que el presidia. Obrí un calaix, escampà una colla de petits objectes damunt el tocador, i va cridar-me.

Aquells petits objectes tenien una rara qualitat. Barretes de carmí per als llavis, compactes de pólvores per a la cara, eines de manicura, agulles de pit, etc., cada cosa estava marcada amb una creu blanca, feta probablement amb guix. I havia de tractar-se d'un guix especial, de mina prima, perquè les creus tenien un perfil delicat i fet amb cura.

—Què us sembla, això? —preguntà Mulford.

—No em sembla res —era la veritat—. Trobo que, d'una cosa així, no cal fer-ne gaire cas. Les creus hi són, en efecte, però i què?

Realment, fos el que fos allò que havia passat, ningú no podia posar grans esperances en el resultat d'aquelles creus. A vegades, l'oci dels ganduls té manifestacions semblants.

Seguírem tot el departament sense trobar Lerena ni Hargis. Era el més clar de tot: Lerena i Hargis havien desaparegut.

—Ho hauríeu dit mai, que dues noies com aquestes poguessin desaparèixer?

—Mulford: espontàniament, jo no hauria dit mai que sí ni que no. Si m'ho haguéssiu preguntat obligant-me a contestar, hauria dit que per mi les persones no desapareixen mai. Es traslladen, simplement.

L'estat de les habitacions desorientava, perquè oferien a l'observador molts detalls interessants. Sota un llit trobarem una sabata d'Hargis (segons un record personal de Mulford); dins la sabata hi havia una reina de cors de carta francesa. Un dels rostres de la carta estava tallat, i embotint l'espai lliure hom hi havia col·locat una clofolla de nou. Sota el taló de la sabata, no hi mancava pas la marca blanca de la creu de guix.

Els llits de les noies retenien fortament l'atenció de l'espectador. Tots dos tenien la roba ordenada, però era un ordre inquietant. La gira estava mig oberta, com si esperés acollir els cossos de Lerena i Hargis, i hom podia veure damunt els llençols, mig acotxats, dos diaris estrangers (un per cada llit), delicadament plegats en forma de triangles.

D'antuvi, la finestra va semblar-nos la cosa més digna d'ésser estudiada. Era una finestra molt alta; des d'ella, els homes del carrer es veien tan petits que semblava mentida que poguessin viure. Prop de la finestra no passava cap canonada, ni la paret presentava cap relleu que fes possible un descens. Una evasió per aquell lloc hauria tingut el valor d'un salt cap a la immortalitat, una immortalitat breu i moridora, però fortament sentida.

El meu amic d'Amèrica va treure's un bloc de la butxaca i apuntà les següents conclusions, que sotmeté a la meva aprovació:

1a. Lerena i Hargis havien desaparegut.

2a. El departament de les noies només tenia dues sortides: la porta de l'escala i la finestra (que no era pròpiament una sortida).

3a. Les noies no havien sortit per la porta, puix que nosaltres les hauríem vistes *necessàriament*.

4a. Tampoc no havien sortit per la finestra. Altrament, les hauríem vistes estavellades contra les lloses del carrer.

5a. La raó sabia, doncs, que Lerena i Hargis havien de trobar-se al seu departament i que calia buscar-les bé.

—Això és exacte —vaig dir—. Però quant al resultat final, em sembla un joc de poques taules. Les habitacions són simples i tots els racons i totes les coses tancades poden posar-se fàcilment a la vista de les persones. La raó ens diu també que Lerena i Hargis *no són aquí*.

—Suposem que es tracta d'un assassinat —digué Mulford parlant per primera vegada d'un possible crim—, i suposem que el criminal hagi procedit amb aferrissament. Podria haver trinxat els cadàvers amb un ganivet de cuina i amagar els trossos en llocs insospitats. Per exemple: la caixa del piano, els globus dels llums, el sostre mort, la caixa forta, etc. Si acceptem això, aleshores caldrà mirar-se aquestes coses amb uns altres ulls i procedir, fent l'adaptació precisa, d'una manera «professional».

—Avisar la policia, vols dir?

—Exacte.

Algú havia seguit la nostra conversa a través de la porta mig tancada, i una veu ens féu l'oferta d'anar a cercar la policia. Hi vinguérem bé, i un dels veïns baixà els graons a salts per dur a terme la comesa.

Mentrestant, nosaltres havíem procurat desprendre'ns d'aquell aire de servei d'urgència que teníem al principi, i miràvem de captenir-nos d'una manera cauta i intel·ligent, tal com és fama que es comporten els detectius. Aquell canvi de moviments (mirant-ho bé, es tractava únicament d'un afer de moviments) ens valgué de seguida una nova sèrie de descobertes i constatacions. El meu amic trobà

una lligacama que excitava la fantasia i obligava a fer una colla de càlculs i a completar imatges; ultra això, presentava un forat circular produït per foc (probablement una cigarreta), que la feia apta per a figurar en l'atestat que hauria de fer-se inevitablement.

Jo vaig trobar també quelcom que valia la pena. Es tractava d'una lletra; pel que semblava, una lletra d'amor. I dic pel que semblava, perquè la lectura d'aquella epístola oferia un ample marge a la reflexió. Deia:

Estimadíssima Lerena:

Els minuts em són tan insuportables, lluny de tu, que aquest matí he intentat per tres vegades llevar-me la vida.

He volgut fer-me un tall al coll, però no he aconseguit altra cosa que tacar-me el jersei a ratlles grogues i blaves (el que tu em vas regalar, recordes?). Es tractava d'un suïcidi dolorós, i jo no puc suportar el dolor. Això, a tu, ja et consta.

Després he insinuat el moviment de llançar-me daltabaix del balcó; però el sol il·luminava els meus geranis amb uns colors tan bells, que m'han inspirat un sonet i he hagut de córrer a fer-lo.

El tercer intent l'he fet a base d'una cosa que no mata. He volgut deixar-me morir per convicció, fent-me'n el decidit propòsit i tibant la voluntat. Però, t'ho repeteixo, això no mata.

Ja veus si sóc dissortat. He passat una setmana volent-me convèncer a mi mateix que ets incapàc de realitzar allò que digueres. No ho facis pas, allò, Lerena! Si ho feies, ressuscitarien els teus morts per maleir-te, i tots els sistemes i mitjans que han inventat els homes per a perseguir els criminals es posarien en joc per a donar-te encalç.

Desaparèixer, deixant vacant el lloc que legalment ocupes a les estadístiques urbanes, no pot abellir-te de cap manera, Lerena. Tu et resignaries a posar en marxa tota aquesta conxorxa maleïda, només perquè et creus que t'hi obliga una de les clàusules del teu jurament. Però tu saps que aquell jurament no té cap força d'obligar. És un acte realitzat sota els imperatius d'un ritual estrany al nostre temperament i a la nostra raça.

Ja sé que Hargis t'empeny cap a la follia. Et debats entre la seva influència i la meva; no puc saber qui serà més fort de nosaltres dos. Si ella pot més que jo, calaré foc a tot el barri, perquè no quedi cap rastre de nosaltres ni del teu acte.

A reveure, Lerena. Que tot el que hi ha de bo a la teva ànima es mobilitzi per tal de guiar-te.

A. Ll.

Mulford havia llegit la lletra mirant per damunt la meva espallla.

—Què et sembla? —em preguntà.

—Sempre he trobat que dir-se Lerena o Hargis feia una mica ximple. Però ara, veient que aquestes noies han reeixit a crear-se unes complicacions tan importants, ho trobo just.

En aquell moment va arribar el veí amb la policia. El veí havia considerat les coses per llur cantó elemental i es presentà amb una parella de guàrdies d'uniforme. Eren alts i forts, pesats, i en veure que no hi havia ningú per detenir o per a barallars'hi a trets, es desconcertaren; per uns moments senyorejà una atmosfera de desequilibri i tots teníem el posat d'haver enllestit la feina. El silenci va fer-se tan oficiós, que un dels guàrdies s'atreví a opinar sobre l'estat del temps. Aleshores, veient que no aniríem enlloc, jo vaig dir:

—Bé, senyors. En això que ens passa no hi ha res de vergonyós i em fa l'efecte que en podem parlar. Aquest senyor (assenyalant el veí que havia anat a cercar l'autoritat) ha comès un petit error: li hem dit que fes venir dos detectius i ha fet venir dos guàrdies.

—M'havíeu dit dos policies! —protestà el veí.

Vaig mirar-lo fixant els ulls, i posant una d'aquestes cares que em molesten tant quan em miren a mi.

—Així i tot, suposant que us haguéssim dit policies. Ens trobem davant d'un cas, enteneu? Tenieu l'obligació de comprendre-ho de seguida. I quan es tracta d'un cas, la mena de policia que ens cal no és pas la que ens heu portat.

Era això mateix; vaig ésser tan exacte en exposar la situació, que el veí acalà els ulls i envermellí tot. Llavors, un dels guàrdies, que es va fer càrrec de les coses, va telefonar a Comissaria perquè enviessin dos detectius.

El meu amic americà va cridar-me a part i m'assegurà que al meu país no n'hi ha, de detectius, i volia fer una apostà amb mi a base d'assegurar que a Comissaria ens contestarien demanant-nos que aclaríssim la comanda, puix que no tenien coneixement d'*allò* que sol·licitàvem. Ja veieu quina opinió tenen de nosaltres els estrangers.

Els dos detectius, a desgrat de tot, arribaren, i arribaren força aviat. No suggerien res, ni eren pintorescos, ni estaven marcats pel sèc professional. Eren dues persones vulgars com vós i jo, i potser més vulgars que jo.

Van deixar que els expliquéssim la situació. Un d'ells (el qui manava més) duia un bloc de paper i anotava els detalls. L'altre va començar a fer quelcom que a nosaltres no se'n havia ocorregut: picava les parets amb el puny clos. Va trobar el que cercava (soroll de buit) prop del tocador de les noies, a una altura d'un metre i mig de la línia de terra.

El detectiu donà ordre als guàrdies que esbotzessin la paret, a cops de culata de llurs fusells. Deixaren al descobert una petita caixa quadrada, un secret, que contenia joies de poc valor, unes figuretes japoneses tallades en vori, i unes cartes. Les cartes sí que eren importants. Estaven escrites per la mateixa mà que havia escrit la que jo vaig trobar, i signades amb les mateixes inicials: «A. Ll.».

El policia, Mulford i jo ens asseguérem a terra, per tal de repassar ben còmodament les lletres.

L'autor d'aquella correspondència era una persona que estava molt enamorada de Lerena. S'endevinava d'un caràcter poc enèrgic, i es veu que tenia un gran interès a realitzar coses de les quals Lerena no el creia capaç. I eren coses grosses, no us cregueu, que no s'assemblaven gens als jocs dels enamorats corrents.

... aquest matí he agafat la meva mare d'un braç i l'he llançada daltabaix de la finestra. Els diaris de la nit portaran la notícia de l'accident. Tot el barri m'ha donat el condol i s'ha portat molt bé; n'estic content.

Ho veus, Lerena, com he estat capaç de fer-ho?...

Ahir vaig sortir de l'hospital. Hi he passat un mes. Els metges diuen que no perdré l'ull dret, a base d'anar-hi amb molt de compte. Encara hauré de portar durant uns quants dies una cama i un braç enguixats.

Però no em penedeixo de res, Lerena. T'he demostrat que tenia prou valor per a encarar-me amb els teus germans i dir-los el que calgués...

Tot eren fragments per l'estil d'aquests. Aquell frenètic no s'aturava davant de cap obstacle, a fi de complir les promeses fetes a Lerena o per demostrar-li que era més ximple del que calia esperar.

El detectiu es guardà les cartes a la butxaca, i va dedicar-se a examinar els objectes que nosaltres havíem seleccionat. Ni les creuetes blanques, ni la carta foradada amb la clofolla de nou, ni la lligacama cremada, ni cap de les coses que ens semblaven importants, no van impressionar-lo gens.

—Tot això és purament anecdòtic —digué. I d'un cop de mà va llençar totes les peces a terra.

Si no hagués estat que l'únic que li interessà de debò va ésser la carta que jo vaig descobrir, el seu gest de policia fatxenda m'hauria enutjat de valent. Però aquella carta li va semblar l'eix de l'afer i me la valorà molt.

Va mig recolzar-se damunt un dels llits de les noies, amb el paper a les mans, i medità durant una estona.

Medità poc perquè era un policia expeditiu. Al cap de deu minuts, va alçar-se del llit i ens aplegà per tal que l'escoltéssim.

—Les anomenades Lerena i Hargis —digué— han desaparegut. Això és evident i es tracta d'un afer liquidat. Hi ha una altra cosa que em preocupa més a mi, i ha de preocupar-nos més a tots plegats. Es tracta d'aquest individu de les inicials «A. Ll.». A la carta que heu trobat vós (va assenyalar-me a mi, i jo vaig fer una reverència), «A. Ll.» amenaça de cremar el barri si Lerena realitza un determinat acte, probablement la desaparició. Tenim proves de l'expeditivitat d'aquesta persona. No se us acudeix res?

—És clar que se'ns acudeix —vaig dir—. Lerena ha desaparegut. Per tant, «A. Ll.» deu haver començat a hores d'ara els treballs per a encendre tot el barri...

Cases cremades, milers de dones i infants sense llar o morts, la destrucció i la misèria pertot; aquesta visió terrorífica se'ns encastà al cervell i va fer que tots ens mobilitzássim. El detectiu preguntà:

—Teniu idea de qui pot ésser «A. Ll.»?

—No.

—Cal obrar immediatament! Quina és la casa més alta del barri?

—Aquesta.

—És una sort. Pugem cap al terrat!

Ens enfilàrem escala amunt sense respirar. Feia un dia ple de glòria, i a l'aire lliure hi senyorejaven la llum i els colors clars.

Tot el barri s'estenia als nostres peus. El fum de les xemeneies feia pujar fins al cel la prosperitat de cada casa, i els sorolls del carrer estaven desproveïts de la barroeria habitual. Algú, que tenia prou poder per a fer-ho, dirigia els sons i els ordenava, i aconseguia un acord delicadíssim.

Les finestres altes, obertes de cara al sol, oferien generosament la intimitat dels domicilis. Les noies cantaven abocades als balcons, i rinxolaven les fulles dels clavells amb els dits; els homes desvagats, els ganduls, que eren els qui comprenien més bé el valor d'un dia com aquell, s'estaven ajaguts mirant enlaire, amb el gest de trobar que un món així no era lícit que s'acabés mai.

El meu amic i jo ens hauríem encantat de bona gana amb el paisatge, però el policia no estava disposat a tolerar-ho. Va fer-nos pujar a la coberta dels dipòsits d'aigua (el punt més alt de tot el barri) i ens obligà a mirar cada u per la seva banda.

Va tocar-me a mi descobrir allò que cercàvem. En una casa baixa, no gaire allunyada de nosaltres, amb la façana afavorida per les bones disposicions de l'arquitecte, vaig veure a través d'una finestra un xicot jove ocupat en una feina singular. Havia fet una pila de diaris al mig de l'habitació; més ben dit, els diaris eren la primera matèria de la pila, però la formaven també altres coses, com per exemple la llana d'uns matalassos que jeien desinflats en un racó, calaixos, paquets de teles, un barret de senyora, un maniquí, etc. El xicot, en el moment d'ésser descobert, estava ocupat a obrir un bidó de metall, que aguantava fortament entre les cames.

—Allí! —vaig cridar—. Ja el tinc!

El policia va apartar-me amb un cop de braç, i donà una ordre breu, definitiva.

Vaig trobar-me baixant l'escala a grans gambades, empassant-me els graons de deu en deu amb la mirada. Al meu costat s'agitava una forma, desfeta de contorns per la velocitat. Recordo que la forma s'estirava en filagars i es feia obesa, avançant-jant-me en dimensió i en soroll. Més tard, pensant-hi bé, he deduït que allò era el detectiu. Aleshores, en aquell moment de vertigen, no podia fer gaires concessions a la clarividència.

Pel camí, el detectiu recollí una altra parella de policia, que, amb la que ja teníem, representaven quatre homes adrets i fets. Això, almenys, era una cosa que reconfortava.

Quan hi arribàrem, ja hi havia els bombers. Mulford havia telefonat. Desplegaven una guerra nova, de color vermell, i estaven tots agitats per la cursa folla que els havia calgut fer per recórrer, amb menys temps que nosaltres, una distància cent quaranta vegades més gran que la nostra.

Els bombers tenien els ulls petits i els nassos primis, esmolats pel vent; i llur roba, que en començar el servei els feia goig de tan cenyida, ara els venia baldera, perquè l'esforç els havia aflaquit a tots.

Al pis més alt de la casa començava a sortir un braç de fum. Un fum clar i joiós, que s'emmirallava en els vidres de totes les finestres del barri.

Jo no vaig voler pujar. Sóc molt sensible als fracassos d'altri, i per mi aquell minyó ja estava perdonat. Vaig quedar-me parlant amb un bomber trist, que m'explicava que els diaris de la nit dirien que ells havien arribat tard, perquè ho deien sempre.

La trista comitiva va tardar molt poc a sortir al carrer. Dos policies portaven l'incendiari agafat pels braços, i els altres dos li apuntaven l'esquena amb llurs fusells. Ni podia somiar a escapar-se, aquell xicot; per altra banda, no semblava pas desitjar-ho. Duia encara un llumí encès als dits que per inexplicable que semblava portar al carrer una claror nova.

El detectiu em prengué a part per dir-me:

—Ja està acabat, aquest servei. Ha estat un servei brillantíssim.

Jo no hi estava conforme.

—Però, i les noies?

—Ah, les noies! Ja s'espavilaran; són prou grans per a no perdre's.

A més, el detectiu es posà sobtadament agut i tot rient em donà un cop de dits al ventre. Afegí:

—Aquesta mena de noies no es perden mai del tot.

I s'allunyà fent una rialla grassa, brandant el cos com si, en el món, no hi hagués cap picardia que pogués superar la seva.

Quin home més estúpid!

Les parets i les barbes

La present no és una història moralitzadora. No pas perquè hi falti exemplaritat al final, ni per les deduccions que es poden establir mentre es vagi llegint, sinó perquè comença en una taverna. Les amistats sorgides en aquests llocs desvetllen justificades suspicàcies, ja que no se sap mai si resulten d'estimables coincidències o es deuen a la vella màgia del vi.

Però s'ha de reconèixer que el vi, de la mateixa manera que en ocasions separa i és causa de fortes controvèrsies, de vegades lliga i dóna pas a inoblidables companyonies. La cosa és així i per això dic ara que val més que la joventut no llegeixi aquestes ratlles. Deixo la qüestió en mans dels pares o tutors.

La taverna que jo freqüentava era en un barri extrem de la ciutat. Costarà de creure, però tenia encara, com a mostra, una branca de pi i el taulell folrat amb una grisa planxa de zenc, que el taverner eixugava constantment amb un drap blanc rivetejat de vermell. Són detalls, si es vol, però a mi, m'evoquen tota una època.

Ja se sap que a la taverna no s'hi entra de pressa. Si se'n té, es dissimula afectant un lleu aire desimbolt, més aviat fent temps, perquè la gent no interpreti malament un deler que tothom trobaria reprobable. Jo m'aturava cada vegada al llindar i comparava la meva hora amb la d'un rellotge de torre que es veia des d'allí. Mai no vaig treure res en net d'aquestes comparances, si no és un escepticisme pels cronòmetres i de retop —a causa d'inextricables entrellats— pels calendaris.

Saludava el taverner dient-li «mestre» (quina pena fa la confessió de certes frivolidats!) i em dirigia cap a la meva taula. Allí em servien un vas de garnatxa i em lliurava a pensaments que no excloïen del tot la filosofia.

S'escaigué que, una tarda, vaig topar-me amb la sorpresa irritant de veure el meu lloc ocupat. Hi seia un home madur, que duia un barret d'ales amples ombrejant-li els ulls i recolzava els braços en un bastó de banús amb puny de plata. Endevinant la causa del meu desconcert, el desconeugut féu un gest molt senyor indicant-me una cadira buida que hi havia enfront seu, a la mateixa taula. Fascinat, vaig obeir.

Resultà ésser un gran conversador i una de les poques persones del nostre país que coneixen Alaska com el palmell de les seves mans. Havia viatjat també llargament per les illes dels mars del sur i s'escrivia d'una manera regular amb amistats fetes arran d'una visita al Tibet. De moment, no se m'acudeix res més per a expressar que es tractava d'un individu interessant.

Des d'aleshores, ens vam veure cada dia. Ell arribava abans que jo, ocupava la que fins llavors havia estat la meva plaça i em feia invariablement el gest senyor al qual m'he referit. Prenia la paraula i jo l'escoltava embadocat.

—La gent —va dir una vegada— s'engorroneix i perd el gust per les excavacions i els foradaments, base important de tota civilització...

—Excavacions? Foradaments? I ara! —vaig exclamar amb un aire tan infeliç que el rubor em cobrí les galtes de seguida.

—Sí. Són les formes més pures i virils d'indagar. Servir-se de les mans i de les ungles (és un dir poètic per no parlar de pales i picots), escatinyar o, si s'escau, escrostonar, són símbols de la curiositat humana més emprenedora.

—Però on s'ha d'anar per a una cosa així? Tendim a concentrar-nos, a formar grans nuclis urbans, i les ciutats no es presten a expansions d'aquesta mena.

—Vet aquí l'error. En realitat són del tot adequades.

—Home! Jo visc en un tercer pis. Si em poso a excavar en el menjador de casa meva, aniré a parar al del segon pis primera porta, on viu un comerciant reposat que es quedarà de pedra...

—El pis, en termes generals, s'adapta millor al foradament que no pas a l'excavació. Més que amb sostres i sòls, cal pensar en envans i en parets mestres. Sobretot aquestes darreres, perquè són per naturalesa més guardadores de l'inconegut i, per tant, del misteri.

—Crec de tot cor que així que el forat ultrapassés allò que es pot considerar paret meva per escrostissar la del veí, cometria un delicte.

—Aquest és un plet constant entre l'arqueologia i el fanatisme. I s'ha anat resolent a favor de l'arqueòleg, que en el nostre cas estaria representat per l'anònim buscador. La ignorància retarda el progrés en tots els rams i cal combatre-la, fent allò que ens sembla necessari.

—No acabo d'assimilar la idea. I la necessitat no la veig, amb franquesa. Si preparéssim un gran llibre ratllat per apuntar-hi l'operació, amb dues columnes destinades respectivament al pro i al contra, estic segur que en aquesta darrera figurarien més assentaments.

Aquí és on el meu amic de la taverna (que per cert es deia Alfeu Despí, i és bo que se sàpiga) va brillar amb la llum del convenciment i de l'eloqüència. No crec poder transcriure tot el que digué —per limitacions de la memòria— però en termes generals parlava de foradar amb una fe abrandada, amb un segur afany de proselitisme. Estic segur que el guiava la bona intenció. Segons ell, l'home només podia avançar valent-se del coneixement i aquest s'havia d'enriquir amb una curiositat incessant.

—Fixeu-vos bé quina contradicció —deia—: es preparen viatges als mons veïns i encara no sabem ben bé com és el nostre. És més: no coneixem del tot els nostres països propis, ni el poble o la ciutat on vivim, ni la casa que habitem.

—Ep! —vaig interrompre'l—. Això és exagerat. La meva casa, la coneo perfectament. Només em faltaria aquesta!

—Ah, sí? A veure...

Demanà uns útils al taverner, que va portar-nos un llapis i un plec de paper d'estrassa.

—Serieu capaç de dibuixar la planta del vostre pis?

La pregunta m'estimulava i, al mateix temps, m'ofenia una mica perquè en aquells moments encara creia que tothom podia dibuixar el plànol de casa seva. L'amor propi ferit em feia anar de pressa sense caure, però, en la barroeria. Amb lletra de pal sec, vaig escriure el nom de cada peça i per rematar em semblà escaient esbossar una rosa dels vents marcant l'orientació. Si això era no conèixer el pis!

L'Alfeu agafà el full i el contemplà. Va fer-me unes quantes preguntes que vaig respondre amb aplom.

—En aquesta porta, qui hi viu?

—La senyora Margarida, una vídua que cobra una pensió del govern.

—I a sota?

—El comerciant reposat al qual m'he referit abans.

—I a dalt?

—Un matrimoni sense fills.

—I en aquesta banda?

—Això és la casa del costat.

—Bé, sí; però qui l'habita?

—És un altre edifici, en certa manera una altra jurisdicció. Fins i tot el propietari és diferent i els lloguers són més alts.

—No obstant això, el vostre dormitori és a freqüència, paret per paret, d'aquest món que desconeixeu. Us fiqueu al llit cada dia tenint a prop una cosa ignorada: aquí és on s'hauria de foradar.

Traçà una vigorosa creu damunt la paret mestra que separava les dues cases i la sorpresa va esbatanar-me els ulls.

—Sí —continuà l'Alfeu—. Us semblarà un excés de violència, i tanmateix un acaba acostumant-se a la idea. En altres aspectes, el progrés no és pas sempre incruent. L'home s'ha conegit a si mateix tallant i burxant, vencent aferriades resistències. Ja sabeu que durant uns quants anys foren prohibides les disseccions i com els anatomicistes, els biòlegs i els cirurgians sortien de nits tapats amb amples capes per a robar cadàvers. Avui abominem dels individus retardataris que perseguien els abnegats capdavanters i, en un futur ben pròxim, exposarem a la pública vergonya els noms d'aquells qui, actualment, oposen la trava de les seves incomprendensions al tipus d'exploració urbana que proposo. És clar com l'aigua... —Afegí, encara, una altra frase feta que utilitzà per a rematar el seu parlament. Era una expressió vulgar, de la qual se serví amb un abrandament que la revestia d'inspiració profètica—: Són faves comptades —digué alçant l'índex de la mà dreta per damunt dels nostres caps.

Aquella nit em costà adormir-me. Em torturava el pensament que, per culpa meva, el progrés sofrís entrebancs en alguna forma i que el dia de demà se'm pogués acusar de retrògrad. I m'obsessionava la paret mestra, que m'abocava a determinades conclusions amb pes propi i força de convèncer. Per exemple: no era absurd estudiar la geografia dels continents i seguir ignorant allò que hi ha a uns quants pams del llit on ens acotxem diàriament?

—Estigues quiet —va dir-me la meva dona—. Ja et deus haver excitat discutint de política.

—No, no és pas això —vaig respondre—. Què és, doncs?

—Et costaria d'entendre.

En efecte, la seva poca disposició per entendre-ho m'havia d'amoïnar en els dies venidors. Però en aquells moments em preocupava més la paret mestra. Què hi devia haver a l'altra banda?

L'endemà, a la taverna, vaig ser el primer a abordar el tema:

—La dificultat més gran serà la meva esposa...

El meu amic va trobar que la qüestió tenia importància, però no gravetat.

—És que no la coneixeu.

—Sigui com sigui, hi ha coses que em capfiquen més.

Posant-hi molta atenció, va fer una llista de les eines que necessitavem, mentre jo contemplava la columna de noms.

—D'escarpa, no caldrà que en comprem. En tinc un parell.

—No servirien. Han d'ésser especials, amb esmorteïdors de goma a la cabota...

M'admiraven els seus coneixements i la cura que tingué (traient d'aquí i ajustant d'allà) per arrodonir una quantitat que no passés de dues-centes cinquanta pessetes.

—No és problema —vaig dir—. Jo en puc aconseguir prop de dues-centes.

—Les haureu d'aconseguir totes. El meu idealisme m'ha fet invertir darrerament en empreses mal remunerades.

Això em va picar una mica i, saltant d'una cosa a l'altra per trobar un punt d'escomesa, vaig dir:

—I per què hem de començar pel meu pis? No teniu casa vós?

—Aquesta és una qüestió que s'ha de resoldre cadascú. Jo fa molt temps que he resolt la meva. Coneixeu la història de l'home de la barba?

—En sé dues o tres de molt bones...

—Vull dir la de l'individu que no pot aclucar els ulls des del dia que algú li pregunta si dorm amb la barba dins o fora dels llençols i acaba havent d'afaitar-se. Amb les parets mestres passa una cosa semblant que amb les barbes. Tant de bo, per conveniència vostra, que entengueu el que vull dir!

El vaig entendre de seguida i el cas era, llavors, desfer el salt del canvi de conversa.

—Aconseguiré les dues-centes cinquanta pessetes. Després de tot, les eines garantiran sempre la recuperació d'una part del capital.

—Així m'agrada veure-us!

L'Alfeu era una persona conscienciosa. Procedia amb calma, sense oblidar cap extrem. Contemplà amb atenció la façana de casa meva i la de l'edifici del costat. Prengué mides mentals que després resultaren prodigiosament aproximades i ho considerà tot amb seny i mesura.

Vaig presentar-lo a la meva esposa:

—Aquí, el senyor Alfeu, és un mestre d'obres que ve per mirar de treure'ns la humitat de la cuina...

En principi, a ella li va plaire la idea. Després ens advertí que si li embrutàvem el pis ens trauria a empentes. Tenia un caràcter decidit i les seves amenaces no acostumaven a ésser vanes. Quan va veure que ens interessàvem més per una paret de la nostra cambra que per la cuina, preguntà:

—No seria preferible buscar la humitat allí on sabem que és?

—Penseu en la canonada, senyora —respongué l'Alfeu—. De vegades el seu recorregut és insondable. En el cas present, hem d'atacar el mal per aquí.

Copejà la paret amb els artells i el so devia satisfer-lo, perquè somrigué àmpliament:

—Maons poc cuits. Anem bé. Començarem demà, abans de clarejar el dia.

—Ni s'ho pensi. A aquestes hores, dormim com socs.

Les dones ataquen els temes d'una manera directa i a mi m'espaoordeixen. Però l'Alfeu tenia món i no es quedava mai sense rèplica:

—Hem de tallar l'aigua i la llei obliga a fer-ho quan menys molèsties es causin als altres. Ergo, abans de l'alba és un moment adequat.

Vaig convèncer-la (prometent-li un regal i una visita a Sitges) perquè dormís en el sofà de la sala.

—T'abrigaré bé, et donaré una pastilla i dormiràs com una reina.

—Una reina dormint en un sofà! —digué despectivament.

Però accedí i el pla va iniciar-se segons minuta. A l'hora fixada, comparegué l'Alfeu amb una bufanda que li tapava tot el rostre menys els ulls, brillants i mòbils sota les ales del barret que constituïen l'altre límit de l'escletxa. Duia un maletí amb les eines i en veure'm va alçar-lo i el brandà perquè sonessin alegrement.

—Pst! —vaig fer—. Despertareu la meva dona i més aviat hi perdrem.

Però en passar per la sala de puntetes, una veu sorgí de sota la gira improvisada en el sofà:

—No desendreceu res!

A mi, em sobresaltà. L'Alfeu va saludar amb el barret i seguí en direcció a la cambra, sense immutar-se, mentre jo procurava encalçar-lo amb unes passes curtes, precipitades, que s'avenien poc amb la solemnitat de l'empresa.

Tancàrem la porta del dormitori. El meu amic va treure's una barra de guix de la butxaca i marcà damunt la paret el perfil d'una obertura.

—D'això de no desendreçar, ja en parlarem. No s'aconsegueix cap triomf sense una mica de dolor.

Destrament, manipulà l'escarpra i el martell, amb el mínim de soroll indispensable. Jo el contemplava amb admiració.

—Després ja us deixaré fer a vós. Per ara, hauríeu d'apilar la runa...

Aparegueren, sota les capes de paper i d'estuc, els maons.

—Mi'te'ls! —digué l'Alfeu. Se'ls veia rogenys i quiets, presentant la cara d'un enigma.

—Voleu dir que no és un delicte, això que fem?

—Ho és tant com entrar subrepticiament a la tomba d'un faraó.

—Però el faraó, dit sigui sense malícia, és mort.

—I *aquest* està viatjant...

L'enuig em va fer saltar:

—Que sabeu on anem? Que heu investigat?

—Naturalment. No hi ha res d'important que pugui fer-se a cegues. I pel que es refereix al fet que el faraó sigui mort, no afegeix gens de glòria a l'arqueologia. És valer-se d'un avantatge deslleial, aprofitar-se d'un estat civil deplorable per aconseguir impunitat. M'agradaria veure un d'aquests savis amb salacot i ulleres d'or entrant a cops de pala a la casa d'un faraó viu.

—I creieu que viatjar dóna una impunitat més noble que la mort?

—Crec que viatjar il·lustra i això s'ha de pagar d'una manera o altra. *Aquest* aprendrà coses pel camí i n'aprendrà quan torni, acumulació d'experiències que agrairà si té un veritable esperit deportiu.

Com que no em veia gaire convençut (a desgrat de la innegable raó que tenia), va allargar-me el martell:

—Apa, piqueu vós, ara! Se m'ha enrampat la mà.

Això em va ploure. El forat tenia ja uns dos pams de diàmetre i en sortia una intensa olor de naftalina. A l'altra banda es veia roba penjada i la sedosa pell d'un abric.

—Anem a parar a l'interior d'un armari de paret. Bon senyal! —digué l'Alfeu.

Jo tenia un rosec:

—I si *torna* de viatge inesperadament?

—És possible. No sé el temps que ha d'ésser fora. Es pot presentar d'un moment a l'altre (hi ha trens i avions que arriben de bon matí), però la cosa augmenta l'interès. Un cert risc fa que els records perdurin...

A mi em tremolà el puny que aguantava l'escarpra i em vaig fer un sangtraït al dit gros.

—Vista així, l'empresa no és científica ni progressista —anava dient jo mentre em xuclava la part adolorida—. Estic segur que si el vigilant ens atrapava s'ho prendria pel cantó de la societat ofesa.

—Els peoners són mal interpretats gairebé sempre. Va haver-hi uns temps en els quals les autoritats no feien gaires distincions entre un cop de bisturí i una punyalada.

De vegades, em semblava que l'Alfeu s'inventava les coses, que no tenien bases sòlides les seves preocupacions morals. Però era convincent i posava sempre la bala al centre d'aquelles coses que, a mi, se m'apareixien com a dianes. Bisturí, punyal... Realment s'havia de matisar per a distingir el que, d'una manera simple i natural, no eren més que menes de ganivet.

Per altra banda, el forat en el mur era ja prou gran per a deixar passar el cos, i això atreia molt. Conegut és el do de la curiositat per a modificar els escrúpols o ajornar-los, i me'n vaig valer per a deixar els meus fora de joc. L'Alfeu era ja a l'altre costat de la paret i amb una estranya clau obrí la porta de l'armari.

—Passeu, passeu... —em digué tot fent un dels seus gestos cordials d'invitació.

Dua un llum elèctric de piles i passejava el disc de claror pels mobles. Abans d'entrar, m'arribà com un eco l'ensonyada veu de la meva dona:

—Ja heu trobat la canonada? Si furgueu més anireu a parar a la font dels dos rius. —I s'adormí novament amb un rebuf.

Vam penetrar aleshores en el misteri d'una casa morta. Morta en el sentit del silenci i la quietud d'espera de cada objecte quan l'amo és fora. No era perceptible allí la immòbil però amistosa rebuda que ens fan les nostres coses quan tornem després de cada absència, sinó una hostilitat sorda, alerta en la fusta i la tela, plena de mirades i d'ullades invisibles que estamordien tant com un perill real.

Ben entès que aquestes eren impressions personals sense relació amb les de l'Alfeu, que en contrast amb el meu timid caminar, trepitjava ferm i segur. Clogué els finestrums i les cortines i després va encendre el llum de la cambra amb un gran aplom.

—Quina pròdiga descoberta! —digué amb un entusiasme encomanadís.

Començà a obrir calaixos i anava omplint el maletí de les eines amb una heterogènia barreja de rellotges, anells i or amonedat.

—Això és abusar dels drets d'exploració —vaig dir-li amb gravetat.

—Per què? Són trofeus. O mostres per a donar constància. Considereu-me com una antiga caravel·la de retorn del Perú, amb les banderes desplegades i l'implícit recolzament d'una poderosa autoritat.

Mentre jo rumiava el símil de la caravel·la, l'Alfeu repassà la resta del pis, esllenegant-se les butxaques.

—Entenc més o menys el paral·lel amb la nau —li deia jo, tot seguint-lo—. Però no veig cap autoritat darrere nostre que pugui o vulgui recolzar-nos, sinó tot al contrari.

—Em referia a l'autoritat que dóna un vell ofici —respongué mentre s'entaforava un esfullador de plata a l'infern de l'americana.

En una cartel·la del menjador vaig descobrir una caixa de música deliciosa. En les seves quatre cares, dibuixades amb incrustacions de nacre, hi havia vistes de

l'exposició del vuitanta-vuit i a dalt una diminuta ballarina seguia la tonada amb una lentitud que obria les finestres del somni.

—Us agrada? —em preguntà l'Alfeu.

—Molt. No sabria explicar fins a quin punt.

—Doncs agafeu-la.

—I ara! Sóc incapàc.

—És un regal que us faig jo —digué tot allargant-me la capsà. Sempre m'ha fet pena desairar les persones quan tracten d'ésser complaents, i, com que la il·lusió hi era (no ho puc negar) vaig quedar-me l'obsequi.

Aparentment, aquell acte clogué la nostra missió, perquè l'Alfeu inicià la retirada. De retorn a la meva habitació, vaig preguntar què succeiria amb el forat.

—Passeu la runa a l'altra banda i tapeu-lo canviant de lloc l'armari-mirall.

Va ajudar-me en aquesta feina i el cert és que la cambra reprengué un aire de normalitat molt acceptable.

En passar per la sala, la meva senyora obrí els ulls:

—Ja està arreglat?

—Hem fet el que hem pogut, però és cosa de la companyia —informà l'Alfeu saludant ampul·losament amb el barret.

Vaig accompanyar-lo fins a la porta i ens acomiadàrem amb una forta abraçada.

El comissari no em pot veure. S'irrita cada vegada que li conto la història, però la veritat és una arma poderosa i no em pot treure d'aquí. He passat victoriosament les proves dels reflectors, del pentotal i del detector de mentides, i m'adono que m'estic fent un nom. Així és que no puc evitar una espurna d'orgull.

El que m'amoïna són els retrats i les segones intencions. La famosa capsà de música! Hi han penjat una etiqueta blanca i me la posen a freqüència de nas a cada interrogatori.

—Me la va donar un tal senyor Alfeu —els vaig repetint amb paciència.

—I on és aquesta persona?

—Ho ignoro. La seva feina està relacionada amb el futur i se'l veu poc durant el dia.

El comissari es prem les galtes i es barreja els cabells. És un d'aquests temperaments nerviosos, propensos a l'histerisme i que quan perden el control ofenen amb la paraula.

—Heu robat això i les altres coses —m'ha dit avui.

L'he tallat en sec, fent-li entendre que no toleraré determinades inferències:

—Les altres coses se les va emportar el senyor Alfeu com a record. I la capsà de música, que a les bones em va fer molta il·lusió, no m'interessa si comencem així. Ja us la podeu confitar!

II

T

I. Reportatge del dia repetit

El que finalment va succeir es podia preveure amb certa facilitat. Amb una espurna d'imaginació, algú hauria presagiat el fenomen i, entre tots, trobat alguna mesura per evitar la sèrie de trastorns que van estar a punt de destruir-nos.

Aquell diumenge va ésser un dia singular. El cel va mantenir-se grisenc fins a la caiguda de la tarda i un aire dens pesava damunt les espatlles de la gent, que parlava en veu baixa i caminava a poc a poc. Van declarar-se uns quants incendis absurds i en dues o tres ocasions els bombers es negaren a intervenir, sense excusar-se'n.

Dilluns a primera hora, digueren per ràdio que dues centrals elèctriques es trobaven paralitzades i que el govern decretava la interrupció del trànsit en els sectors més importants d'una carretera internacional. Després es va comprovar que aquesta darrera previsió era del tot innecessària. A la nit, una resplendor rogenca il·luminava la volta celeste, arran de les muntanyes que circumdaven la ciutat. Es digué que s'havia calat foc a una refineria, però ningú no s'ho va creure. Una tristesa inexplicable s'anava apoderant de la multitud i aquell dilluns tothom va ficar-se d'hora al llit. Fou la darrera nit tranquil·la en molts dies. D'una manera inesperada i brutal va produir-se allò, sense donar avisos més explícits: vingueren tres dimarts seguits. Contrariant lleis físiques que a tots ens mereixien un respecte lleial i veritable, la setmana va quedar-se allí per tres dies, repetint-se.

El primer dimarts dels que formaren el conjunt, va distingir-se per la continuació d'alguns signes reveladors. A partir del migdia, els nens i les gallines mostraren un desfici inusitat i en arribar el vespre la ciutat brunzia, com per una tensió amagada i temible.

El matí següent, els ciutadans més assenyalats van adonar-se que els periòdics repetien la paraula «dimarts» en les seves capçaleres, tot i que el dia del mes havia corregut un punt. Però cadascú pel seu compte va atribuir-ho a un error d'informació, fins que pels volts de les nou una notícia radiada feia saber que el govern de Washington tenia coneixement de pertorbacions greus ocorregudes a la línia internacional del canvi de data. La informació, breu i com d'esquitllentes, no posava en clar la relació que hi pogués haver entre aquestes irregularitats i la detenció de tres empleats de l'ambaixada d'un país democràtic popular i d'una noia taquígrafa de l'ONU, per interrogar-los. En el curs de les diligències, la noia s'havia desmaiat.

Un estupor ominós donava als carrers i places un aspecte de festa sense alegria, de quelcom que deixava de caminar sense motiu. Seguien el xiuxueig i el murmurar eixelebradament, ja que ningun no sabia res. A les onze, va escampar-se el rumor que havien ocorregut xocs entre la policia i grups d'obrers, en un barri dels afores. Arribaven detalls solts, amb una certa lentitud, i per fi es pogué saber que els treballadors d'una fàbrica de filats exigien que se'ls paguessin com a hores extres les d'aquell dimarts imprevist.

A dos quarts d'una, un periòdic llançà una edició especial, informant que el govern britànic havia fet segellar el meridià de Greenwich, mentre esperava els resultats d'una enquesta. La notícia, qui sap per quines raons, va produir alleujament entre les classes benestants.

Com a dada veritablement curiosa, mereix assenyalar-se una disminució general de l'apetit. La gent no menjava o bé ho feia desganadamente, sense fixar-s'hi, atenta només a no perdre de vista el carrer, espiant a través de finestres i balcons. Semblava com si s'esperés quelcom que vindria, precisament, del carrer.

Per altra banda, tots estaven pendents dels aparells de ràdio, per escoltar les recomanacions de les autoritats, entestades a evitar moviments de pànic. Deien que la mortalitat es mantenía al seu nivell normal, que les aigües no estaven contaminades i que (nota realment encoratjadora) a la Borsa s'observava una gran fermesa en els futurs del cotó.

A intervals, es demanava als ciutadans que no llencesin els calendaris, perquè no era possible de saber, encara, de què anava.

Per descomptat, es va veure de seguida que es tractava d'una pertorbació de caràcter internacional, ja que arribaven telegrames de les grans capitals del món explicant les distinta reaccions promogudes pel desgavell. Des dels primers moments, van evidenciar-se algunes lliçons i, entre elles, potser la més significativa fou que, per a aquesta mena de contingències, els règims monàrquics tenen més recursos que els altres. Gairebé tots els sobirans, com si s'ho haguessin dit, sortiren al carrer a bord de landós descoberts, vestint uniformes de gran gala i saludant amb la mà d'una manera simpàtica. Sembla que això exercí un efecte sedant i en aquells països no hi va haver tant nerviosisme. Dissortadament, no es pogué evitar que una bomba anarquista desintegrés el rei d'una nació petita. En ésser detingut, el magnicida es va mostrar apesarat, però declarà que no li fou possible d'evitar-ho, perquè mai no havia tingut el rei tan a tret.

La nit d'aquell segon dimarts es va cloure amb un sentiment d'amença que, en realitat, ningú no podia precisar. La gent omplí els terrats i mirava i remirava el cel. Pels carrers es veien grups alçant el cap, en recerca d'alguna cosa insospitada. No se sap qui va fer circular que el més indicat en casos així era l'ús de vidres fumats i de sobte aparegueren una infinitat de persones amb plaques negrenques a les mans, mirant, aclucant els ulls amb una expressió taujana i esforçant-se sense veure res.

Ningú no va ficar-se al llit, excepció feta de l'alcalde i d'alguns consellers que volgueren donar exemple de normalitat. Però no dormiren; es giraren i regiraren fins a formar una gran trena amb el cobrellit i els llençols. Quan no pogueren resistir més, a tres quarts de dotze, es vestiren i començaren a caminar amunt i avall, com tothom.

Poc abans de mitjanit el desassossec arribà al màxim. En una de les places més cèntriques, enmig d'un silenci impressionant, una dama en estat de gravidesa va sospirar i un guàrdia li engegà un tret.

El més temible era saber que no es tractava d'un desordre local, sinó de quelcom que s'estenia per tota la terra. Escoltant bé, més amb l'ànima que no pas amb altra cosa, es podia sentir la palpitació de les grans ciutats del món.

A les dotze, quasi coincidint amb el so de la darrera campanada, el ministre de governació es va dirigir al país. Començà recomanant calma i fent una fervorosa invocació a l'esperit cívic. Després, amb la veu trencada, digué que tenia la pena de comunicar al poble que el dia que s'iniciava era un altre dimarts.

Una pluja menuda, insistent, queia sobre la gernació, però ningú no es movia i l'aigua anava penetrant la roba, ocasionant gestos i mirades plens de tristesa. Però són tan inexplicables les reaccions de les masses que mai no pot saber-se quins impulsos arribaran a mobilitzar-les. A un quart de dues els altaveus públics

divulgaren la notícia que el president d'una república aliada s'havia tornat boig i la gent, com si fos això el que estava esperant, emprengué la tornada a casa, en silenci, gairebé arrossegant els peus.

Les hores transcorrien lentament. A trenc d'alba, es va saber que dos estats del Carib, rebel·lant-se, proclamaren un ban de guerra on es decretava que eren a dijous i llestos. Es va veure immediatament que això, donada la maduresa de les relacions internacionals, no tenia sentit. Efectivament, quatre hores més tard rectificaren la seva precipitada decisió, no sense haver de lamentar-ne els efectes. Van perdre sis vaixells de cabotatge, una bona part de la collita de canya i els drets que tenien adquirits en el si de la Unió Postal.

És curiós observar els efectes que algunes circumstàncies anormals produeixen en l'ànim de la gent. Temps després, quan fou possible estudiar el fet des de tots els angles, es va veure que havia motivat un augment de la natalitat. En el pretèrit, conseqüències semblants eren atribuïdes a les guerres balcàniques, als moviments tel·lúrics i, amb reiterada insistència, als rumors periòdics anunciant la fi del món. Aquest cant a l'esperança pura sempre que la humanitat s'ha sentit amenaçada omple la ment d'estímuls vitals.

Alguns comentaristes, analitzant els successos a distància, han deixat dit que potser es va exagerar una mica, que no tractant-se d'una envergada directa contra les vides i les hisendes, podia esperar-se amb calma que passés la rauxa. És gairebé inútil demarcar la frivolitat d'aquesta reflexió; en primer lloc ningú no sabia que es tractés efectivament d'una rauxa o bé si ens quedariem per sempre més en dimarts, aquest dia de la setmana tan ensopit. Diverses colònies de presos es van sublevar, al·legant que si al calendari li havia passat allò, no existia cap raó per a creure que al codi penal no li hagués de passar res. Totes les regles i les convencions conejudes sofriren un cop molt fort i, d'una manera repentina, les lleis escrites, les cartes magnes nacionals, la reglamentació del tràfic, els sistemes d'impostos i recaptacions i, en general, tots els acords amb força d'obligar adquiriren un aire de blederia que ja no els aguantava ningú.

És clar que no tot foren posicions negatives. L'esperit de cooperació dels americans assolí de seguida una eficàcia commovedora. La «Congregació d'Esglésies dels Sants del Setè Dia» es va gastar dos milions de dòlars buscant un substitut i entre el segon i el tercer dimarts posà en circulació un opuscle redactat en els idiomes de més abast proposant una solució desesperada: acompañar els dimarts d'un prefix que els animés una mica i permetés posar ordre en les transaccions bancàries, que de moment havien suspès les operacions a base de lletres de canvi. En principi, els impresos suggerien el següent: Primarts, Domarts, Trimarts, Tetramarts, Pentamarts, Hexamarts i Festamarts, iniciativa que no mancava d'enginy.

La Universitat de Wisconsin impugnà la idea i expressà que el que procedia era realitzar una enquesta per veure en quin dia de la setmana preferien encallar-se les majories. Triomfà abassegadorament el dissabte, per tenir (segons declarava textualment l'informe resultant de la investigació) més *punch* que els altres dies.

L'Institut Gallup, que havia calculat que, si es produïa un tercer dimarts consecutiu, es registrarien 550 morts en accidents de carretera (en tota la Unió), declarà posteriorment amb orgull que havia encertat en un 89,9 per cent.

Una setmana després de restablerta la normalitat, l'Organització de les Nacions Unides proposà als governs estatals que mantinguessin (en el sentit de la seva

projecció històrica) el major secret possible i que tendissin a procurar l'oblit. En l'al·legat corresponent, s'assenyalava la conveniència que la generació que seguirà immediatament la nostra no s'assabenti de res, per no accentuar la temeritat que l'eficàcia creixent dels antibiòtics dóna avui a les joventuts de tota la terra.

La ferida, però, subsistirà. Només cal veure el somriure trist, reflexiu, amb el qual ens anem acostumant a expressar la felicitat més desmesurada. I el secret, explicat així com amb tot el que significa d'intimitat no divulgada, ja no vol dir res entre nosaltres. No fa molt, una relació que ha circulat profusament entre els diplomàtics explicava que un nen sicilià, mentre els seus pares i tota la gent del poble estaven abstrets pel miracle d'una Verge que plorava, es va tancar en unes golfes i amb andròmines, amb ferros vells i objectes que no tenien cap utilitat, va fabricar una pila atòmica, desfermant de seguida una reacció en cadena que destruí dotze poblacions. Els diaris han parlat molt d'un terratrèmol i d'una imatge prodigiosa trobada entre les runes. Bo és que quedí així. Però no és convenient defugir totes les responsabilitats. Enmig del desconcert i de l'escepticisme que va afectant la vida moderna, cal no perdre de vista les coses que, aparentment, ja no serveixen.

II. Reportatge de l'esbós de la mort

Un dia, a les dues de la tarda, unes lamentacions procedents del pis inferior al que jo habitava sobresaltaren tot el veïnat. Després, crits i plors indicant una desesperació extrema m'obligaren a obrir la porta de casa i a abocar-me damunt la barana del replà, per veure què passava.

A sota hi vivia un matrimoni jove, amb dos fills i els pares d'ell. El marit es deia Tomàs Duc i Saplana (cal tenir ben en compte aquesta circumstància, pel que s'esdevingué després), i l'esposa era simplement, per a tots els veïns, l'Anna o la senyora Anna.

En el replà hi havia les dues criatures plorant, un nen i una nena de curta edat, que s'agafaven a les cames de la seva mare, la qual sanglotava tapant-se el rostre amb el davantal.

Vaig baixar de seguida, i aleshores em fou possible d'entrar en coneixement d'una increïble història moderna. No m'entreindré explicant les reticències de l'Anna, la seva reserva inicial, ni les intervencions dels pares, ni l'actitud, rarament confirmativa, i decidida, del marit.

Aquell dia, en Tomàs Duc arribà a casa a l'hora de dinar i va comportar-se en tot com de costum. Sembla que menjà de gust —com a detall secundari, remarcaren posteriorment que havia begut més aigua que d'habitud—, i durant l'àpat parlà amb una certa loquacitat de les reserves que la família reial anglesa oposava encara als ducs de Windsor. Prengué el cafè, va passar-se calmosament el tovalló pels llavis, s'alçà de la cadira i advertí als seus parents que els havia de fer una comunicació important. De moment, ningú no va dedicar-li una atenció excessiva, però el seu posat greu, la inusitada energia amb què va clavar un cop damunt la taula per fer callar els nens i, en certa manera, un aire de preocupació que l'anava transformant, va fer que de seguida l'escotessin tots amb un gran interès. Llavors, ell digué:

—Es tracta del següent: des d'ara, per a vosaltres i per a tothom, per a tots els efectes legals, de tipus personal o familiar, en totes les ocasions i per la resta de la vida, el meu nom serà Zigoni Balcatrena.

No el van comprendre ben bé, com és natural, i no s'inquietaren gaire. L'Anna, afectuosament, va dir-li:

—Ai, Tomàs, que ets boig! —Però ell s'enfessoní i, alçant la veu, advertí que no l'anomenessin mai més Tomàs. Seguiren uns moments d'estupor, fins que el pare d'ell, que era un home que es tenia a si mateix per persona serena i capaç d'afrontar qualsevol situació, preguntà:

—Però això són cognoms o què?

—Nom i cognom.

—I el matern?

—En prescindirem.

En sentir aquestes paraules, la mare d'ell vessà les primeres llàgrimes, murmurant que els sacrificis de la maternitat no són mai prou estimats pels fills.

El pare volgué saber amb quina «B» s'escrivia Balcatrena i s'ho apuntà en una petita llibreta. Procurava dominar-se, alentint deliberadament els moviments per dissimular el gran dolor que tot allò li produïa.

L'Anna contemplava amb els ulls esbatanats el seu marit, que va plegar el tovalló, es tragué de l'infern de l'americana la ploma estilogràfica i, després d'assegurar-se que tenia tinta, es dirigí cap a la porta del pis; va obrir-la i esborrà el seu nom (que figurava en una tarja col·locada en un marc indicador), mentre la seva esposa l'agafava pel braç, i, cridant, li deia:

—Si manté aquesta actitud, Zigoni, el tractaré per sempre més de vostè!

Ell l'apartà amb violència, de manera que la dona va anar a parar al replà, plorant. Els nens van córrer a abraçar-la i fou aleshores quan jo, atret pel soroll, vaig sortir a l'escala. Encara vaig veure com ell, a poc a poc, aplicant-se en una cal·ligrafia pulcra i ben traçada, escrivia «Zigoni Balcatrena» sota el nom que havia suprimit abans.

En presentar-me, em van fer entrar i m'ho explicaren tot, la qual cosa no era sorprendent si es té en compte que jo era amic de la família.

Zigoni mostrava una tranquil·litat afectada. Quan jo, agafant-lo a part i aparentant un gran aplom social, vaig preguntar-li si la seva decisió es devia a dificultats tributàries o a diferències amb la policia, ell somrigué o, millor dit, va riure discretament.

—No —contestà—. No fujo de cap compromís. Aquest acte meu prendrà, amb el temps, una clara significació ciutadana.

Tot seguit, ens digué que calia avisar el metge de la família. Això ens produí alleujament a tots, i ens dirigíem mirades d'intel·ligència com volent dir que, si ell mateix sospitava alguna cosa, teníem molt de guanyat. L'Anna s'alliberà de la tensió que havia suportat fins aleshores i va asseure's en un sofà, tot dient en veu baixa:

—Pobre Zigoni!

Transcorregué, més o menys, una hora, difícil de passar perquè no acabàvem de trobar una manera desimbotla de comportar-nos. En realitat, els qui estàvem desconcertats érem nosaltres, perquè ell, malgrat la ferida que ha de deixar (m'imaginava jo) un canvi com el que voluntàriament s'imposava, es veia reposat, com si una pau interior l'ajudés. Ens explicà que demanava el metge perquè la primera cosa que se'n acudiria a tots fóra pensar en una pèrdua de l'equilibri mental i que es proposava deixar immediatament sense efecte una idea d'aquest tipus.

El doctor Poch arribà amb un posat exhaust que li era habitual. Escoltà en silenci l'estranya relació que entre tots (i una mica atropelladament) vàrem fer-li, i al final va allisar-se els cabells amb la mà dreta i digué:

—Vaja! Només ens faltava aquesta...!

Zigoni es va sotmetre dòcilment a la visita, i encara suggerí que seria bo que el veiéss un especialista, perquè no quedés cap dubte. És oportú anticipar-se als fets i dir que Zigoni fou sotmès posteriorment a proves rigoroses que certificaren la seva normalitat psíquica.

Acabada la visita, el doctor Poch declarà que, segons el seu lleial enteniment, aquell home no tenia res. Dirigit-se d'una manera especial al pare del seu client i a mi, ens va fer unes explicacions científiques, que amainaren paulatinament fins convertir-se en una conversa en la qual poguérem participar tots. El doctor expressà una admiració gairebé semblant a l'enveja per la força de caràcter de Zigoni, en contrast amb la pròpia pusil·lanimitat que li impedia sempre d'encarar-se valerosament amb la «h» del seu cognom. En dues o tres ocasions destacà el coratge

que es necessitava per procedir d'una manera espontània a una extirpació total dels noms heretats o bé imposats per la llei i el costum. En anar-se'n va tustar respectuosament l'esquena de Zigoni, recomanant-li que es fiqués d'hora al llit i que procurés descansar. L'endemà —afegí— ja veuríem si es feia necessària alguna providència.

Jo vaig acomiadar-me al mateix temps que el doctor, convençut de la certesa que una nit de repòs aclariria coses que, en aquells moments, per força ens havien de semblar obscures.

Al matí següent, després de deixar transcorrer el temps que em va dictar la meva discreció, vaig encaminar-me al pis de sota. Per veïnatge, per amistat, possiblement també per una curiositat perdonable, em creia obligat a intervenir. M'obrí el mateix Zigoni, que em va fer entrar amb un aire d'apressament que jo no creia justificat. Tenia un bloc de paper blanc damunt la taula del menjador, amb els fulls visibles plens d'uns caràcters nerviosament escrits. Amb una excitació perceptible, em mostrà el bloc mentre deia:

—He decidit escriure Zigonni, amb dues enes. No he pogut dormir en tota la nit pensant-hi i em sembla que es tracta d'una mesura plena d'encert.

Jo trobava que això contribuïa a accentuar una reminiscència italianitzant no necessària, però m'estimava més no discutir.

Zigonni encengué una cigarreta i, dut per un impuls sobtat, obrí la porta del pis i modificà novament la tarja indicadora.

Traient el cap per la porta de la cuina, amb una cullera de fusta fumejant a les mans, la seva esposa ens dirigí una mirada trista.

El meu amic es precipitava cap al seu destí amb un lleuger galop de l'ànima que no podia aturar ningú. Aquell mateix dia va perdre la feina, per una baralla que havia tingut amb el seu patró, que es negà a modificar-li el nom de la fitxa del rellotge de control. L'endemà tingué un incident amb el carter, perquè no va voler rebre de cap manera una lletra adreçada a Tomàs Duc i Saplana.

A mitja tarda d'aquell dia, l'Anna s'encarà amb Zigonni i li digué amb una desesperada energia que volia saber l'estat civil d'ells i dels nens. Zigonni no va saber què contestar, segurament per falta de temps per a adaptar-se a totes les circumstàncies que la seva nova condició implicava, i així es produí una escena de violència terrible. Ell apparentà encara, durant una bona estona, el pes d'una raó per a la qual, recònditament, cercava costat, però quan l'Anna, clavant-li la mirada, li va preguntar: «I vostè, Zigonni, quin dia fa els anys?», la falta d'una resposta adequada l'obligà a tancar-se en un sorrat mutisme.

L'Anna, entre sanglots, es va dirigir cap a la seva habitació i, abans de tancars'hi, va dir:

—Em fa l'efecte que tot això és una pantomima.

Però és cert que l'instint femení té aptitud i en el fons l'Anna sabia que Zigonni passava per un veritable trasbals. Tant era així, que poques hores després va venir a veure'm i em demanà que tingués una conversa amb el seu marit, que procurés saber fins on pensava arribar i el paper que tenia previst per a cada un dels membres de la família. Vaig contestar-li que creia més propi que d'una gestió tan delicada se'n fes càrrec algun parent, però per convèncer-me invocà sentiments d'amistat, d'humanitat, de pietosa comprensió i acabà agenollant-se. La vaig obligar a alçar-se i, naturalment, vaig accedir al que em demanava.

Així, doncs, dos dies després, aprofitant una avinentesa qualsevol, Zigonni i jo sortíem al carrer amb un posat d'anar a fer un tomb. Ell es deixà portar —jo estava segur que pressentia la meva intenció— i es mantenia obstinadament silencios.

De sobte, vaig preguntar-li:

—I per què «Zigonni Balcatrena»?

—Vaig pensar-hi molt —em contestà— durant hores i hores, desvetllant-me i sofrint doloroses abstraccions. No em fou possible trobar cap raó vàlida per què hagués d'ésser qualsevol altre nom i no precisament aquest.

Zigonni trepitjava un terreny ferm i jo era com un sobrevingut. Ens varem asseure a la terrassa d'un bar i ell, d'una manera espontània, començà a parlar:

—No us nego, ni remotament, el dret d'intervenir. De fet, explicant-ho a algú, potser ho entendré millor jo mateix. El procés s'inicià en adonar-me que la meva vida s'encaminava cap a una futilitat absoluta, on cap esforç no trobaria l'estímul de compensacions equivalents. A poc a poc, vaig anar retrocedint fins a la mínima condició que brinda l'espècie i em sentia cada vegada més animal...

—Bé —vaig interrompre jo per fer-li menys penosa la confessió—, això seria en el bon sentit de la paraula.

—No, no. En el sentit que el seny popular dóna a l'expressió «animal de costums». Un dia darrere l'altre anava tressant de memòria, i lentament s'emparà de mi la sensació de convertir-me en el petit subjecte d'estudi d'una història natural: «Aquest vertebrat menja tal i tal cosa a hores fixes, no té èpoques de zel determinades i és molt sensible al fred».

Jo, per ajudar-lo una vegada més, vaig dir-li:

—Això és una sensació de temporada, i no pas singular. Desapareix de la mateixa manera que es presenta...

—En el meu cas no. En un cert moment vaig arribar a sentir el dolor que em produïen les pinces del naturalista que em manipulava mentre em tenia captiu dins d'una gran capsa de vidre. Aleshores, la cosa esdevingué intolerable. Si el meu hagués estat un caràcter ple, amb una vida interior rica i complexa, m'hauria tornat un personatge interessant, però jo sóc senzill i més aviat curtejo una mica, de manera que no se'm va ocórrer altra cosa que suïcidar-me. Vaig prendre, doncs, aquesta decisió.

Fins el moment de pronunciar aquelles paraules, Zigonni m'havia semblat una persona raonable, però la gent que acaba la seva vida i els autors que resolen el tercer acte valent-se del recurs del suïcidi se'm fan insuportables. Ja iniciava el gest d'anar-me'n, quan Zigonni m'estirà per una màniga i em va fer asseure novament.

—Espereu, espereu. La resolució estava presa, però en condicions normals es fa difícil comprendre la distància entre adoptar un determini tan exposat a la transcendència i el fet d'arribar a la seva execució. A mi, francament, em va faltar el delit, i és que en realitat volia desaparèixer, però no tant com això. Algunes coses de la vida encara m'atreien amb força, sobretot les petites coses amables, que gaudeixen d'un prestigi literari amb tendència constant a l'augment. Llavors, vaig imaginar l'artifici del canvi radical de nom.

—Sí, una mena de suïcidi de pobre —vaig comentar jo, per fer-li present que el seguia i que estimava la seva confidència.

Es va recloure per uns moments en una actitud reflexiva, de la qual sortí per explicar-me com eren de penosos els resultats d'una acció banal en aparença com la que ell havia pres. Tothom s'estima el nom i els cognoms propis, encara que la

vida ofereixi poques ocasions per a fer participar els altres d'aquesta estimació, i separar-se'n requereix heroisme.

—I n'heu obtingut algun benefici?

—Encara és prematur. Aquestes coses han de fer el seu curs.

Vàrem separar-nos, i el matí següent vaig anar a veure l'Anna per tal de tranquil·litzar-la dient-li que tot allò no tenia la importància que ens pensàvem. Per absurd que sembli, l'Anna no va estar d'acord amb mi.

En els dies que seguiren, Balcatrena, materialment, exultava. L'oposició general a la seva iniciativa donava un sentit a la seva vida. Ell, almenys, s'ho prenia així. No hi havia ningú que aproves el pas fet, i la família en primer lloc i després totes les dependències del govern que establien contacte amb la novetat, mostraven una irritació difícil de justificar. Va haver-hi organismes públics que, en tenir relació amb la història de Zigonni, denotaven una alarma fiscal sorprendent.

No sé si a sol·licitud de l'Anna o per propi impuls, un diumenge a la tarda es presentà de visita un oncle d'ella, que era un home que havia viatjat i tenia tracte, preciosa qualitat mundana. Jo vaig coincidir amb ell a casa dels Balcatrena (on havia anat per fer-los companyia, pretextant qualsevol motiu) i em va plaire contemplar com actuava. Es veia que el pare de l'Anna li tenia antipatia i oposà una actitud d'antagonisme a les primeres frases que pronuncià. D'entrada, el nouvingut es referí a l'aspecte saludable que teníem tots els presents i de seguida passà a comentar uns fets diversos que els diaris havien publicat. Semblava voluble en la conversa; no sé ben bé com, va començar a parlar d'unes lectures que aleshores feia i, de cop, preguntà:

—Vostès ja sabien que Victor Hugo és un pseudònim?

Els uns van dir que sí, els altres que no i jo ho vaig desmentir rodonament. Però tots ens adonàrem vers on volia encaminar la conversa, i en efecte, sense ni tan sols fer l'intent d'oposar a la meva veritat la seva opinió, s'estengué en consideracions sobre l'ús dels pseudònims, i digué que en determinades circumstàncies els trobava lícits, si no es passava d'uns límits raonables.

Zigonni va interrompre'l a la meitat d'un paràgraf:

—Això meu no es tracta d'un pseudònim. És la meva voluntat de desaparició expressada en el nom i el cognom.

—Però així, sense més ni més, sense ni tan sols esperar que les lleis hi vinguin bé? —i assenyalant l'Anna i els nens, afegí—: I aquests màrtirs, no se'ls ha de tenir en compte?

—A aquests no els passa res —contestà Zigonni—. El meu és un gest d'affirmació cívica i en un determinat sentit sóc un precursor. Dia vindrà en el qual la gent podrà canviar de nom sense avisar!

En proferir aquesta darrera frase, Zigonni tenia una mirada realment d'il·luminat i es quedà una estona amb el braç enlaire. Però quan l'oncle, sense alterar-se, li preguntà: «I què hi guanyarem?», va mostrar desconcert i només pogué dir que això ja s'aniria veient.

L'oncle recollí amb lentitud les seves coses —ara el barret, ara el bastó, ara els guants— enmig d'un expectant silenci. Abans d'abandonar el pis, va posar una mà damunt l'espalla de Zigonni i li digué:

—Mira, jove: en aquest món tots hem tingut aficions. A mi, més o menys a la teva edat, va donar-me pels vols interplanetaris però així que em va néixer l'Andreu

vaig destruir tots els models a escala i a formar. Creu-me: treballa, treballa i deixa't de doctrines.

La vida, després, tendí a normalitzar-se, fins que aparegué un funcionari del municipi amb uns papers que s'havien d'omplir. No puc recordar si fou al cap de tres o quatre dies de la visita de l'oncle, ni quines foren les causes exactes que el fet motivés la intervenció directa d'una autoritat. M'explicaren que l'home es presentà amb molta correcció, posseint ja antecedents d'una certa amplitud. Zigonni el va rebre malament i contestà les seves primeres paraules alçant la veu i dient-li que es considerava amb el dret d'introduir canvis en la seva persona física i moral. El funcionari replicà que això ell ho trobava bé i que no venia a discutir-ho, que, en realitat, del fenomen de sorgir un nou ciutadà en aquelles circumstàncies corresponia ocupar-se'n a una secció de l'ajuntament que no era la seva. Però (i en arribar aquí diu que va expressar-se amb més energia) en el seu negociat hi havia un sistema mecànic de classificació per mitjà de targes perforades i que es tractava de veure què s'havia de fer amb la de «Tomàs Duc i Saplana».

—Si aquest senyor ja no existeix —digué—, s'ha de passar la seva tarja a un altre calaix. Aquí porto uns formularis; les columnes encapçalades amb els mots «Extraviat», «Mort», «Traslladat» són les que hem d'estudiar.

Zigonni digué de seguida que s'havia de posar una creueta en la columna «Mort» i deixar-ho així. L'empleat no va estar-hi d'acord, perquè sense un certificat mèdic no tenia facultats per a acceptar-ho així, de bon principi. En parlaren durant una bona estona i, per fi, al peu d'un dels fulls on hi havia un espai destinat a «Observacions», posaren: «Mort, susceptible de classificació posterior. L'interfecte es compromet a argumentar sempre que se'l requereixi». L'home va dir que no estava segur que li ho deixessin passar d'aquella manera, però que posaria en joc la seva voluntat perquè no ho toquessin. Zigonni va signar tots els paperams, pagà seixanta-cinc pessetes d'uns timbres d'Hisenda que havien d'acompanyar els documents i es deixà caure damunt d'un sofà abalgit per la natural emoció. Jo vaig anar a casa seva quan feia pocs moments que l'havia deixada el buròcrata, i el meu veí s'aguantava el cap entre les mans i estava pàlid. A l'altre extrem del menjador, l'Anna plorava abraçada a un retrat del seu marit. La mare d'ell, quan jo vaig entrar, va assenyalar-me amb un gest llevíssim i digué:

—Potser el senyor ens voldria ajudar telefonant a la tintoreria perquè vinguin a buscar els vestits...

Des d'aquell moment l'Anna, en el seu tracte amb Zigonni, va declarar-li enemistat, en contrast amb el respecte i el record afectuos —cada dia més intens — amb els quals guardava la memòria de l'absent. Sense consultar-ho a ningú, va encarregar una discreta làpida de marbre i la col·locà en el menjador, damunt del trinxant. La inscripció, amb tipus gòtic en relleu, deia només: «Tomàs Duc i Saplana. 1922-1954». A dalt i en el centre, hi havia una columna trencada amb una corona de gairell.

Vestida totalment de negre, l'Anna s'inspirà en la làpida per al seu nou estil de viure. La tenia sempre mig coberta de flors, i amb una llàntia encesa que expressava la vigència del seu afecte. A més, es passava hores davant de la pedra treballada, en una actitud adolorida i punyent.

Zigonni, que a desgrat del terrible trauma que devia tenir en alguna banda, encara era jove, s'inclinà marcadament cap a la readaptació. Però si alguna vegada

intentava acostar-se a l'Anna impulsat per una sol·licitud amorosa, ella el rebutjava dient:

—Aparti's, atrevit, que sóc una vídua recent!

Jo, des del meu pis, assistia a la desfeta sense poder-hi fer res. Reflexionava freqüentment sobre la desballestada vida, la inseguretat i els mals costums que van minant les famílies menestrals.

Un dia de festa, a mig matí, m'estava en el balcó de casa meva esperant que passés el temps quan vaig veure que l'Anna, els seus sogres i els nens sortien a passejar. Fressa en el pis de sota va confirmar-me que Zigonni no havia sortit, i un sobtat sentiment pietós em decidí a baixar a fer-li companyia.

Es veu que la família s'oblidà de tancar la porta del pis, i com que hi havia prou confiança, vaig entrar. Zigonni era recolzat damunt del trinxant, mirant-se la làpida amb els ulls plens de llàgrimes. Devia pressentir-me, més que no pas veure'm, perquè així que vaig posar els peus al menjador (ell estava d'esquena a mi) va tapar-se la cara amb les mans i, sanglotant, digué:

—Pobre Tomàs! De vegades em desperta una pena i un enyorament infinit.

Per a aquestes coses no serveixo. És cert que no m'unia amb Zigonni, ni molt menys, una gran amistat, però en aquells moments un entendiment profund, una emoció solidària que em commovia, me'l feien veure com una part de mi mateix. Fent una correguda, vaig abraçar-lo fort (tant, que ara recordo que algun os de l'esquena li va cruxir) i gairebé cridant per dominar el seu sangloteig, vaig dir-li:

—S'ha d'ésser coratjós i aguantar tot allò que el destí ens envia. —I assenyalant la làpida, vaig afegir—: Penseu que ell, almenys, ja no pateix!

III. Reportatge del monument de Sonilles

Em causa un cert malestar presentar-me insistentment com a protagonista d'històries inversemblants. Això no obstant, confio encomanar a les meves confessions un to de sinceritat tan gran, que la gent m'hagi de creure raonablement verídic. He de fer constar que mai no he cercat deliberadament l'aventura i que, per altra banda, tots els fets que reporto són, com tothom sap, de fàcil i immediata comprovació. He qualificat a contracor d'inversemblants les meves històries: prego que això sigui interpretat com una concessió a l'esperit toca-son dels meus contemporanis, puix que a criteri meu la inversembla és una cosa relativa. Passa, simplement, que fets naturals i gairebé vulgars, per davant dels quals la gent desfila insensiblement, quan jo els explico, provoquen un general escepticisme. Tal és el cas de l'estàtua habitada de Sonilles, divulgat per mi al cinquè any de la seva fundació.

Rellegint les ratlles precedents, constato amb orgull que han coincidit amb mi, en l'estil de preparar el lector, escriptors tan prestigiosos com Adalbert von Chamisso, Daniel de Foe i Arthur Conan Doyle, per no esmentar més que els qui gaudeixen d'un major universalisme; sé que tinc el dret de reclamar que aquest fet sigui tingut en compte com a dada al meu favor.

Quan vaig anar per primera vegada al poble de Sonilles, em sentia absolutament lliure d'aquests processos espirituals que algú m'ha atribuït per no dir-me descaradament que mentia. Havia llogat una casset ales afores, on podia gaudir del recolliment i la soledat que m'asseguraren l'èxit en la descoberta del memorable procediment químic que permet extreure de la terra un oli molt semblant al de les nous (*La science domestique*, Lyon, juillet 1934). En poc temps aquest descobriment va assegurar-me una gran popularitat. Rebia diàriament nombroses lletres d'admiradors, col·legues i aspirants a deixeble, que, no vull negar-ho, m'afalagaven resoltament. En particular, un amable comunicant del poble de Seroles va reeixir a provocar la meva atenció. M'escrivia dia per altre, amb una regularitat que deixava intuir un temperament d'aquests que ens són tan grats; al principi, el seu objectiu epistolar es limitava a felicitar-me cordialment i a fer-me palesa la seva admiració sense reserves. Més endavant em comunicava que havia muntat un petit laboratori a Seroles, per tal de repetir la meva experiència; el resultat de cada prova va ésser-me comunicat minuciosament. Després les lletres anaven acusant una mena de paroxisme que va esclatar el dia que vaig rebre la comunicació, darrera de la sèrie, on el meu corresponsal m'explicava que havia pogut superar la prova i que, en una mena d'exacerbació del mètode, havia aconseguit tornar l'oli a un estat sòlid semblant a la terra, una terra blanca que netejava l'alumini sense ratllar-lo. El savi de Seroles em suplicava que em presentés al seu laboratori i compartís amb ell la satisfacció del comú experiment.

No cal que digui l'extraordinari interès que aquesta missiva va despertar-me. Ni per un moment no se'm va ocórrer de refusar la invitació del meu company.

Àdhuc les persones poc viatjadores coneixen la manera de traslladar-se a Seroles: viatge amb tren fins a Perxent, i de Perxent a Seroles amb automòbil, passant per Gadal i Sonilles. Encara que parlo de molt pocs anys enrere, actualment la segona etapa d'aquest itinerari ofereix més comoditats que llavors del meu

viatge. Els predecessors dels cotxes de línia d'ara eren uns vells camions mal habilitats per al transport de viatgers. L'inconfort d'aquelles baluernes (principalment per la rara conformació de les portes i els marxapeus) havia esdevingut proverbial entre els seus clients, fins al punt que les pageses que concorrien habitualment al mercat de Gadal es vestien amb robes amples que permetessin farcir-se de manyocs de draps, per atenuar la violència del descendiment. Cal aclarir que aquest descendiment s'efectuava amb una rapidesa increïble, per la necessitat de procurar-se un bon lloc en el mercat. Un periodista de Perxent ha deixat escrit, amb una frivolitat no desproveïda d'agudesa, que la parada de les pageses a Gadal semblava el trabucament d'un cistell ple d'aviram sobre una clapa de moresc.

Aquella vegada, l'etapa de Perxent a Gadal, vaig fer-la acumulant sobre meu totes les incomoditats imaginables. A prop, l'atzar va proporcionar-me un parell de gallines picadores, que no van parar ni un moment de bequejar-me. L'automòbil s'havia espatllat a mitges, i avançàvem a batzegades, cada una de les quals m'estampava el genoll contra una superfície dura. A més, l'ampolla de vi d'una pagesa s'havia trencat, i el líquid s'escampava per les meves proximitats; a fi d'evitar el contacte amb la part inundada del seient, em mantenia oprimit sobre el mànec d'uns arpiots que em malmetien desconsideradament la carn.

Després de Gadal, les coses van arreglar-se, però aleshores el motor va exterioritzar més marcadament la seva dolença. Tenia una ronquera gairebé humana, que feia ofec; el xofer es girava de tant en tant i ens divulgava petites particularitats del cotxe:

—Tota la vida ha estat una carrossa. La sola cosa que té de bo són els frens. Si podem arribar al pendent d'abans de Sonilles, encara farem una entrada al poble ben lluïda.

Arribàrem atzarosament al pendent esmentat. El nostre conductor va animar-se amb una colla de somriures a flor de llavi; va incorporar-se i, aixecant ostensiblement les espatlles, es preparava a prendre el descens amb un aire triomfal. El soroll del motor va cessar de sobte; ens va deixar les orelles buides, desocupades, i emprenguérem una baixada tan vertiginosa que aviat ens convencérem que aquella perforació de l'aire ens havia de sortir malament. El xofer, arrapat al fre, feia uns esforços extraordinaris per moure la palanca. Entre contracció i contracció, ens anava dient:

—S'han enferritat els frens. Si no s'adoben, ens esclafarem sense remei contra les alzines de l'oncle Xarpí!

Vaig respondre timidament que el meu interès era anar a Seroles, i que em convenia arribar-hi força aviat. Però ni va sentir-me. Els arbres desfilaven a banda i banda, com cursa de fantasmes, fendint l'aire amb uns xiulets que glaçaven l'ànima.

No obstant això, tot havia d'acabar relativament bé, gràcies a la serenitat del conductor. A les envistes de Sonilles (amb l'alzinat de l'oncle Xarpí a la dreta) va confiar el volant a un parent seu i, enfilant-se al respatller d'un seient, va saltar de peus sobre el fre.

Amb una mena de bot final, l'automòbil va quedar de través a l'entrada del primer carrer de Sonilles, davant d'una taverna. Tots els passatgers, trepitjant de nou la terra ferma, poguérem constatar que les nafres no ens impedien de seguir

vivint a consciència. Mentrestant, el taverner de Sonilles sostenia el següent diàleg amb el nostre conductor:

—Això ha anat bé avui, minyó. Veig que no m’has tombat l’abeurador...

—Sí, però he hagut de saltar de peus sobre els frens. Amb el que portem de setmana, ja és la quarta vegada que em passa. A l’últim no em podré estar de dir al Felip que hi doni una repassada.

—Ca! No t’ho aconsello pas! Amb aquestes coses, com més s’hi fa més s’hi perd. A més, aquests frens tenen una història molt neta.

—És la reflexió que m’aguanta.

Però aquella vegada la cosa havia estat seriosa. El motor va negar-se resoltament a continuar el viatge fins a Seroles, i el xofer ens aconsellà d’esperar a la taverna fins que el Felip hi hagués donat una mirada. No sospitava pas, aleshores, la descoberta que aquest contratemps m’havia de facilitar.

Una vegada assabentat que la reparació requeria unes quantes hores, vaig disposar-me a seguir el consell del taverner.

—Visiteu Sonilles. Us agradarà molt! Hi tenim unes quantes coses que són un treball molt fi. I, sobretot, no us oblidéssiu pas de veure el monument.

Sonilles és un poblet excepcional. Mai no he pogut comprendre com cronistes pretesament intel·ligents que han fet francs elogis de la gràcia de Perxent hagin passat insensibles per davant del deliciós Sonilles. Ara penso que potser és a causa d’aquesta miopia intel·lectual que denuncio, el fet que hagi pogut ésser jo, precisament, el divulgador de l’estàtua habitada, després de cinc anys d’enorgullir els sonillers.

Sovint he constatat que persones posseïdores d’una cultura oficial s’encanten, per exemple, davant les obres d’un pintor de calendaris i es permeten el llibertinatge d’ignorar la labor d’artistes de qualitat i ben dotats. Entre Perxent i Sonilles ha d’haver passat, *forçosament*, una cosa per l’estil.

És un poble d’aire intel·ligent, que dóna mostres de no haver tingut mai cap senyor generós ni cap municipi urbanitzador. Els seus habitants són nets, però d’una manera moderada, sense exageracions que puguin degenerar en incomoditats per als turistes de temperament normal com jo.

En aquella primera visita, cada nou carrer em guanyava una mica més el cor. Tres o quatre vegades vaig aturar els transeünts per preguntar quines coses notables m’aconsellaven de veure, i invariablement em responien: «El monument. Aneu a la plaça del monument». Jo no sóc pas impermeable a la curiositat, és clar. Vaig demanar a un xicot que m’acompanyés.

D’antuvi, he de confessar que va agradar-me més la plaça que el monument. Aquest era una mica desballestat i foraster, sobreposat, diríem, a l’estil peculiar de Sonilles. Es componia d’una mena de pedestal neoromànic, molt gran, en forma de paral·lelepípede, damunt del qual hi havia una cadira de pedra, que suportava l’estàtua pròpiament dita. Representava un ciutadà de mitja edat, amb barba i bigoti, i una calvície que vaig qualificar immediatament de molt original. A despit de tot, hauria judicat que el monument no justificava l’entusiasme del poble de Sonilles, si no hagués tingut la sort que el «seu secret» s’evidenciés davant meu.

Vet aquí que mentre llegia la làpida de marbre col·locada en un dels costats del pedestal (la que diu textualment: «Sonilles, agraïda, al seu fill predilecte»), aquesta va obrir-se com una finestra i ensenyà un personatge que va recolzar-se a l’ampit de l’obertura que la làpida havia deixat al descobert. Va mirar el cel, mig cloent els

ulls per protegir-se de l'enlluernament, i després es va estirar i va badallar com si fos a casa seva. A mi, em dirigí una breu mirada de murri, que significava una mena de reconvenció pel meu astorament. Després va buidar el contingut de la seva pipa sobre la panera de flors que circumdava el monument i, saludant cordialment una veïna que passava per la plaça amb una gerra plena de lleixiu, es retirà tot cloent novament la làpida.

Vaig quedar-me rígid d'estupor. És clar que el simple fet que l'estàtua fos habitada, com la presència d'un gran corc dins una poma monumental, tot i ésser extraordinari, no explica la meva perplexitat. Però és que l'individu que s'havia ofert al meu esguard era la imatge viva del ciutadà representat a l'estàtua de pedra. El mateix bigoti, la mateixa barba i idèntica dosi d'originalitat en la configuració de la seva calvície. Àdhuc el gest amb què saludà la veïna coincidia amb una actitud que l'escultor havia donat al braç del personatge de pedra.

Mig d'esma, sense aconseguir lligar caps, vaig fer la volta al monument. En un dels costats, hi descobria uns graons, mig tapats per l'herba, que donaven accés a una porta dissimulada amb unes cartel·les monstruoses. Vaig preguntar a un xicot si era que «allí dintre» hi vivia realment algú, i em respongué amb una gran flema rural:

—Ah, no ho sabeu? Uí, sí que en deveu ser, de nou, en aquest poble!

I sense capifar-s'hi més, va plantar-me, tot taral·lejant una cançoneta sense solta.

Amb seguretat, el breu diàleg sostingut amb el xicot, el devíem haver dut en to alt, puix que del monument va esbatanar-se un altre detall arquitectònic i aparegué novament el personatge immortalitzat.

Aquesta vegada, la seva pipa funcionava a gran pressió, i reeixia a mastegar-la afectant un nerviosisme serè molt peculiar. Després de mirar-me amb aire de mofa, em digué:

—Que no us fieu del que veuen els vostres ulls, mestre? Quan un home veu «alguna cosa», si no ha begut i està despert, és que «aquella» cosa existeix realment. Això, naturalment, si és que els de la capital no us heu inventat alguna novetat filosòfica que demostri el contrari.

La primera cosa que se'm va ocórrer fou enviar el personatge al botavant. Però, considerant el to desbaratat dels seus exabruptes, que no denotaven de cap manera una mentalitat monumental, la meva curiositat va aguditzar-se encara més.

—No voldria pas que us ofenguéssiu. Feu-vos càrrec que he vingut de molt lluny per veure la vostra estàtua i que, a despit de les referències que en tenia, m'ha causat una profunda sorpresa.

—Doncs què us pensàveu? És ben segur que no havíeu vist mai una filigrana com aquesta.

A base d'administrar una adulació que atacava diversos fronts, vaig reeixir a inspirar confiança. Poc després, l'home del monument em convidava a continuar la conversa a l'interior del seu estatge. Però immediatament, repensant-s'hi, em digué:

—Més ben dit, no. No entreu. Aquí dintre estaríem massa estrets. A més, hi ha una mica d'humitat. Sortiré jo, i anirem al cafè d'aquí davant a consolidar la nostra coneixença.

Va sortir vestit amb un jaqué i un plastró que eren del mateix model, exactament, que els que duia el seu retrat de pedra. Portava sota el braç un llibre voluminos, que va mostrar-me de seguida, aclarint-me amb un aire jovial:

—És el mateix que porto en el monument. Va donar-me'l l'escultor i no l'abandono mai. He provat una infinitat de vegades de llegir-lo i no puc empassar-me més enllà de les deu primeres pàgines.

Férem la nostra entrada al cafè agafats de bracet, com els amics més amics de la terra.

—Ens asseurem ací —va dir-me el meu accompanyant mentre assenyalava una taula propera a la finestra—. És des d'on m'agrada més contemplar la meva estàtua.

Sense consultar la meva opinió, va encarregar dos granissats d'orxata i prengué d'antuvi la iniciativa de la conversació:

—Veieu aquella clapa blanca que «tinc» al nas? És una reparació que va fer-hi el municipi l'estiu passat, perquè un minyó va escrostonar el monument amb un cop de pedra. Precisament, el dia del succés vaig contemplar l'agressió des d'aquesta mateixa taula. No cal que us digui de quina manera vaig córrer a empaitar el valet. Però va ésser més llest que jo. Ens hem de desenganyar: l'edat carrega les cames.

Descobria en aquell home un entusiasme infantil, un veritable culte per la seva estàtua de pedra. M'adonava prou bé que vivia en el monument i per al monument. Va explicar-me amb una gran prolixitat de detalls la construcció d'aquest, el temps i els materials emprats, el cost, els noms de l'arquitecte i l'escultor que el projectaren, etc. Però no va parlar-me dels mèrits que havia contret per a merèixer del poble de Sonilles aquell delicat homenatge, i, sobretot, a quines circumstàncies es devia el fet que l'homenatjat habités el monument. En demanar-li els detalls sobre aquests aspectes, va respondre'm amb un increïble desinterès:

—Això és el que té menys importància de tot plegat. Ni val la pena de parlar-ne...

Jo vaig insistir, és clar, però cada vegada l'home de l'estàtua desviava hàbilment la conversa i m'obligava a seguir-lo en temes que no m'interessaven gens. El seu interès es limitava a fer-me veure que el que realment tenia valor era el monument, dret i fet com el vèiem, i de cap manera la seva història.

Romanguérem al cafè fins ben avançada la tarda. En acomiadarnos al peu del monument, el personatge estengué el braç assenyalant-lo i, fent una reverència, em digué:

—Ja ho sabeu: aquí teniu una casa i un amic.

L'automòbil havia partit sense mi, és clar. M'hauria d'esperar fins l'endemà, i no vaig lamentar-ho gens.

Al vespre, l'hostaler em preguntava:

—Què, ja heu vist el monument?

—Sí —vaig respondre amb una espurna d'esperança—; per cert, que he trobat molt xocant el fet que fos habitat.

—Bé, sí. Això no té res de notable. El que és una cosa fina és el treball del monument. Us heu fixat quina manera de brodar la pedra?

—Naturalment que sí. I a propòsit: què va fer l'home de l'estàtua per a merèixer la perpetuïtat?

—Ah, no res: és una cosa poca-solta. D'homes com aquest (i no vull dir pas que sigui una mala persona), en tenen tots els pobles. Del que no poden envanir-

se gaires ciutats ni viles és de posseir un monument ni la meitat tan artístic com el nostre...

El diàleg va allargar-se encara una bona estona, però no sortia d'aquest cercle.

Aquell vespre, abans d'anar a dormir, va entrar-me un desig intens de visitar l'estàtua a la claror de la lluna. (Cal dir que el taverner m'havia aconsellat aquesta visita com si es tractés d'una veritable gormanderia per a l'esperit).

Pels carrers ja no circulava gairebé ningú. El soroll de les petjades feia la publicitat de la meva ombra, que em seguia més dòcil que mai.

En entrar a la plaça, vaig veure de seguida el personatge festejant al peu del monument. Ella era una mossà forta, esplèndida. Caminant per sota els arcs de la plaça, vaig acostar-me cautament a la parella amb el desig inconfessable de sorprendre la seva conversa.

Parlaven de mi. L'home de l'estàtua, acariciant-se el plastró, deia:

—M'ha passat una cosa molt divertida, avui. Imagina't que ha vingut un foraster i, després de mirar-se el monument de tots costats, ha cercat la manera de fer la meva coneixença. Jo li he explicat tots els detalls de l'estàtua i la meva història, i després d'escoltar-me amb una gran atenció, vejau si endevines què m'ha preguntat?

—No; no ho sé pas.

—Doncs m'ha preguntat que com era que jo vivia en el monument, i quins mèrits havia contret per a merèixer un homenatge com aquest.

La mossà va riure de gust:

—Quin acudit més esplèndid! No se m'hauria ocorregut mai.

—Ni a mi. Fa cinc anys que habito ací i a ningú no li ha pegat per enfocar la cosa d'aquesta manera. Sempre se'n veuen de noves!

—Això reforça la meva posició en la discussió d'ahir. El gust per les biografies i les biografies novel·lades ens farà més mal que bé. Tots ens tornarem una mica somiatrutes i anirem pel món considerant les coses pel cantó més fals...

Van embrancar-se en una polèmica interminable. Jo vaig tornar a la taverna completament eixalat.

L'endemà continuava el viatge fins a Seroles amb una absoluta felicitat.

El meu comunicant va resultar ésser un dels homes més extraordinaris que mai hagi conegut. Excepcionalment intel·ligent i d'una erudició formidable, tenia l'esperit serè i centralitzat, que li permetia considerar les coses amb un sentiment d'equilibri que m'impressionà fortament.

El meu simple experiment, a les seves mans, va convertir-se en una llei física de gran transcendència. Per a aquell home, jo havia estat un simple agent de la casualitat, jugant per a ell el mateix paper que la poma havia jugat per a Newton.

Va convertir-se en el meu ídol, el meu mirall. Desitjava allargar la meva estada a Seroles per contrastar totes les meves idees i sentiments amb els d'aquell gran savi rural, per modificar-los a estampa seva. Ell em tractava amb una benvolença que mai no oblidaré.

Feia molts dies que desitjava parlar-li de l'estàtua habitada de Sonilles. Quan va presentar-se'n l'oportunitat, vaig preguntar-li:

—Vós deveu conèixer el monument de Sonilles. Com és que l'individu homenatjat no tan sols és viu, sinó que viu dintre mateix del monument?

Amb aquella manera enlairada de valorar les coses, va dir-me:

—Això que em pregunteu, amic meu, no té cap importància, en relació sobretot amb el valor intrínsec del monument. És una peça única, que honra als ulls del món la fina espiritualitat de la nostra ruralia. Una veritable obra d'art.

Des d'aleshores, he cultivat un esperit analític que m'estalvia d'equivocar-me amb molta més freqüència.

CONTES DIVERSOS

L'espiral

«Si es col·loquen les fitxes d'un joc de dominó dretes, una enfront de l'altra, i es fa caure la d'un extrem en direcció a les seves companyes, cauen totes».

Anònim

Un procés de síntesi laboriós i pacient va portar la civilització occidental a la màxima esplendor: prement un botó, es podia destruir totalment la Terra, en el lloc de la qual quedaría una nebulosa el·líptica. No era gratuit afirmar que la desintegració afectaria també el planeta més pròxim a nosaltres, que veuria probablement oscada la seva silueta sideral. Això es considerava, no caldria dir-ho, de més a més, com un resultat sentimental destinat a fer més suportable el cost fabulós de l'operació.

El doctor Robins, el savi que havia contribuït més que cap altre al triomf de l'esperit sobre la matèria, va dir en un sopar d'homenatge «que la ciència ens havia donat la força. Calia, aleshores, servir-se'n d'una manera intel·ligent». El misteri d'aquestes paraules predisposà a favor els assistents, que aplaudiren mentre pensaven, amb una certa aprensió, si no es farien pesats invocant tan sovint la intel·ligència sense ajudar-se'n.

El govern va ordenar la construcció d'un edifici especial, on hi havia tot un pany de paret amb l'escut del país, i a sota, el botó, que era de color vermell. El color no era pas producte de l'atzar, i fou triat després de llargs debats, en el curs dels quals el prestigi i la tradició del roig, relacionat eficaçment amb el perill, s'imposaren per damunt d'altres colors, més elegants però més frívols.

El botó constituí de seguida un motiu de desfici nacional. Així que fou connectat al conjunt de ginys destinats a liquidar la vida tal com la coneixem, la gent ja no dormí com abans i, en general, s'aprimà. Un alt funcionari expressà la seva opinió en el sentit que calia exercir una vigilància constant prop del botó i que, en època d'eleccions o durant les diades propenses a l'alegria popular, seria prudent disconnectar-lo. Això darrer no trobà el suport que hauria pogut esperar-se, però tothom convingué que la vigilància era necessària. Però qui la tindria a càrrec seu? Per eliminació, lenta i meditada, s'arribà a l'acord en ferm que la persona més adequada (potser l'única) per a no perdre el botó de vista, era el doctor Robins. El doctor refusà tenaçament l'encàrrec, fins que li arribà en forma d'ordre terminant: li concedien vint-i-quatre hores per a traslladar-se a viure al costat del botó, trencant amb la família i els amics. El document comminatori, impregnat d'una subtil literatura oficial, era ple de previsions. El savi gaudiria d'una còmoda instal·lació: pràcticament no li faltarria res. Els seus llibres, el seu laboratori, els seus inestimables documents i llibretes d'apunts, tot allò que podia ésser grat a la seva condició d'investigador, estaria a prop d'ell i, a més, podria demanar qualsevol cosa requerida pels seus treballs. Amb tot, entre paraula i paraula, sense dir-ho d'una manera clara, però proporcionant els elements perquè el seny ho endevinés, es deixava entendre que el doctor seria presoner, un gran i respectat captiu al servei de la pàtria. Per atenuar, potser, l'efecte depriment d'aquesta situació, el govern

garantia al doctor Robins la veritable llibertat, la que preval per damunt de totes les altres, sobretot entre els savis: la llibertat de pensament. És clar —s'afegia— que el govern esperava que, segons quines coses, el doctor procuraria no pensar-les.

La instal·lació fou realitzada tenint en compte els requeriments del confort modern, però sempre amb una murrieria tendenciosa. La gran peça no va ésser dividida amb envans que separen les dependències, sinó que tots els mobles i els útils necessaris al doctor es podien abastar d'un cop d'ull. En realitat, el que es pretenia era que el científic, en qualsevol moment del seu viure quotidià, tingués a tret de la mirada el botó vermell; que mai cap paret no el privés de veure'l. Amb això havien perseguit una finalitat psicològica que es pot penetrar fàcilment. El botó era il·luminat per un reflector de llum blavissa i un mecanisme brunzidor, i a intervals regulars feia un soroll tènue però obsessionant, destinat a alliberar el doctor de perilloses abstraccions.

Sense el principi ordenador dels murs, tot apareixia confús i barrejat: a l'esquerra hi havia un llit, una petita taula i un armari, i seguint cap a la dreta en un moviment circular per resseguir la planta hexagonal de l'estança, hi havia més taules de menjador, de despatx, de laboratori; butaques, llibreries, cavallets amb pissarres, alguna cadira i un gran nombre de papereres.

És fàcil de comprendre que, un cop passada la il·lusió de la novetat, el doctor Robins es va adonar que no era feliç. De dia procurava distreure's bonament, vagant o treballant, però les nits eren terribles. El feia víctima un malson que es repetia tossudament: somniava que, caminant de puntetes, s'acostava al botó i el premia amb el colze. En el somni es veia sempre a si mateix amb un somriure sardòníc que, quan hi pensava en estat de vigília, trobava odiós.

Com a persona assabentada i coneixedora, temia l'obscur mecanisme dels reflexos entre el somniar i l'estar despert. El paroxisme d'aquesta por el dominà una nit que va despertar-se per haver ensopagat amb un tamboret, en el curs d'un fressajar inconscient pel laboratori. Va sorprendre'l la seva imatge (no podia dir clarament si recollida per un mirall o per la superfície d'una ampolla) amb el somriure aquell i el colze alçat.

De bon matí va telefonar al president. Havien instal·lat un telèfon amb els colors nacionals, col·locat en una petita taula, sobre mateix del botó. La línia era directa i privada i obeïa al designi d'aconseguir que només el president, sense intermediaris, pogués donar l'ordre de fer desaparèixer el món quan ho cregués oportú i desitjable.

Per aquest telèfon, doncs, el doctor parlà amb la primera autoritat de la nació i va dir-li que alguna cosa difícil d'explicar s'estava escapant del seu control. Li suggerí que el rellevés, substituint-lo per una persona que pogués demostrar un gran domini sobre els seus nervis.

Va suscitar-se una polèmica que interessà tot el país. La gent, l'opinió de la qual podia determinar alguna cosa, es dividí en dos sectors: els uns creien que el doctor Robins havia d'aguantar fins al final (ja que estava massa compromès en l'experiència) i els altres opinaven que era més raonable accedir a la seva petició i canviar-lo. Entre els primers es distingí de seguida un jove coronel d'estat major que, amb la seva eloquència, va cavar-se ell mateix una trampa mortal. Aquest militar, de duts brillants i d'una dedicació castrense exemplar, havia conquistat fama internacional guanyant i conservant llargament dos campionats mundials de tir amb pistola, en les especialitats de blancs mòbils i immòbils. Ultra això, era

impetuós i convincent. Quan prenia partit, amplis sectors d'opinió s'inclinaven a favor seu.

El popular campió es posà d'aquesta manera —en cert sentit el dirigí— al costat del grup inclinat a fer que el doctor prosseguís la feina començada. En el fons, per al coronel, es tractava d'un simple matís de criteri; però com passa sovint en coses que se senten d'una manera superficial, s'entestà a expressar-ho calorosament i a adoptar una posició agressiva.

Aleshores, un diputat del nord donà al país una solució modèlica: el doctor Robins seguiria tenint cura del botó, però haurien de vigilar-lo a ell. Per l'interès demostrat en els debats, l'hàbil polític proposà que fos el coronel l'encarregat del nou servei, i el president aprovà la iniciativa.

Fou construït un pavelló rectangular adossat a la planta hexagonal i s'obrí una finestra reixa entre les dues peces. En aquesta ocasió, el coronel no tingué oportunitat d'explicar les seves preferències. Sense fer-se ben bé càrec del que li passava, va trobar-se també presoner de qualitat al servei de la pàtria i d'una idea universal. De cara als barrots de la finestra, amb el seu món sensible limitat a les anades i vingudes del doctor (i una pistola de precisió a l'abast de la mà per si el científic requeria els seus serveis), el jove militar temia de vegades haver fet un mal pas. Les ordres eren terminants: si el doctor Robins s'acostava al botó amb l'aire d'accionar-lo sense haver rebut indicacions del president, el coronel estava obligat a tirar-li un tret al clatell, fulminant-lo.

Per la naturalesa mateixa de la comissió, les relacions entre els dos homes van ésser fredes des del principi. Encara, el militar provà alguna vegada de lligar conversa, però el doctor es limitava a saludar-lo secament i, molt sovint, amb un simple gest de la mà.

Cal acceptar que, per tractar-se d'un estat on la tècnica i la previsió dominaven, les coses foren organitzades amb mètode. Per exemple, el coronel podia dormir a les nits, perquè fou ideat un dispositiu que, en el cas que el doctor s'apropés massa a l'àrea del botó, engegava automàticament una sirena. Per altra banda, a fi que no es produïssin confusions que ni tan sols no deixarien temps de lamentar-se, hi havia un joc de fanals que s'encendrien en el moment que el primer magistrat utilitzés el telèfon per a donar l'ordre definitiva. Aquesta preocupació d'una gran democràcia per a evitar pèrdues de vides invita a adoptar una actitud sedant. Potser és una despesa de temps no necessària advertir que el president també era vigilat, amb discreció, valent-se de múltiples artificis i disfresses, de tots els quals fingia no adonar-se. I que els vigilants del president, al seu torn, se sotmetien amb resignació i disciplina a una altra vigilància controlada.

Com era presumible, van arribar aviat el dia i l'hora que portaren el coronel a un carreró de mortal avoriment. Més o menys, el savi s'enganyava amb les seves meditacions, però el jove, acostumat a l'acció i a la verbositat brillant, llanguia. Per als prisoners reals, passar gana constitueix una distracció que no té preu; però el militar estava sol·licitat nodrit i, a més, com que no sentia la privació de llibertat sinó com el pes d'una alta missió, no podia tenir l'ajut del ressentiment i els propòsits de venjança que aparenten escurçar les llargues condemnes.

Tot el que podia fer-se amb les mans en el sentit de moure-les i mirar-se-les; tabalejar amb els dits damunt de taules i cadires, gratar-se per passar l'estona, picar de palmells i altres coses que l'enginy aconsellés, li omplia escassament mig matí,

allargant-ho molt. Després, venia per a ell la resta d'un dia més llarg que els que coneixem nosaltres, on petites iniciatives el feien arribar amb prou feines a la nit.

Un dia, en el curs d'un joguineig irreflexiu, va agafar la pistola i, apuntant-lo, seguià les anades i vingudes del doctor a través de la mira. Però quan l'il·lustre investigador va adonar-se'n, s'encolerí i li digué que li prohibia en sec aquell tombant del seu oci. Llavors el coronel —amb un gest d'entossudiment reforçat per l'íntima convicció que no feia mal a ningú— seguí amb l'arma a les mans apuntant coses inanimades, com flascons de laboratori, tubs d'assaig, barrots de cadira, el retrat de l'esposa del doctor que hi havia damunt la tauleta de nit i altres objectes que incitaven la prova de la seva habilitat de tirador. De sobte es trobà prenent per punteria el botó vermell. Degut a la seva petitesa i a la il·luminació teatral que el feia sobresortir entre tot el que el voltava, la petita rodona roja semblava a l'home d'armes un autèntic blanc de concurs. Més, encara: en aquells moments creia amb honradesa que hauria estat difícil trobar una millor diana olímpica. S'aguantava el respir perquè no li tremolés el pols i amb el dit índex sobre el gallet feia front a una de les temptacions més grosses de la seva vida. Ja tenia el canó a través de les reixes de la finestra quan, per sort de tots, reprengué el seu enteniment habitual. Això no obstant, li fou impossible aconseguir-ho sense sofrir un xoc. La visió del que anava a fer, la conseqüència tan generalitzada que hauria tingut el seu acte, li ocasionaren una esgarrifança i el front se li va omplir de suor. Llençà la pistola (per cert, a l'altra banda de la finestra, a la peça hexagonal) i es tapà el rostre amb les mans.

Quan sentí caure l'arma, el doctor —que alguna cosa havia intuït— va posar-hi un peu al damunt, l'apartà lluny d'un cop i va córrer a telefonar al president.

Altra vegada es produí un debat. El coronel confessà que la prova havia estat superior a la seva sang freda i va demanar que li donessin una altra comissió en la qual no calgués estar-se tantes hores quiet. El diputat ja conegué insistí en els seus punts de vista. Les obres començades, deia, s'havien d'acabar per la mateixa gent. Tots els compromeses sabien massa coses, estaven afeixugats per l'excés de transcendència que de vegades pren la vida senzilla i plana. Breu: una solució bona i definitiva sempre reclama noves víctimes, i el diputat veié com la seva pròpia raó el collava. Va rebre una comunicació del govern nomenant-lo vigilant del coronel. Per un moment va creure que el salvaria la seva ineptitud total per al maneig de les armes, però els organismes vetllen, i hi ha vegades que ho preveuen tot. Fou disposat que el militar es lligués al turmell dret un cordó elèctric, lleu, però capaç de conduir una alta potència, i el diputat tenia al seu abast un commutador. En el cas que ell comprengués lleialment que el militar es disposava a disparar sense que hagués sonat el telèfon, ni la sirena, o que s'encenguessin els reflectors d'avís, o funcionessin els altres dispositius d'alarma, es comprometia sota jurament a tancar el circuit que, d'una manera ràpida i asèptica, amb una pulcritud modèlica, neutralitzaria (per dir-ho sense caure en necrofilia) el primer vigilant del doctor. Ja haurà estat pressentit que fou construïda una habitació per al diputat encastada a la del coronel, i entre l'una i l'altra una finestra com la descrita abans, amb reixes. Així, doncs, la construcció anava adquirint des de l'exterior un aspecte singular.

Degut a les íntimes reaccions de la naturalesa humana, la presència del nou vigilant millorà el tracte entre el doctor i el militar. Com que no tenien gaires coses en comú que els permetessin lligar converses, s'adonaren que un tema que els distreia tots dos era parlar malament del polític, que escoltava amb recel llur

xiuxiueig a través dels barrots de ferro. Per aquesta causa, o pel que sigui, el diputat també va posar-se nerviós i començà a mirar amb obsessió el commutador elèctric, fins que es cregué obligat, al seu torn, a telefonar al president.

Les grans potències incorren freqüentment en la falta de vivacitat lligada a la monotonia i s'anà repetint el mateix recurs i la mateixa història: nous vigilants i noves construccions unides a les primeres i comunicades entre elles per obertures reixaades.

En créixer, el conjunt d'edificacions del botó vermell topà amb la nosa d'un gran transformador relacionat amb l'ambiciós pla i construït anteriorment. En conseqüència, els arquitectes encarregats d'anar allotjant els presoners patriotes, traçaren una corba, i després una altra, per salvar un riu; i una altra perquè s'interposava una fàbrica del govern. Així, la primitiva planta hexagonal i el conjunt de peces rectangulars que s'hi afegiren, van anar adoptant una forma espiral i amb aquest nom la gent les batejà: «L'espiral».

A mesura que creixia l'arquitectura d'alerta, tot el país anava quedant dins l'espiral, i això que era un gran país. I amb poc temps la Terra, que a la seva manera tampoc no era petita, també va veure's entre espirals. No pas, naturalment, de la manera material representada pels maons i el ciment, perquè hi havia els oceans, les muntanyes i els sistemes duaners. Però la figura geomètrica tenia el do de projectar-se impalpablement i, de fet, tothom vigilava.

És difícil d'establir per quina raó la gent, a desgrat d'estar tan desperta i avisada, no era feliç. Era inútil que les autoritats repetissin sense cansar-se que, en el cas de veure amenaçats els principis tan cars a tots, els quedava el daltabaix del botó. Aquesta promesa no els omplia, i els ciutadans tenien, sembla, pressentiments. Els mateixos enamorats festejaven sense perdre de vista l'espiral, encara que fos només amb els ulls de l'esperit. Això donava un posat trist a llurs relacions, tan convenient perquè fins els principis més elevats tinguessin un futur.

En els països freds, de gent més disciplinada per naturalesa, alguns funcionaris van començar a vigilar-se ells mateixos i seguien amb amatent sorrunderia els propis pensaments. D'aquesta manera va néixer l'espiral interior, o les espirals, perquè la jeia va estendre's també amb rapidesa i en poc temps cadascú va procurar-se la seva.

L'espiral interior funcionava d'una manera tan senzilla com l'altra, i amb la mateixa esperança d'eficàcia. Al centre hi havia un sentiment patriòtic, vigilat per una idea política, controlada per una preocupació social que, al seu torn, era vetllada per una o més filosofies. Les voltes de l'espiral seguien amb inclinacions per una determinada administració municipal, per sistemes de compravenda, de recaptacions i alcabales, d'organització familiar. Ací i allà, cadascú hi afegia petits tocs personals per donar un aire més íntim i exclusiu a l'espiral. Algú es feia vigilar les preferències artístiques per les conviccions religioses, o al contrari; i d'altres dibuixaven amb treballs una figura petita, on a base d'esforços i d'exercici reeixien a fer dues o tres voltes, ben bé per no quedar-se sense espries. No caldia dir que cada individu tenia al mig de la seva línia corba indefinida un botó vermell, simbòlic però amb una oculta força suïcida.

Des d'un punt de vista planetari, doncs, tot estava lligat, tot era previsible i perfecte. Mai com aleshores no hi havia hagut tants de motius per a fer el panegíric del progrés, i amb més raó pel fet que, ben aviat, l'espiral tingué derivacions aèries i submarines. El malestar general es podia atribuir al fet que vigilar, de vegades,

produïx excitació. Els diaris provaven de convèncer la gent que la tristesa era aparent, que en realitat es tractava d'una actitud greu i reflexiva i que el que de debò importava era seguir vigilant. La Terra s'omplí d'ulls oberts i opacats i d'esperits que feien esforços emocionants per sobreviure a la falta de ventilació.

Habitant l'hexàgon, personatge principalíssim i centre del sistema total i lluminós que acabem de descriure, el savi doctor Robins apuntava en una llibreta personal tots els procediments d'esbarjo i distracció que se li acudien, tenint sempre en compte les obligades parets i la finestra reixa. L'amistat amb el coronel va durar poc, perquè els va donar per plantejar-se problemes relacionats amb les professions respectives i com que ni l'un ni l'altre no els podien resoldre gairebé mai a satisfacció de l'antagonista, van acabar per enutjar-se. Cada vegada més, cultivaren una inclinació introspectiva que donava fertilitat a les seves obsessions.

Però el científic, a desgrat d'ésser, en certa manera, l'home més poderós del món, que tenia al seu abast una força no igualada, se sentia indefens davant la pistola del militar i, pràcticament, no s'assossegava. De nits i tot, en comptes de dormir, discorria mètodes de defensa, alguns dels quals —pel fet de provenir d'un savi tan especialitzat— entendrien per la seva ingènua puresa.

Així i tot, situacions semblants uneixen els homes i els fan coincidir, encara que per altra banda els separin l'educació i la intel·ligència. I el doctor caigué en una solució de presidiari: amb la seva esposa (que el visitava els dijous) ordiren un complot, que culminà quan la senyora va obsequiar-lo amb un pastís de xocolata i crema, a l'interior del qual havia amagat una pistola.

Acaronant la intimitat del seu secret, el doctor estava una mica més tranquil. Com que no podia lliurar-se a entrenaments visibles, feia exercicis mentals de tir i la figura que es forjava d'ell mateix amb l'arma a les mans era astuta i mürria. Idealment, no errava un tret. S'imaginava feinejant pel laboratori, com si no hi toqués, però en realitat amatent i, gairebé al peu de la lletra, amb un ull al clatell. A un costat d'aquest escenari vivificat per la seva fantasia, es bellugava de sobre el vespa del coronel, apuntant-li el pols. En la seva figuració, el doctor es girava com un llamp, mentre es treia la pistola de l'infern de l'americana i disparava. El militar feia una cara d'estupor, però no tenia temps de res. Amb una ferida al bell mig del front, que començava a gotejar-li, queia sense elegància a terra, tot deixant que la seva arma se li escapés dels dits.

La repetició seguida d'aquest episodi cerebral procurava al doctor una grata distracció, sense fer mal a ningú. Per altra banda, el coronel no recelava, perquè les seves preocupacions tenien una direcció oposada. El centre dels seus desvetllaments era el diputat, que va arribar a semblar-li una persona odiosa i criminal. El seguia de cua d'ull, i cada vegada que el polític s'acostava al commutador elèctric premia amb força i a punt el revòlver reglamentari.

El legislador deia amb orgull, sempre que podia, que no recordava haver badat mai. Amb quanta més raó aleshores, que les circumstàncies aconsellaven cautela i que tenia tantes hores per a cavilar, esmolava la seva atenció passant-la i repassant-la per damunt d'un únic propòsit: ésser més llest i ràpid que el guàrdia presencial que, des d'una de les reixes de la seva cambra, vigilava amb un màuser a les mans que no fes un ús precipitat o fora d'hora del circuit d'alta tensió.

Ara va bé de repetir una coneguda llei: l'home adopta més sovint del que es tem decisions fressades, fins i tot tradicionals; però pel fet d'arribar-hi en virtut de reflexions pròpies se li apareixen subtils, plenes d'originalitat i reveladores d'un

esperit sagaç i singular. Pensant, pensant, el diputat va trobar la idea de procurar-se una arma, valent-se de les visites que, cada dimarts, li feia la seva esposa. L'arrodoniment d'aquesta iniciativa va deixar-lo satisfet més enllà de tota ponderació. Durant uns dies, mentre ajustava totes les parts que integraven la seva mica de projecte, es mostrà exultant i ocurrent. Cantava i tot de bon matí, quan s'affaitava, i a les nits no es podia adormir sense formular abans dos o tres pensaments graciosos.

Un dimarts, doncs, la senyora va lliurar-li un pa que ella mateixa havia preparat. Òbviament, a dins, hi trobà una pistola carregada i el diputat, en rebre l'obsequi, va somriure perquè —es deia— mai ningú no podia sospitar una manera tan garneua d'amar-se.

Un darrere l'altre, de vegades simultàniament, tots els vigilants tingueren la idea de defensar-se de les persones que, a llur torn, els vigilaven, i així nasqué la vigilància a l'inrevés, cap enfora del botó vermell, i l'espiral fou sol·licitament vetllada en dues direccions. La farina arribà a escassejar i, durant unes setmanes, senyores amb el posat altiu i compungit de les futures vídues de guerra o de paus no declarades, anaven i venien per l'espiral, portant treballs de rebosteria.

Mimèticament, aquesta segona preocupació s'estengué pels dos hemisferis, com la primera, i el món acceptà una mica més de feixuguesa a canvi de sentir més emparats els principis que de debò comptaven. Els principis sobretot —hom deia—, i els ulls, de tan oberts, marcaven profundes ulleres en els rostres. Ací i allà, alguns precursors s'anaven morint de marriment, però els governants ho atribuïen a la vida sedentària. En tot cas asseguraven que no existien motius per a preocupar-se, o bé que la gent es preocupaven de tan aviciats. Algun fet inclinava a creure interessada aquesta deducció, perquè de tant en tant hi havia governants que es quedaven encantats, en un procés d'idiotització definitiu. Les coses, però, no prengueren mai un caràcter populatxer. Quan la desgràcia es produïa, feien veure que l'affectat havia perdut unes eleccions i el portaven als afores, il·lusionant-lo amb la redacció de les seves memòries.

Sigui com sigui, cal insistir que en tots els punts de la rosa dels vents les essències doctrinals més íntimament lligades amb el progrés i la civilització adquirien una robustesa impressionant. Pràcticament, si algú es queixava era per aquesta tendència tan humana de malfiar-se de les coses que, de massa bones, semblen antipàtiques. De fet, la precisió, l'ordre minuciosament establert i —en un terreny purament metafísic— la higiene de les idees, asseguraven la permanència de l'espiral com a institució d'utilitat pública.

El que s'esdevingué després es podria atribuir al fet que la perfecció mateixa (ajustant-la a la nostra mesura terrenal) no està del tot bé. Aquesta pugna amb la significació exacta de les paraules era un fenomen que es presentà inadvertidament al principi, però que va créixer tan de pressa que aviat va afectar la claredat dels conceptes. Els ciutadans, quan tenien lleure de reflexionar, pensaven que les coses podien tenir tal valor, o bé un altre d'absolutament oposat, o que no en tenien cap. Això darrer, en particular, creava desconcert i feia que no tan sols la joventut, sinó fins i tot persones d'edat madura es dediquessin a l'esport amb desesperació.

Plantejats els fets així, havent deixat de banda només aquelles coses que contribuïen a fer més pesat el present memoràndum sense ajudar a fer-lo més entenedor, és possible endevinar el final per simple deducció: si algú, atret pels exercicis d'agilitat mental, vol posar a prova la seva, que tapi amb un full blanc les

ratlles que segueixen i fàcilment pressentirà llur contingut. Així i tot, per a aquells els deures dels quals els impel·leixen a cenyir-se, segueix la relació.

El doctor Robins, un divendres de finals d'estiu, va llevar-se amb un indefinible mal humor. De bon matí, va donar al coronel unes quantes mirades que glaçaven l'ànima i no es treia la mà dreta de l'infern de l'americana, empunyant la pistola. Ell mateix no hauria pogut explicar què li passava però estava segur que li passava quelcom. Potser, una molèstia lleu a la regió cordial, o un bategar que li retrunyia a les temples i el posava nerviós.

Poc abans de les onze sentí una punxada al cor i l'angoixa d'un esvaniment. La por que el soroll que faria en caure no fos mal interpretada pel coronel i li produís alarma (amb les conseqüències tan poc afortunades per al doctor que es podien preveure) va fer que el savi mobilitzés tota la força del seu instint. A mig desmai, abans d'arribar a terra, va treure's l'arma i disparà un tret que va allotjar-se al pit del militar. El qual, a desgrat de l'angoixa de la ferida, desenrotllà una gran rapidesa de reflexos. «L'espètac del dispar», pensà, «produirà un sobresalt al diputat i qui sap si, per pura educació de l'esma, tocarà el commutador». I, en efecte, tingué el temps just d'aturar amb una bala ben dirigida el diputat que ja allargava les mans cap al dispositiu elèctric.

No és rara l'observació que les coses ben meditades i ben preparades, encara que finalment es despleguin al revés a causa d'imponderables, frueixin de la previsió i el bon ordre amb què d'antuvi havien estat beneficiades. El polític es resistí a començar l'agonia abans de disparar la seva arma damunt el guàrdia de la presidència, el qual —ferit de mort i amb els ulls esbatanats per l'estupor— girà el màuser contra el seu vigilant, que amb treballs aconseguí tombar-se i disparar cap endarrere. Successivament, tota l'espíral cremà com un lluquet.

Des de Venus, grups d'especialistes amb aparells observaven perplexos com la humanitat es retirava amb el mínim de soroll i gairebé sense fum, amb una condícia i un sentit de la geometria que contrastava amb altres civilitzacions que, per a desaparèixer, havien hagut d'espernegar i vociferar.

Ara cal considerar que aquestes ratlles són el símil de la carta dirigida al jutge. S'entén: l'acostumada carta destinada a impedir que recaiguin sospites damunt de tercers. En aquest cas la simple al·lusió a terceres persones té un aire còsmic impressionant, que, acompanyat de disposicions testamentàries, assegura el posat solemne i convenient. Es podria interpretar que la Terra llega el botó vermell i els plànols de l'espíral —intactes— als habitants de qualsevol altre planeta que també tingui precisió de desaparèixer i desitin fer-ho amb el mateix virtuosisme.

Les relacions entre el bé i el mal

Sempre que s'escriu la història de la baronia de la Plana de Bigors, els cronistes experimenten una certa perplexitat, per la fi del nom i de la casa. Els mateixos lectors oblidén l'aridesa d'altres pàgines i s'aturen a reflexionar (oi més si tenen fills) sobre el poder de les inclinacions naturals dominant l'educació, l'ambient familiar i els caients hereditaris.

El setè baró d'aquell escut va tenir una descendència moderada, uns bessons que, donada l'espectacularitat dels naixements dobles, van fer pensar en un matrimoni prolífic. Però no fou així i després del vaitot inicial, els nobles senyors s'encantaren sense donar més fruits.

Per assenyalar hereu, el pare contravingué una coneguda llei genètica, per la força de considerar que qui primer arriba, primer compta; d'aquesta manera, el noi que s'avancà a veure la llum fou declarat primogènit i l'altre, ja d'arrencada, s'hagué de resignar a un segon lloc, ocupant un bressol més petit.

A desgrat de tot, el cavaller procurà que tinguessin un accés igual a la cultura i els va donar professors d'humanitats i de ciències, bons directors espirituals i, per adornar-los, mestres en alguna disciplina artística triats entre eminències del país. Ell directament s'encarregà de fer-los hàbils en la caça i en el maneig de les armes, procurant sobretot que apuntessin mirant-s'hi molt. I aquí —valgui l'incís — és oportú fer notar com és d'estrany que aquesta preocupació constant dels aristòcrates per tirar bé no hagi desvetllat més suspicàcies des del principi del temps.

Els fets que es relaten s'esdevingueren a la segona meitat del segle dinovè, per la qual cosa els corrents liberals que s'obrien camí per Europa arribaven amb timidesa a la Plana de Bigors. El baró volgué que els seus fills obrissin l'ànima a totes les inquietuds, almenys fins on ell en tenia percepció, però mentre el que passava com a gran (de nom August) era àvid de coneixements i s'apassionava per totes les coses elevades, l'altre (que es deia Albert) sortí a un oncle seu enviat i mort a les Antilles, perquè la Plana no l'havia pogut aguantar.

L'Albert era irresponsable i dolent, mostrava una cruetat pura, pel simple gust del mal, i allí on posava les mans sorgia l'esquerda. Amb l'ajut d'una astúcia torçada fugia d'obligacions, fins de les lleus que suposa pujar en casa rica, i folgant i trencant s'espigà, enamorat del terror que creava.

Contràriament, l'August tingué consciència de seguida del seu destí de cabdill. Encara adolescent, va adonar-se que el monocultiu i un sistema de gabelles imposat per un centralisme despòtic eren la causa que els pagesos de la comarca visquessin amb estretor i va sentir-se cridat a salvar-los. Abandonà una mica l'esgrima per estudiar a fons la sembra del blat de moro, cosa d'agrair en qui, com ell, només havia de menjar i créixer. Retòric, se'l veia sovint enfilat en una font de pedra o en una creu de terme, arengant els camperols per explicar-los les injustícies d'una administració deshonesta. Inspiradament, els feia veure els avantatges d'una economia al seu servei, i com que no hi ha orelles que es tanquin a promeses, comptà aviat amb partidaris.

Vista així, la vida dels dos germans prengué una volada lineal. Als disset anys, l'Albert violà la filla d'un moliner i quan el parent de la noia encarregat de salvar el

que es pogués l'anava a emprendre, el jove l'esperà amb una pistola damasquinada i va disparar-li un tret impecable que el tombà, val a dir-ho, sense dolor. Sortosament, el baró obrí l'arca i pagà per l'honor perdut i pel difunt, facilitant millores al molí. Però el mal ja hi era, ben determinat per una banda, i un any després l'Albert, aprofitant que el falconer de la família estava distret i d'esquena, va travessar-lo amb un atiador de forja, resolent a favor seu una discussió cinegètica.

(Mentrestant l'August, intuint i anticipant-se, provava de muntar una cooperativa agrícola, desvetllant en el baró —malgrat l'ombra d'un rosec— l'orgull que senten els pares pels fills que surten bé).

Després de l'incident fatal amb el criat caçador, l'Albert començà a cremar etapes, com si una set de complir a termini fix l'empenyés. Durant les festes de la collita assassinà un guarda jurat, que era un bon home, i poques setmanes després sacrificava un pastor que mantenia cinc parents amb decorum. Prenent-se el temps just per a respirar, esbotzà les guardioles de l'església i, quan fugia a cavall, atropellà la dona més vella del poble i una noia bonica i plena de virtuts. Les dues víctimes, d'esma, es van agafar les mans i expiraren damunt els còdols amb tota la figura desfeta. Per sort, l'Albert va agafar malament el revolt d'entrada a la carretera reial, s'estimbà i morí a la vora d'un riu que només duia aigua a temporades.

Aquesta carrera criminal del seu germà havia aflijit l'August, que penava per tanta sang vessada. Però qui es lliura a un ideal deixa que les qüestions personals quedin a banda i banda de la ratlla traçada i conreà l'oratorià amb més fervor que mai. Tenia els pagesos pràcticament alçats, a punt i conscients dels seus drets cívics, fins a l'extrem que quan es reunien a fer la manilla o jugar a les botxes, no discutien per cartes o boles mal tirades, sinó per excitacions a compte de la Revolució francesa. I quan dos alcabalers del fisc arribaren a la Plana per cobrar el que corresponia al tresor públic, els van treure amb violència, empaitant-los camps a través a cops de pedra. Un dels funcionaris, esforçant-se per saltar un marge, va fer palanca amb la canyella i mai més no va caminar bé.

El succés era greu. El baró va renyar el seu fill amb posat sever, però l'August tenia la paraula viva i sense faltar el respecte al seu pare replicà que l'egoisme de les classes dirigents no aturaria el progrés, que eren al segle dinou i calia adoptar una actitud moderna.

—Pensa que això no està llest —respongué el noble senyor amb compunció —. Ara ens enviaran els miquelets i vindrà, com diuen les Santes Escriptures, el plorar i el xerricar de dents.

Fou profètic. Tres dies després, a trenc d'alba, un escamot de muntanyencs de la corona, amb llur pintoresc uniforme de vellut i unes escopetes de mal portar i curt abast, emprengué l'expedició punitiva. Se'ls va veure venir per la drecera, aplicant-se perquè els sots del camí no els fessin perdre la formació, i marcaven el pas al so d'un timbal que, cada cop que el timbaler saltava un rost, perdia el compàs.

Des d'un turó, l'August els vigilava. Fent visera amb les mans per protegir-se del ressol, els va comptar: eren vint homes, amb el vell ardit bèl·lic d'avancar de dos en dos en columna de fons, perquè semblessin més. D'un cop d'ull, el jove capitost considerà les possibilitats d'una emboscada. Repartí els seus lleials per les faldes d'un barranc, amb la recomanació que aprofitessin les herbes altes per a

amagar-se, i quan la tropa passà entre les vorades l'encerclà. El sergent, que tenia els peus adolorits i una forta depressió moral per qüestió de dones, es va rendir. Aleshores ocorregué un fet transcendent: veient-se entre pagesos (que, després de tot, era gent de la seva), la majoria de milicians es va passar a la causa contrària, sense saber ben bé quina era, però amb sincer entusiasme; només vuit veterans de guerres colonials mantingueren la punya de la bandera i es van deixar lligar formant corda, per a encapçalar la comitiva que entrà triomfalment a la Plana de Bigors.

El baró prohibí que repiquessin les campanes i aturà la grifolda popular, ja que en aquesta ocasió va preocupar-se de veres. Coneixia la duresa castrense i la decisió de la monarquia quan es tractava de mantenir un punt.

—Vindrà l'exèrcit —digué—. No tindrem temps ni d'arribar a la frontera...

I així va ocórrer. El coronel De Maria, cap militar de la regió, rebé ordres de dominar la revolta, esclafant-la. Hi havia una altra circumstància, encara: la major part de petits senyors de la ratlla mostraven simpatia per la causa del Pretendent, que des del país veí feia manifestos i organitzava guerrillers burxant el tron. L'acció, per tant, s'aprofitaria per a donar-li un caire d'escarment polític.

El coronel formà el seu regiment, reforçant-lo amb dues peces d'artilleria. Per causes que no ve a tomb explicar, l'encàrrec li agradava i es veia disposat a envestir delectant-se. Amb el seu estol passà pel mig dels pobles, seguint els camins més transitats, amb el propòsit de divulgar la seva missió.

Quan l'August contemplà l'eixam de casaques vermelles entrant al revolt de l'ermita empal·lidí, però tenia un coratge engalanat de romanticisme i no va blegar-se. Mentre vigilava el repartiment de dalles i forques als més joves i d'una bona dotació de perdigons als caçadors destres, els parlava dels drets de l'home i d'unes reformes agràries que incitaven a somiar. Sabia de memòria alguns fragments de la famosa oració de Gettysburg i a desgrat que era difícil adaptar-los a les necessitats de la Plana de Bigors, els recitava alternant-los amb paràboles bíbliques i capitols de la constitució liberal del vint-i-cinc, ja derogada. Era l'encarnació d'un bell heroisme jovenívol i tothom el seguia amb una irreflexiva esperança.

El coronel emplaçà els canons al cim d'un turó i quasi sense engaitar engegà una granada contra el castell. Aquí intervingué el fat advers, amb una casual coincidència que ningú no s'esperava: el baró i la seva esposa, amb quatre criats fidels, s'havien refugiat a la sala de costura, que tenia dues finestres grans i una de petita; per aquesta darrera (que donava a ponent) entrà l'explosiu, esclatant al peu d'un faristol que utilitzava el baró per a llegir en veu alta poemes tranquil·litzadors. Entre soroll i fum pagaren tots llur tribut a la terra, formant una pasta amb els vidres i les estelles.

A fora, l'August s'havia adjudicat un èxit parcial, sorprendent dues esquadres i delmant-les. Però tot contribuïa que el cap militar s'enardís. Allí on apuntava els binocles, s'alçaven les flames consumint cases pairals i masies, transformant l'ajuntament en una parcel·la negreca i els carrers en planes desolades on, d'ací d'allà, els cadàvers s'estenien sense merèixer una pietat que poguessin aprofitar els vius.

Com passa tan sovint, l'August morí de desgràcia enmig de la batalla. Intentant salvar un mur, s'embolicà amb unes heures i caigué de clatell a l'altre costat, moments abans que el coronel donés l'ordre de saqueig.

Podria preguntar-se si n'hi havia per a tant. Però aquesta pregunta s'ha de formular tan sovint quan es llegeix la història! En resum, fou una acció breu, neta

i brillant a la manera tàctica. En poc menys de dues hores, desaparegué la baronia i tot un poble fundat pels romans sota els millors auguris.

Així, quan es tracta d'assentar les columnes en el llibre de la Plana de Bigors, la de l'Albert —que era el mal fill— hi figura amb modèstia obituària, sis homicidis i la pròpia destrucció, mentre que la de l'August, el jove idealista encès d'amor al proïsmo, passa d'un full a l'altre detallant amb la freda concisió de les xifres prop de cent famílies immolades (comptant-hi la seva), la relació d'un castell cremat, innombrables cases destruïdes i dues o tres joies gòtiques desaparegudes per sempre.

El repàs anterior és la causa de l'estupefacció esmentada al principi. Deduccions precipitades condurien a una moral mesquina, que no es pot admetre. Sembla que el progrés camina millor damunt la blanesa de la carn morta, i el cas és que no s'aturi. Per altra banda, s'ha de tenir en compte que entre la dolenteria extrema i l'afecte desmesurat abunda un terme mitjà encoratjador, la comparsa altruista representada en aquesta narració per les dotzenes i dotzenes de persones que brindaren l'esquelet pel benestar rústic. La seva resignació a l'anonimat suscita meditacions; encara avui, quan algun excursionista troba ossos sota la brolla que cobreix l'antic municipi, dubta entre si són d'home o d'animal i els retira amb els peus, fastiguejat i pulcre, lamentant que les recomanacions sobre higiene silvestre contingudes en els manuals d'exploradors no siguin més generalment ateses.

Un gos és un rei

Una vegada, un nen de Gràcia que es deia Ponç Eimeric va fer una gran amistat amb un gos que es deia *Cal·lígula*.

Quan ja tenien prou franquesa, el gos va agafar el nen a part i li digué:

—En realitat no em dic *Cal·lígula*. El meu nom veritable és *Espartero*.

Tenia un accent estrany, potser perquè era gos o potser perquè venia de lluny. Era un gos de mitjana edat i es veu que havia corregut molt.

El nen es va empassar la saliva —una manera d'expressar sorpresa— i passant-li la mà pel llom comentà:

—M'agrada més *Cal·lígula*.

Es van quedar tots dos silenciosos, una mica torbats. Eren a la plaça del Sol, xamfrà Planeta, i hi havia poc moviment, a causa de l'hora. En Ponç, després de pensar-s'hi molt, preguntà:

—Saps llegir?

—Nooo!

Cal·lígula remenà la cua, sense que vingués gaire a tomb, en un gest de desconcert ocasionat per la timidesa. Va passar un ciclista i l'empaità durant uns quants metres, perquè no diguessin. S'atansà novament, amb la llengua fora, i es va asseure al costat d'en Ponç.

—Ets de raça? —preguntà el nen.

—Em penso que sí, per part de mare. Però no n'estic segur.

Parlava molt clar, arrossegant una mica les erres, i abans de respondre reflexionava, com si hagués de fer un esforç.

—Jo sóc català —digué el nen—. Tu no ets d'aquí, oi?

—No. Vinc del sud, fugint dels caçadors.

Quina cosa més notable! Semblava que gossos i caçadors havien lligat sempre. *Espartero*... Però no, era un nom molt lleig.

—Et fa res que et digui *Cal·lígula*?

—No. Acostumat ja m'hi he.

De vegades construïa les frases al revés, però no gaire. En general se l'entenia.

Cal·lígula tingué la impressió que allò de les seves reserves contra la caça, calia explicar-ho.

—No és que tingui res contra els caçadors, saps? És que els conills també parlen. Molt cosa penosa és...

S'interrompé, es va sacsejar les orelles, i rectificà:

—És una cosa molt penosa empaitar algú que demana clemència. Jo no serveixo. Sóc molt tou.

S'ha dit tant que les bèsties parlen! En Ponç no estava excessivament meravellat, i tanmateix, no sabia ben bé quina cara fer-hi. *Cal·lígula* s'espolsà una puça, i en Ponç es va haver d'apartar per no entomar-la.

—Dispensa —digué el gos.

—Que no et posen dedeté?

—Sí, però me n'escapo tant com puc. M'irrita la pell.

A la plaça hi havia un senyor gran, que duia una paperina a les mans i buscava coloms per donar-los molles de pa. N'hi havia pocs, aquell dia, i el vell estava una mica desil·lusionat. Va veure el gos, i s'hi acostà per amanyagar-lo.

Quan el tingué a prop, *Cal·lígula* li ensenyà les dents i l'home se'n va anar, esverrat.

—Per què ho fas, això? —preguntà en Ponç amb un aire sever.

—Perquè tossia —respongué *Cal·lígula*—. No t'hi has fixat? Ara passo una bona temporada i no vull que m'encomanin res.

En Ponç va fer una volta per la plaça, amb les mans agafades al darrere, i *Cal·lígula* el seguí, amb la cua dreta i fent uns salts alegres. Passaren pel costat d'una pila de papers i fulles seques arrambada a la vorera i el gos no es pogué estar d'ensumar-la. En Ponç el contemplà, encuriosit; de sobte, el gos va alçar el cap, amb la boca entreoberta i els ulls aclucats, i va fer dos esternuts seguits.

—Veus? —digué el nen—. Això sí que és dolent. Deu ser ple de microbis.

Cal·lígula se'l va mirar amb una expressió tolerant, com si es fes càrrec de les coses.

—Si això matés —respongué finalment—, anys que mort seria ja fa. —Anava a repetir la frase del dret, però tingué mandra i digué—: Ja m'entens, oi?

—Sí.

Seguiren caminant, una mica abstrets. En Ponç buscava un tema de conversa, però només se li acudien banalitats. Aprofità una parada davant una escaparata i va preguntar al gos:

—On vius?

—A casa d'una vídua planxadora que hi ha al carrer de Pere Serafí.

—Què hi fas?

—Bordo de nits, quan s'acosta algun desconegut. Tinc poca feina.

—Ho sap ella, que parles?

—No li ho he dit mai, però estic segur que ja s'ho pensa.

Cal·lígula no era loquaç i se l'havia d'estimular, arrencant-li les paraules. Es distreia amb qualsevol cosa i feia moltes anades i vingudes en va.

—Vas al cinema, tu? —preguntà en Ponç de sobte.

—Ni tan sols no hi he posat les potes.

—Doncs t'agradaria. Fan unes pel·lícules de dibuixos on surten bèsties que parlen...

El gos no va fer comentaris, però dreçà les orelles, com si preguntés: «I què?». No se'l veia gens interessat.

Instintivament, en Ponç va donar una puntada de peu a un tap de llauna, i *Cal·lígula* va córrer a empaitar-lo i el portà a la boca, com si hagués fet la gran cosa.

De cop i volta, en Ponç tingué una idea. Estirà el gos pel collar i li digué:

—A veure si saps dir: «Setze jutges mengen fetge...».

Cal·lígula es va aturar en sec i trencà l'oració del nen:

—No comencis, eh? Per una cosa així me'n vaig anar de Tarragona.

—Apa, no fugis d'estudi. A veure si ho saps dir.

Cal·lígula féu un gest de menyspreu. Fingí que l'atreia molt un fanal i aixecà una pota del darrere. Després, emprengué una mena de galop, sense acomiadarse.

—*Cal·lígula!* *Cal·lígula!* —crijava en Ponç, tot provant d'atravar-lo.

El va veure que tombava pel carrer de la Virtut i, abans de desaparèixer cap a l'esquerra, el gos es va girar per adreçar-li una mirada de despit.

Aleshores, en Ponç sentí una escalfor a la mà; tenia el puny clos i premia un grapat de monedes. Es va recordar que la seva mare l'havia enviat a comprar sucre, i sobresaltat, entrà a ca l'adroguer.

Mentre li pesaven la mercaderia, en Ponç va acariciar el gat de la botiga.

—Que parla, aquest gat? —preguntà.

—No, però ho entén tot —respongué el noi de l'adroguer.

«Ja pot, el ganàpia!», murmurà en Ponç. Els gats no li havien agradat mai. Preferia de bon tros els gossos, encara que fossin arrauxats i una mica visionaris.

Explorador celeste a la deriva

A casa de l'Ernest hi havia sempre el problema de fer lloc. El pis era petit, i la mare de l'Ernest es queixava de la falta d'armaris i fins i tot de la falta de panys de paret per a posar-hi armaris. Per aquesta causa, el pessebre que muntaven cada any tenia una forma allargada i semblava que les figures feien cua i les muntanyes quedaven encastades a l'horitzó, que era un paper d'embalatge amb una posta de sol pintada.

Als ulls de l'Ernest es podia comptar amb l'avantatge d'una major intimitat: tot era a mà i el petit univers quedava tot ell a l'abast, sense altres secrets que els que s'ofreien a les mirades infantils. Per això, el dia que el nen es va adonar que un dels pastors (a un pam escàs dels Tres Reis) es bellugava, va pensar: «Ja és atreviment, escollir un pis tan petit per a un prodigi tan gran». Va acostar-s'hi i comprovà que el pastor, diminut, era de carn. I fins va veure que la pell amb la qual es disfressava era un retall de camussa que la mare de l'Ernest tenia a l'estoig de la manicura. El Pastor, en sentir-se atrapat, va fer un gest molt expressiu amb les mans, com si volgués dir que ja en parlarien amb més calma.

L'Ernest era un noi més aviat tranquil i esperà el vespre, quan els pares ja dormien. S'acostà al pessebre, amb un llum elèctric de piles, va veure el pastor assegut a la vora del riu, com si es mullés els peus en el paper de plata que feia d'aigua.

—Ets de debò? —va preguntar-li, mentre l'enfocava amb la llanterna.

Tot protegint-se de l'enlluernament amb el braç, l'altre respongué:

—Sóc cosmonauta, i vinc d'una galàxia de prop d'aquí. Em vaig despistar i el plat volador ha quedat sota l'escriptori del teu pare. No el toquessis pas!

—Et pescaran —digué l'Ernest—. El pare no, perquè sempre té el cap a la feina, però la mare és segur que et pescarà...

—T'aconsello que m'ajudis a evitar-ho, pel vostre bé. Em veuria obligat a arrasar el pis.

«Quin milhomes», pensà l'Ernest. «Amb un cop de planxa, la mare el podria aplanar com un full de calendari». Però, per educació, va desviar la conversa:

—Què menges?

—Estic servit per sis mesos.

—I no portes casc de plàstic ni vestit de l'espai?

—Són antigalles, això. Nosaltres prenem un compensador de pressions per via oral.

—I la gravetat?

—Prenem una altra mena de pastilles. Però deixa-ho estar, que no ho entendries. El que has de fer és ajudar-me a sortir d'aquí...

—Com?

—El teu pare carrega l'encenedor amb un líquid americà, Gazonol. Ja saps què vull dir, oi?

—Sí. És un pot de llauna, aplanat, amb una mena de comptagotes en un extrem. A l'etiqueta hi ha una flama vermella que surt d'una G.

—Exacte. M'has d'ajudar a carregar el plat volador amb aquest líquid.

L'Ernest se'l va mirar amb un aire mofeta, com si digués: «I tu, que presums d'esbotzar pisos, no et pots valer sol?». L'astronauta el devia interpretar, perquè va dir de seguida:

—Fa uns quants dies que estic empiocat. A més, *tot* això està fet a mida vostra, no pas a la meva. Au, no perdem temps...

El *viatger* de l'espai va baixar àgilment, deixant-se anar per un dels farbalans que la mare de l'Ernest feia servir per a dissimular la tramoia del pessebre. Mentre caminaven de puntetes cap a l'escriptori del pare, el nen tingué un pressentiment i va preguntar:

—Com és que parles tan bé el català? No em diràs que també preneu unes pastilles...

—Doncs sí: les píndoles de català són rosades. Cada idioma té el seu color. Apa, ajuda'm a treure el plat volador.

L'Ernest es va posar de quatre grapes i, en el moment que anava a allargar el braç, l'astronauta li recomanà que de primer toqués el vehicle amb la punta dels dits, per si encara cremava. El metall era calent, però l'escalfor es podia aguantar. La nau brillava i emetia una fosforescència intermitent. «I tant, si l'hauria trobat, la mare!», pensà el noi.

—No facis soroll —va pregar el visitant extraterrestre.

—No pateixis. Els meus pares tenen un son molt fort.

Va treure el Gazonol del calaix de l'escriptori i, guiat pel foraster, omplí el tanc.

—Em sembla mentida que encara aneu amb benzina —comentà el nen.

—No hi anem pas. Fem servir camps de força electromagnètica. Els combustibles líquids són per als reactors d'emergència.

—Ah! Tots els plats són petits com aquest?

—Nooo! El meu és com una mena de vespa de les vostres. Però n'hi ha d'enormes. Ja en deus haver sentit parlar.

L'Ernest recordava algunes fotografies del diaris, però eren borroses i poc convincents.

—D'aquella manera... —digué evasivament.

—Passa que sempre anem esverats i de pressa. Fem de mal retratar, nosaltres —digué l'home sideral.

Abaixà la mirada, com si se'n donés una mica de vergonya, i obrí un portell que hi havia en un costat de la nau.

L'Ernest no es podia treure del cap les pastilles de català. Serien tan útils! La gent es podria desitjar les bones festes sense l'aguait de les pronunciacions i tot seria més planer i cordial.

—No ens podríeu enviar píndoles de català? —va preguntar de cop i volta—. Suposant que el preu ens anés bé...

—Qui sap! Però això us ho heu de fer vosaltres.

L'homenet va entrar al vehicle i, amb mig cos a fora, va mirar l'Ernest amb un posat d'agraïment. Li demanà que obrís la finestra, per no trencar els vidres, i s'acomiadà amb gentilesa:

—Gràcies! I que passeu un bon Nadal...

El plat va brunzir, s'il·luminà amb una claror ataronjada i fugí com una ratlla de llum.

L'Ernest es va ficar al llit i estigué desvetllat durant una bona estona. Doubtava de si ho explicaria als pares, i acordà que sí, per pura lleialtat, però sense confiar-

hi gaire. L'any passat, quan es va fer tan amic d'un rei de cartes, els pares no s'ho van creure i fins el van renyar. I això que el rei era d'espases i es va passar tota una nit donant-li lliçons d'esgrima. S'adormí pensant en el munt de coses que es perd la gent gran, per anar sempre tan enderiada.

Els nens voladors

Camí de l'escola, la Roser va trobar una velleta que plorava de gana i, sense pensar-s'hi gens, va donar-li l'esmorzar. Tot seguit, la vella es va convertir en una fada jove, plena de cercles lluminosos.

—Per la teva bona acció —digué la fada—, pots demanar el do que vulguis i te'l concediré.

La Roser no deia res, i això que s'havia quedat amb la boca oberta.

—Què et passa? —li preguntà la fada.

—No res. Estic sorpresa, perquè em pensava que tot això eren històries.

—Pst, no t'embolquis, que ho salaràs! —mormolà l'aparició—. Au, demana i vés-te'n, que faràs tard a l'escola.

—Vull una bossa enorme plena de...

—Roser! En moments així s'ha de ser espiritual!

—Doncs que tingui una vareta màgica amb el poder de la seva.

La fada va renyar-la i li digué que l'ambició era una mala consellera. La Roser ja estava nerviosa i hagué de dominar l'impuls de dir que li fos tornat l'esmorzar i en paus; la fada es mirava contínuament un rellotge amb brillants que duia penjat al capdavall d'una fina cadena d'or.

—Que té pressa? —preguntà la nena.

—Tu en tens, descarada!

(Va estar a punt d'anar-se'n tot en orris i la Roser, per acabar d'una vegada,aprofità la primera idea que va passar-li pel cap):

—Doncs que tingui la facultat d'alçar amb la mirada qualsevol objecte o pes.

La fada va fer un gest de desaprovació amb els llavis, s'arronsà d'espatlles, va tocar la nena amb la vareta i s'esfumà, tota picada. La Roser va sentir com si la resseguís un corrent elèctric i, en veure que es tornava a trobar sola, respirà profundament.

—Renoi, quin descans! —proferí—. Aquesta senyora semblava boja.

Es recordà de l' hora de classe i començà a córrer. Entre gambada i gambada, pensava amb enyorament en l'esmorzar perdut. «I avui que tenia croquetes d'*ahir*», reflexionava, «i que m'agraden tant i que qui sap si les deu haver llençades!». El dubte li venia d'haver llegit en un llibre antic que les fades només menjaven campanetes de mar.

Ben bé de més a més, se li va acudir de provar el poder que li havien donat. Hi havia una gran pedra blanca a la vora del camí; va mirar-la, alçà els ulls i la pedra va elevar-se, com si flotés en l'aire. «Ostres!», exclamà la Roser, que de vegades no es controlava prou. Després, abaixà la mirada: la pedra va caure i va esclafar una marieta que feia la primavera com bonament podia. A la Roser li va saber molt de greu per l'insecte, però el mal era d'impossible reparació.

A l'escola, la nena es va divertir més que mai. Feia volar les carteres i els pupitres i va passejar la Sívia (una alumna poc amiga seva) per tot el sostre de l'aula. La Sívia, amb els ulls esbatans, s'arrapava a la cadira que li feia d'artifici aeri i, a desgrat de tot, era feliç. Finalment, la Roser es va atrevir a aixecar la tarima de la senyoreta i aquesta, que observava les coses amb una actitud analítica, picà de mans i digué:

—Prou! Qui ho fa, tot això?

—Sóc jo, senyoreta —respongué la Roser, que era molt lleial—. He donat l'esmorzar a una vella, la vella s'ha tornat una fada i la fada m'ha concedit aquesta gràcia.

—És fantàstic! —cridà la senyoreta—. Ja ho saben a casa teva?

—No.

—Els ho hem d'anar a dir de seguida!

La senyoreta disposà que la substituís una ajudanta i s'endugué la Roser, estirant-la pel braç.

—Ho explicaré jo, eh? —va proposar la senyoreta, quan ja eren a punt d'arribar.

—Quan sé una novetat *que és meva*, m'agrada explicar-la jo —replicà la Roser, aplomada i greu.

—Insolent! —va cridar la professora. Sentí com si l'agafessin pels turmells per allunyar-la de terra i tornà precipitadament al to pedagògic:

—Deixa-m'ho dir a mi. Quan vols ets molt *maca*, oi? Ja veuràs com ho explico divinament...

A casa, la mare era a la cuina i l'avi arreglava la gàbia del canari. Van escoltar tots dos, una mica de mala gana, el fogós relat de la senyoreta i l'avi, en sentir parlar de fades, digué:

—Ja tornen a rondar per aquí aquestes insensates?

La mare comentà que la Roser sempre els sortia amb ciris trencats. Tanta falta que els feia un milió i mig de pessetes i acudir-se-li aquella ximpleria d'aixecar pesos amb els ulls.

—Com si s'hagués criat en una família de camàlics! —afegí, mentre s'eixugava les mans amb el davantal.

Entre una cosa i l'altra havien arribat a migdia i el pare de la Roser es presentà a dinar. Sempre venia cansat del despatx i es queixava del fred o de la calor, segons la temporada. Parlant tots alhora van explicar-li atropelladament l'aventura de la nena i el pare, és clar, no ho acabava d'entendre.

—Per què no la proven? —preguntà la professora, que tenia ganes de lluir-se amb els mèrits de la seva alumna.

I aprofitant un moment d'estupor general, ordenà:

—Roser, alça el bufet!

La nena va contemplar desmenjadament el moble i aquest s'elevà vacil·lant, per la poca convicció de la mirada. Es van trencar les copes d'una licorera i es va sentir soroll de pisa esmicolada.

La mare estrieganyà la Roser i el pare va rescatar-la. El senyor Gombau —perquè aquest era el nom de la família— es tenia per un home amb una gran visió dels negocis, però sense la sort dels altres. «El dia que se'm presentí una oportunitat ja ho veureu!», deia sempre.

I vet aquí que allò va semblar-li la crida de la fortuna. Es va voler assegurar de les condicions de la seva filla i la nena va haver de passejar la nevera per tot el pis, mantenint-la a dos pams de terra.

A taula, el pare es va passar tota l'estona apuntant coses en un full de paper i la senyoreta (l'havien convidada a dinar) trobà que era un mal educat.

—Ja ho tinc! —cridà el cap de casa sobtadament—. Se'n dirà «Grua Mànega Gombau». —I, somiós, prosseguí—: A sota, com a subtítol, hi posarem «Casa especialitzada en el trasllat de pianos i caixes fortes». La instal·lació no valdrà res,

només necessitarem un telèfon i un vestit adequat per a la Roser. Potser haurà de ser un vestit de color blau, una mica com de mecànic, amb una «G» grossa i blanca brodada a l'esquena. Qui sap si també hi farem brodar el número de telèfon...

La senyoreta es va sentir molt contrariada, perquè tenia pensat dedicar la Roser a la televisió i ella seria la presentadora. Ja li havia fet mentalment un vestit de gasa rosada, amb farbalans. Tanmateix, el pare destruí aquest diorama amb unes paraules plenes de sentit:

—A la televisió fan trucs d'aquesta mena sempre que volen. La gent ens prendria per una colla de lirons. Hem de ser pràctics, senyoreta!

—Pràctics, pràctics! —rondinà l'avi—. Jo hi toco més que tots vosaltres. Jo faria una llista amb els noms d'uns quants dropos que sé i els aniria a veure d'un a un. Els aixecaria fins a trenta metres de terra i, de cop, tancaria els ulls. Pataplafl! Una feina neta, que em vindrien a contractar de l'estrange i tot...

—Sembla mentida que diguin coses com aquesta davant la criatura —es queixa la senyoreta.

La Roser es va sufocar, perquè l'atreia més la idea de l'avi que la del pare. No perquè volgués mal a ningú, sinó per veure quina cara hi farien els dropos.

El senyor Gombau, pensant-se que disminuiria la tensió, va preguntar a la seva muller:

—I tu? Què hi dius?

—Jo dic —va respondre la senyora— que des de demà al matí la Roser i jo anirem cada dia a veure si trobem la vella. I tant de bo que encara tingui gana!

Estava obsessionada pel milió i mig de pessetes i tenia ressentiment contra la seva filla, pel «gran tros a l'olla» que podien tirar del do que havia demanat.

La professora no cessava de burxar, invocant els drets de l'esperit i fent crides a la llibertat de la nena.

—Perquè, a veure... —deia—, què t'agradaria, a tu?

A la Roser, se li acudiren moltes coses agradables, però s'havia desenganyat de la gent gran i despistava. La senyoreta tenia l'abrandament dels peoners i ja no podia aturar-se:

—Au, digues... Apa, explica't... No et quedis així... No siguis fleuma!

Acorralada, Roser expressà en veu alta la primera cosa que se li va ocórrer:

—M'agradaria fer volar nens.

—Oh, que bonic! —comentà la senyoreta, picant de mans.

I el pare, que estava ben decidit a mostrar-se utilitari, es tocà el front, va meditar breument i digué:

—Sí, és un missatge directe, fàcil d'interpretar. Una atracció... Contractarem un espai en un parc d'atraccions.

Com que realment tenia iniciatives, va llogar l'espai, va fer construir uns vehicles de fusta i, amb l'ajut d'un faller valencià, va donar-los formes d'animals. Ja se sap: un elefant, un cigne, un cérvol, un ruquet... Els nens hi pujaven i la Roser, asseguda en un tron de guix daurat, els feia volar amb la mirada. Una volta, tres pessetes, dues voltes, cinc pessetes.

La Roser s'havia de posar cada dia un vestit llarg d'organdi i una diadema plena de lluentons, de manera que es pot dir que no era feliç.

Però tenia molt de temps per a pensar. I meditant, meditant mentre feia volar nens, se li va ocórrer una cosa que podia ser la solució: cada vegada que veia passar una senyora vella, l'aixecava uns quants pams de terra i la deixava una estona

enlaire. Les senyores agitaven desesperadament els braços i ni tan sols no podien cridar, perquè de tan esverades se’ls prenia la veu. Quan veia que no passava res, la Roser les tornava suauament a terra i les ancianes fugien. Era un pla basat en la paciència, qüestió d’esperar.

I els fets van premiar la confiança, ja que un dijous a la tarda una de les senyores velles, així que l’alçaren, va transformar-se en la fada d’abans. Molt enutjada, assenyalà la Roser amb la vareta i digué:

—Per la teva dolenteria, et prenc el poder que t’havia donat. Des d’ara, tornes a ser una nena com les altres...

—Gràcies a Déu! —exclamà la Roser, tot arrencant-se la diadema d’una revolada.

Baixà del tron de guix i va donar uns quants cops amistosos a l’esquena d’un noi contrariat perquè l’elefant ja no s’engegava. Va passar per la taquilla i veié el pare, assegut davant la caixa registradora.

—Pare —li digué—: em sap greu haver-te de dir que torno a ser com abans i que s’han acabat els nens voladors. Però estic contenta, perquè ja en tenia prou.

És curiós de constatar com pares i fills s’arriben al cor sense que calguin grans discursos. El senyor Gombau s’adonà de cop i volta que sentia nostàlgia per l’antiga normalitat.

—Uf! —va respondre—. Jo també n’estava tip.

Va agafar la seva filla de bracet i se’n van anar tots dos cap a casa, pensant com ho dirien a la mare.

La Roser tenia un dubte. Va aturar-se i preguntà:

—Oi que les fades són neurastèniques?

El pare, conciliador, respongué:

—Hi ha de tot. Potser van mal aconsellades... Però procura que no et sentin.

Recelós, va mirar de reüll una dama distingida que, amb posat de no tocar-hi, convertia en granota un príncep que passava per allí.

La finestra

Un secret és un secret. Dit així, tot i que la cosa no queda clara, pren un aire d'afirmació que gairebé tranquil·litza. A més, un secret no cal que quedi clar, la seva mateixa naturalesa s'ho porta, i si es tracta d'un secret honrat, d'aquells que no volen mal a ningú, fan molta companyia i donen al seu propietari una importància innegable.

A l'estiu, durant les vacances, la Tessa en va estrenar un de molt notable i després, durant tot l'any escolar, el duia a dins com si passegés un ciri adornat, de cera de colors, en una fastuosa processó interior. Quan tenia contrarietats, si s'enfadava amb alguna companya o sorgien diferències entre ella i l'aritmètica i la professora li feia observacions severes, en comptes de sentir-se desgraciada pensava en la seva meravellosa descoberta i una dolça excitació li servia de refugi.

Cada mes topava amb el ritual de les notes, sobretot a causa dels números que, com deia la senyoreta, no hi havia manera que hi entrés. A casa, quan hi portava el full de qualificacions, el cas de l'aritmètica era sotmès regularment a debat.

—Aquesta noia no farà mai res de bo —exclamava el seu pare—. Jo, als deu anys, ja dividia per quatre xifres.

Això dels deu anys la va ferir, perquè els acabava de fer i tenia consciència que ja era gran i que podien exigir-li molt de profit. «Sí, sí...», va pensar. «Però què tal la finestra? Hi ha qui suma com els àngels i no tindrà mai una finestra com la meva». Ara que, va abaixar els ulls i va reconèixer que el seu pare la renyava amb raó.

Tanmateix, la finestra era un punt fort. L'havia atrapada un dia de pluja, quan menys podia esperar-s'ho. La família passava els estius a la masia de l'àvia, una casa immensa situada al terme de Polinyà; la qüestió de les dimensions, el qualificatiu d'immensa, sembla que era cosa de la Tessa, ja que la seva àvia sempre deia que la masia no era ni l'ombra del que havia estat, com si les terres i la casa s'haguessin anat encongint misteriosament.

Tornant al dia de pluja, ja se sap que l'estiu té detalls així, de cop, el cel es va enfosquir i al primer tro la mare va fer entrar la nena a casa.

—Sant Marc, santa Creu, santa Bàrbara no ens deixeu! —exclamà la senyora —. I tu, si no vols rebre, no et moguis d'aquí.

La Tessa va començar un vagareig amb trampa. Donà una ullada a la cuina nova, una altra a la cuina vella (on féu brandar desmenjadament els clemàstecs), i després va treure el cap per la porta del celler, on li havien prohibit d'entrar per por que no caigués al cup i morís ofegada per la brisa. Però tot això era per despistar, la trampa aquella que dèiem, perquè el propòsit de la Tessa era pujar a les golfes com més aviat millor, ja que també tenia interdit d'anar-hi degut al risc d'una altra mena de mort: que la xuclés una de les finestres amb arc de mig punt, sense finestrons ni barana, molt mal calculades en relació amb les criatures.

Va aprofitar un descuit (la mare i l'àvia empaitaven una gallina esverada que no sabia sortir de sota la taula llarga) i pujà de dos en dos els graons que duien a la sala del primer pis, plena de portes: la dels dormitoris, la del salador, la de la cambra de les fustes... Al cap de l'escala, va aturar-se un instant prop de l'armari de les herbes i aspirà profundament l'olor de la marialluïsa. L'àvia deia que aquella

olor aclaria les potències i la Tessa no s'oblidava mai de fer-ne la prova, sense resultats positius fins aleshores, ja que deixant de banda una agradable sensació al nas, l'enigma de les potències no se li revelava, es mantenia a la zona de les coses obscures que volien paciència.

L'escala de les golfes era estreta, de molta inclinació, i amb uns graons alts i escantellats que no es podien pujar de dos en dos. Les golfes eren un món fascinador que, així que s'acabava d'explorar, tornava a prendre l'aire immaculat i misteriós de les terres verges. Més que res, hi havia un bagul folrat amb pell de vaca, que conservava brillant el pèl de la difunta, ros i amb clapes blanques com el de l'Estrella, que era la vaca més prestigiosa de la finca. El bagul era ple de cartes antigues amb segells de Cuba, i d'objectes aparentment de poca importància, però que en tenien per a qui els sabia apreciar i entendre, com ara la Tessa. La basa forta del bagul, tanmateix, era l'unça que hi havia trobat l'àvia feia molts anys, potser tres o quatre i tot, un dia que buscava la còpia d'una escriptura. Això, la família no s'ho sabia acabar, a pesar de l'evidència de tractar-se d'una unça solitària i venturera. Després de «girar-lo del revés» (aquesta frase era repetida puntualment) el bagul s'havia mostrat eixut i esquerp i es veu que allò de donar una moneda era el seu vaitot. Quedaren que l'avi Josep Alcelsigui (que deien que no era gens distret tocant als diners) devia haver tingut una fallada.

La Tessa ja sabia, de feia setmanes, que hi ha fòrmules verbals de pietat que es fan servir d'ofici. Però encara li quedava el deix —les primeres impressions són tossudes— d'atribuir a l'avi el cognom d'Alcelsigui. «Josep Alcelsigui, que en pau reposi», mormolava a l'hora de resar.

Bé. És quasi segur que tothom es pensa que la Tessa va descobrir el seu secret dins el bagul, quan, en realitat, aquest només va servir-li d'escambell per a arribar a la finestra que sempre l'havia atreta, *perquè estava condemnada*, segons expressió dels masovers. La condemna consistia en una fusta travessera clavada als porticons, a fi d'impedir que els obrissin, i la Tessa pensava que la finestra en devia haver feta alguna de grossa.

«El dia que em vagui provaré d'obrir-la», s'havia promès a ella mateixa, l'any passat. Però no de tot cor, ja que la fusta clavada li feia mandra i, la veritat, una mica de respecte. Intuïa que el problema es resoldria tot sol, o bé que hi ajudaria molt la colònia de corcs instal·lada a la fusta travessera, com si els diminuts insectes treballassin incansablement per escurçar la condemna. Havien treballat tant, que la Tessa va adonar-se que un dels extrems del travesser ja tenia feina per a aguantar-se als claus, en comptes de ser al revés.

—Vet aquí que ha arribat l'hora de provar-ho —decidí la Tessa.

Va enfilar-se al bagul i, agenollada al damunt, donà una estrebada al llistó, que li quedà a les mans enmig d'un polsim daurat.

—Finestra: et perdono en nom meu i de la família —digué la Tessa, que de vegades era solemne i teatral—. Apa, esbargeix-te!

La pluja encara batia les teules. Emocionada, la Tessa va descórrer la balda, vencent la repugnància que li produïen les teranyines, i obrí els finestrans, amb un cert esforç, ja que de tant no servir s'havien encastat al marc. I va haver de mig cloure els ulls, perquè una claror estranya va entrar a les golfes, una claror que no era de dia de pluja, sinó de sol molt fort. A fora, es veia una platja amb palmeres i el fistó blanc de l'onatge rivetejant la sorra; un cel blavíssim retallava la silueta d'un vaixell de tres pals, ancorat mar endins.

—Renoi, quina bola! —pensà la Tessa—. Quina finestra més mentidera!

Estava enlluernada i només podia mirar fent escletxa amb les pestanyes. El vaixell es balancejava suavament i el ressol feia ballar la costa. Això sí; darrere d'ella, la Tessa sentí que els trons s'anaven allunyant i que el xàfec es convertia en plugim. Li vingué un sobresalt, va tancar la finestra de cop i fugí tan de pressa de les golfes que, al cap de l'escala, només olorà la marialluïsa de passada.

A l'hora de dinar, aprofitant un moment de silenci imposat per la xafogor, preguntà:

—Es pot veure el mar des de les golfes?

—No dona —respongué la mare—. El Tibidabo el tapa.

—Vull dir des de l'altra banda.

—I ara! A l'altra banda hi ha el bosc de can Riera. No diguis ximplerías i acaba't la sopa.

L'àvia va contemplar la Tessa amb una mirada molt fixa, sense dir res, i quan van haver desparat la taula, va emportar-se la néta a l'hort petit a collir pèsols. Pel camí, li digué:

—Oí que has obert la finestra de les golfes?

—Sí.

—I ho has vist tot?

—Tot no ho sé, però Déu n'hi do.

—Doncs, mira: has heretat un record de l'avi Josep, al cel sigui. Quan va venir d'Amèrica deia que no hi tornaria mai més, però de vegades s'enyorava. Pujava a les golfes, s'asseia davant la finestra i somiava en la seva bricbarca. Segons ell, aclucant els ulls, la veia talment...

—Què és una bricbarca?

—És un vaixell de tres pals. Que no l'has vist?

—Ah, sí.

La Tessa preguntà si els records dels altres es podien heretar, i l'àvia va contestar-li que, tractant-se de gent de la família, sí.

—Jo mateixa —va afegir— he heretat una por als borinots que no sé si em ve de la branca del pare o de la mare. Ja saps que els borinots no fan res.

Li aconsellà que no parlés de la finestra amb els altres, perquè hi ha coses que són íntimes, de cadascú.

I aquest era el secret que la Tessa feia servir de coixí quan topava amb una nota baixa o amb amargors de la vida. Però tenia dubtes, no ho veia tan clar com sembla després d'explicar-ho ara.

De vegades, no sabia si atribuir la visió a les aventures tropicals de l'avi Josep Alcelsigui o a les potències de la marialluïsa.

En començar el dia

Una vegada, un nen que es deia Abel es va inventar una paraula nova: «antaviana». Se li va acudir de sobte, com una revelació, i qui sap si era el resultat d'un somni.

L'Abel va enamorar-se d'aquella paraula tan seva i, de moment, se la va guardar com un secret. De bon matí, mentre acabava una tasca abans d'anar a l'escola, es distreia sovint, deixava vagar la mirada i repetia: antaviana, antaviana...

—Què dius? —li preguntà la seva mare, que preparava l'esmorzar.

—No res, no res —respongué l'Abel—. És la lliçó de geografia.

Era una mentida, és clar, i la consciència va començar a fer-li retrets. Però no perjudicava ningú i, de fet, la seva paraula tenia realment una dignitat geogràfica: Antaviana hauria pogut ésser el nom d'un continent llunyà, una mica perdut i mal explorat, amb indis i plantes carnívores. Si ell en descobrís un de semblant, enfocant-lo amb els binocles des del pont d'una nau, el batejaria sense pensar-s'hi. Ja es veia dibuixant el mapa —per enviar-lo de seguida a una societat científica de Londres—, humitejant el llapis amb la punta de la llengua i fent el contorn amb tots els accidents de la costa. El pintaria de color de taronja i després, mirant-s'hi molt, traçaria les lletres en forma d'arc, espaiant-les perquè no tapessin cap riu: An-ta-vi-a-na.

Això el va fer adonar que calia assignar un destí a la paraula. Un nom tot sol no és res, si no correspon a alguna cosa. Sentí un buit, una mena de desfici. D'allò del continent nou, encara en tenia per dies i l'Abel no era mai partidari d'esperar. Alçà els ulls del quadern i contemplà lentament tot el que hi havia al seu voltant, però tot tenia un nom sólid i ben acreditat, no hi havia res per batejar. Repenjant el cap en una mà, seguia les anades i vingudes de la seva mare, que duia una bata rosada molt bonica. Aquella bata li agradava: se'n podria dir Antaviana. Però una bata no acostuma tenir un nom per a ella sola, com si fos l'espasa del rei Artur o el cavall del Cid.

—No badis més, Abel —digué la mare—. Avui et posaran zero.

Pensant en el zero, li va fer un salt el cor. Vet aquí que la seva paraula podia servir per a les qualificacions, no pas les dolentes, naturalment, sinó per a les notes més altes. Alguna cosa que volgués dir més que notable o excel·lent. Aclucà els ulls i s'imaginà que tornava a casa radiant d'alegria, amb els llibres sota el braç: «Avui he tingut antaviana de gramàtica!», diria. I tothom n'estaria molt content, no el deixarien tocar de peus a terra; a la primera ocasió, el portarien al cinema i ell podria triar la pel·lícula que li agradés més. Allò sempre era un problema, haver de triar entre una colla de títols mentre la mare li anava dient: «No, aquesta no. És per a nens massa petits, no t'agradaria». O bé: «Aquesta tampoc. És per a gent gran, no t'hi deixarien entrar». L'Abel havia arribat al convenciment que la seva era una edat dificilíssima, d'alta precisió, en la qual tot venia d'un través de dit. Però si tingués una nota ben alta de gramàtica, això el situaria. Estava segur que no li discussirien el dret d'escollir sense traves. Aniria a veure un film que se'n digués, posem per cas, *Antaviana, la reina de la selva*.

La idea no l'acabava d'omplir. Les pel·lícules són una cosa moridora. Desapareixen i ningú no sap on van a parar. La seva paraula nova havia de quedar, posant-la ben posada a un objecte o a una il·lustració que fossin permanents.

I si l'oferia al Govern? Es va sentir seriós i transcendent, ple de civisme. El Govern sempre deu anar escàs de noms, amb tantes coses com té per etiquetar. De vegades, una muntanya en la qual no s'havia fixat abans, o un vaixell de guerra que s'ha de batejar a corre-cuita perquè ja li tenen feina preparada. Ja es veia amb una medalla i un diploma i, potser, nomenat cavaller de l'ordre de l'Antaviana. Tanmateix, una mena d'egoisme el féu regular: potser, un intrigant li prendria l'invent i el faria passar amb raons. A veure...

—Desperta't, Abel. Avui se t'ha enganxat el coixí a les orelles.

—No, mare, no! És que m'hi fixo molt: coneixent el perímetre, he de buscar l'àrea d'una circumferència.

Tenia la Geometria oberta, al costat d'una tassa de xocolata olorosa i fumejant, i va llegir la primera cosa que trobà allí on havia clavat el dit, a l'atzar.

I si es tractés d'una paraula màgica? Podia haver-li arribat per revelació... Se n'havien donat tants casos! Es concentrà, clogué els ulls i amb una veu ben baixa, digué:

—En nom del poder que em pots donar, Antaviana, et conjuro a fer-me aprendre, des d'ara, tota la geometria de memòria! —Esperançat i audaciós, afegí —: El grau superior i tot! —Es va esperar una mica, amb el cor desbocat, però no passava res. Seguien ballant-li pel cap, en una confusa barreja, radix, diàmetres i l'esmunyedís tres-catorze-setze—. La rodona petita dins de la gran i tot de ratlles de punts... —No, no servia. Estava igual que abans.

És clar que aquestes paraules màgiques, generalment, s'han de pronunciar en circumstàncies especials. Tot encreuant els dits, o bé dir-les tres vegades de pic i una de repicó. Tindria feina, però la cosa s'ho valia.

Va girar el cap a poc a poc, per mirar darrere d'ell. No fos cas que ja tingués allí, esperant ordres, un follet amb un turbant; estava una mica esverat, i se'n dolia. «Tens coses de nen petit», es deia.

Però el follet no hi era. Aleshores, pensà en allò d'encreuar els dits i ho va fer, tot estirant el braç de bursada. Amb poca fortuna, val a dir-ho: abocà la tassa de xocolata, sense ni tenir temps de dir «Antaviana» les tres vegades seguides que s'havia proposat.

—Ja deus haver fet un disbarat! —crijà la mare.

—No és res, no és res... M'ha caigut una mica de xocolata a les tovalles...

Aquell «mica» intercalat amb prudència enmig de l'oració no serviria de res. La taca s'estenia i només tingué temps de salvar els mapes, però no pas el quadern de geometria.

Ah! I aquella desgràcia antiga, una mena de maledicció: sempre que abocava alguna cosa, era damunt d'unes tovalles netes. Les vegades que s'ho havia sentit dir!

Mentre la mare passava un drap humit per la taula i alçava coses, tot planyent-se de la feina que tenia d'un cap de dia a l'altre i de la poca consideració de «tothom», mentre ella es queixava amargament que «ningú» no l'estimava, l'Abel se'n va anar a la seva cambra.

Pel camí, mormolava:

—Antaviana, Antaviana, torna la taca a dins de la tassa i que no hagi passat res. Torna la mare a la cuina, ben tranquil·la, i treu-li del cap això que no l'estimo.

Cada vegada veia més clar que no se'n sortiria si no pronunciava la paraula amb el ritu adequat. Hauria de buscar molt, com madame Curie quan aillava tenaçment el radi. Per cert que Antaviana era un nom molt més bonic que Pecblendà.

A la seva habitació, l'Abel es va lliurar a la recerca pacient. Digué la paraula màgica aguantant-se amb un sol peu i una cama enlaire, obrint molt els ulls o tancant-los ben fort, de quatre grapes o «fent l'àngel», una expressió que significava moure els braços com si fossin ales. Ja veia que li costaria molt.

Finalment, va posar-se de cara a la paret amb les mans agafades al darrere i prosseguí les proves verbals: «Presenta't, Antaviana!»; «Antaviana, surt del llum o de l'ampolla!»; «Pel poder que tinc damunt teu, Antaviana, acut de seguida!». Se li esgotaren les invocacions i es va estar una bona estona amb el cap acotat, pensant fort.

De sobte, va sentir una fressa darrere d'ell, el soroll d'uns passos que s'acostaven suauament. Se li va tallar l'alè: potser el secret consistia a pensar fort! Es va quedar sense colors a la cara i gairebé no s'atrevia a girar-se. Però es va tombar a poc a poc, tapant-se els ulls i, d'una revolada, enretirà la mà per esbatanar coratjosament la mirada. Allí, dreta davant seu, hi havia la mare, que el contemplava amb una gran tendresa i amb un somriure una mica trist i una mica alegre, amb una mena de pietat que irradiava protecció.

—Però Abel: què et passa, avui?

Aquella expressió i aquella veu, se les estimava molt. El feien sentir segur, encara que de vegades el torbessim, accentuant paradojalment la seva petitesa. D'aquell esguard maternal, de tot el gest que encara no tenia nom, se'n podia dir antaviana. És clar.

—Apa, vés a esmorzar, que ja t'he posat una altra tassa. I no et distreguis, ara, que faràs tard...

Mentre desdejunava, l'Abel començà a pensar que era una llàstima despendre tota la paraula en una sola cosa. De fet, quan un nom era molt arrodonit i molt ben trobat, podia servir més d'una vegada, com per exemple Rosa, que era el nom d'una flor, el d'un color i el d'una cosina seva. O «gandula», que servia per a designar una mena de cadira i una veïna que hi havia al pis de sota, que es queixava tot el dia del temps i no tenia mai el dinar a punt. Sí: amb la qüestió d'antaviana, l'Abel estava disposat a fer estalvis.

Enmig de les presses quotidianes, mentre atapeïa la cartera amb llibres i quaderns, mentre buscava una sabata que tenia l'esperit aventurer de perdre's cada dia, l'Abel barrejava coses i noms amb una intensitat obsessiva. La mare li rectificà la clenxa, que li havia quedat de gairell, i tot passant-li la pinta, deia:

—Per què tens aquest cap tan buit, eh? Quan t'acostumaràs a pensar una mica?

Des del replà, es va voler sagnar en salut:

—Mare: si porto un zero no t'enfadis. El senyor Serra, els dimecres, ve sempre de mal humor.

I saltà els graons de tres en tres, brandant la cartera. Davant el quiosc de la porteria, l'aturà una inspiració momentània: Antaviana podia ésser una paraula clara, un jòquer —aquella carta de la gent gran— que servís per a tot; es podia dir que tenia un secret valuosíssim...

Sortí al carrer i emprengué camí cap a l'escola, amb un aire de superioritat. Al xamfrà, abans de traspassar una avinguda, va aturar-se a contemplar somiosament el semàfor: un disc groc, un de vermell, un de verd... Ell estava en condicions d'afegir-hi un quart disc molt més útil que els altres (seria, per exemple, de quadrets grocs, vermells i verds): el disc antaviana, que serviria perquè tothom, cotxes i persones, pogués anar amunt i avall, a dreta i a esquerra, amb tota llibertat.

Realment, havia fet una troballa preciosa. Així que arribés a l'escola, proposaria a l'Ernest —el seu millor amic— de baratar antaviana per la seva baldufa nova. La baldufa de l'Ernest, amb punta d'acer i un cordill de fibra vegetal molt resistent, li tenia el cor robat.

Mort a data fixa

El metge m'acabava de dir que tenia vida per a un any i això (perquè es vegi com són les coses) em donava una gran força.

Per tal de parar una mica el cop —dic jo— el doctor em va fer una carícia a l'esquena al moment de cobrar.

—Ara: nosaltres també ens equivoquem... —digué.

(Va riure com una hiena i va afegir):

—Ja sabeu les històries d'anàlisis i de radiografies canviades per infermeres distretes. Aneu fent i no us hi amoïneu gaire. Us sorprendrà comprovar la quantitat de gent que ha de morir en el transcurs d'aquest any de terme que teniu. Gent tranquil·la i desprevinguda, que no sospita res. Vós, almenys...

—I tant, i tant! —vaig respondre amb una veu prima—. No sé pas com agrair-ho prou.

Al carrer, em va passar allò tan conegit de veure-ho tot sota una nova llum. Els anuncis, que sempre m'havien desvetllat el desfici de comprar (sobretot els lluminosos o els de molts colors) em deixaven indiferent. Abans, havia d'entrar a les botigues adelerat, temorós que s'acabés la mercaderia que desitjava, com si el temps fugís sense esperar-me. Aleshores, en canvi, em feia l'efecte que hi havia temps per a tot. Per què, Senyor? Per què?

En arribar a casa, em va obrir la tia Assumpció.

—Estàs groc. Què tens?

—No res —vaig respondre per fora.

Per dins pensava: «No poc!».

El costat dret, que és per on m'havia de venir la fiblada segons el metge, no em feia gens de mal; m'hi clavava els dits, me'l premia amb la mà i trobava la resposta de la carn de sempre, com si per allí no hagués de fugir cap alè. «A veure si m'hauran trabucat la fitxa!», em deia amb un raig d'esperança freda, sense refiar-me'n.

—Soparàs ara o després? —preguntà la tia.

—Després. Tinc una feina urgent.

A casa fèiem dos torns per qüestió de diferència d'horaris, i jo era l'únic que podia escollir. La tia va mirar-me compungida i no es pogué estar de dir-me que, a ella, no l'enganyava.

—Te'n passa alguna —afirmà.

«I grossa», responia jo mentalment.

—No, no. No em passa res.

Vaig tancar-me a la meva cambra de treball-dormitori. Allí ho tenia tot a mà: els papers, les pertinences personals, els records que es podien arxivjar i fotografies de dones que, d'ací d'allà, m'havien fet bon efecte.

Assegut davant l'escrivania, amb els braços encreuats i la mirada perduda, pensava: «Si això no és una cruïlla, ni mai!». Els homes blancs som així, i fins i tot en els moments que és millor estar-se quiet, tenim el desfici de prendre decisions. Jo, en aquells moments, estava segur que m'havia de traçar això tan estrany que en diem una línia de conducta.

Instintivament, vaig obrir el calaix on guardava la llibreta de la Caixa d'Estalvis. Tot fullejant-la, tenia una dolça embriaguesa de fer el bé. Que es pogués dir de mi, en relleu: «Ha passat com una arada benefactora», potser sota un R.I.P. de lletres de bronze. Però era notori que estirava més el braç que la màniga, perquè només tenia cinc mil tres-centes pessetes. La làpida que havia imaginat fugaçment ja valdria més diners. Hi havia, és clar, el bé a base d'idees, però no se me n'acudia cap; el bé és una carrera que, en un any i amb pocs recursos, no es pot cursar brillantment. Què podia fer, doncs, amb la poca vida que em quedava?

Se m'acudí de sobte que si com a just ja no tenia temps d'arribar a cap de brot, potser com a pecador se m'oferien bones perspectives. El pecat es pot improvisar i, des del punt de vista publicitari, és més agraït; a més, així com d'una bona persona se'n fa un cabal discret i per a arribar a sant s'ha d'ésser un veritable geni, es pot arribar a pecador notable sense que calgui una inspiració excessiva. I el pecador (això va tacitament comprès en el fons de moltes doctrines) és *necessari*, perquè sense ell no seria possible la redempció, que és una de les coses més sublims que es poden fer amb pocs diners.

(La tia Assumpció va trucar a la porta).

—Si vols sopar ara —digué a través dels batents— et podria fer un buit entre el primer i el segon torn. Hi ha escalivada i truita de mongetes...

—No tinc gana. Només prendré un vas de llet abans de ficar-me al llit.

La tia s'allunyà i jo vaig reprendre les meves cavil·lacions. Sí, els homes bons tenen poca demanda, i per a feines senzilles: cobrar a domicili i vigilar de nits, o guardar calaixos i caixes de compromís. En canvi, els dolents van buscadíssims: missionaries, la policia, l'Exèrcit de Salvació, solemnes institucions reformadores i milers i milers de mares solteres els van al darrere traient el fetge per la boca.

Bé, en aquests pensaments hi havia maldat, però si volia ser pecador havia de començar d'una manera o altra, i de seguida. I crec que tothom es farà càrec del meu estat d'esperit; cada vegada que pensava en els dotze mesos que em quedaven, em feia un salt el cor.

A la nit, regirant-me i fent un embolic amb els llençols, rumiava formes de pecar i la majoria em feien mandra. O em semblaven massa corrents i no valien la pena. Per fi, a dos quarts d'una (acabava de sentir el toc del rellotge de pesos de la sala), se'm va ocórrer una idea excel·lent: enganyar l'Alícia, la veïna del pis de sota. De sobte, vaig tenir l'evidència que combinar l'obligació amb la devoció era una àgil manera de complir.

L'Alícia tenia vint-i-un anys i era una noia bonica, més aviat plena. Per fora, en tot el que feia referència al seu envoltant carnal, no tan sols m'agradava, sinó que em produïa un veritable entusiasme. Però per dins (en qüestió d'esperit i d'estil) era un tros de quòniam. Que se'm perdoni una expressió tan vulgar aplicada a un ésser aparentment adorable! L'Alícia i la seva mare feia temps que em volien arreplegar amb finalitats nupcials i jo m'excusava pretextant diferències sobre el dot. En realitat, el concepte matrimonial «per tota la vida» aplicat a la companyia de l'Alícia em causava esgarifances. Tanmateix, era evident que, fins i tot considerant-la en la seva totalitat, la meva vida permetia aleshores projectes que es podien abastar amb una mirada curta.

Em sabria greu que algú interpretés l'engany que em proposava com una simple murrieria de galant diumenger, allò que en diuen burlar-se d'una donzella. Mai no se m'acudiria tractar barroerament un objecte tan delicat! No: la meva mentida

atacava més l'esperit que el cos i centraria la trampa a donar al concepte «per sempre» una durada de dotze mesos.

L'endemà a una hora adient, net i mudat, vaig baixar a casa de l'Alícia. Solemne i amb gravetat, vaig dir al pare de la noia:

—Tinc l'honor de demanar la mà de la seva filla *in articulo mortis*.

Val a dir que m'emparava en una impunitat inicial, perquè els progenitors de l'Alícia eren senzills i no podien seguir segons quines agudeses. El pare treballava a ribera (una professió en crisi) i la mare tenia una parada d'herbes als afores d'un mercat. La mateixa Alícia només havia fet costura amb unes monges bosquetanes i sembla que no va acabar els estudis.

La mare, amb un somriure d'orella a orella, digué:

—Ara sí que em voldria morir!

I el pare, recelós, va preguntar:

—*In articulo* què diu?

—Res, res! —vaig respondre—. Tot llis i de bon veure: ens casarem pel civil i per l'església, i si hi ha més maneres de lligar-ho, aquí em tenen disposat a tot.

—Oh, *darling*! —digué l'Alícia, que era la senyoreta més cursi del barri.

Jo l'hauria esclafada. Era per aquestes coses que despertava en mi un odi primitiu i salvatge; però em despertava també altres instints dels començaments de l'espècie i una mirada a la seva silueta —historiada i sinuosa— em va convèncer de la imminència d'una agonía divertida i plena d'agradables sobresalts. No crec que hi hagi gaires moribunds tan engrescats com ho estava jo en aquella circumstància.

Vam fer els tractes d'acord amb l'estira-i-arronsa avial: que si ella aportaria l'armari mirall i el matalàs, i que si jo em comprometia a tals i tals despeses. Sí: jo deia que sí a tot, perquè el que tenia per perdre era una vida que cabia en un bloc de calendari. Tres-cents seixanta-cinc fulls amb santoral i un acudit al darrere.

La mare de l'Alícia havia fet un punt que passéssim la lluna de mel a Mallorca. A mi no em venia d'aquí, per les raons sabudes, i anàrem a l'illa. Però vaig veure el paisatge, de debò? No. M'alçava del llit a migdia, m'abocava al balcó, escabellat i mastegant el raspallet de les dents; mirava el mar i els banyistes com si es tractés d'una postal de colors adreçada a un altre. L'Alícia, mentrestant, s'arrissava amb els molls.

De vegades tenia una angúnia difícil d'explicar. Per on venia la mort? I, sobretot, per què venia tan de puntetes que ni tan sols no en sentia el trepig? Perquè el cas és que em troava bé i treia un bon partit de la situació. L'Alícia, a mesura que s'assossegava, s'anava tornant més bèstia i com que la il·lusió tendia cap a les etapes tranquil·les, sortia a flor una normalitat alarmant.

Recordo que, de tornada, quan comentava amb els altres passatgers que, després de tot, eren unes quantes hores de viatge, una pregunta de comparació interior em va aturar la respiració: i si, jugant, jugant, m'hagués embarcat per més de dotze mesos? L'Alícia, fent voleiar un tul, corria per coberta i cantava amb veu de falset, d'una manera grotesca.

Tan alarmat estava, que l'endemà d'haver arribat a Barcelona vaig anar a trobar el metge.

—Doctor —que faig jo—, n'està ben segur, dels meus microbis?

—Oh, microbis, microbis... —respongué el metge, amb un vague gest de les mans—. Són caparruts i arbitraris. Però el que se us menja a vós és una altra cosa. Adelaida! —va cridar.

I comparegué la infermera.

—Portí'm la fitxa d'aquest senyor —va manar-li.

La hi portà i el doctor va contemplar-la llargament, en comptes d'examinar-me a mi.

—Sí —digué—. Dotze mesos. Entre els preparatius de la boda i el viatge de nuvis ja us n'heu barrotat un i mig...

—Però no em fa mal res. És normal això?

—Va com va. Us podria receptar unes pastilles que fan punxades al costat dret, però treuen la gana. No sóc partidari de la sobremedicació. Esforceu-vos! El malalt ha d'ajudar.

Es va plantar aquí i la senyoreta Adelaida m'acompanyà fins a la porta.

A casa, l'Alícia era un problema. Va agafar-li per portar-me la contrària.

—Jo et contradic i fora! —deia.

La conversa no existia entre nosaltres i, en sentit figurat, ens buscàvem els ulls amb les unges. Encara ens quedaven algunes nits molt estimables, però ja se sap: un èxtasi breu, un son profund i tot l'endemà per a lamentar-ho.

Jo no em cansava de tornar i tornar a casa del metge, tot i que les visites eren a setanta-cinc pessetes cada una.

—Fa el seu curs, això, doctor? —li preguntava—. Anem bé?

—D'aquella manera —em responia desmenyat—. El cor aguanta molt i tindrem feina. Però vuit mesos passaran de seguida, i és tot el temps que us queda. De moment, res de vi ni de tabac!

—No fumo ni bec, doctor...

—Malament! Doncs priveu-vos de les coses que us agradin més. Vós mateix! Penseu que el gust allarga la vida.

El doctor havia endevinat alguna cosa i em seguia el corrent. L'Alícia també; vull dir que l'Alícia endevinava, però era molt lluny de seguir-me el corrent. Amb el misteriós sentit premonitori que tenen de vegades els imbecils, l'Alícia em deia:

—Tu tens pressa per anar-te'n a algun lloc estrany. Tu, a mi, no me la claves!

I m'agafava les solapes i, forassenyada, afegia:

—Però t'aguantes! Estàs massa compromès!

Un dijous a migdia vaig tenir un rodament de cap i, ple d'esperança, vaig anar a casa del metge. Pel camí (volia caminar per aclarir-me les idees) pensava com són d'indesxifrables els dies, les setmanes i els mesos, de vegades tan curts i d'altres tan llargs, segons com se'ls enfila. Encara em faltava mig any i ho veia com una muntanya.

Al carrer de Balmes, gairebé xamfrà amb el de Mallorca, un autobús va aixafar un jove molt ben vestit que duia un ram de clavells. Pel soroll que va fer-li l'esquelet, no hi havia dubte. Vaig pensar: «Vet aquí un que, sense necessitat de dates fixes, ha mort empolainat i digne, sense amollar les flors».

I no era pas ell tot sol, perquè en illes mediterrànies i en costes asiàtiques, en ciutats americanes o en carreteres europees, la gent moria diàriament a la impensada, amb un gest d'estupefacció i, si els quedava temps, d'inútil protesta.

«I espera't», em deia tot fent via. «Ja m'han previngut que mentre jo faig cuatocat de mort, milers de ciutadans plens de salut se n'aniran sense avisar». Tot rumiant si això era o no un consol, i en el punt que acordava que a mi no em servia de res, vaig arribar a lloc.

El metge no es va afectar gens per la notícia del rodament de cap. És més: em va mirar l'iris amb un llumet i em preguntà si havia esmorzat bé.

—Doncs aquí ho teniu. Això és gana. A freqüència de migdia, ja us ho podíeu pensar!

—I l'altra cosa com va, doctor? —vaig dir, per dissimular la torbació.

—Va fent. Madura com una poma...

Però al meu costat dret, ni tan sols no hi posava les mans; la malaltia central se la mirava de lluny i a través de la fitxa. «Aquest tipus», recelava jo, «té por d'encomanar-s'ho».

El metge, aquell dia, semblava absent i preocupat. Em va espantar; va fer dues voltes pel consultori, amb les mans agafades al darrere i, de cop, es va deixar caure a la butaca i es recolzà a l'escriptori.

Digué:

—Bo que hagiu vingut! Tot avui que tinc mal de cap i me n'he distret, però us volia telefonar. Us he de comunicar una notícia plena de transcendència. Si us plau, tingueu calma.

Jo tremolava de cap a peus. Els metges, quan es posen així, em fan basarda. Ja sé que algú m'acusarà d'aprensió i que la resignació (un cop s'ha acceptat el que havia acceptat jo) és una forta muralla. Tanmateix, sempre temem el pitjor, encara que sigui d'una manera abstracta. Una *cosa pitjor* que hi ha, precisament, darrere la paret més prima i més baixa de la muralla.

El doctor —que tenia la sala d'espera plena— era partidari d'abreujar:

—Hi ha un remei específic contra la vostra malaltia —digué—. Una investigació recent que he seguit de prop i que, en bona part, m'és deguda.

—Ah, bah! —vaig respondre, sobtadament tranquil·litzat—. Provatures! D'aquí a un parell de mesos diran que dispensem, que ha estat un error.

—Amic meu: va de veres. Eficàcia comprovada clínicament i radiològicament. És dur canviar d'idea, però ara que ja no temieu la mort, l'haureu de tornar a temer.

—No hi ha sortida?

—Ni una!

Va omplir precipitadament un full del receptari i me'l va allargar.

—Si és a fi de bé, us felicito —digué—. Feu-vos-en càrrec; com a metge, el meu paper és claríssim.

—I l'Alícia? —se'm va escapar de dir.

—Saludeu-la de part meva i recomaneu-li que es vigili el pes. —El metge va riure de compliment i prosseguí—: Ara em preocupa més ella que no pas vós!

—A mi també! —vaig replicar amb el cor a la mà.

Sí, era ben cert. L'Alícia em preocupava. En el meu cas (cadascú se sap les seves coses) era pitjor un matrimoni llarg que una vida curta.

Novament al carrer, caminant amb el cap cot, tenia el pensament ple de finals d'acte a base de suïcidis. Però qui especula, avui dia, amb un recurs tan condemnat pel dogma? Mal per mal, m'atreia més la idea d'escanyar l'Alícia i fins i tot em vaig trobar fent rodona amb les mans per a emprovar la mida del seu coll. I el bo era que mentre ho feia, estava segur que mai no tocaria l'Alícia amb finalitats funeràries, degut segurament a la dolcesa del record dels contactes alegres. Era curiós com, tot pensant i derivant les càbales, aprofitava el viatge per a escanyar també la mare de l'Alícia i amb la imaginació veia com el pare, impressionat per dues desaparicions tan crueles, queia fulminat prement-se el pit amb totes dues mans. Tot això em consolava, però no em feia gaire servei.

Confús i ple de sentiments contradictoris, vaig prendre una orxata en un quiosc de la plaça de la Universitat. I tot xuclant el tubet de plàstic, se'm va ocórrer que, sense necessitat de suïcidar-me, podia morir bonament per inhibició. És clar! Qui em feia encarregar la medicina? Aquestes coses, per sort, encara són voluntàries. Sense desplegar la recepta —ni tan sols no l'havia llegida—, vaig fer-la miques; l'anava a escampar per terra, però la mirada severa d'un guàrdia urbà va obligarme a deixar-la en una paperera.

En arribar a casa, va obrir-me la minyona, amb els ulls esbatanats i una expressió d'estupor. Sense enguitar, em digué:

—La senyoreta ha fugit amb el tintorer!

—Com? Sense més ni més?

—No. Ha deixat una carta.

Va donar-me una nota perfumada (sàdica delicadesa), que deia:

Xato, a mi tu no m'enganyes: t'estàs morint d'amagat amb la il·lusió de deixar-me plantada. Però servidora no és d'aquestes que es deixen enredar.

Me'n vaig amb l'Ernest, el tintorer dels baixos de casa, que és educat i té ganes de viatjar. A mi m'encanta viatjar, i no cal que em busquis. Quan descansis, descansa en pau.

Alícia.

Em vaig fer creus de la saviesa dels arguments superiors, de com les vides són combinades a manera de peces mogudes per un gran jugador d'escacs. Per tots aquells volts se sabia que el tintorer anava a punt de fer fallida, i es veu que a l' hora d'enfonsar-se li havia vingut de gust naufragar amb l'Alícia. Fet i fet, com jo. No el podia pas recriminar.

Satisfet, feliç, vaig respirar a fons i fou llavors, precisament, que vaig sentir una petita punxada al costat dret. «Ep, la recepta!», vaig pensar. Les coses havien canviat (no caldria dir-ho), i vaig telefonar de seguida a casa del metge:

—Que hi ha el doctor?

—Pobret! —va respondre'm la senyoreta Adelaida, tota plorosa—. Encara és calent: acaba de morir d'un atac cerebral i feina hem tingut per treure'l de la cadira.

Es veu que el metge era un dels apuntats per a morir mentre jo agonitzava, i en el fons, no em podia estranyar una desaparició més entre tantes.

Però la recepta em tenia amoïnat. Vaig córrer de seguida a furgar la paperera pública on havia llençat els trossos i ja l'havien buidada. Tothom em va dir que era una causa perduda i m'aconsellaren que em distragués pensant en altres coses.

Començà per a mi un pesat trescar pels consultoris. El resultat sempre era el mateix.

—No tenim coneixement de cap remei per a aquesta malaltia —em deien els facultatius—. Però el doctor X era molt capaç i estudiós, i si ell us va dir que n'hi ha algun, és que hi és. Qui sap si ell mateix... Era un home de laboratori; cal buscar entre els seus papers.

—Ja ho he intentat —deia jo—. Però la senyoreta Adelaida està trastornada i ho ha capgirat tot.

—I els col·laboradors? Els parents o els amics? —em preguntaven de vegades.

—No en tenia. Era un home d'una peça, un solitari.

—En aquest cas —el metge s'aixecava i em donava la mà—, la resignació és una bona consellera. Després de tot, la vida... Avui hi som i demà... En fi: vostè ja és prou gran. Si no ens veiem més, que tingui un trànsit feliç!

El medicament que m'havia de salvar va convertir-se en un misteri impenetrable.

Ara som a primeries d'hivern i estic assegut davant la finestra, amb una manta de dibuix escocès sobre les cames, i duc una bufanda que més aviat m'engavanya. Si no s'assemblés massa a un estat femení de bona esperança, diria que he passat del compte. Ja fa setze mesos i res...

Cap al tard, a través dels vidres entelats, llegeixo el diari iluminós de l'altra banda de la plaça. Les lletres caminen, apressades per una mena de cornisa: «A Bogotà s'estimba un autobús... Trenta morts... Un avió cau a Irlanda... Vint-i-dos morts... Explota un tanc de gas a Gràcia... Cinc morts...».

Sobre els genolls, tinc estès el diari, que va ple dels morts del Congo i d'altres indrets geogràfics. «A veure si et deixaran sol!», penso de vegades tot encongit de cor.

Molt sovint somnia l'Alícia. Em feia tanta companyia, després de tot, entre la roba nocturna! Quan brodo el somni, la veig brandant la recepta i em desperto tot sacsejat per l'esperança: si vinguessin de cop i volta totes dues, l'Alícia i la recepta! Que entressin pel mateix forat oníric per on desaparegués la tia Assumpció!

Coses de malalt, és clar. El costat dret em punxa de vegades, potser per aprensió o pel que sigui. M'arreglo la manta i continuo llegint l'alfabet de bombetes: «Quinze morts a França... Dotze a Itàlia... Trenta-cinc a l'Argentina...». La veritat és que ja no hi trobo plaer. Que en som de llepafils! Com ens arriben a embafar els requisits! Ja només em dóna gust plànyer-me a mi mateix. De tant en tant, em giro cap al mirall de la consola i sorprenc una mirada trista i un somriure furtiu, un plec de llavis eixuts que em fa molta companyia.

La «Nemours 88»

La lletra de la màquina de rentar va fer vessar el vas.

—Estem escurats —em digué la meva dona—. I encara falten deu dies per a acabar el mes!

Tenia una indignació continguda, feia un esforç visible per aguantar-se, com si la catàstrofe domèstica s'hagués produït sense que ella hi tingués res a veure. Semblava que ho temia de feia temps i que la badada era meva.

—Vam comprar la màquina perquè tu no paraves —vaig dir-li—. Jo ja sabia que no la podríem fer entrar al pressupost...

Es va treure un paper arrugat de la butxaca de la bata. Hi havia escrit tot de números, amb el llapis de les celles, i afirmà que la Cleo ens sortia molt més cara. La Cleo era una noia de Llevant que ens rentava la roba abans de la mecanització; es va casar amb un paleta del Sud que havia fet fortuna a la Costa Brava, i aquesta era la causa de la crisi provocada per la rentadora elèctrica.

—El sou, rai! —raonà la meva muller—. La Cleo era de molta vida, i els dies de bugada menjava com una serp. Deia que el safareig li obria la gana. Ah! I els regalets! Ara una combinació, ara unes sabates... Ja saps que si no la teníem contenta deixava la roba groguenca.

Així i tot, la Cleo ens permetia d'arribar a fi de mes, amb angúlies, però hi arribàvem. Anava a replicar amb arguments testimonials, quan l'Elisenda m'aturà el braç —que tenia a mig alçar, amb un gest destinat a donar patetisme a la frase — i prossegui:

—Mira, no dissimulis. La qüestió és que cobres una misèria i busques excuses per no atacar de front. Així no podem continuar... Parla amb el director, explícali la situació i demana-li un augment de sou.

Aleshores, sortí el cas del cosí de l'Elisenda, que diu que guanyava vint-i-cinc mil pessetes mensuals i només treballava els matins, venent perfumeria a domicili. Jo no m'ho creia. No està bé que ho digui, però el noi tenia una cara d'espalmat que l'havia de perjudicar per força. Anava sempre fet un figurí, i com que era solter i quiet de caràcter, amb poca cosa en devia tenir prou. Ara, li havia quedat la llegenda de les vint-i-cinc mil pessetes amb mitja jornada i el feien servir per a amargar-me. Quan no me'l recordava l'Elisenda, me'l duia a la memòria l'olor de l'aigua de colònia i cada dia, una hora o altra, em veia obligat a evocar la imatge d'aquell mínim exemplar de l'espècie humana.

—Ja no et demano tant —anava dient l'Elisenda—. Amb vint mil pessetes m'acontentaria. No dius que l'empresa no pot prescindir de tu i que no pares en tot el sant dia? Doncs, que s'hi conegui!

La companyia d'assegurances on jo treballava no era de les més grans ni de les més petites. De mitjana en amunt, diríem, amb tendència a créixer. Feia poc que havien comprat un cervell electrònic, amb una computadora «Nemours 88» que es veu que, un cop asserenada i coneixedora de la mena de feina, faria meravelles. De moment havia trasbalsat tota la casa, perquè entre la instal·lació i les provatures, tothom estava pendent de com es destaparia aquell prodigi científic. El senyor

Arambell, el director, s'ho havia pres amb un aire triomfalista, i, a desgrat de la força sindical pròpia de l'època, ens amenaçava:

—Quan això s'engegui —deia—, sobraran una colla de ganduls.

I el que és el poder de suggestió: cadascú es creia que el tret el tocava de ple i tots ens miràvem la «Nemours 88» amb basarda. Era, doncs, un moment inoportú per a plantejar reivindicacions salarials i si no hagués estat perquè l'Elisenda m'empenyia, és segur que hauria esperat una ocasió més propícia. Però tal com em plantejava el dilema la mare de l'Elisenda («Ets o no ets home!») vaig optar per l'actitud valenta, procurant que els negres pressentiments no se'm coneguessin a la cara.

El senyor Arambell tenia la virtut de la intuïció. Sovint endevinava els pensaments del seu interlocutor i anticipava les respostes a les preguntes, amb un joc mental brillantíssim. Jo crec que aquest era el secret del seu èxit, tot i que era incòmode de tractar-hi; tanmateix, l'home es desfeia en amabilitats i mai no negava audiència.

Fos perquè el senyor Arambell era molt àgil d'esperit, o perquè jo duia pintada al rostre la meva intenció, el cert és que em va escometre prenent el timó de la conversa. Amb prou feines vaig tenir temps de saludar-lo, que ja m'havia fet seure en un gran sofà, m'havia donat un cigarret i me l'encenia amb un encenedor de gas de flama alta. Sense esperar que jo badés boca, el senyor Arambell em digué:

—Realment, la vida puja. Però on comença la pujada? Qui en té la culpa? —Em vaig quedar parat, no sabia què dir-li—. Apa, home —insistí ell—. Qui en té la culpa?

—Potser els impostos indirectes —vaig arriscar, de resultes d'una lectura recent.

—No, home, no! La pujada de la vida comença als domicilis particulars i la culpa la teniu vosaltres. S'ha prescindit de l'art d'ajustar-se a un pressupost i només es veuen estirades de braç i màñiques curtes. Tan bonic que és dir: «Guanyo tant, doncs passo amb tant», amb l'antiga dignitat dels nostres avis. Cregui'm, no s'hi amoïni més. El mal és aquí. Porta dietari d'entrades i sortides, la seva senyora?

—No.

—Ho veu? Això indica que no administren. No pot saber de cap manera si guanya o no guanya prou.

Vaig reaccionar, tot alçant-me una mica i fent palanca amb les mans:

—Miri, senyor Arambell, deixi's estar de coses... Jo, el que sé, és que pels volts del dia vint se'n acabà el sou. I com que treballo el mes sencer, estic segur que hi ha una pífia grossa...

—Ara ve amb mi! —em va interrompre ell—. No és que el sou no allargui, és que se'ls ha escurçat el calendari.

Vam passar uns moments de tibantor, més que res pel meu posat adust. Sense floridesa, vaig dir-li que necessitava un augment, i ell em contestà que amb això no descobria res de nou, perquè per a millorar tothom és bo.

A la sala contigua al despatx del director hi havia la «Nemours 88». El tècnic estranger que la muntava entrà sense trucar i volgué saber si s'encenia un llum de sobretaula. El senyor Arambell va prémer l'interruptor dues o tres vegades, i sí, anava bé. El tècnic en va tenir una alegria, qui sap per quina misteriosa relació entre el llumet primari i la «Nemours 88».

Per desgràcia, la breu escena va distreure el director de la conversa cabdal i em calgué tornar-lo al solc, recordant-li la meva situació. Em va mirar amb fixesa, i, en comptes de respondre'm a mi, s'adreçà a l'enginyer i va preguntar-li si la «Nemours 88» ja tenia ús de raó.

—Plenes facultats! —exclamà l'altre—. Només li falta una mica de rodatge, però ja pot afrontar preguntes senzilles. Ara convé un període de prova perquè no se'ns esveri i vagi agafant confiança.

Aleshores, el senyor Arambell, em tornà a mirar i digué:

—Ni la seva ni la meva. Ho deixarem en braços de la ciència. Preguntarem a la «Nemours 88» si el sou que guanya vostè és correcte.

Vaig trobar que s'arriscava massa, per la tendència que tots tenim de sobreestimar-nos. Però alhora, se'm feia una barreja entre l'admiració pel progrés i la desconfiança —un fenomen diari— i no em vaig poder estar de dir-li que la màquina era nova a la casa i que no comptava amb els elements necessaris:

—Ella què sap! Contestarà de bòlit!

El tècnic es va picar. No era estrany, perquè les màquines són com les bestioles, i qui les tracta assíduament els posa molt d'afecte. Quant a les dades, digué que només necessitava uns detalls administratius i explicacions sobre el meu càrrec.

Em van desbordar. El senyor Valls, el comptable, proporcionà l'extracte de la nòmina que m'affectava, i jo mateix, dòcil i encuriosit, vaig cantar la relació de les meves aptituds professionals. L'enginyer va fer unes quantes passades de targeta blavosa per la «Nemours 88», la qual, de moment, perforava la fitxa d'ací d'allà.

Havien despertat de ple la meva tafaneria. «A veure per on es despenjarà, aquesta», pensava. El senyor Arambell no les tenia totes. El coneixia prou per saber que preparava excuses per tenir-les a punt en el cas que la màquina reconegués els meus mèrits. «Va de prova», diria. Com si el sentís: «Encara s'ha d'escalfar. Li falta impregnar-se ben bé de l'esperit de l'empresa».

Finalment, el tècnic brandà la targeta, la qual, segons ell, ja tenia tots els forats del problema. Amb una actitud solemne —els estrangers són afectats i teatrals— va ficar-la en una ranura xucladora i la cartolina desaparegué de la vista. Llavors, unes bobines grises amb una cinta blanca començaren a giravoltar, tan aviat cap a la dreta com cap a l'esquerra, amb unes estrebades convulsives.

—La veig molt nerviosa —vaig dir.

—El qui està nerviós és vostè —em replicà el tècnic.

Va fer una correguda a l'altre extrem i entomà un full que sortí disparat de la «Nemours 88». Hi clavà una ullada i va passar-lo al senyor Arambell, que no podia dissimular un cert neguit. Ho dic perquè li tremolava el bigoti, com sempre que feia un esforç per controlar-se.

—S'ho mira al revés —l'avísà l'enginyer—. En aquesta cara hi ha els símbols de l'operació. El resultat és al dors.

El director tombà el full, i, de cop i volta, va il·luminar-se-li el rostre. Em vaig veure perdut.

—Miri si anàvem bé! —va dir—. Resulta que vostè guanya nou pessetes amb setanta-cinc cèntims coma quatre de més cada trimestre.

Em va ensenyar el paper, on hi havia escrita amb xifres vermelles —precedides d'un signe negatiu— la quantitat esmentada.

—I els tres mesos d'on han sortit? —vaig preguntar, amb la veu trencada.

—Hem computat les dades d'agost, setembre i octubre darrers —va respondre el tècnic.

El senyor Arambell, que ja havia reprès el seu aire deseixit, va dir-me que no m'hi amoïnés, que no em descomptarien res:

—Ho deixarem estar així. No som negrers, nosaltres. Però espero que vostè hi posarà més interès.

—No vull favors —vaig contestar-li, amb molta dignitat—. Cada mes li donaré personalment la part que correspongu a les nou pessetes amb setanta-cinc.

—Coma quatre —completà ell.

Va adoptar de sobte un to seriós i cordial a la vegada, i afegí:

—Apa, apa! Domini's. Aquí no ha passat res. Tan amics com sempre, i a treballar amb fe. A veure si en un futur pròxim podem donar a la màquina informes més estimuladors.

Mentre deia aquestes paraules, m'empenyia suavament cap al seu despatx. Tot passant, va amanyagar el llom de la «Nemours 88». Jo tenia l'esperit lluny d'allí i només pensava com ho explicaria a l'Elisenda, que sempre ha estat refractària a la mecànica.

L'Elisenda m'ho va fer contar dues vegades, de tan gros que ho trobava.

—Com és possible que t'hagis deixat entabalar per un tros de ferro? —deia.

La seva mare comentà que els homes som lirons i jo, a contracor i gairebé sense adonar-me'n, em vaig sorprendre fent l'elogi de les computadores electròniques.

—Aquestes màquines valen centenars de milers de pessetes. Potser milions i tot, ja ho veieu...

—Au, home, au! —digué l'Elisenda, bracejant—. Quan els amos les compren, és que ja saben que aniran a favor seu.

Les dues dones tenien una visió simplista de la ciència i no es deixaven impressionar. Tot ho reduïen a un món d'àrea petita, concret i a l'abast, on cada cosa tenia un pes propi independent del pes general de la massa terrestre. En el fons, jo estava ressentit contra la «Nemours 88» i no em va costar gaire de cedir a la temptació dels càlculs elementals.

—Això és com les conserves —digué la mare de l'Elisenda—. Els números de llauna no seran mai tan bons com els fets a mà.

—A més —vaig afegir-hi jo—, han preguntat a la màquina coses que, a dreta llei, me les havien de preguntar a mi. Però això els fa por, perquè si jo parlés els baldaria...

—I qui és la màquina per ficar-se amb la gent? A veure! Que la duguin aquí i que obri la porta ella quan truquin els cobradors!

L'Elisenda estava indignada. Li brillaven els ulls només de pensar en la suposició, i m'arrossegà.

—I tant! —vaig exclamar—. I si no, que el senyor Arambell li pregunti si el sou de director és poc o massa. Estic segur que no s'atreviria.

De sobretaula, la «Nemours 88» ja s'havia convertit en una bèstia negra i el senyor Arambell era un paràsit social. La idea de posar-los tots dos en pugna em produïa una dolça excitació. El sol fet d'haver-ho dit m'amorosia la ferida, i en els comptes íntims, calculava que la indispensable autoritat masculina, davant els meus i a casa, es referia del cop rebut.

El mal és que les bravates s'han de sostenir. Aquella mateixa tarda, a l'oficina, vaig buscar conversa amb un xicot de la secció de cartera, un jove seriós i de moltes lectures, que era socialista i entenia en la qüestió dels drets dels treballadors. Per desgràcia, en una altra faceta de la seva personalitat admirava el maquinisme, i no em va ocultar el seu respecte per la «Nemours 88». Però quan vaig plantejá-li el cas de si havíem de passar tots per la màquina i sotmetre'ns resignadament a les rebaixes que ella proposés, es va commoure per la part que podia tocar-li i arriscà la teoria que, si molt convé, la «Nemours 88» ja venia *arreglada* de fàbrica, perquè tothom sap que les respostes giren segons el vent de qui paga les preguntes. I quan vaig dir-li que pensava demanar al senyor Arambell que, en un acte d'estreta justícia, ajupís al criteri electrònic el seu sou de director, el meu company s'hi va engrescar. Ni mai que li ho hagués dit, perquè a partir d'aquell moment es convertí en l'ombra de la meva consciència. Una cosa és la grata escalfor que proporciona un propòsit temerari, i una altra de ben diferent és la por d'haver-lo de dur a terme.

—No ho deixis refredar —em deia el meu company—. Jo, de tu, l'emprendria de seguida.

Estic segur que tenia la morbosa il·lusió de la topada, amb el confort de saber que ell en quedaria al marge. Normalment no teníem gaire tracte, però des d'aleshores cercava qualsevol pretext per acostar-se a la meva taula i preguntarme si aniria de debò o tot es tornaria aiguapoll. D'altra banda, a casa em feien mala cara cada vegada que, després d'uns interrogatoris enervants, responia a l'Elisenda i a la seva mare que estava a l'aguait d'una oportunitat favorable. «Romanços!», em deien. «El que passa és que no t'atreveixes».

Entre corcó i corcó, vaig arribar a creure que quedaria llest per tota la vida si no feia el pas, i un matí, excitat pel diari —uns guerrillers vietnamites havien enfonsat un destructor USA—, vaig entrar d'una revolada al despatx del director.

—El que no vulguis per a tu, no ho vulguis per a ningú —vaig dir atropelladament—. Els caps han de donar l'exemple i no tan sols són al damunt, sinó que han d'ésser al davant. Els primers a avançar i els darrers a retrocedir...

—Segui, segui —em digué el senyor Arambell, estupefacte i empipat perquè l'havia sorprès jugant amb l'enrapadora—. Què té, ara? Vostè ens donarà feina...

L'angúnia em feia oblidar la paraula adornada, i vaig respondre-li bruscament que tots quedariem més tranquil·ls si ell sotmetia la prova del sou de director a la «Nemours 88». Quan hi penso, encara m'admira la meva valerosa arrencada, fruit d'un d'aquests moments sublims que eleven l'home malgrat tot.

El senyor Arambell va riure, però es veia d'una hora lluny que no en tenia ganas.

—El meu sou depèn del consell d'administració —puntualitzà—. I, pràcticament, no és un sou. Vostè és inexpert i no sap que a partir d'un cert nivell és més ortodox parlar d'ingressos.

—Doncs parlem-ne —vaig dir-li—. Si és bona com diuen, la màquina es quedarà tan fresca!

El senyor Arambell, enrigidit de sobte per la dignitat, em va fer observar que m'extralimitava:

—El fet que li doni tanta corda el desorienta. No m'obligui a parar-lo en sec!

A vegades —no està bé que m'alabi— tinc inspiracions fulgurants, que em fan perillós com un escorpí. Vaig insinuar que no actuava per compte propi, sinó en nom de la plantilla, i que fins em feia costat l'enllaç sindical. Però no fou per aquesta banda que va caure, ja que era un home de bregues patronals. Sucumbí quan vaig tenir la murrria pensada d'affirmar-li que el personal admetia el seu valor i que tothom estava segur que passaria la provatura d'una manera brillant. Es va estufar tot ell.

—És un simple cop d'efecte —vaig afegir—. Una manera de fer entrar la «Nemours 88» a la gran família, com una parenta més.

El senyor Arambell tenia el costum de dir que tots plegats, des dels meritoris fins al més important dels accionistes, havíem d'actuar com si fóssim una gran família, i la veritat és que a vegades ho semblavem, perquè ens fèiem unes travetes impressionants.

Vacil·là —ja era molt!— i en aquell moment va entrar l'enginyer en electrònica.

—Ja em treu divisions de setze xifres! —digué—. No tenen res per a donar-li?

Vaig mirar el director amb una mirada desafiadora i ell l'aguantà virilment, perquè per defectes que tingués era tot un caràcter. Estic convençut que en el fons li passava el que m'havia passat a mi: el guanyà la secreta esperança que, vista científicament, la seva importància ressaltés amb números concrets. Va aixecar-se i donà l'ordre de posar l'operació en marxa. Reprengué l'aplom, i, ja que hi era, decidí de moure's amb l'arrogància d'un senador romà. Però a mi em feia sentir, ultra la superioritat jeràrquica, que era insensat estirar el voraviu de les túniques imaginàries.

Es repetí l'escena de la recopilació de dades. La «Nemours 88» s'empassava les targetes com si fossin bresques i brunzia suavament. A l'hora de l'expulsió del dictamen, quan el tècnic anava a fer una correguda cap a la ranura de sortida, el senyor Arambell fou més ràpid i caçà el full al vol. Com que jo estirava el coll per veure alguna cosa —almenys, el color de la quantitat marcada—, el director es va girar a mitges i alçava el paper, acostant-se'l a la cara per tapar-me la visual.

—Apa, bah! —vaig dir-li—. Ha quedat bé?

I el senyor Arambell, que per un instant tingué el front i les celles amb les arrugues de la concentració va distendir tots els músculs facials. Doblegà el full, se'l va ficar a la butxaca i va mirar-me com si jo tingués el cap de vidre i em pogués llegir els pensaments.

—Sap què m'agrada de vostè? —em preguntà.

Era el clàssic ardit d'esquitllar les respostes amb interrogacions introduïdes subrepticiament a la conversa.

—No. Què?

Hi vaig caure, perquè sempre ve de gust recrear-se amb l'exposició de les gràcies pròpies.

—Doncs, m'agrada la seva tenacitat —digué ell—. Tornem al meu despatx.

Just en el marc de la porta, es va tombar i s'adreçà al tècnic:

—Disconnecti-la de seguida i vingui'm a veure d'aquí a un quart.

Aquestes paraules em van esparrillar, i, un cop asseguts a la gerència, vaig dir al senyor Arambell que si no posava les cartes damunt la taula em reservaria el dret d'opinar que havia tret bola negra.

—Una de les càrregues més pesades de la feina directiva és la falta d'interès del personal —contestà ell, en un ton didàctic—. Cregui'm que quan surt algú com vostè, que es belluga amb ànsies de flotar i envesteix a cegues, em desperta simpatia. No puc fer-hi més. Però, deixant de banda les diferències socials, sóc més gran que vostè. Em permet de dir-li una cosa?

—Digui, digui...

—Doncs, vostè és una mica tòtil.

Em vaig aixecar de la butaca, realment ofès. Procurant asserenar-me, vaig replicar-li que era molt fàcil d'excedir-se refiant-se de l'obligada prudència dels subalterns.

—Però no m'ensenyarà la targeta, no! —vaig afegir—. La «Nemours 88» els deu haver enfonsat!

Sense obrir boca, es va treure el full de la butxaca i me'l va allargar. A la cara dels resultats, hi havia una sola ratlla:

STOP! REVISÓ URGENT. EM FALLEN ELS DECIMALS.

Se'm van envermellir les galtes, sota els efectes de la planxa.

—Senyor Arambell: això és inhumà... M'ha caçat com un pardal!

Pausadament, m'explicà que un director ha de mantenir tothora en suspens l'ànim dels altres.

—Això que en diuen enjòlit, m'entén? —proseguí—. Si no, estaríem perduts. Ara, el qualificatiu d'inhumà l'haurà de retirar, perquè un bon director és com un pare pedaç. Ahir mateix em va costar d'adormir-me per culpa dels problemes de vostè. Vinga barrinar-hi. «Cada u dóna de si el que pot», rumiava. «El fet que una persona sigui curta no vol dir que hagi de quedar desemparada». I sap què se'm va ocórrer?

»Doncs, que li deixaré fer hores extres, com l'any passat. No les hi podré pagar tant, perquè, en realitat, hauré d'inventar-li feina endut per la filantropia. Què tal, eh? Què me'n diu?

Quan evoco aquell episodi, encara no sé ben bé què em va passar. Era víctima d'emocions i de càlculs fets precipitadament; tenia les mans al darrere i comptava amb els dits, embullant-me, perquè calia dividir les lletres de la rentadora per les hores extres, i els dits, diguin el que vulguin, només serveixen per a l'aritmètica senzilla.

Ni que em matessin no sabria dir per què em vingué una onada d'agraïment. Sóc pactista per naturalesa, i, a les bones, m'atrapen sempre. El senyor Arambell em va treure del despatx amb unes empentetes que, segons com es miressin, eren cops amistosos a l'esquena.

A mig passadís, camí de la meva secció, ja em seguia el núvol dels dies foscos. La «Nemours 88», pobra, era màquina manada i de debò que no li estava ressentit.

Però l'Elisenda m'esfereïa: cada vegada que tastava el gust metà·lic de les hores extres, se m'acabava la il·lusió de les dolces, de les estimades hores ordinàries.

Àtoms per a la pau

No poder fer el doctorat li vingué d'un través de dit. Ja tenia la idea de la tesi i estímuls molt forts per part d'un catedràtic, però així que obtingué la llicenciatura, el van cridar els pares de la Montserrat, la seva promesa.

—Mira, Enric —li digué el senyor—: suposo que ja podem fer un pensament, oi?

Ell respongué que era prematur, perquè la preparació de la tesi sempre s'emportaria un parell d'anys.

—No em faci riure! —la mare de la Montserrat mai no havia volgut tractar-lo de tu—. La nena se'ns està passant i d'aquí a un parell d'anys ja serà granada.

L'Enric es va refugiar en la situació econòmica i en la falta de pis.

—Està bé —va dir—. Suposem que abandono el doctorat. Però trobar pis vol temps i paciència.

L'argument era de molt de pes, però quan s'està de desgràcia no hi valen les raons. Ja ho tenien tot preparat, i el senyor replicà:

—El padrí de la nena posa una fàbrica a Vilatrejú. Una ampliació, saps? En gran! Hi haurà un laboratori d'investigació, amb vista a l'entrada al Mercat Comú. Tot serà a la moderna, amb torres per als alts empleats. He parlat de tu i de la teva carrera i sembla que miraran d'aprofitar-te.

—Però si és una fàbrica de sopes en sobres! —respongué l'Enric, amb tota la vocació científica trasbalsada.

—Sí, tu. Però és una de les més importants del país. El sobre que interessa és el de la nòmina i n'he tret molt bones impressions. Per parlar-ne, no s'hi perd res, i em faràs quedar bé.

L'Enric era feble i sempre s'enganyava pensant que faria les coses amb l'ànim de no comprometre's i acabava comprometent-se. Així, doncs, l'endemà mateix se'n va anar a veure el senyor Codina-Fortiac, l'amo de Gallipols, una gran potència industrial.

El senyor Codina-Fortiac rebia les visites en un despatx enorme, i tenia el costum de conservar els braços estirats, amb les mans planes damunt la taula.

—I què investigarà el laboratori que diu? —va preguntar l'Enric.

—Si vols que et digui la veritat, no ho sé.

—Però és que li passa alguna cosa, a la sopa?

—No, fill meu! La tenim esmolada com un espasí. Però jo no planyo mai res, i la Companyia Organitzadora d'Empreses (que porta el tràngol del *planning*) diu que a la fàbrica hi ha d'haver un laboratori d'investigació. Doncs hi haurà laboratori!

—Però miri, senyor Codina-Fortiac: la meva especialitat és la Física...

—Encara que ho sigui! No és cap mal, això. És més: la Física em simpatitza, no sabria dir-te per què.

L'Enric tingué una idea desesperada:

—A la Montserrat, no li agradarà de viure a Vilatrejú.

—Que no? Les torretes la tornaran boja. Ja n'hi ha cinc d'acabades i podrà triar. Aneu a veure-les i ja m'ho sabràs dir.

El dijous següent van anar a veure les torres i la Montserrat les va trobar «moníssimes». L'Enric provà el truc de l'allunyament de Barcelona, però ja ho havien previst.

—El sou us permetrà de comprar-vos un cotxe. Al temps que som ja no hi ha distàncies! —digué el pare de la Montserrat.

El divendres, l'Enric va tornar a veure el senyor Codina-Fortiac.

—Però, què hi hauria de fer jo, al laboratori? —li preguntà.

—Aquesta sí que és bona! —va respondre el poderós industrial, sincerament estupefacte—. A mi què m'expliques! No has estudiat, tu? Doncs, espavila't!

Després d'una pausa, afegí:

—Mira, tu: jo el que tinc és pressa. El laboratori ja és fet i només cal posar-hi la tramoia. He contractat un químic i un biòleg i s'ha d'omplir el local aviat, perquè preparem un prospecte a tot color i el publicista ja em demana les fotografies. De manera que firmes tu o firma un fisiòleg que ja tinc vist.

I va firmar l'Enric, amb lletra tremolosa, ple d'aprensións de cara al futur.

El senyor Codina-Fortiac va sacsejar el contracte per assecar la tinta, tot dient:

—Ara compra aparells que llueixin i tira al dret, que a mi no m'agraden les coses a mitges. A caixa ja tenen instruccions.

A mitjan novembre, els investigadors van quedar instal·lats. Tots tres duien bata blanca, amb una gallina blava brodada a la butxaqueta superior. El químic es va posar a treballar de seguida, perquè ja en portava una de cap: volia introduir clordiacepòxid a la sopa Gallipols, perquè l'impacte comercial seria gros: una sopa sedant, i, a més, estimuladora de l'appetit. La gent, tranquil·la, repetiria. El problema era dissimular el sabor amarg de la droga i ja anuncià per endavant que això requeriria mesos i mesos.

El biòleg es feia portar gallines del Prat, triades; les obria i se les mirava atentament. En consumia moltes. «El microscopi menja», deia. Era un xicot introvertit i circumspecte.

L'Enric anava perdut. Demanà al senyor Codina-Fortiac el llibre de fòrmules de les sopes i el fabricant va donar-li uns cops amistosos a l'esquena.

—Les sopes, no me les enredeu —digué—. Això pertany a Producció i tu ets d'Investigació.

—I els cubets? —preguntà timidament l'Enric.

—Van bé, van bé! Tu busca i calla, però no t'embolquis amb coses que no entens.

Total, que el sou allargava i l'Enric es va casar. El catedràtic que li feia de conseller va dir-li que podia treure partit de la situació: ja que el deixaven amb prou llibertat, que preparés la tesi, que versava sobre el procés de col·lisió múltiple produït per l'entrada d'una partícula carregada d'energia en un bloc sólid de matèria, on els àtoms, apilats compactament, s'enengeaven en forma de xàfec còsmic.

L'Enric treballava al costat del químic, i, de tant en tant, havia de tastar la sopa.

—Encara és amargant —deia.

I l'altre feia noves barreges, incansablement.

—I ara?

—Ara no té gust de sopa.

S'avenien, es van fer molt amics.

—I tu què fas? —va preguntar-li un dia el químic.

—M'interessen els acceleradors atòmics.

—Ep! Això és perillós. Ja ho sap el senyor Codina-Fortiac?

—No. Vaig començar a explicar-li-ho, però em va dir que no tenia temps, que fes un memoràndum i que l'arxivés, perquè tampoc no el llegiria.

El químic, cautament, va apartar els cassons, les provetes i el fogó de gas. El biòleg, que picava una ala al morter, es va girar en sentir que parlaven de perill, però era molt calmós i tingué mandra de preguntar què passava.

Al final de desembre l'Enric va rebre una revista americana on hi havia l'anunci d'una casa japonesa que fabricava ciclotrons portàtils, experimentals, per a instituts particulars i universitats. Era un prodigi científic de treball en miniatura i l'Enric s'hi va il·lusionar.

—Aquests japonesos són una colla de mosteles —mormolà. Obeint un impuls irresistible, va ensenyar la revista al senyor Codina-Fortiac—. Mirí quina cosa més interessant!

Va posar-li l'anunci damunt un plec de papers de negocis, una mica bruscament, i l'industrial —que tenia l'havà en equilibri al cendrer i va haver-lo de pescar al vol—, s'acomodà les ulleres, prement-les amb el dit índex.

—No hi veig res —afirmà amb rotunditat.

—Que no ha llegit el memoràndum que em va encarregar?

—Ja et vaig dir que no me'l miraria. Però tu vés fent...

—Això m'ajudaria molt.

El senyor Codina-Fortiac contemplà la fotografia. Va semblar-li una centrifugadora estranya. Mirà el preu en dòlars, va fer mentalment la conversió en pessetes i digué:

—Compra-ho!

I quan l'Enric ja era a la porta, va tirar-li una mica d'aigua a l'alegria:

—No entris més sense anunciar-te. La noia que hi ha aquí fora és per a això, saps? No vull que es pensi que faig diferències amb els parents.

El ciclotron portàtil va arribar al principi de febrer, i la segona quinzena de març l'Enric va obtenir *in vitro* el primer bolet atòmic. Era un xicot realment llest i el químic, quan va veure que es formava la diminuta columna de fum i que s'anava obrint com un paraigua, igual que les bombes franceses del Pacífic, el va felicitar. Però una trepidació alarmant trontollà la taula i es van tombar dos alambins.

—Si penses continuar —digué el químic un cop passada l'efusió—, t'hauries de fer construir una quadra a part.

—No, home! Jo sé fins on puc arribar. Tot està pensat en petit...

El biòleg, de tota manera, volgué saber si l'Enric tenia la intenció d'insistir.

—És clar que sí!

—Doncs, em faré fer un paravent de plom per protegir la gàbia de les gallines. Si se'm radioactivaven m'ho engegarien tot a rodar.

Van discutir una bona estona que si era millor el plom o un altre material, i, finalment, van fer un projecte que sortia car, però el senyor Codina-Fortiac va aprovar-lo de seguida.

—Ja que hi som, que em facin un envà de sobretaula del mateix metall —demanà el químic.

I també li digué que sí. El van trobar de bones.

L'Enric treballava en la tesi, amb la sort de poder sostenir la teoria amb la pràctica. El catedràtic protector estava entusiasmado i li augurava un èxit acadèmic, un diploma brillant.

Van assegurar els aparells de laboratori amb uns trespeus de ferro dissenyats especialment i s'acostumaren a les trepidacions. L'Enric era prudent, però l'esperit de recerca és llaminer: un dia va sortir-li un bolet atòmic de la mida d'un rovelló.

—D'aquí no passis —va dir-li el químic, molt seriosament—. Per a doctorar-te n'hi ha de sobres i no cal que ens tinguis més amb l'ai al cor.

—Jo també trobo que ja n'hi ha prou —digué el biòleg—. El soroll m'esvalota l'aviram.

Es respectaven mútuament i es tenien afecte. D'altra banda, l'Enric era feliç; havia arribat al terme del seu propòsit i va prometre que es dedicaria a passar els apunts en net. Ja podien plegar el paravent.

Com és costum, quan una tongada ve de cara, els esdeveniments favorables s'encadenen. Tres dies després, el químic va obtenir una sopa que tenia el gust exacte del model amb arròs i fideus, però ja hi havia encolomat el clordiacepòxid. El senyor Codina-Fortiac no hi va entrar de seguida, es mostrava fred, però el publicista s'hi va engrescar.

—Triplicarem les vendes! —afirmava—. Posarem una faixa en diagonal als sobres, amb unes lletres vermelles que diguin nova! I ja tinc el nom: «Sopa sedant aperitiva». Ens la prendran dels dits. Al darrere, esmentarem algunes de les propietats del clordiacepòxid: «Psicoactiu, sense efectes hipnòtics, disminuïdor dels estats de tensió i d'ansietat. Benèfica acció euforitzant. Obre la gana». S'ha de patentar de seguida!

El químic, que tenia la cautela dels veritables científics, advertí que calia una etapa experimental, en una àrea reduïda.

—D'acord —hi convingué el publicista per seguir-li el corrent, però segur que no calia—. Farem un llançament d'entrada circumscrit a la comarca de Vilatrejú. Mentrestant, em donarà temps de preparar la campanya nacional.

Per arrodonir el compte positiu del laboratori d'investigació, el biòleg va descobrir un procés que permetia d'obtenir, en grau de concentració, mitja unça més de pols per cada dues peces. Aclaparat, l'amo de l'empresa els va apujar el sou a tots tres, i això que encara no feia l'anys que hi treballaven.

La «Sopa sedant aperitiva» va tenir una acollida impressionant, no tan sols entre els clients habituals que la Gallipols comptava al terme de Vilatrejú, sinó que va atreure fanàtics d'altres marques. El cap de vendes estava impacient per a estendre el camp d'activitats, però el químic el frenava, degut al seu professional d'observar les reaccions sense presses. Semblava un escrúpol exagerat, ja que la gent no s'estava de proclamar les excel·lències del producte.

Tanmateix, l'instint del científic devia moure's a causa de profundes motivacions interiors, perquè al cap de tres o quatre setmanes, els clients de la Gallipols a la zona experimental van començar a perdre el sentit de l'orientació, com aquelles tortugues radioactivades que surten a la pel·lícula *Cane mondo*. De cop i volta, alguns ciutadans es posaren a caminar a recules pel carrer, o sortien de casa de cantó i feien unes estranyes passes de perfil. Volien anar a l'estanc i

es ficaven a la merceria, o viceversa, amb gran escàndol dels partidaris de la sopa feta a casa, que havien conservat totes les facultats.

Al principi, l'Ajuntament recelà que no fos cosa de les aigües, però el fenomen es va localitzar d'una manera tan visible, la pista era tan fàcil de seguir, que no hi hagué altre remei que enviar una comissió sanitària a la fàbrica Gallipols. El senyor Codina-Fortiac s'ho va prendre malament, no els volia deixar entrar de cap manera. Deia que tenia tots els papers en regla, que la maquinària era un model d'higiene i que tot venia desinfectat d'origen, però que encara repicaven amb esterilitzacions exhaustives. No hi valgué res, és clar, i la comissió es ficà pertot arreu.

—Veuen? —deia el senyor Codina-Fortiac, picadíssim—. Ja poden remenar, ja! Tanta netedat hi hagués a moltes cuines que jo sé!

No hi trobaren res, efectivament, i això que els accompanyava un analista amb un maletí negre ple d'instruments comprovadors. Al cap de molt de temps, la comissió es va rendir, i ja es disculpava en nom de l'Ajuntament, quan va presentar-se el químic, trasmudat, portant l'Enric de bracet.

—Tinc una sospita greu —digué—. Que portin un comptador Geiger!

I, gairebé abraçant l'Enric, afegí:

—Això et serà dolorós, però la salut pública és primer. Pensa que jo també pateixo.

El senyor Codina-Fortiac no entenia res, i remugava que ni mai que s'hagués embolicat amb savis.

Trobar un comptador Geiger i portar-lo a Vilatrejú fou cosa d'un parell de dies. El químic va guiar els tècnics fins al dipòsit de la «Sopa sedant aperitiva» i el comptador s'excità tot just en travessar el llindar. Es van quedar glaçats.

—Què passa, ara? —va preguntar el senyor Codina-Fortiac, amb un filet de veu.

El químic anava a parlar, però l'Enric s'avancà noblement i digué:

—Jo en tinc la culpa. Els meus experiments han contaminat la sopa.

—Maco, home! I tu tan tranquil! I ara què vols que en fem? Que me la mengi tota jo i vaig de reversa tota la vida?

L'Enric abaixà la mirada i volgué arribar al fons de l'amargor.

—Tot això, i el que vindrà, ja ho pot posar al passiu del negoci.

El renou, a la fàbrica i a Vilatrejú en general, fou memorable. Els americans ajudaren molt, perquè la veritat és que per coses així es desviuen i fan miracles amb els helicòpters. Van portar especialistes i muntaren uns hospitals de campanya que sortiren retratats a les revistes més importants de tot el món.

A la família el disgust prengué proporcions dramàtiques.

—Sort que em cega la passió que tinc per la fillola —declarà el senyor Codina-Fortiac en roda de parents—. Si no, em penso que l'hauria desfet a bufetades.

—Home, la joventut... Ja se sap! —volgué atenuar el pare de la Montserrat.

—Res, home, res! N'hi ha per a escanyar-lo!

El senyor Codina-Fortiac va fer una pausa teatral, el temps just de passejar una mirada per totes les cares plenes de compunció.

—Que quedí clar —digué al final—: si no el trec a empentes és gràcies a la nena. Però mentre duri l'escàndol el vull perdre de vista, que se'n vagí a l'estrangej a esfumar-se.

Aleshores, s'adreçà directament a l'Enric, que no sabia com encongir-se prou.

—Per la nena, m'entens? Perquè no li caigui la cara de vergonya, t'enviaré a Suïssa com si hagues sis guanyat una beca de l'empresa per mèrits de bata blanca. Com hi ha món!

Endurí encara més la fesomia i volgué riure sarcàsticament, però no se'n va sortir. De sobte, es va aixecar, agafà l'Enric per les solapes i digué:

—A veure si també ensarrones els set-ciències del caldo Maggi!

El dia del judici

Així que el jutge va haver dictat la sentència de mort, el reu va alçar un braç solemnement i digué:

—Protesto!

La sala es remogué, desconcertada, fins que el jutge, amb energia i propietat, aclarí:

—Vostè calli. Això ja és dat i beneït. *Acta est fabula.* Tots tenim feina i hem d'enllestar.

A desgrat d'aquestes paraules, el defensor va veure la possibilitat de demostrar que no era tan dolent com semblava fins aleshores, i saltà novament a la lliça:

—Senyor jutge, aquest home és pràcticament un moribund i la nostra obligació és escoltar la poca veu que li queda... —Aquí, l'advocat s'arreglà tota la figura, com feia sempre que anava a rematar l'oratòria, i prosseguí—: Em permeto de recordar que les grans civilitzacions han aviat sempre els moribunds. A Grècia no els deixaven tocar de peus a terra, i si de Roma passem a l'Orient...

El jutge el va interrompre, i en picar a la taula es va torçar un dit, la qual cosa l'enfurí:

—Ha estat pronunciada sentència, dic jo. Tothom ha tingut ocasió de dir-hi la seva i a partir d'ara, tot al més, desvariarem a compte de l'erari.

Però era una d'aquelles èpoques en les quals la llibertat va de puja i, d'altra banda, tots els membres del jurat calcularen mentalment que era massa tard per a anar al cinema i massa d' hora per tornar a casa. Així que quedava temps... Un d'ells va apoderar-se del torn i digué:

—Aquest home —assenyalà el condemnat— té el dret d'opinar més. Potser no figura en cap llei escrita, però no li ho podem escatir.

—Gràcies —respongué l'acusat. El qual, posant-se la mà al pit, declarà—: Senyores i senyors: jo sóc objector de consciència. Sóc enemic de la pena de mort i només faltaria que em fessin passar per l'adreçador del patíbul. Que se'm destini a serveis auxiliars!

—I ara! —cridà el jutge—. Quina barra! Guàrdies!

Els policies s'avancaren, però el reu els va aturar:

—Quiets, geníssers, quiets!

Al fiscal, que era primera escopeta, va entrar-li de sobte la por de perdre la peça. Bellugà els braços, va demanar la paraula, i, sagnant-se amb salut, va prendre-la sense esperar que la hi donessin:

—I l'*altre mort?* —preguntà dramàticament—. Què en farem?

El jutge no hi queia.

—Quin altre mort? —va interrogar, amb una cara plena d'estupor.

—La víctima —va respondre el fiscal—. Si ens hem reunit aquí és per culpa d'un cadàver previ.

L'acusat s'adonà de la direcció del tret i volgué aturar la maniobra:

—Una cosa és matar algú i l'altra que se't quedí als dits. Ja he explicat una colla de vegades que jo només volia estabornir el comerciant. Si era la seva hora (cosa d'ell) o bé anava mal alimentat, no són pegues que s'hagin de carregar al primer que tingui la desgràcia de topar-hi. Consta en acta que vaig fer-li la respiració

artificial i va ser com allò que diuen els cirurgians: l'operació fou un èxit, però va fallar-li el cor.

—El cor aguantava bé fins que vós vau fer-hi entrada —digué el fiscal, dolgudament.

L'home sabia que la societat l'acceptava amb prou feines i que els acusadors són antípàtics. Això li donava un complex de culpabilitat, que és una cosa terrible per a un fiscal; així que, tot abaixant els ulls i endolcint la veu, afegí:

—Ja no ens podem desdir, ara. El senyor jutge em donarà la raó: «Hem de fallar i fallem...». En aquesta sala, senyores i senyors, la justícia mana.

Es va produir una de les pauses que donen una aura de misteri a les reunions humanes. El fiscal anava a esternudar, però va aguantar-se, i el defensor es va treure les ulleres maquinalment i se les tornà a posar, sense mirar-se-les.

—Com quedem? —preguntà el reu, que potser era el més interessat de l'assemblea.

Feia estona que el secretari estava inquiet a la cadira. Volia intervenir en el debat, però assegurant l'efecte, i no sabia per on atacar. Finalment, va dir:

—Entenc que va de suposició, si m'ho permeten. Com que això dels serveis auxiliars no és propi del braç jurídic, se m'acut de preguntar a l'acusat quina altra cosa li semblaria bé.

—Una multa! —crijà el reu, ple d'il·lusió—. Que em baldin amb una multa i fora! —Però va reflexionar de seguida, perquè se li va ocórrer que valia la pena de provar de salvar-ho tot. Prosseguí—: Ara, el que em dol més és que em renyin. Una bona amonestació m'escarmentaria de veres. La meva mare, pobre santa, ho deia sempre: «Aquest noi s'estima més una bufetada que no pas una filípica». De manera que ho podríem deixar en sermó del jutge, i, si tan ofesa està la societat, que hi caigui la bufetada. Puc assegurar que no em quedarien ganes de tornar-hi!

Al fons de la sala, una velleta va aplaudir frenèticament i van haver-la d'assistir, perquè amb l'excitació s'ennuegà i s'ofegava. El reu es va esverar.

—La gent ja no aguanta com abans —remugava—. I després, ve que cada difunt deixa els neulers parats, a veure qui se'ls carrega! —Quan la dama reprengué el bleix, el condemnat demostrà la blanesa dels seus sentiments amb un sospir de satisfacció. Com que hi havia revoltim a la sala, volgué posar-hi ordre—. Centrem-nos —va dir—. No ens posem nerviosos. Ara que hi som, fem-ho bé. Quina necessitat tenim d'acabar renyits i disgustats? Quin mal hi ha que tots conservem un bon record d'aquesta sessió memorable?

En realitat, l'home s'havia fet simpàtic als magistrats, al jurat i al públic. De debò, ja no li volien cap mal. Però la paraula és la paraula i la llei té fama de tossuda. D'això, tots en feien un punt, i no volien tornar enrere. El condemnat va llegir-ho a la mirada de tothom —fins en la de l'avocat defensor— i va comprendre que la seva situació era desesperada.

—Bé, doncs —declamà—: mateu-me! Però ja que som tan escrupolosos, se'm respectaran les darreres voluntats o tirem al dret?

—Home —respongué el jutge—: som europeus i cristians. La petició i la frase finals no es neguen a ningú!

—Doncs, jo vull...

—Ep, no, ara no! —el va interrompre el jutge—. Això ha de ser al peu del cadijal!

—Sí, eh? Quan ja no tingui humor per a res, oi? Per això ens queden aquests testaments tan tristes... Jo reclamo el dret d'expressar ara el meu darrer desig, quan hi ha presents tots els qui han contribuït a la meva perdició. —Va haver-hi un moviment de conformitat, gairebé unànim, i fins el tribunal semblava propens a sospesar-ho. El reu estossegà per aclarir-se la veu, s'agafà fortament a la barana de l'estrada i va dir—: Demano que el senyor jutge m'escanyi amb les seves pròpies mans. Així sabrà el pa que s'hi dóna!

La idea fou acollida amb expectació. El fiscal va manar a un uixer que telefonés a casa seva que no passessin ànsia, que hi aniria tard a sopar, i va sentir-se un remoreig general a la sala; la gent s'acomodava als seients, per no perdre's res.

El jutge es va ofuscar. No era propi del seu caràcter, ja que era calmós i ponderat, però ningú no pot respondre d'una obnubilació momentània. S'abalançà sobre el pres i va començar a torçar-li el coll, amb totes les seves forces.

—Donem-li gust! —deia amb les dents serrades—. Vol requisits, el sibarita!

La cara de l'ajusticiat s'anà tornant moradanca i a la sala hi senyorejava un silenci tan intens, que a una dama va caure-li una agulla de ganxo i va semblar que tot el terra retrunyia.

El reu es va espantar. Espernegant, en una instintiva acció de defensa, va donar un cop al jutge, que va perdre el color i es planyia del costat dret. Ressentit, l'alt funcionari s'adreçà al públic i digué:

—Trobo que el fiscal m'hauria d'ajudar. Després de tot, ell és qui m'ha inflat el cap per a endurir la sentència.

Entre aprovacions tàcites i orals, la gent trobà que era just. De mala gana, el fiscal va estirar el reu per una màниga, tot pregant-li que s'estigués quiet pel seu propi bé. Però el cuitat no estava per reflexions, i enmig de fortes estrebades, digué:

—Si es tracta d'inaugurar un sistema d'aliances, proposo que el defensor formi bàndol amb mi!

També ho trobaren just. Gansonerament, el defensor va clavar un revés al fiscal i els quatre compromesos forcejaren per complir, només, perquè el públic els atiava. El fiscal es va treure una sabata, i, gairebé sense malícia, va copejar amb el taló el pols del defensor, que va estendre patèticament els braços i caigué de memòria.

Es veia que havia passat alguna cosa important. Es va sentir tos a la sala i una senyora demanà permís per a anar al lavabo. El jutge s'agenollà, introduí la mà dreta a la toga del defensor, a l'altura del pit i, al cap d'un moment, va dir amb una veu plena d'emoció:

—Aquest home és mort!

El fiscal va riure amb una ombra d'histerisme. Encara tenia la sabata a les mans, i va brandar-la.

—Però si jo sempre he tingut el peu petit! —deia—. Si ha estat un cop de no res! Podia haver-hi una mosca entre el taló i el pols i n'hauria sortit amb vida! —Doblegava la sabata, per demostrar que era pell flexible i que no podia fer mal a ningú.

—Ara sí que me n'alegro —va dir el reu—. Així es veurà que una desgràcia la pot tenir qualsevol!

El jutge es va passar la mà pel front, com si tornés a la realitat.

—No toqueu res fins que vingui la policia —digué.

—Som aquí —va respondre un dels guàrdies, sol·lícit, però sense saber què havia de fer.

A la sala, la gent es va impacientar de sobte i tothom volia anar-se'n, com en els darrers minuts de l'hora de plegar. El jutge manà que no sortís ningú, i una senyora jove, plorosa, digué que, a ella, no la podien retenir, perquè havia deixat el nen a casa i li tocava biberó.

En els moments crítics, sempre hi ha qui té més serenitat que els altres. Un del jurat va enfilar-se en una cadira i demanà si hi havia algun metge entre el públic. Va aixecar-se un home ben vestit, jove, molt ben arreglat de cabells. Duia un maletí negre i digué que, per sort, venia de fer una autòpsia. Es va obrir pas fins a l'estrada, s'agenollà al costat del cos inert del defensor i començà de manipular-lo amb desimbolту professional.

—Sí —afirmà al cap de pocs segons.

—Sí, què? —volgué saber el fiscal, que estava nerviosíssim.

—Ha passat a millor vida. El cop ha estat d'una precisió admirable. Suau, però en el lloc on podia fer més efecte.

S'adreçà al fiscal i va dir-li que, en unes altres circumstàncies, el felicitaria.

—En canvi, ara...

—Vinga, home, vinga! —exclamà el fiscal—. Encara em faríeu venir manies! Aquest home ja es devia trobar malament abans de venir aquí.

—Mira-te'l com s'espavila! —va cridar el pres.

I, fent l'esforç de l'objectivitat, canvià de veu i digué que algú havia d'advertir el fiscal que tot el que digués a partir d'aleshores podria ésser utilitzat en contra d'ell. El fiscal va perdre els estreps.

—Poll resuscitat! —s'esgargamellà—. Carn de presidi!

Va ordenar que la policia l'agafés, per desacatament a la justícia, però el reu digué que ja ho estava, d'agafat. Era una difícil qüestió tècnica, de mal gomboldar.

La senyora d'abans, la mare jove, digué que ara sí que no es podia esperar més, que la companyia era molt agradable, però que se n'havia d'anar a casa.

—Ja els deixaré les senyes —afegí—. Potser tornaré un altre dia... Al capdavall, he vingut a treure el nas. No se m'hi havia perdut res aquí.

—Bravo, bravo! —corejà una part del públic—. Ja els enviarem les senyes! Ja tornarem un altre dia!

Aparentment serè, el jutge va estendre els braços. Era un home de bona estatura, i la toga el feia ressaltar com un gran avió negre.

—Es clou la sessió! —va dir, autoritàriament.

—Perdoni'm, però vostè ja no pot cloure cap sessió —va replicar-li el reu, amb amabilitat—. No se m'enfadi, però vostè és còmplice, dit sigui sense ànim de perdre-li el respecte. Vostè sap millor que ningú que la seva situació és delicadíssima...

El fiscal s'hi va aferrar:

—Sí, això és cert. Sa senyoria és còmplice. No pujaré sol a la barca!

El jutge s'esfondrà al setial. Li faltaven quatre anys per coronar amb la jubilació una carrera brillant, i tenia el projecte d'un final feliç dedicat a la jardineria. Ara, tot el somni estava compromès en una aventura legal d'imprevisibles conseqüències.

—Doncs, què podem fer, fills meus? —preguntà, sobtadament paternalista.

—Em sembla que és molt senzill —respongué la mare jove—. Anem-nos-en sense fer soroll i deixem aquest aquí —assenyalà el cadàver—. Ja el trobaran demà

quan facin la neteja. Això sí: ens hem de juramentar per fer el paper dels tres micos japonesos. No hem vist res, no hem sentit res, no direm res...

El jutge la va desenganyar, explicant-li que els morts sempre porten cua. El defensor havia caigut en acte de servei. I el mal era que tenia família i amics que voldrien saber tot de coses. A més, eren massa gent per a una conspiració.

El fiscal, que reflexionava de feia estona, va posar la mà damunt l'espantlla del reu i li digué mel·lífluament:

—Si vostè volgués cooperar...

—Jo? Pobre de mi! Sóc el més lligat de tots... No en fa pas pocs de dies que m'han pres la iniciativa!

—Sí, però és el qui té els comptes més clars. Dues morts pel preu d'una de sola, m'entén? De tota manera, només el podem liquidar una vegada i vostè es donaria el recreu d'una bona acció. «Un bell morir tota una vida honora». Li estaríem tots tan agraïts!

—Vol dir que em declarí culpable de la mort del cos aquí present?

—Si no fos molta molèstia...

—No, molèstia cap. Però la ingratitud em subleva. Amb franquesa, tots vostès em són antipàtics. L'únic que ha demostrat que m'estimava (encara que fos d'ofici) és aquest home desaparegut prematurament. Deixaria un record avorrible si passava per haver-li donat tan mala paga.

—Deixi's estar d'urbanitats, ara —digué el fiscal, amb un principi de desfici

—Ja se sap que un assassí no és un model de sentiments.

—Doncs, apunti's un tret del meu caràcter: sóc venjatiu jo. Des que hem arribat, vostè no fa altra cosa que insultar-me, o bé (si ho vol més proporcionat) de tirar a matar-me. No s'estranyi que li hagi agafat ràbia, i ja que la vida me l'ha fet caure al plat, m'inclino a celebrar-ho. També sóc un ofès social, jo!

Tothom anava d'una banda a l'altra i es formaven grups de gent agitada. En general, es desentenien de la solemnitat —ja desordenada— del judici; s'acostaven als finestrals i contemplaven l'aire lliure amb nostàlgia, a través dels vidres. A l'altre costat del carrer ja s'havia encès un rengle de fanals i els autobusos encetaven la vibració d'una hora punta. Predominava el ressentiment que tot s'ho feien els poderosos i que el poble llis era carn de canó jurídica.

—Aquest home se'ns farà malbé —va dir de cop i volta la dama vella.

Assenyalava el difunt amb el braç estirat i allargant un dit índex blanquinós, d'ungla rosada. El metge afirmà que per allò no havien de patir, que el cadàver encara aguantaria una colla d'hores.

—Ell sí, però nosaltres no —respongué la senyora—. Estem enxubats. Les condicions higièniques són deplorables. Jo tinc asma i haig de tornar a casa... — El jutge anava a contestar-li, però la vellera l'aturà—: Esperí's, que no estic. Aquí hi ha una crisi d'autoritat, i resulta que en un palau de Justícia ningú no sap la seva situació legal. Potser no havia passat mai... Però deixant de banda la part tècnica, hi ha coses corrents que s'han de despatxar. Que no té parents, l'advocat?

—Sí senyora. Tres nois solters, una noia casada i la vídua.

—Doncs cal que els avisin de seguida. Tot això els afecta més que a nosaltres. Què pensarien, si no? Jo no hi puc anar, perquè a casa patirien, i a més, haig de prendre les pastilles. Passin-t'ho bé i no s'hi cansin.

Amb passa menuda i seguida, es va acostar a la porta. En veure que no podia obrir-la, es posà a copejar-la amb el portamonedes, però era massa fusta per a la seva fragilitat humana i els batents ni tan sols no es bellugaren.

—Estigui's quieta i no m'obligui a dominar-la! —crijà el jutge.

—Ai sí, quina por! —va respondre-li l'anciana, tot estrafent-li la veu—. No ha vist mai cap atac d'asma, vostè?

—No.

—Doncs, si me'n ve un dels meus se li haurà acabat la mímica. Si em vol creure a mi no em provoqui. Ja està prou embolicat, vostè...

El reu s'havia assegut en un graó. Movia el cap lentament, com si profundes meditacions l'aboquessin a l'escepticisme. Mormolava que la justícia ja no tenia el gas d'abans, que havia perdut serietat, i que es necessitava molta paciència.

—Tinc set —digué un adolescent, aprofitant una pausa momentània.

La privació de satisfer aquella urgència elemental va fer evident que els drets de l'home sofrien un greu atac. Es produí un pànic col·lectiu, de necessitats elementals de tota mena, i el reu, excitat, va exigir una aspirina.

Un comitè format a corre-cuita va pujar a la tarima del jutge. El cap visible preguntà al magistrat què pensava fer.

—És un joc de moltes taules —respongué el jurisprudent—. Com més temps passa, més ens anem enredant.

—Però què hi diu, la llei, en casos així?

—Que jo recordi, casos així no abunden. Per què es pensen que estic amoïnat? L'accord final establirà jurisprudència, i m'hi haig de mirar molt. Si vostès no m'atabalessin tant...

—Deixi's de lluïments —digué un del comitè—. Encara que no li quedí tan rodona, és millor una solució ràpida. I quant al nostre brogit, té raó: val més que el deixem sol. De manera que, amb la vènia de sa senyoria...

Tots van fer com si pleguessin, i el mateix fiscal, amb un sospir d'alleujament, s'anava a treure la toga.

—Aquí, de moment, no plega ningú! —ordenà el jutge—. I vostè, senyor fiscal, menys que els altres!

—Doncs, exigeixo un advocat defensor!

—Més li hauria convingut no barrotar-se el que teníem...

El reu declarà que era a punt de perdre la circumspecció. Compungit, afegí que de tots els protagonistes del procés, ell era l'únic que s'havia portat d'una manera irreprotxable. Expressà el desig de formular una denúncia, la qual cosa suposaria una altra causa que el tindria a ell com a testimoni important. A més, es proposava d'apel·lar al Suprem.

Va adreçar-se als guàrdies, tot oferint les mans perquè se l'emportessin. Com que els policies dubtaven, clavà un cop de peu enèrgic a l'empostissat, i preguntà:

—Hi tinc o no hi tinc dret?

—El dret i l'obligació —respongué el jutge, moix i a contracor.

Se'l van endur pel passadís central. Gairebé era ell qui estirava els policies. L'uixer va obrir la porta i fou com un desguàs: ningú no pogué evitar que la sala es buidés.

La carrera del jutge i la del fiscal van quedar arruïnades. Altra cosa no, perquè eren de l'ofici, però van anar a parar a províncies i mai més no alçaren el cap. Al reu, van commutar-li la sentència i tot li vingué de cara. Va arreplegar tres indults seguits: el del Concili Segon, el del Jubileu de l'apòstol i el de les bodes de plata d'una personalitat molt estimada.

Actualment, l'home fa compravenda i moltes caritats. S'ha casat i ja pertany al terç de caps de família, amb la representativitat ampliada. Té consideració social, i hauria estat una llàstima malgastar-se'l al garrot.

Ruleta russa

—Mira si és pega —va dir l'Albert al seu company d'oficina—; ara que passava una bona temporada, he descobert que l'Elena m'enganya.

Eren a primera hora del matí i tot just acabaven de marcar la tarja d'entrada. En Ramon es va quedar parat, perquè, generalment, no abordaven els temes importants fins pels volts de les onze, després que la feina els havia escalfat una mica.

—Això, aviat és dit —respongué en Ramon—. Tu t'embales de seguida, sense comptar que les reputacions s'han de tractar amb pinces.

Va adonar-se que, per a una situació de tant compromís, l'expressió quedava pobra. I afegí:

—Però, n'estàs segur? No et fas catúfols?

L'Albert reflexionà una mica. Volia fer cara de circumstàncies i no se'n sortia, per falta d'estudi del paper.

—Ja saps com penso —digué finalment—. En aquest món no hi ha res segur. Però quan cau el cop, desgraciat de qui l'arreplega.

La Pilar, la secretària, els va allargar uns fulls.

—El senyor Sants diu que repassin aquestes sumes.

Tots dos se la van mirar mentre la noia se n'anava; tenia uns voltants d'esquena atractius i, en caminar, brandava el cos d'una manera que suscitava agraiament.

L'Albert va apartar els papers i continuà la conversa:

—Ara no entrem en detalls. Em preocupa la qüestió de tràmit. Què faries, tu? La mataries?

—De cap manera! —exclamà en Ramon.

Li sortí de l'ànima, perquè l'Elena, la dona de l'Albert, li agradava. A més, tenia un complex d'infantesa: la seva mare li deia a cada àpat que la vianda no s'ha de fer malbé. Per dissimular la vehemència, asserenà la veu i digué que, en tot cas, mataria *l'altre*.

—Però no, tampoc... Massa maldecaps i sempre hi ha el perill que s'hi torni i aleshores la pífia és grossa.

En Ramon, profundament racial, era pacifista. Va aixecar-se de la cadira i tocà l'espantlla de l'amic:

—Procura no encegar-te i sospesa-ho tot amb calma. Et serveix l'Elena?

—Què vols dir?

—T'ha anat bé com a muller?

—Fins ara no hi ha hagut queixa.

—Doncs aprofita-la. Una cosa bona no es llença només perquè s'ha espal·lat. Si un rellotge d'or i de marca se't posa a fer el boig, el duus a adobar i llestos.

L'Albert respongué que no hi havia comparació.

—Un rellotge no afecta mai l'honor...

—Que no? I tant que sí! Més d'un prestigi s'ha perdut per culpa d'horaris coixos...

Al carrer, va sentir-se una frenada forta, seguida del característic soroll de ferramenta i de vidres trencats. Sortiren tots dos al balcó, donant-se empentes per no perdre's els primers moments d'una topada, que són els millors. Comprovaren, amb decepció, que no hi havia víctimes humanes.

—No res. Llauna... —van dir.

En tornar a la taula, en Ramon reprengué el tema del matrimoni en crisi, per por que una pausa llarga no el deixatés.

—Jo, si fos de tu, parlaria amb l'Elena. Serenament, de persona a persona, fent-li veure els pros i els contres de la conducta i remarcant que, a la llarga, surt més a compte no fer l'ase. Pren-te un calmant i pensa, sobretot, que no ets el primer ni l'últim.

—Vols dir?

—Home! Els números canten. A vegades, un pedaç ben posat aguanta la consciència durant anys i anys.

L'Albert, que es mirava distretament un escandall, sentí de sobte la fascinació de les partides. En la feina diària, diguin el que diguin, no tot és rutina: hi ha passió en cada ofici; d'altra manera, la gent estaria ben llesta.

—Fixa-t'hi —digué de cop i volta—. L'animal d'en López s'ha tornat a deixar el tant per cent del *royalty*. Qualsevol dia tindrem un disgust.

S'ho van mirar tots dos i, sí, era veritat. En López, a vegades, duplicava conceptes i d'altres se'n saltava algun. Se l'havia de vigilar molt.

—Sort que aquí dalt no badem —comentà en Ramon, amb un lícit orgull!

La comprovació els va entretenir una estona. La Pilar va entrar i sortir en tres o quatre ocasions més. A les dotze i deu, el senyor Sants va cridar l'Albert al seu despatx, per cosa d'una factura. Poc abans de la una, una noieta de la secció d'arxiu es va desmaiatar, però va passar-li de seguida.

Compatat i debatut, el matí, que sempre els semblava que havia de resultar llarguíssim, tingué la patètica brevetat de la qual ens planyem tant quan sentim la fíblada de la filosofia. A l'hora de plegar, en Ramon, per compliment, digué:

—Creu-me: parla amb l'Elena i no t'excitis. Si molt convé, no hi ha res de res.

Al metro, encara no havia arribat a l'estació de Rocafort que l'Albert ja sentí remordiments. Tot allò ho havia dit per presumir, perquè anava curt d'angoixa existencial i li feia l'efecte que un home té l'obligació de crear-se una personalitat torturada. És clar que en Ramon era de molta confiança i ells dos ja s'entenien sense necessitat de convenis escrits o verbals; era un joc cerebral, que sense escaquers o peces comprometedores damunt la taula (rigorosament prohibits a les hores de treball) els permetia d'aguantar el xàfec del tedi. Per exemple encara no feia una setmana que en Ramon li havia confessat que el gran drama de la seva vida era que, als catorze anys, havia escanyat la minyona gallega que tenien a casa seva. Als pares del Ramon, els va costar un fotral de diners tapar l'escàndol. Només el certificat de defunció, cinc mil pessetes. I pagar el viatge a Amèrica d'un germà de la difunta que sabia massa coses. En Ramon, el van enviar a corre-cuita a Tona, diu que a prendre les aigües, però tot el veïnat murmurava. Per això havia hagut d'interrompre els estudis, per això se sentia frustrat i destruït i ja no faria mai més res de bo. A l'Albert, durant aquella confidència, va tocar-li la part de receptor; en Ramon, a còpia d'acumular detalls, es va emocionar de veres.

—Pit i fora —li havia dit l'Albert al final—. Déu ens guardi d'un ja està fet!

—I, per reblar-ho, tingué la fortuna de recordar una sentència que potser era de

l'Emerson o d'algú altre que també hi tocava molt.

De la sortida del metro a casa seva, l'Albert havia de caminar dues travessies. El venedor de les escales encara no tenia el diari de la tarda i tan sols pogué comptar amb els propis pensaments. Pobra Elena! Mira que carregar-li el mort de la infidelitat! No era correcte, li quedava un roseo. Les coses tal com siguin: l'Elena era discreta, seriosa, molt femenina i molt de casa; a més de cuinar bé, brodava al tambor, una habilitat que ja no abunda. I estava bojament enamorada d'ell, mal li estava de dir-ho. Així doncs, el ciri trencat de l'engany era una malifeta, sobretot perquè, havent-hi tants temes a tocar, no calia fer la guitza a la gent que s'estava quieta.

Ara que, pensant-hi, amb ganes de quedar tranquil d'una banda encara que es pertorbés de l'altra, l'Albert opinà que de segur del tot no en podia estar ningú. Qui ho sap! Al capdavall, durant vuit hores de cada dia laborable, l'Elena duia una vida a part de la qual ell només sabia el que ella li explicava. Era cert que l'Elena sempre parlava d'una jornada molt atapeïda, però vuit hores són vuit hores i enganyar no vol pas massa temps.

En entrar al pis, l'Elena el va saludar amb una mena d'aliret melodiós, que era la rúbrica musical de les seves benvingudes i li preguntà:

—A veure si endevines què t'he fet?

Era fàcil. Sempre que li preguntava allò, és que hi havia raviolis. Al principi de casats, se li escapà de dir que li agradaven molt, per fer-la contenta, i va quedar apuntat com un fanàtic de la pasta italiana.

—Raviolis! —respongué des del rebedor, amb un entusiasme d'ofici.

Quan va besar-la, tingué la sensació que aquell era el seu petó de cada dia, com el pa, necessari sense que calgui engrescar-s'hi. A la més petita badada, es podia convertir en un acte tan maquinat com el fet de marcar la tarja a l'oficina.

A taula, l'Albert (que feia rodar la roda de les seves cavil·lacions), va agafar la conversa pels cabells i digué:

—Anem a suposar que m'enganyessim. Què et penses que faria?

L'Elena es va quedar amb la boca i els ulls molt oberts, amb la forquilla a mig aire, massa estupefacta i tot. No li sortí cap paraula.

—Apa, digues —insistí ell—, què et penses que faria, jo?

Ella se'l mirà fixament, com si tractés d'endevinar d'on venia i on volia anar. «Faries llàstima», pensà. «Pena, ganes de córrer...». Però mantingué un mutisme tenaç, esperant que l'altre s'espavilés tot sol.

Cremat, l'Albert (que volia coronar la dama) no volgué que per falta d'ponent es perdés l'efecte.

—T'ajudaré, au —va dir—. Tu et deus pensar que faria un disbarat, oi?

—Com vulguis, vida —digué finalment l'Elena—. Ja que va de suposició, quedem així: em penso que faries un disbarat.

—Doncs, no! —exclamà triomfalment l'Albert—. M'ho prendria amb una gran calma. «El que més convingui, nena» (et diria). «Si et ve de gust, vés-te'n amb aquest ximple. Des d'ara, em fas més nosa que servei». Així, tal com sona, sense perdre els estreps. Com un senyor.

—Au, menja, que se't refredarà —va aconsellar-li l'Elena, aparentment immutable—. Després, tenim peix al forn.

L'àpat anava diferent dels altres dies i l'Albert menjava a les palpentes. «S'ha quedat tan fresca», meditava. «Això no és normal».

Després del cafè, encara tornà a la càrrega.

—Les dones us penseu que sou el centre de la terra, i no n'hi ha per a tant. Quan una s'acaba, se n'agafa una altra i llestos.

—Sí, vida. Apa, que faràs tard al despatx.

Al peu de la porta, l'Albert (més que res per ganes de tranquil·litzar-se) digué:

—Ja sé que ets incapaç d'enganyar-me, nena. Encara que volguessis!

—Sí, home, sí... Ara no vagis esverat, i vigila els còtxes.

Tot caminant cap a l'estació del metro, l'Albert rumiava que seria bona que, en passar els dits per joc damunt una carn imaginària, els hagués enfonsat de sobte en una ferida desconeguda. Perquè l'actitud de l'Elena no responia als seus càlculs. Primera: la insinuació d'una ofensa l'havia deixada impertèrrita. Segona: el cop verbal d'abandonar-la sense lluita rebotà en ella com si no l'hagués tocada i, en canvi, el retop encara el feia trontollar a ell.

«És que els homes som molt cèlebres», es deia. «Carregats de suficiència i babaus. Sempre ens fa l'efecte que les coses que passen només poden passar als altres».

I l'Albert, que segons ell es coneixia a fons, no era pas un bromista de l'honor. «Ja ho crec que faria un disbarat!», pensava. «Els deixaria de pedra!». El plural, aquells *dos* formats per l'Elena i una ombra que no era ell, li va produir esgarrifances. Era de debò que passava una bona temporada i una complicació de tanta envergadura li esbotzaria un present ple de somriures.

Al despatx, en Ramon va moure la primera peça de la tarda:

—Saps aquella sueca que et vaig dir? Aquella tan imponent? Doncs, se'm vol emportar a totes passades. Diu que m'instal·larà com un rei als afores d'Estocolm i que no em deixarà tocar de peus a la neu. Però he sabut que és una sàdica perillosa...

—Treballa i calla —l'interrompé secament l'Albert—. Avui no estic de filis.

En realitat, no era cert que l'Elena s'hagués quedat tan fresca. Ben al contrari, estava picada per dos o tres motius. La disgustava que l'Albert pressuposés que el seu hipòtic amant hagués d'ésser, precisament, un ximple. I, sobretot, va trobar irritant aquell «Encara que volguessis!». Que no? Al capdavall tenia les mateixes armes que les altres, i si les havia convertides en escopetes de saló, només per a l'Albert, era cosa d'agrair més que no pas de menysprear.

Inicià la feina de la casa que li agradava menys: omplí l'aiguera d'aigua calenta, va escampar-hi detergent i amb lentitud, amb el cap lluny d'allí, hi posà els plats, els vasos i els coberts. Tenia la mirada perduda. De cop i volta, es va eixugar les mans i d'esma, sense el guiatge d'un propòsit conscient, se'n va anar al dormitori i s'assegué davant el tocador. Es va contemplar llargament al mirall.

«Que n'ets d'infeliç, Albert», remugava. «Si volgués, rai! La culpa és meva... És clar, l'esclava blanca, l'escarràs, una noia per a tot. Sempre a punt al servei de l'amo i senyor que, al final, troba que només puc aspirar a l'admiració d'un ximple».

A còpia de fixar-s'hi, es descobrí una minúscula arruga a la comissura de les parpelles, i el cor li va fer un salt. «Veus? T'has anat abandonant, et pansiràs com una mòmia tot cuinant-li requisits». Es va posar a maquillar-se, nerviosament de

primer, fins que es calmà a poc a poc i l'absorbí l'apassionant ocupació. Feia, desfeia i tornava a refer; coneixia el límit convingut entre ella i l'Albert, la part que es podia confiar a la cosmètica sense despertar murmuracions. Però aleshores va passar la ratlla deliberadament i es pintà d'una manera extremada. Un resultat sorprenent! «Tampoc no sóc manca, eh? I això sense comptar la figura».

Va aixecar-se i caminà per l'habitació, fent puntetes com si portés talons alts, i ondulava el cos, girant el cap per no perdre el camp visual del mirall. Li vingué un nou desfici: obrí l'armari i es va emprovar vestits. Mentrestant, a fora, la tarda transcorria com tothom sap, subjecta a l'obligació d'empaitar el vespre.

L'Elena es va posar una brusa que l'Albert li prohibia, perquè era massa escotada, i unes faldilles amb les quals l'Albert no la deixava sortir, perquè eren massa cenyides. I es calçà amb les sabates de taló més alt que tenia, potser de poca moda, però bones per a fer més suggestiu el perfil posterior de la persona. «I ara què?», deia l'Elena parlant mentalment amb l'Albert. «Encara et sents tan aplomat i segur?».

Del carrer, vingué un subtil canvi de sorolls, d'aquests que indiquen el pas d'una etapa a l'altra sense necessitat de rellotges.

—Òndia. El sopar! —exclamà l'Elena.

El pa, l'oli, la farina... Atabalada, va agafar el portamonedes i una bossa. La va sobresaltar la presència de l'hora foscant i caminà apressada.

En veure-la entrar, en Casimir (el dependent de l'adroguer) digué:

—Alça! Avui anem de fer patir...

I l'amo, que ja era gran i havia perdut una bona part de la il·lusió, es va veure obligat, de tota manera, a reviure un dels pinyols de la seva joventut.

—Què vol, la meva reina? —preguntà.

Però aquells eren realment un parell de ximples. No valien. Ara, des de ca l'adroguer al forn (una travessia) va seguir-la un jove elegant, molt ben vestit, i, de retorn, un Alpine últim model, amb dos xicots visiblement de casa bona, alentí la marxa. Arrambaren el cotxe a la vorera (van estar a punt de tombar una Vespa estacionada) i van dir-li coses fines, molt agradables d'escoltar. I allò sí que valia.

L'Albert va plegar d'una batzegada, plantant en Ramon, que tot just començava a endreçar la taula. Faltaven cinc minuts per a les set i ni tan sols no va tenir l'atenció que caigués l'hora: el rellotge encara marcava de vermell.

Al xamfrà, un taxi va aturar-se davant d'ell, que de poc que no hi topa; va baixar una senyora amb dues nenes, una de les quals —qui sap per què— es volia quedar a dins i van haver-la d'estirar amb energia. Sortí d'un vol. La porta oberta era una temptació i l'Albert pensà que quan un taxi cau del cel, no té perdó qui se'l deixa perdre. Va apartar la senyora (que s'havia quedat palplantada, comptant i recomptant el canvi) i entrà al vehicle com si l'empaitessin. Donà l'adreça al xofer, i, maquinalment, es va palpar la butxaca. No fos cas que...

Tot fent via, es va lluirar a unes reflexions il·lustrades amb imatges mentals acolorides. Entre ell i en Ramon hi havia sempre a punt un revòlver invisible («Potser damasquinat i tot, ja ho veus!»); en el cilindre hi havia cinc cambres amb bales de salva de converses corrents però carregaven la sisena amb temes arriscats, sense aturador ni límits, on la fantasia frenada pels escandalls tenia el dret d'esbargir-se. Ara l'un, ara l'altre, feien girar el cilindre a cegues i disparaven

apuntant-se al front; si sortia la conversa corrent, era una qüestió de sort: tant podia donar de si com fonde's de seguida, i aleshores recomençaven. Era increïble les vegades que, de sol a sol, sonava el tret de la pura invenció, o de la confidència íntima esllavissada entre creacions de l'esperit. Això no se sabia mai, perquè el reglament era molt sever: qualsevol cosa que fos, calia acceptar-la com a article de fe. I el cas era que les regles no havien estat escrites per ningú, ni tan sols no n'havien parlat. Es tractava d'un d'aquests bells acords tàcits que neixen d'una llarga convivència.

Ara, portar la ruleta russa a casa i complicar-hi l'Elena era deslleial. Ganes de buscar-se-la!

—Ja hi som —digué el taxista, tot abaixant la bandera.

Estava tan absent que ni se n'havia adonat. Entrà sense saludar la portera —cosa que pagaria car— i pujà els graons de tres en tres. El pis a les fosques va desbocar-li el cor. Va anar d'una peça a l'altra encenent tots els llums. A la cuina hi havia tota la platerada a l'aigüera i a la cambra un revoltim de vestits, però de l'Elena ni rastre. Es va mirar el rellotge i comprovà que havia arribat vint minuts abans de l'hora acostumada. Doubtà entre passar ànsia o escampar-se i es decidí per això darrer: vet aquí que un dia que es presentava impensadament, l'Elena no hi era. I si fos sempre així? I si acabés de caure de l'escambell i aquella solitud del pis fos l'esquenada memorable?

Mentre feia giravoltar els pensaments, sentí que forfollaven el pany i va entrar l'Elena, sufocada per les presses, respirant amb agitació. Se la va mirar i es quedà glaçat: les pestanyes postisses, la veladura blava als ulls i la ratlla negra que els engrandia, la brusa escotada i les faldilles cenyides...

—I ara! Què hi fas aquí, tan aviat? —digué ella.

L'Albert s'imaginà aquest tan *aviat* de lletra cursiva, o entre cometes, o realçat d'alguna manera que li donava una significació catastròfica. Ni tan sols no va respondre, perquè estava travat de llengua; es consolà pensant que callava perquè el que hauria de dir era massa gros.

—Seu al menjador i llegeix una mica —afegí l'Elena—, mentre preparo el sopar.

L'endreçava. Qui sap el temps que el devia tenir així, amansint-lo i acariciant-li una crinera simbòlica.

Es va asseure al balancí i es gronxà lentament. «Algú tira cada dia una moneda a la ranura i la figura de pasta de l'Albert, inexpressiva i rígida, s'engega i fa el seu número mecànic: de casa al metro, del metro a l'oficina, de l'oficina al metro, del metro a casa... Mentrestant, es veu que l'Elena ha trobat el sistema de sortir de la màquina i es diverteix amb altres atraccions». Era un negre pensament, i, esfondrat al balancí, mormolà:

—Albert, Albert! Que n'ets de totxo!

A la cuina, l'Elena es moria de ràbia. «Se n'han adonat el Casimir i els xicots de l'Alpine. I ell, res, com un estaquirot. Ja m'ho deia la mare que els homes s'embafen! Ai, Elena, que el perdràs per haver-li donat massa audiència!».

Sota aquell clima anòmic, el sopar transcorregué tristament i amb poca gana. De sobte, s'havia trencat un diminut cargol que semblava que no hi fos i l'engranatge ja no funcionava com abans. Allò fou el començament d'una etapa de punxades mútues. L'Albert es distingí en l'art de matar a pessics.

L'endemà d'aquell dia, al despatx, en Ramon va notar el canvi. Caut, va esperar-se una estona per veure si l'altre s'arrencava, però a les deu i cinc no pogué i va disparar primer:

—Aquell sabre que et vaig explicar, que tinc penjat a casa, es veu que va pertànyer de debò al general Cabrera. Ahir al vespre em van venir a veure dos homes. Em van fer mal efecte. Duien ulleres negres, boines molt enfonsades, i el coll de l'americana alçat. D'entrada, em van dir: «Vostè té un sabre vell. Li'n donem cinquanta mil pessetes». Jo, és clar, vaig posar-me en guàrdia. «Setanta-cinc mil», que els dic, provant la sonda. I ells que em responen: «Cinquanta mil o res. De tota manera, el perdrà». Com que parlaven amb una veu ronca i els vaig veure amenaçadors, jo que salto de costat i agafó d'una revolada un paraigua del paraigüer...

L'Albert va donar un cop fort a la taula, amb la mà plana.

—Jo plego! —digué—. S'ha acabat la ruleta russa.

Mai no havien parlat de joc, i encara menys del nom que tenia.

—Quina ruleta, tu? —preguntà en Ramon, segur que l'altre volia robar-li l'escena.

L'Albert va assenyalar un lloc en el buit, on fumejava el revòlver imaginari.

—Això és perillós. Ens hi podem fer molt de mal.

A en Ramon se li va ocórrer que el cas de l'Elena devia anar de debò i que l'Albert s'havia trasbalsat. Va aixecar-se de la cadira, es col·locà al costat del company i va donar-li cops amistosos a l'esquena.

—No t'espantis, home, que tot s'arreglarà. I amb mi pots comptar-hi sempre: tu digues i jo segueixo. De què vols que parlem?

—Què sé jo! De moment, podríem tapar el forat amb les crisis periòdiques de l'economia occidental.

En Ramon va fer un esforç per il·lusionar-s'hi, però no pogué. Estaven acostumats que els temes saltaven com una llebre i allò de parar-ne un de vist i adornar-lo amb les gales del diàleg li venia de nou. Però quan calia solidaritat, formava com el primer.

—D'acord. En parlarem —va dir.

De tota manera, provà de deixar una porta oberta:

—I també parlarem una mica de la Pilar, oi?

—També.

Canviar d'habitud es diu de pressa, però costa. La conversa és molt senyora, i a vegades s'ajup esquerponent sota un tema i només bota si es toquen les tecles que vénen de gust. Els dos amics callaven i el so d'una màquina d'escriure propera els omplia la fosca volta del crani. S'adonaren de sobte de coses que veien cada dia sense mirar-les mai: el despatx necessitava una capa de pintura, tenien mala llum sobre la taula, el calendari de L'Àguila Mutual era més lleig que el de l'any passat.

En Ramon estava inquiet. «M'ha ben lluït amb això de la ruleta russa!», pensava. «Ara que ho sé, tinc més ganas que mai de disparar...».

Talment veia l'arma, damunt la pila d'albarans d'una firma de Girona. Hi allargava la mà a poc a poc, amb uns dits vibràtils que no se sabia si timbalejaven la llisa superfície del vidre o si es movien per desentumir els artells. L'Albert l'anava a aturar amb una ullada dura, però va fallar-li; també tenia el desig d'olorar la

pòlvora metafísica. Va deixar que l'altre fes rodar el barrilet i va cloure les parpelles en el moment del tret.

—Aquest estiu —digué en Ramon—, aniré a Florència fent autoestop. Segons com, m'arribaré a Roma perquè el Papa em beneeixi...

—Res no faràs! —el va interrompre bruscament l'Albert.

No era el tracte, però l'Albert acabava d'enfilar un pensament i li calia concentrar-s'hi. Abans, els primers temps de casats, l'Elena li telefonava cada dia, un moment o altre; de quatre monosí·labs, en treien l'íntima confirmació d'una seguretat domèstica. Després, sense dir-s'ho, ho van trobar innecessari. «Però ara sí», meditava l'Albert. «Si m'estimés de debò, em trucaria. Sap que m'amoïna un dubte de mida gran».

—Per què mires el telèfon? —va preguntar-li en Ramon.

No respongué, i va concentrar-se més. El pensament s'emportava la mirada per fosques canonades, plenes de fils de colors: un feix de nervis sortia de l'aparell telefònic i es clavava a terra, zigzaguejava sota l'asfalt i s'estenia a través de centraletes metà·liques, fins a arribar al celobert de casa, i d'allí a casa mateix, on hi havia la veu de l'Elena que podia eriçar tot el sistema només girant un disc. L'Albert es deixava conduir per percepcions anímiques mal explicades, però molt obligadores. Si l'Elena no li telefonava, senyal que tot era perdut i els pressentiments execrables prendrien evidència: vet aquí un altre matrimoni amb l'arena movedissa fins al coll. En canvi, si ella marcava els números màgics, senyal que l'alarma provocada per la ruleta russa era pura imaginació. Ho veia tan clar, que en aquell moment va comprometre tot el seu futur amb la compra d'unes estranyes accions de la Companyia telefònica.

El timbre del telèfon els va fer saltar el cor, i ell i el Ramon allargaren el braç alhora, però l'Albert, més amatent, caçà l'auricular.

I sí; per sort, era l'Elena.

L'ètica a muntanya

Vora la llar de foc, l'alcalde va alçar la vara i va dir:

—La dolenteria rai! El pitjor és la maldat d'esquitllentes...

El farmacèutic (amb ganes de discutir) replicà:

—Això no se sap. El mal és el mal i no hi ha classes...

—Que no? —va respondre l'alcalde mig aclucant els ulls—. Ja us ho explicaré jo si no hi ha classes! Mireu: ben a prop d'aquí, a Port d'Estol, hi havia una dona que va perdre dos fills en una passa de càlera rural. El seu marit, destrossat, es va comprar un metre de corda i es va penjar al rebost. El drama era a la vista, no calia discutir-ho. Ah! Per a acabar-ho d'adobar, la dona era gran, i es va quedar ben sola a casa seva.

—Bé, sí. I què? —indagà desafiadorament el farmacèutic.

—Espereu-vos, espereu-vos! —l'alcalde no es volia pas rendir—. A Port d'Estol, en aquell temps, encara hi havia marquès. Quines coses! El marquès, que era un desgraciat, se'n va anar a veure la vídua, que per cert es deia Claramunda, i li digué: «Doncs sí que és gros això que us ha passat, Claramunda! Què podríem fer per vós? A nosaltres ens toca de vetllar». La dona va respondre que quan una cosa era dada i beneïda ja no hi havia res a fer. Però el vell aristòcrata no es deixava perdre cap ocasió de segar l'herba sota els peus a la providència, i continuà burxant aquella ferida...

—Ha, ha! —va fer el farmacèutic, esforçant-se patèticament a riure—. És clar: com que vós sou un alcalde socialista, resulta que els marquesos no valen res.

—No home, no! Si és igual! —respongué l'alcalde—. El que jo vull dir és que la gent és molt bèstia i al marquès aquell, n'hi havia per a omplir-li la cara de bufetades. Va insistir tant prop de Claramunda, li va preguntar tantes vegades què volia, que a l'últim la dona digué timidament que li agradaria de tenir un gat. Se sentia tan sola!

—Un gat? —preguntà el farmacèutic amb un gest de fàstic—. Així, tal com sona?

—Tal com sona. El marquès tampoc no se'n sabia avenir, però Claramunda afirmà que un gat li faria companyia. Deia que un canari era poc i que un gos era massa; així, doncs, el punt just era un gat. Ella guardava dol i no podia sortir de casa, de manera que agrairia molt que algú li fes el favor de portar-li el gat. «Demà el tindreu», prometé el marquès, procurant que el cinisme no li traís la mirada. Claramunda no va poder dormir en tota la nit, amb la il·lusió del gat. Es veia a si mateixa acariciant el fèlid i electritzant-li el pèl.

—Bah, bah! —interrompé l'apotecari—. Si un gat és una andròmina!

—Sigui com sigui! —l'alcalde gairebé va saltar de la cadira—. Claramunda hi comptava i això era cosa d'ella. L'endemà, de bon matí, ja era al peu de la finestra mirant l'entrada del carrer, per veure venir el marquès amb el sac. S'imaginava que el senyor li portaria el gat d'aquesta manera i estava tan esvalotada que no s'aturava a reflexionar. Però el dia feia camí i el marquès no venia. Per fi, cap al tard, Claramunda veié arribar el majordom del noble amb un cistell al braç. «Santa paraula!», pensà la dona, tot i que ningú no havia obert la boca. I va córrer a rebre el majordom, el qual es veia torbat i com si se'l mengessin els remordiments...

—Quanta retòrica! —exclamà el farmacèutic, fent veure que se li escapava el riure—. I tot per un gat!

—Sí, oi? Que senzill! —ironitzà l'alcalde—. Doncs no! El majordom es va tornar vermell i digué: «Senyora Claramunda, el marquès només ha pogut trobar això». Va ficar la mà dins el cistell i en va treure una llebre, agafant-la per les orelles.

—Una què?

—Una llebre!

El farmacèutic es va enfadar. Va rebotre la cadira per terra i digué que a base de tergiversar sentències populars no es podia anar enllloc.

El notari, que no havia dit res durant tota la vetllada, va alçar el braç com si demanés la paraula.

—El marquès era un malvat —sentencià—. El curiós és que ho era pel fet de donar bona mercaderia. La qual cosa em fa pensar que bons i dolents hauríem de vestir-nos d'uniforme (jerseis de cada club de colors diferents) i aleshores sabríem, més o menys, quines són les bones accions dolentes, i quines altres les males accions bones. Si no ho fem així, sempre anirem a les palpentes.

El farmacèutic va llençar la punta del cigar, travessà l'habitació a grans gambades i des de la porta, abans d'anar-se'n, digué:

—Que en teniu poca, de feina!

Mig d'amagat

Nataniel es va morir un dia a mitja tarda i, de moment, no va voler dir res a ningú. La seva dona patia del cor i un disgust li hauria estat dolent. De manera que Nataniel va fer un esforç i es quedà quiet al llit, prement la flassada amb les mans i procurant que no se li envidriés la mirada.

A entrada de fosc, una veïna trucà a la porta per demanar una xicra d'oli, i com que era una vella amiga de la família, volgué visitar el malalt.

—El veig estrany —digué—. Sembla encantat. Jo, de vostès, avisaria el metge.

—Nooo! —va respondre Marta, la muller lleial—. *Ja ho fan*, això. És la mena de malaltia.

Va transcorrer la nit, marcada pel monòton tic-tac del rellotge de l'alcova, i, l'endemà a l'hora d'esmorzar, la Marta va amoïnar-se perquè Nataniel havia deixat els melindros.

—I el diari? Tampoc no et fa il·lusió, el diari?

Nataniel tenia els ulls abandonats damunt els genolls i no en feia cap mena de cas.

El dia va passar enmig d'una pluja persistent; a través dels vidres entelats es veien les siluetes de colors trencades per la mullena. Una mena de baf omplia el pis i la Marta deia, a cada moment, que s'estava molt bé a casa.

El dimarts, la Marta va telefonar al metge:

—... amb la novetat —deia— que ha perdut la gana. I no està d'humor...

Van parlar uns instants i al final la Marta va penjar.

—Què diu? —preguntà la mare de la muller fidel.

—Que sí, que ja ho fan. Però que no el deixem engorronir.

Després d'una breu reflexió, la Marta afegí:

—Demà, a l'hora de dinar, l'asseurem a taula.

L'endemà, a migdia, es complien hores i hores que Nataniel era mort. Però ell no es volia donar i callava amb una sorruda tossuderia.

El van agafar entre la Marta, la mare, la veïna i el noi, i el van asseure a taula.

—És pel teu bé —li deien—. T'has d'espavilar una mica.

Tenien mala peça al teler i la Marta somicà:

—No em diràs, ara, que no t'agrada l'escudella!

La sogra va olorar l'aire, com un llebrer, i va dir:

—Se sent una fortor estranya. Em sembla que s'escapa el gas.

El fill, que havia abandonat els estudis d'esperanto per entrar d'aprenent en una gran drogueria, digué:

—El que em sorprèn és que no digui res. Abans bé parlava!

Plorosa, la Marta va passar la cullera pels llavis del cos present.

—Prova-ho, home. Prova-ho!

Nataniel es va espolsar un cuc que tenia en una màniga i va caure de cara al plat.

—Ja no puc més! —digué—. Em sap greu aigualir-vos la festa...

El dia dels funerals, la veïna comentava:

—Jo no crec pas que s'ofegués amb l'escudella. Si vol que li digui la veritat, crec que ho arrossegava de feia temps. De vegades, el detall de morir-se tant se val...

I abaixant la veu, amb un to confidencial, afegí a cau d'orella de la seva interlocutora:

—Desenganyi's! La processó ja devia anar per dins.

El jurament hipocràtic

La tercera visita de la tarda fou un jove pulcrament vestit, de molta educació i més aviat tímid. Era la primera vegada que acudia al consultori i no tenia historial registrat. El doctor Galceran el va fer seure.

—Vostè dirà...

—El meu nom és Lluís Comtal i Masferrer, i sóc originari de Tarragona, però he viscut molts anys a Perpinyà. Tinc (em fa pena de dir-ho) una excel·lent posició econòmica.

—I què li passa?

—Una punxada al costat dret. De cop i volta, sense com va ni quant costa, em passa al costat esquerre i d'allí, si molt convé, torna a fluctuar.

El doctor Galceran omplia una fitxa, sense apassionar-s'hi. Va preguntar al pacient si experimentava alguna altra molèstia.

—No sé si és molèstia —respongué el jove—, però és estrany. Fa dies que no puc fixar l'atenció. Llegeixo un llibre i m'atrapo girant els fulls a manyocs, o bé parlo amb algú i sento que els meus ulls el salten com si fos una tanca. Tot jo darrere els ulls, planto l'amic, el coneget o la visita.

—Treguis l'americana i la camisa —ordenà el metge.

—No vull cap examen, ni ànalisis ni radiografies ni res. Estic esgarrifat.

Davant la cara de sorpresa del doctor, en Comtal i Masferrer afegí:

—Ja li he dit que sóc de bona posició econòmica. Tingui paciència, que pagaré el que calgui, però si us plau, no em posi les mans al damunt.

—Doncs què vol que faci, jo?

—Vagi provant pastilles. N'hi ha tantes, ara! Si veiem que alguna em va bé, ja l'haurem encertada. Si no n'hi ha cap, seré home mort sense necessitat que em martiritzin. La intenció és aquesta.

El doctor Galceran es va enfadar.

—Si es tracta d'això —digué—, val més que vagi a veure un herbolari. Tinc un prestigi que m'estavia de fer segons quins papers —proseguí—. De manera que...

Es va aixecar, tot llençant a la paperera la fitxa començada. El jove, sincerament compungit, va donar-li paraula d'honor que no el volia ofendre.

—Si he vingut a causa del seu enorme prestigi! —digué—. Però un metge ha d'ésser com un amic del malalt. O no?

—Sí, això sí —confessà el facultatiu.

—I una mania, segons com, ja és un símptoma que compta. Oi?

—També és veritat.

—Doncs ja ho veu: aquí em té amistós i maniàtic. Al capdavall, la culpa la tenen vostès, per sembrar el terror amb la propaganda dels tumors malignes.

El doctor Galceran, que havia aproveitat l'endreç de la conversa per calmar-se, respongué:

—Miri: li faré una nota per a un psiquiatre que és dels millors del país. Com a amic (ho afirmo sense falsa modèstia) el trobarà més divertit que no pas jo, que sóc eixut de caràcter. I referent a la mania, posi-la a les seves mans amb confiança.

Tot recalcant que feia ús de la franquesa, el pacient replicà que allò era un consell primari, i que no calia, perquè del cap estava bé. Va insistir en l'aspecte d'alt servei de la professió mèdica, d'una banda, i de l'altra en els drets de l'home i en algun postulat que ja venien de la Revolució francesa.

—Cregui'm —continuà, en una represa abrandada—: no demano res que el pugui ofendre. Suposo que entre els prospectes que rep, sempre n'hi ha d'haver algun que li desperta curiositat. Doncs anem-los provant...

Mentre l'escoltava, va semblar que el doctor Galceran tenia una absència, perquè feia l'efecte que la mirada se li havia clavat a la paret. De cop i volta, preguntà:

—M'ha dit que el cognom de vostè és Comtal?

—Sí.

—No és corrent. El seu pare, per casualitat, no és pas notari a Reus?

—Ho era. Ara viu retirat. Aquests dies és a Montecarlo, a veure les curses...

El doctor Galceran es va animar de sobte.

—Home! —exclamà—. El Gran Frègoli! Li dèiem Frègoli perquè es canviaava de vestit dues o tres vegades cada dia. Però si es tracta del meu millor amic de joventut!

—Dispensi'm, no ho sabia —va dir el jove, amb l'angúnia que unes ombres pretèrites trenquessin l'enfilada.

Tanmateix, el to de l'entrevista havia canviat i el metge s'obrí de cor i ja feia l'evocació dels vells temps. Amablement, va retreure al jove que no hagués declarat la seva filiació d'entrada.

—Això del Gran Frègoli m'ha vingut de nou —digué en Comtal i Masferrer—. D'altra manera no hauria acudit aquí, perquè tinc per norma moral no abusar de les coneixences.

—Però si és d'aquelles coses que desfan el gel! —exclamà el doctor Galceran—. Suposo que, ara que ja sabem qui som, no tindrà cap inconvenient a treure's la camisa.

—Em sap greu, però tot queda igual. O pitjor. El meu pare fa la seva vida i jo la meva. Sempre ha anat així.

Va iniciar el gest d'anar-se'n, tot mormolant que estava encantat d'haver conegit un amic tan íntim del seu progenitor.

—Quan torni de Montecarlo i li ho expliqui, estic segur que en tindrà una alegria —va afegir.

En aquell moment de crisi de la conversa, la infermera del doctor Galceran va entrar al despatx, després de trucar discretament. Era una noia molt ben trobada, que amb la sola figura ja sumia els clients en un estat de contemplació inquieta, sense empitjorar-los la salut. Per aquesta causa, i perquè era puntual i servidora, el doctor n'estava molt content.

—Perdonin que els interrompi —digué la noia—. Però hi ha la senyora Artigau i la seva filla. Tenen hora donada i ja passen vint minuts. La senyora diu que no es poden esperar més...

El metge es va donar un cop al front, d'aquells que serveixen per a expressar obllits. I en Comtal i Masferrer, correcte, discret, declarà que ell ja se n'anava. El doctor Galceran l'agafà pel braç. Era un home de reaccions sentimentals lentes —potser degut a la mateixa professió—, però quan reaccionava ho feia fort. Aquella

fugaç evocació de la seva joventut l'havia deixat vibràtil com una corda sonora i ja que havia saltat el mur de la seva fredor habitual, no estava disposat a perdre-s'ho.

—Vostè quedí's —va dir impulsivament—. Les despatxaré de seguida...

La infermera va donar-li una ullada expressiva, que volia explicar: primer, no podien rebre dues visites alhora, sobretot si eren de sexes oposats. I segon, que el consultori només tenia dues portes, una d'entrada —que comunicava amb la sala d'espera—, i una altra de sortida, que duia directament al replà, davant l'ascensor. Fins aleshores, l'ordre de circulació interior era inflexible, i no solia passar que un client visitat tornés a fer antesala. Això darrer, és clar, podia arreglar-se sense gaire mal efecte. Però la qüestió dels sexes pesava, no es podia negar.

A tall d'explicació, aferrat a la seva idea, el doctor Galceran digué que la senyora Artigau hi anava a causa d'una granissada de la seva filla.

—Una acne senzilla, sense cap importància —proseguí—. Vénen perquè comprovi els efectes d'una pomada. Les enllestiré de seguida.

I sobtadament tingué una inspiració, sense ganes ni temps de meditar-la. Obrí un armari, en va treure una bata blanca, neta i emmidonada, i va allargar-la al jove Comtal i Masferrer. Com si fos una ordre.

—Posi-se-la i segui en aquella taula. Faci veure que estudia això...

Va donar-li una radiografia de tòrax. Sense acabar-la, d'agafar, en Comtal i Masferrer remugà una excusa.

—Tinc prova de Dret Canònic a les set...

—En aquesta hora. Au, bah!

En realitat, ignorava raons per a objectar l'hora —si molt convé, no en tenia cap— i ajudà el xicot a engiponar-se la bata.

—Ja li faré una targeta per al professor —anava dient—. Però, home! Si et puc tractar de tu! Si podries ser fill meu!

Aquesta frase banal, tantes vegades dita, té una força notable en alguns moments de la convivència humana, sobretot si a qui toca el paper de fill en estat de projecte és timid i propens als sentiments purs.

El jove, sense saber ben bé què li passava, va trobar-se vestit de blanc, assegut davant d'una taula i contemplant a contraclaror unes costelles desconegudes.

—Que passin! —va manar el metge.

La infermera no havia dit ni un mot, però era molt expressiva i es veia que no aprovava res. «Ja s'apanyaran!», pensava. «Jo, mentre cobri cada mes, sóc persona manada».

Van entrar la senyora Artigau i la seva filla. El consultori s'omplí d'un perfum de preu, i, per culpa de les bones maneres, en Comtal va fer una planxa subtil, de no saber-se el paper: així que va veure que entraven senyores, es va aixecar i esbossà una reverència, oblidant el valor entès d'un uniforme que l'havia d'asexual i deixar-lo al marge de la frivilitat social. Oportuna o no, aquesta acció instintiva va servir-li per a comprovar que mare i filla estaven molt bé. No sabia, és clar, que un dels orgulls de la senyora Artigau era poder dir, de tant en tant: «Avui, ens han tornat a prendre per germanes!». Però, obedient, pensà: «Semblen germanes».

—Aquesta vegada no vinc per la nena —digué la senyora Artigau, amb una veu plena de matisos—. Vinc perquè em firmi una recepta de Somnalina. El tòtil del farmacèutic diu que ara no me'n pot vendre si no és per prescripció facultativa.

—A poc a poc, a poc a poc... —va respondre el doctor Galceran, amablement —. Jo no li he dit mai que prengui aquestes pastilles. El farmacèutic ha fet molt ben fet, perquè la Somnalina...

—Oh, doctor! —va interrompre la dama—. No em surti que la Somnalina porta barbitúrics. Si els barbitúrics matessin, jo ja fóra morta. I ja ho veu, tan ferma i tan tranquil·la!

Ferma sí, no es podia negar. Va riure nerviosament, massa estona en relació amb la modesta càrrega d'humor de les seves paraules. El doctor Galceran la va fer seure, i en Comtal i Masferrer, desvivint-se i amb ganes de desempallegar-se de la radiografia, ni que fos per un moment, acostà una cadira a la nena. «Sí, sí! Nena! — va pensar, per culpa del jersey cenyit—. Ves que topéssim a les fosques!». Era una idea llampeguent, coses que s'acuden sense proposar-s'ho, però el jove Comtal va tornar al seu lloc a contemplar la pel·lícula de les costelles, ple de torbació, meditant si no hauria errat triant la carrera de Lleis.

El doctor Galceran va adoptar un to professoral i explicava a la senyora que tot allò no era cap broma.

—Vostè no sap què és una síndrome de retirada —deia—. I les idiosincràsies, la confusió, sense parlar de les depressions severes que poden arribar fins al coma i la paralització respiratòria...

—Apa, doctor, no sigui antipàtic i faci'm la recepta. Fa anys que prenc Somnalina i no em passa res. Al contrari: dormo d'una tirada i em llevo alegre, amb el cap clar, àgil i amb ganes de canviar tots els mobles de lloc.

Va tornar a riure, amb una rialla llarga, desproporcionada. Sort que era bonica i qualsevol cosa l'afavoria, però aquella rialla era excessiva. En Comtal i Masferrer, que era partidari del dret universal a les pastilles —les injeccions, no—, feia costat, mentalment, a la senyora. D'afició, trobava que cadascú ha de buscar allò que li convé i que els farmacèutics no han d'interferir la lliure tria de comprimits. En una societat més perfecta, pensava, les farmàcies haurien d'ésser com supermercats, on els clients agafarien dels prestatges les capses que els agradessin més, les pagarien a la sortida i llestos. Ara, si els laboratoris fabricaven productes que fessin mal —un contrasentit intolerable i responsabilitat ben seva—, tot el rigor de la llei damunt d'ells. De fet, com passa amb les conserves i els formatges, de manera que no seria cap novetat. I tothom sap que conserves i formatges, per exemple, poden matar i els venen sense recepta. Igual que les bicicletes! I tantes i tantes coses! Aquesta reflexió simple, pura i en estat primitiu, va reforçar els motius que ja tenia. Volgué expressar el seu afecte a la senyora Artigau, encara que fos amb la mirada, i es va girar com si volgués posar la radiografia de besllum contra la finestra. Però els seus ulls van topar amb la filla en comptes de la mare i se li van envermellir les galtes. En canvi la noia, serena, amb un aplom que la feia atractiva, va somriure.

—Miri, senyora Artigau —digué en aquell moment el doctor Galceran—. Farem això: prendrà Total-tritalina. Mitja pastilla una hora abans de ficar-se al llit. Li farà el mateix efecte i és un producte totalment innocu.

La senyora va fer un gest que semblava de fàstic o de menyspreu, però fi, delicat. «En tot cas, m'empassaré la pastilla sencera», va pensar de seguida. No li agradava res a mitges, ni res que fos innocu.

—Podríem fer una cosa —va dir—: em prendré això que diu vostè, i, per si fallava, doni'm la recepta de la Somnalina. La guardaré a la tauleta de nit, sense tocar-la, com a recurs extrem.

—Jo no fallo mai —respongué temeràriament el doctor.

Fou com si donés la visita per acabada. Amb lletra grossa, omplí un full del receptari i l'allargà a la senyora Artigau, que va agafar-lo sense convenciment i el va guardar al portamonedes.

—Si no em va bé, demà a primera hora em tindrà a casa seva, a reclamar la Somnalina. Si no l'encerta, ens haurem de llevar tots dos de bon matí.

Va dir-ho amb un posat simpàtic, fent el cor fort. El metge es va posar dret i, amb el propòsit de disminuir la seva duresa, preguntà:

—I l'acne de la nena? Com va?

—Ah, ja ni me'n recordava! Aquella pomada és estupenda. Vostè rai, quan vol...

Aleshores, amb una versàtil disposició de l'esperit, va semblar que la senyora acceptava de gust un canvi de tema.

—Per cert: fa un parell de dies que aquesta fleuma estossega —digué—. Potser és un vici nou, però ara que som aquí, val més assegurar-nos-en. Sempre tinc la por de la tieta Palmira!

(Es veu que la tieta Palmira havia passat per una mala experiència pectoral).

—Treu-te el jersey, nena, que el doctor Galceran et mirarà el pit.

«Quin dia tinc!», va pensar en Comtal i Masferrer. «Es deuen creure que sóc de fusta!».

Els altres no creien res, l'ignoraven. La bata blanca el convertia en una peça més del consultori i hi havia moments que semblava pintat a la paret. Tenia la mà enrampada de tant aguantar la pel·lícula. «I ara què faràs, eh? Havent-hi un bust viu i natural a la vista, qui t'obliga a badar?». Sentia darrere d'ell la fressa de la roba i un diàleg suggestiu, que li desbordava la imaginació.

—Què farem amb aquesta noia? —deia la senyora—. Sembla una perdiu.

—Quants anys té? —preguntava el doctor.

—En farà divuit a finals de primavera.

—Doncs no pateixi, que de perdius com aquesta, tothom en voldria tenir un sarró ple.

El jove va trobar que el metge s'escapava del carril professional i que si allò valia, ell quedava deslligat de qualsevol compromís. Va tenir una d'aquestes arrencades que fan que els tímids, de tant en tant, envesteixin a cegues. S'aixecà de sobte, i, brandant la radiografia, anava a dir: «Aquesta taca em fa mala espina!». Però precipitat i embarbussant-se, només pogué arribar a «aques tataca em fa malespi...» perquè gairebé topà amb la infermera, que li barrava el pas com si desplegués unes ales invisibles.

—Hem de preparar la prova del senyor Rovira —va dir-li ella, amb un posat sever.

—A mi què m'explica!

Sentí que l'estiraven per una màniga i que se l'emportaven darrere un paravent que marcava una petita separació dins el consultori del doctor Galceran. D'esquitllentes, tot passant d'una revolada, en Comtal i Masferrer pogué veure una silueta d'adolescent ben aprofitada. Total res: una visió fugaç, que només va augmentar la seva torbació.

—No se'n dóna vergonya? —el renyà la infermera, amb veu baixa.

—Ja era hora que algú es preocupés del meu estat d'esperit! —respongué el jove—. Què es pensen, vostès? Què sóc un móble?

—No cridi, que el sentiran... I pensi que aquí, fins i tot els mobles, tenen una missió sagrada. No coneix el jurament hipocràtic, vostè?

—De vista, de passada. Però a mi només m'afecta com a part protegida. He vingut a demanar assistència.

Instintivament, la infermera li va prendre el pols, i en Comtal i Masferrer, en sentir el contacte de la mà de la noia, segons com es mirí es va calmar, però segons com, no.

—Em sembla que està excitat —digué la noia.

—Sí. Tinc una mena d'esverament —va respondre-li en Comtal—. En aquesta casa represento la part feble, ho repeteixo. Mentre no hi hagi una demostració contrària, sóc un malalt amb tots els drets. Aquest vespre, si no té compromís, m'agradaria d'anar al cinema amb vostè...

Les darreres paraules el van sorprendre a ell mateix, com si no fossin seves. De feia temps esperava un capgirell miraculós. Que algun dia, en llevar-se, es descobriria un caràcter nou i en comptes de la timidesa l'assistiria una ardida naturalitat. «Doncs ja hi sóc!», pensà. «Ha estat a mitja tarda i no de bon matí!». Però, en el fons, no n'estava segur.

La noia somrigué. Quan li anava a contestar, va cridar-la el doctor Galceran.

—Senyoreta Amàlia!

Sol darrere el paravent, en Comtal i Masferrer estengué lleugerament els braços i va abaixar el cap, per contemplar-se la bata. Va venir-li un dubte gros: i si en comptes d'un metge semblava un perruquer? Això el va desarmar i tornà amb un sobresalt a la pusil·lanimitat acostumada. Es va treure la bata i la deixà damunt d'una cadira.

En aquells instants es vestia la nena, que si anéssim a escoltar la ciència no tenia res al pit: un estossec nerviós i prou. La senyora Artigau tornava a la punya dels hipnòtics, però la van aturar secament: s'havia acabat la visita.

—Tornin dimecres vinent, a dos quarts de cinc —digué el doctor Galceran, mentre les accompanyava a la porta.

En Comtal i Masferrer, a poc a poc, reaparegué al mig del consultori. Anava una mica refiat per la confiança demostrada, comptava amb el tuteig amb el qual l'havien distingit poc abans. Però el doctor Galceran, en el curs del dia, passava centenars de vegades d'una cosa a l'altra. La mare i la filla l'havien distret del joc de les evocacions i el Gran Frègoli tornava a dormir en el calaix dels records. Contemplà el jove, i, exagerant l'estupor, li digué:

—Encara volta per aquí, vostè? No li fa pena? A la seva edat i amb els carrers plens de primavera!

—És que jo...

—Res, home, res! Vingui a veure'm dimecres que ve, a dos quarts de cinc.

«Ja ha tornat a interpolar l'horari de visites», anava a dir el jove. «Coincidirem de nou amb la mare i la filla!». Per culpa de la lentitud de reflexos, no tingué temps de pronunciar ni un mot. Va deixar que el guiesin fins a la sortida. Al peu de la porta, la senyoreta Amàlia, plena d'inflexions meloses, li digué:

—D'acord. Aquesta nit, a les deu, al vestíbul del cinema Alexandra.

Llàstima de les presses i del temps que fuig, perquè, en realitat, la història hauria de començar aquí. Els dotze mesos següents foren per a en Comtal i Masferrer d'una agitació memorable, i, al final, el seu pare el va desheretar degut a la senyoreta Amàlia. Gran escàndol a Reus i tot de vides canviades! En els moments

més crítics, quan el jove Comtal sotmetia els esdeveniments a revista, es feia creus de les primes parets del destí; amb dos consells d'amics en cartera, havia dubtat entre el doctor Emili Mirapeix i el doctor Antoni Galceran.

«Si en lloc de l'un hagués triat l'altre, quina diferència!», rumiava.

No podia saber —i sort hi ha del secret d'aquestes coses!— que si hagués escollit el doctor Mirapeix, un prodigiós encadenament d'atzars i de circumstàncies l'haurien dut a la República de Costa Rica, per a morir prematurament, assassinat en una baralla per qüestions d'interessos.

AQUÍ DESCANSA NEVARES

N .

Pròleg a la primera edició

He passat la meitat de la meva vida a Catalunya i l'altra meitat a Mèxic. És un balanç que m'omple d'estupor i m'obliga, més sovint que no sembla, a donar explicacions. I jo ho he fet, de la manera que em queia més espontàniament a les mans: escrivint narracions de signe i fortuna diversos, com ja se sap. La que dóna títol al present volum deixava un espai per omplir i m'ha vingut bé, perquè hi ha coses que cremen si s'han de guardar a dins.

He vist més indis de muntanya que no pas pescadors mediterranis. Això, per a un català, és molt gros. Un fenomen així no es deu gairebé mai a causes banals i la que ens va empènyer a mi i els meus fou un daltabaix famosíssim, del qual encara no em sé avenir.

Quedem, doncs, que he vist molts indis, voltats inevitablement de mestissos i de gent blanca a la deriva. De moment, mentre provava d'entendre l'espectacle exterior, recordo que aixecava fileres a la muralla del món interior, inventant cròniques com si fos un enviat especial trampós, entossudit a girar el cap i a evadir-me. Ara bé: l'indi és un tema important i és impossible de tenir-lo a prop i no fixar-s'hi. En realitat, com a motiu literari, l'indi mexicà només cal collir-lo i de tota la vida que tempta els escriptors. Si tants talents considerables hi han caigut, es pot perdonar que les infanteries hagim fet la provatura.

Penso que tot hauria anat passadormament bé, de no ser que un cop a casa, tornant del periple, algú m'ha dit que jo era racista. Això és esgarifós, o almenys aquest és l'efecte que m'ha fet a mi. Es tracta d'un qualificatiu que pot arruinar el crèdit de qualsevol, sobretot ara, perquè va haver-hi un temps que la cosa no era tan diàfana. Recordo els riscos de la tria en uns moments que la decisió era plena de compromís, i consti que jo em vaig afiliar de seguida i de tot cor a la banda antiracista.

Què ha passat, doncs? En un quart de segle passen tantes coses! En primer lloc, es veu que no m'he explicat prou bé i deu semblar odi allò que en el meu esperit és tan sols la comprovació d'una mena de distància. Les desigualtats existeixen, només cal mirar i veure, i ho saben tots els viatgers d'altura, que cada vegada abunden més. Les desigualtats s'han d'anivellar i ja hi treballem, però cal arreglar-les totes, les racials i les altres. No crec que ningú s'atreveixi a discutir-ho, i menys encara gent com jo, de pobles que depenen tant de l'esperança.

Tanmateix, les diferències són una altra cosa i no crec que ens en sortim. No crec, tampoc, que calgui sortir-se'n i, un cop acceptat això, he trobat que hi havia diferències que m'agradaven més que les altres. Com tothom. És una qüestió de gustos, que no depèn gaire de la lliure voluntat: hi ha l'erència, el medi, la formació i fins el flac tan humà d'arribar a enamorar-se dels propis defectes i estimar-los més que les virtuts alienes. Vaig conèixer un aragonès, per exemple, que estava orgullosíssim de la fama de tossut que li havien encolomat els altres, perquè confonia la tossuderia —cosa poc recomanable— amb la tenacitat, que sí que val la pena. L'home feia una violència constant al seu natural intel·ligent i comprensiu, per tal d'assemblar-se al clixé desfavorable.

He coneget homes blancs, amb bons sentiments, que així que es troben en països exòtics fan tot el que poden, si molt convé patint-hi enormement d'esperit, per no desmentir la fama de trapelles que les races de pell menys clara atribueixen als exploradors occidentals.

I he coneget indis amb el folklore i l'art popular fins al coll, acceptant la misèria perquè els han dit que els prova i els dóna personalitat. De tant retreure'ls que són hipòcrites i murris, han acabat per ajeure-s'hi i no volen desenganyar ningú. Com les criatures malcriades. Com els blancs que es porten malament així que surten de casa, per no perdre la figura.

Fet i fet, doncs, vivim en un món d'imatges fetes, tot i saber que hi ha més que això i que no s'hi val a refiar-se'n. Ho sabem, dic, i no ens serveix de gaire, perquè el fingiment massa sostingut acaba creant la realitat imitada. Si es mira bé, tots ens apliquem a assemblar-nos al concepte que amics, parents i coneguts tenen de nosaltres. Tots fem l'indi d'una manera o altra.

S'ha escrit sovint que l'indi és indiferent, perquè passa per alt coses que els blancs empaitem traient el fetge per la boca. I s'ha parlat molt de la impossibilitat de l'indi davant de trasbalsos que a nosaltres ens semblen memorables, com néixer, morir o el fet de viure amb penes i treballs. Càustics, els blancs trobem molt il·lustratives històries com aquesta:

«Un pastor evangelista americà va traslladar-se a Mèxic, Districte Federal, amb la seva esposa i dues filles. Anava a salvar ànimes i a explicar que a la terra s'hi ve de pas i que el que de debò compta és el cel.

»Un cop instal·lats en un pis nou de la colònia Narvarte, prop de la missió, la senyora va llogar una dona del país, una índia originària de Huejotzingo, que vivia al barri de Popotla. La dona era casada —no pas de plantilla, segons expressió d'ella— amb un xofer desobligat que no s'ocupava de la família. Tenia una colla de fills, d'aquest i d'altres matrimonis temporers, i no es podia comprometre a una feina que l'obligués a dormir fora de casa. De manera que fou emparaulada per començar de bon matí i acabar cap al tard, amb temps de retirar a bona hora.

»En una ocasió, va presentar-se prop de migdia, i digué amb una gran naturalitat que no hi havia pogut anar abans perquè se li havia mort una filla. L'esposa del ministre protestant es va esborronar.

»—Deus estar desesperada! —li digué.

»—No. Era molt petita.

»Al cap de poques setmanes, l'índia tornà a fer tard a la feina, i aleshores explicà que era perquè se li havia mort la mare.

»—És horrorós! —cridà la mestressa.

»—No. Ja era molt gran.

»Encara no havien transcorregut tres mesos, que la minyona va fallar una vegada més i comparegué a mitja tarda, amb la novetat que li havien mort el marit.

»—Això és catastròfic! —exclamà la senyora—. Deus estar desfeta!

»—No. Aquest estava al punt».

De la interpretació de fets diversos com aquest neixen incomprendions que fan de mal salvar. Per a la dama evangelista, la minyona indígena tenia una idea molt primitiva de l'amor humà. En canvi, és possible que la serventa trobés que els esgarips de la mestressa davant del compromís de la mort, ben segur i coneget,

denotaven una reprobable falsedad, ja que no devia creure en el paradís etern que predicava el seu marit.

Un conflicte permanent entre les races autòctones americanes i l'home ibèric és el punt de vista, que els oposa, sobre l'obligació de treballar. És costum que així que trepitja terra americana, l'home peninsular en tingui prou amb una mirada d'àguila per a concloure que la gent d'ultramar és gandula. És tradicional que als aborígens també els basti un cop d'ull per a estar segurs que, quan els sobrevinguts pontifiquen sobre la mística de l'activitat, el que realment volen és que treballin els altres perquè fer l'Amèrica els resulti pràctic i senzill a ells. Aquesta disparitat d'apreciacions forma el solatge d'una mala entesa molt perturbadora, l'estudi de la qual qui sap si ajudaria de retop a comprendre els problemes de la descolonització.

A mi em sembla que tots tenen raó, i que tots s'equivoquen, amb un equitatiu repartiment d'encerts i d'errors. Considerant-ho a partir del patró ideal que ell mateix s'ha creat, sempre que el deixin ser jutge i part, el blanc d'origen s'emporta la partida. Però ha d'esquitllar hàbilment la filosofia, perquè quan es tracta de fer preguntes sobre el profund sentit de la vida, l'indi en formula algunes que desarmen.

Ara: jo crec que s'ha d'escollir i militar. Entre la febre estadística i l'estat contemplatiu, el blanc s'inclina gairebé sempre per les columnes numèriques i l'indi gairebé sempre per l'èxtasi. És fatal. El drama sorgeix així que el cervell de l'un fa projectes relacionats amb la suor de l'altre, i aleshores es planteja la qüestió d'adoptar principis i arrenglerar-se.

Però queda l'estol dels perplexos, dels qui, com jo, deixen l'Amèrica per fer. En el meu cas, vaig renunciar tant a redimir l'indi com a trobar-li totes les gràcies, perquè aviat em va semblar que la cosa més raonable era deixar-lo tal com estava, que ell tot sol ja s'aniria esparellant, si és que no ha estat una mostela de tota la vida.

Tal com provo d'explicar-ho, els indis americans que he presentat són vistos des de la banda europea inhibitòria, qui sap si amb la ridícula càrrega de suficiència de sentir-me enfilat en un observatori volador. Tinc la convicció que els mexicans m'ho perdonarien, si arribaven a assabentar-se de la meva existència o si em passava pel cap de demanar-los-ho. Són de retorn de moltes coses i tenen altra feina. Entre ells, el problema de l'indi és purament rural i adopta formes simples de divisió per estaments: l'indi deixa de ser-ho quan abandona el camp, passa a viure a ciutat i es vesteix com tothom.

A Mèxic hi ha una colònia catalana nombrosa i activa, que en molts aspectes ha contribuït al desenvolupament del país. Molts dels seus membres fan un admirable esforç d'adaptació, sense que cap d'ells —que jo sàpiga— ho hagi aconseguit del tot. Però això és un parer personal, susceptible de rebre la contradicció immediata amb arguments de pes que, culpa meva o no, no m'han convençut mai. Del que estic segur és de l'enyorament generalitzat i dels solcs que marca l'instint de combatre'l. Perquè la vida sota el signe de la nostàlgia és complicada. Hi ha qui confessa una enyorança a seques i opta per emmusteir-se, ressentit i enemic de la circumstància que li toca, però incapàc de la decisió de sortir-ne. D'altres es giren de cara al

retorn i no veuen res més, dauren i arissen el passat i el converteixen en terra promesa, sovint reinventada; aquests acaben tornant a casa i els serveix de gran consol el fet de no haver de pensar-hi més. I n'hi ha d'altres que adopten una actitud triomfal i no poden amagar una sorprendent vanitat: se senten tan importants, que per l'encert d'acollir-los a ells un país adquireix la categoria d'intocable i es transforma miraculosament en un dels millors de la terra. Qui sap, qui sap... És com si els fes l'efecte que els han convidat a una funció de circ, que els han regalat les entrades i, per tant, tenen l'obligació d'aplaudir caigui qui caigui. No s'adonen que tots som a la pista, que cadascú fa el seu número de la manera que bonament pot i que ja hi ha uns quants trapezistes que s'han estavellat.

Molts catalans de Mèxic s'han enfadat amb mi, per culpa del tema de l'agraïment. Segons aquest estat d'esperit, era deure meu (si tantes ganes tenia d'escriure i d'embolicar-me) contar altres coses que també sé del cert, relatives al progrés del país on m'havia refugiat: parlar de ciment armat i d'autopistes asfaltades, de belles avingudes i d'edificis alts i luxosos i, sobretot, d'una gent lliure i abnegada que millora de pressa i fa el que pot, encara que l'evolució prengui de vegades formes enganyadores. Jo, o no ho he vist tan clar, o m'he sentit atret pel pintoresquisme, limitacions que els meus detractors diuen que m'haurien de fer abaixar la mirada, de tan avergonyit.

Però tornem al tema de l'agraïment. Ja que els homes hem de viure en un lloc o altre —això és un fet— i que cada indret té més d'un aspecte, només faltaría que la reconeixença ens obligués a obrir i a tancar els ulls, ara sí, ara no, segons els alts i baixos de la desfilada. Que unes coses interessin més i altres no tant depèn de crides íntimes, i si fos cert que així que un país ens obre les portes ens haguéssim d'estovar, la literatura de viatges rebria un cop mortal.

A Barcelona hi viuen uns quants mexicans, correctes i discretes, que ja s'ha vist que no donen cap molèstia. No se m'acudirà mai d'esperar que han d'escriure a casa seva o als seus diaris i revistes afirmant que el Tibidabo els té fascinats o que els catalans som una gent estupenda. Trobo de tot cor que l'hospitalitat no cal pagar-la així. Gairebé al contrari: si de debò ens poguessin ajudar a aclarir què ens passa, de quin peu coixegem, ens farien un gran servei. L'autosatisfacció i la badoqueria ja creixen pel seu compte i no necessiten el reforç dels forasters.

Veig, però, que m'he desviat. Volia dir que ja sé que la validesa dels testimoniatges augmenta si s'hi posa, almenys, una mica d'amor. I que estimo els meus personatges mexicans, no perquè siguin meus, sinó perquè representen el desvaliment de criatures reals. Em costa de creure que no traspuïn una espurna de tendresa.

Als catalans de Mèxic no cal que m'hi declari. Som família, i no els podria retreure cap defecte que no sigui també meu, ni cap qualitat que no figuri entre les meves aspiracions de millorar. Tinc l'esperança que, un dia o altre, arreglarem les diferències.

La narració que segueix transcorre en un cementiri, i si hagués triat el to ditiràmbic faria l'elogi del sistema mexicà d'inhumacions, que és progressista i serveix amb eficàcia les necessitats d'una capital gran i moderna. Explicaria que al Districte Federal hi ha cementiris esplèndids, amb l'aspecte de ciutats-jardí, i que les empreses enterradores, generalment, són modèliques. N'hi ha que tenen edificis

impressionants, plens de capelles ardents que, quan el mort no és una persona estimada, fan que la gent s'hi trobi de gust i que les vetlles funerals tinguin un aire cosmopolita i civilitzat. I tot és net, ràpid, funcional... La classe mitjana pot aspirar a fer el darrer viatge a bord d'automòbils de les millors marques americanes, cosa que trenca barreres socials molt irritants. Què més voldríem!

Tot això m'ho vaig perdre en el moment d'escriure, amb la mania de tornar a la càrrega de l'indi i la seva rara, petita i desesperada comèdia humana.

P. C.

I

Dos dies després del seu casament, Lalo Nevares aconseguí una nova partida de barrils buits i va afegir una altra peça a la barraca de llauna. Lupe, l'esposa de Nevares, aprofità pots de metall de diverses mides per a plantar-hi flors, i la llar acabada de crear resplendia entre centenars d'altres més humils, bastides amb caixes de fusta, fulls de cartó o excavades a terra i cobertes de qualsevol manera amb retalls de lona.

Don Monxo, un dels homes més vells del barri, contemplava embadocat el vaiverejar de Lalo, l'arquitectura infantil que s'alçava ràpidament amb fragments brillants que reflectien el sol i ferien els ulls, enlluernant la gent. L'ancià parlava poc i, abans de dir res, meditava calmosament tota la frase, canviant de lloc una vegada i una altra les parts de l'oració, escurçant-la perquè a l'hora de servir-se'n tingués la desitjada concisió ancestral.

—Sota la llum d'un dia clar, tot fa bonic —digué sense mirar de front—. Però ara que vingui la temporada de pluges, deixarà entrar l'aigua, com les altres.

—Qui sap! —respongué Lalo, deixant la feina per un moment. Contemplà en la llunyania el perfil de la ciutat, agrisat per la boirina, que donava un to fantasmal a les torres, als monuments, a tota la barrejada edificació de la gran urbs. Per a Lalo, aquell món de ciment era estrany i distant i no sentia els seus habitants com a gent seva, ni tan sols com a compatriotes. Parlaven el mateix idioma que ell, però amb moltes més paraules, de vegades incomprensibles o bé referint-se a objectes que Lalo no havia vist mai.

II

A la darreria de juny començà a ploure. Els matins eren clars i el blau del cel adquiria una rara gravidesa, de tan intens. Els volcans reverberaven a la llum del sol i tota cosa vivia sota el signe de la claror, de la càlida mirada de l'astre.

A la tarda, l'aigua s'ensenyoria de la població de barraques i Lalo, que tenia dots de cabdill, lluitava tenaçment: tapava les escletxes amb quitrà, i reforçava el sostre amb planxes metà·liques, amb tot el que podia trobar que parés la pluja. Però la humitat penetrava insidiosament i, aliant-se amb la terra, donava naixença a un fang negrenc i fètid.

—Veus? —digué don Monxo, amb els ulls mig closos—. Sempre és igual, sempre...

Les dones pul·lulaven pel barri, descalces, amb les cames brutes de fang fins als genolls; es recollien les faldilles amb una mà i dedicaven l'altra a les múltiples feines imposades per una existència on tot escassejava, menys el dolor i la misèria.

Cada matí, els infants i els vells, de vegades en companyia d'alguna dona jove i ociosa, es reunien a la vora de la calçada que duia al cementiri, per veure passar els enterraments.

«Ja no és com abans», deien els vells, «quan les comitives passaven lentament, arrossegades per cavalls. Es podia contemplar la caixa i llegir amb calma els rètols de les corones. Gairebé es podien seguir les converses de les personnes que anaven darrere la carrossa a peu. De vegades, els cotxers s'aturaven a ajustar els guarniments i podíem parlar amb els familiars del mort».

A canvi de la pèrdua d'aquesta intimitat, l'era de l'automòbil feia créixer el nombre d'inhumacions, no pas perquè se n'hagués ressentit el progrés de la higiene, sinó perquè la capital augmentava monstruosament.

Els nens, que ignoraven les esplendors d'èpoques passades, es divertien amb el que tenien a mà i establien competències per endevinar de lluny el nom de l'agència funerària, la marca dels cotxes, les unitats que integraven cada seguici. Els grups desfilaven davant d'ells amb rapidesa i entraven al cementiri per una gran porta reixa, mentre repicava la campana de la capella. A les tardes, en temps de pluges, tot això prenia un aire de tristesa infinita, que plaïa als indis de les barraques, enamorats de la melangia i de la mort. Tenien tan a prop el panteó, que veien a totes hores els frisos i les cúpules de marbre, les columnes i les creus de pedra, que s'alçaven amb una solemnitat funeral. Els intrigava un àngel immens, amb les ales esteses, que sostenia amb les mans una pesada cinta plena de lletres en relleu.

Al barri, quan una parella sostenia relacions, era ben vist que els diumenges anés a festejar al cementiri.

III

Lalo Nevares dedicava el temps que li deixava lliure la seva feina de lluitar contra l'aigua i el fang a millorar d'una manera o altra la seva barraca. L'instint l'inclinava cap a la casa sòlida i, pel seu gust, hauria viscut voltat de pedra, protegit per parets gruixudes, amb poques finestres i, potser, amb una sola entrada. L'irritaven la llauna i la terra ablanida per la humitat, aquell fosc univers sota els seus peus, que cedia a cada petjada, engolint-ho tot a poc a poc i embrutant la carn i els objectes.

Les iniciatives de Lalo per tal de defensar-se de la pluja eren imitades pels homes més actius de la colònia. I com que Lalo posseïa una primària aptitud social, l'escoltaven respectuosament i el convertien de mica en mica en un véritable capitost. Quan es dedicaven a la seva feina, destriant els draps i els papers entre piles enormes d'escombraries, Nevares tenia el do d'una demagògia eficaç, a base de paràboles molt simples que impressionaven l'audiatori. No es referia pas a repartiments de terres, ja que la terra, per a ells, era una matèria enemiga, plena de brutícia i d'incomoditats. Els parlava del seu dret a l'asfalt i al ciment, a la pedra picada, a la fusta i als metalls treballats. De vegades no l'entenien gaire, però sempre els impressionava pensar en la possibilitat —per remota i quimèrica que els semblés— de tenir uns murs espessos, un sostre impermeable i un sòl eixut, dur, sota el qual el fang quedés sotmès a un captiveri perpetu.

No faltaven els opositors a aquestes idees, no pas perquè no desitgessin allò que se'ls prometia, sinó perquè no hi creien. Barrejaven xifres, sense saber ben bé de què es tractava. «Una cosa així, com aquesta que dius, almenys val sis-cents pesos», replicava algú, convençut que sis-cents pesos era una quantitat enorme. Però algú altre, desconfiat, recelós, temorenc de quedar curt, opinava que tres milions era el preu aproximat del somni aquell. Aleshores, callaven una bona estona, estupefactes, tractant d'imaginar els munts de bitllets i de moneda, i la diferència que podia haver-hi entre sis-cents i tres milions. I acabaven considerant, quasi tots, que mai no podrien tenir casa de pedra.

—Doncs jo us dic que sí —insistia Lalo Nevares, amb una fe d'il·luminat—. És més: sé la manera.

El cert era que no la sabia ben bé, però una idea confusa li ocupava el pensament, amb una constància obsessiva.

—Apa, digues com —li responien—. No t'ho guardis per a tu sol...

Ell no tenia res concret per a explicar. Només una vaga inspiració, una incerta esperança, una mena de somni d'ulls desperts que li donava una gran exultació. Llavors, es tancava en un mutisme obstinat, s'emmurriava acotant el cap i premia les dents amb tanta força que, de vegades, li xerricaven.

En caure la tarda, amb els sacs plens, emprenien la tornada sense pressa, arrossegant els peus i les paraules. Sobre un cel ataronjat per la posta, la ratlla de l'horitzó sostenia la silueta de la ciutat, on alguns llums començaven a encendre's. L'anunci de neó d'una cervesa, els fanals d'una avinguda i milers de finestres titil·laven en la llunyania, com estrelles d'una constel·lació naixent.

Deixaren la calçada que duia al cementiri per endinsar-se al barri, ple de fumerols a la claror somorta del capvespre. Emergia de la terra un baf calent, i

es produïen unes estranyes condensacions de vapor, que formaven claps de boira baixa.

Abans d'entrar a la seva barraca, Lalo Nevares contemplà llargament l'altra ciutat, la de l'àngel de pedra, amb les seves diminutes catedrals gòtiques, amb els seus panteons massissos, confortables, i les tombes amb frisos i cimboris, tota l'arquitectura funerària que exercia damunt Lalo una forta suggestió.

La seva dona va cridar-lo. S'assegué en una cadira esvinçada, avivà la metxa del llum de petroli col·locat damunt la taula i, quan es portava a la boca les primeres mossades d'uns menjucs posats al seu abast, un soroll difús, semblant al d'un onatge aeri que trenqués en la volta celeste, es va anar concretant fins a convertir-se en el timbaleig de la pluja damunt la llauna. Una gota caigué al clatell de Lalo i l'home va arronsar les espatlles. Quan sentí la humitat als peus, immersos en un bassiol que s'anava formant, copejà la taula amb els punys closos, amb una certa prudència enmig del seu furor, perquè trencar les coses —totes febles i avariades — només significava noves reparacions enutjoses, cada vegada més avorrides i difícils.

IV

Al principi d'agost, la temporada de pluges va adquirir una intensitat insòlita. La gent d'edat avançada, seguint una vella tradició, afirmava no haver vist mai res de semblant, ja que plovia a totes hores. El barri s'enfonsava lentament en el fang i els bassals d'aigua bruta s'estenien, descalçaven les parets de fusta o de pots amuntegats, i ablanien el cartó. Les malalties infantils ocasionades per la mullena es van generalitzar i les figures femenines, cada vegada més ajupides i misèrimes, xipollejaven entre les barraques, amb els xals regalimant.

Els homes havien de fer front a ocis més llargs que els de costum, i Lalo Nevares ho aprofitava per tornar a la càrrega de la seva obsessió.

—La majoria de les coses ens passen perquè volem —deia—. Aquí, plegats de mans, planyent-nos a totes hores, tindrem una vida curta i estúpida.

—Doncs què faries, tu? —li va preguntar el seu compare Trin, amb un ton agressiu, tractant d'expressar que les simples insinuacions, els retrets gratuïts, no els portarien enllloc.

Però la idea de Lalo havia anat madurant. Feia nits que somiava passamans de llautó i vidres bisellats, murs de granit amb una bella superficie rugosa i, fins i tot, interiors amb motllures daurades, entrevistos a la claror d'una llum suau. Amb un posat solemne, va estendre un braç i estirà l'índex, assenyalant el cementiri.

—Sí, és clar! —mormolà algú, interpretant el gest a la seva manera—. Allí anirem a parar tots quan el fang ens ofegui. I, encara, no ens portaran pas en aquest lloc, que és un cementiri de rics, sinó que ens colgaran a terra, una terra molla, perquè una sequedad sobtada no ens reprengui l'esquelet.

Rigueren d'una manera continguda, greu, amb les simples ganes de quedar bé de la gent que sofreix.

—No vull dir això —replicà Lalo—. Els morts no gaudeixen de tota aquesta pedra de la superficie. Ells s'estan a sota i el que hi ha a dalt és cosa dels vius. Per tant, mentre visquem, tenim un cert dret sobre aquests sostres deshabitats, nosaltres, homes sense casa. Estic segur que la Revolució ha de dir, en alguna banda, que no m'erro.

La Revolució era per a ells una entitat mítica, barreja de deïtat i de cooperativa d'esperances, de la qual no sabien gairebé res, però que en el terreny de les il·lusions s'hi podia comptar, com amb el cel o amb la rifa nacional. Van quedar silenciosos, ja que la comprensió de les paraules de Nevares els guava els pensaments cap a una direcció insospitada.

Don Monxo es va treure el barret i es persignà devotament.

—Dels morts i de la Revolució no se'n pot parlar així —digué—. Ens portarà desgràcia.

Es dispersaren, abstrets i silenciosos, i cadascú va tornar a la seva barraca. Aquella nit, gerros monumentals amb baixos relleus, finestres amb reixes de forja i nombrosos detalls d'unes construccions espectaculars, vinculades a una preocupació d'eternitat, poblaren els somnis de la gent del barri.

L'endemà, tothom tingué el deler de visitar el cementiri, per mirar-se'l amb uns altres ulls. Petits grups s'hi dirigien pausadament i Lalo Nevares fou dels primers

a arribar-hi. La seva dona, que havia escoltat el projecte amb recel, l'acompanyava plena de sentiments oposats:

—Vols dir, Lalo? Vols dir?... —mormolava quasi sense descloure les dents, abaixant la mirada.

Al peu de la porta se'ls ajuntà don Cosme, el cap de guardians, que era amic de tots ells perquè procedia del barri i s'havia elevat fins a aquell lloc pel seu esforç. Procurava no ofendre ningú amb la superioritat que li donava l'uniforme, un vestit negre amb botons de plata i una gorra amb visera de xarol. Don Cosme estava intrigat.

—A què es deuen aquestes visites d'avui?

Lalo Nevares arronsà les espatlles i va fer un gest vague amb les mans. Tenia un propòsit fix i emprengué l'avinguda principal amb les seves passes curtes i ràpides. Més que no pas els grans panteons gòtics i barrocs, que no deixaven d'atreure'l, li plaïa una construcció funerària feta amb pedra volcànica. La tenia vista. Era una massa piramidal, rematada amb una creu de marbre blanc; uns quants graons donaven accés a la porta, pesada i segura, damunt la qual figurava una inscripció amb lletres de bronze: «Família Rueda-Garmendia». Lalo va acostar-s'hi, per mirar a través dels vidres de l'entrada, i cridà Lupe per compartir la il·lusió del seu descobriment. Es van passar una bona estona contemplant l'interior del panteó. El trobaven espaiós, net, i la dona s'embadalí amb el terra de rajoles, enmig del qual hi havia la llosa que cobria l'entrada de la cripta. A la paret principal hi havia quatre ciris estranys, de flama violàcia i quieta.

—De què són? —preguntà Lalo a don Cosme.

—De gas —respongué el guardià amb orgull, perquè sentia com a pròpies les coses notables del cementiri.

—Fixa-t'hi Lupe: de gas!

La dona contemplava els bucs amb lliris, els colors vius dels envidrats laterals, tota l'escenografia fúnebre i els resultats de comprimir en un espai reduït tot d'aspiracions monumentals. Tenia per costum no il·lusionar-se massa, però no es podia estar de repartir la peça mentalment: al fons, a la dreta, hi posaria el fogó de petroli i els estris de cuinar; al mig la taula i les dues cadires i, més ençà, el jaç, la intimitat del qual caldria salvar tapant amb papers de diari els vidres de la porta. Tot ho veia polit, segur i, sobretot, sec. No obstant això, ella mateixa procurava frenar-se per tal d'evitar desenganys ulteriors:

—Però, i els morts, Lalo? Què passaria amb els morts?

—No res: els morts són al cel o allí on els hagin destinats. Aquí hi ha només, només... —Volia dir: «Només una carn extingida, de la qual sempre s'ha parlat molt malament per culpa de la concupiscència terrenal». Però va fallar-li l'eloqüència i tot això tan sols ho sentia vagament, sense poder expressar-ho. I acabà la resposta a Lupe amb una afirmació rotunda—: Ens comprometrem tots a no causar cap molèstia als morts!

—Què passa, eh? —preguntà don Cosme, esverat, en adonar-se de sobte que s'havien format grups davant de cada mausoleu, amb un aire diferent del que tenien els visitants habituals.

Lalo ni tan sols el sentí. Palpava amorosament els murs i preguntà:

—No hi ha goteres?

—I ara! Tota la construcció és de primera!

La dona, que sense voler-ho s'anava lliurant al somni d'una casa de pedra, descobrí al costat de la porta una anella collada a la paret.

—Mira —digué—. Aquí podríem penjar-hi una gàbia amb un ocell.

El guardià no entenia res, però es va creure obligat a intervenir, adoptant un to paternal:

—Fills meus: si teniu pensat morir, no us deixeu portar per la pompa vana. A vosaltres us enterraran en una altra banda. No us correspon aquesta jurisdicció, ni sou d'una classe així. Però jo dic: i què? Mentre tingueu la vostra caixa digna i endreçada i un bon forat a terra, qui us empatarà la basa?

Lalo inicià la retirada i, tot caminant, mormolà:

—Això nostre, don Cosme, és cosa de viure...

V

Van transcorrer unes quantes setmanes durant les quals tot el barri acaronava projectes de millora. Cada família tenia apartat, mentalment, el seu panteó ideal i tothom imaginava adaptacions i canvis, actes afirmatius de propietat i fascinadores escenes de benestar. Era un joc excitant, que embriagava com una rara beguda. Però no s'atrevenien a passar a l'acció, encara que Lalo Nevares els atiés sempre, assumint el paper d'un apòstol que suplia les limitacions del seu verb amb una constància fidel.

—Per què no comences a passar? —li deien.

—Perquè és una qüestió de tots o de ningú —replicava ell.

I repetia una vegada més els seus arguments, tossut i gris, però amb la facultat d'encendre la fantasia de la seva gent.

No era pas el veïnatge de la mort el que temien, ja que estaven acostumats des de petits a contemplar-la a través de les calaveres de sucre, amb el nom de cadascú escrit al front, que es regalaven mútuament el Dia de Difunts. Hi jugaven unes quantes hores o uns quants dies i després mossegaven els cranis blancs, amb una gana que era llur companya de sempre; així, la diversió, la fam i la mort anaven juntes d'una manera que els era familiar. Per atreure'ls, els xarlatans feien ballar esquelets de fusta, aprofitant la complicitat del crepuscle, i ells contemplaven embadocats els moviments grotescos del titella, tractant de descobrir els fils invisibles. Somreien, de resultes de la poca felicitat interior que els era possible, i acabaven comprant una pinta barata o un llapis de mina dura que no escriuria mai.

Tampoc no temien les autoritats, per creure-les distants i gens interessades en els seus afers. En realitat, el que els aturava era la convicció que les coses bones no es realitzaven mai, o bé que ho feien a canvi d'un dolor generalment més gran que allò que els era donat.

La pluja continuava martiritzant-los. Era, per a ells, una enemiga gratuïta, sense les compensacions que oferia als camperols, amb la promesa de la fertilitat, o als ciutadans que la contemplaven voluptuosament a través dels vidres entelats d'un café, segurs que després la sentirien des del llit, com a música de fons per a la son.

El Gran Canal, que passava a prop del barri de barraques, sobrepassava de molt el seu nivell normal, i continuava pujant. Era el desguàs més important de la ciutat, un col·lector enorme que arrossegava les immundícies i la misèria d'una nombrosa concentració humana.

Don Monxo, el qual a causa de l'edat tendia a convertir-se en gaseta de les desgràcies, deia:

—Si plou durant una setmana més amb la intensitat d'ara, el Gran Canal sobreeixirà. Ja va passar anys enrere, i tota aquesta zona es va inundar.

Cada dia, amb la seva habitud de caminar a colles, acudien a les vores del canal i miraven desolats les aigües negres, amenaçadores, que corrien formant remolins i crestes, i topaven amb fúria contra els murs de la rasa, amb un brogit de tempesta.

A les nits, el soroll de l'aigua no els deixava dormir. Provaven de percebre els canvis que poguessin avisar-los a temps, i van acabar per establir unes guàrdies, per torns, amb el propòsit de disminuir la tensió col·lectiva.

I va passar que, una matinada, els crits dels vigilants despertaren tota la gent del barri. El canal sortia lentament de mare i donava naixença a tot de rius diminuts, que s'ajuntaven de sobte amb avidesa i creixien, abastant la calçada i sobrepujant-la, amb una mena d'alegria fluvial.

La fosca era intensa, i només per la banda d'orient s'iniciava la transparència d'una faixa de claror, encara indecisa i ofegada per un cel encapotat. Com si ho haguessin convingut així —i el cert era que no n'havien parlat mai— els homes es reuniren davant la barraca de Lalo Nevares. Des d'aleshores el consideraren llur guia i posaven la sort de la comunitat a les seves mans.

—Ara sí, Lalo —li deien alguns. I això confirmava la seva autoritat.

Duien llums de petroli i les dones carregaven, tant o més que els homes, una estranya barreja d'embalums. Van formar una llarga comitiva, pujaren el talús que elevava el camí del cementiri per damunt del barri de barraques i començaren la marxa amb un capteniment respectuós. Un xicot va iniciar uns quants compassos amb una guitarra, per acompañar una cançó, i don Monxo el va fer callar.

Molt lluny, sentiren les sirenes dels bombers i de les ambulàncies. Deixaven enrere una agitació que augmentava a mesura que l'aigua ho envaïa tot, i el fet d'apartar-se'n els ajudava a aferrar-se a la seva esperança, amb una plàcida alegria sembrada en l'antiga terra de la seva tristesa.

Caminant al front de la seva gent, Lalo Nevares tenia dues preocupacions principals. Com s'ho prendria don Cosme? Malament, és clar. Li sabria greu forcejar-hi, però estava ben decidit. L'altra preocupació era la temença que algú no s'hagués enamorat del seu panteó. En aquest cas, defensaria el seu dret fins on fos necessari. De tant en tant, es girava a veure la columna; els vells es ressagaven i els va fer un crit perquè guanyessin el terreny perdut. Els llums portàtils oscil·laven, allargant o escurçant lesombres, i es reflectien en l'asfalt abrillantat per la mullena, realitzant una fugaç duplicació d'imatges. El xicot de la guitarra, sense tocar-la, acabà cantant greument un tema que els va semblar adequat, ja que es referia a una noia coqueta morta pel seu promès en ple ball. Algunes criatures que començaven a somicir callaren i Lalo, comprensiu, no va fer cap observació al jove trobador.

El cementiri ocupava un turó on no podien arribar les aigües vessades pel canal. Quan Lalo Nevares arribà al peu de la gran porta, esmaltada de negre, ja clarejava. Sil·labejant, va llegir les lletres daurades que omplien tota l'amplada del frontispici: «Aquí t'espera la pau promesa». Això sempre li havia fet l'efecte d'una cordial invitació i li vingué de gust repetir la frase en veu alta, perquè ho sentissin els altres.

Lalo, de primer, va trucar amb els artells. Després, s'adonà d'una anella que hi havia al costat de la porta i va estirar-la. Va sonar una campana oculta. Mantenien tots un silenci sorrut, sense atrevir-se a moure's; s'aguantaven la respiració fins on els era possible. En moments com aquell es comprova la veritable utilitat d'un cabdill. Pel seu gust, Lalo també s'hauria estat quiet i a l'expectativa, però el compromís contret l'obligava a l'acció i tornà a colpejar i a estirar l'anella.

Al cap d'una estona sortí don Cosme embolicat amb una manta. Se'l veia ensonyat, i quedà sorprès de veure tanta gent a fora.

—Que voleu? —preguntà—. A aquestes hores no podem enterrar ningú.

Nevares va recolzar-se al batent, per tal de mantenir-lo obert, i respongué:

—Venim a viure aquí.

—Ah! Es tractava d'això —mormolà don Cosme. Va pensar en el seu petit exèrcit: vigilants, sepulturers, jardiners... No, no tenien cap probabilitat d'èxit si s'enfrontaven amb l'estol apel·lat allí. Va oposar una resistència purament formulària i Lalo l'àpartà.

—Mira que no podeu torbar el descans dels qui jauen en aquest lloc!

—Ara venim a descansar nosaltres...

Entraren ordenadament, sense presses. Alguns es treien el barret i les dones es persignaven amb devoció.

—No podreu descansar amb els morts a sota —deia don Cosme provant de convèncer-los.

Lalo, inspirat, tingué un moment de fluïdesa:

—Amb tants i tants anys de mòn, només devem trepitjar tombes. Tota la terra deu ser un enorme embolic d'osso.

VI

Van ocupar els panteons amb pocs incidents, enduts per la il·lusió, que els feia tornar comprensius i generosos. A més, hi havia lloc per a tots, ja que era un cementiri d'antiga tradició per a gent adinerada. Els vells solitaris i els joves sense família s'acomodaren en tombes especials, petites en comparació amb les destinades a una esplendor hereditària, que havien de passar de mort a mort la vanitat funeral d'un mateix cognom. Per a persones soles, eren pròpies les construccions pensades per a difunts benestants, però també solitaris. La de l'àngel amb una cinta de pedra pertanyia a un adolescent belga, desaparegut lluny de la seva pàtria, i en va prendre possessió el cantaire de la guitarra, que hi cabia sense gaire folgança, però bé: ajagut damunt la làpida interior, ben guardat de la intempèrie, podia estirar els peus i encreuar còmodament els braços sota el clatell.

La Magda, una noia òrfena que tots protegien una mica, es va instal·lar en un mausoleu romàntic. Gravada al granit, hi figurava la següent llegenda: «A Càstula, flor d'immarcescible poesia».

Però els realment notables eren els grans monuments. Els corprengué constatar que, de dins estant, encara eren més espaiosos del que semblaven des de fora, i el luxe més enlluernador i evident. Amb un gest infantil, ple de timidesa, passaven els dits per les motllures, palpaven el marbre i les fornícules, expressant admiració amb els ulls i amb les paraules.

Lalo Nevares tingué l'alberg que desitjava, només havent de córrer uns quants metres, perquè li sortí un competitor. Però el rival, en adonar-se de la decisió de Lalo, va cedir amablement i es quedà amb una ambiciosa construcció d'estil colonial, que ostentava esculpida al pòrtic una frase impregnada de retrats: «Tu ja tens una vida millor. Per què ens deixes a nosaltres en aquesta vall de llàgrimes?».

L'esposa de Lalo ajudà activament a col·locar les coses tal com ho tenien pensat. Repartí les flors i els gerros. Va intentar de moure els ciris de gas, però estaven fortament encastats a la paret i es resignà a deixar-los allí. Pel seu gust n'hauria posat un parell damunt la taula i un altre al racó que, per la màgia d'una estora desplegada, s'acabava de convertir en cambra nupcial. Després, tenint-ne tan sols una obscura consciència, afirmà la presa de possessió amb un acte ple de senzillesa: va penjar un calendari de colors llampants i el posà al dia arrencant uns quants fulls.

Lalo provava el pany de la porta. De bon començament, havien intentat de forçar les tanques, però don Cosme, per tal de limitar els danys, repartí els duplicats de les claus que tenia sota custòdia, de manera que tothom pogué entrar a la seva nova casa sense trencar res.

Així, ben d'hora d'aquell dia, el cementiri va prendre l'aire d'un poble agitat, els habitants del qual tenien la pruïja d'endreçar i de posar a lloc. Sense haver-s'ho dit, sense saber ben bé què significava el càrrec, tots consideraven que Lalo era l'alcalde. El consultaven sobre detalls insignificants o l'anaven a veure comissions per a plantejar-li problemes municipals d'una certa envergadura. Quedava clar que Nevares era el cap, ho demostraven tant com podien, perquè en el fons tenien por de llur acte i l'instint popular els inclinava a tenir una víctima a punt.

—Que us penseu que no passarà res? —anava dient don Cosme—. Vindran les patrulles i aleshores sí que tindreu casa de pedra per temps.

Però el dia començava i encara no s'havia presentat cap autoritat. La inundació cobria dues barriades obreres i tots els recursos d'ordre públic i d'ajuda, tota la maquinària disponible per a enfocar-se a una catàstrofe col·lectiva, s'abocaven contra les aigües. En aquells moments i de cara a la ciutat, el problema del cementiri envaït era minúscul.

Mentre la seva dona, amb altres de la colònia, procurava endegar allò que feia falta per a una vida domèstica normal, Lalo Nevares va fer una visita d'inspecció. Començaven a congriar-se els núvols que desfermarien la pluja de la tarda, però enmig d'una clariana blava encara brillava el sol.

Una casa de parets sòlides dóna una visió més ampla i augmenta el sentit de la responsabilitat. La gent creia, de sobte, en la conveniència de millorar d'aspecte, i es lliurava a la sola coqueteria possible: es pentinava. Els joves es posaven amb abundància la brillantina barata guardada per als diumenges, i els grans es passaven la pinta llargament, pacientment, per desfer els manyocs formats durant mesos i mesos de deixadesa.

Sota la làpida a Càstula, asseguda en un pedrís, la Magda apedaçava una brusa. S'havia arreglat graciosament els cabells, amb una cinta i petites flors collides a les vores d'una tomba. «Com canvia una persona, ben instal·lada!», pensà Lalo. La noia òrfena era bonica, però mai com aleshores no havia tingut un aspecte tan fresc, ni s'havia presentat tan desitjable als ulls d'un home.

Els crits d'una discussió trencaren les meditacions de Lalo, quan aquestes emprenien ja el camí de la sensualitat. D'un panteó proper (que imitava una catedral, en miniatura) en va sortir una parella, estireganyant-se i proferint imprecacions.

—Què teniu? —els preguntà Nevares, tot descompartint-los.

—És aquesta... —respongué l'home—. Ara vol que li compri una ràdio!

Intentà riure sarcàsticament, per demostrar com era de quimèrica la pretensió. I afegí:

—La casa li ha pujat al cap.

Conciliador, Lalo digué a la dona que s'havien compromès a no torbar la pau dels morts.

—La posaria ben baixa —es defensà ella.

—Però si no teniu instal·lació elèctrica!

—Hi ha receptors de piles...

—Però valen molts diners.

—És que donen les facilitats que cadascú necessiti.

En aquest punt de la conversa, el marit va perdre novament els estreps i va donar una empenta a l'esposa, tot cridant:

—El que has de fer és escombrar la sala!

La *sala*! Per als habitants de les barraques, aquest era un mot exòtic. Només n'havien vist al cinema, de tant en tant, o als anuncis de les grans mobleries publicats als diaris vells que recollien. Nevares estava satisfet, tenia una vanitat de dirigent de masses, content del seu encert.

—Aquesta gent s'eleva —mormolà.

I devia dir-ho en veu alta, perquè l'obligà a girar-se una rèplica de don Monxo, que l'havia seguit sense que ell se n'adonés.

—El que fa por és la caiguda —digué el vell.

Ah! L'home pessimista ja tornava amb els seus presagis desagradables.

—Per què no us esteu *a casa* adobant-la, fent les millores necessàries per justificar l'ocupació?

—Ja ho he fet. La pedra no embruta i endreçar és un joc de poques taules. M'he limitat a treure les flors, perquè em provoquen atacs d'ofec i aquesta nit, si encara som aquí, no dormiria.

Prosseguiren tots dos, caminant ben junts. Don Monxo va intentar agafar-se al braç de Lalo, però aquest es posava nerviós arrossegant l'ancià, i va separar-se'n tan delicadament com pogué.

Els carrers del cementiri eren nets, ben pavimentats, amb arbres que li donaven una paradoxal alegria. Davant d'algun panteó hi havia ja peces de roba estesa i les dones cantaven discretament, mentre feinejaven. Sortien fumerols d'alguna finestra, i olors mai no percebudes en aquell medi. Lalo va aturar-se i respirà a fons.

—La Trini sempre ha cuinat bé —va dir don Monxo.

—Des d'ara, encara s'hi mirarà més —respongué Lalo, que estava convençut que una vida millor poleix les aptituds i els sentiments.

Els nous pobladors del cementiri s'abocaven per les obertures i saludaven el cabdill, el qual els corresponia amb una dignitat plena de discreció, amb un simple somriure o alçant el braç.

Alguns es queixaven. Una família es va lamentar dels corrents d'aire, perquè al sepulcre que els tocà no hi havia vidres. Era una construcció moderna, molt audaç, d'un rigor funcional de cara a les necessitats dels morts, sense tenir en compte les dels vius.

—No heu trobat res més? —els va preguntar Lalo.

—No. Tot és ple.

—Doncs tapeu els forats amb xarpellera.

—Ja hi tornem a ser! —remugà el cap de casa.

—Què dius?

—No res, que si comencem una altra vegada amb els draps i el cartó, això farà fàstic de seguida.

Nevares va arronsar les espalles i continuà caminant, amb don Monxo al costat. El vell no parava de rondinar, parlant del mal caràcter dels rics i de la trista condició humana.

—Ens trauran a empentes —deia—. I si no ho fan, si per un miracle ens deixen quedar, la cosa també acabarà malament.

—Per què?

—Perquè nosaltres, vius, hem calcat les diferències socials dels morts. —Lalo no l'entenia i s'aturà per expressar el seu estupor—. Sí, home —puntualitzà don Monxo—. Fem un gest de rebel·lió i, ja d'entrada, sorgeix la injustícia. Alguns, com tu, tenen ciris de gas i finestres envuidrades. D'altres, de bon començament, topen amb els forats. I pensa que els forats, com més de pedra siguin, pitjor...

«L'enveja», pensà Nevares. «De primer es negaven a venir, i ara tots voldrien ciris de gas».

Anava a replicar amb violència, quan es presentà don Cosme, agitat i esbufegant. Estava groc, i la ira el dominava tant, que s'embarbussava.

—Que en sou de bèsties, fills meus! —deia.

I repetia amb insistència, tot alçant els braços:

—Que en sou de bèsties!

Sorprès, Lalo va preguntar:

—Què passa, ara?

El cap dels guardians s'aturà i va posar-se una mà al pit, com si s'ofegués.

—Si no hi posem aturador —digué—, caurem pel cantó de la broma pesada i no se salvarà ni aquesta mica de raó que, de vegades, sembla que tingueu.

Va explicar que un grup de nens havia descobert un dels ossaris i jugaven amb les calaveres. Estirà Lalo per una màniga i se'l va emportar, gairebé arrossegant-lo. Don Monxo els va seguir, encuriosit; a mitja avinguda, tombaren per un carrer lateral i es trobaren de sobte amb un espectacle poc corrent: uns quants nois, asseguts a terra, feien un castell amb cranis. Sobre el frontal de cada calavera havien escrit amb quitrà el nom del nou propietari de la peça.

—Aquests morts —va dir don Cosme forassenyat— són fills de mare, cristians, compatriotes... Tot el que es vulgui! I la idea és que els tenim aquí perquè reposin.

Un dels nens provava de foradar un peroné amb un ganivet oscat, per fer-se una flauta. Va alçar el cap, contemplà amb calma els tres homes, i prosseguí la seva feina sense immutar-se.

Nevares es va mostrar comprensiu:

—Són coses de criatures...

—Sí, a imatge de les que feu vosaltres —replicà don Cosme—. I això no se'n va amb res!

Va agafar un crani, se'l posà sota l'aixella i començà a fregar-lo amb la màniga. Lalo escampà les criatures, després de fer-los una curta reflexió; començaren a caure les primeres gotes d'un fort aiguat i el guàrdia va arreplegar els ossos confiats a la seva custòdia.

Lalo se'n va anar corrents cap a casa i don Monxo provà de seguir-lo, però es va quedar enrere i, resignat, va tancar-se al panteó que li corresponia; el trobava certament confortable, però trist i carregat de pressentiments.

Nevares va entrar al seu monument sacsejant el cos, com un gos mullat, i tancà la porta. La Lupe, agenollada davant del fogó de petroli, cuinava.

—Si tanques —digué— s'acumularà el fum aquí dins.

—És igual.

A Lalo li plaïa el vapor que s'anava condensant. Alçava els ulls i no veia taques d'humitat al sostre ni a les parets. Queia el xàfec a fora, la pluja s'estampia contra la pedra i el vidre amb un brogit eixordador, però no podia penetrar ni una sola gota. Un iris diminut nimbava cada una de les flames del gas, que es mantenien immòbils, segures sota cobert. Nevares sentí per primera vegada la veritable protecció dels murs, la bondat d'un aixopluc sólid. Va aspirar l'olor del menjar, contemplà la seva dona ajupida i tot de pensaments profans li poblaren el cervell.

Els morts no havien estat mai tan feliços a les seves llars funeràries com ho era Lalo en aquella que havia conquistat.

VII

A uns quants quilòmetres del cementiri, al centre de la ciutat, dos alts funcionaris estaven reunits en un despatx oficial. Ordenaven els informes de les zones inundades i amb un lapis blau les assenyalaven en un gran mapa clavat a la paret. Empleats subalterns entraven a cada instant per lliurar noves carpetes que contenien fulls escrits a màquina. Els telèfons sonaven contínuament.

A través d'una finestra es veien les torres de la catedral, enfosquides per la humitat, i l'aigua feia brillar les campanes, estranyament quietes sota la pluja. El cel baixava la seva grisor ran de terra i el miralleig dels reflexos la unia amb l'asfalt.

Una secretària va entreobrir la porta i digué:

—L'administració del cementiri de l'est insisteix a demanar l'ajuda del municipi...

—Que s'esperin. Tenim problemes més urgents.

L'altre funcionari xuclà a fons el seu cigar i provà de fer unes anelles de fum que no li van sortir.

—De totes maneres —suggerí— es tracta d'una pertorbació de l'ordre i, tard o d'hora, haurem d'intervenir-hi.

—Que sigui tard o, diguem-ho així, que sigui després. Hi ha uns quants milers de persones que han quedat sense allotjament i no sabem on posar-les. Aquests de les barraques, almenys, s'han endreçat per iniciativa pròpia. —Somrigué i, després d'una curta pausa, afegí—: A més, comptem amb la docilitat dels morts...

El funcionari segon s'esgarrifà.

—Els morts són una gran família —digué—. Tots tenim parents difunts.

—No pas en aquest cementiri. El conflicte queda reduït a uns límits tan precisos que seria un error treure'l d'allí per afegir-lo al trasbals general.

—El que em fa por és el funest precedent que s'estableix...

—Cap precedent! Els vius i els morts sempre han estat junts. —Va somriure novament, potser per atenuar la tensió nerviosa de l'altre, i prosseguí—: En tot cas, la frontera que separa els vius dels morts és tan feble que pot esborrar-la la pluja.

Entrà aleshores un jove amanuense, amb la mirada perduda darrere d'unes grans ulleres de carei. Portava una mala notícia:

—La secretaria de Recursos Hidràulics ens comunica que la presa de Janacatlan està a punt de rebentar-se.

Els dos funcionaris empal·lidiren. Van marcar damunt del mapa un semicercle que comprenia dues zones industrials. Oblidaren la insignificant invasió del cementiri de l'est, i deixaren que conquistadors i conquistats, de moment, descansessin en pau en alguna de les carpetes que tenien sobre la taula.

VIII

Don Cosme no se'n sabia avenir. Confiava en els principis d'autoritat i el fet que la policia no acudís de seguida a restablir l'ordre el desconcertava. «És aquesta deixadesa moderna», deia. «En temps del general Díaz n'haurien afusellat tres o quatre i als altres els faltarien cames per fugir».

Enfilat en una torre portàtil de fusta, que servia per a diversos usos funeraris, el guardià mirava per damunt de la tanca del cementiri, cap enfora, esperant l'aparició dels cotxes blaus dels granaders. Però davant seu s'estenia un desolat paisatge suburbà, quasi desert, abalgit sota un cel que s'omplia per als aiguats de la tarda. El barri de barraques s'havia convertit en un llac brut, de tranquil·la superfície, on flotaven les restes d'una sòrdida població.

El guardià va girar-se per contemplar una vegada més, amb l'ànima als peus, la vida que s'agitava en la ciutat dels morts. En veure que passaven les hores sense que es produís cap de les desgràcies anunciades pels pessimistes, els colonitzadors es lliuraven a una mena de frenesi social. Per parelles, o caminant en closes formacions familiars, es visitaven mútuament per oferir-se la casa, com a bons veïns. Ho aprofitaven per cultivar la murmuració i la tafaneria, sense deixar mai de banda l'enveja o la vanitat. La sorpresa dels panteons que eren millors de dins que de fora motivava converses plenes de ressentiment:

—No te'n vas adonar, que al costat del nostre hi havia un sepulcre amb finestres?

—Sí, però tu et vas enamorar de les lletres de llautó...

O bé discutien els emplaçaments, ja que hi havia avingudes cèntriques i carrers secundaris, que establien entre ells unes diferències desconegudes abans.

Lalo Nevares ho atribuïa tot a l'elevació del nivell de vida, que donava consciència cívica al seu estol. Se sentia paternal, amb unes ales amples sota les quals gomboldava la seva pobra gent, sense veure que els ciris de gas l'arrengleraven a la banda dels tirans.

Mentrestant, van ocórrer tres fets en ràpida successió, que trencaren la rutina que començava a establir-se. A mig matí, va presentar-se un senyor elegant, que vorejava la vellesa; duia un ram de flors de ric, i baixà d'un luxós cotxe negre, tot procurant que el fang no arribés a embrutar-li la gira dels pantalons. Va endinsar-se pel cementiri, mirant a banda i banda amb una expressió d'estupor. La gent s'abocava a fora per veure'l passar i ell seguia caminant, refistolat i digne, sense entendre res del que veia. En dues o tres ocasions vacil·là i estigué a punt d'anar-se'n, però l'animava la força d'un record, la commemoració d'un aniversari romàntic i luctuós alhora. Quan el cap dels guardians descobrí la seva presència, va córrer per atrapar-lo. Tàcitament, es produí entre els dos homes una ordenació de jerarquies: l'uniformat renuncià al don que ensenyoria el seu nom de pila per aplicar-lo devotament al visitant. El senyor, sense aturar-se, preguntà:

—Cosme, què és tot això?

Va fer un gest circular amb el ram, com si tractés d'abastar amb el posat una ampla zona d'ignomínia.

—Ja ho veu don Gabriel —respongué el guardià—. Coses de les doctrines! —I provant de mostrar una mordacitat irritada, afegí—: Com que ara resulta que tots

som iguals, aquests desgraciats han volgut tastar en vida alguns dels avantatges de la mort.

El cavaller va moure el cap dolgudament.

—I la policia? —preguntà.

—Està ocupada. Tothom està ocupat. Els administradors, els bombers, l'exèrcit... Sembla que mai no hagin vist ploure i la sorpresa els té encantats.

—I els guardians del cementiri?

—Som pocs, don Gabriel, som pocs... Prou feina tenim vigilant que no trenquin res. Amb perdó sigui dit: si els parents dels difunts organitzaven una brigada...

Don Gabriel va apartar la idea bèl·lica amb un brandeig aeri i delicat del ram de flors. Fugaçment, es va veure a si mateix empunyant una bandera d'osso heràldics i morint en l'assalt d'un panteó; la imatge li va quedar deslligada i tingué esgarrifances.

—I el meu també, també?... —volgué saber, amb la veu presa.

—També, don Gabriel. Però tot és sencer.

—Pobra Càstula, quina profanació! —mormolà el senyor de la figura severa.

Arribaren enfront del túmul on una llegenda inspirada feia al·lusió a la immarcescible poesia. La porta de la tomba era oberta i la Magda seia al llindar, reposant graciosament les mans damunt la falda. Portava una brusa cenyida, amb un gran escot, i tota la seva joventut pugnava per marcar-se sota la roba. «Realment», pensà don Gabriel, «en l'estrangea repartició que s'ha produït aquí, és una sort que m'hagi tocat una criatura com aquesta». I la Magda va recordar-li Càstula, no pas en cap detall concret del seu físic, sinó en la facultat de desvetllar-li una íntima vibració.

D'una manera maquinal, el cavaller va treure's el barret i allargà el ram a la noia.

—Ai, no havia de prendre's la molèstia! —digué ella, aclaparada pel rubor.

—Ho faig molt de gust! —Don Gabriel va inclinar-se, assenyalant amb la mà el pedrís on seia la Magda i demanant la vènia de fer companyia a la donzella. Home de món, es disposava a iniciar la conversa parlant del temps i de la pluja de la tarda, quan va pesar-li de sobte la presència del guàrdia, que s'havia quedat dret i amb la boca badada.

—Cosme —digué—: Si has de fer la ronda, no t'entretinguis per culpa meva.

El vell va saludar militarment i s'allunyà, submergint-se en unes malenconioses reflexions. «Després de tants anys de servei al cementiri», remugava, «i de tantes coses com hi han passat, és la primera vegada que faig una cosa d'aquesta mena».

Però el segon succeís de la jornada aquella ja feia via i don Cosme gairebé topà de front amb Lalo Nevares, que havia corregut a trobar-lo.

—Què teniu, ara?

—S'ha mort l'àvia del compare Trinidad!

—I què? Ja era vella!

Don Cosme tenia la veu opacada per la rancúnia i el deixava indiferent qualsevol desgràcia que ajupís els invasors. Lalo va explicar-li que no es tractava d'una pena de més o de menys, sinó del problema tècnic que es plantejava.

—Per què?

Lalo explicà que un ordre sàviament establert s'havia trencat sense voler. Quan algú es moria, començava un ritual ple de detalls ja sabuts; en canvi, en aquell cas...

Van arribar al panteó que ocupava la família de Trinidad Ramírez i, realment, en tots els rostres s'hi reflectia més l'estupor que no pas la tristesa. El cadàver, tapat amb una estora d'espart, reposava damunt la llosa de la cripta i les dones el voltaven de xinxetes enceses.

—I quin és el problema tècnic? —preguntà don Cosme, sorneguer.

—Si s'hagués mort a casa —respongué Trinidad— la portaríem al cementiri. Però ara, on l'hem de portar?

Lalo Nevares suggerí que aixequessin la llosa i la deixessin allí mateix. Li semblava propi i adequat. Però el cap dels guardians, pensant en els drets dels difunts titulars, cridà:

—Barreges, no!

A més, l'esposa de Trinidad digué que, amb l'àvia sota els peus, no es veuria amb cor de cuinar, ni de dormir, ni de trobar-se bé en la seva nova llar.

Així, doncs, el problema existia. Don Cosme no callava:

—El cas és que heu prescindit de mi mentre les coses us han vingut de cara. I quan us colga la pròpia estupidesa, aleshores sí: que hi corri jo a treure-us els cadàvers de sobre!

Tots abaixaren els ulls, una mica torbats, perquè un retret justificat deprimeix l'ànim. Tanmateix, don Cosme sentia una grata exaltació, perquè li tornaven el privilegi de disposar.

—Primer que res, us heu de procurar la caixa...

—I no en podríem trobar alguna *per aquí*? —preguntà timidament Trinidad Ramírez.

—I ara! Només faltaría això! La compraràs amb els teus diners, tal com et pertoca.

L'altre declarà la seva pobresa. Va invocar la temporada d'aigües, el temps perdut amb el trasllat, la malaltia de l'àvia... Llavors, Lalo organitzà una col·lecta i, al cap de dues hores, la difunta illuïa en un taüt de fusta de pi, enmig de parents i d'amics que bevien tequila en petites olles de terrissa, tot comentant —i de vegades creant— les virtuts de la desapareguda.

Malgrat tot, persistia una incògnita i s'interrogaven sovint amb la mirada. On la portarien? El problema ja era en unes altres mans, però estaven encuriosits.

Don Cosme va xiular i s'aixecaren tots. Després de tapar la caixa, quatre homes de la família se la van carregar a coll, esbufegant i reclamant-se mútuament per la falta de coordinació en els moviments. Escrostonaren una cornisa i don Cosme tingué un atac d'ira. Va collir el tros, provà d'encastar-lo novament i, en comprovar la futilitat del seu intent, va rebotre la pedra per terra.

—Mireu que un cementiri és cosa de durada! —digué—. Però sou tan barroers que se us desfarà als dits!

Lalo el va agafar pel braç i el calmà. El va portar davant dels qui duien la caixa i va ordenar el seguici a la seva manera: Trinidad Ramírez i els parents, els amics, els veïns i una cua final mig barrejada. Ell es va quedar al davant de tots, al costat de don Cosme.

—On anem? —li preguntà.

—Seguiu-me.

Caminaven a poc a poc, per tal de donar solemnitat a l'acte. De passada, el cap dels guardians va recollir dues pales i va allargar-les a Nevares, que les carregà durant tot el trajecte.

Abandonaren les seccions edificades del recinte i es van trobar de cop i volta a camp obert, en la part destinada a absorbir la creixença del cementiri.

—Caveu aquí —va manar don Cosme.

Trinidad Ramírez va fer un gest amb la mà, aturant els voluntaris que ja empunyaven les pales. No sabia com expressar-ho, però li feia falta alguna cosa, enriquir la cerimònia o allargar-la. Finalment, digué que sense un sacerdot no creia que allò pogués anar. Don Cosme es va enrabiatar:

—Sou així, vosaltres! No teniu on caure morts, i quan algú us posa sota els peus un sot providencial, encara veniu amb requisits!

Lalo Nevares, que tenia moments de veritable guia, trobà una sortida molt airosa:

—Jo crec, Trinidad, que havent mort la senyora en terra sagrada ja has complert. Quedes bé, creu-me...

La cara del parent s'il·luminà; encara volgué saber si el lloc on es trobaven també era «terra sagrada».

—Naturalment!

—Així, podem continuar.

Cavaren una fosa i quan baixaven la caixa començà a plovisquejar, la qual cosa els obligà a anar de pressa i a prescindir de qualsevol intent de lloança pòstuma. De debò, ningú no tenia ganes de dir res, perquè els feia por d'espantlar un acte que els havia quedat millor que no es pensaven.

De tornada, es van dispersar silenciosament. Don Cosme, a qui Lalo encara accompanyava, es lliurà a reflexions no exemptes del to dolgut i de l'esperit de censura:

—Ara s'ha esdevingut una mort i, més o menys, us n'heu sortit d'una manera digna. Però, i el dia que hi hagi una naixença? Quina manera de començar la casa per la teulada! Us assemblareu als impacients que entren al cinema quan encara no ha acabat la sessió anterior, enduts per la frisança de seure. Un cop vist el final, tota la pel·lícula passa sense pena ni glòria.

Nevares no entengué la comparació. Anava a respondre que, abans d'entrar al cementiri, ja tots ells sabien el principi i la fi de l'argument general. Però una admiració per la paraula fosca el féu callar. «Amb aquest home», es va dir a si mateix, «sempre et quedaràs enrere. Deu tenir moltes lectures».

El plugim, de tan lleu, era quasi agradable. El cel tenia la translúcidesa de l'ambre i retallava bellament les creus. Tot semblava aturat en un moment feliç i Lalo, per damunt de qualsevol filosofia, conservava unida la pau interior a la il·lusió de viure. Anhelava tornar-se a tancar a casa, aspirar el baf de petroli mesclat amb l'olor dels fregits, veure el fum i el vapor omplint la peça, amb la silueta de la Lupe immersa en la claror suau dels ciris de gas.

De sobte, repicà la campana de l'entrada gran. Pel que allò significava, don Cosme empal·lidí i va córrer a fer-se càrrec del tercer succe's del dia: acabava d'entrar la caravana de cotxes d'un enterrament senyorívol. Els vehicles portaven les rodes plenes de fang, senyal del seu pas per les rutes inundades; els passatgers treien el cap per les finestretes i el nou aspecte del cementiri els feia estirar els rostres, pel disgust i la repugnància del contacte imminent amb la plebs.

Per instant, don Cosme buscà amb la mirada el furgó de les corones, i llegí les inscripcions de les cintes: «A la família Carrandi-Alatiel».

—Valga'm Déu! Són aquests...

Es tractava d'una gent de molts possibles, que s'havien fet construir un panteó espectacular, enorme, amb marbre importat d'Itàlia. Era un enginyós compendi de l'arquitectura mundial de totes les èpoques i així com, vist de front, recordava vagament l'Acròpolis d'Atenes, mirant-lo de costat feia pensar en la piràmide de la Lluna, coses difícils de lligar i vençudes només pel geni creador de l'home. La família Carrandi-Alatiel devia ser de mena malaltissa —qüestió de naturaleses — perquè omplia el monument amb una regularitat admirable; eren, potser, els clients més assidus de la necròpolis i a don Cosme no li va causar estranyesa que desafiessin la inundació i la pluja per venir a portar el seu carregament periòdic. Si en alguna ocasió deixaven transcorrer massa temps sense presentar-se, el vell guardià pensava que devien haver tingut una desgràcia.

El cas era que, a l'hora del repartiment revolucionari, el gran mausoleu fou concedit d'una manera tota natural i en bona lògica a Celso Rosales, que tenia set fills i dues cunyades, a part d'una esposa que, per la insignificança de les seves dimensions, no provocava conflictes d'espai.

Quan el seguici fúnebre es va aturar davant del monument expropiat, Celso Rosales sortí, respectuós i esverat. Darrere d'ell, d'un a un i sense precipitar-se, aparegueren els set fills, desnodrits, amb uns ulls que, havent conservat la seva mida normal en uns rostres empetitits per la gana, semblaven molt grans i expressius; després d'ells, es van presentar la dona i una de les cunyades, tot tapant-se la cara amb els seus xals.

Del fastuós Cadillac que encapçalava el dol en van baixar tres senyors i una dama, tots vestits de negre, tristes, no pas únicament per la circumstància que els duia allí, sinó pel seu gust natural. En veure'ls, don Cosme s'hi va acostar, amb la gorra a les mans i fent reverències.

—Que no els han avisat, a l'agència? —preguntà amb una veu tremolosa.

—Sí.

—I doncs?

Un dels cavallers assenyalà amb displicència el cotxe-carrossa que portava la caixa de caoba, coberta de guarniments de plata, i respongué:

—Què volia que en féssim?

La dama va abaixar-li el braç:

—No parlis així del pobre oncle Tobi...

Mentrestant, dels automòbils de la caravana n'havia descendit un nombrós acompanyament i com que, atrets per l'espectacle, anaven acudint membres de la colònia invasora, es congregà aviat una curiosa multitud. Els joves de cada bàndol es miraven amb hostilitat, però mentre Nevares recomanava mesura als seus, don Cosme feia de conciliador dels altres. Quan un empleat de la funerària en companyia d'un dels parents del mort, avançà amb resolució cap a l'entrada del mausoleu, don Cosme els va atallar discretament:

—Res de violències, si us plau, eh?

L'home, que poc abans proposava la creació de brigades de xoc, temia llavors la proximitat de la topada, potser per l'abisme que sempre hi ha entre la prèdica i l'acció. El parent, que s'honoritzava de pensar a haver de fer viatges amunt i avall passejant el difunt, va contestar que «caigués qui caigués, l'enterrarien».

Celso Rosales va viure en un instant tot d'impulsos contradictoris. De primer, estava disposat a començar de seguida la guerra de la seva independència. Després, la contemplació de les fastuoses corones el va amorosir; eren susceptibles de

revenda i, amb les cintes, cosides les unes amb les altres de llarg a llarg, es podia fer roba per als nens. Era una encantadora perspectiva, i Celso es va treure el barret i rebé els visitants amb una veu amable:

—Si es volen esperar un moment... La meva cunyada petita s'està vestint.

Era un misteri que, en aquella hora, la cunyada petita encara no estigués presentable. Però la intimitat de cada casa es veu subjecta a tants atzars, a regulacions del temps tan personals, que tothom va acceptar l'espera, la qual, d'altra banda, fou ben curta: la dona comparegué embolicada amb el seu xal i aleshores Celso ordenà a tota la família que ajudés a endreçar una mica. Els graons que duien a la cripta havien estat aprofitats com a prestatges, i les dones van apartar les olles i els recipients de terrissa. Apressadament, un dels nens volgué enretirar la cuina de petroli i va abocar el contingut del dipòsit; s'escampà l'olor penetrant del líquid, tan lligada a la vida popular.

—Ja ens perdonaran el revoltim, oi? No esperàvem visites... —digué el cap de casa, tot procurant revestir de naturalitat una falsa cortesia.

—Quina vergonya! —remugava un dels nebots del mort que, per motius de negoci, feia viatges freqüents a Detroit—. Coses així, als Estats Units, no passen encara que plogui a bots i a barrals.

Mentrestant, el murmuri del respons ablania els ànims i mobilitzava una pietat general. Després, una oració fúnebre monòtona (feia l'efecte que el difunt no donava més de si) cloqué l'obligat ritual. Encara plovisquejava, prou feblement perquè no hi hagués pretext per a buscar aixopluc.

Quan Celso Rosales veié el taüt de més a prop, tan envernissat i ple de detalls sumptuaris, pensà: «Quin bell armari en sortiria!», i, alçant la veu sense adonar-se'n, afegí:

—Tanta falta que ens fa!

Marcat per l'aventura, Celso Rosales lligaria per sempre més les coses dels morts amb les necessitats dels vius, incorporant-se així, sense sospitar-ho, a les filosofies d'una més elevada tradició.

Una de les criatures s'havia encantat al mig de l'entrada i el van haver d'apartar els homes que portaven el fèretre.

—Només ens faltava *aquest!* —mormolà el nen en veure el gran embalum de caoba.

Des de la seva menudesa, li semblava una nosa enorme, com li ocorria amb gairebé tot: la gent gran, els grans objectes, les coses quietes o mòbils; tot l'aclaparava fins a tallar-li la respiració.

Van haver de lluitar una bona estona amb el pany de la cripta, perquè Celso Rosales, buscant l'espai vital, l'havia forçat sense èxit. Quan s'obrí la porta metàl·lica, amb un xerric que esmussà les dents de les persones més sensibles, una claror suau va il·luminar els rengles de nínxols de boca quadrada, pacientment oberts, els pocs forats que encara eren buits.

Una pressa general, la impaciència d'acabar aviat aquella situació tibant i les ganes de desfer el contacte entre dues classes que no havien lligat mai, obligava els inhumadors a treballar ràpidament. El soroll de les eines ressonava en la volta de ciment, i a mesura que el mort quedava ben guardat, ben fosc i presoner de la fusta i de la pedra, els parents experimentaven un estrany alleujament. Volien allunyar-se de seguida, per trepitjar la terra que els era pròpia i poder comentar la ignomínia. Haurien volgut tenir al costat una policia eficaç, fidel i ben uniformada. Els de més

edat imaginaven càrregues de cavalleria per a desallotjar el cementiri; els qui tot just havien assolit la maduresa, més influenciats per les circumstàncies de l'època, substituïen els cavalls per jeeps i tancs lleugers, i els joves somiaven resoltament en atacs de commandos i en batallons de paracaigudistes.

Els pobres desitjaven tornar a quedar-se sols. La proximitat dels rics els renovava la por de perdre la seva conquesta i procuraven no excitar-los, es portaven bé, i assumien l'actitud d'escolars que volen arribar a l'hora de plegar sense conflictes. Per un rar fenomen telepàtic, sentien les escomeses dels gendarmes creats per la imaginació dels seus antagonistes, i això els tenia justificadament inquietos.

Quan van acabar la feina a la cripta, Celso Rosales balbucejà:

—No cal que tanquin... Nosaltres ja vigilarem.

Però era natural que no se l'escoltessin: van pugnar novament amb el pany, fins que la porta quedà ben ajustada.

A Celso Rosales se li havia desvetllat l'ambició de compartir més coses amb els morts. Li semblava que havia trobat una vena abundant, en una mina profunda, d'inacabables galeries. Somiós, contemplava els automòbils que emprenen el retorn, i amb una mirada perduda, introspectiva, es veia a si mateix excavant, obrint i ocupant, com un arqueòleg egoista, sense el pes de cap preocupació científica.

El cel va tancar-se de sobte i començà a ploure a núvols plens, amb una prodigalitat tropical. La pedra, l'asfalt i la terra van rebre l'aigua a dolls, i els homes van córrer a cercar la protecció dels sostres que havien guanyat recentment.

El fet d'haver transcorregut tantes hores sense que cap autoritat anés a renyar-los, va donar naixença a un optimisme que s'escampava timidament, però amb una tenacitat d'herba enfiladissa. «Qui sap!», es deien entre ells en veu baixa. «Si no fem gaire renou, potser ens oblidaran».

Don Monxo no es cansava d'alçar el braç, estirant l'índex de la mà dreta i adoptant un to sibil·lí.

—Quan pari de ploure i baixi el nivell de l'aigua, ens trauran a puntades de peu. I encara bo si no ens tanquen!

Aquesta actitud el feia simpàtic a don Cosme i els dos vells lligaren amistat. Sovint caminaven junts, mentre feien la crítica de les noves generacions, que els semblaven inconscients i arrauxades.

Lalo Nevares, posseït d'un veritable esperit dirigent, bastia projectes per al futur. Pensava que, ara que vivien com a senyors, estaven obligats a dignificar llur treball i, en comptes de recollir draps i papers furgant els grans munts d'escombraries que s'acumulaven als afores de la ciutat, estaria bé que construïssin carretons i que pregonessin el seu comerç pels carrers. Trobaven sovint caixes de fusta i pneumàtics vells, objectes molt adequats per a fabricar la flota que ambitionava. Ja no podia considerar les coses a mitges: si l'hagués ajudat una mica de cultura, s'hauria tingut per una mena de profeta bíblic.

Però no tot era planer. Al costat de les agradables sensacions nascudes d'una seguretat abans desconeguda, en sorgien d'altres exemptes de noblesa, com la ingratitud, que assetjava insidiosament els cors. Manuel Zetina, el xicot de la guitarra, era un pillet de suburbi que posseïa un do que faltava, lamentablement, a Nevares: la facilitat de paraula. No era pas que la intel·ligència convertís en oratòria la seva verbositat, però com que no podia cantar —don Cosme, en aquest sentit, no

el deixava viure—, parlava. Posat a fer-ho, queia en una mala intenció espontània, natural, pròpia del seu caràcter.

A totes les comunitats hi ha els homes que troben el gust d'estar-se a casa i els que no s'hi poden estar de cap manera. Aquests darrers havien descobert un porxo utilitzat en altres temps pels picapedrers i s'hi reunien. Ple de limitacions, d'una manera molt incerta, el porxo era un substitut de la taverna, només pel que feia al goig de la companyonia sota cobert. I allí brillava Manuel Zetina, que per distreure els amics feia demagògia:

—Aquesta revolució nostra —deia— està mal feta. No l'hem començada bé i per això balla tota. Jo dic que ens falta un comitè. Com es pot progressar socialment sense un comitè?

—I si en tinguéssim un, què faria? —preguntava algú.

—Justícia. Els seus actes serien legals, i no com ara, que tot ho deixem a veure qui arriba primer. Com això del repartiment de panteons... Mentre hi ha qui dorm amb les cames encongides, d'altres podrien fer ball al menjador.

Manuel Zetina posava els dits a la ferida, i tots es quedaven emmurriats reflexionant, amb el cap baix i furgant la terra amb els peus. Un d'ells, a la vista de les creus de pedra que paraven quietament la pluja, recordà les paraules d'un sermó i les repetí d'una manera maquinall:

—Després de tot, davant de la mort tots som iguals.

—Així és. Un comitè tallaria justament per on s'hagués de tallar, sense favoritismes. Quina diferència hi hauria!

—I com es forma un comitè?

Aquesta era la dificultat grossa. Tenien en el pensament imprecises manifestacions democràtiques, sobretot el record de llargues cues en època d'eleccions. Però la majoria havien viscut prescindint dels seus drets ciutadans, més aviat amb el ressentiment de creure que no en tenien, o bé que la societat, per múltiples raons, els deixava de banda.

Zetina, mirant de combatre la confusió del seu públic, continuà en l'ús de la paraula:

—He sentit dir que un comitè com el nostre (que, naturalment, seria revolucionari) surt sense més ni més. Es nomena i ja està...

—Qui el nomena?

—Diguem que una comissió...

—I la comissió qui la nomena?

L'agitador veié de cop i volta una interminable cadena de delegacions que s'anaven designant mútuament. Semblaven les imatges, reflectides fins a l'infinít, de dos miralls posats l'un enfront de l'altre. Però com que ell no havia vist mai miralls tan grans i no podia obtenir cap benefici de la comparació, es va marejar.

—Companys —digué amb irritació—: posar dificultats perquè sí és contrarevolucionari. Si es mira bé, el comitè ja existeix: som nosaltres.

Això els va afalagar. Els entrà de sobte una grata sensació de poder i ja es veien tots resolent els problemes personals amb un gest o una mirada. Encara més: una de les preocupacions d'aquells dies, la por de les autoritats, va disminuir fins gairebé desaparèixer. No era igual que la policia es trobés amb una gent escampada, o bé que li barrés el pas un comitè.

Partint de la base de la força legal que els acabava de caure del cel com una mena de miracle, no els va costar gens d'excitar-se. Dos d'ells van començar a

discutir i a estirar-se la roba per veure qui es quedaria el panteó amb els ciris de gas. Manuel Zetina els va separar amb la guitarra.

—Farem un nou repartiment valent-nos d'un sorteig! —digué.

La idea els va alegrar. Creien cegament en la màgia de la sort, la qual trucava a cada porta, almenys una vegada a la vida. Com que ningú d'ells no tenia la sensació d'haver rebut mai la misteriosa visita, es concediren tots unes grans oportunitats i sortiren del porxo amb les cares il·luminades, per portar la bona nova als qui, amb sostre de pedra i tot, seguien considerant-se oprimits.

En el transcurs d'unes poques hores, Lalo Nevares va viure l'amarga experiència dels guies que es queden inesperadament sense poble. Refusà amb un gest de dignitat ferida el lloc que li oferien al comitè —com a un més i prou— i va oposar-se al sorteig, el qual li semblava poc seriós en vista del lloc i de les circumstàncies. Però Lalo ja no tenia cap força. Experimentava la humiliació que ell havia imposat a don Cosme, pocs dies abans, i l'ajupia el pes de la seva obra, la qual li queia al damunt amb una manifesta brusquedad.

IX

A Lalo Nevares va tocar-li un panteó de la classe mitjana benestant, que potser en un altre cementiri hauria brillat per les mènsules que adornaven la façana, però que allí feia la impressió de quedar curt. Era fosc, mal ventilat, i l'espai interior difícil d'aprofitar. A més, per a Nevares significava anar molt a menys i adolorit com estava per la ingratitud humana, decidí d'abandonar el camp.

En veure'ls, a ell i la Lupe, encaminant-se cap a la porta, don Cosme va experimentar la dolçor de la venjança satisfeta. Els aturà i, en un to mofeta, digué:

—Sou els primers estadants d'aquest recinte que veig sortir d'aquí!

Tanmateix, la parella tenia una aparença tan desolada, que el vell va compadirsese'n:

—Però sortiu a temps. Les pluges disminueixen i les aigües han baixat pertot arreu. Estic segur que aviat vindrà la policia...

Insòlitament amable amb els enemics que fugien, el guardià els va dir encara que si volien deixar una part de la seva impedimenta i fer dos viatges sense anar tan carregats, ell tindria cura de les coses que deixessin. Però la parella ni tan sols sabia on anava, ja que no ho havien decidit amb exactitud. Potser a casa del compare Apolinar, potser a casa de la cunyada Marga. Qui sap!

S'acomiadaren, ell alçant una mà i ella movent el cap d'una manera quasi imperceptible.

Van emprendre la calçada seguint a petites passes la vora de pedra, perquè al centre hi havia encara un bon gruix de fang. Lalo tenia la ment ocupada per negres pensaments i la seva dona meditava sobre un fat que es repetia sempre: les esperances o les il·lusions realitzades no duraven mai gaire i a cada ascens corresponia una caiguda de més enllaire. En el fons, ella no se n'estranyava, perquè així era l'experiència acumulada, fins on arribava el seu record.

S'aturaren en passar pel barri de barraques. L'aigua es retirava amb rapidesa, tot deixant una espessa capa de llot; la barreja era tan gran que no pogueren localitzar la seva casa o allò que en pogués haver quedat. Els envaí la nostàlgia i, poc després de reprendre la marxa, trobaren una caravana de camionetes blaves i de jeeps que es dirigia cap al cementiri. Els cotxes anaven plens de gendarmes amb l'equip de servei; en veure'ls, la Lupe va fer un sospir d'alleujament i digué:

—Així, don Cosme tenia raó.

Però Lalo Nevares, que havia viscut la meravellosa experiència del creador enamorat de la seva obra, va sentir que la rebel·lia se li enfilava per l'ànima. Contemplà per darrera vegada les creus, els cimboris i l'àngel de pedra, i amb lentitud, marcant cada paraula, va dir:

—No sé ben bé com anirà. No sé, tampoc, com explicar-t'ho. Però vindrà un dia que els cementiris seran per als vius.

Lalo ignorava que, de vegades, Déu posa la profecia en llavis dels humils. Com un teló de fons massa gran per al seu minúscul drama, la ciutat a la qual s'acostaven anava teixint ciment i acer, posava llosa sobre llosa, per empresonar subtilment uns quants milions de persones que tenien, com ells dos, la il·lusió de les parets segures.

INVASIÓ SUBTIL I ALTRES CONTES

*Una vegada em van preguntar
quina flor m'agradava més
i em vaig quedar indecis:
com a flor no ho sé,
però com a dona tu, Rosa,
que has compartit amb mi l'aventura dels somnis.*

Invasió subtil

A l'Hostal Punta Marina, de Tossa, vaig conèixer un japonès desconcertant, que no s'assemblava en cap aspecte a la idea que jo tenia formada d'aquesta mena d'orientals.

A l'hora de sopar, va asseure's a la meva taula, després de demanar-me permís sense gaire cerimònia. Em va cridar l'atenció el fet que no tenia els ulls oblics ni la pell groguenca. Al contrari: en qüestió de color tirava a galtes rosades i a cabell rossenc.

Jo estava encuriosit per veure quins plats demanaria. Confesso que era una actitud pueril, esperant que encarregués plats poc corrents o combinacions exòtiques. El cas és que em va sorprendre fent-se servir amanida —«amb força ceba», digué—, cap i pota, molls a la brasa i ametlles torrades. Al final, cafè, una copa de conyac i una breva.

M'havia imaginat que el japonès menjaria amb una pulcritud exagerada, irritant i tot, pinçant els aliments com si fossin peces de rellotgeria. Però no fou pas així: l'home se servia del ganivet i la forquilla amb una gran desimboltura, i mastegava a boca plena sense complicacions estètiques. A mi, la veritat, em feia trontollar els partits presos.

D'altra banda, parlava el català com qualsevol de nosaltres, sense ni l'ombra de cap accent foraster. Això no era tan estrany, si es considera que aquesta gent és molt estudiosa i llesta en gran manera. Però a mi em feia sentir inferior, perquè no sé ni un borrall de japonès. És curiós de constatar que, el toc estranger a l'entrevista, l'hi posava jo, condicionant tota la meva actuació —gestos, paraules, entrades de conversa— al fet concret que el meu interlocutor era japonès. Ell, en canvi, estava fresc com una rosa.

Jo creia que aquell home devia ésser representant o venedor d'aparells fotogràfics, o de transistors. Qui sap si de perles cultivades... Vaig provar tots aquells temes i ell els apartà amb un ample moviment del braç. «Venc sants d'Olot, jo», digué. «Encara hi ha mercat?», vaig preguntar-li. I em va dir que sí, que anava de baixa però que ell es defensava. Feia la zona sud de la Península, i va afirmar que, així que tenia un descans o venien dues festes seguides, cap a casa falta gent...

—No hi ha res com a casa! —reblà amb un aire de satisfacció.

—Viviu al vostre país?

—I doncs? On voleu que visqui?

Sí, és clar: són rodamons i es fiquen pertot arreu. Me'l vaig tornar a mirar i asseguro que cap detall, ni en la roba ni en la figura, no delatava la seva procedència japonesa. Fins i tot duia un escut del Club de Futbol Barcelona a la solapa.

Tot plegat era molt sospitos, i em va capficar. La meva dona s'havia fet servir el sopar a l'habitació, perquè estava una mica empilocada; vaig contar-li l'aventura, adornant el relat amb les meves aprenicions: si molt convé, es tractava d'un espia.

—I d'on ho has tret, que és japonès? —em preguntà ella.

Vaig riure, potser no de bona gana, compadit de la seva innocència.

—Els coneix d'una hora lluny... —vaig contestar-li.

—Que vols dir que n'has vistos gaires?

—No, però els clisso de seguida!

—T'ho ha dit, ell, que era japonès?

—Ni una sola vegada. Són astuts...

—T'ho ha dit algú?

—Ningú no m'ha dit res, ni falta que em fa. Tinc l'instint esmoladíssim!

Ens vam barallar. Sempre em burxa dient-me que sóc malpensat i que qualsevol dia tindré un disgust dels grossos. Com si no em conegués prou! Sembla que es complagui a no raonar i és d'una candidesa increïble.

Aquella nit vaig dormir poc i malament. No em podia treure el japonès del cap. Perquè mentre es presentin tal com són, amb la rialleta, les reverències i aquella mirada de través, hi haurà manera de defensar-se'n. Així ho espero! Però si comencen a venir amb tanta de simulació i d'aparat ful, donaran molta feina.

Un trau a l'infinít

El meu amic Ramires-Guardunha i Coscolla, fill de portuguès i de catalana, va descobrir —deia ell— la quarta dimensió.

Estava content cosa de no dir i arribava a fer-se pesat. Els qui l'estimàvem sotmetíem l'esperit a pressions contradictòries: d'una banda ens feia il·lusió veure'l tan feliç, però de l'altra patíem pels desenganys que, si molt convé, l'assetjaven.

—Frena't, Ramires. Frena't! La civilització és neurastènica i qui sap si no apreciarà degudament el teu esforç.

—He invertit totes les meves esperances en aquesta troballa —responia ell—. No és possible que la gent passi de llarg!

Pobre Ramires! Duia sempre una pissarra plegable i, així que badàvem, ens feia números. No obstant això, tenia un caràcter tan dolç i era tan generós en altres aspectes que tots fèiem el cor fort.

Un final de setmana va convidar els amics íntims a casa seva, per ensenyar-nos la maqueta de la quarta dimensió. Els amics íntims érem quatre i entre ells —el més destacat en aquell cas— s'hi comptava l'Enric Comajustans, que era doctor en Ciències matemàtiques i en Física, un dels millors tocadors de peus a terra del país.

—No se'n sortirà pas —deia en Comajustans—. Maquetes així són per a adornar. Li fallaran els símbols!

Nosaltres apel·làvem al sentit d'humanitat, i exigíem una màniga més ampla per al somni.

—No res, no res! —replicava en Comajustans—. A l'hora de les demostracions se n'anirà de corcoll.

Un diumenge de darreries de setembre ens vam reunir a casa d'en Ramires. Quan ens tingué aplegats a la sala, el nostre amic va cloure les cortines de la finestra i encengué un reflector enfocat damunt de la maqueta. Era un enorme muntatge a base de barnilles de colors i jo, francament, no el vaig entendre. Però les coeses que no entenc em desperten una viva simpatia i un obscur instint de militància. Sóc, mal m'està de dir-ho, un fanàtic del misteri.

—Bravo, Ramires! —vaig cridar—. Tens el peu en un coll de molta consideració!

—Ni de bon tros! —replicà en Comajustans—. Aquesta tramoia no resisteix l'anàlisi...

El vam estirar cap a un racó de la sala.

—No siguis bèstia, tu! —li diguérem—. No veus que li mataràs la fe?

En Ramires s'adonava de tot i a mesura que passaven els minuts tenia el posat més trist. Era un crim encomanar-li escepticisme i jo en tenia consciència. Vaig esperar que els altres se n'anessin i, un cop a soles ell i jo, vaig dir-li:

—Tu ferm, home! Deixa'ls estar... Però no perdis mai de vista que el paisanatge va per fer sang.

En Ramires em va mirar amb les ninetes tancades al punt d'interrogació. Em va fer una pena indescriptible i aquí sí que vaig sentir la meva responsabilitat com un dogal. Era cert que em sabia greu descoratjar-lo, però també ho era que em dolia donar-li falses esperances.

—Mira, Ramires: vols dir que això de la quarta dimensió corria pressa?

—No t'entenc...

—Sí, home. En un món de tanta idea fixa, hi ha el perill que et trobin eixelebrat. S'estimarien més que treballessis de cara a la galeria, apuntant cap a patents remunerables.

En Ramires tingué una crisi de moral. S'esfondrà en una butaca, ajupint tota la figura.

—Ja he fet tard, ara —digué—. Només amb les barnilles de colors de la maqueta, he fet cau i net de capital. Sense comptar les hores de pensar-hi, que no són poques. Estic arruïnat de temps i de diners...

—No, home, no! —que vaig dir-li—. La maqueta fa molt bonic i la vendrem. Ja ho crec que la vendrem!

—Vols dir? Qui s'interessarà per una baluerna com aquesta, si no és amb finalitats didàctiques?

—Una agència de publicitat, si tant em burxes. Pot servir per a una campanya de refrescos. Les ampolles, retratades entre les barnilles de colors, farien un gran efecte.

—Quin món més idiota! —comentà en Ramires. Però el que pot la vanitat: va aixecar-se, agafà una ampolla d'aigua tònica i l'emprovà entre el garbuix metàl·lic de la maqueta. Es va apartar, mig cloent els ulls, i trobà honestament que feia bonic.

Jo no parlava perquè sí, i quan em referia a agències de publicitat dedicades als refrescos era sobre una base ferma. Tenia bones relacions en el medi i vaig aconseguir la venda de la maqueta de la quarta dimensió. Fou per compromís de part d'algú que em devia un favor, però en Ramires va cobrar. Diners tristos! En Ramires va quedar ensopit, ja que en aquesta vida no tot consisteix a anivellar pressupostos.

Al cap de dos o tres dies, em va venir a veure en Comajustans.

—Tinc un escrúpol, com un remordiment —em digué—. Allò de la quarta dimensió no s'aguanta, és clar. Però en la maqueta d'en Ramires hi ha alguna cosa, no es pot despatxar així com així. M'agradaria tornar-la a veure i fer unes equacions del natural...

—Doncs has fet tard, vols posar-hi un pedaç quan el forat ja s'ha menjat tota la roba. En Ramires ha venut la maqueta a una fàbrica de gasoses.

—No!

—Sí. Ja la tenen a l'aparador de la central.

En Comajustans es va esbullar els cabells, amb una exagerada mímica de desesperació, mentre jo pensava que la gent som així: deixem passar mig endormiscats la possibilitat de fer el bé o d'esbatanar l'esperit i després plorem sobre les oportunitats perdudes.

—No facis drama —vaig dir-li—. La maqueta és a la vista de tothom i també pots veure-la tu. Si em referia a «fer tard» és respecte a en Ramires, que està desolat. El consol que tu podies dur-li ja no té aplicació.

—Tu què saps! —respongué—. Hi he de parlar de seguida...

Després de fer-li prometre que no atacaria la fina sensibilitat del nostre amic, vaig accompanyar-lo a casa d'en Ramires. El vam trobar de colzes a la taula del menjador contemplant un gran cub de plàstic. En Comajustans, sense prendre's la molèstia de saludar-lo (semblava que no tingüés temps de res) emprengué en Ramires i li preguntà:

—Quina unitat de mesura has fet servir per als teus càculs?

—El metre cúbic de costat obert —va respondre en Ramires, amb l'adorable simplicitat dels genis.

En Comajustans es va deixar anar damunt el llit turc. Havia empal·lidit de sobte i obria exageradament els ulls.

—I l'hora esfèrica de matèria plena? —volgué saber.

—També, també! —exclamà en Ramires, trasposat.

S'abraçaren, plens d'emoció. Es donaven uns cops a l'esquena que ressonaven per tota la peça i es van enxarxar en una conversa que em deixava a mi fora de joc. «Per a comprimir el temps, no t'hauria anat millor el plàstic que les barnilles metà·liques?», preguntava —posem per cas— en Comajustans. I, vagi també com a exemple, contestava en Ramires: «La transparència del plàstic és purament òptica, i jo necessitava unes barreres metafísiques».

—I tant, i tant! —cridava en Comajustans.

Es tornaven a abraçar, celebrant una descoberta que devia ésser de molta notícia.

—Prou! —vaig cridar—. Que no hi sóc, jo? Que em preneu per una calcomania enganxada a la paret?

Em van mirar tots dos com si contemplessin algú que acabava de caure de la branca més alta d'un arbre figurat. En Comajustans em digué que no m'enfadés, que estigués tranquil.

—Has llegit Mach, tu? —em preguntà—. Saps distingir l'espai fisiològic del geomètric?

Em sembla que vaig respondre-li que sabia distingir molt bé una persona normal d'una de sonada, i ells dos van acordar ràpidament que no valia la pena de perdre el temps fent-me entrar en el cercle de les seves preocupacions. El que calia, digueren, era anar de seguida a la fàbrica de gasoses i reconsiderar la maqueta.

Em van aprofitar, només, perquè jo tenia cotxe i ells no. Pel camí, van continuar la seva conversa i jo era tan sols un escambell amb rodes.

Davant la porta de la fàbrica, hi havia grups de gent i una parella de policies. Sort que un dels encarregats em va reconèixer i ens deixaren entrar. Tothom estava agitat, com si n'hagués passat una de molt grossa.

—Sí que ha passat, sí —va confirmar-nos el gerent, compungit—. Aquest matí han vingut els de l'agència de publicitat, a fer unes fotografies per a una campanya de premsa. Duien una model molt bonica, una noia que havia d'aguantar els nostres productes enmig de les barnilles de colors. L'han pujada dalt de la maqueta i no han tingut temps ni de disparar el primer flaix, perquè la noia ha desaparegut. Tal com sova: s'ha esfumat com si se l'haguessin menjada les barnilles.

En Ramires va preguntar-li si les havia mogudes algú, les barnilles.

—El fotògraf ha dit a la noia que apartés una mica les de la dreta. Ni mai que ho hagués fet!

Esgarrifat, en Ramires digué:

—Han obert inadvertidament un dels passadisos de descompressió cronomètrica...

—Però, i la senyoreta? —preguntà el gerent, amb una veu trista—. Què se n'ha fet?

—Qui sap on para! —va respondre-li en Comajustans.

El gerent opinà que no podia haver anat gaire lluny i en Comajustans va aclarir-li que hi havia moltes menes de distàncies:

—És aquí, però no sabem si ha estat projectada cap al futur o cap al passat. De manera que, segons com, ja poden dir-li adéu.

—No em faci riure amb això de les projeccions! —replicà el gerent (i volgué riure, però no se'n va sortir). Molt seriós, doncs, continuà—: Amb la carn batejada no s'hi fa bromà. Deixant de banda l'ofici de la senyoreta (nosaltres no ens hi hem de ficar), hi ha aspectes de la seva vida pràctica que impressionen. Aquesta noia mantenya amb els seus ingressos una mare diabètica i una germana de reflexos retardats...

En Comajustans el va interrompre, potser amb una excitació desproporcionada:

—De les qüestions de detall ja en parlarem després! —crijà—. El que cal, ara, és portar aquest artefacte a camp obert i destruir-lo.

Va ensenyar als policies la seva documentació, que impressionava, sobretot, pels títols de doctor, i obtingué immediatament la tramesa de reforços per formar un cordó al voltant de la maqueta. Ja no podia acostar-s'hi ningú. Mentrestant, la mestrança d'artilleria enviava un camió blindat per transportar l'obra d'en Ramires als afores i dinamitar-la.

—Amb la senyoreta a dins? —preguntà el gerent, amb un posat de severa reprovació.

—Ja se la pot pintar a l'oli, la senyoreta! —vociferà en Comajustans. I afegí—: Vostè és euclidiana i no té ni idea del trasbals que estem passant.

—No, què bah! —digué el gerent—. Contemplo com un fòtil d'escaparata s'empassa una noia amb tot l'equip, a la vista del públic, i ara figura que no he reparat l'abast de la jugada. Ja em dispensaran, oi? Sóc antiquat, jo...

Mentre l'home es recreava amb els efectes del seu sarcasme, van arribar els soldats i s'emportaren la maqueta. En Ramires estava desolat, no pas per la imminent desaparició d'allò que li havia costat tants esforços, sinó perquè tenia remordiments en atenció a una vida humana greument alterada per culpa de la seva descoberta.

—Em sembla que la meva obligació era casar-m'hi *in articulo..., in articulo...*

—Casar-te amb qui? *In articulo* què? —l'interrompé en Comajustans.

—Amb la noia model. Casar-m'hi en trànsit de mort, com si diguéssim... —va respondre en Ramires.

—Però tu saps que, si molt convé, se la campa divinament en una altra dimensió! No tens cap dret a exposar-la a un estat civil insondable.

En Ramires s'esfondrava fàcilment. És més: podia dir-se que la depressió anímica era el seu estat natural, que se sentia millor quan el destí el punxava. Tot, és clar, dins uns límits estructurats i de fier que a mi —dit sigui de passada— em posaven els nervis de punta.

Vaig sermonejar-lo, potser amb ira, demanant-li que descansés una mica abans d'encetar drama nou, que assaborís el seu èxit de la quarta dimensió com a etapa prèvia de futures desesperacions.

—Tu rai! —em respongué—. Tu no tens a la consciència el pes de cap desaparició. Podries viure tranquil si sabessis que has fet forat en una família de la classe mitjana? Que l'has eixalada?

A dreta llei, em veia obligat a confessar-li que aquella perspectiva, referida als meus escrúpols, m'encongia la vena cívica. Però anàvem de polèmica i vaig tornar a la càrrega, aconsellant-li que no fugís d'estudi:

—Ningú no t’arreglarà els papers per a una boda tan abstracta. Si va de veres que vols prendre a compte teu els problemes d’aquestes dones, casa’t amb la germana curta de gambals.

Tant de bo que no ho hagués dit! O qui sap si vaig ésser oportú i assistit del do de profecia. El cas és que en Ramires va aferrar-se a la idea i volgué que li portéssim la noia de seguida. Vam fer-li veure que li tocava a ell de fer els primers passos i no se li va ocórrer altra cosa que mobilitzar-nos a nosaltres dos. Demanàrem l’adreça de la família (i la informació pertinent sobre les hores de visita més oportunes), de manera que en Comajustans i jo ens trobàrem, gairebé sense temps de meditar-ho, sol·licitant la mà de la noia distreta per al nostre amic Ramires-Guardunha i Coscolla.

Resulta que la noia, deixant de banda el seu precari aprofitament intel·lectual, era mòrbida tota ella, ben feta, molt apta per a despertar —a simple vista— inquietuds vitals. I com que era callada de mena i deixava que en Ramires anés a la seva, s’avenien de debò; van formar una parella modèlica.

Quan es van complir cinc anys del matrimoni —i tot continuava sobre carrils exemplars— ens vam trobar un dia en Ramires, en Comajustans i jo a l’hora del cafè, lliurats a reflexionar sense matar-nos-hi.

—Pensant-ho bé, Ramires, sota la teva aparença de savi volander, ets un arrauxat —digué de cop i volta en Comajustans—. Perquè has encertat la boda i, mira, tots contents. Però què hauries fet si la precipitació t’hagués abocat a una catàstrofe nupcial?

En Ramires, amb el candor que li era propi, somrigué sense perdre el posat angèlic.

—Vaig adoptar quietament les meves providències —digué—. Aprofitant la tarda dels dissabtes, vaig construir una altra maqueta de la quarta dimensió.

A mi, aquelles paraules em van fer un gran efecte. Trobava molt gros que algú, sense malícia, gairebé amb timidesa, construís mig d’amagat un escotilló criminal. Però en Comajustans, que sempre tenia la Física a la punta de la llengua, es va mostrar ple d’interès científic:

—I on la tens, ara, la maqueta? No em diguis que, vista la salvació del matrimoni, l’has destruïda!

—Oh, no! —respongué l’inventor—. La guardo ben guardada.

Es va tornar vermell, abaixà els ulls i afegí:

—No se sap mai...

El millor amic

L'home estava molt excitat. Era d'aquells temperaments que proven de dominar-se, però encara hi perdia, perquè la pressió interior el tenia vibràtil com una campana feinera.

—Jo no somio ni pateixo al·lucinacions —deia—. Veig una cosa i me la crec si la puc tocar. Si no, la poso en quarantena.

—Però vós dieu que vau topar-hi...

—I tant! Va venir de poc que no em fa caure. Jo caminava mig ajupit, furgant amb el bastó els llocs on podia haver-hi bolets. Hi ha qui diu que els boletaires som cerebrals, imaginatius. Jo dic que hi ha de tot... En el meu cas, puc assegurar que mai no he estirat més el seny que la màniga. De cop, vaig topar amb algú, i sort del bastó, perquè d'altra manera hauria fet el paper de les quatre grapes. Alçó els ulls i em trobo amb aquell tipus, dret, rígid, immòbil com un armari de paret. Anava vestit d'aviador de grans altituds, amb aquella mena de granota lluent, de color de plata. «Un que ha anat de corcoll», vaig pensar de primera intenció.

—I què és el que us va sorprendre?

—Gairebé res: no tenia cara. A dins el casc, vista a través de la finestra translúcida, només una buidor total, il·luminada amb una llum fosforescent. La llum bategava, i, a cada batec, tota la figura creixia, per l'estil de les caderneres quan estarrufen les plomes. Em vaig escamar, la veritat. Sort que un pensa que a barallar-se sempre s'hi és a temps. Si no, li hauria ventat una bastonada *irreparable*. Jo (és bo de saber-ho) pico fort.

—Però ell no us molestava pas...

—No i sí. No diré que em fes por, però tampoc no em feia goig. De sobte, ell que em diu: «Bon dia i bona hora», i jo que li contesto: «Salut hi hagi!». Em vaig quedar glaçat, potser pel to metà·lic de la seva veu, potser perquè em va parlar en un català de curiosa ressonància, qui sap si amb accent tortosí...

—I això què tenia d'estrany?

—Vós mateix! Heu vist mai cap català equipat com un tripulant de coets? No tirem per aquí, nosaltres... Atabalat, em vaig asseure en una pedra, i ell m'imità tot asseient-se a terra, calmós i matusser. Cedint a una inspiració momentània, vaig preguntar-li: «Per casualitat, no sou pas extraterrestre, vós?». I ell em va respondre que sí, tan tranquil, i encara volgué saber si jo tenia res a objectar-hi. «Home, no», vaig replicar-li, «sóc demòcrata i de mena sociable».

—I la cara? Ja li havia sortit?

—Ni de bon tros! Continuava amb les pampallugues de la seva fosforescència. A tall de tempteig, vaig oferir-li un cigarret i em digué que no fumava...

—Com volíeu que fumés, amb el casc posat i sense boca, segons dieu?

—Precisament per veure com s'ho feia. La veu li sortia d'una reixa col·locada a la part frontal del casc, i jo, a falta d'ulls davant meu per lligar conversa, clavava la mirada allí.

—No vau preguntar-li on havia après el català?

—Sí, i em digué que no en sabia un borrell. Va explicar-me que duia un artifici que traduïa els seus pensaments i els ampliava d'una manera sonora, fos quin fos l'idioma del seu interlocutor. A la inversa, l'aparell recollia les paraules de l'altre

i les servia al seu enteniment clares i netes. «Tot automàtic?», vaig preguntar-li. «Tot», va respondre'm. Vaig allargar-li la mà amb ganes de felicitar-lo (encara no em sé avenir de la meva audàcia), però ell no correspongué. Fou una situació delicada, que per un moment va enfredorir l'entrevista. Sóc tan sensible a aquests detalls!

—Els deuen educar d'una altra manera...

—És la reflexió que vaig fer-me, i, per trencar la tibantor, vaig elogiar-li l'aparell lingüístic. «És summament pràctic. Us cansareu de vendre'n. Aquí hi teniu un bon mercat». Ell no va mostrar cap interès i m'assegurà que les seves visites obeïen a uns altres objectius.

—Bon punt a tocar. No vau preguntar-li què hi busquen, a la terra?

—Ho tenia a la punta de la llengua, però va semblar-me que calia esperar una mica, per tal de guardar les formes. Érem a freqüència de migdia i queia una hora serena, amb tot el paisatge perfilat i amorosit pel sol. Jo em mirava el foraster i ell no sé què feia, ja que sense fesomia és difícil d'endevinar els sentiments dels altres. Vam callar durant una estona, i, al final, el vaig emprendre novament: «Ara que ja hi ha més franquesa, em podríeu dir on teniu la cara?». «No en tinc», em va contestar. «No tinc cap de les coses que a vosaltres us serveixen per a compondre la figura».

—I doncs? Amb què omplia l'uniforme?

—Clavat! Vaig fer-li aquesta mateixa observació. Em va respondre que tot era artifici, una manera aproximada d'adquirir aparença humana, per tal de no desvetllar massa curiositat. Anava ben lluny d'osques!

—Fa basarda, això...

—Sí. Sobtadament, em va venir una aprensió. «No m'encomaneu pas radiacions? Sóc pare de família i molt considerat a la casa on treballo». Ell va riure, malament, perquè es veu que aquest extrem no l'han resolt. Em digué que no patís, que no em passaria res. Aleshores, amb més confiança, vaig fer-li la pregunta bàsica: «I com és que no us decidiu a baixar del tot? Molt voletejar, moltes llumetes, però d'atterratges pocs i sempre d'esquitllentes. Què us passa?».

—Això el devia picar!

—No tant com sembla. «Jo bé he baixat», exclamà. «I en dir “jo” faig servir un terme relatiu. No sabeu quants som a dins d'aquesta funda, i, sobretot, no sabeu quants som a fora».

—Ep! Això m'hauria esverat.

—I a mi també. Vaig tenir la sensació que em voltaven, i ell m'ho va conèixer. «Quiet, quiet!», cridà. I afegí: «Són maneres de dir, comparances desesperades. És com el concepte “baixar”, que depèn d'on estiguis enfilat o del lloc d'on vinguis. Per exemple, a vós no us passarà pel cap baixar d'una atracció en marxa, com ara la vagoneta d'una muntanya russa...».

—Una atracció? Quin punt de vista més excitant! Seria bona que es tractés d'una fira còsmica!

—Sí, oi? A tant la volta interplanetària... Però a mi em faria l'efecte d'una enredada, estic segur que la cosa ha de tenir més envergadura. Vaig portar la conversa cap als alienígenes i ell em replicà que els americans (i una mica tots nosaltres) ho veiem tot a través de la baralla i de la invasió. En resum: que som uns subnormals malcriats i escometedors. Afegí que el nom d'alienígenes no lliga i que seria més adequat qualificar-los de sexòfors. «I ara!», vaig dir-li. «Quin nom més desorientador! Per què, sexòfors?». Ell es va irritar. «Per què, per què!», digué.

«Sempre esteu igual! Apunta-t'ho i calla!». Em va tutejar per primera i última vegada, llicència de poca entitat si es té en compte la situació. En aquell moment, va aturar-se-li un tàvec a la reixeta i començà a manotejar per a esquivar-lo. Vaig dir-li que no li faria res, degut al gruix del casc i per falta de carn on fiblar. Em respongué que érem una colla de bruts, nosaltres, i que teníem tota la geografia com un corral.

—Així és que, de mica en mica, s'anava descarant...

—Es veu que sí. Aleshores, vam sentir un tret, i al cap d'un instant es va presentar un pagès amb una escopeta de dos canons sota l'aixella. Duia un parell de perdius pengim-penjam i el seguia un gos petit i tronat, que era un manyoc de nervis. El pagès, en veure aquella figura, es va quedar de pedra. Però va dissimular, i em demanà foc, tot mirant de reüll el meu (diguem-ne) company. El gos començà a lladrar i a fer salts de través al voltant del sexòfor, el qual es va aixecar i retrocedí a poc a poc, mentre deia amb una veu amable: «Quisso, gosset bufó... Qui és la fera de casa?». Però al final va perdre el comportament i ens digué que si no ens endúiem aquella bèstia lluny d'allí la desfaria a puntades de peu. Em va semblar que tremolava, però potser eren les contraccions i les dilatacions del seu sistema intern. El pagès digué que ens guardaríem bé prou de maltractar-li el gos, i estic convençut que ja feia comptes a base d'una perdigonada vindicadora. El que pot la inconsciència! Vaig demanar-li que agafés l'animal i el tingués a part, que en acabat ja l'hi explicaria tot i li donaria una propina.

—I el sexòfor?

—Va dir que se li feia tard i que ens havia de deixar, amb gran recança de part seva. Se sentí un xiulet estrany, i en un alzinat de la dreta va brillar una resplendor molt intensa. Va semblar-me que tot brunzia i l'herba s'inclinà pentinada per un vent càlid. «Us accompanyaré un tros», vaig dir al visitant. «Un tros, només», em va respondre. De tant en tant, es girava per veure si el pagès aguantava el gos.

—Veure amb què? No dieu que no tenia ulls?

—Es deuen espavilar amb altres peces. Us asseguro que no es perdia cap detall. Pel camí, vaig demanar-li si voldria fer el favor de gravar-me un jeroglífic a la cantimplora, i s'excusà dient que no tenia temps, que ja tornaria un altre dia. De cop es deturà. «Un què heu dit?». «Un jeroglífic», que li repeteixo jo. «Com a record, perquè em creguin. Ja hi ha precedents...». Es va posar a riure (només el so, ja s'entén), i em digué que som una colla de sonats.

—Així mateix, amb una expressió tan típica?

—Tal com ho conto. Reprengué la marxa, i jo estava neguitós pensant que se n'aniria sense deixar-me cap penyora. «Si almenys em comunicéssiu un missatge!», vaig suplicar-li. S'aturà novament, i em va fer l'efecte que reflexionava. «D'acord», digué, «us en deixaré un: vigileu-vos la demografia! Deixeu-vos d'ortodòxies i de floritures morals. Ara esteu preocupats per la falta d'estatges i us afeixuga la recerca de pis. Però no sabeu el que és buscar planeta!». A mi, això de la demografia, em va evocar fatalment el trasbals de la reproducció. Sense engaltar, sense pensar-ho gaire, vaig preguntar: «I vosaltres? Com us reproduïu?». «Com les calcomanies!», em respongué. Però em sembla que era per enllestar, perquè tot seguit m'ordenà que m'aturés i va emprendre una correguda cap al bosc d'alzines. Abans de desapareixer entre la vegetació em va fer un gest que devia ser d'adéu, i, gairebé de seguida, els arbres es van estremir, el terra trontollà i un objecte volador va enlairar-se majestuosament amb l'aparat de

sempre: llums de colors i un zumzeig especial. Va parar-se a uns dos-cents metres d'altitud, oscil·là com si es gronxés i sortí disparat com una fletxa cap a la banda de Manresa.

—I no va passar res més?

—Home, Déu n'hi do! Vaig allargar quinze pessetes al pagès i no les va voler, ni va admetre explicacions. Estava enfadat, perquè deia que amb tantes anades i vingudes li espantàvem la caça. Afegí que, l'any darrer, uns forasters com aquell li havien fet una cremada a l'era i va dir que no trobava bé que gent com jo els donéssim audiència. Això és tot: poseu-hi la data i llestos.

—Però voleu que, a l'atestat, hi figuri el vostre nom i l'adreça? No us ho aconsello pas... En virtut del meu càrrec, sé que això us portarà molèsties. Al capdavall, el vostre testimoni no aporta res de nou als casos registrats fins ara...

—Que no? Quina poca vista! Es pot dir que hem fet un descobriment sensacional. De debò que no pesqueu l'ona?

—Que potser us referiu a l'aparell traductor?

—No, i això que l'aprecio. Es tracta d'una cosa més important: ara sé que els gossos els fan por. Estic convençut que aquesta és la causa que no baixin més sovint!

—És una teoria atractiva. Ara que ho dieu, hi caic. I no els critico pas! A mi tampoc no em fan peça. Bé, vós mateix: firmeu aquí, poseu-hi la pòlissa corresponent i ja veurem què passa.

Nosaltres dos

Potser l'home canta en els moments d'intimitat per no pensar, per no submergir-se en aprofundiments torbadors. Sota la dutxa, davant el mirall a l'hora d'afaitar-se o en qualsevol instant de treva brindat per la solitud.

Aquest rostre emblanquit per l'escuma de sabó és el meu. Després de tants anys de donar-li audiència no en puc dubtar. Però hi ha alguna cosa... M'acosto al mirall, em miro el fons dels ulls i em ve fred a l'espinada. «M'agradaria de fer-me amic de mi mateix», penso. «Una bona coneixença, sortir junts, parlar de tu a tu amb tota franquesa...». Ep! És el moment de cantar i ataco un tema folklòric en versió modernitzada. No en quedo content, sóc objectiu. M'ha fallat la prova de despistar i, temerari, em torno a mirar fixament. Ell és allí, aquí, a fora i a dins. Em sabria greu que s'adonés del meu desconcert! Continua afitant-se nerviosament, es talla i això ens lliga: la gota de sang que li surt de la galta correspon a una ferida que em cou a mi.

Per la banda de mar disparen salves. No sé ben bé si és que arriba algú o se celebra una efemèride que necessita el reforç de les canonades per falta d'il·lusió popular. El cas és que avui som diumenge. Els mobles i els objectes m'observen silenciosament i jo els planto cara amb un gest de propietari. Amb això en tindran prou.

He tingut, per tant, la revelació de portar-me a dins a mi mateix, arrupit en fosques cavitats viscerals. Potser es tracta d'una plena normalitat, però avui que tinc temps em proposo d'analitzar-ho amb calma. I em guanya un sentiment de timidesa, com si fes visita i compliment i hagués de vigilar-me la conversa. En resum, que no és la manera d'enfocar-ho. Després de tot, no es tracta d'un desconegut que em sigui indiferent: som socis en totes les empreses.

Fa sol i els raigs arriben a mig menjador, filtrant-se a través de la persiana d'aquella manera coneguda i entranyable. Un colom s'ha aturat a la barana del balcó, i se m'acut que si tingüés una escopeta podria disparar-li a tret segur. A aquella distància, els perdigons farien una gran destrossa, hi hauria escampall de plomes i esquitxos. Això d'una banda; de l'altra, em ve l'entrada d'un amor desinteressat pel colom i li desitjo un present feliç i un futur ple de prosperitat.

Qui s'ha inclinat per l'afusellament sense apel·lació i qui pels bons auguris? Per tal de reflexionar, m'assec al balancí i encenc un cigarret. M'empasso el fum amb fruïció. En canvi, l'altre no fuma. Al contrari: rondina contra el vici i prova d'espantar-me amb històries de tumors i de velleses amargades per la bronquitis. Em posa nerviós.

Amb la Trini em fa el mateix, però invertint el sentit d'austeritat. Jo hi vaig de bona fe: companya de treball i prou, atenció a la feina i posat seriós; *ell*, en canvi, em burxa perquè l'empaiti. Em presenta el panorama amb tanta seducció que exposa la Trini a situacions de molt de compromís.

No puc explicar res que vingui de nou. Ja se sap: és la consciència. Però em sembla que es tracta d'un mort astutament carregat al bé i al mal. Mentre ells dos s'ho fan, nosaltres ens reservem el dret d'aplaudir o de xiular les escenes fortes, sense altres limitacions que la correcció imposta als espectadors pel propietari

del local. Els més conscents pensem que ja ens passaran el compte, i, que, d'una manera o altra, pagarem. Mentrestant, hi ha crèdit...

No és un joc net, no anem bé. Només cal llegir el diari, fer números i esverar-se. L'home alienat! És fàcil de desentendre-se'n i caure pel cantó de les abstraccions, considerant la societat com una bastida complicada i forastera, en la qual nosaltres només hi fem el paper de víctimes. Les coses dolentes vénen de fora de nosaltres mateixos, i en la protesta no sol haver-hi confessions de culpa personal.

Quan algú es lleva com ara jo en el dia d'avui, és de plànyer. Sense dir ni una paraula, m'escolto. A base d'un monòleg dialogat —diguem-ho així—, intento de sincerar-me amb l'altre, que no sé si és la meva funda o al revés, una forma que cobreixo jo.

Vist sota aquest prisma, se m'acut que el suïcidi és un assassinat a seqües. Anem a suposar que aquest ximple dispara contra mi. Un tret de mal esquivar! Em trobarien de cos present, amb la pistola als dits, i tothom diria que no cal culpar ningú de la meva mort. Per arrodonir més la coartada, l'altre podria deixar prop del cadàver una nota escrita amb la meva cal·ligrafia exacta. Les vegades que deu haver ocorregut! Ara: si jo dispero primer, l'estenc a ell amb la mateixa impunitat. Però de difunt un de sol, i encara gràcies.

Provo de distreure'm contemplant un calendari que tinc penjat al menjador. A cada mes, hi ha representada una muntanya suïssa a tot color, plena de detalls evocadors. «Evocacions a sant de què?», em diu l'estadant de l'ànima. I afegeix: «Si no coneixes aquests llocs! A més, com se't va ocórrer de plantificar aquí una cosa tan cursi?».

Estic a punt de replicar-li que una muntanya estrangera sempre serà una basa forta, però reconec que en el fons té raó. Són petites que gairebé me'l fan estimar. M'ajuden a comprendre que siguem inseparables, tot i que sovint l'odiï. Poc o molt, és el que deu passar amb els matrimonis: la duresa del xoc quotidià es veu compensada per les tebiors nupcials.

Tanmateix, ell sempre ha tendit a frenar-me, no m'he pogut desenrotllar de gust. Estic segur que jo sóc modest, com totes les persones que realment valen. Però em calen estímuls, com tothom, i aquest ximple que porto a dins no me'ls dóna. Per cada vegada que m'empeny —com en el cas de la Trini i els himeneus furtius que em suggereix—, n'hi ha una dotzena que m'atura a freqüències grans, audacioses i arriscades empreses.

«Res no faries!», em replica. «Saps tan bé com jo que ets curt de caràcter, que tot se te'n va en soliloquis». De bona gana l'empaitaria a puntades de peu... Arribo a alçar amb força la cama dreta, i sento de seguida un cop a la part superior de la cuixa. Aprensions, manies... És difícil de saber-ho. Irritat, començo a vestir-me de pressa. He de sortir a airejar-me, a prendre el sol. Mentre agafó el pom de la porta d'una revolada, pregunto per pura fórmula: «Véns?». I ell em respon: «Tu diràs! Però on penses anar? No t'has adonat que a casa s'hi està molt bé?».

Baixó els graons de dos en dos i sento el trepig d'ell sota les meves soles. Ja m'ha aigualit la sortida! Perquè és ben veritat que a casa, si no m'empipa ningú, fa de bon estar-hi. Mandrejar els dies festius, llegir, oblidar-me d'horaris i tractar el temps com si fos una pasta tova per a modelar-hi figures mentals. Contradictori, oblidant cínicament que fa un instant em temptava a quedar-me, ell em diu que estic engorronit, que ja només sóc capaç de trobar el gust de les quatre parets.

La llum del carrer m'enlluerna. Faig quatre passes cap a la dreta i sento una estrebada interior: «No, home! Tomba cap a l'esquerra!». Giro en rodó i m'encamino cap al port. Em domina, però en aquest cas no té cap mèrit, perquè el port i la marina en general m'agraden. Ah! I jo també l'obligo a seguir-me... No pot gallejar gaire.

La gent em sembla fascinada per l'encant del dia festiu, sobretot a mesura que m'aproximo al mar. Tinc un gest ple de virilitat: ell vol anar a l'escullera, però jo m'aturo a les Drassanes i m'assec dignament en un banc, davant el Museu Marítim. La cosa, per tant, va a mitges, i a vegades li faig ajupir el cap. Sense massa satisfacció, val a dir-ho, perquè he de contribuir amb el meu clatell a les seves inclinacions.

L'estada al banc és agradable. En això hi ha acord i ho aprofito per treure els pensaments a passejar. Surten, salten, donen voltes com cadells sota l'alegria de l'aire lliure. N'hi ha un que fins i tot em fa l'efecte que ensuma el tronc d'un arbre.

És divertit de contemplar les anades i vingudes de la gent, com si no sabessin el pa que s'hi dóna. Un nen s'atura davant meu, em mira descaradament i quan en té prou s'allunya xiulant. Allunyar-se és un terme relatiu: se'n va fins a la paret del museu i palpa les pedres. Es treu un guix de la butxaca i dibuixa un rectangle, com una porta. L'escena m'arriba a contrallum i acluco una mica els ulls per veure-hi millor. El nen empeny la porta imaginària —és ben bé el perfil d'una porta— i, és clar, topa amb la pedra. Però no es desanima pas. Reflexiona un instant i, després, traça pulcrament el pom, amb la xapa sencera i el forat del pany; fa el gest d'obrir-lo, es veu una fugaç escletxa i el nen desapareix engolit pel mur.

El fet em deixa en estat de meditació. És evident que les criatures d'ara saben més coses que les d'abans. Són més esparrillades, les preparen millor, com si la vida s'hagués proposat un trot didàctic. Jo potser sóc antiquat i encara aprecio la innocència. Això sí: admiro el progrés, vingui d'on vingui.

De cop i volta, el meu eco, l'interior del mirall o el que sigui, em torna a importunar: «Ets capaç de creure't les coses tal com te les presenta la mirada», em diu. «No escarmentaràs mai». Jo responc que em fio dels ulls o no em fio de ningú, i que allò no han estat pas llumenetes. Ell em replica que potser sí o potser no, que un temperament d'investigador autèntic aconsellaria d'acostar-s'hi.

Com que ja ho desitjava, m'aixeco del banc i m'atanso a la paret. De prop, el dibuix de la porta és ben definit; jo m'hauria d'ajupir una mica per passar-hi. El nen no es veu enllloc. Dissimuladament, faig pressió amb el braç, provant d'obrir, amb el resultat previsible: la muralla és ferma, de poc aveniment amb les raons humanes. Però hi ha el pom, disposat en aparença a no deixar passar per alt la missió que li és encomanada. Allargo la mà a poc a poc, amb uns batecs de cor que em comprometen, i aleshores m'adono que una venedora de cacauets em contempla amb fixesa. Alto! Despisto, imito el gest de caçar un insecte. Histriònic, faig com si esclafés el mosquit —es veu que es tractava d'un mosquit—, i figura que llenço la diminuta despulla. Adorno la jugada amb un somriure cruel, just en el moment en què descobreixo a terra el tros de guix utilitzat pel nen.

Se m'acut que el guix pot tenir virtuts màgiques, el cullo precipitadament i me'l fico a la butxaca. La venedora encara em mira amb una certa impertinència. «Es pensarà que et guardes el mosquit», em diu l'altra. Li responc que tant me fa, que pensi el que vulgui. Però no és veritat: em torno vermell i tiro cap a la Rambla, amb ganes d'arribar a casa.

Sento la personalitat del guix, l'agafo cloent els dits amb energia. És ben meu. «Ja en podràs tirar un bon tros a l'olla!», observa l'hoste permanent. De primer, ho atribueixo a l'enveja, però reconec de seguida que estem destinats a compartir-ho tot. Només ho fa per molestar-me.

Camino de pressa, mentre aguantó el xàfec del seu sarcasme. «I ara què?», em va dient. «Arribaràs a casa amb la il·lusió de pintar una porta a la paret i anar-te'n d'esquitllèbit. Això està bé que ho faci una criatura, però tu ja ets massa gran. I on aniries si et sortia la maroma? A veure: on aniries?».

Ni molt lluny ni molt a prop, penso. No es tracta pas de distàncies. Voldria fugir d'una manera neta, una evaporació sense haver de bellugar-me gaire, però efectiva. Em trauria del damunt la part de món que em pesa i arreglaria la petita resta amb el delit que s'hi posa quan s'estrena pis. Com un corcó, el meu oponent replica: «Desenganya't, el món et pesa tot ell d'una manera suportable. Si te'l poguessis treure del damunt (que no podràs), la pèrdua de llast et faria volar com un globus».

És antipàtic, no ho pot evitar. «Tu què saps!», li dic, amb el mateix ton del «Jo què sé!» que em susciten les preguntes inextricables.

Si sabés com fer-ho, m'arrencaria la muda veu de dins. He tingut notícia de consciències de gran envergadura, que torturen amb un estil elevat i donen un aire interessant a qui les posseeix. La meva, senzilla i col·loquial, mata a pessics. No n'estic gens orgullós. Em ve una idea —cosa que sempre m'excita—, i apresso encara més el pas.

Arribo al meu carrer, a casa meva, i pujo l'escala a gambades. Ja sóc aquí. La cadernera dels veïns canta a la babalà, amb més instint que coneixements. Hi ha en l'aire un anuncí de possibles novetats i jo em miro el guix en el palmell de la mà estesa.

«Calla!», ordeno al meu estadant metafísic, quan va per engaltar-me noves ironies. Insòlitament, m'obeeix. No sospita el meu propòsit... Però l'ha de saber per força!

Busco un llenç de paret lliure de noses. Els pisos són petits i tendim a atapeir-los, no trobaré gaires pams quadrats en espera d'una nova ocupació, però al dormitori —apartant una mica la tauleta de nit— puc disposar d'un espai. Mirant-m'hi molt dibuixo una porta; sembla que el guix s'arrapi a l'empaperat i el perfil em queda bé. Sempre he tingut una disposició natural per al dibuix figuratiu, tot i que no n'he tret partit. (Ara no sé si aquesta observació l'he feta jo o l'altre).

El pany em costa. No és que vulgui donar-li una importància excessiva, sinó que realment la té. Al final, el capto i em queda un pany que parla. A partir d'aquí, tot sembla venir de cara. Acluco els ulls —no ho puc evitar—, empenyo la fulla de la porta i sento que cedeix. Tan difícil que semblava! «Passa tu primer», ordeno autoritàriament a l'altre. I pica d'una manera increïble, dòcil a la meva voluntat. Quan és a l'altra banda, tanco de cop. No sé ben bé què passa: el batent em talla com una ganiveta.

Aquest ximple s'ha equivocat. Ha fet mutis a través de la paret i quedo jo, incorporal i desvestit, si se'm permet l'expressió. Què faré sense la funda que em cobria? M'entra el desig de veure'm per primera vegada (si hi ha de què), i me'n vaig a la cambra de bany; estranya perspectiva, ja que no tinc imatge per a rebotre...

Torno al menjador una mica intranquil, val a dir-ho, per l'obscur panorama de passar a engrossir la legió dels sense feina. M'asserena el pensament que una

cosa o altra trobaré aquí o a fora del país. Tanmateix, m'havia acostumat a la nostra habitud, i, llevat de poques excepcions, el feia anar com volia. Ara segons qui trobi...

Sobtadament, sento un pessigolleig a les arrels, la impressió que una forma em xucla. A terra, ran de les rajoles, pren cos un parell de sabates. La formigor va pujant i apareix la gira dels pantalons, la cintura, la vora de l'americana. Totes les peces em són familiars. Estic segur que es tracta d'un fenomen de regeneració que, fins ara, només havia afavorit determinades espècies menors, de la mena de les sargantanes. Es va confirmant cada peça: les mans (sembla que la carn les enguantí a poc a poc), els braços (m'estiro la pell com si m'ajustés les mànigues d'un jersei cenyit), la nou del coll, la cara i el cimall dels cabells, amb els mateixos símptomes de calvície prematura. Espero que s'acabi de formar la bola del cervell i així que la veig feta (poc o molt arrodonida i amb els canals i els filets de sang a lloc), ataco fent burla d'aquella separació frustrada: «Ja t'ho deia que no aniries gaire lluny! En el moment de les grans decisions, falles».

És cert, torna a ésser aquí, però l'espant no me'l treu ningú. No és que l'evanescència m'esveri, ni que m'hagi sorprès massa el poder del guix (algunes fòrmules escrites damunt una pissarra han provocat enormes convulsions), però la paret del dormitori dóna al carrer i, amb la il·lusió d'estimar l'altre, ha vingut de poc que no faig un salt de quatre pisos. Quin negoci hauria fet! Retrobo amb un respir la veu de la meva rèplica: «Ets un tros de quòniam!», em diu. No li contesto, perquè estic content de sentir-lo (o de sentir-la, la cosa no queda clara). Considerant-ho objectivament, ens fem molta companyia.

És tal com ho explico. Hi ha vegades que els coneguts em pregunten si no m'avorreixo, en esment de la vida solitària que porto. No saben ni sospiten res. Perquè de diumenges com aquest que estic passant, carregats d'aventura i de misteri, en tinc la vida plena.

No s'admeten corones

Ell i jo repetíem sempre la mateixa conversa, perquè el tema era de molta entitat. En el fons, jo estava segur que no el convenceria mai, però en canvi ell tenia esperances de convertir els meus sentiments en unes aigües que passessin pel seu molí.

—Tu sospesa una cosa i l'altra —em deia—. La vida és curta (en això tothom hi està d'acord), i en canvi l'eternitat és ben bé tal com el seu nom indica: espaiosa i duradora. És absurd cremar tota la pòlvora a favor de la provisionalitat i despreocupar-se tant de les permanències definitives.

Jo acostumava replicar-li que no era cert que la gent es desentengués del problema. Al contrari: només calia donar una ullada a la història per comprovar la quantitat de ciutadans que han mort prematurament defensant la vida eterna.

—Això era abans —em responia ell—. Ara, per poc que t'hi fixis, veuràs que s'usa un altre estil. Que t'ha passat per alt el materialisme dels nostres dies? Que no t'ha avisat ningú?

(En aquestes darreres paraules, provava de posar-hi una dosi d'ironia superior a les seves forces. I, en veure que fallava, reia convulsivament amb la meitat de la boca, com si tingués una nosa a les genives).

No érem amics en el gran significat de la paraula, però passàvem de l'esfera de simples coneguts. Ens havíem tractat sempre, de primer a l'escola i després en l'exercici del comerç, on ell venia unes cintes de vellut aplicables al meu negoci, fins al punt que traficàvem sovint i existien tot de factures que ens lligaven. L'home havia fet diners, amb mètode i concentració, i era en aquell estadi de la fortuna que costa de dissimular-la. Va comprar-se un terreny cap a la banda de Vallvidrera i començà a edificar-s'hi una torre singular, plena de marquesines policromades. Dirigia les obres personalment, amb una especial inclinació a col·locar de pròpia mà les pedres d'angle compromès, aquelles que unien amb més punya les parets mestres als fonaments. Ell mateix havia traçat els plans de l'obra i n'estava orgullosoíssim. Durant una llarga temporada, cada cop que ens vèiem per qüestions de la feina, m'ensenyava fotografies dels progressos de la construcció; de primer, eren ampliacions en blanc i negre, molt pulcres i detallades, però aviat va passar al color, perquè es destaquessin els esgrafiats, el cromatisme dels voladissos i la mangra i els ocres que emmarcaven les finestres.

—Què et sembla? —em preguntava.

I aquest era el problema, ja que no podia donar-li la meva opinió sense ofendre'l greument. Era un d'aquells casos claríssims d'haver de passar la maroma, tot tirant pilotes fora del camp polèmic.

—Home —li responia jo—, ja saps que no hi entenc. Hi ha un despistament tan gran que, si molt convé, estàs fent una obra mestra i em sabria molt de greu que se m'escapés el riure. Si tant em burxes, et diré que, per a viure-hi, la trobo una mica enfarfegada.

—Oh, és clar! Per a viure-hi sí! —saltava ell, amb tota la cara il·luminada.

Si estava d'humor per a seguir-li el corrent, elucubrava sobre els misteris de l'art i si no, em posava a regatejar-li el preu de les cintes i quèiem de ple en l'esgrima de la compravenda. Però al final, ell se n'escapava:

—Has de venir a veure-la. T'hi portaré un diumenge o un dia de festa de guardar. D'aquí a dues setmanes començaré a cobrir i la cosa ja anirà de pressa. Penso que a principis de maig podrem organitzar la visita.

Van arribar els principis de maig, amb la puntualitat habitual i la sorpresa perenne del temps que passa fugaçment. Jo no em recordava de cap cita ni d'haver acceptat invitacions, però ja es va encarregar ell de refreshar-me la memòria:

—Diumenge vinent podríem anar a veure la casa —em digué.

—Home, quina llàstima! —vaig respondre-li, per pur instint de defensa—. El diumenge que ve tenim la tia Margarida a dinar.

Fou una opció precipitada i errònia, perquè va replicar-me que a l' hora de dinar ja hauríem retornat.

—I a més —afegí—, no cal que busquis excuses. La visita t'interessarà i si no hi anéssim ara, hauríem d'anar-hi després. Estic decidit a portar-t'hi...

—Segur?

—Segur.

Certament, actuava sota l'aplom d'un propòsit irrevocable i jo, en canvi, tenia l'ànim vacil·lant. Així és que en el primer diumenge d'aquell maig va recollir-me amb el seu cotxe i em portà a veure la casa de Vallvidrera.

L'edifici feia un efecte molt estrany. No tenia cap aresta viva, tots els caires eren arrodonits perquè les cares de cada xamfrà es trobessin sota el signe d'una corba suau. Semblava una gran peça de ceràmica cuita d'una sola fornada, amb una superficie bigarradament acolorida. En acostar-m'hi, vaig veure que les finestres eren fingides, algunes simplement pintades i d'altres en relleu, figurant els diversos plans del marc i dels porticons, però sense formar obertura en cap paret.

—En efecte —digué, seguint el fil del meu pensament—: l'únic accés veritable és la porta d'entrada. Anem-hi?

M'agafà pel braç, vam aproximar-nos a la façana i va accionar el pany amb un gest ràpid. La porta s'obrí suauament. Amb prou feines si una de les frontisses va fer un xerric de peça nova, i un eco amagat al fons de la foscor va recollir el somandrosament. El meu guia allargà les mans a les palpentes i empunyà un gran ciri. Tan bon punt el va encendre, vaig dir-li:

—No creus que això del ciri és massa número?

—Amb els ciris m'agrada no plànyer-hi res —em respongué—, sobretot en el cas que ens ocupa.

Va demanar-me, amb un ton més aviat comminatori, que em reservés les observacions per al final, quan em fos possible de fer-les sobre bases fermes.

Em va empènyer cap a l'interior de la casa, sense brusquedat, però amb una determinació que, en alguns moments, em semblava una impertinència. La flama del ciri estirava lesombres, com és costum que així sigui, i quan un corrent d'aire la feia oscil·lar, les nostres siluetes corrien pel sostre com llebrers.

Els mobles eren d'obra o de ciment, policromats per a donar-los l'aparença del parament que imitaven: taules, cadires, armaris, casa plena feta a cantells perduts sobre freda matèria. Enlloc no hi havia la calidesa de la fusta i de la roba, ni cap detall que indiqués una utilització viva dels accessoris usuals en una llar.

—No cal que m'expliquis res —vaig dir, sobtadament inspirat—. Això és un mausoleu, la teva futura tomba.

—Sabia que ho endevinaries de seguida —ratificà ell—. I és que té vistositat, caràcter, m'ha quedat bé... Deixa'm que et parli així, perquè la falsa modèstia, en qüestió de monuments funeraris, encara em sembla més reprobable.

Em va fer una mica de pena i vaig dir-li que, dins les seves possibilitats i tenint en compte l'època, havia encertat un aire faraònic que impressionava.

—Sí, oi?

—Sí. Però no crec que l'arribis a estrenar. Les autoritats no permetran que t'enterrin aquí. Ja saps que en aquest aspecte són molt maniàtiques.

Aleshores va exposar-me el seu pla. Resulta que es refiava de mi i d'un cosí de Terrassa, perquè quan passés a l'estat vagament civil de difunt, el seu parent i jo ens havíem d'encarregar de dur-lo amb discreció a Vallvidrera, entrar-lo a la casa, ajeure'l damunt el llit de pedra i condemnar la porta.

—Al teu cosí no el coneix de res —vaig dir-li.

—Ja us presentaré. Però per al que et demano, no cal gaire coneixença.

—No poca! —vaig saltar. I, posant-me extremadament seriós (el cas ho requeria), vaig afegir—: Et seré franc. Tu i jo no som pas amics íntims. Ens apreciem, hem mantingut uns tractes comercials irreprotxables, però d'aquí a carregar-me un mort de tant compromís hi ha un abisme.

—Que et penses que tenien gaires amics íntims, els faraons? Més aviat al contrari! I fixa't quins enterraments els feien... Jo no demano tant.

La lúcida exactitud de l'argument va desarmar-me. I acabà d'ablanir-me quan, gairebé amb llàgrimes als ulls, em digué que no es veia amb cor d'aguantar l'enxubament d'un nínfol.

—Va a caràcters, saps? —conclogué amb una veu prima i suplicant. Després, content de veure que havia obtingut la meva conformitat, va ensenyar-me els detalls notables de la casa. Per exemple: totes les parets eren plenes de prestatges.

—Són per a posar-hi els objectes que he estimat més en vida. Diuen que no ens podem emportar res, però jo ho provaré.

Al costat del llit de pedra, sobre la tauleta de nit de pedra, hi havia un telèfon de debò, degudament connectat segons tots els requisits de la companyia.

—I ara! —vaig exclamar—. Per què el vols? Que també forma part de les coses estimades?

—No. Té una finalitat utilitària. Si he de passar per adreçadors difícils, no vull trobar-me massa aïllat.

Com que, en formular aquestes paraules, em mirava amb fixesa, vaig dir-li que a mi no m'emboliqués, que prou maldecaps tenia.

—Després del que estàs disposat a fer —respongué—: vols dir que et vindrà d'aquí?

Fet un ràpid examen de consciència, vaig haver de confessar que no em venia d'allí i, a contracor, sense convenciment, em vaig trobar enrolat en l'afer de la telefonada pòstuma.

Tot seguit d'aquesta cessió de voluntat, m'entraren ganes humanitàries, com si volgués arreglar amb amor el sofriment d'aquest món que tenia més a prop.

—Però home! —vaig dir—, si ens enterraràs a tots! Només cal mirar-te les galtes rosades i el repartiment general del greix per veure que tens corda per estona.

—Doncs t'equivoques. He acabat el que volia i ara ja em ve la frisança de començar a trobar-me malament. Avui m'he llevat amb una punxada al costat dret que tindrà molt de paper en la meva història.

La punxada va fer el seu curs i bastaren sis o set dies per a deixar-lo al marge de qualsevol passió terrena. De tota manera, estic segur que ell va posar-hi molta voluntat.

El cosí de Terrassa va resultar seriós i circumspecte. O m'ho va semblar a mi perquè ens vam conèixer en un mal moment. Embolicàrem el mort amb una estora (neta, això sí), i el vam dur a Vallvidrera amb tot el respecte que permet el portaequipatges d'un quatre portes. Recordo que, pel camí, jo anava pensant que sort que ja no hi havia burots.

Quan el tinguérem ajagut al llit de pedra, el cosí va arreglar-li la corbata i les solapes. Mentre jo aguantava el ciri, el parent va voler dir una oració fúnebre, que va sortir-li desmaiada:

—Ara que el veig amb les galtes xuclades, trobo que s'assembla a l'oncle Manuel. En canvi, en vida, s'assemblava a la tieta Irene, que per cert era diabètica...

Va donar una ullada a l'escenografia de l'habitació i prosseguí:

—Però aquest sempre ha estat més esbojarrat que l'oncle Manuel, que fou un home amb un cap claríssim...

El vaig estirar per una màniga, perquè feia tentines. A fora, em digué:

—Gràcies. M'ofegava.

Sellàrem la porta amb els materials preparats i d'acord amb les instruccions rebudes. Un cop de retorn a Barcelona, ens vam separar oferint-nos mútuament en tot i per tot.

Jo, és clar, tenia l'obsessió del telèfon.

A entrada de fosc, l'hauria despenjat i llestos. Però uns clients de la Seu d'Urgell em telefonaven sovint de cara al vespre i, d'altra banda, em feia el propòsit de reaccionar.

Falsament animat per idees de coratge, vaig asseure'm a la vora del llit, i ja tenia la cama esquerra a mig ficar al pantaló del pijama, quan va trucar el telèfon. Era una trucada excepcional, perquè el so del timbre va rebotar per les parets d'una manera desacostumada. En moments així els pensaments s'atropellen i cal molta voluntat per no perdre la conducta. Digne, com si estigués ofès (però una mica fascinat), vaig despenjar l'auricular.

—Digi'm...

—Sóc jo —va dir-me amb una veu inconfusible, a desgrat d'una ronquera deguda, segurament, a la seva afflictiva situació—. Tinc dificultats amb el tocadiscos. No me'l deixen passar.

Semblava que em parlés des de la frontera, amoïnat per una qüestió de papers.

—És clar, home —vaig respondre-li—. No et deixaran passar res, ni falta que et fa, perquè allà deu haver-hi de tot. Qui et fa anar amb tanta impedimenta? Tu et que has de fer és estar-te ben quiet i aguantar-te la respiració. Que no et va dir res el metge?

No va tenir temps de respondre'm, perquè es va tallar la comunicació d'una manera brusca, com si l'haguessin estirat de bursada. I mai més no n'hem tingut notícies, ni jo ni el seu cosí de Terrassa. A vegades penso, òbit a part, que devia passar-n'hi alguna.

El testament de «La hiena»

M'havien delegat per a assassinar un funcionari i, encara que em vingués a repèl, havia de complir. En aquest món, si només fèiem allò que ens ve de gust ens estovaríem. A més, considero que quan un home milita, ha d'ésser disciplinat i obedient.

El funcionari em va rebre de seguida, perquè li portava de part d'una amiga seva una carta magistralment falsificada. Figurava que li duia un paquet confidencial i, en asseure'm davant d'ell, a l'altra banda de la gran taula de ministre, vaig obrir la cartera de mà i en vaig treure la pistola amb el silenciador posat. El buròcrata es va tornar groc i es mostrà molt estranyat. No se sabia avenir, em digué, que hagués passat els controls de vigilància. En explicar-li que els teníem sota suborn, va condemnar farisaicament la corrupció que imperava.

Em feia llàstima. Potser era la falta de costum o es devia a l'abim que hi ha entre les prèdiques i les accions. El cert és que no em decidia a engegar-li el tret, no hi havia prou franquesa. Això sense comptar els escrúpols, que també pesen.

—Què li passa? —em va preguntar el personatge.

—És que vostè hauria d'ajudar —vaig respondre-li—. Si dispero amb presses i el toco malament, patirà i em farà patir a mi. En canvi, programant-ho entre tots dos, podem encertar de bones a primeres una ferida fulminant, mortal de necessitat, que ens permeti de prescindir del daltabaix de l'agonia...

Em va dedicar un gest despectiu amb el braç, com si m'enviés a la porra, i s'alça del setial amb l'aire de fer unes quantes gambades.

—Quiet! —vaig cridar-li. No s'aturà i ni tan sols es va girar per mirar-me. Recorregué el despatx amunt i avall, sense reparar en la meva presència. Cal dir que jo tenia molt disminuïda la capacitat d'espantar, pel fet d'haver declarat d'entrada el meu propòsit de matar-lo. Què podia afegir que em fes més perillós?

—Miri que si dispero de mala fe i li toco el nervi, la sentida pot ser brutal —vaig dir-li amb veu ronca—. Hi ha fiblades pitjors que la mort mateixa...

Se'm va plantar al davant i em clavà una mirada interrogadora.

—Com està d'anatomia topogràfica? —em preguntà—. Vol dir que sap on apuntar, no ja per martiritzar-me (tal com insinua), sinó per a eliminar-me, que és la pedra de toc d'aquesta entrevista?

—No —vaig contestar-li—. No sé anatomia de cap mena, fora del coneixement senzill de la figura. La idea és anar de cara al cor i deixar que la naturalesa faci el seu curs.

—I on el tinc el cor, si no és indiscreció?

—Al costat esquerre, com tothom.

—No. Com tothom, el tinc entre els dos pulmons, justament damunt del diafragma. A vostè li falten els coneixements indispensables...

M'havia fet el propòsit de tenir paciència perquè, pobre home, prou tribulació devia passar. Eren unes reflexions que em feia aleshores, desconeixedor del caràcter de la meva víctima. I, de passada, que se'm permeti una consideració que pot ésser útil a molts: quan es vol matar algú, convé conèixer-li el caràcter i les sortides abans d'embolicar-se. Tant de bo que jo ho hagués tingut en compte!

—Bé —vaig replicar calmosament—: no ens posem nerviosos. A mi no em costa res tirar on vostè digui. Al capdavall, l'interessat és vostè.

—Hi ha un punt de la persona delicadíssim —digué—. La nuca! Un tret a la nuca, amb l'arma a freqüència de pell, mai no necessita bis.

De cop i volta el vaig trobar inclement. Calia tenir mala ànima per parlar amb tanta fredor d'una batzegada que el desgraciaria d'una manera irrevocable. Però no volia discutir-ho.

—Vostè mateix —vaig dir-li.

—No em fio del seu encert —replicà—. No es mogui, que li indicaré el lloc exacte...

Jo romania assegut. Ell va acostar-se'm per darrere i amb la mà esquerra m'obligà a ajupir el cap, com fan els barbers amb els seus clients. Fins i tot, per un brevíssim instant, em vingué aquella son dolça que amoroseix el trasbals de fer-se tallar els cabells. Endormiscat, esperava que el meu antagonista em toqués amb la punta del dit índex el precís indret fatal. Però en comptes d'això, va agafar d'una revolada l'escrivana de plata que tenia a la taula i me la va estampar al clatell. Aquesta traïció la vaig saber dies després, perquè de moment em correspongué la pèrdua del coneixement i dels sentits.

El metge de la presó opina que he quedat bé, que he tingut una sort enorme. Són punts de vista! Sordejava una mica i amb el cop he millorat. Ara, d'això a tenir sort... L'advocat d'ofici creu que n'hi ha per anys, que me la carregaré de valent, sobretot pel detall de portar armes sense permís en un centre oficial. M'agradaria saber què hauria passat si hagués demanat permís! Són una colla d'hipòcrites.

La fermesa d'esperit m'inclina al repòs i a la meditació entre aquestes quatre parets. Recordo, penso, faig balanç... Evoco amb nostàlgia el dia de la reunió secreta durant la qual van adjudicar-me l'àlies de «La hiena». No fou fàcil, perquè dos companys més aspiraven al mateix motiu, al·legant actuacions passades. Jo els vaig guanyar invocant una mística de futur, la meva set d'implacabilitat. El meu rival més pròxim va haver d'acontentar-se amb l'àlies de «La mangosta» i l'altre amb el de «L'escurçó». I encara gràcies!

Sóc, doncs, «La hiena», un pseudònim massa suggestiu per tancar-lo entre murs de pedra. No, no sóc egoista. Si pogués en faria donació al grup, en qualitat de reintegrament. Però al grup l'han fet miques. A còpia d'acorralar-me a preguntes nit i dia amb una insistència criminal, els han agafat a tots.

I ara, en estat de plena lucidesa, sense coaccions de ningú, lliurement, vull deixar el sobrenom a qui en pugui fer bon ús, perquè és una pena que es consumeixi amb mi aquí dins. Jo, per molt de temps, no en faré res i a fora encara pot servir. No sóc versat en qüestió d'institucions de beneficència, tinc poques relacions i coneixences. En principi, el deixo a un asil d'orfes, amb l'esperança que, poc o molt, apreciaran que és tot el que tinc. Penso que potser hi haurà qui en sortirà ofès i enardit, amb prou punxades i raons per a utilitzar-lo amb pugnacitat vindicativa. I que es produirà el relleu immortal!

Zero a Malthus

L'oncle Valentí va rebre la Cèdula de Conformació l'endemà mateix d'haver complert els setanta-cinc anys. Al principi, la gent no hi estava acostumada i es produïen casos de desassossec extremat, veritables ensorrides de moral. Per cada persona que acceptava resignadament el fet d'anar-se'n, n'hi havia nou que s'aferraven a la vida i donaven una feinada de no dir, a desgrat de les campanyes de preparació psicològica i de la intensa labor de les brigades de l'«Última Companyia». L'oncle Valentí em va venir a veure, a casa, amb un esverament penós.

—Faré ús del Dret de Permanència —em digué—. M'has d'ajudar! Hem de repassar la meva biografia i arreglar-la, per veure si em declaren d'utilitat pública.

Segons la llei tenia un mes de coll per a ordenar les coses, rebre l'ajut oficial de resignació o bé replicar i estendre el recurs de mèrits. Aquests recursos anaven a parar a rodes d'unes màquines molt primfilades i en prosperaven pocs. Però, a vegades, eren motiu de pròrrogues.

—Almenys això! —deia l'oncle—. A veure si pesco una o dues pròrrogues!

Era difícil, ho sabíem tots dos, i no vaig poder evitar una mirada plena d'escepticisme. L'oncle em va demanar que no el mirés d'aquella manera. El vaig fer passar a la sala, provant de tranquil·litzar-lo amb veu i gesticulacions amables. Tanmateix, tenia raó: per a mi, era ben mort.

Quan estigué confortablement assegut, amb una tassa de cafè al davant i un cigar a les mans, encara vaig insistir amb uns copets amistosos, aquesta vegada als genolls. Ell, amb hostilitat, m'ordenà que no el toqués.

—Però, oncle: hem de ser justos! —vaig dir-li—. El dia que els japonesos van descobrir el sèrum de la vida perenne va haver-hi una gran alegria a tot el món. Ah, però ja ens ho podíem pensar! Com ho arreglaríeu, vós? No hi cabem pas tots alhora i per sempre!

—A mi no tenien cap dret a ficar-m'hi! —crijà l'oncle—. El meu avi va morir a la ratlla dels cent anys i el meu pare a freqüències dels noranta. Sóc de bona fusta i ja m'hauria espavilat sense l'ajut dels japonesos!

—Però ben bé que us vau aplicar el sèrum, eh? Doncs, heu d'estar a les verdes i a les madures...

—Quina edat tens, tu? —m'interrompé l'oncle.

—Pel març, faré quaranta-cinc anys.

L'oncle es va aixecar de la butaca.

—Que fàcil i que bonic és de donar consells, amb trenta anys assegurats per endavant! —replicà.

Va girar-se de sobte, assenyalant-me amb el cigar.

—I la teva dona? Quants anys té?

—Trenta-vuit. Ha dut els nens al cinema. No poden trigar gaire...

—És bo que vingui aviat, perquè el que us haig de dir us afecta a tots dos. He decidit de traslladar-me a casa vostra, a passar-hi el període de preparació. Rebré aquí les visites de l'«Última Companyia», i, mentrestant, m'ajudaràs a redactar la rèplica.

Tot empassant-me la saliva, vaig preguntar-li:

—I la tia?

—A ella i a la Trini les he enviades a Girona. Ja n'estava tip! Ja saps que la tia i jo ens portem dos anys. Doncs bé: des que he rebut la cèdula, només es plany a si mateixa pel poc temps que li queda...

—I la Trini?

—Sòmires com sempre, pobreta. Des que li va fugir el promès, cremant el darrer cartutx de les seves possibilitats, s'ha quedat com una santa de fusta policromada. Va pel pis com una ombra, de puntetes. Jo hi topo i em poso nerviós. En una situació com la meva, em fa nosa.

L'oncle va fer unes quantes gambades per la sala, xuclant el cigar amb fúria. Realment, no semblava que hagués de plegar tan aviat, que només li quedessin quatre o cinc setmanes de vida. Potser sí que el sistema era cruel, però valia més no pensar-hi.

L'oncle s'aturà, va consultar el rellotge i digué:

—La teva dona tarda molt i jo tinc pressa. Explica-l'hi tu mateix i digue-li que demà em traslladaré aquí. Total res, cinc maletes. I jo, ja ho saps, no dono cap molèstia.

Al peu de la porta, em recomanà que comencés a rumiar mèrits en vista a la biografia, tot afirmant que hauríem de treballar de ferm.

—És que jo, a l'oficina... —vaig mormolar feblement.

—Res, home, res! Amb la jornada de cinc hores que ara s'estila, tindrem tota la tarda lliure, i una bona part de la nit.

Se l'empassà l'ascensor i jo vaig quedar-me un moment al llindar, amb tot de cavil·lacions.

A la meva dona no va fer-li gens de gràcia. Se li van acudir en tropell un seguit d'excuses: que si precisament aleshores que ens proposàvem de pintar el pis, que si l'amo de la casa era molt llepafils en qüestió de sobrecarregar els cupus...

—No ens hi podem negar —vaig interrompre-la—. A més, no havíem quedat que estaria molt bé que l'oncle Valentí ens tingués presents en les seves oracions?

Allò era un eufemisme per no haver d'esmentar el testament amb brutalitat. L'oncle era ric i no es podien evitar les càbales al voltant de les seves últimes voluntats. Tothom ho hauria fet, penso. La tia no era problema, ja que rebria la Cèdula de Conformació just dos anys després del traspàs de l'oncle. I la Trini, pobreta (aquest qualificatiu pietós accompanyava sempre el nom de la Trini), no tenia cap parent tan pròxim com nosaltres. Era segur que buscaria el nostre empar. En aquestes condicions, no crec que ningú ens pugui culpar de calculadors o d'ésser inhumanament egoistes.

Cal dir que la Montse, la meva dona, sempre ha estat comprensiva. Un cop vistes les coses i acceptades les fatalitats, rutlla com la primera. Vam comprar un sofà-llit-llibreria-armari automàtic, d'aquests que s'obren com una flor només prement un botó, i arreglarem per a l'oncle un refugi ple d'encant. Vivíem en un lloc molt cèntric de Barcelona, més o menys pels volts del que antigament havia estat el poble del Papiol, i encara no ens sabíem avenir de la ganga de tenir pis. L'havíem aconseguit a darreries del 1995 i el parell d'anys transcorreguts des d'aleshores no eren prou per a treure'ns l'aire de meravellada novetat.

Era una època de transició —fet i fet, encara dura—, en la qual la gent provava d'assimilar el gran canvi ocasionat pel sèrum de la vida perenne. Des dels primers moments, els economistes i els sociòlegs ja van advertir que amb els accidents aeris i terrestres no n'hi hauria prou per compensar la desmesura demogràfica i això, que semblava arriscat de vaticinar, es confirmà plenament. Recordo —ho devem recordar tots— l'article d'un savi que afirmava que era paradoxal, per no dir irritant, que els autors de l'invent haguessin estat els japonesos. Ells, tan atapeïts a les seves illes, havien hagut d'embolicar la troca als altres, després d'omplir el món d'aparells fotogràfics perquè tots poguéssim retratar la nostra desgràcia. En aquell temps d'eufòria inicial, parlar de «desgràcia» feia l'efecte d'un escrúpol derrotista, però el savi ja avisava que els governs haurien de prendre de seguida providències limitadores, perquè allò de la immortalitat general no tan sols era una utopia, sinó un perill gravíssim. Va resultar profètic! Foren convocades immediatament conferències d'alt nivell on, tal com ens consta, s'acordà fixar un patró de durada a la vida humana. Els governs van dir als pobles que ja podien estar contents i que els nostres avis ben bé que hi haurien firmat: arribar als setanta-cinc anys sense malalties i al final una desaparició dolça, controlada, a mans d'autoritats paternalistes.

La gent volia i dolia. Algú digué que ens assemblaríem a les oques de Périgord, que les engreixen de cara a aconseguir una abundant pasta de fetge. No és ben bé això, és clar, però l'aprensió allunya sovint de l'objectivitat. Després de tot, què sabem, nosaltres? A més, la imperfecció del sèrum, que assegura la salut però no protegeix contra l'enveliment, i el fet de saber que els investigadors treballen per corregir aquesta màcula tècnica, deixa la porta oberta a la idea que els economistes i els urbanistes —que tampoc no dormen, val a dir-ho— trobaran la fórmula que ens permetrà a tots quedar-nos per sempre. Amén. Així sia.

El cas és que, des del principi, tothom s'ha aplicat el sèrum. La proliferació de comitès «Pro-noranta anys», «Pro-cent anys», fins i tot «Pro-cent-cinquanta anys o més», integrats per activistes cívics que es proposen d'obtenir una prolongació del límit oficial, demostra que no hi ha res contra el sèrum, sinó contra la manera de posar-hi traves legalistes.

D'una banda, representa un gran ajut el règim d'excepcions. Qui no abriga l'esperança d'ésser declarat d'interès nacional? Gairebé es pot dir que això és l'estímul d'empreses molt estimables, i com que no tothom neix dotat per a les arts, les lletres o les ciències, la gran il·lusió és la política. Sense oblidar que, per raó de l'ofici, els polítics són els qui reparteixen les excepcions. Deu ésser inevitable remenar un oli tan temptador sense untar-se'n els dits, i jo crec que el gran interès per la cosa pública, aquest renaixement del civisme militant, el devem al sèrum.

M'agrada d'ésser just i de sospesar les coses amb mirades panoràmiques. Potser l'edat límit és una qüestió punxeguda, si es considera que no hem resolt encara el problema de l'enveliment. Només cal veure els prohoms mundials, quan és possible de veure'ls ni que sigui en imatge. Els van retratant cada vegada de més lluny, i sempre els volta algú que sembla encarregat de donar-los corda. Qui sap si no era millor el sistema antic de reproduir-los en pedra o en metall, plantar-los en un jardí o una plaça i deixar que els morts enterrin els seus morts.

Diuen que hi ha casos en què, després dels cent anys, tornen a créixer els cabells i les dents. Devia ésser abans del sèrum i de la limitació d'edat. Potser sí... Però

si anem a l'exemple dels estadistes, faria angúnia que un consell de ministres es vegés pertorbat per les molèsties d'una segona dentició.

L'oncle Valentí va venir puntualment a casa. Duaia una americana de quadres, un jersei de punt de color groc i una gorra esportiva. Era evident que s'havia rebel·lat.

—Si es pensen que ja em tenen —digué de bon començament—, van errats d'osques!

La Montse, amb tota la bona fe, va adoptar una actitud equivocada. Tractava l'oncle com si ja estigués de cos present, i no perdia ocasió de retreure gràcies del seu caràcter, unes bones qualitats una mica inventades, com se solia fer abans en els enterraments en elogi del difunt.

—Montse, fes el favor... —vaig dir-li una de les vegades.

Amb gran sorpresa meva, l'oncle m'aturà:

—Deixa-la fer, deixa-la fer! Si molt convé, trobarà alguna cosa que ens serà útil per al currículum.

El repàs dels fets notables en la vida del meu parent va ésser un martiri. Fa tristesa de constatar com són de grises la majoria de les vides. Les grans qualitats, quan existeixen, no soLEN sortir del clos familiar, no es projecten sobre el bé comú. Ja és molt, però d'aquí a influir la marxa del país hi ha un bon tros. I és que el formulari del «Dret de Rèplica» juga fort; els encasellats com ara «Actes de serveis distingits», «Fets heroics», «Premis internacionals», «Condecoracions», «Impactes sobre la Història», etcètera, etcètera, posen el dit en nafres que no abunden.

Cada dia, després de dinar, l'oncle i jo ens assèiem al sofà de la sala, davant una taula plena de papers en blanc. Les nostres converses eren barrades per llacunes angoixoses, aplicades a la recerca mental de mèrits aprofitables. Generalment, era l'oncle qui trencava els silencis, com la vegada que es va trasmudar, amb un aire somiós i un somriure d'alegria nostàlgica, i digué:

—És que en aquest món m'he divertit molt!

—Sí, però això no ho podem posar al qüestionari.

—És una reflexió marginal. També és veritat que he sofert molt!

Jo no trobava que hagués patit gaire, però meditacions així, pilotejades amb les raquetes de la paraula, no ens treien de cap compromís.

Una vegada, es va aixecar de sobte —de poc que no tomba la taula—, i, gairebé cridant, digué que ja en tenia una.

—Recordes aquell estiu que vaig salvar un anglès de morir ofegat?

—No.

—Sí, home! Era a la platja de Tossa. El vaig estirar pel cinyell quan ja s'havia empassat tres o quatre glopades d'aigua. Tu eres molt petit, però coses així queden gravades.

Per no desairar-lo, li vaig dir que em ballava pel cap. Tanmateix, tenia l'escrúpol d'evitar que es fes il·lusions falses, i vaig afegir que, si es posaven puntimirats, no ho podria demostrar.

—Ja ho crec que sí! Vam anar a la Comandància de Marina!

—Hi havia Comandància de Marina a Tossa?

—Jo què sé! El qüestionari no ho pregunta pas!

Vam anotar, perquè no quedés, allò de l'anglès rescatat de les ones. Amb lletra menuda, que traïa la falta de convicció. Després, a la columna «Condecoracions», l'oncle hi apuntà que, de jove, havia obtingut una medalla de bronze en un concurs de tir al plat. Ell mateix es va quedar una mica moix i, com si deixés vagar el pensament, digué:

—Per cert, que fa temps que no la veig, la medalla. La tia o la Trini devien canviar-la de calaix.

En resum, ja es veu que no avançàvem. Ens vam passar tota una tarda i una nit sencera contemplant l'apartat dels «Impactes sobre la Història», sense trobar ni un passament. Al capdavall, l'oncle, desesperat, cridà:

—He nascut, he viscut i ara em volen liquidar. Això és històric! I aquí em tenen: jo sóc la meva prova!

«Sí», vaig pensar. «Tu i els altres milers de milions de proves vives. Resigna't, oncle Valentí, resigna't!».

Aquesta consideració me la vaig guardar a dins, per respecte, però em sentia obligat a centrar les emocions d'aquell parent tan pròxim i, segons com, tan estimat:

—Hem de ser realistes, oncle. El camí de la biografia no ens portarà enllloc. Jo voto per buscar una influència forta i anar de dret al gra. —Després d'una pausa, procurant que em sortís una veu convincent i agradable, vaig afegir—: I si ens ho miràvem d'una altra manera? Voleu dir que és tan dolent això de plegar a temps, sota la supervisió oficial i amb tota mena de garanties? No som molt afortunats? Quantes èpoques passades no voldrien plorar amb els nostres ulls!

Irat, l'oncle em respongué:

—Aquestes reflexions carrinclones deixa-les per a l'«Última Companyia»! Suposo que ho enfocaran per aquest cantó.

Vam saber aviat com ho enfocaven: l'endemà d'aquell dia rebérem la visita del primer grup de treball, dues senyorettes i un home d'edat madura. Les noies anaven vestides com les cambrieres dels avions d'abans, i l'home duia un uniforme discret, però alegre, com els dels equips de desfilada en la cerimònia oficial d'inauguració dels jocs olímpics.

—Què? Com van aquests ànims? —preguntà l'home jovialment.

Tenia un posat xiroi, de venedor d'articles desitjables a domicili. L'oncle el va fulminar amb la mirada.

—Si fa no fa —respongué—, tinc una moral semblant a la que tindreu vós d'aquí a no res, quan us arribi l' hora.

L'home empal·lidí, però l'havien educat per a aquella feina i va aguantar-se.

—Jo friso —contestà pausadament—. Ja hi voldria ésser!

Els vam fer passar a la sala i la Montse ens va servir cafè. Una de les noies ens comunicà que els parents majors d'edat podíem assistir a l'entrevista, però la Montse digué que ella no, perquè estava esborronada. Em va doldre per l'oncle, que es regirà a la butaca i va rebatre el cigar per terra. La Montse el recollí humilment i se'n va anar cap a la cuina.

—Pobret! —mormolà, abans de tancar la porta.

L'oncle Valentí no havia tingut mai gaire paciència i en aquella ocasió no es mostrava pas disposat a cooperar.

—Vosaltres heu après una lliçó i la reciteu de memòria —va dir-los—. La llei m’obliga a rebre-us, però com més aviat enlestim, millor. M’enteneu? Deveu tenir altra gent a la llista, més fàcil d’entabanar que no pas jo.

Va fer uns comentaris sobre aquella labor desagradable i sobre les poques manies de segons qui, que mentre es tractés de guanyar-se la vida acceptava qualsevol ocupació degradant. Es veu que ells havien rebut instruccions molt severes de decantar la visita cap a la cordialitat, perquè a cada envestida de l’oncle, corresponien amb uns somriures simpatiquíssims.

—Una servidora és llicenciada en Ciències Econòmiques —declarà una de les senyoretas, sense abandonar el somriure.

Va obrir la seva cartera, en va treure uns papers amb gràfiques estadístiques i s’engegà amb la descripció del panorama ombrívola que oferia el futur immediat. Cantava una llarga llista de suspensions de pagaments i de fallides i es referí amb tant de realisme al problema progressiu de la desocupació que no em vaig poder estar de parar-li els peus.

—És intolerable que una funcionària oficial sembri el terror d’esta manera!

Ella em va fer l’ullet, amb una llampaguejant expressió de severitat que volia dir moltes coses, com per exemple que jo ja era massa gran per no entendre que tot allò no anava per a mi. Em vaig tornar vermell.

L’oncle, estupefacte, preguntà:

—A mi què m’expliqueu? Què voleu significar amb aquest rosari de desgràcies?

—Vull dir que sort tindrà qui no ho hagi de veure. Jo ja estic —respongué la noia, tot endreçant els papers—. Ara et toca a tu, Florentina.

L’altra senyoreta declarà que ella era especialista en geriatria. Va estendre damunt la taula tot de retrats de gent d’edat molt avançada i ens va demanar discreció, perquè entre ells hi figuraven personatges populars fàcilment identificables.

L’oncle estirà la fotografia d’un general europeu històric.

—Sembla el tronc d’una olivera —digué; i afegí—: Són naturals, les arrugues? Voleu dir que no les han exagerades a còpia de retocs? No n’havia vistes mai tantes!

La Florentina va prendre-li el retrat amablement i l’arreglerà al costat dels altres, al lloc que li corresponia en aquella exposició estremidora. S’aclari la veu i declamà la seva part:

—Ja sabem que el procés d’envelliment és irreversible. La veritat és que hem aconseguit de conservar la vida, però les condicions precàries salten a la vista. Encara no fa tres dècades del descobriment del sèrum i dins el context de la humanitat es pot dir que l’experiència acaba de començar. No obstant això, ja tenim elements de judici per estar greument preocupats. Fins als cent anys diguem que, mirant-ho amb indulgència, la cosa és tolerable. El temor gros ens ve d’esta edat en endavant. No tenim subjectes d’estudi que ja hagin aconseguit els cent cinquanta anys, però les deduccions possibles des d’ara són desoladores. Ens anem omplint de mòmies patètiques, dit sigui amb tot el respecte per als ciutadans il·lustres. — La senyoreta Florentina s’aturà un instant per a reprendre el bleix, i continuà amb més empenta—: Aquí tenim tres personalitats entre els cent deu i els cent vint anys d’edat. Al primer cop d’ull, aquests rostres ens evoquen alguna cosa familiar. Què és? Si ens hi fixem bé, s’arriba a la conclusió que s’assemblen als caps reduïts que elaboraven els indis jívaros...

—Salut hi hagi! —saltà l'oncle, agressivament.

—No m'interrompi, per favor, que perdré la cohesió. La salut compta, no ho nega ningú, però contra una idea molt estesa, ella sola no assegura la felicitat. La decadència formal engendra drames cruels i ja comencem a creure que la immortalitat no paga el tret. Hi ha el projecte d'establir tres límits a més de l'actual per al comú de la gent: un als cent anys i un altre als cent vint-i-cinc, rigorosament improrrogable, fins i tot per als pares de la pàtria.

—A mi apunteu-me a la tanda llarga! —crijà l'oncle.

—Ja he perdut la cohesió —es planyé la senyoreta Florentina—. Ara m'obligareu a resumir, retallant-vos els beneficis de la conformitat. Si l'interfecte no ajuda, la nostra eficàcia es veu molt disminuïda. —Vaig pensar que la noia aplicava amb una propietat plena de sadisme el qualificatiu d'interfecte, i això ho trobava reprobable i prematur. Al capdavall, l'oncle es defensava com podia —. Acabaré, doncs —proseguí la senyoreta Florentina—: Ésser beneficiari de la declaració d'utilitat pública no és la ganga que algú s'imagina. El privilegi de permanència ocasiona trastorns psicològics que fan de mal resoldre. Calculem que un trenta-cinc per cent dels diguem-ne afavorits voldria canviar la sort que li ha tocat per la senzilla, pràctica, neta i totalment indolora desaparició que procura la maquinària estatal. Havia de dir més coses, però m'heu atabalat i ara caldrà resignar-se amb aquests arguments. Si s'hi pensa amb calma, s'aprecia que tot és correcte, una solució sensata de cara a la naturalesa humana.

L'oncle va contestar-li que les «mòries venerables» devien sofrir molt, però que es quedaven, aferrant-se a la vida amb una tenacitat que feia recelar. Enardit, afegí:

—El problema de l'enveliment sembla més senzill de resoldre que el de la immortalitat. Algun dia hi trobaran el desllorigador, i a mi m'agradaria de ser-hi per veure-ho. La qüestió és durar fins aleshores, senyorettes, i tot el que us fan dir són romanços! —Va produir-se un silenci breu, mentre les noies guardaven els papers. L'oncle, que passejava mirades furibundes per les cares de tots els presents, va fixar-se de sobte en la rígida figura de l'home—. I vós? —va preguntar-li—. Només heu vingut en qualitat d'acompanyant de les nenes o bé n'haig d'esperar un altre número?

—Jo cloc les entrevistes —digué ell—. Represento l'esperança. No puc anticipar-vos res concret (ja us en fareu càrrec), però estic autoritzat a garantir-vos que tindreu sorpreses molt agradables. Val més que no ho sapigueu ara, perquè no ens deixaríeu viure amb la vostra impaciència.

Va distendre els músculs de la cara, obrint-se tot ell amb un somriure acollidor. L'oncle s'enfurí.

—Rialletes, no! —crijava. Es va aixecar i els empenyé cap a la porta, que va tancar darrere d'ells amb un cop fort.

La sol·licitud de permanència fou denegada. Jo ja m'ho pensava, però l'oncle, de moment, es va esfondrar.

No cal dir que a mi em feia pena i que procurava ajudar-lo tant com podia. Però situacions així són complexes, no se sap mai com abordar-les. D'una banda, hi havia l'actitud commiserativa de la Montse; sense adonar-se'n, es plantava tota

ella davant de l'oncle, com una esquela permanent. De l'altra, topàvem amb les incidències de cada dia, que s'escapaven a tota mena de controls.

Una vegada, el meu fill gran —que acabava de complir deu anys— va posar-se a contemplar l'oncle amb una gran atenció. Se'l mirava de dalt a baix i, de cop i volta, li preguntà:

—Fa mal?

—Fa mal què? —contrapreguntà l'oncle.

—L'esquelet, els ossos... Els ossos de la calavera!

Fugí com un esperitat, a temps d'esquivar el cendrer que va etzibar-li l'oncle.

—Aquest noi és un capsigrany —va dir l'ancià, que estava picadíssim.

—Són criatures! —vaig exclamar, tot fent amb el braç un ample gest d'indulgència paternal.

—No: de capsigrany se n'és o no se n'és. Tu en vas ser fins poc abans de casar-te i, a vegades, encara en tens arrels.

Estava ressentit amb mi, perquè m'atribuïa una bona part del fracàs del qüestionari. Jo me'n feia càrrec, ja que passar la papereta de l'agonia amb un ple equilibri vital és molt gros.

Dos dies després d'haver rebut l'avançadeta que ja he explicat, ens vingué a veure la segona comissió de l'«Última Companyia». La formaven un sastre jovial, el seu ajudant i un senyor que semblava un guia de turistes.

Quan l'oncle va veure que el sastre es treia una cinta mètrica i anava a prendre-li les mides, empal·lidí intensament. Retrocedí a recules fins a trobar paret i es va quedar allí arrapat, amb les mans esteses de palmell contra el mur.

—Quina persona més aprensiva! —va dir el sastre—. De segur que us imagineu històries de taüts. No, home, no! Jo només entenc de teles i de l'ofici d'ajustar-les al cos. Mireu, perquè es vegi la bona fe, començarem per la part alta...

Va passar-li la cinta al voltant del cap i cantà unes xifres, que el seu ajudant va apuntar en una llibreta.

—Ho veieu? Això és per a un barret. No s'ha vist mai que facturin algú amb barret!

—Vós sou sastre o barretaire? —preguntà l'oncle amb un tremolí a la veu.

—Sóc sastre, però em deleguen funcions. Passo les mides a l'altre departament i ens estalviem emissaris.

És sorprenent l'efecte que pot causar un detall sense importància, a condició d'introduir-lo a la conversa amb impacte psicològic. A mi em va semblar que allò del barret era un truc subtil, ben trobat, que allunyava la ment del tema de les exèquies. Però el cas és que l'oncle es va calmar. De tranquil del tot no ho estava pas, deixava fer, simplement. Mentre el sastre l'amidava, responia dòcilment a les preguntes del senyor aquell que feia pensar —no sabria dir per què— en un guia de turistes. L'interrogatori versà, gairebé exclusivament, sobre els costums alimentaris de l'oncle: quins plats li agradaven més i si era molt de vida. El senyor va demanar a l'oncle que s'arromangués els camals dels pantalons i li palpà el tou de les cames. Després de preguntar-li quants quilos pesava, va prendre-li una mostra de sang i digué que ja havia enllestit.

Jo estava desorientat. No sabia si tot allò era molt sedant o molt sinistre, tot i que la festa no es feia per a mi. L'oncle, amb els ulls esbatanats, tampoc no ho devia veure clar. Semblava drobat. En el moment d'acomiadar-los, digué:

—Ah, de poc que me n’oblido! El filet m’agrada a mig fer, ni molt cuit ni molt cru.

El senyor ho va anotar, condescendent i amable.

Quan ens quedàrem sols, l’oncle reaccionà a poc a poc.

—I si tot plegat fos una farsa? —em digué—. Això del barret m’ha deixat indecis.

—És un bon senyal, home! Aquesta gent realitza dotzenes de visites cada dia. No poden pas fer comèdia del matí al vespre...

Què li podia dir, jo? Com ell mateix, anava d’un pensament a l’altre, i no sabia a quina carta quedar-me. Ja tenia ganes d’acabar d’una vegada, tot i que això no era just, perquè al capdavall qui arriscava era l’oncle.

L’endemà passat vingué la tercera visita, que fou la darrera de l’«Última Companyia». Eren dos senyors ben vestits, relativament joves, amb un aspecte de notaris realçat —és l’efecte que em feia a mi— per unes grans carpetes que duien sota l’axella. Al primer intercanvi de paraules ens avisaren que la seva missió era parlar a soles amb l’oncle i que, per tant, cap parent no podria assistir a l’entrevista. L’oncle em va estirar per la màniga, engrapant-me la roba desesperadament.

—Apa, home! —va dir-li un dels senyors—. Vós heu de col·laborar.

—I si m’hi nego? —respongué l’oncle, en una sobtosa reacció d’energia—. I si em faig fort a casa del meu nebot?

—Aleshores, en comptes de portar-vos a la Casa de Trànsit (on tot són higiene i avantatges), ens obligareu a dur-vos a l’Institut Central, i allí sí que no donem cap garantia. Hi ha molta diferència, ho podeu ben creure.

La sola menció de l’Institut Central va fer que l’oncle aflixés la pressió sobre el meu braç. Es va deixar conduir mansament a la sala, i ell mateix obrí i tancà la porta, per quedar-se a soles amb els dos empleats oficials.

Potser van trigar una hora, o qui sap si una mica més. Jo vaig sortir al balcó, acompanyat de la Montse, i allí, a la vista de la circulació urbana, em va donar per la filosofia barata:

—Ja ho veus. Tota la gent va i ve, cadascú amb la seva dèria, i mentrestant, el pobre oncle...

La Montse somicà. Va eixugar-se els ulls amb un petit mocador de fil, i després em preguntà:

—No heu parlat del testament?

—No, dona! En la situació de l’oncle, només li faltaria aquesta!

—Precisament és la situació la qui convida a parlar-ne. Si t’esperes gaire, ja no et podrà donar raó.

Havíem discutit dues o tres vegades per aquest motiu, i vam tornar-hi. Això fou la causa que perdés de vista el rellotge i em descomptés d’horari, de manera que no puc dir el temps exacte que va durar l’entrevista. Em va interrompre la veu de l’oncle, que cridà des del rebedor:

—Ja estem!

Devien haver entrat en joc arguments de molt de pes, perquè vaig observar un canvi notable. L’oncle s’acomiadava d’aquells senyors amb una cordialitat incomprendible, i els deia:

—A veure si em compliran! Compto que no tot seran promeses! —Van assegurar-li que no, i se n’anaren. Jo estava intrigadíssim. Què havia passat?

—De què heu parlat, oncle?

—No t'ho puc dir. És un gran secret. Molt distint de com la gent s'ho imagina... —Mostrava una eufòria aparentment sòlida, però devia ésser provisional, perquè va enfosquir-se-li el rostre de cop i volta i afegí—: Ara, si es tractés de propaganda fula no tindrien perdó. N'hi hauria per escanyar-los! —Sentiments contradictoris el sacsejaven de cap a peus—. Encara falta una setmana! —digué, amb posat expectant. I tot seguit s'entrísti i va recalcar la frase, melangiosament—: Només em queda una setmana! —Es negà a respondre cap pregunta directa, i al final, fugint del nostre acorralament, va dir—: Ara deixeu-me sol. Em vindran a buscar el dia quinze.

El dia quinze va fer un temps assolellat, amb un oreig agradable. Els aeromòbils de l'Ajuntament van venir a les nou en punt. Bé: potser passaven cinc minuts, però això no compta.

A casa tots ens havíem llevat de bon matí i feia estona que ens mudàvem i ens pentinàvem. L'oncle feia pensar en un antic jugador de golf, amb una elegància on s'hi introduïa un toc silvestre. Es veia jove, i, de tant en tant, molt animat.

—I el barret? —vaig preguntar-li.

—Diu que me'l donaran amb la roba de vestir, quan em facin la fitxa d'entrada.

En un apart enmig del trànsit, la Montse em digué que no sabia venir-se de la conformació de l'oncle.

—Què li deuen haver promès?

—Jo què sé! Algun element que faci de bon picar, com ara el Paradís, la Gran Pradera o les onze mil verges...

—Onze mil! —repetí la Montse—. Quin empatx! —rigué, i vaig haver de cridar-li l'atenció sobre la solemnitat de l'acte.

L'oncle no volgué de cap manera que la tia i la Trini pugessin al vehicle d'ell, la qual cosa originà uns moments de tibantor. Les dues dones, ploriquejant, van anar amb els parents de Girona, i l'oncle, la Montse, jo i el senyor Lacambra —de Lacambra i Fillol, S. A.— i un cosí caçador que era el company d'esbarjo preferit per l'oncle, vam encapçalar la caravana. Ens sobrava lloc.

Ens va tocar la primera banda de circulació i volàvem baix, ran de carrer. Algun transeünt alçava el cap i ens mirava amb cara de circumstàncies, esforçant-se a adoptar un posat pietós, com si ens convidés a apreciar els seus bons sentiments.

Des del principi del viatge, la Montse em donava cops amb el colze, dissimuladament. Jo l'entenia, però em faltava el coratge de decidir-me, i, a més, em retenia la urbanitat. Sort que el senyor Lacambra, que era patidor de mena, digué a l'oncle:

—Home, hauria estat millor que la vostra senyora i la nena vinguessin aquí. És més propi...

—Que s'aguantin! —respongué l'oncle—. No estic d'humor per a recrear-los les orelles repetint que ja està tot arreglat...

Va mirar-nos a la Montse i a mi, adoptà una expressió burleta i digué que havia donat ordres al notari perquè ens tingués amb els nervis de punta durant una temporada.

L'oncle era així i jo crec que no hi podia fer més. Convidava sempre al regateig de les seves qualitats, aigualint els aspectes favorables del seu caràcter amb exabruptes com ara aquell. No cal dir que jo me'n feia càrrec, perquè ell també devia passar el seu tràngol.

Quan vam arribar a la Casa de Trànsit, l'oncle vacil·là un moment abans de baixar del vehicle. S'abocà a la finestra per contemplar l'edifici, la pulcra façana amb aire d'hotel de luxe, i l'escalinata senyorívola, plena de criats. Un espectacle tranquil·litzador, si no fos que tothom sap el que sap.

—De convençut del tot no ho estic pas —remugà l'oncle—. Massa prosopopeia!

Em feia llàstima i vaig donar-li un cop a l'esquena. Reaccionà amb una d'aquelles mutacions pròpies del seu temperament; va saltar a terra amb agilitat i ens va fer una escena: no volgué de cap manera que l'acompanyéssim fins a l'entrada. La tia es va posar a plorar a llàgrima viva i la Trini va fer com si s'anés a desmaiatar, però l'oncle es mantingué ferm.

—No us vindrà d'uns quants metres ni d'uns quants minuts —digué sorneguerament.

Quatre empleats amb uniformes alegres el van acompanyar. Em va fer l'efecte que conversaven amb animació, i fins i tot devien dir alguna cosa divertida, perquè vaig veure que les espatlles de l'oncle es movien com si rigués. Potser era una figuració meva, però m'ho va semblar.

Al peu de l'escalinata, dues senyorettes molt atractives van agafar l'oncle de bracet i pujaren tots tres. Des de la terrassa, l'oncle ens va dirigir una darrera mirada i es deixà engolir definitivament per la gran porta.

Un cop a casa, la Montse va caure pel cantó de la transcendència. Quan es posava així em feia basarda.

—Què en fan dels cossos? —em preguntà de bursada.

És curiós que jo, en aquells instants, em formulava mentalment la mateixa pregunta.

—Suposo que els deuen aplanar i reduir en forma de fitxa, i els arxiven. La tècnica permet francesilles com aquesta.

Parlavèm d'«ells» d'una manera impersonal, com si hi haguessin moltes menes de difunts i ens fos possible de triar.

—No se t'acut res més? —insistí la Montse—. No t'has fixat mai que la part superior de la Casa de Trànsit s'assembla més a una gran fàbrica que a un gran hotel?

—Sí. I què?

—Massa local per a elaborar i guardar unes fitxes que no deixen veure a ningú. Massa aparat per a una cosa tan inútil.

—Dones què en penses, tu?

—Moltes coses. Una d'elles, per exemple, és que les Cases de Trànsit podrien ésser indústries on elaboren productes de mena altament secreta.

—Quina classe de productes?

—Queviures, posem per cas.

Vaig caure com un plom en el raonament de la Montse, ple tot jo d'esgarifances obligades:

—Se sabria, dona. A més, quina angúnia!

—Es diu, se'n parla, hi ha rumors... I no facis tants escarafalls: de temps ha que hem convertit les aigües residuals en aigua potable i ens la bevem tan tranquil·ls...

—Ep! Jo, tranquil, no!

—No. Si convé menjarem intranquils, però menjarem. No t'escamna que ja no es parli de la gana ni de crisi en la producció mundial d'aliments?

—Oh, dona! S'ha progressat molt. Tenim milions de màquines i milers de laboratoris. Estaríem frescos si, en aquestes altures, haguéssim de passar gana!

—I què hi posen, a les màquines? Desenganya't: cada vegada les ciutats són més grans i el camp és més petit. Quants anys fa que no has vist un pagès?

—No tants com per haver-me'n oblidat. Espera't: poc abans de casar-nos en vaig veure un als afores de Martorell. Me'n recordo com si fos ara!

M'enutjava que la Montse es prengués amb tanta calma possibilitats horroroses, i em vaig llançar a la defensa de principis morals, deixant ben clar que la qüestió de l'aigua no tenia res a veure amb l'antropofàgia. Vam acabar barallant-nos, de per riure, perquè la Montse i jo sempre hem format un bon matrimoni.

Però em va deixar inseguir, i durant temps vaig avorrir la moixama, un requisit que m'agradava molt. Sí, ja sé que la moixama la fan de tonyina, però una cosa tan compacta i tan fosca es presta a variades combinacions. I amb els sabors sintètics fan miracles!

Fou una temporada de profundes aprengances contra les conserves i els embotits, contra el menjar que no tingués una forma definida i de ràpida identificació. Jo, de tant en tant, encara intentava la salvaguarda dels costums tradicionals.

—Si ens haguéssim decidit a trencar la barrera, no ens acontentaríem amb això que penses —vaig dir un vespre a la Montse—. Perseguiríem la carn fresca i la cosa acabaria malament.

Sense perdre la calma, em respongué que els gormands s'estimen més la caça una mica passada —que ja és dir— i que l'home ha estat de sempre un escarabat piloter.

—I no acabarà ni bé ni malament —continuà—. Tot és acostumar-s'hi.

Sí, en això tenia raó. El calendari s'esfulla i ens va colgant sota una capa de vesc.

Un diumenge, a l'hora de l'aperitiu, vaig dir sense gairebé adonar-me'n:

—Compra'm moixama, Montse. Fa dies que no en menojo i em torna a venir de gust.

Tot esperit

Vaig rebre un imprès a mitjan setembre, i a primers d'octubre em van venir a veure dos inspectors joves, un xicot i una noia.

Els va bastar poca conversa per a dir-me que jo era un fantasma, i que no m'espantés, perquè no era pas sol. M'explicaren que nous mètodes estadístics posaven al descobert una gran quantitat de casos d'aquest peculiar estat civil.

Jo estava serè («vaporós», em digueren ells) i encara no em sentia esverat.

—I què passa, doncs, amb la meva dona i els meus fills i amb la vida que porto?

—No res. Són imaginacions vostres —em replicaren.

—Bé, sí... Però i ells, els meus parents?

—Se us imaginen a vós —van respondre'm. Se'ls veia molt segurs i no paraven de repetir-me que, de moment, no hi havia motius de preocupació. Tant m'ho digueren que a l'últim em va venir suor freda. La noia inspectora em volgué tranquil·litzar una vegada més i em donà uns quants cops amistosos a l'esquena; va sonar com si algú piqués un núvol amb els artells (el que pot l'aprensió).

—Podeu donar gràcies de no ser un vampir —em digué—. Això sí que és un desfici constant i un perill per a la família. Veiem cada quadre! Vós, almenys, no feu mal a ningú.

—I com m'he de comportar?

—Com si tal cosa. Amb naturalitat, i tot pensant que la fantasmagoria d'ara ja no és com la d'abans.

Els vaig accompanyar fins a la porta, i pel camí els remerciava per la conformitat que provaven de dur-me. Però de retorn al menjador, vaig comprovar (ficant-me la mà a la pitrera) que entre la camisa i el cos hi tenia una separació de ben bé dos travessos de dit.

Vinc per donar fe

Quan van dir-me que al poble hi havia un vampir, vaig preocupar-me de seguida per la meva cosina Amèlia. Ella era una dona predestinada que agafava totes les passes i, quan perdia l'equilibri, es produïa unes fractures complicades, veient-se la sovint enguixada, maldant per fer vida normal enmig del sofriment. Aquesta era la seva virtut: la punya contra l'adversitat i, per dir-ho en termes vulgars, se la buscava sempre. A més, a desgrat de pecar de grossa, tenia una blancor espiritual, una transparència de cutis que cridava l'atenció; a mi, personalment, no m'atreia, però es comprèn que un vampir s'hi pogués il·lusionar.

—Amèlia —vaig dir-li—: mentre no cacin aquest tipus procura no sortir de casa. Acosta't al braser i fes mitja, estigues quieta, que nosaltres ja et portarem tot el que et faci falta.

Em sortí replicant que ella no estava per històries i que el nostre no era clima de vampires. En això tenia raó i ja se n'havia parlat pel poble; en canvi, els vells deien que la culpa era de les proves atòmiques, que ja en un altre ordre ocasionaven canvis en les estacions i afectaven el règim de pluges.

El cert era que el vampir, en poc més d'una setmana, s'havia xuclat el noi mitjà del flequer (que estudiava el tercer any de batxillerat) i una noia mig baldada que tenia fama per la seva traça a brodar coixineres. Estàvem esverats perquè delictes així, a desgrat d'alterar l'ordre, no es perseguixen d'ofici i les forces vives se'l volien treure del damunt, passant-lo a la Creu Roja o al braç eclesiàstic.

La cosina Amèlia no s'immutava. Dia per altre, de cara al vespre, venia a portar galetes als nens, amb el vici de pujar l'escala a les fosques. Com més advertiments li fèiem, era pitjor.

Un dissabte, vam sentir un gran renou que feien uns veïns que tornaven del cinema. La senyora va començar a xisclar i tots vam sortir a veure què passava, per a presenciar un espectacle tètric: estès de biaix en un replà, hi havia el cadàver de la cosina Amèlia. Hi ha maneres de dir que s'acuden a falta d'altres, però no era pròpiament un cadàver, sinó una mena de bossa de plàstic mal inflada, amb tot de galetes escampades pel voltant. Les faccions de la meva parenta s'endevinaven entre plecs d'una matèria exàmime.

En qualsevol altra circumstància, jo hauria corregut, alçant-la amorosament per dipositar-la en un sofà. En aquell cas no vaig fer-ho i fins m'esforçava a impedir que els altres s'hi acostessin. Tocar algú desaparegut de mort sobrenatural fa respecte i, en el cas dels vampires, és summament exposat.

Va semblar-me que el municipi s'havia de fer càrrec de les despulles i arreglar l'enterrament, però l'alcalde s'hi va oposar. Segons ens recordà, una persona morta per un vampir esdevé vampir ella mateixa, per a sortir de la seva tomba i continuar una estranya labor de proselitisme. Fent valer la seva autoritat, m'ordenà que entrés a casa el que quedava de la cosina Amèlia, amb instruccions de vigilar-la perquè no fiblés ningú.

La minyona la va pujar i la col·locàrem damunt unes posts amb cavallets que havia fet construir per al tren elèctric dels nens. Encenguérem tots els llums del pis, sense reparar en despeses, perquè aquests éssers abominables (pobra Amèlia, si em sentia!) temen la claror i vam començar una nit neguitosa, plena de sobresalts. La

meva dona, que per un ratolí o un insecte que entrí a la cuina ja s'esvalota, estava fora de si. Em retreia a cada moment que la cosina ho era per la meva banda i que el meu deure era embolicar-la amb una manta i portar-la a Granollers, a casa de la meva tia. S'aplicava a dir-me coses desagradables de la meva família, sobre si sempre teníem malalties rares, en contrast amb la seva, que era una gent normal que acostumava a morir de feridura. Jo l'hi perdonava perquè, en el fons, també estava ressentit amb la difunta.

Els nens es van excitar i es negaren rotundament a ficar-se al llit. Com que la seva vida era més aviat monòtona (de casa a l'escola, de l'escola a casa, fins a les vacances d'estiu) no em vaig veure amb cor de privar-los d'aquella sortida de rutina. I el gran, que és molt estudiós i ha llegit força, fou el primer en tocar de peus a terra.

—La manera d'acabar amb els vampires —afirmà— és clavar-los una estaca ben punxeguda al pit i, per lligar-ho, tallar-los el cap.

Perquè s'entretinguessin, vaig donar-los un ganivet i la pota d'una cadira esvinçada, encomanant-los que hi fessin punta. Mentre s'ocupaven amb aquesta feina, trucà un veí, que era el distribuïdor de gas del poble i, per aquest motiu, el teníem aviciat. Imbuït de la seva importància, l'home mesurava les paraules i era amic de fer sentències. Contemplà el cadàver, tapant-se discretament la boca amb un mocador, i digué:

—No tenim remei, nosaltres. Volem entrar al mercat comú i encara ens passen aquestes coses...

Va seure una estona, convençut de l'obligació de fer el panegíric de la morta i començà a lloar les seves virtuts, confrontant-la amb una altra cosina meva, l'Enriqueta, que encara és viva i ningú no la pot veure. Després, s'abandonà a la vulgaritat criticant la policia, amb allò que era molt bona per agafar el pobre que roba un pa, però que fallava en els casos de veritable lluïment.

Els nens entraren amb l'estaca afuada i jo em vaig avergonyir, ja que em sabia greu que un veí presenciés determinades intimitats. En canvi ell, que era instruït, comprengué amb una sola mirada i no tan sols ens aprovà, sinó que ens estimulava.

—S'ha de fer —va dir—. És l'actitud més raonable i correcta. I com més aviat, millor.

Discutírem llavors per qui havia de clavar l'estaca. Jo volia que fos la meva esposa, puix que ella estava acostumada a matar l'aviram i a posar injectables, dues operacions que a mi m'esborronen. S'hi negà emparant-se en el fet que si passava alguna desgràcia tota la vida li faria retrets. Vaig allargar l'estaca al veí:

—Sense compliments, home. Aquí tots l'apreciem molt i l'Amèlia, si ho veia, estaria contenta.

S'excusà amb el criteri que, a desgrat de l'afecte mutu, era aliè a la família i no li pertocava el privilegi.

—No obstant això —afegí—, la meva presència serà útil. En la impossibilitat de trobar un notari a aquestes hores, s'ha d'estendre una acta signada per dos testimonis. Jo faig un...

Acordàrem que l'altre podia ser la portera, que ens devia moltes atencions. Maldà, es resistí aferrant-se al pom de la porta, però li prometérem cinc pessetes i es blegà.

Encara, mentre el veí redactava l'acta, vaig provar una escapada tractant de convèncer els nens, oferint-los l'estaca:

—No ho voleu fer per l'Amèlia? Tant que us estimava, pobreta!

Agafant-se les mans al darrere negaren amb el cap, dient que eren massa petits. Veient-me obligat, em vingué un gran entendiment. Me l'estimava molt, l'Amèlia. Havíem jugat de menuts i la seva mare sempre em donava berenar i em pentinava, sense fer diferències amb els seus fills. Resignat, però no pas convençut, em vaig entestar que desinfectessin l'estaca. Em semblava una delicadesa final que no podíem defugir, perquè l'Amèlia i jo díem el mateix cognom i ens aveníem molt.

—Però si la cadira estava ben neta —protestà la meva esposa—. Després no tindràs alcohol per afaitar-te.

Malgrat tot em van complaure i arribà el moment de la meva intervenció. A mi em costa decidir-me, però quan ho faig és molt difícil que em puguin aturar. Un altre qualsevol, pusil·lànim com jo sóc, agafaria l'estaca amb les mans tremoloses, cloent els ulls per a clavar a cegues. Jo no. Lúcid, serè, vaig buscar l'indret del cor i feina hi hauria hagut per a fer-me tornar enrere.

—Amèlia, nena, és pel teu bé —vaig dir amb una veu pausada i clara.

Esquivant els ossos, vaig travessar-la amb tanta força que l'estaca es despuntà en trobar la fusta de la taula. El cos féu una lleugera convulsió, que segons el veí era deguda que la bèstia que la meva cosina portava a dins espernegava. Encara bo!

Ens en vam anar a dormir, una mica excitats perquè vaig haver de pegar els nens per llur entossudiment que talléssim el cap, cosa que a mi ja em semblava de més a més. L'endemà sol·licitàrem el permís d'enterrament i l'alcalde encara el negava; però quan va veure l'acta amb la data i les signatures es desarmà.

—Els felicito —digué—. Mai no hauria cregut que se'ls acudís, amb papers i tot.

I autoritzà el sepeli, al qual no vam plànyer res.

Aquesta devia ésser la fi del vampir, perquè no tornà a causar molèsties i no se n'hauria parlat més de no ser per un periodista de Barcelona que vingué al poble per a fer-ne un reportatge. Embolicà una cosa tan diàfana com la que acabo d'explicar parlant amb les comares, preguntant, escatint, sense ni tan sols respectar el dolor de les famílies perjudicades, inventant novel·les prescindint del mal que feia. Segons ell, el noi del flequer i la noia mig baldada havien mort per deficiències de la nutrició i la meva cosina es desmaiava amb freqüència. Amb els altres em guardaré prou de ficar-m'hi, però allò de l'Amèlia era calumniós: en tota la seva vida (i ja passava dels quaranta) només s'havia desmaiat tres o quatre vegades, per la seva mania d'encotillar-se. Hi ha gent que parlotteja i el mal que sembra queda. Si jo fos aprensiu, tindria el rosec d'haver-me carregat l'Amèlia. Jo, que l'estimava com a una germana!

La batalla del 5 de maig

El president municipal de Santa Rita rep l'enviat de la revista *Life* amb una mirada compungida, balbucejant uns mots, meitat de súplica, meitat de benvinguda:

—Segons què no ho retrati, per favor. Mister, mister...

—Mister Ralph Arakelian —respon l'americà, tot fent una lleu reverència.

A la presó, vestit de general francès del temps del segon Imperi, Amador Garcia contempla melangiosament les reixes.

—L'has feta grossa, Amador. Quin compromís! —li diu l'alcalde amb enuig.

El periodista pren unes quantes notes i, de sobte, pregunta:

—I el general Zaragoza?

—Està hospitalitzat —contesta el president—. Té un trenc al front que li arriba fins a l'orella esquerra.

Mister Arakelian dóna una mirada a la plaça, a través de la finestra. Grups d'indígenes amb uniforme de zuaus, tot arrossegant uns toscos fusells de fusta, mantenen una actitud hostil enfront d'altres grups de nadius armats amb canyes llargues. Aquests darrers van vestits com els indis muntanyencs, però porten uns barrets d'un model antic, ja fora d'ús, que als ulls dels coneixedors acusen una aparença arcaica. Molts dels comparses duen benes amb taques vermelles.

—És pintada, la sang? —vol saber mister Ralph Arakelian.

—Tant de bo que ho fos. Tant de bo! No passaríem el tràngol d'ara —respon l'alcalde—. I, encara, aquests poden caminar. A l'hospital i a l'escola, habilitada com a lloc de socors, hi ha els que no s'aguanten drets.

L'americà segueix anotant i fent noves preguntes:

—I els francesos? Han tingut baixes?

L'alcalde passa per un moment de desconcert.

—Els francesos? Quins francesos? —Però reacciona de seguida—. Ah, sí! Aquesta colla d'animals...

El general Laurencez (nascut Amador Garcia) té un gest de defensa del gloriós uniforme que porta. S'alça, i, agafant-se als barrots que el tanquen, diu amenaçadorament:

—Sense insultar, don Xema, que hi tornarem a ésser... —Després, adreçant-se al periodista, afegeix—: I això de «Zaragoza» ja ho pot esborrar, que és una ofensa col·lectiva. Es tracta d'un desgraciat vestit de general. És en Nicanor Andere, un jugador i un gandul.

L'estrange retrata el pres, que s'arregla les medalles i es posa resignadament de mig perfil.

Tot canviant la bombeta del flaix, mister Arakelian inicia el seu interrogatori:

—Però què ha passat?

El general Laurencez acota el cap i escarbotxa el terra amb els esperons.

—És que el ximple d'en Nicanor va ballar amb la meva promesa —explica—. Fa dies que l'empaita, i jo li he anat dient: «Nicanor, et trencaré la cara. Nicanor, no passaràs d'aquesta festa nacional...».

El president municipal l'interromp amb ira:

—Analfabet! Mal patriota! Què té a veure la teva noia amb la batalla? Eh? Apa, digue-ho!

—La batalla, la batalla... —remuga el general captiu—. Valenta llauna! Cada any el mateix resultat. Acabarà no venint-hi ningú. És com un cinema on passessin sempre la mateixa pel·lícula.

—*What?* —pregunta mister Arakelian, amb una expressió de profunda ignorància.

El general Amador-Laurencez se'n fa càrrec i prova d'ésser més explícit:

—És com un partit de futbol que es repetís periòdicament entre dos equips i acabés sempre sis a zero a favor dels mateixos.

—*What?*

L'americà mou el cap com un gran perdiguer obedient i aplicat, estupefacte.

—És —afegeix pacientment l'Amador, amb ganes d'ajudar— com dues novenes de beisbol que només juguessin entre elles, amb un guanyador constant i un resultat idèntic. Posem per cas, onze carreres a una.

—Ah! Oh! Ja ho entenc. És un exemple diàfan —exclama el repòrtter, amb l'alegria d'haver arribat al fons del problema.

Don Xema replica, amb un to amable, que no ho ha entès gens:

—L'any passat vam tenir més públic que la Passió d'Ixtapalapa. I sense propaganda, a la callada, que és la manera seriosa de fer les coses. Si no hi hagués tanta inconsciència —afegeix tot mirant de reüll l'Amador—, tindríem més anomenada.

Estira mister Arakelian per una màniga, emportant-se'l cap al carrer. En el moment que passen el llindar, l'Amador crida i els obliga a girar-se:

—Compte amb el sabre, don Xema, que era del meu avi. Si s'arribés a perdre, en parlaríem!

—Animal, més que animal...

A fora, el sol de migdia aplana el poble i les cases reverberen. La desolació regna pertot. De les barbacanes i dels fanals pengen garlandes desfetes, brutes, i, en un costat de la plaça, hi ha les runes d'una tribuna de fusta amb al·legories triomfals. Un indi vell i un noi recullen les restes d'una parada de síndries i una dona neteja amb aigua i sabó les taques de sang d'una paret.

—Ho sento de veres, don Xema —diu mister Arakelian, amb aflicció—. Jo sé com costen de cicatrizar aquesta mena de ferides. Voldria saber —prosegueix sense matisar amb la veu el canvi del seu interès— si hi ha alguna raó històrica o geogràfica perquè Santa Rita hagi pres a càrrec seu una responsabilitat tan gran.

—Cap, ni una. En tot cas, hi hauria una raó escenogràfica.

Don Xema somriu, satisfet de poder exhibir la riquesa dels seus coneixements.

—Escenogràfica?

—Sí. Veu aquest puig que domina el poble? Doncs té la mateixa silueta, gairebé la mateixa alçària i el mateix nom que el Puig de Guadalupe, de Puebla, on el cinc de maig de 1862 foren derrotades les tropes del general Laurencez pels mexicans que comandava el general Zaragoza.

—És molt interessant.

—Molt. Un ajuntament amb ganes de fer coses no podia passar per alt una circumstància tan notable. De manera que vam decidir de celebrar la data, cada any, amb un simulacre de la batalla.

—És una idea excel·lent!

—Tothom ho troba. Els començaments foren modestos, ja se sap, però des del principi s'imposà la grandiositat de l'escenari. Els comparses disfressats de tropes

mexicanes acostumen a entrar a la plaça del poble pel costat d'orient. Els francesos, per ponent. Les forces topen sota el balcó principal del municipi, davant de la tribuna, i, després d'una breu escaramussa, els francesos es dispersen, abandonant les seves banderes, i els nostres els empaiten pels carrers. És instructiu i estimulant. El primer any, vam rebre una carta del diputat provincial, felicitant-nos, i l'any passat ens arribà un telegramma del President. I ara, per culpa d'aquest ramat d'idiotes... —Don Xema s'agafa el front, amb un posat de consternació, i el corresponsal americà li expressa la seva simpatia i pregunta si no s'hauria pogut fer res per a evitar-ho—. Qui sap! La cosa ha tingut des dels seus inicis derivacions socials. Per tal de formar els dos grups, sempre hem dividit els xicots del poble en dues categories: els que es poden comprar l'uniforme de francesos i els que no. Per raó natural, els primers pertanyen a les classes benestants, van més ben alimentats, són més saludables. Els altres, pobrets, amb la seva roba de cada dia i el barret i la canya pintada amb purpurina que els dóna l'ajuntament, passen. No hem pogut impedir que covin ressentiments. La temporada dels assaigs transcorre entre odis mutus i les famílies que tenen parents en bàndols antagònics no es saluden...

—Però aquesta rivalitat —s'atreveix a dir timidament mister Arakelian— deu afavorir el realisme de la batalla.

—Home, sí. Fins ara no hi ha hagut queixa. L'Amador Garcia (aquest que acabem de veure) ja fa tres anys que s'encarrega del paper de general Laurencez, perquè és el noi que té la pell més clara d'aquestes rodalies. No és mala persona, però s'excita. I només faltava que a Nicanor Andere (general Zaragoza als efectes de la representació) se li acudís de rondar-li la promesa...

—Ah, aquests enamorats llatins! —exclama el periodista, exultant per la seva presa de contacte amb els exòtics costums del sud.

Don Xema calla un moment i pensa: «Aquest també és un animal». L'observació li descarrega l'esperit. Fa un sospir, encén plàcidament un cigarret i continua:

—Això d'ahir fou terrible. A les dotze del migdia, amb la plaça plena i els convidats d'honor ocupant els seus llocs a la tribuna, va fer entrada el general Laurencez al front dels seus francesos. Venien com lleons i, a la primera embranzida, atropellen els mexicans, que van fugir a la desesperada. Jo vinga explicar a les autoritats que allò era un episodi, que després ja veurien com es respectava la veritat històrica. Però suava, tenia una angúnia i una ràbia que m'omplien tot el cos. Fent un apart, procurant que només em sentís l'interessat, vaig dir al general Zaragoza (que s'havia refugiat amb uns quants lleials darrere la tribuna i aferrava la nostra bandera amb totes dues mans): «Nicanor, si no atagues de ferm i guanyes tal com hem quedat, t'escanyaré». Ell va respondre que la culpa era del pervers de l'Amador. I com que és un xicot volenterós i no li falten mai les ganes de complir, va ordenar un contraatac. La veritat és que no tingué temps de res. Com unes feres, el general Laurencez i els zuaus bolcaren la tribuna, sense respectar els civils, i van derrotar els mexicans, els quals, com ja he dit, no van tan ben alimentats. L'Amador, amb el sabre del seu avi de cantell (les coses tal com siguin), va donar un cop al front del general Zaragoza i li prengué la bandera. La tragèdia s'havia consumat: aquest any, han guanyat els francesos.

Mister Arakelian procura exterioritzar la seva compunció. De sobte, es redreça i diu:

—Crec poder afirmar en nom del meu govern que, en el seu temps històric, si una cosa així s'hagués esdevingut a l'escala real, el president Lincoln els hauria enviat reforços.

—Quin tipus més bèstia! —mormola l'alcalde, per desfogar-se una mica—. Sempre ens encolomen gent així...

—Què diu? —pregunta amatent el foraster.

—No res, que la meva carrera política s'ha vist molt afectada. En els pobles, l'oposició mai no es deixa perdre oportunitats com aquesta.

Mister Arakelian s'atura, dubtant entre saltar un munt de canyes pintades i barrets o rodejar-lo. Don Xema l'empeny suauament perquè faci la volta.

—Les canyes són molt traïdores —explica.

—Podré retratar el general Zaragoza?

—Ara hi anem.

Davant de l'escola hi ha un grup de dones ploroses, embolicades amb xals grisos. Uneixen els seus planys als gemecs esmorteïts dels homes.

L'alcalde entra i prodiga a tothom frases de consol. El repòrt er descobreix, perquè el lloc convida al respecte i al recolliment.

Estès en una llitera, el cabdill del patriotisme periòdic sofreix calladament la seva humiliació i el dolor de la ferida. Al seu costat, una noia amb els cabells lluents, trenats amb llana de colors, li dedica una sol·lícita tendresa.

—Però Adela! —exclama don Xema, sorprès—. Què hi fas, aquí? No havíem quedat que eres la promesa de l'Amador Garcia?

—Ja no, don Xema, ja no —la noia obre uns grans ulls negres, brillants—. El que ha fet l'Amador no té perdó i el meu pare no el voldria mai com a gendre. Ara sóc la promesa d'«ell».

L'Adela prem la mà de Nicanor Andere, plena de rubor, i el ferit prova de somriure, però li tiben els punts de sutura i ho deixa córrer.

El president municipal obre els braços, alça la mirada i sospira com si s'hagués tret un gran pes del damunt. S'asseu a la vora del llit i, tot eixugant-se el front, va dient:

—Home, això sí que està bé! Quina alegria em doneu, fills meus, quina alegria!

Mister Ralph Arakelian intenta seguir de prop els esdeveniments, però va una mica pesat d'esperit i es perd. Amb les barreges s'ha anat deixatant la vivacitat del seu origen armeni i ara necessita analitzar-ho tot amb calma abans de lliurar-se a cap emoció.

Don Xema, que se'l mira com si contemplés un gran insecte giravoltant a l'entorn d'una bombeta enorme, tracta d'espolsar-li l'ensopiment:

—Retrati'ls, home, retrati'ls! Amb confiança! I quan escrigui els peus de les fotografies, posi que, a fi de comptes, ha guanyat el general mexicà. Ho considero una contribució necessària, gairebé obligada, a la política del bon veí...

La rebel·lió de les coses

Si hagués estat possible d'investigar el fenomen des del seu origen, s'hauria vist que tot va començar amb una vaga dels panys i dels interruptors. Les portes no s'obrien o no es tancaven, ocasionant alarmes que prenien de seguida unes proporcions difícils de controlar. Els interruptors semblava que obeïssin una consigna d'arbitrarietat, ja que a vegades deixaven engegat o encès un aparell i d'altres es negaven a posar-lo en marxa.

Els fets es produïen escalonadament, com si algú volgués regular malignament els períodes de tensió i els paroxismes. Les plomes estilogràfiques abocaven el contingut de tinta al simple contacte amb el paper, o bé es buidaven a les butxaques i els documents gairebé sortien de les carteres buscant àvidament la taca. Cada una d'aquestes contingències, ella tota sola, hauria ocasionat les diminutes tragèdies ja conegeudes de tothom. Però per acumulació, el dia de la revolta de les coses es convertí en una catàstrofe que amenaçava la supervivència humana.

Pels carrers, es veien ciutadans asseguts a les voreres, amb la roba pengimpenjam perquè els botons, els cinyells i les tires elàstiques que subjectaven les peces al cos declinaven de sobte la seva funcionalitat i oferien carn rosada a l'escàndol públic. Les sabates es discordaven d'improvís i eren causa de caigudes; la proximitat del granit i del ciment exposava els cranis a topades de molta conseqüència. De tant en tant, algú sortia al balcó amb un posat d'estupor i les mans plenes de molles i d'engranatges, perquè havia provat de donar corda a un rellotge o servir-se d'un electrodomèstic i la màquina se li havia desfet materialment als dits. Grups d'automobilistes vagaven d'esma amb el volant sota l'aixella i la mirada perduda, a peu, molt allunyats de la prosopopeia motoritzada. Els encenedors i els llumins van fallar tots alhora, i els fumadors (que pretenien de fer front a la crisi encenent un cigarret) tenien l'aire d'una extremada indefensió.

El curiós era que el món natural no s'acabava pas. Al contrari: feia sol i oreig de primavera, conjunt propi d'una estació complidora. La fallida era purament dels productes manufacturats, de coses de les quals l'home havia prescindit durant llargs capítols de la seva història i que havia anat inventant amb astúcia i paciència.

A mitja tarda —dit a ull, perquè no es trobava hora bona fàcilment—, les aixetes, els taps i les càpsules metàl·liques dels envasos es van sumar al moviment, amb la tendència a la volubilitat que caracteritzava la protesta dels objectes. Alguns líquids fluïen sense aturador i d'altres quedaven retinguts en dipòsits i canonades, condemnant la gent a la sequedad o a la mullena. Tot contribuïa a augmentar el desconcert, per la força que dóna la unió fins a les petites coses, que mostraven la temible eficàcia d'un eixam d'insectes clavant el fibló tots a l'una. Els vidres s'entelaven de mica en mica, els nusos es desfeien, les culleres deixaven caure la sopa entre el plat i la boca —com en el proverb—, les cordes i els cordills es trencaven en les missions de més compromís que els havien estat confiades. Moltes rodes, en ple caos, rodaven al revés i els martells, en comptes de buscar la cabota dels claus, descarregaven els cops sobre els dits dels operaris, que amb menys daltabaix ja n'haurien tingut prou. Les coles industrials, com si s'ajustessin rigorosament a un contracte que caducava a data fixa, van cedir de sobte el poder enganxador, secundades per metxes i cargols, de manera que els mobles es

desgavellaven amb una certa parsimònia, no pas exempta, però, d'estrèpit. I no tan sols els mobles, és clar, perquè ja se sap que les coles industrials són de molta aplicació.

Quan la gent va sentir que les cases cruxien (poc, la veritat) es va esverar granment, per la por, tan justificada en aquelles circumstàncies, que el ciment arribés a travessar una hora baixa. Tothom va sortir al carrer, just amb el que duia al damunt i, encara, aguantant-se la indumentària amb les mans per no ensenyar les estructures que una falsa modèstia qualifica de misèries. Es van formar unes correes enormes, multituds que emprenen el camí de la muntanya guiades per l'instint del retorn a la naturalesa. Tres o quatre temes de conversa animaven la marxa. Les lamentacions ocupaven el primer lloc, perquè queixar-se no vol un gran esforç, i després venien les preguntes d'actualitat, de trepidant interès públic. Aquella pertorbació era local o internacional? No podien saber-ho, ja que la plaga havia posat fora de servei les comunicacions de tota mena i, d'altra banda, des del dia abans no arribaven viatgers: els aeròdroms eren deserts, les estacions buides, les carreteres sense vehicles.

Els grups més amatents formulaven hipòtesis, com per exemple que allò ja es veia venir, degut a la febre industrialitzadora dels països subdesenrotllats i a la pressa de prosperar sense engaltar. No era estrany —segons aquesta versió— que les coses construïdes sense un control de qualitat s'haguessin aclofat plegades.

La precipitada reincorporació a la naturalesa fou un trasbals. L'home s'havia desavesat de conèixer l'herba, no distingia la bona de la dolenta i ja no podia pasturar amb garanties. Tampoc no era caçador (en general), ni bon buscador d'aigua, s'havia convertit en un ésser mal adaptat a la intempèrie i, sense farmàcies a prop, tot li feia cremor d'estòmac i tot se li infectava. En poques setmanes van haver-hi moltes morts. «Ja se sap», deien els vius. «És la típica selecció natural: en moments de forta crisi, els débils desapareixen». Aquesta idea els deixava íntimament satisfets, trobaven que la naturalesa sabia triar. I ja que entraven en una fase d'especulació biològica, es feien venir bé els pensaments per anar a parar a la conveniència de reproduir-se. «L'instint de conservació de l'espècie ens farà anar de bòlit», deien, fingint hipòcritament que la possibilitat els amoïnava. Considerant l'estat d'emergència, van deixar de banda la nosa de la moral, segurs que després, amb més calma, tindrien temps d'arreglar-se unes lleis que els empararien la conducta.

Així, doncs, com que estaven desenganyats de l'artesanía i dels treballs constructius en general —ja ningú no es fiava de la indústria— es van dedicar de ple a propagar-se sense manies, d'una manera silvestre i despreocupada. I, comptat i debatut, van descobrir que, sense necessitat de tanta maquinària, allò també els distreia i els divertia cosa de no dir.

La bancarrota dels objectes ocasionà la relació dels fets per transmissió oral. Però algun cronista obstinat va intentar, fins al darrer moment, escriure la història que vivia. Un dels més perseverants, deixà un fragment de full amb mecanografia pòstuma:

Enmig del desastre, quan totes les plomes, els bolígrafs, els llapis i les màquines d'escriure del país (i qui sap si de l'estrange) han quedat inútils, tinc la gran fortuna que la meva robusta portàtil aguanta bé i m'ha permès de ressenyar fins aquí, resumint-los, els extraordinaris successos d'aquests dies. Sort tinc també (potser encara més grossa) de la lleialtat de la meva secretària, una noia intel·ligent, de bona presentació i molt afavorida, que m'acompanya en el tràngol que passem.

Noto, tot just ara, que algunes tecles es van endurint, com si estiguessin a punt d'enferritjar-se. En canvi, d'altres comencen a anar balderes, com avellanes llampades, entre elles la del signe de lliures esterlines, que no sé per què l'hi posen.

Les tecles... Ja hi som! W13kluu No tindré temps ni de qq&6zz Encara bo que em queda la secretàwzy yyutu bb?? rkjooo.

Esport i ciutadania

Vingué un moment d'aquells que sempre arriben: les idees sòlides d'unitat passaven per una crisi, sobretot perquè els equips centrals no marcaven. La fallada posava en quarantena tot el sistema, amb la consegüent amenaça per a les conviccions, que afrontaven un decandiment del futbol nacionalista. Es van fer rogatives, sense el gust d'altres vegades, perquè els progressistes frenaven el folklore de la fe. Per acabar d'adobar-ho, es produí un col·lapse que afectava figures de molt lluïment en altres espectacles i la petita pantalla no sabia cap on girar-se. Qui més qui menys, els homes esteparis sofrien pel prestigi (tan treballosament aconseguit i mantingut) de la virilitat indígena. De cop i volta s'adonaven que la història que estaven fent no pagava el tret i que això —a més de posar en perill les apostes benèfiques— feia trontollar tota la bastida.

Enmig d'aquestes dramàtiques circumstàncies es produí el gran prodigi. Quan faltaven sis minuts per acabar un partit de molt compromís —que els representants de les essències racials perdien per dos a zero—, ocorregué que els llums de l'estadi van disminuir d'intensitat i, en canvi, al centre del camp va brillar la figura d'un davanter miraculos, uniformat de blanc (de fet, no desentonava) i amb una llarga cabellera. Tot ell resplendia amb una rara fosforescència. Mentre la multitud, a les grades, s'aguantava la respiració, l'aparegut va organitzar tres arrencades i va marcar tres gols impecables, que pujaren al marcador i decidiren el partit. El capità dels contraris va protestar en nom del club de la costa que representava, però l'àrbitre (que a desgrat de l'atabalamet momentani no havia perdut la intuïció), va ensenyar-li la targeta i l'altre s'estamordí.

L'endemà, els crítics més identificats amb la línia van demostrar que no hi havia res al reglament que pogués ésser utilitzat per a anul·lar gols com aquells. Un comentarista molt llegit digué que si les intervencions meravelloses haguessin de provocar la invalidació dels resultats dels encontres (o *combats* o *batalles*, que tot és la mateixa cosa, deia) s'haurien de depurar les cròniques oficials. «I la història», afegia mordàcament, «és irreversible».

La premsa de províncies intentà de parar el cop, al·legant timidament que la prohibició de fitxar jugadors estrangers s'havia de fer extensiva —per pura lògica— als jugadors sobrenaturals. Però la Federació va fer publicar una nota puntualitzant que la tradició miraclera era tan arrelada al país, que calia considerar el davanter fosorescent com a oriünd. Ara bé (afegia la Federació): no era cosa de servir amb safata als clubs perifèrics un precedent de tanta transcendència, perquè només faltarria aquesta, que tothom es fes un calendari amb santoral a mida per a atomitzar la lliga; qui havia picat primer, quedava com a picador magne i llestos.

Alguns diaris van passar les pàgines esportives a la secció de litúrgia, però la disminució de les vendes els va tornar en si i es van deixar de floritures.

Hi havia poques sortides airoses per a una situació tan delicada. Afortunadament, l'època convidava a mirar enrere amb propòsits de retruc nostàlgic i se'ls va acudir que els finals de lliga coincidissin amb efemèrides de la Reconquesta. Així, el jugador metafísic, marcat per tot l'equip contrari, tenia ocasió d'elaborar uns quants gols antològics.

Tanmateix, tal com passa quan les institucions s'han de refiar dels miracles, la gent s'avorria, havia perdut l'indispensable gust per l'imprevist. I amb la finalitat de conservar, almenys, una mica de truita per al somni, van acordar tacitament, de sotamà, que el veritable campió seria el qui quedés en segon lloc. Un campió sense corona (sense aurèola, deien ells), i aquest seria l'honor que posarien damunt la taula.

Ara: segons com es mirés, tot havia quedat com abans, per la qual cosa no valia la pena de molestar cap apòstol.

La lluna a casa

(conte infantil)

El procés de portar la lluna al dormitori d'en Joan va ésser laboriós, ple d'alts i baixos com totes les grans empreses. Només un noi com ell, reflexiu i pacient, podia triomfar en un propòsit que desvetllava tanta incomprendisió en els adults. Val a dir que tingué un aliat entusiasta, un company que l'admirava per l'audàcia de les seves concepcions. Eren veïns, anaven a l'escola plegats i ho compartien tot com uns excel·lents camarades. L'amic (que es deia Eduard) tenia fama de bon pescador de canya, en l'especialitat de riu.

L'interès per la lluna els va venir de sentir-ne parlar a la gent gran. Cada vegada eren més freqüents les converses sobre coets i cosmonautes, creixia l'apassionament pel tema i prenia cos la divisió entre els escèptics i els fanàtics. Fins aleshores, la lluna havia estat per als dos companys un element que formava part del paisatge, amb la mateixa naturalitat que una carena o un bosc. Ara: si li donaven tanta importància, alguna cosa devia tenir. Era qüestió de considerar-ho.

Cada matí es llevaven d'hora, i, abans d'anar a l'escola, s'aturaven una estona a pescar. En un embassament del riu, d'aigües quietes, van veure reflectida la lluna, que ja anava de retirada. En Joan —que pescava distret, més que res per fer companyia a l'amic— tingué una rel analítica.

—Fixa-t'hi —digué a l'Eduard—; la imatge de la lluna és aquí. Si tornem enrere, la trobarem a l'estany, i més enllà en el safareig de casa. Vol dir que, per mica que l'ajudéssim, se'ns ficaria a les habitacions...

—És així mateix —va respondre el seu company—. Ho trobo naturalíssim.

—Sí, home. No es tracta de cap descobriment sensacional. Però si instal·lava la lluna a la meva cambra (és una suposició), seria un cop. Tant de parlar d'anar-hi i resultaria que ella hauria vingut a ajocar-se'm als peus.

L'Eduard estigué a punt de dir que la idea era de nen petit, però sobtadament va trobar que no ho era. I tant que no! Si algú, contemplant la caiguda d'una poma, havia revolucionat la ciència, quantes coses no podrien fer-se tenint sota cobert la cara de la lluna! Es va engrescar:

—Saps què podríem fer? Amb un teixit de malla fina, una fibra artificial ultramoderna, provaríem de capturar-la. Enfonsaríem la tela a l'aigua (quan la lluna és a dins), l'estendríem al fons i estiraríem cap amunt a poc a poc. La condició fóra que la finor de la malla no deixés colar la lluna... —En Joan es va disgustar una mica, perquè trobava que tots dos tenien prou coneixement per no malgastar la pàlvora en salves—. Ho he dit de bona fe, encara que sense confiança —es disculpà l'Eduard—. Després de tot, és qüestió de provar i provar. No creuràs pas que ho encertaríem de seguida...

—Penso que sí.

—Com?

—Amb miralls. Un vell recurs! No sóc cap gran inventor, jo... —digué en Joan, ple de falsa modèstia.

L'Eduard era receptiu i de bon conformar. A més, era cert que la lluna havia demostrat el seu gust d'emmirallar-se i, per aquell cantó, podrien atreure-la.

Van començar la replega de miralls. A casa d'en Joan en tenien dos de vells a les golfes, i l'Eduard va aportar-ne un d'escantellat, amb restes d'un marc de xicranda que era la mostra de passades esplendors. Els nois i noies amics —o simplement coneguts— contribuïren amb llur esforç, trucant a cada porta amb un esperit semblant al que empleaven per a recollir la llenya del foc de Sant Joan. Però amb resultats més incerts: no tothom es prenia bé que algú els amoïnés per demanar miralls, sobretot quan sentien que era per a portar la lluna a un dormitori.

De tota manera, en van ajuntar molts. És una matèria que abunda, i, quan es troben en estat de decadència, la gent es resigna a desprendre-se'n sense gaires esgarips.

Abans d'iniciar l'experiment, en Joan tingué una aprensió moral.

—Hem convingut de portar la lluna a casa —va dir a l'Eduard—, però no m'hi faig fort. Si vols, podem dur-la al teu dormitori...

—Ui, no! —respongué l'Eduard—. Els pares me la posarien per barret. Però moltes gràcies: em recordaré tota la vida de la teva generositat.

En Joan va dirigir l'operació amb mà mestra. Col·locaren el primer mirall en una branca baixa del lledoner del pati, inclinant-lo sàviament perquè recollís la imatge de la lluna i la projectés al segon mirall, situat en un dels pals de l'estenedor de roba. L'enfilada seguia de mirall a mirall, travessava l'hort aprofitant l'encanyissat de les tomaqueries i, en arribar a la casa, grimpava per desaigües i canonades i pujava fins a la finestra d'en Joan. Com que havien de treballar de nits, fou una feina llarga i pesada. Va haver-hi un moment que semblava que farien curt de miralls, però trobaren els reforços necessaris i van coronar l'empresa amb èxit.

—I on l'aposentaràs, ara? —preguntà l'Eduard en veure la lluna abocada a la finestra d'en Joan.

—Sobre la calaixera —va respondre l'amic—. Una tirada més i posarem el darrer mirall a dins d'una palangana plena d'aigua. Pel que sabem, a la lluna li agrada la mullena.

Ja la tenien allí. Movent la superfície de l'aigua, feia l'efecte que bategava. Amb l'ajut d'un vidre d'augment es veia gran i detallada, molt polida tota ella, com si s'hagués mudat per anar de visita. Era qüestió de molta òptica, però els resultats justificaven el desplegament d'iniciatives.

En virtut de la mica de desencís que comporta l'aconseguir qualsevol cosa que ha estat objecte d'il·lusions, una nena que havia contribuït a la replega de materials comentà que, *ara que la tenien allí*, trobava que no n'hi havia per a tant.

—És la vida —va replicar-li sentenciosament en Joan—. Als primers cosmonautes que arribin a la lluna els passarà el mateix.

Tota la gent granada va fer-hi molta crítica. La mare d'en Joan li digué que si es vessava la palangana, l'estovaria, i en Joan va haver de tranquil·litzar-la a base d'assegurar-li que la lluna no tacava. El pare (que en les converses sobre la lluna era més aviat escèptic) cridà en Joan a banda:

—Sigues franc —va dir-li—. Oi que no paga el tret? Abans, el sol es ficava al cap dels eixelebrats. Ara s'hi posa la lluna. On anem a parar? Jo dic que la lluna no té tanta importància.

En Joan, cada vegada que el seu pare li parlava d'home a home, ho agraïa de veres. Se sentia obligat a donar tot el rendiment possible i a no fallar.

—Jo crec que té importància —va dir amb discreció—. Vindrà un moment que, des d'allí, algú dirà: «Quina Terra més bonica fa, avui!». O bé parlarà de Terra creixent i de Terra minvant. Seran contemplacions de molt de compromís.

Va veure que el seu pare distreia la mirada i li dolgué que perdessin el contacte cordial. Li allargà la lupa perquè contemplés la lluna al fons de la palangana, i el pare hi accedí.

—Déu n'hi do —va comentar amb ganes d'ésser condescendent—. Em recorda aquelles postals japoneses en relleu.

—També cal pensar amb el retop —digué en Joan—. Anirem a la lluna i, de més a més, trobarem alguna cosa que ens farà un gran servei.

—Què vols dir? —va preguntar el pare.

—Vull dir això, el retop... Tot s'aprofita. Per exemple: els miralls que hem posat a l'hort ens poden servir per caçar aloses.

El pare comprengué la profunda bona voluntat i va abraçar en Joan. El cas era aquest: de cop i volta, es van sentir molt units, llunes a part i sense voler anticipar els fets. Abans de sortir de l'habitació, el pare digué:

—De tota manera, d'això de les aloses, res de res. Ja saps que vam quedar que no caçaríem ocells...

—Ho sé. Era un exemple. Podríem dir, també, que els miralls serviran perquè els ocells no ens vinguin a picar les cireres.

—Això. I cal dir-ho tot: la lluna t'adorna molt la calaixera. No t'oblidis de canviar-li l'aigua cada dia.

Es van somriure de cor a cor i, cadascú pel seu compte, van acordar que s'estimaven de veres.

L'Arca de Noè

(conte infantil)

En Joan Conill, en Pere Colom, l'Esteve Passarell i l'Emili Roqueta (tots quatre de batxillerat elemental i amb bones notes de mitjana) havien format un club a imitació dels grans. Se'n deia —per no haver de pensar gaire— «L'Arca de Noè» i era l'enveja de tota la classe.

A en Roqueta l'havien admès després de molt maldar i d'estudiar-ho des de punts de vista variats. De primer el rebutjaren, però existien dues raons fortes: en Roqueta estrafeia a la perfecció el crit del gall dindi i el seu cognom, encara que no fos d'animal, suggeria alguna cosa, no era corrent. Tanmateix, l'ingrés al club va guanyar-se'l a pols amb l'habilitat referent al gall dindi.

Com la majoria de les associacions humanes, «L'Arca de Noè» havia nascut en defensa d'uns interessos comuns amenaçats. Hi ha cognoms que es presten al reprobable vici de fer-hi broma i en Conill —que després fou el dirigent de la societat— va demanar junta als altres tres i es constituïren adequadament. Bé: fins on és possible de fer grup amb tan poc personal, però les coses canviaren de seguida. En comptes dels jocs de paraules i de les comparacions odiooses, el petit nucli despertà de bon començament una gran curiositat i després admiració i enveja. Si no, allí hi havia el «cas Roqueta», que amb fama de llest i de conèixer dues claus de judo, arribà a pregar humilment que l'admetessin, encara que fos amb el simple grau d'assimilat.

L'esperit de competència, tan natural i necessari per al progrés, va ésser motiu d'emulacions que no passaren del grau de temptativa. Per qüestió de caure en la facilitat, alguns provaren de trobar lligams amb els cognoms de què disposaven (un cop separats els zoològics, que ja actuaven a part) però la llista de la classe no donava de si i l'intent es va frustrar.

Més endavant, assajaren d'unir-se per afinitats: cantants o futbolistes predilectes, la pràctica de jocs de temporada o el col·leccionisme segons els gustos. Però en Conill tingué una inspiració digna d'un veritable cap de colla: va dir que tothom pot ésser filatelistes —exemple triat a l'atzar—, però que hi ha poques persones que es diguin Passarell o per l'estil. Per tant, el club de tres amb l'*honoris causa* Roqueta era selecte, amb uns drets d'admissió restringits a circumstàncies de bressol o a mèrits garbelladíssims.

Eren paraules certes, i l'oposició, tot i al·legar que els signes del temps s'encaminaven cap a la democràcia, va llanguir. En canvi, augmentaren les ganes d'ingressar al reduït cercle de prestigi bíblic. Un dia, un noi que es deia Xavier Morera va prendre en Roqueta durant l'esbarjo.

—Mira, Roqueta —va dir-li—: no ens hem d'enganyar. Tu has entrat a «L'Arca» d'estranquis.

En Roqueta va insinuar una de les dues claus de judo que coneixia, però com que en Morera amidava prop d'un pam més que ell, assajà el diàleg abans de llançar-se a l'aventura:

—Què vols dir, amb això?

—Vull dir que, si anem a mirar, jo tinc més drets que tu per entrar a la societat. La morera és l'aliment bàsic dels cucs de seda. Sense menjar no hi hauria animals. M'entens?

En Roqueta es va torbar, però no gaire, perquè era esparpillat.

—La seda va de retirada —respongué—. Les fibres artificials li han donat un cop de mort. Per aquest camí dels cucs no aniràs enlloc...

—Deixa't d'històries, Roqueta. Fixa-t'hi: roqueta, roqueta... A l'arca de debò només t'haurien aprofitat com a llast, un pes que es llença així que les coses van a mal borràs. En canvi, jo hi havia d'ésser *per força*. Als cucs de seda els hi anava la vida.

Era un argument sólid i deixant de banda que en Roqueta no va trobar una rèplica immediata, en Xavier Morera aprofità la vacil·lació per reblar el punt amb un suborn: si en Roqueta procurava que el deixessin entrar a «L'Arca», li regalaria els sis cromos que li faltaven per completar l'àlbum de cosmonautes. No estava bé, no era correcte, però en honor a la veritat cal dir que en Roqueta va actuar més impressionat pel paper realment important que la morera devia jugar a «L'Arca» que no pas per la il·lusió dels cromos.

Posà, doncs, el tema a debat en la primera reunió, i en Morera fou admès com a soci protector, per tres vots contra un. El vot advers fou d'en Conill, que sucumbí a una mena d'egoisme:

—Si es digués Lletsó o Panís, encara... Però es relaciona malament amb els llinatges. Coneixeu algú que es digui Cuc?

—No —va respondre en Passarell—. Però la meva tia té una amiga que es diu senyora Cucala...

—Ja és una aproximació que obliga a reflexionar... —va dir en Pere Colom.

Total que després d'un breu intercanvi d'opinions, el nou membre fou acollit, gràcies a la flexibilitat d'en Conill, que com a president tenia doble vot i podia produir empat perpetu. Però no va fer ús del privilegi.

Ja se sap que quan algú cedeix en qüestió de principis és com si s'enfilés en un tobogan, que un cop a dalt ja només es pot lliscar cap avall.

El club es reunia, aproximadament, cada dimecres. Després de la classe de la tarda, els cinc socis es congregaven a la biblioteca de l'escola, durant quinze minuts a tot estirar, perquè tots tenien pressa d'anar a casa. Més que res, ho feien per l'expectació que desvetllaven entre els seus condeixebles. De què devien parlar? De tot i de cap cosa, si molt convé. El cas era que els quinze minuts passessin de pressa.

Un dimecres, a mitja deliberació de «L'Arca», va presentar-s'hi l'Andreu Solanell. Va trucar a la porta, entrà timidament i digué:

—Vinc a sol·licitar l'ingrés al club...

Es van quedar de pedra.

—A sant de què? —reaccionà en Roqueta—. Que et penses que és el metro, això? Quina papereta presents?

—Diuen que sóc el més ase de la promoció —respongué en Solanell, ple de modèstia.

Els altres van callar, perquè no volien ferir els sentiments de ningú, i amb més motius per tractar-se d'un company.

—Sí o no? —va insistir en Solanell.

Mantingueren el silenci, que és una forma consagrada —diuen— d'afirmar. En Solanell s'ho va prendre així, i continuà amb les raons que duia:

—Penso que ésser animal de veres, en el cas de «L'Arca», val més que no pas dir-se'n. De manera que vull formalitzar la meva pretensió.

De veritat, en Solanell no era ase, sinó mandrós, i treia notes baixes. Però malament quan algú és qualificat amb rigor pels altres, i allò de ruc se li havia encastat en ferm.

—Per tant —prossegui el noi—, pregunto: com quedem?

En Solanell, malgrat tot, es feia estimar. En part, degut a unes virtuts que ja tenia reconegudes aleshores, i en part a unes altres que duia latents i que l'ajudaren a fer el tomb temps a venir, quan va acabar el Preu amb brillantor. Sigui com sigui, el van acceptar a «L'Arca», i es pot dir que fou la causa del seu naufragi, ja que obrí un forat a la quilla que ja no fou possible de tapar. Perquè quan en Joan Corral pretengué d'entrar-hi, invocant relacions molt estretes entre el seu cognom i les finalitats de «L'Arca», no es van veure amb cor de contradir-lo. I seguiren l'Enric Creuet, només perquè passava els estius a Sentmenat, on, segons ell, sortien molts llangardaixos a l'època de la sega. I l'Antoni Puigmartí, perquè a casa seva tenien canaris i cada vegada que se'ls en moria un passaven un disgust com si es tractés d'algú de la família. I l'Albert Miseracs, que tenia un oncle que diu que caçava pel pur plaer de passejar el gos, però que no tirava mai a matar.

En fi: quan foren gairebé tots a dins, «L'Arca» els vingué petita i la van dissoldre, per tal d'evitar els aires d'importància que es donaven els tres que n'havien quedat fora. Tot va quedar igual que abans, amb la diferència (digna d'aplaudiment) que ja mai més ningú no es va burlar de cap cognom.

Al capdavall, la vida fa després el que li sembla. Per exemple, en Joan Conill esdevingué, ja de gran, un home molt entès en els negocis, els encertava tots, i la gent —sense adonar-se de la topada de conceptes— quan parlava d'ell repetia sempre la mateixa frase feta: «Aquest Conill és una fura!».

Filomena Ustell (1916-1962)

La Filomena Ustell va néixer a Berga, cap a les darreries de l'any més baix apuntat entre parèntesis. Filla de Joan i de Munda, tingué una infantesa que no va cridar l'atenció de ningú, i fou educada a batzegades, més en habilitats domèstiques i d'adornar que no pas en cultura humanística.

El pare de la Filomena fou un baster que adquirí renom amb l'invent d'un ronsal de tracció múltiple de gran eficàcia. Va viure'n amb decòrum fins que els motors de gasolina substituïren la força animal per una altra de més bèstia, moment que marcà la decadència de la família Ustell. El pare, ressentit, féu cap a la taverna i es va barrotar la vida en cosa de setmanes. La vídua va resistir, amb penes i treballs, fins al casament de la noia, però aquesta efemèride cal historiar-la a part.

La Filomena no estava per pensar en bodes de conveniència. Deixant de banda la feblesa econòmica, mai no havia tingut cop de vista i, si es va col·locar, fou ben bé perquè en aquest món tot es despatxa. El dia dotze de maig de l'any 1936, en una església modestament apariada, va prometre fidelitat eterna a en Felip Sirena, un jove gris, de poques taules verbals i sense complicacions de caràcter. Era un home reservat, que posava injeccions a domicili i no se li coneixien altres vicis. No se sap si la seva vocació hauria donat per a sostenir el matrimoni, perquè no va haver-hi temps de res: quatre mesos després de la cerimònia religiosa, en Felip Sirena se'n va anar al front i allí va acabar-se-li la poca biografia, ja que mai més no se'n van tenir notícies. Cal dir que tres setmanes abans que el noi s'incorporés a les forces populars, la mare de la Filomena tingué una punxada més forta que les de costum i es va morir entre l'eixida i la cuina, abocant el menjar de l'aviram i sense temps d'arribar al seu llit o, almenys, al balancí del menjador.

Considerem, doncs, que la Filomena va quedar-se sola al món a la ratlla dels vint anys. Sort que havia resultat honestament fecundada, de manera que pel febrer de l'any 1937 donà a llum un producte de sexe masculí, normal si no es fa esment del poc pes i d'una taca morada que la criatura tenia al front. Aquesta taca esdevindria mítica, estava destinada a aparèixer a tots els periòdics esportius de la Península i a molts de l'estrange.

Aleshores començà l'etapa heroica de la Filomena, que va maldar per tenir la casa neta i el fill aconduït, sense deixar de petja el problema de la subsistència. Fabricava pastissos de formatge i els repartia a domicili, d'un cap de setmana a l'altre. Es revelà formal de mena i bona administradora, una vídua ensopida molt elogiada per tothom.

La Filomena fou una marassa i d'aquí arrenca el seu pes específic dins la història del país. El seu fill, en Felipó, va pujar de constitució prima; era d'aquells infants que conviden a la bufetada, no pas pel seu temperament —ja que era introvertit i quiet—, sinó pel seu aspecte, inhumana circumstància que confirma la cruetat de l'ambient. Els seus companys d'escola el pegaven cada vegada que els venia de gust i en Felipó, que tenia els braços curts i de poca consistència, era allisat sovint.

Un dia que en Felipó va arribar a casa escabellat i amb sang al nas, la Filomena va dir-li:

—Nen, això s'ha acabat. La vida és dura i, si no saps defensar-te, et faran mal. Ja sé que els punys no et responen, però hi ha altres anatomies. A partir d'avui, emprendrem un entrenament intens.

Per raó de la feina, la Filomena tenia uns quants sacs de farina buits. Va agafar-ne un braçat i els lligà, fent coixí, a la soca del cirerer que hi havia al pati de la casa. Va estrènyer la corda amb tot de voltes sàviament disposades, fins a aconseguir una massa compacta i ben travada. Amb amor maternal —però amb energia—, va manar que en Felipó es calcés les sabates de pell de vaca disposades per als dies de pluja i de fangueig, i situà el noi enfront de l'arbre. I digué:

—Ara, Felipó, asserena't i estigues pel que fas. Apunta els sacs i etziba'ls unes quantes puntades de peu, sense atabalar-te, amb freda indiferència, però sense afliuir.

Cada tarda, quan el noi tornava del col·legi, la seva mare el sotmetia a la disciplina de les guitzes al cirerer. No hi valien excuses. Per molt cansada que es trobés pel tràfec diari, la Filomena dedicava una hora sencera a perfeccionar l'estil d'en Felipó. Ben aviat, la cama dreta del nen va adquirir una presència i un perfil propis, que potser la feia aparèixer esguerrada en relació amb el total de la figura, o potser perfecta, segons com es mirés.

—Ja ho saps —recomanava tossudament la Filomena—. Quan algú t'empipi, i sobretot si prova de posar-te les mans al damunt, apunta-li a la canyella i dispara fort.

En Felipó va preguntar si ja valia, allò. I la Filomena, lapidària, respongué:

—Quan es tracta de fer-se respectar, val tot.

És admirable l'instint d'una mare. Només un d'aquests éssers mal apreciats podia descobrir el tresor que ocultava la cama dreta d'en Felipó. A l'escola, el panorama va canviar radicalment en qüestió d'un parell de mesos, el temps just que necessità el fill de la Filomena per sembrar el terror amb uns cops de peu col·locats i poderosos. Va consagrarse el dia que deixà fora de combat el fill del farmacèutic, el condeixeble que gallejava més. Aquest rival, fort i escometedor, va estar-se prop de deu minuts gemegant i saltant a peu coix, aguantant-se amb les mans la cama adolorida. Li queien unes llàgrimes grosses, amb les quals esquitxava els companys que feien l'intent d'assistir-lo.

El fill del farmacèutic, que era un xicot realista, i, després de tot, noble, així que va haver-li passat la sentida, agafà en Felipó pel braç i li digué una sola paraula: «Associem-nos». Fou l'entrada d'en Felipó al món màgic de la fama. Des d'aleshores, cada vegada que organitzaven matx durant l'esbarjo, en Felipó era sol·licitat com a defensa central i no va trigar a veure's que tenia el do de tallar totes les combinacions de la davantera enemiga.

La carrera del noi de la Filomena fou fulgurant. És clar que no es pot dir que entre nosaltres passin desapercebudes habilitats com les seves. Potser sí que se'n fuga algun cervell, però els peus de primera categoria sempre troben aquí la seva galleda d'or. De l'equip de l'escola, en Felipó va passar a la «Selecció Salesiana», i d'allí a l'onze comarcal, on després d'una temporada brillant fou contractat per un equip de tercera divisió.

Quan va veure que el seu nom començava a sortir als diaris, en Felipó —que al camp i a la vida havia après a calcular les jugades— va posar-se Sánchez com a pseudònim, amb la mira de cridar l'atenció de la societat més il·lustre de la capital. Però això fou per poc temps, perquè el destí l'havia de menar cap a colors i

ensenyes molt variats. El públic el batejà en última instància, immortalitzant-lo com a Felipó-la-Barrera. Per als íntims, simplement, la Barrera.

Són incomptables les penes i les frustracions col·lectives que la Barrera ha amorosit amb la seva fabulosa cama dreta. La seva llegenda és un patrimoni popular dels més autèntics. Tanmateix, al fons del personatge visible, resta la figura abnegada i lúcida de la mare, la vídua humil que tingué la intuïció d'on podia arribar un noi aparentment neulit. Sense Filomena no hi hauria hagut Felipó, i això no queda pas circumscribit al simple camp de la genètica.

La Filomena Ustrell va viure prou per a recollir els fruits de la seva obra. Prou, però no gaire més, perquè va morir relativament jove, encara ben conservada dins el que podia donar de si. A la tardor de l'any 1962 agafà una grip que semblava cosa de no res i ja no va parar fins a rendir tribut.

—No puc més —digué al final. I el metge de capçalera comentà:

—Tota la vida ha estat un escarràs.

Si hi ha possibilitats de percepcions *post mortem*, la Filomena ha d'estar francament contenta. Cada vegada que l'entrevisten —que no són poques—, en Felipó-la-Barrera declara que tot ho deu a la seva mare. Bell homenatge i bona font d'inspiració per gravar les lletres del monument funerari que, algun dia, caldrà dedicar al descans etern de l'exemplar ciutadana.

Refinaments d'ultramar

Un dels plats més exquisits que encara es poden degustar actualment és el shilayo. És un plat de l'Amèrica central, però no pas de país concret, sinó de frontera, gairebé de terra de ningú. Però sempre d'arran de mar, perquè el shilayo és un rar producte marítim, un veritable enigma per als naturalistes. L'únic segur és que es tracta d'un animal amfibi, perquè se n'han trobat exemplars a grans profunditats i també molt lluny de l'aigua, a dos o tres quilòmetres de la costa, perseguint mosques vironeres i aranyes boscanes. No se sap ben bé si cal classificar-lo entre els crustacis o els batracis, tot i que darrerament sembla descartada la primera possibilitat, sense que es pugui dir que hagi triomfat la segona.

El shilayo camina dret i neda en posició horitzontal. Es distingeix per un gran amor a les seves cries, en defensa de les quals és capaç d'increïbles actes d'heroisme. Els individus adults amiden de vint-i-cinc a trenta centímetres i poden arribar a pesar de cinc a set-cents grams, però d'aquí no passen, perquè és una espècie esvelta i activa, no està mai quieta ni a l'aigua ni a terra. Alguns científics afirmen que no pot viure en captivitat, però hi ha viatgers que asseguren haver-ne vistos en poder de tribus índies del litoral, que els tenien en uns cossis de terrissa plens d'aigua, amb unes quantes pedres i una mica de sorra al fons. És dubtosa la interpretació donada a aquest fet, ja que la manera òptima de guisar el shilayo es presta que un observador superficial arribi a conclusions errònies. Al shilayo cal matar-lo a taula parada, instants abans de menjar-se'l, no tan sols perquè es conserva poc, sinó perquè la carn és més gustosa quan encara té la crispació de l'agonia.

Cuinar i servir el shilayo requereix una colla d'operacions rituals. No és, de cap manera, un plat de fonda, ja que únicament en el redós familiar pot trobar el punt just de dedicació i l'equilibri entre els diversos ingredients i la manera de preparar-los. A les zones costeres de l'Amèrica ístmica, quan en una casa volen obsequiar hostes distingits, el shilayo és de rigor, sempre que es trobin dins de la temporada, perquè a principis i a finals de l'època de pluges el shilayo amargueja. La resta de l'any és un requisit apreciadíssim.

Cal capturar les peces vint-i-quatre hores abans de l'àpat i conservar-les活ives en uns recipients amb aigua de mar, preparada prèviament amb una cullerada sopera de llavor de puça per cada tres litres. Les femelles són més saboroses que els mascles, com sempre i a tot arreu, encara que alguns tractadistes elucubrin en sentit contrari. Hi ha qui recomana deixar els shilayos una nit a la serena, però això sembla més dictat per l'egoisme que no pas per la gastronomia, ja que aquests animals, quan se senten atrapats, gemeguen d'una manera que recorda molt el plor d'una criatura de pocs dies. Per tant, és més còmode tenir-los a fora, al pati o al jardí, que no pas a dins de casa, però s'ha demostrat que la carn és més tendra si se'ls manté sota cobert durant el període de dejuni.

El dia de la menjada, la mestressa reparteix als invitats unes polaines de jute que arriben fins a una mica més amunt de mitja cama, i els comensals se les posen amb una certa solemnitat. Després, els és donada una mena de pala o de raqueta a cada un, són tancades totes les portes i finestres, l'amo pica de mans i s'inicia la partida.

Les minyones treuen els gibrells amb els shilayos, i sense separar l'enreixat metà·lic que evita que s'escapin prematurament, aboquen l'aigua i tot seguit alliberen els animals, que proven de fugir esfereïts, topant contra els mobles i les parets. Les dones de la casa (exclusivament les dones de la casa) els empaiten brandant uns pals de sicòmor o de xicranda —segons les zones i les possibilitats—, uns bastons curts de superfície molt brillant, vernissada a monyeca. El propòsit és estabornir-los, pegant-los darrere les orelles amb els pals perquè perdin els sentits, i res més que això, ja que el shilayo ha d'arribar viu a la planxa. Si no, deixa anar suc i no val res.

El shilayo corre, es defensa, s'arrapa a les cames dels convidats i mossega amb fúria les polaines de jute. És el moment de copejar-lo amb precisió, ni poc ni massa, només per a desmaiar-los. El shilayo fa uns crits esborronadors, però la gràcia —una d'elles— consisteix a fingir indiferència. Les dones els estiren d'un a un de bursada i els animals deixen la dentadura a les polaines. Sense treva, els shilayos són llençats a unes làmines de ferro posades damunt les braces dels fogons. En sentir la cremada, les bèsties es deixondeixen i salten fora de la planxa. Aleshores, els convidats els cacen al vol amb les raquetes i els tornen de rebot a la planxa, tantes vegades com calgui, fins que queden daurats segons els gustos.

La taula ha d'estar preparada. El peix o el que sigui (la ciència té l'última paraula) se serveix amb un brot de fonoll marí entre geniva i geniva. Si està al punt, el shilayo esbatana els ulls i encara mou lleugerament les ninetes, com si demanés clemència. Vençut, sembla que faci adéu amb les mans, que curiosament tenen cinc dits cada una. I les convulsions li fan estirar les cames, a l'extrem de les quals hi ha uns peus diminuts, com de ballarina oriental. És el moment d'assaborir-lo: es parteix per la meitat amb una estrebada seca i es xucla la molla, sense presses, però sense entretenir-se, perquè es torna agre en cosa de minuts.

A taula hi ha unes estretes bandes de tela, amb vetes a cada punta (que es lliguen al clatell) i serveixen per tapar-se el nas. El shilayo és un dels pocs animals que no té una època de zel determinada, va esverat tot l'any, i quan li ve la dèria d'aparellar-se exhala una fortor desgradable, que si no es combat amb una obstrucció de les fosses nasals arribaria a destruir el plaer del paladar.

El conjunt de cerimònies i d'accessoris és encantador. Les polaines de jute i la part de teixit vegetal de les raquetes porten uns dibuixos indis d'una gran bellesa, i els pals de sicòmor o de xicranda duen a la punta de picar unes valuoses talles, amb escenes cinegètiques en relleu. Les bandes de tapar-se el nas van decorades amb greques de colors molt vius, i amb les peces dentals que els shilayos deixen encastades a les polaines, els naturals del país fan uns collarets summament estimats pels turistes. Tot plegat, és una manifestació d'art popular molt important de l'hemisferi occidental.

Per desgràcia, són costums que tendeixen a desaparèixer, com tantes i tantes coses que deixem perdre irremediablement. Es calcula que d'aquí a un o dos lustres ja no serà possible de trobar shilayos a cap cuina d'aquelles terres. Les joves generacions s'inclinen cada vegada més pel lluç de palangre i per plats que no volen tanta paciència.

La societat consumida

Vam saber que ens havíem de posar l'anella al nas pels volts de l'envergada inicial de la primavera. El rumor corria de feia temps, però amb discrepàncies: els uns deien que seria obligatori i els altres que seria facultatiu, amb avantatges de desgravació fiscal per als obedicents. Al final, va resultar un entremig, ja que els legisladors ho deixaven a criteri dels ciutadans, tot advertint-los lleialment que als qui no es posessin l'anella els seria difícil d'obtenir el passaport, no cobrarien punts i les vacances d'estiu i de Setmana Santa els serien fixades com a recuperables. El to del Butlletí era sec, sense aviciadures, per bé que amb un estimable toc humanitari, ja que deia (ben clar) que les delegacions d'hisenda cobrarien el cost estricte de l'anella i no pas la feina de col·locar-la, de manera que la perforació del nas i l'anestèsia sortirien de franc. En la pràctica, va resultar que per tenir dret a l'esterilització prèvia calia adquirir una pòlissa a benefici dels orfes de la marina.

L'oncle Oleguer, que era una mostela i sempre anava al davant o empenyia per ésser dels primers, va tenir l'anella quan tot just començava a parlar-se'n. Era accionista d'una fàbrica d'embalatges que obtingué el contracte per a enviar les anelles a tot el país, i es va espavilar per quedar-se un dels models que havien enviat del centre per tal de calcular la forma i la cubicació de les caixes. Era una anella-pilot d'acer inoxidable, amb una sentència llatina que, a cuita-corrents, es podria traduir així: «Segons el vent, les veles». L'oncle Oleguer ens va explicar que hi hauria liberalitat en qüestió de tria de materials, o sigui que els benestants i les dones —dit amb aquesta barreja i a ull nu— podrien optar (a més del material bàsic) entre la plata, l'or i el platí, sempre, naturalment, a condició de pagar la diferència. Això, per un insondable misteri, va agradar.

L'oncle s'entestà a emprovar l'anella a la seva filla petita, la cosina Margarida, i va provocar-li una hemorràgia degut a una manipulació graponera de la pinça, que calia tancar a poc a poc i amb compte a causa de les particularitats del tendrum nasal. La criatura es va espantar i cridava com una esperitada, i amb raó, perquè posteriorment es va saber que l'operació era dolorosa fins i tot amb l'anestèsia oficial. A l'hora de la veritat, qui podia pagava una dosi extra, i feia bé, ja que cadascú s'estima les seves coses.

Resumint, el dia vint-i-set d'abril va sortir la disposició formal i tres setmanes després s'iniciaren les cues a les comissaries i a les delegacions corresponents. I aparegué pels carrers la figura familiar dels ciutadans amb l'anella al nas, pulcres, generalment ben vestits, amb un nivell de vida expressat per la bona qualitat de la roba i la noblesa metàlica del petit cercle encastat en plena cara, gairebé sempre d'aliatges fins. Algunes senyores, fascinades per un anunci que es prodigà a les revistes de modes, s'arriscaren a exhibir un model d'anella amb diamants, de molt vestir i de preu elevat. Els posaven unes multes considerables, però no tant com les que aplicaven als elements progressistes que, a manera de protesta, duien unes anelles de plàstic antireglementàries, subversives, inspirades en l'art pobre.

Arribaren notícies que a les regions de sobrietat obligada, la gent només s'apuntava a l'acer inoxidable, i encara, perquè es produí un moviment quasi popular demanant un material més barat, com ara la llauna o l'alumini. Aquí no. Amb prou feines si es veia altra cosa que metalls nobles que evidenciaven la nostra

passió per la prosperitat. Perquè som així: treballadors (ja se sap), però a l' hora de posar-nos els guarniments no mirem prim. Si un dia ens fos prescrita una gàbia per persona, es veurien moltes gàbies d'or, o almenys xapades, amb abeurador-banyera, trapezis i accessoris de molta qualitat per a adornar o divertir.

Tot això són divagacions i el que cal és tornar a les anelles. L'oncle Oleguer no s'estava de dir que anàvem bé, que només calia sortir al carrer i mirar per adonar-se que ens incorporàvem amb molta personalitat a la civilització occidental d'última hora. Però si se l'observava amb atenció, no se'l veia convençut. Tenia un rosec, li sortia a flor de pell l'esperit emprendedor contrariat i formulava sordes protestes perquè ja es coneixien dades sobre el volum de negoci que representava el contracte de fabricació de les anelles. Uns guanys fabulosos! I era absurd que aquesta prebenda hagués anat a parar lluny de les zones industrials costeres, per a improvisar un nucli manufacturer en indrets sense tradició ni tècnics ni mà d'obra especialitzada. Es començaven a sentir les conseqüències: les anelles sortien amb rebaves, hi havia sèries senceres que ajustaven malament i, a més, arribaven amb retard als centres de distribució i col·locació, originant recàrrecs injustos aplicats als ciutadans que no duien l'anella perquè no l'havien trobada a temps i no pas perquè no tinguessin ganes de complir.

Per tant, la indignació de l'oncle Oleguer era lícita. Així anaven les coses, per culpa del favoritisme i del frenesí burocràtic, i el meu parent no era home que cedís ni es deixés atropellar, per mica que pogués comptar amb la palanca de vies autoritzades. Començà a bellugar-se, va anar a veure a l'un i a l'altre (institucions i persones), fins que aconseguí el que semblava impossible: que nosaltres mateixos ens fabriquéssim les anelles. I que consti que l'oncle Oleguer no es va deixar dur per cap interès personal —no tenia cap connexió amb la metal·lúrgia—, sinó pel seu amor als orígens. Cal dir que va trobar eco i solidaritat, ja que aquestes coses no s'aconsegueixen mai sense que tothom ajudi poc o molt. És el que deia l'oncle:

—A mi no m'hi anava ni m'hi venia res, perquè la meva participació en els embalatges em rendeix igual tant si es fan les peces aquí com a fora. Però no m'agrada que ens trepitgin. —I amb un estremiment que li feia tremolar l'anella, afegia—: Amb nosaltres no s'hi pot jugar!

Contes breus

Nota biogràfica

Em dic Pere i dos cognoms més. Vaig néixer abans-d'ahir i ja som demà passat. Ara només penso com passaré el cap de setmana.

Qüestions de tràmit

Van dir al reu que tenia el dret d'una última voluntat, però ell respongué que passava, perquè no s'entendrien pas.

Balanç

Tot just quan estava a punt d'abastar la galleda, va fallar-li una cama i caigué al pou.

Mentre queia, va passar-li allò tan conegit de veure d'un cop d'ull tota la seva vida. I la va trobar llisa, igual i monòtona (dit sigui entre nosaltres), de manera que s'empassà l'aigua d'ofegar-se amb una exemplar resignació.

Passos comptats

Des del revolt, vaig preguntar on començava aquell camí, i uns caçadors m'explicaren que just on es retallava la silueta del salze damunt l'horitzó. Vaig caminar fins a escorxar-me els peus i, en arribar al salze, un home clavat a terra em digué que allò no era cap començament, sinó un dels finals. En descobrir la meva mirada d'estupor —i qui sap si d'espant—, l'home clavat a terra em recomanà que no fes escarafalls i que em busqués un sot arrecerat i a mida abans no es pongués el sol. «Després», afegí, «tot són presses».

Obcecació

Entre anar al cel o quedar-se a casa, va preferir això darrer, a desgrat del poder de la propaganda contrària, i del fet que a casa seva hi havia goteres i moltes i molt variades privacions.

Lligant caps

La present és una d'aquelles històries que comencen en un cafè i no se sap com acaben. Al taulell, o al voltant d'una taula, un client explica als amics:

—Es diu que els ulls són un dispositiu per veure com és allò que ens volta i com són els altres. Però i per mirar a dins d'un mateix? En aquest sentit, som

cecs. O bé passa que tot el que veiem a fora és, en realitat, el que portem a dins? Aleshores, no ens hauria d'estranyar que hi hagin tantes desgràcies. D'una manera o altra (i tirant llarg!) només veiem la meitat del que hi ha, o sigui que dos ulls o són massa o són poc, però mai la mida justa. És un motiu poderós per a afirmar que no és que la naturalesa sigui sàvia, sinó que sap una colla de coses de memòria i les repeteix com un lloro.

L'exprés

Ningú no volia dir-li a quina hora passaria el tren. El veien tan carregat de maletes, que els feia pena explicar-li que allí no hi havien hagut mai ni vies ni estació.

Vent gris

La bruixa el va maleir de lluny i només el tocà de passada. Però fou una passada forta, ja que a partir d'aleshores va arrossegar la meitat d'ell mateix com si arrossegués una ala.

Copyright

Algú m'ha fet a mi i he estat venut. Mai no he pogut saber qui ha cobrat els drets ni si he estat un bon o un mal negoci.

Ganes de buscar-se-la

—Vinc a cobrar el gas —digué el cobrador.
—No tenim gas —respongué la senyora.
—Doncs que sigui l'electricitat —insistí el funcionari.
—No tenim electricitat.
—I què me'n diu de l'aigua?
—No tenim aigua.
—En aquest cas, si em fa el favor, la violaré, que és una cosa que sempre ve de gust.

Costums d'altres terres

Els indis alova són lletjos sense excepció, però molt amistosos i summament hospitalaris. Així que et reben a casa, t'ofereixen la dona a tot drap i ells mateixos et paren el jaç. Això sí: si la dona no t'agrada i la rebutges, et degollen al siti amb una pedra foguera sense esmolar.

No se sap mai

De les quatre rodes del cotxe, n'hi havia una que girava al revés. Però era la bona, perquè provava d'allunyar-se d'una corba que ens va desmanegar a tots.

La fi del cap

De fet, entre el meu cap i el meu cos havia existit un divorci des del principi. El cos denotava una vocació per a conservar la petitesa i especular-hi, fent que tots els moviments tendissin amb una mena d'avidesa cap a l'arrauliment. El cap, no. El cap era gros, audaç, i pensava coses realment engrescadores.

Un dia, trobant-me al llit amb una estimada meva, vaig sentir que el cap emmalaltia seriosament, mentre el cos mantenya l'equilibri, repartint la salut amb normalitat per tots els llocs que estaven sota la seva vigilància.

—Amiga —vaig dir—, em sembla que el cap se'm morirà. —Ella es va esverar tant que vaig sentir, imperiosa, la necessitat de tranquil·litzar-la—. Mira: no passarà res. Enterrarem el cap dins un barret, i veuràs com la placidesa del món es mantindrà plana, quieta com és del nostre gust. Cap país no alterarà la seva hora oficial, ni cap invasió no serà detinguda. Demà, milers d'ombrel·les s'acararan al poder del sol i cada u podrà dir-hi la seva.

Es va adormir sota la protecció dels meus braços, segura que tot aniria tal com jo li explicava.

De quan les bèsties parlaven

«Hi ha una tendència excessiva a afalagar les femelles. S'ha parlat molt de la gallina, i gens de mi, que sóc el gall dels ous d'or».

Pels volts del paller

Buscava en el comerç un bon forat per a la meva agulla, però al final va resultar que només se'l podia fer ella mateixa. Per la por d'espuntar-la, la vaig deixar nua tal com havia vingut al món.

Història castrense

Si els hagués manat de saltar per la finestra, ho haurien fet gairebé amb alegria, perquè hi confiaven cegament.

Fins que un dia els ordenà que saltessin per la finestra, i aleshores desertaren tots, perquè un home que disposa coses així no és de fier.

Confessió

La meva estimada em va dir que un pit sí, però que l'altre no, perquè el tenia emparaulat. Geniüt i egoista, vaig perdre l'únic que quedava disponible.

Venim de la pols

Van excavar davant de casa seva. No volien dir-li si feien una piscina o la base d'una glorieta. «Es tracta d'una sorpresa», responien a cada pregunta d'ell. I ho fou, perquè quan van completar les mides li donaren allò que se'n diu cristiana sepultura.

Discreció

Van convidar-lo a pensar i digué que no volia donar molèsties, que ja pensaria a casa.

Falsa modèstia

Afirmava que ell era molt senzill, sense reparar que tenia la complicació de tothom, amb una anatomia interna composta de moltes i molt meravelloses peces.

El fill de Venus

Es pot declarar un incendi, una guerra o el contingut d'una maleta, però no un amor. A propòsit de l'amor, totes les declaracions són indiscretes, fins i tot aquesta.

Per a un demà millor *(Drama en menys d'un acte)*

L'escena representa:

A l'esquerra, una posta de sol. A la dreta, un cap de setmana.

En alçar-se el teló, l'únic personatge de l'obra (jove de bona presència) s'avança amb el propòsit de recitar un estremidor monòleg de protesta. Però es desploma el teló a causa d'una avaria mecànica i l'esclafa. Llestos.

Fi

*(Els dimarts no hi ha funció,
per descans de la Companyia).*

El mirall de l'ànima

No ens havíem vist mai, enllloc, en cap ocasió, però s'assemblava tant a un veí meu que em va saludar cordialment: ell també s'havia confós.

A tornajornals

Un dels grans enamorats que registra la Història (encara que de moment no ho sembli) fou Lluís XVI, que va perdre el cap per Maria Antonieta. I tingué la sort, enmig de la desgràcia, d'ésser correspost en la mateixa mesura per la seva estimada.

Carta al jutge

Distingit senyor:

Porto fins a les darreres conseqüències el precepte d'estimar el proïsmes com a mi mateix i ara, quan he decidit suïcidar-me degut a males transaccions i a desenganys amorosos, acabo de matar un veí del mateix replà, segon pis tercera porta, amb perdigonada d'escopeta de dos canons disparats alhora. Gràcies a aquesta fidelíssima interpretació del meu afecte als nostres semblants, ningú no em podrà engaltar que ja m'ho diran de misses...

Un amic del poble

Des del fons de les catacumbes, el revolucionari de tota la vida buscava fòrmules que servissin per a gravar en pedra, aptes per al discurs i per a contrarestar altres arengues. Va trobar-ne una viva de cantells, després de donar-hi moltes voltes. Va alçar-se endut per la inspiració i cridà: «El rei ha nascut! Mori el rei!».

TOT S'APROFITA

Tot s'aprofita

Entre les coses de la nostra època que no lliguen, n'hi ha dues que entren juntes a la meva vida quotidiana. Una d'elles és el problema de la incomunicació, i l'altra les parets primes de les construccions modernes.

La incomunicació —referida al contacte humà— és evident. A la casa on visc fa més de quinze anys, hi ha vint-i-vuit famílies, allò que a l'antigor en deien focs. De mitjana, fent un capmàs, crec que som uns vuitanta veïns, que ens veiem i ens saludem sobretot a l'ascensor, la cabina del qual pot trigarinar tres-cents quilos. Persones o una impedimenta de pes equivalent. Si es tracta de persones, una plaqueta d'alumini amb inscripcions adverteix que no poden passar de quatre adults. Si es tracta de maletes o embalums de mena variada, la cosa és més aleatòria i ho han de deixar al cop d'ull dels usuaris.

El més freqüent és que es tracti de persones. Ens coneixem de vista, però en general ningú no s'ha après de memòria a quin lloc exacte resideixen els altres. El qui es troba més a prop dels botons que engeguen la màquina se sent obligat a preguntar: «A quin pis va?». I per un sentiment de culpabilitat, amb el desig de dissimular la ignorància, afegeix amb un somriure de compliment: «Sóc tan despistat que no me'n recordo mai!».

—Vaig al quart. Vostè baixa abans, oi? —respon l'interpel·lat.

—No. Dos pisos més amunt —he dit jo quan m'ha tocat de fer-ho.

Ho he fet amb una alegria continguda, com si em vengés demostrant que la desorientació va a mitges. I això durant anys, veient les mateixes cares i sense saber ben bé on viuen els cossos. El meu cas particular presenta la gravetat que no he aclarit mai del tot qui són i com es reparteixen els habitants del meu propi replà.

Això és, penso, la incomunicació que ha motivat tants planys. L'altra cara, la que contradiu la sensació d'aïllament, són els sorolls, que ens fan sentir pròxims i barrejats. Les parets primes, amb l'ajut dels celoberts que tiren el brogit com si fossin xemeneies, fan que les molèsties vagin d'un pis a l'altre i entrin sense trucar. Jo sé, per exemple, que tinc un veí nerviós com un esquirol i actiu com un pica-soques, que es passa la vida foradant els murs i clavant tacs. Deu ésser d'aquells traçuts de gàbia tan perillosos, que es vanten de no necessitar per a res paletes, lampistes, fusters ni cap mena d'artesà que presumeixi d'ofici. Ell s'ho fa tot i em consta que no es deixa vèncer per les dificultats, perquè amb el que portem d'anys ja ha deixat tot l'edifici a les fosques dues vegades, una d'elles amb un nen i una velleta atrapats a l'ascensor. Deu estar ben equipat, amb serra i filaberquí elèctrics, perquè, cada una de les poques vegades que hi ha un programa de televisió que m'interessa, ell engega puntualment les seves eines i produeix unes interferències que no em deixen veure res.

Un altre veí toca la trompeta en una orquestra de ball, molt prestigiosa. És conscient, no deserta mai: quan no està de forada i té descans a casa, assaja. Hi ha una misteriosa coincidència d'horaris que no falla, i quan jo em disposo a fer la migdiada, ell es dispara amb les escales musicals, amb una gran bufera.

Compto, a més, amb un matrimoni d'edat madura. Suposo que són jubilats i que surten poc de les seves quatre parets. Com que una cosa o altra han de fer,

discuteixen. No puc dir que es barallin, però, a jutjar pels crits, a vegades em fan dubtar.

I els gossos domèstics? No poden suportar la reclusió i borden a totes hores. He sentit dir que és bo que les criatures tinguin la companyia d'animals, com si nosaltres no bastéssim, i arribo a creure que ens excedim. A prop, no sé ben bé si a dalt o a baix, a la dreta o a l'esquerra, hi ha una nena a la qual han comprat una gallina, que ja són ganes d'omplir buits. Quan la gallina fa l'ou, els badius i les finestres interiors de casa meva s'omplen d'escataineigs i m'escuren la poca pau que em quedava. O la que deixen els sorolls dels aparells d'ara, que, a més de la imatge que serveixen als usuaris directes, escampen el so a través d'envans i obertures. En aquest sentit, podria dir quins són els programes predilectes dels meus veïns, en ràdio i televisió, perquè me'ls fan compartir implacablement. Però només m'hi podria referir guiant-me per la rosa dels vents, segons d'on vingui la molèstia, sense poder-los associar mai a noms o a rostres.

Amb tot això tracto d'explicar que incomunicació potser sí, però de cap manera solitud. Qui sap si seria oportú parlar de l'enigma de les grans concentracions urbanes i on anem a parar cadascun de nosaltres. No ho sé pas. El que ara vull dir és allò que va passar-me a mi.

Un dia, enmig d'un silenci transitori, treballava. Confegia un article, una cosa que sempre vol molta atenció i mai no n'hi ha prou. De cop, va començar la fressa, unes veus i tot seguit una elevació de tons, d'uns interlocutors que devien estar molt enfadats. Em distreien en moments que em feia falta gran concentració d'idees. Els crits van cessar tan sobtadament com començaren i es va sentir un cop tou, com si un sac ple d'un material pesant, però flonjo, hagués caigut a terra. Vaig parar l'orella, anhelant tot jo que la treva fos definitiva. Semblava que sí, que l'edifici es prenia un descans. Però no era possible de saber fins quan duraria, i vaig reprendre la feina amb cautela, fent anar el bolígraf gairebé de puntetes, per tal de passar desapercebut i que les ocultes forces del soroll no es recordessin de mi.

En aquests intervals de pau, pugen pel celobert petit els cants d'una cadernera. Em sembla que pertany a algú d'un o dos pisos més avall del meu. No he pogut comprovar-ho mai, ni ho he intentat, però la cadernera m'és simpàtica, no sobresalta, exerceix damunt meu una acció sedant.

Absort, aprofitava goludament la calma, segur de la seva fràgil brevetat. Tenia picor al clatell, però no m'atrevia a apartar la punta dels dits del full: ja tindria temps de gratar-me quan el retorn de l'agitació m'impedís el recolliment.

En efecte, va durar poc. El timbre de la porta va sonar amb estridència, punxant tots els racons de la meva intimitat. Aquest timbre és un fenomen irritant: quan hi ha bonior a l'edifici no el sento, m'ha fet fer papers molt desairosos davant de visites desitjades. En canvi, si hi ha quietud, el timbre s'esvalota i, en comptes d'avalar, esglaia. Avancem molt en qüestió de tècniques, però quant a mi, això no ho hem resolt. També és veritat que, si el timbre em fa arribar el seu missatge, tinc una reacció insòlita, que no he pogut dominar mai. Instintivament em quedo quiet, per fer veure que no hi ha ningú a casa. Quiet, però amb el desfici de pensar que l'esguerro, que si molt convé es tracta d'algú que em faria content.

En aquella ocasió, també va passar-me això que dic, amb totes les conseqüències apuntades. La momentània immobilitat, el baticor de costum i després, tan bon punt el timbre va repetir la trucada, el desassossec de fer una correguda fins a la porta per arribar-hi a temps, no fos cas que se m'escapés una

presència esperada. La meva dona havia sortit a comprar i potser no duia les claus, perquè sovint se les oblidava.

Vet aquí, doncs, que obro la porta i em trobo amb una dama d'edat provecta. Això de qualificar-la de dama no és una caiguda d'estil ni una concessió a la cursileria. No. Era una senyora que encara feia goig, però en reconèixer-ho sorgia inevitablement l'«encara», ni que fos entre cometes, com un tribut obligat al pas dels anys. Tenia personalitat, i la realçava amb una elegància natural i una manera d'agençar-se que l'afavoria. Jo la tenia vista, de passada i amb presses, segurament en el curs d'aquelles convivències d'escala que he esmentat abans.

—Hola —em digué—. No el molesto pas? —Vaig correspondre a la seva salutació, sense encertar una resposta a la pregunta, perquè no podia saber si em molestava o no. Sóc així, no hi puc fer més, i davant del meu silenci, certament una mica penós, la senyora va prosseguir—: Suposo que em recorda. Ja m'ha confós alguna vegada: es pensa que visc al pis de sota i no, som veïns de més a prop, de paret a paret. Segona porta, al costat mateix. Que hi ha la seva senyora?

—No —que li vaig respondre jo—. Ha sortit a comprar... —I sense transició, estalonant-me el verb com em passa sempre que vull rectificar-me la conducta, vaig afegir—: I tant que la recordo, a vostè! La tinc ben present, no oblidó mai les fesomies!

—No, miri —em va dir la senyora, gairebé interrompent-me—: és que acabo de matar el meu marit i estic trastornada.

En circumstàncies més o menys normals, suposant que una veïna m'hagués vingut a demanar una tassa d'oli o una almosta de sucre, li hauria dit a seques que la meva dona no hi era i que jo ignorava com tenia el parament. Sóc una mica sorrut, em dol confessar-ho, potser a causa d'una invencible timidesa. Però allò era diferent, se'm van posar totes les percepcions de punta.

—Què diu que li ha fet? —vaig preguntar-li, obrint uns ulls com unes taronges.

—L'he matat. Com que no hi estic acostumada, tremolo tota, tinc segament de cames...

De debò no li tremolava res. Es veia molt estable, ben segura de locucions i moviments. M'agafava de sorpresa i em va espavilar el cabal de tafaneria que porto a dins.

—Sí que... —vaig barbotejar—. Em passa que jo tampoc no hi estic acostumat i no sabria què dir-li. En què la puc servir?

—Acompanyí'm, vegi-ho vostè mateix. S'han de prendre providències superiors a les forces d'una dona sola.

I la vaig acompanyar, ja ho crec. No m'ho hauria perdut per res del món, tot i el rosec que provava de frenar-me. Vaig posar la balda del batent per si la meva dona tornava mentre jo no hi era i pensant en la possibilitat que s'hagués deixat les claus.

El pis dels veïns era com el nostre, però amb la distribució al revés, la qual cosa produeix una curiosa sensació de familiaritat distant, allò que ocorre amb els miralls si t'hi contemples massa. El tenien decorat amb un estil que a mi em posa nerviós: per exemple, damunt el televisor, hi havia un tapet de puntes de coixí i una Diana caçadora de porcellana.

El cos de l'interfecte era estenallat al terra del menjador, amb la cama dreta alçada i estintolada en un sofà. No hi havia sang enllloc, la qual cosa treia substància a l'escena, però en canvi era visible a la tempila esquerra de l'infeliç un bony moradenc de mala espina.

—Ajudi'm a ajeure'l al sofà —em digué la senyora—. Em fa pena que s'estigui així...

Amb veu solemne (ja m'havia imposat del paper que em corresponia), vaig respondre-li:

—No podem tocar res.

—Ah, no? —em preguntà ella—. Per què?

Gràcies a les lectures, jo, com tothom, coneix el primmirament dels poders constituïts pel que fa a no alterar l'escenografia dels crims. Sense comptar que els metges també s'estimen més que ningú no remeni l'anatomia dels cuitats.

—Hem de fer tres coses, per ordre i sense perdre la calma. Primer, telefonar a un facultatiu. Segon, avisar la policia. I tercer, donar la notícia als parents... Em sembla que no em descuido res...

La senyora es va asseure en una de les cadires del voltant de la taula i em va mirar amb un posat de commiseració que em va caure com una galleda d'aigua gelada. Em va saber greu, perquè em començava a sentir important. Cal dir, però, que no li descobria propòsits d'ofendre'm. Al contrari: era dolça, de veu amable, una d'aquelles persones tan fines i ben educades. S'arranjà el collaret amb una coqueteria crepuscular i em va fer les següents observacions:

—No crec que calgui res de tot això. La presència del metge és innecessària; només ens pot confirmar el que ja sé. Després de trenta anys de matrimoni, coneix el meu marit millor que ningú. No diré que fos una mala persona, però tenia detalls insuportables. La cosa estranya és que no l'hagi matat abans, però és que jo tinc molta corretja. Ara n'he tingut prou i em consta la mort de l'aquí present, que en pau descansi. Quant a la policia, també ens faria més nosa que servei. La seva feina és aclarir enigmes, buscar culpables i agafar-los. Aquí no hi ha misteri, el culpable no s'amaga i ja em dirà de què ens serviria a tots plegats que em detinguessin. Pel que fa als parents, no en tenim cap, és una qüestió entre ell i jo, estrictament privada. Oi que ho entén?

Em va fer l'efecte que ho entenia, perquè es vegi com són les coses. Tanmateix, se'm presentava l'obstacle dels problemes immediats.

—Bé, sí... Però, què en farà, del cadàver? —vaig preguntar-li, amb un filet de veu.

—Per això li he demanat ajuda. Ja ho tinc pensat, però m'agradaria sentir-me accompanyada...

—Ah, no! Amb mi, no hi compti! Vaig endarrerir de feina. Els veïns són per a les ocasions, però no tant!

Vaig dir aquestes darreres paraules elevant el to. En aquell moment, es va sentir un cop de la porta del meu pis, senyal que havia arribat la meva dona, i vam sortir al replà.

—Què passa? Per què crides? —em va preguntar ella, que anava carregada amb tot de bosses i duia un test amb ciclàmens en difícil equilibri. Li agraden molt les plantes i en tenim la casa plena.

—És que a la senyora..., senyora... —vaig balbucejar, tot fent aquell gest tan típic amb els dits, per invocar la memòria.

—Genoveva, per servir-lo —m'ajudà la veïna, amb un domini admirable, que em va permetre de completar airosament l'oració:

—A la senyora Genoveva li ha passat una desgràcia.

La meva dona es mobilitza de seguida, això sí que ho té. Es mostra solidària, contribueix, mai no li fa mandra d'acudir en auxili del proïsme.

Em va donar les bosses i el test d'una revolada, mentre exclamava:

—Què em dius, ara? Pobra senyora Genoveva!

»Porta això a la cuina —afegí—, i deixa el ciclamen a la terrassa. Posa la bossa de plàstic a la nevera i, sobretot, que no et caigui res —va dir-me la meva dona.

I adreçant-se a la senyora Genoveva, prosseguí:

—Digui'm, digui'm, senyora Genoveva. Què li ha passat?

Va agafar-la, posant-li manyagament el braç dret a l'espilla, i es van ficar totes dues al pis de la veïna. Jo vaig tenir feina per entrar a casa, de tan carregat com anava. En tancar la porta amb el peu, tentinejant, vingué de poc que no se me n'anés tot a rodar.

D'esma, amb un atabalament somort, vaig complir les instruccions al peu de la lletra. D'una banda em sentia alleujat a causa d'una reacció molt humana: quan els fets es compliquen, prefereixo veure'ls de lluny. Però de l'altra em preocupava el coratge missioner de la meva dona, capaç d'enfonsar-nos fins al coll en imprevisibles garbuixos. Ella diu que no, que el qui té tendència a enredar-ho tot sóc jo. Qui sap...

A més, no em podia refiar de la llunyania. Fos el que fos allò que estigués passant, passava a tocar, a pocs pams d'on em trobava, sense comptar amb el que ja sabem de les parets primes i de les promiscuitats esporàdiques. Posat a sincerarme, he de confessar que tinc una obsessió per les hores. No és que visqui pendent del rellotge, però poc se n'hi falta, i el cert és que no me'l trec ni per dormir. Quan estic inquiet, me'l miro i me'l remiro, tractant d'empènyer o d'alentir les agulles, segons la marea dels meus afanys. Van transcórrer exactament vint-i-vuit minuts, durant els quals em fou impossible de concentrar-me en la feina. Anava amunt i avall del meu estudi (trajecte curt, la veritat) i, de tant en tant, m'acostava al mur separador amb unes orelles de pam. Se sentia fressa, a l'altra banda, i en una ocasió fins i tot el so d'una rialla que em va deixar atònit. No veia la manera de relacionar-la amb el luctuós succés, tot i saber que la meva dona, a vegades, reia quan no venia a tomb. La rialla era d'ella. Què devien fer? Si molt convé, el mort no ho era, s'havia revifat i ho celebraven junts. Era una hipòtesi desesperada, perquè a mi m'havia fet molt mal efecte, tenia una cara d'aquelles que no enganyen.

Em vaig proposar d'aguantar-me durant mitja hora justa, el marge en punt dels dos minuts que faltaven. Van passar de seguida, naturalment, i aleshores vaig fer una correguda cap al rebedor, disposat a sortir de casa meva i trucar a la porta de la veïna amb l'aire d'aclarir situacions. Quan m'embalo, em faig por a mi mateix i estava segur que no m'aturarien. Però em van aturar, ja ho crec: en el moment d'allargar la mà cap al pom, s'obrí l'entrada i comparegué la meva dona.

—On vas, tan esverat? —va preguntar-me, amb un aire angelical.

—Tu diràs! No permetré que t'embolquis en una qüestió tan seriosa. Es veu que no t'adones de les conseqüències!

—No t'excitis —va respondre'm—, que després se t'escapen paraules que et saben greu. No dius que tens molta feina? Doncs fes-la... —M'ho digué pausadament, amb un estil que em desarmava sempre. Després, sense perdre la serenor, afegí—: La senyora Genoveva i jo estarem ocupades una bona estona. Hauràs de dinar sol. Al forn de la cuina hi trobaràs una paella amb cigrons i

cansalada, i a la nevera hi ha un cassó amb sopa. Escalfa-t'ho tot amb el foc baix i procura no fer cap disbarat. Tranquil·litza't, que no passa res...

—Que no passa res? —vaig exclamar, reprendent l'expressió de dignitat ferida —. I el mort? L'he vist amb els meus propis ulls, i el cop que té al front cridarà l'atenció de la justícia...

—El marit de la senyora Genoveva era una mica antipàtic. No vull pas faltar-li al respecte, però tu mateix m'has dit una colla de vegades que l'hauries esclafat, perquè quan us trobàveu a l'ascensor amb prou feines si et saludava.

—Ah! Era aquell?

—Sí. En canvi, la senyora Genoveva és encantadora. Els veïns ens hem d'ajudar. Estic segura que, si jo em trobava en una situació semblant, ella també hi correria de seguida. —La perspectiva no em va fer gens de gràcia i reconec que em vaig exaltar. No me'n recordo bé, però és molt possible que li hagués replicat que jo no em deixaria estabornir fàcilment, que el mort potser seria un altre—. No desbarris, ara —em digué la meva dona, tot conservant una mesurada captinença —. Només ens faltaria que tu t'esvalotessis. Fes el que t'he dit i després tanca't a l'estudi i treballa. No et queixes sempre que no et deixen concentrar? Doncs vet aquí una ocasió, aprofita-la...

Abans d'anar-se'n em recomanà que no em deixés cap aixeta oberta, i va tancar la porta amb un cop suau, contingut.

—Ja saps on sóc —va dir-me a tall de comiat.

Sí, sabia on era, però no podia saber què feia i això és el que em preocupava. Vaig començar a fer-me retrets: pecava de prudent, jo, era massa discret. El que havia d'haver fet era anar a casa de la senyora Genoveva, entrar-hi de grat o per força i prendre el timó dels esdeveniments. Era una qüestió d'autoritat i de telefonades fermes, cosa d'homes i de posar en marxa l'apparat de la llei. Però també és cert que sóc caut, a vegades massa calculador i tot. M'esfereïen les complicacions que han de patir els denunciants de successos greus. En una ocasió, vaig haver de declarar a causa d'un accident de carrer i van marejar-me de veres, amb anades i vingudes per comissaries i jutjats, i els interrogatoriis gairebé ofensius d'un sergent de la guàrdia municipal que es va entestar a fer-me caure en contradiccions. Al capdavall, per acabar d'una vegada, vaig dir el que ell volia que digués i em van posar una multa, a mi, que només havia estat un simple espectador. Em vaig prometre solemnement que no m'enganxarien mai més, i cal admetre que l'homicidi comès per la senyora Genoveva era un motiu d'enganhades solemnes, capaç de frenar les ànsies cíviques de qualsevol. De manera que...

D'altra banda, em constava que la meva dona pot tenir molts defectes —com tothom—, però sap sortir-se airosament de les dificultats que es busca. I no tan sols això, sinó que sovint m'ha tret a mi de les que em busco jo, amb un tacte prodigiós. No em podia estar de concedir-li un marge de confiança, sobretot perquè aquesta actitud em permetia de mantenir-me a l'expectativa.

Vaig escalfar-me el dinar i vaig empassar-me unes quantes mossades de no res, de peu dret a la cuina. No tenia gana, una cosa que m'ocorre quan m'excito. I tampoc no vaig treballar, perquè l'excitació també me'n treu les ganas. Anava d'una peça a l'altra, amb el bolígraf als dits (això sí) i estava pendent dels sorolls i del rellotge. Les hores eren més cançoneres que els brogits, i aquests darrers volien molta atenció per a destriar-los i donar a cada un el significat que li corresponia.

El temps va transcorrer a poc a poc, però transcorria. No hi ha pas qui l'aturi. A mitja tarda, es va sentir una sirena estranya. Puc dir-ho perquè sóc expert, producte de fidels entusiasmes que em vénen des que era petit: coneix la sirena dels bombers, la de les distintes policies i les de les ambulàncies públiques o privades, amb un simple cop d'orella. Cada vegada que en sona alguna, trec el cap per balcó o finestra i no cesso fins que veig el vehicle portador. Aquella que dic era diferent de totes. Vaig abocar-me a la barana de la terrassa, en el moment just que s'estacionava davant de casa una furgoneta d'un color gris metàl·lic, tirant a fosc, que jo no tenia vist ni classificat. En van baixar dos homes vestits amb unes granotes que feien joc amb la pintura del carretatge. Duien una llitera i van entrar a l'edifici, sense les presses acostumades en els assistents de ferits o de malalts. Allò era una altra cosa. «Vénen a emportar-se'l», vaig dir-me.

Els sorolls no deixaven de guiar-me: el de l'ascensor quan puja no és igual que quan baixa, es distingeix clarament. A través del vidre de la finestra del rebedor, podia veure el contrapès i el bellugueig del cable. La cabina es detingué al nostre replà i, per l'espiell de la porta, vaig entrellucar com en sortien els dos homes carretejant la llitera. Van desapareixer per la colzada de l'escala i, tot seguit, m'arribà el repic del timbre del pis del costat.

Tot jo estava en suspens. Allò devia ésser el clímax, el punt més alt de l'episodi. Al cap d'una estona, ni curta ni llarga (enraonada, d'acord amb les circumstàncies), els dos homes van aparèixer novament. Portaven la llitera dreta, amb un cos embolicat i lligat amb corretges, una precaució indispensable per a poder-lo encabir dempeus a l'ascensor, que se'ls engolí entre xerrics i trontolleigs.

Per a mi, altra vegada l'espera, cada cop més tensa, perquè ara sí que la meva dona no tenia excusa. A més (i per damunt) dels deures de bon veïnatge, havia de comptar amb les obligacions de casa. Li donaria un crèdit de vuit o deu minuts, passats els quals si no venia ella hi aniria jo. Però no calgué: es va presentar fresca com una rosa.

—Aquesta senyora Genoveva val un imperi —em va dir—. Es defensa, regateja amb gràcia. Saps quant n'hi han donat? Setanta mil pessetes!

—No em diguis que se l'ha venut!

—És clar que sí. Què volies que en fes?

No em sortiren paraules de rèplica. Escandalitzat, vaig asseure'm al sofà del menjador, tot alçant els braços com si clamés al cel. La meva dona se'm va acostar i em comminà severament:

—Apa, contesta'm. Què n'hauries fet, tu?

—Pel cap baix, el que fa tothom: donar-li cristiana sepultura.

Ella va somriure, sense dissimular un sarcasme molt feridor.

—Ah, vaja! —exclamà—. El que fa tothom. Resulta que ara penses en sepultures cristianes i en canvi no t'havia preocupat mai saber si el senyor Eduard era batejat o no...

—Es deia Eduard?

—Sí. Ja te raó, ja, la senyora Genoveva: la societat acabarà devorada pel seu propi egoisme. Au, enterrem-los, desfem-nos-en, ocupem-nos tan sols de la nostra tranquil·litat d'esperit. I els altres? I els vius que pateixen? No se t'ha acudit que amb el que ha quedat del senyor Eduard es poden alleujar molts sofriments?

—D'allò que n'ha quedat, pobre home, no crec que se'n pugui aprofitar ningú, a part del que em dius de la senyora Genoveva...

—I tant si ho aprofiten! Ni que m’ho juressis no em faries creure que no estàs al corrent dels avenços de la ciència, que no has llegit mai res sobre trasplantaments d’òrgans...

De cop i volta, se’m va revelar l’esbruixidora possibilitat:

—Vols dir que algú ha comprat el senyor Eduard per revendre-se’l a la menuda, peça per peça?

—Dit així sembla una barbaritat; quan et convé tens molta traça a rebentar-ho tot. Però és que no es tracta d’un comerç (encara que en aquest món tot tingui un preu), sinó d’un servei humanitari.

Vam fer una pausa, per cercar reforços a les argumentacions respectives. Finalment, vaig ésser jo qui va tornar a l’enquestida:

—Bé, suposem que es tracti d’un servei. Dubto que cap país autoritzi la recollida de la mercaderia a domicili sense exigir uns requisits legals que la senyora Genoveva s’ha saltat a la torera...

—Ho veus, vida meva? Parles pel gust de parlar... —(Quan la meva dona em diu «Vida meva», és que es prepara a atacar-me)—. La senyora Genoveva —proseguí— està més informada del que et penses. Tu trobes molt natural que hi hagi organitzacions que facin coses tan bèsties com portar-te clavells, llumins, empaperadors, gel, fotògrafs, veterinaris o el que sigui, només trucant-los, a les quatre de la matinada o a qualsevol hora del dia o de la nit. En canvi, no pots comprendre que aquesta mateixa diligència sigui posada a la disposició de causes benèfiques. Doncs aquestes institucions existeixen, vida meva, existeixen... Tot es pot resoldre per telèfon, amb discreció, és clar, però hi ha tolerància oficial, a condició de no excedir-se, perquè sempre hi ha gent que abusa. La senyora Genoveva m’ha ensenyat un prospecte interessantíssim.

—Sí, i es veu que n’ha tret partit, ho ha negociat prou bé —vaig replicar-li amb una mordacitat sagnant.

—Ho dius pel preu? Doncs mira, no s’hi han resistit pas gaire. Els especialistes que han vingut a emportar-se’l s’han desfet en elogis del senyor Eduard. Com que no ha mort de malaltia i la senyora Genoveva el portava com un pom de flors, tot ell es trobava en un magnífic estat de conservació.

—Llàstima que li hagi interromput tan bruscament la bona vida, oi? —vaig dir, amb una ironia demolidora.

Però la meva dona no va apreciar-ho degudament, més aviat al contrari. Em respongué que jo era un malpensat i que tenia el vici de criticar sense conèixer els temes a fons:

—Tu no saps la paciència que ha tingut la senyora Genoveva. M’ha explicat coses lamentables del seu marit, que no et repeixeix perquè són molt íntimes i m’ha fet prometre que no ho contaria a ningú. Ella, pobreta, sempre resignada i callant, sempre amb el coratge de mantenir les aparences i evitar murmuracions, amb aquesta dignitat continguda tan pròpia de la classe mitjana. T’asseguro que jo no hauria aguantat tant. —De sobte em vaig sentir exhaust, sense ganhes de continuar la conversa. Vaig anar-me’n a l’estudi, atabalat i ple d’aprensións—. Me’n vaig a portar una tassa de til·la a la senyora Genoveva —em digué la meva dona—. Fa el cor fort, procura que no se li noti, però ha passat un bon trasbals.

En quedar-me una altra vegada sol, m’arribaren novament els sorolls habituals. La cadernera assajà uns reflejos, que foren ofegats pels arpegis del músic, els quals, al seu torn, es veieren anul·lats per l’estrèpit de les eines elèctriques del veí

industriós. Devia serrar una peça grossa i dura, perquè les parets retrunyien i, de tant en tant, el motor se li encallava amb uns grinyols que esmussaven les dents. Un gos va bordar sorollosament i, des del celobert, algú va demanar a crits que tothom callés, que paressin els instruments i les màquines, que escanyessin el gos.

Tornava la normalitat, semblava que no hagués ocorregut res. Potser no havia estat tant com jo em creia! Al capdavall, qui sap què deu passar d'un cap de dia a l'altre en cada un d'aquests edificis que són com un rusc, ple d'abelles obreres, abelles reines i abellots de vida efímera. D'aquestes misses, la gendarmeria no en deu saber ni la meitat.

El poder de la conversa

Durant tota la meva vida, que jo sàpiga, només he sostingut un duel. Fou per una qüestió de dones (en aquells temps en dèiem senyores, però era igual), i no he entès mai per quina raó el meu adversari fou la part ofesa i trià armes. Costa de comprendre que escollísls el sabre, una arma de cavalleria poc pràctica per barallar-se a peu. És pesada, per mica que et distreguis t'inclina cap endavant i tota la figura perd majestat, en uns moments que fa falta tenir-ne molta. Crec que ell es va decidir pel sabre perquè n'havia heretat un del seu avi, però jo el vaig haver de llogar.

La col·lisió tingué lloc en un balneari situat a tocar de la frontera, o més exactament als afores de l'estació termal, en un indret que era a freqüència de la línia divisòria. Sempre m'ha semblat incomprendible que aquest ritual de defensa de l'honor s'hagi de celebrar de matinada, quan encara fresqueja, i que a més calgui oficiar en cos de camisa, de manera que és difícil de saber si la pell de gallina es deu a l'aprensió natural que produeix un acte de tanta transcendència o bé a la rosada del trenc d'alba.

Els padrins van examinar els sabres detingudament, els sospesaren i van fer unes quantes esgrimes de prova. Tenien un aire d'extrema gravetat, hi posaven els cinc sentits, una cosa més d'agair si es té en compte que cap d'ells no hi entenia gens. Després ens van fer a mans les armes i ens adreçaren una petita arenga, parlant-nos d'elevats principis morals i de la imperiosa necessitat de jugar net.

—Que guanyi el millor! —digué a manera de cloenda el de més edat.

I vam començar, amb aquells passos de dansa propis dels homes que es disposen a matar-se amb arma blanca de fulla llarga. Per estrany que pugui semblar, el meu antagonista i jo amb prou feines si ens havíem vist abans d'aleshores. El nostre plet provenia de xafarderies de retop, els altres hi havien contribuït més que nosaltres i, de fet, ens sentíem picats per idees abstractes. Es produí un fenomen notable: com que ens havíem de mirar fixament a la cara (aquestes conteses ho requereixen), ens descobrirem de sobte una simpatia mútua, sense pronunciar ni una sola paraula. Ell tenia una mirada clara i una expressió lleial, com aquelles que ens agrada de trobar en el rostre dels amics. I vaig intuir que ell apreciava en mi unes qualitats semblants, perquè no punxava de gust, més aviat feia esforços per no tocar-me. Com jo. M'hauria sabut molt de greu fer-li mal.

Les coses eren així i ens adonàrem —sempre en silenci— que ens costaria de sortir-nos-en amb elegància. Els nostres padrins s'havien dividit en dos bàndols irreconciliables, estaven molt més enutjats que nosaltres. No era possible plegar i presentar-nos davant d'aquells justos i dir-los que havíem fet les paus. No ens ho haurien permès de cap manera, si no fos a canvi de la pèrdua del nostre honor i de la reputació d'una dama.

Insisteixo: no vam pronunciar ni un mot. Però establírem un acord tàcit. Saltironant d'ací d'allà, fent topar els metalls, ens allunyàrem dels padrins, que cada vegada es veien més petits.

Vam arribar a un lloc de guàrdia fronterera i travessàrem el pont, amb els sabres sota l'aixella. Ens sortí a l'encontre un oficial de la gendarmeria que, de moment, ens va rebre amb una certa prevenció. El meu contrincant anava a dir-li alguna cosa, però jo, més ràpid, el vaig atallar:

—Venim a lliurar les armes i a demanar asil polític.

L'oficial canvià immediatament d'actitud. Ens recollí solemnement els sabres i ens va donar entrada. Se'l veia intrigat.

—Que passa alguna cosa? —ens va preguntar en veu baixa.

—Ens acollim a la Convenció de Ginebra. Només declararem en presència d'autoritats qualificades —vaig respondre-li.

A mi mateix va sorprendre'm el poder d'aquesta invocació, però el cas és que ens valgué. Damunt nostre, el cel es mantenia igual, indiferent al canvi de bandera. Hi havia un núvol blanc, flonjós, amb la meitat a cada banda i un blau puríssim li feia de fons. No se'l veia gens afectat per la ratlla que els homes tenien marcada a terra i ens encomanà serenor. Per primera vegada, el meu rival i jo vam entaular conversa i resultà que conegeniàvem, ens aveníem plenament. Parlant de la dona que ens havia enfrontat, vam acordar que era tan esplèndida que fóra un crim malgastar-se-la amb un sol amor. No tan sols hi cabíem nosaltres dos, sinó que calia acceptar l'existència d'altres aspirants, sense necessitat de disputar cada moment a punyalades.

Fou tal com dic. Si la gent ens acostumàvem als col·loquis en bona harmonia, ens estalviaríem moltes anades i vingudes en va, moltes passades de frontera.

Assaig general

Un dia, quan més felices ens les prometíem, ens van comunicar que estava a punt d'acabar-se el món. Fou un gros trasbals, perquè, a desgrat de les advertències de diverses doctrines i del to categòric d'algunes profecies, ens va agafar de sorpresa. Les reaccions foren de tota mena. A la tia Madrona, per exemple, va donar-li per acaparar arròs i llegums i el senyor Andreu (veí del segon tercera) va matar el gat d'un cop al clatell, tot dient que volia estalviar-li el sofriment moral.

A mi em va venir un neguit terrible. M'havia de casar en el termini de dues setmanes (a comptar des del primer avís de la catàstrofe) i m'adonava que no tindria temps de res. Són els inconvenients de voler casar-se gran amb una noia també gran i educada a l'antiga. La ràdio deia contínuament que era qüestió d'hores i el cel canviava de color a intervals, amb combinacions tornassolades de molt d'efecte que, en unes altres circumstàncies, haurien merescut elogis. La línia del metro Roma-Horta es va espal·lar, i ja em diran quina importància tenia un fet divers tan petit al costat d'una preocupació tan enorme.

La gent fem coses molt estranyes. Amb l'Elisenda (la meva promesa) havíem projectat anar de viatge de bodes a Florència, se'm va ocórrer de telefonar a un amic pintor que residia en aquella ciutat, per preguntar-li quin temps feia allí. L'amic, que era un italià cultivat i poc partidari dels circumloquis, em va dir que no despistés, que allí, com a tot arreu, la gent feia les maletes —en sentit figurat— pel culpa de la fi del món.

Vaig anar a veure el senyor Ernest a la seva botiga de filatèlia. El senyor Ernest (com tothom haurà suposat) era el pare de l'Elisenda. Es tractava d'un home pragmàtic, d'aquells de poques francesilles mentals, que no somiava mai si no s'hi veia obligat a causa del dormir. Em va rebre amb desconfiança, tal com tenia per costum, gairebé ensenyant-me les dents. Ja m'ho pensava. Pel camí, des de casa (Tamarit-Urgell) fins a la botiga del senyor Ernest (a mig carrer de l'Hospital), m'imaginava la conversa i la reacció del senyor Ernest quan li fes saber la meva intenció —ben raonable, d'altra banda— d'aprofitar l'Elisenda abans que s'acabés el món. Li explicaria serenament que tots els prejudicis quedaven anul·lats per causa de força major, de manera que, per favor, no em vingués amb escrúpols petitburgesses. Comptava que l'home s'enfuriria (no li costava gens de mostrar unes ires desmesurades), però em va deixar de pedra.

—I a mi què m'expliques? —em digué—. Ja us apanyareu! Prou feina tinc buscant un sobre impermeable per a la sèrie groga *non dentelée* de la Martinica!

(Aquesta sèrie groga de les Antilles de Sobrevent era l'orgull i la seguretat per a la vellesa del senyor Ernest. Ens ho deia mil vegades cada dia).

—Impermeable? —vaig preguntar, sincerament estupefacte—. Per què? És que algú ha dit que la cosa se n'anirà amb pluja?

El senyor Ernest no hi va caure fins aleshores. En realitat, ningú no havia parlat de res concret: ni aigua, ni foc, ni pesta, ni res... Res determinat, vull dir.

El meu futur sogre (en trànsit de convertir-se'm en pare polític natural) es va asseure tot ell, com si es desplomés de cop sobre una cadira.

—Si va de foc, em quedaré a l'escapça —digué—. Tot el que tinc és combustible. I tu em surts ara amb les teves ànsies lúbriques!

El vaig deixar gairebé amb la paraula a la boca, no sense haver-li adreçat abans una mirada commiserativa, destinada a exterioritzar el menyspreu que mereixien les persones de baixa condició moral. La pobra Elisenda a punt d'ésser sacrificada i ell, el seu pare, tan tranquil, preocupat només pel calaix i pels dividends a seques. Després ens queixarem —suposant que hi hagi després— si els centralistes ens acusen d'aferrar-nos a l'interès material i a l'eixarreïment de l'esperit.

A la Rambla, la gent anava de bòlit aparentment duta per idees fixes. Vaig arribar-hi amb quatre gambades i jo mateix experimentava un traspostament eteri, com si portés l'ànima carregada amb uns perdigons indefinibles. Les sirenes de les ambulàncies i les dels cotxes de la policia afegien un nou element de desordre al carrer, perquè atabalaven de veres sense ajudar en cap sentit a millorar la circulació. Però feien falta, és clar, perquè ja se sap que en casos així (sobretot tractant-se de la fi del món) sempre hi ha arrauxats que es precipiten i en ballen més de les que toquen, enganxen el carro davant dels bous i anticipen allò que temen. En resum: hi havia qui se suïcidava de la manera que bonament podia, amb gas o llançant-se d'altaix del balcó, ingerint productes de drogueria o bé penjant-se dels llocs més inversemblants, perquè les bigues volades comencen a escassejar. Tot just en entrar al pla de la Boqueria, em va caure als peus una anciana que va voleiar des d'un tercer pis. Dic voleiar perquè era una dama molt esprimatxada i oferia poca resistència al vent. Aferrava una gàbia que es va estavellar amb la patacada i en sortí una cadernera sana i estàvia, en aparença. Però no: aletejava de gairell i arrossegava tot el costat dret, amb tan mala fortuna que va caure en una claveguera i no crec que se n'hagi sabut mai més res.

Inquiet, malhumorat, amb un desig que em sembla que era més fruit d'una especulació cerebral que no pas d'exigències de la carn, vaig encaminar-me cap al portal de l'Àngel, que és el lloc on treballava l'Elisenda, en uns grans magatzems. A la seva secció (bijuteria per a senyora) hi havia cua, una cua bellugadissa i nerviosa, formada per compradores que no les tenien totes. Passava que la por que els estalvis se'ls quedessin clavats a la Caixa mentre el món feia mutis mobilitzava les ànsies consumidores (sempre latents) de la ciutadania.

L'Elisenda, atordida, em va fer un gest de salutació, molt vague, perquè dues dones es disputaven un collaret i ella havia de descompartir-les.

—Semblen boges —em digué sense mirar-me—, es veu que es volen empolainar per al número final.

—T'he de parlar, Elisenda.

—De seguida?

—Com més aviat, millor. No sabem quant de temps ens queda.

Va dir-me que l'esperés a la cafeteria dels magatzems, que en cosa de minuts anirien a rellevar-la. No ho sé, potser era una aprensió meva, però no la veia il·lusionada. Dòcilment, vaig anar-me'n cap a la cafeteria i vaig demanar una absenta.

—Amb gel o sense gel? —em preguntà el cambrer.

—Quina importància té això, ara? Sembla mentida que sigueu tan inconscients!

Es va picar, i em dugué una beguda que —ho juraria— no era de marca. Som així, no tenim solidaritat ni en els moments de crisi i després vénen les lamentacions.

La ràdio deia que s'havien format caravanes a les sortides de la ciutat, i que a la Meridiana l'embussament era gros. A l'autopista A-17, s'havia produït una

col·lisió en cadena i la Creu Roja demanava plasma. Una bola de foc havia caigut entre Polinyà i els boscos de can Mauri, i incendià un camp ple de garberes. Ara bé: segons el locutor, la notícia no estava confirmada, i demanava a la gent que conservessin la serenitat. M'agradaria saber d'on l'havien de treure!

L'Elisenda comparegué amb els cabells esbullats. Se li havia enganxat un braçalet al jersei i, en maldar per desprendre'l, se li van trencar uns quants punts de la malla. Això la tenia forassenyada.

—Centra't, nena —vaig dir-li—. Allà on hem d'anar, els jersey's no faran cap falta.

Es va asseure i, amb una certa brusquedad, em preguntà:

—Què vols, ara? Què tens?

Vaig respondre-li que no es tractava d'una qüestió personal meva, sinó d'una commoció col·lectiva que seria la darrera. L'Elisenda es va tapar els ulls amb les mans i sanglotà. De cop i volta, em vingué el remordiment d'una cruetat innecessària. La veia tan femenina i tan desemparada! Les mans li tremolaven, i les hi vaig agafar, entendrit i amorós.

—No et posis així, estimada. Sigui el que sigui allò que ens resta, és ben nostre. De fet, hem de comprimir el futur que teníem planejat. Si no són anys, seran minuts, però et proposo que els aprofitem sense voler-los adornar amb cerimònies...

—Què vols dir?

—Sí, mira, era una cadena: arreglar el pis, esperar el meu augment de sou, celebrar la boda, després la nit de nuvis... Es veu que no venia d'unes quantes setmanes. Però les coses han canviat brutalment i ens obliguen a cremar etapes. En resum, crec que hem de fer passar el «després» abans de les coses accessòries i anar de dret a la nit de nuvis. M'entens?

L'Elisenda va abandonar de sobte la seva actitud de fragilitat i es va dreçar tota ella.

—Sí que t'entenc. Tu has fet els teus càculs. T'estranyaria molt que jo hagués fet els meus? —El cor se'm va desbocar. Jo comptava que els càculs de l'Elisenda havien de coincidir sempre amb els meus i em vaig tornar groc. El canvi devia ésser tan espectacular que l'Elisenda amorosí el gest i aleshores fou ella qui va agafar-me les mans i me les va amanyagar. Prosseguí—: Quan parlàvem de futur, tu eres l'home de la meva vida. Hauríem estat feliços, creu-me. No hauries tingut queixa. Però un present curt és diferent. Per fer cau i net d'una vegada, hi ha qui m'atreu més. Et prego que t'esforcis a comprendre'm... Hi ha homes amb els quals no m'embarcaria mai per a una travessia llarga, però per a un viatge curt i sense retorn, fulgurant, sense sobresalts ni murmuracions posteriors, les exigències són unes altres. Oi que te'n fas càrec?

Vaig contestar-li d'una manera el·líptica, amb una altra pregunta:

—Que ja l'has trobat?

Em va prémer les mans amb més força i em digué que el tenia vist.

—Ja ho sap, ell?

—S'ho pensa.

L'Elisenda, amb un to d'accentuada gravetat, afegí que tot allò era vàlid si la fi del món anava de debò.

—Si no —continuà—, obliga aquesta conversa, no he dit res, em tindràs fidel i lleial com sempre.

«Sí, home!», meditava jo, de pressa i amb alteració dels nervis. «Si no s'ensorra tot, figurarà que no he de tenir motius d'alarma...».

Es veu que aquestes últimes paraules les vaig dir en veu alta, perquè l'Elisenda replicà:

—No facis escarafalls. Tu ben bé que estaves a la que salta!

Em sembla —no n'estic segur— que no em vaig acabar l'absenta. Sentia una opressió al pit i em vingué l'anhel d'anar-me'n, de respirar l'aire lliure. L'Elisenda ni tan sols es va moure de la taula. A l'escala mecànica se'm va enganxar un taló en un dels graons i de poc que no afegeixo un petit drama privat al drama de conjunt. De tota manera, en portava un de considerable encastat a l'ànima.

Al carrer venien edicions d'extres, amb grossos titulars que deien que a Sant Andreu cremaven tres illes de cases, a causa d'una fuga de gas. Als països protestants havien mobilitzat l'Exèrcit de Salvació i als cosmòdroms russos i americans els astronautes fugien, s'enlairaven amb els seus coets barallant-se amb els savis, que també volien pujar-hi.

Abans d'arribar a la plaça de Catalunya, va aturar-me un home de mitja edat amb un cigarret als dits i em preguntà si tenia foc.

—Encara esteu així? —vaig dir-li, amb una severitat extremada, mentre seguia camí.

A la plaça, els coloms feien petits grups, com si conversessin, i no tenien la seva mania habitual de donar cops de bec a terra a gran velocitat. Se sentien explosions llunyanes i per la banda de mar la volta celest s'il·luminava, com si algú engegués bengales de colors. Semblava ben bé el final, però no l'era. L'endemà, tots els diaris ho explicaven: l'explosió d'una supernova, per retrucs galàctics successius, havia produït una avaria passatgera en el sistema solar. Un fenomen mal estudiat, una planxa dels especialistes, que s'excusaven dient-nos que ens havia vingut d'un pèl. I és que, desenganyem-nos, encara som a les beceroles. És evident que, si el món s'acabava més sovint, la gent tindria moltes sorpreses.

De tota manera, les autoritats s'hi haurien de mirar molt abans de sembrar el pànic perquè hi ha casos com el meu —per exemple— en què a veure qui és el valent que em diu que això no ha estat res.

Últimes voluntats

El senyor Passans i Rodaví, industrial de mitjana importància, però Déu n’hi do, va anar a casa del notari amb un esquema de testament sota el braç. Ho havia repartit tot —de primera intenció, com es veurà—: les accions de la fàbrica, els edificis del carrer de Còrsega i del Poblenou, la finca del Maresme i la caseta (un diminutiu enganyador) del Montseny, a més d’altres béns que, sumats, feien pila.

El notari va llegir-ho en veu alta, mentre un ajudant ho apuntava, per a després passar-ho en net i donar-hi validesa.

—És tot, senyor Passans?

—Sí. Només que, al final, vull posar-hi una clàusula secreta que digui: «Totes les disposicions contingudes en aquest document quedaran sense efecte en el cas que em passi alguna desgràcia».

—Què vol dir? —preguntà el notari.

—És claríssim. Vull dir que, si em moro, res de res.

El notari es va passar la mà pels cabells (en tenia pocs i mal avinguts) i després, pressionant el pont de les ulleres amb el dit índex, per evitar que li acabessin de caure nas avall, digué:

—Em fa l’efecte que vostè no entén la transcendència de l’acte que ens reuneix aquí. Això que redactem és l’expressió de les seves voluntats per a quan vostè ja no hi sigui. Si fa i desfà abans d’anar-se’n, jo perdré el temps i vostè els diners de la diligència. Un testament amb la clàusula secreta que em diu, no serveix per a res...

—N’està segur? Jo ho veig d’una altra manera. Un testament té una gran utilitat quan l’interfecte «encara hi és». Tots aquells que n’esperen alguna cosa el contemplen, l’avicien, li troben totes les gràcies. A la meva edat (que vostè ja sap que és avançada) aquesta manera de deixar-se gronxar és agradable, proporciona una sensació de confort molt interessant, quan ja ens en queden poques de les altres.

El notari va fer un gest contingut, però expressiu, com d’esforçar-se a comprendre la infinita complexitat humana. Pausadament, digué:

—M’he de resistir a posar clàusules secretes en un testament...

—De veres? Doncs sí que anem bé! Així, fins i tot les últimes voluntats estan sotmeses a reglament, es tracta d’una voluntat condicionada, una mena de jo vull si puc mentre no contradigui l’etiqueta. No em negarà que la societat regateja estímuls al trànsit de passar a millor vida.

El notari es va mirar el rellotge de polsera, després el calendari, després perdé la mirada en el buit com si seguís el vol d’una arna imaginària. Finalment, de cop, clavà els ulls en el seu interlocutor —era un recurs estudiat al llarg de molts anys d’ofici— i respongué:

—A vostè, aquest pas que fa ara, li ve de nou. És natural... En aquests casos, la primera acostuma a ésser (o gairebé) la darrera vegada. Si hi reflexiona, veurà que és un mal negoci passar els darrers anys rodejat d’éssers estimats que (encara que no ho vulguin) només estaran pendents de la seva aclucada d’ulls. Com més els hagi promès, pitjor. No podran evitar de fer números i càbales a base del seu òbit. Val la pena?

—Quina pena? La meva o la d'ells? I quant a això de prometre, depèn de l'ús intel·ligent que se'n faci. Jo tenia entès que vostè podia donar fe d'allò que li digui un client. És veritat?

—Ho és. Trobaríem el sistema de l'annex o el sobre clos. Es podria apedaçar. Però hi ha la qüestió dels béns. Tal com ho vol deixar, els béns es perdran, perquè no queda lligat, no ens enganyem. Si no van a ells, a qui aniran?

—Els béns materials no es perdren mai i, en canvi, els morals se te'n van tan bon punt et distreus una mica. Cregui'm que sé el que em dic. A més, ho tinc pensat d'acord amb un sistema personal que, de moment, em dóna pau d'esperit.

—Jo estic aquí per servir. Té testimonis?

—Els trobarem.

Els van trobar i ho enllistaren. El senyor Passans i Rodaví, amb els papers arreglats a la seva manera, va parlar amb la seva esposa:

—Quin dia vindran els nois?

—Dimecres. Vénen cada dimecres. Que no te'n recordes?

El dimecres van anar-hi els nois, amb les seves dones i els fills. Hi havia, a més, l'oncle Daniel i la tia Josefina, convocats especialment per a aquella ocasió. El senyor Passans —que fumava un gros cigar havà— els reuní a la sala i, després de demanar atenció i d'adoptar un posat solemne, va dir:

—He fet testament. Hi sortiu tots, en un repartiment equitatiu que és un model de justícia i d'amor a les tradicions. Quan jo em mori, em penso que quedareu contents...

Hi va haver un murmur general, veus de «I ara, quines coses dius!», «No parlis d'això, que em fa angúnia», «Et volem a tu i no els teus diners», «Tens corda per anys», etcètera, etcètera. Però més d'una cara va veure's obligada a fer un esforç per no traïr el sentiment d'haver-se tret un pes del damunt.

El senyor Passans va espolsar la cendra del cigar (una meitat al cendrer i l'altra a terra, com tenia per costum) i prosseguí:

—Ara bé: una cosa és projectar i l'altra reblar. Es podria dir que el testament és una declaració d'intencions, que no tindrà valor fins que jo ho confirmi de paraula després de la meva mort.

La senyora Àngela —l'esposa— va fer un somriure de circumstàncies. Tots es van mirar amb estupor.

—No et voldria desenganyar —digué l'esposa—. Però, després de mort, em fa l'efecte que tindràs poques ganes de parlar. I encara que en tinguessis...

—Que ja no existeix, la senyora Maria? —va preguntar el senyor Passans.

—Quina senyora Maria?

—Tu diràs: la teva mèdium de planta!

La senyora Àngela, que era espiritista de tota la vida, però a qui a vegades no agradava que fos dit, es va tornar vermella.

—No m'agrada que facis broma amb aquestes coses. Ja saps que, sempre que en parlem, acabem barallant-nos. Jo bé respecto les teves inclinacions... Quan et venia de gust esquiar, jo et seguia la veta, fins que em vaig trencar una cama. I sempre amb enteresa, sense ni una queixa, tan serena i resignada! —digué la dama, una mica atropelladament.

—No és broma. No se m'acudiria de fer-n'hi, amb la meva defunció. La prova és que confio en les teves conviccions. Quan jo sigui a l'altre món, te'n vas amb

la senyora Maria, crideu-me i t'asseguro que faré mans i mànigues per presentar-me i fer la meva declaració final.

—Però això no és segur —replicà la senyora Àngela—. A vegades «vénen», a vegades no. Depèn...

—En una ocasió, tu em vas dir que el general Prim havia vingut tres vegades a les vostres reunions. Si un home tan ocupat com ell trobava temps per a complir, com vols que jo no hi corri, si la senyora Maria (i, sobretot, tu) em doneu cita?

El fill gran, el presumpte hereu, va alçar-se i digué que li desplaïa que els nens sentissin converses com aquella.

—Després, a la nit, ens donaran feina... —afegí, mentre s'emportava els nens cap a una altra habitació.

El fill mitjà, que tenia fama d'ésser l'argent viu de la família, tothora disposit a desfer tibantors a base d'introduir-hi la nota alegre, va fer entrada al col·loqui:

—Jo diria que ens precipitem. Ja se sap que els dies allarguen més que les llonganisses. Qui parlaria ara de morts i de testaments? Res, home, res! Estàs ben decidit, pare?

—Del tot?

La família sabia que el senyor Passans era un caràcter d'una sola peça i que, com més voltes hi donessin, pitjor. Hi havia l'esperança que canviés de jeia, era qüestió d'esperar i de durar. La tia Josefina, sol·lícita, preguntà:

—Ja prens les pastilles, Eudald? —El senyor Passans es deia Eudald.

—Sí.

—I el colesterol i la pressió ja te'ls vigiles, Eudald? —volgué saber l'oncle Daniel.

—Sí.

—Em sembla que fumes massa, pare —opinà mansament el fill petit, però amb molt d'afecte, com si hi patís. Entre tots, van ajudar el senyor Passans a aixecar-se de la butaca, per accompanyar-lo al menjador.

Pel camí, el senyor Passans es lliurava a un soliloqui. «L'has encertada», es deia. «Això és com tots els negocis. O com la caça: atenció i disparar a dretes!».

Visita periòdica

La darrera vegada que em va venir a veure el Passat, vaig trobar-lo envellit i rondinaire, com si no estigués d'humor per a fer visites i complís, per força, una missió de rutina.

Havia perdut sensiblement la memòria, i en evocar escenes pretèrites (que era l'objecte de les nostres converses) es feia embolics i barrejava episodis. Jo no el podia recriminar, perquè tampoc no estava fi i més aviat contribuïa a desorientar-lo. El cas és que ens avorriem una mica. Asseguts l'un enfront de l'altre, ens miràvem sense saber què dir-nos.

—Em trobes pesat, oi? —va preguntar-me en sortir d'un silenci.

—No, home! Fa anys que ens coneixem, tenim interessos comuns i em guardaré prou d'ofendre't...

—I doncs?

—Potser és que està mal organitzat. Qui sap si caldia planificar aquestes entrevistes i anunciar-les amb temps, per tal d'evitar-nos anades i vingudes a les palpentes, espigolant d'aquí d'allà, de manera que tant ens pot sortir un amor de joventut, una guerra liquidada o unes vacances remotes en una platja llunyana...

—Com ho faries, tu?

—És possible que hi hagi molts sistemes. Un d'ells consistiria a acordar l'entrevista a base d'un tema convingut mútuament. Per exemple, diríem que ens trobarem la setmana entrant per parlar de l'hivern del cinquanta-tres. Jo em prepararia per tal de desbrossar-me la retentiva, i tu disposaries material de treball, com ara transparències per a projectar cervell endins. Ja saps què vull dir...

El Passat va alçar-se de la cadira i va fer un parell de gambades pel menjador. Coixeva lleugerament de la cama dreta, com a efemèrides d'una caiguda amb fractura que vaig sofrir aquell any de la gran nevada. És el que he dit abans: barrejàvem les coses, introduíem imatges en el col·loqui sense l'esforç de fer-les venir a tomb.

El Passat va aturar-se i m'assenyalà amb el dit índex. El seu terrible i acusador dit índex!

—Has perdut el gust de l'aventura —em digué—. Renuncies al goig de reviure la teva vida adornant-la amb les gales que no vas saber procurar-te quan la vivies!

—No t'enfadis —vaig replicar-li—. Si tu m'haguessis ajudat a temps, ara no caldia que ens inventéssim res.

A desgrat del meu prec, s'ho va prendre malament i, per un instant, va semblar que m'anava a escometre. Però es repensà i va tornar a asseure's.

—Vols que et digui la veritat? —em preguntà, tot mirant-me amb fixesa.

Vaig respondre-li que sí, que m'ho estimava més.

—Doncs que t'has cansat de mi! Et faig nosa... Em voldries d'una altra manera, però no tens prou imaginació per canviar-me. En realitat t'agradaria de trencar el compromís, però et falta coratge!

Parlava atropelladament. Jo em sentia ridícul, com si visquéssim un pas d'enamorats de fulletó. Enamorats d'un amor en crisi, i, per tant, amb el teler ple d'una mala peça.

El meu interlocutor em feia llàstima. Se li veia el pes dels anys a flor de pell i el circumdava una mena de boirim, que no se sabia ben bé si era una aura o un enxarxat de teranyines. Va acostar-se'm de sobte i em digué:

—Per què no gires el cap i concertes cites amb el Futur? Ja veus que a tu i a mi cada vegada ens costa més d'entendre'ns...

—No, mai! El Futur em fa basarda, per culpa d'aquell esdeveniment indefugible. Ja saps a què em refereixo. A més, no cal que el cridi perquè vindrà de tota manera, amb la mateixa punya amb què tu te'n vas. —Es va picar, devia semblar-li que volia treure-me'l del damunt. Va anar-se'n cap al rebedor, remugant que no s'ho faria dir dues vegades. Abans de sortir, va provar de mostrar-se sarcàstic—: I el Present? Encara us veieu? Aquest sí que sembla que t'hagi donat una beguda...

—Vivim junts des que tinc ús de raó. Gràcies al crèdit que ell em dóna t'he pogut comprar a termes...

—Sí —va replicar—. I gràcies als préstecs que et fa pots adquirir al Futur els números de les seves rifes. Que tinguis sort, que en necessitaràs molta!

Va donar un cop de porta i desaparegué escales avall. A mi, aquestes visites em deixen sempre en un estat de confusió. Em vaig asseure, de colzes a la taula, tot aguantant-me el front amb la mà dreta. En aquell moment, es va descòrrer la cortina de la cambra i el Present va treure el cap.

—Ja és fora? —em preguntà.

—Sí, a mitges. Ja el coneixes...

El Present duia un batí d'estar per casa, que darrerament ja no es treia gairebé mai, ni quan sortíem al carrer. Mai no havia estat presumit, però ara s'abandonava massa i em feia patir. Ullerós, amb un pentinat de pocs cabells, semblava que ja no es preocupés de l'efecte que feia. No parava de botzinar d'un cap de dia a l'altre i les pors se'l menjaven de viu en viu, fins al punt que m'encomanava el seu mal humor a mi. Sovint l'esquitllava, fingia no veure'l, però no em servia de res, perquè era enganxós i persistent. Va asseure's al meu costat i m'estirà per una màniga.

—No saps com tractar-lo —em digué—. Ets injust. Has pensat mai que, al final, de tu i jo només en quedarà ell?

—Què vols dir?

—Vull dir que li devem tot el que som...

—Ah, això —vaig respondre-li amb irritació—. Dones saps què et dic? Que ja ha cobrat!

—No m'entens —insistí ell—. Hi ha un aspecte fonamental que se t'escapa. Les seves visites et molesten molt, el reps malament... Es veu que no t'adones del significat que tindrà quan ja no et vingui a veure més. Voldrà dir que tu i jo ja ens haurem separat per sempre.

Sí, és clar, tenia raó... Entre tots plegats em feien viure sota l'angoixa de les extorsions i de les amenaces, sense cap consideració a les meves ganes d'ésser feliç.

El Present tenia una habitud que em posava nerviós. Durant els buits que es produïen en les nostres converses, caminava per casa com una ànima en pena i tocava els objectes i les coses amb un posat d'extremada tristesa: alçava un tros de paper de l'empaperat que s'havia després, assenyalava taques i forats, o bé s'ajupia per sondollar les rajoles que ballaven. No deixava per verdes cap taula ni cap

cadira esvinçades, no s'oblidava de cap vidre trencat ni de cap esquerda. Feia un repàs minuciós de totes les caducitats.

—Estigues quiet! —li cridava jo quan ja no podia més.

Aleshores, es plantava davant meu i em mirava la cara. Movia els ulls a poc a poc i em resseguia les arrugues del rostre. Encara era pitjor!

En aquesta ocasió, per tallar-lo, li vaig dir:

—Et proposo que anem a donar un tomb. Ens convé que ens toqui l'aire...

—Sí.

Mentre em posava l'americana, vaig provar de convèncer-lo que es tragués el batí i s'arreglés una mica, però em va respondre que tant se li'n donava. Quan ja érem al llindar, va trucar el timbre del telèfon.

—Posa-t'hi tu —vaig dir-li.

—És el Futur, que vol parlar amb tu...

—Pren-me l'encàrrec. No estic de filis per parlar amb aquest ximple.

Amb el Futur només ens havíem vist a misses dites. Vull dir que, de debò, m'era impossible de saber l'aspecte que tenia. Si alguna vegada havíem quedat de trobar-nos en un xamfrà, quan jo hi acudia ell ja era a la cantonada següent, fora de la meva vista. Tots els nostres tractes els teníem a distància, sovint fent servir el Present de missatger.

—Què li passa? —vaig preguntar.

—Diu que quants bitllets vols que et guardi per al sorteig de cap de setmana.

—Ni un. Digues-li que vaig curt de numerari.

El Present penjà l'aparell i em comunicà que el Futur em feia una reserva. I que no patís, perquè ell, al capdavall, cobrava o pagava sempre. La qual cosa era ben certa: fins ara, que jo sàpiga, mai no m'ha passat per alt.

La Legió Estrangera

D'adolescent, l'Anselm Boscà havia estat de l'ala esquerra de les joventuts anarquistes, però se'n separà aviat perquè les trobava massa conservadores. Tota la seva vida havia significat una recerca de les posicions més extremistes que, en arribar-hi, li produïen un sentiment d'insatisfacció i continuava explorant, sempre cap a l'esquerra, fins a trobar paret.

Es va unir amb la companya Harmonia, que era nudista, s'alimentava preferentment de taronges i era una fanàtica de la terapèutica vegetal. Aquesta unió va plantejar, de bon principi, un gros trasbals a l'Anselm, perquè la volgué convertir en un cant personal de protesta contra tots els convencionalismes. I això, en un món tan treballat per la història, no era fàcil. L'Anselm, de moment, tenia clar que no volia res que s'assemblés a una celebració. Al contrari! Va portar la seva companya a visitar la fossa comuna del cementiri de l'Oest i allí, després d'una breu meditació, va dipositar-hi un manat de farigola seca.

—Això és tot —digué—. Ja estem llestos!

Va quedar-li un rosec, potser encara era massa... Els primers dies, allò que se'n diu la nit de nuvis i el viatge de bodes, els va resoldre també a la seva manera. Tot just en sortir del cementiri, va dir a l'Harmonia:

—Tu vés-te'n a casa. Jo hi faré cap quan pugui. No sé quant tardaré. Tu tranquil·la. O, si vols patir, pateix. Des d'ara, ets una dona lliure!

No va comparèixer a casa fins al cap de deu dies. Se'l veia ullerós, escabellat, duia la roba tacada i plena d'arrugues. Ningú no va saber mai on ni com havia passat aquells deu dies.

—Tinc gana —digué en entrar—. A partir d'ara, tot anirà com si res.

I sí, realment hi va anar. Els veïns i els amics deien que semblaven un matrimoni ben avingut, però es guardaven molt d'expressar-ho davant de l'Anselm, perquè tots eren conscients que una opinió imprudent podia engegar les coses a rodar.

El fet és que la parella rutllava. Ella tenia una feina fixa a l'estiu, en un camp naturista de la costa. A l'hivern, s'encarregava del fitxer d'una agrupació de medicina d'herbes i, entre una cosa i l'altra, proveïa. Ell no es lligava mai, era un temporer permanent, però no cessava. En èpoques de repartir propaganda, d'affixar cartells o de fer pintades, era dels primers. Sempre complia i sempre aportava alguna cosa a l'economia familiar. S'havien organitzat, però l'Anselm no volia que fos dit i tothom li respectava les idees.

Van tenir tres fills: dos nois i una noia. Amb els anys, que van transcorrer inexorablement, sorgí el problema generacional. La descendència no va sortir com l'Anselm hauria desitjat. Eren uns joves quiets, endreçats, amb la preocupació de les possibilitats constructives de la vida. Tots tres estudiaven disciplines tradicionals i eren respectuosos dels horaris. Els agradava la música gravada, però mai no la posaven alta. «Quina pega!», pensava l'Anselm. «Que això m'hagi hagut de passar a mi...».

De tant en tant, preguntava a l'Harmonia:

—Encara no ha quedat embarassada, la noia?

—Deixa-la fer, no t'hi fiquis —responia la dona.

—Però és que no surt mai, de nits?

—És cosa d'ella... Li agrada retirar d'hora.

El noi gran, a vegades, li feia l'efecte que era socialdemòcrata, i el petit, nacionalista. No se'n sabia avenir. En una ocasió, els tres fills van anar a Montserrat, i van portar una ampolla d'Aromes al pare, que la va rebotre contra la paret. Després, penedit de la seva violència, ho volia arreglar, però els nois estaven disgustats de veres.

—Saps què et dic? —esclatà un dia, adreçant-se a la seva companya—. Doncs que aquests tres acabaran casant-se!

—I què? —va respondre l'Harmonia—. Mentre ho facin pel civil.

Fora de si, el pare digué que si es casaven ni que fos pel civil se n'aniria de casa. Afegí que no podria resistir la vergonya de no haver pogut convèncer amb l'exemple, d'haver viscut en va tota una vida de doctrina.

—Doctrina, dius? —replicà dolguda l'Harmonia.

—Se m'ha escapat.

El noi gran l'amoïnava especialment. Hi havia indicis que festejava amb la filla del farmacèutic de la cantonada i que hi anava de bona fe. Només parlava d'acabar els estudis i d'encaminar-se, i sembla que ho aconseguia, perquè ja li havien promès feina bona tan bon punt ell la volgués acceptar.

Un matí, el noi gran va emprendre el seu progenitor i li digué:

—Hem de parlar seriosament. Això va de debò. Vull que m'acompanyis a demanar la mà de la filla del farmacèutic...

L'Anselm es va tapar. S'arrossegava per les parets i s'agafava el coll com si s'escanyés.

—La mà, dius? —crijava—. Si volen, que me la portin aquí, separada del cos!

—No et posis així, pare —replicava el noi serenament—. Els temps han canviat. Les coses, ara, són més senzilles. A la teva època us complicàveu la vida.

—Pots dir el que vulguis —l'interrompia l'Anselm—. Però jo, de mà, no en demanaré mai cap!

Després, sobtadament ferit per una intuïció, va fer un gest teatral —sense proposar-s'ho— i es va apuntalar a la calaixera. Li vingué una sospita terrible.

—No ho vull ni pensar —exclamà.

Va acostar-se al fill i l'estireganyà pel jersey. Amb els ulls fora del cap, afegí:

—Suposo que no em sortiràs que et vols casar per l'església!

—Doncs sí. Però ens casarà un capellà marxista, un xicot excel·lent molt amic nostre i que, per cert, té relacions formals, impecables, amb l'Alzira.

L'Alzira era la filla de l'Anselm. El vell anarquista va sentir una punxada al pit i es deixà caure tot ell en una cadira. Sempre havia tingut la visió d'un món més aviat petit, que podia abastar amb una sola tirada filosòfica, però més dens i consistent que aquell que se li acabava d'ensorrar sota els peus. «I a més, formals!», murmurava. «Us heu alçat contra mi... Em volíeu destruir i ja ho heu aconseguit».

El noi gran patia de veres. Feia dies que temia aquella escena i se l'havia imaginada de diverses maneres, totes a base de crits i de soroll. Però que el seu pare es tornés groc i que tremolés tot ell no ho havia previst.

—Calma't, pare —digué—. Ens casarem en una ermita de muntanya, sense tramoies. El capellà que et dic, tan bon punt arregli la seva situació (que ja hi procura), es casarà amb l'Alzira. Ah! I si et serveix de consol, pensa que el farmacèutic també està desesperat. Ja saps que no et pot veure...

—Sí, home! Tots contents! L’Arcàdia feliç! —crijà l’Anselm, que va tombar una cadira d’una revolada.

El brogit va atreure l’Harmonia, que comparegué eixugant-se les mans amb el davantal.

—Ja hi torneu a ser? —preguntà—. Què us passa, ara?

—A mi em passa tot! —vociferà l’Anselm. I amb un sarcasme mal contingut, prosseguí—: Però es veu que a vosaltres no us passa res!

Va agafar la seva dona pels braços i la sacsejà, mentre retreia que li havia fallat, que l’errada educació dels nois era culpa d’ella. El fill gran, traspostat, el va apartar amb energia.

—No toleraré que maltractis aquesta santa! —exclamà.

L’Anselm es va aclofar. Mig agenollat (un genoll sí i l’altre no), remugava: «Amb una santa. Ara resultarà que em vaig unir amb una santa...». Després, es va alçar i, amb els ulls fora del cap, preguntà:

—Ja que hi som, digueu-m’ho tot: oi que el petit és separatista?

Mare i fill van fer que sí amb el cap, esverats per la possible reacció d’aqueell home en estat natural. L’Harmonia, que volia enllestar les coses d’una vegada, afegí:

—I la nena, també...

—La nena, també —va repetir l’Anselm forassenyat—. De manera que la pàtria universal se’ns ha tornat aiguapoll! —Va acarar-se al fill gran—: I tu, què?

—Jo simpatitzo amb les idees dels meus germans.

Ho va dir amb urc, com si plantés bandera, perquè hi ha moments en la vida que cal obrir-se de cor. L’Anselm, de cop i volta, va fer veure que s’asserenava. Es va passar la mà pel front, lentament, i respirà a fons. Se’n va anar cap a la finestra i l’obrí de bat a bat. Contemplà el cel mig cloent la mirada i després es va girar a poc a poc, amb una certa solemnitat.

—Sabeu què? —va dir—. Doncs que m’allistaré a la Legió Estrangera. Harmonia, prepara’m dues mudes i posa-m’hi els mitjons gruixuts.

L’Harmonia opinà que ja no hi havia Legió Estrangera. I que, si n’hi hagués, al desert (escenari propi d’aquestes institucions) els mitjons gruixuts més aviat engavanyarien.

—A més —continuà—, no et voldrien, ja no tens l’edat. Desenganya’t.

—Una cosa o altra trobaré. Tu fes-me la maleta i calla —respongué l’Anselm.

L’endemà, de bon matí, l’Anselm es va acomiadjar sòbriament, tot carretejant la maleta. Al migdia va tornar, cansat, com si hagués fet una llarga caminada.

—Tinc gana —digué en entrar.

—No t’han volgut, oi? —indagà l’Harmonia.

—I tant que sí! M’han rebut amb candeletes. Però tenien una embarcada plena i hi he de tornar d’aquí a una o dues setmanes. Ja m’han donat número, amb l’encàrrec (sobretot) que no m’oblidi de tornar-hi.

Va deixar la maleta a terra, ple de ressentiment, i, amb una ràbia mal dissimulada, volgué saber:

—Què hi ha per dinar?

El planeta In

Per molt que s'estimi la brevetat, a vegades cal començar pel començament. En aquest cas, és necessari remuntar-nos a les darreries del segle XVIII i principis del XIX, per tal de parlar de l'associació d'astrònoms formada amb la finalitat de trobar el planeta desconegut que se suposava entre Mart i Júpiter. Kepler ja havia assenyalat el buit existent entre les òrbites dels dos planetes.

Bode, director de l'observatori de Berlín, va organitzar una corporació d'astrònoms i els encarregà que cada un d'ells es dediqués a investigar una zona del zodíac. Fou un èxit: tot just iniciaven l'exploració de l'espai corresponent a la distància vint-i-vuit, quan es va divulgar la notícia que Piazzi, des del seu observatori de Palerm, havia seguit una petita estrella de la constel·lació del Taure que es comportava d'una manera curiosa, ja que, després de retrogradar en un sentit, es detingué de sobte i emprengué de seguida la marxa en direcció contrària, o sigui d'oest a est. Flammarión, en una obra seva que ha esdevingut clàssica, es pregunta: «Quina classe d'astre era aquell?». Piazzi, de moment, es va pensar que es tractava d'un cometa, però Bode en tenia dubtes, i aleshores el jove matemàtic Gauss es va dedicar a la dificilíssima tasca de calcular l'òrbita del nou cos celest i descobrí que, en realitat, era un planeta. Aquell buit entre Mart i Júpiter que preocupava Titius i que mereixia l'atenció dels astrònoms enrolats sota els signes del zodíac es poblava amb un petit habitant. Va semblar el senyal de partida d'una competició plena d'emocions: a principi del segle XX, ja portaven els comptes de prop de dos mil planetes homologats. La feina era donar un nom a cada un, perquè calia situar-los de seguida en els mapes del cel amb una identitat que els distingís. Els astrònoms descobridors no es podien entretenir amb floritures literàries i batejaven cuita-corrents, amb el que tenien més a mà, com ara els onomàstics de les parentes més estimades: Dolors, Cecília, Nenetta, Mimí, Dudú, etc.

Flammarión (que no parava) va preguntar-se: «Poden els astrònoms vanagloriar-se d'haver descobert ja tots els asteroides, o almenys la major part d'ells?». I es responia greument: «No, de cap manera». Quan ell ho deia...

El cert és que el buit entre les òrbites de Mart i Júpiter s'ha anat omplint als nostres ulls i es pot assegurar que ja ens en veiem el goig. D'aquí arrenca el present informe, és l'antecedent d'una història esdevinguda molts anys després. Perquè allí, en les grans immensitats, hi havia, hi ha, no tan sols el que ja sabem, sinó molt més del que som capaços d'imaginar-nos.

Es va discutir aferrissadament si foren els russos o els americans els pioners de l'art de servir-se dels camps magnètics i de dominar les forces antigravitatòries. D'una manera objectiva, es pot afirmar que tots hi van contribuir, investigant i espigolant d'ací d'allà. El que uns no havien trobat, ho encertaven els altres, i els serveis respectius d'espionatge procuraven els intercanvis corresponents, fins que tots ho van tenir tot. Hi ha molts mitjans d'establir sistemes d'equilibri sòlids. Els americans van construir una nau interplanetària esplèndida, que, a més de comptar amb prodigiosos avanços tècnics i científics, era d'una gran bellesa. Com a detall de sumptuositat estètica, cal remarcar que guanyà el Premi Internacional de Disseny d'aquell any, i que el veredicte —per primera vegada en la història del

certamen— fou per unanimitat. Els russos ho comentaren amb intents de broma mordaç, tot afirmant que la seva nau (també n'havien construïda una de formidable) no era per a fer bonic, sinó per a anar més enllaire sense que ningú hi prengués mal. Al principi, va fer l'efecte que es preparava una cursa contra rellotge de milions de quilòmetres llisos.

Però no. Els americans van anunciar que es disposaven a enviar un cosmonauta a Mart, per sortir de dubtes d'una vegada. «No és igual», digueren, «mirar-s'ho a través de telescopis que no pas anar-ho a veure en persona». En això tenien raó. En canvi, els russos replicaren que no els atreia treballar de cara a la galeria i que estudiaven una empresa de més envergadura, més pràctica, i que ja en parlarien quan ho consideressin oportú.

Així fou com els americans, extrovertits i loquaços (bocamolls, que en diem nosaltres), van donar una gran publicitat als seus preparatius. Escollien el tripulant de la nau obeint el dictat dels principals ordinadors de la Unió, els quals, al seu torn, foren sotmesos a triar el millor entre una colla d'aspirants que ja s'havien sotmès a rigorosos sedassos previs. L'afavorit (això és segons com es miri) fou un jove tinent de navili, adscrit a l'aviació de l'armada, que presentava un conjunt de qualitats difícilment igualables. Es deia Robert Farragut i era descendent de l'almirall David Farragut, que havia guanyat glòria immortal amb la conquesta de la badia de Mobile durant la Guerra de Secesió americana. Vet aquí un detall que vinculava el gran projecte espacial amb els Països Catalans, perquè és del domini públic que l'avantpassat del jove Robert procedia d'una família menorquina.

De tota manera, el tinent Robert Farragut era un americà de cap a peus. Però en el fons del seu esperit conservava un punt de calma davant les embranzides previstes o imprevistes, una condició molt apreciada pels programes dels ordinadors, que el proclamaren vencedor enfront dels dos aspirants d'origen irlandès, que tan sols quedaren finalistes. Nosaltres ja sabem d'on provenia la circumspecció de Robert Farragut, però no és pas cosa de presumir-ne perquè, de fet, la nostra participació va passar pràcticament desapercebuda.

El cosmonauta no aniria sol. L'acompanyaria un robot meravellós, una criatura gairebé humana. La seva construcció havia donat més feina que la mateixa nau espacial, perquè els savis s'hi van mirar tant —pel que fa al «gairebé» de la humanitat del personatge mecànic—, que en les darreres proves va mostrar una tendència preocupadora: quan li donaven ordres absurdes, amb trampa, per veure com reaccionava, el robot tenia atacs de nervis. Finalment, l'arreglaren reemplaçant unes connexions i el van deixar com una seda. Entre ell i Robert Farragut es va establir de seguida un fort corrent de simpatia. Es veia que, plegats, podien anar lluny, una cosa que bona falta els feia.

El dia tants de tants del segle que ens amenaça, van engegar la nau. La televisió en relleu va oferir l'esdeveniment a tot el món. Amb un esforç de no res, movent una mica el cap sense moure's de la butaca, es podia veure la cara i la creu, el sota i el sobre d'aquell portent científic. La llàstima fou que la gent estava embafada del progrés que li abocaven contínuament, no tenia temps d'assimilar-lo i, rendida, procurava distreure's amb altres coses. Tant li feia que anessin a Mart com que en tornessin, i no és pas que volguessin mal a ningú, però canviauen de canal i posaven programes esportius, de sarsuela, de taules rodones o d'altres amenes frivolitats. Això, ja se sap, depenia de nivells culturals i de països.

Ara: l'atenció oficial i especialitzada no va fallar ni per un instant. Estacions seguidores instal·lades en els llocs més convenient dels de la terra no deixaven de petjar els viatgers de l'espai i si hi havia algú prou conscient i responsable, fos on fos, podia sintonitzar les emissores que li proporcionaven informació puntual. Quan aquest cas es produïa, veia clarament en Robert Farragut i el robot, que volaven i conegien d'una manera exemplar. Aquella antiga imatge dels cosmonautes engavanyats per granotes de plàstic i problemes de falta de gravetat havia passat a la història. El tinent Farragut es passejava pel luxós interior de la nau amb una bata florejada d'estar per casa, tranquil i relaxat, com si passés un final de setmana en un hotel de cinc estrelles. De tant en tant, el robot li servia un Martini o un whisky amb gel, sense soda, i s'ho bevia a poc a poc, assaborint-ho, mentre fumava un cigarret amb un posat hedonístic molt evident. A vegades, els dos viatgers s'asseien en unes butaques amples i còmodes, i sostenien converses reposades, sobre temes d'interès general. Només un cop van discutir acalorant-se, perquè s'embrancaren en un canvi d'impressions sobre religió i resultà que el tinent era metodista i el robot va expressar les seves preferències per l'església dels Sants del Setè Dia. Els cridaren l'atenció des de la base i es van sobreposar de seguida, tot declarant que, en el fons, tots dos eren uns sincers ecumenistes. En fi, que no passava res.

Jugaven a escacs una estona o altra del dia, i aquest fet en aparença tan natural ocasionà maldecaps al personal de terra, perquè feien taules massa sovint i els càlculs de laboratori havien previst que el robot guanyaria el noranta-nou coma set per cent de les partides. No era una qüestió d'anar a favor de l'un o de l'altre, sinó de saber si el robot donaria la talla en casos de més compromís. Des del Centre d'Operacions de Glen Canyon (curiosa tria de lloc), els enginyers aconseguiren canviar des d'un control remot un circuit imprès que tenia una tara. A partir d'aquell moment, el robot va guanyar quatre jocs seguits i el tinent Farragut digué que ja no volia jugar més, perquè s'encaparrava.

Tot això s'explica amb la finalitat de deixar ben clar que l'ambiciós intent, en principi, reeixia. Res no feia preveure el daltabaix —mai tan ben dit— que va donar un giratomb sensacional a les il·lusions que s'havien fet els doctes.

El dia ics en punt (hora zero barra tres), assenyalat amb ratlla verda en els diagrames de la base, el tinent Robert Farragut, vestit amb l'uniforme de gala, s'adreçà al món a través dels sistemes audiovisuals instal·lats a bord de la nau. Amb veu i actitud solemnes, digué:

—Acabem d'entrar a la zona dos coma vuit UA. La temperatura a l'interior del vehicle és primaveral. Podem respirar a fons i de gust. Tots els sistemes funcionen al peu de la lletra. La trajectòria cap a Mart s'ha seguit d'una manera impecable. La visió és magnífica... —El tinent estossegà. «Perdó», va dir. I prosseguí: Finalment, podrem saber si les deduccions empíriques de la llei Titius-Bode són alguna cosa més que...

El va interrompre la veu del robot (que no sortia en imatge), cridant més que no pas parlant.

—Els controls manuals estan bloquejats —digué—. Ens desviem de la ruta. Emergència, emergència!

Traspostat de sobte, però amb un lloable esforç per dominar-se, el tinent continuà:

—Ens acostem a un cos celest enorme. És un espectacle insòlit, immaterial. El volta una luminescència fosforescent, és com una medusa, però guardant les

distàncies de comparació, perquè no s'assembla ben bé a res que jo conegui. Repeteixo: és grandiós. Ens xucla materialment, tots els indicadors han entrat en punt mort. Passeu-nos a pilotatge automàtic! Urgent!

En aquest punt, van tallar l'emissió, i les estacions encadenades passaren l'anunci d'un refresc i, tot seguit, un patró que deia que a mitjanit en tornarien a parlar. Però els aparells de Glen Canyon van mantenir la connexió, naturalment, i un esplet de savis corpresa encara fou a temps de veure com el robot apareixia en pantalla i allargava un casc al cosmonauta Robert Farragut.

—Posa-te'l, Bob, que anem al gairó —digué.

Després, la fosca. S'esfumaren la nau i els dos tripulants. La imatge reappegué de sobte i els monitors del Centre d'Operacions serviren amb nitidesa els contorns de Júpiter, Ceres, Mart, Vesta, Pal·las i de petits asteroides que, en conjunt, feien molt bonic. Però la nau no era enllot.

—I ara! —exclamà el doctor Frederic Benet, de la Universitat de Santa Fe—. No pot ser!

Cal tenir present que l'art d'explorar els racons més íntims de l'univers havia arribat a una perfecció absoluta. Era fàcil de localitzar satèl·lits artificials de l'antigor, i les restes d'artefactes desintegrats després de complir la missió, allò que coneixem per brossa espacial. Es veia tot el que hi havia a tret, però de la nau enviada a Mart —repetim-ho—, ni rastre. Tots els observatoris terrestres coincidiren a reportar la misteriosa desaparició.

A més, el doctor Frederic Benet era una autoritat indiscutida. Si ell deia que una cosa no podia ésser, no era, i s'acceptava així dins i fora de la càtedra. Això vingué després de molts anys de discutir-ho tot pel simple gust de discutir.

—No pot ser —reblà el doctor Benet—. No hi ha res que lligui. Si els sistemes de comunicació no s'han espatllat (i sembla que no, perquè la visibilitat és impecable i el so de les coses que sonen ens arriba sense paràsits), vol dir que hem perdut la direcció. Se'ns ha escapat de les mans...

—Cal que això no transcendeixi —digué el general Marvell—. Ordeno que tots els calculadors digitals amb emmagatzematament de dades passin a Alarma Grogà.

S'adreçà al personal de la base i, amb veu emocionada, però no pas exempta de potestat, afegí:

—Senyores i senyors: tots passem a Alarma Grogà. Cadascú sap el que ha de fer i espero que tothom complirà el seu deure, particularment pel que fa a la reserva que ens hem compromès a mantenir. Que Relacions prepari immediatament un comunicat i el divulgi pels quatre vents internacionals. Amb cautela, remarcant ben bé que ho tenim tot sota vigilància i que només es tracta de petites interferències, lògiques i previsibles en operacions de tanta volada.

—S'ho creuran? —preguntà algú.

—La veritat és que ningú no s'hi amoïnarà gaire —va respondre el general—. A part de nosaltres i de la família del tinent Farragut, la gent s'ho prendrà amb una resignada indiferència.

Fou profètic. Al cap de quinze dies, els sistemes d'Alarma Grogà es van disconnectar automàticament i l'opinió mundial es va sentir atreta per altres notícies.

Però no era, de bon tros, el final de la història. A principi de la tardor, dos mesos després de la desaparició de la nau aèria, una màquina voladora de la policia que feia una passada rutinària sobre el desert de Gila va descobrir dues figures quietes,

ertes al costat d'un cactus gegant. El sergent Durrell ordenà al pilot que descendís i es trobaren amb un espectacle inhabitual: un oficial de l'armada, amb l'uniforme net i planxat (sense ni una volva de pols del desert), i, dret al seu costat, un robot amb el metall polit i resplendent.

—Som a l'Estat d'Arizona, suposo? —preguntà el militar al policia.

—Sí. La vostra filiació, per favor?

—Tinent Robert Farragut, de les forces aeronavals americanes.

—I aquest? —volgué saber el sergent, assenyalant el robot.

—És propietat del govern dels Estats Units i està a les meves ordres.

El sergent Durrell es va gratar darrere de l'orella i va donar una llarga mirada al seu entorn, obrint molt els ulls per contemplar —amb expressió de desconfiança — l'ampla planura desèrtica.

—Hi ha poca cosa a pelar, per aquí —digué—. Heu vingut a peu?

—Missió de prioritat total —va respondre el tinent Farragut—. Porteu-me al xèrif del comtat.

Com que ja en tenia ganas, el sergent es va prendre el to categòric com si fos una amable invitació i els va fer pujar a l'aparell aeri de la policia, amb amistosos cops a l'esquena. Però sense perdre'ls de vista, ja que en casos així no se sap mai...

A partir d'aquest moment, es van desencadenar una colla d'episodis de gran ressò. L'equip de savis concentrat a Glen Canyon desplaçà de seguida una comissió per anar a recollir els astronautes i portar-los a la base. Les agències informatives de tot el món van rebre una comunicació més aviat triomfalista, on es remarcava l'èxit d'haver recobrat el tinent Farragut i el seu ajudant en unes condicions excel·lents. Però no explicaven detalls, perquè en realitat no en sabien gaires. Tanmateix, el comunicat oficial afegia que continuarien informant, tan bon punt s'hagués posat en ordre el fabulós material recollit. De la nau espacial no en deien ni paraula i només es referien a la bona condició dels tripulants.

Després, vingué un llarg silenci de les altes esferes. Però la premsa, que havia acollit amb displicència el viatge d'anada, es va mostrar molt reticent pel que feia al de tornada. Burxava contínuament el govern exigint notícies fresques i la situació esdevingué tensa quan la família del tinent Farragut va enviar una carta oberta als directors dels principals diaris de la Unió. Denunciaven que el govern tenia segrestat el seu parent, que els impedia de veure'l i de parlar-hi, la qual cosa violava preceptes importants de la Constitució americana. Proferien una crida desesperada perquè fossin atesos els seus drets de ciutadans i això, entre altres motius poderosos, motivà interpellacions molt serioses al Congrés i al Senat. Davant l'opinió pública, pesava molt el fet que el projecte de la visita a Mart havia costat milers de milions, i els contribuents exigien comptes clars. També va ferir la sensibilitat nacional una fotografia molt difosa, on es veia la mare del tinent Farragut, vestida de fosc i trista, que preguntava (amb lletres grosses als caps de pàgina): «Què n'heu fet, del meu fill?».

Finalment, el Senat, en una sessió extraordinària, nomenà un comitè de tres membres encarregats de convocar (communar seria la paraula exacta) el govern i els seus científics a una taula més o menys rodona, a la qual havien d'assistir representants de les agències de notícies més importants del país i, és clar, el tinent Farragut. Al robot, de moment, no s'hi referien, però tothom estava segur que el tenien en cartera.

La reunió va celebrar-se en una de les sales petites del Capitoli. El senador Conrad Calder era el portaveu dels parlamentaris, el doctor Frederic Benet parlaria en nom del govern i de la ciència alhora, assistits pels assessors corresponents. El tinent Robert Farragut era, per dret propi, l'estrella de la convocatòria, i el van asseure en una tarima alta, al centre de l'hemicicle. Tenia bon aspecte, o bé és que feia el cor fort i sabia dominar-se. Al seu costat, marcant-lo ostensiblement a la manera esportiva, hi havia un coronel dels serveis d'informació de l'exèrcit, el qual, tal com es veurà, poca feina tingué.

La sessió, gravada en so i en imatge amb mitjans summament sofisticats, va anar poc o molt així:

Senador Calder: Per sort, vam acabar fa temps amb el vici dels discursos el·líptics i això em permet d'anar directament al gra. En nom de l'electorat que represento, pregunto al doctor Benet: què ha passat amb l'anada a Mart?

Doctor Benet: No ho sabem. Vet aquí la qüestió...

Senador Calder: Hem d'entendre, doncs, que s'ha volatilitzat una important partida del pressupost?

Doctor Benet: Hem d'entendre que no entenem res. Fa prop de quatre mesos que intentem d'obtenir informació del tinent Farragut i els resultats són desoladors. Sugereixo al senador Calder que faci les preguntes directament al tinent Farragut.

Senador Calder (amb un cert mal humor): Per mi no quedrà. Tinent Farragut: vareu arribar a Mart?

Tinent Farragut: No.

Senador Calder: Voleu dir que no vau arribar enllloc?

Tinent Farragut: Vull dir que vaig arribar a una altra banda...

Senador Calder: Ah, és interessant! I, on vau arribar, si no és indiscrecio?

Tinent Farragut: No sé explicar-ho, i no pas per culpa meva, sinó per la pobresa dels nostres mitjans d'expressió.

Senador Calder: És una posició còmoda. Si ens l'acceptaven, ens trauríem molts compromisos del damunt. Però no crec que valgui. Se us va confiar una nau que tenia un preu elevadíssim, us vau enlairar amb l'ajuda i la confiança oficials. Tenieu la responsabilitat d'una missió concreta i us presenteu després d'una llarga absència, sense la nau i sense saber explicar com heu tornat ni d'on veniu. I resulta que la culpa la té la nostra pobresa expressiva. Ho podríeu aclarir una mica més?

Tinent Farragut: Sí, però només una mica, tal com dieu. He estat en un món (suposant que sigui un món) diferent. Tot el nostre llenguatge parteix d'unes referències que ens són pròximes. Cada mot, cada concepte, ha estat creat per definir coses que coneixem o que intuïm en i des de nosaltres mateixos. Afirmo solemnement que no tenim paraules per a explicar el que he vist. Hauríem de crear un idioma nou i procurar-nos noves i fabuloses idees. Jo, honorable senador, no sóc inventor de llengües...

Senador Calder (amb sarcasme): Queda claríssim. Vós sou un navegant de l'espai que no sap què s'ha fet del seu valuós vehicle i que ignora com ha pogut tornar sense aparells visibles. Que ha visitat un món que no sap si és un món i ha vist coses fabuloses que no pot assegurar que siguin coses. I com que el nostre alfabet coixeja, no li és possible de configurar informes. Dubto molt que la Tresoreria Federal ens ho deixi passar.

Tinent Farragut: La meva nau se la van quedar allà. A mi em van tornar per telequinèsia. Vaja, suposo que allò es pot qualificar d'allà, i que el que dic era telequinèsia. Són les úniques aproximacions que se m'ocorren...

El senador Calder va mostrar de sobte una extremada severitat. Va fer amb el braç dret un gest que describia una ampla corba, com si volgués significar que ja n'hi havia prou. S'adreçà al doctor Benet i va clavar-li la mirada durant un instant. L'altre va aguantar-la, amb un punt de desafiament respectuós.

Senador Calder: Doctor Benet: l'astronàutica ja ens ha demostrat el que pot donar de si. Ara ens queda la ciència pura i simple. Què hi diu la ciència?

Doctor Benet: La ciència està desconcertada. Ha fet el que ha pogut. Durant setmanes hem interrogat l'oficial de vol aquí present, hem contrastat les seves impressions. Els elements d'exploració dels replecs més íntims del seu cervell confirmen el que diuen els seus llavis: balbuceigs, imprecisions, infinitis espais en blanc (o poblats de mitges tintes) que fugen de la nostra capacitat d'interpretar. He d'afegir que el tinent Farragut compta amb una minuciosa preparació, no és un home volador qualsevol. Si ell afirma que es va trobar amb un cos celest enorme, l'hem de creure, no podem pensar que el confongué la presència d'asteroides o de meteorits qualssevol. Topem amb unes limitacions insospitades pel que fa a la llum, perquè l'òptica terrestre no capta aquest enorme cos desconegut, i tots els aparells enregistradors d'imatge i de so que duia el tinent Farragut (i que figuren entre els més perfeccionats) també ens han enviat cintes i pel·lícules en blanc, com si les superfícies verges no haguessin estat ferides per res que coneuem nosaltres.

Senador Calder: I el robot? Què hi diu el robot?

Doctor Benet: També és un cas digne de consideració. Porta quinze memòries programades i tot ell funciona d'una manera òptima, no ha sofert cap avaria. Però a cada pregunta delicada que li fem respon amb una mateixa frase, tretzenera, constant: «Sense comentaris», diu. És la clau que li havíem instal·lat per si arribava a la frontera dels nostres coneixements i percepcions.

Es produí un breu silenci. El senador Calder es va allistar els cabells, amb el posat de fer evident que no volia perdre els nervis de vista. Tot seguit, preguntà:

—Suposo, doctor Benet, que heu sotmès tota la informació o desinformació que teniu als ordinadors. En realitat no ho suposo, sinó que tinc l'obligació de donar-ho per segur...

Doctor Benet: És clar que sí! Hem passat les dades, les que siguin, les que teníem, per les quatre centrals més importants del país, i després les hem reunides en el gran complex de Vermont.

El doctor butxaquejà i va treure uns papers.

—Porto el resultat aquí —digué—. Voleu que ho llegeixi?

Senador Calder: I tant! Ens en morim de ganes.

Doctor Benet (tot encavalcant-se les ulleres): És una llista llarga i monòtona. Vet-la ací: «Indefinible, inenarrable, indescriptible, indicible, inexplicable, incomprendible, increïble, indemostrable, indiscernible, inanalitzable, inconvencible, inapreciable...». Hi ha tota una rastellera de mots amb el prefix «in». Continuo?

Senador Calder (amb un to de veu com si es rendís a la fatalitat): No, no. Pel que es veu, podem comunicar triomfalment al món que hem descobert una cosa enorme (enorme?, cosa?) que no es deixa retratar ni explicar. L'extraordinari Planeta In, com si diguéssim. Oi?

Doctor Benet: No sabem pas si es tracta d'un planeta. Però sigui el que sigui, com que ho hem de situar al mapa celest, el prefix «in» em sembla adequat. És una troballa, senador, i us felicito en nom de tot l'equip.

L'únic acord en ferm que prengueren aleshores (a part d'aquest d'aprovar el nom) fou que el tinent Farragut ja podia tornar a casa quan volgués. Com que no sabia res, no significava cap perill per a la seguretat de la nació.

Ja començaven a desfilar, cadascú a casa seva, quan el tinent Farragut es va alçar de la cadira i demanà la paraula, amb un trasbalsament de tota la figura. Era alt, figurava en l'equip de bàsquet de la seva unitat, i el cas és que els va impressionar prou perquè es tornessin a asseure. Trasmudat, solemne, el jove astronauta digué:

—Proposo la creació d'un Cos de Poetes de l'Armada, amb el càrrec de capità en amunt. Si mai em torneu a engegar, agrairé molt que, a més de les rates de laboratori, dels simis i dels robots, em doneu la companyia d'un inventor de paraules. No em sentiré tan sol a la tornada...

«Ah!», va dir-se a si mateix i en veu baixa el senador Calder, que era home d'algunes lectures. «Doncs mira, no és tan atapeït com podria semblar, aquest jove».

En un moment de més calma, el senador ho hauria aprofitat per a una arenga electoralista. Però s'acostava l'hora de sopar i tenia gana.

—M'ho apunto, tinent Farragut —digué—. Ho estudiarem en una propera oportunitat.

I es va suspendre la sessió, fins al dijous següent.

Celestial exprés

Doncs sí, allò que es diu era cert: se li van serrar les barres i se'n va anar al cel. Però no pas d'una manera tan senzilla com pot semblar de primera intenció. Resulta que hi ha uns tràmits i que al cel no s'hi entra així com així.

El van fer passar a una mena d'avantsala, vaporosa, d'un to general blanc-rosat. Un serafí especialista el va interrogar.

—Tenim informes en el sentit que tu no creies que el cel existís...

—És veritat. No hi creia.

—No et puc amagar que és un impediment greu. Si no t'expliques satisfactòriament, et negaran l'entrada.

—I doncs? Què podem fer?

—El teu historial deixa marge, hi ha notes bones. És possible que t'enviïn als llimbs.

—Tampoc no hi creia, en els llimbs. Amb el cor a la mà, encara no hi crec ara. Ni crec en l'infern. Si la falta de confiança en promeses i amenaces grandioses és un obstacle que tanca portes, no em podeu enviar enllloc...

El serafí se'l va mirar reprovadament.

—És un mal moment per posar-te fatxenda —li digué—. És una actitud que et complicarà les coses.

—No m'enteneu —va respondre ell—. Jo no us vull donar feina. Si no es troba la manera de col·locar-me, torneu-me a terra i prometo considerar novament les meves conviccions. És possible que en una pròxima visita vingui més preparat. Al capdavall, això d'ara és una experiència inoblidable.

—Seu —va manar-li el serafí, assenyalant un floc de boira.

—Aquí? M'aguantarà?

—Sí. És un tamboret celest. Per favor, comença a practicar la credulitat. T'ho dic pel teu bé.

Es va asseure submisament, tancant els ulls perquè temia l'esquinada. Però el petit núvol el va sostener amb un bressoleig suau, agradable. «Ho tenen ben resolt, això», va pensar. «Llàstima que no em puguin veure els companys de l'oficina. Es quedarien de pedra!».

Mentre el serafí feia l'efecte que prenia notes, ell deixava vagar el pensament lluny d'allí, molt més avall. L'havien agafat en un mal moment: feia una setmana que acabava de pagar l'última lletra del cotxe i la Trini estava a punt de donar-li el sí. De manera que a baix hi tenia tela llarga i, en canvi, aquí dalt semblava que els agafés de sorpresa, com si no l'esperessin. De cop, ell i el serafí es van mirar fixament als ulls. Ell tenia les mans agafades, trenant els dits, i el serafí brandava un full fluorescent.

—En què penses? —va preguntar-li l'angèlic funcionari.

—Oh, en tot i en res! Estic desconcertat... No em podríeu donar un permís temporal o una excedència?

—No —va respondre-li l'àngel—. En principi, el teu estat és en ferm. Però et pots acollir a la prerrogativa de les aparicions.

—Ah, sí? I en què consisteix?

—En la teva etapa present, mentre esperes una classificació definitiva, et pots aparèixer a qui vulguis (al·legant motius justificats). I a condició (això ha de quedar ben entès) de no excedir-te.

Ell va meditar una estona, de primer amb una espurna d'il·lusió, però després —gairebé de seguida— amb una caiguda notable de la facultat d'engrescar-s'hi. No es podia presentar a la Trini i donar-li un espant de mort, sense la compensació que la carn viva dóna als sentits.

—I jo què hi guanyaria? —va preguntar al final.

—Això ho has de saber tu. Jo només estic facultat per a donar-te un volant d'entrades i sortides.

—Em passa que he deixat pendent feina corpòria, no pas d'anades i vingudes fulgurants, sinó de temporada plena. Necessito, almenys, un estiu sencer i dos o tres hiverns saltats, però prorrogables, amb el dret de renovar estacions si veig que no m'arriba el temps. Mai no m'ha agradat d'anar amb presses... —El serafí va fer una espècie de bonior amb les ales. Algú poc familiaritzat en qüestions celestials hauria pogut creure que s'impacientava, però no devia ésser això, ja que se'l veia majestuós i transparent. De tota manera, es produí una pausa en la conversa d'aquelles tan penoses. Quan a terra li passava una cosa així, ell tenia un recurs que l'havia salvat més d'una vegada—. Puc anar al lavabo? —preguntà.

—No. Aquí no en tenim i a tu ja no et fa cap mena de falta. —L'arcàngel es mostrava sever, sense perdre l'aire bondadós que devia ésser de precepte. El va mirar tot procurant de no endurir la fesomia, i prosseguí—: Em fa l'efecte que no t'adones del teu estat. Passes a millor vida i no pots dir que no t'ho esperaves. Des que tens ús de raó (i l'has usada moderadament), sabies que aquesta situació t'arribaria. Oi?

—Sí, és clar. Però vostè, vós, tu, vosaltres (voldria adaptar-me al protocol), no teniu en compte els meus sentiments. Ep, dic jo, sense ànim d'ofendre!

—Tracta'm de vós, però no cal que en facis un punt. Això, ara, compta poc. Convé que et concentris i que em parlis amb franquesa, sense oblidar que tot el que diguis (ja saps allò que també hi ha a la justícia terrena) podrà ser utilitzat en contra teu.

Ell es remogué damunt el floc de boira. No es trobava bé, ni malament, ni res. En aquells moments, enyorava la punxada viva al costat dret que de tant en tant l'havia sobresalstat, sobretot els darrers dies.

—Sabeu què em passa? —preguntà al seu interrogador.

—Sí, ho sabem. Però ho has de dir tu, ho hem de sentir dels teus llavis.

«Llavis, llavis!», va pensar ell. «Vés a saber on paren!».

—Doncs em passa que agraïa tant la vida que no esperava res de la mort. Més aviat la temia...

—I el premi etern?

—Sóc modest. D'acord amb els meus mèrits, em sentia ben pagat amb la vida. Diuen que l'ambició ens pot perdre i això m'ajudava a conformar-me. Com que el concurs em semblava superior a les meves forces, no se m'acudia de tirar en aquest premi del cel o, almenys, no ho feia obertament...

—Obertament? Què vols dir?

—Hem quedat que ja ho sabíeu tot, però no em fa res de detallar-ho. Perquè hi ha una cosa que no em vull callar. He procurat sempre portar-me bé, i si he faltat...

—Més d'una vegada —l'interrompé l'arcàngel.

—Sí, d'acord. Però m'ha sabut greu de seguida, sobretot quan he ferit els altres. No val, això?

—És clar que val. Tot compta.

—Doncs permeteu-me d'insistir-hi. Jo n'he passades de totes. Però què voleu que us digui! No demanava res més, tan sols una mica de vent de cua i no perdre del tot la carta de navegar.

—No facis el desentès, ara. Tu no ignoraves que allò era temporal...

—Però podia durar més, aspirava a escurar-ho. Oi que prometeu premiar conductes, vosaltres?

—Sí.

—Doncs jo, de moment, només ambiciono un accèsit. I que consti que no us vull desmerèixer. La instal·lació és magnífica i tot inspira un gran respecte. Si em deixeu tornar, prometo considerar-ho d'una altra manera: amb el que ara sé, m'hi miraré molt més. I el dia que ens tornem a veure no m'haureu d'interrogar sobre vacil·lacions i malentesos. Demano humilment una altra oportunitat.

L'arcàngel, que no tenia estil mortal i n'havia vistes de tota mena, tenia coneixements profunds sobre casos únics.

—Permet-me —digué—. He de fer una consulta.

Se'n va anar, o va desaparèixer, que això no quedava clar. Ell romangué sol, torbat, no sabia quina cara fer-hi. Ni tan sols sabia si tenia cara. «És interessant, tot això. És molt possible que s'hi estigui bé, i a veure si t'equivoques demanant que et facturin de tornada». Per culpa del seu caràcter estantís, sempre li passava el mateix. Quan aconseguia una cosa, li semblava que era més desitjable una altra i li venia un roseç. «Potser», rumiava, «els podries demanar que et deixin quedar una setmana a prova, sense compromís». Tot seguit, acordà que no, que si li oferien de quedar-se, ni que fos en pla de visita, el contrariarien. Però qui sap... Teixia i desteixia i, de fet, aquest havia estat el pes de tota la seva vida.

S'estava quiet, assegut, amb els genolls junts i les mans a la falda. «De què deuen parlar?», es preguntava. Va passar-li un ble de boira a tocar, i el va seguir discretament amb la mirada, sense moure la cara. «Em sembla que s'han deixat una porta oberta...», pensà. Sobtadament, li vingué una gran confiança per aquesta porta oberta. Bé: gran confiança fins a un cert punt, ja que tornava a ésser víctima del seu temperament i tenia una sensació que l'afeixugava sempre que es troava sol. Com si algú el mirés d'amagat, des d'una escletxa invisible, o molt prima, amb la intenció d'espiar-lo. I ja se sap: quan t'espiesen, et sents obligat a dissimular els impulsos, es perd molta espontaneïtat. Això ho haurien de tenir present els àngels i la policia.

El serafí comparegué novament, amb les mans agafades sota les ales.

—Mira, has tingut sort —digué—. S'escau que celebrem la tercera eternitat del cel dels justos i són concedides determinades gràcies. Et tornarem a terra. Però que consti que si he parlat de sort i de gràcia és ben bé per seguir-te la veta, perquè crec que t'equivoques. «Feina feta no té destorb», dieu vosaltres, i tu ja n'havies feta una de molt grossa. Ara l'hauràs de repetir. Aquí tens el passi de sortida...

—Parlem-ne... —va dir ell.

—No, ja està tot dit. Ara he d'atendre les altres ànimes que esperen tanda. Tu ja tornes a tenir posada la teva. Emporta-te-la.

Sentí un batec somort, com el so d'un timbal batut suavament a les fosques. I el xiuxiueig d'unes veus apagades, que li arribaven a través de cortines de plàstic. El molestava la sonda que duia al nas i va provar de treure-se-la.

—Quiet, quiet... —li digué una dolça veu femenina.

Però, sense tanta dolçor, la infermera va agafar-li rudement el braç i l'hi tornà a acotxar sota la gira.

Algú va separar les cortines i proferí unes paraules amb un aire triomfal:

—És un miracle de la ciència. Clínicament, ja era mort.

Anava tot vestit de blanc, de manera que de moment va semblar-li un altre funcionari sobrenatural.

—Què, com anem? —va preguntar-li jovialment.

—Sí, miri. Com aquell...

Darrere del personatge hi havia unes quantes persones més, vestides de paisà, com si diguéssim. Una d'elles feia fotos a tort i a dret, i l'enlluernava amb llums fortes sense cap consideració.

—Puc fer-li unes quantes preguntes? —interrogà un dels presents, adreçant-se al de la bata blanca.

—Sí —respongué el personatge—. Però amb prudència, perquè encara no hi toca gaire.

Mentre ho deia, se li va acostar, tot ajupint-se per posar-se al seu nivell:

—Aquest senyor és de la revista *Més ençà, més enllà* —va explicar-li—. Li vol fer unes quantes preguntes d'interès científic...

Cedí el lloc al periodista, que duia una gravadora de cinta a les mans. Van acostar-li una cadira i l'home s'assegué, sense perdre el posat professional.

—Em sent bé? Pot parlar? —li preguntà amablement, tot donant copets al micròfon, com si no s'acabés de fier de les piles.

—Amb prou feines —respongué—. Em fan molta cosa aquests tubs que m'han posat pertot arreu.

L'altre no en va fer gaire cabal, i anà a la seva:

—Fem una sèrie d'articles sobre individus que han passat per l'experiència de travessar el llindar de la mort. Ep! Em sent?

—Sí, sí, digui...

—Magnífic! Doncs per les dades que hem recollit fins ara, sembla que hi ha una impressió coincident. Tots diuen que han tingut la sensació de caminar per un túnel fosc, molt llarg, al final del qual hi veien una claror bonica, que els atreia, i s'hi aproximaven en un estat de calma extrema, de benestar absolut. Li ha passat, a vostè, això? —Es va quedar rumiant. No, no li havia passat res que s'hi assemblés. Però de sobte li vingué una gran mandra, se sentia exhaust i sense ganhes de contar la veritat. Allargava la pausa, com si es gronxés amb el silenci—. Ei! —exclamà l'altre, sacsejant-li el coixí—. Que no m'escolta?

—Sí. Posi això del túnel llarg i de la claror bonica.

—Ah! I tots diuen que us resistiu a tornar a la vida, que sentiu com una recança...

—Doncs si tots ho diuen, apunteu-m'hi.

Se'l veia desganat i el periodista s'escamnà.

—Col·labori, home! —va dir-li—. Aquests testimoniatges personals, recollits de fresc, són molt interessants. Després no se'n recordarà i ens sabrà greu a tots.

—Faci'm el favor de deixar-me estar, ara —respongué el malalt—. He de parlar amb el metge.

El metge, amb un gest digne i ple de responsabilitat, va indicar al periodista que ja n'hi havia prou. Tot seguit, s'atansà al pacient:

—Diu que em vol parlar?

—Sí. Quan em podré llevar?

—Demà mateix. El meu problema és no deixar-lo engorronir...

—I quan me'n podré anar a casa?

—Això ja vol més calma. Calculi dues o tres setmanes.

El malalt va caure en un estat absent, somiós. Li revenia el rau-rau aquell, la temença d'haver pres una decisió errada. Sempre s'havia mostrat partidari de provar abans de decidir, de suspesar una colla de pros i un reguitzell de contres, analitzant-los bé d'un a un i, sobretot, sense precipitar-se. Però en aquest món (i es veu que també a l'altre) tothom, totàngel, se subjectava a reglaments implacables.

El metge va pensar que s'havia abalgit per raó dels medicaments, i ja se n'anava d'una revolada, amb l'estetoscopi pengim-penjam. Però el jacent el va agafar per una punta de la bata blanca:

—Escolti, doctor... Què li sembla? Em donaran una altra oportunitat?

De moment, no el va entendre. Fou un desconcert fugaç, perquè es produí el fenomen d'una comunicació llampeguejant. La telepatia ha estat poc estudiada, o molt per sota dels seus mereixements, però és evident que funciona.

—Ah! —va exclamar el facultatiu—. Vol dir si podrà tornar al túnel? Sí, home, sí! Que jo sàpiga, aquesta oportunitat no ha estat mai escamotejada a ningú.

Gent de mal viure

Del correu no se sap què se'n pot esperar. De debò que, per mica que s'hi pensi, fa basarda. Un dia, vaig trobar a la bústia una carta que deia: «Si ets home, vine demà a les vuit del vespre al carrer de l'Albada número vint-i-vuit, principal segona». Era escrita imitant lletra d'impremta, i la signatura es veia una mica confusa, no se sabia ben bé si era d'home o de dona.

De moment, vaig pensar que es tractava d'algún ximple, o d'una broma barata. Però, després (el que pot la vanitat humana!), em vaig sentir important. No tothom rep cartes misterioses, sense comptar que potser es tractava d'una conquesta. L'estanquera de la cantonada de casa feia dies que em mirava llargament, trigava a tornar-me el canvi i em buscava conversa. Vés a saber... A més, vaig començar a burxar-me a mi mateix: «No ets home si no hi vas», em deia. I vinga donar-hi voltes: que si era una bestiesa, que qui sap si no ho era, que ja no es tractava dels altres sinó de la meva dignitat i de la pròpia estima...

Al final, després d'haver acordat una dotzena de vegades que no hi aniria, vaig anar-hi. A les vuit en punt trucava a la segona porta del principal del carrer de l'Albada. I la veritat és que no vaig tenir temps de res: algú se'm va abalançar i em va deixar sense sentits a plantofades. A la casa de socors, tan bon punt em retornaren, em vaig adonar que m'havien pres el rellotge d'or i la cartera amb tres mil sis-centes pessetes.

—I doncs? —vaig preguntar al guàrdia urbà que em custodiava.

—Sí, miri —em digué—. És un sistema nou. Es valen de pisos per llogar i els atreuen per carta. Ja se n'han donat uns quants casos en indrets diversos.

Ho explico, encara que no hi quedí bé, perquè serveixi d'avís. Ara ja no es prenen la molèstia d'esperar-nos a entrada de fosc. Ens hi fan anar.

La sort a cegues

Una vegada —no fa pas tant de temps com això—, vaig treure dos milions a la rifa. Un altre s'hauria quedat tan fresc, però a mi em va impressionar. Sempre he estat reflexiu de mena i m'adonava del canvi que sofriria la meva vida. Tan tranquil com havia estat fins aleshores! És clar que es pot dir que qui em feia embolicar, però cal explicar-ho tot abans de fer judicis temeraris. El número me'l va vendre un invàlid de prop de casa i ho vaig fer per ajudar-lo. Paraula d'honor...

El primer que em va venir a veure fou l'oncle Ramon, que s'eixugava el front amb el seu mocador de fil. Em digué que venia entresuat.

—M'has fet llevar d' hora, noi! —I afegí—: Ja saps que no em convé... —Després, em va fer un memorial de dignes actuacions passades, on es destacava que mai no m'havia demanat res—. Però ara ja no em puc aguantar més. En realitat no t'ho hauria de dir jo, hauria de sortir de tu, que, quan vols, ben bé que t'adones de les coses. Esperava que em telefonessis oferint-te'm en tot i per a tot. Si la teva pobra mare alcés el cap!

—Per què? —vaig replicar—. Què he fet, ara?

—D'això es tracta, precisament. No has fet res... I et consta que el mal negoci dels vins m'ha portat a freqüències del suïcidi.

En aquell moment, van trucar a la porta. Eren la cosina Carme i el seu marit.

—Hola —em digueren—. T'hem vingut a felicitar, perquè si haguéssim d'esperar que tu ens donessis la notícia...

Hi havia molta reticència en aquesta darrera observació i, de cop i volta, em vaig trobar donant excuses sense saber per què.

—Que no ho saps —em preguntà la Carme—, que la setmana passada ens van embarcar?

Va sortir l'oncle Ramon, embalat. No es feia gaire amb els seus nebots.

—Jo he arribat primer! —crijà—. Espereu-vos!

Érem tots quatre drets al rebedor i es produí un silenci que va durar poc, perquè el timbre va tornar a trucar. Aleshores fou en Daniel, l'excompany d'escola, l'amic de tota la vida, aquell amb el qual havíem fet junts el servei militar. A jutjar per la cara que feia, semblava traspostat.

—T'he demanat mai res, jo? —em preguntà de bon començament.

De debò, sí que m'havia demanat coses de tant en tant, però en honor a la veritat jo també li devia petits favors. El cert és que em feia una pregunta tan directa que no la podia contestar de primera intenció.

—Sempre he fet el que he pogut —vaig dir-li—. Mai no t'has queixat de mi, ni jo de tu.

L'oncle Ramon s'impacientà i digué que els amics venien després, que primer eren els parents.

—Això ho ha de dir ell... —va replicar-li l'amic, amb un posat molt digne.

I apa, altra vegada el timbre de la porta. En aquella ocasió, hi havia una petita multitud al replà. La majoria m'eren desconeguts, llevat de l'Emili, que era company d'oficina. Tenia una mirada trista i empenyia per passar davant dels altres. I ho va aconseguir...

—Tu saps —em digué— que no m’agrada explicar misèries. Mai no hauria obert boca ni t’hauries assabentat de res si no fos perquè em trobo en una situació límit. —Tenia vel·leïtats literàries i li agradava d’adornar la conversa amb frases de gran espectacle—. Que molesto, ara? —afegí tot donant una ullada circular a la concorrència—. En tot cas, m’esperaré *una mica*. —Va recalcar «una mica» amb el propòsit que es veiés clar que no podia passar d’aquí.

Vaig tenir la sensació que tot s’ensorrava al meu voltant, alhora, i que potser faria curt per salvar-los a tots. La gent del replà estava molt esvalotada. Hi havia una gran varietat: els d’un hospital que les passaven morades, uns ecologistes que feien col·lecta, uns veïns que lluitaven per protegir un edifici històric del barri, uns combatents contra la lepra al tercer món, i més, més encara, tot de gent altruista que es desvivia per tal de desvetllar la consciència col·lectiva. A mi tots em mereixien una gran simpatia i no volia desairar ningú. Els vaig fer passar al menjador, i es pot dir que amb prou feines si hi cabien.

—Mireu —els vaig dir—: us donaré el dècim. Nomeneu una comissió i feu un repartiment equilibrat. Si sobra alguna cosa, sobretot penseu en mi.

Els parents no s’hi volien conformar, però érem al principi de la democràcia generalitzada i va guanyar la majoria. No sé com s’ho va fer, però l’oncle Ramon resultà elegit per a integrar el comitè, amb un paper preponderant.

Al cap de tres dies, l’oncle Ramon em va telefonar.

—Ja està tot arreglat; amb rondineigs i queixes, però s’ha pogut posar un pegat a cada cosa. Encara ha calgut afegir-hi dos-cents duros. Però tu no et preocupis, els he posats de la meva butxaca. Ja me’ls tornaràs quan puguis...

Regal d'aniversari

M'havien dit que els basars de la Rambla eren plens d'objectes curiosos i vaig entrar en un d'ells per veure si era cert. I sí que ho era.

M'estava mirant unes castanyoles que duien una calcomania del monument a Colom, quan se'm va acostar l'indi de la tenda i em preguntà què volia, que si buscava alguna cosa especial.

—Busco un regal per a la meva senyora.

—I per què no li regala un cocodril dissecat?

—No, un cocodril no... —vaig respondre, decidit i displicant alhora.

Com si ignorés la presència de l'indi (confesso que la meva actitud no era correcta), vaig remenar una pila de panderetes pintades a mà.

—No, home —digué l'indi darrere meu—. Això no és regal per a una senyora. Un cocodril dissecat és un obsequi que s'agraeix sempre.

Jo ni me'l mirava, talment com si no hi fos.

—Tampoc —digué ell, en veure a les meves mans una espasa d'or de Toledo. I afegí—: Sense compromís, miri's el cocodril i si no li agrada quedarem tan amics com abans. En tinc un de preciós...

Va estirar-me per una màniga i em plantà davant d'un pany de paret ple de mantons de Manila i, al mig, un cocodril penjat de través.

—Sembla que li falti presència —digué—, però és una peça única. Ja veurà, palpi'l...

S'enfilà en una cadira moresca (de poc que no cau) i va despenjar la bèstia. Estava enravenada: agafant-la per la punta de la cua s'aguantava horitzontalment, gairebé sense fer sentir el pes.

—No té cos —vaig comentar—. Fa l'efecte que el taxidermista li ha escatimat farciment.

—No és això —em respongué el comerciant—. La pell fina perd líquid i es resseca. Les dones es posen crema i ho arreglen. Però, quins recursos pot tenir un cocodril dissecat? Depèn totalment de nosaltres. Si me'l compra, li explicaré la manera de tornar-li la consistència natural. Ha de comprendre que, si no hi ha tracte, seria insensat confiar-li secrets professionals...

I tot seguit es va lliurar a fer l'elogi del cocodril en termes generals. Digué que era un animal amb una injusta mala fama, perquè mai no ataca l'home sense motiu, i, si bé és certa la seva voracitat, també ho és que pot mostrar-se sobri fins a l'heroisme quan les circumstàncies l'empenyen a l'estalvi. Ah! I defensa la femella amb una abnegació que ja voldríem per a nosaltres...

—Per cert —el vaig interrompre—: aquest exemplar és mascle o femella?

Va advertir-me (una mica escandalitzat) que no podíem pas lliurar-nos a explorar les intimitats del cocodril en plena botiga.

—I, deixant de banda la moral —afegí—, és una qüestió que no té res a veure amb el que dèiem. Li proposo una inversió segura (més que no pas una venda), perquè si algun dia se'n cansa, quan ja l'hagi ben amortitzat, l'hi tornaré a comprar.

—En fi, aquesta gent en sap molt. Jo començava a trontollar, però ell no cessava —. Sap què és tenir un cocodril a casa? Tothom se n'enamorarà. Sense comptar que cada dia es cotitza més, és una mercaderia en alça. Si avui no es decideix i

torna demà, ja no li podré fer el mateix preu. Només em queda aquest exemplar i un altre, que me'l guardo per a mi. Vaig rebre un telegrama on em deien que no saben si me'n podran enviar més.

Això em va donar un argument per al regateig:

—Malament! —vaig dir-li—. Si algun dia se m'espatlava, no podria trobar recanvis.

—Però com vol que se li espatlhi, home! És tot d'una peça i (com el seu nom indica) de pell de cocodril autèntica. Sap què és, això? Toqui'l! Una compra així és per a tota la vida.

No m'atrevia a tocar-lo, em feia una mica d'aprensió. A més, desprenia una fortor desagradable.

—M'empudegaria tot el pis... —vaig dir-li.

—És que no està preparat. Ja li explicaré com ha de fer-ho, i, si segueix les meves instruccions, no li donarà cap molèstia.

Jo em resistia, no ho acabava de veure clar:

—Tinc una altra idea del regal que penso fer. Vull algun objecte que es pugui posar damunt d'una taula i serveixi d'adornament.

—Ja m'ho imagino. Per això li recomano el cocodril. El pot penjar en una pareta, deixar-lo a terra o col·locar-lo damunt d'una taula. Fa bonic a tot arreu. Tinc un client que en va posar un damunt la taula del menjador i només el treuen a l'hora dels àpats. Ell i tota la seva família hi estan embadocats. Vénen sovint a donarme les gràcies.

M'anava rendint a poc a poc. És un personal que sap fer l'article. A més, el cocodril tenia una mirada dolça, suplicant. Sembla mentida que amb el vidre puguin fer uns ulls amb tanta vida.

—Si l'hi compro i després me'n penedeixo, diu que me'l comprarà?

—Li asseguro que no hi haurà cas. Si se l'emporta, no se'n voldrà desprendre mai més. Al contrari: ja veurà com, d'aquí a pocs dies, vindrà a veure'm per si li puc proporcionar la parelleta.

—Però, si em passa el que li dic, se'l quedarà?

—Què més voldria! Cada cop que m'he de separar d'un exemplar com aquest és com si m'arrenquessin la carn a trossos. Si no fos perquè el negoci ha de sobreviure implacablement, pot estar segur que no passaria per aquest tràngol.

No havia contestat la meva pregunta (me n'adono ara que hi penso), però em sembla que jo tampoc no ho esperava; ja tenia la decisió presa.

—Doncs emboliqui-me'l...

Mentre la dependenta maldava amb el paquet, l'indi em va donar les instruccions que m'havia promès:

—Té banyera, vostè?

—És clar que sí!

—Bé: ompli-la d'aigua tèbia, posi-hi dues cullerades soperes de bicarbonat i miri que quedí ben dissolt. Després, fiqui-hi el cocodril i deixi'l tota la nit en remull. Ja m'ho sabrà dir!

—I així ja em quedarà a punt?

—Faltarà poc. Demà, quan es llevi, pengi'l per la cua, de cap per avall, i deixi'l escórrer al seu aire, sense forçar-lo, fins que vegi que la pell ja no cruix en passar-hi els dits. I apa, a gaudir-ne, que només li donarà satisfaccions!

Vaig sortir del basar amb el cocodril sota l'aixella, somogut per una barreja d'emocions contradictòries. D'una banda m'il·lusionava la novetat, però de l'altra em sentia ple de dubtes, perquè és difícil d'encertar els gustos de les dones i la meva era molt especial.

En arribar a casa, vaig fer tot el que m'havia recomanat l'indi. En posar-lo a la banyera, vaig veure que el cocodril flotava, i això em desconcertà. L'indi no m'havia dit res sobre aquest particular, però va semblar-me de sentit comú que calia que l'animal quedés ben cobert d'aigua perquè s'impregnés tot ell. Se'm va ocórrer de posar-li un pes al damunt i el primer que vaig trobar fou una planxa antiga que la meva dona feia servir per a cremar la crema. Sota aquella pressió, l'animal es va quedar aclofat al fons de la banyera i semblava que parlés. De cada costat de la boca li sortí un enfilall de bombolles, que esclataven a la superfície i donaven una impressió de realisme.

Sempre que em quedo sol a casa perdo una mica el pols. La meva dona era a Mollet, a passar-hi un parell de dies per visitar la seva mare, que estava impedida i volia molta paciència. No tornaria fins l'endemà a la tarda, just perquè poguéssim celebrar junts el nostre aniversari de bodes, i d'aquí l'origen del regal que li tenia en remull a la banyera.

He dit que la solitud em feia perdre el pols i he d'afegir que també em feia perdre la noció del temps. Es veu que el temps és més vàlid si el relacionem amb l'horari dels altres, o almenys és el que em passa a mi. No em vaig recordar gens que a la Matilde, la dona de fer feines, que venia un dia la setmana, els dijous, li tocava l'endemà, i aquest oblit meu, que pot semblar accessori i circumstancial, tingué una importància decisiva en el desenllaç d'aquesta història.

Durant unes hores, poques, quan em quedo sol em sento amo i senyor del meu destí. No he de donar comptes a ningú dels meus actes, encara que me'n mori de ganes. Aquell dia, després d'acomboiar el cocodril, vaig fullejar els diaris de la tarda, encenia i apagava el televisor, anava i venia de la cuina i obria i tancava la porta de la nevera, per contemplar els requisits que m'havia procurat jo mateix. Això darrer és un dels signes de la meva independència temporal: em compro embotits exòtics, productes de llauna variats i preparacions d'alta xarcuteria. És com si volgués demostrar que no necessito ajuda aliena per a satisfer la meva gana, però em passa, fatalment, que quan em quedo sol perdo la gana. Aquell vespre em vaig preparar la taula amb tot de llepolies i no vaig menjar gairebé res. Però, com que volia reblar la meva llibertat provisional, vaig fer-me cafè fort i me'l vaig prendre amb una copa de conyac, una cosa que de cara a la nit m'era rigorosament prohibida, perquè em desvetlla.

Tinc per costum d'anar-me'n a dormir d'hora, però aquell dia no. La son m'havia fugit dels ulls i del cervell. Ronsejava per casa, remenava llibres, mirava calaixos i no hi havia res que em distraigués. La televisió tampoc, perquè donaven un d'aquells programes horrorosos. Finalment, resignat, vaig ficar-me al llit sense gens de convicció.

A les dotze i deu encara estava ben despert, amb els ulls esbatanats a les fosques. Feia força per tancar-los, però les parrelles se'm disparaven com si les impulsés un ressort, una cosa que fa posar molt nerviós. A un quart de dues vaig alçar-me per prendre'm un somnífer, i, a desgrat de la fe que m'inspira la indústria farmacèutica, aquella vegada no en vaig obtenir cap ajut. Desesperat, a dos quarts

i cinc de tres em vaig empassar una altra pastilla i aleshores sí: em vaig adormir com un soc.

Va despertar-me un crit terrible, un llarg esgarip interromput de sobte per un soroll somort, com el d'un cos que s'hagués desploamat a terra. El cor se'm va desbocar i em bategava per tot de llocs de la meva anatomia: als polsos, a la nou del coll, al pit i (cosa notable) al genoll dret, que sol fer-me punxades quan amenaça pluja. La claror es filtrava a través de la persiana, de manera que ja era de dia, però jo no en podia treure deduccions de rellotge ni de calendari. Tenia el cap espès i la boca seca. La barreja d'alcohol i d'hipnòtics de la vetlla anterior m'havia deixat un embotornament penós. I encara tenia son, no l'havia pas acabada. Si no hagués estat per aquell crit, hauria dormit una bona estona més.

Em vaig llevar tot fent tentines, amb la idea —boirosament formulada— d'inspeccionar el pis. No em calgué gaire esforç: al bany, estesa a terra, hi havia la Matilde, la dona de fer feines. Estava desmaiada, i duia una escombra fortament aferrada amb la mà dreta i una galleda a la mà esquerra. La galleda, que s'havia abocat, formava un gran xipolleig. La Matilde tenia una petita ferida al front (es veu que en caure va topar amb el lavabo), però vivia.

Jo m'havia ajupit per comprovar si la cuitada respirava i, en tornar-me a alçar, vaig donar una ullada instintiva a la banyera i la veritat és que em vaig sobresaltar. El cocodril havia donat la volta i estava de panxa enlaire, amb una inflor suspecta. No era gens estrany que la Matilde, en veure'l, hagués tingut un espant de mort.

La Matilde, que era de tota confiança, tenia les claus de casa i cada dijous hi entrava i feia la seva feina, tant si nosaltres hi érem com si no. Era molt bona dona i en aquell moment em va fer molta llàstima. Vaig provar d'assistir-la, donant-li copets a les galtes i tirant-li aigua a la cara, però ella continuava amb els sentits completament perduts, blanca com un paper blanquíssim.

Calia fer alguna cosa i jo no em trobava en condicions de meditar-ho gaire. Atordit, vaig demanar auxili a un veí del replà, per explicar-li que la Matilde ens havia agafat un treball, i l'home, de primer, es mostrà servicial i diligent. Va posar-se un batí a corre-cuita i es precipità materialment cap al meu pis. Em passà al davant, es pot dir que m'apartava per arribar abans, però quan va veure el panorama del bany, amb la Matilde estesa a terra i el cocodril a la banyera, retrocedí dues o tres passes, agafant-se al marc de la porta.

—Alto! —digué—. Que ningú no toqui res fins que vingui la policia!

Ell mateix va telefonar des del meu telèfon. Jo em vaig esfondrar en una butaca, somnolent, incapàc de prendre cap iniciativa. Em sembla que fins i tot feia capcinades. Vingué un metge, que va revifar ràpidament la Matilde, però, quan ella obrí els ulls i repregué consciència de la situació, es va posar a cridar com una boja. Se la van emportar amb una ambulància.

Després arribaren agents, de paisà i d'uniforme. Em van fer unes quantes preguntes, i jo vinga dir que allò era un regal per a la meva senyora i ells vinga moure el cap com si en dubtessin. Finalment, em van portar a la comissaria, on un inspector em va agafar pel seu compte.

—Això del regal no s'aguanta —em deia—. Expliqui'ns la veritat i ho arreglarem de la millor manera possible.

—Em va enredar un indi —li vaig respondre—. Ja sap com són. I em passa que avui no tinc el cap clar, per culpa d'una mala nit. A vostè mateix el veig com si estigués dins d'una peixera. Em comprèn, oi?

Era evident que no em comprenia. Em mirava fixament i movia les mans com si em volgués expressar la infinita paciència que feia falta per a exercir la seva professió. Em va fer l'efecte que anava de bona fe i m'encomanava confiança.

—Si de debò em vol ajudar, truqui a la meva senyora —vaig dir-li—. Si li sembla, li donaré el número de Mollet, tot i que a hores d'ara ja deu ser camí de casa. Faci'm el favor d'avalar-la i ja veurà com ella el convenç.

Va dir-me que ja ho procurarien i em deixaren allí, en aquella mena de despatx. No em van tancar, però em vigilaven i, per anar al lavabo, havia de demanar permís i m'hi accompanyaven.

A mitja tarda va arribar la meva senyora, accompanyada d'un nebot que tenim que és advocat. Quan els vaig veure entrar, em semblà que se m'obria el cel. Vaig fer una correguda per abraçar la meva dona, però ella em rebutjà amb brusquedad i em digué:

—T'asseguro que no fas el pes, cada dia ets més deixat! Abans, quan et quedaves sol, se t'embussava la banyera, però ara ja se t'hi crien caps de bestiar!

Accident de treball

Una vegada em va visitar un venedor de forats a domicili. De moment vaig dir-li que estava servit, que més aviat em feia falta un producte (entre material i espiritual) per tapar els que ja tenia.

—Porto novetats —em respongué—. No hi perdrà res veient el mostrari, sense cap compromís.

Les novetats em fascinen, i com que aquell dia tenia temps, vaig accedir. Obrí damunt de l'escriptori una petita maleta, plena de forats de mides i colors diferents. Mai no n'havia vistos tants.

—Són autoadhesius —m'explicà el venedor—, i alguns models, quan han complert la seva missió, s'autodestruïxen, com aquells magnetòfons de les pel·lícules d'espies. Dividim la producció en dos grans prototipus, els forats verticals i els forats horizontals, amb variants que els fan aptes, pràcticament, per a tota mena d'usos. Si m'ho permet, li ensenyaré un dels verticals que venem més...

—De què es tracta? —vaig preguntar-li, entre encuriosit i escèptic.

—S'enganxen a la paret i deixen veure l'habitació propera o la casa del costat, discretament i amb una gran nitidesa.

Hi ha coses per les quals no passo, i vaig saltar enfurismat:

—I ara! Això és immoral, no es pot tolerar que ho autoritzin. Li prohibeixo formalment que vengui ni un d'aquests forats als meus veïns de replà!

El venedor va fer un gest de resignació.

—És curiós que la gent s'ho prengui així —va dir— en comptes d'apreciar l'aspecte utilitari i benèfic.

—Com ara quin?

—Com per exemple si hi ha criatures petites el son de les quals convé vetllar sense sobresaltar-les. O bé malalts al pis del costat, solteres i vidus vells que no es poden valdre i són oblidats de tothom. L'egoisme liquidarà la nostra societat.

Jo no tinc criatures a casa ni ancians a prop, però les crides a la consciència sempre em troben a punt, em trasbalsen.

—No és el meu cas —vaig replicar, amb la veu una mica més amorosida—. Ha de cercar una altra classe de clients. I no els busqui pas en aquesta planta, perquè em veuria obligat a denunciar-lo.

—Vostè és un parroquíà de forats horizontals. Ja ho veig... En tenim uns que són d'interès general; quan se sap que existeixen ja no se'n pot prescindir. Com aquest. Veu?

Va treure un forat de la maleta i va ensenyar-me'l.

—S'encaixa a terra sense cap dificultat. Aplanant-lo amb el palmell queda perfectament adherit...

Va fer-ho, i, en efecte, el forat s'adaptà de seguida.

—Sí, bé —vaig dir—. I ara què?

—Miri-se'l, miri-se'l...

El forat va començar a absorbir matèria, amb un zumzeig suau. S'empassà molles de pa, un borriçsol que hi havia sota els mobles i l'estora, dues o tres formigues que passaven per allí, brins de tabac, bocins de paper... Xuclava tota la brutícia en una colla de pams a la rodona.

—Què li sembla?

Vaig haver de reconèixer que era útil. I, sobretot, singular.

—Amb un parell que me'n compri ja s'hi notarà de veres. I si n'adquireix quatre, podré fer-li un preu francament interessant.

—Quant valen?

—Esperi's, que encara he de fer-li una altra demostració. Em podria fer el favor de portar-me un gerro d'aigua?

No em costava res, i vaig portar-li l'aigua. Va vessar-la per terra, amb una segura confiança, i el forat l'engolia sense fer distincions entre la brossa i el líquid. Però de cop i volta el forat estossegà i va parar-se.

—Tranquil, tranquil —va dir-me el venedor (tot i que ell s'havia descompost una mica)—. Probablement, és un fenomen d'inductància. No té pas algun aparell engegat?

—No.

Quedava encara un bon mullader, i l'agent de vendes va donar uns cops de peu a terra, com si volgués desencallar el mecanisme. Ens va esquitxar a tots dos.

—Sap què passa? —em digué—. És que fa poc que treballó a la companyia i hi ha coses que se m'escapen. Vostè no s'amoïni, perquè tenim una pòlissa que cobreix les molèsties. Deixi-ho per a mi...

Va arromangar-se els pantalons i s'agenollà. De quatre grapes, xipollejant, s'atansà al forat i, amb la mà de cantell, recollia aigua i la guiava cap al trau, amb la intenció de reanimar-lo. Ni mai que ho hagués fet, i que consti que ho dic per ell. El forat rebufà i va agafar-li els dits, després la mà, tot seguit el braç i, al final, la figura sincera. L'agent s'anà convertint en una massa gelatinosa, en una mena d'ectoplasma (si se'm permet l'expressió), fins que va desaparèixer del tot. Mai no he dubtat tant com aleshores dels avantatges de la ciència.

Sóc ràpid de reflexos, i no ho dic pas per alabar-me. Em vingué com un llamp la idea que si aquell home tenia família el buscarien, i segurament tenia —com gairebé tothom— un rastre fàcil de seguir. Si la policia troava el catàleg a casa meva, els faria l'efecte d'haver arribat al capdavall de la investigació. Vaig agafar la maleta d'una revolada i vaig oferir-la al forat, que la devorà materialment. Se m'acudí de tapar el forat amb l'estora, però no calgué perquè es veu que era d'aquells que, sota patent, s'autodestruïen. Deixà anar un fumerol, després un esclafit —no res de l'altre món— i s'esvaní. El mosaic va quedar net i polit, millor que abans. Cal confessar que aquest aspecte els fabricants l'havien resolt bé.

L'episodi, considerant-lo en conjunt, em va deixar estupefacte. És cert que la tecnologia avança molt, però l'element humà va perdent essència, se'ns torna moll. Els viatjants d'ara no es poden comparar amb els d'abans de la guerra, aquells homes admirables apassionats per l'ofici, que portaven el nom del nostre país i els nostres productes a regions remotes. Sabien de cor allò que venien, es mostraven orgullosos de conèixer la línia, i no hi ha notícia (que jo sàpiga) que cap d'ells hagués pres mal amb el seu propi mostrari. Si no s'hi posa remei, perdrem clients i ens baixaran les vendes.

Traspàs de Federico Tetramonte

L'Emili Sobremunt no havia escrit mai, en el sentit de fer literatura. Però li ballava pel cap, era un anhel que acaronava des de jovenet. Sempre es deia a si mateix que, quan tingués temps, s'hi dedicaria.

Un vespre, sense més ni més, se li va ocórrer el nom d'un personatge: Federico Tetramonte. El va trobar sonor, ple de possibilitats, li va fer l'efecte que el podria moure amunt i avall de les pàgines d'un llibre. El desconcertava una mica que es digués Federico, perquè havia decidit que no fos castellà, i tampoc no l'atreia l'Amèrica Llatina. En aquest cas hauria de donar-li nacionalitat italiana. Un inconvenient, perquè en Sobremunt només coneixia Itàlia de passada, en el curs d'un viatge turístic a preu fet que, en cosa de quinze dies, li havia fet empassar tota la península de nord a sud. Però no calia pas que l'acció passés a Italia... Federico Tetramonte podia ésser d'origen italià i resident a Catalunya. I tant! Se n'han donat una colla de casos.

En Sobremunt es distreia de la feina. Era administratiu subaltern en una agència d'assegurances i no és que hi tingués molta comesa, però el que feia requeria atenció i en una setmana van descobrir-li dues o tres errades que el van fer passar pel despatx del director. Federico Tetramonte el tenia obsessionat. Com era? Jove? Vell? De mitjana edat? S'inclinava pel jove a punt de travessar la línia d'ombra (en Sobremunt era un addicte lector de Conrad), abocat a la maduresa amb una certa recança. Això el feia interessant. A més, Tetramonte era introvertit, una mica esquerp, no es podia dir que fos una bellesa masculina, però exercia una poderosa fascinació damunt les dones, sobretot quan les tractava amb menyspreu. Tampoc no era ben plantat ni de complexió robusta, però quan es barallava amb un altre home era temible, perquè no parava fins a deixar-lo estabornit. Quan arribava aquí, en Sobremunt es veia obligat a perdre la mirada i clavar-la al sostre, amb un posat pensarós. Perquè, amb qui es podria barallar, a Catalunya, un italià d'origen? Estava ben decidit a no permetre-li que pegués a catalans —només ens faltaria aquesta!—, i tampoc no seria just atiar-lo contra els immigrants, una qüestió delicada amb la qual hem d'anar amb molt de compte. A més, l'expulsarien de seguida o se la carregaria de valent. Existia la possibilitat de fer-lo lluitar contra aventurers internacionals, però això era molt vist. Ell desitjava per a Federico Tetramonte el millor, l'exquisidesa d'una personalitat única. Bé: això ja ho veuria més endavant. De moment, tenia Federico, que anava prenenç cos i es perfilava. Un detall curiós és que Federico començava a perdre cabell, li grisejaven les patilles, però això, en comptes de devaluar-lo, augmentava el seu encant natural. Cada u és com és. Tetramonte vestia d'una manera que, a qualsevol altre, l'hauria destrossat: duia una caçadora de vellut amb coll de pell, uns pantalons de quadres i un barretet de pescador de canya (d'aquells amb petites bosses al voltant per a posar-hi esquers). Completava el conjunt amb un mocador de seda de colors vius i uns mocassins amerindis. Sembla mentida, oi? Doncs aquest abillament realçava l'elegància congènita de Federico Tetramonte, que cridava l'atenció de la gent gràcies a l'atractiu que irradiava. Les coses eren així i no s'hi podia fer res. Ah! I una particularitat notable: al cap de catorze mesos de residir a Barcelona, Federico ja parlava el català com nosaltres. Perquè després ens vinguin amb els romanços de

la diglòssia! Quan hi ha bona voluntat rai! També cal destacar tres circumstàncies que no poden ésser oblidades: Federico tenia una taca de naixença a la galta dreta, un ull més petit que l'altre i el nas lleugerament deformat de resultes d'una caiguda de bressol. Tots els amics de Federico sabien —i se'n feien creus— que això eren tres factors determinants del seu èxit amb les dones.

Quan arribà en aquesta fase de perfeccionament del personatge literari, l'Emili Sobremunt es va lliurar a un estat de meditació. «Les dones són boges», va dir-se a si mateix. «No hi ha qui les entengui!». Si ell fos una dona, li feia l'efecte que tindria uns altres gustos. Ara que, allà elles! S'entén que es referia al físic, perquè, quant a la contextura moral, Tetramonte era un mostrari captivador.

Tot seguit, venia l'altra part. De què vivia Federico Tetramonte? L'Emili Sobremunt era conscient que això depenia d'ell, de l'autor, però també sabia —ho havia llegit en alguna banda— que els personatges s'escapen a vegades de les mans de l'escriptor i van per les seves. Això ho hauria de vigilar... De tota manera, no es deixava encegar per una vanitat prematura, aquests requisits eren cosa d'autors bregats. En el seu cas, ell i Federico Tetramonte haurien d'avenir-se, arribar a un acord que els estalviés d'en gegar-ho tot a rodar.

L'Emili Sobremunt no trobava mai el moment de llançar Federico Tetramonte a l'aventura. El frenava l'enorme responsabilitat que assumiria tan bon punt li donés ofici o bé ocupació determinada. No es volia precipitar, estava disposat a concedir-se tot el temps que calgués per anar sobre segur. Mentrestant, polia el protagonista, es proposava deixar-lo com una seda. La veritat era que Tetramonte s'hi prestava, era un compendi de singularitats. Per exemple, fumava només cigarretes turques d'una marca rara, que li enviaven especialment. Això voldria dir que Tetramonte tenia ingressos considerables, però ja ho resoldria més endavant. De moment, la cosa notable era que Federico sostenia les cigarretes amb la mà dreta. Per què? Perquè li faltava el dit índex de la mà esquerra i no li agradava d'ensenyar-la, la duia sempre a la butxaca. I com havia sofert aquesta mutilació? Ho hauria de rumiar, eren coses que depenien de l'argument. Tanmateix, oferien possibilitats...

En Sobremunt tenia moments depressius, gairebé es desanimava. Perquè això de les tares físiques ja ho havien tocat escriptors d'anomenada, amb una idèntica intenció de fer més interessants els personatges. Llàstima! El mateix va passar-li amb un amor contrariat que tenia Tetramonte: de tot el munt de dones que havien passat per la seva vida, l'única que estimava de debò no corresponia al seu amor, s'entenia amb un membre de les Brigades Roges. Que, per cert, era un subjecte abominable, un agent doble que cobrava de la CIA. No, no... Coses així les havia llegides a dojo, s'embolicava anticipant esdeveniments. La gent es pensa que això d'inventar històries és molt fàcil, però que ho provin i ja veuran què els passa!

—Emili, no badis que et tornaran a renyar —va dir-li l'Enriqueta, que era una companya d'oficina.

En Sobremunt no sabia si s'havia de concentrar en un contracte, una factura o una circular d'Hisenda. Seguia les passes de Federico Tetramonte, que caminava aparentment distret pel carrer de la Portaferrissa, cap a la Rambla. El perseguien dos individus de mala fatxa, un dels quals l'anava fotografiant amb una màquina d'espia. Tothom hauria dit que Tetramonte ho ignorava, però se n'havia adonat des del principi, des que començà el seguiment a la plaça del Born. Els dos individus havien baixat d'un Volvo de color blau metàl·lic i, de reüll, en Tetramonte els va

identificar de seguida. Sabia qui els enviava i què pretenien. Però tant li feia, estava abstret per una preocupació més greu. Aquell matí havia rebut una carta anònima amb mata-segells de Catanzaro, comunicant-li que el seu pare era en poder de la màfia local i que només podria salvar la vida si ell, Federico Tetramonte, els lliurava la meitat d'un bitllet de banc hongarès del qual s'havia apoderat Federico —amb les seves arts— en un tumult que tingué lloc, un any i mig abans, en una taverna de Tessalònica. Unint les dues parts del bitllet, es tenia la pista per trobar l'original d'un portolà de Piris Reis que indicava la posició exacta d'una nau que s'havia enfonsat amb un tresor d'un valor incalculable. Fantàstic! Hi havia tela... «Però compte, Sobremunt, no t'embalis!», es deia a si mateix. «Tot això s'ha de lligar». A més, una cosa quedava clara: en aquell moment, Federico Tetramonte el seguien per una qüestió totalment distinta, que no tenia res a veure amb la meitat del bitllet de banc que guardava a l'infern de l'americana. De debò, amb la seva sang freda habitual, Federico ni tan sols es recordava que algú el seguia, tenia el cap lluny d'ells i fins i tot del sòl que trepitjava. Feia tres setmanes que no sabia res de Francesca Bertolani (un altre nom engrescador), i la darrera vegada que va sentir la seva veu fou a través d'una conferència telefònica des de Brussel·les. Què hi feia la Francesca, a Brussel·les?

Federico travessava els carrers sense mirar a banda i banda, va haver d'esquivar en última instància una furgoneta que de poc que no l'esclafava. Per les voreres estretes del barri antic de Barcelona, Tetramonte caminava per les que no li corresponien, per la seva esquerra, amb una indiferència temerària, i no baixava per ningú. Baixar no és la paraula exacta, perquè tenia un peu a dalt i un altre a baix —l'espai no donava per a més—, saltironava i desafiava amb la mirada els transeünts gelosos dels seus furs de trànsit, que s'aferraven a la vorera que els corresponia per drets de civisme.

«Bada, prendrà mal», remugava en Sobremunt. «No es pot anar així pel carrer, amb el cap a tres quarts de quinze». Patia per la por que un accident estúpid se li dragués el personatge. Tenia pressentiments i hi creia, n'havia tingut proves al llarg de la seva vida.

La mecanògraфа Enriqueta, gairebé a freqüència de l'Emili Sobremunt, va sentir que se li tallava la respiració. El seu company d'oficina estava exposat a un perill gros i ella ja no podia fer res per a avisar-lo. El senyor Damià Mitjavila, el director, havia sortit del seu despatx de puntetes (es veu que ja ho duia de cap) i va situar-se darrere de l'Emili Sobremunt, tot observant-lo amb un somriure sarcàstic, que no tenia res a veure amb la broma. L'Emili Sobremunt tenia els colzes carregant el pes en uns expedients —o el que fos— i s'aguantava el front amb les mans, tot cloent els ulls. En aquells instants, veia talment com Federico Tetramonte travessava d'esma la Rambla, sense reparar que el semàfor era vermell. Un autobús de la línia 22 el va aixafar sense miseració, tot i que el conductor no hi tenia cap culpa, perquè Federico s'havia llançat sota les rodes amb un aire somiós i absent.

—Oh, quina desgràcia! —va dir en Sobremunt alçant la veu.

—Sí, i tant! —exclamà el senyor Damià Mitjavila—. Una veritable calamitat. Faci el favor d'acompanyar-me al meu despatx, que en parlarem...

L'Emili Sobremunt es va aixecar. Estava groc, i el llavi inferior li tremolava. Va agafar el senyor Damià Mitjavila per les solapes i exclamà:

—Federico ha mort!

El senyor Mitjavila era sever, però no pas brutal. Sabia mantenir les distàncies amb els seus subordinats, els mantenia a ratlla, i es vantava de no deixar-ne passar ni una. Però era humà i afirmava sempre que una cosa no té res a veure amb l'altra. Una de les seves frases predilectes era que, davant la mort, es treia el barret. «Punt i a part», deia. «Amb la mort s'acaba la gresca».

—Home, Sobremunt, jo no en sabia res —digué amb un posat compungit—. Cregui'm que em sap molt de greu, i que l'acompanyo en el sentiment.

El senyor Mitjavila era efectista i tenia fe en els discursos. És més: estava convençut que una de les obligacions d'un executiu era saber-los improvisar i engegar-los a temps. No tenia ni la més remota idea de qui era Federico. Un germà? Un cosí? Un amic? Això, des del punt de vista del discurs, era el de menys. Hi ha conceptes generals que són per damunt de les persones concretes. Estossegà per aclarir-se la veu, va posar una mà damunt l'espactlla de l'Emili Sobremunt i digué:

—Comprenc el seu dolor i me'n faig càrrec. En moments així, sembla que el món se'ns ensorri, ens fa l'efecte que no ens en podrem refer mai més. Però la vida continua i el temps és un remei universal. Pensi, Sobremunt, que la mateixa idea de la vida suposa l'acceptació de la mort. On iríem a parar, si no? És un adreçador pel qual hem de passar tots, qui sap si és a fi de bé. Perquè, a veure: hi ha algú que ens pugui assegurar que «ells» no estan més tranquil·ls que «nosaltres»? I no li parlo pas de conceptes religiosos, sinó de realitats tangibles. La vida és difícil, complicada, plena de trencacolls... És possible que «allí» s'estigui millor que «aquí» i això ha de servir-li de consol. Sense esmentar que els qui se'n van han de desitjar per força que les persones que es queden i que han estimat de veres es refacin aviat del cop. Oi que en això tinc raó? Doncs, apa, home, apa! Animi's! Faci content el mort! — El senyor Mitjavila féu una pausa destinada a rematar l'eloquència i prosseguí—: I ara, del que es tracta és de no barrejar els disgustos privats amb les obligacions. En una òpera, la desaparició d'algú del cor no ha d'ésser mai motiu de suspendre l'obra. El seu deure, Sobremunt, és continuar com si no hagués passat res...

Abans d'anar-se'n, just des de la porta del seu despatx, el senyor Mitjavila va girar-se i ordenà a l'Enriqueta que el seguís.

—Li he de dictar una carta —digué.

Novament assegut a la seva taula (i l'Enriqueta a peu dret), el senyor Mitjavila preguntà a la noia:

—Qui era aquest Federico?

—No ho sé.

—Miri d'informar-se'n, i si s'escau i hi som a temps, faci-li portar una corona, senzillera però digna. És un costum de la casa que jo no trencaré pas...

Coses que passen

Tenia un amic que somiava despert i, en canvi, de nits donava feina perquè dormia fort i costava molt de despertar-lo quan calia. I sempre deia que ell, a les fosques, no somiava mai. Aquest punt es va debatre en una discussió —potser només era una conversa— durant la qual es va plantejar la qüestió de somiar en blanc i negre o en color. Les opinions eren dividides, i anaven des d'aquells que es desbordaven en una infinita riquesa cromàtica, fins a uns altres que confessaven una gran pobresa de mitges tintes. Un —un de sol— es despenjà afirmant seriosament que ell gaudia del color i del relleu, amb veus de fons i de primer terme que donaven molta varietat als seus guions onírics. Però qui sap! Era una mica fantasiós i sempre era bo posar en quarantena les seves afirmacions.

L'amic que somiava despert era escèptic pel que fa a les seves possibilitats nocturnes. En realitat, se sentia servit durant les hores de claror, i creia sincerament que no li feia cap falta aclucar els ulls per a enlairar els peus de terra.

—Jo —deia—, sense anar tan lluny, ahir mateix em vaig trobar amb un extraterrestre, a la plaça de Letamendi. Eren dos quarts de cinc de la tarda, i havia anat allí per veure'm amb una estrella del Paral·lel. És una noia preciosa i, sense que jo hi hagi fet res, està boja per mi. Els seus pares són de Conca, però ella va néixer a Santa Coloma i parla un català perfecte. Hi ha dos milionaris (un d'ells sud-americà) que li van al darrere, però ella...

—Au, bah! —el va interrompre un dels companys de tertúlia—. Explica'ns això de l'extraterrestre, que la noia del Paral·lel no ens porta tanta pressa.

—Ah, no és res... —respongué ell—. Em trobava assegut en un banc de la plaça, mirant-me el rellotge perquè la noia s'endarreria una mica, quan se'm va acostar un individu que atreia l'atenció per la seva indumentària. Anava vestit d'escocès benestant i folklòric, amb faldilles, i duia un cistell ple de maduixots penjat al braç. Fumava amb una pipa d'escuma enorme, d'aquelles que figuren una sirena. Se'l veia despistat.

—Que em podria indicar on és el Museu Picasso? —va preguntar-me.

—Ui! —que li dic jo—. És lluny d'aquí i amb mala comunicació. Vagi cap a la Rambla i allí pregunti-ho a un guàrdia urbà. Coneix la ciutat, vostè?

—Poc. Només hi he vingut un parell de vegades...

Ens vam quedar un estona mirant-nos i jo, per trencar el gel, i ben bé perquè sí, vaig preguntar-li:

—És escocès, vostè?

—Nooo!

—I doncs?

—Ho diu pel vestit?

—Sí.

—No hi té res a veure. Servidor sóc d'una altra galàxia i quan venim aquí ens deixen triar l'uniforme. A mi m'atreuen les faldilles, i vaig escollir aquest conjunt.

—El felicito, perquè li cau divinament. Però, no és massa cridaner?

—La veritat és que ningú no en fa gaire cas...

Un colom que aterrava va estar a punt de topar amb ell i va fer una esquivada, tot rondinant. El cistell es va abocar una mica i li van caure uns quants maduixots. Com que s'havia produït un buit en la conversa, vaig aprofitar-ho per preguntar:

—Li agraden, els maduixots?

—No ho sé. No n'he menjat mai, precisament he baixat amb l'encàrrec de buscar-ne, perquè a dalt els volen tastar. L'any passat vaig venir per emportarme'n mostres d'enciam. Jo m'he especialitzat en fruites i verdures...

—I els homes? I les bèsties?

—Amb els homes hi anem amb molt de compte, perquè són desconfiats. De les bèsties se n'encarrega un altre departament. Un cosí meu hi treballa. Fa poc va caçar un gat d'Angora molt bonic, que s'ha aclimatat bé. Crec que la setmana entrant baixarà per veure si troba una femella.

—I aquí no els passa res? No els molesten?

—No. Com que oficialment ningú no hi creu, campem per les nostres amb tota tranquil·litat.

—Però els seus vehicles bé que criden l'atenció.

—Doncs miri, no s'ho pensi pas. La majoria han acordat que són llumenetes. Jo tinc el meu plat (que en diuen vostès) en un acampament de Calella, ple de turistes amb màquines variades. A mi em fan pagar una quota extra, però res més...

—I de Calella a Barcelona?

—El tren. És la cosa més segura.

Va passar una parella de promesos, agafats de la mà, i ella va mirar de reüll les faldilles de l'extraterrestre. Però no va fer cap comentari, més aviat va dissimular, que és el que fem tots. El visitant i jo vam començar a donar voltes per la plaça, vagarejant. De cop i volta, per trencar silencis, vaig preguntar-li per què volia anar al Museu Picasso.

—Oh, sempre ens fan encàrrecs extra! —exclamà—. El viatge és llarg i val la pena d'aprofitar-lo. Si puc, he de portar una reproducció del famós *Guernica*. Per cert: què hi veuen, vostès?

—Miri, jo no hi entenc, però tothom diu que és una peça mestra. De nosa no els en farà cap. I no cal que vagi al Museu, perquè l'original no és allí. A més, de reproduccions en trobarà a qualsevol papereria. Aquí n'hi ha per totes les cases...

—Vol dir? Tant com això?

—Gairebé. Té molta fama.

En aquell moment, va condensar-se un nuvolet de vapor al volt del cap de l'extraterrestre, i aquest va posar-se tens, com si parés atenció. Es va sentir una veu apagada, que sortia qui sap d'on i tenia una dolça modulació, però sorda, com si hagués de travessar un entrellat de fils invisibles. L'extraterrestre es mantenía en posició de ferm, com si canviés la guàrdia. Formulava unes paraules incomprendibles i tenia les faccions enrigidides. Jo callava, perquè els moments solemnes sempre em fan respecte. «Ja em diràs què et passa!», pensava. Ell, al final, em digué que se li feia tard i que passi-ho-bé, que ja ens veuriem en una altra ocasió.

—Abans de deixar-lo —em digué—, he de comunicar-li un missatge importantíssim per a la Terra. Sobretot, prengui'n nota, perquè els hi pot anar la pell. Porta paper i llapis?

En aquest punt de la seva declaració, l'amic que no somiava quan dormia es va quedar amb un posat absent, com si rumiés sobre això i allò i el de més enllà.

—Ep! —va cridar-li un dels contertulians—. I què va passar, després?

—Ja us ho podeu imaginar! —respongué—. Va arribar l'artista del Paral·lel, la meva, em va agafar de bracet i em preguntà a cau d'orella:

»—Qui és aquest tipus tan estrany?

»—Ningú especial, un amic —vaig respondre-li—. Bé: més aviat és un coneget venturer, un passavolant.

I prossegui:

—L'extraterrestre gesticulava, em volia dir alguna cosa, però jo ja no tenia temps per a ell. La meva parella m'estirava carrer d'Aragó enllà, cap al passeig de Gràcia.

»—Fugim —em deia la meva enamorada—. Això de parlar amb el primer que trobes no m'agrada. I no te'l miris, que ens seguirà.

L'amic que somiava a tot color i en relleu va donar un cop de puny a la taula, tot declarant que allò era un invent sobre la marxa. Va afegir:

—I si no, a veure: com va acabar?

—Si et penses que t'ho explicaré, vas ben errat. No comprometo mai, per cap motiu, la reputació de les dones que em fan el favor de la seva intimitat.

Estava ofès, i com que ningú no volia que la reunió s'emboliqués, vam plegar més d'hora que els altres dies.

La nota única

En un d'aquests teatres per a òpera que foren construïts sumptuosament amb marbres de Carrara i tota la resta, a freqüència de la selva, ran de mar, a la desembocadura d'un gran riu, es produí el fet sensacional que no s'ha conegit fins avui. I no es pot pas dir que es conegui del tot, perquè hi ha coses que només es poden entendre a mitges. I encara!

El govern del país, que feia d'empresari, va contractar una soprano de l'altra banda de l'oceà. Era una cantant de primera, famosa a tot el món, que cobrava xifres molt altes en moneda ferma. Més que res, les autoritats esmentades la van emparaular per lluir-se elles i, sobretot, per distreure la gent d'un cop d'Estat que es preparava.

El dia del debut, quan menys s'ho esperaven, quan tot havia anat bé fins aleshores, a la soprano va sortir-li una nota nova, mai no enregistrada abans en l'escala musical. No era un gall (això, d'una manera o altra, hauria trobat el signe corresponent damunt un pentagrama), ni un do de pit excepcional, ni cap so que tingüés precedents. Era, d'una manera inexacta i precisa alhora —miraculosa aliança—, una excepció que no confirmava cap regla, una estrena mundial absoluta.

El director de l'orquestra es va quedar blanc com el paper, amb la batuta enlaire i el gest petrificat. El públic, tot i que la majoria no hi entenia gaire, va tenir la intuïció immediata d'assistir a un esdeveniment desuet (valgui la frase, que sí que val) i va semblar que el patí de butaques s'elevava cosa d'uns quants travessos de dit, perquè els assistents es van mig alçar de cada seti.

La nota era —i és— indescriptible. La solfa, tal com alguns la coneixen i tots la respectem, no hi podia res. Una bona part dels supervivents va declarar, un cop refets, que la nota, tant com sentir-la, la van veure: era, van dir, com una cinta gasosa voltada de petites bombolles irisades, que sortí de la boca de la soprano i va planejar per la sala fent ziga-zagues, voletejà fins al galliner i retrocedí lentament, mentre tothom s'aguantava la respiració. La quasi totalitat de testimonis coincideixen a afirmar que, a més d'ésser visible, la nota nova era vibràtil, feia tremolar els materials. Això darrer, segons els experts, no era insòlit, perquè diuen que a vegades ja passa. Però el cas és que entre el so, la vaporosa imatge i les vibracions es va produir una combinació de gran interès científic i musical.

La soprano, amb el braç dret alçat, la boca oberta i els ulls esbatanats, amollava esgarrifada una força de la naturalesa que duia oculta a dins. Algú ha deixat dit que feia l'efecte que tota ella es buidava per la cavitat bucal, o com si es girés del revés com una mitja. Són impressions subjectives, que cal considerar amb tota mena de precaucions a l'hora d'establir veredictes. El que sembla cert és que a l'artista se li havien encavallat les barres i que la nota se la va poder campar per tot el local, sense amo ni senyor que l'aturés. En retrocedir de la part alta (del cinquè pis, on començaven les localitats barates), va enroscar-se en la gran aranya, que era un dels orgulls del teatre i del país. L'havien importada de Murano, retallant una partida del pressupost d'educació, i, a més, un general amb iniciativa i gustos propis va modificar-la fent-hi penjar llàgrimes de cristall de Bohèmia, d'ací d'allà, al bat de la inspiració d'un pintor autòcton. El conjunt, a més de caríssim, pesava una cosa

de no dir, fins al punt que calgué recórrer als serveis d'un enginyer nord-americà —amb el seu equip d'ajudants— per a instal·lar-la amb un mínim de garanties.

En rebre l'envestida de la nota, l'aranya va brandar. Aquest fou l'origen de la desgràcia. Els experts en física sonora expliquen que hauria estat lògic un moviment de pèndol, d'avant a enrere o d'esquerra a dreta, però en aquest cas la lògica fou víctima de la torbació col·lectiva. La nota va enroscar-se a l'aranya d'una manera helicoïdal i la baluerna es mogué circularment. Primer a poc a poc, però tot seguit amb rapidesa, com una batedora, guardades les distàncies. La conseqüència fou que, en comptes de caure al galliner (on hauria matat gent de lleu consistència social), o bé cap a la banda oposada, damunt l'orquestra (integrada per professors substituïbles), es va despomar damunt les files destinades a les autoritats. De passada, va escantellar la llotja presidencial i es va carregar el president i els ministres principals. La primera dama va sobreviure, però no ha quedat bé: a les nits no pot dormir i de dies desvarieja.

Si la notícia no hagués transcendit el fet divers, només lamentaríem el dol de les famílies afectades, que ja és molt, però ens hauríem distret de seguida amb les morts quotidianes, que es produeixen per terra, mar i aire amb una regularitat impressionant, gairebé programades. Però el mal és que aquell país, comparativament més petit que el seu teatre d'òpera, és una dent de l'engranatge de l'aliança atlàntica i la catàstrofe el va descompondre. No se sap ben bé per què, la tragèdia de l'aranya va envalentir la guerrilla comunista, que ara dóna més feina.

I no és pas això sol, perquè la ciència hi ha introduït un element de cruetat. Amb l'excusa que no hi ha cap experiència vàlida si no és repetible en laboratori, tenen pràcticament segrestada la soprano, la fan anar d'un hospital a l'altre i la burxen perquè torni a cantar d'aquella manera. Es podria dir que per a l'art ja s'ha perdut, perquè amb els nervis i l'esforç li ha minvat la veu, a desgrat de dues operacions que no tan sols no han descobert el secret de la nota nova, sinó que li han fet malbé totes les altres.

I l'art? Què hi diu l'art? Algú ja va afirmar, fa molt de temps, que enfront de l'art la ciència sempre és provisional. Recentment, una gran autoritat del món de la música ha declarat que es deixin de romanços, que amb les notes que tenim hem anat passant fins ara i que tot permet de preveure que, sense forçar la màquina, tenim corda per estona. Potser és una posició una mica reaccionària, però segons com es miri té raó.

Atordiments de la vida

El senyor Esteve Rodamitjana i Puigcerola havia travessat la ratlla de l'edat madura de la manera que bonament havia pogut. No es queixava mai de les punxades als genolls ni d'aquella mena d'anar-se-li'n el cap que l'affligia a vegades a l'hora de llevar-se, o a mig matí o a mitja tarda. Un orgull recòndit li vedava d'explicar les seves misèries als altres, però ell no s'enganyava pas. Cada dia, en afaitar-se, es contemplava una estona al mirall, sense fer-se il·lusions, amb un esperit crític ple d'objectivitat. El nas li havia crescut sense concert: declinava, tendia a penjar, i queia pel cantó de les berrugues i de les taques sense concessions a l'estètica. Els ulls es tornaven molls i feien bosses a les parpelles que, per acabar d'adobar-ho, eren bosses de colors, entre el morat i un to blavenc, amb illes de gris i tocs vermellos. I les galtes? Aquí sí que n'hi havia per desmoralitzar-se. Anaven prenent l'aire de butxaques d'una americana atrotinada i li produïen la impressió que, d'un moment a l'altre, s'hauria d'ajupir per collir-les de terra. Els cabells no eren tan cridaners, es retiraven a manyocs com si abandonessin la lluita, però deixaven irresponsablement camp lliure, cada cop més a la descoberta, a un front que avançava sense que es pogués saber ben bé on volia anar. Del sotabarba i del coll ell mateix s'estimava més fer veure que no els veia, però eren allí i no se'n podia desentendre. D'una banda, hi havia espais que recordaven una pell d'elefant sense adobar, i de l'altra, ací i allà, apareixien unes protuberàncies flàccides que feien pensar en els nius de les erugues processionàries. En resum, el senyor Rodamitjana era imparcial, just, i quan algú li deia que no aparentava l'edat que tenia, l'hauria esclafat a bufetades.

Però la vida feia el seu curs (quin remei!) i el senyor Rodamitjana fructificava. Això vol dir que va arribar-li el primer nét, un trasbals que va agitar tota la família. Tingué lloc una concentració en una clínica de la part alta de Barcelona, amb un personal que s'havia de repartir l'àmbit disponible amb altres concentracions que també hi acudien a causa de l'imparable creixement demogràfic. Les habitacions eren plenes de flors i de gent, i unes i altres es desbordaven fins a inundar els passadissos. El senyor Rodamitjana anava una mica perdut i rebia empentes, tothom el saludava sense fer-ne gaire cas, com si fos un comparsa, perquè encara no havia arribat el moment de la seva entrada en escena.

Però va arribar, naturalment. En el fons ho sabien tots, ja ho tenien apuntat i après. De cop, va entrar a l'habitació una infermera amb un paquet als braços i un posat solemne. Tots van obrir-li pas i ella va dipositar el contingut de l'embolcall en un bressol de plàstic i níquel, d'aquests que no es bressen.

Va haver-hi un tumult, la gernació es va agombolar al voltant del petit jaç.

—Oh, oh! —van exclamar tot de veus alhora—. És igual que el seu avi. Quina cosa més exacta!

Aleshores sí que el senyor Rodamitjana va merèixer una atenció general. L'estireganyaven amablement, aconduint-lo cap al centre d'interès, arrossegant-lo per vèncer la petita resistència que oposava, degut a una prevenció molt natural.

El senyor Rodamitjana va contemplar la criatura. El part havia estat difícil, llarg, i el nen —li havien dit que era un nen— estava embotornat, amb els ulls inflats i closos. Tenia un color violaci, desigualment repartit, i quatre cabells

apegalosos, amb una clenxa d'un centímetre escàs feta a corre-cuita. Se li veien uns bonys a la galta dreta i al front, deformadors, que li donaven un vague aspecte de tubèrcul: «No és res», havia dit la infermera. «És que l'hem hagut d'ajudar amb instruments. Demà ja no se li notarà. És un nen preciós».

Sí, sí... La veritat era que de moment s'assemblava a l'avi i ningú no s'havia estat de remarcar-ho amb sevícia.

—Sembla mentida —va exclamar la tia Florentina—. Mai no havia vist dues cares tan idèntiques... Ja pots estar ben content, Esteve!

Doncs no, no ho estava. Sentia malfiança, li feia l'efecte queaprofitaven l'ocasió per cantar-li unes veritats que eren objecte de simulació els dies de cada dia. I ara, apa, tots a abocar allò que s'aguantaven, aprofitant un moment propici per a engegar-ho.

Es va apartar del bressol i se'n va anar cap a la sortida, a poc a poc, ple de dignitat. Des de la porta, es va girar i digué:

—Hi podeu fer molta broma i barrejar les felicitacions amb les bebes. Que us faci bon profit! —S'aturà un instant i, després, va alçar els ulls (amb una ampla mirada circular), perquè li havia vingut a la memòria una estranya sentència que el seu pare, que en pau descansí, utilitzava sovint—. Si dureu prou —proseguí—, ja vindreu a bord a menjar galetes.

I va desaparèixer donant un cop de porta.

Incredulitat

La senyora Maria Pujolar, vídua benestant, partidària de les reunions i del tracte social, havia convocat a casa seva una trobada d'amics. El tema —sempre proposava un tema— era l'hipnotisme, i el convidat principal era el famós professor Magnus, coneugut a banda i banda dels oceans més prestigiosos, a desgrat d'haver nascut a la comarca del Bages. Que té el seu mèrit!

El professor Magnus (nom de batalla) tenia per costum començar les seves sessions demanant la col·laboració del més escèptic dels presents. En aquell cas, va tocar-li a l'Enric Coster, que es vantava de no deixar-se enredar mai per ningú.

L'Enric, amb un somriure mofeta, es va posar dempeus enmig de la sala.

—A veure —digué el professor, mirant-lo fixament—. Ara el convertiré en un batraci.

A l'Enric se li va escapar francament el riure, i digué:

—Amb mi no hi podrà pas, perquè ja sóc de natural una granota.

Es va posar de quatre grapes i va fer un salt fabulós: de la catifa al faristol musiquer, d'allí a la tapa del piano de cua, i, tot seguit, travessà volant un dels grans finestrals de la peça i va aterrarr (és un dir) a la piscina del jardí.

Hi van córrer tots i feina tingueren per treure'l de l'aigua, perquè l'Enric raucava tot espolsant-se la mullena.

—Perdoní'm, senyora —digué el professor Magnus tot besant cavallerescament la mà de la vídua amfitriona—. Estic acostumat a escèptics de tota mena, però mai no me n'havia trobat cap de tan ràpid com aquest.

I la reunió van llanguir, entre murmuracions aprovadores o desaprovadores. Però tothom se'n feia creus.

El cactus

Ara no és cap novetat, tothom sap que a les plantes els agrada que els donin conversa. Però fa uns quants anys, quan els científics van comunicar que els vegetals agraien i necessitaven la calidesa de la veu humana, la notícia causà una sensació notable entre els afeccionats.

Jo vaig ésser un dels peoners a recollir la crida dels botànics. Tenia un cactus que em preocupava una mica, perquè no s'acabava de fer i emmusteïa, se'l veia trist. Que consti que me n'ocupava fins on m'ho permetien els meus coneixements d'aleshores: l'orejava a l'estiu i m'abstenia de regar-lo a l'hivern, d'acord amb les instruccions rebudes. Vaig clavar al test un petit pal, amb una etiqueta penjada que deia *Mammillaria*, que és el nom que m'indicà el comerciant que me'l va vendre. Sembla mentida, però aquest detall cridava l'atenció de les visites, com si es fessin creus de la meva saviesa. Sovint, la gent ens menysvalora, els costa d'acceptar que anem més enllà dels límits que, arbitràriament, ens han traçat.

El cas de fons és que el cactus no prosperava. Me'n vaig queixar al florista del qual era client i ell em va respondre amb unes consideracions de caràcter general, dient-me que les cactàcies no es distingien per la seva alegria, i que si el que jo pretenia era divertir-me m'aconsellava de comprar-li algun exemplar de la família de les orquidàcies. Els negociants van a la seva i defugen els drames de la postvenda.

Quan vaig llegir que les plantes anhelen la comunicació verbal, se'm va revelar que aquesta era la meva fallada. El cert és que no se m'havia acudit mai de canviar impressions amb el cactus i això potser el feria, qui sap si li encomanava un d'aquests marriments interiors que posen traves a la creixença. La veritat és que convivíem i que això feia aconsellable que congeniéssim, i també calia reconèixer que jo, en aquest sentit, no m'havia exedit pas: el just per complir i prou, sense matar-m'hi gaire. I això no estava bé, perquè, si contraiem responsabilitats amb altres éssers i ens els fiquem a casa, se suposa que els hem de tractar amb totes les consideracions, tant si va de flors, de canaris, de peixos de peixera o de fills. O del que sigui, perquè la gamma és molt extensa. Si en faig un resum barrejat i amb presses, no és que vulgui establir categories —que salten a la vista—, sinó perquè s'entenguin els sentiments que em van sondollar a mi.

Així és que tan bon punt vaig saber on era el problema va entrar-me el desfici de posar-hi remei. Cada matí, en llevar-me, m'adreçava jovialment el cactus i li deia: «Bon dia! Què, com hem passat la nit?». I al vespre, abans de ficar-me al llit, li desitjava descans reparador i somnis bells. Al migdia li preguntava com anàvem d'ànims i li recomanava que fes el cor fort, perquè, al capdavall, la vida és curta i l'eternitat insondable.

Se'm va fer evident de seguida que no n'hi havia prou, perquè el cactus no millorava. Ja tenia tota la banda dreta d'un to groguenc, perdia pues i se li estovaven llastimosament. De fet, allò que jo li donava no era conversa i no s'hi valia a fer-lo passar amb raons. Considero que, quan algú es proposa un objectiu, ha de maldar fins al final.

Endut per aquest rosec, vaig fer-me una recomposició d'horaris, a base de reservar un espai de temps, cada dia, per a dedicar-lo a parlar amb el cactus.

Vaig adonar-me immediatament de la dificultat de trobar temes adequats, perquè no podia pas parlar-li de política, d'arts o de lletres. Tampoc no hauria estat correcte referir-me als maldecaps de la meva feina, ni a les incidències de l'amor que, en aquells temps, em subjugava. Se'm va ocórrer, per una pura rendició a l'evidència, que desvetllaria el seu interès si provava d'establir conversa sobre proloquis ecològics. A més, es tractava d'una qüestió de moda i ell, per força, havia de sentir-se'n afectat. El mal era que jo en sabia poca cosa i no em veia amb cor de discusejar-hi sense una preparació prèvia. Vaig estudiar-ho a corre-cuita, amb la confiança que el cactus tampoc no hi tenia gaires barraquetes i que ja ens en sortiríem de mica en mica. La qüestió era començar, amb un mínim d'entusiasme mutu.

M'havia assenyalat els dilluns, els dimecres i els divendres, de vuit a nou del vespre, i els dimarts i els dijous, de nou a deu, per a dedicar-los a la planta. Els dissabtes i els diumenges me'ls reservava sencers, sense compromís perquè jo també tenia les meves coses, entre elles aquell amor que he dit i al qual m'hauré de referir més endavant.

No em fou possible d'evitar una certa solemnitat i, el primer dia, vaig col·locar el cactus damunt la meva taula de treball, sota un llum que l'enfocava.

—Apa —vaig dir-li amb una veu amable, però docta—. Ens ocuparem de la part de la biologia que estudia les interrelacions dels éssers vius entre ells i amb llur medi...

(*Això ho havia copiat, amb tota la barra, de la Gran Enciclopèdia Catalana, amb la seguretat que el cactus no se n'adonaria*).

—... La primera definició del terme ecologia fou donada per Ernst Haeckel (1834-1919), en el seu llibre tal i tal...

(*Aquí vaig saltar-me el títol en alemany, perquè tenia la sensació que no serviria de res. I encara vaig saltar més ratlles*).

—D'altra banda, l'elaboració i la utilització de models matemàtics complexos, molt afavorides pel desenvolupament dels ordinadors electrònics, han de permetre de continuar el progrés de l'ecologia en una línia coherent, en fer possible l'estudi d'interaccions entre conjunts complicats d'elements...

Em vaig aturar per reprendre l'alè i, de passada, per veure com s'ho prenia el cactus. Si digués que se'l notava impressionat, mentiria. No, no... No era aquest el camí. Tot i procurar una modulació afectuosa, jo mateix em sentia distanciat del tema, com si fes comèdia, i això no estava bé. O trobàvem una comunicació directa o valia més plegar.

En els dies que seguiren, em vaig ajudar de la poesia (que sempre ha servit per tapar forats de gran diàmetre) i li llegia versos sencers o fragments de poemes, triats entre els que s'ocupen de la vegetació i dels encants de la naturalesa. Després, vaig recórrer a sant Francesc d'Assís, amb l'intent d'expressar-li la germanor entre l'home, els animals i les plantes, dins un tot d'harmonia universal. Com si li digués Llúcia... El cactus continuava esgrogueint-se, i no tan sols això, sinó que feia l'efecte que ja no volia lluitar. Va sortir-li un rebrot minúscul i, durant tres o quatre dies, va semblar-me que l'havíem encertada. Però no: el rebrot va caure-li barrejat amb les pues mortes que anaven accentuant la seva calbesa.

Els fracassos em dolen, no m'hi resigno. Suposo que deu passar a tothom. Tenia un amic, vell company dels anys escolars, que havia esdevingut un botànic de molta anomenada. Ens freqüentàvem poc, però em vaig decidir a anar a veure'l.

—Escolta, tu —vaig dir-li—. Els científics ens heu explicat que a les plantes els és bo que la gent hi parli, que ho agraeixen i afavoreix la seva creixença. Ara et vinc a demanar que no m'enganyis, que em responguis amb tota franquesa a una pregunta concreta: és veritat?

—Sí que ho és —va contestar-me ell—. Hi ha unes quantes universitats americanes que han fet experiments interessantíssims, repetibles en laboratori, que confirmen plenament la teoria...

—Doncs mira —vaig replicar-li, tot interrompent-lo—. No deu ser tan clar com es pensen, perquè jo porto setmanes donant classe diària a un cactus i no tan sols no aprovarà, sinó que estic segur que hi deixarà la pell.

El meu amic va fer unes quantes passes, amunt i avall de la peça on ens trobàvem, amb les mans agafades al darrere. Va aturar-se de cop, es va tocar el front i somrigué, amb un d'aquells somriures que fem servir a vegades amb l'aire de perdonar la vida als altres.

—Quina edat té, el teu cactus? —em preguntà.

—A mi què m'expliques!

Em vaig adonar, i ell també, tots dos alhora, que dúiem la conversa pel pedregar i es produí un d'aquells acords tàcits, instintius, que amoroseixen sovint el tracte social. Se'ns va distendre l'expressió i assaujàrem els gestos.

—Saps què? —em preguntà afectuosament l'amic.

—No...

—Doncs passa que no tot és preceptiu per a tothom. Dit en termes populars, no es pot matar tot el que és gras. Els especialistes de les diverses branques fan troballes que no són assequibles al comú de la gent. I si ho penses bé, no cal que ho siguin, més aviat enreden qui tingui altres coneixements i altres dèries. M'entens?

—No —vaig respondre-li, cada vegada amb un to de veu més amable.

—Sí, home. És com tot: sempre que es troba una veritat, no és tota la veritat. En això de les plantes, és cert que ha quedat demostrat que la paraula les fa reaccionar d'una determinada manera. Però amb excepcions. A mesura que avancem en aquesta direcció, hem anat descobrint que hi ha moltes espècies vegetals que sordegen.

Qui sap per què, això em va desvetllar un sentiment de compassió pel meu cactus. Em vingueren remordiments, potser no l'havia tractat amb justícia i el que ell necessitava era una altra cosa.

—I no hi ha remei per als exemplars que no hi senten?

—De moment no s'ha trobat, i si vols que et sigui sincer, no crec que el busquin. Sordes o no, les plantes se la campen, van fent, d'acord amb el destí de tots els éssers. Neixen, viuen i moren. Pel que fa al teu cactus, si em vols creure a mi, no el forcis. Deixa'l estar, sense privar-lo de les atencions degudes. Però, sobretot, no facis res que pugui reprimir-lo, perquè això seria un crim. Ah! I pensa que, si s'ha acabat, s'ha acabat. Resigna't! No em diguis que un desenllaç fatal, sempre previsible, t'agafaria de sorpresa.

Em vaig emocionar, potser perquè ja estava tou pel tràfec d'aquells dies o potser perquè la gent tenim hores baixes i amb una mica de no res se'ns vessa el got. Vaig estrènyer efusivament la mà del meu amic, tot donant-li les gràcies i reiterant-li —amb una convicció estantissa— que ens havíem de veure més sovint.

Vaig arribar a casa que ja era ben entrada la nit, i en passar per la sala, vaig limitar-me a fer un gest amistós amb el braç al cactus, sense obrir boca. Si és

que tenia realment un defecte físic, era més bondadós evitar-li qualsevol cosa que pogués posar en evidència la seva desgràcia.

L'endemà, i en el futur que vingué immediatament després, vaig mantenir l'actitud de reserva controlada, sense familiaritats que poguessin contrariar el cactus, però sense fer-li mala cara, ja que tampoc no en tenia motius.

I resultà que el botànic amic meu devia tenir raó, perquè el cactus no tan sols no es va estancar, sinó que s'hauria pogut jurar que millorava lentament. Durava a la seva manera quieta, sense brogit, sense donar cap molèstia. I també, cal dir-ho tot, sense que em fes gaire companyia i donant al seu torn la impressió que no em necessitava per a res. Són molt especials.

La *Mammillaria* (si és que debò es deia així) va durar més que aquell amor al qual m'he referit abans i que jo creia etern a causa de les promeses intercanviades. I no me'l va substituir pas, ni de bon tros. Amb tots els inconvenients, perquè a vegades també punxava, jo m'estimava molt més la Raquel que no pas aquell bocí de paisatge desèrtic que no s'esforçava gens a fer-se simpàtic. Amb el cactus tot ho havia de posar jo i, en canvi, amb la Raquel anàvem a mitges. Ho dic perquè, a qui convingui i m'escolti, es posi en guàrdia a l' hora de repartir atencions entre productes naturals.

La mosca

Fa un parell de dies, o potser tres, perquè el temps passa de pressa i la memòria fuig, em trobava de cap a la meva taula de treball, abstret, lluny fins i tot de mi mateix. De cop i volta, una mosca petita, d'aquestes inquietes i que semblen un sac de nervis, va començar a voletejar al meu entorn. Més que això: s'aturava, de preferència, damunt la meva cella dreta i ho alternava (em va fer l'efecte que es prenia descansos) pessigollevant-me els dits amb els quals jo aguantava la ploma.

De moment —i en aquest aspecte no cal que ens enganyem— vaig fer veure que era molt per sobre de la intel·ligència d'un insecte, que no calia fer-ne esment. Però, en el fons, se'm desvetllà un instint ancestral de caçador. Qui sap d'on ens ve! A poc a poc, perquè la mosca no se n'adonés, vaig plegar una quartilla, amb molts plecs, per tal de donar-li duresa i, mesurant-me els moviments, la vaig alçar com aquell qui no vol la cosa. En una de les passades voladores, vaig descarregar uns quants cops ràpids, contundents, segur de la meva punteria. Però no: la mosca els va esquivar amb una traça que, ara que hi penso, ens hauria de fer reflexionar pel que fa a una mena de capacitat mental d'alguns dipters. Va aterrjar damunt la capsa dels clips i es dedicà a repassar-se les ales, frenèticament, però sense perdre del tot la captinença. Em va semblar que em mirava amb un posat de reprovació.

«Ara sí», vaig dir-me. «Ara t'arreplegaré!». Ja tenia a punt la meva arma de paper, quan van venir-me uns escrúpols de consciència que em van petrificar el gest. De consciència o d'egoisme, perquè de tant en tant, quan no tinc altra feina, medito sobre la reencarnació. No és que hi cregui, però tampoc puc dir que hi deixi de creure, perquè a veure si hi ha algú que em pugui donar garanties en un o altre sentit.

Se'm va ocórrer de posar-me en el lloc de la mosca. Quina en fóra que, en una vida futura, em toqués d'adoptar la menuda forma del meu visitant. Aleshores, ho consideraria tot d'una altra manera i el jo d'ara se m'apareixeria com un monstre ganàpia, abusador, que gran mal se'n faria d'empaitar-me amb propòsits de destrucció. Realment, no hi hauria dret...

Mentrestant, la mosca va aprofitar el meu encantament per tornar a la taleia. M'encomanà una picor insuportable a la cella dreta i llavors, d'una manera purament instintiva, gairebé sense adonar-me'n —hi comprometo la meva paraula d'honor—, vaig etzibar-li un cop que va deixar-la sense sentits. Devia tocar-li el pols o una part equivalent de la seva anatomia, perquè es va quedar immòbil (després d'espernegar una mica) i morí sencera, sense embrutar res. Quina pena!

Vaig agafar el comptafils per posar el cos de la mosca sota la seva poderosa lent i vaig experimentar una forta impressió, ja que l'insecte, ampliat, em recordà l'oncle Pasqual, que tothom diu que s'assembla molt a mi. Em va fer una llàstima solidària.

Espero que la mosca em perdonarà i que l'oncle Pasqual em dispensarà. Amb tants maldecaps com tinc i amb tants problemes, no em puc pas amoïnar massa per foteses. Ara, això sí: el rau-rau no me'l treu ningú.

Reparació de faltes

Quan l'Emili va saber que la Francesca l'enganyava, va concertar una entrevista amb l'altre, amb en Lluís, que era amic de la família.

El va citar en un pub del carrer de Tuset. En Lluís va acudir-hi recelós, se'n temia alguna.

—Què passa? —preguntà després de saludar i asseure's.

—Ho sé tot —respongué l'Emili.

—Tot?

—Tot, tot, tot...

En Lluís es va alçar, amb un posat greu, transcendent, i es va portar la mà a la cartera com si en volgués treure una targeta a l'estil duelístic dels temps passats.

—Au, bah! No facis els gegants —digué el marit ofès—. La cosa no és tan senzilla.

En Lluís, una mica tranquil·litzat (poc, val a dir-ho), es va asseure novament.

—Tu diràs —proferí.

—Sí, mira —continuà l'Emili—. Tu i jo tenim interessos comuns en un condomini i ara hi ha problemes, saps?

—No.

—La Francesca es vol fer la cirurgia estètica. No te n'ha dit res?

—Home, sí, de passada, sense donar-me detalls...

—No t'ha parlat del pressupost?

—No.

—Doncs es veu que amb mi hi té més confiança. M'ha ensenyat l'avantprojecte. Per una repassada, dues-centes cinquanta mil pessetes. Per un treball de més consistència, mig milió. Ara, de debò, perquè tots quedem contents, cal pensar en una xifra que ronda el milió de pessetes...

—Són una colla de lladres —mormolà l'amant atrapat.

—Amb aquestes coses, jo no miraria el cèntim. Ens hi va la satisfacció de tots dos i el que et vull proposar és que anem a mitges, com en la resta. Toquem i toquem.

En Lluís es va treure un havà de la butxaca i el va fer cruixir amb els dits arran d'orella, amb un gest de coneixedor.

—Mira —digué, mentre encenia el cigar—. M'agrada la cosa de formalitzar l'associació, però tu ja saps que sóc un tècnic en finques rústiques i urbanes. En això, no hi puc jugar. L'experiència m'ensenya que les reparacions són arriscades, s'hi ha d'anar amb molt de compte. Si vols una ampliació de capital, et proposo que invertim en una finca nova.

Al marit en destret se li van posar uns ulls vius, encuriosits.

—I què passarà amb la Francesca? —volgué saber.

—Deixem-la tal com està fins que sigui totalment amortitzada.

La idea va entusiasmar l'espòs ultratjat i els dos comendataris es van abraçar, amb uns cops a l'esquena que van fer trontollar la taula i les copes.

Mentrestant, a cinc o sis xamfrans d'allí, la Francesca començava el tractament i en rebia acomptes del seu especialista de planta. Quina diferència amb la brutalitat de les èpoques remotes!

Al bat de l'estiu

(Esborrany de fulletó)

Jo no sóc enamoradís. Val la pena dir-ho de bon començament perquè s'estengui a dretes el que va passar-me a Sant Hilari. Però també he de declarar que de vegades m'enamoro com qualsevol altre, d'una manera corrent, sense el neguit que ara contaré.

Necessitava un aval per a una lletra de canvi (en aquell temps el document encara servia), i se'm va ocórrer que l'oncle Martí potser em faria el favor. Era una idea una mica arrauxada, perquè el meu parent havia fet molts diners i els retenia amb pugnacitat, ja que, com deia ell, «si no es vigilén, tal com vénen, se'n van». El cas és que si se'm va acudir d'anar-lo a veure fou perquè no tenia cap més porta on trucar. Amb això vull establir que no les tenia pas totes i que la meva era una acció dictada pel desesper. Es comprendrà, també, que el meu estat d'esperit no era pas propici a lliurar-se a jocs d'amor, ja que el tenia tot ocupat, gairebé desbordant, per preocupacions urgents de mena econòmica. És bo de tenir-ho present per tal d'evitar que algú m'atribueixi una predisposició anímica que revestís d'una certa lògica l'aventura extraordinària que m'esdevingué després.

L'oncle Martí era a Sant Hilari Sacalm per prendre les aigües, al balneari de la Font Picant. Hi anava cada any, a dates fixes, que sempre coincidien astutament amb una part del seu estueig, encara que ell parlés de la necessitat de tenir cura dels ronyons. Que jo sàpiga, l'oncle Martí s'havia beneficiat sempre d'una salut de ferro.

Vaig anar amb tren fins a Breda, i d'allí a Sant Hilari amb autocar. Ja se sap: eren els mitjans de l'època. Unes travessies llargues —era l'efecte que ens feia — amb pauses per a donar voltes a les obsessions de cadascú. Jo no em treia la lletra de canvi del cap. Em tocava la cartera on duia l'instrument legal, amb un aire solidari de compartir el seu futur incert. Estava tan absent que no vaig adonar-me d'una noia molt atractiva i coqueta que va fer tot el viatge prop meu. Bé, ara que l'esmento veig que me'n devia adonar, però vull dir que tant se me'n donava, que tot el món era ple de la lletra de canvi, com si el petit paper fos un núvol enorme que em tapava tota altra vista.

L'oncle era al jardí. Anava tot ell vestit de blanc i es pot dir que resplendia. Portava un barret de panamà, d'un teixit de palma finíssim, i recolzava les mans en un bastó de puny de plata treballada. Pel seu volt, hi havia unes quantes senyores de mitjana edat (assegudes com ell en butaques de joc) que el contemplaven amb adoració. En veure'm, l'oncle Martí no va moure ni un múscul de la cara, en contrast amb les meves expansions d'alegria saturades de reserves interiors.

—Ja deus necessitar alguna cosa —em va dir per tota salutació.

—I ara! —vaig exclamar—. I ara! El vinc a veure per saber com es troba.

Semblaven quatre paraules de no res, però em van aixafar tota l'estrategia. Quedava clar que em veuria obligat a ajornar el plantejament vital, l'objecte de la visita. En aquests casos, m'excedeixo i passo de la ratlla.

—Vinc a fer-li companyia un parell de dies. L'enyorava! —vaig dir-li.

No sé d'on m'havia sortit allò del parell de dies (amb la pressa que tenia!), però ja estava fet. Com que quan hi sóc tinc tendència a deixar-me anar pel pendent, encara vaig afegir:

—Ja veurà que bé ens ho passarem! Qui sap si em vindran ganes d'allargar l'estada!

L'oncle em va mirar severament i m'en gegà tres preguntes seguides:

—Que no treballeres? Que no tens obligacions? Que et penses que cauen del cel, les misses? —Estic segur que havia endevinat les meves intencions amb una precisió increïble, fins i tot que es tractava d'una lletra, perquè, sense esperar que jo li respongués, va alçar la mirada amb un posat somiós i digué (com si fos una reflexió íntima)—: El mes que ve es compliran deu anys que no faig de fiador de ningú.

M'agafà pel braç i m'acompanyà cap a l'administració, tot advertint-me que allí no m'hi podria quedar, perquè era tot ple. Però que em dirien en quin lloc del poble trobaria allotjaments lliures, si és que n'hi havien.

—Estàs ben decidit a quedar-te?

—I tant! És una il·lusió llargament acaronada...

(El cert és que aquella carta que em jugava amb l'oncle era l'última que em quedava. En això de la il·lusió no mentia).

Al balneari van confirmar-me el que ja m'havia dit l'oncle: que no tenien places disponibles i que em recomanarien un hostal del poble. Serví, i la qüestió va quedar resolta.

A la tarda, el meu parent em va convidar a veure com prenia les aigües i després passejarem pels voltants de la Font Picant. Ell dirigia la conversa (semblava disposat a no deixar-me que hi fes entrada amb les meves dèries), i tendí a donarme consells que jo no demanava:

—Una de les coses més boniques d'aquest món és valer-se sense l'ajut dels altres. No demanar res a ningú, tenir l'orgull de les pròpies forces. Això fa els homes i forma els caràcters que realment compten. Si depens de favors, mai no estaràs content de tu mateix. Creu-me. M'he guardat sempre d'ajudar la gent que estimo, pel bé d'ells, perquè així no s'estropellen i es fan forts a soles.

—Però hi ha situacions excepcionals —vaig replicar tímidament—. En alguns casos...

—En cap cas! —m'interrompé amb energia.

Tot seguit, va canviar de tema i em digué que a les cinc tenia partida de dòmino.

—Si en vols fer una, ja ho saps —afegí.

Sense gairebé adonar-me'n, em vaig trobar assegut davant d'una petita taula quadrada, en companyia de l'oncle i de dos senyors més. Me'ls va presentar: eren un comerciant de Barcelona i un industrial de Sabadell. No recordo amb qui vaig fer parella, però penso que, per lògica, devia ésser amb l'oncle. El cas és que tenia el cap molt lluny d'allí i que em van escanyar el doble sis dues vegades.

L'oncle va fer una pausa mentre tombava les fitxes, esforçant-se per no esclatar. Sense treure's el cigar de la boca, em digué:

—Saps què? És millor que te'n vagis a estirar les cames. Surt a fora i respira a fons, a veure si l'aire lliure t'aclareix les idees. Bades d'una manera lamentable.

Si explicó tot això amb una certa prolixitat, és perquè es comprengui el meu estat d'ànim. Al jardí no veia les plantes ni la gent. Arrossegava els peus i mirava a terra, però m'ocupava una sola visió: la lletra. No tan sols en depenia el meu futur,

sinó el present immediat. Si no ho resolia favorablement —i l'oncle era el meu darrer cartutx—, m'abocaria sense remei a la ruïna material i moral. Hauria de fugir del país. Ja em veia creuant la frontera de nit, pels passos d'alta muntanya, amb un farcell al coll per trigar les meves escasses pertinences. Això sense comptar amb l'atracció del suïcidi, que també m'assetjava tot i que no m'acabava de fer el pes cap dels sistemes usuals. Repeteixo: ho explico perquè ningú no cregui que la cosa sensacional que m'ocorregué l'endemà fou deguda a una predisposició de l'esperit. Vull dir que, en aquells moments, l'amor era lluny dels meus interessos. Ni tan sols s'afigurava.

L'endemà, vaig sortir de l'hostal al pic de les onze, després de passar una mala nit. Al balneari em van dir que l'oncle encara no s'havia llevat, i vaig esperar-lo al jardí, assegut en una butaca de junc. Em feia mal la punta dels dits, de tant rosegarme les ungles, però jo hi insistia fins a trobar sang. Ara penso que m'impulsava el desig de devorar-me a mi mateix fins a desapareixer. Vagament, recordo que feia un bon dia, amb un oreig suau que movia les fulles dels arbres, i un revolar d'insectes —sobretot dels que no piquen— que produïa un brunzit adormidor. Però jo no dormia, especialment per dins, on lliurava una batalla a mort. «Prou!», em deia. «Així que aparegui l'oncle, l'emprengué de bursada i li plantaré la lletra davant dels ulls. O tot o res! I que sigui el que Déu vulgui!».

En aquell moment, va fer entrada un Packard negre, brillant i majestuós, que va esborrar tots els altres sorolls. Era un cotxe com ja no se'n veuen (i potser sí que no fan cap falta, però de debò que causaven un gran efecte). S'aturà davant meu, a quatre o cinc metres, i va baixar-ne un xofer molt ben vestit d'uniforme, d'aspecte altament professional. Es movia amb una mesurada diligència que denotava educació. Va fer una correguda estudiada, sense servils precipitacions, i obrí una de les portes del vehicle, mentre es treia la gorra amb una elegància que només poden donar els anys d'ofici. Aleshores va baixar ella.

Dic ella, amb una familiaritat que requereix les explicacions que donaré tot seguit. Ella, perquè des d'aquell instant va omplir tota la vida que tenia a l'abast. I ara vénen les explicacions —o disquisicions— que em semblen indispensables. Hi ha homes que s'enamoren d'una dona pels seus ulls, pels seus cabells, pel seu nas... D'això darrer n'hi ha casos de gran ressonància històrica que m'estalvien de voler-ho aclarir. D'altres s'han enamorat de les orelles, del coll, de la boca, de les dents, del perfil anterior o del posterior, de les extremitats superiors o de les inferiors, del clatell o dels peus, d'un gest, d'una expressió, d'un color de pell, i fins i tot de petites imperfeccions gracioses. Hi ha qui s'ha enamorat d'una manera de caminar o d'estar-se quieta, de l'oval d'una cara (sense fer massa compte del que hi ha a dins), o de com cau la roba d'acord amb el relleu que dóna a la figura. Hi ha casos d'una atracció fulminant dels sentits i d'altres en els quals la rendició es produeix per la banda estrictament romàntica o, encara, meitat i meitat. Tothom sap que hi ha de tot i que gràcies en podem donar, ja que així tot es despatxa i, poc o molt, anem tirant. Jo no era pas una excepció. Tenia les meves preferències parcel·lades i mai no havia ambicionat que m'ho aboquessin tot alhora. Una cosa que no acostuma a passar —hem d'ésser francs— va passar-me a mi: em vaig trobar de cop i volta enfront de l'ideal impossible, d'una dona que reunia tots els meus gustos i tries, amb la capacitat natural de despertar-me els ressorts més íntims i els altres, aquells que no s'ajupen a dissimular els sentiments.

—Oh! —vaig cridar tan bon punt ella baixava del cotxe.

Era un «Oh!» amb la primera lletra allargada, repetida, i una hac que s'arrosegava guturalment i empenyia el signe d'admiració per fer lloc a la rècula de les «o». Vaig fer una correguda per flectar un genoll als peus d'ella, amb tanta precipitació que de poc que no la faig caure. Em va haver d'apartar amb l'ombrel·la per no ensopregar amb mi, però ho va fer amb una delicadesa que encara em va trasbalsar més. El xofer hi acudí amb un posat agressiu, però ella l'aturà amb un gest encantador.

L'oncle, que en aquells moments sortia al jardí, em va ajudar a alçar-me.

—Què et passa? Que t'has tornat boig? —digué.

—Doncs sí. I a més estic encegat, de manera que no m'amoïni.

Me'n vaig desprendre amb una empenta, per córrer darrere d'ella. Se'm va travessar un cambrer que duia una safata amb aperitius i tot va anar per terra, les ampolles, les anxoves i les patates fregides. El cambrer, irat, em va donar un cop al front amb la safata, i consti que no n'hi faig retret, a desgrat que encara ara, quan hi ha un canvi de temps o amenaça pluja, se'm reproduueix la sentida.

A la recepció no em van deixar entrar. Jo donava puntades de peu a la porta vidriera, fins que l'oncle i dues persones més (no puc recordar qui eren) em van tornar a fora i m'obligaren a seure en un banc.

—Escolta, tu: això no m'ho facis mai més... —em va dir l'oncle.

—A vostè no li he fet res. Li aconsello que no m'exciti.

La veritat és que ja tant se me'n donava de l'oncle i de tota la resta, llevat del seu amor explosiu. Però ell, és clar, no ho entenia. Se'l veia preocupat, transcendent, una actitud que no li coneixia.

—Que has vingut aquí per aquesta noia? —em preguntà.

—No. No l'havia vista mai. Però a partir d'ara ja no puc veure res més. He trobat de sobte una cosa que ni tan sols m'atrevia a buscar, i si m'és permès de fer una recomanació, suggeriria que vostè no hi intervingui, perquè ho atropellaré tot.

L'oncle Martí es va treure el barret de panamà i va passar-se un mocador de seda pel front. Procurava no perdre el to, amb un esforç visible. Finalment, prosseguí:

—Tu fes el que vulguis, però no m'hi emboliquis. Aquí em coneixen, saps? Em respecten, vinc cada any i no he donat mai motius d'escàndol. Un parent en estat de frenesi em compromet, i ells ja saben que tu ets nebot meu. O sigui que la teva conducta m'affecta. Si et fos igual, em faries molt content si anaves a prendre les aigües en una altra banda...

—No es tracta d'aigües! —vaig replicar—. Ella és aquí i jo no la vull deixar de petja. Vostè és un assidu de la casa i deu saber qui és. Digi-m'ho!

(El vaig agafar per les solapes, sacsejant-lo. L'oncle m'aferrà els canells i es desprengué a estrebades).

—Ella és molt amiga, molt, de l'industrial de Sabadell que et vaig presentar ahir... —m'informà.

—El mataré!

—Te'n guardaràs com d'escaldar-te. T'agafarien de seguida i m'hi enredarien a mi!

Mentre jo fugia (em proposava d'estabornir l'industrial de Sabadell allí on el trobés), l'oncle m'estirava pels faldons de l'americana.

—Però què tens, sant cristià? Calma't! —em deia—. D'on has tret aquests impulsos? No et ve pas de família, perquè la meva germana Àngela és una santa i el teu pare (que al cel sigui) fou una persona reposada.

La menció del meu pare em va aturar en sec. Era un tret segur: el record d'aquell baró exemplar, que havia estat un dels notaris més circumspectes del país, sempre em moderava el comportament. Per uns instants, l'oncle pogué comptar amb una oportunitat per a exposar-me els seus punts de vista:

—Ja que m'assegures que no has vingut per aquesta noia, he de creure que les raons originals eren unes altres. Penso que el motiu no era veure'm a mi, perquè m'has vist una colla de vegades i te'm saps de memòria. Aleshores res, ens queda la qüestió del favor. T'he dit abans (i no calia, perquè ja ho saps) que sóc refractari a fer-ne cap, però en aquest cas estic disposat a considerar-ho. Dins els límits de la prudència, et firmaré el document...

—Quin document?

—La lletra. Des del principi he sospitat que es tracta d'una lletra.

—Ah, aquell paper! Ja se'l pot confitar!

De veres que no me'n recordava. Quedava lluny, llunyíssim, dels meus designs immediats.

—Firmaré amb una condició —proseguí l'oncle—: te n'aniràs amb el primer tren que surti de Breda. La meva cura és sagrada i l'he d'acabar en pau, sense comptar amb la meva reputació, que si la deixava a les teves mans se m'acabaria aquí. —El record del pare ja s'havia esvaït i vaig dir que no me n'aniria d'allí sense la senyoreta, caigués qui caigués—. Si mates l'industrial, et desfaré a bastonades. No me'l toquessis pas! —crijà l'oncle, posant-me el puny de plata del seu bastó a freqüència.

—Vostè faci la seva —vaig respondre-li—. Fingeixi que no em coneix, que al capdavall no li costarà pas gaire. Jo he de fer la meva, parlar amb «Ella», assegurar-me-la, lligar-ho ben lligat perquè no se m'escapi. Saltaré damunt de tots els obstacles i, en atenció al bon nom de la família, li prego que eviti la topada.

Quan em referia a «Ella» ho feia així, amb majúscula i entre cometes ideals. L'oncle es va quedar palplantat trepitjant la grava, amb el seu bastó a mitja alçària, brandant-lo amenaçadorament. Em va fer una mica de llàstima, perquè tenia una mala peça al teler, però no m'era possible d'ocupar-me'n. Només pensava a parlar amb la meva estimada i conquistar-la, abatre-la amb una declaració d'amor inapel·lable, que la deixés desarmada i rendida.

No recordo qui em va dir el seu nom. Em sembla que fou un cambrer, però no n'estic segur. Es deia Carola. Quin nom més preciós! Abans no m'agradava gens, però ara sí. Vaig buscar-la per tot el balneari, donant empentes d'ací d'allà, perquè hi havia molta gent. És cert que s'apartaven quan jo m'hi acostava (quan hi eren a temps), degut a la fama d'impetuós que m'havia creat en cosa de no res. Jo experimentava la voluptuosa sensació de fer por, i me'n valia, ficant-me pertot arreu sense respectar les disposicions interiors de l'establiment. Em treien de molts llocs, però jo insistia i, al final, hi entrava.

Per sort, Carola i l'industrial no sortien plegats. Es veu que guardaven les formes, qui sap per què. Bé: jo sí que ho sospitava, i ara que ho conto trobo que no tenia motius per qualificar-ho de sort. Si no se'ls veia, en algun lloc devien ésser... Tanmateix, la sort (relativa, com es veurà) consistí en el fet que a la tarda d'aquell dia vaig trobar-la sola en una glorieta.

Jo no havia dinat. No tenia gana, només set, una set que no em passava amb la ingestió de líquids. M'havien expulsat del despatx de l'administrador, d'una habitació del primer pis, d'una saleta de conversa i del tocador de senyores. Aquest darrer intent culminà amb una escomesa correctiva que em va deixar llençat al jardí, d'esquena a terra. Algú digué que ja havien avisat la guàrdia civil de Breda perquè em vingués a recollir, una amenaça prematura, ja que la guàrdia civil no va intervenir-hi fins després.

Vaig aixecar-me tot espolsant-me la roba, remugant, fent tentines per un sender que no sabia on portava. Els raigs del sol es filtraven a través del fullatge i una papallona em seguia i voltejava a tocar del meu rostre, sense saber a què s'exposava. Els insectes són així: després de segles i segles de sofriment i de morir d'una manera anònima, no han après res.

Avançava pel sender, però en realitat mirava —amb l'afany— cap endarrere, rumiant per on atacaria de nou. Em prenia una treva per guanyar impuls, però no volia enganyar ningú, hi tornaria tan bon punt em sentís refet. De sobte, en tombar d'esma per un trencall del camí, vaig veure a poca distància la glorieta que he esmentat abans. Era un teló de fons, poca cosa comparada amb la figura que emmarcava, una silueta femenina a contrallum, dreta, gairebé immòbil, plena d'una bellesa que tallava la respiració. Era ella! Una ratlla de claror li resseguia el perfil, envoltant-la d'un halo que semblava fet expressament per a acabar-me de collar. Duia l'ombrel·la oberta, amb el mànec recolzat a l'espatlla, i mantenia una actitud gràcil, sense afectació, com si formés part del paisatge.

Vaig acostar-m'hi a poc a poc per no espantar-la, com els gossos perdiguers que procuren no alçar un vol fins que el caçador estigui a punt. La veritat és que ella es veia serena i aplomada. Em va mirar sense descompondre l'expressió, mentre jo li deia:

—Ens hem de casar de seguida, senyoreta. A la desesperada, immediatament. Ja se'ns fa tard...

—No caldria conèixer la meva opinió, abans? —em preguntà amb placidesa.

Sí, és clar. No hi havia caigut. La idea que jo sol m'hagués fet tota la broma em va esfondrar. Em vaig ajupir agafant-me el cap amb les mans. Em sembla que va acollir-me un banc d'aquells amb potes de ciment que imiten el tronc d'un arbre.

—No en podríem parlar? —vaig dir-li amb una veu desmaiada—. Els sentiments són més forts que les opinions, i els meus no tenen aturador.

—Bé, parlem-ne —em respongué.

Estava tan tranquil·la que em va desarmar. No és que m'hagués canviat les intencions, però les frenava. Embarbussant-me, vaig fer-li un resum de la meva vida, sense objecte fins aleshores: una infantesa condicionada per uns pares capfiscats i donats a la seva, una adolescència turmentada i una joventut amb la provatura d'uns negocis que no entenia gens. I el gran buit d'un amor que buscava i no trobava enllot, fins al moment que ella havia baixat del Packard. A partir d'aquell instant, tot havia canviat. Ara —afegia— el buit no tan sols s'havia omplert, sinó que vessava pertot arreu i, si ella no proveïa, moriria ofegat per aquest desbordament.

—Vostè mateixa... —vaig concloure.

En aquells temps ens tractàvem de vostè. Ara costarà d'entendre, però em dec a la fidelitat històrica, perquè amb les reconstruccions cal anar-hi amb molt de compte.

Es produí una pausa. Ella somrigué, amb un plec dels llavis que denotava intel·ligència i ponderació. No era gens bleda, i això m'alarmava, ja que m'hauria convingut que ho fos una mica, el punt just per a donar facilitats a la meva impaciència.

—Suposem —em digué—, sense oblidar que va de suposició, que jo corresponc al seu abrandament. Si això arribés, pensi que les batzegades no són pròpies del meu caràcter. Ho exigiria tot: el galanteig, la mútua informació prèvia, els preparatius, els passos necessaris. Ni tan sols sé qui és vostè.

Em vaig treure precipitadament una targeta de la cartera i vaig allargar-la-hi, tot fent una inclinació de cap.

—És comercial —vaig dir-li—, però és que les altres se m'han acabat. Ja serveix, oi? —M'insinuà, amb un gest senyorívol, que no servia. O, almenys, que no bastava, encara que hagués estat particular.

—I la sinopsi que li he fet de la meva vida?

—Tampoc. Hi ha tràmits que s'han de seguir per força.

—Els tràmits els podem enllestar ràpidament. Si li sembla, podem festejar aquí mateix amb una esgarrapada. Després, demanaré a l'oncle que m'aboni els antecedents i tot seguit arreglarem la boda. De capellans, de jutges, de testimonis i de capitans de vaixell se'n troben arreu. Potser abunden menys les ambulàncies, i si m'agafava un atac de cor (i això meu ho és si es mira bé), en vindria una de seguida. En un cas així, em deixaria sense assistència, vostè?

Era un argument polèmic de primer ordre i jo me'n refiava molt. Però la Carola (una Carola que ja considerava meva) no va tenir temps de respondre'm. Va compareixer de sobte un tropell de gent esvalotada que cridava:

—Ha estat ell, ha estat ell! Agafeu-lo!

M'agafaren i em trontollaren, em van esllenegar tota la roba. Si he d'ésser franc, no em sorprengué, perquè ja feia estona que les relacions entre els del balneari i jo anaven de mal borràs.

Se'm van emportar amb penes i treballs, degut a la resistència que els oferia. Pel camí, algú digué:

—No ha parat fins que s'ha carregat un cristia!

Aquestes paraules em van esverar i em feren abandonar la lluita.

—Qui s'ha carregat a qui? —vaig preguntar amb la veu trencada.

—Cínic! —em van dir—. El cos encara és calent i tu amb aquesta simulació.

Em sembla que vaig respondre que no em podien fer responsable dels cossos calents d'aquelles rodalies i que a veure si m'explicaven, per favor, què havia passat.

—Ho saps prou bé: hi ha hagut un mort, una víctima innocent... —em replicaren.

De manera que prejutjaven la innocència de la víctima i, en canvi, donaven per segura la meva culpabilitat. A més, tothom em tutejava, com en els fets diversos, en els quals els sospitosos perden el «*don*» que la premsa atorga als ciutadans respectables i passen a engrossir les files de la plebs que no mereix cortesies especials.

I la Carola? Crec que va quedar reressagada. Al balneari hi havia petits grups silenciosos, de cares llargues que em contemplaven amb inclemència. Havien col·locat el cadàver damunt una taula de ping-pong, cobert tot ell amb un llençol.

La forma es dibuixava sota plecs d'una blancor immaculada, sense que fos possible endevinar res que ajudés a una identificació a cop d'ull.

—Qui és? —vaig preguntar.

—Au, bah! —em digueren—. Només faltaria aquesta: que haguessis matat a cegues. Guarda't els recursos de candor per a les autoritats corresponents, que vindran d'un moment a l'altre.

És corrent que en situacions extremes ens recordem de la família i jo no era pas una excepció.

—On és el meu oncle?

—Ha anat a Santa Margarida de Vallors, a veure si trobava Vidalba. Ha dit que potser tornaria tard, que no passéssim ànsia.

M'havia respost un ancià molt pulcre, que em tractava amb més miraments que els altres. Fou ell qui digué que ningú no tenia dret a fer suposicions temeràries mentre la justícia no hagués pronunciat l'última paraula.

—Aquest jove —afegí— és innocent mentre no es demostri la seva culpabilitat.
—Li ho vaig agrair de veres. Es coneixia que havia vist molt cinema americà o llegit moltes novel·les policials. O potser era advocat, perquè en els centres de curació (sobretot a l'estiu) hi va gent de tota mena, sense necessitat de trobar-se malament. El cas és que va impressionar l'auditori i que tothom em va tornar a tractar de vostè.

—Vostè segui i esperi's. Estigui's quiet i no faci més atzagaiades —em van dir.

La veritat és que no tenia gaires ganhes de moure'm. Reflexionava. En poc més de quaranta-vuit hores m'havien sotmès a sotracis que, a vegades, no s'experimenten ni en el transcurs de tota una vida: el risc d'una fallida catastròfica, un enamorament fulminant i un assassinat el mort del qual em carregaven a mi. Era emocionant, no sabia a quina carta quedar-me. Fins aleshores havia passat desapercebut, era un de tants d'aquest món, però tot d'un plegat em convertien en un personatge interessantíssim. El crim m'atreia d'una manera especial, potser degut a la influència de les lectures. Vaig preguntar per què creien que es tractava d'un assassinat. Em respondueren que el mort tenia un cop al clatell que no oferia dubtes.

—I no pot haver estat un accident? Que hagi caigut de memòria?

—No. L'hem trobat de bocaterrosa.

—I qui és?

—No volem dir res que pugui interferir l'acció de la llei.

La llei va arribar en forma d'un sergent de la guàrdia civil i de dos números del mateix cos. En entrar, es van treure els tricornis amb una gran educació. El sergent va alçar una punta del llençol i aleshores vaig veure que el mort era l'industrial de Sabadell. Només em faltava aquesta!

—Ep! —vaig cridar—. Que jo no l'he matat! No dic que no en tingués ganhes, però no ho he fet!

El sergent em va calmar, va recomanar-me que no em precipités, ja que tot just començaven les investigacions. Inspeccionà el cadàver, que tenia el puny dret fortament clos. Va separar-li els dits i en tragué un doble blanc. Lliurà la fitxa de dòmino a un dels seus subordinats, el qual la va dipositar ceremoniosament en una tauleta on ja havia preparat patracols d'escriure. Tot seguit, el sergent va demanar una relació de residents i dels visitants del balneari i quan la tingué va llegir-la a poc a poc. Al final, va passar llista: quan cridava un nom, l'interessat

havia de respondre «Present!». Resultà que faltaven dues persones, el meu oncle i el comerciant de Barcelona. Tothom sabia que l'oncle era a Santa Margarida de Vallors, però del comerciant ningú no en sabia res. Ja fosquejava i van encendre els llums. Després vingué un interrogatori llarg i pesat, on jo sortia contínuament, perquè la meva conducta era matèria de murmuració i de condemna.

Quan em tocà el torn, vaig haver de respondre un rosari de preguntes i, en acabar, el sergent em digué:

—Vostè no s'amoïni. És el qui ho té més bé de tots, precisament perquè és el més sospitos. L'experiència m'ensenya que les coses no són mai tan fàcils. Potser l'hauré de detenir, però no s'espanti.

Era evident que em troava simpàtic i em va fer content. Ara: el vaig advertir que, si m'agafava, m'espantaria. Volgué saber coses de l'oncle, però no vaig tenir temps de contestar-li: en aquell instant es presentà el meu parent. Venia entresuat, amb un aire saludable i un color de cara que denotava el contacte amb la naturalesa. El sergent, després de saludar-lo, va demanar-li el bastó. El sospesà, va acostar-se al difunt i li emprovà el puny de plata a la ferida del clatell.

—No, no és l'arma —digué.

—Em consta —va respondre l'oncle amb sang freda—. Mai no m'ha fet avergonyir.

El sergent l'interrogà. Però, curiosament, s'interessava més per saber coses del comerciant absent.

—Vostès són amics, oi?

—Diguem més aviat que som coneguts de balneari.

—Sap on és?

—No. M'acaben de dir que no el troben...

(Mentrestant, el guàrdia civil escrivent ho apuntava tot).

De sobte, l'oncle va adoptar un posat solemne («mon sergent» per aquí, «mon sergent» per allà).

—Mon sergent: amb la condició expressa que no en faci ús, li diré que el comerciant és un mal perdedor...

—Mal perdedor en què?

—En general, tant en els jocs de saló com en els negocis.

—No vol afegir-hi res més?

—No. Potser amb això ja és massa. Confio en la seva cavallerositat.

Al guàrdia civil va agradar-li l'entrada simbòlica a l'orde de la cavalleria i es desferen tots dos en salutacions i reverències. Després, els tres representants de la força pública van prendre unes diligències de registre a l'habitació del comerciant de Barcelona, que van tenir un ràpid desenllaç. Comparegueren de nou al saló i el sergent s'adreçà als reunits:

—Senyores i senyors: el cas està resolt. No els puc donar detalls perquè pertanyen al secret del sumari. Aquest jove... —Em va assenyalar a mi—, és innocent. Li deuen disculpes. No toquin el cadàver, ni res, fins que vingui el jutge.

Va manar al seu subaltern amanuense que redactés una ordre de recerca i captura, recolliren els papers i sortiren tots tres amb la mateixa prosopopeia amb què havien arribat. Un dels guàrdies es va quedar de vigilància a la porta del balneari i l'altre i el seu superior se'n van anar.

Es produí una mutació llampeguejant de la conducta humana. Tothom em felicitava i jo, modestament, responia que el mort tenia més mèrit. Una senyora

m'explicà que sempre havia dit que jo podia ésser esbojarrat, però no pas assassí, perquè els meus ulls no enganyaven i ella era una experta a llegir la mirada de la gent.

—Gràcies, senyora, gràcies...

Quan l'efusió col·lectiva va amainar, va acostar-se'm la Carola. La veritat és que amb l'embriaguesa del triomf me n'havia oblidat, però en tornar-la a veure em va agradar molt, moltíssim, una cosa de no dir.

—Escolti, jove —em digué—. Apreciava el difunt i estic afectada. Demà, de bon matí, me'n tornaré a Barcelona...

—Vinc amb vostè! —vaig saltar.

—No. Faria mal efecte. I, per favor, no m'interrompi, que em queda el temps just per a dir-li el que li he de dir. En un lloc com aquest se sap tot, i jo estic al corrent de les seves dificultats. He quedat arreglada, no tinc queixa. Si em ve a veure a casa, em penso que li podré resoldre els problemes.

—Tots?

—Ho hem de meditar amb calma. Abans de venir, telefoni'm. Mentrestant, miri d'assossegar-se.

Va allargar-me un paper (perfumat, per cert) on hi havia apuntats l'adreça i el número de telèfon. Inclinà lleument el cap, amb un gest adorable de comiat provisional, i em va deixar.

El dia següent fou un divendres. Potser no té importància, però ho era. Em vaig encaminar cap al balneari, des de l'hostal. Em sentia en un estat de flotació indefinible, en perfectes condicions per a apreciar tota la bellesa de l'estiu i de confiar en el futur.

L'oncle ja era al jardí, s'havia llevat més d' hora que de costum, i em va rebre amb les següents paraules:

—La Carola no hi és i ja s'han emportat el mort. Si tu em fas l'obsequi d'anarte'n de seguida, tot tornarà a quedar com una bassa d'oli.

—He de parlar amb l'administrador —vaig dir-li.

L'oncle s'esgarrifà davant d'aquesta perspectiva, però jo tenia la resolució ben presa. Sóc agrait i em plau d'expressar-ho quan és just. L'administrador em rebé a la defensiva, amb un posat de distància calculada. Vaig adreçar-li les següents paraules:

—He quedat molt ben impressionat del balneari. Tinc la profunda convicció que hi ha coses i llocs que porten sort, i altres que porten desgràcia. Aquest establiment, a mi, m'ha portat sort enmig de la desgràcia, que és quan s'aprecia més l'assistència de la fortuna. Vinc a demanar-li que m'apunti per a l'any que ve. Penso venir amb la senyora.

(En dir «la senyora» em va saltar el cor, perquè ja ho donava tot per fet).

L'administrador es va torbar.

—Si que em sap greu —respongué—. Per a les reserves, cal avisar almenys amb dues o tres temporades d'anticipació, i encara així no ens podem comprometre. Només amb els habituals, ja tenim feina per complir. Per què no prova Caldes de Montbui?

—No, sóc enemic de les provatures, Això, per a mi, s'ha convertit en un lloc de romiatge. Ara tinc pressa per tornar a Barcelona, però insistiré oportunament.

Mentre me n'anava, a grans gambades, l'administrador cridà:

—Sobretot, escriguïns abans! Ens doldria molt que fes el viatge en va!

No tenia temps de desenganyar-lo. Si n'hagués tingut, li hauria dit que no recordo haver viatjat mai en va.

Amistat en temps de guerra

—Mira, tu —va dir-li—. M'ha tocat ser dels qui t'han d'afusellar, però estic segur que no t'ho prendràs malament. Això va per sorteig i no et deixen triar...

Ell va mirar-se'l amb una mirada trista. Des que van llegir-li la sentència havia perdut el caràcter alegre i ja no era el d'abans.

—I ara què vols? —respongué tot preguntant—. Que me'n faci càrec?

L'altre va reflexionar breument. Es passava la mà pel front i tenia tot el posat de voler deixar les coses clares.

—Vull que entenguis que si tiro a matar no és pas per cap qüestió personal. Al contrari... Et consta l'afecte que et tinc. Ara: les guerres són així, van per sang. La veritat és que en vas fer una com un cove. A qui se li acut d'anar-se'n a casa en plena ofensiva?

El sentenciat acotà el cap, i va brandar-lo amb una expressió burleta molt forçada.

—I a qui se li acut —digué— d'organitzar ofensives quan les coses de casa van a mal borràs? Resulta que fem la guerra en defensa d'allò que estimem, però guarda't d'establir prioritats privades. Et liquiden, tu, ja veus què m'ha passat a mi. No han volgut tenir en compte que no hi havia malícia: vaig tornar immediatament després d'arreglar el problema de la dona. Al capdavall, l'ofensiva s'ha convertit en retirada i ens hem trobat a mig camí, vosaltres fugint i jo avançant cap a la companyia. Si ho consideres bé, l'únic que avançava era jo... Si hi hagués justícia, em condecorarien.

El visitant volia i dolia. Es proposava de donar-li conhort, però en aquell pla era difícil. De vegades, la gent ens entestem a confortar i el que hauríem de fer és renyar. Però li feia llàstima, pensava que el seu amic de tota la vida seria, en poques hores, una desferra sanguinosa. I, per acabar d'adobar-ho, amb ignomínia.

—Jo no hi puc fer res —va dir-li—. No et pots imaginar el greu que em sap. M'ha costat Déu i ajuda subornar el carceller perquè em permetés de veure't. T'havia de dir (i t'he de pregar que em crequis) que dispararé amb el cor encongit, i que si de mi depengués et deixaria anar i no se'n parlaria més.

El reu no acabava de fer-li bona cara, se'l veia ressentit. Va aixecar-se de la llitera on seia i el contemplà fixament.

—I per què has de fer punteria? Qui t'impedeix de tirar a la paret sense tocarme, eh? No tens cap obligació de convertir-te en tirador de primera, pots estar segur que no t'ho agrairé pas.

—No serviria —replicà—. Els altres tiraran a matar i les fallades parcials, en tot cas, només ajudarien a ferir-te malament i prolongar l'agonia. Amb mi, per a martiritzar-te, no hi comptis pas!

Tanmateix, mentre ho deia, se li va obrir la perspectiva de la nova possibilitat. «Ah, doncs mira!», meditava. «Això no se m'havia acudit! Almenys, em quedaria la consciència tranquil·la». Però de seguida li vingué l'escrúpol que no es tractava del seu descans d'esperit, sinó de la vida del seu amic.

—Et repeteixo que no depèn de mi —respongué—. Ja saps com són de tossuts. S'han proposat de matar-te i et mataran.

»I si no, ja m'ho sabràs dir...

El cuitat, el que perillava, va fer unes quantes passes per la cella, amb les mans agafades al darrere. Al final, preguntà:

—No ets amic meu, tu?

—I tant! T'ho he demostrat des que cantàvem junts a l'Aliança. I te n'he donat més d'una prova. Això d'ara no hi té res a veure... Em doldria de veres que no ho entenguessis!

—Deixa'm per a mi les interpretacions. Hi tinc dret, em trobo en un moment ple de transcendència. T'he parlat d'això d'apuntar a la paret, i que consti que no ho deia tan sols per tu. Oi que tinc fama de bon company i de persona trempada?

—Del tot, sobre aquest punt hi ha acord general.

—Doncs que es vegi. Els amics són per a les ocasions. I dubto que d'ocasions com aquesta se'n presentin gaires. Tu, el que hauries de fer, és convèncer els altres que apuntin a la paret. Tots m'estimeu, oi?

—Sí, tots...

—Ho veus? Ara és l'oportunitat de demostrar-ho. I com que, de tots ells, tu ets el més antic camarada, l'amic de l'ànima, et correspon la missió més delicada. Els has de parlar d'un a un, a les bones, i comprometre'ls perquè no tirin a tocar. És claríssim...

—Jo no ho veig tan clar, la veritat. Què passarà, després?

—Després, després... Qui minut passa hora empeny. T'asseguro que no es tracta únicament de mi, sinó de tots vosaltres. Els remordiments us marcarien ja per sempre.

El condemnat tingué una petita ensorrrada de moral i es va abraçar a l'amic, sanglotant. De debò que feia pena, no tan sols per la idea de la seva desaparició imminent, sinó perquè la fíblada de les bales havia d'ésser forta. El camarada de sempre l'acollí estrenyent-lo entre els braços i també li caigueren llàgrimes.

—No et puc prometre res —digué a l'amic.

—Tu prova-ho, home! —respongué el reu.

En aquell moment, el carceller va repicar amb les claus els barrots de la porta.

—S'ha acabat la visita! —crijà.

—Sí —convingué el visitant, en veu baixa—. A més, demà ens hem de llevar d'hora...

L'al·lusió a l'hora era una mica sinistra. L'execució havia de tenir lloc a les cinc de la matinada pròxima, per les ganes de reblar-ho amb sevícia que tenen els homes quan es posen puntimirats.

L'amic se'n va anar capficut. Amb tantes preocupacions com ja tenia, només li faltava aquesta. És clar que no se'n podia desentendre: les raons del company eren fermes. Va passar una bona part de la nit parlant amb els altres components del piquet (d'amagat del sergent, que no era poc), i el cert és que els commovia, gairebé podia assegurar que s'avenien al tracte. Llevat de l'Enríquez, aquell noi d'Extremadura que era un tros de pa, però estava obsesionat pel fanatisme militar. No havia dit ni sí ni no, quedava el dubte que en el moment de tirar optés pel tret als ulls endut per un fervor patriòtic.

Tot just clarejava que va sortir l'escamot amb el presoner, el qual arrosegava els peus, i no es podria dir (no seria adequat) que exagerava el seu posat de víctima. Al davant, marcant el pas, hi anava l'oficial, amb el sabre fora de la beina. El seguia el sergent amb un fanal que era més que res per a adornar, perquè feia la llum justa per no passar desapercebut. Els soldats executors caminaven en fila índia, amb

l'aire de representar un paper que tothom se sap de memòria per haver-lo vist en gravats i en pel·lícules. De fet, no estaven d'humor, complien i prou, sense comptar amb la conxorxa que es portaven. Van posar el condemnat d'esquena a la paret i l'oficial va preguntar-li si volia que li embenés els ulls.

—I de què serveix, això? —preguntà el convicte—. M'estimaria més una ració d'anestèsia.

L'oficial s'arronsà d'espalles. «Té raó», pensava. «No hi havia caigut. Si jo em trobés en una situació semblant, preferiria que embenessin els ulls dels tiradors». Però no podia perdre la seva solemnitat castrense, i digué:

—Tu mateix. Tenia l'obligació de preguntar-t'ho. Apa, ara procura estar-te quiet i no hi pensis, és un moment de no res.

Va alçar el sabre i manà:

—Apunteu! —I tot seguit—: Foc!

Més que no pas foc fou un estrèpit terrible. El reu, que a desgrat del tracte no les tenia totes, es va sobresaltar, li vingué un cobriment de cor. Però de seguida va respirar a fons. «Bons nois, han complert». No li feia mal res i, en tot cas, si això era la mort no era tant com deien. I si no ho era? Calia pensar de pressa: si es deixava caure a terra, corria el risc que l'oficial tingués la temptació d'engegar-li el tret de gràcia, amb la qual cosa ho enredaria tot. I si es mantenya dempeus no ho trobarien normal, els faria estrany, i qui sap si els donaria per repetir l'operació fins que el tombessin. El sergent se li va acostar i va donar-li una petita empenta, gairebé afectuosa, com si el convidés amablement a l'esquenada final. Però la veritat és que ell no sabia què fer.

El tinent exclamà:

—I ara! Què passa?

Total, que van examinar la paret, comprovaren els fusells i, entre una cosa i l'altra —sense faltar-hi unes indiscrecions de l'Enríquez—, descobriren tota la conspiració. Es van enfurir, sembla mentida com és de sensible l'estament militar per coses així. Van organitzar corre-cuita un consell de guerra summaríssim i els vuit integrants de l'escamot d'execució foren condemnats a mort. Que ja són ganes de contradir...

Mentre feien els preparatius (per molt ràpid que es vulgui anar són coses que volen temps), les noves víctimes es miraven la primera amb una certa rancúnia. I ell, el suposat desertor, abaixava la mirada. L'havien deixat de banda, es veu que el seu cas ja no era tan urgent, ja que d'altres l'havien feta més grossa.

Com que la capitania estava escamnada, ho va organitzar d'una altra manera.

—No, a mi no me la clavareu mai més! —havia dit el comandant. Va ordenar que col·loquessin una metralladora pesada davant de la paret i manà al sergent—: Au, encarrega-te'n tu!

Els van arrenglerar («Tanqueu la fila!», els digueren), i van obeir ben bé per força, sense apreciar gens el ceremonial que els dedicaven. L'incriminat inicial el tenien de racó, ningú no en feia gaire cas.

—I de mi què en fareu? —va preguntar al capità.

—Tu espera't, que ja t'arribarà la teva.

Ell, que de primer se sentia una mica culpable i volia donar explicacions a tothom, com excusant-se per les molèsties, es va aferrar de cop i volta a la vida.

—Jo ja he complert —explicava—. Tinc entès que a Anglaterra (i als Estats Units i tot, em sembla) hi ha una llei que diu que si un reu és executat i se n'escapa,

per causes tècniques o sobrenaturals, no el poden «tornar a matar». Ho trobo molt lògic...

—Si fos de tu, no me'n refaria —li replicà l'oficial.

Les ràfegues de la metralladora (una d'esquerra a dreta i una altra en sentit contrari) van interrompre la conversa. Els vuit cossos es desplomaren, entre contorsions, i es va veure a simple vista que estaven llestos.

El tinent no se'n sabia avenir.

—Per què no hem matat aquest, també? Ja que hi érem...

—No podíem fer-ho —respongué greument el comandant—. Hem d'enviar un informe a l'Estat Major, i ja em diràs tu com explicaríem que els hem matats tots alhora, piquet d'execució i reu. No ho entendrien de cap manera. Aquest ha d'anar a part, tot seguint una ordre, encara que en el cas present se'ns hagi invertit la normativa. És qüestió de numerar els comunicats i, després, ja els trabucarem.

—Ep, que jo ja he passat la prova! —digué el sentenciat inicial, amb un filet de veu.

—Bah! Emporteu-vos-el —ordenà el comandant—. I prepareu-me'l per demà a punta de dia.

Però no hi va haver temps de res. L'enemic emprengué un nou contraatac i tot va anar en doina. El comandant i el reu van trobar-se en un mateix camí de canyes, fugint. El comandant s'arrencava els galons i llençava la gorra a la riera. L'executat fallit rondinava mentre corria:

—Mira que sou rabiosos, eh? De debò m'haurieu matat de veres?

—No ho sé, tu. No m'amoïnis, ara, i corre...

Després, la guerra es va acabar perquè calia prendre alè per preparar-ne una altra. Les coses van fer el seu curs i l'antic combatent, l'exdesertor, va fer carrera. No es podia queixar i no era pas desagraït. No podia suportar l'escepticisme, aquest to material que va impregnant la societat moderna. Quan algú malparlava de la condició humana, ell saltava puntualment com a defensor dels valors eterns. I per damunt de tots ells, l'amistat sagrada.

—Jo, durant la guerra —deia—, vaig estar a freqüència de morir per fer costat a vuit amics del cor. I no me n'he penedit mai, ni de bon tros! I això que em va venir d'un través de dit...

Pedagogia aplicada

Per al Pol i l'Arcadi

Un nen em va preguntar una vegada:

—De què serveixen les estrelles?

I el que són les coses: em va deixar perplex. Amb els nens, en el mal sentit de la paraula, no s'hi pot jugar. Tenim l'obligació d'anar-los formant i orientar-los, no els podem fer passar amb raons. Però ens posen en cada compromís!

—Mira —vaig dir-li—, fan bonic. Un cel estrellat no té preu.

Ni ell ni jo no ens vam quedar convençuts, s'obrí un silenci una mica penós, durant el qual ell em mirava fixament i jo vaig haver d'abaixar els ulls.

—Sí —va insistir el nen—. Però de què serveixen?

Amb una gravetat paternalista, vaig respondre-li que en aquest món no tot ha de tenir una utilitat material, i que fer bonic ja és molt.

—Què vol dir utilitat material? —interrogà el nen.

Vaig estar a punt d'enviar-lo al jardí d'una revolada. Com que després me n'hauria penedit, em vaig dominar.

—És tot allò que ens fa falta, les eines i els objectes, la roba i el menjar, les parets i els mobles, les teves joguines, tot el que necessitem per viure... —Aquí se'm va acabar la corda de la llista, i vaig fer un gest vague amb les mans—. En fi, ja m'entens.

—No. I les estrelles no serveixen per a viure?

—Escolta, maco: vés-te'n a jugar i no m'empipis, que tinc feina. Quan siguis gran, ja ho entendràs.

És el recurs, comminar-los a créixer sense amoïnar-nos. Em vaig quedar sol, en un estat d'abstracció ple d'incògnites. Feia molt de temps que les estrelles no em preocupaven i em sentia una mica culpable per haver-me'n oblidat. Realment, de què serveixen? Cal que serveixin d'alguna cosa? Què ens passaria si no n'hi haguessin? És de debò que només són per a fer bonic? Gairebé de puntetes, procurant que el nen no em veiés, vaig anar a consultar l'enciclopèdia, perquè aquelles preguntes em cremaven. Ni mai que ho hagués fet, no en vaig treure gran cosa: «*Estrella. f. 1 I ASTR. Estel. 2 ASTROL*. Planeta que hom suposava que exercia una influència en el destí d'una persona». Sí que... Només de pensar com me'n sortiria quan el nen em preguntés què era el destí d'una persona, em va venir un estremiment. Les altres accepcions encara ho enredarien més.

Però ja no es tractava tan sols del nen. Jo també estava picat, i vaig córrer a consultar l'article «Planeta». Em vaig adonar que els meus coneixements sobre les estrelles eren summament precaris, no ja per a aclarir els dubtes d'una criatura, sinó que se'm podia considerar un albat. Durant uns quants dies, cada cop que el nen em veia es quedava mirant-me amb un posat crític, com si li constés que jo era un jugador que feia trampes. Em sentia presoner de les meves pròpies paraules: «Quan siguis gran, ja ho entendràs». Bé: jo era gran i no ho entenia. Em va entrar un desfici terrible per saber de què servien les estrelles i la por (sempbla mentida!) d'anar-me'n d'aquest món amb una ignorància imperdonable.

Tenia un amic molt estudiós, entès en moltes matèries, que gaudia de la fama de saber-ho tot. Penso que tothom té un coneigut d'aquesta mena, que a vegades es fan pesats, però que ens desvetllen admiració. El vaig anar a veure, i al cap de quatre paraules, vaig preguntar-li de bursada:

—Escolta, tu: de què serveixen les estrelles?

Generalment, l'amic aquell s'estarrufava quan algú volia posar a prova la seva saviesa, perquè es lluïa de veres i li donaven ocasió de demostrar que era un pou de ciència. Però es va quedar una mica parat.

—A veure, a veure... —digué—. A quines estrelles et refereixes?

—A totes, considerades en conjunt.

—I quina mena de serveis vols dir?

—Això és el que et pregunto. Qualsevol servei que em diguis em serà útil per sortir d'un compromís que tinc.

—Seu —em digué—, que va per llarg. —Després afegí—: Però tu no et dediques a les assegurances?

—Sí.

—I qui et fa embolicar en aquestes coses?

No li vaig dir pas la veritat, i encara ara no sé per què. Ens passa sovint que, sense adonar-nos-en, ens estimem més una mentida complicada que la veritat senzilla. Em sembla recordar que vaig referir-me a un client excèntric i que («per motius que no són del cas i que allargarien massa la conversa») m'ajudaria moltíssim a arrencar-li un contracte si sabia per a què serveixen les estrelles. Era una explicació a la desesperada, no s'aguantava per enlloc, però afortunadament l'amic no hi va reparar, perquè ja es concentrava per obsequiar-me amb una lliçó magistral.

—A veure per on comencem —va dir—. Tu coneixes la hipòtesi de la nebulosa primigènia?

—I ara! És la primera vegada que en sento parlar...

—I saps alguna cosa dels sistemes partogenètics?

—Tampoc, i et demano per favor que simplifiquis tant com puguis, perquè el meu client té un cervell de poques taules i del que es tracta és de sortir del pas.

L'amic es va aixecar de la cadira i va donar un parell de voltes per la cambra. Al final, digué:

—Doncs mira: explica-li que les estrelles són peces de la mecànica celest. Cada una és com la dent d'un immens engranatge, i serveixen per a això, per fer anar la gran roda. Si us va bé d'engaltar-ho així, allà tu i el teu client. Jo me'n rento les mans...

Bé del tot no m'hi anava pas. Ja em veia entre cap i coll la pregunta de què era la gran roda, abocat a la mala acció d'enviar novament el nen al jardí.

—Si m'ho poguessis fer més fàcil, t'ho agrairia tant! El meu client és com una criatura.

—Tractant-se d'una mentalitat poc treballada, podries dir-li que la Terra és una estrella i que ja que ell la cavalca, que hi viu, ja pot saber de què li serveix. Ep! Si és que ho ha arribat a saber!

«Home!», vaig pensar. «Això ja és aprofitable. Se'n pot treure partit».

—Gràcies —vaig dir, estrenyent la mà de l'amic amb una efusió exagerada—. No saps pas el favor que m'has fet!

L'endemà vaig emprendre el nen, i això que no solia pas buscar-lo. Més aviat era al revés.

—L'altre dia tenia pressa —vaig dir-li—. M'has de perdonar que no et donés les explicacions que em demanaves sobre les estrelles. Tu volies saber per a què serveixen, oi? Tens raó, et convé de saber-ho. Perquè ho entenguis, t'has de fer càrrec que la Terra és una estrella. I ja ho veus, si n'arriba a ésser, d'útil, per a quantes i quantes coses ens serveix!

El nen em va mirar, esbatanant els ulls. Després d'una breu reflexió, em va etzibar tres preguntes a raig:

—La Terra? Una estrella? Una estrella de quantes puntes?

Em vaig ofuscar. Anava a treure'l a empentes, però ell m'aturà:

—Ja me n'hi vaig, ja me n'hi vaig... No cal que ens posem violents!

I se'n va anar tot sol cap al jardí, sense donar-me temps d'afegir-hi ni una paraula més.

Un pròleg per a la Diana

Segons constància escrita en les literatures de gairebé totes les èpoques i quasi tots els països, les bèsties i les coses inanimades parlen.

La Diana, que es trobava en l'edat d'aclarir punts i d'anar arxivant coneixements, acumulava experiències. Amb les nines, amb les peces d'escacs del seu avi i amb una petita cadira blava que li havien regalat, hi parlava cada dia a totes hores, s'entenien, no hi havia problema. Però i les bèsties? A casa seva no en tenien, feien por a la seva mare, i vaja: ni pensar-hi! Ara: a casa la tieta sí, tenien gat, un siamès senyor i donat a la seva, que només feia allò que li venia molt de gust.

—Nena —li deia la tieta—: no toquis el *Ninus*, que esgarrapa. No l'amoïnis, no t'hi acostis, no te'l miris, deixa'l estar, no fos que tinguéssim un disgust. És molt bo, però quan s'enfada es torna un tigre...

La Diana escoltava atentament, s'ho apuntava, no sabia quina cosa era un tigre, però estava segura que el *Ninus* tenia, aproximadament, les mides de la seva nina grossa, amb la qual no havia tingut mai diferències dignes de preocupació. Com que es trobava en l'etapa d'establir comparances, creia que el *Ninus* era com la planta que la mare aviciava al menjador de casa: no podia acostar-s'hi, no podia tocar-la, se l'havia de mirar sempre de lluny. Però la Diana no es rendia pas a una primera impressió, i s'anava acostumant a verificar per compte propi. Després de tot, el gat es bellugava de tant en tant i la planta no, de manera que alguna cosa devien tenir que feia difícil de posar-los sense més ni més en un mateix sac de deduccions. Estava convençuda, amb un instint segur, de la necessitat de valer-se tota sola, en un món de gent gran que volia donar-l'hi tot fet, i que es posava nerviosa quan ella demanava més detalls.

La Diana tenia consciència de la responsabilitat de créixer, s'ho prenia molt seriosament. Es va fer el propòsit de sortir de dubtes, encara que això comportés riscos tan greus com els disgustos de la mare, que no comprenia la tasca de comprovació de la Diana sobre els objectes que es trenquen i els que no. El sistema era rebotre'ls per terra i es veia de seguida fins on aguantaven uns i altres, amb una evidència immediata molt més expressiva que les explicacions (sovint enrevessades) sobre vidres, porcellanes, plàstics, fustes, aparells i tot un univers que la Diana (d'això en començava a estar segura) només podria entendre tocant-lo amb les seves pròpies mans.

El cas del *Ninus* entrava de ple en el seu programa de descobriments personals. Si esgarrapava o no, era qüestió de veure-ho. Si era possible de parlar-hi (com amb la nina o la cadireta blava), es tractava d'un afer entre ells dos, de tu a tu, sense la intervenció mediatitzadora dels adults. Un dia (per a la nena el dia eren les hores de claror) la seva mare va emportar-se-la de visita a casa de la tieta.

—Oh, quina monada! —va dir la tieta, tot pessigant-li una galta—. Que ja parla?

—Tot. Ho diu tot —respongué orgullosament la seva mare—. Em té ben amoïnada, perquè em sembla que va *mooolt* més endavant del que li correspondria.

La tieta, que a vegades punxava, va comentar comprensivament que d'això no se'n podia fer cas, «perquè aquestes criatures tan llestes són les que després s'aturen i es queden com encantades».

—Però no t'hi capfiquis pas! —afegí—. Després fan el canvi i, si molt convé, se't tornarà com les altres.

La mare es va quedar tibada. La tieta no tenia fills, només tenia gat, i això era tema de moltes converses que la Diana caçava d'ací d'allà. Era evident que el mal efecte s'havia produït, i la tieta ho va voler arreglar amb unes entonacions de veu suaus, falagueres, plenes de modulacions manyagues.

—Et prepararé un te —digué a la mare—. Tinc unes pastes daneses riquíssimes.

Se'n van anar totes dues cap a la cuina, i la tieta, mentre feien el curt trajecte, va dir a la Diana:

—Juga amb els tovallons del trinxant, però no desendrecis. I, sobretot, no toquis el *Ninus*, que està de mal humor, pobret. —I adreçant-se a la mare, afegí—: No sé què li passa, estic desfeta. Li cau el pèl i està desganat. El veterinari diu que és una neurosi. Com que portem aquesta vida tan agitada!

I la mare va tornar-s'hi, es volgué treure l'espina:

—És l'edat, ja comença a ser vell. Una mica més i se t'aplaclarà, es tornarà com un vegetal i no et donarà cap molèstia. Hi ha uns veïns de casa que en tenen un de vell que ja no està per a res. L'han de dur d'una banda a l'altra a pes de braços, com si fos una palangana.

La Diana, en quedar-se més o menys sola, va buscar el *Ninus* de seguida. El gat jeia en un sofà, i quan la nena va acostar-se-li, eriçà els pèls del llom i va ensenyar, sense presses, la dentadura. La Diana s'hi aproximava a poc a poc, amb les mans agafades al darrere. El gat va llepar-se els bigotis, mig clogué els ulls i es mantingué a l'expectativa.

—Escolta, *Ninus* —va dir-li la Diana—: tu parles?

—No.

—És que els gats i els ratolins de la tele parlen...

—Sí, ja ho he vist. Però jo no.

—Ni una paraula?

—Ni una.

La Diana va començar a brandar el cos, amb una certa coqueteria. Volia conquistar el gat i, de moment, feia l'efecte que ho aconseguia.

—Però bé m'entens, oi?

—Amb prou feines. Si vols que et digui la veritat, no hi tinc cap interès.

—Però no t'agradaria que poguéssim tenir una conversa?

—No.

El *Ninus* es mostrava sec, antipàtic. Vinga mig cloure els ulls i vinga llepar-se els bigotis. De tant en tant, remenava la cua, sense alegria, i en un moment que la Diana va atansar-s'hi una mica més, va bufar amenaçadorament.

Des de la cuina, la tieta va cridar:

—Diana! No toquis el *Ninus*! —I se sentí la veu de la mare que deia:

—Què vols que li faci? Ja és prou gran!

La Diana, en adonar-se que el gat rebufava, va fer una passa endarrere. Reflexionava profundament, volia trobar la manera.

—Ets molt desconfiat, eh? —va dir al gat—. Jo no et vull cap mal.

—La por guarda la vinya —respongué el *Ninus*—. Estic escarmentat, sobretot amb les criatures. M'estimo més tenir-les a distància.

—Però és de debò que no saps parlar?

—I tant! Pensa que, si ho pogués fer, se sabria. Per molt que diguin, es tractaria d'un fenomen insòlit.

—Sí, és clar...

La Diana seguia la tàctica d'anar guanyant terreny. Ara una passa, ara una altra, fins que va disparar un braç com una fletxa i va estirar una orella del *Ninus*. El gat (que quan volia també era ràpid) li va esgarrapar la mà.

—Ai! —cridà la Diana.

En aquell moment, la tieta era a mig passadís, amb una safata a les mans plena de tassetes i de gerrets, i tot va anar per terra.

—Què li has fet, al *Ninus*? —cridà forassenyada. I la mare, gairebé alhora, vociferà:

—Què t'ha fet aquesta bestiota, filla meva?

Es produí una situació de punts de vista no tan sols oposats, sinó francament antagònics. La Diana plorava, la tieta estava de quatre grapes, mirant de treure el gat de sota una butaca (estava tot ell encastat contra la paret), i la mare agafava els portants per anar-se'n. Tot arrossegant la Diana pel braç, deia:

—Vull que aquesta mà la vegi el metge de seguida!

Al carrer, la Diana (que encara somicava) va preguntar:

—Oí que la cadireta blava no esgarrapa encara que li estiris una orella?

La mare, que ja estava prou fora de si, va parar un taxi tan de bursada que va obligar-lo a frenar fort, i va pujar-hi gairebé fent voleiar la Diana, com si es tractés d'un estel. Això va distreure la nena de la coïssor que li feia la mà dreta, i li obrí noves perspectives.

—Mare —digué—: m'has entrat per la porta o per la finestra?

I la mare, patidora com totes, va pensar que potser sí, que la nena era massa observadora, massa «excepcional» per l'edat, única i trasbalsadora. Un veritable prodigi, però no es podia treure del cap les paraules de la tieta. Soltadament alliçonadora, li digué:

—Mira, Diana: no vull que parlis més amb les bèsties, perquè totes són una colla d'animalots. Si tens ganes de conversa, parla amb el pare o digues-m'ho a mi...

«Sí, sí...», va pensar la Diana. «I vosaltres em contestareu de bòlit, perquè teniu altres coses al cap i perquè jo sóc massa petita i vosaltres sou massa grans, potser ganàpies i tot...».

En aquell moment, el taxi va fer una frenada brusca per no atropellar un ciclista, el qual va fer tentines i caigué estenallat a terra, mentre el taxista es desfeia en imprecacions.

«Veus?», va dir-se la Diana a si mateixa. «Semblen boigs».

Contes breus

Els problemes de la parella

En el moment de ficar-se al llit (que tothora és de gran compromís) ell volgué saber —era un somiador— si ella l'estimaria sempre.

—Sempre, quant és? —respongué ella tot preguntant, amb una ingenuïtat escamnadora.

«Ara sí que em voldria morir», va pensar ell amb una falsedad manifesta, perquè en aquell instant tenia moltes ganes de viure.

Però li vingueren a la memòria imatges de calendaris i de rellotges de pèndola, que no eren pas els estímuls que l'haurien ajudat més a complir.

Trànsit

A l' hora de la mort el sacerdot va provar d'assistir-lo i ell, amb un filet de veu, li preguntà:

—Perdoni, mossèn: quines garanties tinc?

—Tot depèn de la voluntat que vostè hi posi... —va respondre-li l'eclesiàstic amb un to altament professional.

I el moribund va tancar els ulls, amb una conformitat que hauria de servir d'exemple. L'un se'n va anar i l'altre es va quedar, tots dos submergits en un mateix misteri.

Temps difícils

L'Edat Mitjana va ésser una època conflictiva. La donzella comtal (que no tenia la vista massa fina) va estendre els braços per rebre a cor obert una cosa voladora que li semblava un colom. Però en realitat era una fletxa disparada per un rei que estava renyit amb el seu pare, i la donzella caigué sense comprendre res de res.

Problema

Juguen les blanques amb vida i les negres amb mort. Ja es veia venir... Però en el joc convencional hi ha més peces, i cartes, fins i tot daus i fitxes que fan de mal definir. Obren les blanques, i les altres, amb ics moviments, fan mat (o dòmino, o pòquer, o el que sigui). Amb quantes jugades?

Esguinar les cartes o rebotar les peces per terra. I pregar, cadaçú d'acord amb les seves conviccions.

Solució

Epitalami

—Acceptes aquesta dona com a legítima esposa?
—Sí.
—Acceptes aquest home com a legítim espòs?
—Sí.
—Alto! —va cridar un del públic, amb els ulls fora del cap—. Aquests dos tenen el dret de saber que qualsevol cosa que declarin podrà ser utilitzada en contra d'ells!

Cibernètica

—He creat una màquina que ho fa tot —digué l'inventor amb un orgull molt comprensible.
—I tu què faràs? —va preguntar-li l'amic.
—Quan?
—Ara...
—Esperaré que la màquina m'expliqui per què l'he feta.

Via morta

El forense va donar un cop d'ull a les dues ratlles paral·leles, rovellades i cobertes de males herbes.

—Crispadora paradoxa! —digué—. Aquesta via ha mort perquè el tren l'ha aixafada poc.

Prescripció facultativa

El metge va ésser taxatiu. Cal que sigui així, no podem pas criticar aquests professionals, perquè quan es mostren severs ho fan pel nostre bé.

Va dir-li:
—Des d'ara mateix, un canvi total de règim. Oblidi's de les coses que li agraden i comenci a acostumar-se a aquelles altres que li desplauen. Si em creu a mi, encara podrà viure una colla d'anys.

Sortí del consultori amb l'ànima als peus, perquè acomiadàr-se dels bells moments sempre convida al pessimisme, ni que sigui a canvi de la promesa de durar més.

Travessà el carrer a les palpentes, sense reparar en el semàfor, i una furgoneta de la Tintoreria Esperança el va aixafar.

Un d'aquests transeünts que hi corren de seguida va provar d'assistir-lo, i recollí unes paraules balbucejants de l'accidentat:

—Per aquest viatge no necessitava alforges...
—Què diu? —volgué saber el benemèrit ciutadà que el socoria.

—... sobretot —afegí el ferit—, quan algú m'acaba de buidar les alforxes.

—Què vol dir? —insistí l'home diligent.

Però ja no obtingué resposta, perquè el malalt greu acabava de morir d'una altra cosa.

L'edat d'or

Va llevar-se emmurriat, amb el geni de través, i començà a regirar tota l'habitació. Obria calaixos i armaris, rebotia la roba per terra i de sobte es va posar de quatre grapes, per mirar sota els mobles.

La seva dona, del llit estant, amb les mans al clatell, se'l mirava amb un somriure mofeta i l'aire de deixar-lo fer. «Si trenques res», pensava, «ja em sentiràs». Al cap d'una bona estona, li preguntà:

—Què et passa, ara? Què tens?

—He perdut la memòria i no la trobo enllloc! —va respondre ell amb un rebuf.

La dona va esbatanar els ulls, alçà els braços com si clamés al cel i enrigidí tots els músculs de la cara, per expressar la infinita paciència d'aquest món.

—Que no ho veus, infeliç —digué—, que la portes posada?

A trenc d'alba...

Una nit, mentre dormia, vaig somniar que estava despert. Quin malson! Just als peus del llit m'esperava l'horari del dia, que em feia anar de pressa fins i tot en el trànsit d'obrir els ulls. I era un somni premonitori perquè, en llevar-me, les hores de claror eren realment allí, i m'estiraren.

... Cap al tard

En una ocasió, al caient de la tarda, em va semblar que m'endormiscava i que fugia de trajecte. Al costat de la meva taula de treball, dret, amb boires plegades com si fossin braços, hi havia un somieig abaltidor que m'acotxava entre gires i llençols imaginaris. Em deia alguna cosa amb do profètic, perquè aquell vespre vaig trobar el llit ple d'hores nocturnes que em tenien feina preparada. Amb els ulls aclucats i la consciència perduda, vaig passar-me tota la nit teixint i desteixint la calima del temps que se n'anava.

A manera de tascó

Com que he comès més d'una vegada la imprudència de criticar la mania dels pròlegs, em trobo en el compromís de no poder escriure'n un que desitjava per justificar el present llibre. M'ha passat sovint que he collit una pedra que m'agradava (com els infants que s'enamoren d'un palet de riera) i, tot seguit, l'he tornada a terra per a ensopregar-hi escandalosament.

En descàrrec meu, he de dir que el pròleg el volia escriure jo, sense encolomar la feina a cap amic. I, a més, en el fons estic convençut que no hi ha cap llibre que necessiti justificació: o se la campen sols, sense caminadors, o se'n van als llimbs per compte propi.

Quan es tracta d'ordenar un recull de contes, es presenten moltes dificultats. Amb l'original a les mans, entra de sobte la preocupació de l'índex, una mena de fitxes de dòmino que cal arreglar amb enteniment. Jo sóc, no vull enganyar a ningú, un pèssim jugador de dòmino: se m'enfada el company, m'accusa de no posar l'atenció deguda al joc, i he de reconèixer que té raó, perquè si l'encerto és ben bé gràcies a la divina providència. M'adono que l'exemple no és pas del tot vàlid, perquè al dòmino m'hi he dedicat, a tot estirar, poc més de mitja dotzena de vegades durant tota la meva vida i, en canvi, els contes m'arrosseguen des que era petit. Però amb l'anhel d'aprofitar el símil voldria afegir que m'atreu el passo: si les fitxes que tinc no són bones, em sento irresistiblement fascinant per pillar de la pila, amb un esperançat batec de cor i la il·lusió que a la pròxima podré lligar. Desitjo de veres que el lector se'n faci càrrec.

Un altre problema gros és el títol del recull. Com en direm? Si algú s'ha sentit animat d'arribar fins a aquesta pàgina, ja no hi ha sorpresa, perquè s'ho sap de memòria. Tanmateix, per a mi no ha estat fàcil. Hi ha diverses opcions. O es tria un títol que ell sol pretengui explicar-ho gairebé tot o s'aprofita el de la narració que encapçala l'arreplega. Aquest darrer recurs és el més adequat per fugir de fam i de feina. Jo me n'he servit culpablement.

Ara bé: moltes coses tenen dues cares, l'anvers i el revers, i quan es tira una moneda enlaire amb la intenció d'apostar és tan possible el guany com la pèrdua. M'acaba de passar —en el present llibre— que la moneda s'ha clavat de cantell en terra tova i el títol és alhora un recurs i una veritat com un temple. Quan el vaig posar a la narració primera, no em pensava pas, ni de bon tros, que me n'hagués de servir per batejar un futur llibre.

I ara veig que sí que serveix. He aprofitat el que bonament tenia per completar un volum. Hi ha contes que han aparegut en revistes comarcals, d'altres que han vist la llum en publicacions de diversos indrets dels Països Catalans (sempre per encàrrecs que m'han honorat molt) i uns tercers que m'explicava a mi mateix i em guardava després de divertir-m'hi sense voler mal a ningú. Me'l miro com si fossin un ramat d'ovelles que han pasturat d'ací d'allà a la serena i que, en caure el dia, s'ajunten sota les ordres del pastor per tancar-se a la cleda. No es pot negar que la imatge té un toc bucòlic.

No estic segur que n'hi hagi prou. Algú trobarà que tinc l'obligació de superar les marques anteriors i no sé pas como sortir-me'n. Se m'acut (ja que he parlat d'ovelles) aquella frase de George Orwell, quan va escriure que «tots els animals són iguals, però n'hi ha uns que són més iguals que els altres». Doncs és això:

les meves ovelles d'ara són més iguals que les seves antecessores. A veure si em salvo...

Als escriptors catalans, i qui sap si als de tot arreu, se'ns exigeix que cada pas que es fa amb penes i treballs sigui un salt de campionat. Què més voldriem! El cas és que sovint se'ns incrusta el llistó a l'esquena i el tombem. Es produeix, aleshores, aquella mirada trista des del matalàs que para el cop i ens ve tot seguit el consol reparador: el que importa no és guanyar, sinó participar.

M'hi adhereixo i demano que se'm tingui en compte. A tall d'exercici d'arqueologia recreativa, he inclòs al final una de les darreres narracions que vaig escriure a Mèxic, poc abans del meu retorn a Catalunya. Jo hi veig diferències en maneres de dir i de sentir, un estat d'esperit que ha passat per l'allisador del temps. Però, com que sóc part interessada, ho deixo en mans dels entesos.

P. C.

Les cames

Retallada pel marc de la finestra, Dainú veia passar l'afuada silueta del sentinella. A prop seu, veus apagades per la por establien plans de fuga; tres camarades, ajupint-se al costat de la llitera, acordaven detalls i fixaven un horari.

Ell no es movia. Ajaçat, amb els braços encreuats sota el clatell, tenia l'ànim en suspens, amb una flaccidesa d'alga i com una alga flotant en un món blavís i somnolent.

—A les vuit, Dainú. A les vuit! Voldràs?

Li costava assentir amb el cap, com li hauria costat moure'l en senyal de negació. Duia molt endins un vell cansament i el fatigava fins i tot la química recòndita del viure, la cursa de la sang, la involuntària i silenciosa desfilada dels pensaments.

A mitja tarda, va sorprendre'ls una ordre comminatòria. Tres dels companys havien de canviar de barraca i els guardians els empenyeren amb els fusells perquè s'afanyessin. A Dainú, no van dir-li res, a ell no l'affectava la disposició de trasllat. Continuà ajagut de cara al sostre i només bellugava els ulls, esforçant-se, amb una gran lassitud. Tibant els músculs facials, procurava espolsar-se un insecte pesat, que li recorria la cara lentament, aturant-se a cada petita arruga i enxarxant les potes en els pèls de la barba.

Abans d'anar-se'n, l'amic més pròxim va dir-li a cau d'orella:

—A les vuit, Dainú! Sota la torre de l'aigua...

Sentí com sortien, sense mirar-los, per no haver-se de girar.

Deixava lliscar unes cogitacions, però no arribava al fons de cap idea. «Per què tan tard?», es deia. «A les vuit tot el camp està en activitat. O potser és per això...».

Dainú no sofria cap dolença física, a pesar de la seva familiaritat amb el dolor. Simplement, havia arribat a una parada i sentia la vida darrere seu, o molt a fons, o al costat d'un camí que no tenia ganes de recórrer. Aleshores ho feia passar tot a poc a poc, amb una voluptuosa calma, per les malles dels sedàs de la peresa. El temps, en transcorrer, amb prou feines li tocava la pell, com un oreig, i esquinços de segons, de minuts o potser de llargues hores s'aturaven a les diminutes valls de les seves arrugues o s'enredaven en la seva barba, com l'insecte.

Estava quasi segur que tots tres companys aconseguirien escapar-se. Coneixia llur tenacitat i l'enginy a punt que els ajudava sempre. Coneixia llur tenacitat i l'enginy a punt que els ajudava sempre. A més, alguna cosa havia canviat a fora, mentre giravoltava la història, afluixant llaços de ferro i disminuint la crispació d'innombrables punys.

Però Dainú no veia la fugida davant seu com una manera d'elevar-se, sinó que s'alliberava aturant-se i de vegades pressentint la salvació en un descens, un retrocés o una caiguda que no li costessin cap esforça. A més, no el tormentava cap retret de l'ànima, ni temia equivocar-se o fer tard, ja que no volia anar enllloc. Uns records recents, com cicatrius rosades, i la inutilitat d'haver portat el pes de la seva tristesa al costat de la de milers d'ombres com la d'ell el justificaven quan s'enfrontava amb la seva consciència.

«Sóc un mort», pensava, «al qual falta algun requisit. Papers per arreglar, tràmits, llargues cues per a comprar un timbre o bé obtenir signatures

indispensables. Cap mort no s'ha de llevar a les vuit. Cap mort no pot tornar a casa sense exposar-se a trasbalsar-ho tot!».

A mesura que s'acostava el vespre, mentre romanía amb els braços estirats al llarg del cos, amb les mans quietes, amb els dits quiets, la mandra deixava en el fons del seu esperit el solatge d'una curiositat. «Com deu ésser un retorn? Com es pot sumar a una vida aquesta volta, aquest tombar el cap, abandonant l'aplicació d'oblidar i trobant novament que el record és un amic que espera?».

S'adormí, tot tancant els ulls amb lentitud, frenant els somnis perquè no l'escometessin bruscament. Aviat, però, es va veure a si mateix arrencant-se els parracs del seu uniforme i lliurant-los al vent, que se'ls enduia amb un tremolor d'herba submarina. I revenia el seu malson fidel, la visió de ventres oberts i crits que s'anaven colgant a terra fins a convertir-se en planys.

Es mig despertà amb un panteix i llavors, gairebé sense transició, l'eco d'unes veus, com el cor d'una tragèdia antiga, li repetí el recoble d'una obsessió que creixia: «A les vuit, a les vuit!».

Però la raó, mig abaltida per la son, es lliurava a reflexions marginals: «A les vuit tots estem desperts. A les vuit ja pul·lula pel camp una pobra humanitat ajupida. Potser aprofitaran l'entrada dels camions. Potser...».

Subtilment, lligà la meditació amb un somni nou i seguí el fil de l'argument oníric. Era una trama llarga, complicada per imprevisibles canvis d'escenari. L'amoïnava tenir els peus tapats per la calitja i, quan provava d'alçar-los per comprovar si encara posseïa, li privava de fer-ho una melassa rogenca.

Adormit i tot, mantenia una immobilitat d'estàtua jacent. Quan la processó d'imatges estava a punt d'ofegar-lo, movia tan sols les comissures dels llavis o feia un gemec de petita bèstia ferida.

A les vuit sonà la campana del camp. El repic va despertar-lo a mitges, perquè una llosa fosa, enorme, pesava damunt els músculs de Dainú. Una llum exigua titil·lava en algun lloc de la seva ànima, donant ordres que només obeïen capes de pell molt superficials.

Passava el temps fregant-li les galtes, i el trepig continuat li feia una coïssor que augmentava a mesura que els minuts enfilaven els grans d'un collaret que l'obligava a decantar el cap. Es perdia tot, es perdia tot... Però el recompte de la pèrdua no l'affectava gaire perquè no podia saber si encara restava alguna cosa per a separar-se'n més.

Li era difícil classificar determinades percepcions entre el somni i la vigília. Sentí una sirena, el soroll d'uns motors i veus barrejant el crit amb la paraula.

A desgrat de tot, la llum persistia. Com el centelleig d'un far, el cridava d'alguna manera, mantenint-li viva l'atenció. Lleu, la claror el comminava: «Si ho has de fer, fes-ho ara. Acompanya el temps, segueix-lo, però ha d'ésser ara o mai més...».

Per una escletxa es filtrà un raig de sol feble, descolorit pel seu viatge a través de la boira. Dainú va sentir-lo damunt la parpella dreta, com una càlida pinzellada, i el sol s'associà així, estranyament, amb la llum interior de Dainú.

«Ara, ara...». Apartà el capot que mig el tapava i mogué les cames a un costat de la llitera. Després, mentre descansava per esperar la represa d'un mínim de deler, es contemplà les extremitats inferiors. Tenia els pantalons esparracats; un dels camals faltava del tot i l'altre penjava a tires. Crostes de fang donaven a la tela una desagradable consistència mineral.

Les cames emergien dels estrips amb una blancor que no podia atenuar ni la brutícia. La pell s'adheria als ossos, o semblava protegir-se feblement d'un rar impuls de l'esquelet de projectar-se cap enfora. Es feia difícil de comprendre que les esgarrinxades i alguna petita cicatriu haguessin trobat gruix per a excavav, assenyalant ratlles negrenques o esblaimades, tractant d'establir una miserable topografia.

Dainú es mirava les cames amb rancúnia. Pengim-penjam, les sentia alienes i enemigues, com una maledicció encastada al seu cos. Feia mesos que el portaven al marge del seu desig, que tenia el pensament en algun lloc, voltat de coses entranyables, i les cames s'entossudien a allunyar-lo, fent-li seguir camins desconeguts i temibles, obligant-lo a grimpar per les runes, o a descendir per la falda de barrancs on hi havia la mort aclotada. L'obligaren a trepitjar claps de sang, l'oli de trulls destruïts, sembrats que ja no donarien cap collita. I sempre apartant-lo d'allò que volia protegir, sempre afegint més llast al seu enyorament.

Fora de la llitera, augmentava l'hostilitat de les seves cames. Qui sap si serien aptes, encara, per a caminades que l'abocarien més a un destí execrable. Immòbils sota el capot les sentia més segures i Dainú va alçar-les per tornar a la seva horitzontalitat perfecta. Oscil·là altre cop la seva menuda flama interior, il·luminant una fe, encara una esperança, un món en el qual s'agitaven els fantasmes d'éssers i de coses, com una il·lusiónafiguració.

Respirà. Ja que tornava a tenir les cames recloses dins la presó d'una mandra infinita, pogué penjar la voluntat en un ganxo invisible com una peça de roba esllenegada, que únicament tornaria a utilitzar en el cas d'un remotíssim canvi d'estació.

Mèxic, octubre 1959

DE TEVES A MEVES

T -

Primera Part

De teves a meves

—Resulta que acabo d'entrar en una crisi profunda —digué a l'amic—. M'he plantejat el problema del sentit de la vida i no en puc treure l'entrellat.

L'amic, que en aquells moments afrontava un conflicte de lletres vençudes i d'un amor contrariat (tot alhora), se'l va mirar interrogativament.

—I doncs? Què hi podríem fer?

—No ho sé. Per això t'he vingut a veure, perquè tu tens unes mans de plata i sempre has estat traçut de mena.

—Què et passa?

—Em pregunto per què he vingut en aquest món, què hi faig i on anem...

—I et convé molt de saber-ho?

—M'ajudaria. He de prendre una decisió important... —El visitant es va alçar de la butaca i va donar un parell de voltes per l'habitació—. Si no sabem per què hi som —digué—, costa de saber què hi fem.

—Mira —va respondre-li l'amic—: jo trobo que hi ha coses que val més no remenar-les. Ets catòlic, tu?

—Diria que sóc un creient sense església determinada...

—Però creus en una altra vida eterna?

—Home, pel compte que em té, sí. És un gran consol per parar el cop...

—Doncs aferra't a la idea. Imagina't si en tindràs de temps per rumiar això que ara et pot semblar qüestió d'hores o de minuts!

El nouvingut es va tornar a asseure, tot refregant-se les mans amb nerviosisme.

—Sí, és clar, d'excuses no en falten mai...

—Però, quina és la decisió transcendental que has de prendre ara? —va preguntar l'amic.

—De si continuo o no continuo, ja no em puc fer passar amb raons a mi mateix.

—En aquest cas, t'ha d'ajudar molt el convenciment que pots plegar quan vulguis. Hi ha moltes maneres de fer mutis. No vius en un sisè pis, tu?

—Sí, home! És molt fàcil, oi? Per a un viatge així m'agradaria que em diguessis qui m'ha encolomat les alforxes.

—No em pots negar que és una solució definitiva...

—Si fos senzilla, et diria que sí. Però i la incògnita? I el dolor? I el trasbals? I la falta de garanties? A veure qui m'arrendaria els guanys!

L'amic va fer un gest que podia ésser d'enuig o de fatiga:

—Doncs aguanta't i queda't. Al capdavall, és el que fem tots. Et van prometre alguna cosa a tu, en el moment de néixer?

—Que jo recordi, no. Després sí, m'han omplert el cap de teories.

—Aquí ho tens. Tota la resta t'ha vingut de propina. Desenganya't, en aquest món no donen res més...

—Però i el que et prenen? Què me'n dius del que et prenen?

—Per què? Que duies alguna cosa, quan vas venir?

—No ho sé. Aquest és el meu problema. Voldria saber-ho ben bé abans de prendre un determini.

—Ningú no et donarà detalls en ferm i, si ho fessin, tampoc no et serviria de res, perquè jo crec que ens deixen anar i, del que es tracta, és d'espavilar-se i camparse-les per compte propi.

—Sí, sí... Per això ens anem tornant cada cop més egoistes. Ja ho veus, jo visc un drama, te'l vinc a explicar i tu em proposes que trenquem ciris.

—Ah, sí? I no se t'ha ocorregut que jo també tinc els meus problemes?

—Tu rai! Ets aguantador de mena. Per tu no pateixo gens, perquè sé que te'n sortiràs...

En aquell moment van trucar a la porta. Hi havia uns actuaris del jutjat, un procurador dels tribunals i quatre macips que hi anaven a embargar.

—El piano no, per favor! —cridava l'amic—. Ni la llibreria, ni la màquina d'escriure, ni l'aparell d'alta fidelitat! —Però era una gent freda, que obeïa ordres concretes i no es podia deixar convèncer per opinions interessades. Només li van deixar una taula, un llit i dues cadires.

El visitant va donar-li uns cops afectuosos a l'esquena i s'excusà per la seva inoportunitat.

—Veus quina pega tinc? —digué—. He vingut en un mal moment. Ja et telefonaré demà o demà passat, perquè això meu no té gaire espera. —I se'n va anar a poc a poc, sense donar cops de porta, amb un posat d'infinita desolació.

Cicle de terror

La cua serpenteja i és a punt de donar la volta al xamfrà.

—Perdoni'm —diu una senyora que s'hi afegeix—. Qui és l'últim?

—No ho sé pas —li respon una dama de la tercera edat—. N'hi ha uns quants que fan el viu i proven de filtrar-se. Veu aquella parella de joves? Figura que festegen i que no estan per a res, però des que són aquí han avançat sis llocs de la cua per les vores... Arribaran a la taquilla com aquell qui no vol la cosa i ja ens l'hauran fregida.

—Però l'última de planta és vostè? —inquireix la nouvinguda.

—Si vol que li sigui franca, fluctuo. I com que estic malament dels nervis, d'aquí a no res tindré un atac dels meus i ja veurem què passa. Si em vol creure a mi, no es posi darrere meu.

La senyora que acaba d'arribar es queda una mica travada i té aquell desconcert tan femení que consisteix a obrir el moneder i fer veure que hi busca alguna cosa... Al final, diu:

—Algú de vostès em faria el favor de dir-me qui és l'últim legal?

—Tots —li respon un dels arrenglerats—. Si continuem així, no crec pas que n'entrin gaires més. Segons l'horari, la pel·lícula ja fa deu minuts que ha començat...

—Així potser no val la pena d'esperar-se!

—Depèn dels gustos. El final és estremidor.

—Que l'ha vista, vostè?

—No.

—I doncs?

—Me l'ha recomanada un nebot meu que és una mica tòtil, però en qüestions de cinema hi toca. M'ha explicat l'argument fil per randa. Miri, va així... —I es posa a explicar-li la trama, amb tota mena de detalls, fins i tot pel que fa a la qualitat de la fotografia. Mentrestant, la cua va avançant a petits saltets, entre menudes picabaralles. El narrador no s'immuta i va prosseguint—: Tothom es pensa que el dolent és el marit. I no, no s'ho cregui pas! L'assassí és el metge, que té fama de bona persona i és educadíssim. Ah! I l'ajuda la cunyada de la víctima, que es passa tota la pel·lícula fent cara de santeta, fins que, en la darrera escena, es destapa. Vaig llegir que l'han proposada per a l'Oscar al millor paper secundari, en la branca de dones. I el nen que hi surt és genial. Ho sap tot des del primer moment i ho explica a tothom, però ningú no se'l creu, perquè poc després de néixer sofri un atac de meningitis i la família es pensa que no va quedar bé, que és una mica retardat. La policia també comparteix aquesta opinió i se'l treu del damunt cada vegada que el nen s'hi acosta. El bo del cas és que el públic tampoc no li dóna crèdit. És la gràcia de l'argument: des dels primers moments de projecció (i per boca de la criatura) s'anuncia qui és el malvat, els seus motius delictuosos, com s'ho ha fet i quins còmplices ha tingut. Però res, l'espectador vinga picar obsesionat per la cara del marit, que és un alcohòlic anònim, un fracassat, un inútil. A més, el balda allò de la pòlissa d'assegurança al seu favor, que el compromet molt...

En aquest instant del relat, el narrador rep una empenta i s'interromp. La senyora ho aprofita per preguntar-li:

—Però com va això que m'ha dit del final estremidor?

—Sí, miri: el metge s'adona que el nen és perillós i decideix eliminar-lo. L'acorrala a la bodega de la mansió i el persegueix amb un ganivet de cuina. El nen l'esquiva, corre, s'amaga entre prestatges plens d'ampolles i sota fileres de bótes, però es té la sensació que no se n'escaparà pas... En aquest punt, ve l'escena magistral. Hi ha una successió d'imatges sobreposades. La cara del nen, estès a terra, amb els ulls esbatanats pel terror. Tot seguit, un primer pla amb el braç del metge alçat i empunyant el ganivet. Descarrega el cop. Pausa. Imatge següent: es veu el sòl de la bodega i un rajolí de líquid vermellós que es va escampant fins a formar xipoll. Se sent un crit esgarrifós. Però no és la veu del nen, sinó la veu del metge, que coincideix (els sons també se sobreposen) amb l'estrepit d'un dispar d'arma de foc. Noves seqüències en ràpida successió, un lleuger retrocés en el temps: es veu que en el precís moment d'anar a rebre la punxada del ganivet, el nen desvia de bursada el braç del metge i l'eina forada una bóta de vi negre, que és el que causa la taca vermella que s'ha vist abans. Canvi. Contrallum de l'entrada de la bodega, amb la cunyada dreta al llindar. Té un revòlver a la mà dreta, que encara fumeja després d'abatre el metge. «Per aquí no hi podia passar», diu la cunyada. «M'estimo més el nen que les teves baixes passions». La policia i una part de la família entren just per fer-se càrrec del darrer sospir de l'assassí, alhora que la cunyada gira l'arma contra el seu pit i es suïcida sense més preàmbuls. Tots abracen el nen i li diuen que mai més no posaran els seus gambals en entredit...

—I ara! —exclama la senyora—. Una amiga meva m'havia dit que feien una pel·lícula d'amor. No és el cine Paradís, «això»?

—Sí, senyora. Però ja fa molts anys que no toca temes amorosos. L'han orientada malament...

Per fi, la senyora arriba a la taquilla, en un estat de gran vacil·lació.

—Ja fa estona que han començat, oi? —pregunta a la taquillera.

—Sí.

—I en casos com aquest, no fan una rebaixa?

—No. Encara que vostè no hi fos, la pel·lícula a començat a l'hora en punt — li respon agressivament la taquillera.

—Ai, doncs dispensi'm. Ho tenia entès d'una altra manera.

I la senyora se'n va, com si estigués picada amb l'empresa. Però, en el fons, se sent satisfeta per haver trobat una sortida airosa.

Amb l'ajut de la informàtica

L'Esteve Lluçanès va tenir la primera sospita un matí a trenc de jornada, quan tot just començaven les feines del dia. Es trobaven encara en l'ensonyament propi de les oficines que reprenen tasca, tot just iniciaven el rodatge que, cap a mig matí, ja els tindria poc o molt a punt.

L'Esteve remenava carpetes, posava a data bona el calendari de sobretaule, omplia l'estilogràfica, llegia el diari de cua d'ull (el tenia en un calaix a mig obrir) i feia apunts amb la mà esquerra, damunt d'un full de paper triat a l'atzar entre una pila de folis destinats a feina de rutina. Guixava al bat de la inspiració momentània: ara unes xifres, ara unes lletres, o bé uns dibuixos abstractes que tant podien representar uns pits com uns plats voladors. Més que res, ho feia per foguejar-se, per fer dits i posar a punt les potències.

De sobte, la porta del seu petit despatx es va obrir d'una revolada i va entrar el senyor Voratallada, l'executiu encarregat de no se sabia ben bé què, però que tenia molta autoritat.

—Necessito de seguida quatre còpies de l'expedient tres-mil vuitanta-sis, barra quatre, referència dos, de l'u del tres de l'any passat!

—De seguida, de seguida? —va preguntar amb un filet de veu, mentre tancava dissimuladament el calaix del diari.

—Immediatament!

—És que la Mari encara està escalfant la copiadora. Si forcem la màquina, se'ns tornarà a espattlar...

—M'és igual! —respongué el senyor Voratallada—. Ho vull ara! —El senyor Voratallada va tancar la porta amb un cop fort i l'Esteve va quedar-se perplex, esverat, sota els efectes d'una situació desacostumada. En general, els executius no es mostraven exigents fins als volts de dos quarts de dotze. Però és que, d'altra banda, el senyor Voratallada es veia transfigurat, amb una expressió que, francament, venia de nou. L'empresa, que era molt antiga, feia poc que havia decidit posar-se al dia, contractant els serveis d'un centre d'organització de negocis. Les primeres providències havien consistit a posar-los executius a tot arreu. Eren uns homes entre la joventut ben conservada i la mitja edat, molt ben vestits, amb coll i corbata i botons als punys de la camisa. Com a excepció acceptada tàcitament, els executius eren tractats de «senyors», contra l'habitud (plena de simpatia) de l'empresa, que no mirava tan prim i permetia la familiaritat, excepció feta de l'amo, que era el senyor Pardellans i fora. El senyor Pardellans era vell i tothom donava per fet que no valia la pena d'estalviar-li cortesies. Però els executius... Anaven sempre mudats i no s'estaven mai d'expressar que havien estudiat en universitats del nord. Es veia que en sabien un niu. S'havien proposat de reduir la plantilla i ho anaven fent, de manera que aviat hi haurien més executius que personal de batalla, amb la qual cosa sembla que l'empresa potser no produuria tant, però el que fes ho faria d'acord amb les tècniques més depurades.

L'Esteve va buscar l'expedient tres-mil vuitanta-sis, barra quatre, referència dos, de l'u del tres de l'any passat. Total, no res: era una comanda de rodets de fil servida a una casa de Girona, sense complicacions. Encara tenia la carpeta als dits que va entrar de bursada el senyor Qualler, un altre executiu.

—Prepari'm un informe detallat de la seva secció, amb deduccions de passat i previsions de futur! —ordenà a l'Esteve—. L'he de tenir aquest matí mateix!

«I ara!», va pensar l'Esteve. «Què els passa?». Va cridar-li l'atenció la mirada perduda i l'actitud excitada del senyor Qualler. Era estrany, molt estrany, perquè els executius —això sí— procuraven de mantenir sempre ponderació i conducta i, quan ofenien, ho feien amb un comportament acadèmic. Estava tan intrigat, l'Esteve Lluçanès, que va anar a veure el seu company Adrià Miramirans, l'encarregat de relacions públiques. L'Adrià es trobava de colzes a la seva taula, amb el cap entre les mans.

—Esolta, Adrià —va dir-li l'Esteve—. No notes res d'inusitat, avui?

—Respecte a què?

—Respecte als executius.

—Ah, sí! Te'n volia parlar... M'acaba de venir a veure el senyor Palagret. No sé com dir-ho. L'he vist fora de si, amb una mena de tremolor a tot el cos, i m'ha manat que «sense excuses ni pretextos» l'hi prepari un report exhaustiu comparant, amb dades fermes, l'estat del meu departament en relació amb les recomanacions fetes en la darrera reunió d'Infutur. I el vol d'aquí a un parell d'hores!

—Ho veus? En passa alguna de grossa. Opino que hem de parlar de seguida amb en Rodasardà...

En Rodasardà era el cap de magatzem i, a més, per raons d'antiguitat a l'empresa i per la seva brillant història sindicalista, era el president —o com es digui— del Comitè Laboral. Van anar a trobar-lo al soterrani, que era el lloc de les seves activitats professionals. Es veu que en Rodasardà havia tocat a generala de personal a les seves ordres, i els tenia agrupats al voltant de la taula d'empaquetar (la gran, la de les expedicions a comarques). En aquell moment, explicava que allò que havia demanat el senyor Trullamon (l'executiu responsable d'organigrames interns) era impossible.

—Vol —digué en Rodasardà— un inventari detallat de totes les existències, amb especificació concreta de fitxa d'entrada i estat actual de conservació de la mercaderia. I ho vol d'aquí a una hora! «Això no pot ésser, senyor Trullamon», li he replicat. I he afegit: «A més, és una feina inútil, perquè a l'administració tenen el darrer inventari. Demani'l allí, si em permet la idea, perquè aquí baix tenim molta feina».

En Rodasardà va donar una mirada circular, panoràmica, que abastava tot el seu auditori, i prosseguí:

—I sabeu què m'ha respost? Doncs que les disposicions les prenia ell, i que jo no era qui per a opinar. M'ha amenaçat amb posar-me un zero si em resistia a les seves exigències.

L'Esteve va demanar la paraula:

—A nosaltres ens ha passat una cosa per l'estil. Els executius, avui, van llançats. A en Miramirans també el volen collar amb feines desorbitades. Hi ha una cosa escamadora: no van tan ben pentinats com d'habitud i porten la corbata torta. Això no s'havia vist fins ara...

Va resultar, a rel de la conversa, que a cada secció de l'empresa s'havia produït una situació semblant: els executius escometien amb fúria.

—Jo crec que estan dopats. I que consti que sé el que em dic... —expressà el cap del magatzem.

Era una insinuació greu i plena de substància, ja que en Rodasardà era considerat com un coneixedor de ple dret, perquè a la dècada dels trenta havia estat campió ciclista d'un club de Sants i se les sabia totes, en el sentit d'haver-se mantingut com a observador atent de la degradació de l'esport.

—Dopats? —preguntà l'Esteve—. Què vol dir?

—Sí, home —respongué en Rodasardà, amb un gest de condescendència—. Els droguen... Tracten de posar la naturalesa més enllà de les seves possibilitats. La competència, en aquest cas, és deslleial. Els rècords que s'obtenen sota aquestes condicions no poden ser homologats. —En Rodasardà va fer una pausa, i continuà—: La cosa és greu, tinc motius per creure que ens trobem davant d'una ofensiva criminal. M'he posat en contacte amb la central sindicalista i m'han donat notícies alarmants. Hi ha indicis per suposar que ens enfrontem amb una conjura perversa. A tot el cinturó industrial de Barcelona, i als grans comerços de la ciutat, els executius han pres una rara embranzida, no respecten res. Però no tan sols això: al Nord, al Sud, al Centre, a Ponent i a Llevant, els executius ataquen a cegues i ja hi ha hagut baixes vistes de molta consideració. Alguns negocis (massa) no han pogut resistir l'atac i els expedients de crisi van en augment constant...

—I què hi guanyen? —va preguntar en Miramirans, amb un sincer estupor.

—No res —va respondre-li en Rodasardà—. Això és el gros. El capitalisme comença a estar esverat, s'adona que ha donat vida a una criatura que el devora. És l'antiga llegenda de Frankenstein... —No és que en Rodasardà fos un home de gaires lectures, però el poc que llegia ho assimilava força bé. I, sobretot, li quedava gravat a la memòria—, i ara vénen els planys —proseguí—. Les organitzacions empresarials estan esparverades. Hi ha dues fàbriques del Baix Llobregat a les quals els especialistes diplomats els aconsellen que en comptes d'agulles imperdibles han de produir serrell per a domassos, que és un material de gran futur en els països àrabs enriquits pel petroli. I no saben com posar-s'hi, perquè són negocis centenaris, d'aquells de pares a fills, i no tenen ni idea de la passamaneria. Ah! I no es tracta pas d'un fenomen local... Ve de lluny. No se sap ben bé si va començar als Estats Units o al Japó, però es va estenenent com una taca d'oli.

—Doncs sí que... —remugà en Miramirans.

Després d'un breu silenci general, reprengué la cogitació:

—... Jo crec que el que passa a fora no ens ha d'importar tant com el que passa aquí. Proposo d'anar a veure l'amo i preguntar-li què pensa fer.

Tingué èxit, gairebé es guanyà una ovació. De fet, tothom es volia treure els neulers del damunt i la veu popular d'aquell petit conjunt necessitava l'empar d'instàncies més altes. Nomenaren una comissió per a entrevistar-se amb el senyor Pardellans júnior, el qual no tan sols era l'hereu, sinó que ja manava de planta.

El senyor Pardellans fill els va rebre de seguida.

—Entreu, entreu... —va dir-los—. Ja m'imagino per què em veniu a veure. Estic ben amoïnat... —Amb veu pausada, adolorida, prengué la iniciativa de la conversa—. Resulta que amb ganys de millorar i de superar la crisi del món occidental —digué d'entrada—, se'm va ocórrer de sol·licitar els serveis d'economistes i de tècnics empresarials. Ha estat horrorós. M'han demostrat amb números impecables que, des de la seva fundació, la fàbrica perd diners. Hem invertit equivocadament, diuen, i fa cent vint-i-cinc anys que operem amb conseqüències negatives. Com si diguéssim, som vius de miracle i, segons ells, el meu avi ja havia d'haver fet suspensió de pagaments...

El senyor Pardellans júnior va fer una pausa, i se sentiren unes quantes veus: «No, no! I ara!». En Miramirans, envalentonat per l'èxit assembleari que havia assolit abans, va dir:

—Perdoní'm, senyor Pardellans, però no crec que hi hagi cap negoci que pugui aguantar cent vint-i-cinc anys perdent diners. Em permeto de suposar que la seva família no hauria resistit tant...

—Vostè és jove i no sap fins a quin punt pot resistir una família —respongué el senyor Pardellans sense perdre el capteniment—. Jo he adoptat un to col·loquial per a entendre'ns. El terme exacte no és «perdre», sinó «deixar de guanyar». I això, per a uns balanços correctes, és fatal. Sap on seríem si el meu besavi hagués tingut la intuïció d'invertir en cafè en comptes de filatures?

—No, francament —respongué en Miramirans.

—Jo tampoc! —exclamà el senyor Pardellans, amb una visible esfondrada de moral. Tots es van quedar sorpresos, perquè no s'ho esperaven—. Jo tampoc —repetí el senyor Pardellans—. Però m'han demostrat comptablement que estem perduts. Aquests nois, els executius, són gent preparada, amb estudis i certificats que no deixen lloc a dubtes. Tenen, a més, l'empara de la informàtica i tot plegat és claríssim. A mi m'han deixat sense arguments, no sé què dir-los, cada vegada que en veig un em voldria fondre. Si us he de ser franc, estic esporuguit.

Es va produir un silenci angoixós. Es miraven els uns als altres sense trobar paraules.

—I si provàvem això del cafè? —va preguntar de sobte en Miramirans, que era propens a commoure's de seguida.

—No, no —digué el fill de l'amo—. Ja hem fet tard. M'han dit que calia decidir-ho, com a molt, a principis de segle.

En Rodasardà va adonar-se que havia d'assumir el seu paper de líder. Per una habitud antiga, va alçar el braç dret com si demanés la paraula, però sense esperar que l'hi fos concedida, digué:

—Però què passa? Una cosa és que ens vinguem a queixar de l'actuació dels nous executius i una altra, ben diferent, és que vostè ho aprofiti per explicar-nos misèries. No dic pas que ens en desentenguem i que no ens interessin els maldecaps de la seva família. Però això queda una mica al marge de les nostres responsabilitats immediates, tenim altres preocupacions més urgents...

—Potser són les mateixes —va dir-li el senyor Pardellans—, encara que apparentin anar en una altra direcció.

—I això què significa? —preguntà el vell sindicalista.

—Vull dir que estic ben preocupat. Els executius que he contractat em fan tanta basarda a mi com a vosaltres. Me'ls he ficat a casa amb tota la bona fe, i ells només s'apliquen a trobar coses mal fetes i a proposar-me solucions catastrofistes...

—Sí, és clar —replicà el cap sindical—. Però contra nosaltres, a base de deixar-nos sense feina...

—I una mica més enllà. M'han demostrat d'una manera irrefutable que jo també sóc sobrer, un pes mort. I que el meu pare fa temps que (per bé del negoci) s'hauria d'haver retirat. Fins aquí podia arribar, ja m'enteneu, i ahir vaig citar el gerent d'Infutur per dir-li que, ja que em proposaven reduir despeses, començaria per prescindir dels seus serveis i que em fes el favor de presentar-me la factura i que s'emportés de seguida tot el personal que m'havia encolomat. La seva reacció

va ésser esgarrifosa, em va deixar glaçat. Se'm va abraçar amb llàgrimes galtes avall, i, sanglotant, em digué:

—Estem perduts, senyor Pardellans, d'aquesta no ens en sortirem pas! A Infutur han comprat uns equips amb microprocessadors que, tot just en el període prova, ja han posat en evidència que Infutur no pot continuar ni un dia més si no acomiada el noranta per cent del personal. S'ho imagina?

—Una mica. Vosaltres m'hi heu ajudat...

—Ha de ser més que una mica, senyor Pardellans. Aquests microprocessadors tenen una embranzida de kamikaze, un fanatisme suïcida que ho arrasa tot. Pantalla va, pantalla ve, ells mateixos han demostrat cínicament que la seva compra havia estat un error gravíssim d'Infutur, perquè ja són a punt de comercialització uns nous circuits integrats que els donen volta i mitja. No tenen idea de l'agraïment ni de la lleialtat. Ni de l'amor propi!

El senyor Pardellans prosseguí explicant que el gerent d'Infutur, tot eixugant-se les llàgrimes amb un mocador de seda, li havia confessat que ell fou la primera víctima de la seva adquisició. I que plegava. Que ja no podia més. Que es retiraria a la Cerdanya amb la senyora i les nenes, a escurar els estalvis de tota una vida...

Aquesta perorata els va deixar amb l'ànim encongit, muts i capcots. Com que en aquests casos sempre hi ha algú que s'esparpilla primer que els altres, va tocar-li a en Miramirans de trencar el recolliment col·lectiu.

—I ara què? —preguntà—. No ens en podem pas anar tots a la Cerdanya...

—No, és clar. Tècnicament, no podem plegar ni podem continuar. M'he passat tota la nit en blanc, rosegant-me les unges i rumiant-ho. I em sembla que no tenim alternativa: si no podem anar endarrere ni endavant, ens hem de quedar on som. Dissimular, fer veure que, si hem arribat fins aquí, potser podrem anar encara una mica més enllà. És qüestió de posar-hi tots el coll.

—Però com? —volgué saber en Rodasardà.

—Com aquell qui res. Oi que per avui teníem una remesa urgent de troques a les Illes? Doncs apa!

—I què hem de fer amb aquests informes i expedients que ens han demanat amb tanta urgència? —va preguntar en Miramirans.

—Deixar-los córrer. Cadascú a la seva feina i fora... Però és evident que hem rebut un toc d'alarma i ens hem de moderar, estrènyer-nos el cinturó. No podem matar la gallina dels ous d'or.

—Home, senyor Pardellans —remugà algú—. Tant com d'or...

—És igual. Del que sigui. Fins ara ha estat una gallina ponedora.

Van sortir tots del despatx amb una espurna d'il·lusió renovada. Bé, tots no: en Rodasardà estava emmurriat.

—I tu què tens, ara? —va preguntar-li l'Esteve Lluçanès—. Trobo que ens n'hem sortit millor que no esperàvem.

El vell sindicalista se'l va mirar fixament i digué:

—No ho sé, no ho sé... Tinc la sensació que ens tornen a amagar l'ou.

Entreacte

Al segon got, el company bevedor amollà la confidència:

—Jo festejava com bonament podia, d'orella, sense saber ben bé què calia fer. Però sempre he tingut principis, he escoltat els grans i he obrat en conseqüència. Per tant, vaig dir a la meva noia que era indispensable abans de seguir endavant (ja m'entens) que jo havia de parlar amb els seus pares.

—Ja són ganes —vaig dir-li—. Però és d'agair. I què vas fer?

—Vaig demanar dia i hora, fins que els pares accediren a rebre'm. Vivien al Torrent de l'Olla, un detall que, si tu vols, te l'explico de més a més...

—Sí, és clar. Una tia meva va viure-hi durant trenta-cinc anys.

—A quin número?

—No me'n recordo, però és igual, perquè la tia, pobreta, se'n va anar tal com havia vingut, sense deixar marca. Tu continua sense desviar-te del tema principal...

—Tens raó. Em van rebre un dijous a la tarda, aprofitant que al pare l'havien acomiadat de la feina per gandul. Va obrir-me la mare, que en aquell temps era una senyora marcida, molt treballada pels anys.

»—Què vol? —em preguntà amb una veu plena de tristesa. I jo que li responc:

»—Vinc a demanar-los permís per festejar amb la seva filla.

»—Amb quina? —volgué saber ella.

»—Ah! En tenen més?

»—Sí.

»—Jo vaig per l'Emília.

»—Passi, passi.

»I em van fer passar. Si et digués que es veien entusiasmats, t'enganyaria. La casa era modesta, tirant a ruïna abandonada, però jo no anava pas pels diners. Ara: m'hauria fet més bon efecte una mica menys de decadència. El pare era al menjador, espitregat i amb els elàstics pengim-penjam. L'Emília no s'afigurava per enllloc i jo em sentia atabalat, perquè mai no havia fet un pas com aquell.

En aquest punt, el company bevedor va fer una pausa per alçar el vas i trincar, amb una mirada perduda i somiosa. Prosseguí explicant-me que el pare va encetar la conversa sense contemplacions:

—Així que vostè és el jove que emaita l'Emília. I què en vol fer, de l'Emília?

Afegí que això el va deixar glaçat, ja que són coses que un pare no ha de preguntar mai de bursada.

—Per què? —vaig voler saber jo.

—Perquè si li hagués expressat clarament els meus impulsos, hauria sorgit allò de l'honor de la família. Ja saps que entre l'instint de propagació de l'espècie i els bons costums hi ha hagut sempre controvèrsies.

—Per què? —vaig insistir, tretzener.

—Perquè l'home s'estima apassionadament els seus convencionalismes i sol posar-los per damunt de les seves necessitats immediates, ni que sigui amb una hipocresia manifesta...

Això em va posar en guàrdia. El company bevedor devia ésser alguna cosa més del que semblava. Vaig preguntar-li:

—Que tens estudis, tu?

—Pocs, però escollits. Va venir d'un pèl que no em llicencio en Lletres...

—I doncs?

—Sí, mira, és el que provo d'explicar-te. En bona part, fou a causa de l'Emília...

Aquí, el company va fer un clec amb els dits i demanà al mosso que ens portés més vi negre.

—Deies? —l'incitava jo perquè no s'aturés.

—Anava a dir (i t'ho diré) que sempre ensopaguem amb les mateixes pedres. El pare es va posar agressiu, em mirava amb uns ulls desafiadors, sense ajudar, deixant-ho tot per a mi. «Ja t'apanyaràs!», semblava que digués.

»—Miri —vaig continuar—, tinc ganes d'actuar i voldria fer-ho de la manera més pulcra possible. Pertanyo a una família menestral, molt barcelonina, i encara que m'atregui el progrés, em veig condicionat per les bones formes...

»El pare —afegí l'amic—, esclafí una gran riallada. Per uns moments, em va fer l'efecte que fins i tot s'ofegava. Però reaccionà.

»—No em faci riure! —digué.

»De cop, es va posar seriós, s'alçà del balancí on seia i em va agafar per les solapes.

—Escolti, jove —crijà—. En les intencions que vostè té pel que fa a l'Emília, jo hi faig el paper dels capgrossos. Vostè només m'hi vol embolicar per quedar-se tranquil de consciència mentre tira al dret!

El company be vedor va espantar una mosca que li rondava el got, i es va sumir en un estat d'abstracció, momentàniament silenciós. No em convenia pas!

—Escolta tu —vaig sacsejar-lo—. I què més?

—Vaig reaccionar amb un posat d'ofensa mal continguda, d'aquells que t'exposen a imprudències temeràries. Vaig dir-li que anava de bona fe i que la meva visita obeïa a prolegòmens de matrimoni. Si t'expliqués com va botar, no t'ho creuries.

—Com?

—Em digué que per allí no hi passava, que jo pretenia que em facilités la meva boda sense preocupar-me gens de com havia anat la seva. Ja em diràs què li hauries replicat!

—Li hauria dit que no era el cas, que hi havia anat per parlar de mi i no pas d'ell, que no desviés la conversa...

—I què et penses que vaig fer? Però em va atallar de seguida. Va donar un cop de puny damunt la taula del menjador, tombant un horrorós gerro amb flors de plàstic que hi havia al damunt.

»—Prou! —vociferà—. Tant si vol com no, ara parlarem de mi. Si no li agrada, la porta és ben ampla i no tindrà cap dificultat per a anar-se'n tan de pressa com ha vingut.

—I tu què vas respondre-li?

—La seva reacció em va aplanar. Vaig dir-li mansament que estava bé, que podíem parlar del seu matrimoni...

—I ho vareu fer?

—I tant! M'obligà a asseure'm, s'assegué ell i va desgranar la història:

»—Com pot suposar, jove, jo també he tingut la seva edat, amb els desfics naturals que l'acompanyen. De no ésser que no m'engresca gens, fins i tot diria que m'assemblava a vostè, si no en el físic (jo tenia més presència), sí en una

situació calcada de la que vivim ara. Però jo vaig tenir la desgràcia que el meu projecte de sogre era un home deshonest i em va acceptar de seguida, sense avisarme. Era una persona odiosa, tot i que la gent, en general, li havien concedit la fama de ciutadà exemplar i ell s'hi ajeia. En tot el que li explico no hi ha res contra la meva senyora, que aleshores era molt atractiva i després ha complert com la primera. No, no... L'abominació procedia del seu pare, que em va destrossar la vida. L'odiava tant que només rumiava maneres d'eliminar-lo, projectant crims perfectes i d'altres que no ho eren, però tots encaminats a treure-me'l de vista. Se'm convertí en una obsessió i, en dues ocasions, vaig estar a punt d'aconseguir-ho, amb un risc personal enorme: la darrera vegada, la policia em va tenir tancat durant tres dies, sotmetent-me a uns interrogatoris esgotadors. I me'n vaig escapar perquè el meu sogre, fals, untuós, fariseu, va fer una declaració que m'exculpava. L'hauria esclafat més que mai, i apa, novament a casa, amb el pes de les meditacions assassines. Amb el pas dels anys, ens vam pellar una colla de vegades i es pot dir que anàvem a mitges, perquè ell era un home robust i s'hi tornava. Només li diré que, en una ocasió, qui va haver de respondre a la policia fou ell, mentre jo era a l'ambulatori ple d'esparadraps. Al final es va morir de vell, però massa tard, ja m'havia desfet i jo també em trobava a freqüència de la vellesa. M'entén, ara?

»—No, la veritat —vaig contestar-li jo—. És una situació que no la veig calcada...

»—És presta a comparances. Jo tinc quatre filles i em vaig prometre solemnement que mai no criaria corbs. No permetré que se'm fiqui a la família ningú que em vulgui treure els ulls.

»—Li asseguro que no és el meu cas. Li prometo que jo no l'agrediré mai i, si per casualitat m'assaltava la idea, l'allunyaria sense contemplacions.

»—En aquests moments, jove, no es pot comprometre a res. Va esverat per l'Emília i faria moneda falsa. Em pertoca a mi de prendre les degudes providències. Vostè no tindrà més remei que passar pel tràngol de conquistar-me.

»—Que vol dir?

»—Que amb haver conquistat l'Emília no n'hi ha prou, ni de bon tros. La nena és obedient i bona filla, sense comptar que ha estat testimoni dels mals que les precipitacions poden portar a una família. O sigui que, admetent que ha enamorat l'Emília (no ho discuteixo), no avançarà ni un centímetre més fins que m'“enamori” a mi. M'ha d'inspirar confiança, contemplar-me, aviciar-me, no deixar-me tocar de peus a terra, fins que jo estigui ben segur que no em passarà res. Oi que em comprèn?

El meu company de beguda va callar de sobte, tot clavant la mirada en el buit. Per treure'l de l'abstracció, vaig dir-li:

—Però com ha acabat, l'episodi?

—No ha acabat pas, sinó al contrari. Em trobo al bell mig del problema. Si sabés que ets capaç d'interpretar-ho, t'ho diria amb una sola frase...

—Prova-ho!

—Doncs resulta que estic festejant amb el pare de la meva estimada Emília.

—Això és equívoc, tu!

—Reconeix que sona malament. La gent murmura, especula, desbarra. És cert que l'afalago, el trec a passejar, el porto al cinema un parell de vegades per setmana, li faig regals, procuro que no s'hagi d'estar de res. I es mostra difícil, encara no m'ha donat el sí...

—Home, no es pot negar que és estrany, convida a malpensar.

—Fins a cert punt. Si haguéssim de recórrer a les comparances, et diria que s'assembla a unes relacions formals, impecables. Ens accompanya sempre la seva senyora, que es beneficia també de totes les meves atencions.

—I l'Emília?

—Pobreta! La tenen dominada. Me la deixen veure poc i de lluny.

—Però què hi diu, ella?

—No té ocasió de dir-me res. Se la veu consumida i nerviosa, com si la cremés el mateix foc interior que m'està cremant a mi.

Després d'una breu reflexió, i tot pregant-li que em perdonés la franquesa, vaig preguntar-li:

—Vols dir que no fas l'ase?

—El faig, el faig... Me n'adono perfectament. Ja t'he explicat que he hagut de deixar els estudis i posar-me a treballar, perquè les despeses són fortes. Però el pitjor no és això...

—Ah, no?

—No. El pitjor és que estic ben decidit a escanyar el pare de l'Emília. Sobre la mare encara vacil·lo, però tinc por que també se la carregarà. Em passo hores i hores fent càlculs sobre la manera de procedir amb tacte, a base d'assegurar-me l'èxit i la impunitat alhora. I això no és bo, creu-me, acabaré espatotxant-me uns bons sentiments dels quals sempre he estat molt orgullós. Em dol donar la raó al pare de l'Emília en les seves aprensions i haver de convenir que em vaig convertint en un d'aquells corbs que ell vol esquivar.

—No se t'han ocorregut altres alternatives?

—Com ara quines?

—Per exemple, raptar l'Emília. O bé canviar d'aires i enamorar-te d'una altra noia.

—No, no... Mai no em podré enamorar de ningú més. Me l'estimo apassionadament. I quant a raptar-la ella no m'ho perdonaria mai, perquè és delicada, sensible, partidària dels camins rectes i de les coses ben fetes.

—Si és així, vols dir que t'arribaria a perdonar que li haguessis liquidat els pares? —Va semblar que aquestes paraules l'ensorraven. Amb els braços damunt la taula, acotà el cap i em va fer l'efecte que estava a punt de somicar—. No t'ho prenguis així, home —vaig dir-li—. En aquest món hi ha més solucions que llonganisses. El suïcidi, per exemple. No hi has pensat? Que consti que a mi em doldria i no és pas que t'ho aconselli, però aquest desfici que tens tampoc no és vida. A més, seria un estalvi de sang vessada, ens en podríem sortir amb un sol difunt i tu faries cau i net. Ja sé que és una cura de cavall, però si tu no et veus amb cor de trobar una altra sortida...

El company es va esparpillar.

—Sóc incapaç de donar un disgust tan gros a l'Emília. No sé si t'has fet ben bé càrec que ella no és de fusta —respongué.

—És que tal com ho presents sembla que només la deixis triar entre disgustos de gran envergadura. Qualsevol que et sentís diria que el teu és un d'aquells amors que maten.

Va tenir una altra enfonsada de moral, però tenia la facultat de recobrar-se de pressa.

—T’ho prens una mica a la fresca, oi? —em digué ell—. És bonic fer broma amb la desgràcia dels altres...

—Saps què? —vaig replicar-li—. Doncs que trobo que quatre vasos de vi no donen per a tant. Valdria més que em diguessis a pit descobert què vols, què pretens de mi.

—De debò?

—De debò.

—Doncs aquí va: necessito desesperadament cinc mil pessetes, perquè demà he de portar els pares de l’Emília al Liceu. Per la teva tranquil·litat, has de saber que sempre torno els diners que em deixen. En faig una qüestió d’honor...

Em vaig alçar de la cadira, perquè se’m feia tard.

—Amb aquests antecedents no tindràs cap dificultat. Si expliques la història a qualsevol director de banc tal com me l’has explicada a mi, t’obrirà crèdit de seguida. Són faves comptades.

I me’n vaig acomiadjar, tot donant-li uns afectuosos cops a l’esquena. Em feia mandra de contar-li que jo, amb la meitat del que ell pretenia, n’hauria tingut prou per conservar un amor de primavera que se m’escapava materialment dels dits per falta d’allò que els francesos en diuen —amb perdó— *argent de poche*. És bo de tenir sempre present de quin peu es coixeja.

Vorejant la riera

En Jordà era un noi de sisè de Básica, i un any va passar les vacances d'estiu a Beget, amb els seus pares. Fou una experiència que no oblidaria mai, perquè va succeir-n'hi una de molt grossa.

Era reflexiu i aplicat. Un professor li havia encarregat que procurés herboritzar i, de passada, que observés el comportament dels insectes. Li agradava de caminar, i un dia va sortir del poble vorejant la riera de Salarsa per un sender estret. «No et perdessis pas!», li havia dit la seva mare, més que res per complir i prou, perquè en Jordà era molt entenimentat i la família hi confiava.

Feia un temps esplèndid i semblava que tota cosa visqués al bat d'un sol generós que no abusava de la seva força: filtrava els raigs a través de les fulles dels arbres i servia d'estímul a olors i a boniors variades. Un brunziment suau amorosia l'esperit i en Jordà se sentia bé, respirava de gust i a fons, amb el convenciment que feia salut.

De cop, en tombar un recolze de la vereda, descobrí davant seu un home que seguia la mateixa via. El veia d'esquena i va cridar-li l'atenció per dos detalls curiosos: anava vestit d'una manera diferent de la dels estiuejants de Beget i a en Jordà se li va acudir que semblava un senyor d'aquells de les sèries de la televisió anglesa. Però el més notable era que l'acompanyava un gos petitíssim que, tanmateix, no era un cadell ni un exemplar de raça diminuta. Era, exactament, un dòberman en miniatura i es comportava com un gos adult i dels grossos. El senyor caminava a poc a poc i en Jordà, instinctivament, va accelerar el pas per veure el fenomen de prop.

—Hola! —va dir-li el senyor quan en Jordà va atrapar-lo.

—Bon dia tingui —correspondéu el noi polidament.

Van prosseguir junts, sense haver-ho acordat de paraula.

—Estiueges a Beget? —va preguntar l'amo del gos. I en Jordà va respondre-li que sí, mentre s'apartava una mica del gos, que li ensumava les cames.

—No tinguis por, que no et farà res.

«Poca cosa podria fer-me», va pensar en Jordà. «Amb una puntada l'engegaria a les altures».

Com si hagués endevinat el seu pensament, el senyor afegí:

—Però no facis judicis precipitats. Has de tenir present que és un gos amb trampa.

I com si aquestes paraules tinguessin molta gràcia, el senyor va riure a rialla plena. Es va aturar i tot, perquè es veié ben bé que reia.

Continuaren camí. Metres enllà, el noi va preguntar:

—Vostè no viu al poble, oi? No el tinc vist...

—No. Ara, quan passem el pròxim revolt, t'ensenyaré casa meva.

I passaren el revolt, que era d'aquells que tenen bona vista. El senyor es va treure la pipa de la boca i, amb el broquet, assenyalà un punt entre el boscam.

—Veus? És allà dalt.

En Jordà només va veure una barraca tronada, un casalot de pastor fet amb pedres collides de terra i teulada d'herbes. No podia ésser, perquè, vist a tocar, el

senyor aquell encara es veia més elegant que vist de lluny. Duia una roba bona, un bastó de preu, un barret d'estiu de molt vestir i unes sabates excel·lents.

—No la veig —confessà el noi, que buscava una construcció de més cos.

—Sí, home, sí que la veus! Però et passa com amb el gos. Fas judicis precipitats. Vine, que te l'ensenyaré.

El gos va fer allò que fan els gossos quan s'acosten a casa seva. Començà a saltar i emprengué una carrera sobtada, es va avançar i es plantà a la porta de la barraca, esbufegant i amb la llengua a fora. Amb prou feines s'afigurava, mig tapat per l'herbei.

Pujaren per un senderol i, en arribar a la cabana, el senyor es va treure un clauer de la butxaca (a en Jordà va semblar-li que era d'or), i obrí.

—Passa, no facis compliments.

I provà d'entrar, però va quedar-se palplantat a la llinda, obrint uns ulls com unes taronges, perquè li acabava d'ocórrer aquella cosa grossa que hem esmentat al principi. De dins, un cop travessada la porta, la barraca es convertia en un palau enorme. Així com el senyor havia evocat a en Jordà un personatge de sèrie anglesa, l'interior aquell li va fer pensar en les sumptuoses residències d'una sèrie americana, sobretot de les que s'ocupen dels rics hisendats del sud abans de la guerra de Secession. El gos, així que es va ficar a dins, va créixer com una exhalació i es convertí en un dòberman de mida natural. Es veu que en Jordà li havia caigut bé i va fer-li allò tan empipador que fan els gossos corpulents per expressar afecte. Es va alçar amb les potes del darrere i plantificà les del davant al pit del noi, que de no ésser que el senyor va entomar-lo s'hauria clavat una bona esquenada.

—Au, fuig d'aquí! —va manar l'amo al gos.

I adreçant-se a en Jordà va disculpar-se per l'efusivitat de l'animal, tot afirmant que no ho havia fet de mala fe.

Després, l'amfitrió va ensenyar la finca al seu hoste. Era realment magnífica, amb terres de marbre, columnates, tapisos, llums de cristall de Bohèmia i tota la resta. En Jordà no se'n sabia venir.

—I la barraca on ha quedat? —preguntà.

—Al lloc de sempre, és la part de fora...

—Vol dir?

—I tant! Vine, que t'ho ensenyaré.

Travessaren estances, sales i salons luxosos, i van sortir per la part oposada. Sí, sí, era ben cert. La part de fora era la barraca, petita, miserable i plena de forats per tot arreu. Hi donaren tota la volta —qüestió de quatre passes— i tornaren a entrar per la part davantera, ficant-se novament al palau meravellós.

—Doncs, miri, el felicito —digué en Jordà ple d'admiració—. Jo no hi entenc, però trobo que això té molt de mèrit.

I afegí tot seguit:

—Perdoni'm la pregunta, però vostè deu ésser un bruixot, oi?

—No. Sóc un mag, que és com si diguéssim la branca bondadosa de la professió.

—Ah, vet aquí!

El senyor va agafar afectuosament en Jordà per l'espalla i el convidà a prendre xocolata. Els va servir una governanta madura, però ben conservada.

—I viuen aquí vostès dos sols? —volgué saber el noi.

—Sí.

—I com és possible que ho tinguin tot tan net, polit i brillant amb tan poc servei?

—Home! Ja t'hauries d'haver adonat que en aquesta casa moltes coses es fan de miracle.

—Sí, és clar...

Ja hem dit que en Jordà era reflexiu de mena i li agradava d'indagar.

—I se'n poden treure conseqüències, de tot plegat? Té alguna significació pràctica? —volgué saber.

El mag va meditar un instant.

—Mira, m'agafes de sorpresa. La veritat és que no ho he fet deliberadament. M'agrada l'ofici i em deixo portar per l'amor a la feina, sense cap intenció determinada. Però de conseqüències se'n poden treure sempre, de tot. Si et serveix (i jo crec que sí que et pot servir) procura tenir present que molt sovint les coses i les persones són més importants de dins que de fora. I ara vés-te'n, perquè els teus pares deuen passar ànsia.

Des de la porta de la barraca (l'exterior continuava essent una barraca), i mentre s'acomiadava, en Jordà va girar-se i digué:

—Suposo que això deu ésser un secret dels grossos i que val més que m'ho calli, oi?

—No, home, no! Ho pots explicar a tothom amb tota confiança, perquè ningú no et creurà.

I es van fer adéu amb les mans. El dòberman, que havia sortit a fora i tornava a ésser minúscul, va fer uns lladrucs que semblaven miols.

Quaranta-cinc graus sota cobert

A Guaraba, que es troba en una zona tropical, hi ha una petita colònia catalana, com a tot arreu. No serviria de res precisar la situació geogràfica, perquè un cop localitzada sobre un mapa (amb penes i treballs), Guaraba té amb prou feines puntet propi.

És més il·lustratiu recordar que els tròpics són un caprici de la naturalesa, ganes de contradir: quan aquí és hivern, allí és estiu i encara tenen més calor que de costum. M'agradaria de saber què hi guanyen, però són coses que cal acceptar tal com són, perquè no hi ha pas manera de canviar-les.

La colònia catalana de Guaraba està formada per sis famílies consolidades i vuit agregats solters, que sumen en total trenta-quatre persones que s'enyoren i fan la viu-viu, sense acabar mai de tenir els papers arreglats. Els va reunir en aquelles llunyanies la circumstància que és un indret cocoter, i un compatriota d'aquests que tenim, amb imaginació creadora, descobrí que de la closca del coco se'n pot extreure un subproducte útil en una indústria minoritària, però que Déu n'hi do. La feina de bastaix la fan els indígenes, sense exagerar els termes, perquè tots els coneixedors d'aquelles latituds saben que als indígenes val més no anar-los amb presses. Van fent... A temporades fixes, després d'una collita plàcida, baten sense matar-s'hi una mena de fibra marginal i l'embarquen a bord d'uns rais d'aparença primitiva, però d'eficàcia provada. El riu Huarampa passa freqüent de Guaraba, i vet aquí la feliç conjunció que ha fet possible la subsistència de la colònia catalana. El procés és senzill, la competència pràcticament inexistent i la comptabilitat clara, elemental.

Però els problemes hi són, és clar. Si ho negués, ningú no em creuria. En més d'una ocasió, els solters (i algun casat, val a dir-ho) han donat feina. És quasi segur que la culpa la té el clima, que ocasiona un esverament hormonal —ja s'entén— de tendència conflictiva. Tanmateix, el motiu principal d'aflicció soterrada, insidiosa, que no els deixa treure tot el partit d'un medi assolellat i pròdig, és l'enyorança. No és cap secret que els catalans som enyoradissos, i com més lluny, pitjor. La colònia de Guaraba es defensa d'aquesta malaltia de l'esperit amb una espurna d'heroisme. Celebra les festes tradicionals de la pàtria, sense l'alegria necessària, com si es prengués un remei amarg, però indispensable per a viure o sobreviure. Fins i tot van provar, fa pocs anys, d'organitzar un conjunt coral i la veritat és que ells mateixos es van desenganyar bastant. Després d'un dels recitals d'estrena, en Valentí Montferrer (que és el descobridor de la zona i, en certa manera, el cabdill) es va alçar de l'estora on seia a la gatzoneta. Amb la cara llarga i les orelles moixes, digué: «Sort que no ens sent ningú».

Ara, hi ha una festa grossa que sí que els convoca amb força. El dia de Nadal els trasbalsa, fan tot el que poden per a emocionar-se de veres i burxar la nostàlgia, tot i que les seves evocacions topen de ple amb una temperatura que no els ajuda gens. El Centre Català de la capital del país els envia cada any uns quants torrons procedents de Catalunya. Però el producte ha hagut de fer un trajecte de molts quilòmetres, amb emmagatzematges estacionaris pel camí, de manera que sempre els arriba deshidratat, encongit i balder dins de les capses. Es tracta, més que res, d'un símbol, perquè un principi de floridura els fa poc apetitosos. «Tenen gust de

romàtic», digué una vegada una de les dones de la colònia, escopint-los i excusant-se tot seguit per la irreverència. Per no llençar-los (els semblaria gairebé una blasfèmia), cada any en fan obsequi als indis de l'explotació, als quals tampoc no els agraden els torrons. Però com que són cortesos, fan veure que ho agraeixen molt i a entrada de fosc, d'amagat, els deixen als afors del nucli de cabanes, per a espiar si els micos s'hi atreveixen.

La celebració nadalenca se centra en un àpat prolongat, a base d'indiots del país farcits amb papilionàcies aborígens, fruita tropical i un licor que destil·len del maguei. Suats, embafats canten tonades de la pàtria llunyana, però com que en aquest cas ho fan sense pretensions, el sentit crític no els priva de divertir-s'hi. Al final, una mica decebut, fan comentaris sobre el fred i la calor. Per una festa com aquesta, no hi ha res com el fred i, si pot ésser, amb nevada i tot.

Un dels solters de la colònia, el jove Fèlix Godall, ha tingut més d'una dificultat amb el dirigent Valentí Montferrer. En Godall és inquiet, té iniciatives i això és dolent, perquè en una comunitat petita amb un que pensi n'hi ha prou i, a vegades, de sobres.

En Fèlix Godall està convençut que falla l'escenari. L'any passat, a principis de desembre, emprengué una activitat inusitada. Aprofitava els moments de lleure per trigar coses amunt i avall, anava de la selva a la barraca gran que feia de magatzem i romania allí llargues estones. A mitjan mes, s'adreçà al cap de la colònia i li digué:

—Senyor Valentí, m'agradaria que vingués a veure una cosa que he fet.

Desmenjat, amb una marcada displicència, el senyor Valentí va acompañar-lo fins al magatzem. I allí, plantat en una bòta, hi havia un gran arbre de Nadal, amb neu i tot.

—Que és, això? —va preguntar el dirigent, amb un posat d'escàndol.

—Són branques de palmera, arreglades i lligades per a donar-hi forma d'avet.

—No, no! Això blanc... Què és?

—Coco ratllat.

—Mira que en tens pocs de maldecaps! —exclamà el comanador. I prosseguí —: I ara què et penses? Que amb la vista d'aquesta andròmina ja passarem el Nadal a la fresca?

—Només per començar —s'arriscà a contestar-li el jove Fèlix—. Se m'ha ocorregut que tan sols aprofitem la closca i deixem de banda la carn. I què me'n diu de la llet de coco? Són productes de gran demanda i nosaltres ens acontentem amb la pellofa...

—Desgraciad! —l'interrompé en Montferrer, picant amb un peu a terra—. Ja no et recordes del que us dic constantment? Apa, confessa-ho: ho has oblidat, oi?

—Ara, de moment, no hi caic... —va reconèixer en Fèlix Godall amb compunció.

—Doncs que ens hem de guardar com d'escaldar-nos de trepitjar el terreny de la United Fruit. Que no ho veus, infeliç, que els americans ens caurien al damunt amb tota la infanteria de marina?

El jove, amb el cap baix i les mans agafades al darrere, va callar com un col·legial sorprès en falta. En Montferrer, que en el fons té la ductilitat pròpia dels caps que en saben, va donar-li un parell de cops a l'esquena, tot dient:

—Au, bah! Desmunta aquesta baluerna i vés-te'n a empaitar índies...

Des de la porta del magatzem, mentre sortia, va girar-se i afegí:

—Si em vols creure a mi, procura no tenir gaires idees, perquè un dia t'hi agafaràs els dits.

De manera que la colònia catalana de Guaraba continua celebrant el vint-i-cinc de desembre com sempre, sense forçar ni disfressar els fruits que el tròpic dóna de si. Com ha estat dit dels indígenes, es pot afirmar que els nostres compatriotes trasplantats van fent.

Nit de pau i Bones Festes

Hem anat evolucionant, això és innegable, i va arribar un moment en el qual, per muntar un pessebre, calia demanar un permís del municipi. Jo vaig fer-ho de seguida, perquè m'agrada complir, i a mitjan novembre ja havia cursat la sol·licitud. A primers de desembre se'm va presentar un inspector. Era un jove amable, molt ben educat.

—Vinc per la qüestió del pessebre —em digué.

—Però si encara no l'he començat! —vaig respondre-li jo.

I ell m'explicà que precisament es tractava d'això, de prendre-s'ho amb temps, perquè un cop armada l'escenografia, les correccions imposades per la normativa legal suposaven més molèsties.

—Si m'ho permet —afegí— donaré una ullada. On pensa muntar-lo?

Vaig ensenyar-li el pany de paret del menjador que serviria de fons. Després de demanar-me autorització, va enretirar amb polidesa una butaca i una prestatgeria. Va palpar el mur i el colpejà amb els artells. Tot seguit s'ajupí i va resseguir amb la mà tot el sòcol, de punta a punta.

—Que no pensa instal·lar-hi llums? —em preguntà.

—És clar que sí!

—Doncs en aquesta paret no hi ha cap endoll...

—No. Els tinc a la paret oposada.

—I com s'ho farà?

—Home! Tinc extensions amb sortides múltiples.

L'inspector va fer un gest de contrarietat.

—Que no ha llegit l'opuscle que li va enviar l'ajuntament? —volgué saber.

—Tot no, francament. Sóc pessebrista vell i moltes coses ja me les sé. Pensi que l'any seixanta-vuit vaig guanyar un tercer premi.

—Ha plogut molt des d'aleshores, amic meu, i hem tingut doloroses experiències. Les extensions, en aquest cas, són rigorosament prohibides. En dies de concentració familiar, amb tràfec de personal, és molt fàcil trepitjar fils que van per terra. Les conseqüències poden ésser greus. L'any passat vam tenir cinc incendis per aquesta causa, sense comptar (i jo crec que cal comptar-les) dues electrocucions mortals.

—I jo què vol que hi faci?

—Té dues solucions. La més fàcil és canviar de paret...

—No, miri. Passa una cosa curiosa: en aquell pany de paret, la televisió funciona estupendament bé. I en aquesta que destino al pessebre, és un desastre. Deu haver-hi interferències (o què sé jo!), però la pantalla s'omple de ratlles i de tremolars. Ja comprendrà que en unes diades com aquestes no ens podem pas quedar sense televisor...

—Doncs haurà d'encarregar una instal·lació adequada (llegeixi l'opuscle, per favor) i no intenti fer-ho vostè, perquè a la llista que li hem donat hi figura el nom de les úniques empreses autoritzades.

En casos així, la primera reacció meva és d'enfadament, però el jove va frenar-me, amb unes maneres impecables.

—Jo no hi tinc cap culpa —digué—. Em limito a complir ordres i, en el fons, el meu desig és evitar-li possibles complicacions.

—Dispensi'm. No el volia molestar.

—Bé, no té importància. I ara anem per un altre problema. És dels qui hi posa riu, vostè?

—Sempre! Em sembla un element essencial...

—I d'on treu l'aigua?

—Del bany petit, la peça que hi ha aquí al costat mateix. Connecto un tub de goma a l'aixeta del lavabo.

—Ui, no! És una pena que no hagi llegit les instruccions. Cal una conducció amb canonada del 8A (segons les normes DIN), connectada amb la presa d'aigua general. On la té, vostè?

—Al celobert.

—Doncs d'allí l'ha de treure, si no vol tenir disgustos. I el desguàs s'ha de fer amb un acanalat d'Hidroplast-Setanta.

—Que també hi ha hagut desgràcies, amb l'aigua dels pessebres? —vaig preguntar-li, amb una mordacitat mal continguda.

—Hi ha hagut vessaments, mulladers i reclamacions irades dels veïns dels pisos de sota, amb maldecaps jurídics que amarguen la convivència. La nostra feina és vetllar perquè tothom estigui content. Ah! I una altra cosa: si utilitza molsa, compri-la sintètica, perquè els ecologistes no ens deixen viure.

Em vaig quedar abatut, m'havia fugit de cop i volta el vaporós estat d'esperit nadalenc.

—Ja em acabat. Ho veu? —em digué el jove cordialment—. Semblava qui sap què... Si em vol firmar aquest volant (és una simple comprovació de la meva visita) no el molestaré més.

Quan ja el tenia al peu de la porta, vaig preguntar-li:

—I si canvio d'idea i no faig pessebre, no em passarà res?

—No. I ara! Però en aquest cas valia més no haver cursat la sol·licitud, perquè hi ha més feina per aturar els papers que no pas deixar-los que facin el seu curs. Passat festes el vindrà a veure un altre inspector. Va pagar els drets de permís?

—No. Em donaven quinze dies de termini i m'he distret una mica. Pensava anar-hi demà de bon matí.

—Pagui, pagui. Li cobraran un recàrrec pel retard, però no és res de l'altre món. En el mateix departament, demani un imprès per a l'anul·lació del permís sol·licitat. Omplí'l i presentí'l de seguida. Quan vingui l'altre inspector, ensenyí-li el comprovant i llestos. A la curta o a la llarga, l'hi tornaran els diners.

Em devia notar una cara trista, perquè, en anar-se'n, em va estrènyer la mà efusivament i em digué:

—Animi's, home, animi's! Si tot fos com això...

Des del replà, va girar-se i afegí:

—Bon Nadal i feliç Any Nou!

—Igualment —vaig respondre-li amb una veu desmaiada.

Que consti

La tia Magdalena —Lena per als íntims— és una mica pesada i, amb els anys, la tendència se li ha accentuat fins a donar-li entrada a la categoria de llauna solemne. És monotemàtica, monocorda, reiterativa, obsessa de si mateixa i contadora constant de tot el que li passa «només a ella». Li agrada molt de parlar i no gens d'escoltar, fins al punt que tothom la defuig, però ella no deixa anar fàcilment la seva presa.

—M'has de venir a veure de seguida —em va dir fa poc per telèfon.

Era una ordre, i vaiguitar-hi. La carrera s'escaigué un divendres, a dos quarts de cinc de la tarda, i vaig trobar-la asseguda en el balancí d'allò que ella en diu la seva sala. La tia Lena té un sistema molt corrent entre els monòtons, els avorrits i els enfestidors sistemàtics: després d'una breu salutació protocol·lària, més aviat apressada, ataca de front amb el tema que vol imposar a la conversa. Però aquell dia vaig topar amb un fet insolit que m'obligà a atallar-la amb una exclamació que em sortí del fons de l'ànima:

—I ara! Què és, *això*?

Aquí, en aquesta relació puntual de la història, és imprescindible fer un salt enrere, un retrocés en el temps. La tia Lena tenia una gata d'Angora que era el gran amor de la seva vida. Que l'oncle Felip, ja difunt, em perdoni! De tota manera, la seva memòria no en sofreix, perquè estic segur que ell n'era conscient i que havia cedit de gust a favor de la gata (com si es tregués un pes del damunt) la quantitat d'afecte que, segons la llei i els bons costums, tenia dret a esperar de la seva dona. La gata, que per cert es deia *Nila* —mai no he sabut per què, ni ganes—, es convertí en l'eix de la casa i la tia Lena l'estimava apassionadament. Quan l'animal es va morir (dos anys després de l'òbit de l'oncle Felip), la tia Lena no pogué dissimular, ni tan sols s'esforçà a intentar-ho, que la desaparició de la *Nila* l'havia afectada més que no pas la del seu marit. Es va quedar desolada, desfeta, semblava que no se'n refaria mai més. Però tingué la idea —era inevitable— de fer-la embalsamar i no es cansava de dir a tothom que havia quedat molt bé, que semblava que parlés i que de fet hi parlava, com abans, la qual cosa era un gran consol per a ella. Col·locà la peça damunt el piano, i com que anava muntada sobre una peanya de caoba, en conjunt feia efecte. D'acord amb la meva opinió personal, mal efecte, però el capítol dels gustos és tan complex que no val la pena de fer-ne motiu de controvèrsia.

Bé, la qüestió de la mirada retrospectiva acaba aquí, i tornem al moment en el qual jo vaig exclamar: «I ara! Què és, *això*?». La meva estupefacció era justificada, perquè la tia Lena, asseguda en el seu balancí tal com he dit abans, tenia a la falda una gata d'Angora, viva, exactament igual a la *Nila*.

—Oh! Ja te n'has comprada una altra! —vaig afegir.

—No, no... És la *Nila*. Que no ho veus, badoc?

Mentre ho deia, va assenyalar el piano, on hi havia la peanya de caboa buida. A més, em deixava poca escletxa per a un dubte raonable, perquè la *Nila* renovada em va rebre com la d'abans: rebufà i m'ensenyà els ullals. No ens podíem veure, ens teníem una antipatia mútua que havia renunciat des del principi als requisits del tracte social.

Em vaig desplomar en una butaca, aclaparat, tot dient que allò era un prodigi i demanant per favor a la tia Lena que m'expliqués com havia anat.

—Jo diria que és una estafada —em respongué—, i per això t'he cridat. Tu coneixes a la senyora Feliça?

—Em sembla que és la seva veïna de replà...

—Sí. Doncs resulta que un dia va parlar-me d'un desembalsamador fabulós que s'havia instal·lat a Barcelona, després d'una colla d'anys d'estudis a l'estranger. La senyora Feliça, per recomanació d'una amiga, va portar-li el seu canari, embalsamat de feia temps. Li va deixar com nou, fins i tot va haver de posar-li més canyes a la gàbia, perquè no para de saltar. I es passa tot el dia cantant. Si treguessis el cap pel celobert el sentiries, però no cal, perquè ja t'ho dic jo...

(La tia Lena era així).

—A més —continuà— jo no t'hauria fet venir amb urgència perquè escoltessis el canari de la veïna. Es tracta de la *Nila*. Ja et pots imaginar que tan bon punt vaig saber la novetat, em va faltar temps per portar la *Nila* al desembalsamador. D'entrada, ja no em va fer bona impressió, em sembla un pesseter com una casa. Començà rondinant i em digué que quan li duien un gat es voldria fondre, perquè és l'animal més difícil, sobretot els d'Angora. «Doncs miri, no en tinc d'altre», vaig respondre-li, una mica picada. Aleshores, encara va tenir la barra botiguera d'amonestar-me a mi pel treball que havia realitzat el dissecador de la *Nila*, que segons ell devia ésser un potiner i apa, després, a l'hora de tornar a muntar la bèstia, l'hi queia al damunt la graponeria dels altres. Total, em va demanar vintmil pessetes per l'encàrrec. Em vaig quedar de pedra, però ja em coneixes: jo, per la *Nila*, tot... «Quedarà bé?». Ell em va respondre que tenia per costum posar-hi els cinc sentits. «Doncs faci-me-la». Les condicions foren que havia de pagar deu-mil pessetes d'acompte i la resta quan recollís la gata. D'acord amb el tracte, vaig tornar-hi al cap de vuit dies i afigura't que, tot just en entrar, em veig la *Nila* dins un cistell, damunt una taula. Com si m'esperés, pobreta. Miolà i va remenar la cuia. Jo, que de vegades sóc una burra, no sabia pas què em passava. Sense revisar la feina, plorant d'emoció, vaig agafar la *Nila* a coll, amb un braç, mentre amb la mà de l'altre butxaquejava en cerca de les deu-mil pessetes restants. Les vaig deixar al taulell, gairebé sense comptar-les. Me'n vaig anar remugant les gràcies, i això no s'ha de fer mai sense tenir la seguretat que la reconeixença és merescuda. Si ho hagués tingut en compte, ara no em trobaria com em trobo... —En aquestes altures del relat de la tia Lena, jo tenia la mandíbula inferior mig despenjada, els ulls esbatanats i un color de cara tirant a pàl·lid. D'això darrer no en puc estar segur, però alguna cosa hi devia haver, perquè la tia Lena es va interrompre de sobte i em preguntà: Què et passa? Què tens?

—És que tot plegat és fantàstic, una troballa sensacional que revolucionarà la ciència! S'ha de comunicar de seguida a les acadèmies corresponents!

—A qui s'ha de comunicar és a la policia i que tanquin aquest desaprensiu. Mira com me l'ha deixada...

La tia Lena agafà la *Nila* i la diposità suavament a terra.

—Camina —va manar-li amb manyaguesa. La *Nila* va fer un parell de voltes per l'habitació, de la manera desmenjada pròpia dels gats d'Angora. Coixejava, com si arrossegués una mica les potes del darrere—. I no és això sol —digué la meva parenta—. Li ha caigut pèl i té clapes a la pell...

—Són detalls sense importància si els comparem amb el portent del conjunt —em vaig atrevir a replicar-li.

—No em surtis amb estirabots, que no estic de filis —em digué la tia Lena —. Ets l'home de la família i vull que vagis a veure el desembalsamador amb un ultimàtum: o em deixa la *Nila* tal com estava o em torna els diners. Sense excuses! Si s'hi nega, t'exigeixo que li trenquis la cara!

Jo ho considerava des d'un punt de vista molt diferent i vaig caure en la ingenuïtat de refiar-me d'allò que en diem mà esquerra, com si pogués ignorar amb qui me les havia.

—Sap què? —vaig dir-li—. Doni'm l'adreça i deixi-ho per mi. Ja veurà com ho resolc de manera que vostè i la *Nila* quedaran contentes.

—No. No m'enredaràs pas, que ja et coneix. No et donaré l'adreça si no em jures damunt cosa sagrada (ja veurem què es pot trobar que t'obligui de veres) que faràs exactament el que et dic. I no cal que t'amoïnis per l'adreça, que no te la donarà la senyora Feliça ni ningú. Es tracta d'una empresa més que privada, gairebé secreta, un cercle molt tancat. Tu mateix...

I tenia raó, no ho he aconseguit. El mal és que abans-d'ahir em va telefonar el metge de la família i em digué que la tia Lena té una fluxió de pit i que a causa de la seva edat avançada no ens pot donar cap garantia.

M'he quedat amb una angúnia terrible, perquè jo no estic disposat a jurar en fals i, en canvi, no em deixa viure la temença que aquesta dona se'n vagi sense donar-me dades fermes que podrien servir de base per a una informació de premsa interessantíssima.

El núvol guilla

En el transcurs d'una estada a Olot que recordaré sempre, vaig tenir ocasió de visitar uns quants centres d'ensenyament i de conversar amb nens i nenes de diverses edats. Fou una aventura estimulant, engresadora.

Els alumnes del Cicle Mitjà de l'Escola Pública Volcà Bisaroca m'havien preparat un qüestionari i, barrejant-ho amb altres temes, em van demanar que els escrivís un conte que portés el títol d'«El núvol guilla». Era un encàrrec difícil, un veritable desafiament a les meves possibilitats, perquè el títol sol ésser el resultat final d'una narració, i no pas al revés. D'altra banda, el títol proposat és de pronòstic. Què volien dir? Es referien a la guineu o al verb guillar? Ho van deixar a les meves mans i em vaig decidir pel verb. És segur que La Fontaine hauria triat la guilla, però ell en sabia molt més que no pas jo. Quina diferència! A mi només m'ha sortit aquest conte. Espero que els nens i nenes de l'Escola Volcà Bisaroca, d'edats compreses entre els vuit, els nou i els deu anys, m'apreciaran la bona voluntat.

El primer contacte que va tenir la Glòria amb el món de la màgia fou a través de la gavardina de l'oncle Daniel. Això cal explicar-ho, per tal d'evitar que ens perdem en una mar de conceptes i de paraules.

La Glòria es troava en una d'aquelles edats de tant compromís. Tenia cinc anys i la seva intel·ligència treballava a ple rendiment, però li faltaven les referències necessàries per treure l'entrellat de les coses que sentia dir als grans en relació a com les veia ella, per tal d'orientar-se. Els seus pares havien llogat una caseta per passar-hi els ponts i les vacances, però es veu que s'havia convertit en una maledicció dels caps de setmana. Els grans conversaven sovint com si la Glòria no hi fos, però la veritat és que hi era i s'ho apuntava tot. D'aquests exercicis d'observació callada, la nena n'havia deduït que, tan bon punt s'acostava el dissabte, els pares començaven a discutir sobre si anirien o no anirien a la caseta. I sempre acabaven anant-hi, tot l'any, rondinant el pare per les molèsties dels cotxes i de les caravanes, i la mare queixant-se de la feina doble que tenia els dies apparentment festius. La qüestió de la feina doble de la mare (segons deduccions de la Glòria) consistia en dos punts fonamentals: el primer era que a la caseta no hi havia elements per accomboiar la família a l' hora dels menjars i dels dormirs, i el segon era que solien tenir visites, per acabar de reblar-ho.

Un dels hostes espontanis més constants era l'oncle Daniel, i d'aquí vingué el misteri de la gavardina. Com que anaven a la caseta sense fer esment del canvi de les estacions, hi havien aguantatfreds i calor, xàfecs forts i, en una ocasió, una calamarsada que va deixar el paisatge com si hagués nevat. En un d'aquests moments de transició del temps, després de dos dies de fred, es va encetar un dissabte de calor, i l'oncle Daniel es presentà quan ja paraven taula per dinar. (La mare en deia «el do de l'oportunitat»). L'oncle arribà somrient, expandint una simpatia que no se sabia ben bé si era natural o treballada.

Mentre es treia la gavardina, l'oncle Daniel digué:

—Aquesta gavardina és màgica. Si surto de casa i me la poso perquè fa fred, gira el temps i és segur que m'ofegaré de calor. I si no me l'emporto perquè sento

xafogor, és segur que em pelaré de fred. Jo ja hi especulo i avui m'he dit: «Té, com que fresqueja, me la posaré, i així tindrem bon dia!».

La Glòria es va quedar intrigada. Aprofità un instant que li semblava favorable i va preguntar a la mare:

—Què vol dir «màgica»?

Però el moment no era pas propici, perquè la mare acabava d'abocar unes setrilleres.

—Ai, mira! —respongué amb ganes d'enllestar—. Vol dir una cosa estranya, que no acostuma de fer el que fa tothom.

—Com la gavardina de l'oncle Daniel?

—Com tot el!! Au, vés-te'n a jugar a fora, que ara no estic de filis. Ja en parlarem després...

La Glòria se'n va anar a fora. «A fora» era el resultat d'un acord de la família per designar l'aire lliure que circumdava la casa. Com que no hauria estat exacte parlar de jardí, d'hort, de bosc o de descampat, ja que era una mica de tot però no prou de res, quedava ideal per a escampar la boira, un encàrrec que els pares de la Glòria li feien sovint.

En aquest indret indefinit, espaiós, sense fites o tanques limitadores, la Glòria hi feia troballes sensacionals sobre la fauna i la flora. Bé: de límits en tenia, al nord, al sud, a l'est i a l'oest, però eren invisibles i només els coneixia per la veu de la mare (gairebé sempre a través d'una finestra), perquè de tant en tant cridava: «Glòria, torna, no t'allunyis més!».

Fou des d'allí que la Glòria va fer la descoberta del núvol màgic. Com que era estrany i el fet s'esdevingué poc després del cas de la gavardina de l'oncle Daniel, la Glòria no dubtà gens en batejar-lo. No feia el que solen fer els altres núvols i, per tant, era un núvol màgic.

Va ocórrer en un dia clar i en tota la immensitat blava tan sols hi havia aquella mostra d'una manifestació meteorològica sense pretensions. Des de bon matí, se'l veia estacionat al lloc on era, quiet, més aviat grisenc, sense canviar de forma, com si volgués passar desapercebut a causa d'una modèstia natural. La Glòria se'n va adonar poc després de la sortida del sol i no el va deixar de petja durant tot el dia, perquè ja li constava que els núvols no es comportaven d'aquella manera. Havia dedicat moltes estones a contemplar el cel —els pares es pensaven que badava— i en tenia fetes les seves deduccions.

A mig matí, no es va poder aguantar més i digué a la seva mare:

—Allí dalt hi ha un núvol màgic que no es mou...

—Ah, sí? Que maco, oi?

I no s'hi va amoïnar gens, ni tan sols no es va prendre la molèstia de treure el cap per la finestra per tal de verificar el fenomen.

La Glòria trobava que el núvol era simpàtic. El veia incomprès, com ella, i s'hi va fer amiga. A estones l'hi adreçava la paraula, sense esperar resposta, perquè hi ha sentiments que es poden lligar sense necessitat d'establir diàleg. Cap a migdia, va emprendre el seu pare (que jugava a dames amb l'oncle Daniel), i li digué:

—A fora hi ha un núvol que no es belluga...

—Deixa'l estar, que ja se n'anirà quan vulgui —respongué el pare, sense alçar els ulls de l'escaquer.

Però ell mateix devia penedir-se de la seva brusquedad, perquè tot seguit afegí:

—O no. És millor que el vigilis i, així que es bellugui, avisa'm de seguida. Au, surt i no el perdis de vista...

No es va fer pregar, perquè ja en tenia ganes. S'estimava el núvol, i la idea que se n'anés la feia patir. El sentia com a company d'uns possibles jocs que encara no sabia com anirien, però estava segura que trobarien la manera. A condició, és clar, que el núvol no se n'anés, una perspectiva que li feia bategar el cor de pressa.

A mitja tarda, l'oncle Daniel, que era un apassionat de la fotografia, va voler retratar el pi joveçà que es dreçava davant mateix de la casa. Ja feia temps que ho duia de cap, no es cansava de repetir-ho, i digué que, per fi, havia arribat el moment. Va col·locar el trípode a un parell de metres de la pèrgola que amorosia l'entrada i es lliurà a una mímica de molta aparença. Era teatral de mena i quan en tenia ocasió s'esplaiava. Feia pantalla amb les mans, variant uns enquadraments imaginaris, i aclucava els ulls com si volgués centrar una escena de gran precisió. De cop i volta, digué:

—Coi, aquesta misèria de núvol m'enreda. S'ha plantat com un estaquirot damunt la copa del pi i en trenca la silueta, el fa quedar com si portés un monyo grotesc.

—Espera't, ja se n'anirà —va comentar-li el pare.

I aleshores la Glòria es va creure obligada a intervenir-hi, més que res per reforçar-se l'esperança:

—Potser no. Potser es quedarà a viure aquí.

La mare, que ja estava nerviosa per un seguit de motius, va agafar la Glòria pel braç i se l'endugué a part.

—Mira —va dir-li—: no vull sentir més bestieses sobre aquest núvol. Els núvols no es queden, ni viuen, ni res. Ho entens?

—Aquest és diferent. S'ha estat quiet tot el dia, sense canviar de forma. A més, segons com te'l miris, s'assembla a la cara de l'àvia Elvira.

L'àvia Elvira era un dels grans amors de la Glòria i només li faltava això per a idolatrar el núvol.

—Oh, oh! —va exclamar la mare, posant-se les mans al cap, com si ja en tingués de sobres. Es pot dir amb tota propietat que va abandonar el tema de sobtada i plantà la Glòria, que es va quedar sola amb les seves cogitacions.

L'episodi de la fotografia del pi va omplir, encara, una bona tongada de la tarda. L'oncle Daniel despoticava contra l'entossudiment del núvol i afirmava que ell no es rendia així com així.

—Tinc uns quants filtres que l'esborraran del mapa! —deia.

Va dedicar una estona a posar i a treure vidres de colors davant l'objectiu i, cada vegada que disparava la màquina, remugava: «Té i té! Apa! A veure si te'n surts, d'aquesta!». En una ocasió, va amenaçar el núvol amb el puny clos i somrigué sarcàsticament, com si ja hagués guanyat la partida.

De cop i volta, l'oncle Daniel va dir que tenia set, va plegar l'equip amb quatre esgarrapades i tots es van desinteressar del problema. S'havia girat una mica d'aire i els vingueren ganes d'entrar a casa.

A la Glòria no. Gairebé es podria dir que se la van descuidar a fora. Estava embadalida constatant que sí, que era cert que el núvol tenia una retirada amb l'àvia Elvira.

La mare va servir unes begudes als homes i després es desplomà —més que no pas asseure's— en una cadira.

—Estic rendida —digué—. Ja voldria tornar als dies de cada dia.

Van encetar una conversa desmanegada, picotejant qüestions d'ací d'allà, sense que cap d'elles els acabés d'apassionar. Però passaven el temps, que és del que es tractava, fins que, a la sortida d'un d'aquests silencis que adornen les interlocucions, la mare es va alçar d'una revolada i gairebé cridà:

—I la nena? On és la nena?

—A fora... —digué el pare—. On vols que sigui?

La mare va treure el cap per la finestra i ordenà a la Glòria que entrés immediatament, perquè si no es constiparia.

La nena va entrar a poc a poc, compungida, com si n'hi passés una de molt grossa. Somicava, i digué:

—Mare, el núvol guilla...

—I ara! D'on l'has treta, aquesta paraula? A casa no la diu ningú.

—La fa servir un nen de la meva escola. Es diu Roger i me l'estimo molt.

Tot seguit, a la seva manera, la Glòria va afegir que la cosa trista era que el núvol havia desaparegut.

A la mare va venir-li una onada de tendresa. Va agafar la Glòria a coll i li digué:

—No, dona! Se'n deu haver anat a dormir. Els núvols no desapareixen mai. Després d'aquest, en vindran d'altres...

—Però a mi m'agradava aquest.

La mare, que en aquells moments hauria fet moneda falsa per a conhortar la Glòria, tingué una idea lluminosa:

—Oí que si aclusques els ulls encara el veus?

—Sí.

—Doncs tu has aconseguit de retratar-lo, i en canvi l'oncle Daniel no ha pogut. Mentre el recordis, el tindràs sempre amb tu.

A la nena va semblar-li estrany, màgic, d'acord amb el concepte que s'havia format d'aquestes dues paraules nouvingudes, que pràcticament acabava d'estrenar. Això la va distreure de la pena, i es va passar una bona estona obrint i tancant els ulls, per comprovar la veritat del prodigi. I sí, funcionava, el núvol acudia a cada cita de les fosques.

—No facis més ganyotes, que et tornaràs lletja —va renyar-la la mare.

Però no s'hi va pas tornar. Al contrari. La Glòria es va fer gran i sempre, sempre, fins i tot quan ja fou una senyora casada i amb fills, en recordar l'àvia Elvira (que ja era morta) veia talment el núvol. I al revés: quan evocava el núvol, apareixia darrere les seves paralles closes, el perfil de l'àvia Elvira, o sigui que els anys van confirmar que el núvol era realment màgic i que la Glòria l'havia retratat sense aparells.

Promoció de vendes

La dificultat de trobar pis eternitzava el nostre festeig. El Dia de Difunts, l'Elisa i jo ens vam tornar a barallar. Havíem anat al cementiri a portar flors a una tia d'ella.

L'Elisa es va estar una bona estona amb els ulls clavats a la làpida i jo, incàutament, em vaig pensar que resava. Però es veu que no. Devia cultivar un sarcasme interior, fins que va semblar-li que ja el tenia a punt, perquè quan jo estava més tranquil en procura d'una gran pietat pels morts, va assenyalar el nínxol i digué:

—Un pis com aquest el tinc segur. Quan a tu ja t'hagi enredat tothom i jo ja sigui vella i encara per merèixer, em portaran aquí. De tota la meva vida, en podré tirar un bon tros a l'olla!

—I ara, nena! Quina poca-solta!

—No t'esveris ni cridis. Si no em pots respectar a mi, respecta almenys la santedat del lloc.

Pel camí de tornada, només va contestar amb monosí·labs els meus intents de reconciliació, i apartava els ulls tossudament per mirar a través de la finestra de l'autobús. Tres travessies abans de casa seva, va aparèixer que se sobreposava i, sobtadament serena, em digué que el contacte amb la mort l'havia feta reflexionar.

—No vull convertir-me en promesa professional, saps? Això nostre no té sentit. A vegades penso que et va molt bé de no trobar pis. Però a mi no. Només tenim una vida, i és molt curta. No ho has sentit dir? O l'aprofito tal com és o em quedo sense. Em prendré uns quants dies per meditar una decisió definitiva. Ja et faré saber una cosa o altra... Mentrestant, pots dedicar l'espera per a empaitar el senyor dels pisos de La Guineueta, i, si per casualitat arribes a establir unes bases fermes, ja m'avivaràs.

—Ja hi tornem, Elisa... Ja hi tornem!

Ni tan sols em va contestar. Apressà el pas en separar-se de mi, i vaig veure com la fosca del portal de la casa on vivia s'empassava la seva adorable silueta. El temps just d'odiar-la i, tot seguit, de tornar a enamorar-me'n apassionadament.

L'endemà, a l'oficina, vaig explicar-ho a en Mora, que era el meu company de despatx. Em va escoltar amb atenció i, al final, em digué:

—Ja veus que jo no m'hi he ficat mai, però ara trobo que ja n'hi ha prou. Aquesta noia no et convé. Trenca-hi, deixa-la! Així no pots continuar, perquè cada vegada ets més avorrit...

És molt fàcil de donar consells als altres, quan la carn o l'esperit que es creuen no són els propis. En Mora era casat i portava a la cartera la fotografia de dos fills, el nen i la nena de costum. Ofès, vaig preguntar-li:

—Que la deixaries, tu, la teva dona?

Va llançar damunt la taula el llapis que tenia a la mà i va adreçar-se la corbata despectivament.

—Mira, no em burxis... —digué—. No em fiquis els dits a la boca!

—Saps què faré, Mora? Ara mateix parlaré amb el gerent, per veure si la companyia em pot fer un préstec. Aquests pisos de Sant Adrià del Besòs que nosaltres anunciem («Només cent cinquanta mil pessetes d'entrada i la resta a la

seva conveniència») em desafien. Vull saber quin valor té aquest «només» per al senyor Aladern.

—Res no faràs! Tu tan sols pares l'orella als violins que et fan ballar al so dels altres!

Un dia qualsevol, en Mora hauria tingut raó. Però aleshores jo bullia en molts sentits i feia estona que, per dins, proposava obstacles a la meva dignitat i prenia impuls per saltar-los. El gerent de l'agència de publicitat on treballàvem tenia fama d'escoltar tothom i de no dir mai que no ni que sí. Aplicava una cordialitat administrativa que, sense arribar al silenci, també parava els peus.

Quan rebia algú al seu despatx, el senyor Aladern feia veure que llegia una carta o que firmava papers. Era un moment, però ja se sabia que mentre durava no s'havia de sentir ni el vol d'una mosca. Després, alçava el cap i mirava el visitant, aclucant una mica els ulls, com si curtegés de vista o com si sortís d'una profunda abstracció.

—Ah, és vostè!

Estic segur que no em va reconèixer, o que el meu rostre només li era vagament familiar per haver topat amb mi en trobades d'ascensor o de passadís. Però en trànsit de demanar, és bo de seguir la veta dels amos, i vaig dir que sí, que era jo. El senyor Aladern va aprofitar-ho per fer una creu vermella damunt d'un albarà.

—Vostè treballa al departament fotogràfic, oi? —arriscà, a tall de sonda.

—No. Sóc ajudant de redacció.

Com si això hagués trencat el gel, en deixar estableerta la meva afiliació a la gran família, el senyor Aladern s'obrí de cor i jo hauria jurat que s'alegrava de veure'm. Em va fer seure, mentre se sagnava amb salut i m'explicava que tenia poc temps, poquíssim, però que la mica que fos me la dedicaria amb devoció. Amb la mà va fer un gest que marcava la meva entrada a la conversa.

—És que em vull casar —vaig dir—. Ja no puc entretenir-ho més.

Es va posar en guàrdia, sense la menor agitació externa. Devia protegir la nòmina mentalment, tapant-la ple de zel amb un gran dit imaginari.

—Si vostè i la seva promesa s'estimen —digué—, no necessiten res més. L'amor fa que allí on menja un, puguin menjar-hi dos. Aquesta és la sublimitat del matrimoni: partir-se bonament el que hi hagi, sense forçar millores. I si no hi ha amor, pleguin ara que hi són a temps...

—No es tracta del menjar, senyor Aladern. La falta de pis ens ha tret la gana. Necessito un pis...

—M'agraden els joves ambiciosos! Somiar és la cosa més bonica. Busqui'l, busqui'l! Mentre es distreu amb això, no pensarà en vics ni en músiques modernes.

Com si es lliurés a una dolça quimera, deixà vagar la mirada pel sostre i afegí:

—Què més voldria jo que tenir una mania com aquesta per passar els diumenges!

Sempre que li demanaven una cosa, el senyor Aladern la girava del revés i barrejava les afliccions de tal manera que el sol·licitant no sabia mai com havia quedat la seva. Vaig estar a punt de creure que aquell home m'envejava i gairebé em sentia superior degut a la meva desgràcia. Però em vaig aturar a freqüència de la trampa:

—Senyor Aladern: si l'agència em deixava cent-cinquanta mil pessetes, podria comprar un d'aquests pisos de Sant Adrià del Besòs. Seria una operació claríssima, amb la doble garantia del meu sou i del pis mateix.

El senyor Aladern va riure, sondrollant el sotabarba sense perdre la seva distinció natural. Era una rialla didàctica, que volia ensenyar una colla de lliçons.

—No s'averfonyeixi, no —em va dir, com si em perdonés la vida—. L'audàcia i la inconsciència adornen la joventut. Mirí, si troba algun passerell que li deixi una quantitat forta, allargui-la una mica més, demanin dues-centes mil i deixi-me'n cinquanta mil a mi. Em vindran clavades, i no renyirem pels interessos...

Ple de despit, el vaig voler ferir:

—Fan córrer que l'empresa travessa dificultats, però no em pensava que la situació fos tan crítica. De tota manera, si ve de cinquanta-mil pessetes, encara ho podríem salvar. Estic segur que si es feia una subscripció entre els empleats...

El tret devia passar-li molt lluny de la pell, perquè tornà a riure amb una serena majestat.

—La casa va molt bé. La nostra agència és la més forta del ram a Barcelona i som en un període de transició entre el benestar i l'opulència. Les estirades de creixença sempre demanen esforç. Fins i tot de part de les parelles casadores! Estic a punt de lligar un contracte importantíssim amb els americans... Vostè (que veig que segueix els rumors) no ha sentit parlar dels americans?

—Dels americans tothom en parla. Però quins americans vol dir?

Va aixecar-se i m'empenyé suauament cap a la porta.

—Vagi-se'n. Vagi-se'n i no s'adormi. Si això que li he dit s'arriba a lligar, tots pujarem. S'ha de tenir paciència. —Ja tenia mig cos a fora, quan va cridar-me novament—: Això de la subscripció entre els empleats no cal, eh? Però si vostè (com si fos cosa seva) recollia firmes entre els seus companys perquè renunciessin a la paga extra de març, li faria un bon obsequi. Tot suma, sap?

I ara dic jo, adreçant-me als partidaris de donar consells: com ho explicarien, ells, a l'Elisa?

Sense anar tan lluny

A l' hora de dinar, l'oncle es va fer un tall al dit amb la pinça d'un crustaci i va deixar l'arròs.

—Fa una temporada que es fa mal amb tot el que toca —rondinà la tia—. Abans d'ahir de poc que no se'ns en va perquè es va ennuellar amb un tros de truita.

Fou un accident que semblava d'escassa transcendència. Tanmateix, la mica de sang va regirar els records de l'oncle i es va passar una bona estona parlant de la batalla de l'Ebre, un tema que tota la família se sabia de memòria. Sempre començava explicant que s'havia barallat amb un comissari i que el van treure del Cos de Tren (on estava com un rei), per destinar-lo a la tercera companyia (que va aguantar el fort de la topada bèl·lica).

—La nit que vam passar el riu, se'm va mullar el fusell a les primeres de canvi.

Deixà vagar somiosament la mirada i, de sobte, va assenyalar el seu nebot amb el dit que duia embolicat per culpa de l'escamarllà.

—Tu t'has de recordar que anàvem fluixos d'artilleria —digué amb un posat acusador.

—Jo, si m'ho permet, encara havia de néixer —va respondre-li el nebot, com volent dir que no se'n refiés.

Ni el va sentir. L'home es referia a aquella guerra com si se li hagués quedat a deure alguna cosa. Això mateix es podia observar en tots els homes grans de la família, i el nebot rememorà que el seu pare —que deia que havia estat dels primers a entrar a Terol— no s'ho treia del cap i ho feia sortir a qualsevol conversa tan bon punt el seu interlocutor badava. També hi queia el senyor Damians, un gran amic de la família, que havia servit una bateria antiaèria en un terrat del Guinardó. Devia tractar-se d'una barreja d'obsessions molt generalitzada, perquè el senyor Armells (el cap de relacions públiques de l'agència on treballava el nebot) era carlista i ja en venia de nissaga, de manera que va fer la campanya amb els altres. I també ho esmentava amb contumàcia, amb un posat de ressentiment i d'estupor, com si en qüestions d'oblidar volgués i dolgués alhora.

L'oncle s'havia embalat, i ja era en la fase del tiroteig fort. La tia el va atallar:

—Allò de la bala al front del noi de Reus no ho tornis a explicar, que m'esborrona.

—Ara sí que m'has mort! —va exclamar l'oncle, desfet—. Si no explico això no s'entindrà per què va estar a punt de gangrenar-se'm un peu!

—Val més no entendre-ho. No m'agraden aquestes converses en plena digestió. Mira, si vols, repeteix l'episodi de quan se't va disparar la pistola a Olot. Si més no, riurem novament la gràcia.

L'oncle va rebre el tovalló contra la taula. Li havien girat una carta ferma de cara enlaire, a mitja jugada segura. De fet, l'escena de la pistola no venia fins molt després, i ja hi pensava. Però què en quedava, llavors, d'un argument esbullat per les presses? Va encendre un cigar, amb fúria, i es tancà en un mutisme sorrat.

Enmig d'aquesta violència, la dolça veu de la cosina Amàlia intentà d'aclarir l'ambient. Tot posant-se sucre al cafè, va dir:

—Apa, apa! No s'enfadi, oncle, que ara estem reunits i contents...

—Content no! —cridà l'oncle—. El dit em fa mal i sento que la ferida em puja cos amunt. A la meva edat, aquestes coses poden portar cua!

—Però el passat, passat —va replicar l'Amàlia—. Ja no hi podem fer res i val més aprofitar a fons el bon moment que vivim. Oi que sí, oncle?

—Doncs oi que no! —vociferà—. No tan sols s'hi pot fer alguna cosa, sinó que jo no pararé fins a fer-ne una de sonada!

La tia se'l va mirar d'una manera molt seva (tothom li ho reconeixia), com si desintegrés amb un cop d'ull l'objecte de la seva atenció.

—Què vols dir? —preguntà—. Que potser et refereixes a les famoses pensions? Que ja no et recordes que el gestor et va explicar que només en podries cobrar una? Que no t'adones que ja tenim un retir i que val més no remenar-ho?

—Diners, diners! —vociferà l'oncle—. Les dones només ho veieu així! Però hi ha la dignitat, la reparació de greuges, l'imperi de la justícia, el grau degut...

—Ah, sí, home! M'oblidava de l'escalafó.

—Doncs seria bo que el tinguessis present!

—Prou que t'encarregues tu d'encastar-me'l al cervell. No he tingut altre remei que aprendre-me'l: vas arribar al final de la guerra que eres tinent, abans de passar la frontera com un esperit et van dir que eres capità i, després, figura que el temps ha anat treballant a favor teu i ara, si fossin persones amables i considerades, resultaria que ets tinent coronel.

—No! —la va interrompre l'oncle—. Això era a finals d'octubre darrer. Ara, a dreta llei, sóc coronel.

Es produí un moment d'extremada tensió, perquè la tia s'havia alçat de la cadira brandant una cullereta.

—Només em faltaría aquesta —digué—, tenir un coronel a tot portar. N'he aguantades moltes, però t'asseguro que per aquí no hi passaré. Tan bon punt un coronel posí els peus en aquesta casa, jo faré les maletes i m'hauré alegrat molt de veure't bo!

No era tant el que deia com la manera de dir-ho. De veres que feia feredat. L'oncle es va encongit i no sabia què fer del cigar, va estar a punt de cremar-se una galta. Amb el gest instantiu de defensar-se'n, va fer un forat a les tovalles bones, les de parar taula de mudar.

—És que no m'entens mai —es van plànyer—. Són maneres de dir, comparances... —Amansit, l'oncle va continuar—: Com si no em coneguessis! Amb el poc que m'agrada a mi de fer els gegants! —Era penós de veure com algú que un instant abans aspirava a cap de tropes es batia en retirada desordenadament, abandonant l'equip i les posicions. En moments així, l'home tendeix a tenir llàstima de si mateix i, sobretot, a inspirar-ne als altres—. El dit em fa zub-zub —digué, després d'una pausa.

Se'ls va mirar a tots amb una expressió desolada, com si es trobés a les últimes.

—D'aquesta no et moriràs —va replicar-li la tia—. Qualsevol diria que jo, a l'arròs de peix, hi poso monstres marins!

Una vegada més, la cosina Amàlia va assumir el paper d'àngel moderador:

—És clar que no! Era exquisit... Estic segura que l'oncle feia broma. —L'oncle s'hi va agafar com si li llancessin un cap de corda salvadora, i somrigué picardiosament—. Ho veieu? —proseguí l'Amàlia—. No passa res que ens pugui aigualir la festa, i proposo que ens acabem els tortells.

S'hi van adherir tots, amb un sospir col·lectiu que gairebé es veia flotar en l'aire. La tia, que tenia fama de dir-hi sempre l'última paraula, volgué consolidar el seu prestigi:

—Però que consti que avui és dels dies que l'arròs m'ha quedat millor!

Estudis per correspondència

(conte negre)

—I darrere aquesta porta, què hi ha? —va preguntar l'inspector que revisava tota la casa.

Mentre ho deia, provava de girar el pom, però aquest no cedia. La neboda soltera, puntal d'allò que quedava de la família (una prova vivent d'extinció progressiva), va provar d'aturar-li el gest.

—No ho intenti pas! —digué—. Aquesta és l'habitació de la tieta Emília.

—I què? Ho he de veure tot...

—Doncs això ho haurà de passar per alt, perquè a la tieta Emília no se la pot molestar per cap motiu. Ja fa cinc anys que viu tancada aquí, amb pany i clau, i ni tan sols no pot suportar l'entrada de la llum. No s'ha fixat que hi ha dues finestres que donen al jardí i les tenim tancades?

—Sí. La meva feina és fixar-me en tot, però el detall de les finestres closes no constitueix un fet especialment insòlit...

—En aquest cas, sí. Són les de la cambra de la tieta i, tal com he intentat de fer-li entendre, fa cinc anys que es nega a qualsevol contacte exterior. Em creurà si li dic que fa cinc anys que no li hem vist la cara?

—Em costaria molt... Si aquest fos el cas, em permetria de preguntar-li com ho saben, que és aquí dins. Vull dir: com ho saben que és «ella»?

—Pels crits. Té un caràcter molt fort...

—Però bé que deu baixar al menjador per tal d'alimentar-se.

—No! Li portem els àpats aquí. Veu aquest espiell? Bé, no és un espiell, sinó més aviat un torn com aquells que hi havia a les cases de misericòrdia, i perdoni l'expressió. Ens serveix per passar-li tot el que necessita, a part del menjar. Per cert que, de gana, no li'n falta pas, sembla que mengi per dos...

L'inspector es va passar la mà pels cabells, un gest que li era propi quan començava a posar-se nerviós.

—Miri, senyoreta —digué—, en la meva professió hem de fugir per força dels romanços. Faci el favor d'obrir immediatament la porta!

—Me'n guardaré com d'escaldar-me. Si li sembla i es vol tranquil·litzar una mica, podríem tornar a la sala i li explicaré la història. Si després resulta que no ho veu prou clar, sempre hi serà a temps d'armar l'escàndol. Però procuri saber abans de què va, home!

«Potser sí», va pensar l'inspector. «Qui sap si aquesta bleda em dirà alguna cosa interessant...».

—Anem.

—Anem-hi.

Un cop a la sala, la neboda va emprendre de seguida el fil de la conversa.

—Miri —digué—: fa cinc anys que la tieta Emilia es va enamorar de l'Oriol, que és l'hereu de la casa gran que hi ha a tocar d'aquí. Ja l'ha vista, oi?

—Sí.

—Doncs això. La família de l'Oriol i la nostra no es poden veure, des de fa ben bé dues generacions. La culpa la té un camp d'ordi fronterer entre les dues propietats. Jo (és una opinió meva) crec que el camp no és res de l'altre món. Però l'amor propi no té entranyes. M'entén? Se'l disputen, i fins i tot hi ha hagut alguna escopetada. Per favor no en faci ús, eh? Al capdavall, una mica d'estrepit de no res, perdigons perduts al buit... Bé, allò que deia: l'Oriol també semblava encapritxat i no cal que li digui com es van posar les dues famílies. «Prou!», va cridar l'oncle (que, com ja sap, és el pare de la tieta). «M'estimo més difunta que mal casada!». I la tieta, amb els ulls fora del cap, encara va alçar més la veu i digué: «Doncs jo no, pel compte que em té!». Va ésser horrorós. D'altra banda, el pare de l'Oriol va empatitar el noi per tota la seva finca, brandant una forca, i no m'explico com no va passar una desgràcia. Ara: l'Oriol va desaparèixer. Hi ha qui diu que se'n va anar a Amèrica i d'altres opinen que es va suïcidar, però el cert és que mai no s'ha trobat cap cadàver, i vostè ja sap que la justícia, sense difunt a la vista, no queda satisfeta. I tampoc no ha arribat mai carta de fora... L'altre rumor (que si el seu pare el va matar i llençà el cos a la sèquia) no té fonament, perquè el pare de l'Oriol és bèstia, però no tant. La tia Emília, amb un posat que feia basarda, va dir que ja en tenia prou i que plegava. Que es tancaria a la seva habitació i que no volia veure la llum de l'aire lliure ni la cara de ningú de nosaltres. I tal dit, tal fet, ja ho veu... Jo, si m'hagués de creure a mi, li aconsellaria que no s'hi fiqui. Cregui'm. Ho acabaria d'endanyar. I, a més, ja ens hi hem acostumat, sap? Val més deixar-ho com està.

L'inspector, que en dues o tres ocasions havia fet el gest d'entrar a la conversa (sense aconseguir-ho), va aprofitar l'instant que la neboda reprenia el bleix per dir:

—Passa que jo sóc el representant d'aquesta justícia que no ha quedat del tot contenta. Ha sorgit un problema de papers que requereix una revisió del cas. Jo sóc gent manada i he de revisar la casa de dalt a baix. Si la tia Emília no m'obre, tiraré la porta a terra...

—Vostè sol?

—No. Hi ha dos agents al jardí que només esperen les meves ordres. Farem les tres trucades de rigor i, si no hi ha resposta satisfactòria, procediré en conseqüència.

—L'oncle Maties és a Puigcerdà en viatge de negocis, i no crec que en absència de l'amo de la propietat vostè tingui el dret de trencar res.

—El tinc. Porto els documents legals que ho acrediten. De manera que ja em permetrà que faci les tres trucades.

—Que consti que jo ja l'he avisat —respongué la neboda.

I adoptà un posat de paciència mal continguda, una expressió que no era ben bé mofeta, però poc se n'hi faltava. L'inspector, solemne, va fer la primera trucada amb el puny clos, sense resultats dignes de ressenya. Tot seguit, amb espais dosificats, va fer la segona i la tercera. A cada interval, hi afegia les comminacions preceptives: «Obri en nom de la llei!». Però res. Es produí una espera tensa, i l'inspector, ben bé perquè sí, o per fer temps, preguntà a la neboda:

—Vostè, si no m'erro, és cosina de la tieta Emília. Per què li diu tieta?

—Coses de família. Ella és més gran que jo. Els meus pares van morir en un accident de torrentada i de tartana, quan jo era molt petita. L'oncle Maties, vidu de poc, em va recollir. L'Emília actuava una mica de mestressa —és allò de posar-hi el coll i cobrir baixes—, i dir-li mare era massa i cosina semblava poc. De manera que em va quedar com a tieta. Però estiguí pel que fa, home!

Impulsat per aquestes paraules, o potser perquè ja en tenia prou, l'inspector va donar una puntada de peu a la porta. I aleshores sí, es va sentir una veu irada que provenia de dins:

—Fora d'aquí, voltors, deixeu-me tranquil·la!
—És ella? —va preguntar el representant de la justícia.
—És clar que sí! Qui vol que sigui?

A cau d'orella, l'inspector interrogà la presumpta neboda, en el sentit de voler saber si la reclosa voluntària era senyora o senyoreta.

—I això què hi fa, ara? Vostè ensorri la porta, que és el que ens ha promès...

Se la veia il·lusionada amb el trasbals en perspectiva i l'amoïnaven les dilacions. Era una actitud que obligava, i l'inspector, pausadament però decidit, va abocar-se a la finestra del replà que donava al jardí (l'edifici tenia planta baixa i un pis, si no hi comptem les golfes). Va alçar el braç, amb un simple gest sense el suport de la paraula, i els dos agents que feien guàrdia van pujar de seguida.

—Derroqueu la porta! —va manar-los el seu superior.

Un dels dos homes era quadrat, massís, s'endevinava que el seu aspecte físic li havia valgut la professió que exercia. Reculà fins a la paret contrària, per prendre embranzida, i escometé la porta com una bala. A les pel·lícules, una operació d'aquesta mena sol tenir èxit, però la vida real té unes altres exigències. L'agent va topar amb la sòlida matèria, sortí rebotat i caigué d'esquena. Es queixava de l'espatlla dreta, deia que era segur que s'havia trencat alguna cosa i va remugar criticant una feina mal pagada que, a més, podia deixar baldat per tota la vida.

—Tu calla i aixeca't, fardassa! —va ordenar-li l'inspector.

—Si s'haguessin pres la molèstia de consultar-m'ho —digué la neboda— els hauria explicat que es tracta d'una porta de roure que té, pel cap baix, tres gruixos de dit i l'aguanten quatre frontisses fermes. El pany també és de tota confiança... —Es va mirar el policia lesionat i afegí—: Vostè m'haurà de perdonar, però només puc oferir-li aigua timolada.

L'inspector, que estava alteradíssim, va contemplar l'entorn amb una mirada d'emergència, desesperada, d'aquelles que busquen un clau roent per salvar-se. En un racó del replà hi havia una columna de pedra, amb capitell corinti i basament dòric, que servia de peanya a una estatueta reproductora de l'obra clàssica que representa un nen que es vol treure una espina del peu.

—Això! —crijà l'inspector—. Som-hi!

Van treure l'escultura i la deixaren a terra. Entre tots tres, o dos i mig perquè a l'agent ferit tan sols li havia quedat un braç relativament útil, van agafar la columna i l'utilitzaren a manera d'ariet contra la porta.

A cada cop, semblava que retrunyís tota la casa. Saltaven estelles i trossos de pedra i, per vibració, va començar a escantellar-se la motllura de guix que decorava el sostre.

—Ai, ai! Quan l'oncle Maties ho vegi! —botzinava la neboda. La tieta Emília, de dins estant, no parava de despotricular. Trobava la manera de fer sentir els seus esgarips enmig del soroll i els seus insults encara excitaven més els atacants. Els quals, val a dir-ho, també eren de carn i ossos i, a més, picaven fort però sense convicció moral, com si es limitessin a complir cegament un deure desgradable.

—Descanseu una mica —digué l'inspector—. La veritat és que abans construïen amb més solidesa que no pas ara.

Van estintolar la columna contra el mur i ells mateixos buscaren recolzament en les parets. Se'ls veia entresuats, perplexos, amb moltes ganes d'acabar i poques de continuar.

—Vol dir que ho poden fer, tot això? No se la carregaran? —va preguntar la neboda.

—Hi ha en joc la desaparició d'una persona, senyoreta —respongué el comissari—. Aquests casos, quan reviuen pels motius que siguin, sempre porten cua embrollada.

Des de la planta baixa, on s'havien agrupat la governanta i dues minyones, se sentí una veu esverada que deia:

—Vol que avisem el sometent, senyoreta?

—Només ens faltarien aquests! —rondinà l'inspector.

Com si la possibilitat de noves complicacions l'esperonés, reprengué coratge i afegí:

—Apa, bah! Tornem-hi!

Ja es disposaven a agafar novament la columna, quan es produí un canvi teatral, de gran expectació.

—No cal, no cal! —digué la tieta Emília amb una veu filtrada per la porta de roure—. Bàrbars, salvatges, gran mal us en feu d'acorralar una pobra dona indefensa. Ja us obriré a les bones...

La tombada de situació era de les grosses. Els policies es miraven els uns als altres, sense saber quina cara fer-hi, i la neboda va deixar caure la mandíbula inferior, esbatanant la boca com a màxima expressió de sorpresa.

Es va sentir la fressa d'un passador, el clic d'un cadenat i el xerric d'una clau i d'un pany que feia anys que no s'utilitzaven.

En obrir-se la porta, va sortir un colom embasardit. Va volar a freqüència de l'inspector, que s'ajupí d'esma per a esquivar un cop d'ala. L'ocell fugí a través de la finestra del replà i es va perdre de vista.

Però això era el de menys en comparança amb l'escena que va oferir-se als ulls dels representants de la llei, i també als de la neboda, que no se'n sabien avenir. L'habitació era plena de coloms dissecats. N'hi havia de tota mena: exemplars amb les ales esteses, d'altres en repòs, parelles parrupant, algun que semblava que picotejés i mostres molt aconseguides de coloms acabats de caçar, de panxa enlaire i amb les potes ertes. Hi havia una colla de quinqués reconvertits en llum elèctric; que il·luminaven l'estança, perquè els finestrals de les finestres eren closos i, tot plegat, resultava obsessionant.

Dreta al mig de la peça, vestida amb una bata llarga encoixinada, de color blau cel, la tieta Emília tenia un posat acusador. Duia un ret que li recollia els cabells i, en conjunt, se la veia molt d'estar per casa, però no en un sentit massa pejoratiu, sinó de persona que fins i tot en la intimitat de la llar té cura de l'aparença, més pel que fa a la polidesa que no pas per la fortuna dels resultats estètics.

Els tres policies i la neboda es van quedar quiets, silenciosos, com si busquessin excuses. L'inspector va fer el gest instintiu de treure's el barret, però ja no el duia, perquè l'havia deixat a baix, al rebedor. Tanmateix, aprofità la lleu col·ligrafia del braç —per dissimular la inutilitat de la primera intenció—, i volgué convertir-la en senyal de cortesia, tot dient:

—Ja ens perdonarà la irrupció, oi?

—No. Vostè no coneix el seu ofici —respongué la tieta amb una severitat extremada—. Això que ha fet és d'aficionat. Podia entrar simplement per una de les finestres, sense trencar res...

—I ara! Però si també les té tancades!

—Només ajustades, si s'hi fixa bé. Enfilant-se pel parral de les heures, podia entrar aquí com un cavaller, en comptes de fer-ho com un pirata a l'abordatge...

L'inspector es va ofendre.

—No he vingut a donar explicacions, sinó a demanar-ne —respongué—. A més, no he sentit parlar mai de cavallers que grimpin pels emparrats —va afegir tot reprendent el to autoritari.

Aquestes paraules van esfondrar la tia Emília. Es va aclofar en una petita butaca, somicant, en una ràpida mutació d'actitud.

—I tant si ho era de cavaller, l'Oriol! —digué amb una veu planyívola—. Què més voldria vostè que assemblar-s'hi, ni que fos de lluny!

Era un enfocament inesperat, però no pas per a tothom, perquè la neboda sospitava alguna cosa de feia temps. No sabia ben bé què, però tenia mals pensaments, recelava. L'inspector va intuir que li queia a les mans un extrem del fil. Amb una entonació sibil·lina, inquirí:

—Es refereix a l'Oriol en pretèrit. Que ja no existeix?

—Què vol dir?

—Vostè ha dit que *era* un cavaller, com si ja no fos entre nosaltres...

—Sí que hi és, sí que hi és! —va cridar la tieta Emília, forassenyada. S'havia aixecat de la butaca, amb un revolar de la bata i un tremolor de veu.

—Hi serà sempre! —afegí a manera de conclusió.

L'inspector, que en aquells moments tocava la tecla de policia bondadós, va preguntar amb una gran amabilitat:

—Ho hem d'interpretar com a presència física o només com a record entranyable?

—Com a totes dues coses...

—Sí que anem bé —insinuà l'inspector—. Li faria res d'explicar-nos-ho?

—No he d'explicar res. Hi ha coses íntimes, de cadascú, i les meves són ben meves.

—Doncs ens veurem obligats a registrar l'habitació. Jo m'hauria estimat més de parlar-ne amistosament, sense desendreçar.

La tia Emília va fer un mig somriure sarcàstic, acompanyant-lo d'un comentari mordaç:

—Ja ho he vist, ja ho he vist... La seva manera de trucar a la porta m'ha fet adonar de seguida que rebia visites educades.

Aleshores, el comissari va deixar de banda la trampa de la paciència i reprengué el paper de policia dur. Va manar als seus subordinats que ho regressin tot.

L'agent que havia resultat malmès en l'episodi de voler entrar per força (i que no parava de rondinar) va donar sortida al seu malhumor, estirant de bursada allò que tenia més a prop: el calaix de dalt d'una calaixera de xicranda que era un dels mobles més vistosos de la cambra. El calaix caigué en mala posició i s'escampà per terra tot el que contenia. Eren capsules de mides i models diversos, i entre elles un joier que es va obrir amb la patacada, espargint anells, collarets, camafeus, arracades, agulles de pit...

És famosa la gota simbòlica que fa vessar els gots. Tothom deu tenir la seva, que marca el límit de les resistències individuals, i es veu que el joier era la gota de la tieta. Es va descompondre de veres, i suplicà que paressin, que es rendia, que ja ho contaria tot. «Uf!», va fer l'inspector, com si s'hagués descarregat d'un gran pes. I la tieta es va treure un mocador de lli de la butxaca de la bata i s'eixugà una llàgrima que també devia ésser simbòlica, perquè no s'afigurava per enllloc.

—Seguin, seguin, que és una història complicada i em posa nerviosa veure'ls drets.

Van seure, i la tia Emília prengué la paraula:

—La meva família i la de l'Oriol s'odien, per culpa d'un maleït camp d'ordi. Fa cinc anys, l'Oriol i jo...

L'inspector es va mirar el rellotge i va interrompre el relat que tot just començava.

—Això ja ho sabem —digué—. Ens interessen detalls sobre la desaparició de l'Oriol.

—Com vulguin. A mi ja tot m'és igual. Fugint del seu pare, l'Oriol va refugiar-se al bosc i va passar-hi tota la nit, a la serena. Jo (encara que ja ho sàpiguen ho he de dir) estava desesperada i ben decidida a tancar-me en aquesta habitació per sempre més, sense voler veure ningú. Vaig passar-me tota la nit plorant, patint per l'Oriol, imaginant-me coses terribles... Encara prefereixen que vagi de dret a la qüestió?

—Sí, per favor.

—Doncs al matí següent, quan tot just clarejava, vaig sentir uns cops suaus en una de les finestres. Com ja deuen suposar, era l'Oriol, que havia pujat pel parral. Quina alegria vaig tenir! Duia els cabells humits per la rosada, i tremolava tot ell, perquè era època de fred. Vam abraçar-nos apassionadament i ens vam jurar que mai més no ens separaríem, que ell compartiria la meva clausura, però que ho mantindríem secret, per raons òbvies.

—Oh! —va exclamar la neboda—. Quan se n'assabenti l'oncle hi haurà un daltabaix del grossos!

—Tu calla, infeliç. T'he deixat quedar perquè ja ets prou gran (massa gran i tot), però procura no fer comentaris. Bé, anem al gra: vam viure un idil·li abrandat, una lluna de mel clandestina amb tot el sabor de les coses prohibides. Ja m'entenen, oi?

—És claríssim —confirmà l'inspector—. Tinc frisança per saber com ho van continuar.

—Sí, miri, no costa gaire d'imaginar-s'ho. L'amor, de primer, és com una flama, després com una brasa i finalment, si és sincer, queda un caliu que es revifa a rauxes. Va a temperaments. El nostre es veia condicionat per unes circumstàncies adverses, però ens estimàvem de debò i ho vam anar trampejant. Passaren els dies, les setmanes, els mesos i uns anys a l'aguait, sempre a la que salta, que jo crec que ens haurien ofegat entre aquestes quatre parets de no ésser per un fet que no dubto a qualificar de miraculós. Apa, bah, a veure si l'endevinen...

—Li agrairé amb tota l'ànima que no ens ho emboliqui més amb trencaclosques —digué l'inspector—. Tal com està, ja costa prou d'entendre.

—Ja fa bé, ja. No hi haurien caigut mai. Perquè vam tenir la sort que l'Oriol, a part de la passió que sentia per mi, en tenia una altra de molt grossa, era un fanàtic de la taxidèrmia...

—La què? —preguntaren dues veus alhora, fent bisbe.

—Taxidèrmia. No em diguin que no saben què és, perquè n'hi hauria per plegar.

—Bé, sí —digué l'inspector—. És allò d'embalsamar animalets, o fins i tot bèsties de mida gran. No puc entendre que algú s'hi apassioni...

—Ja ho crec que sí, l'Oriol n'era un exemple que no deixava lloc a dubtes. Sempre em deia que el més important de tot, per a ell, era jo. Però immediatament després venia la taxidèrmia. L'havia estudiada per correspondència, d'amagat del seu pare, i va arribar a diplomar-se amb nota alta. N'estava orgullosíssim.

—Ho trobo poc romàntic. Què vol que li digui!

—Ai sí, aparteu les criatures! Ara ens voldrà fer creure que, amb l'ofici que té i després d'haver provat d'entrar aquí esbotzant la porta, el preocupa el romanticisme. Ni que m'ho juri!

L'inspector feia un esforç visible per dominar-se i no sabia què fer de les mans ni de l'expressió del rostre. Ara: és una gent acostumada a sobreposar-se, l'exercici de l'autoritat els avicia i se senten obligats en tot moment a introduir les puntuacions de les converses.

—Anem a pams, senyora —va dir—. Jo no he de jurar-li res i vostè ens ha d'explicar una història. Vol fer el favor de continuar-la?

—Vostè m'ha interromput. Procuri contenir-se i ja veurà com ho enllesteixo. La cosa fou que ens començaren a pesar les hores llargues, i l'Oriol va trobar la manera de treure partit del parral: feia sortides a l'empara de la fosca i de mica en mica va portar aquí, des de casa seva, l'equip i els elements que li feien falta. Hi havia el problema de l'escassetat d'espècies, però comptàvem amb l'abundància de coloms. Per aquestes rodalies n'és ple. Només posant unes quantes molles de pa a l'ampit de les finestres piquen com uns desesperats. I són dòcils, es deixen caçar que dóna gust. És clar que mai no deixen d'ésser coloms, i aquí és on la imaginació de l'Oriol brilla amb llum pròpia. Un altre qualsevol hauria caigut en la rutina i en la monotonía de l'ofici, però ell, amb el seu art, ha aconseguit les peces mestres que poden contemplar en aquesta habitació. Espero que tinguin la capacitat d'apreciar-ho... Jo, pobra de mi, havia de seguir-li la veta o plegar veles. Vaig optar per la primera via. Al principi col·laborava traginant estris i cossos morts, i donant-li la meva opinió quan me la sol·licitava. Era sempre una opinió favorable, en part degut a l'amor i en part a causa que al geni, quan se m'apareix amb força, mai no li regatejo admiració. Però a poc a poc vaig descobrir que la feina m'apassionava, que era una solució ideal per a les meves ànsies creadores. L'Oriol afirmà que jo tenia una aptitud innata, d'aquelles que es tenen o no es tenen, que no es poden vendre ni comprar. Em va dir que calia considerar-ho seriosament i, a part de les lliçons magistrals que ell em donava, em va decidir a inscriure'm en els cursos per correspondència. Aquí hi fa entrada un personatge providencial, l'Anselm, que és un mosso dels pares de l'Oriol. Un home vell, però fort i actiu, que té un afecte per a l'Oriol a tota prova. Assegura que el va veure néixer, n'està convençut, tot i que a l' hora del part, al voltant del llit, només hi devien ser la llevadora, alguna parenta anciana i cap home. Hi posaria les mans al foc! Però és igual, el cas és que l'Anselm ha sentit... —es va interrompre de sobte, clavant una ullada fulmínia a la neboda...—. I tu què mires, amb aquesta cara d'espalmada —va dir-li.

—Es refereix a l'Anselm dels encàrrecs?

—I doncs? Qui vols que sigui? D'Anselms no n'hi ha gaires, i, per aquests tocoms, només ell. —Amb un gest del braç va esbandir la neboda, i prosseguí el seu

relat adreçant-se exclusivament a l'inspector—: Li diem l'Anselm dels encàrrecs perquè té una bicicleta tronada i va i ve del poble per complir diligències sota les ordres dels seus amos, els pares de l'Oriol. Però a vegades, mig d'amagat, també fa serveis als altres. El que anava a dir quan aquesta m'ha distret, és que l'Anselm adora l'Oriol. Li manté una adhesió que s'assembla a la fidelitat canina. I no el vull pas desmerèixer! Es va adonar de seguida del que passava (fou l'únic) i se'ns va oferir en tot i per tot, des dels primers moments. L'Oriol se'n valia per procurar-se el que necessitava. Seguint instruccions seves, l'Anselm es va aconductar amb l'oficina de correus del poble, i allí lliurava i rebia cartes i paquets, sempre a nom d'ell, per no despertar sospites...

—És estrany que no en despertés —saltà l'inspector—, perquè en una comunitat petita on tothom es coneix, havia de sobtar per força que l'Anselm comencés, de cop i volta i a nom propi, una activitat postal tan especialitzada.

—No, no és estrany. La senyora Maria és, alhora, encarregada de correus, estanquera i poc o molt farmacèutica. No hi veu gaire, hi sent poc i, sobretot, no té gens de ganes de veure ni de sentir gran cosa. És una de les persones més discretes que he conegit, sol dir que tothom té prou maldecaps perquè li sobri temps per a ocupar-se dels maldecaps dels altres. Gràcies a ella i a l'Anselm vaig poder seguir puntualment els estudis per correspondència, fins a diplomar-me amb brillantor. Potser massa, perquè durant uns quants dies l'Oriol va mostrar gelosia professional, no ho podia dissimular. Però quan hi ha amor rai! Al cap de no res ens vam posar a treballar en bona harmonia, sense plànyer-hi les hores, amb una dedicació i un encert exemplars. Puc afirmar sense caure en vanitat (ho tenen a la vista) que amb un colom mort hi fèiem el que volíem, hi brodàvem...

En aquest punt, la tia Emília es va prendre un respir. Un dels agents, que feia estona que es removia en la cadira, va preguntar-li:

—Perdoni... Que té lavabo?

—A vostè què li sembla? —respongué la tieta, secament—. És aquella porta.

—No cal que l'esperem —proposà l'inspector—. Vostè, senyora, pot continuar quan vulgui.

I ella continuà:

—Sí, miri... Ja s'ho pot imaginar. Ens vam lliurar a una ocupació que omplia els buits de la convivència enclaustrada. És molt! La vida de la parella és difícil, sobretot avui, però nosaltres hem comptat amb una sort que no té preu. De mica en mica, vam anar ampliant les inquietuds, i com que l'acadèmia per carta no cessava d'enviar-nos propaganda, vam estudiar i acabar dues carreres més: anatomia topogràfica i anatomia patològica. Com qui no diu res! Jo mateixa, aquí on em veu, si se'ns presentava un cas d'aquells que porten pressa, podria fer una autòpsia sense escabellar-me ni embrutar res, amb una manya que se'n faria creus. Desenganyis: no se'ns reconeix perquè no ens han donat oportunitats, però per a aquestes coses, les dones som molt més polides que els homes...

L'inspector travessava per una petita crisi d'incomoditat física. Una olor indefinible de productes de laboratori, barrejada amb la fortor que es desprenia de la concentració de peces dissecades, arribà a produir-li una ombra de basqueig. L'escenari era obsessionant i el relat de la tia Emilia ajudava a marejar-lo. Es va passar un mocador pel front i digué:

—De tot això que em diu ja en parlarem després. Ara, el que cal és que m'expliqui què se n'ha fet de l'Oriol.

La tieta va riure, d'aquella manera tan seva destinada a demostrar que no feia broma.

—Aquesta sí que és bona! —va dir—. Vostè es presenta aquí amb aires de voler saber-ho tot i volta només vol saber una cosa. Per mi no quedarà, li ho comunicaré amb un estil telegràfic: l'Oriol es va morir.

L'inspector va alçar-se de bursada, amb les potències sobtadament aclarides.

—Mort? Com? —va preguntar.

—D'un cas claríssim d'infart de miocardi. Puc ensenyar-li el certificat de defunció, degudament estès i signat per mi.

—Això és molt gros... —mormolà l'agent de l'autoritat.

—I tant, i tant! —va exclamar la tia Emília, tapant-se la cara amb les mans. Sanglotava i tremolava com si el record d'un dolor intens la trasbalsés tota. Afegí, amb un barboteig gairebé inintel·ligible, que el que havia sofert només ho sabia ella.

—I per què no ho va comunicar als altres? —va preguntar-li l'inspector, mentre l'hi premia suauament un braç com si volgués consolar-la.

—Comunicar-ho a qui? Havíem amagat la vida i ara ens pertocava d'amagar la mort. L'Anselm és una altra cosa, va tenir un disgust enorme, però es va negar rodonament a fer el que jo demanava. El primer que se'm va ocórrer, un cop mig asserenada, fou d'embolicar el cadàver amb un llençol i que l'Anselm el lliurés de nit al capellà del poble. Creia (i crec) que el sacerdoti dóna coneixements tècnics sobre allò que cal fer amb els difunts. «Ni la bicicleta ni jo no estem per aquests trots», em digué l'Anselm amb els ulls plens de llàgrimes. «Però és igual», prosseguí, «encara que tingués un Land Rover no m'hi veuria amb cor». No el vaig poder treure d'aquí i se'm va presentar el gran problema de disposar de l'estimada despulla.

—Això és. I com ho va resoldre?

—Se suposa que vostè és un investigador, un detectiu, un home sagaç acostumat a extreure deduccions de les coses que veu i de les que sent. Després del que li he explicat (i que a vostè sembla que se li ha fet innecessari i llarg), ja hauria de saber de què va...

—Em resisteixo a creure que l'hagi dissecat.

—Naturalment que sí. Estic segura que a l'Oriol li hauria agradat i jo li devia aquest homenatge pòstum. Un cop decidida (i ho havia de fer amb rapidesa, ja es pot afigurar per què) vaig proposar-me posar-hi els cinc sentits. Amb serioses dificultats, perquè una peça gran és molt diferent d'una peça petita. Novament, sort vaig tenir de l'Anselm; que no es cansava d'anar i venir del poble, portant comandes meves i tornant amb les trameses dels proveïdors. No es pot imaginar la feinada que van tenir! En algun moment, vaig estar a punt de sucumbir a la desesma, com en el cas dels ulls de vidre. En tenim un calaix ple de la mida de colom, però per a l'Oriol (que tenia uns ulls petits, però preciosos) no sabia pas com fer-m'ho, fins que l'Anselm em digué que a les golfes de casa dels seus amos hi havia arraconada una nina alta i fornida, d'aquelles d'abans, amb uns ulls exageradament grossos que estava segur que eren de vidre. I me'ls va portar. Parlant amb franquesa, són la part menys aconseguida del conjunt. Però si no se sap, passen...

—Li poso les manilles, inspector? —va dir inesperadament el subordinat que fins aleshores no havia badat boca.

—Tu calla! —va manar-li el seu principal—. I vostè, senyora, faci'm l'obsequi de dir-me on ha deixat el que queda de l'Oriol!

Serena, amb un aplom admirable, la tia Emília va replicar-li amb unes paraules que, a primera vista, semblaven una sortida d'emblanquinador:

—Vostè no ho porta bé, això. Fa salts en l'interrogatori i altera l'ordre convenient. Es farà un embolic...

—Què vol dir?

—Que hi ha detalls que no es poden passar per alt, com per exemple els aspectes econòmics. Tinc entès que una de les primeres coses que s'investiguen quan es tracta de la desaparició de persones, és si hi han intervenit els interessos. No se sent inclinat a saber-ho? El que hem fet l'Oriol i jo vol diners. I amb tots dos tancats aquí dins...

—Ho vam aclarir de seguida, és un tràmit d'ofici. Sabem que entre vostè i l'Oriol, associats, feien feix en llibretes d'estalvis i comptes corrents. Els talons al portador que ha cobrat regularment un simple mosso ciclista ens ha permès de seguir el rastre. I ara ja n'hi ha prou: digui'm on guarda la mòmia! —Ell mateix es va penedir de les seves paraules. Es va tornar vermell (una cosa molt d'agrair en un policia) i es va desfer en excuses—: Perdoni'm. No volia dir-ho així, tot i que hi ha mòmies cèlebres que són objecte d'una admiració general. Em referia, en aquest cas, al cos de l'Oriol, amorosament embalsamat per vostè. On és?

La tia Emilia no es veia pas ofesa. Va dreçar-se amb una dignitat majestuosa, i digué:

—Puc assegurar-li que el cos de l'Oriol serà famós, i que aquesta glòria la compartirem ell i jo, units per sempre més.

—Que m'ho podria explicar amb més detalls?

—Ho dubto. Haurem d'entrar en un terreny científic per al qual (i no s'enfadi) no el crec preparat.

—Provi-ho. M'hi fixaré tant com pugui...

—Vostè ha sentit parlar mai de la taxidèrmia modular?

—No.

—Bé. És un terme poc acadèmic, que s'utilitza provisionalment en espera del dictamen dels lingüistes. Perquè m'entengui, com a simple punt de referència, serviria d'exemple l'equipament modern, com ara els mobles que es venen per separat, però que es poden engalzar entre ells, amb noves adquisicions que hi harmonitzen i formen conjunts de molta utilitat i aparença. Els taxidermistes tenien (o teníem) un problema. Se celebren de tant en tant simposis i congressos internacionals, on són presentades ponències i treballs interessantíssims. Però amb la limitació, fins ara, de no poder exhibir-hi peces grans, que són el veritable desafiament del taxidermista. Les dificultats de transport i les traves duaneres ho feien pràcticament impossible. Moltes eminències treballen, de fa temps, per tal de resoldre-ho, sense que hagin aconseguit solucions satisfactòries. Dividir l'exemplar en fragments és relativament fàcil, però a l'hora de tornar-los a muntar fracassen, perquè es veuen massa les juntures. Doncs bé, jo ho he resolt, i cregui'm que no ho dic per alabar-me. He trobat una fórmula adhesiva magistral i barata, que es pot aplicar a tot arreu amb senzillesa. S'enganxa i es desenganxa amb una perfecció absoluta, i deixa les junes invisibles.

—És horripilant! —va exclamar l'inspector—. He d'entendre que, després de dissecar l'Oriol, va trossejar-lo?

—Ha d'entendre que no entén res. I s'expressa amb una vulgaritat espantosa. No trossegem, nosaltres: vaig fraccionar l'Oriol amb tota la delicadesa d'aquest món i un ple coneixement de la matèria, amb amor, i, sobretot, sense oblidar el que venia després...

—Ah, va pensar-hi! I què venia, després?

—Correus. Vaig fer cinc paquets impecables, amb bosses de plàstic per dins i paper encerat per fora. Els vaig etiquetar, lligar i lacrar. A cada un d'ells, vaig incloure-hi un gràfic amb instruccions detallades per al muntatge, i la composició de la meva cola balsàmica (és un nom eventual), que, a part de la seva eficàcia, fa una olor de romaní molt agradable. Què me'n diu?

—Si li deia el que de debò penso em tornaria trobar vulgar. Val més que continuï vostè...

—Oh, queda poc... L'Anselm només va necessitar tres viatges per certificar els paquets i cursar-los. Jo, abans, havia redactat un informe minuciós, i també vaig enviar-lo.

—On?

—Al Congrés Internacional de Taxidèrmia. El meu treball va causar sensació, i només li diré que el dia que van presentar novament armat el cos de l'Oriol, en una sessió plenària, els assistents van aplaudir durant dos minuts a peu dret.

—Com ho sap?

—Per carta. Tinc un correspolsonal que em manté al dia. Em va dir que és possible que em concedeixin un premi extraordinari, però jo m'estimo més no anticipar alegrías, perquè després poden venir els desenganys. En tinc prou amb saber com hauria estat de content l'Oriol si ho hagués pogut veure.

—M'ho imagino. I ara què?

—Ara res més. Vostè és un malpensat, estic segura que barrinava una història tenebrosa.

—Li sembla poc? Pel cap baix, ha comès els delictes d'ocultar una defunció, de disposar clandestinament del cadàver i de passar-lo per la frontera valent-se d'un truc il·legal. M'haurà d'acompanyar i explicar-ho tot a les autoritats corresponents. Em temo que se la carregarà...

—No m'ho digui! L'acompanyaré perquè sóc una fràgil dona i no hi puc oposar resistència. Però pel que fa a parlar, no hi compti pas. Callaré, i vostè no sap fins a quin punt sóc hermètica quan em proposo callar. Tinc entès que ara ja no apliquen tortures, oi?

—En casos com el seu, no.

—Raó de més. No obriré boca, i la qüestió del relat anirà exclusivament a càrrec de vostè. Em moro de ganas de veure la cara que hi faran els seus superiors.

La tia Emília semblava il·lusionada amb la perspectiva. Va obrir un armari i en tragué un abric de mig temps, mentre botzinava:

—Si es pensa que m'espantarà amb l'amenaça de tancar-me, va be! Això ja ho vaig decidir jo pel meu compte, fa una colla d'anys. M'he convertit en una experta de la reclusió.

»Apa, anem! —digué d'una manera autoritària, com si fos ella la qui detenia els policies.

L'inspector era víctima d'emocions contradictòries. Se'l menjaven els dubtes.

—Pensi que l'Anselm també hi és complicat —va dir, com a darrer recurs—. Per fer-li un favor a vostè, sofrirà. Una fidelitat mal pagada...

—L'Anselm ja fa temps que es vol retirar. Li aniria divinament una temporada de repòs, sense comptar que ja no té edat per anar amb bicicleta. Sempre tinc por que acabarà prenent-hi mal.

Va anar-se'n cap a la porta i adreçà una mirada comminatòria als agents, com si els volgués arrossegar.

—En atenció que es tracta d'una senyora, no me l'emportaré per ara —digué l'inspector, visiblement capcot—. Hem de fer comprovacions relacionades amb el que ens ha contat. Però vostè m'ha de prometre que no es mourà d'aquí!

—No cal. He demostrat que m'aguanto aquí sense necessitat d'obeir les seves ordres.

Abans d'anar-se'n, l'inspector s'adreçà a la neboda i li digué:

—A vostè la faig responsable de comunicar-me de seguida qualsevol novetat que es produeixi. M'entén?

—Sí.

Va donar-li una targeta i els tres policies van sortir de la peça. Un cop al jardí, l'inspector (que mantenia un posat consirós), es va aturar tot trepitjant maquinalment la gespa amb la punta de les sabates. I sense que es pogués saber ben bé si era una reflexió en veu alta o una informació als subalterns, va dir:

—És un dels romeus i julietes més bèsties que coneix.

—Què són els romeus i julietes? —va preguntar-li l'agent que semblava una mica més espès que l'altre.

—Ja t'ho explicaré més endavant. Ara, allò que cal, és que tots dos us fiqueu al cap que del que hem vist i escoltat en aquesta casa no se n'ha de dir ni una paraula a ningú. Us hi va la carrera. Jo em salvaria perquè depenc d'instàncies més altes, però vosaltres depeneu de mi, i us juro que si us n'aneu de la llengua ja us podreu considerar llestos. Queda clar?

Van respondre afirmativament, sense estar segurs de la claredat, però convençuts de l'abast de l'amenaça. Continuaren caminant fins al cotxe que els esperava mig amagat sota uns salzes. Quan hi eren a tocar, un dels agents preguntà:

—I què hi posarà a l'atestat?

—Que la hipòtesi de la fugida de l'Oriol a Amèrica és la més sòlida. Valentse d'una identitat falsa, amb ganes d'esfumar-se en l'aiguabarreig de races velles i de països nous. Diré que tenim indicis prometedors i que esperem obtenir proves fermes, però que va per llarg.

—S'ho creuran?

—És més fàcil de creure aquesta mentida que no pas la veritat de la tia Emília. M'hi jugo el coll. El que em preocupa és controlar la neboda i l'Anselm, però me'n sortiré.

Quan ja eren a punt de pujar a l'automòbil, un dels agents encara continuava amb la seva cavil·lació:

—Mentre s'empassin això d'Amèrica...

—I tant que sí! —replicà l'inspector—. Amèrica és una tapadora immensa.

El motor va fer un parell de falses explosions i vehicle i ocupants van desaparèixer carretera enllà, alçant núvols de pols i un vol de garses.

Segona Part

C

Judici precipitat

Una vegada vaig rebre una flor roja, i no sabia si era una amenaça o el testimoni delicat d'una admiradora. Posats a triar, vaig quedar-me amb això darrer (perquè vaig més curt d'enamorades que d'enemics) i ja em feia tot de càlculs feliços a base d'entrevistes delinqüescents, quan va trucar a la porta i aparegué un missatger d'aquests que van amb moto. El cor em va bategar de pressa. Però no: el noi em va dir que s'havia equivocat de pis i em va demanar que li tornés la flor.

Miratge

L'altre dia, mentre m'afaitava, vaig descobrir-me una altra cara. I no m'era pas desconeguda, s'assemblava a la d'un veí meu que no puc veure, un home insuportable amb el qual ens baralem a cada pas. Des d'aleshores em tinc mania i m'odio, ja no em puc quedar sol amb mi mateix.

Altres dimensions

Per necessitats d'espai que devia enfrontar un arquitecte que ja descansa en pau, el rebedor de casa té forma de triangle. No hauria pensat mai en les Bermudes, de no ésser que en qüestió de pocs dies el rebedor va endrapar-se la tia Margarida i un cobrador de la mútua que era una bellíssima persona. No és pas per la molèstia, perquè ja se sap que les grans ciutats són incòmodes, però estic una mica nerviós. Ara, quan surto de casa, vaig d'esquitllentes, perquè el triangle em fa basarda.

Obituari

Males notícies: s'ha mort aquella vella que no es volia morir mai. La baixa és particularment sensible, perquè l'aguantava la fama de la seva curiositat desprès, no es volia perdre res. I ha passat —no ens enganyem— allò que ja era de témer.

Ara, el problema és buscar-li substitut. Queda oberta la convocatòria.

Forats negres

L'amic era d'aquells que s'animen en les converses de sobretaula, a l' hora del cafè. Va posar-me suauament la mà damunt el braç i em digué:

—No ens enganyem, tu. Nosaltres som l'esdevenir del passat i, alhora, el passat del futur... —I, engolant la veu, va afegir—: Per molt estrany que sembli, l'home no ha tingut mai present.

Espais blancs

A mi només em falta que em burxin perquè em senti inclinat a jugar a la contra. Vaig apartar la mà del meu amic —també amb suavitat—, tot dient-li:

—Doncs jo no ho veig pas així. Crec que l'home només té present. Des del temps més remot fins al futur insondable, tan sols ha pogut comptar amb cada instant de cada dia. La resta són records o somnis.

—I què? —em preguntà ell.

Es produí un silenci d'aquells que, per contradictori que sembli, donen cos a les paraules. Al final, vaig proposar-li que no ho toquéssim, que ho deixéssim tal com estava.

—Deixem-ho així —convingué l'amic, matant brutalment una prometedora controvèrsia.

La planeta

La tiradora de cartes (i també especialista en bola de cristall, segons els anuncis) va dir al client que trauria premi a la rifa.

Després de la fallada, el client va reclamar iradament per què no havia tret.

—Quin número teníeu? —va preguntar-li la fetillera.

—Cap!

—I doncs? Com volieu treure?

—Vós em vau dir que tindria sort, i si la sort posa condicions, plego! A base de comprar números pot treure qualsevol!

Tenia raó, era indiscretible, i la dama endevinadora va tornar-li els diners de la consulta. La qual cosa, si es considera bé, ja era una confirmació dels seus auguris.

L'hora en punt

La mort es presentà quan no se l'esperava, i ell li digué que no li havia donat hora.

—És que l'hora la dono jo —va respondre-li la mort.

—No sempre, no sempre... —replicà ell—. Ara, per exemple, tinc l'agenda plena i a vós no us ve d'un dia. Però a mi sí. Telefoneu-me dimarts que ve, a quarts de cinc, i quedarem per una data.

—És irregular, no puc fer-ho. Va contra els reglaments —digué la gran senyora.

—Apa, bah! —es defensà ell, tot empenyent-la suavament cap a la porta—. Amb la feinada que teniu no em direu pas que depeneu d'un difunt puntual. En canvi, jo tinc compromisos inajornables.

I la mort se'n va anar amb la calavera entre les cames, sense saber-se'n avenir. No li havia passat mai.

L'ordre dels factors

Va tocar-li un entrevistador d'aquells que es volen lluir amb preguntes impertinentes. L'invitat al programa era un prohom il·lustre i el locutor va preguntar-li de sobte:

—Vós serieu capaç de donar la vida per una idea?
L'entrevistat s'obrí de cor i, tot oferint el perfil afavoridor a la cambra, respongué:
—No. M'estimaria més de trobar una idea que em salvés la vida.

Meteorologia aplicada

Fa temps, van pagar-me amb un taló sense fons d'un Banc de Boira. Gràcies a no haver-lo pogut cobrar, he gaudit sempre de clarianes.

Som així

—Tu calla! —va manar-li el seu superior. I, tot seguit, l'amo va experimentar l'angúnia de no saber què volia dir-li el seu subordinat. Si molt convé, era d'interès per al negoci.

Els bons costums

El cavall, desorientat per una malapta estirada de la brida, va fer un bot i el cavaller caigué en mala posició. El genet es va trencar una cama i el cavall, convençut que complia un deure pietós, va rematar-lo amb una forta guitza a la nuca.

Trumfos ferm

Va jugar un as de copes quan ningú no s'ho esperava. És més: van acusar-lo de fer trampa, com si hagués portat la carta amagada a la màniga. I ell, amb una expressió d'extremada puresa, els va ensenyar un braç molt més estirat que la màniga —braç llarg i màniga curta—, demostrant que allò era el símbol de tota la seva vida.

Ars poètica

Li va sortir una rima preciosa, d'aquelles que poden salvar un poema. Però havia nascut vídua, abandonada de parella que la justifiqués, i es va quedar sola a final de ratlla, sense que cap llei mètrica acudís al seu socors. Si no s'hi troba remei, coses així ens amargaran la vida.

No costa res d'ésser amable

De cop i volta, quan menys s'ho esperava, la seva estimada va dir-li: «T'has fet gran!». Intrigat, va mirar-se en un mirall de cos sencer i comprovà que encara era objecte d'amor, perquè no era que s'hagués fet gran, sinó que es feia vell, amb

bosses i arrugues que se li anaven menjant la figura. En un cas com aquell, tots els eufemismes eren d'agrain.

UN ESTRANY AL JARDÍ

Un estrany al jardí

Tot just al punt d'haver recorregut la meitat del camí de la vida, em vaig comprar un terreny i una casa de pagès abandonada, a la Garrotxa. Estava convençut que allò era l'ideal per a una vellesa reposada, un retir adequadíssim per quan m'arribés l'hora d'anar tancant els ànecs.

Després, ja se sap què passa. Hi ha hagut molts desenganyos, perquè entre la realitat i la fantasia hi ha un abisme. Val més una confessió sincera que no pas entestar-se a mantenir una ficció que no s'aguanta per enllot. Vaig trobar-me que aquelles pedres que m'agradaven tant havien arribat a la seva jubilació reglamentària molt abans del termini previst per a la meva, i tan bon punt les tocava, queien. Calia substituir-les per unes de fresques, les quals, de resultes d'una inflació imparable, tenien un preu escandalós. I passava el mateix amb les bigues, les teules, les parets interiors i els enrajolats. Tot això sense comptar que el meu somni de descans per a la recta final es basava a portar allí les comoditats urbanes, a condició de fer-les lligar harmoniosament amb la rusticitat de l'entorn. En teoria tot era molt bonic. Molt!

Però a la pràctica em vaig veure abocat a un xuclador de despeses i a una cremada d'energies superiors a les meves possibilitats. En els moments depressius, m'entrava l'aprensió que no arribaria a vell, perquè m'espanotxava la vida, en diners i en matades. Tanmateix, som tan estranya la gent! Em vaig negar a rendirme a l'evidència i com més dificultats trobava, més hi oposava el refugi de les il·lusions. Com que els jornals són cada dia més cars, volia fer-m'ho tot jo i treia el fetge per la boca. Els caps de setmana, els ponts, les vacances... Aprofitava qualsevol lleure per anar a la Garrotxa a treballar el doble o el triple, i sempre feia curt. M'esgotava especialment el treball de picot i de pala, per falta de costum. Si ho esmento, és perquè fou en el transcurs d'aquesta ocupació que vaig tenir la gran sorpresa.

Cavava en la parcel·la que havia de convertir-se, amb el temps, en un jardí ideal. Intentava de fer una rasa que servís per al drenatge de la futura residència. De cop, la meva eina va topar amb un objecte dur que no era pedra, perquè ressonava d'una manera diferent. Vaig treure terra a paletades i fins i tot vaig furgar amb les mans, per buidar-la a grapat, ja que intuïa la presència d'alguna cosa important.

I ho era de veres. Va aparèixer un sarcòfag egipci, probablement de la dinastia XXVI. Aquesta primera presumpció era arriscada, perquè els meus coneixements sobre la matèria són modestos. Però he llegit novel·les els autors de les quals s'havien documentat moltíssim, i he vist pel·lícules a tot color on la reconstrucció històrica era feta amb una gran cura. A més, havia seguit —devia fer uns dos anys — un curset monogràfic sobre el tema en una Universitat d'Estiu. De manera que es pot dir que era llec, però no tant...

Em vaig asseure al costat de la pila terrera, per tal de pensar. Se'm va ocórrer, primer que res, que allò tenia un valor convertible en moneda. D'allí en podia sortir la solució per a tota la finca, un respir considerable per a les meves angúnies econòmiques. Però no era fàcil; no em podia pas presentar en una de les botigues d'antiquari que hi ha pels volts de la plaça del Rei i posar-me a regatejar la venda amb un negociant que, amb tota seguretat, voldria saber coses que jo mateix

ignorava. Sabia —ho sap tothom— que quan es produeixen troballes d'aquesta mena, hi ha uns aspectes legals que no es poden saltar i les autoritats es mostren molt escrupoloses i absorbents. Per un instant, se'm va acudir de comunicar-ho a la Guàrdia Civil, però ho vaig rebutjar de seguida a causa del cadàver que contenia la caixa, que per molt ben embalsamat que estigués, desvetllaria sospites.

I doncs? Què podia fer? Vaig pensar aleshores en el rector de la parròquia que tenia més a prop. Era home d'una gran cultura, tenia els graus de doctor en Teologia i en Filosofia i Lletres, i s'havia retirat en aquell racó de món per motius de salut. No es pot dir que fóssim amics, però manteníem un tracte cordial i, les vegades que ens vèiem, conversàvem de gust. Estava enamorat de la seva església romànica, sobre la qual havia publicat dos opuscles i un llibre. No es cansava mai de parlar-ne. A més, el rector tenia als meus ulls un avantatge que ara em fa una mica de vergonya declarar que em va atreure, o sigui el secret de confessió. Jo podia invocar-lo perquè no esbombés la meva troballa i, alhora rebre els beneficis de la seva erudició.

El rector es va interessar de seguida per la descoberta. No s'ho va rumiar gens.

—Això cal veure-ho! —digué.

El vaig portar a la meva propietat. L'home es va arromangar la sotana campestre i s'ajupí a la vora de l'excavació.

—Sí —va dir—. No hi ha dubte. Es un sarcòfag antropoide, amb la màscara del difunt reproduïda a la tapa. Egipci, amb tota seguretat...

—Jo deia que de la dinastia XXVI...

—Em sona a Amenhotep, sense que pugui precisar si es tracta del primer, del segon o del tercer. Això ho hauran d'establir els entesos. El que és segur és que es tracta d'un personatge important. Els objectes que deu haver-hi al voltant del sarcòfag ajudaran a aclarir-ho. Els ha vistos?

—A mitges. No m'he atrevit a remenar-ho.

—Ben fet. Quan s'alci la tapa anirem més a les segures.

—Alcem-la!

—No podem. Això té un valor incalculable, més arqueològic que no pas material. Una mòmia egípcia a la Garrotxa pot representar una veritable revolució.

Aquí van entrar-hi novament els càlculs que m'havia fet. Si allò valia, era meu, ho havia trobat jo, i glòria i beneficis en efectiu em pertanyien.

—Escolti, mossèn —vaig dir-li—. No sóc de fusta, i em doldria a l'ànima que se m'escapés el mèrit. **Jo he confiat en la seva discreció sacerdotal...** —(Vaig subratllar amb el to de veu aquesta darrera frase, amb la íntima convicció que, si mai passava a text escrit, aniria amb negretes)—, i voldria fer les coses ben fetes. M'entén?

Ja he explicat que era una persona intel·ligent, i em va entendre de seguida, en profunditat.

—Sí —digué—. Tanmateix, no «tot» el que hi ha en aquest món és ben bé «nostre».

Ell també recalcava paraules i quedava clar el sentit que volia donar-hi.

—Ni allò que hi ha a casa meva? —vaig preguntar-li.

—Quan és d'aquesta magnitud, crec que no. Però tinc entès que hi ha una part que s'adjudica al descobridor, i és aquí on pot conciliar la seva consciència cívica amb els seus interessos. Cregui'm, ha d'informar de seguida qui correspongui.

—Com per exemple?

Va meditar un moment i em respongué tot seguit:

—Penso que el senyor bisbe de la diòcesi. Això, al capdavall, és un enterrament en terra profana (perdoni'm!) i entra en un camp espiritual que té una clara definició.

El senyor bisbe de la diòcesi era un integrista notori. Un reaccionari com una casa, per dir-ho sense embuts, i no el voldria pas ofendre, perquè d'altra banda tenia fama de sant baró. Era una època distinta de l'actual i ningú no s'ha de sentir al·ludit o, en tot cas, només en els aspectes que li siguin favorables.

—Sap què passa? —vaig dir—. Considero que no ens hem de precipitar, tot i que segons com es miri jo sóc la part interessada que porta pressa. El senyor bisbe és de tota confiança, ni caldria dir-ho, però té les seves manies i temo que ens ho enredarà. M'agradaria de portar-ho d'una altra manera...

Sorprendentment, el rector va donar-me la raó sense pensar-s'hi gaire.

—És cert —em respongué—. Val la pena de procedir amb calma. Al capdavall, és possible que aquesta mòmia porti una colla de segles aquí i ara no l'hi vindrà d'un dia. Em fa més por vostè. M'assegura que no farà cap pas sense que ens posem d'acord?

—Home, per això li he demanat consell...

—Doncs estudiem-ho. El tema m'apassiona, m'interessa l'egiptologia i és una miraculosa coincidència que ara hagi ocorregut això a tocar de la meva parròquia. Proposo que ens concedim uns quants dies de reflexió i que no diguem res a ningú. Vostè, mentrestant, formulí teories pel seu compte i jo miraré de lligar les meves. En tornarem a parlar amb més coneixements de causa...

—I trigarà molt, vostè?

—No. Abans li he esmentat una miraculosa coincidència i no ha estat perquè sí. Fa temps que em balla pel cap una hipòtesi perturbadora, que podria ésser confirmada per la seva descoberta. Què li sembla si ens tornem a reunir dijous de la setmana entrant?

Vaig accedir-hi, per una sèrie de motius. En primer lloc per falta de contrapropostes. I en segon lloc, perquè el dijous és un dia que em cau en gràcia. M'és simpàtic. Després, venia allò de sentir-me picat: si algú altre es veia capaç d'estudiar el fenomen, també podia fer-ho jo.

Vam tapar la fossa amb una lona que em servia per protegir les eines que guardava en un cobert una mica esbaldrat, amb goteres que encara no havia pogut reparar.

Per a mi no fou fàcil. Volia complir però no sabia ben bé com posar-m'hi. Vaig freqüentar un parell de biblioteques per consultar obres especialitzades, amb una desmoralització progressiva que em va fer perdre aquella confiança que he expressat abans, en el sentit que jo podia arribar allí on arribés qualsevol altre. Ara ja sé que no puc.

El dijous següent, a l'hora convinguda, va comparèixer el rector a casa meva. Es mostrava eufòric, com si hagués arribat a conclusions encoratjadores.

—Què? —va dir-me—. N'ha tret alguna aigua clara?

—No n'estic gens segur —vaig respondre-li—. M'inclino per un afer clandestí de comerç de mòmies. Algú devia haver robat aquesta, i des de l'origen de la malifeta fins al destí que tenien previst, foren sorpresos pels carabiners i procediren a un reenterrament d'emergència. La meva finca és molt a prop del

famós Camí dels Contrabandistes, que travessa la ratlla fronterera. Un lloc molt adequat per a aquestes aventures...

—Hi ha un inconvenient de gran volum —em va interrompre el mossèn—. Els sarcòfags egipcis descoberts fins ara són classificats, documentats, consten en fitxes molt fiables. Una desaparició important se sabria. I em consta que d'aquesta no en saben res.

—Sí, ho comprenc. Però què ha passat, aleshores?

—Per estrany que resulti, obedeix a una lògica implacable. Sembla mentida que no se'ns hagi ocorregut abans. Els egipcis vivien sota l'obsessió de la vida eterna, però amb una desconcertant barreja d'espiritualisme i de materialisme. El mort havia de conservar la seva aparença física i emportar-se'n amb ell els objectes que havia estimat en el seu pas per la terra. I fins i tot aliments, que ja és optimisme. Estaven convençuts que si algú entrava a la seva tomba amb intencions perverses, tot se n'aniria en orris. Vet aquí la raó de les grans piràmides, amb galeries laberíntiques destinades a desorientar els lladres i els arqueòlegs. I de la Vall dels Reis, amb dotzenes de tombes profanades, que ens demostren que les previsions dels egipcis notables van errar les osques. No li diu res, tot això?

—Així, de cop i volta, no...

—Doncs és d'una evidència aclaparadora. En totes les societats, en qualsevol època, hi ha hagut persones més espavilades que les altres. A més, no tothom es podia pagar una piràmide, per molt alt dignatari que fos. En aquest cas, què hauria fet, vostè?

—M'agafa de sorpresa, no hi he pensat.

—A mi em passava el mateix, però tot és qüestió d'analitzar-ho a fons. En el trànsit de buscar un lloc remot, lluny de les aptències d'excavadors sense escrúpols, jo li pregunto: hi ha gaires indrets més adequats que la Garrotxa?

—Què vol dir?

—Vull dir que un personatge important, un sacerdot, un membre secundari de les famílies reials, qualsevol benestant de l'òrbita faraònica, a l'hora de triar indret segur per al seu descans etern, lluny de possibles rapinyes i d'interrupcions del descans definitiu, quins paratges podia escollir que l'hi oferissin garanties? A veure, digui-m'ho...

—Em sembla que ja l'endevino, però em costa de caure-hi del tot. Em fa l'efecte que els egipcis no tan sols ignoraven la Garrotxa, sinó que (si hem d'ésser francs) a l'època faraònica la Garrotxa no existia pas tal com la coneixem ara. D'altra banda, si els egipcis haguessin arribat fins aquí, se sabria. I tinc entès que no eren grans navegants ni grans viatgers, sense que els vulgui desmerèixer. Cadascú és com és...

—Sí, i nosaltres som una mica atapeïts i anem escassos de gambals. Quan no sabem una cosa, procurem reinventar-la a gust nostre i allà va que trona. La Garrotxa ha existit sempre, desenganyi's, i els egipcis només ens han deixat testimonis plens d'astúcia. Qui pot assegurar fins on arribaren?

La idea del meu associat en l'aventura se'm va fer clara de sobte i el cert és que em va deixar més perplex que abans de comprendre els seus raonaments. Gairebé balbucejant, vaig preguntar-li:

—Però on ens porta aquesta deducció? Vol dir que hi va haver algun eixorivit que trobà un sistema de protecció per a les seves despulles superior a les tècniques monumentals del seu temps?

—Probablement, més d'un. Aquí és on la conjectura pren una embranzida insòlita, engresadora. És una notícia sonada que, quan es divulgui, ocasionarà una mobilització d'investigadors de tot el món. Ens vindrà un eixam de savis i de turistes, es miraran aquest sarcòfag i en buscaran d'altres pels voltants o en paratges poc explorats del nostre país. La idea dóna molt de si: ens farem un nom i augmentaran els ingressos.

Em van guanyar tot de pors indefinibles. O bé perfectament localitzables, depèn de com es miri. M'amoïnava que un mort carregat de segles modifiqués els projectes que m'havia fet per als anys de vida que em quedaven.

—No m'agrada —vaig dir—. Trobo injust que el repòs d'un foraster (que ja fa temps que descansa en pau) pugui alterar els meus somnis de tranquil·litat a curt termini.

El rector va tenir una reacció inesperada. Es desplomà en una de les cadires de boga que jo tenia en la part poc o molt reconstruïda de la casa i va agafar-se el cap amb les mans.

—A mi també em desplau —digué—. Sense comptar que la mòmia hauria de sofrir graponesies en la seva intimitat, és segur que jo perdria l'encant del meu refugi. Aquí he recobrat la salut i la serenitat d'esperit. Em creuria si li digués que torno a tenir gana i que, en qüestió d'un parell d'anys, he guanyat vuit quilos de pes?

—Sí.

—Doncs això compta molt. L'ànima necessita el suport de la carn, i no voldria pas que m'interpretés malament. Que el senyor bisbe em perdoni i que es faci càrrec de la seva pròpia capa corporal.

—Que Déu n'hi do! —vaig remugar en pensament baix. I recordo que em vaig lliurar a unes cogitacions en veu també baixa, però no tant com perquè el mossèn no em sentís. Em referia als càlculs que ens havíem fet sobre la calma silvestre, en estat natural, i que ens la podíem jugar si ens deixàvem seduir per especulacions científiques o d'esplendor turística. Costa molt de renunciar als comptes feliços que ens fem en els moments d'exultació de futur, però jo em deixava dur per una onada de realisme.

—Té tota la raó! —exclamà el sacerdot.

I passa això: molt sovint, quan ja ens pensem que tenim tota la raó i els altres ens ho reconeixen, ens entra una mena d'angoixa. No tan sols havia de renunciar de cop i volta al joc —fascinant— dels comptes de la lletera, sinó que em quedava una nosa al jardí que no em veia amb cor de passar per alt.

—I què en farem, de la mòmia? —vaig preguntar.

El sacerdot es va alçar de la cadira i es va quedar dempeus, amb les mans agafades al darrere i un posat meditatiu.

—De moment —digué—, tornem-la a colgar amb tots els respectes.

—I no se'ns farà malbé?

—No! Si alguna cosa han demostrat les mòmies egípcies és la seva gran capacitat de resistència.

—És que jo em proposava de sembrar en aquest tros, plantes i flors, i l'hauré de regar amb freqüència...

—Regui'l, regui'l! Estic segur que aquest difunt ha superat proves molt més dures que la humitat. La qüestió és una altra, i ara el que hem de fer és deixar-lo tal com estava (que és allò que ell volia) i nosaltres dos prendre'ns el temps que

calgui per tal d'adoptar una adequada línia de conducta. Torni a posar-li la terra que tenia al damunt (jo l'ajudaré), aplanem-la pietosament i apa, a reflexionar, que al capdavall ningú no ens empaita.

Estava tan decidit, que em va agafar per una màniga i m'arrosegà cap al jardí. Encara no sabia ben bé el que em passava, que ja tenia una pala a les mans —i el mossèn una altra— i tots dos tapàvem el clot amb un cert frenesi. Després, ell va aplanar amorosament la terra i amb un gest molt expressiu em va convidar a recollir-me, a adoptar un aire funeral que no desentonés. Ell va ajuntar les mans, trencant els dits, i desgranà una breu oració fúnebre. De debò que va mostrar-se molt professional, en el millor sentit de la paraula.

—Ho veu? —digué—. Ja està. Hi ha coses que fan molta mandra, però val més enllestar-les de seguida. Ens queda una part difícil, i en això sí que l'he de sermonejar. Hem de mantenir una discreció absoluta, comprometre'ns a no dir-ne res a ningú, fins que hi trobem una sortida airosa.

—Vol dir que la trobarem?

—Sempre n'hi ha alguna que és, almenys, millor que qualsevol altra. En aquest cas faci's el càrrec que vostè es troba com abans de la descoberta, vagi fent tal com tenia pensat, sense afegir-hi noves angúnies. Però, sobretot, calli... M'ho promet?

I li ho vaig prometre, a condició que no es tractava pas d'un silenci definitiu, sinó que tots dos continuaríem rumiant la manera de treure partit honest —això sí — del mort peculiar que m'havia sortit al jardí.

Aquí és on vaig fallar. Per molt que diguin, ningú no és amo absolut dels seus silencis i sempre hi ha algú amb qui cal compartir els secrets més recòndits. En el meu cas, i estic segur que en el de molts, es tractava de la meva dona. Però això requereix no tan sols punt i a part, sinó un espai generós marcat amb asteriscos.

La meva dona no havia aprovat mai del tot la idea de retirar-nos voltats d'aire lliure i respirant a fons amb garanties. No ho veia tan clar com jo. Des del primer moment, va trobar que la casa (o allò que en quedava) era horrible, i que mai no aconseguiríem de fer-la habitable tal com ella calculava que havia d'ésser una llar.

—És un casalot —afirmava—, i tot el que hi facis serà llençar els diners en va. A mi m'hi veuràs ben poc —afegia—. Per passar privacions ja em va bé la ciutat, amb la diferència que aquí ho tenim tot més a mà.

Conseqüent amb aquesta actitud, al principi va deixar-me sol amb els meus tràfecs i, quan jo retornava esgotat a Barcelona després dels meus caps de setmana, no m'atrevia a queixar-me, perquè em feien por els seus comentaris sarcàstics. Però de mica en mica, per allò que el temps és un gran posador de pegats, va anar canviant. No pas gràcies a mi (la veritat), sinó perquè va descobrir que el jardí o allò que ho havia d'ésser es prestava molt a experimentar amb la flora, que era una de les seves passions. Fins aleshores, no havia pogut passar dels testos balcons i quan s'adonà de les possibilitats del camp obert fou víctima d'una mutació de conducta. Va costar-li, a causa de la resistència que oferim els humans a rectificar, però al final hi va caure. Va comprar-se un equip complet de jardineria recreativa: un davantal amb brodats al·lusius a l'ocupació que es proposava, uns guants anglesos molt estudiats per a la feina que volia, unes botes altes que també eren de

reglament... I eines, variades, cada una d'elles per a una funció específica que era detallada en un manual que no deixava de petja. El convertí en el seu llibre de capçalera. Tot això sense comptar els productes químics, les llavors de sobre i els ingredients de fertilitat accelerada i garantida, ni els accessoris (algun d'ells molt sofisticat) per donar a cada flor el tractament que es mereix i a la terra —que és molt senyora— els requisits que reclama. No he esmentat la pallola amb la qual es cofava, i no és pas perquè passés desapercebuda. Només diré que el dia que la vaig veure per primera vegada amb el conjunt sencer, em va fer l'efecte d'un ésser d'un altre planeta.

Jo la deixava fer, entre altres raons perquè no m'hauria servit de res contrariar-la. Té un caràcter molt fort, i la veritat és que sovint n'he hagut de donar les gràcies perquè m'ha tret de compromisos. Però vet aquí que un dia me la vaig trobar furgant en la parcel·la de la mòmia.

—Què fas! —vaig cridar—. Aquí no hi cavis mai!

—Per què? —digué ella amb una sang freda que hauria desarmat qualsevol—. Vull plantar-hi gardènies...

Agafant-me on podia, a la desesperada, vaig replicar-li que la Garrotxa no és clima de gardènies, i ella em respongué que això ja es veuria, que si no ho provàvem no ho sabríem mai. I continuà clavant el càvec de jardiner a la tomba de l'egipci.

Forassenyat (ho reconec) vaig arrabassar-li l'eina de les mans. És tradicional entre nosaltres dos que quan jo perdo els estreps, ella adopta un posat de calma extremada. I sap el que es fa, em fa sentir com un vaixell desarborat navegant a la deriva en mar grossa.

Després de travessar-me amb la mirada, em digué:

—D'això no me n'havies parlat. De manera que «aquí» només és casa teva, oi? Suposo que deus haver establert un sistema de permisos perquè m'hi pugui moure...

—No, dona! És que aquest tros és especial. Mai no t'he prohibit que vagis amunt i avall per tota la resta.

—Prohibit, prohibit... Després de tants anys, es veu que encara no em coneixes. La sola paraula prohibit fa que, des d'ara, només m'interessi de cavar en aquest tros especial.

Es va ajupir per recollir el càvec, amb una serenor impressionant, tot arregllant-se el barret d'ales amples que li havia quedat una mica de gairell. Imposava. Sense perdre la gràcia natural que jo li havia reconegut des que la vaig conèixer, va treure una paletada de terra amb delicadesa, gairebé com si es posés una culleradeta de sucre al cafè.

—Et demano que t'aturis —jo ja m'havia rendit—. Per favor, entrem a casa i t'ho explicaré...

Ella va donar una mirada a allò que jo en deia casa. Sense pronunciar ni un mot, em va fer comprendre que tan sols es tractava d'una barraca amb ambicions, convalescent de llargues malalties, i que prou feia següint-me la veta. Però em va acompañar, aferrant-se a un mutisme que em tenia estamordit.

Un cop a dins, poc o molt a cobert, vaig reprendre la paraula:

—Et prego que te'n facis càrrec. Recorro a la comprensió i a la confiança mútues: tria un altre lloc per a les teves gardènies...

—Ah, sí? Per què?

—Perquè aquest tros no es pot tocar. De veres. No tens ni idea dels maldecaps que em donaries.

—Tens raó, no m'ho puc imaginar. De manera que si no em dius les coses clares, la meva idea (més que no pas dedicar-la a endevinar els teus maldecaps) és plantar gardènies en aquest tros. **Precisament en aquest tros.**

(Ella també va subratllar la frase, tal com abans ho havíem fet el rector i jo en les nostres converses).

—No ho pots fer.

—Ja em diràs per què!

—No t'ho puc dir.

—Doncs les plantaré!

Acorralat, se'm va escapar de dir-li que allí hi havia enterrat un mort. Ni mai que ho hagués fet! Empal·lidí i va caure-li la petita regadora que duia a la mà esquerra. De cop i volta, la seva contenció anterior es va convertir en loquacitat i en imprecacions. Em digué que no em perdonaria mai que, a més d'haver comprat runa, hagués adquirit cementiri i que intentés de convèncer-la que tot plegat era una ganga.

—No és la mena de mort que et penses. No! Es tracta d'una complicació plena de transcendència —vaig respondre-li.

Però ho va interpretar erradament.

—Que has fet algun disbarat gros? —va preguntar-me amb veu atemorida.

—No, dona! És un mort egipci d'aquells de l'antigor...

—I què? Que no tenia mare? Que no era una persona com les altres?

Vaig assegurar-li, resoltament, que no era una persona com les altres, o, almenys, tal com les enteníem ella, jo i tots els nostres amics, parents i coneguts. Era clar que no en tenia prou amb els meus circumloquis i, amb pertinàcia, em va arrencar tot el que volia saber. Vaig haver d'explicar-li que era una troballa de gran vàlua històrica, científica, arqueològica, artística... Ah! I possiblement d'un valor material que no podíem negligir.

—Ja pots comptar —comentà ella en relació a uns guanys en perspectiva—. Sempre que fas descobriments de millora ja tremolo!

—El rector ho sap, ens hem posat d'acord, i la primera providència és no tocar res ni dir-ne res a ningú fins que hagim trobat la manera de fer les coses ben fetes...

—Doncs ja us ho fareu tu i ell —em respongué—. Amb mi no hi comptis. Si et penses que sóc capaç de fingir vida normal amb un difunt sota els peus, t'equivoques de mig a mig. Jo tinc els meus escrúpols!

Va donar-li per sentir-se ofesa amb mi, m'acusà d'haver-li fet trampa, que jo no jugava net. I de resultes de l'embalament propi de les converses polèmiques, va arribar a dir-me que jo era un brut. Em vaig enfadar, naturalment.

—Ara desbarres —vaig respondre jo—. Si em volies molestar, ja ho has aconseguit. Així no anirem enllloc...

A ella va saber-li greu.

—No vull dir brut en el sentit de brutícia corporal —s'excusà, tot amorosint la veu—. Volia dir que a vegades no tens manies. Perquè mira que avenir-te a tenir «això» a casa!

—És provisional, ja t'ho he explicat. Només que fossis una mica comprensiva ho entendries de seguida. Però quan et poses d'esquena a la paret no hi ha per on agafar-te...

I, aleshores, va prendre al vol el seu torn de sentir-se ferida. L'hi va venir com l'anell al dit per descarregar-se la consciència.

—Ni caldrà que provis d'agafar-me —replicà—. No em deixaré pas atrapar!

S'obrí una crisi d'aquestes que tots els matrimonis d'anys coneixen bé. No era una ruptura, per sort, però sí que es podia parlar d'una tibantor sòlida en esment del tema de la finca a muntanya i de la mòmia que contenia. Això, pel que fa a les relacions de la parella. I quant al curs de la present història, també ha arribat el moment d'obrir un a part final, amb un nou espai que remarqui la seqüència.

Deixant de banda les meves dèries, jo tenia feina, m'havia de guanyar la vida. Estic segur que això no estranyarà ningú, perquè hi ha molta gent que s'hi troba. La meva ocupació, en aquell temps, m'obligava a viatjar sovint. En general, eren desplaçaments curts, de poques hores o d'un parell o tres de dies. Però sorgí un conflicte entre la meva empresa i un bon client de València, unes diferències d'apreciació que exigien el contacte personal i molta mà esquerra. En resum, el que havia d'ésser una estada de mitja setmana, es convertí en prop d'un mes d'absència. El client, a més de la central a València, tenia magatzems a Castelló de la Plana, a Xàtiva i a Montesa. Era molt puntímirat, i va entestar-se a comprovar sobre el terreny (o sobre les prestatgeries) uns escandalls que requerien —deia ell— la meva presència. Com que era un pagador irreprotxable i una excel·lent persona, no podia ni volia contrariar-lo. Em va portar amunt i avall sense que jo hi oposés resistència, sinó més aviat amb unes ganes sinceres de complaure'l. Però ningú no m'estalviava el neguit pel meu problema de la Garrotxa. Hi pensava constantment, i crec que a vegades se'm notava. En una ocasió, el client va dir-me:

—Què li passa? El veig distret.

I em distreia, no podia concentrar-me. Tenia els ulls en unes llistes i el cap en una altra banda. Abans d'emprendre la visita de negocis, havia fet tota mena de recomanacions al rector: que vigilés, que em tingués al corrent de qualsevol novetat, que jo ja li telefonaria. I li vaig telefonar dues vegades. La primera, va anar així:

—No hi ha res de nou?

—Sí i no. La seva esposa s'ha instal·lat aquí.

—I ara! Però si em va dir que no hi posaria més els peus!

—Doncs ja ho veu...

—I què fa?

—Escarbota el jardí.

—Oh! I ha passat alguna cosa?

—De moment, que jo sàpiga, no. Però el perill hi és.

—Per favor, mantingui'm informat. Ja li tornaré a trucar.

—Sí.

Aquesta fou, resumida, la primera trucada. La segona (quan ja era a punt de complir-se el mes de la meva absència) fou molt més alarmant. Vegem-ho:

—Ep! És el senyor rector?

—No el sento bé. Hi ha sorolls...

—Sóc jo. No em coneix la veu?

—Ah, sí! Ja era hora... On s'ha ficat? He intentat de localitzar-lo i no hi ha hagut manera.

—És que vaig de bòlit. I a vostè no el trobo mai a la rectoria. Li he trucat diverses vegades.

—Dones mirí que m'hi passo hores! Però anem al cas: li aconsello que torni de seguida. Em sent? Deixi-ho tot i vingui, immediatament. Recorda que vaig dir-li que podien passar coses? Doncs ja hi som!

—No m'esveri!

—Val més que sí, que comenci a esverar-se. Estarà més preparat per a aguantar el cop.

—Però digui-m'ho d'una vegada!

—Així, per telèfon? —Em vaig quedar un moment en suspens, perquè quan demanem la veritat a seqües som una mica hipòcrites i el que voldríem, de debò, és una veritat tranquil·litzadora. El rector, intrigat pel meu silenci, prosseguí—: S'ha tallat la comunicació... Escolti?

—Sóc aquí. És que rumiava... Però m'estimo més saber-ho tot ara mateix. No serveix de res allargar el martiri...

—Té raó. Morir a pessics ha d'ésser horrible. Doncs aquí va: la seva esposa ha desenterrat la tomba, ajudada pels germans Rovirols...

—Els germans Rovirols?

—Sí, home. Ja els coneix. Els fills bessons de la Maria fornera. Són una mica lloscos, però bones persones. Fan encàrrecs, porten paquets, ajuden, col·laboren... Són molt servicials.

—Ah, sí! Ja sé qui són. I què?

—Doncs que ells van fer la feina pesada i la seva senyora dirigia. En resum, i passí'm la brutalitat de la conversa, va ordenar que em portessin la mòmia a la sagristia amb l'excusa que jo sóc expert en difunts. Me l'ha encolomada (i que el Senyor em perdoni l'expressió!). Pel que fa al sarcòfag, s'ha posat en contacte amb un rellotger artesà de Camprodon, amb l'encàrrec que l'hi converteixi en un rellotge de caixa per al menjador que vostè té projectat...

—No pot ser! Si encara no fa un mes que sóc fora de casa!

—Doncs ja ho veu. La seva senyora és ràpida. Vostè ho ha de saber millor que ningú. Ja em dirà si no convé que torni de seguida!

I vaig tornar, deixant plantat l'honest client valencià i exposant-me a perdre'l. No puc negar que em sentia furiós i, pel camí de retorn, imaginava escenes molt fortes amb la meva dona. Però tot va anar d'una manera diferent. Quan em va veure (i jo tenia un posat que m'imaginava esfereïdor), ella va aturar-me amb un gest de braç que expandia serenitat.

—Calma't —em digué—. Ara diries paraules de les quals després t'hauries de penedir. Oi que ho has posat tot a nom meu al·legant prudències tributàries? Doncs has d'acceptar que no sóc una figura pintada a la paret. Si em volies com a comparsa, et vas equivocar. Jo també tinc les meves idees pel que fa al retir, que és una qüestió de tots dos i no pas de tu tot sol. O què et pensaves?

No se'm va acudir cap pensament que em permetés de sortir-me'n amb elegància. Amb una veu trencada, vaig dir-li:

—Però i el senyor rector? L'has posat en un compromís!

—Nooo! Ha tornat a enterrar aquest infeliç a la part del cementiri que en diuen civil i no crec que li hagi fet més mal del que ja tenia. Jo el vaig veure quan vam

alçar la tapa, i t'asseguro que no podia passar-li gran cosa més... Creu-me, no t'hi tiris cap pedra al fetge. El rector i tu ja us arreglareu. I deixa'm fer a mi, perquè al final sempre m'has de donar la raó.

Això era cert, fins al punt que em va entrar sobtadament una infinita desesma. Ella havia esmentat la paraula «final», i ara he de reconèixer que compartim el concepte que expressa, amb un esplèndid rellotge de caixa al menjador, i tot d'objectes d'última voluntat faraònica que s'han convertit en florers i en peces decoratives de molta aparença. Tothom se n'enamora.

El rector ha fet carrera brillant: amb la salut recobrada, ocupa un lloc de gran consideració al bisbat de Solsona. De tant en tant em ve a veure, potser un o dos cops l'any, i no ens oblidem mai de rendir una mena d'homenatge al repòs de l'egipci. En una de les visites, no fa pas gaire, jo duia una bossa de panellets a les mans. Érem pels volts del Dia de Difunts. Instintivament, vaig dipositar unes quantes llepolies de pinyons damunt del sepulcre. El rector em mirava i jo em vaig tornar vermell.

—No s'avergonyeixi, no... —em va dir—. Què sabem, nosaltres? Si ell el pogués veure (des d'on sigui), estic segur que li apreciaria l'atenció. Pensi que en la seva època i en les seves circumstàncies consideraven que les provisions de boca eren molt importants per a l'eterna travessia. Ni que sigui simbòlicament, li ha fet un favor d'aquells que s'agracen sempre.

Entre dos vels

—Durant aquesta segona quinzena de funcionament, a la Casa Embruixada de la Fira hi han desaparegut dues criatures. Hem de fer alguna cosa...

El president de la Comunitat de Veïns del barri va escoltar l'informe del secretari amb una visible preocupació. Era comprensible.

—I els cavallets?

—Passadors. Una nena s'hi va trencar una cama, abans d'ahir, però fou una fractura simple.

—Alguna cosa més?

—Sí, però poca: una senyora anciana va rebre un perdigó al braç i ella diu que el tret va sortir de la barraca de tir al blanc. El propietari ho nega. De tota manera, em sembla que ho arreglaran, perquè es tracta d'una ferida de no-res.

—I no hi ha hagut intoxicacions, aquest any? Els gelats, les llepolies, els xurros?

—No, almenys ningú no ha fet cap denúncia. El que de debò ens preocupa és això de la Casa Embruixada.

—Ho heu comunicat a les autoritats?

—Sí, ho vam fer de seguida. I aquí és on el misteri pren cos. La policia va buscar els pares i resulta que no els troben, com si també haguessin desaparegut.

—A veure, a veure... Qui va donar l'alarma?

—El senyor Narcís, un dels nostres jubilats més respectables. Era l'amo de la tintoreria més acreditada del barri, fins que va plegar-la per raons de l'edat. Des d'aleshores, el senyor Narcís...

—Sí, sí! Ja sé qui és i coneix tota la seva història. Quina relació té amb els nens desapareguts?

—El senyor Narcís s'avorreix i s'enyora. Surta de casa, passeja i mata el temps. Quan hi ha fira, s'hi passa tot el dia. S'atura davant de les atraccions i es lliura a la contemplació. Diu que fa poc es va asseure al banc que hi ha enfront de la Casa Embruixada i s'hi va estar molt de temps. El distreia mirar les criatures que pujaven a les vagonetes amb un cert esverament, però il·lusionades. Quan el mecanisme s'engega, el petit tren és engolit per una entrada que figura una boca enorme, amb unes dents i uns ullals pintats, i, al cap d'una estona, les vagonetes surten per un altre extrem de la barraca que també és un forat fosc, però no tant...

—Coneix perfectament l'atracció. Què va passar amb el senyor Narcís?

—Diu que es va fixar en un nen i una nena que van desvetllar el seu interès. Tots dos eren rossos i s'assemblaven molt, com si fossin bessons. La nena portava un molí de vent i el nen un floc de cotó de sucre. El senyor Narcís explica que anaven molt polits i tenien una boniquesa que no podia passar desapercebuda. L'home s'entretenia observant les reaccions de totes les criatures: entraven amb un posat d'expectació, entre divertides i temoroses, i sortien per l'altra banda amb els ulls com unes taronges i un somriure glaçat, sense gaire convenciment, però fent veure que s'ho havien passat molt bé. El senyor Narcís gairebé els comptava, tants que havien entrat, tants que en sortien. Segons ell, el nen i la nena rossos no van tornar a sortir. N'està segur, perquè afirma que és molt observador...

—Bé, però què va ocórrer?

—Doncs que el senyor Narcís va emprendre l'amo de l'atracció i va reclamar-li les criatures. El firaire es va quedar de pedra. «Que eren de vostè?», va preguntar indignat. «No», va respondre-li el senyor Narcís. «I com ho sap que s'han esfumat?». I el senyor Narcís li digué quasi cridant que no en tenia cap dubte, que els dos nens s'assemblaven molt a dos néts que té a Amèrica i que per això els havia seguit atentament amb la mirada...

—Ah, sí! El senyor Narcís té un fill que se'n va anar a Amèrica després de la guerra. Es va casar allí i s'hi ha quedat. Però el senyor Narcís no coneix els seus néts, no els ha vistos mai...

—Li han enviat fotografies. Ell en parla sempre.

—I què? Quina relació hi ha entre una cosa i l'altra?

—Doncs que el senyor Narcís s'ha obstinat i no ens deixa viure. Com que la policia, després de registrar la Casa Embruixada i de sotmetre a interrogatori l'amo de la barraca, ho ha deixat córrer, el senyor Narcís ens burxa a nosaltres. Diu que és una qüestió que compromet l'honor del barri, que ens afecta tots, i que tenim l'obligació d'investigar-ho. Insisteix, no cessa de telefonar-nos, em ve a veure a mi i als altres membres de la junta... No para ni sabem com parar-lo!

—El senyor Narcís es fa catufols, ja és molt gran —digué el president—. Però és una bellíssima persona i un dels habitants més antics del barri. L'hem de trampejar amb tacte, tot procurant no ofendre'l...

En aquell moment, va sonar el telèfon i l'agafà el secretari.

—Digui'm.

—Sóc el senyor Narcís. Que hi ha el president, per casualitat?

—Sí, ara s'hi posa.

El secretari va allargar l'aparell al seu superior, amb un cert sadisme, com si s'alegrés de tenir l'oportunitat de demostrar a l'altre el pa que s'hi donava.

—Sí, senyor Narcís, digui'm.

—Hola! Volia parlar amb vostè per disculpar-me de les molèsties que els he ocasionat. Ja no cal que s'hi amoïnin més. Els nens han aparegut i els tinc a casa.

—Ah, sí? I com ha estat?

—Ha anat molt bé, gràcies.

El president era a punt de demanar més detalls, però el senyor Narcís, tot desfent-se en mostres de reconeixença, va penjar el telèfon.

—Quina pena! —digué el president—. Com ens tornem! Un home que tenia un cap tan clar!

—S'imagina coses —comentà el secretari—. La llàstima és que no se les guardi per a ell.

—Bé: s'ha acabat l'episodi. Pleguem, que ja és hora de dinar.

S'acomiadaren, i el president va emprendre el camí de casa seva, sense pressa. S'estimava els carrers del barri i els recorria amb una espurna de nostàlgia, perquè de mica en mica canviaven d'imatge. Petits negocis familiars, que durant anys i anys havien ofert els mateixos serveis, tancaven les portes perquè els vells ja no podien i els joves no volien. Com per exemple la tintoreria del senyor Narcís: en passar-hi, el president es va aturar i contemplà la façana, sotmesa a una miraculosa transformació. La botiga sempre havia semblat petita, però ara l'ocupava la sucursal d'un banc important, amb unes oficines espaioses, molt il·luminades de nit i de dia. I, a desgrat d'això, quedaven més tristes que la tintoreria. En realitat, la tintoreria no ho era, de trista, i el banc, pel cap baix, es veia sever i recelós. El

president va alçar la mirada: el senyor Narcís vivia al principal del mateix edifici. Els seus dos balcons tenien fama d'endreçats, tothora plens de testos amb flors que els adornaven. Ara, les flors eren una mica marcides, potser no seguien tant les esplendor de cada temporada, però hi eren. De cop, el cor del president va fer un salt: a l'extrem d'una de les baranes hi havia lligat un molí de vent de joguina. En aquell moment, un colom emprengué el vol i amb el seu aleteig va moure les aspes del molí.

«Oh, no!», va exclamar per dins el president. «Encara em farien ballar el cap!».

I canvià de vorera quan el semàfor, que era en vermell, l'obligà a fer un salt de través molt meritori, sobretot si es prenia en consideració l'edat de l'honest ciutadà.

Qüestions de tràmit

En realitat, el fet s'esdevingué a darreries d'una primavera, però amb el cor a la mà es pot afirmar que això era igual. Hauria pogut ocórrer a qualsevol època de l'any. O mai, perquè va tractar-se d'un d'aquests fets insòlits que fan de mal registrar.

Pels volts de mig matí, va presentar-se en una comissaria de l'Eixample un jove ben vestit, d'un aspecte agradable i que respirava bona educació tot ell. En aquells moments, hi havia una llarga cua de ciutadans que esperaven torn per renovar el carnet d'identitat, però el jove va passar de llarg i s'adreçà directament cap a la porta. Es va produir un petit aldarull, de gent que protestava contra els barruts que fan el viu, i el mateix policia que custodiava l'entrada va fer el gest d'agafar el jove pel braç i encaminar-lo cap al final de la cua.

—És que jo vinc per una altra cosa —digué el nouvingut amb una gran polidesa
—. He comès un assassinat i em presento perquè em tanquin.

Es van sentir veus d'«Ep, alto! Això ja són figues d'un altre paner!». I tothom es va apartar una mica per no interferir la imminent acció de la justícia. El policia es va canviar la metralladora de mà i empenyé suavament el jove cap a dins.

De primer va intervenir-hi un caporal de Logronyo, després un sargent d'Almeria i, com a rematada, un inspector que ja feia molts anys que vivia i treballava a Catalunya, on havia prosperat cedint ara d'ací, ara d'allà, i es trobava en plena crisi de desconcert. A vegades, li semblava que ja ho entenia tot, però de cop i volta queia en estats de depressió que li feien creure que mai no entendria res.

—Segui —va dir l'inspector al jove, en fer-lo passar al seu despatx—. En què el podem servir?

—He matat una persona i he vingut perquè m'agafin. És el meu deure.

L'inspector va cridar un policia mecanògraf, tot dient-li que anava a començar un interrogatori i que prengués nota de tot.

—Nom i professió, si us plau...

—Evarist Dosrius i Mataplana. Antiquari.

—Edat i estat civil?

—Trenta-dos anys. Solter.

—Domicili?

—Pensió La Dogarella, del barri de Ribera.

—Bé. Ara digui's el nom de la víctima i les circumstàncies del crim.

El jove es va alçar de la cadira i exclamà:

—Això sí que no! Són coses íntimes. —L'inspector es va allisar els cabells, encengué un cigarret i va apagar-lo de seguida, mentre canviaava de lloc uns papers de la seva taula. Tot ho feia sense un objectiu determinat, ben bé d'esma i en espera de recobrar els sentits.

—Senyor Dosrius —digué finalment—: nosaltres tenim molta feina i vostè, així a primera vista, no sembla que vulgui fer el graciós. Em vol explicar què ha vingut a fer?

—Oh, és senzillíssim. He comès un delicte greu i em presento a la policia. Què més volen? Vostè m'acaba de dir que tenen molta feina i jo procuro estalviar-los tota la que pugui.

—Però és de debò que ha matat algú?

—I tant!

—Doncs és de rigor que ens digui de qui es tracta i com ha anat la cosa...

—Aquestes deuen ésser les seves normes, però no pas les meves. Per a mi, la discreció és indispensable i no comprometré mai la vida privada de cap persona, per molt que l'hagi matada.

—Ha de comprendre que si no ens dóna els detalls no el podem acusar de res...

—L'acusació seria del tot baldera. No cal. Jo confessó la meva culpa i aquí em tenen. Per què ho hauríem de complicar, ara?

—Vostè deu tenir molt poca experiència en qüestions policials.

—No en tinc cap. Considero que això m'ha de donar respectabilitat als seus ulls, o sigui que m'han de creure. Ja pot suposar que no em diverteixo gens a demanar-los que em tanquin, perquè estimo apassionadament l'aire lliure. Es tracta ben bé d'uns escrúpols de consciència que les autoritats haurien d'apreciar altament...

L'inspector també es va aixecar de la seva modesta poltrona i va fer un parell de tombes per la peça.

—No apunti res més fins que l'avisi —va ordenar al policia mecanògraf. Tot seguit, va acarar-se a l'aspirant a pres i li digué: Vagi-se'n a casa seva i reflexioni. Quan tingui les idees clares torni i mirarem d'arreglar-ho a gust de tothom.

—M'hi nego rotundament.

—Doncs m'obligarà a treure'l a empentes...

—No ho pot fer. Jo tinc els meus drets i vostè té les seves obligacions.

Per reblar les seves paraules, el jove es va tornar a asseure i s'aferrà fortament a la cadira. L'inspector, que per uns moments havia pensat a telefonar al Peracamps perquè vinguessin a recollir el voluntari, rebutjà la idea dels desequilibris mentals. Hi havia alguna cosa en el rostre del jove que inclinava a creure'l. O, almenys, a voler saber-ne més coses.

—Admiro el seu esperit cívic —va dir-li—. Si no m'erro, vostè vol col·laborar...

—Ja ho veu! No crec que se'ls presenti gaire sovint la ganga de casos dats i beneïts.

—No, la veritat. Estaria bé d'arrodonir-ho amb tres o quatre preguntes i tres o quatre respostes...

—Com ara quines?

—No res de l'altre món. Sobretot, no res que comprometi la sagrada memòria de la víctima. Com per exemple: es tracta d'un crim passionat?

—No!

—Potser una qüestió de negocis. Vostè ens ha dit que és antiquari, i en aquesta professió...

—Tampoc!

—I què me'n diu d'un accident? A vegades, sense voler-ho, podem fer mal a algú...

—No s'escarrassi, que no ho endevinarà mai.

—Deixi-m'ho provar. Ens queda l'eutanàsia... Un amic o un parent molt estimat i un sofriment innecessari més cruel que la mort mateixa. Què li sembla?

—Que ni tan sols s'hi acosta, i això que ja m'ha fet les quatre preguntes. Està picant en ferro fred.

—Em dóna una última oportunitat?

—A condició que sigui l'última, sí.

—Bé. Posem-hi una ofensa d'aquelles difícils de perdonar i una venjança llargament acaronada. De cop, es presenta l'ocasió, no ho veu ningú, i vostè no es pot dominar...

—No em faci riure —digué el jove—. Per a mi és dolorós que els altres desbarrin. Ja passo prou pena...

L'inspector es va posar seriós de sobte, amb una mena de severitat escometedora.

—Vostè és un egoista repugnant —va dir—. El que vol és quedar-se tranquil de consciència i la resta que se'n vagi a la porra!

—Quina resta?

—La víctima i la gent que l'estimava. I les despulles, que es deuen merèixer alguna cosa més que l'anonimat perpetu.

—Tot això que diu ho he arreglat abans de venir aquí. Vostè què es pensa? L'interfecte no tenia parents ni amics, i pel que fa a això que vostè en diu irrespectuosament les despulles, són a cobert amb tota dignitat.

—Però a la curta o a la llarga, les trobarem. En pot estar segur!

—Etic segur que no. Ni falta que fa. Cregui'm: si és de veres que va per feina, agafí'm i quedarà com un senyor.

—Fora d'aquí!

—Vostè necessita un advocat —va dir el jove a l'inspector—. S'està embolicant i tot el que digui podrà ésser utilitzat contra seu en un judici. Si continua així, se la carregarà. Es fa còmplice d'una fuga no desitjada, m'hi obliga, i això és gravíssim. La seva carrera perilla... —El van treure de la comissaria, no ben bé a empentes, però sí empenyent-lo amb energia. Es va produir una gran expectació a la cua dels carnets d'identitat, i el jove va dir en veu alta—: Vostès en són testimonis. Em presento mansament i em fan fora per força. Amb un personal com aquest no anirem enllloc!

Caminava lentament pel carrer i, en arribar al Cinc d'Oros, el jove va tirar passeig de Gràcia avall i es ficà en una de les primeres cafeteries. Va demanar una cervesa i es lliurà a unes cogitacions profunes. «Sempre he cregut que el millor era donar la cara», meditava. «Però ja ho veus! Els expliques la part presentable de la veritat i no en tenen prou. La volen tota! Com si tota la veritat existís! Si algun dia se la trobaven de cara, es quedarien de pedra, esgarrifats. Estic convençut que també la foragitarien».

I aquell... Va pagar la consumació amb un posat somiós i sortí, cap a la plaça de Catalunya. Aquell. Si hagués sabut que era tan senzill, se n'hauria desfet molt abans. Durant anys, li havia fet una nosa terrible.

Encàrrec de compromís

Ja no em puc aguantar més. He d'explicar una cosa que em va ocórrer fa molts anys, però per a mi és com si fos ahir.

Un dia em va telefonar a casa un mestre de les lletres, una figura indiscutida i respectada, d'aquelles que tothom en fa cas.

—Hauríeu de venir a veure'm —em digué—. És urgent. Us espero demà, a les set de la tarda. Ja sabeu la meva adreça.

—És que...

—No hi valen excuses —va atallar-me—. A les set en punt!

Era una ordre (ja es veu), en llavis d'una persona que havia perdut el costum d'ésser contrariada. D'altra banda, em deixà intrigat i ple d'emocions. El mestre! Què devia voler, el mestre? Vaig trucar de seguida a l'Adela, per dir-li que en comptes d'anar al cinema l'endemà, hauríem d'anar-hi l'endemà passat o l'altre. Ella es va enfadar cosa de no dir, i em va retreure que jo sempre feia el mateix i que ja n'estava tipa. A mig replicar-li que no recordava els precedents que m'atribuïa, l'Adela va penjar l'aparell amb un cop sec que, a més de commocionar-me el cuc de l'orella, fou el trencament d'unes relacions que no tan sols prometien, sinó que ja havien donat molt de si.

Em vaig quedar moix, a punt de fer-me serioses repressions a mi mateix. Però també és cert que la curiositat se'm menjava de viu en viu. Penso que no m'hauria perdut l'entrevista amb el mestre per res del món i, tot cavil·lant-hi, em fugí de l'esperit el problema amorós. A tres quarts de set de la tarda de l'endemà, premia el timbre de la porta del prohom. Em va obrir ell, i cal dir que la seva presència imposava. Era un home alt i robust, no evocava gens la fragilitat física que sovint tenen els savis.

—Us heu avançat —em digué—. Vam quedar a les set en punt.

—És que és difícil d'encertar-ho. O es fa d'hora o es fa tard. L'hora en punt dura mil·lèsimes de segon, i només un tirador de primera...

—Pretextos! —va interrompre'm ell—. La puntualitat significa una cosa ben concreta, que fa una colla d'anys que fem servir per expressar una virtut molt escassa, però definida amb precisió. Ara no vindreu pas vós a esmenar la plana als autors de diccionaris!

Era una allisada, i em deixà sense rèplica.

—Seieu un moment aquí, que ja us avisaré —va dir-me. I se'n va anar, tot tancant darrere seu una porta motllurada de gran aparença. En quedar-me sol al rebedor, no sabia cap on encaminar els meus pensaments. Vaig sentir el repic d'una màquina d'escriure, somort per parets gruixudes, i va envair-me un respecte reverencial: el geni treballava. De cop i volta (és l'efecte que em va fer) un solemne rellotge de caixa va engegar la seva part sonora, copiada del Big Ben. Encara no havia amollat la tercera campanada de les set, que va obrir-se la porta aquella i reparegué el famós escriptor.

—Ara sí —va dir-me—. Passeu!

I em va fer entrar al seu estudi, que als meus ulls era com un lloc sagrat. Hi havia un desordre molt meditat, molt sotmès a reglament. Feia una gran impressió.

Em va manar que m'assegués en una petita butaca i ell es va quedar dempeus. Se li havia apagat el cigar —fumava uns havans enormes— i es lliurà al ritual de l'encesa amb un capteniment d'expert. Mentre ho feia, em mirava de tant en tant de cua d'ull, per assegurar-se que em tenia sota un estat de meravella. I m'hi tenia!

Va treure goludament una glopada de fum, i em digué:

—Acabo d'escriure un pròleg preciós.

—Ah! —vaig exclamar jo, perquè no sabia quina altra cosa dir-hi. Ens vam quedar tots dos silenciosos, en un d'aquells compassos d'espera que la gent utilitzem a vegades, com si ens poséssim a l'aguait perquè qui més hi sàpiga, més hi digui. Però com que ell continuava callant, em vaig posar neguitós. Potser sí que em tocava a mi de prosseguir, després d'haver rebut el benefici d'una revelació sensacional. Tímidament, vaig dir-li—: És una notícia extraordinària. I per a quin llibre és?

—Encara no existeix. Precisament us he cridat a vós per a encarregar-vos un llibre per al meu pròleg. —Em vaig tornar vermell com un perdigot. Encara avui no puc aclarir ben bé si fou perquè em sentia aclaparat per l'honor que em feia o a causa de no veure-ho clar. Penso que hi devia haver una mica de tot i, mentre ho rumiava, mantenia un mutisme penós—. Què us passa? —em preguntà el mestre —. Qualsevol altre faria salts d'alegria.

—És que no me'n sé avenir. Si he de dir la veritat, no ho entenc. Jo sóc un passerell i vós m'ho presenteu al revés. Tinc la sensació que les coses solen anar d'una altra manera.

—Sí que hi han anat. Fins ara! Però el meu pròleg transcendeix el gènere. És una peça clau, modular, adaptable a qualsevol text i superant-lo d'entrada.

—Això em deixa poc marge per a l'optimisme, oi?

—No. És una oportunitat única. A la portada del llibre, amb lletres grosses i com a títol, hi haurà la paraula «Pròleg» i el meu nom a continuació. I sota mateix, amb lletra petita i entre parèntesis, dirà «amb un llibre de...». I aquí hi figurareu vós.

—Però és que no tinc res. I no sé si em veig amb cor d'escriure un text que estigui a l'altura. També em desconcerta el vostre interès per un gènere que més aviat va de baixa. Cada vegada hi ha més lectors que se salten el pròleg...

—Per això sí que no cal que patiu. A partir de la meva creació, els lectors se saltaran el llibre. En aquest sentit, us asseguro que podeu estar ben tranquil.

Si he d'ésser sincer, de tranquil no n'estava gens. Al contrari: va quedar-me una intranquil·litat que mai més no m'he pogut treure del damunt.

Atenció: alarma verda

Som tossuts, no serveix de gaire que ens avisin. Ens han advertit que desequilibrem perillósament la naturalesa, però continuem fent l'orni.

Fa poc, en un d'aquests indrets que hi ha pel sud d'Europa, i cap a mitjan estiu, un nen en va fer una com un cove. No fou culpa d'ell, perquè la veritat és que tenim molts dubtes a l'hora d'educar-los. Anem a cegues.

La família havia aprofitat dues festes seguides per sortir a fora, fugint d'una concentració urbana. Mentre els pares paraven les tovalles a terra, amb el trasbals que suposa allunyar-se dels formiguers, el nen se la campava entre la flora i la fauna. Va descobrir una papallona petita, inquieta, d'aquestes que fan l'efecte que si no existissin tampoc no hi perdriem res. El nen va contemplar-la una estona amb un posat de meravella i, de cop i volta, va esclafar-la amb un picar de mans ràpid com la llengua d'un camaleó. Fou un gest instantí sota el signe de la cruetat de la innocència, però l'insecte se'n va fer l'estella.

I va resultar que la papallona era la clau d'un microsistema ecològic, una peça importantíssima per molt que no ho semblés. Potser ni ella mateixa no ho sabia. El cas és que la seva desaparició del món dels vius va desencadenar una sèrie de fallides, meitat subterrànies, meitat de superfície, i una esquerda nova de trinca va obrir-se pas tot serpentejant. Avançà fins a un poblat de poques cases, gairebé totes abandonades, i, en topar amb pedra bastida, va provocar un terratrèmol. O qui sap si no era tant com això, però sí que bastà per ensorrar un campanar romànic que fins aleshores havia aguantat gallardament el pas dels segles.

—Anem-nos-en tu —va dir el pare a la mare—. Són capaços de dir que hem estat nosaltres.

Van recollir a corre-cuita el parament de l'excursió, mentre estireganyaven la criatura per un braç. Sort van tenir de la ràpida represa del motor del seu cotxe. Providencialment, el pare l'havia fet ajustar tres dies abans.

Minidrama silvestre

Dos conills van sortir a passejar (ho feien cada dia) i, sobtadament, un d'ells va dir a l'altre:

—Mira, tu, ja hi torna a haver aquell caçador miop. Ara veuràs com me'l rifo.

Va emprendre una correguda, saltironant i acostant-se a l'home d'una manera temerària. El caçador va engaltar la seva arma, bon tros a les palpentes, i engegà allò que en diuen un tret de sort. Per a segons qui, és clar, perquè el conill bromista va rebre la perdigonada de ple.

El conill supervivent fugí potes ajudeu-me, tot remugant en veu baixa:

—Tant que li ho repetia la seva mare, que els lepòrids som una colla d'irresponsables, per culpa del nostre cervell lissencèfal! Aquest infeliç, amb una mica més d'intel·lecte, hauria pogut esdevenir un excel·lent mamífer lagomorf.

Zigzaguejava entre els matolls, perquè l'experiència immediata li havia ensenyat de malfiar-se també dels homes curts de vista. Així i tot, una escopetada a freqüència de romaní va posar-li la pell de gallina. «Ep!», es digué a si mateix. «Val més deixar-se de cultismes i anar de dret al refugi». I es va llançar de cap dins el primer forat que va trobar.

Quan el gos va portar el cos de la víctima al seu amo, aquest va dir-li:

—Au, bah! No vulguis fer el viu. Saps perfectament que la carn de conill no m'agrada. Jo he tirat contra unes perdius que pasturaven...

El gos, que s'estimava més no discutir, va fer uns quants moviments de cua, que tant podien voler dir que sí com que no. En el fons, estava content d'haver-se deslliurat una vegada més de prendre mal.

Mitologia costanera

La següent conversa va tenir lloc a Llançà, abans de l'onada turística. Dos pescadors, tornant de la brega marítima, es van trobar a la taverna de cada dia.

—No em diguis que no has vist mai cap sirena! —preguntà un d'ells.

—És clar que sí! Però què vols que et digui... No m'acaben de fer el pes. Segons com les miris estan molt bé, però sempre els falta alguna cosa.

—Què vols dir?

—Que d'aquí en amunt aguanten, però d'aquí en avall tot s'ho han de menester.

L'altre es va quedar pensarós i, després d'una pausa, indagà:

—Que no t'agrada, el peix?

—Sí, home, quin remei! Però tot ha de guardar les degudes proporcions. No és igual allò que es veu des d'una barca que els requisits que esperes al final de la jornada.

Les paraules i els fets

A vegades la gent presumim, això és innegable. Potser és una de les petites compensacions que ens ofereix la part difícil de la vida.

En una trobada d'amics, un d'ells no es va poder aguantar més i digué:

—Jo no sé música, però amb un sol dit puc tocar qualsevol melodia al piano...

Es va guanyar una certa admiració de conjunt. I una mica d'enveja, cal dir-ho tot. Un dels contertulis, picat, va dir:

—Doncs jo em puc ficar amb un sol peu a qualsevol galleda.

Es produí un empat d'aquells tan angoixosos, i sort que sempre hi ha algú que hi acudeix per desemboirar l'ambient.

—D'acord, d'acord... —digué una veu—. En aquest món, tots som uns solistes de poques cordes. O, almenys, ens ho pensem...

Encara que sembli mentida, això va salvar la reunió.

Meditacions recreatives

—Una de les coses que em fan més basarda és quedar-me sol amb mi mateix. Perquè aleshores tinc l'única companyia plena que és al meu abast en aquest món. I és tan poca cosa!

—Al revés —va replicar-li el company de conversa.

—Què vols dir?

—Que a mi em passa al revés, o sigui que em doblega el pes de la solitud quan em volta molta gent...

—Doncs també ets de plànyer. Tots dos ho tenim mal amanit.

Es van mirar l'un a l'altre, afectuosament, amb una espurna d'emoció que els humitejava els ulls. Els unia una rara solidaritat en terra de ningú, trepitjaven la ratlla invisible que separa el trenc de plor dels esforços perquè no se'ls escapés el riure. Els vingueren unes ganes enormes de canviar de tema.

Filosofia hertziana

El locutor de ràdio va fer-li una d'aquelles preguntes obligades:

—I vós, quin concepte en teniu, de la mort?

—Un concepte deplorable —respongué ell—. Només cal que penseu que és la causa principal de la pèrdua de vides.

—Oh —replicà el locutor—, plantejat així es pot dir que més que no pas la principal, és l'única...

—No us ho creguéssiu pas. Hi ha mil maneres de morir tot gaudint d'una salut de ferro.

Es produí una pausa que pertorbava el temps de programació, i van aprofitar-la per passar anuncis.

L'art d'endevinar

El quiromàctic va agafar la mà de la clienta i l'estengué palmell amunt. Es va acomodar les ulleres, de vidres gruixuts, i després d'una anàlisi minuciosa, digué:

—Observo que la seva vida és mancada, artificial, li falta alguna cosa. Les línies semblen fetes a màquina, sense la calidesa de la sang, la qual cosa vol dir que vostè ha patit molt. Aquí hi ha un entrellat de línies que m'indica que vostè va sofrir un accident terrible i que mai no se n'ha pogut refer...

—Té tota la raó —va respondre la senyora—. La mà que m'examina és ortopèdica.

Passió abrandada

—Et demano per favor que m'estimis —va dir a la noia que li agradava.

—Però aquestes coses no es demanen per favor... —respongué ella.

—Per què?

—Home, tu mateix. És massa grandiós per incloure-ho en un manual d'urbanitat.

—Ah, doncs ajudaria molt! —Es va quedar un moment meditatiu i afegí—: Podem fer una cosa: deixa'm que t'estimi jo, tal com ho veig, i ja me'n donaràs raó...

Ella va picar i quan reclamà que havia arribat l'hora de parlar-ne (mentre es refeia el pentinat), ell digué que se li havia fet tard, que li quedava el temps just per no perdre el tren de quarts de dues.

Delinqüència senil

Els bancs, com els autobusos, tenen uns dies i unes hores punta.

En una de les sucursals d'una institució bancària molt acreditada, i en un d'aquests moments d'activitat intensa, hi havia cua davant la taquilla del caixer. Una cua de gent nerviosa, amb l'aire de tenir més feina que no pas temps per fer-la, la qual cosa comporta una mala aptitud de convivència pacífica. S'empenyien, rondinaven, parlaven malament dels sistemes electrònics (més lents, deien, que no pas l'antiga i bandejada cerimònia d'apuntar a mà), i, com sol ocórrer, sempre hi havia algú que feia el viu i provava de saltar tanda.

En mig d'aquest revoltim, destacava un home d'edat provecta, atordit i tímid, que cedia plaça a tothom. Anava vestit d'una manera endreçada, però acusadora d'una precària situació econòmica, com si la tintoreria i els raspalls ja haguessin fet per a ell tot el que podien donar de si. Dua barret, circumstància que feia evident que pertanyia a una classe social en període d'extinció. Cada vegada que li donaven una empenta, demanava perdó i s'apartava. Va acostar-se-li una senyora embarassada i ell, amb uns modals que ja no s'estilen, va dir-li:

—Avanci'm, avanci'm... Jo no tinc pressa.

Caminava a poc a poc, mansament, era un exemple de correcció extremada.

En arribar a la caixa, butxaquejà atabalat, es va treure el barret i l'aguantà posant la mà dreta a sota. Amb l'esquerra, va allargar un paper a l'empleat de banca. El paper, escrit amb lletra tremolosa, deia:

Dispensi'm. Sobretot, no s'enfadi ni s'espanti. L'estic atracant.

L'apunto amb una pistola amagada sota el barret, però em guardaria molt de fer-li mal. Necessito cinc-centes pessetes per passar el dia i dormir sota cobert. Li asseguro que es tracta d'una necessitat imperiosa. Gràcies.

El caixer se'l va mirar i acordà immediatament que li era impossible d'espantar-se. A vegades, degut a la seva professió, s'havia imaginat diverses reaccions en el cas d'ésser víctima d'un assalt: heroiques, resignades, astutes, pèrdua dels sentits a causa del pànic, atacs de serenitat, atacs de nervis... No li servia cap d'aquelles previsions, i se sorprengué ell mateix en pronunciar les següents paraules:

—Ara li mirarem el compte... —I, tot seguit, cridà—: Senyoreta Joana! Em vol substituir un moment? He d'atendre aquest senyor...

Sortí de la seva fortalesa, mentre el presumpte client l'esperava en un estat d'aparent beatitud. Va agafar-lo pel braç i li demanà que l'acompanyés cap a un petit despatx.

—Home de Déu! —va dir-li un cop a dins—. Però que no ho veu que no es pot anar així pel món? Si el guàrdia jurat s'arriba a adonar que vostè porta una arma, hauria pogut passar una desgràcia grossa!

—No, de part meva no... És una pistola de joguina i, a més, de les barates. Vaig comprar-la abans-d'ahir amb les darreres cinquanta pessetes que em quedaven, i tinc la sensació que em van estafar. Mirí-se-la...

Va allargar-li una pistola que era realment un nyap. Plena de rebaves, mal feta, d'un plàstic que ni tan sols no tenia l'ambició de les imitacions aproximades.

—I amb això em volia espantar?

—Ja li he dit que no. Ho poso en el paper que li he donat.

—Però no li fa vergonya, tot això?

—I tanta! No s'ho pot imaginar. És horrorós... Aquest matí he anat a la plaça de Catalunya a prendre el sol. A la poca estona, s'ha assegut al meu costat una noia molt bonica. Duia una paperina de veces i ha començat a tirar-ne als coloms. Ja sap com són els coloms: s'han posat a picar amb una il·lusió i un entusiasme encomanadissos. Jo, des d'ahir a mitja tarda, només porto un cafè amb llet al cos. Tenia mal de cor i la boca se'm feia aigua, he estat a punt de posar-me de quatre grapes i de barallar-me amb els coloms per culpa de les veces. Al final, no m'he pogut aguantar més i he dit a la noia: «Que me'n podria donar un grapatet?». Ella ho ha entès tot de seguida i m'ha mirat amb simpatia, però sense poder dissimular aquella mena de basarda que fem els pobres. «Ja es pot quedar la paperina sencera», m'ha dit tot oferint-me-la. I se n'ha anat, caminant de pressa, com si volgués allunyar-se de la misèria que m'envolta com un núvol. Aleshores sí que he sentit vergonya forta, i una mena d'irritació desesperada, fins al punt que m'ha fugit la gana. M'he dit a mi mateix: «D'avui no passo!». I he empunyat la pistola que portava a l'abric.

—Que es volia suïcidar amb aquesta andròmina?

—No. Les meves creences no m'ho permeten. Em ballava pel cap la idea d'assaltar un banc i, ja ho veu, aquí em té...

—Unes creences flexibles! I, de tota manera, no creu que les cinquanta pessetes que va pagar per la pistola haurien estat més útils si s'hagués comprat un parell o tres de panets?

—La gent que us guanyeu la vida no sabeu com està la cosa. Jo ja m'he cansat de matar el cuc, de tapar forats, de fer la viu-viu. O tot o res. Me l'he jugada i he perdut, respecto les regles. Per mi no estigui, doni l'alarma i em rendiré sense oposar resistència.

El caixer va contemplar-lo amb commiseració. La veritat és que no tenia l'aspecte de voler mal a ningú, el veia inofensiu i desvalgut. Sota els efectes d'una rauxa sentimental, va preguntar-li:

—Quant diu que necessita?

—Mil pessetes.

—Ep! En el paper de l'atracament hi ha escrit cinc-centes.

—No en faci cas. Em falla la memòria, no sé on toco, he perdut la noció del valor de la moneda. Amb cinc-centes també m'arreglarria...

—Les hi donaré a títol personal, sense que serveixi de precedent i amb la promesa ferma que mai més no tornarà a posar els peus en aquesta casa.

—Li ho prometo de tot cor.

El bancari va treure's la cartera i donà al cuitat un bitllet de cinc-centes pessetes.

—I ara vagi-se'n. L'acompanyaré fins a la porta per no despertar sospites.

A la porta, el vell li va estrènyer efusivament les mans (totes dues alhora), i tothom hauria dit que tenia els ulls humitejats per una forta emoció.

Al carrer, l'home va caminar dues travessies i es ficà en un bar, ben endins, fora de la vista de la gent. Va demanar un cafè i una copa de conyac, i es dedicà a consultar una agenda que guardava a l'infern de l'americana.

—Això funciona! —va dir, lliurant-se a un monòleg íntim—. Tenia raó l'Àngela, que en pau descansi, quan em repetia que a les bones tot, però a les males res. A veure: en qüestió d'un parell de dies, dues mil cinc-centes pessetes... No està gens malament!

Tot seguit, mentre assaboria el cafè, va venir-li aquella por tan coneguda de perdre la feina.

—Però no! —es digué a si mateix per tranquil·litzar-se—. Hi ha més sucursals de bancs que llonganisses!

Festa d'amor universal

Això que anem a contar va ocórrer a Amèrica, i si allí no és possible qualsevol cosa, ja ens diran si existeixen altres llocs més adequats.

Una família europea refugiada, fugitiva de dificultats grosses en el seu país d'origen, havia trobat acollida en una zona del tròpic caracteritzada per la galvana i per un sentit profund del veure venir amb calma. Després d'estades més o menys llargues, els ciutadans del vell món acabaven per reconèixer que els indígenes potser tenien raó, perquè posaven en evidència que les presses no serveixen per a res. La família que dèiem, composta per pare, mare i tres fills petits, era més aviat atea, sense fanatisme, amb una tendència natural a fer-se càrrec dels sentiments dels altres.

A desgrat de les íntimes conviccions de cadascú, no hi ha dubte que l'exili estava. La família protagonista d'aquest relat (els pares, volem dir) no celebraven mai cap festivitat religiosa. Però vet aquí que el dia de Nadal és diferent. És una efemèride que es presta a les evocacions nostàlgiques: hi ha qui recorda nevades i trineus i d'altres que, amb una meteorologia més sòbria, reviuen àpats solemnes, de llarga durada, amb una memorable reunió de parents. El cas és que la majoria es deixen endur per la màgia del Nadal.

Els refugiats que ens ocupen en aquesta ocasió, eren sensibles a la crida. Feien la cerimònia de l'arbre, les branques del qual eren destinades a gomboldar, sota una luminescència de colors, obsequis per a tothom de casa. En el nostre cas —en el de la narració— la modèstia econòmica de la família havia fet tradicional que els obsequis fossin també modestos i els interessats ja hi comptaven. O no? Tot seguit es veurà.

S'esdevingué que un d'aquests darrers anys, qui sap si el darrer, va passar una cosa molt estranya. Els pares, amb una emoció que provenia de remembrances llunyanes, van dir als fills que ja podien reunir-se per veure què els havia portat el pare Noel. Tot s'havia fet una mica en secret, una mica d'amagat, per tal de mantenir el factor sorpresa.

I la sorpresa hi fou. Els pares van descobrir, a primer cop d'ull, dos paquets que no figuraven en la seva llista de previsions. D'on havien sortit? El paquet més gran portava una targeta enganxada, on, amb una lletra infantil, amb majúscules, hi havia escrit el mot MARE. I en l'altre paquet, notablement més petit, el mot PARE. Els dos interessats es van quedar atònits, sobretot perquè els envoltoris eren de molta qualitat, amb cintes que denotaven categoria. Van veure de seguida que allò no podia ésser el resultat d'una conspiració pueril, per molt d'amor que l'hagués dictada.

Es produí un moment de suspens, per dir-ho així, probablement sota el signe d'uns curiosos contrastos: l'arbre pròdigament il·luminat, unes bombetes que titil·laven i unes quantes capses a sota que prometien enjòlit. I, a més, una minyona índia que ho contemplava tot des d'una certa distància, meditant interiorment que els blancs són una colla de torrats.

La mare fou la primera a reaccionar, i cal dir que, en general, aquesta és una virtut de les dones. Va avançar-se cap al seu regal, va desfer la cinta amb mestria i obrí la caixa amb prestesa. En va treure un abric de pell impressionant, que no

dissimulava gens el seu preu elevat. El pare, de primer, es va tornar vermell i, tot seguit, blanc. Va fer una correguda poc pensada (ensopegà amb una llenca de molsa artificial), es precipità damunt el seu obsequi i esbotzà materialment l'estoig. A dins, hi havia un rellotge d'or de marca, d'aquells que no deixen dubte quant a la seva autenticitat.

El pare, de primera intenció, es va desentendre de la seva sort i es mostrà obsessionat per l'abric de pell.

—D'on ha sortit, això? —va preguntar alçant la veu, mentre agafava l'abric d'una revolada.

—Jo creia que era una gentilesa teva... —respongué la mare, sense gaire convicció.

—Ah, sí? I en virtut de quin miracle econòmic? A més, no se m'acudiria mai de comprar-te un abric de molt abrigar en un clima com aquest...

—Tu em dius sempre que tornarem aviat al nostre país, i allí sí que hi ha estacions de fred.

—Admetem-ho. Però i els diners?

—No et cances de repetir-me que millorarem d'un moment a l'altre, que tens coses entre mans i que, quan menys m'ho pensi, em donaràs la gran alegria... He cregut que me la donaves ara.

Els protagonistes principals, els tres fills, contemplaven l'escena sense saber a quina carta quedar-se. Havien assistit a conflictes de gelosia —com a convidats de pedra— perquè el pare era molt gelós i de vegades esclatava, sense encomanar-se a la solta ni a la volta. Com que els grans donaven per fet que els nens no sabien res de res, s'esplaiaven prescindint dels testimonis infantils. Els quals, aquests darrers, comprenien més coses que no semblava i en treien les seves conseqüències.

—No despistis —va continuar el pare, cada cop més excitat—. Qui t'ha regalat aquest abric?

La nena gran, que tenia deu anys i tothom deia que era molt espavilada per l'edat, va fer una passa endavant i digué:

—Nosaltres vam escriure al Pare Noel, demanant un abric de pell per a la mare i un rellotge d'or per al pare. I els ha portats... Què passa, ara?

—Apa, bah! Tu no t'hi fiquis, que no estic per històries!

Gairebé va donar una empenta a la nena, i aleshores sí que la mare no va poder aguantar-se més.

—Són les històries que els expliquem —digué amb llàgrimes als ulls—. Sembla mentida que facis espectacles davant dels nens, en un dia com aquest. Si vols vociferar, anem-nos-en al dormitori.

Era un instant solemne, de punt i a part, d'aquells que ocasionen silencis angoixosos. La mare se'n va anar cap a la cambra i el pare la va seguir d'una manera canina, ensenyant una mica un ullal imaginari.

Els nens van aprofitar l'intermedi per precipitar-se damunt els regals de cadascun. A mesura que els obrien, barrejaven la il·lusió amb un cert desencís, perquè el Pare Noel s'havia portat bé, però no tant com ho somiaven. La veritat és que s'havia mostrat més generós amb els pares, més d'acord amb la comanda continguda en la carta. No els dolia, però tampoc no estaven pas del tot satisfets. De cop, la nena gran va dir:

—Mira, Lucila, aquí hi ha el teu obsequi...

La minyona va acostar-s'hi a poc a poc i obrí el paquet amb parsimònia. En va treure un xal que no la va entusiasmar, i va lamentar-se de no saber escriure, perquè ella hauria demanat una altra cosa. Si es tractava de miracles, no hauria mirat tan prim.

En aquells moments, van sentir-se uns crits i uns sanglots que provenien de l'alcova. Els nens es van mirar els uns als altres amb uns ulls esbatanats, i després continuaren ocupant-se de les joguines.

La Lucila se'n va anar cap a la cuina, arrossegant el xal. Pensava: «Vet aquí que, al capdavall, aquest famós vellet no haurà fet content ningú. I és que tots els blancs són iguals, tant si es tracta de gringos com de gatxupins. Prediquen unes coses i en practiquen unes altres. Val més anar fent i no creure-se'ls de res».

Problemes

Arriba un moment, en la vida de tota parella que s'hagi fet gran amb poca o molta harmonia, que parlen amb aprensió de la mica de futur que els queda. Com, per exemple, el cas del qual ens ocuparem ara.

—El que falti primer —va dir la senyora Magdalena al seu marit— s'hauria d'aparèixer a l'altre per explicar-li com va la cosa...

—Sí, però sense espantar-lo —respongué el senyor Gabriel, que era més aviat pusil·lànim—. Prou sobresalts que ens donen els vius!

La senyora Magdalena va respondre-li que «ves quina poca solta» i que «com si no ens coneguéssim prou!».

Darrerament, discutien per qualsevol cosa, per matar les hores. Van començar una esgrima de paraules on la competència consistia a assegurar, cadascun per la seva banda, que desapareixeria primer que l'altre, que això ja es veia a venir. Semblava que la mort era un concurs en el qual tots dos volien primer premi.

La veritat és que la senyora Magdalena estava delicada, s'havia de vigilar molt i, en canvi, el senyor Gabriel tenia una salut de ferro. Només veia els metges quan hi portava la seva esposa i sempre sortia de les visites afirmant que no se'n fiava gens.

—Van desorientats —deia—. Avui et diuen una cosa, i demà una altra. A mi em sembla que millores...

—I ara! Com que tu no te'n sents. Tu rai!

I es tornaven a barallar amb moderació, però amb persistència, sense que passés res d'irreparable, perquè en el fons havien adquirit el vici d'estimar-se.

Tanmateix (i això ho sap tothom) el destí de les persones és insondable. Un diumenge, que era el dia que passaven més hores junts, es van llevar de punta. La senyora Magdalena havia passat mala nit, les costelles li feien un dolor de mala espina. Per contrast, el senyor Gabriel es mostrava eufòric, respirava a fons... Va obrir les finestres del menjador de bat a bat i afirmà que feia un temps esplèndid.

—Tanca! —crijà la senyora Magdalena—. Si et proposes de rematar-me val més que ho diguis clar!

Ja hem apuntat que el senyor Gabriel estava de filis. Va tancar a poc a poc els finestrals (en unes altres circumstàncies els hauria tancat de cop), i es va asseure al balancí, per fullejar el diari. Els diumenges anaven a dinar en un restaurant de la cantonada que, els dies de festa, feien paella. En general els sortia bona, però a vegades no tant.

—A veure si tindrem sort, avui —va dir el marit, amb una clara referència a la paella.

—Només penses en el menjar! —respongué la senyora Magdalena.

Contrariada, se'n va anar a la cuina, perquè va sentir que la cafetera bullia. Tot just acabava d'apagar el fogó, que va sentir un soroll al menjador, com si s'hagués bolcat el balancí.

—Gabriel! Què passa?

No va rebre resposta i va córrer alarmada cap a l'indret del brogit. El quadre que es va oferir als seus ulls era estremidor: el balancí s'havia tombat, efectivament, i el senyor Gabriel era estès a terra, enmig d'un embolic de fulls de diari.

—Què tens, Gabriel? Contesta'm!

El va sacsejar i li donà uns cops afectuosos a les galtes, però el senyor Gabriel ja no estava per romanços terrenals. La senyora Magdalena va sortir al replà per demanar auxili i hi van acudir un parell de veïns, el més decidit dels quals va telefonar al metge.

El metge en va tenir prou amb una mirada i un petit repàs tècnic.

—És mort —digué.

—No pot ser! Si la malalta sóc jo! —clamà la senyora Magdalena.

—El cor no té entranyes, senyora —sentenciat el metge, tot oblidant una mica l'ortodòxia del llenguatge professional—. A vegades avisa i a vegades no. Ens pot passar a qualsevol de nosaltres. L'acompanyo en el sentiment...

Després, tot va anar com de costum i no cal allargar-ho amb detalls necrològics. La senyora Magdalena es va quedar molt trista, no se sabia avenir del seu paper de vídua i, a més, de vídua amb poca salut. Enyorava les competicions verbals amb el seu marit i se sentia molt sola.

Al cap d'una setmana justa de l'enterrament, la senyora Magdalena (que es preparava el cafè amb el cap ple de records), va veure's alertada pel timbre de l'intèrfon.

—Qui hi ha?

—Sóc jo. Que no em coneixes la veu?

—Gabriel! Què hi fas, aquí?

—Obre'm, per favor...

El senyor Gabriel va entrar al pis mig de puntetes, amb un aire d'enyorament. Duia un jersey esportiu i una gorra de caçador que s'havia comprat feia poques setmanes, en un esforç per mantenir un aspecte jovenívol. Se'l veia vaporós, intangible, però no oferia dubtes quant a la seva identitat. La senyora Magdalena estava escamnada, però menys del que mai hauria dit. La dominava més un sentiment de timidesa, perquè fins i tot les parelles més unides experimenten un cert rubor quan es retroben en circumstàncies estranyes.

—Així és veritat que us deixen sortir? —va preguntar amb manyaguesa.

—Sí. Ja ho veus.

—Però per què has trucat a baix? Jo tenia entès que us podíeu filtrar per les parets.

—Podem, però no he volgut espantar-te. Sobre aquest punt ja t'havia donat la meva opinió...

—T'ho agraeixo. I d'on vénis, ara?

—Del cementiri de l'Oest.

—Encara? Jo creia que passàveu a un altre estat.

—A mitges, part aquí, part allí. En realitat, el cementiri és sempre com una mena d'estació, un punt obligat de l'itinerari.

—I com has vingut?

—A peu, tot xano-xano. Fa un temps molt agradable i nosaltres ja no tenim pressa. En aquesta època, la ciutat és preciosa...

Van iniciar una pausa motivada per l'encongiment de no saber ben bé què dir-se. La va trencar la senyora Magdalena:

—I com és, allò d'allà? Tu tens bon aspecte... —va estar a punt d'escapar-se-li de dir «bon espectre».

—Hi ha problemes. Pensa que, des de temps immemorial, totes les religions hi envien ànimes i, algunes, fins i tot cossos. Vosaltres us queixeue de la creixent densitat demogràfica, però no teniu idea de la gentada que hi ha allí. Vosaltres sou un diminut gra de sorra en un desert immens que ens afeixuga a nosaltres. De debò que cal que hi aneu amb compte...

La senyora Magdalena es va quedar molt parada i, en el fons, va trobar que el seu marit continuava amb unes manies que vorejaven l'estirabot.

—I què vols que hi faci, jo? —inquirí.

—Tu sola no, és clar. Però tothom ha d'ajudar. Ens han deixat anar a colles per tal de divulgar un missatge. Tu, posem per cas, podries parlar-ne amb el teu cosí periodista i demanar-li que ho expliqui a través de la seva columna.

—No ens fem gaire amb el meu cosí, ja ho saps. Però què és el que hauria d'explicar?

—S'hauria de referir a un possible desastre nuclear, a una guerra atòmica que pot esclatar d'un moment a l'altre. No ho féssiu pas! Les nostres autoritats ens han dit d'una manera categòrica que si ens envieu de cop i volta uns quants centenars de milions d'estadants, no es poden comprometre a res. La saturació ens seria indominable i ni tan sols no comptarien amb prou targetes de racionament espiritual. És una perspectiva tan greu que ens han encarregat de dir-vos que si això ocorre, us retornaran els interfecetes de rebot a la terra, massivament. I a veure com us ho fareu!

—Però això és una bona notícia! Imagina't l'alegria que tindran els parents i els amics que hagin sobreviscut!

—No t'empatollis. Tornarien enfurits, escarmencats, escaldats, amb un ressentiment i una desmoralització que ja et pots riure dels soldats nord-americans que es van reintegrar al seu país després de la guerra del Vietnam...

La senyora Magdalena no tenia ganes de riure. Estava encrespada. S'havia fet la il·lusió que el seu marit la visitava empès per un amor pòstum i no pas per portar-li encàrrecs de tercera.

—Faré el que pugui —digué amb sequedad.

—Me'n refio. I ara perdonaré, que encara he de fer tres o quatre visites més.

I el senyor Gabriel (aquesta vegada sí) es va filtrar per una de les parets, tot fent adéu amb les mans. La senyora Magdalena va eixugar-se una llàgrima subreptícia, i va arribar a la conclusió que, a segons quines persones, la mort no els canvia gens.

Reunió d'alt nivell

Vet aquí que una vegada un dels reis mags (em sembla que era el rei Gaspar, però no n'estic segur) es va reunir amb els seus col·legues i els va dir:

—Sostenim una competència amb el Pare Noel que no és bona per a ningú. Al capdavall, les bones intencions són idèntiques, l'esperit ve a ésser el mateix i trobo absurd que ens trepitgem el terreny. Això s'hauria d'acabar.

—Però com? —preguntà possiblement el rei Baltasar.

—Exactament, no ho sé. Però a tots tres ens consta que les tècniques de promoció han evolucionat molt i és evident que o t'hi adaptes o has de plegar. Suposo que tots heu sentit parlar dels *holding*...

—Sí, és clar. Però què hauríem de fer?

El rei Melcior intervingué per dir que al punt que havien arribat les coses, seria molt violent anar a veure el Pare Noel per a proposar-li associació. Qui sap com els rebria.

—No dic d'anar-lo a trobar ni que ens vingui a veure. Tots tenim la nostra dignitat. Tanmateix, les empreses terrenals han resolt eficaçment aquests problemes. Hi ha unes confortables terres de ningú i unes suites residencials precioses, on és agradable d'arribar a acords mútuament satisfactoris.

—I com s'hi arriba?

—A través d'agències especialitzades i de *Public Relations* d'una gran preparació professional...

—I tu saps com contactar-hi?

—Sí. M'he informat degudament...

—Doncs, arregla-ho.

Es van mirar tots tres i acordaren de fer-ho així. Ho van deixar en mans del rei Gaspar.

Al cap d'un parell de mesos (potser encara no els feia) el rei Gaspar va reunir els seus companyons en un hotel de la costa catalana. Era un indret de molta categoria, amb uns serveis excel·lents, i com que s'esqueia la temporada baixa, hi havia pocs estadants, els quals eren atesos amb una exquisida cortesia.

El Pare Noel passava les vacances a Miami, però va respondre de seguida al telegrama del rei Gaspar, accedint a acudir a la cita.

Els tres reis anaven vestits de paisà, per no cridar l'atenció, i es comportaven en tot com uns executius importants, molt discrets i correctes. No donaven unes propines ostentoses, però tampoc es podia dir que fossin gasius. Justos, equilibrats: quedaven en tot com uns grans senyors. Però si algú hagués dit al servei que eren reis, potser no s'ho haurien cregut. Perquè es vegi com són les coses quan hi ha una véritable classe.

Mentre esperaven el Pare Noel, els il·lustres personatges feien turisme i compraven records locals. Com a dada accessòria que és interessant de comunicar a qui s'hi interessa, cal dir que a Melcior el van entusiasmar uns xurros elaborats per un establiment que, a l'estiu, plantava barraca a tocar de la platja, i a l'hivern continuava la seva benemèrita labor en un local de cafeteria, molt freqüentat pels millors pescadors de la contrada.

En conjunt, es podria afirmar que els tres reis passaven uns dies molt agradables. Al rei negre (amb tots els respectes), el va engrescar la ratafia, i no es cansava de dir que era un licor finíssim, de país molt civilitzat. A Gaspar el van fascinar els objectes de fusta d'olivera treballada, i —tot i que no fumava— es va comprar tres cendrers. (Per regalar als amics, deia ell com si es disculpés).

Només els inquietava la falta de notícies del Pare Noel, del qual no havien sabut res més des de la seva resposta al telegrama. Havia d'arribar un dimecres al matí, i no es presentà fins al divendres de cara al vespre. Els va fer passar unes hores de molta angúnia.

—Perdoneu-me —digué el nouvingut, tot just en saludar-los—. Una amenaça de bomba a l'aeroport americà ha trasbalsat tots els vols. Us volia telefonar immediatament, però la policia bloquejava les comunicacions.

El rei Melcior va estar a punt de preguntar-li que què havia ocorregut amb el trineu. Però es va recordar a temps que tots ells eren de vacances i que prescindien de les eines de treball. «T'has estalviat una planxa», va dir-se a si mateix.

El Pare Noel duia un vestit de mig temps una mica extremat, d'aquells amb reforços de cuir als colzes, i un barret esportiu amb la coqueteria d'una ploma d'au de colors molt vistosos. El conjunt el rejovenia francament, i ell se n'adonava, perquè era més loquaç que de costum i es movia amb una gran llibertat de moviments.

L'agència que havia preparat l'entrevista ho havia previst tot, potser més del que era estrictament indispensable. Per exemple, es va preocupar de l'assistència de dos intèprets, oblidant que tant els tres reis com el Pare Noel eren poliglotes per exigències d'ofici. En canvi, va encertar-ho en la qüestió de contractar unes assistentes d'avió bufones i espaviladíssimes, que tenien tan contemplats els quatre il·lustres hostes que no els deixaven aclucar els ulls més avall de la mida de les taronges.

El primer dia, per evitar la brusquedad d'entrar en matèria brutalment, el van dedicar a la visita de la població costanera. El Pare Noel va adquirir unes tovalloles que duien estampades una vista de les torres de la Sagrada Família, i un parell de corns marins que el van il·lusionar com un infant. No parava de posar-se'ls a l'orella i d'escoltar el soroll de les onades.

El segon dia ja van anar per feina. El representant de l'agència organitzadora els reuní en un reservat de l'hotel, annex al bar. Era confortable, amb un fil musical que asserenava l'esperit. Les assistentes, amb unes faldilles curtes (gairebé inexistentes), servien begudes de graduació o sucs de fruita, segons els gustos o les creences de cadascú. El delegat de l'agència es limità a dir que el seu paper es reduïa a tenir-los contents, i que la paraula l'havia de prendre el rei Gaspar, el promotor de la trobada.

I el rei Gaspar la prengué:

—Sí, i no em vull pas allargar massa. Es tracta, estimat senyor Noel, de posar-nos d'acord i de no competir en va. Jo no dic de repartir-nos el mercat en bona harmonia, ja que em repugnen els conceptes materialistes. Però sí que estaria bé de programar-ho amb un sentit comú de conjunt.

I el Pare Noel respongué:

—La paraula «mercat» ha sorgit de tota manera i no la podem esquivar. Però no és tan sols això, hi ha més mar de fons. I voldria, abans de continuar, que no em tracteu de «senyor». Segons com es miri, tots quatre som sants i em sembla, a

mi, que ens podem tractar tranquil·lament de tu. Només faltaria que entre nosaltres haguéssim d'anar amb compliment!

—Oí, sí! Tens raó! —va exclamar el rei Melcior, que també era una ànima pura.

—Doncs, som-hi... —proseguí el Pare Noel—. Us voldria preguntar, abans que res, si a vosaltres no us martiritzen amb els nens del Tercer Món, fregant-vos pel nas les diferències que hi ha entre uns infants que es moren de gana i uns altres que diu que es van tornant insensibles per un excés de joguines...

—I tant! —exclamà el rei Gaspar—. Ens ho retreuen cada any, com si depengués de nosaltres. Ens arriben a amargar la festa.

—I a mi. Amb un refinament que em va acorralant. Ara ha sorgit això que en diuen el moviment ecologista, i a més de la gana infantil, m'acusen de la destrucció forestal. O sigui que em volen escatimar l'arbre. Són hipòcrites, i es callen el fet que ells, amb taules, armaris, calaixeres, cadires, tauletes de nit i tota la resta, s'han espanotxat més arbres que no pas jo en tota la meva carrera. Ah! I figura que la gana del Tercer Món no és cosa d'ells. Us confesso que ja n'estic tip... I com que vaig endevinar de seguida l'objecte de la vostra convocatòria, hi he acudit amb una idea concreta: tots quatre tenim de sobres l'edat de jubilar-nos. Doncs, fem-ho! Deixem a tall de testament un missatge adreçat als nens de tot el món, recomanant-los que a partir d'ara escriquin les cartes als ministres d'economia, que també prometen miracles, però no en fan mai cap... Així sabran el pa que s'hi dóna!

—Però això seria fer demagògia —va replicar un dels reis.

—Sí, tu! —respongué el Pare Noel—. Podem triar entre fer-la nosaltres o que ens l'etzinbin ells entre cap i coll. Jo ja he escollit!

Com que el va veure nerviós, amb una d'aquestes obstinacions que pateixen a vegades els homes del nord, el rei Gaspar volgué introduir-hi un element de calma, a base de donar una mica més de temps al temps.

—Bé —va dir—, ara ja hem tingut un primer canvi d'impressions. Proposo de suspendre la reunió i reprendre-la demà o demà passat, amb una ordre del dia que comprendrà el punt de vista d'en Noel. Mentrestant hi pensarem, i aleshores en podrem parlar amb més coneixements de causa.

Sembla que ho van fer així, sense que se sàpiga res de segur. Nosaltres hem quedat a l'espera d'un comunicat oficial definitiu.

Avui fos i demà festa

—Jo crec que hauríem de trobar la manera d'aturar les societats —va dir l'Andreu, aprofitant una d'aquestes pauses de les converses desordenades.

—A què et refereixes? —preguntà en Marçal, una mica d'esma, sense parar-hi gaire esment.

—A les festes...

—No t'entenc. Les festes no m'han fet mai nosa. Al contrari. Les espero amb candeletes.

—I no t'has adonat que cada vegada les has d'esperar menys?

—Si t'he d'ésser franc, mai no se m'ha aparegut com un problema.

—Doncs, ho és, en una progressió creixent. Fixa-t'hi: com que acumulem això que ara en diuen vivències col·lectives, tenim unes festes religioses que no ens podem saltar, unes efemèrides civils i patriòtiques d'obligada celebració, unes dates locals i unes d'internacionals que seria un crim passar per alt i, per torna, les festivitats onomàstiques i natalícies que cada família ha de commemorar sense excuses. No t'esvera?

—No, la veritat.

—I no se t'ha ocorregut de reflexionar sobre el farciment dels ponts?

—Tampoc.

—Doncs, pensa-hi. Ens hem inventat els ponts, per tal d'endrapar-nos aquests dies balders, laborals, que queden atrapats entre festes.

—I què? No hi veig el drama...

—T'asseguro que hi és. Com que el dissabte ja s'ha convertit en dia festiu, quan hi ha un dijous amb data vermella al calendari, hem acordat d'aprofitar el divendres per incloure'l a la folgança i apa, cap a esperar el dilluns amb el cap ple de pardalets.

—Em sembla que exageres...

—Exagerem tots. Em preocupa el fet que els ponts són cada vegada més llargs, i que els construïm amb materials de poca consistència, com els que fan algunes tribus tercermundistes.

—I com els fan?

—Amb canyes i cordills, estantissos, que branden perillósament tan bon punt hi ha sobrecàrrega de personal. Si el trajecte és curt i el riu no queda gaire avall, encara... Però quan la distància a cobrir és llarga i la vall profunda, els ponts fets a mà no ofereixen pas garanties. Tu has d'haver vist per força algunes pel·lícules d'en Tarzan, on colles de negres traginant farcells proven de travessar un d'aquests ponts penjats entre muntanya i muntanya. L'espectacle posa la pell de gallina i, a vegades, es trenquen els cordills i tot se'n va a l'aigua, portadors i mercaderia. És això el que volia dir.

—Però tu parles de tribus africanes. Jo crec que des de fa molts anys nosaltres construïm ponts de pedra.

—Ja ho tinc en compte. És més: la idea no em tranquil·litza gens. Suposo que ja saps què passa amb aquests ponts de pedra, oi?

—No calen gaires coneixements. Ho sap tothom.

—Sí, ens és familiar una imatge que no és tan tòpica com això. Sota els ponts de pedra, sol haver-hi vagabunds esparracats, escalfant-se amb fogueres enceses amb penes i treballs.

—Mira que arribes a ésser complicat, eh? Què vols significar amb tot això?

—Que si continuem afegint arcs als nostres ponts, acabarem tots a sota, dormint a la serena.

Aleshores, en Marçal va caure en el raonament del seu amic, i tingué una arrenuada d'indignació:

—Ets un reaccionari com una casa! Apa, vés i explica-ho a la patronal, que et donaran una medalla. Estaran molt contents de saber que hi ha homes com tu, resignats a fer de negre camàlic a condició de trepitjar pedra en comptes de canyes. Al capdavall, sigui com sigui el pont, ells ho contemplen des de les vores.

L'Andreu es va ofendre. Ell solia dir (quan es tractava de sentiments) que no era de fusta.

—No has entès res —digué—. I el mal és que ja fa temps que et passa, des que et coneix i anàvem a escola junts.

—Ah, sí? I què és allò que havia d'entendre?

—Que no es pot matar tot el que és gras, i ara disparem sobre les peces sense esperar que s'acabin de fer. I vols que et digui una cosa?

—Sí, home... En aquestes altures ja no em ve d'aquí!

—Doncs, que les peces som nosaltres i que estem molt il·lusionats amb aquelles escopetes que disparen per la culata.

—Au, bah! Si et penses que «ells» ens deixen tenir armes, estàs ben arreglat.

La conversa llanguí, perquè tots dos estaven picats. Com que en el fons es tenien molt d'afecte, patien alhora per veure d'arreglar-ho abans de separar-se.

—I parlant d'una altra cosa —digué de sobte l'Andreu—: on passareu aquests dies de festa, tu i la Raquel?

—Encara no ho hem decidit, perquè els pares d'ella volen que anem a Barberà, però a mi em fa molta mandra...

—I per què no busques una excusa i veniu amb mi i amb la Fermina a Sarroca? Ens ho passaríem molt bé...

Van quedar així, amb una il·lusió que els compensava de les diferències que els havien enfrontat uns moments abans.

Moviments de caixa

El cobrador va entrar esporuguit, amb la factura a les mans, brandant-la com si fos una bandera demanant parlament.

—Vinc a cobrar, de part de Marimon i fills, Essa A...

L'amo de la botiga li va arrabassar el paper de les mans i digué:

—Quina barra! Amb el que portem de mes, ja és la tercera vegada que ho proven!

—Jo sóc gent manada. Em diuen que vingui i he de venir per força.

—Sí, ja ho sé. A veure: quin telèfon té, en Marimon?

—Ho porta a la factura...

—No, no. Vull parlar-hi de tu a tu.

—Amb el pare o amb els fills?

—Amb el vell. Amb els nyèbits, no hi vull tractes. Necessito el número personal, privat, del gran Marimon fundador d'empreses. Li he de cantar la canya!

—És que jo no el sé, però puc dir-li que el senyor Marimon pare fa repòs per prescripció facultativa i que ningú no el pot molestar per cap motiu. De tota manera, vostè em va dir que passés avui, i aquí em té...

—Si ha de fer cas de tot el que jo li digui, està ben arreglat. De debò es pensa que amb els maldecaps que em porta la botiga estaré pendent de les converses que sostinc amb els cobradors?

—Home, per a nosaltres són un punt de referència. Si li sembla que he d'adoptar una altra línia de conducta, li prego que m'ho digui.

—Doncs, sí: faci'm el favor de recordar a l'encarregat de can Marimon i fills que la darrera remesa que ens va fer no arribava al pes i era d'una qualitat molt inferior a la contractada. I tenen les penques de facturar-m'ho!

—Sí, ja van comunicar-li que atenien la reclamació, que els retornés la mercaderia i que li farien la substitució o l'abonament adequats. Però vostè no ho ha fet...

—La mercaderia! Qui sap on para! Va sortir engolida per una comanda a comarques i no n'hem sabut res més. Els meus clients em respecten, però digui al senyor Marimon pare que jo no sóc betzol.

El cobrador es va quedar una mica moix, però l'havien acostumat a no rendir-se fàcilment...

—I li han liquidat, a vostè, aquesta comanda en males condicions?

—No n'ha de fer res... I desvia la conversa! Per a mi, el crèdit, el prestigi de la firma, són molt més importants que els quatre diners d'una partida.

—I què li sembla que cal fer amb aquests quatre diners? Jo he de donar una raó o altra...

—Digui'ls que no en tenen cap, de raó. Que reflexionin, si poden, i que es preguntin a si mateixos si amb una mentalitat així podrem entrar mai amb el cap alt a la Comunitat Econòmica Europea! Això, això... Pregunti'ls-ho.

—I quan vol que torni a passar?

—Com a coneget, sempre que vulgui, que aquí fem bona cara a tothom. Però no em vingui amb ambicions desmesurades!

El cobrador va fer veure que s'apuntava alguna cosa en una llibreta i se'n va anar, tot meditant que els comerciants d'ara ja no eren com els de la seva joventut.

Reconversió urgent

Anem de boig i ens la carregarem. L'altre dia, a la Rambla i davant d'un dels bars més cèntrics, va cridar-me l'atenció un grup de gent que hi acudia esverada. Vaig afegir-m'hi, naturalment, i allí em va estremir l'espectacle d'un jove estenallat a terra, que adquiria per moments aquell color moradenc propi de les personnes que s'ofeguen. Els ulls ja eren a punt de sortir-li de les conques, i tot ell demanava aire.

Un del públic —que tot seguit va acreditar la seva condició de metge— va acostar-s'hi a base de desplaçar bados. S'ajupí i va examinar el cos gairebé present, tot furgant-lo amb destresa. Va extreure-li de la boca una bola de paper.

I va resultar que era un missatge d'aquests que els espies es passen de l'un a l'altre. Ple de codis xifrats i de jeroglífics, pensats perquè no els entenguin els profans. El metge, adreçant-se en certa manera a l'auditori improvisat, digué:

—En el que portem de mes, ja he hagut d'assistir tres casos com aquest. Els ordinadors utilitzen un paper excessivament gruixut i els agents secrets que s'han d'empassar les ordres després d'aprendre-se-les de memòria, s'escanyen...

Un senyor que formava part de la gernació, va aproximar-se al facultatiu i va mormolar-li a cau d'orella:

—Sembla mentida!

Va presentar-se una ambulància, amb el brogit que sol acompanyar aquests vehicles tan benemèrits. Recolliren el jove, després d'embolicar-lo amb una manta (a mi em va semblar que més aviat l'acabaven de perjudicar) i se l'endugueren. La multitud es dispersà, llevat d'uns quants fidels del fet divers, uns fanàtics del comentari en calent. Entre ells, el senyor que he esmentat abans i jo, que no ens vam moure de prop del metge.

—Per què ho ha dit que semblava mentida? —va preguntar de cop i volta el metge al senyor.

—Perquè de debò que no ho entenc. D'una banda, progressem molt, però de l'altra anem a recules. Un cosí germà meu té una petita indústria a Capellades i sobreviu fabricant talonaris sense importància. Però és un véritable fora de sèrie, té una ment privilegiada. Ha inventat un tipus de paper d'autolubrificació esofàgica, que s'empassa com bresques i és digestiu. Porta incorporades, a més, unes vitaminines que estimulen la capacitat de pensar. Oi que una troballa així hauria d'interessar totes les potències?

—Oh, i tant! —vaig exclamar jo, content de veure'm acceptat a la conversa.

—Doncs, no s'ho cregui pas. Si no troba ajuda aviat, el meu cosí haurà de plegar el negoci. La crisi i els impostos se'l mengen materialment...

El metge, que es mostrava interessat, va fer-hi nova entrada:

—Potser li falta iniciativa. A vegades, aquestes intel·ligències tan despertes perden el sentit de la realitat. Ja es promociona, el seu cosí? Ha ofert el seu descobriment a qui pugui interessar-li?

—Ha fet mans i mànígues. De primer, el presentà a les autoritats del país, que se'l van treure del damunt fent-li omplir instàncies i formularis. Després, ha recorregut les ambaixades de les nacions més fortes. I saben què van dir-li en l'única que el van atendre amb plena cortesia?

—No.

—Doncs, al cap de tres visites, un alt funcionari summament ben educat i amable, el va abraçar tot felicitant-lo per la volada de la seva inventiva. Però diu que es va frenar de sobte, va encarar-s'hi i li engegà que els invents han d'ésser pràctics, i que aquest del paper dietètic tenia poc futur. Va afegir que ell ja comprenia el generós propòsit d'estalviar vides, però que potser no havia tingut en compte que les centrals d'intel·ligència es veuen sotmeses a detalls que escapen a la comprensió del comú dels mortals. Va explicar-li que ja els convé que alguns dels seus agents s'escanyin, per molt cruel que sembli a primera vista. Però el tranquil·litzà (o va intentar-ho) tot assegurant-li que vetllen avarament per les vides que els interessen... Què me'n diuen?

El metge es va escandalitzar i jo també, per reflex espontani.

—Això no es pot tolerar! —vaig dir.

—I tant que no! —em recolzà el metge. I afegí—: Perquè, a veure: quants treballadors té el seu cosí, a la fàbrica?

—Sis. I dos oncles vells que els hi manté, més que res, per ajudar-los...

—Ho veuen? Són sis llocs de treball que perillen, i després ens queixem del problema de l'atur!

Aleshores, es va presentar un guàrdia urbà i ens digué que circuléssim, que allí no donaven res més. El senyor que tenia un cosí a Capellades se'n va anar Rambla avall, i el metge i jo l'emprenguerem pel carrer dels Tallers. Pel camí, vaig preguntar-li:

—Però vostè creu de debò que un paper profilàctic té interès?

—Si no es tracta d'això, home! El paper sempre té sortida si es treballa bé. El que em preocupa és que tracten els espies com si fossin bèsties, els van irritant, i com que és una gent acostumada a la violència i al sotamà, ens donaran un disgust...

Malfiança

Quan van dir-li que havien de treure-li sang, ell respongué que n'havien de parlar amb calma.

—No l'entenc —replicà la infermera.

—Sí, és claríssim. Es tracta d'una cosa molt personal, íntima, i la meva sang jo no la dono així com així...

—Però és per al seu bé. Que no ho comprèn?

—Em costa, no hi veig la necessitat.

—Doncs, li convé, cregui'm. Nosaltres no hi guanyem res, perquè la sang és el nostre pa de cada dia. Que no ho veu que això és un centre d'urgències?

—Ho he vist, per la part que em toca. Però no hi trobo la relació.

—L'hem d'operar de seguida, i ens cal saber quin és el seu grup sanguini.

—I no es poden fiar de la meva paraula?

—És gairebé segur que vostè no té els coneixements necessaris. Es podria equivocar de molt...

—I vostès també. No li sembla?

—No tant, no tant...

—Bé, no vull discutir-ho més. Tinc una sang vermella i de bona consistència. Jo n'estic content. Si em creuen, bé, i si no, també. Si no hi ha confiança mútua, m'estimo més buscar-me una assistència més comprensiva.

I se'n va anar, ofès, arrossegant tot un costat de cos. Pràcticament, es pot dir que el van treure a pes de braços.

Entre cel i terra

El bisbe l'havia cridat a la diòcesi, i tot ell tremolava d'emoció.

Va passar per tot de portes que eren monument nacional, i per controls que eren afectuosos, però severs. Finalment, l'invitaren a asseure's en una butaca de braços amples i de pell dura, força allunyada de les possibles concupiscències de la comoditat. Era un despatx de mitges llums, de silencis reverents i d'un to general de recolliment. Damunt la taula principal hi havia un Sant Crist molt bonic, i el mossèn es va persignar devotament.

El bisbe aparegué, com si flotés en un núvol, a desgrat de la seva bona presència física.

—Doncs, què hi ha d'aquesta història del miracle? —va preguntar-li el prelat.

—És curiosíssim —respongué el capellà de poble—. Fa tres setmanes seguides que a la Caixa de les Ànimes hi trobo trenta mil pessetes, en bitllets d'aquells que tenen la cara del senyor Pérez Galdós. No havia passat mai.

—Però són bitllets de curs legal —replicà el senyor bisbe—. Ara circulen molt. Què hi troba, vostè?

—Que no m'ho explico. Pensi que la recaptació normal de la Caixa de les Ànimes no arribava mai a les cinc-centes pessetes, amb molta moneda encunyada.

—Cinc-centes pessetes cada quant?

—Cada setmana, amb penes i treballs.

El senyor bisbe es va permetre uns moments de reflexió, i prosseguí:

—Potser és algú que té ànimies estimades i procura per la seva salvació...

—No.

—Què vol dir que no?

—Que coneix tota la parròquia, com els dits de les meves mans, i no hi ha ningú que es desdineri pels seus difunts. I no els critico pas, perquè de resar, resen, però els cèntims em consta que els necessiten per sobreviure. Vostra eminència ja sap que la meva parròquia és pobra.

—Potser algú de fora. Algun emigrant que hagi fet fortuna...

—Tampoc. Sé la història de tots els habitants del poble i no n'hi ha cap que lligui amb això que diu sa eminència.

El senyor bisbe es va prendre uns moments de reflexió, al final dels quals va dir:

—Si tot és tal com em diu, per què m'ha vingut a veure?

—Perquè els diners hi són i els tinc jo a la sagristia. Com que les ànimies les tenim pietosament ateses, voldria autorització superior per a destinar l'òbol a reparar les goteres de la rectoria. És un problema de consciència. Jo reso cada dia perquè quan plou no em caigui aigua al llit. No podria ésser que les meves oracions haguessin estat escoltades?

—Es refereix a un miracle?

—Sí, humilment.

—Dones, això sí que és delicat. Ja sap que l'església hi va amb peus de plom. Si es proposa d'emprendre la via reglamentària, ja li puc anticipar que va per llarg i que, mentre durin les diligències, vostè no podrà tocar ni una pesseta. Aguantará prou el sostre de la rectoria?

—No ho crec. Per això he vingut a demanar-li un crèdit de confiança. Em permeto d'insinuar que potser han estat esoltades les meves oracions.

—I això, fill meu, no podria ésser supèrbia?

—Sí, però també podria ésser fe.

El bisbe va moure el cap a poc a poc, d'una banda a l'altra. No era una negació ni una afirmació. Simplement, vacil·lava.

Al final, digué:

—Hi hem d'anar amb una gran prudència. Vostè ja ho sap...

—Sí. Per això se'm mengen els escrúpols. Tinc remordiments.

—Per què?

—Perquè ja he disposat de deu mil pessetes per tapar una gotera que em queia, justament, damunt la cara. I el paleta em diu que per deixar-ho bé del tot, no n'hi ha ni per començar.

—Però la seva cara no és una ànima. Temo que s'ha precipitat. —El rector va ajupir el cap, avergonyit i digué que tenia un crèdit de deu mil indulgències. Servia?—. En aquest cas, no puc respondre-li amb plenes garanties. Farem una cosa: jo hi meditaré i vostè, mentrestant, no utilitzi les indulgències, no toqui ni una pesseta més i esperi notícies meves.

Van acordar-ho així, i el rector va retornar a la seva parròquia amb l'ànim encongit.

Pocs dies després d'aquesta entrevista, vet aquí que el rector va tenir un seriós problema de confessió. Es va agenollar als seus peus, a l'altra banda de la reixa del confessionari, la Filomena, una fadrina del poble que era una benaventurada. Però no feia gaire que havia ascendit de nivell social, perquè una urbanització en projecte li havia comprat un tros de bosc, una font d'aigües guardidores i un camp de blat d'escassa producció, però molt extens. Tot —segons la veu popular— molt ben pagat.

—He fet una planxa, senyor rector —digué la Filomena—. Però no crec pas que en tingui jo tota la culpa...

—I doncs? Què et passa, Filomena?

—Vostè ja sap que he tingut ingressos forts i com que les meves necessitats són modestes, en volia destinar una part a santa Llúcia, perquè em conservi la vista i la claredat. El metge m'ha dit que m'han d'operar de cataractes, i com que tinc molta por, m'he volgut encomanar a la santa...

—Això està molt bé, Filomena.

—Sí, però m'he equivocat de caixeta.

Al rector va fer-li un salt el cor. De cop i volta, ho va veure tot de vidre.

—Però com has pogut fer una cosa així, Filomena?

—Perquè no hi veig gaire bé. Però ja li he dit que no tota la culpa és meva: vostè ha canviat les caixetes de lloc, i ara la de les ànimes és a la dreta, on hi havia abans la caixeta de santa Llúcia.

—És que hem fet obres, Filomena. Però hi ha un rètol ben visible damunt de cada caixa...

—Visible per als altres, però vostè ja sap la meva malaltia. El diumenge passat, la fornera em va preguntar que com era que m'havia agafat una devoció tan forta

per les ànimes. I aleshores em vaig adonar de l'error. Voldria saber com es pot arreglar, i si hi ha culpa de part meva, que em fixi la penitència...

El rector era un home íntegre, d'una rectitud total, i digué:

—No, Filomena, no. No hi ha penitència. Només et recomano que resis un parenostre perquè es pugui reparar la falta, i deixa la resta a les meves mans. Tu vés-te'n tranquil·la...

Va sol·licitar una nova entrevista amb el senyor bisbe, i tot just d'entrada, després de les salutacions de rigor, li digué:

—Ja ho he descobert tot, i és terrible. Resulta que dec deu mil pessetes a santa Llúcia i no sé pas si les podré pagar.

Li explicà tota la història, amb un sincer compungiment, i el senyor bisbe es va commoure una mica:

—No s'ho prengui així, tan a la valenta. En aquest món (i això és una cosa d'aquest món), tot es pot resoldre si hi ha bona voluntat. Estic segur que la santa se'n farà càrrec...

—És que jo vull tornar-li fins a l'últim cèntim. No tindré pau fins que ho hagi aconseguit.

—Doncs, appliqui-s'hi. Això li servirà de consol...

—I com, senyor bisbe? Si encara dec una part de la sotana que em vaig encarregar l'hivern passat!

—Apa, apa. No fem tant el pobre, ara. No em digui que no hi pot destinat, posem per cas, dues pessetes cada setmana.

—Vostè creu que em donaran tantes facilitats? Amb un termini tan llarg per complir?

En aquest punt, el senyor bisbe es va mostrar sever. Digué:

—Això és una heretgia. No s'adona que tractem amb l'eternitat? No tinc notícia de cap sant que hagi embargat ningú per un deute de caixetes. És una presumpció greu pensar-se que començaran amb vostè!

Sí que ho era. El rector es va tornar vermell i, alhora, se sentí reconfortat. Si el senyor bisbe ho deia... Va besar-li l'anell devotament i se'n tornà cap a la seva parròquia, segur de portar bones notícies per a la Filomena.

L'instint de reproducció

Corro el risc de fer-me pesat, però no cesso de repetir que totes les coses que conto m'han passat de veres. En dimensions distintes de les que ens són més familiars, però això no vol dir res que no es pugui arreglar posant-hi bona voluntat i ganes d'entendre-ho.

Per exemple: jo sóc un apassionat dels escacs, endut per un d'aquells amors qualificats d'impossibles. Perquè els escacs no em corresponen, tenen unes regles estrictes que no s'ajusten a la meva manera d'ésser, que és més aviat impulsiva. Ells són freds, calculadors, no te'n perdonen ni una. Però m'atreuen d'una manera irresistible. I em balden...

Un cop feta aquesta declaració, tothom comprendrà que el dia que ens van anunciar la venda d'unes màquines electròniques que es poden ficar a casa i són sempre a punt de disputar-te partides ja no vaig assossegar-me fins a tenir-ne una. Vaig comprar-me un model americà, d'una marca prestigiosa, amb el convenciment que, com que jo n'era l'amo, en podria fer el que voldria. No sabia pas de què anava. La màquina em domina amb una insolència que, ara que ho esmento, m'atreveixo a qualificar de poc comercial: de cada sis jocs, me'n deixa guanyar un o dos, i no estic segur que no ho faci amb una insolència de perdonavides, perquè no em desmoralitzi del tot.

Però m'entreté cosa de no dir. Massa i tot! No passa dia que no me la posi damunt la taula de treball i em distregui de la feina. Ha arribat a integrar una de les meves habituds quotidianes, d'aquelles que ajuden a viure. Doncs, bé: l'altre dia, en parar l'escaquer, em vaig adonar amb horror que faltava un dels cavalls negres. Es tracta de peces magnètiques (no sé si és ortodox qualificar-les així) i si en falta una es desballesten tots els programes. Us prego que comprengueu la meva desesperació. De primer, vaig dedicar-me a una recerca minuciosa, d'aquelles de repassar tots els racons, de quatre grapes per terra, després de regirar calaixos, butxaques, bosses, carteres, sota estores i mobles, de refer tots els meus itineraris d'endreç (és un dir), i de tornar i retornar a una revisió exhaustiva dels mateixos indrets. L'evidència fou aclaparadora: el cavall negre havia desaparegut.

En bona lògica, són coses que no poden ésser. Però són, i si hi ha algú al qual no li hagi passat mai, que tiri la primera pedra. El meu temperament m'inclina a procurar resoldre de seguida els problemes que se'm presenten, que és el que deu fer tothom, però en el meu cas m'entreten unes presses indominables. Vaig anar-me'n a la botiga on havia comprat els escacs, i allí em van donar una notícia trista: l'agència de Barcelona no és una representació, sinó una delegació. El representant oficial té la seu a Madrid (quina cosa, eh?), i tot el que podia fer el delegat local era donar-me el número de telèfon de la central madrilena, i a veure si allí es trobaven en condicions d'atendre la meva demanda.

A causa de conviccions profundes, d'un desfici que se'm menjava de viu en viu i del fet que no em veia amb cor d'esperar que m'enviessin el cavall negre des de la fàbrica de Texas (EUA), vaig preguntar al botiguer afectuós què podia fer.

—Home —em respondugué el comerciant amic—. Vol dir que li corre tanta pressa?

—No s'ho pot imaginar. Fa un parell de dies que hi vaig al darrere i no recobraré la normalitat fins que ho resolgui...

—Si és així, només puc aconsellar-li la compra (diguem-ne substitució per baixes vistes) d'un joc de Hong Kong que també té molta sortida i és molt més barat. Si vol, l'hi ensenyaré.

I tant si ho volia! I això que tinc una prevenció contra els productes fabricats a Hong Kong, deguda a experiències molt desagradables.

M'ensenyà el joc de procedència asiàtica. Em va desconcertar força, perquè en comptes d'orientar el contrincant amb llumets vermells a cada casella, se serveix d'abscisses i de coordenades per als moviments de peces. A mi només em faltava aquesta per acabar de complicar-me els càlculs.

—I no té res més?

—Home, sí, els jocs americans com el que té vostè. Però no se'n comprarà pas un de sencer només perquè li falta un cavall!

—No, això no... A més, estic disgustadíssim amb la marca americana, perquè m'han deixat penyat. Tenen una barra de postvenda increïble!

Total, que vaig adquirir el joc de Hong Kong, i entre il·lusionat i escamnat, vaig córrer cap a casa per fer la prova. Còrrer del tot, no, perquè vaig aturar-me en una parada dels Encants per tal de firar-me una bossa de pell destinada a guardar les noves peces. Estava ben decidit a evitar més pèrdues, i ja se sap que l'ordre previ hi ajuda molt: un lloc per a cada cosa, i cada cosa al seu lloc. Almenys, això és el que assegura la saviesa popular.

Un cop a casa, vaig parar immediatament taula escaquera. Abans, és clar, vaig desembolicar les peces, contingudes en unes bosses de cel·lofan separades, una per a les blanques i una altra per a les negres. En aquest punt, vaig topar amb el primer misteri, que no fou pas el més petit (com es veurà). Les blanques contenien quatre cavalls, o sigui que me'n donaven dos de propina, com si ja sabessin que, en qüestions de cavalls, sóc un perdedor nat. De moment, se'm va ocórrer que també havia tingut pega, perquè si en lloc de blancs me n'haguessin donat de negres, un dels sobrants hauria pogut servir per reparar la pèrdua. El disseny és diferent, però també és magnètic, i treballa bé amb l'escaquer americà. Ho he comprovat... Vull dir que treballa bé, però amb perjudici per a l'estètica del conjunt, perquè és més gros i d'un acabat més matusser, em posa nerviós només de veure'l alternant amb les peces americanes. Desentona, encara que es mogui amb eficàcia.

Tanmateix, en aquells moments, el meu neguit era un altre. M'aplicava estrènuament a aprendre de jugar amb el nou sistema, i de debò que no em resultava fàcil. Abans de moure cap peça contrària, havia de reflexionar (encara més) per decidir a quina casella calia traslladar-la, guiant-me tan sols per un diòde horitzontal i un altre de vertical, tot buscant la intersecció.

Al cap de dues hores de jugar, amb resultats depriments, perquè no acabava d'aclarir mai si havia guanyat o percut, o bé que la màquina em deixava plantat a causa de la meva malaptesa, vaig començar a sentir nostàlgia pel giny de Texas. Endut per uns tocs sentimentals que formen part de la meva naturalesa, vaig resuscitar el meu escaquer anterior, per veure si un dels cavalls que m'havien donat de més, pintant-lo de negre amb pintura acrílica, podria fer un bon paper enmig dels seus col·legues d'un altre continent. I sí, servia —ja ho he dit abans —, però feia mal efecte, semblava un tàvec en un plat de crema, per molt que la crema conservi el seu sabor.

Em va entrar un gran enyorament, una mena de tendresa, i vaig tornar als Encants (els tinc a un tret de ballesta), per comprar una altra bossa de pell per guardar-hi les peces americanes que em quedaven, amb el propòsit decidit d'emprendre les gestions que calguessin i esperar pacientment la rèplica del cavall perdut.

Foren uns dies de neguit, de tràfec amb les peces i amb els escaquers, sense acabar de trobar-hi la jeia. I aleshores es produí el segon misteri, el gros, perquè una tarda, en abocar damunt la taula les peces orientals, va aparèixer entre elles el cavall negre americà. Sé que és mal vist de jurar, i m'ho estalviaria de no ésser que hi ha vegades que t'hi obliguen: juro que abans no hi era, perquè m'ho havia mirat i remirat dotzenes de vegades. En casos com aquest, et guanya l'estupor, ets víctima d'una confusió d'aquelles en què tens les cartes a les mans i no saps amb quina quedar-te. Però en el verídic fet que explico, aquesta sensació desagradable es veia compensada per l'alegria de retrobar el meu amic extraviat. El qual (tot sigui dit) semblava una mica moix, com ara aquells gats que retornen a casa després d'unes aventures de teulada motivades per unes cícliques èpoques de zel.

Era tan estrany, que vaig lliurar-me a la feina (molt sovint inútil) de cercar-hi explicacions. I la teoria dels gats que retornen a la llar plens de remordiments per una banda, però descarregats de l'altra d'un pes que no els deixava viure, se'm va presentar com a una possible solució de l'enigma. No podria ésser —dic jo— que el cavall hagués tingut una d'aquestes frisances que ens fan fer coses forassenyades a tots els mortals? Al capdavall, què en sabem, nosaltres, del món interior dels objectes? Ja pel pendent d'aquesta baixada, se'm va ocórrer que el cavall s'havia escapat i que, movent-se entre els seus semblants —com és de bona llei— devia haver topat amb una euga exòtica, de color blanc i d'una altra raça. Una atracció fulgurant havia donat lloc a la naixença dels dos cavalls blancs que m'havien endossat a mi. Costa de creure, però si algú ho veu més clar, li agrairé cordialment que m'ho faci saber. M'adono que queden enlaire una colla de foscors, com ara el temps de gestació, rapidíssim en el cas que ens ocupa. Però també és cert que els escacs solen anar a la seva, sobretot pel que fa a mi.

El do de la inspiració

El jove lector es va adreçar al bibliotecari vell i li digué que estava amoïnat perquè hi havia una paraula que no trobava enllloc, ni enclopèdies ni diccionaris.

—Quina paraula és?

—Firduqui...

—I què vol dir?

—Aquesta és la qüestió. M'interessa de saber-ho...

—Però per què, fill meu? Vols dir que ja no compteu amb prou paraules per a tenir-vos ocupats?

—Sempre ens en queden de penjades. Voldria expressar alguna cosa que tinc la sensació que només podré explicar ben bé servint-me de «Firduqui».

—Que vols ésser escriptor, tu?

—Sí. És la meva passió...

—I et sembla que depens d'aquesta paraula?

—Per ara, sí.

—Vols un consell? —El jove va fer un gest de contrarietat mal dissimulada, perquè s'havia proposat d'anar per lliure, sense dependre dels consells de ningú. Però era passablement educat i, ben bé per complir, s'hi avingué—. Doncs, jo et diria que si t'apassiona la feina d'explicar coses als altres, de primer busquis els conceptes i després, si s'escau, les paraules. Sempre hi seràs a temps si és que els diccionaris et coixegen. Si ho fas al revés, corres el perill d'ennuegar-te. M'entens?

No, no l'entenia. Ni falta que li feia. Perquè en aquell precís instant, se li va encendre la inspiració. Va veure d'una manera claríssima que «Firduqui» li serviria per explicar, diàfanament, tot allò que se li apareixia inexplicable. Era una eina valuosíssima.

Petits conflictes de carrer

—Que em podria dir quina hora és?

—És clar que puc! Que em pren per ase?

—Mai dels més. El fet d'haver-li demanat hora, ja vol dir que confio en els seus coneixements...

—És que ens anem tornant desconfiats. Què significa, si no, aquest irritant de si «li podria dir»?

—Són maneres col·loquials, faci-se'n càrec. Estic segur que pot: que té hora bona, si us plau?

—Ja hi torna! Si és la que tinc, per a mi és la bona. Vostè no té cap dret a fiscalitzar-me-la, i jo no tinc cap obligació de donar-li explicacions del meu rellotge. Estaríem frescos!

—Doncs, deixem-ho en hora aproximada. Que me la podria donar?

—I què en farà, vostè, de la meva hora? Vivim en una societat en la qual ningú no dóna res per res, i aquesta actitud seva s'assembla molt a la mendicitat pública. No se n'avergonyeix?

—Ara que m'ho pregunta, m'adono que sí. Em fa vergonya que hi hagi algú tan animal. Què s'ha cregut!

En aquells moments, el rellotge de la catedral, va tocar les dotze, i l'home que volia hora bona va dir a l'altre que no volia donar-la:

—Ho veu, misèries? Afortunadament, les hores encara hi ha qui les regala!

L'art de vendre

Va adreçar-se a la dependenta i li digué:

—Voldria una corbata especial, de pala molt ampla. Ja m'entén, oi?

—Sí. En tenim moltes. Què li sembla, aquesta?

—No, perdoni'm. Vull una pala més ampla...

—I aquesta?

—No, no. Encara més ampla, si m'ho permet.

La dependenta es va impacientar una mica (portava moltes hores dempeus darrere del taulell), i va treure una capsà gastada de les vores, vella, si hem d'ésser francs.

—Miri —digué—. Aquí hi ha les darreres possibilitats. Com ho veu?

—Malament, no és ben bé això.

—Doncs, em sembla que s'ha equivocat de planta. M'hauria de fer el favor de pujar al setè pis i explicar el seu problema. Demani per l'Emili, que l'atendrà amb tota cortesia.

Va pujar a la setena planta dels grans magatzems, i l'Emili el va atendre de seguida. Se'l va escoltar amb una actitud molt professional, molt amable. Tot seguit, va semblar que es lliurava a uns moments de reflexió.

—Crec que el que vostè vol és una manta —digué.

—Una manta?

—Sí. Permeti'm que les hi ensenyi.

I les hi va ensenyar, sense plànyer taulell ni estesa de models.

—Ah, doncs, miri! Potser no va desencaminat. Però la voldria ni massa abrigadora ni massa lleugera. I, sobretot, que no cridi gaire l'atenció. Pensi que he tingut el dubte de si em convé una bufanda discreta, de colors suaus.

—Resoltament, no. Vostè té una elegància natural, no el veig amb bufanda. I si em diu que vol passar desapercebuts, encara menys. Miri's aquestes mantes de Fibrocartil... Les tenim d'oferta i, a més, durant tota aquesta quinzena, per cada manta venuda, regalem una cantimplora. Puc dir-li que se'ns acaben i que d'aquí a no res les haurem de doblar de preu. Això si és que tenim la sort que ens n'enviïn més!

El client va entrar, alhora, en un estat de fascinació i de temença. Va passar suauament els dits damunt d'un dels exemplars, va mirar-se'l d'una cara i de l'altra. De tant en tant alçava els ulls, com si consultés amb el sostre les seves vacil·lacions interiors.

—Aquesta m'agrada —va dir finalment—. Però vostè creu que és una peça de tot portar?

—I tant! No puc traire la intimitat dels meus clients, però si li deia alguns noms no se'n sabria avenir...

—Doncs, posi-me-la.

Va acompanyar-lo a la caixa, se'n va acomiadar entre polideses i reverències. I, tot retornant a la seva secció, l'Emili es va dir a si mateix: «I pensar que tenen la barra de regatejar-me l'augment de sou!».

Les vocacions imparables

—Elvira: què n’has fet, del nen? —va preguntar ell amb els ulls fora del cap.

—Quin nen? —volgué saber l’Elvira, amb un posat angelical.

—Au, no dissimulis! Aquí de nen només en tenim un…

—Teníem, estimat, teníem…

—Què vols dir, insensata?

—Que me l’he venut, vet-ho aquí. Ara podrem comprar el piano de cua.

El marit va fer allò que en diem esbullar-se els cabells.

—No pot ser. M’enganyes! Em vols desesperar.

—Me n’han donat cinc-centes mil pessetes. Què hauries fet, tu?

La quantitat era forta, fins i tot tenint en compte la voracitat de la inflació.

—Home, mig milió de pessetes són moltes pessetes. Però vols dir que t’arribarà per al piano de cua?

—Hi hauràs d’afegir alguna cosa, però no gaire…

—I amb això et podràs realitzar, amor meu?

—De moment, sí…

Es van abraçar amb llàgrimes als ulls i, aquell vespre, van sopar en un casino de la costa. És més: quan les coses vénen de cara, no tenen aturador. Al casino, jugant a la ruleta, van guanyar la diferència que els faltava per al piano.

Era de preveure

Apressat per les urgències de sempre, em vaig proposar de guanyar temps. Era un desafiament insensat i, també com sempre, el temps em va guanyar a mi. És un adversari temible.

Espionatge industrial

Una nit, força abans de la matinada, va despertar-me un soroll que venia del menjador de casa meva. No sabia ben bé si era veu o música (estava ensonyat), però em sonava més a paraula humana.

«Vaja!», em vaig dir. «La Maria ja s'ha tornat a deixar el televisor obert!». Però, tot seguit, després de consultar l'esfera fluorescent del rellotge, vaig caure en l'evidència que, en aquella hora, ja no hi havia canals que funcionessin. De manera que em va venir un sobresalt, perquè sempre ens temem el pitjor. Vaig alçar-me del llit i, caminant de puntetes i a poc a poc, vaig adreçar-me cap al brogit. El soroll era de debò, no es tractava pas d'un engany dels sentits. A més, hi havia una claror somorta i parpellejant, que provenia de la pantalla del televisor. Algú parlava amb una veu dolça i pausada.

I sí; en el petit quadre lluminós hi havia la cara d'una senyora ja madura, però d'aquelles que encara fan goig. Em va mirar i em digué:

—Bona nit. Perdoni'm que l'hagi despertat en aquesta hora...

—Bona nit...

—Quan li expliqui els meus motius, espero que em comprendrà. Té un paquet a correus i l'hauria de recollir demà mateix. Bé, pràcticament avui, perquè d'aquí a no res començarà el nou dia.

Em vaig quedar perplex, perquè la cosa era francament inusitada.

—Escolti —vaig dir-li—, jo tenia entès que a correus se servien d'uns altres procediments per a avisar la recollida de paquets.

—Sí, té raó. Però es tracta d'un cas especialíssim. El paquet va a nom d'Enric Fortius i Pujadella, però l'ha de retirar vostè...

—No coneix ningú que es dugui Enric Fortius i Pujadella, i no tinc cap document que em permeti de retirar trameses a nom d'un altre.

—Això ho pot considerar resolt. Vagi a l'oficina trenta-tres i pregunti pel senyor Fèlix. Quan l'atengui, digui-li només aquestes paraules: «Àguila dos, ratlla quatre». Ell li donarà el paquet.

—I suposant que sigui així, què n'he de fer, del paquet?

—En un sobre enganxat a la tapa hi trobarà les instruccions.

—I si no vull fer-ho?

—Malament. Si em vol creure a mi, faci-ho. És per al seu propi bé. Quan es llevi, li farà l'efecte que tot això ho ha somiat, però no s'ho pensi pas, tot és ben real. I ara, amb el seu permís, me'n vaig. No es preocupi pel televisor, que s'apagará sol. Passi-ho bé...

Efectivament, el televisor es va apagar sol. Atabalat, me'n vaig tornar al llit amb un cap com un timbal i un endormiscament que em tancava les parpelles. I l'endemà, tot va ocórrer tal com m'havia dit la senyora: de primera intenció, ho vaig atribuir a un somni i, de segona, va entrar-me l'ànsia de comprovar-ho. Doubtant entre el sí i el no, vaig optar pel sí: al capdavall, l'oficina trenta-tres era a tocar de casa i no em costava gens d'anar-hi.

Tímidament, amb una certa vacil·lació, em vaig apropar en una de les finestres.

—Per casualitat treballa aquí un tal senyor Fèlix? —vaig preguntar.

El funcionari de torn va riure i em respongué:

—No pas per casualitat. Fa quinze anys que el tenim entre nosaltres. —I tot seguit, cridà—: Fèlix! Hi ha un senyor que et demana!

I va sortir el senyor Fèlix, de darrere un munt de paquets. Era una persona insignificant, i no el voldria pas ofendre. Caminava com si se li haguessin gastat les piles.

—Digui'm —va dir-me.

—Àguila dos, ratlla quatre.

—Ah, sí! Però sobretot, no alci la veu.

Va desaparèixer novament darrere els munts de fardells i reaparegué al cap d'un instant amb un embolcall entre les mans.

—Tingui. I vagi-se'n de seguida.

—No he de firmar res?

—No, home, no! No sigui insensat. Apa, surti immediatament i segueixi les instruccions.

El paquet devia pesar un parell de quilos, dit així a ull. No crec que m'equivoqués gaire. Duia un sobre enganxat a la coberta i, just a sota, una etiqueta a nom d'Enric Fortius i Pujadella. Va entrar-me un sentiment de revolta i amb una d'aquelles reaccions meves que em fan basarda a mi mateix, vaig agafar una màniga del senyor Fèlix a través de la finestreta, tot dient-li:

—No me n'aniré sense llegir les instruccions aquí mateix! Si no m'agraden, deixaré el paquet a les seves mans perquè se'l confiti!

—Ai, Senyor! —botzinà el senyor Fèlix—. Cada vegada me'ls envien més verds...

Va adoptar un posat de resignació infinita i em demanà que l'acompanyés, cap a un recambró de mals endreços. No sé si hi ha gaire gent que sàpiga com és d'embolicat un recambró de mals endreços de correus. Jo el vaig trobar obsessionant.

Un cop allí, el senyor Fèlix va encendre una bombeta trista, i em digué:

—Apa, llegeixi-ho i assereni's. Faci via, perquè li asseguro que tractem amb un personal que té poca paciència...

Nerviós, vaig obrir el sobre, el qual contenia una nota que deia:

Avui, a entrada de fosc, heu de dipositar aquest paquet al peu del monument al doctor Robert. No proveu d'obrir-lo ni d'entretenir-vos més enllà del termini que us fixem. D'ací a vuit hores, el paquet esclatarà. O abans si intenteu de desembolicar-lo. Qualsevol contacte amb la policia significarà per a vós un suïcidi d'aquells tan tristos. Us convé de veres fer el que us diem. A2/4.

—Em fa sospitar tràfic de drogues —vaig dir—. I amb mi que no hi comptin!

—No és qüestió de drogues, cregui'm —em respongué el funcionari de correus —. Què més voldria jo!

—M'és igual! Tampoc no vull saber res amb instal·lacions militars, ni amb valises diplomàtiques ni amb històries d'espies. Sóc un cap de família senzill, jo, i prou feina tinc!

—Però l'han collat, com a mi, i he après que és perillósíssim contrariar-los. No ha sentit parlar de l'espionatge industrial, vostè?

—Sí. Com tothom... Però m'he alegrat de veure'ls bons!

—S'alegrarà més si no els fa enfadar. Ho sé per experiència. D'altra banda, si obeeix ara no l'amoïnarán més. Han descobert que els surt més a compte anar espigolant afeccionats venturers que no pas refiar-se d'agents professionals que sempre acaben malejant-se i donant-los maldecaps. I sàpiga que, si fa el que li manen, per Cap d'Any rebrà a casa seva una panera esplèndida. Anònima, però pròdigament assortida...

El senyor Fèlix es veia tan sincer, tan resignat sota un destí implacable, que em va encomanar el seu fatalisme. Vaig sortir de l'estafeta com un autòmat, amb el paquet sota l'aixella. I aquell vespre, quan la fosca ja era ben entrada, vaig deixar l'encàrrec al lloc indicat. El cor em bategava de pressa, pràcticament desbocat. Penso que no em va veure ningú, llevat d'un gos que vagarejava per allí amb l'aire de fer temps esperant l'hora d'anar a joc.

El gos va inquietar-me encara més, perquè tan bon punt jo m'allunyava, ell va acostar-se al paquet i començà a ensumar-lo amb una tremolor de les potes de darrere que era de mal presagi. Em sap greu haver de confessar que vaig perdre els estreps (em semblava perillós exposar el paquet a provatures imprevistes) i vaig etzibar-li una sabata que el va tocar de ple a les costelles. Fugí amb uns planys que encara ara em remordeixen la consciència, però no hi havia més remei.

Bé, això és tot. Vaig rebre la panera, en efecte, que sí, feia goig. Tanmateix, aquesta gent la sap llarga: els deu sortir més barat que no pas pagar especialistes que es carreguen de pretensions i cada vegada exigeixen més.

Taula i sobretaula

L'oncle Jeremies era un dels atractius de la família, per moltes raons. Una d'elles és que es deia Jeremies, un nom francament exòtic entre nosaltres. I l'altra —la que venia immediatament després— era la seva presència humana: espaiosa, desbordant, d'un volum i d'una alçària corpòria que feien molt d'efecte. Sempre que es movia, es veia obligat a desplaçar alguna cosa, objecte o persona, i era ampul·lós i espectacular. No aconseguia mai de passar desapercebuts, fins al punt d'ésser, sovint, una nosa. Entranyable, això sí, perquè és difícil de dir si se l'estimaven per les seves proporcions físiques o per virtuts més complicades d'apreciar. El cas és que se l'estimaven.

L'oncle Jeremies era, per tot el que hem dit i alguna cosa més, un element imprescindible en qualsevol reunió familiar. Feia el seu número, invariablement, i ja hi comptaven per endavant, segurs de la seva capacitat per desensopir la festa.

La història que anem a contar s'esdevingué un dia vint-i-tres de febrer, l'aniversari de la neboda Ròmula, que també és un nom que Déu n'hi do. En principi, tot va anar com una seda: les abraçades preceptives, el dinar solemne, les postres triades, els vins, el xampany i, al final, un cafè i uns licors amb totes les de la llei. En aquesta fase de les acaballes, l'oncle Jeremies es va treure d'una de les butxaques un cigar enorme, dels que ell solia fumar. Va lliurar-se a un ritual d'encesa que els tingué a tots amb l'ànima pendent d'un fil. Se'l miraven gairebé reverencialment i una mica neguitosos, perquè els constava que en algunes ocasions l'operació desembocava en mal humor de l'oncle, per culpa d'unes combustions que no l'obeïen. Però hi hagué sort i el cigar es va encendre esplendorosament. Lluïa a la punta una mena de brasa, i l'oncle va fer unes quantes xuclades sibarítiques, llençant a l'aire unes espirals de fum que ho van envair tot.

—Uf! —exclamà la tia Clementina—. No sé com ho pot aguantar.

Fou un comentari inoportú, perquè l'oncle Jeremies es va ofendre. De moment, no va dir res, però al cap de quatre o cinc minuts (a tot estirar) va preguntar a la neboda Ròmula on tenien el telèfon.

—N'hi ha un aquí i un altre al rebedor.

L'oncle Jeremies es va alçar i tombà la cadira. Sortí del menjador remugant i amb la cara llarga, majestuós, tot fent una crítica severa dels mobles actuals.

—Són de fireta —digué.

Els altres es van quedar amoïnats.

—No ho havies d'haver dit —recriminà la neboda Ròmula a la tia Clementina.

—No el coneixes —respongué aquesta darrera—. Té una cua de palla que se l'hi encén més de pressa que els seus fastigosos cigars.

Van encetar uns instants de silenci, adequats perquè tots poguessin sentir ben bé el sorollet que feia el telèfon del menjador quan algú trucava des de l'aparell accessori. Després, iniciaren conversa sobre els insondables canvis de la meteorologia.

«Bé triga prou», cogitava la tia Clementina. «Ja en deu fer alguna!».

En el fons patia, perquè estava convençuda que era convenient no perdre el seu marit de vista. Sempre afirmava que no el podies deixar sol.

Però, fins aleshores, l'oncle Jeremies havia tornat sempre i en aquella ocasió tampoc no va fallar. Tornà al menjador.

—Aquest telèfon que teniu és una olla —digué—. Fa un brogit eixordador i no he pogut parlar-hi...

—Sí. A vegades. Quan la veïna de sota té la rentadora engegada, es produeixen interferències...

—Doncs la hi té. He tret el cap per la galeria i tot trontollava. Sembla mentida que hi hagi gent que renta roba a l'hora de dinar!

Després de formular aquestes observacions amb un posat d'imprecació, l'oncle Jeremies, sense asseure's, inicià una recerca que els mantingué a tots en suspens. Va mirar damunt la taula, a terra, tot alcant una punta de les tovalles, i novament la taula, apartant plats, coberts i cristalleria en general.

—Què n'heu fet del meu cigar? —preguntà acusadorament.

—Si no ho saps tu, que ets l'únic interessat, vas bé! —va etzibar-li la tia Clementina.

—Jo l'he deixat al cendrer. Me'n recordo com si fos ara...

(Amb el dit índex de la mà dreta estirat, assenyalà el cendrer buit).

—Em sembla, oncle, que quan has sortit el dues —s'atreví a insinuar el promès formal de la Ròmula.

—A tu només et sembla que sí, però jo estic segur que no.

Se'ls va mirar d'un a un, amb expressió carregada de sospites, i afegí que, si no hi ha males intencions, un cigar no desapareix així com així.

—Ai, oncle! Ves si hem d'aigualir la festa per una cosa tan insignificant! —digué dolçament la neboda Ròmula—. Encengui'n un altre i santes pasqués!

De moment, va fer l'efecte que tothom hi estava d'accord. Però no...

—Ah, no! —saltà la tia Clementina—. Jo no estaré tranquil·la fins que trobem aquesta porqueria. No sabeu pas com les gasta. Es va deixant burilles per tot arreu i ho crema tot. M'ha fet forats a totes les peces de roba fina que tenim a casa i un dia tindrem un disgust dels grossos. I si només fos la roba, encara rai... Ara va pels mobles i els va marcant sense parar. Sabeu el canterano de l'àvia Julita?

—Sí, sí —respongueren dues o tres veus alhora.

—Doncs ja l'ha mig desgraciat.

L'oncle Jeremies va afirmar que el canterano de l'àvia Julita era una antigalla que ja no s'aguantava dreta, i que totes les seves xacres les apuntaven a uns drets de fumador als quals ell no volia renunciar de cap manera. Què s'havien pensat!

El cas és que uns volien que no se'n parlés i, en canvi, la tia Clementina en feia un punt:

—Que no i que no! L'hem de buscar entre tots i de seguida. Ja ho sabeu que el fum mata més que el foc? I que avisa d'una manera més traïdora? Quan ens en volguéssim adonar, ja fórem morts...

—Jo també ho exigeixo —crijà l'oncle—. A mi no me la claven!

Van començar una recerca una mica desganada, llevat de l'oncle, que es dedicava a regirar llocs que es prestessin a fer-li trampa. De cop i volta, preguntà:

—Algú ha anat al vàter?

—No. Però les burilles floten. Si fos allí, es veuria...

Era un fenomen coneget de tothom, i el van passar per alt. Finalment, la neboda aconsegui que es tornessin a asseure al voltant de la taula, però el cert és que no

retrobaren la pau desitjada. La tia Clementina no parava de dir que sentia olor de cremat, i els altres no ho trobaven.

—Per vosaltres fareu! —es queixava la senyora. La qual, de sobte i adreçant-se al seu marit, va preguntar-li:

—Dius que has tret el cap per la galeria.

—Sí. I què?

—Doncs que m'agradaria saber si algun dels veïns hi té veles. Jo sé per què ho dic...

—N'hi ha un parell o tres, i la de la portera, a la planta baixa.

—Doncs, tant de bo que no ens n'hagim de penedir!

L'ambient s'espesseïa, la conversa dequeia i era clar que les coses ja no tornarien a ésser com abans. Entre silenci i silenci, es va sentir la sirena dels bombers: de primer llunyana i tot seguit aproplant-se, d'aquella manera que ens és tan familiar.

—Ui, no! —digué l'oncle Jeremies aixecant-se d'una revolada—. Encara em farien pagar els plats trencats.

I se'n va anar, amb un expressiu cop de porta. Després, resultà que a l'edifici del davant un gat havia caigut a la caixa de l'ascensor, i els bombers el van treure intacte, sense danys.

—Ho veu, tieta? —digué la neboda—. Hem amargat el dia a l'oncle sense que s'ho valgui.

—És pel seu bé, no li ha passat res. El metge sempre li diu que ha de deixar de fumar. A més, en Jeremies és teatral de mena.

Tot queda a casa

La guerra del noranta-sis és poc coneguda, potser perquè entre les guerres petites, les mitjanes i les grans ens hem fet un embolic. Però cal ésser objectius i convenir que, de cada guerra, se'n poden extreure ensenyaments, amb independència de les dades estadístiques.

Aquell conflicte de les acaballes d'un segle ha passat malament a la història. Caldria atribuir-ho, potser, a una acumulació de feina de part dels cronistes, que no donen l'abast. Es fixen en el gran espectacle de les topades i oblidien uns detalls que qualifiquem d'anecdòtics, amb una frivolitat manifesta.

Els estudiosos amb temps de sobres saben que la guerra del noranta-sis tingué lloc (de poc que no se m'escapa de dir que es va celebrar) entre dos països petits que, pel fet d'ésser veïns, se sentien obligats a odiar-se. Però la veritat és que no hi posaven una punya excessiva. Complien amb la tradició i prou... Els anys de cada any, els dies de cada dia, solien visitar-se mútuament per intercanviar productes típics, els uns hi aportaven ramaderia i els altres horticultura, amb peces mestres consagrades, respectivament, en guies gastronòmiques de prestigi internacional.

La frontera que els separava no era per a impressionar ningú: una serralada modesta i un riu de poques aigües. Passaven d'una banda a l'altra sense mullar-se ni haver de portar equip muntanyenc, amb una naturalitat encantadora. L'idioma tampoc no era una barrera que els separés massa, i ells mateixos se sorprendien quan alguns filòlegs de les capitals els visitaven per provar de descobrir unes diferències que els autòctons superaven amb una gesticulació que els venia dels ancestres.

La llàstima, segons que es veia de tant en tant, era que al nord i al sud dels dos països petits només hi havia dues places que, posant-hi optimisme, es podien qualificar de fortes. Són, aquestes dues, les protagonistes del present relat.

Tant la vila Oma del nord com la vila Samar del sud tenien guarnició fixa. Era ben bé per a cobrir l'expedient, i com que els estats majors només hi patien d'ofici i consideraven que no valia la pena de destinar-hi lleves de joventut seleccionada, es va arribar a una situació curiosa: els homes de cada plaça eren uns mobilitzats permanents, però peculiares. Durant el dia, a les hores de claror, eren camperols. I a l'entrada de fosc, en aquesta fase que va des de la posta de sol fins al moment de ficar-se al llit, eren soldats. Encara els servia de distracció.

Els havien organitzat així i anaven passadorment bé, fins que es produí la tragèdia de la guerra entre les dues nacions petites. Les causes del conflicte es van originar lluny d'Oma i de Samar, de manera que els habitants de les dues viles en sabien molt poca cosa, llevat del fet que a partir d'aquell moment eren enemics i quedaven incomunicats. Els primers dies va haver-hi moviment, hi arribaren nous oficials, i els pagesos, a l'hora de convertir-se en militars, van passar pel trasbals d'haver de dobrar les guàrdies. Sigui com sigui, no trigaren a improvisar una normalitat que era poc diferent de l'habitud d'abans.

La guerra que els tocà fou d'aquelles que s'allarguen, gansoneres, i es podria dir que a Oma i a Samar només n'haurien tingut vagues referències, de no ésser per la mímica marcial, que era com una mena de prolongació dels grups de teatre d'aficionats que mantenien les regidores de cultura dels ajuntaments de cada banda.

Quan menys s’ho esperaven, s’engegà un increïble joc de casualitats. Al mateix temps, sense dir-s’ho ni sospitar-ho a través dels seus serveis secrets, els dos estats majors en pugna van nomenar dos generals, amb l’encàrrec d’animar la frontera. Ningú no havia previst que eren dos generals que s’assemblaven molt de caràcter (tots s’assemblen) i tenien reaccions calcades. El cap de la guarnició d’Oma projectà de seguida un assalt fulminant a Samar, per sorpresa i valent-se de l’audàcia. I el comandant suprem de Samar tingué la mateixa idea pel que fa a Oma.

L’atzar (cal creure que fou ell) volgué que s’establís una coincidència d’horaris que encara avui manté estupefactes els estudiosos del fenomen. Un dimecres, al punt de la mitjanit, van començar l’operació les dues guarnicions alhora. Els pagesos uniformats no se’n sabien avenir, però rutllaren amb el fatalisme que és l’ingredient indispensable de totes les guerres. L’única diferència fou que el general del sud havia projectat la invasió travessant la frontera pel cim de la serralada, i el general del nord ho havia fet passant pel riu. Els uns cap amunt i els altres cap avall, sense veure’s ni sentir-se (són operacions que es fan amb gran simulació) van ocupar els objectius que els havien assignat, sense vessament de sang. Tant els del nord com els del sud se’n feien creus, a les places fortes que acabaven de conquerir només hi havia dones i criatures, i alguns vells, pocs, que ja no s’aguantaven drets. Els homes útils de cada bàndol havien pres la casa dels altres, a canvi de perdre la seva. Tècnicament, era un empata, i en qualsevol esport s’hauria homologat així. Però la guerra és diferent...

Un cop vençuda l’estupefacció inicial, alguns soldats van demanar permís per telefonar a la família i tranquil·litzar-la amb la bona nova que es trobaven bé de salut. Els estats majors de cada facció foren taxatius: cap mena de contacte, res de res i una incomunicació total. La consigna era fer-se forts en les posicions guanyades, mantenir-se alertes i esperar ordres.

I s’esdevingué que aquella fou una de les guerres que s’ensopeixen, s’adormen, no acaben de trobar la jeia de deixar-ho córrer. Dues potències de molt volum vanaprofitar-la per picar-se les crestes al voltant d’enormes taules de negociacions. No els venia pas d’un dia, i el pretext era bo per a l’estira i afluixa tan grat als diplomàtics. Les setmanes empenyien els mesos, al final dels quals s’encetaren els anys.

A partir d’aquesta situació, no costa gaire d’imaginar-se el que va ocórrer. Abans hem esmentat, com si fos de passada, el concepte d’«homes útils», i ara cal insistir-hi. A Oma i a Samar hi havien quedat horts i bestiar que necessitaven braços, hauria estat un crim deixar-los decendir. Això sense comptar que les persones, en general, no som de fusta, la naturalesa té les seves exigències, sempre fa el seu curs, i quan es tracta de braços és just de reconèixer que les dones també hi tenen dret, i que els homes són molt proclives a abraçar. Es van reconstruir nuclis familiars que amb la rutina de la pau més aviat experimentaven una crisi i que aleshores, degut a l’encant de la novetat, reviscolaren. Per dir-ho amb unes altres paraules, es podria assegurar que sorgí un nou patriotisme de la parella.

D’altra banda, les consciències se sentien reposades, perquè ja se sap que les guerres són més fortes que nosaltres, ens arrosseguen, i que per molt quietes que semblin (com la que comentem) soLEN tenir unes conseqüències que eliminEN la voluntat particular. En un cert sentit, esborren els remordiments, com si alcessin la veda dels escrúpols.

Per abreujar, direm que els homes de Samar se sentien molt bé a Oma, i viceversa, els d'Oma eren feliços a Samar. Fins i tot se'ls escapava, en alguna ocasió, de rememorar aquella antiga dita que fa: «Si això és guerra, ni mai que vingui la pau». Tot seguit es persignaven, perquè no costa res de guardar les formes. Però la convicció íntima era tan contradictòria, que un dia que va circular el rumor que s'havia firmat l'armistici, es mostraren disposats a empunyar de veres les armes per no haver de tornar a casa, i les dones es van passar tota una jornada somlicant.

En el fons eren irreflexius, perquè tothom sap que ve un moment que les guerres s'acaben, ni que sigui per prendre alè per començar-ne una altra. Els sentiments de les possibles víctimes no compten, són gent manada. Al final, les dues grans potències van arribar a un acord de cavallers i van imposar la fi del conflicte. Un drama!

En rebre l'ordre de desmobilització, les dues guarnicions es revoltaren. Aleshores sí que estaven disposats a lluitar, i com a primera providència se'ls acudí d'empresonar els seus caps i oficials. Però no calgué, perquè aquests també s'oposaven al canvi d'aires i s'oferen per dirigir la defensa. Instal·laren més filferrades i van cavar trinxeres més profundes. Però com que això ho van fer alhora els d'Oma i els de Samar (uns i altres van encetar una espera tensa), de moment no va passar res.

De mica en mica es reprengué la calma. Els historiadors més amatents d'ambdós països ja ho havien pronosticat: era cosa d'esperar el trànsit d'una generació a la següent, amb paciència, perquè es tractava d'un episodi que s'havia anat reproduint al compàs dels segles. Un cop superats els malentesos transitoris, els habitants de la zona sempre acabaven per prendre l'intercanvi de formatges i hortalisses, i oferint als turistes unes panoràmiques majestuoses. Quant a les filiacions civils i a la puresa dels cognoms d'una banda i de l'altra, estava demostrat que la continuació de l'espècie (que és la part més consistent de la peripècia humana) no en sofria pas massa. Anava fent...

Una carta

La senyora —que tenia l'aspecte de tota una senyora— va adreçar-se a l'arquitecte i li digué:

—Voldria que les parets fossin d'aquelles per les quals no es poden filtrar els morts...

L'arquitecte, que era un jove intel·ligent i brillant, amb una carrera ràpida que tenia meravellats els seus antics professors i els seus actuals col·legues, va adoptar la sàvia actitud de no respondre de seguida. D'això darrer se n'havia impregnat ben bé, des del dia que un mestre respectadíssim va dir-li que als clients no els podies contradir mai de bursada: era bo de seguir-los la veta, però molta mà esquerra, portant-los sempre cap al solc que convenia a l'obra i als pressupostos en general.

—Sí, senyora —digué després d'uns moments de mirada baixa—. Consultaré les normes DIN per a aquests casos. A quina mena de morts es refereix?

—Aquesta sí que és bona! —exclamà la senyora, una mica picada—. No em digui que tenen especificacions diferents, després de tants segles de voler convèncer-nos que la mort és una gran igualadora!

—No és això, senyora, no és això. Es tracta de servir-la d'acord amb els seus designs. Hi ha detalls que si no es preveuen de bon començament, acaben donant disgustos.

(Més que res, l'arquitecte feia temps, perquè estava convençut de la impenetrabilitat de les parets que construïa).

Al final de la pausa, prosseguí:

—Vostè es refereix als morts en conjunt o a un d'especial?

—A un de sol. Singular, particular, un cas únic.

—Doncs m'ajudaria molt si me l'explicava. L'alçada, el pes i la condició física...

—Sí, miri: la veritat és que, un cop mort, no era res de l'altre món (i passí'm per alt el contrasentit de la frase). Però en vida fou una fitxa sense principis, una nosa social...

—I qui era, si em permet la pregunta?

—És que no l'hi permeto. Són coses privades, un terreny vedat al qual no hi poden entrar els altres.

L'arquitecte va adoptar una actitud carregada de transcendència, com si l'hagués tocat la brisa d'una ofensa.

—Senyora —digué solemnement—: un arquitecte és com un sacerdot, com un metge, com un advocat. El secret professional (quan se'n invoca) és sagrat per a nosaltres.

—Vol dir?

—Sí. La llar que ens encarreguen és el santuari de cadascú.

—Tant com això?

—Tant.

De fet, la senyora ja n'estava convençuda, però li va agradar que li ho diguessin. En casos així, totes les confirmacions s'agracen i la dama va insinuar un somriure d'aprovació.

—Bé, amb aquest benentès ja em puc sincerar: es tracta del meu difunt marit. Abans de morir m’amenà que tornaria, i jo vaig replicar-li que a casa meva no hi posaria mai més els peus. Ni que fossin uns peus vaporosos, espectrals...

—Però per què hauria de tornar?

—És una història complicada i ja que va de confidència, li’n faré un resum a grans gambades. El nostre fou un matrimoni arreglat per qüestions d’interessos. Vostè ja sap que la cosa més corrent és que les diferències entre la parella sorgeixin després de la boda, però nosaltres vam ser un cas de precocitat excepcional: ja ens odiàvem des de molt abans de beneir el compromís. Imagini’s com va anar després! Fou una guerra encesa, amb batalles guanyades i perdudes, i moltes altres de resultat incert. Seria tan llarg de contar, que em limitaré al punt essencial: un dia vaig descobrir-li una carta comprometedora on, a més d’un amor adulterí, quedava clar que el meu marit estava embolicat en negocis bruts. Com és natural, em vaig incautar de la carta... —L’arquitecte va adreçar-li una mirada reprovadora, com si s’esgarrifés de la seva conducta—. Sí, sí... No faci aquesta cara —continuà la vídua—. En una guerra, tant l’espionatge com la substracció de documents, són de primera necessitat. Sort en vaig tenir! Des d’aleshores en vaig fer el que volia, perquè tan bon punt començava a desbarrar, l’amansia amb l’amenàça de la carta. Estava aterrít. Per desgràcia, fou una etapa de curta durada i massa tardana, perquè jo ja portava molts anys de martiri. No vaig tenir temps de recrear-m’hi gaire, perquè ell emmalaltí sense remei, entrà en allò que en diuen coma irreversible i se’m va acabar la diversió. Abans d’expirar, va cridar-me a la capçalera del seu llit i em digué que tornaria per buscar la carta. És per això que he abandonat l’antiga residència i li he encarregat a vostè la nova casa, amb parets a tota prova. M’entén?

Segons com, havia de respondre-li que no, però d’altra banda, el jove constructor era racionalista i estava convençut que es podia comprometre honestament a bastir unes parets que no deixarien passar cap esperit.

—Fet —digué—. Començarem la feina.

I construí el xalet, o la torre, que això feia de mal classificar. Era una construcció bonica i espaiosa, amb jardí i piscina, de gran aparença si es té en compte que era per a una persona sola. Amb el servei corresponent, és clar.

La senyora es mostrava molt contenta dels resultats, i va felicitar l’arquitecte, una delicadesa que ja gairebé no s’estila entre clients i proveïdors.

Però vet aquí que encara no havia transcorregut un trimestre des del dia de la inauguració, que la dama va trucar per telèfon al despatx del constructor.

—Escolti —va dir-li—: ha provat d’entrar en tres o quatre ocasions, però les parets resisteixen. En aquest sentit, estic satisfeta. Però abans-d’ahir (i ahir va tornar-hi), ho ha intentat per la finestra de la cuina que dóna al jardí. Fins ara no ho ha aconseguit, però jo volia preguntar-li si les finestres també són fetes d’acord amb aquestes normes que vostè em va explicar. Com en diuen?

—Normes DIN. No, senyora, les finestres són fetes amb les garanties de comoditat i de seguretat adequades. Però quant a morts, recordi que vostè només em va parlar de les parets...

—Sí, té raó. No sé pas on devia tenir el cap. Cal assegurar-ho de seguida. Em podria venir a veure, demà a mitja tarda?

Van quedar que sí, i l’endemà, carregat de paciència i de ganes d’enllestir-ho, l’arquitecte es va entrevistar amb la vídua.

—Perdoni'm —va dir-li el jove de bon començament—, però jo crec que no ho enfoca bé. Per què no diposita el document a la caixa fortada d'un banc, o el confia a un notari amb l'encàrrec que el guardi sense deixar-lo de petja?

—No! No sap pas el que es diu. La meva força consisteix a tenir la carta sempre a mà! Si se'm presenta de sobte el fantasma del meu marit, no puc pas enviar-lo a casa del notari.

—Doncs torni-li el paper d'una vegada, que allí on és ara ell poca cosa en farà.

—Mai dels mais! Si és de veres que es tracta d'una eternitat, em fa una il·lusió enorme inquietar-lo eternament. Al capdavall, jo no sóc de fusta.

«El client sempre té raó», es deia per dins l'arquitecte, en un esforç per dominar-se. «I qui paga, mana», afegia també mentalment. I continuà la seva elucubració:

—Es prou rica per a pagar-se les guilladures... —Sense adonar-se'n, havia alçat la veu.

—Què diu de les guilladures? —preguntà la vídua, escamnada.

—No: juntures —respongué ell d'una correguda, amb la llengua a l'estrep—. Hi posarem juntures de policarbonat flexible i vidres polaritzats, a cada finestra, amb alarmes d'infraroigs a cada batent. Si vol que li sigui franc, estic absolutament segur que no passarà. És més: hi comprometo la meva paraula d'honor...

La senyora s'hi avingué i va acceptar a cegues un pressupost en blanc. L'arquitecte s'acomiadà i, en travessar el jardí, el gos bordava desesperadament, però no pas a ell. Va veure una ombra que flotava de puntetes entre els baladres i li va fer tot l'efecte d'una aprensió, degut al clima creat per la vídua i que ja fosquejava.

«Ara: de més verdes en maduren», es digué. «Amb els maldecaps que tinc aquesta setmana, només em faltaria que un cadàver sense escrupols em fes quedar malament».

L'endemà, a primera hora, la vídua li va telefonar de nou:

—Li prego que s'afanyi, perquè aquesta nit passada ha tornat. Sort he tingut del gos, que l'ha empaitat per tot el jardí a mossegades. Li truco des de cal veterinari i estic ben amoïnada, perquè li acaba de treure de la gorja un tros d'ectoplasma que se'n faria creus. El veterinari diu que no n'havia vist mai cap de tan gros, i que és un miracle que el gos no s'hagi escanyat. De manera que vostè mateix...

Tecnologia al galop

Després de molt de temps de no veure'ns, un dia vaig trobar l'Enric Gomara a ple carrer.

—Home, Enric! On t'havies ficat? —vaig dir-li amb una eufòria una mica fingida.

Havíem treballat junts en una editorial i no es pot dir que fóssim amics —en l'alt sentit del concepte—, sinó coneguts de feina. Ell era un home trist, presumia d'un pessimisme transcendent i l'utilitzava per a mostrar-se crític sobre qualsevol tema. Una de les seves frases predilectes per cloure qualsevol conversa era: «Això acabarà com el rosari de l'aurora». I es quedava silenciós, amb l'aire de deixar ben clar que ell ja ens havia avisat.

—Me n'han passades moltes —em respongué—. Tu deus recordar que vaig casar-me arran de canviar de col·locació. En realitat, una cosa fou conseqüència de l'altra, perquè la meva dona era de Torroella de Montgrí, on el seu pare hi té un negoci relacionat amb la ramaderia. Em va oferir un càrrec que significava per a mi una gran millora. Ja ho sabies tot això, oi?

—Sí, aproximadament, però com que semblava que haguessis desaparegut del mapa, m'havia fet tota mena de càbales. Amb els companys ens preguntem sovint si encara respires...

(Això era una mentida de cortesia, perquè de veritat no n'havíem parlat mai més. O, en tot cas, tan sols de passada).

—La vida m'ha resultat molt dura —respongué l'Enric—. I ja saps que no m'agrada entristar els altres explicant-los misèries.

(Això també era mentida, perquè em constava la seva passió pel catastrofisme oral).

Ens trobàvem al carrer Fontanella, xamfrà plaça de Catalunya. Era un dissabte a primera hora de la tarda i hi havia la gentada de costum, amunt i avall, com si tothom portés pressa. Ens empenyien, ens apartaven, ens feien comprendre que aquell no és un indret per a plantar-s'hi a muntar confidències.

—Aquí fem nosa —digué l'Enric—. Que has de fer alguna cosa, tu?

Em va agafar de sorpresa, sense temps de buscar excuses, perquè un dissabte a la tarda es presta poc per trobar pretextos d'ocupació immediata. D'altra banda, l'Enric feia una cara estranya, em va intrigar.

—No —vaig respondre-li—. Tinc una cita a quarts de sis, però d'aquí fins a aleshores gaudeixo de llibertat provisional.

Vaig riure, com si volgués evidenciar que allò que acabava de dir tenia gràcia. L'Enric va aigualir-ho amb el seu rostre sever, enrigidit, d'home poc amant de les bromes.

—Doncs m'agradaria que m'acompanyessis una estona —em digué—. En un lloc on puguem parlar tranquil·lament. Necessito desfogar-me de seguida, amb qui sigui, perquè si no esclataré d'un moment a l'altre. —L'Enric era, o és, robust, devia pesar o pesa uns vuitanta quilos, amb una talla superior a la mitjana. Per un instant, a causa d'aquestes imatges que ens serveix la fantasia, a la impensada, vaig veure talment l'explosió de l'Enric. En un indret tan concorregut com aquell, ocasionaria per força víctimes innocents. Tot plegat era tan absurd que em retornà

la fesomia festiva. Però l'Enric va frenar-me novament—: T'ho dic de debò. Si no m'escoltes, si no m'escolta algú, faré crisi. Em temo que te'n sentiries responsable per tot el que et resta de vida, i no et vull pas tant de mal. Mira: podríem anar a l'Ateneu i allí sempre hi ha un racó propici...

I vam anar a l'Ateneu. Vaig adonar-me que l'Enric traginava una maleta, un fet que em va alarmar, encara no sé per què.

Tan bon punt ens vam asseure, engolits per unes butaques acollidores, vaig dir a manera de precaució:

—Ja te'n recordes que tinc una cita a quarts de sis?

—Sí, home, sí. No pateixis. Tu escolta'm i calla, i jo et diré el que et vull dir gairebé telegràficament. Començo: em vaig casar amb l'Alícia ben enamorat, tot i que algunes males llengües insinuaren que ho feia per motius de conveniència. La gent és mala bèstia... En realitat, m'agradava la nova col·locació i el matrimoni anava com una seda. Te'n faràs creus si et dic (tu que em coneixes) que vaig ésser feliç durant dos anys. Total no res, vint-i-quatre mesos que van transcorrer com una exhalació. I, tot seguit, la meva tràgica planeta: l'Alícia es va morir sobtadament...

—Home, quin disgust em dónes. T'acompanyo en el...

—Espera't. Hem quedat que no m'interrompries. Després, si tens temps, ja em diràs el que et sembli. Ara escolta: el món em va caure al damunt i només tenia ganes de plegar. Com enyorava l'Alícia! Sense la seva companyia no m'interessava res, em vaig desentendre de la feina i el meu sogre (a desgrat del dolor que també l'afligia) em va cridar l'atenció. Em digué que una cosa eren els drames de família i una altra de ben diferent era el negoci, i que no estava disposat a barrejar-ho. Fou un primer i únic avís, perquè al següent va acomiadarme. Vaig iniciar una temporada d'embrutiment, lliurat a la beguda, fins que un dia em va venir a veure el representant d'una multinacional importantíssima. «Coneixem la seva desgràcia», em digué. «La nostra empresa compta amb una relació puntual de casos com el seu, i podem oferir-li solucions meravelloses. Vostè té el problema de la solitud i nosaltres tenim el remei...».

—Ah, sí! —vaig saltar jo, sense poder-me aguantar—. El famós tràfic internacional de banques!

—Doncs no. Et prego que no siguis ordinari —em replicà severament l'Enric—. T'ho explico de bona fe... La multinacional que et dic fabrica uns robots increïbles...

—Com? Aquells ninots de ferro que semblen segadores amb potes i fan sorolls d'aspiradora?

—No et precipitis, per favor, que no n'encertaràs ni una. Construeixen unes rèpliques de la realitat que només es poden creure quan es veuen. L'agent que em va visitar duia un catàleg fabulós. Em preguntà si voldria ensenyar-li retrats de l'Alícia i jo, fascinat, vaig accedir-hi. Se'ls va mirar amb atenció, fullejà el mostrari que portava i em digué que em convenia el model MQ Tres-Cents. Va ensenyar-me'l, reproduït pulcrament a tot color. Era una noia bonica, atractiva, i tenia una retirada amb l'Alícia, sobretot pel que fa al conjunt de la figura. Però quant a determinats detalls hi havia diferències. L'agent, que coneix molt bé el seu ofici, m'endevinà el pensament i em va dir que allò era un prototipus, que si formalitzàvem un contracte de compra i serveis de postvenda, em lliurarien un exemplar calcat de l'Alícia. Jo estava atabalat, fes-te càrrec de la meva depressió: em trobava en aquell punt on qualsevol cosa val més que allò que tens. El preu del model MQ Tres-Cents és

alt, s'emportava gairebé tot el que jo tenia, però donen facilitats. La saben llarga. En resum, vaig signar tots els papers que m'anava posant al davant, com si em trobés en un estat de somnambulisme. «I trigaran molt a servir-me la comanda?», vaig preguntar-li amb la veu trencada. «Calculi un mes, a condició que em deixi emportar les fotografies de la senyora Alícia, que en pau descansi». Jo deia que sí a tot, i mira com és d'efectiva aquesta gent, que al cap de vint-i-quatre dies ja tenia la nova Alícia a casa. L'havien programada perquè obeís al nom d'Alícia i no sabria pas com ponderar-te les seves virtuts. Un veritable prodigi. Fregava el terra, rentava i planxava la roba, anava a plaça i em feia uns plats de pura gastronomia. Tenia la casa com una patena. Ah! I respecte a la seva falaguesa, sempre faré curt si provo d'explicar-t'ho. Fan aquestes peces d'un plàstic que té tota la suavitat de la pell femenina, que ja és dir. I no entraré en detalls epitalàmics perquè no em considero amb el dret de pertorbar-te. Saps aquelles dones d'abans, tan completes, aquella ganga que teníem els homes?

—Sí, per referències.

—Doncs igual, però amb sensibles avantatges. Pensa que funciona amb bateries de níquel-cadmi, que només se li han de recarregar de tant en tant, quan se li encén un diòde vermell damunt la cella esquerra. És summament pràctic. Oi que hauria de resultar perfecte?

—I tant!

—Doncs no t'ho creguessis pas. Al cap de quatre o cinc mesos ja trobava a faltar l'Alícia de veres, la humana. No sé com dir-t'ho... Estava una mica embafat. L'Alícia de debò era més imprevisible, però més càlida. Quan l'agent de la multinacional va fer-me una tercera visita (avicien la clientela), vaig dir-li que sentia nostàlgia per les baralles que em procurava l'Alícia d'abans. Bé, potser si no baralles, discussions, ni que fos per motius aparentment banals. No tens idea de com adornen la institució del matrimoni. L'agent, molt aplomat, em respongué que el prototipus MQ Tres-Cents era modular, que el meu me l'havien servit tal com sortia de fàbrica, però que comptava amb una extensa gamma d'accessoris. Tot era qüestió d'anar-los comprant. Si jo desitjava conflictes de la parella, tenien tres nivells de fricció, l'Ics-U, l'Ics-Dos i l'Ics-Tres, de major a menor quant a preu i quant a possibilitats d'enfadament conjugal. L'Ics-Tres és el més car, però també el més complet. A mi em va semblar que, posats a fer la despesa, era preferible no escatimar-hi res i vaig adquirir l'Ics-Tres. L'endemà mateix es presentà a casa un tècnic de la companyia, i va instal·lar un microcircuit a l'Alícia d'ara. «A veure... Provi'l», em digué. Vaig engegar l'Alícia, la qual, tot seguit, va esbroncar-me perquè jo deixava cendra per tot arreu i m'escridassà afirmant que els fumadors som una colla de suïcides bruts. És evident que funcionava, i vaig estampar la signatura en un volant de conformitat. A partir d'aquí, no et pots imaginar de com han anat les coses. Si et digués que m'ha sortit a batussa per hora potser faria curt, i ja ho porto un parell de mesos. Tu mateix! L'Alícia actual no ha cessat de dir-me que ella no és la meva esclava blanca, que els temps han canviat i que no me'n deixarà passar ni una. Ja et pots afegir el panorama.

—Però home, Enric —vaig dir-li jo aprofitant una pausa que feia ell—. No hi veig la gravetat del problema. Fes-te canviar el mòdul Ics-Tres pel mòdul Ics-U i en paus! I si tampoc no et convé l'Ics-U, torna al prototipus elemental, que no t'anava pas tan malament com això!

—Sí —em respongué l'Enric Gomara—. Ja se'm va ocórrer. Però mentre ho rumiava, he fet tard. Aquest matí, l'Alícia electrònica m'ha tret de casa a empentes, amb el temps just de fer la maleta amb dues mudes. M'ha dit que ja tindré notícies del seu advocat. De manera que necessito assistència jurídica immediata. Em podries recomanar algú de confiança, tu!

—Sí que podria —vaig respondre-li—. Però crec que necessites un professional d'una altra mena. Un enginyer especialitzat en circuits impresos. Tu i ell, d'acord, podríeu agafar l'Alícia per sorpresa i disconnectar-la de bursada. Què et sembla?

No li va agradar. S'alçà amb un posat molt digne i va mirar-me amb una mirada de menyspreu.

—Ja em temia que no entendries res —rondinà, mentre se n'anava tot carregant la maleta. I afegí—: T'asseguro que si ens ho prenem a la fresca, estem perduts.

Telèfon de l'esperança

Em va venir a veure un amic de la infantesa, amb el qual ens tractàvem poc, però ja se sap que hi ha llaços que costen molt de trencar.

—Et vinc a fer una confidència —em digué.

Aquestes coses —no hi puc fer més— sempre m'escammen. Però, alhora, em desvetllen interès. Som tan complicada, la gent!

—T'ho explicaré tan ordenadament com pugui —em digué—. Tu, si et perds, avisa'm i mirarem d'aclarir-ho. D'acord?

—D'acord...

—Doncs, vet aquí que fa cosa d'un mes em van venir ganes de suïcidar-me. Ja saps com són aquestes crisis. En un moment o altre ens ha passat a tots...

—Ep! A mi no. I a tu te'n devia ocórrer alguna de grossa, perquè són decisions de molta transcendència, no s'hi arriba així com així.

—No t'ho creguessis pas. A mi no em passava res d'irreparable. Fou com una picor de l'ànima, l'atracció de provar sensacions noves, l'aventura del «potser» enfront de la rutina del «tenir». De fet, no devia estar gaire convençut, perquè vaig dedicar una colla de dies a triar procediments, i no en trobava cap que m'acabés de convèncer. I això era un mal símptoma. Perquè quan hi ha ganes rai! Bé: un motiu, el tenia, em volia venjar d'algú carregant-li els remordiments de la meva desaparició, però procurant de no prendre-hi massa mal. En aquest pesar i sospesar, va intervenir-hi la qüestió de l'amor propi, el desafiament amb tu mateix durant el qual et planteges el dilema de si ets o no ets home. Vaig arribar a la conclusió, provisòria com pots veure, que si no em matava seria un covard per tota la vida. I això (ja em coneixes) no ho podia tolerar. Per tant, vaig prendre la decisió en ferm, però amb serenitat, sense presses. En aquest període de reflexió, em va caure a les mans una notícia de premsa que parlava d'un tal telèfon de l'esperança que brinda ajuda als desesperats...

—Ah, sí! Ja ho he sentit dir. Per exemple, es recomana als presumptes suïcides que, abans de fer el pas, truquin al telèfon que esmentes...

—Exacte. Jo vaig fer-ho, després de superar uns quants escrúpols que et pots imaginar molt bé. «Escolti, senyoreta», vaig dir arran de la trucada, perquè em va respondre una veu femenina. «Sóc un aspirant a suïcida i voldria saber quins serveis ofereixen». Ella, molt amable, molt dolça, va respondre'm que es posaven a la meva disposició. Tot seguit, em demanà el nom, els cognoms i l'adreça. Què hauries fet tu?

—Per començar, jo no hauria trucat mai a un telèfon tan estrany. No depenc d'esperances telefòniques...

—Sí, home! Però la meva circumstància era diferent. Jo vaig respondre-li que no em volia comprometre sense saber, abans, si hi guanyaria alguna cosa. «És clar que hi pot guanyar!», em replicà la dolça veu femenina. «Però vostè ha de contribuir-hi, perquè és la part més interessada. Podrem ajudar-lo si ens ajuda, la nostra missió requereix que els cuitats hi col·laborin. Au, bah! Digui'm qui és».

—Li ho vas dir?

—Sí. Ella va fer una pausa, com si s'apuntés les dades, i al final em pregunta si l'endemà, pels volts de les cinc de la tarda, seria a casa preparat per rebre una visita. I saps què vaig contestar-li?

—No.

—Doncs que quant cobraven pels serveis. Ella es va ofendre i em digué que semblava mentida que jo no compreneguis que l'eternitat no depèn de minutes ni de pressupostos. Que si volia afrontar-la, era absurd que parlés de preus temporals. «Que es vol emportar alguna quantitat a l'altre món?», afegí. Em vaig sufocar, i això que no em veia ningú. Hi ha coses que et fan sentir nu de pèl a pèl, com en el moment de néixer. Per no allargar-ho, et diré que em vaig sentir dialècticament vençut, i vaig accedir a la cita de l'endemà, pels volts de les cinc de la tarda.

L'amic va fer una pausa i vaig aprofitar-la per formular un parell de preguntes de compromís:

—I tu continuaves decidit? Et van venir a veure, l'endemà?

—Quant a la primera pregunta, et diré que sí i que no alhora. N'havia fet un punt teòric, d'aquella d'ésser o no ésser, amb una calavera a les mans. Pel que fa a la segona pregunta, l'affirmació és total: sí, vingueren. I no diries pas qui?

—Jo què sé!

—Doncs la mateixa senyoreta encarregada del telèfon. És una noia preciosa, amb un encant de fesomia i de figura altament suggeridora. I unes facultats de conquesta instantània, de rendició sense condicions...

—No em diguis que, tot plegat, va acabar amb un idili!

—Què més hauria volgut jo! No has après, encara, que sovint les coses no són tan senzilles? La noia em va mirar de dalt a baix, amb una d'aquelles mirades que no deixen lloc a dubtes: jo no era el seu tipus.

»—Així que vostè és el senyor que es vol suïcidar? —va dir-me de bon començament. I continuà—: Si que l'hem feta bona! Vol dir que n'hi ha per a tant?

»Somrigué amb indulgència (això em va ferir), i em preguntà si la convidava a entrar i a asseure's, per tal de sostenir conversa reposada. Vaig accedir-hi, és clar.

»—I doncs? Què li passa? —em digué un cop instal·lada.

»—Ja li ho vaig dir per telèfon. He acordat suïcidar-me.

»—Però s'hi pensa, oi? Això és un bon pronòstic. He d'advertir-li que la nostra missió no consisteix pas a forçar-li la voluntat. Hi anem amb molt de compte... Però el que hagi de fer, faci-ho de la millor manera possible. Per exemple, la qüestió dels interessos respectables. Té parents, vostè?

»—Jo diria que tothom en té...

»—Doncs pensi en el disgust que els donarà. Seria d'un egoisme imperdonable que vostè anés a la seva sense tenir-los en compte.

»—Ja s'arreglaran!

»—Ho veu? Egoisme pur. Però deixem de banda el disgust. Suposem que vostè s'entossudeix i es mata. Ho ha previst tot?

»—Com ara què?

»—Com ara comptes corrents, llibretes d'estalvi, pòlies d'assegurança, béns personals. Tantes coses!

»—Em sorprèn de veres, senyoreta. Jo em pensava que em vindrien a veure per tal de dissuadir-me. Trobo molt gros que em parli d'afers materials...

»—És clar que m'agradaria de dissuadir-lo. Però l'experiència ens ha ensenyat que, a vegades, és picar en ferro fred. Sempre hi ha qui es llença des d'un terrat sense esperar que els bombers li parin la xarxa a sota. M'entén, oi?

»—No gaire, la veritat...

»—Sí, home. En cas d'incendi, alguns desesperats pretenen fugir de les flames i afronten una patacada que qui sap si és tant o més dolorosa. Jo voldria fer-li entendre que el que vostè vol ara, ho té segur. Tingui una mica de paciència i se n'anirà puntualment quan li toqui. Però si se'l menja la frisança i no es pot aguantar més, faci-ho com un senyor i lligui-ho tot amb seny. Pensi que el que deixi es perdrà entre paperassa i diligències interminables, s'ho quedaran les institucions bancàries o el govern. Jo no n'he de fer res, però és possible que sigui el fruit de molta feina i maldecaps de part de vostè. Li agradarà que s'ho quedés el govern?

»—No. No hi he pensat, però ara que m'ho diu confesso que no m'agradaria. Però no se m'acut què hi podria fer...

»—Per això hi som nosaltres. El nostre consell és que es quedi, ja que la vida és tan curta que voler escurçar-la més és un acte de vanitat innecessari. Però partim de la base que vostè és ben lliure i, si no ens vol escoltar, farà allò que hagi decidit de fer. En aquest cas, ens limitarem a assessorar-lo. Si no l'ha fet, faci testament, prengui les disposicions que calguin i podrà anar-se'n amb l'esperit tranquil. I no oblide que, allí on vol anar, l'esperit és el que compta, per tota l'eternitat.

L'amic (o el conegit de la infantesa), en arribar aquí, va fer una pausa d'aquelles destinades a la meditació. A mi em va semblar que tenia l'obligació de fer-hi entrada, ni que fos amb un mínim d'entusiasme:

—Però, al final, què has decidit? Suposo que la noia et devia convèncer, perquè tens bon aspecte.

—Què vols que et digui! Sí, em va fer unes reflexions encertadíssimes sobre els aspectes atractius de la vida i, en acabar-les, va iniciar un cant a la llibertat. Esmentà el lliure albir (si en feia d'anys que no sentia pronunciar aquesta paraula!), remarcant que la seva empresa no volia forçar-me en el cas que jo m'inclinés per la tragèdia. Però tant en un cas com en l'altre, estaven segurs d'una cosa: era imprescindible que m'arreglés els papers. Tenir-los abandonats i a la serena no era propi de persones civilitzades. Triés allò que jo triés, ells m'oferien ajuda tècnica. Tot això encara ha afegit més dubtes als que ja tenia, i per aquesta causa t'he vingut a veure. Què m'aconsellaries, tu?

—Que t'arreglis els papers. La noia té raó. És una cosa que t'ocuparà tot el que et queda de vida i et distraurà d'altres dèries. Sense gairebé adonar-te'n, t'hi faràs vell... Creu-me: comença de seguida, perquè ningú no sap el temps que li queda. T'aconsello que no t'entretinguis.

En dir-li aquestes darreres paraules, em vaig alçar instintivament i, també una mica a la impensada, vaig agafar-li un braç, amb prou impuls per accompanyar-lo fins a la porta. Ell tenia un posat d'estupor.

—N'estàs segur? —em preguntà, tot just sota la llinda.

—Seguríssim! —vaig respondre-li, amb un cop de batent que interposava una muralla de fusta entre les seves preocupacions i les meves.

Les influències dels astres

L'Ezequiel Sasserra era un fervent seguidor de l'astrologia. No es pot dir que en fos un fanàtic, però gairebé. Començava cada jornada obrint el seu diari per les pàgines de la secció astrològica i tenia molt presents els auguris que corresponen al seu signe. Segons ell, semblava mentida l'exactitud (a l'hora de complir-les) de moltes de les prediccions.

Un dia —i no fa pas gaire— va trobar que a «Balança» que era el seu símbol, deia:

Petits accidents domèstics. Molta cura a l'hora de moure's per casa. Conflictivitat amb la parella, que es mostrerà dominant. Cal tenir-la a ratlla per a evitar situacions més greus. Amb els superiors, els associats o els coneguts que tinguin o puguin tenir ascendent sobre les persones d'aquest signe, cal adoptar una actitud de fermesa, perquè tots ells procuraran collar-lo. Que no afluixin, perquè és un bon moment per demostrar la capacitat dels «Balança» de convertir en èxits les agressions que sofreixin.

Reflexionava sobre la manera de fer front a les contingències que l'assetjaven, quan la Sabina, la seva companya, va manar-li des de la cuina:

—Avui no et dutxis!

La seva veu tenia el to d'una ordre inapel·lable (ja hi érem!) i l'Ezequiel, amb un cert sarcasme, respongué:

—Ah, no? I qui m'ho impedirà?

—L'aixeta... Fa dies que l'has de fer arreglar, però ets un deixat i només et preocupes de tu mateix, tant se te'n dona de la casa. Doncs, mira, ha passat el que t'anunciava i ara l'aixeta raja de gairell i ho esquitxa tot. Has d'avalar immediatament al lampista!

—I no ho pots fer tu, oi? És clar, la reina, la delicada d'en tendre... Si et penses que tu o l'aixeta m'aturareu, estàs ben equivocada. Dóna'm una tovalloola gran!

Es va sentir el soroll d'algun objecte rebotat per terra, i, novament, la veu de la Sabina, ara francament hostil:

—Busca-la tu, ja saps on n'hi ha. Però si et dutxes, jo me'n rento les mans!

L'Ezequiel es va alçar d'una revolada, va anar a la cambra dels armaris i estirà un pany de llençol que sobresortia. Tot de roba s'escampà per terra. Es va esverar, però ja sabia que l'acoquinament li seria fatal i no es rendí. Va agafar una peça que s'assemlava a una tovalloola gran (en realitat, era un barnús de la Sabina, i Déu nos en guard que ella ho hagués vist) i se'n va anar cap a la cambra de bany, trepitjant fort, amb un posat èpic que de debò imposava, encara que no tingüés espectadors.

L'aixeta rajava de través. Era veritat. En ensabonar-se amb dificultats, perquè l'aigua i el sabó no coincidien del tot, van entrar-li bombolles als ulls i es va quedar a cegues. La pastilla va caure-li de les mans i, en cercar-la a les palpentes, hi posà un peu al damunt i relliscà espectacularment, amb un doble efecte: amb les costelles

va topar contra una de les vores de la banyera i estampà una galta contra l'aixeta maleïda. Són fiblades doloroses, sense comptar que a la galta hi podria haver una ferida. Amb aquestes coses, l'Ezequiel era molt aprensiu, perquè havia tingut notícia —com tothom— de casos estremidors.

Sortí de la banyera amb els ulls clucs i tempejant, entreobrí la porta i cridà:

—Sabina! Que tenim mercurocrom? Que hi ha aigua oxigenada?

—Són al lloc de sempre —respongué la Sabina amb mal humor...—. Ja en deus haver fet alguna, oi?

L'Ezequiel no podia capitular, per tal d'evitar-se conflictes de més consideració. Ni tan sols va respondre. «Me n'he de sortir jo tot sol, l'he de tenir a ratlla», es deia. A palpes, perquè els ulls encara li coïen i no els podia obrir del tot, va remetre una prestatgeria i tombà uns quants flascons, entre una varietat de productes d'higiene, de perfumeria i de farmàcia. Algun que era de vidre es va trencar, i es pot dir que només faltava aquesta. Va procurar dominar-se: «És increïble com l'encerten... I pensar que hi ha gent que en dubta!». Per confirmar la seva fe —i no pas deliberadament, és clar— trepitjà un fragment de vidre i sentí la mossegada d'un tall al peu. «Ep!», remugà. «Hem quedat que es tractaria de petits accidents!».

Va recordar la recomanació de moure's a poc a poc per casa. I va reconèixer honestament que no s'hi fixava prou. Sortí amb lentitud cap al menjador i es va asseure en una butaca. Com que, entre una cosa i l'altra, no havia tingut temps d'eixugar-se, es pot dir amb tota propietat que va mullar la tapisseria d'un dels mobles predilectes de la Sabina. La qual (per fortuna en aquest cas) no ho podia veure, perquè es trobava a la cambra dels armaris recollint roba i tornant-la a endreçar. Mentre ho feia, rondinava en veu alta i, de tant en tant, hi intercalava unes imprecacions carregades de retrets.

L'Ezequiel la sentia, però no l'escoltava, ja que el tall del peu —era l'esquerre — reclamava tota la seva atenció. Per fortuna, era una ferida de no res, però ja se sap que els peus són molt senyors i que, a vegades, donen disgustos grossos per causes petites. Va posar-s'hi una tireta i emprovà la pressió de la planta esquerra damunt el sòl, i sí, podria caminar. Encara bo! Va tenir l'impuls momentani d'arreglar l'estropell de la cambra de bany, però es contingué amb una força de voluntat admirable, en atenció al consell astrològic. Durant tot el dia, i per al seu propi bé, estava obligat a una gran fermesa de caràcter.

Es va vestir i es va compondre la figura, tot contemplant-se en un mirall per assajar expressions de duresa. No en va quedar prou content, però la sensació de fer el que podia el va conhortar. Quan ja se n'anava, en ple rebedor, va topar amb la Sabina. Tenia els cabells esbullats i les restes d'un maquillatge que regalimaven cara avall, una cosa que no era pròpia d'ella ni tan sols de bon matí. Feia tot l'efecte d'una actitud estudiada per tal d'aclaparar l'Ezequiel. El qual, com que estava previngut contra els paranys de la jornada, va fer una cosa que també era insòlita. Va donar uns quants cops poc o molt suaus a l'esquena de la seva dona i va dir-li:

—Apa, nena! Que et vagi bé!

I sortí del pis amb un aire imperial i un cop de porta que, en aquella llar, no s'havia sentit mai. La Sabina es va quedar de pedra, amb dificultats per a empassar-se la filipica que tenia preparada. Si hagués tingut públic, hauria arrencat el plor, però en aquell cas no valia la pena.

L'Ezequiel estava esgarrifat de la pròpia conducta. Tanmateix, considerà que era necessària si volia seguir la recomanació de l'astròleg. Però l'afeixugaven els remordiments, trobava immerescut el drama que, en aquells moments, devia viure la Sabina: el barnús, l'enrenou del bany, la butaca, la seva sortida de casa d'una manera brusca... Pobra Sabina! Se l'estimava molt i, en circumstàncies normals, hauria corregut de seguida per demanar-li perdó. A més dels remordiments, li vingué una angúnia amb la qual no comptava: consultà el rellotge i comprovà que feia tard a la feina. I ell, en aquest sentit, era molt estricte.

Tot just en entrar a l'oficina, el senyor Bellver, l'encarregat general, va dir-li:
—Què li ha passat, avui? Ja són tres quarts de deu...

L'Ezequiel va estar a freqüència de presentar excuses, però reaccionà a temps, d'acord amb el que sabia.

—I què? —va replicar agressivament.

—Home, no res. M'interesso per vostè. Té un morat a la galta i temia que no hagués tingut un entrebanc...

—És curiós, eh? Durant anys he vingut a l'hora en punt (i una mica abans i tot, si m'ho permet) i mai no m'ha mirat les galtes. I un dia que arribo tard, s'hi fixa.

El senyor Bellver es va quedar molt parat, perquè aquell no era l'estil de l'Ezequiel. I el mateix Ezequiel no les tenia totes, ja que quan es juga fort sempre hi ha la temença de perdre. El senyor Bellver es va ofendre:

—No pensava pas renyar-lo, però si creu que el felicitaré per arribar tard, s'erra d'osques.

—És clar que no! Vostè no felicita mai ningú, deu ésser una qüestió de principis. No fos cas que m'envalentís i demanés l'augment de sou que em mereixo de fa temps!

—Miri, senyor Sasserra —va respondre-li el senyor Bellver tot procurant no perdre els estreps—, el que vostè es mereix és que se li obri un expedient. I això és el que faré. Mentrestant, vagí-se'n cap a la seva taula i enllesteixi la feina endarrerida. En tindrà per estona... —I afegí sibil·linament—: Si és que acordem que es quedí amb nosaltres.

L'Ezequiel se'n va anar cap al seu lloc trasbalsat per una colla de sentiments contradictoris. «I si n'hagués fet un gra de massa?», es deia. «Em quedaria sense la Sabina i sense feina. Seria una planxa monumental». Tot seguit, va refugiar-se en la seva confiança en l'astrologia.

Tres dies després dels fets que acabem de relatar, l'Ezequiel, decebut i desmoralitzat, va escriure una carta al director del seu diari preferit, dient-li que si no canviaven el responsable de la secció astrològica, es donaria de baixa com a subscriptor.

Vora la mar

Durant una llarga etapa de la meva vida vaig anar cada any a Venècia. Representava una petita empresa de Capellades, manufacturera d'uns papers fets a mà que interessaven molt un editor de llibres de bibliòfil d'una gran exquisidesa. Es pot dir que en cada ocasió volia un paper amb característiques especials i aquesta era la causa de les meves estades a Itàlia. Però no és això el que vull contar...

Venècia m'agrada molt, una cosa que no té cap mèrit, perquè Venècia gaudeix d'una fama universal. Les reunions amb l'editor es perllongaven força, però no fins al punt de privar-me de tant en tant d'unes inoblidables passejades per la ciutat. Llogava una petita góndola sense gondoler (per l'estil de les agències que lloguen automòbils sense xofer), i apa, a somniar pels canals. Per cert —ara que ho he esmentat— algú m'ha dit que no és cert que a Venècia lloguin góndoles sense gondoler, però dono una única resposta: informeu-vos, informeu-vos... Molt sovint, les idees equivocades són el resultat d'una informació defectuosa. Es necessita un permís que no s'obté fàcilment, això sí, però la manera existeix.

Deu fer cosa d'un parell d'anys, dit a ull perquè les precisions m'inquieten, vaig tenir un entrebanc. Remar amb un sol rem vol la seva pràctica i no és que jo fos un llec del tot, però si he d'ésser sincer també he de confessar que sóc molt lluny de considerar-me un expert. Volia anar del canal San Marco al canal Grande i em vaig embolicar per un entrellat de carrerons aquàtics que només ho sap el qui s'hi troba. O sigui que em vaig perdre, i no és igual extraviar-se a Venècia que en poblacions de terra ferma. Queia la tarda i em va venir la por que m'agafés la fosca sense saber on em trobava. La idea d'aturar un gondoler professional i preguntar-li adreces em feia témer la perspectiva del ridícul sobretot perquè en el permís de navegació autònoma que he esmentat abans, jo feia constar sota paraula d'honor que coneixia els canals com el palmell de les meves mans. Ah! I havia de tornar la góndola a una hora fixa.

Mentre filava aquests pensaments pertorbadors, vaig sentir que algú o alguna cosa m'estirava el rem. Només em faltava això per a acabar de sobresaltar-me, i de debò que el cor se'm va desbocar. Instintivament, vaig oposar resistència i vet aquí que, en abocar-me per la borda, em vaig trobar de cara amb un submarinista que sortia de l'aigua ple de regalims. Era, en aquelles circumstàncies, una aparició totalment inesperada, capaç de tallar la respiració a qualsevol.

—Hola! —em digué el nouvingut, tot alçant-se la visera—. Que no em recordes?

Tot aguantant-me la sorpresa, em va semblar que sí, que el coneixia. Però és allò que passa: no m'era possible d'associar el seu rostre amb un nom que em vingués a la memòria, i em vaig lliurar al perillós joc de fer suposicions:

—Potser de la festa major de Berga?

(Ho vaig dir perquè ell parlava un català ben autèntic, i va semblar-me que podia arriscar una hipòtesi no del tot comprometedora).

—No, home, no! —em respongué—. Ens coneixem de Llançà. Tu hi passes els estius i jo hi tinc la casa. Ens va presentar, ja fa temps, un amic comú, l'Oriol. Hi caus, ara?

—Oh, i tant —vaig afirmar amb una vehemència fingida, ja que no em recordava de res—. L’Oriol és una persona molt trempada.

Ni el lloc ni la situació no eren adequats per a una conversa social, i el submarinista ho va veure primer que no pas jo.

—Sé que t’allotges en un hotel de Marghera i necessito parlar una estona amb tu. Et vindria bé, demà, a l’hora de dinar?

—Serà un veritable plaer. I puja, que estàs ple de mullena…

—No. Me n’aniré a peu… —Va riure, tot comentant que allò d’anar a peu per sota l’aigua era una manera de dir—. Me n’aniré tal com he vingut —afegí—. Quedem a dos quarts d’una?

—Quedem-hi!

I se’n va anar, de primer xipollejant, i després submergint-se, enlairant les plantoles de granota grossa pròpies del seu equip.

Però al cap d’un moment, resorgí i em digué:

—T’has perdut, però no et preocupis. Tira tres canals cap a la dreta i després dos cap a l’esquerra. Sortiràs al canal Grande en cosa de no res. Adéu!

—Adéu!

L’endemà, a dos quarts d’una gairebé en punt (passaven cinc minuts) va presentar-se a l’hotel el visitant aquàtic. Tenia una d’aqueles cares inconfusibles, i a desgrat que anava vestit de paisà el vaig reconèixer immediatament.

—Sóc jo —digué, sense que fos necessari—. I convido, sobre aquest punt no admeto rèpliques. Vols quedar-te aquí o prefereixes dinar en un altre lloc?

—Aquí serveixen bé, són amables i tenen bona cuina.

—Doncs, quedem-nos. En realitat, el meu mòbil no és la gana…

Ens van donar taula a la terrassa, a l’empar d’un para-sol que filtrava una llum molt agradable. El meu interlocutor va prendre la paraula de seguida:

—Estic segur que no em podries dir el meu nom. Apa, prova-ho!

—Confesso que perdria l’aposta —vaig respondre-li—. Però la veritat és que ara no tinc ganas de jugar…

—Me’n faig càrrec, t’ajudaré: sóc l’Isidre Gausac. Ens hem vist sovint a la platja del Cau del Llop, de Llançà.

—Ah, sí! I tant! No en coneix d’altre… I com estàs, eh? —Eren unes paraules de cortesia, formulàries, però no tant com podia semblar, perquè, de cop i volta, se’m va fer present a la memòria. De fet, el veia cada estiu.

—No sé com estic —va respondre’m—. De bo de veres, estic desconcertat. No sé si saps que el meu pare, en morir, em va deixar dues barques, una caseta vora mar i una vinya de ceps pobres però amb molta terra. Tot plegat, en realitzar-lo, em valgué uns cabals considerables, prou consistents per a permetre’m de dur a terme els meus designs: la pesca científica i la instal·lació de vivers per a espècies rares. He tingut èxits remarcables, els meus informes han estat publicats en revistes de gran prestigi. Però vet aquí que fa dues tardors vaig pescar una sirena…

L’Isidre Gausac va fer una pausa, destinada a comprovar l’efecte que em produïa la seva —segons ell— sensacional revelació. Però jo no estava gaire de filis, i amb displicència, vaig dir-li:

—Et felicito. Encara que n'hi hagin, són difícils de pescar. Jo en vaig veure una quan feia el servei militar a Mallorca. Van sortir al seu encalç unes llanxes de l'armada, però no la van pas haver...

»Són molt esmunyedisses...

L'Isidre es veia decebut per la meva fredor.

—No t'ho he dit tot —continuà—. La meva és una sirena de palangre, i aquestes sí que van buscades. Assoleixen cotitzacions altíssimes. No t'ho explico pas endut pel materialisme. No... El cas és que m'he enamorat perdudament de la meva sirena. És d'una bellesa excepcional i té una dolcesa de caràcter que s'apodera del cor i ja no el deixa anar. Jo m'hi volia casar de seguida, d'acord amb les regles més estrictes de la nostra societat. Però tu ja saps com són els empordanesos: simpàtics, intel·ligents, imaginatius, però partidaris d'anar a la seva. La meva mateixa família em va posar una interdicció severíssima, i tothom ens feia el buit i la vida impossible. El sol fet de nedar junts ens valia humiliacions i rebuigs inaguantables. Per no fer-t'ho massa llarg, et diré que vam haver de fugir del país i refugiar-nos en un poblet de l'Adriàtic que hi ha prop d'aquí, i resulta que el problema perdura, perquè la gent d'aquestes mars s'assembla molt a tot arreu. Ens miren de cua d'ull...

Novament, l'Isidre Gausac es va aturar en la conversa, qui sap si per reblar la seva confidència o per lliurar-se a una reflexió interior.

—Em faries molt content si ho arreglaves —vaig dir jo, per complir i prou—. Però no sé pas què puc fer-hi. Per què m'has vingut a trobar a mi? I com m'has localitzat tan lluny de casa, i d'una manera tan estranya?

—En casos com el meu t'agafes on pots. Sé qui ets i coneix les teves activitats... El teu client de Venècia, l'editor, és un príncep de la noblesa vaticana. Ho sabies?

—Sí. I què?

—Em consta que us aprecia molt a tu i als papers de Capellades. Estic segur que si li ho demanaves, faria els passos necessaris per a obtenir-nos una dispensa papal. Em podries fer aquest favor?

Hi ha moments en la vida que la perplexitat et deixa sense paraules. Però t'obligen a trobar-ne alguna, perquè els silencis, a vegades, són d'una imperdonable descortesia. En conseqüència, vaig preguntar i respondre alhora:

—Dispensar-vos de què, amic meu? Fins on arriben els meus coneixements, el vostre és un amor romàntic, ni que sigui per dificultats mecàniques. Ja m'entens... Ningú no us pot privar d'estimar-vos platònicament.

—Tu què saps —remugà l'Isidre amb un filet de veu—. Et prego que facis el que et demano.

I ho vaig fer. Jo sóc així. El príncep, en plantejar-li la qüestió, es va mostrar distant i aristocràtic, amb una barreja d'expressions d'aquelles que ja no s'estilen.

—Proposaré els tràmits, però no hi arribarem pas a temps —va dir-me—. La cúria vaticana és lenta, perquè el seu camp és l'eternitat. Mentre ho sospesen, la part de peix es passarà, i la part de carn es marcirà. És un procés fatal!

Obsequiós, va firmar-me la comanda d'aquell any i em recomanà que digués a l'Isidre que es carregués d'infinita paciència. Els fets van donar-li la raó, i és que aquests nobles de rància noblesa en saben un niu.

El miracle de l'ànima

En una ocasió, em va venir a veure un venedor de miralls. De moment, vaig dir-li que no en necessitava, però ell em va respondre que això no se sap mai.

—Els meus no són uns miralls convencionals —replicà—. Vostè s'afaita diàriament, oi?

—Sí, com gairebé tothom.

—I no li passa que a vegades s'esclafaria?

—Què vol dir?

—Que la seva imatge el va desmoralitzant de mica en mica, a mesura que transcorren els anys. No se m'ofengui, perquè és una sensació molt generalitzada, encara que costi de confessar-ho. Però val més ésser realista...

—Em sembla impertinent que vingui a casa meva per a explicar-me unes misèries que em sé de memòria. Que no s'ha vist, vostè?

—I tant! Per això venc amb plena convicció. És una mena d'apostolat. Els miralls que porto van amb piles LR-44, o de liti CR 1/3 N. Se'n troben fàcilment al comerç i es poden instal·lar en cosa de no res. Activen uns microordinadors amb una memòria ROM de quatre bits, i cregui'm que fan miracles. No hi perdrà res si en prova un.

—Sense compromís?

—Cap! Estic segur que s'hi interessarà sense que el pressioni. —M'havia desvetllat la tafaneria, ho reconec, i dubto que existeixi algú amb prou coratge per a resistir-se a la seducció de l'oferta. Segur del seu article, el venedor va obrir el mostrari—. Provi'n un de petit. Tingui.

I em va allargar un mirallet rodó, amb un marc de policarbonat i fibra de vidre, molt lleuger i agradable. Amb un desmenjament d'aquells de no tenir-les totes, em vaig emmirallar, de primer d'esquitllèbit, però immediatament després endut per una curiositat vivíssima: em vaig veure a mi mateix amb quinze anys de menys. O potser vint, no voldria pas mentir. Sense bosses sota els ulls, sense arrugues al front ni a les galtes, i amb aquella abundància de cabells que enyoro tant.

—Què me'n diu? —em preguntà l'agent de vendes.

—No ho sé —vaig respondre-li—. De primera intenció, em sembla una enganyifa. Què se'n treu de veure't tal com ja no ets? És una mena de retrat de Dorian Gray de pobre...

—No, ni de bon tros! Aquí no hi compromet l'ànima, és una qüestió de pura estètica, que ajuda a començar la jornada tot contemplant-se un rostre que convida a l'optimisme. Alguns clients, pocs, m'han replicat que per a aquest viatge ja tenen les alforxes d'antigues fotografies. Però ells mateixos acaben per reconèixer que no s'entretenen pas amb una repassada quotidiana dels àlbums familiars. No ho fa ningú. En canvi, no hi ha qui s'escapi de mirar-se al mirall abans de sortir de casa, ni que sigui per pentinar-se.

—Em sembla un argument rebuscadíssim. I això l'ajuda a vendre?

—Molt. De fet, és el mateix que es podria invocar a favor de la cirurgia plàstica, la qual cada cop té més adeptes. Desenganyi's...

—Però aquesta mena de cirurgia que vostè diu va més enllà del plaer solitari de la pròpia imatge renovada. Els altres en participen com a espectadors. En canvi, els seus miralls ho deixen tot per a l'usuari. Això no ho pot pas negar...

—Doncs, sí. Tenim homologats uns quants casos de clients que, qui sap si per mimetisme o a causa de la confiança i l'aplom que els han donat els nostres miralls (tot just a l'inici de cada dia) han acabat assemblant-se d'una manera prodigiosa a la seva cara rejuvenida. Pensi que la ciència, en molts aspectes, es troba a les beceroles. Ella mateixa ho reconeix amb una humilitat que l'honora.

Això era cert. Hi ha evidències que cal acceptar-les, i aquella d'aleshores em va abismar en un estat de reflexió. Vaig aprofitar-ho per a espigolar les mostres.

—I quina és la mida de mirall adequada per a la cambra de bany? —vaig preguntar.

—En tenim dos models. Però jo li aconsello la mida mitjana. El de cos sencer demana molt d'espai i fa un gran consum de piles, tot i que amb un alimentador de la mateixa marca aquest problema es redueix notablement. Crec que vostè no el necessita, i estic segur que quedarà content amb el model Revival Dos. El pot portar d'una habitació a l'altra i és molt pràctic...

Me'l va ensenyar, i de debò que era atractiu. Cada cop que m'hi mirava, em feia sentir optimista. Ens vam entendre pel que fa al preu, i m'ofereí el contracte d'una pòlissa de manteniment que també em va interessar. O sigui que em va caçar de ple.

Del manual d'instruccions que accompanyava el mirall, i d'un prospecte a tot color que era, deien, un obsequi de l'empresa manufacturera, se'n desprendien dues certeses comprobables de seguida: la facilitat d'ús i uns resultats de comprovació instantània. El trasbals d'afaitar-me cada dia em vingué accompanyat d'un reconfort matiner, molt convenient per a emprendre amb exultació els horaris que m'esperaven. Ja poden dir el que vulguin, però és evident que el goig quant a la pròpia imatge és un col·laborador inestimable.

Des dels primers dies, el meu comportament va canviar. Això es notava molt al meu lloc de treball, que és on passava més hores preceptivament despertes. La telefonista, que es deia Carolina i m'agradava cosa de no dir, es valgué del seu instint per captar la transformació des dels seus inicis. Jo havia intentat en diverses ocasions de conquistar-la, però era una noia que tenia el do de distanciar, amb cortesia, els seus festejadors. Amb cortesia, he dit, però també amb una contundència que tallava l'alè. Ho puc afirmar perquè n'havia estat víctima reiteradament. Doncs bé: al cap d'una setmana d'afaitar-me davant del meu nou mirall, la Carolina em digué:

—El veig radiant. Sembla que totes l'hi ponguin...

Era insòlit, perquè no solia mai iniciar conversa. No podia pas desaprofitar-ho i, no sé ben bé com, em vaig trobar convidant-la a dinar, no en el restaurant que hi havia a freqüència de l'oficina i on el personal tenia per costum d'anar, sinó en un altre que també era a prop, però molt més car, més selecte. Durant l'àpat, la Carolina no em va treure els ulls del damunt, amb un recel que no podia dissimular. «És i no és ell», semblava que pensés. I jo també ho pensava! Amb la diferència que jo coneixia els motius i la Carolina no, sense que cap dels dos en traguéssim l'aigua clara.

No em proposo de referir-me als resultats d'aquesta relació que, per mal començada, no va acabar bé. El que vull explicar encara té una relació més directa amb el mirall. Amb el gerent de la meva companyia teníem, de mitjana, un parell d'entrevistes diàries, per a despatxar afers del meu departament. En general, jo em mostrava dúctil (la por guarda la vinya), però a partir del mirall, vaig canviar d'actitud, no deia que sí de tot, sinó que contradeia, d'una manera notòria. Era tan inusitat, tan fora de la rutina acostumada, que el gerent no va reaccionar fins la segona setmana. Al final no es va poder aguantar més. Va mirar-me fixament i em preguntà:

—Digi'm, la veritat. Oi que vostè ha adquirit un mirall Kasuga?

Era la marca exacta. Quan t'agafen tan de sorpresa, la veritat aflora als llavis sense que la puguis aturar a temps.

—Sí. Com ho sap?

El gerent es va passar una mà pel front, amb un gest d'amoïnament que impressionava.

—Perquè jo també hi vaig caure —em respongué—. És una màquina infernal. De moment t'anima, com les drogues que encomanen uns instants d'eufòria per a ensorrar-te després en un pou sense fons. A mi em va donar per barallar-me amb el consell d'administració i vaig estar a punt d'engegar-ho tot a rodar; els anys de serveis reconeguts, una jubilació endreçada i, fins i tot, unes quantes accions de l'empresa destinades a reforçar la tranquil·litat de la recta final de la meva vida. Són imprudències temeràries que no es perdonen, com ara aquesta de vostè, que es juga la col·locació sense solta ni volta. El mirall Kasuga és un mirall de mirar endarrere, tot renunciant als avantatges de la maduresa, que també tenen el seu encant.

—Vol dir?

—Segur! Es tracta de posar-hi voluntat i, sobretot, resignació. Cregui'm: vagise'n a casa (té el meu permís) i trenqui el mirall. Es traурà un pes de sobre i, a més, sempre li queda el recurs que tots portem a dins, tots tenim un Kasuga per fer-lo servir en la més estricta intimitat. Però no l'exhibeixi. Apa, faci el que li recomano i no se'n penedirà...

Ho vaig fer. Vaig anar-me'n a casa i vaig trencar el mirall. Ordres són ordres o, pel cap baix, consells dels superiors, que sempre imosen.

Però vaig fer una mica de trampa i sento la necessitat de descarregar la consciència: vaig guardar-me un trosset de Kasuga, el que porta el compliment de les piles de liti. Confesso que, de tant en tant, m'hi miro.

Triangles màgics

—Tu no hi creus, en això de les altres dimensions? —em preguntà l'Artur, que m'havia convidat a prendre cafè a casa seva.

—Home, si vols que et sigui franc, no hi penso.

—Doncs, és bo de pensar-hi, perquè ens tenen acorralats, ens volten, i no s'hi val a fer l'orni.

L'Artur era una mica estrany (suposo que tothom se n'haurà adonat), però era molt bona persona, un tros de pa, i sempre sabia greu de controlar-lo. Vivia a la part alta de Barcelona, en una de les cases que, temps era temps, havien estat una colònia de periodistes. El seu pare, ja difunt, fou redactor d'un diari català de molt prestigi. Cada una de les cases tenia un petit jardí encantador, d'un aire decadent, però amb un gran poder de suggerir èpoques d'aquelles que deixen mostres per al somni. L'Artur s'havia quedat solter, per pròpia voluntat filosòfica —o qui sap per què—, i vivia a la casa heretada dels seus pares. Sol i vern, ho conservava tot tal com ho havia rebut: els mobles enfundats, uns llums de peu de claror somorta amb unes paraules historiades, i un terra ple d'estoretes d'inspiració oriental. No he pogut saber mai si ho conservava per mandra o per mor al culte a la memòria dels seus progenitors. El meu amic era músic, sembla que bo, però mai comprès, i subsistia amb una dignitat que només mereix elogis. Hi ha oblits que són ben bé culpa nostra...

—T'he demanat que vinguessis —em digué l'Artur—, perquè t'he de fer una revelació.

Són paraules que impressionen, ja poden dir el que vulguin. Sobretot, quan provenen de llavis d'un amic estimat. Perquè l'Artur i jo congeniàvem. Havíem anat a la mateixa escola i ens aveníem, encara que la vida, implacable, ens hagués conduït per camins diferents.

—Perdona'm el desordre —em digué—. Un home que viu sol té poca aptitud per a aquestes coses. Saps què deia la meva mare, que en pau descansi? Doncs, que la feina de la casa només es veu quan no es fa. Si està ben feta, tothom la dóna per entesa i passa desapercebuda.

«Sí», vaig pensar. «Tens raó. Però a mi què m'expliques?».

Ell va notar la meva perplexitat i va Iliurar-se a una rectificació d'emergència:

—Ves què t'explico jo, ara! Semblaria que t'he citat per parlar-te de menudeses, i no és pas això... T'he de comunicar un fet insòlit. En saps alguna cosa dels triangles màgics?

—Sí. El poc que se'n sap generalment. Et deus referir a aquestes zones misterioses on passen coses estranyes, oi? Tinc entès que a Catalunya n'hi ha una de notable...

—Més d'una, t'ho puc assegurar. Sembla que només ens interessin les zones grans, però n'hi ha de petites que donen molta feina. Et prego que no t'esveris ni facis escarafalls (totes dues actituds em doldrien), perquè t'he de dir que el meu jardí és la punta d'un d'aquests triangles de dimensions modestes. O el centre, no ho he pogut aclarir... El cas és que em trobo al ball i he de ballar, amb la circumstància que a tu t'ha tocat de fer-me de parella.

—Què vols dir?

—Que fa dos o tres anys vaig descobrir que el meu jardí és una àrea marcada. No me n'havia adonat abans perquè hi surto molt poc. Però ara estic segur que el meu pare ja ho sabia. Per algunes paraules seves, per alguns silencis incomprendibles com a resposta a preguntes de la mare i per unes prohibicions que m'imposava a mi i que jo no podia entendre. De cop i volta, he hagut d'obrir els ulls i entenc determinades coses.

»Com ara les del meu jardí. Resulta que deu ésser un punt de trobada d'ànimes. S'hi donen cites i em fan encàrrecs, com si jo no tingués prou maldecaps terrenals.

—És una falta de consideració de part seva —vaig comentar, més que res perquè no sabia quina altra cosa dir-hi.

—No els jutgis a la lleugera —em replicà—. Crec que els assignen uns espais altament especialitzats i els sotmeten a controls severs. A mi m'ha caigut la creu del meu jardí, i no et pensessis pas que ells n'estan contents. Es veu que els agafa a repèl, no els ve gaire de passada i juraria que no els entusiasma d'acudir-hi. S'ho prenen ben bé com una obligació, talment com m'ocorre a mi, però tots plegats fem el cor fort i ens n'anem sortint. La veritat és que em donen poca molèstia: quan vénen, truquen discretament als vidres de la finestra i em comuniquen el missatge. És curiós, oi?

—Molt —vaig respondre-li sincerament, tot procurant de contenir-me el sobresalt interior—. I té alguna cosa a veure amb mi, tot això?

—Sí. Abans-d'ahir se'm presentà un senyor que il·luïa una transparència singular. No t'estranyi que els qualifiqui de «senyors» o de «senyores», segons el cas, perquè m'és impossible de prescindir de les normes elementals de cortesia. A més, no sabria pas de quina altra manera tractar-los. M'han posat en cada compromís! Bé: el senyor que et dic em va preguntar per tu. Sap el teu nom i coneix la nostra amistat. Va demanar-me per favor que et cités per a avui cap al caient de la tarda.

—I qui és, ell?

—Ja t'ho dirà. No pateixis, perquè és molt educat. En general ho són tots o, almenys, aquest és el testimoniatge que jo te'n puc donar.

Vaig sentir l'impuls gairebé irresistible d'anar-me'n, tot al·legant que travessava una mala temporada i que no estava d'humor per fer noves coneixences. Però no vaig tenir temps: algú va trucar als vidres de la finestra que donava al jardí. El meu amic hi va córrer, amb una certa precipitació. Entreobrí els finestrans i digué:

—Sí, sí! Ha vingut! —Tot seguit, va pregar-me que m'hi atansés.

A fora hi havia un senyor pulcrament vestit, amb una fluorescència que el feia interessant. L'Artur ens va presentar i jo, prenent-me unes atribucions que no em corresponien (estava desconcertat) vaig invitar-lo a entrar a la casa.

—No puc —respongué el senyor—. Hauria de sortir del triangle i això ens ho penalitzen. Els agrairé molt a tots dos que surtin vostès al jardí. —I sortírem l'Artur i jo, ens vam reunir tots tres a l'aire lliure, sota un cel que començava a fosquejar. Ens vam asseure en unes cadires de ferro pintades, o despintades, de color blanc, poc acollidores perquè tenien l'aspecte de no poder més, d'haver-ne passades de totes. El senyor va prendre de seguida la paraula—: No voldria robar-li massa temps, perquè sé el valor que té. Aniré directament a la qüestió —se m'adreçava a mi com si l'Artur no hi fos—. Vostè es recorda de la revetlla de Sant Joan de l'any 1920?

Vaig fer aquella cara que se sol fer quan la memòria falla i, a tall d'excusa, vaig dir-li que en aquell any que deia ell jo era molt petit.

—Sí, tenia vuit anys —em va respondre—. Els pares de l'Artur van organitzar una festa en aquest jardí, i van convidar-hi uns quants nens de l'escola on anava el seu fill. Cada convidat duia un obsequi o altre, menudes coses que significaven, més que res, solidaritat en els afectes íntims. Vostè hi va portar un globus de paper d'aquells que eren tan de moda i que s'engegaven amb gran alegria de la concorrència. Em segueix?

—Ah, sí! Ara que ho diu... —vaig fer jo, com si ja sabés de què anava.

Però la veritat és que el meu record era tan vague que es podia qualificar d'inexistent.

—És clar! —reprengué el senyor—. Vostè mateix va xopar l'esponja amb alcohol i la va encendre, després de subjectar-la al filferro preceptiu. Però vostè era una criatura atabalada (no n'hi faig pas retret!), el filferro anava de tort i el globus es va enlairar d'una manera poc ortodoxa. Tots van aplaudir i continuaren la festa. Però què va passar amb el globus? Aquí és on entro jo, en aquella època ja tenia l'edat que aparento ara. M'apassionava la columbofilia, i tenia un colomar al terrat de casa meva que era un model dins el gènere. No perquè ho digui jo: m'ho van reconèixer altes autoritats en la matèria. I vet aquí que el seu globus, navegant de gairell i a la deriva, va encastar-se al meu colomar i provocà un incendi. Imagini's la meva desesperació! Vaig acudir-hi immediatament, més preocupat per salvar els coloms que no pas pel risc que corria jo. Un acte d'heroisme de poca aparença (ni tan sols ho publicaren els diaris), però jo vaig sofrir cremades de les que maten després d'enganyadores convalescències, d'ara sí, ara no, fins a un desenllaç fatal. Vet-ho aquí...

—Li asseguro que no en sabia res —vaig dir-li—. Em sap molt de greu, de veres. Cregui'm que, si puc fer-hi alguna cosa, em té a la seva disposició. Però no em considero culpable. Això que quedí clar!

—La pròpia consideració no compta. Pensi que la ignorància d'una llei (o d'unes conseqüències) no eximeix de les responsabilitats contretes. Allí dalt es porta una comptabilitat rigorosa i cadascú ha de carregar amb els seus morts... —Confesso que de poc que no se m'escapa una impertinència grossa, però ell em va atallar—: I vostè no s'exciti. Precisament, he vingut per donar-li una bona notícia: la seva acció ja ha prescrit. De manera que, pel que fa al meu cas, ja pot estar tranquil.

Dites aquestes paraules, el senyor se'n va anar, no sé ben bé com.

—Aquest home és un sonat —vaig dir a l'Artur.

—No t'ho creguessis pas. Oi que et sembla que ha vingut en va? Doncs, t'ha posat una penitència de pronòstic. Des d'ara, ja no et podràs treure del cap un difunt amb el qual no comptaves.

I em va empènyer suavament cap a dins de la casa, on el cafè ja s'havia refredat.

L'HONOR A LA DERIVA

L'honor a la deriva

La història dels duels, el dia que es pugui escriure sense plànyer-hi volums, tindrà un interès fora de mida. Hi ha en la matèria elements romàntics, d'enjòlit, d'intriga policíaca i de drames d'amors desesperats.

Un cop s'arriba en aquesta conclusió, cau pel seu propi pes que tothom hauria d'aportar-hi les informacions que posseeixi. Endut per aquesta crida, em sento obligat a explicar un cas verídic, del qual en tinc notícia per transmissió oral familiar.

L'any 1903, a Premià de Mar, va haver-hi un desafiament entre un coronel de l'exèrcit francès i un representant de la burgesia local que pertanyia, a més, a la petita noblesa del país. Les causes del conflicte han quedat fosques: no se sap si fou per culpa d'una manilla mal entesa o per una qüestió de diferències en jutjar conductes femenines. El cas és que els dos homes es van desafiar i aquí, degut a les puntimirades lleis de l'honor, va produir-se una situació digna d'estudi. El coronel francès feia tres anys que passava una part de l'estiu a Premià, a la llar d'un amic que hi tenia residència espaiosa, però de jardí petit. A l'hora de triar arma i escenari (requisits puntuals específicats en els reglaments) el coronel va escollir arma —el sabre—, i el prohom local, entorn: el jardí de casa seva, que era gran, amb flora variada, tres palmeres i un estany amb mitja dotzena d'ànecs. Hi havia lloc de sobres perquè l'honor hi campés i el sabre no s'hi sentís encongit.

De bon matí, els duelistes i els padrins es van reunir al lloc previst, amb un aire de transcendència col·lectiva que feia feredat. El burgès de petita noblesa havia enviat la família a casa d'uns parents que vivien a Vilassar. Havia esbandit la parentela (valgui l'expressió) per tal de gaudir de llibertat de baralla, sense la nosa de planys i esveraments d'éssers estimats, una possibilitat que sempre pot lligar de mans a l'hora de clavar-se fulles esmolades.

Bé: va començar el duel, sense presses, amb la sonsònia que sol encomanar la falta de ganes de prendre mal. A desgrat que només trencava l'alba, l'estiu ja havia encetat la jornada i alguns insectes matiners zumzejaven, les olors s'ensenyorien del jardí i hi arribava una sentor de mar que esbatanava els sentits. Els rivals no s'ho deien l'un a l'altre, però la veritat és que matar-se els feia una mandra enorme.

I apa, apa... Cop de metall va, cop de metall ve, i vinga fer passos que semblaven més de ballet que no pas de combat fins a les últimes conseqüències. Un dels testimonis va renyar un company seu que començava a explicar acudits verds, com en els enterraments, però no aconseguí de fer-lo callar. Al final, desenganyat, el repressor va riure dissimuladament, com els altres.

La calor ja queia a plom damunt tot el jardí. En plena esgrima, el coronel es va acostar massa al petit llac i, a més de sobresaltar els ànecs, va estar a punt de caure-hi.

—Vagi amb compte —li digué el seu antagonista—. Aquestes aigües semblen inofensives, però els rocs del fons són traïdors.

—Gràcies —respongué el militar francès, amb una inclinació de cap i un gest ritual del sabre.

Tot era civilitzat, normal, de bella època. Ja feia prop de tres quarts d' hora que maldaven i cap dels dos contendents no s'havia ni tan sols escabellat, però els

delatava algun signe de cansament. Es va sentir el campanar del poble que marcava el temps i el burgès català va alçar el braç que no aguantava l'arma i digué:

—Alto! He d'anar un moment al lavabo, perquè no puc estar pel que faig... —I adreçant-se a un dels presents, va donar-li el sabre i va afegir—: Valentí, substitueix-me per un instant, que torno de seguida.

En Valentí era el majordom fidel, l'home de confiança. Es va treure la jaqueta i, arromangant-se les mànigues de la camisa, digué que faria el que podria, però que allò no era pas el seu fort. Agafava el sabre com si cremés, feia l'efecte que el llençaria d'un moment a l'altre. Tothom patia.

El prohom català va travessar el tros de jardí que el separava de la casa i va entrar a l'edifici per una porta lateral, petita en comparació amb els grans accessos a la residència, que tenien escala pròpia i estàtues de bronze a cada banda. No va trigar pas gaire a reaparèixer, però en incorporar-se novament al grup constatà que s'havien produït canvis sensacionals.

El coronel jeia estès a terra (allò que se'n diu «tan llarg com era»), amb el sabre de l'adversari clavat al pit. L'arma sobresortia, arrogant, amb un aire insolent de cantar victòria.

—Què has fet, Valentí? —exclamà el senyor, esgarrifat—. No et puc deixar de petja ni un moment!

En Valentí, compungit, va dir que ell no hi tenia cap culpa.

—S'ho ha fet tot sol —digué—. Com que no s'estava quiet, sense deixar la seva dansa d'esgrimista, ha ensopagat amb una pedra i m'ha caigut al damunt. Instintivament, m'he volgut protegir amb el sabre i se l'ha clavat de la manera més bèstia. Ni tan sols no m'ha donat temps d'enretirar-lo. —Després d'una pausa breu, en Valentí va recriminar l'amo—: Ja vaig dir-li, fa temps, que havíem de netejar el jardí i treure'n les pedres inoportunes, perquè un dia tindríem un disgust. I miri, ja el tenim!

El petit grup de padrins provava de refer-se de l'esbalaïment inicial. Voltaven el cos del duelista, s'ajupien, el palpaven i es tornaven a alçar. La cosa certa és que no sabien què fer-hi.

—I ara què? —va preguntar el farmacèutic del Premià d'aquella època, que feia de padri del coronel.

Com que s'adreçà amb la mirada a l'amo de la casa i, a més, com que tots els presents també se'l menjaven amb els ulls, el cuitat digué:

—A mi no em mirin amb aquestes cares, perquè tot us ho heu fet vosaltres. Quan ha passat aquesta desgràcia, jo no hi era...

—Doncs per què se n'anava —va respondre-li amb duresa el farmacèutic—. Hi ha coses que no es poden deixar a mig fer.

El burgès local va riure, forçadament, i replicà:

—No em sé avenir que això tingui la barra de dir-m'ho vostè, que em ven regularment un diürètic poderosíssim!

El desconcert inicial s'anava convertint en mal humor. En casos així sempre hi sol haver algú que prova d'evitar que l'emmurriament es converteixi en irritació i que aquesta degeneri en picabaralla. En aquella ocasió, fou el majordom Valentí qui va prendre a càrrec seu l'amorosiment de l'episodi.

—Ja em dispensaran —digué—, però encara que no ho sembli, jo sóc el més aliè a tot aquest bullit. Tenim dos duelistes per pròpia voluntat i els padrins respectius, el conjunt reunit aquí en ús del lliure albir. Jo, en canvi, sóc persona

manada. La meva obligació, en aquestes hores del matí, consisteix a untar mantega als panets de Viena del desdejuni familiar. Oi que m'entenen?

—No. Què vols dir? —volgué saber l'amo de la casa, enfurrunyat.

—Que sóc l'únic neutral i que, segons com es miri, em pertoca a mi proposar serenament una mica d'ordre. Tots vostès estan massa atabalats...

—Ah, sí? —va interrompre'l el burgès premianenc—. I què ens suggereixes, tu que ets tan savi?

—... En primer lloc, ocupar-nos del cadàver. És el principal protagonista. Penso que cal posar-lo en net de seguida, puntualitzar la seva situació legal des d'ara. El seu estat civil, com si diguéssim. En aquest punt, el senyor metge aquí present ens pot ajudar moltíssim...

El doctor de la localitat feia de padrí del coronel, però havia volgut deixar ben clar que ell no prenia partit per ningú, i que si havia acceptat l'encàrrec era, més que res, perquè ja se sap que en tots els duels pot passar-hi una desgràcia i que la presència d'un metge hi és gairebé obligada.

El facultatiu tenia un caràcter més aviat eixut, extremament seriós, i tots van pensar que refusaria la insinuació amb brusquedad. Però no fou així.

—En Valentí té raó —digué—. És necessari certificar degudament el traspàs d'aquest ciutadà que, per torna, és estranger. És ben mort, d'això en dono fe. Però per quina causa? Què puc autenticar que no ens porti maldecaps a tots nosaltres? Perquè, si hem de ser francs, tots hi estem embolicats...

—Tu rai! —exclamà el farmacèutic—. Em consta que en qüestió de daurar les píndoles que receptes en saps un niu.

El farmacèutic i el metge es tutejaven, perquè havien anat junts a la mateixa escola. Es permetien mútuament bromes que no haurien tolerat dels altres.

—Tenim un avantatge —apuntà el doctor—. El coronel era vidu, sense fills i no tenia parents. L'últim que li quedava, el seu germà gran (molt més gran que ell), va morir a la batalla de Solferino. Però tot això no m'ajuda pas a l'hora de certificar la causa de la defunció.

—I si hi posàvem que ha mort d'una punxada? —proposà en Valentí.

I el metge respongué que no, perquè les punxades soLEN ésser l'avís del mal, però no pas el mal que mata.

—I què tal un accident? —va insistir el majordom.

—Sí. Aquí hi pot haver matèria. Si aconseguíssim que ens deixessin enterrar el coronel per aquests entorns (no crec que a França hi hagi ningú que tingui l'avidesa de reclamar-lo), encara ens en podríem sortir.

Els congregats, llevat del difunt, van respirar a fons, perquè en casos de compromís, hi ha una tendència general a deixar-ho tot en mans dels voluntaris a carregar-se els neulers. El doctor va escriure (amb aquella lletrota professional difícil d'entendre) que la causa de la mort havia estat un accident de jardí. Amb papers arreglats van enterrar el coronel al petit cementiri de Vallromanes (que en aquella època era una monada), i els documents que van enviar a França no foren objectats per ningú.

Poc temps després, el burgès va dir al metge que li estava molt agraït.

—No hi ha de què, però em satisfà que m'ho dugui. A vegades la gent no es fa prou càrrec que, a més de mantenir saluts i de salvar vides, els metges posem pedaços de consideració a moltes honres.

I es van estrènyer les mans efusivament, impregnats de comprensió i de cordialitat.

La carta de l'almirall

Treballar en una editorial exposa a establir contactes molt peculiars, sobretot si l'editorial és gran i té sucursals a ultramar. Hi contribueix, també, si s'hi ocupa un càrrec relacionat amb la producció i si aquest càrrec té una certa categoria en l'equip dirigent.

Jo, durant més de quinze anys, vaig exercir aquesta activitat en una empresa forta i tenia tractes amb els correctors d'estil. Un d'ells era un navarrès que havia estat seminarista, endut per una vocació que es va veure truncada per la guerra espanyola. Es deia Zariquiegui i havia format part d'un batalló de requetès. Però això no té res a veure amb el que tracto d'explicar i el senyor Zariquiegui era una excel·lent persona. Les coses tal com siguin, i la veritat és que ell i jo ens teníem consideració mútua. Em venia a veure cada dissabte per lliurar-me la feina, cobrar-la i emportar-se'n de nova. Ell coneixia la meva manera de pensar, tan oposada a la seva, però si en alguna ocasió el tema es barrejava —per pura casualitat— amb les nostres converses professionals, el senyor Zariquiegui l'esquitllava delicadament. I jo també, que consti.

El senyor Zariquiegui duia sempre una gavardina, una boina i una bufanda d'un negre grisenc. Fins i tot en temps de calor, per la qual cosa era inevitable atribuir-ho a una qüestió de principis. I això del «negre grisenc» m'ha sortit després d'uns moments de dubte, perquè no es podria pas dir que fos un color homologat. No seria just, dic jo, parlar de roba bruta, però tampoc no fóra de bon tros exacte referir-se a roba neta. El cas és que l'home tenia un aspecte de caiguda en la desgràcia, però amb dignitat. La prova és que tot el personal de la casa editora li concedia espontàniament el qualificatiu de «senyor», quan cap dels altres col·laboradors eventuals no gaudia d'aquesta distinció, per molt mudats que anessin.

El senyor Zariquiegui era discret, humil, amb una modèstia que li donava una aparença de fragilitat extremada. No se'l veia adelerat per cap temptació terrenal, ni tan sols pels diners, que soLEN ésser tan seductors. Parlo de temps enrere, d'una època en la qual el preu de les coses tendia a una sobrietat persistent, tossuda. L'editorial pagava la correcció de textos a una pesseta amb vint cèntims la ratlla i més d'un corrector s'havia queixat d'aquesta tarifa irrisòria. Algun d'ells ens va abandonar per passar-se a la competència, que pagava una mica més.

Però al senyor Zariquiegui se'l veia sempre conformat. Anava donant les gràcies a tort i a dret: a l'administratiu que li revisava el rebut, a l'encarregat que hi estampava un segell que permetia de passar a caixa, a la caixera i a mi. Es desfeia en reverències mentre rebregava la boina amb les mans. Quan la llum era propícia es podia veure que de les vores de la boina se'n desprenien unes volves blanques que algú deia que eren caspa. Però ningú no hi hauria posat les mans al foc.

El senyor Zariquiegui i jo teníem converses molt breus, i gairebé sempre referint-nos a la feina. Però vet aquí que un dia es va presentar acompañat d'un home més jove que ell, i es va entestar a fer-me'l conèixer.

—Em prenc la llibertat de presentar-li el senyor Txema Azcona, que és fill d'un amic meu que estimo molt. El senyor Azcona ha dedicat una colla d'anys a uns estudis importantíssims i prepara un llibre que farà sensació. Li agrairé de tot cor que li concedeixi l'oportunitat d'explicar-li una gran idea en la qual treballa...

El senyor Azcona era una d'aquelles persones tímides que un cop engegades resulten d'una loquacitat imparable. Vaig caure-hi, vaig accedir a escoltar-lo i em digué:

—De fa temps m'obsessiona el misteri de l'extinció dels dinosaures. La ciència no ha aconseguit d'aclarir-lo i barreja un munt d'hipòtesis sense trobar-ne cap de totalment satisfactòria. Jo en tinc una que estic segur que resoldria l'enigma. Em segueix?

(... vaig dir-li que sí, a desgrat que el fet de seguir algú que anava darrere els dinosaures em feia una mandra indescriptible...).

El senyor Azcona continuà:

—Vostè ja deu saber, perquè és del domini públic, que s'atribueix al nostre planeta una edat cada vegada més antiga. Els grans rèptils van desaparèixer al final de l'era secundària, fa pels volts de cent milions d'anys. Quasi res! Però què els devia ocórrer? Jo he estudiat el que se'n sap i crec que hi ha un punt que ens pot donar la solució. Els dinosaures de diversos gèneres, amb el pas dels mil·lenaris, van anar creixent, fins a assolir unes dimensions colossals. Com és lògic, tant si eren herbívors com carnívors, cada vegada tenien més set, la qual cosa els obligava a fer anades als rius per abeurar-se. Si tenim en compte (i no ho podem pas neglidir!) que augmentaren fatalment de pes, cosa de centenars de quilos, és lògic de concloure que vingué un moment en el qual la terra tova i humida de les ribes no va aguantar la seva còrpora: s'hi enfonsaren i van morir ofegats. És clar que no fou cosa de quatre dies, perquè Déu n'hi do dels segles que van del cretaci al triàsic. Però al final tots van passar per la pedra, i perdoni'm l'expressió. Què me'n diu?

—Home —vaig respondre-li—, en principi em sap greu, però no massa. Tal com estan les coses, només ens faltarien els dinosaures.

El senyor Zariquiegui intervingué d'urgència, com a moderador:

—El meu amic volia dir-li que prepara un llibre sobre el tema i voldria saber si l'editorial hi estaria interessada...

Això em va donar un respir:

—Ja el té llest, el llibre?

—No! Hi ha feina llarga i no em vull precipitar.

—Doncs quan el tingui a punt, porti's ns l'original. El donaré als assessors de la casa i si encaixa en alguna de les nostres col·leccions en parlarem.

El recurs d'esmentar unes col·leccions indeterminades m'havia tret de més d'un compromís davant d'autors encegats per la seva obra. I en aquella ocasió va servir per donar per acabada l'entrevista.

El senyor Zariquiegui va continuar la seva col·laboració habitual, regular, eficaç i monòtona. No s'oblidava mai de saludar-me afectuosament, amb la seva acostumada cortesia. Jo em guardava bé prou de preguntar-li pel seu amic cronista d'èpoques remotes i ell també va evitar de parlar-me'n, cosa que era molt d'agair.

Van transcorrer dos anys, que així, escrit en una ratlla, no semblen res. Però no deixen d'ésser vint-i-quatre mesos, més de cent setmanes, aproximadament setcents trenta dies, un espai de temps que pot deixar marca en la vida de qualsevol. I un dissabte, el senyor Zariquiegui, després de lliurar la feina feta, cobrar-la i recollir-ne de nova, en comptes de saludar-me i llestos, em va demanar si podia concedir-li uns quants minuts. Feia cara de voler-me dir alguna cosa transcendental i el vaig fer passar al meu despatx.

—No m'atreviria pas a amoïnar-lo sense més ni més —va dir-me—. Però estic segur que vostè es deu haver interessat, poc o molt, per les conjectures sobre la catalanitat de Cristòfor Colom. M'equivoco?

—No, no... —vaig respondre-li—. És un tema que de tant en tant salta a la palestra i em crida l'atenció.

—Doncs estic segur que deu haver sentit parlar d'una carta escrita en català per l'almirall, adreçada a l'escrivà del rei Lluís de Santàngel, natural de València. L'original d'aquesta carta es considerava perdut, però algun historiador en reproduïa el text, tret de còpia en còpia i una mica a les palpentes. El cas és que una correspondència en català entre dos personatges tan principals seria una prova aclaridora sobre l'origen del descobridor, però no es podia considerar del tot vàlida sense trobar l'original de la famosa carta. Suposo que vostè hi deu estar d'acord.

—Sí, sí... És més: em ballava pel cap que ja l'havien trobat, en alguna biblioteca del Carib o en algun dels arxius d'una corona peninsular. Si vol que li sigui franc no hi pensava, però ara que vostè m'ho torna a la memòria, reconec que és un afer molt interessant.

(El senyor Zariquiegui, assegut i tot, no parava de fer giravoltar la boina amb les mans, a poc a poc, amb l'aire desvalgut de les persones apocades. No tenia facilitat de paraula, i si sembla fluida la seva locució és perquè procura posar-hi endreç per enllistar. Tots tenim prou feina).

—He de comunicar-li que la carta ha estat localitzada —em digué el senyor Zariquiegui—, i tenim l'original més a prop que no es pensa. Ni més ni menys que al port de Barcelona...

—Al port de Barcelona? Vol dir?

(Jo em vaig escamnar, sense forces per dissimular-ho gaire, i el meu interlocutor m'ho va conèixer).

—Vostè ja sap que jo no faig broma, no tinc sentit de l'humor. M'ha de creure: és al port de Barcelona.

—I a quin lloc del port?

—La tenen amagada sota una de les quadernes de la caravel·la Santa Maria. Em refereixo a la reproducció a escala natural que hi ha ben a prop del monument a Colom. Una particularitat que sembla mentida, oi?

(Vaig tenir el temps just de dir-li que sí, perquè tota l'editorial va sacsejar-se per l'arribada de l'hora de plegar. S'acabava la mitja jornada del dissabte, un moment estel·lar de la setmana. La bonior del personal que fugia ofegà la conversa).

—Disculpi'm senyor Zariquiegui —vaig dir-li—, però me n'he d'anar de seguida. Estic convidat a casa d'uns amics i no voldria fer tard. Però m'ha deixat molt intrigat amb això de la carta de l'almirall. Li seria possible de venir a veure'm el dilluns pels volts de les onze del matí? N'acabaríem de parlar...

Hi accedí i va acomiadar-se amb el seu aire usual de demanar perdó per qualsevol cosa. Allò que li havia dit de la invitació a casa d'uns amics no era cert —tothom ho haurà endevinat—, però fou el primer que se'm va ocórrer per treure-me'l de sobre. Tanmateix, la gent som molt estranys i si he d'ésser sincer, el cas de la carta de l'almirall em va encuriosir. Si la veu popular atribueix als tocats de l'ala la rara habilitat de fer bitllets, per què no era possible que el senyor Zariquiegui (que, al capdavall, només era peculiar i encara gràcies) hagués fet una troballa de les grosses?

Per una raó o altra, no em podia treure la caravel·la del cap, una nosa prou gran per a omplir-me'l tot. No cessava de donar-hi voltes i l'endemà diumenge, a mig matí i sense tenir una clara consciència dels meus actes, vaig trobar-me passejant pel port. Feia temps que no hi anava i en aquells moments em va semblar una inhibició inexplicable, perquè cada cop que visito el port n'obtinc grans satisfaccions. Però fou una reflexió momentània, perquè em duia allí una dèria ben concreta, allunyada del simple goig d'estirar les cames. Dissimulant una mica (i encara no sé per què) em vaig anar acostant al moll on hi ha la caravel·la. Tot anant-hi, vaig mirar de reüll el monument a Colom, amb l'estàtua de l'almirall i el seu dit estirat, assenyalant autoritàriament una direcció discutible.

La còpia de la Santa Maria sempre m'ha fet una certa pena. Fa anys, vaig escriure que aquest estat d'esperit es deu, potser, al fet que m'evoca les falles valencianes i m'entra la por indefinible que qualsevol dia un arrauxat tindrà la fascinació de calar-hi foc. Són coses de cadascú que no es poden fonamentar en la lògica i espero que no passarà mai.

La Santa Maria era molt visitada, sobretot per japonesos que la retrataven sense deixar cap racó per verd. Un d'ells, amb un equip de professional, enfocava de molt a prop un detall del castellet de popa que a mi em semblava desproveït d'interès turístic. Això em va alertar, perquè aquesta gent no sol fer les coses en va. I si el senyor Zariquiegui m'hagués donat una informació verídica?

Volia i dolia, passava dels dubtes a l'escepticisme més profund. L'original d'una carta de Colom a Lluís de Santàngel, en català, podia assolir un gran valor, no tan sols històric, sinó crematístic. Subhastat, posem per cas, per una organització com Sotheby's —o semblant— qui sap fins on arribaria la pujada. Se m'havien clavat al cervell unes paraules del senyor Zariquiegui: «La tenen amagada...». Era un plural pertorbador, que incitava a pensar en una banda organitzada que es dediqués a transaccions al marge de la llei.

Però així i tot: a qui se li acudiria d'amagar la carta en un lloc com aquell? «Doncs mira», vaig pensar, «no és mala idea, perquè la veritat és que tampoc no passaria pel cap de ningú buscar-la allí».

Vaig aturar-me una estona contemplant la caravel·la, amb les mans agafades al darrere. No sabia si pujar o no a bord de la nau, però al final vaig decidir que no en trauria res, que el que calia era esperar la cita de l'endemà i reprendre la conversa amb el senyor Zariquiegui.

I heus ací que l'endemà, el dilluns que dèiem, el meu estat d'ànim havia canviat. Després de dormir-hi tot fent ballar les idees, em vingué de cop i volta un pensament que em va fer l'efecte d'una revelació. El senyor Zariquiegui fou puntual, comparegué que tot just acabaven de tocar les onze i jo el vaig emprendre gairebé de bursada, posant damunt la taula (valgui el símil) el recel que em dominava:

—Senyor Zariquiegui: abans d'entrar en matèria he de fer-li una pregunta, amb el prec que me la respondrà amb tota sinceritat. Si no ho fa així, se'n ressentirà irreparablement el nostre tracte, que sempre ha estat cordial. La pregunta és aquesta: aquell amic de vostè que es preocupava per l'extinció dels dinosaures té alguna cosa a veure amb la carta de l'almirall?

El senyor Zariquiegui es va tornar vermell i acotà el cap. Després d'una pausa breu, va semblar que es revestia tot ell de dignitat i em digué:

—Sí, hi té una relació directa. Però no hi pensi més, no hi vulgui comprometre el nostre tracte i, amb ell, una manera meva de guanyar-me la vida. Per sort, el meu amic em va telefonar ahir al vespre, des de Nova York, per comunicar-me que una important universitat americana li ha comprat, molt ben pagada, la pista de la carta de l'almirall. És un afer dat i beneït pel que fa a nosaltres dos i li demano per favor que l'oblidi. —Va alçar-se amb lentitud, mentre m'allargava una mà més aviat flàccida, en senyal de comiat. Des de la porta del meu despatx, es va girar i afegí—: Ah! No l'hi havia dit abans per no molestar-lo, però em sembla que ho ha de saber. El meu amic va publicar una sèrie d'articles sobre els dinosaures en una revista científica alemanya, i no para d'assistir a simposis internacionals. Encara que no es tracti d'això, hi ha guanyat molts diners. En fi, passi-ho bé. Ja ens veurem aquest cap de setmana.

Va tancar la porta suauament, s'aturà un instant mentre ho feia i em va mirar amb una mirada planyívola, com si jo (amb tots els respectes) li fes una mica de llàstima.

Mentiria si digués que em vaig quedar tranquil. Sóc d'aquells que no s'agraden gaire a si mateixos i em passa amb freqüència que recelo de les meves decisions, tinc més tendència a creure que l'he errada que no pas a sentir-me satisfet de la meva conducta. I si m'hagués perdut la col·laboració d'un investigador extraordinari? Allò dels dinosaures, encara... Però no em perdonaria mai si una badada meva hagués contribuït a repetir una vergonya semblant a la del claustre romànic que ens van rampinyar els americans.

Sabotatge cibernètic

No és cap secret que a mi m'agrada escriure. A més, mai no me n'he amagat, perquè considero que no n'hi ha per a avergonyir-se'n, encara que hi hagi controvèrsia sobre aquest punt. Però les coses són com són i val més deixar-les tal com estan, perquè es corre el perill d'endanyar-les.

El que ja no és tan coneugut (no va més enllà del meu cercle d'amics i de parents) és que sóc un apassionat de les màquines. Jo penso que em ve de petit, de quan el meu pare importava d'Alemanya uns aparells fotogràfics de molta anomenada. Arribaven les trameses a la botiga paterna, molt ben embalades, i les càmeres sortien a la llum —la del nostre país, s'entén— resplendent, amb un aire majestuós que imposava. Almenys, a mi em produïen una gran impressió, sobretot pel desfici que inspiren les coses inabastables, prohibides. Perquè a mi, i a la resta de nens de la família, ens era interdit de tocar-les i gairebé d'acostar-nos-hi massa. «No són pròpies de criatures», ens deien els grans. «Les faríeu malbé».

Atribuir la meva afecció a un trauma infantil és una opinió personal que, de tota manera, no ho explica tot, perquè passar de nen a adult fins a arribar a vell tot conservant una dèria fixa deu obeir a causes molt profundes. Vull dir que les màquines de tota mena (menys les dels dentistes i alguna altra) m'han atret sempre i quan s'ha escaigut han figurat fortament lligades a la meva feina. Això afecta, també, la meva vocació, relacionant-ho amb les màquines d'escriure. N'he tingudes de models variadíssims, les unes millors que les altres —cosa natural i potser convenient—, però he de dir que me les he estimades totes. Com sol passar amb aquells enamorats de l'amor que s'enamoren de totes les dones.

Un cop feta aquesta declaració, ningú no trobarà estrany que tan bon punt vaig tenir notícia que ja eren a la venda uns ordinadors amb impressora i processador de textos m'entrés el neguit de comprar-me'n un. Això em costà el coneugut trasbals de la topada entre les possibilitats i els desigs, un conflicte que mai no es resol amb satisfacció completa. Ara: quan hi ha voluntat rai! Vaig adquirir un equip que no era pas dels més cars, ni de bon tros, però asseguro que d'acord amb els meus recursos no hi vaig mirar el cèntim. I ni caldria dir que el vaig idolatrar de seguida, obrint-li el cor de bat a bat.

Vam iniciar la col·laboració sota els millors auspícis. Era un company de treball formidable i jo no em cansava de ponderar les seves virtuts a tothom disposat a escoltar-me. Puc assegurar que, gràcies al meu entusiasme, més d'un col·lega va accedir a la categoria d'escriptor amb processador de textos.

L'etapa bona va durar força temps, amb gran complaença meva. Però la fase dolenta em caigué al damunt com una maledicció: de cop i volta, l'ordinador començà a posar-me els accents al revés, o sigui que feia servir els greus on calia posar-hi els aguts, i viceversa. Jo sóc molt escrupolós en aquestes coses i em vaig amoñar de veres, sense sospitar, al principi, la gravetat del que vindria després.

Un dia, mentre observava com la impressora passava en net un treball meu, vaig veure estampada, horroritzat, la paraula «carinyós». «I ara!», vaig exclamar per dins i en silenci. «Com és possible que jo hagi escrit això!». Febrosament, vaig consultar els fulls manuscrits i no: jo ho havia escrit tal com pertoca. Em dominà un gran desassossec i unes ganes imperioses d'aclarir immediatament la qüestió. Vaig

posar un disquet nou a l'ordinador, per lliurar-me amb frenesi a teclejar un text on hi figuraven, sense preocupacions de coherència, els mots «aniversari» i «natalici». La insubordinació de la impressora devia venir de molt alt i molt endins, perquè fou absoluta. No s'oblidà ni una sola vegada de substituir les meves paraules pilot per un degradant «*cumpleanys*».

Era molt gros i jo, aleshores, pensava més en una estranya avaria que no pas en una conspiració, tot i que vaig tenir de seguida motius per sospitar això darrer. Perquè (com tothom haurà intuit) vaig dedicar tot el que restava de matí —fins a l'hora de dinar— a picar mots genuïns que la màquina canviava invariablement per barbarismes.

A les cinc de la tarda ja feia ben bé mitja hora que m'esperava davant la botiga on m'havien venut l'ordinador. Es pot dir que vaig ajudar els dependents a alçar la cortina metàl·lica. Estic segur que l'empleat que em va atendre no entenia res de res. És més: tinc la convicció que davant les proves que jo adduïa, ell trobava sistemàticament que tenia raó la màquina i que jo era un maniàtic carregat de romanços.

—Això és cosa del representant de Madrid. Nosaltres no podem fer-hi res, perquè l'equip funciona... —em digué el subordinat.

—Però no hi ha delegació a Barcelona?

—És clar que sí. Li donaré l'adreça.

Me la va donar i em faltà temps per anar-hi. Allí em van rebre amablement, però d'aquella manera que sembla que et segueixin la veta per no discutir en va.

—Què diu que li passa? —em preguntà el tècnic que em va atendre.

—Gairebé res: em contradiu el llenguatge i va a la seva demostrant-me que no té els coneixements necessaris. Em posa barbarismes sense engaltar, com si en comptes de col·laborar em fes la traveta.

—Com per exemple?

—Sí, miri: jo (posem per cas) escric «acomiadar», i quan ho passo en net, la impressora escriu «*despedir*». O m'encoloma un «*barco*» quan jo hi volia un «*vaixell*»...

Li vaig fer una relació llarga i ell em va escoltar educadament, amb l'aire de complir el seu deure, però se li notava que creia molt més en el processador de textos que no pas en mi.

—I vol dir que és molt greu, tot això? —em digué al final—. Jo no sóc expert en aquestes qüestions, però moltes de les paraules que vostè objecta les he vistes al diari. Pensi que els ordinadors la saben molt llarga. A vegades sembla que ens vulguin entabancar quan en realitat ens ajuden.

En casos així, confesso que tinc poca corretja. Vaig replicar amb un exabrupte i em va fer l'efecte que l'home es va sentir la dignitat ferida.

—Li prego que rellegeixi la pòlissa de garantia —em respongué, sòbriament—. Comprovarà que el que vostè reclama no figura entre les avaries possibles. Però nosaltres no portem mai la contrària al client. Faci'm arribar un dels seus disquets, amb la llista dels inconvenients que hi troba. Ho enviarem a la central de Madrid i allí, si ho creuen necessari, li donaran instruccions perquè envii el seu equip a l'Est asiàtic, perquè se'l mirin els fabricants. Ha de quedar ben entès que les despeses de transport aniran a càrrec de vostè. És tot el que puc dir-li...

Me'n vaig anar enfurismat, perquè em sentia traïdorament foragitat de polleguera. Durant uns quants dies, el problema se'm va convertir en una obsessió

i m'entestava a comentar-lo amb tothom que se'm posava a tret, sobretot —és comprensible— amb els amics que també s'havien deixat seduir per la cibernètica. Un d'ells, que fins i tot havia seguit un curset dins l'especialitat, em va escoltar amb una gran atenció. Després, va posar-me una mà a l'espatlla i em digué:

—Tu no has sentit parlar del virus informàtic?

—Home, sí. N'he llegit alguna cosa. Per què m'ho preguntes?

—Perquè és una qüestió més greu que no sembla. Ja ha ocasionat trastorns considerables i es comença a témer el pitjor. És possible que el teu equip hagi contret la malaltia, encomanada per algú de mala fe o de resultes naturals.

—Ho veig difícil. El meu equip, des que el vaig comprar, no ha sortit mai de casa, on som fanàtics de la higiene. I jo només rebo visites de gent de confiança. Estic segur que la culpa és dels fabricants, que fan l'orni quan es tracta de salvar els seus interessos...

—No és, de bon tros, tan senzill. Ni tan sols els tècnics no en poden treure l'entrellat. En coneixes algun, tu?

L'escola de Viena

Vaig conèixer Ludwig-Werner Guntran en una sala de jocs d'atzar situada a l'esquerra de l'Eixample.

Jo em trobava maldant amb una ruleta electrònica, sense treure'n l'entrellat, quan em va caure una moneda que tenia a les mans. Un senyor alt, trist, escardalenc, es va ajupir, collí la peça de níquel i me la va donar polidament.

—Gràcies —que li vaig dir.

—De res —em respongué ell.

Era una persona tímida, però no tant com semblava a primera vista, perquè es va quedar palplantat davant meu, tot mirant-me amb fixesa. Era una situació que no es podia allargar massa i ell mateix ho devia comprendre així, perquè de sobte em va oferir la mà dreta, alhora que em deia:

—Sóc Ludwig-Werner Guntran, un dels darrers descendents dels arxiducs d'Àustria...

—Ah, caram! —vaig exclamar, entre altres raons perquè no se'm va acudir res més.

—Sí. Procedeixo d'una branca de la família poc coneguda, però sòlidament documentada.

Ignoro què hauria fet algú altre en un cas com aquest. A mi se'm va ocórrer de convidar-lo a prendre un cafè al bar que hi havia a la sala de jocs, i ell ho acceptà de seguida. Em va fer l'efecte que era un d'aquests individus que parlen poc, però que de cop i volta tenen ganes de parlar molt. I aleshores no paren.

Una vegada asseguts, vaig preguntar-li:

—D'Àustria, m'heu dit?

—Sí.

—Doncs us felicito. El vostre català és correctíssim.

—Fa vint anys que visc a Barcelona. La meva família ha sofert tots els trasbalsos que han baquetejat Europa. Jo n'he passades de totes. Vós heu sentit parlar de l'escola d'equitació de Viena?

—Una mica. Vagament... He vist a la televisió documentals d'aquells que presenten una quadra gran, amb finestrals i el terra de terra piconada, on uns cavalls esvelts, finíssims, fan passos de dansa cavalcats per uns genets molt elegants.

—Més o menys ja en teniu una idea. Bé: per a les famílies aristocràtiques del meu país, l'equitació forma part d'un concepte de vida. Passa de pares a fills i arriba als néts i als besnéts. A mi em va arreplegar de ple, però em va atreure, principalment, l'aspecte decoratiu, accessori, de guarda-roba. Em fascinava la indumentària dels genets i en primer lloc les botes de muntar. Quines coses, eh? Suposo que a vós us costarà de creure'm...

—No, no. Què voleu que us digui! A mi ja no em ve res de nou. Amb llicència vostra, també he viscut molt...

Mentia descaradament, perquè allò de la passió per les botes de muntar era una gran novetat per a mi. Ell, imperturbable, va continuar:

—Els meus parents s'han passat mitja vida traslladant-se o fugint. Dividint-se, fraccionant nuclis familiars... Tot el que vulgueu! Jo, en un moment donat, vaig

ancorar a Barcelona, i aquí em teniu. Per no fer-vos la història massa llarga, us diré que em vaig associar amb un sabater pegot del carrer del Tigre...

—El carrer del Tigre? —vaig interrompre'l jo—. Hi viu una tia meva.

—L'adreça és suposada, perquè no vull comprometre ningú. Però el fet és real: vaig associar-me amb un pegot que, de debò, era un mestre sabater vingut a menys per culpa dels alts i baixos en els costums de la gent. Per fer-ho curt, us diré que vam confeccionar unes botes de muntar fantàstiques, com per aquí no se'n veuen.

—Això té molt de mèrit —vaig comentar-li—. I hi ha clientela per a un producte com aquest?

—Poca, amb tendència constant a desaparèixer. Però ens defensàvem honestament, fins fa cosa de dos o tres mesos. Se'n va morir el millor parroquià que teníem, un senyoràs de la part alta de Barcelona que era tot un cavaller. Ens havia encarregat un parell de botes sense plànyer-hi res, que van resultar l'obra mestra de la nostra vida. Mai no li cobràvem paga i senyal, perquè era honradíssim i complidor, però ara és mort, hi ha un plet entre els hereus i les botes ens han quedat penjades. És la ruïna.

—Quina pena!

—Sí. Quin número calceu, vós?

—El trenta-nou. Sóc de peu petit, però de passa llarga...

El noble austríac em va agafar les mans, emocionat, i digué:

—Quina miraculosa coincidència! El senyor barceloní de la part alta calçava el trenta-nou!

Com que en arribar aquí ja tothom haurà endevinat el que va passar-me, val més abreujar: sí, em va vendre les botes. Encara ara no podria dir ben bé com va anar, no recordo pas un regateig llarg. En un moment de la conversa, vaig manifestar-li que jo no havia muntat mai a cavall, i que no pensava fer-ho en tot el que em quedava de vida. I ell, el·lípticament, em replicà:

—Que viviu a Barcelona mateix, vós?

—Meitat i meitat. Tinc una caseta als afores de Rubí, i hi passo temporades.

—I ja ho teniu en compte, que allò és una zona d'inundacions? En cas d'aiguats, unes bones botes, impermeables i de canya alta, no tenen preu.

Això em va decidir, i ja tinc les botes a casa. Ara —que se'm perdoni— desitjo amb tota l'ànima que plogui torrencialment, a rierades plenes. Em fa il·lusió estrenar calçat de l'escola de Viena.

Pau a la Terra

Atret per la campanya d'un grup ecologista que lluita contra la desforestació, em vaig comprar un arbre de Nadal de plàstic, plegable. A més de respectar l'equilibri del boscam, l'arbre s'obria i es tancava com un paraigua, un avantatge que no és pas poca cosa si es té en compte la petitesa dels pisos moderns. Un cop fora de la temporada nadalenca, es podia encabir en un armari i quedar-s'hi fins a l'any que ve sense fer gaire nosa.

El dia vint-i-tres de desembre d'un d'aquests anys darrers que han passat com una exhalació, em trobava a casa fent els preparatius propis de l'estació. Encaixava l'arbre al trípode d'alumini que forma part del conjunt, un accessori molt pràctic per la seva lleugeresa. Però si ara fos a fer, pagaria una mica més i compraria el trípode d'acer inoxidable —opcional—, que és més estable i resistent. Bé: em trobava abstret en la feina que he dit, quan van trucar a la porta i jo em vaig pensar que era la meva dona que tornava del supermercat. I no. Era el veí de la segona porta del nostre replà, una de les persones més llaunes que he conegut en la meva vida. Vivia sol (i no era estrany), en un petit món poblat per ell i per tot de manies de solter. Jo tinc la desgràcia d'atreure la gent pesada, se m'enganxen i m'expliquen reiterativament les seves obsessions. En aquell cas, el del veí, resulta que l'home creia haver descobert un principi filosòfic sensacional, basat en el fet que cal pagar cada plaer rebut amb una dosi equivalent de dolor. La gran cosa! Ell estava convençut d'haver-ne encertada una de grossa i escrivia un llibre, amb penes i treballs. De tant en tant, venia a casa i me'n llegia fragments. Estic segur que no li importava gens la meva opinió. Simplement, em feia servir com una mena de mirall acústic que reflectia la seva veu.

Vaig obrir la porta i el veí es va quedar uns moments palplantat sense entrar, mirant-me amb un somriure que no volia dir res ni jo n'esperava cap notícia.

—Passi, passi... —vaig dir-li, ben bé perquè és el que se sol dir en aquests casos.

Dua uns folis a la mà dreta, la qual cosa em va portar a la ment, d'una manera atropellada, tot d'excuses encaminades a assegurar-li que era un mal moment per a lectures filosòfiques. Però no calgué, perquè ell entrà, es va quedar dret al mig del menjador i va contemplar l'arbre.

—Veig que ja hi tornen, oi? —digué.

—Tornem a què? —vaig respondre, amb un estupor sincer.

—A celebrar la data equivocada.

Era així, no hi podia fer més. Es tenia a si mateix per perfeccionista, es vantava de no deixar-ne passar ni una per alt. Corregia, puntualitzava i no tenia ni la més petita idea del concepte de discreció.

—Equivocada? Per què? —vaig exclamar—. A mi no se m'ha ocorregut mai de posar-hi pegues!

Em va mirar fixament, i aleshores sí que el seu somriure es va tornar expressiu, com si em tingués una mica de llàstima.

—Perquè els càlculs de Dionís el Petit tenen un error de set o vuit anys pel que fa al començament de l'Era Cristiana. Que no ho sabia? —em digué.

—No, ni ganes —vaig respondre-li, amb una espurna d'agressivitat.

—I quin calendari fa servir?

—El de *Serra d'Or*. Fins ara no m'ha donat motius de queixa...

—No, home, no. Em refereixo a cronògrafs litúrgics. Aquest vint-i-cinc de desembre que celebren s'originà en el desig de cristianitzar la festivitat pagana del Natalis Solis Invictus. Vostè té la *Gran Encyclopèdia Catalana* i ho hauria de saber.

(En dir això darrer va assenyalar, amb un dit índex acusadorament estirat, la prestatgeria-llibreria que hi ha al menjador de casa).

—Doncs no ho sé. I tampoc no sabia res de la *Lactuca sativa* fins queahir al vespre me'n vaig assabentar casualment, mentre buscava l'entrada que correspon a la pesca a l'encesa. Ho sap, vostè, quina cosa és la *Lactuca sativa*?

Per un instant, es va mostrar torbat i abaixà la mirada. Després, reaccionà i, endut per la tafaneria, va respondre'm:

—No. Què és?

—És el nom científic de l'enciam. Ja veu quina cosa més bèstia! Vostè i jo ens hem fet grans sense saber-ho, ni falta que ens ha fet. Amb aquest tal Dionís el Petit que diu vostè em passa el mateix. He pogut viure fins ara ignorant-lo i penso continuar igual, tot desitjant-li (això sí) que descansi en pau...

Va semblar-me que el veí s'encongia de presència, amb un posat de desolació que em va fer pena, tot i que mai no solia fer-me'n.

—Dispensi'm —em va dir—. Es veu que he vingut en un mal moment. Li volia fer una consulta, però per a coses així s'ha d'estar de filis. Ja tornaré passat festes...

Va dir aquestes darreres paraules amb un punt de reticència, mentre emprenia la retirada cap a la porta. Jo li donava uns cops a l'esquena que volien ésser amistosos, però en realitat l'empenyia.

Al cap d'un quart o poc més d'haver-se'n anat el veí, va arribar la meva dona, carregada de bosses. Encara ens trobàvem en el tràmit de saludar-nos amorosament, que ella em digué:

—Et veig emmurriat. Que te'n passa alguna?

—És que ha vingut aquest tipus d'aquí al costat i no ho puc evitar. Només de veure'l se'm posen els nervis de punta. L'esclafaria!

—Pobre home! Sembla mentida que siguis tan injust... Viu sol i no té família. A mi em fa molta llàstima.

Confesso que vaig replicar-li amb un mal humor que fou l'origen d'una batussa matrimonial. No res, si bé es mira, però prou perquè ens poséssim de mala lluna. A vegades ho fèiem durar unes quantes hores.

L'endemà, vigília de Nadal, encara estàvem picats, sobretot jo. Érem a punt d'asseure'ns a taula per dinar, quan el carter ens dugué correspondència: circulars de propaganda, factures, dues cartes de poc interès i, principalment, nadales d'amics i coneguts. Encara les tenia a les mans en un intent de classificar-les, quan vam sentir que algú —el carter, amb tota certesa— trucava a la porta del veí. Les parets són primes i treuen intimitat als sorolls. I vet aquí que jo vaig fer un comentari que no va resultar oportú:

—Aquest ximple també deu rebre felicitacions nadalenques, perquè hi ha gent per a tot. Si existissin nadales explosives, com ara les cartes-bomba, no hauria pogut resistir la temptació d'enviar-n'hi una.

—No diguis disbarats! —saltà la meva dona—. Nostre Senyor et podria castigar!

El cas és que encara estàvem enfutismats, i tot just encetàvem l' hora de dinar que es va sentir una explosió al pis del costat. La meva dona em va mirar amb uns ulls esbatanats, esgarrifada, i jo em vaig sentir com si em xuclessin la sang de les venes. Em vingueren uns remordiments terribles.

—Et juro que no he fet res —vaig dir amb la veu trencada—. Tu saps que sóc incapç de fer mal a ningú...

Ens vam alçar tots dos d'una revolada, per córrer cap a la porta, però abans d'arribar-hi va sonar el timbre. Obrírem, i era el veí. Tenia les galtes fumades i aixecava una mà ennegrida, amb els dits enravenats.

—Perdonin que els molesti —digué—. El pilot de la caldera de gas es veu que s'ha espatllat i ha fet una deflagració quan provava d'arreglar-lo. M'he cremat una mica i venia a demanar-los si tenen àcid pícric...

—Gràcies a Déu! —se'm va escapar de dir, com si m'haguessin tret un pes del damunt.

—Home, jo, d'agraït, no me'n sento gens... —replicà el veí dolgudament.

—No m'ha entès, no m'ha entès! Estic content perquè ens pensàvem que n'havia passat una de molt grossa, però el veig eixerit, em fa l'efecte que no ha estat res greu. Ep! Pel que podia passar, vull dir...

El vam fer entrar al menjador i la meva dona el va assistir de primera intenció. Realment, no havia estat quasi res. Jo (no ho hauria dit mai) n'estava contentíssim.

Quan el cuitat ja se n'anava, em fou impossible de reprimir un impuls fortíssim: el vaig abraçar efusivament.

—No sap pas l'alegria que m'ha donat —vaig dir-li.

Ell em va mirar, estupefacte.

—Sí, miri... Deu ser l'esperit nadalenc que, per molt que es digui, ens trasbalsa a data fixa. Jo també sento una mena de cosa...

I vam estrènyer més l'abraçada, amb expressives manifestacions de pau i bones festes.

Vides exemplars

(conte infantil)

Per molt estrany que ens sembli, les erugues tenen escoles. És una manera de dir-ho per tal d'entendre'ns, perquè ja es comprèn que són distintes de les nostres, obereixen a un concepte diferent. Però l'objectiu és el mateix: donar educació per afrontar la vida i ensenyar a conviure comunitàriament. Alguns científics diuen que ho fan valent-se d'una mena de tradició que es transmet oralment, tot advertint-nos que això ho hem de prendre com un sobreentès, perquè tothom sap que les erugues no tenen el do de la paraula. Però que s'entenen entre elles, sobretot per a organitzar-se, no n'hi ha cap dubte raonable.

El present relat es proposa referir-se a una població d'erugues que habitava un microsistema de l'Hort del Rajoler, en un turó que hi ha entre l'ermita de La Salut i Sentmenat, dit així a grans gambades. L'eruga que ens ocuparà tenia per nom Flopa, i vet aquí que també, en aquest cas, hem de fer una trampa a causa de les exigències d'adaptació, perquè les erugues no tenen nom tal com ho entenem nosaltres. Però sí que posseeixen uns codis i unes claus per distingir-se les unes de les altres. I sembla que ho aconsegueixen prou bé.

La Flopa, ja de molt petita, era singular entre les seves companyes, tenia un caràcter aparentment retret, però en el fons era sociable i es feia estimar per la seva puntualitat i unes ganes permanents de complir. Quan anava a l'escola (allò que ja hem explicat que ho figurava) no era de les primeres, però mai no baixava d'un segon o un tercer lloc. L'edat de la fitofàgia va passar-la bé, ja que li agradava molt campar-se-la a cel descobert i pasturar (un altre embut obligat) sense presses. Però la vida de les erugues és curta, sobretot comparada amb la d'altres espècies. La Flopa es va trobar, de cop i volta, que volien preparar-la per al seu futur, quasi imminent, estat de crisàlide. Va quedar esgarrifada, perquè patia de claustrofòbia, una cosa raríssima entre els seus congèneres. Tingué una crisi depressiva, fins al punt que la mentora va haver d'explicar-li que es tractava d'una situació passatgera, de curta durada, que desembocava en un final esplendorós: la conversió en una papallona bellíssima, que podria volar per tots aquells tocols.

Ni mai que li ho hagués dit! La Flopa, a més de claustrofòbica, era víctima de vertígens i es marejava només de veure volar insectes coterranis seus.

«No ho podré suportar», va dir —com si diguéssim— a la seva educadora. «M'estimo més morir-me». L'eruga més gran li va fer tot de reflexions, expliquant-li que aquest era el seu destí i que ja en podia estar ben orgullosa. La Flopa li respongué que no, que ni parlar-ne. «Em declararé objectora de lepidòpter», digué. «O, si no, que se'm destini a serveis auxiliars».^[4]

Els membres més influents de la colònia van provar de convèncer la Flopa, però no ho aconseguiren pas. I com que a les erugues no els agrada de discutir van destinat-la a serveis auxiliars, dins les instal·lacions de terra per al manteniment dels vols.

Contra tot el que es podia preveure, fou un èxit. La Flopa era intel·ligent i tenia un fort esperit d'iniciativa. S'havia fet molt amiga d'una població de cuques de

llum que també vivien a l'Hort del Rajoler, i d'acord amb elles organitzà pistes d'aterratge en les fulles de col més perilloses. Les cuques de llum feien de balisa, il·luminant els punts que servien de guia segura als aeroinsectes que retornaven a la base. Es va observar de seguida una disminució notable dels accidents i la Flopa va rebre moltíssimes felicitacions. Es va fer famosa.

Ara, en arribar aquí, ens hem de referir a la part negativa delsuccés. Resulta que uns quants entomòlegs prestigiosos afirmen rotundament que tot això no podia ésser, en primer lloc perquè no hi ha cap eruga que es pugui evadir del seu destí, i en segon lloc perquè les papallones no solen sofrir accidents de vol. Per tant, no els calen ajuts a l' hora d'aterrar.

Però no ens convencen, perquè: què sabem nosaltres de la vida privada i dels sentiments més íntims de les erugues i de les cuques? No res, si hem d'ésser francs. I quant a les papallones, les conclusions dels experts denoten una indiferència —per no dir un menyspreu— extremats. Quan se n'estavella alguna o és traïdorament caçada, els savis es queden tan tranquil·ls, no els sembla gens que hagi passat una desgràcia.

Les coses són com són, i nosaltres estem convençuts que la Flopa honora la seva espècie. No ens faria cap nosa de tenir-la sempre present, i fins i tot posar-la com a exemple.

Des del cel cap avall

(conte infantil)

A la senyora Marta, un dia, li va caure una estrella al balcó. Com li havia passat altres vegades que li queien del pis de dalt peces de parament de taula i de llit (o altres de més íntimes), es va enfadar una mica. A dalt hi vivia la senyora Magdalena, que era molt bona persona, però una mica descurada, segons que creia la senyora Marta. La qual, amb un aire de dignitat ofesa, va agafar l'estrella i pujà els graons que la separaven del pis de la senyora Magdalena.

L'estrella era tèbia («la deu haver acabada de planxar», es digué la dama). Va trucar a la porta del pis de dalt i l'obrí la senyora Magdalena.

—Què tal, senyora Marta? Quin goig em fa de veure-la per casa meva. Passi, passi...

I va passar, amb l'estrella a les mans. L'estrella titil·lava, i feia una llum tènue.

—Miri —va dir la senyora Marta—. Li ha caigut «això» al meu balcó. Hi hauria d'anar amb compte, perquè un dia tindrem un disgust.

—Què és «això»? —preguntà la senyora Magdalena.

—Vostè ho ha de saber. Potser és un tapet. Potser un tovalló de puntes. Vostè mateixa...

La senyora Magdalena va agafar l'estrella amb l'extrem dels dits i digué:

—I ara! No ho he vist mai. Fa llum i crema una mica. D'on ho ha tret?

—Jo diria que m'ha caigut des del seu balcó, tal com m'ha passat altres vegades amb altres coses... De debò que li agrairia molt que ho vigilés.

La senyora Magdalena anava giravoltant l'estrella a les seves mans, amb un posat d'estupor.

—Escalfa i brilla —va dir finalment—. No he tingut mai res que s'hi assembli. És més: estic segura que el meu marit no m'ho deixaria tenir...

—Doncs vostè mateixa... —respongué la senyora Marta—. Al meu balcó no hi cau res que no vingui de dalt.

Van deixar l'estrella damunt la taula del menjador i, com que al capdavall eren educades, es van asseure després d'invitacions i d'acceptacions mútues.

—De veres que no sap de què es tracta? —preguntà la senyora Marta.

—Paraula d'honor. No tinc per què enganyar-la.

—I no podria ser cosa del seu marit?

—Per què ho diu?

—Com que ara els homes estan obcecats amb andròmines que van amb piles i fan llumetes, pensava que potser...

—No, no. El meu marit no és d'aquesta mena. Al contrari!

Van començar una conversa barrejada, a base d'escapçar temes. I l'estrella continuava titil·lant damunt la taula.

—Vol dir que no em cremarà el cobretaule? —va preguntar la senyora Magdalena de cop i volta.

—No ho sé, la veritat. A mi també em fa aprensió...

—I què en podem fer?

—Qui sap si la cosa més encertada seria donar-la a la portera, amb l'encàrrec que pregunti a tots els veïns si n'hi ha algun que ho reclami. Què li sembla?

—No m'agrada. Ja coneix la portera, que és molt bona dona, però sorruda. Ens crucificarà a preguntes i dubto que, de moment, tinguem gaires respistes per donar-li...

—Sí, això és veritat.

El col·loqui els va entrar en un d'aquests túnels que semblen sense sortida. Sort que, en aquells moments, van trucar a la porta. Era la Diana, que tornava de l'escola. Va deixar una carpeta i un llibre damunt una cadira i, després de saludar polidament la mare i la veïna, va veure l'estrella i exclamà:

—Oh! D'on l'heu treta?

—Ens ha caigut al balcó, i no és del balcó de la senyora Magdalena. No sabem què és...

—Però si és una estrella! Que no ho veieu?

La nena va agafar-la, i se la passava d'un palmell a l'altre. L'estrella s'agitava, com un peix de colors si es treu de la peixera.

—Pateix, pobreta —digué la Diana—. L'hem de tornar a engegar de seguida, perquè si no se'ns morirà. Mare: m'hauries de donar un fil llarg, resistent, d'aquells que va comprar el pare per fer volar estels...

La mare, una mica d'esma, va treure un cabdell d'un calaix i va donar-lo a la Diana. La nena va lligar un extrem del cordill en una de les puntes de l'estrella (que en tenia cinc), i va córrer cap al balcó.

—Veniu de seguida! —va dir a les dues senyores—. Hem d'anar de pressa!

Ja vesprejava i feia un bon temps, de cel encara clar. La Diana deixà anar l'estrella, sense desemparar-la del cordill. L'estrella, de moment, semblava que anés a caure, però es va animar sobtadament i emprengué el vol enmig d'una represa d'irradiacions. Quan ja era ben enlaire, la Diana va amollar el fil.

—Ja està —digué la Diana—. Em sembla que ens ha vingut d'un pèl.

En aquells instants, es van encendre els llums de les fonts de Montjuïc i l'estrella s'hi va fondre.

En tornar a entrar al pis, la senyora Magdalena va fer un comentari molt falaguer, en el sentit que les criatures d'ara són més espavilades que les d'abans.

—Saben més coses —afegí—. I la Diana és un encant.

Va acaronar la nena, s'acomiadà plena de cordialitat i, tot just en passar la porta, prosseguí:

—Jo ja li deia, senyora Marta, que «això» no era meu. No tenim casa per tant moble, desenganyi's...

Ara: el resultat final fou molt positiu. Van lligar amistat i, des d'aleshores, cada vegada que queia alguna cosa al seu balcó, la senyora Marta s'ho mirava amb uns altres ulls.

El barret fort

La infermera trucà discretament, entrà i digué:

—Doctor, aquell senyor del barret encara s'espera.

—Que passi —va respondre el metge amb una espurna de mal humor.

I el senyor del barret va passar, gairebé de puntetes, amb un posat d'educació refinada. Era lícit de referir-s'hi esmentant el barret perquè es tractava d'una peça sensacional. Era un barret fort de color canyella, d'aquells que no tan sols ja no porta ningú, sinó que és pràcticament impossible d'obtenir-ne a les botigues del ram. I en les que no són del ram ni caldria dir-ho: no en saben res.

Els contrastos que presentava el suposat pacient eren més grans perquè entre el barret fort de color canyella i la resta de la seva indumentària hi havia diferències grosses. Duia una americana esportiva i uns pantalons d'estiu, amb un xoc d'estils i de conceptes que deixaven la vista en un estat d'estupor intens.

—Segui —va dir-li el doctor.

I ell va seure, correcte, polit, endreçat, sense treure's el barret. Això va molestar el metge, que tenia unes idees molt concretes sobre la manera de comportar-se de la gent.

—Li faria res de treure's el barret? —va preguntar amb una certa agressivitat.

—No puc.

—No pot, no pot... —va replicar-li el metge amb sarcasme—. Es tracta d'una prometença, per casualitat?

—No. El tinc incrustat al crani i no hi ha manera humana de fer-lo sortir. Per això he vingut.

El facultatiu es va desmoralitzar momentàniament. «Només em faltava aquesta», va pensar. «Que a darrera hora em vingui a veure un torrat».

—Ja sap que jo sóc traumatòleg? —digué—. Per a les coses del cap, sobretot per a les de dins i quan no hi ha fractura ni ferida, li aconsello una altra mena d'especialista...

L'home del barret fort, amb una gran mansuetud, respongué:

—Ja comptava que la seva reacció seria aquesta. Però el meu mal és, diríem, purament mecànic: si li dic que no em puc treure el barret, és perquè m'és impossible de fer-ho.

—Provi-ho, home, provi-ho. De vegades fem una muntanya de menudeses.

El metge, amb una forta consciència deontològica, va dir aquestes paraules impregnat d'altruisme. Al capdavall, un cuitat és un cuitat, i ell era allí per assistir tothom que necessités ajuda.

—Ja he fet tota mena d'intents amb resultats desoladors. Per què no ho prova vostè, que ha de tenir mà esquerra per a tantes coses? —replicà el visitant.

El doctor, condescendent, va alçar-se de la seva butaca, es va acostar a l'afectat i, amb un aire d'infinita comprensió, va agafar-li el barret per les ales i va començar a estirar-lo cap amunt, de primer amb suavitat, però després amb totes les seves forces.

—No surt, té raó —digué al final—. Què hi ha fet? Que s'ha posat algun adhesiu a la badana?

—Jo no m'he posat res enllloc. Altra feina tinc! I no m'estiri més el barret, que em fa mal. Tinc tota la pell adolorida de les estrebades que m'hi he donat jo. Si s'està una estona quiet, li explicaré el cas des del principi.

El metge n'havia vistes de totes i tenia un entrenament admirable pel que fa a dominar-se. Per tant, es va controlar amb una gran dignitat professional.

—Digui, digui, que l'escolto... —proferí.

—Doncs miri: deu fer uns tres mesos vaig rebre d'Andorra una capsula ovalada, d'aquelles que serveixen per a guardar-hi barrets. Ara ja no s'estilen, perquè els barrets van de retirada, però tots sabem de què va, potser a causa del cinema o la iconografia històrica. Vet aquí que jo obro la capsula (era natural) i la primera cosa que veig és una targeta on, amb una lletra calligràfica molt acurada, deia: «Que per molts anys». I sota mateix, dins una bossa de plàstic, hi havia el barret que porto. És fantàstic, oi?

—Sí. I què va fer, vostè?

—Després d'assegurar-me que la tramesa anava a nom meu, vaig treure el barret i me'l vaig posar amb la intenció d'emprovar-me'l, que és allò que faria tothom. O, si no, a veure: què hauria fet, vostè?

—Exactament el mateix —va respondre el metge amb aplom—. Hi ha coses inevitables.

—És la fatalitat que em va perdre a mi. Un cop emmirallat de front i de perfil, convençut que el barret m'anava com fet a mida però que no me'l posaria mai perquè és horrorós...

El doctor el va interrompre:

—Home, horrorós no. A l'època que som es pot qualificar d'insòlit, això sí.

—No ho vulgui atenuar. Ara és anacrònic, ningú no sortiria de casa amb una peça com aquesta. Però, fins i tot en els temps que es duien barrets forts, aquest color canyella ja era abominable. La meva reacció va ser treure-me'l d'una manera definitiva i aquí va començar la meva tragèdia: no vaig poder de cap manera. Semblava que, de cop i volta, el barret hagués entrat a formar part de la meva anatomia. Fa tres mesos que no em puc dutxar ni pentinar. Em ve sovint una picor psicològica (dic jo) a la coroneta i no em puc gratar. Només surto de nits (i encara!) i he demanat una excedència a l'empresa on treballo perquè no em veig amb cor de presentar-m'hi. Ho he provat tot. De primer, vaig consultar els principals barretaires del país (ja en queden pocs), i tots m'han dit el mateix: que aquest model ja fa molts anys que no es fabrica, que vagi al proveïdor que me'l va proporcionar i que Déu m'empari. Declinen responsabilitats... Després he seguit una ruta de veritable aflicció, i ni amics, ni parents ni coneguts no em poden ajudar. Més aviat se'm treuen del damunt, amb una mica de llàstima i una bona dosi d'aprensió. Al final, he decidit de recórrer a la ciència mèdica, i aquí em té.

—Però té algun conegut a Andorra, algú que li vulgui mal? —va preguntar-li el metge després d'un instant de reflexió.

—Ni mal ni bé —va respondre ell—. Ningú que hi visqui de planta. Però d'anants i vindents n'hi tenim tots. Qualsevol pot anar-hi i enviar allò que vulgui a qui vulgui tot conservant un confortable anonimat. Oi?

—Sí, fins a un cert punt, sí. Però mirem de mantenir la calma i examinem-ho amb serenitat. Em vol fer el favor d'ajeure's al sofà?

—Les ales del barret em priven d'ajeure'm del tot. Aquest és un dels meus martiris, i no pas el més petit.

—Ho solucionarem —digué el doctor.

Va agafar un parell de tovalloles d'un tovallooler, les va enrotllar curosament i va formar un coixí cilíndric molt ben fet. El va posar sota el clatell del pacient, entre el coll de carn i les ales de fletre.

—Se sent còmode? —va preguntar-li.

—Tenint en compte les circumstàncies, es podria dir que sí.

—Doncs ara tranquil·litzi's i estigui pel que fem.

Tot seguit, va obrir una vitrina plena d'instruments i va triar una eina petita i esmolada.

—Què és, això? —volgué saber el presumpte malalt.

—Un bisturí.

—Ah, no! De tallar o de fer sang, ni parlar-ne. He descartat la cirurgia des de les primeres intencions —cridà l'home del barret.

—Potser només es tractarà del fletre, home —va respondre-li el galè.

—Sigui el que sigui, no se m'acosti amb un bisturí a les mans perquè m'esborrona.

Comprendsiu, el professional va tornar el bisturí a l'armari, va agafar un tallapapers de marfil de la seva taula de despatx i va preguntar:

—I això?

—Això ja és una altra cosa...

Aleshores, el metge va iniciar una exploració minuciosa, plena de delicadesa. Provava d'introduir el tallapapers entre les temples i el barret, però no hi havia manera.

—Sembla soldat —comentà.

—Ja li ho he dit.

—A veure: vostè aguantí's una mica i jo hi insistiré més.

Va empènyer el tallapapers amb aquell impuls sobtat que fan servir els metges quan menys t'ho esperes i l'home del barret va fer un crit:

—Bàrbar! Després us queixeui si la gent us té por!

Feia un parell de dies que un pacient al qual el doctor havia arrencat de bursada una tira d'esparadrap va clavar-li una mossegada a la mà dreta que encara li feia mal. Estava disposat, per disciplina d'ofici, a fer-se càrrec de les reaccions humanes. Però en aquella ocasió, al final d'un horari carregat de problemes, ja en tenia prou.

—Vesteixi's —va dir d'esma, per habitud de la feina.

—Però si no m'he despullat...

—Doncs vagi-se'n.

Es va adonar de seguida que era una mica brusc. S'esforçà a refer el comportament, estossegà amb una elegància tota natural i afegí:

—Ho sento de veres, però el seu cas fuig de la meva competència. Per què no prova la policia?

—Ja ho vaig fer i em van dir que presenti una denúncia. Però no sé contra qui...

—I un capellà? Ara sembla que els hègim perdut consideració, i, tanmateix, puc assegurar-li que, molt sovint, allí on no arribem nosaltres arriben ells.

—No, això del capellà no ho he provat. Però, ara que m'ho diu, no crec que hi perdi res.

—Faci-ho i tingui-me'n al corrent perquè hi estic molt interessat —digué el metge mentre la infermera cobrava la consulta.

Acompanyà el client fins a la porta posant-li afectuosament una mà a l'esquena.

Al cap d'una setmana (potser encara no la feia), el doctor va rebre una trucada telefònica:

—Sóc jo, el del barret. Ja he vist un capellà...

—Ah! I li ha tret el barret?

—No. Ha estat impossible. Però m'ha explicat unes coses tan boniques! Diu que sóc, probablement, un ben cofat, un escollit per la providència. M'ha fet present (jo no ho sabia o no me'n recordava) que «cofat» és sinònim de «cofoi», i com que «cofoi» vol dir «satisfet» i «envanit» alhora, aquest és l'únic perill que em calia vèncer per a no caure en el pecat. Una constatació que m'ha deixat ben tranquil, perquè amb el barret que m'ha correspost (vostè ja el coneix) no n'hi ha pas per a presumir enllloc.

—Home, me n'alegro —digué el metge—. Que per molts anys!

—Això és exactament el que deia la targeta que accompanyava el barret.

Després de desitjar-se mútuament un bon any —eren a principis d'un que començava—, el doctor va penjar el telèfon i digué a la infermera que esquincés la fitxa de l'home del barret. Si es presentaven altres casos semblants, afegí, ja s'havia après la solució de memòria.

Discreció exquisida

Tothom ho ha vist al cinema o bé ho ha llegit a les novel·les: la impressionant escenografia d'un quiròfan, amb els actors vestits de blanc (o de verd) i amb careta, una mica —però guardant tot de distàncies— com en el teatre grec.

En aquest cas que contem, la malalta és una senyora de l'alta societat, habitual de les revistes del cor. I el cirurgià és una eminentia de gran prestigi. Serè, tranquil (a ell, de moment, no li passa res), clava el bisturí a l'abdomen de la pacient i l'obre de bat a bat.

De cop i volta, el metge alça les mans enguantades i les manté enlaire durant uns quants segons, amb un gest que delata estupor. Les abaixa sobtadament i mormola:

—Agulla i fil! Tanqueu-la de seguida sense mirar a dins! Si algú ha vist alguna cosa, el commino pel seu honor a callar per sempre!

—Però si es pot dir que encara no l'hem operada! —diu un ajudant barbamec, que mai no arribarà a ésser res de l'altre món.

Tot deslliurant-se de la careta, mentre una infermera amb títol li eixuga la suor del front, el savi professor diu:

—Ho recalco per última vegada. Si algú ha vist alguna cosa i és un cavaller, mai no en dirà res a ningú. I això va, també, per les dones aquí presents que estimin la pròpia dignitat.

Majestuós, brandant els faldons de la bata, l'eminent cirurgià se'n va cap al lavabo, on es renta curosament les mans i les ensenya —ben ensabonades— als seus col·laboradors, com a mostra d'inhibició del problema.

Mosques a millor vida

L'inspector Aristot, encarregat del cas, va reunir tots els implicats a la biblioteca de la senyora Batea, en la residència de la qual s'havia comès un crim.

—Senyores i senyors —els digué—, seria inútil allargar les molèsties i perdre més temps. La cosa, com sempre, és diàfana: la culpable és la persona que ha semblat més innocent durant tota la investigació, o sigui la senyoreta Clara. En canvi, el xofer, que ha estat víctima de totes les sospites, amb totes les proves en contra i uns motius que se'ns apareixien poderosos, està net de tota culpa. Senyoreta Clara, consideri's detinguda i tingui present des d'ara que tot el que digui podrà ésser utilitzat contra vostè...

La senyoreta Clara es va desmaiar, i el xofer (que romania dempeus al fons de la peça, amb un aire respectuós i la gorra d'uniforme a les mans) va saltar:

—I ara! Com és possible que siguin tan distrets? Al senyor Bellvís el vaig assassinar jo, i ben bé que s'ho mereixia.

—Vostè calli —va manar-li l'inspector—. Si interfereix l'acció de la justícia, encara se la podria carregar.

Tot seguit, ordenà que s'emportessin la senyoreta Clara, ni que fos a pes de braços, i, en sortir de la biblioteca voltat de policies, s'adreçà al xofer i li digué:

—Voldria publicitat, oi? Doncs s'haurà de fer la llesca! Jo no m'he dedicat mai a regalar anuncis. Li asseguro que vostè, amb el seu posat de mosca morta, no m'ha enganyat ni per un instant.

De quan la gent parlava

La història que voldria explicar té com a protagonistes una lesbiana i un homosexual. Que ja es necessita valor!

Ella es deia Clàudia, i ell, Eduard, un detall que podria semblar sense importància, però bé els hem d'etiquetar. Tots dos havien sofert i lluitat perquè la societat els acceptés tal com eren, però no fou fàcil, ja que la família, els amics, els coneguts i el seu entorn en general els rebutjà durant molt de temps. Però és un fet comprovat que anem evolucionant en un sentit progressista, i vingué un moment en el qual no tan sols els acceptaren, sinó que els celebraren. L'Eduard arribà, fins i tot, a líder de la secció gai d'un partit polític important, i el seu pare, que s'havia resistit a admetre una situació que qualificava de rara, es va rendir un bon dia: va abraçar el seu fill i li digué que n'estava molt orgullós.

La Clàudia era violinista de concert, d'èxit, i es va trobar de cop i volta que la seva condició de lesbiana li donava una aurèola especial que contribuïa a augmentar el seu prestigi. Són gangues d'una època que no és pas que sigui millor que les altres, però no es pot negar que té avantatges.

L'Eduard era guionista de la televisió, d'una cadena poderosa, i també es va beneficiar del miracle: quan la direcció de l'emissora va saber que era homosexual, el va apujar de sou i de categoria. Era, evidentment, un triomf sensacional contra l'obscurantisme.

Per tant, tot anava bé, l'Eduard i la Clàudia eren feliços, cadascun per la seva banda. De moment, no es coneixien.

Però l'atzar vetlla a la seva manera, a vegades per arrodonir vides, i d'altres per introduir-hi seriosos elements de pertorbació. La Clàudia i l'Eduard es van sentir atrets pel moviment ecologista i van coincidir en una reunió de militants.

Va ésser (costa de fer-ho entendre amb poques paraules) un amor radiant a primera vista. És tan estranya la naturalesa! La Clàudia va sentir de seguida que l'Eduard era «el seu home imprescindible», i a la recíproca, l'Eduard tingué la sensació que acabava de topar amb «la dona de la seva vida». Es van mirar un instant i caigueren tots dos alhora, en rodó.

Empenyent els altres assistents a la trobada, guanyant rengles de cadires sense gaires miraments, es van acostar fins al cos a cos, amb un tremolor visible de tota l'anatomia.

—T'estimo —digué l'Eduard.

—Jo també —va respondre la Clàudia.

—Però saps qui sóc i la fama que tinc?

—Sí. I tu coneixes la meva?

—No ho puc negar.

Sortiren, van sopar junts i —prego discreció— van passar una nit extraordinària, d'aquelles dignes de figurar a qualsevol diari íntim, privadíssim.

L'endemà es van haver de lliurar a profundes reflexions. Sol passar sempre... La Clàudia digué:

—I què farem, ara?

—No ho sé pas. Jo no em veig amb cor de dir-ho als meus pares.

—A mi em passa el mateix. Ni als pares, ni als parents ni als coneguts. Ara que ja ens havien acceptat tal com érem, qualsevol s'atreveix a comunicar-los la novetat.

—Hem caigut en el terrible parany de la doble vida. Ens caldrà fingir i dissimular, fer veure que som els de sempre. És horrorós!

Es van abraçar, amb els ulls plens de llàgrimes, i encetaren la dolorosa aventura dels amors clandestins.

Excés de pressió

En plena junta directiva, el president es va alçar del seu setial i digué:

—Senyors, no cal que en parlem més, perquè jo tinc tota la raó.

El secretari, esverat, va preguntar-li:

—És de debò que la té tota?

—Sense cap mena de dubte.

—Doncs evacuem immediatament la sala! —cridà el secretari. I afegí—:

Esclatarà d'un moment a l'altre! —Empenyent els concurrents, atiant-los cap a la sortida, els foragità tots, just en el moment que es produïa una forta explosió—. Pobre senyor president! —digué el secretari, tot espolsant-se trossos de sostre i de paret—. Era un gran caràcter, però en la seva minsa estructura física no hi cabia tota la raó. Li ha fallat la vàlvula.

Un dels executius, encara de genollons i amb una veu estantissa, volgué saber:

—I el negoci? Què passarà amb el negoci?

El secretari es va eixugar un filet de sang que li sortia per sota de l'orella esquerra i va respondre-li:

—Ni pensar-hi. Se'ns n'ha anat per portes.

Falten bons tiradors de primeres pedres

Vaig veure de seguida que, darrere la finestreta, hi havia un enemic mortal. En allargar-li el munt de papers que ell mateix m'havia manat de gestionar, va mirarme amb una mirada entre sorneguera i agressiva.

—Què s'hi juga que se n'ha deixat algun? —em preguntà desafiadorament.

—No m'estranyaria —vaig respondre-li—. En alguna de les altres finestretes m'han dit que hi ha documents que ja no calen. I, en canvi, m'han explicat que en falten d'altres dels quals vostè no m'havia parlat...

—Ah, sí? Són molt savis, i sospito que vostè admira els saberuts. Torni a consultar-los, i a veure si en troba algun que em pugui esmenar la plana.

—Però faci'm l'obsequi de mirar el que li porto. Jo he fet tot el que vostè em va ordenar.

—No tinc temps de repassar errors ni de corregir faltes. Aparti's, que encalla la cua...

Una senyora que venia darrere meu va donar la raó al funcionari. Em va enretirar amb una certa energia, tot retraient-me que hi ha gent que no sabem anar pel món.

—Ja s'ho trobarà, senyora —vaig replicar-li.

I s'ho va trobar, en efecte. Va encalçar-me quan jo encara feia el borinot per l'oficina sinistra.

—Es valen de la prudència de les persones —em digué—. I un bon tros de la covardia dels homes. Vostè s'havia de resistir! Jo sóc una dona indefensa, i m'ha despatxat perquè no porto una pòlissa de cinquanta pessetes. I és que en una altra finestreta m'han dit que se'ls han acabat... Ja em dirà què puc fer, ara!

—Sí, senyora: més cua.

—Què vol dir?

—Que torni a fer cua, davant la finestreta que li agradi més. En aquest sentit, conservem el dret de tria. Gaudeixi'n mentre pugui, perquè en aquesta vida no donen gaire cosa més. Jo ja he escollit la meva. És aquella del taulell de pedra artificial i vidres blindats, darrere els quals hi ha una senyoreta que també és mal educada, però té bona presència i és de bon veure. Mentre espero que em digui que no de qualsevol cosa, recrearé la vista.

Em sembla que em va etzibar que era un poca-solta. Però després d'uns moments de vacil·lació, va córrer a arrenglerar-se en una taquilla on regnava un funcionari de cabell arrissat i un bigoti que era molt possible que algú considerés atractiu.

Contes breus

Prestidigitació d'altura

Em vaig fer molt amic d'un mag, i un dia, mentre sopàvem junts, ell va esternudar. Instintivament, butxaquejà i es tragué un conill de l'infern de l'americana.

—Bah! —digué—. Ja m'he tornat a oblidar el mocador al barret de copa...

Es va mocar amb el conill, però no responia prou.

—No és igual —exclamà—. Li he d'amollar els teixits.

—Sí —vaig replicar-li—. Jo, si fos de tu, em vendria el barret de copa.

El mag, que ho era fins al moll dels ossos, somrigué sibil·linament i em va ensenyar que el conill tenia brodades les seves inicials a l'orella dreta.

—*Touché* —vaig dir-li, amb una cursileria manifesta.

Final de Ramir el Fort

Un dels grans atractius de l'estiueig és retornar una vegada l'any, a data fixa, a llocs estimats.

Al bar a tocar de platja saludo els antics coneguts, mentre em preparen l'aperitiu. Pregunto a la mestressa:

—I en Ramir? Què se n'ha fet? Que ja no treballa aquí?

—És mort —em respon ella, amb una sobrietat que esgarrifa.

—I ara! Però si era alt i cepat, un veritable atleta ple de salut!

—No s'ho pensés pas... Era enganyador... Li va caure al damunt una paret de no res i va aplanar-lo com un full de paper de fumar.

Les paraules de la senyora no contenen ni una espuma de reticència. Simplement, posen de manifest que no ens podem fier mai de les aparences.

Una cosa va per l'altra

El jove actor, poc després de rebre la «Mostela de plata», fou entrevistat al vestíbul mateix del cinema on s'havia projectat la pel·lícula guanyadora.

Tot procurant no ennuellar-se amb cap dels magnetòfons que li acostaven a la boca, l'estrella de la pantalla va respondre a unes quantes preguntes. I entre elles:

—Què ens podria dir sobre els rumors del seu divorci?

—Són falsos del tot! La meva dona i jo ens sentim més units que mai.

—És que ha corregut la brama que la seva esposa és lesbiana...

—Ho és, ho és... Una feliç circumstància que ens fa tenir grans afinitats: a ella i a mi ens agraden les senyores.

Ja era hora

Mentre caminaven només discutien. Però de cop i volta es van aturar a la vora d'un riu i començaren a pegar-se.

Sobtadament aparegué una navalla i els raigs del sol es reflectiren a la fulla i van fer rateta en la soca d'un arbre. L'eina, guiada per un gest rapidíssim, es va clavar al pit d'un dels contendents, i brollà un rajolí de sang que va formar un corriol en ziga-zaga i va anar a parar a l'aigua.

Un pescador que s'ho mirava va deixar anar la canya i aplaudí frenèticament.

—Què fas, bàrbar? Això és una desgràcia —va renyar-lo un company d'afició.

—Ja ho sé. Però també és un esdeveniment —replicà l'entusiasta espectador

—. Fixa-t'hi que aquest és un dels pocs casos, pel que fa a dites i a fêtes, en els quals la sang sí que ha arribat al riu.

Poca corretja

—Així que vostè diu que l'apassionen els animals? No ho sé... Em costa d'entendre-ho.

—Doncs és ben clar i sort en tinc! Perquè si no, a veure: com m'ho hauria fet per conformar-me amb mi mateix? Hi veu alguna altra sortida, vostè?

—No, la veritat...

—Aquí ho té. I ara, si m'ho permet i per tal de reblar la conversa, faré el posat de mossegar-li el tou de la cama...

—Faci, faci... Però no li responc de les meves reaccions.

I tenia raó, perquè només de veure-li la dentadura ja es va esverar i li etzibà una puntada de peu que va estampar-lo contra la paret.

Vet aquí com un col·loqui que havia començat sota els millors auspícis va acabar com el rosari de l'aurora.

Val més no tocar-ho

Es va realitzar. Al final, després de grans esforços i sacrificis, ho va aconseguir.

I el que són les coses: es veu que no valia la pena, perquè tothom coincidí a dir-li que estava molt millor en la seva etapa de projecte.

Venim de lluny

Un gran investigador va descobrir que la terra té més milions d'anys que no ens pensàvem.

La troballa va ésser objecte de grans bocades, i un amic de la família (més aviat senzill) es va creure obligat a felicitar-lo:

—Es veu que això que has trobat és molt important, oi?

—Què vols que et digui! De primer creia que estaríem una mica més tranquil·ls si sabíem de què anava. Però des de fa un parell de setmanes, considero que ja no ens ve d'un pam...

Es van abraçar d'una manera formulària, i s'acomiadaren tot donant-se records mutus als parents i als coneguts.

L'antiga saviesa

La meva àvia, la materna, era una persona molt serena, molt efectiva (en el bon sentit de la paraula).

Una vegada, mentre teixia un jersey per a l'oncle Manuel, van dir-li que dins d'una hora i mitja l'aniria a veure el notari, per tractar de les complicacions d'un testament. I ella, sense alçar la mirada, respongué:

—Demaneu-li que vingui demà. El que ara em preocupa no és l'hora, sinó la mitja.

Què hi podríem fer?

Sabeu aquell conte oriental tan bonic, que ens parla d'un mandarí (xinès, és clar), que una nit va somniar que era una papallona i l'endemà, en despertar-se, no sabia si era un mandarí o una papallona?

Doncs això no és res: a darreries de l'any passat, vaig conèixer un comerciant del Port de la Selva que va somiar que era una granota i, en llevar-se, va comprovar que era realment una granota. La seva senyora, esgarrifada, el va treure del llit a cops d'escombra i de poc que no el desgracia per sempre més. Sort van tenir dels coneixements paranormals d'un farmacèutic (el nom del qual em callo a petició de l'interessat) que amb quatre passades de mans i una beguda va aconseguir retornar el comerciant a la seva forma habitual.

Però no ha quedat bé: les nits de lluna plena, rauca. I la seva senyora, que té estudis i és molt moderna, es vol divorciar. Sembla mentida com les històries, en passar d'Orient a Occident, perden cos i poesia.

Per si algú m'escolta

Un dia, només per provar què passava, amb un esperit arrauxat d'aventura, vaig travessar un carrer amb el semàfor en vermell. No ho aconsellaria pas a ningú! No tan sols em van atropellar dos vehicles alhora, sinó que vaig haver d'aguantar uns insults d'aquells que deixen tota la família en entredit.

Ara, amb la lliçó apresa, condueixo la cadira de rodes amb un respecte absolut a les regles de trànsit.

Muts i a la gàbia

—Tu hi creus en les paraules definitives?

—Què vols dir?

—Vull dir quan s’arriba en aquell moment solemne en el qual un dels membres de la parella declara a l’altre: «Ara és l’hora de parlar d’allò que m’he callat sempre!».

Els dos amics es van quedar silenciosos, fins que un d’ells reprengué la conversa:

—No. No hi crec. Callar no és mai sobrer, sobretot a mesura que posem anys. Si algú s’ha aguantat fins «aleshores», és una imprudència jugar-s’ho tot en una de les cartes de la conversa...

—I doncs? Què faries, tu?

—Si la cosa fos tan greu, me n’aniria sense donar cops de porta. I saps per què?

—No.

—Doncs perquè em faria molta por haver d’escoltar allò que l’altre, amb tota seguretat, també callava.

Tocar de peus a terra

—Jo sóc més alt que no sembla —va dir un dels contertulis, amb un aire de continguda gravetat. I afegí—: El que passa és que camino sempre amb els peus ensorrats a terra, almenys cosa d’un pam. Això, encara que no es vulgui, desmereix...

Un dels seus oients, amb una certa timidesa, preguntà:

—Us deu sortir molt car de sabates, oi?

—Sí. Però com que ara no és moda de portar barret, el que se me’n va per una banda, ho estalvio per l’altra.

PERE CALDERS i ROSSINYOL (Barcelona, 29 de setembre, 1912 - 21 de juliol, 1994) fou un escriptor i dibuixant català, conegut sobretot per la seva faceta de contista.

Estudià a l'Escola Superior de Belles Arts de Barcelona. Es donà a conèixer a *L'Esquella de la Torratxa* (1936), revista que dirigí durant la darrera època amb Avel·lí Artís-Gener «Tísner».

El 1936 publicà un primer recull de contes, *El primer arlequí*, i la novel·la *La glòria del doctor Larén*. El 1938 fou finalista del Premi Crexells amb la novel·la *Gaeli i l'home déu* (obra posteriorment perduda i reeditada el 1986, any que sí obtingué el Premi Crexells), i escriví la crònica de guerra *Unitats de xoc*.

Arran de la Guerra Civil s'exilià a França, i després, a Mèxic, on residí fins el 1963. Hi fundà, amb Josep Carner i Agustí Bartra, la revista *Lletres*, redactà «Fascicles Literaris» (1958-59) i col·laborà a *La Revista de Catalunya*, *La Nostra Revista* i *Pont Blau*. El 1954 guanyà el Premi Víctor Català amb el recull de contes *Cròniques de la veritat oculta* (1955), considerada la seva obra més significativa, la qual, juntament amb altres llibres de narracions (*Gent de l'alta vall*, 1957; *Demà a les tres de la matinada*, 1959; *Aquí descansa Nevares*, 1967), constituí el volum *Tots els contes* (1968). Posteriorment publicà: *Invasió subtil i altres contes* (1978), *Tot s'aprofita* (1983), *De teves a meves* (1984), *Un estrany al jardí* (1985) i *L'honor a la deriva* (1992) i les novel·les *L'ombra de l'atzavara* (1964, Premi Sant Jordi) i *Ronda naval sota la boira* (1966), un recull de les seves col·laboracions en revistes i publicacions, *El desordre públic* (1985) i *Mesures, alarmes i prodigis* (1994), selecció dels articles d'opinió publicats a la secció «El davantal» de l'*Avui*.

L'any 1979 el muntatge teatral *Antaviana* del grup Dagoll Dagom, sobre peces de la seva narrativa, aconseguí un èxit extraordinari de crítica i públic i desvetllà un nou interès per la seva obra, que assolí, amb la combinació de la fantasia i de l'humor, un extraordinari to líric.

Creu de Sant Jordi el 1982 i Premi d'Honor de les Lletres Catalanes el 1986, el 1992 fou investit Doctor Honoris Causa per la Universitat Autònoma de Barcelona. El 1993 rebé el Premi Nacional de Periodisme.

Notes

[¹] Efectivament, aquell acte de la destrucció del rellotge no va alterar per res la meva vida. [\[Torna\]](#)

[2] Pot semblar que l'esmentada portera podia tenir també el seu «cas» interessant. Res menys cert. La mort de la portera no va alterar cap projecte. [\[Torna\]](#)

[³] No n'hi havia cap. (Aclariment de consciència). [\[Torna\]](#)

[⁴] Una vegada més —i que sigui la darrera— advertim que cal considerar que això és una interpretació lliure del llenguatge de les cuques. Una adaptació sense travess ni manies, per tal de facilitar una entesa que, d’altra manera, seria pràcticament impossible. [\[Torna\]](#)